R. P.

JACOBI LOBBETII LEODIENSIS

SOCIETATIS JESU THEOLOGI,

OPERA OMNIA

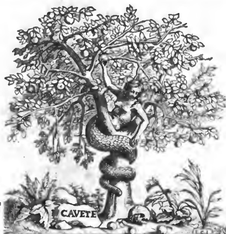
IN SEX TOMOS DISTRIBUTA.

HAC SECUNDA EDITIONE RECOGNITA, ET. AUCTA
Tomis duobus: & insuper, in aliis antea impressis, sparsim aucta Quæstionibus novis quàmplurimis, illustrata selectis Sanctorum Patrum sententiis, Antiquorum præclarè dictis, & magnarum Virtutum exemplis, atque Historiis.

OPUS MAXIMA PARTE NOVUM,
& Concionatoribus, Pastoribus, ac spiritualis vitæ Magistris atque Religiosis perutile.

TOMUS O[illegible]S.

CONTINENS TRACTATVVM, SIVE CONCIONVM Asceticarùm de Virtutibus Partes III. quarum postrema nunc primùm prodit, uti & Pars unica quæ subjungitur de Vitiis. Cum Indicibus necessariis.

LEODII,

EX OFFICINA TYPOGRAPH. JOAN. MATHIÆ HOVII,
Ad insigne Paradisi Terrestris. M. DC. LXVIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

REVERENDISSIMO PRÆSULI
AMPLISSIMÓQVE DOMINO,
D. GVILIELMO NATALIS
EXEMPTI MONASTERII
SANCTI LAURENTII
AD LEODIUM
ABBATI,

CLERI SECVNDARII CIVITATIS
PATRIÆ AC DIOECESIS LEODIENSIS
CONSERVATORI APOSTOLICO,
DOMINO TEMPORALI IN ANTHINNES,
GLONS, VILLEREAUX, MASWYCK, &c.

PATRONO SVO AC MECOENATI
SALVTEM AC FELICITATEM.

HOc meum opuſculum publico donari patior anno ætatis ſeptuageſimo primo, aditæ Societatis quinquageſimo, ſenili quidem calamo, ſenili etiam mente atque ingenio; & ipſo annorum pondere depreſſo, & tacitâ quadam ſtudiorum limâ extenuato: in quo proinde ſi quid minus cultum, & comptum ſit, ſi quid ſterile, atque effœtum, erit illud concedendum ætati: & hanc à nota probataque omnibus humanitate Tua gratiam expecto, REVERENDISSIME PRÆSUL, AMPLISSIMEQUE DOMINE, cujus Nomini inſcribere placuit *Tractatus hoſce Aſceticos.* Cui enim potiùs? Abbatem Te voluit ſuavis Dei provi-

providentia in antiquiſſimo juxta ac celeberrimo D. LAURENTII Aſceterio: Cordatum autem probavit Cor affixum ſcuto Tuo gentilitio: fortem denique, qui illud ſuſtinent Leones bini, animantium Reges, fortitudinis invictæ ſymbola. Ut ad Te liberius irent hi Tractatus mei, fecit Cor, amoris officina, amoris & teſſera, quæ & invitavit: Ut autem etiam tutius lumen videant, facient, qui illos tuebuntur, Leones Tui, ſi quis vel accipiter ungue malo carpere paret, ſi quæ & vulpes, lupúſve maligno dente mordere: hoc eſt (ut clarius eloquar) ſi quis Zoilus & invidus, ſi quis auſterus, & faſtidioſus cenſor incurſet: ab hoc & illo ſub Tuis Auſpiciis tuti prodibunt, atque illæſi: unde mihi gratius accidet, quod (ut opinor) ultimi erunt animi mei partus: certè ultimos eſſe volui, quia *de Virtutibus*, quas luci dedi eo conſilio, ut dum illas legentium oculis objicerem: ſimul & animo meo eas imprimerem, mihique compararem velut divitem religioſæ mentis ſuppellectilem, quâ hîc ſpontaneè pauper, alteri ævo (hoc eſt æternitati) dives eſſe poſſim: utque poſſim, etiam calculo Tuo illos approba, REVERENDISSIME PRÆSUL, & mihi fave, fælixque vive Neſtoreos in annos; imò & in longiſſimam Æternitatem.

REVERENDISSIMÆ DOMINATIONIS VESTRÆ

Leodio Anno 1662.
5. Decembris.

Humillimus in Chriſto ſervus & cliens

JACOBUS LOBBETIUS
è Societate IESU.

R. P.

JACOBI LOBBETII

LEODIENSIS

SOCIETATIS JESU THEOLOGI,

TRACTATVS ASCETICI

SIVE

CONCIONES ASCETICÆ

DE VIRTVTIBVS

AD OMNES CHRISTIANÆ

ET RELIGIOSÆ PERFECTIONIS

AMATORES.

PARS PRIMA.

INDEX
TRACTATUUM, QUÆSTIONUM ET PARAGRAPHORUM.

TRACTA-

TRACTATUS VIII.

DE OBSERVANTIA REGULARI. 57

TRACTATUS IX.

DE MODESTIA CHRISTIANA. 63

TRACTATUS X.

DE CHRISTO PATIENTE. 66

TRACTATUS XI.

DE TEMPORE BENE IMPENDENDO. 77

TRACTATUS XII.

DE NON JUDICANDO, MULTOQUE MAGIS NON CONDEMNANDO PROXIMO. 82

TRACTATUS XIII.

DE PATIENTIA CHRISTIANA, &c. 88

TRACTATUS XIV.

DE VICTORIA SUIIPSIUS. 104

JACOBI

JACOBI LOBBETII
SOCIETATIS JESU THEOLOGI,
TRACTATUS ASCETICI
DE VIRTUTIBUS
EX NORMA ADHORTATIONUM.

TRACTATUS
DE AMORE DEI.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.* Cant. c. 2. v. 4.

§. 1.

Quis introduxit? & quam? & quæ cella vinaria?

NE multis te morer, Amice Lector: Qui introduxit Christus est: quæ introducta est; nonnullis est Ecclesia: aliis Deipara Virgo: plerisque omnibus Anima sancta, sponsa Christi: hanc Christus, ceu sponsus, ab umbrâ mali *introduxit in cellam vinariam.* At quænam illâ? hic aliqua est Authorum inter se pugna, & opinionum dissensio.

Homil. 3. & 4. Origeni, *cella vinaria*, seu, ut hebræi vertunt, *Domus vini*, est Domus sapientiæ, sive gymnasia, in quæ inducitur Anima, ut vinum melioris sapientiæ hauriat, & largiter epotet. (Quæ cella vinaria?)

D. Gregorio, est Scriptura sacra: hæc enim Animæ propinat vinum cœlestis sapientiæ.

Homil. 4. D. Gregorio Nysseno, *Cella vinaria* est Altare, in quo Sacerdotes, & consectant, & hauriunt, & distribuunt vinum Eucharisticum, hoc est Christi, Dei hominis purum, putumque sanguinem: ad hoc Altare, seu *Cellam vinariam*, seu *Domum vini*, inducitur à Christo, ceu sponso fidelis anima, ut illic bibat de Calice Domini, eóque piè ebria æstuet: sed æstu divini io nos amoris.

Serm. 49. D. Bernardo, *Cella vinaria* est Congregatio fidelium in monte Sion, cui è cœlo, ipso die Pentecostes, datus Spiritus Sanctus, qui in Divinis Amor est; cujus, quasi vini musto, Apostoli fuerũt ebrii. Et hæc faciunt pro litterali sensu; pro mystico, quæ subjicio.

Theodoreto, *Cella vinaria*, est mysterium Incarnationis, in quo Verbum caro factum: & caro quasi *Cella vinaria*, in quam Pater Æternus Filium unigenitum induxit, sacro in homines amore, quasi vino, piè ebrium.

Cassiodoro, Bedæ, Anselmo, & aliis, est Ecclesia, in quam quisquis inducitur, haurit vinum altioris sapientiæ, & divini amoris.

Haymoni, *Cella vinaria*, est domus orationis, ac contemplationis, in quam dum introducitur anima, haurit largiùs vinum cœlestis consolationis, exultationis, amoris, & divini fervoris. De hac *Cellâ*, sic etiam D. Bernardus:

Serm. 49. *Cùm duo sint beatæ contemplationis excessus: in intellectu unus, & alter in affectu: unus in lumine, alter in fervore: unus in agnitione, alter in devotione: pius sanè affectus, & pectus amore calens, & sanctæ devotionis infusio, etiam & vehementis spiritus, repletus zelo, non planè aliunde, quàm è Cella vinaria reportantur:* quod, ut in aperto sit, distinguit S. Doctor tres Sponsi cellas: *aromaticam, unguentariam, & vinariam.* Primam, ait esse *disciplinæ*; secundam *naturæ*; tertiam *gratiæ*: & hanc ait dici *vinariã, quòd in ea vinum zeli in charitate ferventis reconditur.* (Serm. 23.)

Ego in præsentia sensui mystico insistam, dicamque *Cellam vinariam* esse Ecclesiam, in quam anima per Fidem, & Baptismum inducitur, largéque epotat vinum caritatis; de quo pauca subjiciam.

§. 2.

Ad illa verba: *Ordinavit in me charitatẽ.*

Ecquid illud: Ordinavit?

IN hac una vocula plus ludit Interpretum labor. Titelmannus ex Chaldæo vertit: *Glutinum ejus ad me, est charitas*, q. d. Sponsus per caritatem mihi intimè conjungitur, & quasi conglutinatur

Rabbini, *insignivit in me charitatem*: q. d. Sponsus non vulgariter, sed insigniter me amat; mihique vicissim non vulgarem, sed insignem infũdit caritatem. (Quid illud, ordinavit?)

Symmachus, *Coacervavit in me charitatem*: quasi diceret: non avara, non parca manu, non exigua particula caritatis: sed veluti cumulo, & acervo facto omnem in me caritatem coëgit, atque coacervavit. (Serm. 5. in Psal. xiii.)

Ambrosius, *constituit in me dilectionem*; quasi dicat: in me posuit sedem amoris, ac dilectionis. Hebræi ex hebraica voce *dagal*, explicant *vexillavit*: sive *vexillum erexit*; metaphora pulchrè deducta à militia.

Primò, ut Duces vexillo trahunt post se militem: sic & Sponsus caritate, ceu vexillo, me traxit, & in sua castra adduxit.

Secundò, ut in arce capta, victoris elevatur vexillum; in quo illius est insigne: sic Sponsus in me quasi beneficiis jam victam, debellatam, & captam, vexillum suum, hoc est, caritatem, erexit. Inde ex Hebræo vertitur *vexillum ejus super me charitas.*

Tertiò, ut vexillum sequuntur, omnique conatu tuentur milites, nè in manus hostium veniat: sic me caritatem, ceu vexillum, & sequi, & tueri voluit, nec unquam hosti concedere.

Denique, ut in acie benè ordinata vexillum in oculis habent milites, cohortes, legiones: sic & mihi caritatem semper in oculis esse voluit; & primus eum; & hoc ad pugnã, ad victoriam, ad palmas, & gloriam.

Sanchez, ex Syro, paulò aliter vertit, & sic explicat: *Amorem contrà me tanquam exercitum vexillatum instruxit.* q. d. non potui resistere Sponso, quia ipse omnes amoris vires in me effudit, & illius quasi acies, & vexilla in me direxit, iisque me oppugnavit, atque expugnavit.

Nosse vis quæ sint illæ acies? aliæ sunt, atque aliæ: sicuti alia, atque alia vexilla; atque imprimis eximia

Sponsi forma, ingenium liberale, mitissimi mores, amatoriæ blanditiæ, munera exquisita, & largiora beneficia: quas veluti quasdam amoris acies instruit, & in Sponsam ducit animarum Sponsus.

Septuaginta, & ex illis vulgata versio, habet: *Ordinavit in me charitatem.* Meritò *Ordinavit*, quia,
Lib. 15. de Civit. c. 22. ut ait Augustinus: *Nihil est aliud perfecta, & vera virtus, quàm ordo amoris*; At quis ordo? is certè, quem perscribit caritas, quæ semper est ordinata, si modò caritas est.

Hæc in primâ acie Deum collocat: in secundâ
Quis ordo Charitatis? seipsam: in tertiâ proximos; è quibus aliquos constituit in prime, alios in medio, nonnullos in postremo agmine reponit.

Hanc porrò caritatem, & hunc Ordinem hausit Sponsa in *Cella vinaria*, in qua sobriè ebria effudit illud amabile. *Ordinavit in me caritatem*: quasi dicat; Non sum suavi illo nectare dementata, non ebullit in me concupiscentia, non agor in furorem; non vagor bacchabunda; sed probè mihi consto: quia sobrius est amor meus, & rerum, personarúmque æstimationem, ordinémque optimè retinet. Ita S. Augustinus, S. Gregorius Nyssenus, S. Fulgentius, aliique, quibus in præsans assentior.

§. 3.

Ad illa verba: *Ordinavit in me charitatẽ.*

Quæ, qualis, & quanta illa Charitas?

Charitatis definitio. CHARITAS *Habitualis* alia; alia *Actualis*.

Habitualis, est qualitas supernaturalis, in voluntate, velut subjecto, residens, & principium Amoris supernaturalis.

Actualis autem, est actus ab illo elicitus, & ipse in substantia supernaturalis, cujus objectum est divina Bonitas in se, & propter se amata; & super omnia dilecta: sicque charitas, seu Dei amor super omnia.

Et hæc ex arctioris Theologiæ principiis ejus est
Descriptiones. definitio: illa, quæ profertur ab Asceticis, est largior, & metaphorica, adeóque alia, atque alia, pro alio, atque alio illius effectu, proprietatibus, atque attributis, è quibus varias *Amoris* illius descriptiones eruemus; & ponûs, à SS. Patribus ac Doctoribus priùs erutas, hic luci dabimus & prelo.

I. D. Paulo, Gentium Apostolo: *Plenitudo legis est*
Ad Rom. c. 13. *dilectio*, *Plenitudo*, hoc est *Consummatio*, vel, ut Syrus vertit, *adimpletio*. qui enim Deum ex vero diligit, legem implet: Toletus paulò aliter vertit, &
II. ait: *Plenitudo*, hoc est finis & scopus *legis*, *est dilectio*, eò quippe collimat lex tota, ut ametur Deus, ametur, & proximus: adeóque qui hoc implevit, totam legem implevit.

III. Eidem Apostolo, Charitas est *vinculum perfectionis*; hoc est, veluti nexus quidam virtutum omnium,
Ad Coloss. c. 3. in quarum cumulo, reposita est Christiana perfectio: est nexus & animorum; cujus ratio hæc affer-
IV. tur à Divo Augustino; quia *Charitas, est veluti tunica inconsutilis Christi, quæ ad unum Deum pervenit, & in unum omnes colligit.*

Cum illa D. Augustini appellatione, ex qua Charitas dicitur, *Toga inconsutilis Christi*, ferè convenit illa D. Bernardi, à quo *Charitas* vocatur animæ
V. *vestis*: *Bona*, inquit, *vestis est Charitas*: & hæc Petri Cellensis, cui *charitas est vestis Agni*, symbolum innocentiæ, & mansuetudinis. Aliis *vestis nuptialis*, quà qui tegitur, intrabit ad nuptias Agni; qui caret, ab illis excludetur.

Hac veste probè tecti, & ornati *Domestici omnes* Mulieris fortis, id est Ecclesiæ, de quibus illud Sapientis: *Omnes domestici ejus vestiti sunt duplicibus*, hoc est, interprete Divo Bonaventura: *amore Dei, & proximi.*

VI. D. Chrysostomo, aureo Oratori, *Charitas est virtutum principium, & finis: ipsa est radix, fundamentum, & fastigium.*

Principium quidem, à quo virtutes omnes sumunt exordium.

Finis autem, quem spectant, atque attendunt, & in quo etiam desinunt.

Radix, à qua pullulant, ceu meliora cœli germina, germina beatæ æternitatis.

Fundamentum, à quo surgit ædificium spirituale, atque in cœlos usque erigitur.

Denique *fastigium*, in quo desinit, & finitur. VII.
Cui descriptioni affinis est illa, quâ *Charitas* dicitur, & est veluti *centrum* virtutum omnium.

Quod si *Charitas* est *centrum*: virtutes aliæ sunt veluti lineæ, quæ ab illa exeunt, & ad eam redeunt ut lineæ à circulo, & in circulum, cujus circũferentia, est ipsa perfectio, quæ ab illis omnibus exurgit.

Origeni, *Charitas* est veluti *Epilogus*: ut enim hic VIII.
cæteras orationis partes summatim quodammodo complectitur: sic & Charitas virtutes cæteras.

D. Thomæ Aquinati, *Charitas* est veluti *forma vir-* IX.
tutum: ut enim corpora valorem, & pretium sortiuntur à *forma*: puta ferrum, æs, argentum, aurum, gemmæ, uniones, pretium habent, non à materia (quæ omnibus una, & communis est) sed à *forma*, quæ cuique propria: sic & virtutes sine charitate informes sunt. Informis Fides, informis & Spes, nec apud superos pro valore, & pretio beatæ æternitatis: cum charitate autem & hæc, & illa formata est, & apud superos in pretio, & apud Deum ipsum meritum sortitur de condigno, valetque æternæ mercedi comparandæ.

D. Dominico, *Charitas* est *schola virtutum*, in qua X.
quisquis doctus est, cœlo doctus est. In hac porro schola exercitatus ille ipse S. Dominicus, de seipso jactare solitus erat illud: *Plus in Charitatis codice didici, quàm in universa Scriptura.*

D. Gregorio Pont. Max. *Charitas ignis est*: sic XI.
enim ad illa verba: *Ignis in altari meo semper ardebit.* Levit. c. 12.

Altare Dei est cor nostrum, in quo jubetur ignis semper Lib. 25. Moral. c. 7.
ardere: quia necesse est ex illo ad Dominum charitatis flammam indesinenter ascendere.

Eidem D. Gregorio, *Charitas* est *machina*, quæ XII.
sua mole, ac vi nos à terra in cœlos; imo & in Deum ipsum elevat: sic enim inquit: *Machina mentis est vis* In Ezechiel. c. 47.
amoris, quæ illum, & à mundo extrahit, & in alta tollit.

D. Augustino, *Charitas pondus* est, & quidem XIII.
immensum, quod ad Deum, ceu centrum, attrahit: sic enim de amore etiam generatim: *Amor meus,* Epist. 29.
pondus meum; illuc feror, quocumque feror: Quæris quod Augustino pondus? Amor, & quidem Dei: illo fertur, quocumque fertur.

D. Chrysologo, *Charitas* est *lorica*, quæ omnia ad- XIV.
versariorũ tela excipit, eludit, frãgit: sic enim de illa:

Amor impenetrabilis est lorica, respuit jacula, excutit Serm. 28.
gladium, periculis insultat, mortem irridet. Denique si amor est, vincit omnia.

D. Bernardo, *Charitas jugum* est: sed leve: sed XV.
suave: sic enim de illo.

O jugum sancti amoris; quàm dulciter capis, gloriosè illaqueas, suaviter premis, delectabiliter oneras, fortiter stringis, prudenter erudis. Ubi hæc de jugo Amoris: tum æstu quodam seu amoris, seu voluptatis concitatus exclamat.

O felix amor, à quo oritur strenuitas morum, puritas Lib. de dilig. Deo.
intentionum, subtilitas intellectuum, desideriorum sanctitas, operum claritas, virtutum fœcunditas, meritorum dignitas, præmiorum sublimitas.

D. Basilio, *Charitas thesaurus est*, de quo sic sacra- XVI.
tiore eloquentia.

Thesaurus indeficiens est amor divinus, quem, qui habet, In Hexam.
dives est; quo, quicumque caret, pauper est.

Rhabano, qui multa de Charitate colligit, & in XVII.
unum quasi fasciculum cogit: *Amor divinus, est ignis, lux, sol.* In quod. Ser.

Ignis in meditatione mentem purificans à sordibus.

Lux in oratione mentem irradians claritate virtutum

Sol

Sol in æternâ beatitudine mentem clarificans serenissimo lumine, & suavissimo calore, & exhilarans ineffabili gaudio, & jubilatione.

Et hæ sunt Charitatis descriptiones ex SS. Patribus, atque Authoribus collectæ, veluti totidem flores ex variis areolis.

§. 4.

Ad illa verba: *Ordinavit in me charitatē.*

Qui sint gradus casti in Deum amoris?

Gradus Amoris varii.

RICHARDUS de S. Victore astruit apicem Charitatis esse amorem insatiabilem, sive violentum, cujus tres gradus assignat, & distinguit.

I. Amor vulnerans.

Primus est, *Amor vulnerans.* Dicitur autem cor amore vulneratum, quando amoris sagitta veluti transfixum est, & hinc intimè gemit, suspirat, ardet, æstuat. Tale fuit cor D. Augustini, qui hæc de seipso, & piè, & verè: *Sagittaveras cor nostrum caritate tua.* At qua sagitta? Utique divini amoris, ceu cœlestis sagittarii, cujus meminit Lancilottus, Florus Batavus, Ioannes ab Angelo, Ferrerius, aliique, qui asserunt cor sacrum D. Augustini, sacris Christi stigmatibus, ceu totidem vulneribus, notatum; cujus etiam mentionem fecit Emmanuel Carea, secunda parte historiæ S. Joannis Saguntini: ubi sic cecinit: (Lib. 9. Conf. cap. 2.)

Gentis Eremicolæ Pater Augustinus, amore
Divino accensus, Christum meditatus, ab illo
Fonte capit plagas, ex illo fonte sagittas

Hinc illi, imò & sacro illius Ordini, pro insigni, scutóque religioso relictum est *Cor sagittis transfixum.*

Ab illis porrò sagittis, & inflicto ab iis vulnere, factum, ut Cor Augustini ad Deum semper aspipiraret, æstuaret, palpitaret, exiliret, exultaretque totum: quod & miraculo factum, visúmque à multis etiam à sacro illius obitu.

Lib. 3. c. 47. Refert Lancilottus, Cor ejus adhuc integrum, & quasi vividum, sæpiùs visum motus quosdam, & palpitationes etiamnum pati: & quidem

Primò, cùm in solemni hymno *Te Deum*, ventum est ad illum versiculum: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.*

Secundò, ipsa Die Anniversaria SS. TRINITATIS, imò & ad ipsum nomen SS. TRIADIS expandi, atque explicari; crederes adhuc in illius amores expandi, atque explicari; adeo valida sunt Amoris vulnera, ut etiam post fata perdurent.

Quod ipsum in D. Theresia spectatum non sine amabili stupore. Fingitur illa astante cœlesti genio, Seraphino, qui ejus cor sagittâ transfigit: sed Amoris sagittâ: ab hac etiam post fata palpitare visum; ut scribit Silvester Petra sancta, cujus verba hîc ascribo.

Taumasia, Ver Relig. tom. 3. c. 12.

Cor illius (ut perhibent) cristallo includi, & contineri haud potest: fervet perpetuò, atque ebullit, amorémque suum adhuc exhalat, proindéque carcerem suum propè frangit, ut exæstuare liberiùs possit, atque adhuc sine anima, Deum quodammodo amare. hæc ille. Videri possunt, quæ fusiùs dixi in opere, cui titulum feci: *Gloria Patriarcharum* de D. Augustino, & D. Teresia.

II. Amor ligans.

Secundus gradus puri in Deum Amoris, est *Amor ligans*; cum scilicet ita Deo astringitur Anima; ut nihil nisi de Deo cogitet, nihil loquatur, nihil agat; imo nihil alios cogitare, nihil loqui, nihil agere velit.

Is fuit amor B. Iacoboni, è sacra D. Francisci familia. Hic die quadam è cellula elabi in plateas, & per eas cursitare mœsto vultu, caperata fronte, effusis lacrymis, gemitibus, ac lamentis. Caussam rogatus ab obviis quibusque, hanc addidit, *quod Amor non ametur,* Et hæc una doloris, gemitus, ac lacrymarum causa, quòd *Amor*, quem unicè amabat ipse, *non amaretur.*

Ecquid enim, inquiebat ille: Amantur opes, aurum, gemmæ, uniones: quid periculosius? Amantur honores, tituli, dignitates. Quid vanius? Amantur deliciæ, voluptates, illecebræ carnis. Quid fœdius? Amantur equi, canes, feles, porci. Quid vilius? Amatur mundus, amatur caro, amatur & dæmon, & alia omnia odio dignissima: & *Amor non amatur.* hinc illæ Jacoboni lacrymæ, gemitus, ac suspiria.

Quod B. Iacobono: hoc B. Mariæ Magdalenæ de Pazzis: hæc cum nihil meditaretur, nihil loqueretur, nihil eructaret, nihil ageret nisi ex Dei amore: etiam sorores, etiam obvios quosque ad eum amorem cohortari, atque impellere; jactaréque crebriùs illud: *O Amor! ô Amor. Amate hunc Amorem sorores, amate hunc Amorem: Amate & mortales omnes hunc amorem, amate.* Hæc illa, Amoris divini veluti captiva, veluti vincta; nec jam sua, sed Dei; quia quidquid cogitabat, quidquid loquebatur, quidquid agebat, aut Dei erat, aut de Deo.

Ut in te quoque, mi Lector, sit ille Dei amor, Augustinũ audi, & sequere: sic ille tibi, sic omnibus:

Breve præceptum tibi præcipitur. Dilige, & fac quod vis, sive taceas, dilectione taceas: sive clames, dilectione clames: sive emendes, dilectione emendes: sive parcas, dilectione parcas: Radix sit intus dilectionis: non potest de ista radice nisi bonum exire. (Lib. de laud. Charit.)

III. Amor languere faciens.

Tertius gradus violenti in Deum amoris, est *Amor languescere faciens*; is porrò languor enascitur ex amoris divini vehementia, cui impar etiam est humanus animus.

Is fuit in S. Philippo Nerio. Huic aliquando in triumphalibus Martyrum spelæis ad Divi Sebastiani, profunda jam nocte oranti, tantus repentè divini amoris incidit è cœlo calor, ut animo in amorem dulcissimè liquescente, humi abjectus exclamaret: *Impar sum Domine, impar sum.* Et verò impar erat Philippus, impar & illius quoque *cor* erat, licet amplissima divini amoris officina: sensit illud subsultare vehementiùs, sensit & sinistras inter costas repentinum enasci tumorem, nimirum laxato cordis spatio, costisque duabus majorem in arcum curvatis, locum sibi fecerat, qui in Philippi corde exultabat amor, & sibi in illâ placere videbatur novæ ædis laxitate.

Is etiam fuit Sancti Francisci Xaverii; cujus cæ in amoris æstu, ac vehementia voces sæpiùs auditæ: *Satis est Domine, satis est.*

P. Rho t. 1. de Amore in Deum.

Is denique (ne omnes consectar, quod longum foret) is fuit ardor, is languor Corneliæ Lampugnanæ, matronæ Mediolanensis longè sanctissimæ; quæ cum imparem se sentiret divinis ardoribus, identidem ad socias succlamabat: *Ferte opem, properata, socia, ut amorem amem.* Tum vehementiùs incitata, jamque amore victa: *Satis, satis est, non ultra ferre valeo.*

Et certè qui valeret, cùm cœlesti illo amoris incendio ferendo non sit humanus animus.

Testis erit Ambrosius, cognomento à JESV, Ordinis Minimorum, notæ vir sanctitatis.

P. Rho supra

Huic inter dicendum de Charitate, solemne erat post crebros singultus, ac suspiria, expallescere, languere, deficere: Imò & votum, in eo amoris æstu vitam ponere. Et sanè posuit, annuente votis cœlo.

Cùm enim in hæc verba exisset: *Age bone* JESV, *dulcis amor cordis, educ vinctum amore tuo hunc animum, debitum tuæ charitati triumphum.* Deprompto Crucifixi signo, quod habebat in manica, dum sese totum amori permittit, defecit, atque expiravit; adeo verum illud, *fortis ut mors dilectio.*

IV. Amor amens.

Quartus gradus violenti in Deum amoris est *amentia*; sive *Amor amens.* Ne sit injuria verbo: est amentia, quæ vitio datur, est quæ etiam virtuti; & hæc etiam in amore Dei invenitur, estque summus illius gradus.

Platone judice; Amor est amentia, & omnis amans est amens.

Sit tibi in oculis adoleſcens amore amaſiæ malè captus, is eſt amens: at unde amens? unde & amans, unde amentia? unde & amor. Hic ubi illum invaſerit; nec pudor retinet, nec timor cohibet, nec periculum retardat, nec mors ipſa revocat, nec inferni horror. Quid facias? amens eſt, quia perditè amans: quod ipſum agnovere antiquiores apud quos vulgatum illud: *Amare & ſapere vix Diis conceſſum eſt.*

Si profano amori ineſt *amentia*, & quidem damnanda: ſacro certè, etiam ſua eſt *amentia*, eáque imprimis laudanda.

Audi cœleſtem Sponſum, ſic ille olim ad Sponſam: *Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa.* Vatablus vertit: *Abſtuliſti cor meum*, id eſt mentem: Ecquid enim, an non ablata quodammodo mens Æterni Patris Filio, cùm humanitatem induit; cùm formam ſervi accepit, cùm ſeipſum exinanivit; cùm objecit injuriis, contumeliis, plagis, ipſiíque morti in infami Crucis ligno? Enimvero ablata, ſi oculis hominum habenda fides, ſi ex eorum calculo ea res æſtimanda: Erat enimverò illud omne amentia; ſed benè ſana. Hac etiam correptus Doctor Gentium Paulus, cùm ſe opprobriis, tribulationibus, carceribus, verberibus obtulit. Hinc illæ ejuſdem ad Corinthios voces: *Mente excedimus*; vel, ut Manuſcripti codices habent: *Mente excidimus*; vel, ut vertit Syrus, Chryſoſtomus, Theophilactus, Vatablus, aliique *Inſanimus*: quaſi verò ea Chriſti causâ ſubire, ſit inſania, ſit mentis exceſſus: Et certè videri poterat, & eſſe hominum calculo: at ſana erat inſania, & pius mentis exceſſus. Is quoque ſpectari potuit in Magdalena pœnitente, & amore Chriſti ſaucia. Irruit illa in domum Simonis Phariſæi, in convivii locum irrumpit, abjicit ſe ad Domini pedes, oſculatur illos, lacrymis lavat, capillis tergit, nec timor avertit, nec pudor. Quid facias? Amans eſt, adeoque & piè amens. Nimirum ab illa Jesvs cor abſtulerat, & ipſa viciſſim à Jesv, quia tam hic, quàm illa amabat. Hinc (ut de illa diſertè Origenes) *Oblita erat timere, oblita erat gaudere, oblita erat ſeipſam, oblita denique erat omnia, præter illum, quem diligebat ſuper omnia.* Nec mirum, quia Magdalena tota erat in Jesv, & Jesvs totus in Magdalena: ut ingenioſè probat, & oſtendit Origenes, vel ex eo, quod à reſurrectione Jesvm ſibi apparentem non agnoverit: *Ioſeph poſuit in monumento corpus tuum, Maria ſepelivit ibi pariter ſpiritum ſuum: & ita indiſſolubiliter junxit, & quodammodo univit eum cum corpore tuo, ut faciliùs poſſet ſeparare animam ſe vivificantem à vivificato corpore ſuo, quàm ſpiritum ſuum te diligentem à defuncto corpore tuo. Spiritus enim Magdalenæ magis erat in corpore tuo, quàm in corpore ſuo; cumque requirebat corpus tuum, pariter requirebat ſpiritum ſuum, & ubi perdidit ſpiritum tuum corpus, perdidit cum eo ſpiritum ſuum. Quid igitur mirum ſi ſenſum non habeat, quæ ſpiritum amiſerat? Quid mirum ſi te neſciebat, quæ non habebat ſpiritum, quo ſcire debebat? Redde itaque ei ſpiritum ſuum, quem habet in ſe corpus tuum, & mox recuperabit ſenſum ſuum, & relinquet errorem ſuum.*

Cant. c. 4 v. 9.

2. Cor. 5.

Homil. de S. Magdalena.

Hæc Origenes, ex quo conficio quod hic propoſui, eum qui amat amentem eſſe, id eſt, ſine mente, & hoc, quia mens ejus à ſe quodammodo abiit, & in amatum exceſſit: quod, & agnovit, & commendavit D. Auguſtinus, cùm extulit illud & doctè, & verè. *Anima magis eſt ubi amat, quàm ubi animat.*

§. 5.

Ad illa verba: *Ordinavit in me charitatē.*

Quæ, & quanta vis Charitatis, & divini amoris?

Poetæ, quibus in docta figmenta facilis eſt animus, facilis & calamus, aſſerebant amorem extorſiſſe è manu Iovis fulmen: & ex manu Phœbi ſagittas. Figmentum eſt, & Poetæ ludus amabilis, è quo tamen erui poteſt ea veritas, quod Amor Deum quaſi exarmet, & vincat; quod & orbem incendat; & hoc ea, qua pollet vi, ac robore: quod & demonſtrat Alciatus triplici emblemate.

In primo, Amorem pingit inſidentem currui, quem trahunt leones quatuor, ſymbolæ invictæ fortitudinis.

In ſecundo, eundem Amorem effingit cum alis, arcu, & ſagittis, depluuntque è cœlo circumquaque igneæ ſagittæ, ſed fractæ: quo ſignificatur Amorem Deum vincere, & Orbem incendere.

In tertio, Amorem efformat nudum, alatum, dextra piſcem, ſiniſtra florum faſciculos tenentem, quo indicetur & terra, & mari dominari; quæ ſymbola hiſce verſibus explicat:

Nudus amor viden', ut ridet? placidúmque tuetur,
Nec faculas, nec quæ cornua flectat, habet.
Altera ſed manuum flores gerit, altera piſcem,
Scilicet ut terra jura det, atque mari.

Nec mirum ſi Amor & terræ, & mari jura det, cùm & ipſi Deo etiam dare videatur: quod ipſum in Amoris ſui Cantico fatetur, ac prædicat cœleſtis animarum ſponſus, cùm ſponſam ſimilem facit *equitatui*; ex eo nimirum, quod non minus potens ſit ſponſa in amore, quàm fuit equitatus Pharaonis, in debellandis populi Dei hoſtibus: ut enim his illos debellavit: ſic & Amor ſponſæ, ideſt Animæ, Deum quodammodo fregit, ac vicit: quod dum attendit D. Bernardus, æſtu quodam ſeu amoris, ſeu ſtuporis, exclamat: *O ſuavitatem! ô gratiam! ô amoris vim! Itáne ſummus omnium, unus factus eſt omnium? Quis hoc fecit? Amor, dignitatis neſcius, dignatione dives, affectu potens, ſuaſu efficax. Quid violentius? triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? Amor eſt. Quæ iſta vis quæſo tam violenta ad victoriam, tam unita ad violentiam? Denique ſemetipſum exinanivit, ut ſcias amoris fuiſſe quod plenitudo effuſa eſt, quod altitudo adæquata eſt, quod ſingularitas aſſociata eſt.* Hactenus de vi amoris S. Præſul: cui conſonat illud Boetii: *Et cœlo imperitans amor.* Serm. 64. Lib. 2. de Conſol. Metro 8.

Et certè quidni impetiret, cùm & Deum ipſum quodammodo imperat, atque vulneret. Hinc illæ ſponſi ad ſponſam amabiles querelæ:

Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, vulneraſti cor meum in uno oculorum tuorum, in uno crine colli tui. Cant. c. 4. v. 9.

Vulneraſti, inquit, ecce vim amoris, quam magis ac magis explicant, aliæ atque aliæ Interpretum notiones.

Septuaginta vertunt: *Excordaſti nos.*

Vatablus: *Abſtuliſti mihi cor.* En furtum amabile.

Rabbi David: *Transfixiſti mihi cor.* En vulnus optabile.

Complutenſes: *Stupefeciſti me.* En ſtupor admirabilis.

Alii: *Incordiaſti me*, hoc eſt interprete D. Gregorio Nyſſeno: *Cor meum mihi eripuiſti, & in corde tuo concluſiſti, & captivaſti.* En fortunatam captivitatem amoris.

Alii: *Cor mihi indidiſti*; ideſt, *cor tuum mihi inſeruiſti.* Ecce mirabilem cordis mutationem.

At unde in ſponſo illud cordis vulnus? ille ſtupor? illa captivitas? illa mutatio? ſubjicit ille ipſe ſponſus: *In uno oculorum tuorum, in uno crine colli tui.*

At unde in hoc & illo vis tanta? Oculus ſedes eſt animi, ſedes & amoris: in oculo quippe relucet animus, & affectus amantis; & hinc ab oculo evibrantur veluti quædam amoris ſagittæ, & ab illis vulnus in amatum.

Refert Jacobus de Vitriaco S. Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, monialem aliquam oculorum jactu, & pulchritudine ita vulneraſſe cor Principis, ut eam ſibi conjugem tradi vellet. Illa, ut erat amans

caſtitatis,

castitatis, & illibati pudoris, evulsos oculos illi transmisit, addens & illud dignum Virgine, dignum Christi sponsa.

Ecce sagitta, quæ cor tuum sauciarunt. Ne deinceps saucient à morte fractas accipe, & sauciari desine. Maneat ergo in oculis, & ab oculis emitti sagittas amoris, & hinc etiam amoris vulnera. Et his sponsa sponsum vulneravit, his cepit, his captivavit, his excordiavit: adeo potens in sponsa is amor; adeo validus amor etiam in creatura, ut Deum ipsum vulneret, capiat, & captivet.

Quod ab oculo: hoc & à crine, qui etiam symbolum; imo & sedes amoris, in crine quippe magnæ sunt, & potentes amoris illecebræ; & hinc fulguri componitur, diciturque fulgurare: si modo unus sit & oculus, & crinis: hoc est, si unicus amor, atque ad Deum unum tendens: uti est in sponsa; quæ ideo dicitur sponsum vulnerare in uno oculorum, & in uno crine; huic enim unus est oculus, crinis unus, hoc est unus in sponsum amor.

Virgines Solymitanæ, atque Arabicæ ita faciem velabant, ut unum solum oculum liberarent, quas ideo in exemplum Christianis Virginibus adducit Tertullianus libro de velandis Virginibus, ubi & effert illud dignum posteris :

Cap. 17.

Iudicabunt nos Arabia fæmina ethnicæ, quæ non caput; sed & faciem quoque ita tegunt, ut uno oculo liberato, contenta sint dimidiam frui lucem potius, quàm totam faciem prostituere. Nimirum, ut ait: *Mavult fœmina videre, quam videri.*

Quod illis ex gentis more: hoc sponsæ ex puriore sponsi sui amore; oculum unum liberat, & eo sponsum aspicit, alterum occultat, & aliis claudit. Et hinc in illa tanta vis amoris, quo, ut dixi, Deum vulnerat, capit, captivat. De hac amoris vi, pulchrè D. Bernardus :

Serm. 83.

Amor, inquit, *sibi abundat, Amor ubi venerit cæteros omnes in se traducit, & captivat affectus. Ipse, qui honori meritò, meritò stupori, & miraculo est, amari tamen plus amat. Exigit* quidem *timeri ut Dominus, honorari ut Pater;* sed magis, *ut sponsus amari.* Hæc S. Præsul de vi amoris: nec minora Richardus à S. Victore, cujus hoc effatum, hæc amoris commendatio:

Tractatu de grad. char. cap. 1.

Charitas est vita Fidei, robur Spei, & omnium intima vis, & medulla virtutum: Hæc vitam ordinat, affectus inflammat, actus informat, excessus corrigit, mores componit; valens ad omnia, & omnibus prævalens, qua ipsam quoque omnipotentiam quodammodo reddidit impotentem.

Et ne videatur à vero aliena ea propositio, Moysen in exemplum producit, qui sua in populum charitate, Deo quodammodo manus ligavit, ne in nocentem populum justè sæviret: *Sola*, inquit, *quæ Deum tenere posset, vis amoris est.*

Cant. c. 4. v. 9.

§. 6.

Ad illa verba: *Ordinavit in me charitatē.*

Quæ proprietates, quæ signa, qui effectus & dona Charitatis, & Amoris Divini?

Amoris Divini.

PRIUSQUAM delabar ad præcipua quædam Amoris divini signa, quibus se extrinsecùs effert, ac probat, quatuor illius veluti proprietates exponam, ex his enim ferè illa emanant.

I Proprietas.

Prima est, quam tradit D. Dionysius de divinis nominibus: *Amor, inquit, est virtus faciens unionem.*

Et hanc cum Deo arctissimam testata est sancta Christina Mirabilis cum in æstu illo, quo ardebat Divini amoris D. Lutgardi aliquando hæc dixit & candidè, & verè :

Henriquez in Lilio cist. Tom. 1. D. 20. c. 4.

Ego vel apud inferos esse mallem cum Deo, quàm in cælo cum Angelis sine Deo. Adeò illi in votis, atque amoribus erat illa cum Deo unio, cui & consimilis illa quæ fuit *D. Francisci de Sales.*

Rogatus hic aliquando ab Amico, Ecquid à morte optaret magis, an rectà in cœlos evadere, sinumque beatitatis, an sisti in flammis expiatoriis? Subjecit nec hoc, nec illud velim; sed quod volet Deus: tanta illi erat cum divina voluntate consensio, unio tanta. Imò & addidit istud, quod fuit amantis, & vehementer amantis: Mihi infernus esset paradisus, modò in eo & staret cum Deo amor & unio; & paradisus ipse infernus, si in eo nec esset Dei amor, nec cum eodem unio. Imo & inferni flammæ suavissimæ, si eæ aut essent flammæ amoris, aut cum flammis amoris consisterent. Iis uti non tormento esset, sed gaudio; non dolori, sed voluptati, sed delitiis. Et hoc quia in iis esset cum Deo unio, quod est amantis, & ardenter amantis.

Secunda Amoris proprietas, est *mutua inhæsio*, quâ se mutuo amant, & redamant Deus, & homo. Hanc expressit sponsa cum dixit: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Et hanc quoque indicat Apostolus cum ait: *Vivo ego, jam non ego, vivit verò in me Christus.* Sic in Christo vivebat Paulus, & in Paulo ipse Christus, quod amantis erat, ac redamantis. II. Proprietas. Supra.

Sic & vivere docta Serenissima *Margareta*, Maximiliani II. Imperatoris filia, & Archiducis Alberti soror.

Hæc admiranda Montis Serrati (ad quem cum matre peregrinatum abierat) sanctitate commota, adeo derepente in Dei amorem exarsit, ut stylo ferreo sibi pectus perfoderet, virgineóque ex eo stillante cruore syngrapham conscriberet, qua Christo JESU se in sponsam perpetuam consecravit.

Labuntur interea anni aliquot, & à multis ipsa, atque inprimis à *Philippo* Hispaniarum Rege in sponsam deposcitur; cui ut annueret adduci nunquam potuit; imo quò urgebatur molestiùs, eò ardentiùs à Christo, ceu cœlesti sponso, petebat ne se unquam avelli ab ejus connubio pateretur. Quod cùm ante Crucifixi imaginem sæpiùs iteraret, assentiri visus est Christus, capite iterum, iterumque annuens ex ipso Crucis thalamo. Ioan. Cans in Histor Archiducis Austriæ.

Ea Christi, ceu sponsi, inclinatione, tanta cœlestis gaudii affluentia impleri se sensit, ut jam paradisi delitiis frui videretur.

Quæ illi cum Christo ab amore inhæsio, eadem & *B. Stephanæ de Soncino.* Hæc ut Christo, cen sponso adhæreret arctius ab anno ætatis septimo tria Religionis vota emisit, & inde ab eodem in sponsam cooptata, ut perpetuo illi amoris nexu jungeretur quàm arctissimè, utque sic jungeretur, duo à sponso, ceu magistro, edocta. Primum ut per sacram Synaxim & sponsus in ea esset, & ipsa in sponso quàm sæpissimè.

Alterum docta pro illo & agere, & pati fortia, quod amantis est, & quadam doloris, ac passionis communione quodammodo inhærentis, quæ in genere illustre est, quod aliquando in excessu mentis vidit religiosus notæ sanctitatis, cui nomen *Maurus* è sacra D. Benedicti familia.

Hic in orationis æstu, atque ardore vidit Christum, Cruci affixum, & B. Catharinam Senensem sacræ illius humanitati ita unitam, ut cum illa videretur quasi una, eadémque humanitas; tam arcta ei erat cum Christo inhæsio.

Tertia Amoris proprietas, est *nexus animorum*; nexus amantium: is porrò nexus positus est in assidua cogitatione, memoria, ac voluntate; quâ sibi invicem junguntur amantes. Sic Deo, ceu amori suo, junctus aliquando R. P. Didacus Martinius, cujus virtutem, atque memoriam Peruanæ gentes quasi tutelarem habent. Is septem millia amatoriarum jaculationum quotidiè numerabat. Quod ille interdiu, hoc ferè qualibet nocte factitasse dicitur R. P. Nicolaus Lancicius, qui à Deo, & Angelo custode id beneficii impetrarat: ut ad singulos III. Proprietas. P. Rho. l. 1. de Amore Dei.

 quadran-

quadrantes evigilaret, iterque totus in orationea ejaculatorias, quibus peractis somno iterum mox reddebatur: uti notarunt, qui cum illo aliquando peregrinari.

IV. Proprietas. Quarta proprietas Amoris, est *Extasis*: ut enim loco citato D. Dionysius: *Extasim facit Divinus amor, amatores suo statu dimovet, & sui juris esse non sinit; sed in ea, quæ amant penitus transfert.* Et hanc ostendit Suprà. Paulus cùm ait: *Vivo ego, jam non ego, vivit verò in me Christus*; sic tanquam verus amator extasim patiens. Et hanc quoque passus Deus cum homo factus, & Verbum caro factum.

Eandem extasim passa est aliquando B. Angela
Bollandus 4. Ian in eius vita cap. 4. de Fulginio (cujus corpus penitus integrum vidi, & suspexi in oppidulo Fulginio, unde & ipsa nomen hausit.) Vidit illa mentis oculis Amorem ad se venientem, quo habitu non expressit ipsa, nec exprimere potuit: vidit tamen, & illo capta exclamavit: *Tu es ego, & ego sum tu.*

Ecce extasim, ecce transformationem amantium: attendamus & signa: Ea alia sunt, atque alia, pro alio, atque alio divini Amoris appulsu.

Supra c. 20. Eadem B. Angela tria declarat illius signa è quibus:

Signa divini Amoris. Primum est, ut amans voluntatem submittat voluntati amati, hoc est divinæ.

Secundum, quod amorem omnem creaturarum exuat, eum saltem, qui amori creatoris, seu amati, videtur aliquo modo contrarius, atque adversus.

Imò Deum amet, Deumque in corde habeat, præterea nihil. Ita habuit *D. Franciscus de Sales*, qui hæc sæpius de seipso: *Omnes mea divitia in corde meo sunt; & in hoc Deus solus est; praterea nihil.*

Et hic illi amoris æstus in quo auditus non semel exclamare. Quod si in corde meo esset vel unica scintilla amoris, quæ non esset in Deo, aut de Deo, aut secundùm Deum, optarem illico mihi findi, ac dissilire cor, ut ex illo expiraret ea scintilla stulti illius amoris.

Stultum vocabat omnem enim amorem, qui non esset Dei. Et is quoque sensus fuerat *S. Ignatii*, fundatoris Societatis IESU, qui dicere solitus: Se vivere non posse, si quid in anima sua humanum, & non omni ex parte divinum advertisset, hoc est si alium à Deo amorem.

Ita *B. Ioanna*, è Dominicana familia à sanctitate illustris, à morte apparens *Magdalena à S. Alexis*, hæc illi: *Deum cogita, Deum ama, Deum quare perinde ac si in terra, & in cælis nihil esset, nisi tu, & Deus.*

Tertium, quod amans studeat assimilari amato: ut si hic pauper sit, & pauper ille esse velit; si despectus, & ille despectus; si afflictus, & ille afflictus. Hæc illa de signis divini Amoris; quem purum amat cœlestis Animarum sponsus, uti aliquando indicavit B. Margaritæ de Cortona, cui dum se
22 Febr. in eius vita, c. 5. n. 104. & 240. visendum exhibet, simulia etiam signa ostendit: sic enim ad illam: *Filia mea delector in amoribus puris.* Tum illam edocuit ecqui essent puri in Deum amores. Ex his:

Primus: *Amore ejus libenter emori.*

Ita Paulus eo incensus amore, cupiebat dissolvi, & esse cum Christo.

Ita B. Angela de Fulginio, vitam æstimabat mortem, & mortem vitam, ut uni Deo viveret, nec sibi, nec mundo.

Secundus, *cum aliis colloquia fugere, ut cum uno Christo colloquaris.*

Imò cum nullo esse, adeoque nec etiam secum, ut cum Deo sis.

Et ita fuit *D. Franciscus de Sales*, qui semper in Deo, nusquam secum.

Hauserat nimirum illud, quod aliquando hauserat *Taulerus* ex viro rustico, quem Deus illi spiritualis vitæ magistrum dederat. Eum rogarat, *Vbinam Deum invenisset, cui adeo junctus erat?* & ex illo audierat: *Deum ibi inveni, ubi meipse amisi, & ubi me inveni, ibi Deum amisi.* Et ita te amittas oportet, Amice Lector, ut Deum invenias.

Tertius, *nullum illius ergo tormentum detrectare, ne inferni quidem; si ita Deo videretur.*

Sic B. Angela de Fulginio, in amore Dei non videbatur sibi intepescere posse, licet esset damnanda.

Quartus, *etiam tormenta in amoribus habere, & primis votis.*

Et ita habuit B. Theresia, cui hoc solemne erat lemma: *Aut mori, aut pati.* quod, & in omni vita tenuit in votis, & quod mireris, etiam à morte, à qua se videndàm obtulit cuiquam valde afflicto; & hæc illi: Si qua ex causa carere vellem immortali, qua fruor beatitudine, illa esset unica, ut possem amplius pati.

Quod ipsum & in corde habuit, & in ore frequentiùs *R. P. Iacobus Sancius*, qui cùm deliberaret de ineundo vitæ sanctioris statu, precesque funderet in D. Petri, hanc è sacro tabernaculo vocem erumpentem audiit, atque excepit: *Esto de Societate nominis mei.* Audiit, & paruit, atque in Dei amore, & patiendi desiderio ita promovit, ut nihil illi frequentius in ore esset, quàm hæc duo verba: *Amare, & pati.* Et verò & amavit, & passus est.

Quintus, *Dei amor, isque purus*; hic est fugere consolationes, etiam à cœlo, Deoque immissas.

Et ita fugit, & fugere docuit *D. Franciscus Assisius*, qui ista aliquando. Cùm Dei servus divinitus visitatur, dicat: Istam consolationem mihi peccatori, & indigno misisti Domine: ego illam tuæ committo custodiæ, quia tui thesauri me sentio esse latronem.

Sic & fugit B. Jacoponus. Hic aliquando tepescens in sua cellula Christum ingenti lumine circumfusum, dixit ei: *Foras Christe.* cui Dominus: *Veni, intra, ô fili.* & ille: *Non intrabo*, inquit, *nisi exeris*; haud enim me tali dignor & honore, & solatio.

Dixit, nec intravit nisi abscedente Christo; adeò alienus erat illius amor ab omni solatio, etiam ultro oblato, etiam cœlesti ac divino.

Sextus, *appetere contemni, & despici.*

Ita David & vilis esse amavit, & abjectus in domo Dei.

Qui ista habuerint in via, Deum habebunt in patria inquiebat Christus, Magister optimus illi ipsi B. Margaritæ.

Et hæc è multis divini amoris signa, è quibus aliqua paulò fusiùs diducam. Ex his

Primum est Deum, ceu sponsum sollicitè quætere, nec desistere nisi inveneris.

Ita quæsivit sponsa, quæ per vicos, & plateas dum sponsum quærit, nec invenit; sic ad vigiles: *Num quem diligit anima mea vidistis?* in quæ verba sic Cant. c. 3.
Bernardus, & ipse Sponsi cœlestis amantior:

O amor, praceps, vehemens, flagrans, impetuose, qui præter te aliud cogitare non finis, fastidis catera, contemnis omnia prater te; te contentus, captivam ducis rationem, & intellectum; mirabiliter triumphum agens rerum omnium. Serm. 79. in Cant.

En omne quod cogitat ista, quod loquitur, te sonat, te redolet, & aliud nihil: ita tibi, ipsius & cor vendicasti, & linguam.

Secundum, à quærendo Sponso cœlesti, hoc est Deo ter Opt. ter Max. nullis mundi blanditiis, nullis molliculæ carnis illecebris avocari.

Non abduci blanditiis, nec seduci fallaciis: toto corde, tota anima, tota virtute diligere est; inquit D. Bernardus. Serm. 84. in Cant.

Tertium, à Deo amando nec onere abduci, nec labore retardari: imò nec onus, nec laborem sentire, et probè amans.

Qui amat, non laborat, inquit D. Augustinus, De verbis Dom. Catechis. *omnis enim labor non amantibus gravis est. Solùm amor est,*

est, quod nomen difficultatis erubescit. Et alio loco idem S. Præsul:

In Lib. de sanct. viduitate. *Nullo modo onerosi sunt labores amantium; sed ipsi delectant, ut venantium, aucupantium, piscantium. In eo, enim, quod amatur, aut non laboratur, aut labor amatur.*

Quartum divini Amoris signum, est ipso onere erigi, atque attolli; laboribus gaudere, atque exultare, tormentis omnibus, ipsique morti insultare. Sic insultavit olim invictus Christi Martyr S. Tiburtius, qui sic ad Torquatum judicem:

Act. Marty. *Applica equuleos, suspende Christianos, damna, percute, incende, universa denique supplicia adhibe: si exilium minaris; hoc philosophantibus est totus mundus: si mortis supplicium evadimus mundi carcerem: si ignes, majora his in cupiditatibus incendia vincimus. Decerne quidquid libet, omnis nobis vilis est pœna, ubi pura comes est conscientia.*

Tiburtium mox secuti Marcus, & Marcellianus fratres, ut natura, sic & virtute, & amore Dei germani; quibus pedes clavis acutis ad stipitem affixi cùm essent, sic auditi cecinisse:

Ecce quàm bonum, & quàm jucundum habitare fratres in unum: nunquam tam benè epulati sumus, quia modo cœpimus esse fixi in amore Christi. Vtinam, ô Iudex, nos sic esse permittas, quamdiu hujus corporis tegimur indumento.

Quintum divini Amoris signum præcedenti affine, est nulla vi, nec superum, nec inferorum, à Dei amore dimoveri posse. Et hic fuit Apostoli in Deum amor, & hæc in Christum charitas, quam sic bellè expressit Epistola ad Romanos:

Cap. 8. v. 38. & 39. *Certus sum,* inquit, *quia neque mors, neque vita, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo IESV:* quem Apostoli amantis æstum dum persentit, & ipse illius amans D. Chrysostomus, sic exclamat:

Hom. 2. de laud. Pauli. *O animam furentem insania! sed quæ sobrietatem pariat! omnia, quæ in cœlis, quæ in terra, quæ sub terra, quæ supra cœlos sunt visibilia, & invisibilia pro amore Christi transcendens, nihil æstimabat.* Usque nihil æstimare probet. *Hac charitate,* inquit, *ornatus Paulus, tyrannos, ipsumq; Neronem, velut quosdam culices æstimabat; hac mortem, cruciatus, & mille supplicia ludum puerorum: hac Paulus vinctus IESV-CHRISTI, magis quàm diademate coronatus, gloriatur: hac etiam coarctatus carcere cœlum habitabat. hac libentiùs verbera excipiebat, & vulnera, quàm alii bravia diripiunt: hac labores non minus ac requiem, dolores non minus quàm præmia, quàm triumphales pompas, & trophæa, diligebat.*

Hæc de D. Pauli charitate, D. Chrysostomus, à quo delabor ad

Sextum divini Amoris signum; illud est *languor* animi ab amoris vehementia quodammodo languentis, ac sensim deficientis.

Is fuit sponsæ, quæ sic aliquando in amoris sui

Cap. 5. v. 8. Cantico: *Adjuro vos filiæ Ierusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei, quia amore langueo.*

Complutenses vertunt, *Quia vulnerata charitate ego sum.* Arabicus: *Quia ego sum amor vulneratus.* O amor! ô languor! ô vulnus charitatis! Sponsa non jam amans, sed amor ipse, sed ipse languor, ipsum & vulnus amoris. *Sic non deficientes languescite, sic in amore sponsi mecum adolescite,* inquit Guilielmus: languor enim ille, non est defectus, *non finis amoris; sed incrementum.*

Benignam, ac suavem amoris illius vim, atque indolem pulchrè depingit Gilbertus Abbas: *Non*

Serm. 46. *languet amor,* inquit, *sed languet amans. Vbi viget amor, ibi viget languor, si absit, quod amatur. Quid est languor nisi affectio quædam de absente dilecto, amantem conficiens.* Hic *amor,* utpotè *vehemens potentens simul afficit, & carnem, & mentem: illam extinguit lasciviam. hujus & lætitiam perstringit quodam tristi affectu; & desiderio absentis dilecti languet caro, dum ejus languidior, & remissior motus efficitur; languet animus, dum æstuantis voti nimietate conficitur.*

Ubi sic languoris illius indolem, & vim descripsit: tum causam illius hanc reddit: *Quia nimis exæstuans amor patientis, animi vires exhaurit, & liquefactum in hac exercitatione se fugit animus, amoris violentiam ferre non valens.*

Ubi rationem hanc adjecit, tum illius languoris fælicitatem suspiciens, ac demirans, exclamat: *O potens, & prœpotens passio charitatis, si non temperatur, non toleratur. Iure potens, quæ animum, quem possederit, suiipsius effecit impotem.*

Absit verbo invidia, adsit & injuria: est sui quodammodo impos, quisquis est amans.

Ita sui, sed piè impos fuit B. Maria Magdalena de Pazzis: Hæc enim cum Dei amorem totis præcordiis accepisset, cursitare per domum, & obvias quasque sorores apprehendere dextra, atque ad Dei sui amorem excitare: tum hortum ingredi, ut libero quasi, & patenti aëre expiraret amantis illud: *O amorem! ô amorem!* tum æs campanum pulsare, & omnes evocare, & inclamare istud: *Excitemus omnes, ut amorem hunc ament.* Tum altiore spiritu ingeminare illud: *O amor! ô amor! amate mortales hunc amorem, amate.* *In ejus vita.*

En æstus, en ardores divini Amoris, à quo & sui impos, & impar tanto amori, affusa etiam frigida, & manus, & brachia, & sinum aspergere, ac temperare solebat. Quid facias? sui, sine nævo, est impios, quisquis castè Deum amat.

§. 7.

Ad illa verba: *Ordinavit in me charitatẽ.*

Incitamenta quædam ad Dei amorem,

PRIMVM petetur à summo bono, qui Deus est adeoque objectum summi Amoris. Deus enim bonus est per essentiam, adeóque bonus infinitè & amandus infinitè. Ex quo consequens est illud: *Primum.*

Primò, à nemine amari posse tantum quantum dignus est, nisi à seipso.

Secundò, à creatura amari posse, ac debere sine ulla limitatione, ullóve amoris termino, & hoc, quia objectum est, & finis amoris; finis, inquam, quem sibi præscribere debet amor, & hoc sine limite, sine termino.

Ut medicus non ponit terminum sanitatis, quæ finis est suæ curationis; sed meliorem, atque meliorem sine fine exoptat, ac procurat: sic & amans Deum anima, nullum illius amandi finem ponit, terminum omninò nullum: sed abit in infinitum magis, ac magis amando: quod ipsum agnovit, docuit, ac fecit D. Bernardus, qui sic aliquando ad suos, & sic hodie ad nos:

Vultis à me audire quare, & quomodo diligendus est Deus? Ego dico, quod causa diligendi Deum, Deus est; Modus, diligere sine modo. *Lib. de Amore Dei.*

Unde, ut scitè Lactantius: *In cæteris rebus laudatur mediocritas; in Dei amore non item:* in hoc enim excessus probatur, & placet.

Secundum, est ipsius Dei in nos amor: urget ille nos, & perurget. *Secundum.*

Vulgatum illud. *Si vis amari, ama;* & istud: *Magnes amoris, amor.* Nihil enim ad redamandum potentius est amore: hunc in alio si videris, indubiè si homo es, amabis. quam in rem pulchrè Seneca:

Frustra quæris maleficas ad amorem, ostendam tibi maleficium, ama, & amaberis. At Deus nos amavit, & summè quidem, ideóque & summè à nobis est amandus, si modò ii sumus, qui à natura sumus, homines; qui à gratia, Christiani. Augustinum audi: *In Lib. de Catechis. rudibus.*

Nulla major est ad amorem invitatio, quam amantem amore prævenire: & nimis durus est animus, qui si dilectionem nolebat impendere, nolit rependere. Hæc Augustinus;

gustinus. qui & Dei ter Opt. ter Max. amorem in hoc ostendit, quod ut homini se inclinaret amando, se hominem fecit, & faciendo amavit, ut redamari posset.

Suprà c. 4. tom. 3.

Quæ major, inquit, *est causa adventus Domini, nisi ut ostenderet Deus dilectionem suam in nobis, si amare nolebas, redamare cura.*

Tertium.

Tertium divini Amoris incitamentum sunt beneficia, quibus cœlestis illa manus abundè nos cumulavit vel ab ipsa mundi origine, imò vel ab ipso mundo, quem totum hominis esse voluit. *Omnia*, inquiebat Apostolus, *vestra sunt*; in quæ verba doctè Magister Sententiarum: *Omnia*, inquit, *scilicet superiora, æqualia, & inferiora. Superiora quidem nostra sunt ad perfruendum, ut Deus. Æqualia ad convivendum, scilicet Angeli. Inferiora ad usum*, ut terra, aqua, aër, ignis: imò & ipsi cœli. ipsa astra, quæ in ea influunt. Quod si *omnia nostra* sunt, & nos, ut per amorem Dei simus, necessum est. Et hoc ipsum est, quod muta quadam voce clamat Universi machina quanta, quanta est.

1. Cor. 3. v. 22.

L. 2 de Confessione c. 10.

Cælum, & terra, & omnia, quæ in eis sunt, undique mihi dicunt, ut amem te Domine, nec cessant dicere omnibus, ita ut inexcusabiles sint; inquiebat D. Augustinus, qui idipsum inculcat, & urget ex ipsa Universi fabrica, ejusque elegantia ac nitore: sic enim ait:

In Psal. 145.

Undique pulchritudo operis tibi commendat artificem. Miraris fabricam, ama fabricatorem. Non ita occuperis in eo, quod factum est, ut recedas ab illo, qui fecit. Hæc enim, quibus occuparis, sub te fecit: sub seipso te fecit. Si hærebis superiori, calcabis inferiora; si autem recedas à superiori, ista tibi in supplicium convertentur. Et hoc incitamentum, est à beneficio creationis.

Quartum.

Quartum ducetur à beneficio Incarnationis, de quo magnificè D. Augustinus:

Lib. de Rudib. Catech.

Ama, inquit, *amorem illius, qui amore tui descendit in uterum Virginis, & ibi amorem suum amori tuo copulavit, humiliando se, sublimando te. Conjungendo lumen suæ æternitatis limo tuæ mortalitatis.*

Quintum.

Quintum, abundantiùs haurietur à Christi Domini passione veluti immenso quodam divini Amoris oceano; de quo sic B. Laurentius Iustinianus:

In fascicul. Div. amor.

Clamant alapæ, sputa, clavi, lancea, irrisiones, & verbera, ut ipse toto corde, totisque visceribus diligatur, qui pro dilectione nostra talia ac tanta pati dignatus est.

Sextum.

Sextum erit ab hominis ipsius infœlicitate, si Deum suum non amet. Ut enim D. Augustinus:

Lib. de Trinit.

Magna hominis miseria illa, cum illo non esse, sine quo non potest esse. Et tamen si ejus non meminit, nec diligit, cum illo non est.

Septimum.

Septimum erit facilitas quædam Deum amandi; nihil enim illo Dei amore faciliùs & obtineri, & dari potest. Audi de hoc argumento Eusebium Emissenum: sic ille quondam:

Hom. 2. de Symbolo.

Ecce quid à te requirat immensa illa pietas, quod facilè possit implere nuda paupertas, despecta mediocritas, indocta simplicitas. Non per multas distraheris ambages, nec duris necessitatibus occupandus involvêris. Quod à te, & pro te reposcitur, intra te est: id est oris famulatus, & cordis affectus. In anima tua reposuit omnia animæ tuæ præsidia Deus tuus, ut unde peccatum egreditur, inde & peccati medicina peteretur. Et hinc

Octavum.

Octavum incitamentum ad eundem Dei tui amorem; magna scilicet fœlicitas, & de hoste tartareo, imò & de peccatis omnibus (qui fetè soli animæ hostes) reportata victoria. Hanc Ore aureo exponit, ac prædicat D. Chrysologus; qui sic olim ad suos, sic modò ad nos:

Super illud: Diliges Dominũ Deum tuum.

Ama, ô homo, Deum, ama totus, ut possis omnia sine labore vincere, & delere peccata: Tenera militia, delicati conflictus est, amore solo, de cunctis criminibus reportare victoriam; addo ego, & coronam beatæ æternitatis: hæc enim amori Dei, Dei charitas respondet, & tanta erit in Patria, quanta & hæc fuerit in via.

Et hæc è multis sunt incitamenta ad Dei tui amorem: qui ut purus sit, etiam hoc à te exigit, ut gratis detur, gratis reddatur; nec enim charitas est *mercenaria*, ut scitè notavit D. Bernardus, quem juvat hîc audire:

Tract. de diligendo Deo.

Non sine præmio diligitur Deus; etsi absque præmii intuitu sit diligendus. Vacua namque charitas esse non potest; nec tamen mercenaria est, quippe non quærit, quæ sua sunt. Affectus est amoris, non est contractus venditionis: Non, inquam, est contractus, qui vulgò dicitur, *Do, ut des*: Do amorem, ut cœlum, ut gloriam reddas cœlestem: non ita est contractus amoris; sed omninò gratuitus, & sine mercedis ullius expectatione, aut respectu: etsi enim hæc nunquam daretur, attamen Deo daretur amor. Et hoc ipsum est, quod advertit D. Augustinus, in illa mali dæmonis, dæmonis invidi verba, qui sic ad Deum de Iobo:

Iob c. 1. v. 10.

Nunquid Iob gratis colit Deum? quasi diceret, minimè; sed ob ingentia cœlo benigniore collata illi beneficia, ob auri, argentique vim, ob pecorum abundantiam, ob copiosam suppellectilem, ob prolem numerosam; verbo uno, quia illi ex voto fluunt omnia: ex qua invidi dæmonis expostulatione, *ad hoc provocamur hic ab adversario, ut gratis Deum colamus, quando ille quærens quod objiciat, pro magno se putat invenisse, cùm dixit: Nunquid Iob gratis colit Deum? Non quia viderat cor ipsius; sed quia videbat divitias ejus.*

Hom 30. & 50.

Hæc ubi de Iobo, deque mali dæmonis genio, atque invidia extulit Augustinus: tum sic ad nos delabitur:

Cavere igitur debemus, ne ad præmium diligamus Deum. Quid enim propter præmium dilecturus es Deum? Quale præmium est, quod tibi daturus est Deus? quidquid aliud tibi dederit, minus est ipso. Colis non gratis, ut aliquid ab eo accipias. Gratis cole, & ipsum accipies.

Et ita Deum coluit, Deum amavit ipse D. Augustinus, D. Teresia, D. Philippus Nerius, D. Ignatius, D. Franciscus Xaverius, aliique veri amatores, quibus in oculis, in votis, in re etiam ipsa purus fuit, ac defæcatus in Deum amor. Et hic est, quem ipse Servator optimus commendatum esse voluit, Matth. 22. dum sic ad Iudæos primùm, dein etiam ad omnes: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota virtute tua.* In quæ verba observat Aponius ordinatam in Ecclesia, hoc est in electis, charitatem ex contemplatione summi ordinis, qui est in Sanctissima TRINITATE.

Primus ordo, expressus his verbis: *In toto corde*, respicit Æternum Patrem; qui in Divinis est Principium sine Principio, ut in humanis cor.

Secundus ordo, declaratus his vocibus: *In tota anima*, refertur ad Filium, qui est Verbum Divinum, & procedit via intellectus.

Tertiùs ordo, notatus hac loquendi formula: *In tota virtute*; spectat ad Spiritum sanctum, qui procedit via voluntatis, & est velut robur, & brachium in Divinis.

Et hæc è multis de Amore Dei, breviùs quidem, quia, ut dixi, sunt ad normam exhortationum ad omnes Christianæ, & Religiosæ perfectionis amatores, quæ sanè perfectio maximè posita est in Charitate, seu Amore Dei: fusiùs alii, qui de ejus natura, affectionibus, atque effectis disputant ex norma in Scholis usitata.

TRACTATUS
DE AMORE PROXIMI.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Ante omnia mutuam in vobismetipsis Charitatem continuam habentes.* 1. Pet. c. 4. v. 8.

ETRVS, & PAVLVS, prima nascentis Ecclesiæ lumina, Columnæ Principes, gemini Orbis oculi, idem ostendunt, idem sustinent, idem aspiciunt.

1. Pet. c. 4. PETRVS, quidem dum sic ad Judæos: *Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes.*

Ad Coloss. c. 3. PAVLVS autem dum sic ad Colossenses: *Super omnia hæc, Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.*

Ecce, ut bellè conspirant supremi illi Ecclesiæ Doctores, Evangelicæ tubæ; juvat illos audire, & audita enucleatius explicare, & luci rursum reddere: Sic ergo Petrus, Apostolorum Princeps.

Ante omnia. Hæc in prima Epistola, quam scripsit ad Judæos, qui erant in Græcia, & quos ipse Christo, & Ecclesiæ pepererat eo ipso anno, quo Antiochiâ Romam venit.

Iis porro enixè commendat *Charitatem*, eamque in primis reponit: *Ante omnia*, inquit.

Ad Coloss. 3 vers. 1. Postquam illos abire jussit à vitiis, quibus antea insorduerant, & ad virtutes Christiano homine dignas transire; eadémque *cum Christo passo cogitatione armari*, tum ad extremum, quasi pro coronide, addit: *Ante omnia mutuam in vobismetipsis Charitatem continuam habentes*; & ne à ratione vacua abiret exhortatio, illam addit: quia *Charitas operit multitudinem peccatorum.* Quæ omnia priusquam accuratiùs exponam, ad D. Pauli verba stylum vertam. Sic ille:

Vers. 14. *Super omnia hæc Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Ubi à vitiis avocavit Apostolus, à fornicatione, libidine, omniq́ue immunditia, ubi ab avaritia, aliisq́ue scelerum monstris, tum ad solida virtutum magnarum studia evocat, longumq́ue earum catalogum contexit, vultq́ue electos Dei, Sanctos, & dilectos, virtutes illas, velut urbanam cœlestémque vestem induere, videlicet *misericordiæ viscera, benignitatem, humilitatem, modestiam, patien-*

Vers. 12. *tiam*; tum ad extremum subjicit: *Super omnia hæc*

Vers. 14. *Charitatem habete*; quod ne gratis prolatum videatur, subdit illud instar omnium, *quod est vinculum perfectionis*, vel ut Vatablus exponit, *vinculum perfectum*, Hebræo more, qui misericordes appellant, *Viros misericordiæ*, obedientes, *filios obedientiæ*, *calicem benedictionis*, calicem benedictum. Dicitur autem *Charitas vinculum perfectionis*, vel quia virtutes omnes unit, vel quia in ea omnes uniuntur; quod ab Interpretibus declaratur triplici similitudine; è quibus hæc prima.

Videtur Apostolus è virtutibus omnibus conflare corpus aliquod mysticum, cujus anima sit charitas: sicut enim anima corpus perficit ut illius forma: sicut inter se unit omnia membra, & si tollatur illa, omnia membra paulatim dissolvuntur, & pereunt; sic & virtutes omnes (excepta Fide, & Spe) Charitate sublata deficiunt. Inde meritò à D. Thoma *Charitas* dicitur, & est veluti quædam *virtutum forma*, & hæc prima similitudo rem illam ponit in aperto.

Secunda ducitur ab ædificio spiritali, quod à virtutibus omnibus, velut illius partibus exurgit; & quarum *unio* sit *Charitas*, adeoq́ue sicut in ædificio materiali, sublata inter se partium unione, corruit illud, & in molem informem defluit, atque degenerat: sic & virtutes omnes sublata Charitate, quæ illarum est compago, evertuntur; si, ut ante dixi, *Fidem*, & *Spem* exceperis. Et hæc secunda similitudo rem ponit sub oculos.

Tertia petitur à centro, & circumferentia circuli: sicut enim lineæ omnes à centro ducuntur ad circumferentiam, & ab hac ad centrum redeunt: sic & virtutes omnes, quæ vitæ hujus, ceu circuli lineæ sunt, & à Charitate, ceu centro exeunt; & ad Charitatem, ceu centrum, revertuntur, & circulum faciunt, cujus circumferentia est perfectio. Et hinc movetur, imo & solvitur prima quæstio, pro qua fusiùs explicanda sit

§. 1.

Ad illa verba: *Ante omnia.*

Cur ante omnia?

HUic quæstioni fiet satis partim per ea, quæ protuli Tractatu præcedenti de *Amore Dei*; cùm enim idem sit habitus Charitatis, qui in Deum tendit, ut summum bonum: & qui in proximum propter Deum; necessum est, ut quæ dignitas, quæ vis, & excellentia tribuitur *Amori Dei*; eâdem & tribuatur *Amori proximi*; cùm tam hic, quàm ille ab eodem charitatis habitu procedat.

Patet deinde eadem charitatis præstantis ex iis, quæ attuli in explicatione, & paraphrasi, tam mei thematis, quàm ex loco D. Pauli, quem jam citavi, atque explicui.

Patebit denique ex iis, quæ subjecturus sum; & quidem:

Ex eo, quod ante insinuavi, quia *Charitas* est quasi *forma*, non essentialis, sed accidentaria, quæ Fidei, & omnibus bonis operibus, vitam, valorem, & meritum tribuit in ordine ad finem ultimum. Charitas enim Fidei, & reliquis omnibus virtutibus dat

Primò statum virtutis; ubi enim est Charitas, ibi exulat peccatum lethale, regnat virtus, suumq́ue habet statum, & regnum; aliasq́ue virtutes hoc eodem statu, & regno suo donat, ut inde homo absolutè virtute præditus, justus, ac sanctus denominetur, & sit.

Secundò, Charitas tribuit eis dignitatem, vim, & efficaciam merendi; facit enim hominem quasi divinum, Dei amicum, & filium: adeoq́ue illius opera quasi divina, digna, & grata Deo, ut eis proinde æterna præmia adpromittat.

Tertiò, tribuit eisdem ordinem ad finem ultimum, Charitas enim totum hominem, omniaq́ue, quæ in eo sunt ad Deum dirigit. Et hinc *ante omnia*, & *super omnia* est Charitas. Superest ut videamus, quæ sit illa, & quanta ex Apostoli mente, ac veritate.

§. 2.

Ad illa verba: *Charitatem continuam habentes.*

Quæ sit illa Charitas continua?

Charitas continua quæ?

CHARITAS alia extrinsecus se prodit, atque ostentat: de hac Divus Bonaventura sic in speculo ad Novitios: *Deferre humiliter sociis honorem, Charitatis est fraternæ fomentum, conscientiæ bonæ, illustrisque animi evidens argumentum.* Alia intrinsecus est, de qua hic Apostolus cùm ait: *in vobismetipsis.* Et hanc continuam esse vult Apostolorum Princeps. Ar quænam illa? vox græca ἐκτενῆ alias atque alias patitur interpretationes: quæ Charitatis veluti dotes sunt, aut partes: 1. enim significat *extensam.* 2. *Vehementem, & celerem.* 3. *Constantem, & perseverantem.* 4. *Liberalem ac profusam.* 5. *Cordialem.* 6. *Fortem.*

Ecce ut in unica vocula ludit pius Interpretum labor, ut qualitates Charitatis bellè explicat. Ex illis igitur hæc Prima: Charitas extensa sit oportet. Et ea fuit Apostoli, de qua sic D. Chrysostomus:

Hom. 13 in 2. ad Cor.

Cor Pauli dilatavit Charitas, nihil latius corde Pauli, quod totum Orbem complexum est.

Charitas extensa.

Hujus porrò cordis extensionem, & latitudinem dum amat, ac demiratur D. Chrysostomus, æstu quodam seu amoris, seu stuporis excitus, abit in hæc vota:

Hom. 32. in Ep. ad Rom.

Cordis illius pulverem videre vellem: quod si quis totius Orbis cor dixerit, & elementum primarium salutis nostræ, non erraverit. Cor istud adeo latum fuit, ut in se susceperit integras urbes, populos, & gentes.

Hæc de corde Pauli os illud aureum, quæ ego de aliorum quoque Apostolorum cordibus dixero: hæc adeo lata fuere, ut Orbem universum fint complexa, uti deinde viri Apostolici, quos inter è minimâ Societate JESU Ignatius ejusque socii, qui & ipsi jam inde à prima illius infantia, Orbem propè universum sunt complexi: adeo extensa, atque effusa in illis Charitas.

Juvat illius temporis meminisse, quo Ignatium habuit Italia, Xaverium India & Japonia, Lainium Gallia, Rodericium Lusitania, Fabrum Hispania, Jaium Germania, Paschasium & Salmeronem Hibernia, Codurium Velitræ, Bobadillam Insula Ænaria; omnes omnino tanquam exploratores expeditos, tam *ad bellandum* contra Divini Numinis hostes acerrimos, quàm *ad gradiendum* ad ultimos utriusque Orbis fines: adeo illis cor latum, adeo extensa fuit in proximum Charitas.

Josue c. 14. v. 11.

Spectavimus Charitatem ad omnia loca, & utramque Solis domum protensam: videamus ad omnes omninò personas exporrectam; has enim æquali vultu, ac fronte aspicit Christiana Charitas, eisque nihil interest *Crœsus, Irusve fluat.*

Ad Celantiam.

Nescit Religio nostra personas accipere, inquiebat D. Hieronymus, *nec conditiones hominum; sed animos aspicit singulorum, servum & nobilem de moribus pronuntiat. Sola apud Deum libertas est, non servire peccatu: summa apud Deum nobilitas est, clarum esse virtutibus.*

Quod si Religio nostra nescit personas accipere, nescit & Christiana, & Apostolica Charitas, neque hæc conditiones hominum aspicit; sed animos singulorum. Et ita aspexit S. Franciscus Xaverius, infimis æquè ac summis officiosa charitate inserviens.

Si veheretur navi, & alto jactaretur mari, per foros, & rostra cursitare, & nauticam turbam cogere ad sacram catechesim; & hic Indiarum Apostolus, & à sancta Sede Nuntius Apostolicus.

In ejus vita.

Si conoenenti teneretur, campanulæ sono, ac tinnitu pueros evocare, ac mendiculos cogere in compitis, in plateis, & sub nudo jove edocere quæ capita Fidei, quæ formandis moribus opportuna essent documenta. Et hæc vir tantus.

Si à Catechesi, à Concionibus esset aliquod otium, aliquid vacui temporis, illud omne dare pauperculis, & morbidis in Xenodochiis; imò & eorum corpora curare, curare & vulnera: & lue infectorum saniem non semel exugere, illustri charitatis prodigio: & hoc quidem omne, ut & animos illorum curaret, & animi vulnera, idest peccata; & ex iis quasi manantem saniem detergeret: adeo extensa in omnes S. Xaverii charitas; à qua certè absunt illi quàm longissimè, qui in hominibus, non animos spectant; sed quæ corporibus adjacent phaleras: puta genus, divitias, vestes, aliaque ejusmodi de mundi pompa: quod & à Christiana charitate alienum est, & ratione.

Audiant illi Senecam licet Gentilem, & ab eo stultitiam suam agnoscant, & damnent:

Quemadmodum, inquit, *stultus est, qui equum empturus, non ipsum inspicit; sed stratum ejus, ac frænos: sic & stultissimus est, qui hominem ex conditione, qua vestis modo nobis circumdata est, æstimat.* Epist. 37.

Hæc Romanus sapiens, cujus judicio si ille stultissimus; at quàm maximè Dei calculo, & lege Charitatis, quæ in omnes æquè extensa: & quæ homines aspicit, non conditionem, quæ vestis est.

Sed ne longiùs, hæc de prima Charitatis dote attigisse sit satis.

Altera est, quod sit *vehemens & celer*, uti hic interpretantur Pagninus, & Vatablus. Et ea fuit R. P. Emmanuelis Ortega è Societate, apud Peruanos satis nota. Crescunt per Peruvium amnes mirum in modum, collectisque imbribus aucti, ac violenti, barbarorum casas, pagos, & oppida non semel abripiunt multis haustis mortalibus. Id cùm fieret Ortega fluvio sese committere non dubitavit, nandòque Indos fluitantes assequi, ut jam jam morituros suprema expiraret absolutione: factus & ipse homines capiens, etiam in aquis, ac fluviis tumentibus, chantate profectò magis vehementi, & rapida, quàm sit ipsorum torrentium fluxus, ac rapacitas. II. Vehemens & celer. Rho de Amore proximi.

Vidisti charitatem sanè vehementem in Patre Emmanuele, attende in D. Francisco Xaverio, & vehementem, & celerem. Celeritatem colliges ex itineribus, quæ obivit ab uno Orbe in alium. Primò illum vidit Gallia, tum Italia propè tota; tum Lusitania; denique India, & Japonia; aliæque Africæ, atque Asiæ regiones, & Insulæ; in quibus lustrandis, qui viarum longitudinem, locorumque distantias metiri volet, atque ad calculos revocare, inveniet Xaverium decennii dumtaxat spatio, centies mille passuum millia devorasse: & devorasset etiam plura in Synarum regno, aliisque regionibus, nisi cursum Charitatis illius, ac celeritatem, æterna quies interrupisset. Francisci Remondi Orat. 18 de S. Xaverio.

Theodoro Studitæ, *homo ales, insolens Angelis, & hominibus spectaculum.* Catech. 21.

Et Xaverius à Charitate, & celeritate quasi *ales* & hominibus, & Angelis, & ipsi Deo jucundum fuit spectaculum. Et hæc pro secunda Charitatis dote.

Tertia est, quod sit etiam *Constans, ac perseverans.* Non probatur superis ea Charitas, quæ sese remittit, & aliqua laborat inconstantia; & modò sese explicat, modò se contrahit: *Constans* sit oportet, ac *perseverans* etiam in arduis. III. Constans, ac perseverans.

Ejusmodi fuit R. P. Josephi Calatayndo, qui nunquam cessabat ab animarum præda, quæ Charitatis opima est præda. Interdiu enim ulus amœna Solis luce peccatorum tenebras dissipabat: noctu verò in alto contemplationis lumine, ardoréque eos Deo commendabat, existimans sibi periisse horas

ras omnes, quas non dedisset ardenti in proximos Charitati, quæ in illo ad extremum constans fuit, & perseverans.

Argumento sit illud, quod præter alios labores nunquam intermissos, etiam trigesiès in expeditionem ad Mauros emissus sit, à quibus nunquam sine opimis animarum spoliis reversus est.

IV. Liberalis, & profusa.

Quarta dos Charitatis est, quod sit etiam *Liberalis, ac profusa*: quidquid enim boni habet, aut habere potest etiam cœlo benigniore, id omne profundit, atque abjicit: ut proximo benè sit, saltem, ne malè.

Et ea fuit Moysis in populum Charitas, adeò liberalis, ac profusa; ut etiam optarit deleri de libro vitæ, quod summum ejus erat bonum, nè de eo nocens populus deleretur. sic enim ad Deum:

Exod. c. 32. v. 31.

Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Libro utique divinæ prædestinationis, cui inscribi, ut summum bonum; ita deleri summum videtur malum: quod certè elegisse in Moyse liberalis fuit, ac profusæ in proximum charitatis.

Ad Rom. c. 9. v. 3.

Cujus etiam fuit D. Paulus, qui & ipse optavit *anathema esse à Christo pro fratribus suis.*

Anathema, Hebraicè *Cherem*, quod teste Budæo significat separationem, succisionem, exitium æternum, hoc est extremum: quod tamen heroico quodam Charitatis excessu optavit Paulus; optavit, inquam, separationem, non à Charitate Christi: sed à beatitate, & gloria cum illo.

In hoc Christi, id est Domini sui, ac magistri aliquo modo Charitatem imitatus; ut enim doctè notavit Origenes: *Et quid mirum, si cum Dominus pro servis maledictum sit factus; servus pro fratribus anathema fiat?*

Hoc exemplo seu Moysis, seu etiam Pauli, permoti viri à sanctitate illustres, à Charitate toti igniti, idem exoptarunt, quos inter

B. Jacoponus; qui & in hac mortali vitâ labores, dolores, ærumnasque omnes, ac supplicia quantumvis gravia sustinere peroptabat: & in alterâ immortali etiam inferni ignes, atque incendia, ut hominum peccata elueret, atque expiaret.

Et ea quoque fuit Charitas S. Catharinæ Senensis, quæ optabat suo corpore obstruere os inferni, ne quæ anima ampliùs in illum ingredi posset.

Huic suppar fuit & Charitas Alfonsi Rodriguez, è Societate nostra Coadjutoris longè sanctissimi, qui & ipse ad quaslibet inferni pœnas sese offerebat, ut & unus aliquis criminosorum, sese ad bonam frugem recipiens in gratiam cum Deo rediret.

Et hæc pro liberali, atque effusa in proximum Charitate dicta sint; cui accedet, & alia dos ejusdem Charitatis; videlicet quod sit *Cordialis*, hoc est plena affectus teneri, & compassionis. Et ea fuit Charitas D. Pauli: cordialis fuit illa, hoc est ab intimo affectu cordis, de quo augustum illud, & sacrum D. Chrysostomi: *Cor Christi, erat cor Pauli.* Quid divinius? *Tabula Spiritus Sancti.* Quid purius? *atque Charitatis volumen.* Quid amplius? quid porrò legeres in eo volumine? quos videres typos, & characteres? non alios, quàm illos, quos aliquando impressit in Epistolâ ad Corinthios: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalisatur, & ego non uror?*

V. Cordialis.

Hom. 32. in Ep. ad Rom.

2. Cor. c. 11. v. 29

Si quis ex iis, quos Christo, & Ecclesiæ pepererat, infirmaretur, ex compassionis affectu infirmabatur & ipse Paulus. Si quis scandalisaretur, & ipse ab eo scandalo urebatur totus; verbo uno induebat eosdem affectus, quos filii induissent, & hoc quidem ex Charitate, quæ in eo erat *cordialis*.

S. Paulum imitatus est Nepotianus de quo S. Hieronymus in ejus Epitaphio ad Heliodorum: ubi sic de illo:

Clericatum, non honorem intelligens, sed munus, primam curam habuit, ut invidiam humilitate superaret, subvenire pauperibus, visitare languentes, provocare hospitio, lenire blanditiis, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, cæcorum baculus, esurientibus cibus, spes miserorum, solamen lugentium fuit.

Hæc de Nepotiano Divus Hieronymus: similia de Sancto Exuperio, quem ex Charitate illa *cordiali*, ab intimo compassionis affectu, ad miserorum levamen, ac subsidium transiisse docet etiam corpora levando.

Epist. 4. ad Rusticum.

Exuperius, inquit, *Tolosæ Episcopus, viduæ Sarreptensis imitator, esuriens pascebat alios, & ore pallente jejuniis, fame torquetur aliena, omnemque substantiam Christi visceribus erogavit.*

Torquetur, inquit: crederes in se sentire, quod in se sentiebat proximus, & eo malo torqueri, quo ille: tanta est à Charitate sympathia: hanc expertus ipse Paulus, ad quem redeo, de quo extat & illud D. Chrysostomi: *Nullus tanto affectu mala propria, quanto Paulus deflebat aliena:* Porrò fletus ille adeò perennis in eo fuit, ut crebrò *flevisse legatur, risisse nunquam, æquè ac Christus.*

Homil. 2. de laud. Pauli.

Hom. 6. in Matth.

Ex illo compassionis affectu, qui à Charitate, ceu fonte oritur, nascitur & illud, quod horreas, quod fugias, illud omne, quod proximo tuo incommodo esse posse existimaris, nihilque magis oderis, quàm illi vel minimam creare molestiam: quo in genere illustre habes documentum, atque exemplum in R. P. Thoma Sanctio. Sexaginta annorum senex erat, sapientia clarus, & à doctis ingenii monumentis clarior. Is de via fessus, paulò post quàm socii se cubitum recepissent, cùm appulisset, ne cuiquam illorum somnum rumperet, ad ostium collegii noctem insomnem traduxit, adeo suæ commoditatis oblitus, ut alienæ consuleret, quod in illo eximiæ, & *cordialis* Charitatis fuit. Ubi hæc orto Sole innotuit; socios inter, & bonum Patrem orta lis est, & Charitatis contentio, dum illi conqueruntur, & dolent à somno se excitatos non fuisse (optassent enim etiam excitari omnes, ut Charitati, quæ nunquam indormiscit, suus datus fuisset locus) hic autem dum se operosè excusat, & culpam, si quæ fuit, sibi uni vult imputari. Ecce ut *cordialis* Charitas alieno commodo studet; & sibi uni est incommodo.

Rho de Amore proximi.

Ab hac porrò descendo ad aliam ejusdem Charitatis dotem, & quasi partem. Ea est, quod sit etiam *fortis*, hoc est, quæ nulli cedat, ne morti quidem, cui tamen omnia cedunt: *Fortis enim ut mors dilectio.*

VI. Fortis.

Cant. 8. v. 6.

Et ea fuit S. Laurentii, invicti Martyris, igne superior, superior & morte; ut enim de illo S. Leo Pontifex: *Flammis sævæ crudelitatis superari Charitatis Christi flamma non potuit. Segnior fuit ignis, qui foris ussit; quàm qui intus accendit.* Hæc S. Pontifex de Christi flamma, hoc est amore, quæ ego de amore proximi; cujus exempla petemus non ab Ecclesiæ infantia, & quasi cunis, in quibus calebat ea Charitas, sed, quod mireris, à mundo, jam quasi à senio frigescente, hoc est à nostra hac ætate.

Serm. 1. de S. Laurentio

Fuit Genuæ adolescens, cui nomen Iacobus Dei, qui cùm nihil haberet, quod pauperibus daret præter seipsum: seipsum dare decrevit, seque vendere ad transtra in triremes, quod vitæ genus à plerisque morte pejus ducitur; imo longa, ac tædiosa mors ab infami servitute. Sed Charitas nec ærumnas moratur, nec servitutem, & hanc, & illas amore proximi quæsivit Iacobus: quæsivit & emptorem: sed Dei Numine factum est, ut non invenerit. Et sanè Charitas vendi non debuit, nec indoles tam generosa in illis sordibus volutari.

A servitute, quæ civilis mors est, ad ipsam mortem delabor, neque hanc exhorruit *fortis ut mors dilectio*; imò morte fortior.

Ad Philippinas navigabat Didacus à sancto Iago, cùm ecce (incertum quo casu) aperta carina navis, Oceanum admisit: in ea rerum desperatione, dum omnia dissonis clamoribus, & miserabili complentur ejulatu, Didacus sedulas aurea jamjam morituris præbuit, securus periculi, atque naufragii: expiatis omnibus, qui aderant, plurimisque in proximum litus enatantibus, eandem & ipse aleam subiturus, à navis margine desilit in Oceanum, salutem in undis quæsiturus, quam in navi desperaverat: sed ecce è tabulatis audita propè intermortua vox est, revocantis, ut verbum audiret de æterna salute secum adhuc acturi. Exarsit ad eam vocem in Didaco germana societatis Charitas, & quanquam horrida undique etiam paululum cunctanti mortis imago in oculos incurreret, desertissimi homuncionis felicitatem suæ præferens vitæ, ad eum audiendum in foros reversus, vix expiatoria formula hominem absolverat, cum vasto hiatu subsidente navi, immanique lapsu coeunte, Oceano haustus est, felix omninò, qui & illum, & plures alios suo naufragio in portum deduxit beatitatis.

Rho Histor. Virt. l. 14. c. 3.

Huic suppar fuit ea Charitas, quæ in Francisco Rodericio eluxit. Redibat ille ex Japonia, illius Societatis procurator, per maria procellis infesta, felici tamen usua navigatione ad usque Tagi ostia: ad quæ allisa ad scopulos navi, pretiosissima onera demersa, multique fluctibus hausti mortales, multi etiam cymbis excepti; ex iis una advolaverat ut Franciscum fluctibus ereptum, in tutum aveheret; at ille in tabula fluctuans, & pereuntes audiens, absolvensque, Charitatis magis, quàm vitæ retinens, mori maluit, quàm animas Christi sanguine quæsitas, dum undis absorbentur, dæmoni relinquere glutiendas, illustri sanè documento Charitatis, atque exemplo.

§. 3.

Ad eadem verba: *Mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes.*

Quæ sint motiva ad mutuam illam charitatem?

EX iis quædam sunt communia, quædam particularia: & hæc, & illa paucis in medium producam. E communibus illud

I. Motivum. Quod homines.

Primum, ratio hominis, & ejusdem naturæ communio, quæ nos ad mutuam illam Charitatem muta quadam voce hortatur, & monet: quod agnovit, & prædicavit Seneca, cui hoc Universum, quantum, quantum est, est veluti communis patria, imò & vasta civitas, cujus pars sit omnis homo, sit licet Schyta, sit Getha, sit barbarus, nihil interest.

Lib. de Ira. c. 31.

Nefas, inquit, *nocere Patriæ, ergò civi quoque: nam hic pars patriæ est, sanctæ partes sunt; si Universum venerabile, ergo & homo homini; nam hic in majore urbe tibi civis est.*

Hæc Seneca, qui debita Charitatis officia homini cuilibet vult exhiberi, tanquam concivi, imò tanquam parti, & membro magni corporis.

Epist. 95.

Omne, quod vides unum est, inquit, *membra sumus corporis magni, natura nos cognatos edidit, cum ex iisdem gigneret.*

Quod si cognatos, certè amicos, & mutuæ Charitatis vinculo conjunctos. Et hoc primum est ad illam motivum, toti humano generi commune.

II Motivum Quod Christi consanguinei.

Secundum, est particulare Christianis, qui à Christo dicuntur, & sunt Christiani, qui ejus corpori, & sanguini participant, & ab eo quodammodo sunt *Consanguinei*: Et hoc est, quod altè commendavit D. Bernardus: *Consanguinei*, inquiebat, *sumus in sanguine Christi.* Quod si consanguinei, utique etiam eo nomine Charitatis mutuæ nexu copulati.

Quod si tamen ea consanguinitas, quæ est à Christi sanguine, petatur ex eo, quod illius sanguine redempti, & quasi spiritualiter geniti; hoc toti hominum generi commune, adeoque ex eo etiam communis, & mutua Charitas inter omnes.

III. Motivū. Quod fratres.

Aliud incitamentum illis affine, est, quod simus etiam *fratres.* Vis fraterni nominis, & amoris est longè maxima, ut annotavit D. Chrysostomus in illa verba Domini ad Cain: *Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.*

Clamat, inquit, non loquitur; non tacitè submurmurat; sed altè clamat; & eò quidem ut è terra in cœlos usque evadat ea vox; tanta vis est fraterni nominis, & amoris, quem violasse summum nefas, quod nec terra sustinet, nec cœlum patitur.

Hac fratris appellatione usus Abraham, ut jurgium, quod exurgebat inter Pastores suos, & Pastores Loth, sopiret, atque extingueret: *Ne sit*, inquiebat, *jurgium inter me, & te; fratres enim sumus.*

Erat Loth Abrahæ ex fratre Nepos, dicitur tamen frater; hebraico more, qui cognatione junctos fratres appellabant, & hac amica fratris voce, & jurgia tolli, & discordiæ semina suffocari posse, ac debere credebat Abraham, & concordiæ pacta firmari, atque retineri: & meritò; est enim ingens pondus ad amicitiam, amorémque conciliandum in fraterno nomine: quod si à natura tantum est, quantum accedet à gratia; quæ & Christianos quasi fratres facit, & religiosos eodem fratris vinculo inter se connectit, felici sanè, ac fortunato nexu, de quo extat magnificum illud Divi Augustini:

Serm. 25. vel ut alii 27.

Melior est fraternitate sanguinis, Christi fraternitas, quoniam illa interdum sibi est inimica; Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est. Illa inter se communia cum æmulatione dividit: hæc etiam cum gratulatione communicat.

IV Motivū. Quod discipuli Christi.

Sed & aliud est incitamentum, hoc scilicet, quod ea dilectio, & Charitas sit signum, nota, ac veluti tessera Discipulorum Christi; ad quos olim sic magister optimus:

In hoc cognoscent omnes, quod Discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

At cur ea dilectio signum est? Non erat alia nota, quæ Christi Discipulos ab aliis discerneret? poterat enimvero dari donum linguarum, donum prophetiæ, donum miraculorum, aut alia ejusmodi, cœli, & gratiæ charismata; cur igitur ea non dedit? certè quia illi in primis curis erat Charitas; quod liquidò ostendit in eâ oratione, quam ad Patrem habuit sub extremum ævi brevioris. Sic enim ad illum:

Ioan. c. 17.

Rogo, ut unum omnes sint; sicut tu, & Pater in me, & ego in te. Ut autem sint, non quidem identitate naturæ (hoc enim adynaton) sed Charitatis, & animorum unione, sic pergit: *Ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut & nos unum sumus.* At quæ illa claritas? Hic sudat Interpretum labor.

L. 6. de Fide c. 4.

D. Ambrosius, ait esse gloriam filiationis divinæ, quam Christus per naturam habuit: Apostolis autem dedit per gratiam.

Toletus hic, esse Divinitatem filii, quam eis jam communicavit in Eucharistiâ; in quâ unà cum corpore, & anima Christi, etiam Divinitas communicatur, per concomitantiam, uti loquuntur Theologi.

Maldonatus censet, eam claritatem esse dilectionem, à quâ habebant Discipuli, quod unum essent: hoc enim amor suo quasi jure sibi vendicat, ut è duobus, imò è multis unum faciat. Quod probat illud Aristotelis ex Platone; de duobus amicis, qui à Vulcano petierunt subjici incudi, & igni, ut sic liquefacti unum fierent, in unum coalescerent.

Act. c. 4. v. 32.

Sic in ipsâ Ecclesiæ infantiâ fideles ita coaluisse videbantur. *Multitudinis enim credentium erat cor unum, & anima una*: una dico, non physicè; sed moraliter: nec

nec enim hic placet idea illa Platonica, seu anima communis in singulis individuis; nec intellectus unus in multis, ut fortè voluit Averroes: Sua enim singulis est anima, suus intellectus, suum cor, idque ab aliis discretum, ac distinctum: unum tamen ab amore, & Charitate, in quâ, ut doctè annotavit Tertullianus, Evangelica lex consistere videbatur: quam dum suspiciunt, & amant Gentiles, una eorum vox de Christianis hæc erat: *Vide, ut se diligant, ut alter pro altero mori sint parati.* (Apolog. 39.)

Hanc porrò Charitatem dum amat, ac demiratur Pachomius, ex Gentili Christianus; ex milite monachus factus est, & parens Monachorum. Et hæc paucis de Charitate, & unione Christianorum inter se: hæc ubi sensim defecit, instituta cœnobia, in quibus vigeret. & hoc erit

V. Motivum Quod Religiosi.

Aliud incitamentum, quod unius, ejusdémque instituti religiosi; quorum unionem dum aspicit, commendátque S. Basilius, sic in Constitutionibus monasticis:

Cap. 19.

Homines ex diversis nationibus, & regionibus profectos, per exactam morum ac disciplinæ similitudinem adeo velut in unum coaluisse, ut in pluribus corporibus unus tantùm animus esse videatur, vicissimq; plura corpora unius animi instrumenta. Et hoc D. Gregorio interprete indicare visum est monachi nomen, quod & solitudinem significat, & fraternam unionem. *μόνος* enim, id est *unus, & solus.* Quod si ea unio in omnibus religiosis Ordinibus servata, maximè, (quod bonâ aliorum veniâ dixerim) in minimâ nostrâ Societate, in quâ ab infantia in unum coaluerunt homines è nationibus, & regionibus diversissimis.

VI Motivũ. Quod Societatis JESV.

Fuerunt illi initio numero decem non ampliùs, *Omnes ut locis, atque nationibus: ita & naturis, ac linguis, consiliisq; dissimiles*, ut disertè notavit Orlandinus. Et quidem

L. 1. Histor. Societ.

S. Ignatius Biscaiensis, S. Xaverius Navarrus, Faber Allobrox, Laynius Seguntinus, Salmeron Toletanus, Bobadilla Palentinus, Rodericus Lusitanus, Broetus Picardus, Iaius Allobrox, Codurius Delphinus. Itáque Hispani, Galli, Lusitani, Itali, Allobroges, omnes tamen mutuæ Charitatis nexu, ita conjuncti, ut una gente, uno parente genitos credidisses. Quod illis? hoc deinde, & aliis in eadem Societatem ascriptis, hoc & in Provinciis, hoc & in Collegiis visum non sine amabili stupore, dum in unum ita coeunt nationes longè diversissimæ.

Certè ea diversitate visus fuit delectari ipse S. Pater Ignatius, ideóque cum & Provincias instítueret, & nova fundaret Collegia, solitus erat in ea cogere è diversis nationibus homines. Ex uno disce omnes.

Cùm in Siciliam vocaretur Societas, in eam destinavit Patres omnino duodecim; omnes è diversis nationibus. Sic Mamertini, & Panormitani Collegia initio habuerunt Hispanos, Gallos, Italos, Lusitanos, Belgas: ita disponente ipso S. Patre Ignatio, qui mirè gaudebat & illa nationum diversitate, & simul earundem inter se unione, quam & demonstrat, & exigit Instituto suo impositum nomen Societatis, id est sacræ cujusdam militiæ. (L. 8 Histor. Societ.)

VII Motivum. Quod Societas, id est militia sacra.

In hac certè necessaria est unio, & militum, & agminum inter se, & in ea unione ordo quidam militaris, qui si absit, necessum est & solvi acies, & fœdè dissipari, turbatis scilicet ordinibus. Unde & vulgatum illud: *Multitudo inordinata potiùs est victima, quàm pugna.*

Quod si in profana militia adeo necessarius ordo, necessaria & unio; multò magis in sacra, qualis est ipsa JESU Societas; in quam cadere potest & illud Sponsæ de Sponso: *Ordinavit in me Charitatem*; vel, ut ad rem præsentem alia versio: *Vexillum ejus super me Charitas.* (Cant. c. 2.)

Distinguntur acies per vexilla sub quibus militant: distinguntur & Nationes imò & Regum, Cæsarúmque turmæ. Si vexilla rubra videris, Burgundica arma, & acies prædicabis; sin autem alba, Gallica laudabis; si nigra Cæsaris Aquilam suspicies, & Cæsaris arma formidabis: & ita de aliis. Sic in sacratiore militiâ religiosi Ordines, hi virtutem unam in primis curis habent, atque amoribus, alii aliam: minima IESV Societas Charitatem, velut militiæ suæ vexillum ostentat.

VIII Motivum. Quod Schola Sapientiæ.

Accedit & alterum, quod Religiosus Ordo, ipsáque etiam JESV Societas, sit velut schola quædã sapientiæ: in quâ nemo doctus nisi magistra Charitate.

Testem produco è multis unum D. Dominicum, qui hoc de seipso multa doctus experientia: *Plus in Charitatis codice didici, quàm in universa Scriptura.*

At quid in hoc codice legebat, quid discebat vir sanctus?

In primo folio illud Apostoli: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur*, & cætera. (1. Cor. c. 13.)

In secundo istud: *Supportantes invicem in Charitate.* (Ad Coloss. c. 3.)

In tertio: *Nolite judicare, & non judicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini.* (Lucæ. c. 6.)

Ecce quæ in codice Charitatis legerat S. Dominicus, & quæ ex eo hauserat altioris sapientiæ placita. Et ipse hauries Amice Lector, si eum diligentiùs evolveris, atque evolvas ad extremum tibi sub oculos ponam illud Christianæ Charitatis motivum; quod suis aliquando posuit D. Augustinus, dum sic ad illos.

IX Motivũ. Quod Charitas sit Christi tunica. (Tract. 103. in Ioan.)

Charitas est tunica inconsutibilis Christi, quæ ad unum Deum pervenit, & in unum omnes colligit: quod si tunica Christi, eáque inconsutilis, *non scindamus eam.*

In funesta illa, terris cœlóque invisa tragœdia, in qua Deus homo pependit in sacro ligno, milites visa illius tunica inconsutili, dixerunt ad seipsos, *non scindamus eam.* Quæ illi non omninò malè: hæc tu, mi Lector, dicas quàm optimè.

Charitas est tunica Christi, eáque inconsutilis, non scindamus eam verbulo asperiore; non affectu irrationali, non jacto discordiarum semine inter fratres, & amicos, non alio quovis peccati nævo, *non scindamus eam.* Ne nobis eveniat aliquando, quod infelici Ario; de quo illud Servatoris optimi, qui apparuit discissa veste S. Petro, Alexandriæ Episcopo, & hæc illi: *Arius vestem meam, quæ est Ecclesia, dilaceravit.* Dicam ego mutata dumtaxat vocula: *Vestem meam, quæ est Charitas, dilaceravit* ille susurro, ille maledicus, ille detractor, ille verbo factóve fratri suo injurius: *dilaceravit* enimverò fraternam Charitatem, quæ Christi est tunica. Ne in te cadant eæ querelæ, justáque expostulatio, sedulus attende, benevole Lector.

§. 4.

Ad illa verba: *Mutuam in vobismetipsis charitatem habentes.*

Quæ sit Regula mutuæ illius Charitatis?

HANC expressit Salvator optimus cùm sic ad legis Doctorem quærentem ex se quod esset mandatum magnum in lege? Respondit enim: *Diliges Dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum.* *Ea est regula dilectionis*, inquit Augustinus. Ut hæc ponatur in aperto, claráque luce, videndum erit, quomodo seipsum quisque diligat? quomodo deinde & proximum? hoc enim ex altero ut ducatur, est necesse. (Matth. c. 22.)

Seipsum diligere convincitur homo aliis, atque aliis argumentis.

Primum Argumentum.

Primum est, quòd cum seipso consentiat quàm optimè; imò membrum unum cum alio, oculus cum manu, manus cum pede; & sic de aliis, quibus componitur homo.

In homine, inquiebat Hippocrates, *confluxio una, conspiratio una, consentientia omnis.*

Et hoc est, quod tibi, quod amori in teipsum das, ô homo! da & proximo: qui & ipse ejusdem quasi corporis est membrum: sicuti ergò non patereris, ut oculus à manu, manus à pede, pes à capite dissentiret; sic nec patere, ut à proximo dissentias. Sentias igitur quod ille, velis quod ille: & hoc fuit Pauli votum, hæc oratio: *Deus patientiæ, & solatii*, inquiebat, *det vobis idipsum sapere.* (*Ad Rom. c. 15. v. 5.*)

II. Argumentum.

Secundum argumentum, quo probatur homo seipsum amare, est, quod benè sibi afficiatur, benè sibi velit, & faciat etiam benè. Quod ex eadem membrorum inter se conspiratione ostendit Galenus. Sic enim ait: *In corporibus nostris unum conspiratum, confluxumque esse, ac omnia inter se mutuo affici.* (*L. de facult. natur. c. 13.*) Sic oculus manui, manus pedi afficitur benè. Et hunc affectum etiam naturæ sensu prodit, dum unum alteri condolet, atque succurrit.

Non potest, inquit altiore cothurno Tertullianus, *corpus de unius membri vexatione lætum agere, condoleat universum, & ad remedium collaboret, est necesse.* (*L. de Pœnit. c. 10.*)

Quod corpori, quod membris, quod nobis ipsis damus, demus & proximo; ut enim disertè D. Ambr. *Hæc utique natura lex est, quæ nos ad omnem stringit humanitatem, ut alter alteri tanquam unius corporis partes invicem deferamus, nec detrahendum quicquam putemus, cum contra naturæ legem sit non juvare.* (*Lib. 3. offic. c. 3.*)

III. Argumentum.

Tertium argumentum, quo seipsum amare videtur homo, est quædam erga se passio, atque compassio; ex qua fit ut unum membrum alteri compatiatur, & si patiatur unum, videatur pati & alterum. quod ipsâ experientiâ, veritatis utique magistrâ, ostendit D. Augustinus:

Quando, inquit, *est aliqua coarctio, si alter alterum calcet; lingua dicit calcas me. Non ipsa calcata est: Quid est ergò quod sonat, calcas me? Si & ille respondeat, liberæ es, ô lingua, in ore tuo vocem habes; ego si calcavi, pedem calcavi, sed calcas me Charitas dicit, calcas me, compassio unitatis, & vinculum societatis, dicit.* (*In appendice Serm. 17.*)

Quod corpori, & singulis membris, quod & tibi; hoc & proximo: si hic patiatur, & illi compatiaris est necesse: si doleat ille, & ipse doleas, oportet. hunc enim sensum tibi ingenerare debet compassio unitatis, & vinculum societatis.

IV Argumentum.

Quartum argumentum, quo seipsum diligere ostenditur homo, est sedula cura corpusculi, ut alatur benè; imò & lautè: ut tegatur, non facco, & cinere; sed bysso, & purpura.

Quod tibi, hoc & proximo: *Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Benè tuam, quippe unum corpus sumus in Christo, & alter alterius membra*, ut rectè Apostolus. Quod si unum cum proximo: profectò quod nobis, hoc & ipsi. Hinc illud præclarum Divi Paulini, magni Præsulis monitum: *Cave te solum ames: si te amas; parem tui curam & pauperis gere.* Unus quippe es cum illo. (*Isai. c. 58. v. 7.* — *Ad Rom. c. 12. v. 4.* — *Epist. 32. ad popul.*)

V. Argumentum.

Quintum argumentum, quo seipsum sincero amore prosequi dignoscitur homo, est animæ, salutisque cura, ne illi à culpâ malè sit, ne ab imminente Dei justitia etiam malè, ne ab ignibus æternis pessimè: quæ nobis cura, quæ sollicitudo; eadem & proximo, iidem pro illo ad superos gemitus, eædem lacrymæ, eædem placando Numini preces, eadem & jejunia: quod aurea ut solet eloquentia aperit D. Chrysologus. Sic enim inquit:

Revera fratres, si essemus unum, & humanum corpus, si eos, qui pereunt nostra esse viscera crederemus, afflictione jejunii, precum gemitu, effusione gemituum jugiter clamaremus. Domine salva nos perimus, & studeremus nobis in nostris fratribus subvenire, ne furente gladio, sanguinis nostri mare videremus in terris; nec tanta corporum, sed nec animorum naufragia sentiremus, atque humili voce precaremur: Domine salva nos, perimus. Hæc aurea fandi copia Chrysologus. (*Serm. 20.*)

VI. Argumentum.

Sextum argumentum, quo in seipsum amore ferri convincitur homo; est, quod seipse, affectus, passiones impetúsque animi etiam turbulenti, summa cum æquitate toleret. Animula hæc quamdiu hoc corpore, ceu navi, hoc mundo, ceu mari, jactatur; suos habet æstus, suos ventos, ac tempestates; & quidem tot, quot insurgunt pugnantes inter se passiones, seu eas iræ, seu tristitiæ, seu insolentia lætitiæ esse velis.

Ab his, ut circumferatur afflante quasi vento, sustinet tamen, insigni patientia, nec seipse excutit, etsi cum alto gemitu usurpare cogatur illud Iobi: *Factus sum mihimetipsi gravis.* (*Cap. 9. v. 20.*)

Quem ipse tibi exhibes, exhibe & proximo, ejus nævos, etiam graviores, tolera, culpas dissimula, passiones fortiter sustine, quamvis illæ te premant, memor illius quod observavit Seneca:

Societas nostra lapidum fornicationi est simillima, quæ casura nisi invicem obstarent, hoc ipso sustinentur, quo scilicet sibi obstant, ac se invicem premunt. (*Epist. 95.*)

Porrò si quem obstare tibi, si te premere senseris, & tamen sustinueris, eum te illi præstabis, quem tibi; eumque sustinebis uti & teipsum; sicque nec cades ipse, nec ille, aliàs casurus & tu, & ille, nisi invicem obstitissent.

VII. Argumentum.

Septimum argumentum, ex quo noscitur hominis in se propensio, & amor; est cura boni nominis, quod sibi eripi non patitur; imò, ne patiatur, si fortè perperam à se aliquid actum sit, quà potest celat, ac tegit. Ita passim suos nævus tegunt homines amantes sui, nec detegere ipsi, nec ab aliis detegi volunt: sed potiùs, quà licet, obtegi.

Quod tibi, hoc & proximo: sit tibi bonum ejus nomen, & bona fama in primis curis, atque amoribus: & si in ea maculam deprehenderis, cave ne eam reveles, ne in apertum producas: sed quà potes cela, & tege; & in eo Dei tui in te amorem imitaberis: *Videt ille ignominiam tuam, nec revelat*, inquit Damianus. *Ecce videt, & tacet: videt, nec manifestat: videt, nec judicat: videt, nec vindicat.* (*Serm. 58.*)

Vide pariter & tu proximi tui pudenda scelera, & tace: vide, nec manifesta; vide, nec judica: vide nec vindica: & sic Deum imitaberis, tuúmque in proximos amorem testaberis.

Ita restatus aliquando Constantinus, & nomine, & re etiam ipsa Magnus, qui dicere solitus. Si Sacerdotem quempiam deliquisse vidisset, suo pallio, sua purpura operuisset. Tantus illi in proximum amor, quem ut imiteris, AMICE LECTOR, tibi in religioso pulvere unum aliquem ostendo, qui fratris sui pudendum scelus etiam celare, ac tegere exemplo suo docuit.

Ex antiquis Patribus unus aliquis monitus è Junioribus quempiam in cellulam suam furtivè admisisse procacem fœminam; ad eam se contulit unà cum delatoribus, & cum in illam primus intrasset, advertit fœminam sub viminea corbe latitantem. Quid deinde? super illam sedet, & sedendo scelus obtegit; tum sic ad accusatores illos: Ite, ite, & cellulam lustrate seduli, feram indagate, scelestam quærite, fugate. Eunt, redeuntque, nec usquam apparet fœmina: tum acrius delatores increpat senex, ac dimittit: dein etiam & fœminam.

Movit ingeniosa illa senis charitas reum, & permovit, meliora deinceps & spopondit, & dedit; nimirum apud cordatos, plus sæpè valet indulgens caritas, plus rectum scelus, quàm apertum. Aperire enim subinde est iræ, & zeli inclementioris, atque in pœnas accensi; tegere verò amoris est, & paternæ conniventiæ, imò & prudentiæ. (*P. Tassis in Antuerp.*)

Et hæc pauca de Charitatis regulâ; déque in proximos Charitate. Plura scio dici posse: sed hic studeo brevitati, & amo, non verborum tantùm, sed & rerum compendia.

TRACTATUS DE MANSUETUDINE.

E hac & illa Virtute multi multa, ex natura, ex Sanctorum placitis, ex historiis, ex antiquitate, ex omni penu eruditionis: ego apis matinæ more, modóque, è multis pauca delibabo, tibique reddam, Benevole Lector, etiam uti spero cum fœnore.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Psal.36. v. 11.

§. 1.

Quid sit Mansuetudo?

MANSVETVDO pressiùs definiri potest ex Philosophiæ legibus, & placitis: & describi latiùs, ac fusiùs ex licentia quadam orationis, petita ab illius seu proprietatibus, & affectionibus, seu etiam effectibus. Et hac, & illa ratione depictam tibi sub oculos ponam, AMICE LECTOR.

L. 4. Ethic. Aristoteli, *Mansuetudo est mediocritas circa iram.* Modum enim huic ponit, ne liberiùs, quàm par est, evagetur; ne rationis limites excedat, ne deflectat ad extrema: in his enim est vitium: uti & *Virtus in medio.* *Definitio.*

Lib. 2. Rhet. Eidem Philosopho, *Mansuetudo est depressio, & sedatio iræ.* Iram enim, quæ altiùs æquo assurgere solet, quæ effervescere, atque ebullire, deprimit, sedat, temperat.

D. Thomæ Aquinati, *Mansuetudo est virtus, qua secundùm rectam rationem moderatur iras.* Consonat ea definitio cùm illâ, quæ est Philosophi.

Lessio, breviùs, *Mansuetudo est iræ moderatrix.*

Glossæ in caput 5. Matthæi: *Mansuetudo est dulcedo animi, quam non vincit amaritudo.*

Ira, quæ felle plena est, amaritudinem gignit, quam illicò vincit, ac superat enata quædam à mansuetudine animi dulcedo: vel si mavis, impedit, ac præfocat fœtum illum iræ, videlicet felleam in corde amaritiem.

Descriptiones. Et hæ sunt Mansuetudinis definitiones ex Lycæo haustæ, & scholis: Subjicio ejusdem descriptiones ex Sanctorum Patrum liberiore sensu.

Homil 15. in Cant. D. Gregorio Nysseno, *Mansuetudo est nota, & character divinæ mentis*: facit enim ut pusillus homo Deum veluti referat, atque exprimat.

L. 7 Strom. Et hinc Clementi Alexandrino dicitur, & est, veluti quædam *assimilatio, atque imitatio Divinitatis.*

In Stylicon. Claudiano, Poetæ ingeniosissimo: *Mansuetudo* (quam etiam cum clementia confundere videtur) *est magni custos mundi, & maxima natu Cœlicolûm.*

Hunc enim aspectabilem mundum custodit, ac fovet, ne vel Omnipotentis irâ perdatur, ac pereat: vel etiam iratorum hominum æstu impotentiore labefactetur.

Tum etiam, si Cœlicolis sui sint fœtus, suæque proles; ea est natu maxima, adeóque prima, ac nobilissima.

Lib. 2. offic. c. 7. D. Ambrosio, *Mansuetudo est veluti philtrum cœleste, ac propè divinum*, quo in sui amorem omnes alliciat, atque trahat.

Avena trahit equum, ramus ovem, nux puerum, magnes ferrum, festucam succinus, & homines omnes mansuetudo ad se rapit.

D. Chrysostomo, aureo Oratori, est veluti *cordis medicina.* Nimirum illi Ira venenum est: alexipharmacum autem, ac remedium Mansuetudo. Ut enim Sapiens in proverbiis: *Mansuetus vir, cordis medicus.* *Hom 6 in Acta.* *Cap. 14. v. 30.*

D. Ambrosio, ad quem redeo, *Mansuetudo est virtus Regia*: ex quo istud ejusdem Doctoris velut oraculum. *Morum mansuetudo in Rege præcipuum.* Hinc illud Cyrilli Alexandrini ad Theodosium Imperatorem: *Decet supremas Intelligentias, ut sereno sint, & placido semper animo.* Et inde in Titulis Imperatoriis hi ferè principem obtinebant locum. *Tranquillitas, & Serenitas.* Et hæ manabant à mansuetudine, ut radii à Sole. *L. Hexam.*

Climaco, *Mansuetudo est adjutrix obedientiæ, dux religiosæ societatis, furentium frænum, irascentium expultrix, magistra gaudii, imitatrix Christi, Cœlitum proprietas, vinculum dæmonum, scutum amaritudinis, fundamentum patientiæ, janua Charitatis; Spiritus Sancti diversorium.* *Gradu 24.*

Ecce quibus coloribus Mansuetudinem pingit, exprimitque Climacus; non aliis certè, quàm magnatum Virtutum coloribus, atque formis.

Denique *Mansuetudo est Virtus homini veluti adnata, & maxime propria*; imprimisque Virorum fortium. Hinc illud Ovidii ad Augustum:

Quo quisque est major, magis est placabilis iræ.
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo satis est prostrasse Leoni:
Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.
At lupus & turpes instant morientibus ursi,
Et quæcumque minor nobilitate fera est.

Et hoc ipsum est, quod indicatum voluit ea parabola, in quâ dicitur: *Simile Regnum cœlorum Homini Regi*, qui prandium fecit, servósque emisit, qui ad illud invitarent quàplurimos; qui, ubi in unum collecti, statim adjicitur. *Intravit Rex ut videret discumbentes.* *Matth. 26. v. 11.*

Hic injicitur quæstio ad rem nostram accommoda, cur in fronte parabolæ legitur *homo Rex?* & in illius calce *Rex* tantum?

Respondet D. Hieronymus, quia initio mansuetum, & misericordem se ostendebat, postea verò iratum, & ultorem. Lubet illum audire:

Quando invitabat ad nuptias, & agebat opera clementiæ, hominis nomen appositum est: nunc autem quando ad ultionem venit, homo siletur, & Rex tantum dicitur.

Nimirum Mansuetudo hominem spirat, & sonat: Ira verò, & justè sumpta ultio, ac pœna, Regem ostendit; vel potiùs in Rege judicem.

Et hæc è multis pauca de notione, & natura Mansuetudinis: subdamus alia de ejus officiis, ac deinde de gradibus illius.

Officia duo potissimum sunt. Primum, appetitum sensitivum, & irascibilem ita cohibere, ut obstans irascendi occasionibus, iracundiæ motus omninò comprimat, si recta ratio id faciendum esse persuaserit. *Ejus officia.*

Alterum, ut quando eadem ratio dictat habenas iræ laxandas esse, hujus motus omnes ita temperet, ac regat, ut justum nunquam excedant modum. Ex quo hoc etiam liquet, proximam hujus Virtutis materiam, esse iram; cui modum à ratione præscriptum imponit: nunc ad varios illius veluti gradus descendamus, pro quo sit

§. 2. Qui

§. 2.

Qui sint gradus Mansuetudinis?

ALios, atque alios recensent SS. Patres, atque Interpretes, è quibus hic

I. Gradus. Primus, verba mollia, & in quibus nulla sit asperitas. Et qui ejusmodi sunt, dicuntur *ore* mansueti; imò & *corde*: quia ea verborum lenitas, ac suavitas non potest manare nisi à corde leni, sereno, semperque tranquillo.

Eam mansuetudinem nos exemplo suo docuit Christus Servator optimus, cui nunquam in omni vita verbum justo asperius excidit, lenia omnia & amantia.

Offertur illi mulier adultera, urgeturque ut lapidibus obrui patiatur: inclinans se scribit in terra, in pulvere, & eorum, qui supplicium deposcebant, scelera conscribit, nec verbulo carpit asperiore: abeunt illi, tum sic ad mulierem: *Vbi sunt, qui te accusant? Nemo te condemnavit, nec ego te condemnabo: Vade, & jam amplius noli peccare.* Quid mitius, quid blandius illis verbis? *Ioan. c. 8. v. 10.*

Nimirum is animo mansuetò genius est, id corde, & ore mansuetis in more positum; & receptum in omni vitâ, in conversatione, cum æqualibus; imò & cum subditis: ne cum his quidem verbulum durius, atque asperius.

Ea oris mansuetudo, ea verborum lenitas commendata in Roberto Bellarmino, qui in religione suos inter fratres & ingenio fuit mitissimo, & verbis semper lenis, & placidus, nec auditus unquam verbulum asperius eloqui.

Et in Purpura, jam Dominus familiam omnem mansuetissimè continuit, & si quid à domesticis peccaretur in obsequio, aut penitùs dissimulabat, aut verbis lenissimis emendabat.

Rho Virt. hist. l. 2. c. 2. Quæ Cardinali Bellarmino in Purpura mansuetudo fuit: fuit & in regio diademate Philippo II. Hispaniarum Regi: nihil illo in verbis mitius, nihil mansuetius fuit, nullum verbulo lædere, nullum unquam pungere solitus, ne famulum quidem etsi reum: etsi ab eo læsus ipse, atque offensus.

E multis, quæ produci possent, unum illud sit argumento. Vigilaverat ad multam noctem, literásque ad Pontificem de gravissimis Christianæ Reipublicæ negotiis exararat ipse, cùm ecce eas aulico, qui erat ab Epistolis, dedit, ut complicatas, obsignatasque sigillo regio, inscriberet: ille semisopitus, & haud satis attentus, Epistolam recentem, non pulvere, sed atramento inspergit, totamque maculat, atque corrumpit.

Quid deinde? exanimaverat hominem casus inopinatus, nec aliud expectare poterat, quàm verborum tonitrua, iratiimque fulmina. At nihil horum expertus: serena quippe fronte Philippus. *Huc*, inquit, *aliam chartam*: iterúmque scribere exorsus, Epistolam de integro composuit. Magna sanè in tanto Rege mansuetudine, in quâ profectò seipso major fuit; & major, in eo quòd tam sui Dominus, quàm tot Regnorum.

II. Gradus. Secundus Mansuetudinis gradus in eo situs est, quòd insolescentes, atque impotentiores aliorum iras, molliore responso quis excipiat, & frangat: nihil enim magis homini pronum, quàm ut aliorum iras, æstusque passionum asperioribus verbis retundat, & in jacientem, ceu telum immissum, quodammodo remittat; ut enim vulgò dici solet: *Malo nodo malus quærendus est cuneus.*

Et hoc fortè ex vino verum est; at non ex virtute: ex hac enim, lenia plerumque omnia: exempla tibi dabo, AMICE LECTOR, eorum imprimis, quibus nec ad irascendum causa defuit, nec potestas ad ulciscendum.

Primum erit Antigoni Macedoniæ Regis. Is castra posuerat in locis paludosis, in quibus ad alia incommoda etiam accesserat annonæ caritas, & fames. Hinc in eum excandescere miles, & convitia jacere. Audierat omnia Antigonus, utpote cùm inter dicentes, & audientem palla interresset, quam ille leviter commovit, & *longius*, inquit, *discedite, ne vos Rex audiat.* *Seneca l. 3. de Ira, c. 22.*

Ecce ut iras frangit responsio mollis, etiam in cæca Gentilitatis nocte, è qua & aliud quoque nobis affulsit in Philippo Macedonum Rege; in quo & singularis eluxit mansuetudo, *ingens*, ut ait Seneca, *instrumentum ad tutelam regni.* Inter alios Atheniensium Legatos venerat ad illum Democharea, ob nimiam, & procacem linguam, *Parrhesiastes* appellatus.

Audita benignè legatione, Philippus: *Dicite*, inquit, *mihi quid possim quod sit Atheniensibus gratum?* Excepit Demochares. *Te*, inquit *suspendere.* Exorta circumstantium indignatio ad tam inhumanum responsum, quos Philippus conticescere jussit, & Thersitem illum salvum, incolumemque dimittere. *At vos*, inquit, *cæteri Legati nuntiate Atheniensibus multò superbiores esse, qui ista dicunt, quàm, qui impunè dicta audiunt.* Hæc de illo Seneca: quod hîc allatum volui, ut etiam à Gentilibus edocti probè Christiani, discant pro asperis, & inhumanis, mollia, & humana reddere, insigni profectò mansuetudine, cujus. *Supra c. 23.*

Tertius gradus hic erit, ne irasci quidem, néve commoveri; quod certè indicium est animi pacati & qui ubique suus est, & suorum motuum Dominus; iis enim fræna laxat cùm vult, & contrahit cùm ita lubet. III. Gradus.

Elpidius Cappadox Monachus rogatus à Joanne Anachoreta, quid præclari unquam egisset, respondit: *Annis quadraginta Sol me nunquam comedentem aspexit.* Tum Joannes, *Nec me, ait quadraginta annis irascentem vidit*; adeo placida, & pacata illi mens fuit: & talis Senecæ judicio fuit etiam Diogeni Stoïco, de quo sic ille:

Contumeliam tibi fecit aliquis? Nunquid majorem, quàm Diogeni Philosopho Stoïco? cui de irâ cum maximè disserenti adolescens protervus inspuit: tulit ille leniter, & sapienter: *Non quidem*, inquit, *irascor: sed dubius tamen an irasci oporteat.* Hæc apud Senecam Philosophus, qui, si hæc ex veritate fuderit, & non ex inani quadam jactantia, atque affectatione, sanè Christianis quamplurimis ruborem injiciet, & pudorem. *Supra c. 30.*

Ejusdem generis est istud, quod refert ille ipse Sapiens Romanus de Catone, cui cùm causam agenti in frontem mediam inspuisset Lentulus, vir factiosus, & impotens; abstersit faciem, & *affirmabo*, inquit, *omnibus Lentule, falli eos, qui te negant os habere.* Hæc ille vultu sereno, amica voce, animo imperturbato.

Sed quid ista foris emendicamus, cùm abundè suppetant domi.

Paschasius Broetus, unus è decem primis S. Ignatii sociis iter habebat per agrum, in quo demerendia frugibus ad triginta homines occupati. Hi continuo pannosum conspicati Patrem, cœperunt habere ludibrio, & onerare conviciis. Ad quem verborum sonitum, quasi ad jucundam symphoniam, suo innixus baculo, ut avidis auribus omnem exciperet, eodem vestigio constitit, neque prius gradum movit, quàm illi partim satietate, partim pudore finem conviciandi fecere. *Alegambe. Heroes Caritatis c. 9.*

Tum verò Paschasius erigens sese, placidóque vultu messores intuitus, quasi de beneficio gratias acturus. *Deus*, inquit, *vobis benefaciat filii, ac benedicat.* Dixit & manu simul salutare Crucis signum ad benè precandum expressit.

Non tulit insolitam eam mansuetudinem rusticana turba; extemplo enim velut attonita ad ejus jam jam obversi pedes se abjecit, veniamque petiit. Et qui prius conviciatores extiterant, tantæ virtutis deinceps fuere præcones. Tanta vis est boni exempli, quod & in alio ejusdem Societatis liquido apparebit.

Erit is Fernandius sancti Francisci Xaverii quondam socius, & adjutor in animarum conversione, dum concionem haberet, Japon unus aliquis petulantior attracto quantum potuit fœdo phlegmate, in ejus faciem inspuit, detersit ille modestè, & ne verbulo hominem arguit, cœptum sermonem prosecutus: adeo passionum omnium, imprimisque iræ victrix mansuetudo, quæ iis, quibus altius insederit, etiam sensum omnem ademisse visa. Et hic illius, ut dixi, tertius est gradus.

IV. Gradus. Quartus est, æquo & pacato animo injurias tolerare, seu ille bonum nomen, famamque impetant, seu etiam fortunas; imò si & vitam, quæ summo esse solet in pretio.

Ab Absalone fugiebat David, Pater optimus rebellem filium: fugienti occurrit Semei, maledicus in paucis, & hæc illi: *Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial*: indignantur, infremunt, insurgunt Davidi fideles famuli, quos inter *Abisai filius Sarviæ*, qui etiam sic ad Regem:

Quare maledicit canis hic mortuus Domino meo Regi? Vadam, & amputabo caput ejus. Quid hic David hominum mitissimus? *Quid mihi, & vobis filii Sarviæ? Dimitte eum ut maledicat.* Verè, inquit D. Ambrosius: *David fortis in prælio, mansuetus in imperio, patiens in convitio; ferre magis promptus, quam referre injurias.* Nimirum illud excelsi, illud regii est animi, & verba maledica, & convitia ferre non solùm æquo, sed immoto animo; *Ille magnus, & nobilis est, qui more magnæ feræ latratus minutorum canum securus exaudit.* Et ita Semei convitia, ceu canis latratus, audit David: qui sic deinde ad Deum supplex: *Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus.*

Erant in Davide alia magnarum virtutum decora quibus Deum sibi propitium faceret: at mansuetudo principem locum tenebat, & hinc eam objici amat divinis oculis.

Vidimus in regno, sceptróque mansuetum animum; spectemus etiam in Purpurâ, in Thiarâ.

Eam nobis in Purpurâ dabit Alexander Ursinus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, qui in terris vivere desiit anno hujus sæculi vigesimo sexto.

Illi malevolus aliquis ausu insolentiore per insidias vitam eripere parabat: sed cùm eæ ex impio voto non successissent, rabie quadam actus, qui ferrum non potuerat, calamum stringit, Epistolam exaravit refertam conviciis, & Cardinali transmisit. Redditæ sunt illæ cùm jam sacra esset operaturus. Reseravit, legit, tulit eo vultu, iis oculis, quibus etiam officiosas legisset: tum addidit illud dignum Purpurâ, dignum & suo sanguine, suisque natalibus: *Tandem aliquando oblata est optatissima occasio injuriæ condonandæ propter te, tuoq; exemplo Deus.*

Dixit, fecit, Epistolam rescidit, unaque etiam inimicitiam, & ne quod extaret injuriæ illatæ vestigium, quod deinde persequi possent ejus consanguinei; Epistolæ sic rescissæ partes ad cereum ardentem combussit; sicque ignem igne meliore vicit: ignem iræ, ignem vindictæ, igne mansuetudinis, igne Christianæ Charitatis.

Et hæc in Purpura Cardinalitia: spectemus quid in Thiara Pontificia.

In Pium hujus nominis V. libellum famosum ediderat unus aliquis, & quidem vel maximè probrosum. Eum ad se adduci jussit pius Pontifex, tum viam aperuit ut parcere posset. *Hæc*, inquiebat, *non in Pontificem, Christi Vicarium; sed in fratrem Michaëlem Gislerium scripsisti* (hoc enim nomine gaudebat, cùm adhuc esset in familia religiosa.) Ita factum esse annuentem, dimitti jussit, monitum abstineret exinde maledicâ linguâ, famosisque ejusmodi libellis, ne maledicendi libidine vitæ dispendium faceret.

Et hoc è Petri Sede mansuetudinis exemplum, atque miraculum; attendamus alia in eos, qui alio-rum bona, fortunásque diripuerunt: & hæc enim injuria est, quæ iras provocat, & vindictam exposcit, nisi & hanc, & illam reprimat, & cohibeat mansuetudo.

Cardinali Rupefucaldio surripuerat aliquis è secretiore conclavi non levem pecuniæ summam, nec latebat furti author, & reus. Contrà eum tamen nec quicquam movit ipse, nec ab aliis moveri passus est: imò quod in eo miseris, & amica, malefacta benefactis obruit, & furta beneficiis cumulavit: quod altioris animi fuit, & sublimioris cujusdam Christianæ mansuetudinis gradus: in quo & stetit Monachos inter unus aliquis, de quo Ruffinus in vitis Patrum.

Ab hujus cellula monachus alius panem ad vitam sustentandam necessarium suffurari solitus erat; non fine senis optimi injuria, gravique damno. Suffurantem viderat non semel, & tacuerat etiam ad extrema vitæ limina, in quibus cum esset, intuitus fratrem illum, qui sibi furtivè panem auferre solebat; sic ad illum: *Accede huc ad me frater*: accessit ille timens, ac tremens, utpote sibi malè conscius: verebatur enim, & mentò, ne sibi in faciem scelus objiceret. at nihil horum obtrusit: alia quippe omnia meditabatur patiens, & mansuetus animus, & verò alia dedit: nam & latrunculi manum apprehendit, & osculo dignatus est; adjiciens etiam illud dignum ceris melioribus:

Gratias ago manibus istis, fratres, quia per eas arbitror me intrare in regnum cœlorum. Et certè intrabat comite patientia, duce mansuetudine, cui terra vivennum est hæreditas, ut infra videbimus: sed institutum prosequamur.

Injurias bono nomini, & fortunis illatas vidimus, & quidem victas, pugnante, ac triumphante de illis mansuetudine: spectemus etiam alias in sanguinem, & vitam.

In carceres, & vincula venerat D. Cyprianus, ac deinde in theatrum, in quo vitam Christi causâ poneret, inclyta cœlo victima. In oculis erat carnifex, & jam sub ejus ferro Cyprianus, cum ei & injuriam remisit, & mortem condonavit: & insuper aureos quinque supra viginti dari voluit, sicque malefacta benefactis compensavit, insigni sanè & posteris omnibus commendanda mansuetudine, cui dici potuit, quod in panegyrico Theodorici, pius, & doctus Orator: *Exhibes robore Principem: mansuetudine Sacerdotem.* Et istud, quod S. Ignatius Martyr in Epistolâ ad Trallianos, de illorum Antistite Pollybio, *cujus ipsa compositio, magna est disciplinatio, mansuetudo autem ipsius potentia.*

Denique & illud D. Hieronymi de Theophilo Alexandrino, cujus mansuetudinem dum extollit; sic eum affatur: *Blandiris ut Pater, erudis ut magister, instituis ut Pontifex.* Sic enim & suis abblandiri, & suos erudire, & nos instituere venerat Divus Cyprianus. Blandiri ut pater insigni Charitate, erudire ut magister doctrinâ, & eloquenttiâ altiore, instituere ut Pontifex illustri sanè mansuetudine, etiam sub carnificis ferro, manuque.

A ferali theatro, & sævientium tumultu, descendamus in amicam, quietamque solitudinem: in hac obvia

Margin notes: Seneca l. 2. de Ira, c. 11. — Supra c. 9. — 2. Reg. c. 16. v. 7. — Vers. 9. — III Grad. — L. 1. Offic. c. 7. — L. 2. de Ira. c. 32. — supra l. 38. — Philippus Alegambe in Biblioth. Societatis. — Alegambe ... rerum ... — Surius in Com. rerum in Orbe gestarum p. 619. — V. Gradus. — L. 4. n. 74. — Ennod. in Pan. — Epist 61.

obvia nobis erit Eulogii Alexandrini mansuetudo; probata, & annis omninò quindecim gravem luctam passa.

Serm. 2. in Convers. S. Pauli.

Triplici velut ariete mansuetudo nostra pulsatur, inquit Divus Bernardus, *verborum injuriis, damnis rerum, corporis læsione. In his tribus, omnis exhibitio patientiæ, omnis exercitatio mansuetudinis, probata est illa virtus, quam nihil horum videtur concutere potuisse.*

Audivimus in Davide victas ab illius mansuetudine verborum injurias, in aliis damna rerum, in D. Cypriano corporis læsionem: sed & in his, & illis brevem luctam, breve certamen mansuetudo pertulit: videamus quàm longum in Eulogio Alexandrino. Est certè qui luctam ad horam ferat, ad diem; at qui ferat ad annos, eámque quotidianam: is omninò rarus est; & is fuit Eulogius.

Heribertus Rosweydus, in vitis Patrum, l. 5. p. 678.

Cùm ab Antonio Monachorum Patre, ac duce, rediret Eulogius, fortè in viâ jacentem vidit mendiculum, abjectum homuncionem, membris omnibus captum: imò & elephantiacum, tum illi injecta hæc è cœlo cogitatio. *Hunc mendiculum excipe, domi admitte, cura, fove.*

Admisit cogitationem illam Eulogius, ceu cœleste lumen: tum sic ad mendiculum. *Vis frater, suscipio te in domo mea, & quacumque potero ratione sustento.* Annuit mendiculus, & quidem perlubenter. Tum Eulogius: *Vadam ergò, & asellum meum, quo veharis, adducam.* Ivit, adduxit, vexit, in domum suam admisit, & cibo, potu, medicamentis, balneis, aliisque obsequiis fovit, recreavit; delinivit ipse singulari cura, & inexplicabili comitate.

In iis Christianæ Charitatis officiis jam abierant anni quindecim; cùm mendiculus tot beneficiorum immemor, mali dæmonis impulsu, cœpit ab eo discedere velle; imò & Eulogium, benefactorem suum injuriis, maledictis, & convitiis impetere; & linguam (quæ illi, captis aliis omnibus membris, ferè restabat unica) totam explicare in Eulogii opprobrium; sic enim ad illum: *Fugitive, qui propriam domum devorasti, furatusque es alienam substantiam: in me salutis tuæ occasionem reperisse te credis.* Quid hîc Eulogius? an subirasci? an indignari? an homunculum domo ejicere? minimè verò: sed hæc illi. *Noli mi Domine talia loqui: sed dic potiùs, in quo te contristaverim, & mox emendo.* Debuerat amica illa vox, & ad alia quævis obsequia officiosa Charitas hominem delinire: at exacerbavit magis, sic enim rursus ad illum: *Vade, nolo tuas illas adulationes, & blandula verba, projice me in publicum, obsequiis tuis minimè egeo.* Cui deinde Eulogius: *Obsecro te, placare, iras pone, & si quid in te à me peccatum sit, edicito.* Cui mox elephantiacus: *Tuas illas irrisiones non fero, subsannationes tuas non tolero. Nec mihi amplius placet hac parca vita, sobria mensa. Volo, volo carnibus saturari.* Nec mora carnes apponit Eulogius, ori illius admovet, monet, urget, ut quantum lubet accipiat, devoretque dum sit satur. At saturari non potest insatiabilis maledicendi libido: sic enim illam rursus expuit. *Non valeo tecum esse solitarius, age, & me solitudini illa libera, publico redde, redde plateis, & frequenti populo.* Cui Eulogius: *Ecce adduco, si voles magnam fratrum meorum multitudinem, hac recreari poteris, & solitudinem illam tuam solari, ac levare.* Quid hic mendiculus? an mitescit? an acquiescit? minimè gentium: sed exacerbatur magis, & sic ad Eulogium: *Nec te, nec fratres tuos, tui utique similes, videre volo, nec ultra te sustineo:* tum furere magis, ac seipsum concutere, efferatóque animo, ac voce truculentâ inclamare: *O violentiam! ô violentiam! non patior hîc diutius teneri, in publicum ire volo, in eum locum me projice, unde sustulisti.* Quid tandem Eulogius? magnum Antonium consulit, ab eóque audit, ne discedat à pristinis in mendicum officiis: sed malefacta benefactis compenset, & iras insolentes, & convitia omnia insigni patientia, ac mansuetudine vincat. Rediit ergò, venit, vicit, triumphavitque Eulogius; & ad extremum usque spiritum, elephantiarum suum tulit, nutrit, fovitque, victor illius, & sui, à quâ deinde victoriâ centenariis à Deo rosis visus est coronari. Tantum apud Superos valuit invicta illa mansuetudo; ad cujus ultimum gradum descendo.

VI. Gradus.

Is est ejusmodi; si contumelias, convitia, & adversa quævis, lætus, atque exultabundus excipias, ac toleres, etiam equuleos, catastas, rotas, ferrum & ignes, ipsámque per vulnera mortem. Hic enim, & *fortitudinis*, & *mansuetudinis excellentissimus est gradus*; imò tam hujus, quàm illius miraculum.

Collat. 12. c. 13.

Refert Cassianus è Christianis unum aliquem à Gentilibus mirè vexatum, rogatúmque, *quid miraculi fecisset Christus, quem coleret?* Respondisse: *Ut his, aut majoribus, si intuleritis, non movear, nec offendar injuriis.* Quod si miraculum est nec moveri, nec offendi injuriis, majus certè etiam in iis gaudere, atque exultare quod profectò fecisse legimus Apostolos, prima nascentis Ecclesiæ lumina, ac deinde Martyres, invictos Christi pugiles.

Act. c. 5. v. 41.

De Apostolis quidem manavit istud ad posteros: *quod ibant gaudentes à conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine* JESU *contumeliam pati.*

De Martyribus autem, quod omnibus incessent lætitiis, etiam in tormentis.

Testes volo liberas illas D. Laurentii, etiam de cratirula ad tyrannum voces: *Assatum est satis, versa, & manduca*; crederes non lento igne ustulari: sed epulo lautiore refici, & hinc exultatio.

Testes & illas S. Tiburtii, qui candentibus prunis nudo pede insistens; *se super rosas ambulare* jactabat: & inde illi lætitia.

Hist. Anglic.

Testes & illas, quas audiit Anglia non sine stupore amabili, sive tuas, ô Campiane, cùm ad mortem pro religione damnatus exclamares Ambrosianum illud: *Te Deum laudamus.* sive tuas, ô Servine, ejusdem pro Fide supplicii reus proclamate, cùm diceres istud: *Hæc dies, quam fecit Dominus, exultemus, & lætemur in ea.*

Threu. c. 3. v. 30.

Lib. de Patientia.

Et hæc tum fortitudinis, tum patientiæ, & mansuetudinis fuere miracula, in quæ venerunt Apostoli, & Martyres, grandes animæ, provocatæ, vel ipso Christi exemplo, de quo illud Ieremiæ vaticinium: *Saturabitur opprobriis.* Et hoc Tertulliani: *Saginari voluptate patientiæ discessurus volebat.* Crederes illum opprobria esurire, & iis saturari, imò & saginari, quod patientiæ, & mansuetudinis fuit miraculum; quod utinam attendant, ament, & reddant ætates omnes longè consequentes, sicque sibi viam aperiant ad Superos, æternámque beatitatem.

Lib. ad Martyres.

L. de Anima c. 52.

Certè sic sibi pararunt Martyres, quos Tertullianus appellat *pugiles veritatis, milites Christi, victores sæculi.* de quibus & hoc ejusdem Authoris: *Tota paradisi clavis, tuus est sanguis*, ô Martyr invicte. Addam ego, & tua patientia, tuaque mansuetudo: nec enim sine hac, & illa ipse sanguis paradisi clavis fuisset.

QUÆSTIO SECUNDA. MORALIS.

Ad illa verba: *Mansueti autem hæreditabunt terram.* Psalm. 36. v. 11.

Quæ sit illa terra?

IN eâ concione, quam Christus, magister optimus, habuit olim de octo beatitudinibus, & hoc ipsum insinuasse auditum, cùm dixit: *Beati mites,*

quoniam

Matth. c. 5. v. 4.

quoniam ipsi possidebunt terram. vel, ut legit Augustinus: *hæreditate possidebunt.* vel, ut Arabicus: *hæreditabunt.* vel denique, ut Syrus: *hæreditatu jure possidebunt terram.* Videtur allusisse Christus ad hoc Davidis: *Mansueti autem hæreditabunt terram.*

Psal. 36. v. 11.

At quæ est illa terra? SS. Patres, atque Interpretes in varias discedunt opiniones.

D. Chrysostomus, Euthymius, Theophilactus, existimant intelligi terram hanc, quam pede terimus, terrena videlicet, eorúmque hæreditatem, ac possessionem, in quam veniunt mites, & mansueti: consentit Divus Augustinus.

L. de Serm. Dom. in monte.

I. Terra, hæc aspectabilis.

Ita Moysi hominum mitissimo concessit liberalis Dei manus possessionem terræ promissæ, quam etsi non adiit ipse; adiere tamen Hebræi illius beneficio: data quippe est gratæ Superis ejus mansuetudini.

Quod illi; hoc & aliis lapsis deinde sæculis: homines quippe, qui ad humanitatem, hoc est mansuetudinem, comitatem, urbanitatem à natura ficti, formatíque sunt, faciliùs iis, qui ejusmodi sunt, & terras, & possessiones, & regna, & imperia relinquunt, quàm iracundis, immansuetis, immitibus, efferis: ab his enim plerumque etiam vi ea, quæ possident, avellunt.

Lampridius in ejus vita.

Alexander Severus, Imperator, nomine quidem Severus: at reipsa mitis, comis, urbanus. ea fuit in omnes mansuetudine, ut nemo unquam ab ejus latere submoveretur, nemo ab eo discederet subtristis, alienus ab eo nemo, blandus omnibus, omnibus affabilis; Patrem dixisses, non Imperatorem.

Ea mansuetudine, & comitate suboffensa ejus mater Mamma, & uxor Memmia, Sulpitii Consularis viri filia: hoc etiam illi obtrudere est ausa.

Molliorem tibi potestatem, & contemptibiliorem imperii fecisti. Cui ille respondit: *Sed securiorem, atque diuturniorem.*

Nempe Imperia, quæ mansuetudo, comitas, & urbanitas regit; & securiora sunt, & magis diuturna, quàm ea, quæ premit supercilii plena, plena asperitatis, plena iracundiæ potestas: hanc enim excutere conantur homines, & si non possint, convellere: quia eam vel non patiuntur, vel certè nonnisi inviti, ac gementes: illam autem sponte admittunt, & cum gaudio sustinent.

Maneat ergò inconcussum illud, quod mites, & mansueti hæreditabunt, & possidebunt terram etiam hanc aspectabilem.

II. Terra, id est cœlum.

D. Hieronymus, Basilius, Cyrillus, aliique Divi Patres per terram intelligi credunt cœlum ipsum, quod viventium est terra: uti hæc, quam calcamus morientium. Consonat huic interpretationi Scriptura, illudque imprimis Vatis Regii, cujus hoc votum, hæc expectatio: *Credo videre bona Domini in terra viventium.*

Psal. 26.

Ex cujus sensu cœlum ipsum est terra, non crassa, & opaca: sed subtilis, & lucida. quod ut in aperto ponatur, illud statuo ex Cornelio, aliisque; cœlum empyreum, quod erit aliquando sedes beatitatis, ex materia compositum, & forma, quæ suo splendore, nitore, amœnitate mirè recreabit oculos, sensúsque beatorum: nec enim animæ soli sua erit beatitudo; sed & corpori: illa petetur ab objecto spirituali, ac purissimo: à Dei essentia, Angelorum aspectu, & animarum: hæc autem ab objecto corporeo, quod sub sensus cadet, eosque mirum quantum oblectabit.

Apocal. c. 21. & 22.

Ita D. Joannes in excessu mentis, vidit cœlestem Ierusalem in quadro positam; ejusque fundamenta extructa, & illustria omni lapide pretioso. Et hanc Civitatem, hanc terram hæreditabunt mansueti: quam enim potiùs? est illa terra: sed viventium: sed beatorum, ad quam aspirant puriores animæ, ad quam anhelabat Regius Vates, cùm sibi in terra morientium solatium faceret, jactaretque illud in faventes auras. *Tu es spes mea, portio mea in terra viventium.*

Psal. 141.

Et hæc fuit, eritque aliquando justorum omnium portio, atque hæreditas. Demus aliquod illius objectum fidelibus oculis.

Surius tom. 4. p. 643.

S. Athanasia in æstu orationis à seipsa discessit, viditque mentis oculis nubem lucidam, Solis ipsius æmulam, & in ejus veluti centro Virum forma mirè speciosum, & amabilem, radios quaquaversum emittentem, & eò quidem ut & nubem suo lumine, & Solem etiam suo vinceret; cúmque ea species illius oculis sæpiùs fuisset objecta; sic ipsa secum loqui, & quærere: *Ecquis esset ille Vir? & unde aureus illi lucis amœnæ nitor, fulgorque? Ecquæ illi virtus? & unde ea illi species, & forma?* Hæc cogitanti, ac dicenti, ea vox auribus insonuit; vox utique cœlo lapsa, quæ fuit ejusmodi.

Virum hunc, cujus speciem, fulgoremq; admiraris, humilitas, & mansuetudo ita splendidum reddiderunt.

Tum animo illius hæc injecta cogitano, par tibi erit in cœlo species, par lux, & nitor, in terra viventium, si par fuerit humilitas, & mansuetudo in terra morientium.

Maneat ergò ratum, fixúmque illud; mansuetos hæreditare terram, id est cœlum. Sed & alia terra est, eáque mansuetis hæreditas.

III. Terra, id est cor, & carnis motus omnes.

Ea est *Cor hominis*, omnesque illius inclinationes, ac motus; mansuetus enim & cor (quod illi pro terra) & omnes illius affectiones possidet, ut agrum Dominus: quippe mansuetus sui Dominus est, Dominus & passionum suarum. Ita D. Bernardus. Sic enim inquit:

Serm. 1. in festo SS. omnium.

Hanc ergò terram corpus nostrum intelligo, quod si possidere vult anima, si regnare desiderat super membra sua, necesse est ut sit ipsa mitis.

Divi Hilarius & Ambrosius, per *terram*, quæ mansuetis erit pro hæreditate, intelligi credunt, illud ipsum *corpus nostrum*: sed donatum beatitate, hoc est, incorruptione, atque immortalitate: hoc enim possidebit anima beata, & æternùm quidem.

Ser. in festo Sanctorum omnium.

Consentit D. Leo: *Terra*, inquit, *promissa mitibus, & in possessionem danda mansuetis, caro Sanctorum est. Possidebunt illam mites pace perpetua, nihil unquam de eorum jure minuetur, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, ut periculum vertatur in præmium, & quod fuit oneri, sit honori.* Hæc Sancti illi Patres.

IV. Terra, id est hominum corda.

Sunt alii, qui per *terram*, quam jure quasi hæreditatio possident mites, opinantur intelligi debere *hominum* etiam *terrenorum corda*, affectusque, quos sibi conciliant, & quodammodo suos faciunt mansueti.

Ita suos fecit Abbas ille, de quo Theodoretus: Rexit hic Monachos omninò quinquaginta, annis quinque supra quadraginta, quibus nec iratus unquam, nec acerbus, nec asper, aut severus ulli: & hinc, suorum, non Abbas modò, & Pater; sed Dominus, & quasi possessor: omnes enim suos fecerat diuturna illa, & insigni mansuetudine, quia omnium corda, affectusque possederat. Nec mirum, quia, ut annotat D. Chrysostomus: *Nihil mansuetudine violentius.* Non arma, non ferrum, non ignes atque incendia: hæc corpora domare possunt, & frangere: at animum sola mansuetudo vincere, sola possidere *terram*, hoc est, *mortalium corda*, & hoc mansuetudinis summum est bonum, ut pauculis verbis sic explicat Symmachus: *Amari, coli, diligi majus imperio est.* Igitur & majus quid imperio est mansuetus, quia & amatur, & colitur, & diligitur, ut ex dicendis magis elucescet.

Hom. 58. in Gen.

Lib. 10. Epist. 22.

QUÆSTIO TERTIA MORALIS.

Ad illa verba: *Delectabuntur in multitudine pacis.* Psalm. 36. v. 11.

Quæ sit illa Pax, & quàm varia?

VIDIMUS quæ mansuetorum sit terra, quævè hæreditas; spectemus, quæ ab hac, & illa dimanent bona: multa sunt, & præclara, inter quæ summum, est *Pax*; imò *multitudo pacis*: à qua mansueti *delectabuntur*, vel ut vertit Ruffinus, *deliciandi*, vel ut D. Hieronymus, *epulandi*. Verè enim *Pax*, hominibus sunt deliciæ, sunt epulum. At quænam illa *Pax*? & quàm varia?

I. Pax cum seipso. Prima est homini cum seipso; quod ut aperiat, & quasi sub sensum ponat, D. Chrysostomus utitur quadruplici similitudine.

Prima petitur à solitudine, in qua multa quies, strepitus omnino nullus.

Homil. 29. ad Popul. Secunda ducitur ab altissimi montis vertice, quem tenuis perflat aura, & Solis radius attingit purus.

Et huic, & illi similem facit mansuetorum animam, cui est solitudo interior, & ab illa multa, & profunda quies; estque instar excelsi montis, quem nulla passionum aura, nullus affectionum inordinatarum turbo exagitat, nulla tristitiæ nubes obvelat, aut tegit: sed perennis animi serenitas, & ab hac purior divini Solis radius.

Suprà. *Mens hominis mansueti*, inquit, *montis vertici similis est, auram quidem habenti tenuem, purum verò radium, pura fontium fluenta, multasq; florum amœnitates, & sicut dies clara, & serena.*

Tertia similitudo trahitur à navi, quæ in portu est, libera, & secura ab æstu maris violentiore, à ventorum turbinibus, ab undarum montibus, quibus agitari solet ea navis, quæ alto mari vehitur.

Mansuetudo, inquit, *animam nostram in perpetua tranquillitate, & quasi in portu constituit.* Homil. 34. in Genes.

Quarta similitudo est à bello intestino, à domesticis tumultibus, à quibus nulla homini est Pax: etsi extrinsecùs sint pacata, & quieta omnia.

Nihil, inquit, *animum ita in tranquillitate, & quiete esse facit, ut mansuetudo. Hac omni diademate, & gloria conducibilior. Quid enim beatius, quàm intestino liberari bello? Nam quamvis plurima pace ex bello externo fruamur, si intra nos cogitationum nascitur tempestas, tumultus, seditio, nihil nobis externa pax proderit: sicut & nihil miserabilius est Civitate, qua licet præsidiis, & muris benè sit munita, intus tamen cives foveat proditores.* Hactenus Orator aureus. Suprà, Hom. 34.

Altera *Pax*, quæ à mansuetudine homini affulget, est cum Deo, quo cum nullum illi bellum est: quî enim illi bellum esset? cùm nulla passione, nullo affectionis depravatæ impetu abripi se sinat, nec à Deo suo, ceu centro, avelli: nimirum ubique liber, ubique suus, ubique Dei est omnis mansuetus, adeóque in alta & secum, & cum Deo pace. Ut enim disertè S. Leo: II. Pax cum Deo.

Tunc est vera pax hominis, & vera libertas, quando & caro, animo judice regitur: & animus, Deo præside gubernatur. Serm. 2 de Quadrag.

Postrema pax mansuetis, est cum proximo: quidni enim cum illo sit pax perennis? quem nec reipsa, nec verbulo lædit: imò qui læsus ignoscit, qui affectus injuriis parcit; qui malefacta benefactis compensat, atque obruit; utpote filius pacis, qui cum Davide dicere potest illud: *In pace in idipsum dormiam, & requiescam.* III. Pax cum proximo. Psal. 4. v. 9.

TRACTATUS DE CLEMENTIA.

PAUCA dixi de MANSUETUDINE, quæ cùm sit affinis CLEMENTIÆ, restat, ut de hac etiam aliquid, nè Lectorem destituisse videar in argumento planè simili, pro quo sit

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Clementia præparat vitam.* Proverb. c. 11. v. 19.

Quæ sit Clementia? Et quod inter Mansuetudinem & Clementiam discrimen?

Discrimen. MANSUETUDO, & CLEMENTIA sunt veluti duæ sorores, veluti gemini bonæ mentis oculi, veluti duo brachia, quibus proximum amplexatur, & arctiùs stringit quisquis est homo, & probè conscius humanitatis, quam induit. Est tamen hanc inter, & illam aliquod discrimen: & quidem

I. In Materia. Primò, in *Materia* (ut ita loquar) *proxima*. Mansuetudo enim proximè occupatur circa iram, *Clementia* verò circa vindictam externam.

II. In Forma. Secundò, in *Objecto*, & ratione (ut ita dicam) *formali*. *Mansuetudo* enim vindictam mitigat, ne obtemperet iræ, & hoc, quia consentaneum est animo rationali iræ dominanti: *Clementia* autem, quia id consonum, & decorum homini potestate in alium prædito.

III. In Officiis. Tertiò officiis. *Mansuetudinis* enim id veluti primum est officium, appetitum sensitivum, & irascibilem ita continere intra terminos rectæ rationis, ut oblatis irascendi occasionibus, motus iracundiæ etiam omnino comprimat. Alterum, ut quando eadem ratio dictarit habenas iræ laxandas esse, hujus motus, impetúsque ita temperet, ac regat, ut justum nunquam excedat modum. Hinc illius, ut dixi, *materia*, est *ira*; *modus* autem est veluti *forma*. Dictat enim quando irascendum, quomodo? quantum? cui? & qua de causa?

Clementiæ autem officium, & velut munus est, in malis, pœnisque inferendis, primò, non uti tota potestate, neque explicare omnia imperii jura. Alterum aliquid temittere de pœna, & sic infra meritum delinquentem punire: hoc enim exigit honesti, decorique ratio. Lessius de Just. & Iur. lib. 4 c. 4. dub. 1.

Sicut enim in præmiis conferendis ita explicari, effundique debet benignitas, ut etiam aliquid adjiciat supra meritum: sic & supplicio aliquid detrahat, sitque hoc semper infra demeritum. Et illud quidem vel exemplo Dei ter Opt. ter Max. qui dicitur semper punire citra condignum, & ultra condignum præmiari. Et hujus, & illius ratio peti debet, hinc ex pœna, quæ cùm sit aliquod naturæ malum, debet minui, quantum recta ratio patitur: & inde ex præmio, quod cùm sit naturæ

& virtutis

& virtutis: bonum tantum augeri potest, ac debet, quantum admiserit recta ratio, & bona Reipublicæ gubernatio.

IV. Personis

Quartò, *Mansuetudo* & parem cum pari rectè componit, & superiorem cum inferiori ritè conjungit, ac sociat. *Clementia* verò propriè superiorum est, Regum, Principum, Magistratuum, Judicum, ad quos spectat delinquentes plectere; ne Reipublicæ nocere pergant.

Quid Clementia?

Et hæc paucis de differentia, quæ intercedit mansuetudinem inter, & clementiam: nunc propiùs accedo, & quæro Quid sit *Clementia?* qua in quæstione more meo, primò pressiùs definiam, deinde describam latiùs.

Lib. 2. c. 3.

Seneca libro secundo de Clementia ad Neronem Cæsarem, plures illius definitiones proponere tutiùs putavit: *Ne*, inquiebat, *una definitio parum rem comprehendat*. Itaque ex illo has accipe:

Ejus definitiones.

Clementia est temperantia animi in potestate ulciscendi. vel *Est lenitas superioris adversus inferiorem in constituendis pœnis.* vel *Est inclinatio animi ad lenitatem in pœna exigenda.* vel denique *Est moderatio, aliquid ex merita ac debita pœna, remittens.* *Clementia* enim *ea est, quæ se flectit circa id, quod meritò constituit.*

Et hæ definitiones Clementiam ostendunt, & in aperto ponunt; dum illius quasi partes explicant; imò & effectus produnt; sicque ut cum Theologis loquar, & à *Priori*, & à *Posteriori* exponunt, atque definiunt.

Descriptiones.

Venio ad illius descriptiones liberiore manu, calamoque exprimendas, ex his

Prima est, quam aliquando extulit ingeniosus Poëta Claudianus, cum Stiliconem in cælum vehit. Clementiam vocat *magni custodem mundi, & maximam natu Cælicolum.*

Clementia. I. Custos mundi.

Meritò sanè *magni custos mundi* est Clementia, nisi enim eam adhibuisset Deus veluti custodem, jam pridem periisset mundus, ob immanem illam, perennémque scelerum eluviem, qua etiam Superos ad vindictam proritat, Deumque ipsum quodammodo cogit, nisi parata jam ejus fulmina, aut sustineret, aut etiam excuteret Clementia.

Ut autem sustineat, aut excutiat, optare videtur aliquos, qui se interponant, & justam illius iram emolliant; ne cogatur, quia justus est, & æquus Judex, pœnas à sontibus repetere. Quod Moysi, Viro sanctissimo, haud obscurè significavit, cùm sic ad illum:

Exod. c. 32. v. 10.

Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos.

Serm. 58. de diversis.

Dimitte me, inquit D. Chrysostomus, non quod eum Moyses retineret: nihil enim ipsi locutus erat; sed tacitus coram eo stabat: verùm illi occasionem præbere volebat orandi, ut in eos clementiam suam exerceret. Et hinc mihi in manus venit alia clementiæ descriptio, qua dicitur *opus Dei.*

II. Opus Dei.

Ita magnus, & heroicus ille Vates; cùm de Judæis malè multandis funderet oracula, punire, vocat *alienum opus ejus, & peregrinum ab eo.*

Isai. c. 28. v. 21.

Meritò *alienum*, quia vindictam de sceleratis exigere, ab illius nativa bonitate alienum est: cui, ut piè canit Ecclesia, *proprium est misereri semper, & parcere.*

Est etiam *peregrinum*, & quasi aliunde sumptum, & quidem invitè, ac reluctanter. Hinc cùm ingenti eluvione totum pœnè humanum genus sceleratissima vita jam infame, ac perditum, deleret; dicitur *tactus dolore cordis intrinsecùs.* Quod scilicet pium, & placabile Numinis cor miseratio caperet pereuntium, non tam sua justitia; quàm pervicaci, & insanissima eorum malitia. Et hoc, ô Deus! ô immensa Bonitas! ô infinita miseratio! quia ut de te pulcherrimè Sapiens:

Gen. c. 6.

Sap. c. 12. v. 18.

Tu dominator virtutis cum tranquillitate judicas, & cum magna reverentia disponis nos.

Hæc nimirum, ô Deus! tua est tranquillitas, & placidi animi affectio, humanissimè jus admoventis ad facinus aliquod puniendum; & hoc quidem quàm parcissimè; quia nempè, ut annotat Sapiens: *cum magna reverentia disponis nos.* hoc est, ut græca habet versio; *cum parsimonia, temperantia, bonitate,* quæ etiam de jure suo semper plurimùm remittit.

Nec mirum, quia, non ut servos nos punit, non ut vilia mancipia: sed, ut ait Ieremias: *ut filios honorabiles, & pueros delicatos*, vel, ut Septuaginta vertunt, *filios dilectos, parvulos, delicatos*. vel, ut in sancta lingua: *filios appretiandos, & pueros delitiarum*; vel denique, ut alii: *filios regales*, quibus proinde parcit cum salva justitia potest: & si punire necessum est; quàm parcissimè punit, & quàm mitissimè. Et hoc, quia punire opus est ab eo alienum, & peregrinum; parcere verò proprium divinæ clementiæ: quam ut imitari studeant, qui in terris vice Dei mortales regunt; addam & aliam ejusdem virtutis descriptionem, etiam ex Sapiente petitam. Ex hac dicitur, & est *Clementia Regnorum custos*; sic enim inquit: Cap. 31. v. 20.

III. Custos Regnorum. Prov. c. 20. v. 28.

Misericordia, & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementiâ thronus ejus.

Hebræi vertunt: *fulcit thronum suum.*

Septuaginta: *Custodia est Regi.*

Lucifer Calaritanus: *Tutela est Regi.*

Et verò, ita omnino est, Clementia & Regi est *custodia*, est & *tutela*; atque etiam Regnis.

Senecam audi, de hoc argumento, magnificè disserentem. Sic enim libro primo de Clementia, quem & Neroni inscripsit, atque ad illam probè formatum voluit.

Errat, inquit, *si quis existimat tutum esse Regem, ubi nihil à Rege tutum est. Securitas securitate mutua paciscenda est. Vnum est inexpugnabile munimentum, amor civium.* At unde amor? utique à clementia: ab hac ergò unâ, & custodia, & tutela Regni, ac Regum; ab hac & inexpugnabile munimentum; quod unum si desit, cætera deesse necessum est; Ut enim Latinus Orator: *Malus diuturnitatis custos, est metus, contráque, benevolentia fidelis est, vel ad perpetuitatem. Etenim, qui se metui volent, à quibus metuuntur, eosdem metuant necesse est.* Cujus probè conscii prima Regnorum Regúmque capita in id unum incubuerunt toti, ut clementia subditorum animos sibi devincirent, & à se aversos conciliarent; certi illius, quod deinde pronuntiavit Antigonus, Macedonum Rex: *Clementiam plus posse, quàm violentiam.* Cap. 19.

Urgebatur hic ab amicis, ut si Athenas caperet, eas validis præsidiis communiret, ne quando deficerent: quibus ille scitè respondit, se semper in ea sententia fuisse, ut crederet, *clementiam plus posse, quàm violentiam.* Et certè plus potest; illa enim animos civium devincit, & Regi jungit quàm arctissimè: hæc autem ab eo avertit, & in arma, in cædes solvit, atque abripit; & hinc (ut rectè annotavit Seneca) *Non minus Principi turpia sunt multa supplicia; quàm medico multa funera. Remissiùs imperanti meliùs paretur*: cujus rationem reddit ex hominis genio petitam.

Naturâ, inquit, *contumax est humanus animus, & in contrarium, atque arduum nitens, sequiturque faciliùs, quàm ducitur. Et ut generosi, ac nobiles equi meliùs facili freno reguntur; ita clementiam voluntaria innocentia impetu suo sequitur, & dignum putat Civitas, quem servet sibi. Plus itaque hac via proficitur.* Lib. 1. de clementia. c. 24.

Hæc Sapiens Romanus de Clementia, & Regum, ac Principum in subditos indulgentia; à qua transeo ad aliam Clementiæ descriptionem.

Eam extulit Vopiscus, dum clementiam esse dixit *Primam Imperatorum dotem.* In Aureliano.

IV. Prima dos Imperatorum.

Scio alias Regibus, & Imperatoribus esse dotes sive à blandiente fortuna, sive à cunis, & natalibus.

Ab his in dotem veniunt (ut ita loquar) montes aurei , supellex opulenta , superba palatia, urbes, Provinciæ, Regna, Imperia, coronæ , & si voles, hostilia arma detracta victis , cutrua barbarorum sanguine eruenti, & parta bello spolia: & hæc viro forti pro dote sunt : at audeo dicere , bæc fnter, *Clementiam primam esse dotem* : ut enim disertè Seneca.

Lib. 1. c. 16. *Nulla dos , nullum ornamentum Principis fastigio dignius , pulchriusq́ , quàm illa corona ob cives servatos* , quod est clementiæ.

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Ad illa verba: *Clementia præparat vitam.* Proverb. c. 11. v. 19.

Quæ sint Clementiæ partes?

CUM ipsa Clementiæ virtus in alios, atque alios actus sese extrinsecùs explicet , atque effundat , fit ut aliæ , atque aliæ sint illius velut partes, è quibus hæc est

Pars I. Benefacere, malefactoribus.

Prima , iis benè velle , benè facere , qui etiam tibi voluerint, aut fecerint quàm pessimè : quo in genere singulare est illud , quod de Roberto, Francorum Rege Christianissimo , memorant Annales.

Ipso die cœnæ Domini in illius mortem conjuravetant duodecim omninò capita , & quidem primæ notæ Duces : verùm , ut verticibus coronatis invigilat amabilis Dei providentia, iniqua conspiratio detecta , captique illi Ducea ut dixi duodecim. Quid inde? an abeat in itas Robertus? an in ferrum , & vindictam? minimè

Alia Regibus, alia infimæ sortis hominibus mens est , & cogitatio, aliáque consilia.

Helgaudus in ejus vita. Primùm eos servari jubet in domo Caroli Calvi; deinde regalibus dapibus refici , tum ipso die Dominicæ Resurrectionis, sacro Christi corpore præmuniri, tum etiam postridie eùm audisset à Judicibus damnatos, eos omnes amore Christi absolvit; adjiciens & illud dignum Christianissimo Rege: *Non debere damnari eos , qui fuerant cibo , potuq́ cælesti præmuniti.* Sed ne quid ejusmodi deincepa attentarent, severè monitos ad sua remisit, & hic actus primus, & nobilissimus Clementiæ , cui suppar est

II. Non male facere.

Alter, saltem malefactoribus non malè facere: quòd & usurpavit ille ipse Christianissimus Rex Robertus , cujus clementia etiam in fures sæpè læpiùs enituit; à quibus si surteptum aliquid sibi advertisset , liberali joco dicere solebat: *Illis erat magis necessarium , quàm nobis.* Et hoc regiæ clementiæ fuit: sed verbo dices tantummodo expressum; demus aliud , quod re etiam ipsa. Cum persensisset sibi à quodam dimidiam oram chlamydis ex auro textili anferri: *Recede* , inquit , *hinc; sufficiat tibi , quod abstulisti , quia & alteri necessarium erit , quod reliquum est.* Erat profectò impudens, & audax , facinus , etiam in vestem tantùm manus injecisse , etiam vel oræ partem excidisse , quod & injurium personæ regiæ, & ipsi etiam reo propudiosum ; & tamen quantum quantum fuit , elevat regio joco , & latrunculum abire sinit etiam impunè.

Casimirus Sendomirensium Dux cum Joanne Cornaro totam noctem ita feliciter luserat, ut collusori omnia auferret. Ille damni dolore, iraque provectus, Duci alapam impingit. Extrema metuenti , Casimirus ignoscit; doloti amici culpam , transcribit, adeóque in se transfert: monitum ne tam duriter ageret, & per ludum lubdiios everteret. Laudamus hoc in alieno decua , cur sibi proprium quisque non facit?

At fortassis, inquies, Dux, Comes, Nobilis sum, homines viles ista ferre tenentur , ut mea dignitas sit conspicua, teneor minimè. Dignitas tua benefaciendo inclarescat ; si malefica est , infra omnes est. Dæmonis est potentiam ostentare nocendo , torquendo. Magno viro satis est contra injuriam , referendi potestaa , ut aiebat Cosmus Medices ad ultionem instigatus. Quia verò vilis? ex eodem omnes luto in eusdem omnes imus pulveres, & de purpura, & de sparto. Multi melius emendantur clemẽtia, & lenitas omnibus rara est, etiam in hoste. Sed ne ista fusius. Vidimus quis secundus actus Clementiæ.

Tertius erit , si reo ipsi non feceris malè , neque in ejus cutem sævieris: sed in ea tantùm , quæ sceleri fuerint velut instrumenta : in ea quodammodo animadvertete, justitiæ est; non autem in ipsum reum , clementiæ. *III. Reo ipsi non facere malè.*

Et ita aliquando fecisse legitur Albertus, Boiorum Dux. Invenit hic novum pœnæ genus in homines.

Conspirarant Viri nobiles, atque etiam apud exteros , militum delectus fecerant, ut civili bello turbarent omnia. hos, cùm sine tumultu in potestatem redegisset , & occidere posset, utpote convictos infandæ rebellionis, satis habuit annulorum gemmas, quibus conjurationis tabulas obsignarant, super incudem frangere, sicque illos simul, & comperti sceleris, simul & suæ clementiæ , ac mansuetudinis admonere: cui nec illud satis. Ne aliquid de hujus veniæ laude ultrix aliquando fama decerperet , vindice scilicet apud posteros memoriâ , vetuit reorum nomina historiæ inserti , vel ex eo tantùm , quòd etiam in ipsa nomina sævire , pars aliqua vindictæ videretur. Et hic mihi erit tertius actus clementiæ , ad quem accedet *Rho hist. vers. l. 7. c. 8.*

Quartus , si quandoque vel recta ratio, vel publicum bonum , vel etiam privatum , exigere videatur , ut aliqua reo imponatur pœna , in eam non descendat Princeps , nisi invitus , ac reluctans. Et ita sub initium aditi regiminis, descendisse visus est Nero Cæsar , de quo sic ad illum Seneca : *IV. Ad pœnam invitè trahi.*

Animadversurus in latrones duos Burrus , præfectus tuus , vir egregius , & tibi Principi natus , exigebat à te, scribere, in quos , & ex qua causa animadverti velles: hoc sæpè dilatum , ut aliquando fieret , instabat. Invitus invito cum chartam protulisset , traderetque , exclamasti : Vellem nescire litteras. *Lib. 2. sub initium.*

Hæc ubi de Neronis clementia protulit; tum æstu quodam, seu amoris, seu stuporis quasi excitus , inclamat:

O dignam vocem, quam audirent omnes gentes, quæ Romanum Imperium incolunt ; quæq́ juxta jacent , dubiæ libertatis ; quæque se contra viribus , aut animis attollunt. O vocem , in concionem omnium mortalium mittendam ; in cujus verba Principes , Regesq́ jurent. O vocem priscæ generis humani innocentiæ : dignam , cui redderetur antiquum illud sæculum : sæculum dico aureum , quo digna sanè vox illa generosa, index magni animi, magnæque lenitatis, quæ si durasset in Nerone , grata in posteros omnes ivisset ejus memoria, quibus deinde ingratissima , ac detestabilis accidit ab insigni crudelitate; & eò quidem ut Neronem dicete , sit tyrannum immanissimum proclamare. Sed inquies, disciplinæ est necessaria severitas. Credo. Vide ne & tibi. Sigismundus Rex Poloniæ ad severitatem hortanti , *Qui scis* , inquit , *an à te incepturus sim?* Postquam hoc illi, tum & addidit regium illud : *Carnificum est timere , ne non habeant , quos puniant , bonorum virorum optare , ne ulli pœna digni sint; sin autem , habeant quibus ignoscant.*

Sed ne longiùs , transeamus ad alium actum clementiæ : is erit

Quintus in hoc positus , ut si delinquenti pœna aliqua sit infligenda , sit illa quàm levissima , quantum scilicet æquitatis , & boni communis , privatique ratio patietur. Et hæc est moderatio , quam in *V. Pœna sit, quam fieri potest levissima.*

Principe,

Principe, ac Judice requirunt sacræ paginæ, vel ipso Dei, ter Opt. ter Max. exemplo; qui si ad pœnas aliquando ire debuit: ad eas modò digitum unum apposuit, modò plures, modò totam manum explicuit.

Velasquez. in Epist. ad Philipp.

Erat Pharao superbum caput, & cœlo rebelle, atque adversum; ad sumenda de eo supplicia accedit Deus, & solo digito utitur; ut plagam ranarum, & cyniphum immittat. Hinc exclamant Magi: *Digitus Dei est hic*: eo scilicet tantùm opus erat ad plagam levissimam, à qua orditur vindex scelerum, Deus; cujus & potentiam in digito agnoscunt: bonum si & clementiam.

Exod. c. 8. v. 9.

Baltassar Rex impius, & sacrilegii reus, graviore erat supplicio multandus; imò & ipsa morte: sententia illi capitalis fuit inscribenda; non uno solùm, sed pluribus digitis inscribitur; sic enim de illa apud Danielem.

Cap. 5. v. 5. *In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis.*

Pharao, cùm ad pœnas leviores nihil de obstinatione sua remitteret, quia majore erat supplicio damnandus, expanditur ultrix Dei manus. Sicque ad illum: *Nunc extendens manum percutiam te, & populum tuum peste, peribisq; de terra.*

Exod. c. 9. v. 15.

Et hanc moderationem adhibet Deus in exigendis à reo suppliciis: incipit à levissimis, & digitum tantùm unicum apponit: tum si ingravescat culpa; digitos aperit ad pœnam graviorem: denique si gravissima, & lætali pœna sit opus, totam manum extendit: claftùs explico, supplicium infert: sed quantum exigit, & cogit utilitas, aut necessitas, non amplius.

VI. Sit quàntum est necessaria, nec amplius.

Quod ipsum ratione duce agnovit, atque extulit Seneca ubi enim hanc subintulit quæstionem: *Quid ergo? non aliquando castigatio necessaria est? Quidni? sed hac sincera cum ratione. Non enim nocet; sed medetur specie nocendi. Quemadmodum hastilia detorta ut corrigamus, adurimus, & adacta cuneis, non ut frangamus, sed ut explicemus, elidimus sic ingenia vitio prava, dolore corporis animiq; corrigimus.*

Lib. 1. de Ira c. 5.

Nempe medicus primò in levibus vitiis tentat non multum ex quotidiana consuetudine inflectere, & cibis, potionibus, exercitationibus ordinem ponere; ac valetudinem, tantum mutata vitæ dispositione, firmare. Proximum est ut modus proficiat. Si modus, & ordo non proficit, subducit aliqua, & circumcidit.

Si nec adhuc quidem respondet, interdicit cibis, & abstinentia corpus exonerat. Si frustra molliora cesserunt, ferit venam, membrisque, si abhærentia nocent, & morbum diffundunt, manus affert, nec ulla videtur dura curatio, cujus salutaris effectus est.

Ita Legum Præsidem, Civitatisque Rectorem decet quamdiu potest, verbis, & his mollioribus, ingenia curare, ut facienda suadeat, cupiditatémque honesti, & æqui conciliet animis, faciátque vitiorum odium, pretium virtutum: transeat deinde ad tristiorem orationem, qua moneat adhuc, & exprobret. Novissimè ad pœnas, & has adhuc leves & revocabiles decurrat. Vltima supplicia sceleribus ultimis ponat, ut nemo pereat, nisi quem perire etiam pereuntis intersit.

Intersit, & rei publicæ: *ut documentum omnium sint, & qui vivi noluerunt prodesse, morte certè eorum Respublica utatur.*

Cap. 6.

Hactenus Seneca; qui in pœnis irrogandis, aut delinquentis commodum spectari vult, aut publicam utilitatem, & pro modo puniendi necessitatem, nec ultra quàm hæc exigat, procedendum: sic enim, inquit:

Lib. 1. de Ira. *Parcendum est etiam improbis civibus, non aliter quàm membris languentibus; & si quando misso sanguine opus est, ne ultra, quàm necesse sit, incidas.*

Ne porrò ultra incidas, docet *hebetare debere aciem Imperii*; sic enim ad Neronem, tum clementem ac moderatum, & capitalia supplicia horrentem:

Hæc est, in maxima potestate, verissima animi temperantia, & humani generis incomprehensibilis amor, non cupiditate aliqua, non temeritate incendi, non priorum Principum (Tiberium, Caligolam, & Claudium intelligit) *exemplis corruptum, quantum in Cives suos liceat, experiendo tentare; sed hebetare aciem imperii.*

Pulchrè *hebetare aciem*, ne si nimis acuta sit, profundiùs incidat, quàm & ratio postulet, & justi moderamen Imperii, & ipsum etiam votum Imperantis.

QUÆSTIO TERTIA MORALIS.

Ad illa verba: *Clementia præparat vitam.* Proverb. c. 11. v. 19.

Quibus, & qua via?

IBIT in annos, & sæcula, imò & in ipsam æternitatem Theodosii Magni augustum illud, & pium votum: *Vtinam mortuos suscitare possem.* Solebat ille ob reverentiam Paschalis festi compeditos dimittere, atque etiam vitam donare: cúmque aliquando à suis rogaretur, cur neminem eorum, à quibus lædebatur, capite plexisset, respondit illud, quod erat in votis, atque amoribus: *Vtinam & mortuos suscitare possem.*

D. Chrysost. hom. 6. ad pop. Antioch. *Ruffinus.*

Tantum scilicet aberat à tollenda subditis vita; ut eam etiam quavis de causâ allatam reddere voluisset, si fuisset in ejus manu. Et hoc primum Clementiæ munus est, aliis vitam præparare, vitam donare, & suos quà licet servare.

I. Subditis.

Quod & fecit Alfonsus, Aragonum Rex. Is aliquando insimulatus à suis nimiæ lenitatis, vel ex eo quòd servaret omnes, neminem perderet, scitè objecit regium illud:

Malo multos mea clementia, & mansuetudine servare; quàm paucos mea severitate perdere. Hominis enim est clementia; belluarum feritas.

Quod si hominis est clementia: multò magis Regis, Principis, Sapientis.

Sapiens, inquit Seneca, *multa remittet, multos parum sani, sed sanabilis ingenii servabit. Agricolas bonos imitabitur, qui non tantùm rectas, procerasq; arbores colunt; sed illis quoque, quas aliqua depravavit causa adminicula quibus regantur, applicant. Alias circumcidunt, ne proceritatem rami premant. Quasdam infirmas vitio loci, nutriunt. Quibusdam aliena umbra laborantibus cœlum aperiunt.*

Lib. 2. de Clementia, c. 7.

Hanc similitudinem, modumque servandi, ubi ab agricultura petiit; tum subjicit: *Secundùm hæc videbit perfectus sapiens, quod ingenium, qua ratione tractandum sit, quomodo in rectam prava flectantur.*

Quo modo?

Et hic unus est modus subditos, etiam culpæ alicujus reos, vitæ reservandi.

Alius est delinquentis ætatem spectare, modumque delicti: & hunc, & illam attendi voluit Seneca in ea, quæ à sapiente inferri debet, animadversione:

Parcit enim sapiens, consulit, & corrigit. At qua ratione? disce ex eodem: *Aliquem*, inquit, *verbis admonebit, pœna non afficiet; ætatem ejus emendabilem intuens. Aliquem invidia criminis manifeste laborantem, jubebit incolumem esse; alium quia deceptus est, quia per vinum lapsus.*

Lib. 2. de Clementia, c. 7.

Hæc ubi de modo suos vitæ servandi protulit Seneca, tum subjicit magnificum illud.

Hæc divina potentia est, gregatim ac publicè servare: multos autem occidere, & indiscretos, incendii ac ruinæ potentia est: quod & de civibus, & de hostibus dictum esse vult: hos enim etiam salvare, clementiæ est: perdere autem sæpè crudelitatis: quam ne incurrat

Lib. 1. de clementia, c. 26.

eurrat is, in cujus manu vita, & mors quodammodo est, quia & Imperium; docet Seneca quando & parcendum hostibus, & quando donanda vita.

II. Hostibus. *Hostes*, inquit, *dimittet salvos, aliquando etiam laudatos, si honestis causis, pro fide, pro fœdere, pro libertate in bellum accincti sunt.* Sed, inquies, illata gravior injuria; hanc remittere ut elementiæ videri possit: at punire Justitiæ est, atque æquitatis, cum qua pugnare non debet elementia: nec enim virtus cum virtute pugnat.

Huic nodo sanè difficili cuneum quæsivit, obtulitque Seneca, dum sic olim: *Duabus de causis punire Princeps solet, si aut se vindicat, aut alium.*

Si se, aut inde solatium quærit, aut aliquam potestatis ostentationem; aut in reliquum securitatem.

Lib. 1. de Clementia c.20. & 21. Si solatium: *Principis*, inquit, *major est fortuna, quàm ut tali solatio egeat.*

Si potentiæ ostentationem: *Manifestior est vis illius, quàm ut alieno malo opinionem sibi virium quærat.*

Si, in reliquum securitatem; & hanc obtinet à elementia, veniâque, quam dedit: *Perdidit enim vitam, qui debet, & qui alienam de capite suo sententiam expectavit, in Servatoris sui gloriam vivet, plusque nomini ejus conferet incolumis, quàm si ex oculis ablatus esset.*

Sin autem alium vindicat, & alienas injuriss: & in his, *hæc tria lex secuta est, quæ Princeps quoque sequi debet, aut, ut eum, quem punit, emendet: aut, ut pœna ejus cæteros meliores reddat: aut, ut sublatis malis securiores cæteri vivant. Ipsos faciliùs emendabis minore pœna; diligentiùs enim vivit, cui aliquid integri superest. Impunitatis genus est, jam non habere pœnæ locum*: uti non habet, qui nec vitam habet. Hanc sanè servasse Clementiæ est, abstulisse crudelitatis, nisi aut necessitas, aut boni communis ratio exegerit.

III. Principi. Descendo ad alium, cui clementia vitam præparat; Is erit ille ipse Princeps, qui vitam aliis aut donavit, aut servavit. Huic omnes vitam amant, vitam optant quàm longissimam; & boni, & mali: ut enim ille ipse Alfonsus, Aragonum Rex de seipso: *Ego justitiâ bonis gratus sum, malis autem clementiâ.* quod si & his, & illis gratus, nemo certè omnium est, qui huic audeat struere periculum; nemo, qui non velit, si possit fortunam avertere ab eo, sub quo pax, securitas, dignitas florent, sub quo opulenta civitas, copia bonorum omnium abundat; uti profectò abundat sub eo Principe, qui abundat clementia: huic ne hostes quidem vitam invident, quia ut rursum Alfonsus: *Nihil magis adversarios flectit, quàm placabilitatis, mansuetudinis, & clementiæ nomen.* Quod si hos flectit, multò magis cives inflectit, ut ei velint esse quàm optimè, cujus probè conscii Imperatores Augusti, & verbis, & factis sibi nomen à clemeotiâ fecerunt. E multis unum alterúmve produco.

Primus erit Fridericus III. Imperator Augustus, & pacis amans. Huic fortè Aulici non sine stomacho, & atra bile, retulerant è subditis nonnullos in ejus majestatem conjecisse dicta quædam injuriosa bono ipsius nomini; quibus nihil commotus adjecit illud dignum Cæsare.

Viros Principes positos esse quasi in signum, ad quod omnes virulentæ linguæ tela dirigerent, atque conjicerent, deinde etiam expositos non secus ac turres præaltas, quas fulmina feriant, dum interim humilia tecta prætereunt. Tum addidit & illud: Benè nobiscum agitur, cùm verbis tantum impetimur. Dixit, & aulicis os occlusit, & vindictæ etiam manum, futurus ipse posteris omnibus exemplo & singularis elementiæ, & altioris animi, nec ultionem spirantis. Et rectè: *Vltio enim doloris confessio est. Non est magnus animus, quem incurvat injuria. Ingens animus, & verus æstimator sui, non vindicat injuriam, quia non sentit.* Vel si sentit, non indulget ei sensui doloris: sed animo altiore, & Christiano reprimit.

Alfonsus Aragonum Rex graviter offensus ab eo, in quem plurima, & magna beneficia contulerat, iræ tamen temperavit; sic secum reputans: *Cur ego illi succenseo, cùm Deus longè majora in me beneficia contulerit, & tamen ego longè Deo ingratior sim, quam ille erga me.* Beyerlinck in Apostog.

Hæc ille probè memor sui, & illius quod extulit aliquando D. Augustious: *Dicet aliquis non possum diligere inimicum meum, quem quotidie veluti hostem patior crudelissimum. O quicumque ille es, attendis quid tibi fecerit homo, & non consideras quid tu feceris Deo.* Serm. 5. de S. Stephano.

Sed hoc, inquies, in Christiano Christianum est: demus aliud, quod etiam in Genrili.

Erit is Antoninus Imperator, cujus erga subditos rebelles clementia patebit ex parte Epistolæ, quæ etiamnum extat apud Vulcatium Gallicanum, & quam hîc visum est ascribere. Sic habet:

Nemo Senatorum puniatur, nullius fundatur sanguis viri nobilis, deportati redeant, proscripti bona recipiant. Vtinam possem mortuos ab inferis excitare Non enim unquam placet in Imperatore vindicta sui doloris, qui etsi justior fuerit, acrior videtur.

Hactenus Cæsar Augustus, verè in hoc Augustus, & pius; cujus elementiam Senatus his acclamationibus est prosecutus:

Antonine pie, Dii te servent. Antonine clemens, Dii te servent. Tu noluisti, quod licebat; Nos fecimus, quod decebat. Commodo Imperium justum rogamus, progeniem tuam nulla vis lædat; Commodo Antonino Tribunitiam potestatem rogamus, præsentiam tuam rogamus. Philosophiæ tuæ, patientiæ tuæ, doctrinæ tuæ, nobilitati tuæ, innocentiæ tuæ fausta precamur. Vincis inimicos, hostes exuperas: Dii te tuentur.

Hæ fuerunt inter festivos plausus, & publica gaodia Senatus acclamationes, quas augusta tanti Imperatoris elementia expresserat. Et meritò, ut enim pulchrè Seneca:

Nihil in hac aura mortali majus esse potest, quàm injurias in summâ potestate pati; nec quicquam esse gloriosius Principe impunè læso; nec denique quicquam eo amabilius, & carius. L. 1. de Clementia c. 20.

Appello rursus fidem, atque authoritatem Romanorum, apud quos Titus Vespasianus, ob elementiam singularem, atque humanitatem, dictus est *Amor, ac delitiæ generis humani.* Appellatione profectò & illi perhonorifica, & aliis invidenda: quid enim in vitâ optabilius, quàm ut publica voce dicatur quis, & sit ex veritate, & sine adulationis fuco; *Amor, ac delitiæ generis humani?* Et is est, quisquis in altiore potestate humanus est, & elemens: uti è contrà, quisquis in eadem inhumanus, & ferox, odium est, & horror, & veluti nausea quædam humani generis, quem idèo ex illo extrusum, ejectúmque vellet quisquis huic ævo mortali vivit, ac spirat; imò quisquis & immortali; adeo exosa est inhumanitas, inclementia, feritas. Nec mirum, quia ut hominum est elementia; sic belluarum feritas. Ne ea velut infami stigmate notetur, quisquis in mundo hoc clavum tenet; Senecam audiat, sibique scriptum illud intelligat. Suetonius in ejus vita.

Quemadmodum Domini crudeles tota civitate commonstrantur, invisiq;, & detestabiles sunt; ita Regum & injuria latiùs patet, & infamia, atque odium sæculis traditur. Quanto autem non nasci melius fuit, quàm numerari inter malo publico natos? Excogitare nemo quicquam poterit, quod magis decorum regenti sit; quàm elementia, quocumque modo is, & quocumque jure præpositus cæteris erit. Eò scilicet formosius id esse, magnificentiusq;, fatebimur, quo in majori præstabitur potestate, quam non oportet noxiam esse; sed ad naturæ (hoc est clementiæ) *legem compositam.* Lib. 1. de clementia, c. 18. & 19.

TRACTATUS
DE PACE ET CONCORDIA CHRISTIANA.

ANTIQUIORES Sophi, ut pacem subjicerent oculis mortalium, eam pinxere ut Heroinam in paucis gratiosam, insignibus ornamentis decoram, ad significanda eximia quædam Dei dona, quæ inveheret. Nam alicubi spicis coronata visebatur, alibi rosis, aut oliva, interdum laurea corolla.

Figmentum est, & quidem ingeniosum, quod apertè declarat à Pace opulentiam, atque omne genus felicitatis in Orbem induci; ab illa veris delicatissimi rosas, placidamque vitam, & lauros triumphales in Urbes, in Provincias, in Regna importari; quæ omnia aliis enucleatiùs exponenda relinquo. Hæc enim Pax nec Christianis propria est; sed etiam Ethnicis communis, nec tam virtus, quàm virtutis fructus, nec semper in nostra potestate: ideóque ea prætermissa, in præsens tractabo, Primùm de Pace, quæ est homini cum seipso: tum etiam de illa, quæ est cum proximo: denique de ea, quæ est cum Deo ter Opt. ter Max. Hæc enim propriè & Christiana dicitur, & est virtus, & in nostra manu liberoque arbitrio, eaque frui quilibet potest, si modo velit: utque velit, hanc illi inscribo pagellam, pro qua sit

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Dixit eis, Pax vobis.* Ioan. cap. 20.

Cur Christus Magister Optimus, usus sit ea salutandi formula: Pax vobis?

I. Ratio. AD primum ut fiat satis, id statuo, Christum, Servatorem Optimum, usum esse formula salutandi Hebræis usitata, & communi: hi enim interposito nomine Pacis se mutuo consalutabant, & quidem hac formula: *Scialom lecha*, hoc est, *Pax tibi.* Quod Græci dicunt χαῖρε, & Latini *Salve.*

Id videre licet 2. libro Regum cap. 18, ubi quod nos habemus: *Dixit ad Regem, Salve Rex.* In hebræo est: *Dixit ad Regem, Pax.*

Psal. 121. v. 6. Ad quem morem eò loci, ac temporis usurpari solitum alludit Regius Vates, cùm ita canit: *Rogate quæ ad pacem Ierusalem.* Hoc est, *Salutate Ierusalem*, & precamini illi pacem: hoc est, omne genus bonorum, ac felicitatis: illud enim sub nomine *Pacis* comprehendi existimabant; ut notat Genebrardus, qui loco versionis illius Symmachi, & Theodotemi: *Salutate Ierusalem*, vertit ipse: *Optate illi bonorum omnium affluentiam.*

Et hæc prima ratio, ob quam à Christo assumpta ea salutationis formula.

II. Ratio. Altera consonat fini, quem spectabat, & operi, cujus causâ è cœlo in terras elapsus Patris Æterni Filius: & quam eleganter expressit D. Chrysostomus: *Vnigeniti hoc præcipuum opus fuit, distantia copulare, conciliare pugnantia.* (Hom. 11. in Matth.)

Cœlum à terra, Deus ab homine mirum quantum distabat: à peccato primi Parentis, Incarnati Verbi hoc præcipuum opus fuit, & hic labor, eos inter se copulare, & jungere Pacis æternæ fœdere, vinculóque, & simul etiam *conciliare pugnantia.* Homini cum Deo est veluti pugna quædam, & cum peccato perenne bellum, atque irreconciliabile: eo sublam, venit Christus conciliare pugnantes inter se nexu Charitatis, & vinculo Pacis; & hanc dum usurpat in formula illa salutationis, simul etiam precatur, & donat; & hoc duabus illis vocalis, *Pax Vobis.* Hæc prima fuit beatissimi oris salutatio: *hoc primum verbum*, inquit D. Chrysostomus, *post resurrectionem dixit, Crucis merita colligens, quæ sunt pax.* Quippe stratis humani generis hostibus, domita morte, spoliato erebo voluit significare pacem esse omnium laborum suorum meritum Passionis fructum, Crucis trophæum, commune omnium emolumentum. Et hinc mihi ducitur

Tertia ejusdem salutationis ratio, à Pace, quæ summum in terris bonum, quod dum attendit, amatque D. Augustinus, hæc illius elogia prodit: III. Ratio.

O Pax, Eremitarum mater, Cœnobitarum pater, Monachorum soror, tu Patriarcharum vinculum, tu Prophetarum vehiculum, tu Apostolorum refugium, tu Martyrum solatium, tu Confessorum baltheus, tu Virginum tripudium, tu viduarum speculum, tu conjugatorum spectaculum, tu malorum præsidium, tu tyrannorum odium, tu latronum suspendium. (Serm. 2. ad Fratres suos in Eremo.)

Ubi hæc pacis elogia congessit S. Præsul, tum elatiore stylo, vocéque exclamat:

O Pax, Dei ædificium, te non possunt destruere Principum fulmina, insultus dæmonum te in nullo lædere possunt. Tu pauperem divitem facis, tu divitem mendicantem perducis, tu contenta in cunctis, ditior universis.

O Pax, tu mentis serenitas, animi tranquillitas, cordis simplicitas, amoris vinculum, charitatis consortium.

Ubi hæc encomia velut in cumulum collegit, tum vota sua explicat, atque ad illam vel retinendam, vel perquirendam omnes sic adhortatur:

Qui te habet, teneat; qui te non habet, te perquirat; qui te perdit, te requirat, si filius Dei esse peroptat. Et hoc Sanctissimi Præsulis est votum, petitum ex summo Pacis bono, quod & spectavit Servator Optimus, cùm usus ea salutandi formula, *Pax vobis:* sed cur, inquies, ternò repenta? Ut & hic explicetur nodus, sit

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Cur tertio dictum à Christo: Pax vobis?

EX SS. Patribus, & Scripturæ sacræ Interpretibus colligo triplicem homini Pacem esse, uti & triplex bellum: Pax triplex.

Una Pax homini est secum, & hanc agnovit, ac prædicavit D. Ambrosius.

Altera Pax est homini cum proximo, & illam extulit D. Chrysostomus:

Tertia Pax est pusillo homini cum Deo, ter Opt. ter Max. & hanc commendavit Theophilactus.

Et hæc quidem illi dum explicant locum istum (Cap 4.) D. Pauli ad Philippenses: *Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo IESV.*

D. Augustinus, aliam pacem agnoscit, & commendat, & quidem etiam triplicem; videlicet *Cordis, Oris, & Operis.* Sic enim olim ad Fratres suos in eremo:

(Supra.) *Habete in corde, in ore, & in opere pacem.* Ubi sic ad suos, tum ostendit quæ ab hujus triplicis Pacis defectu pullularint mala, jam inde ab ipsis mundi cunis.

Nam si Cain, inquit, *pacem habuisset in corde, non irruisset in fratrem suum. Si Absalon pacem habuisset in ore, non impugnasset Patrem. Si Iudas habuisset pacem in opere, non fugisset ad laqueum.*

Hæc nempè scelerum monstra extulere, qui pace illa caruere: & quidem *Cain*, quia destitutus illa *Cordis*, hoc est fraterni amoris *pace*, innoxium sanguinem fudit infamis fratricida.

Absalon autem, quia nec illam pacem habuit, *in Ore*; sed potius fucata verba, & blandas ad populum affectati regni illecebras, in Patrem arma movit; in eum rebellis, & hostis armatus.

Denique Magistri proditor infamis *Iudas*, quia pacem illam non servavit *in Opere*: quia, inquam, opere, & facto non probavit, sibi redditus, & conscientiæ, sibi restitutus & Deo; ad laqueum confugit, & simul cum vitâ pacem perdidit, & quidem æternam. Tanti interest Pacem opere servare, ac retinere etiam ad ultimam usque brevis ævi metam.

His ita ex SS. Patrum calculo constitutis, ad quæstionem initio propositam, hoc responderi posse credo, triplicem à Christo Discipulis optari, darique Pacem: cum Seipsis, cum Proximo, cum Deo, ideoque ter repetitum illud benè ominatum, *Pax vobis*: Ut porro triplicem illam Pacem in nos ipsi derivemus; fusiùs explicandum, quæ sit illa Pax, in quo posita, & quæ ad illam obtinendam viæ; pro quibus sit

§. I.

Quid sit illa Pax hominis cum seipso?

PAx illa est, quæ unum quemque in seipso componit, & tranquillat. Eam Philosophi antiquiores aliis, atque aliis appellationibus & descripserunt, & ornarunt.

Stoici appellabant *modestam quietem, solitudinem tranquillam.*

(I. Modesta quies?) *Modestam* dico *quietem*, qua qui præditus est, opera omnia facit cum summa, & sui, & aliorum quiete, similis *aquis Siloe, quæ labuntur cum silentio*, hoc est, sine strepitu, sine murmure, sine turbis: secus alii, qui instar torrentium rapiuntur, & fluunt; non sine ingenti murmure, strepitu, & fragore, qua & suam internam pacem turbant, & simul etiam externam aliorum; & hoc quia non habent in seipsis pacem, hoc est, *modestam quietem*; sed nec *solitudinem tranquillam.*

(II. Solitudo tranquilla.) Est porrò duplex *Solitudo*. Una *Mentis*: altera *Corporis*, inquit Bernardus; una exterior, interior altera.

Exterior est *Cella*, in quam sese libenter recipit, sese continet mens tranquilla; ut in ea pacem inveniat, & tranquillitatem. Et hanc, & illam in eâ invenit lactcus Doctor Bernardus, qui dicere solitus. *Mihi cella cœlum*: meritò cœlum, quia ut hoc à celando nomen invenit; sic & illa: nimirum cella hominem celat, & aliorum oculis eripit, sibique quodammodo reddit, ac servat; & hinc solitudo tranquilla, & à solitudine mira animi tranquillitas; quam expertus vir in paucis religiosus, Thomas à Kempis, ingenuè fatebatur se non invenisse pacem *nisi in angello cum libello: in angello*, inquam, cellulæ, in quo & ipse, mi LECTOR, pacem invenies, extra potiùs perdes, nec in eam redibis qualis existi; verissimum enim illud Senecæ: *Quoties inter homines fui, minor homo redii.* *Minor* dico, hoc est, minus liber, minus suus, minus tranquillus. Et hæc de exteriori illa solitudine, à quâ multa pax, multa tranquillitas.

Altera est *Solitudo mentis*, eáque interior, quam (Dom 6. post Pentecost. Serm. 2.) D. Bonaventura vocabat, *secretum mentis*, in quo mens, dum ab omnibus aliis secernitur, & sibi uni vacat, sibi loquitur, secum agit; tranquillitatem invenit, & pacem cum seipso.

Et hanc quæsivit, atque invenit David, etiam in aulæ strepitu, in negotiorum tumultu, in armorum, bellique turbine, in quo etiam jactabat illud: *Singulariter sum ego donec transeam*: hoc est singularis, (Psal. 140.) & solitarius, ea quam dixi mentis solitudine, quâ etiam fruitur animus in medio negotiorum æstu, in hominum frequentia, ac tumultu. Et sic illa quoque fruebatur S. Ignatius, Societatis JESU parens, ac Fundator, qui singulis horis seipsum revocabat ad examen, & conscientiæ tribunal, ibique cum seipso loquebatur, cum seipso agebat, cum seipso pacem inveniebat, ac fovebat in illa interiori solitudine, in quâ & tu, AMICE LECTOR, pacem tecum invenias est necesse, alibi eam frustra quæsiturus; ac ne quidem orbe toto, si eum decurrisses te uno relicto.

Apud Socratem querebatur unus aliquis, quod etsi varias mundi regiones peragrasset, pacem tamen, & optatam animi tranquillitatem non invenisset: cui Philosophus. *Nec immeritò*, inquit, *tibi evenit, tecum enim peregrinabaris.* (Seneca Epist. 104.)

Quod illi Socrates: hoc multis objici posset, quibus nulla pax, nulla obvenit tranquillitas, & hoc quia *secum* ipsi *peregrinantur*, semper foris, domi nunquam: semper cum aliis, raro, aut nunquam secum.

(III. Tranquilla serenitas.) Descendo ad alias ejusdem *Pacis cum seipso* appellationes, easque plenas gravitatis, ac majestatis, quas inter facilè princeps est illa Pythagoræorum, qui eam nominabant *serenam quandam, & inimitabilem tranquillitatem* qualis est mundo supra Lunam, cui comparat Seneca statum Sapientis:

Talis est, inquit, *Sapientis animus, qualis mundi status supra Lunam, semper illic serenum est.* (Epist. 59.)

Et talis etiam est Christiani, & Religiosi animus ab illa pace, quam habet cum seipso: ab illâ enim ei perennis tranquillitas, perennis & serenitas: quia ut supra Lunam nullæ sunt nubes, venti nulli, turbines nulli, nulla tonitrua, nulla fulgura, fulmina nulla; tempestas omninò nulla: sic ei, qui pacem obtinet cum seipso, nulla tristitiæ mœrorisque nubes incumbit; nullæ pluviæ pusillanimitatis, à quibus liquescat quodammodo, ac solvatur animus; nulla irati pectoris tonitrua, fulmina vindictæ nulla, nulla à passionibus insurgentibus tempestas; sed perpetua tranquillitas, perpetua & serenitas; quæ profectò internæ illius Pacis summum est bonum.

Et hoc assecutus erat S. Ignatius, Societatis JESU Fundator, quem ab æquabili illa, & nullis perturbationibus obnoxia serenitate, *Templum Pacis* appellavit Joannes Texeira, Vir è Franciscana familia clarissimus. Verè *Templum Pacis*, quod in eo resideret, & quasi coleretur Pax Christiana, & cœlestis. (Rho Hist. virt. l. 5. c. 10.)

Porrò Pacem illam, perennémque tranquillitatem vel ex hoc argumento colliges, quod ipse sibi aliquando propositum voluit.

Si casu

Si casu aliquo, Societatem (quam ipse infinitis propemodum laboribus, manifestóque Dei instinctu, condiderat) omninò dissolvi contingeret, intra quartam horæ partem, se consuetæ tranquillitatis compotem futurum. Adeo illi tranquilla & serena mens erat, adeo profunda Pax, à qua etiam de illo dici potuit istud Poëtæ:

——— Si fractus illabatur Orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Ut & te etiam, mi Lector, si minus impavidum, saltem ad Dei tui voluntatem paratum inveniant, quæ te ferient ruinæ; seu eæ fortunarum fuerint, seu famæ, seu sanitatis, seu etiam vitæ; pauca ad pacem illam obtinendam, media sub oculos ponam.

§. 2.

Quæ media ad obtinendam pacem cum seipso?

I. Medium, Conscientia bona.

PRIMUM quod occurrit est veluti basis, ac fundamentum pacis illius internæ hominis cum seipso: Illud autem est testimonium bonæ conscientiæ: ab hac summa pax, sine illa, pax nulla, quies apicum omninò nulla: *Non enim est pax impiis, dicit Dominus.*

Conc. 1. de Lazaro.

Ratio petenda ex ipsa conscientiæ natura, hanc D. Chrysostomus appellat *Tribunal* quasi *divinum à Deo mentibus nostris impositum; quod nec pecunia corrumpitur, nec adulationibus acquiescit.*

In eo tribunali, ad quod velit nolit sistitur animus, eadem ipsa conscientia est *amarulenta accusatrix*; est *Iudex severus*; est *carnifex immisericors, adhibens cogitationes*, & malè gestorum pertinacem memoriam, & quasi *suspendens in equuleo, lateráque radens ungulis*; ut eleganter, & verè ille ipse Orator aureus, cui consonat D. Ambrosius, cui conscientia non solum est accusatrix, & judex; sed ultrix quoque, & vindex:

L. 7. epist. Ep. 44.

Sibi, inquit, *unusquisque animum suum severum judicem, sui ultorem sceleris, & vindicem criminis habet*; nec ut velit declinare potest; nec illius oculum, aut manus effugere: qui enim effugiat? qui declinet? cùm ipsa conscientia sit *Oculus* intima quæque pervadens: sit *Virga vigilans*, & *oculata*. *Virga* quidem, ut feriat; *oculata*, ut non aberret; cujus appellationis authorem habeo D. Bernardum, quem juvat hic audire:

Nullus, inquit, *molestior oculus suo cujusq;, non est aspectus, quem tenebrosa conscientia suffugere magis velit, minus possit.* Porrò aspectus ille, aspectus est *assiduus*, qui & animi intima pervadat, & pungat, & lancinet; & quæ ab illo pax? quæ requies? omninò nulla.

Cap. 7 v. 19

Conscientia mala est *vermis* arrodens intima tenaci dente: est *ignis*, adurens, & consumens etiam animi medullam. *Vindicta carnis impii, ignis & vermis*, inquiebat Ecclesiasticus, & quæ cum eo verme, quæ cum illo igne pax? penitùs nulla.

Ep. 97. ad Lucilium.

Conscientia est *flagrum*, quo continuò vapulat mens sibi malè conscia. De hac extat illud præclarum Senecæ: *Conscientia ante peccatum est frænum, post peccatum est flagrum*; & quæ cum eo flagro pax? quæ requies? certè nulla.

Denique ut cum D. Bernardo finiam *Infernus quidam, & carcer animæ rea conscientia.* Quod si infernus, si carcer, ecquæ in eo Pax? profectò nulla. Ut ergò sit, sit bona conscientia, sit mens conscia recti; *secura mens quasi juge convivium.*

Prov. c. 15.

Hebræi legunt *bonus corde*, vel *bonum cor*, hoc est hebraïco idiomate, bona conscientia: Cor enim pro conscientia usurpant Hebræi; hæc si bona fuerit, si secura, si pacata, ab illa pax summa, & summum propè bonum.

Lib. 3. de Anima, c. 12.

Conscientia bona, inquiebat Hugo Victorinus, *titulus est religionis, templum Salomonis, ager benedictionis, hortus delitiarum, aureum reclinatorium, gaudium Angelorum, arca fœderis, thesaurus Regis, aula Dei, habitaculum Spiritus Sancti, liber signatus & clausus, in die judicii aperiendus.*

Et hæc bonæ conscientiæ seu nomina, seu encomia sunt, ex quibus conficies, quod confecit Divus Bernardus:

Nihil est jucundius, nihil tutius, nihil ditius bona conscientia: premat corpus, trahat mundus, terreat diabolus, illa erit secura. Et verò quidni secura, cùm ab illa summa pax, summa securitas, summa tranquillitas, summa serenitas?

L. 2. contra Petilianum c. 2.

Et hanc, & illam expertus D. Augustinus ad bonæ conscientiæ testimonium, ceu arcem munitissimam, ceu asylum internæ pacis, confugiebat: sic enim ad eos, qui, vel de se malè suspicari, malè sentire, malè loqui. *Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset*, hoc mihi plus satis ad pacem.

In ejus vita.

Hæc D. Augustinus, cui inter sinistras de se suspiciones, inter maledici oris dicteria, inter æmulorum calumnias alta pax erat à bona conscientia. Amplius aliquid S. Tiburtius Martyr, cui etiam inter equuleos, & catastas, inter rotas, & ignes, inter extrema supplicia profunda pax à bona conscientia; quâ fretus, sic ad tyrannum: *Omnis nobis vilis est pœna, ubi secura comes conscientia.*

Et hoc primum, ac potissimum medium est ad pacem homini cum seipso: venio ad aliud, & quidem illi satis affine.

II. Medium, Recta ratio. Serm. 2. de Quadrag.

Est autem illud ejusmodi, ut caro rationi, & ratio subdatur Deo: ut enim scitè D. Leo Pontifex Maximus: *Tunc est vera pax hominis, quando & caro animo judice regitur, & animus Deo præside gubernatur.*

In homine, ceu microcosmo, duæ sunt partes, corpus, & anima, caro, & spiritus: ut in eo sit alta pax, necesse est, ut caro, ceu pars inferior; animæ, & rationi, seu parti superiori, subjecta sit: & ipsa ratio, Deo, seu Primæ, & summæ rationi subdita; & hinc, quod consequens est, animus sit in homine veluti judex, qui statuat, qui decernat quid agendum, quídve non agendum, quid sequendum, quid fugiendum. Ubi autem animus, & ratio sic decreverit, ne fortè aberret, à Deo, ceu Præside, se duci, ac regi patiatur; quod si patiatur, tunc homini erit vera Pax, non fucata, non adulterina; secùs autem, si passio regimen assumat, si frænum si clavum tenere velit, ac moderari; tunc enim nulla pax, nulla tranquillitas; sed acre bellum, pugna perennis, confusio, & chaos immane in homine, ceu parvo mundo: nec enim se regere poterit ille, nec alios; ut enim disertè Seneca:

Epist. 37.

Si vis tibi subjicere omnia, te subjice rationi, multos reges si ratio te rexerit.

Ambros.

Ratio, inquam, quæ bonæ mentis oculus, qui ne caliget, procul sit passio, procul & affectus vinosus: *ibi enim errat oculus, ubi errat affectus*: hoc est, ibi sæpiùs errat humana ratio, ubi errat humanus affectus, ceu insolens passio: ne porrò sic erret, ut jam dixi: caro subjiciatur rationi, & ratio Deo.

III. Medium, Attende tibi.

Aliud medium consequendæ Pacis cum seipso, est illud ab Asceris, & Majoribus nostris sæpiùs & repetitum, & commendatum duabus istis voculis. *Attende tibi*, quod si feceris, nec aliorum negotiis teipse implicabis, nec curiosiùs inquires quid agant fratres tui, multò minùs quid Superiores, quod tamen vitium etiam subinde irrepit in religiosas domos; imò & olim irrepsit in ipsam Christi familiam, & collegium Apostolicum.

Ioan. c. 21.

Quæsierat Christus à Petro, & quidem iterum, iterumque illud amantis: *Simon Ioannis diligis me?* & audierat istud redamantis: *Domine tu scis, quia amo te.* Tum etiam exposuerat illud, quod summi erat momenti, & quod Petrum tangebat vel maximè, *qua scilicet morte esset Deum clarificaturus.*

Exposuerat, inquam; sed verbis perobscuris: *Vers. 18.* *Cum esses junior, cingebas te, & ibas, quò volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quò tu non vis.*

Hæc subobscurè, & quasi ænigmaticè dicta explicare, atque evolvere necessum erat, & certè sic à magistro evolvi, atque explicari, petere debuisset benè doctus in Christi schola Discipulus: sed nihil horum petiit: imò sui quasi oblitus, primò ad Joannem, dein ad Christum conversus: *Domine hic autem quid?* subinjecit. De se nihil quærit, pro se nihil loquitur, nihil cogitat: de alio quàm maximè, cui proinde Dominus: *Sic enim volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere.*

Quod Petro Christus: hoc pletisque mortalium, etiam exercitatis in spirituali vita, etiam religiosis, qui sui immemores, aliorum plus æquo memores, curiosiùs in eos inquirunt, & mente, si minus voce ingerunt istud: *Hic autem quid?* quibus illicò Dominus: *Quid ad te? Tu me sequere.* Teipse inspice, teipse cura, de aliis minimè. Quid enim illa ad te?

Verùm, inquies, at proximus, at frater malè, & perperam multa agit, de eo quærere est officii mei. Næ multum erras vir bone, Apostolum audi, qui in simili causa sic olim ad Romanos:

Cap. 14. v. 4. *Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit.* Quod Romanis, hoc & tibi. Sed ne longiùs.

IV. Medium. Contentum esse sua sorte. Transeo ad quartum medium obtinendæ Pacis cum seipso, est autem illud, ut vivat quisque contentus sua sorte, & sua quasi virtute se involvat; quod insinuat antiquum illud, & probatum etiam Sapientibus: *Quod sis, esse velis, nihilque malis.*

Id exemplo suo nos probè doctos voluit B. Joannes Canonicus Regularis in Anglia. Is aliquando *Surius in ejus vita.* rogatus à nonnullis, Cur non complecteretur perfectius Institutum, videlicet Monasticum, duo perbellè objecit.

Primum, in quolibet religiosæ vitæ genere possumus in virtute non contemnendos fructus facere.

Deinde, fateor, inquiebat, ingenuè, me necdum Instituti mei absolutam, atque in suo genere consummatam perfectionem assecutum esse, cujus igitur esset temeritatis, cujus & imprudentiæ, laxioris vitæ etiam minima vix observantem, arctiori interim disciplinæ me tradere, & sublimiora me, velle profiteri.

Hæc ille ex quadam animi demissione, humilique de se sensu, ex quo id etiam conficies.

Te natura hunc quasi finxit, te fortuna in eo locavit gradu: melius dico, te amabilis Dei providentia in eo statu esse voluit, esse velis, quod natura, quod fortuna, quod Deus esse voluit, & fruêris optata pace cum teipso; si ad alia aspires, nec in illis conquiesces, quia velis nolis, iis carebis; nec in iis, quæ possides, quia tibi minimè probantur, & placent; nec in teipso pacem habebis, quia domi habes, qui te turbet, & torqueat; scilicet, ad alia mentem avidam, mentem anhelam. Ne porrò habeas domesticum illum internæ pacis hostem, Ambrosium audi; sic ille quondam ad Episcopum Vercellensem, & sic hodie ad te:

Lib. 3. ep. 25. *Assuesce unus esse, ut vita tua quandam picturam exprimat, eandem servans imaginem, quam acceperat.*

Assuesce, inquam, *unus esse*, non multiplex, non varius, affectu scilicet, & desiderio, *ut vita tua quandam picturam exprimat.*

V. In ea spectare Dei nutum, ac volũtatem. Pictura, ubi à perita pictoris manu, colorem imbuit, formam accepit, & hanc, & illum tenaciter retinet, *eandem servans imaginem, quam acceperat.* Quod illa, hoc & tu. Pictor est Deus, magnus omninò artifex, is potenti, peritâque manu te talem effinxit, talis esse velis: si nobilem condidit, benè habet, esto nobilis: si de hominum grege, si de vulgo, & talis esto. Si pauperem, si abjectum in oculis mortalium, esto & talis in oculis tuis, atque amoribus: si vegetum, & corpore valentem; bonum factum; & is esto: si contrà, infirmum, ac debilem esse voluit, & cum insigni patientia is esto: dènique si liberum, & sui juris, is esto: si servum, si captivum, & is etiam esto, & sic imaginem, quam à Deo, ceu pictore, acceperas, servabis in ævum, & simul etiam pacem cum teipso.

Sic illam servavit Ludovicus Cancerus, è Dominicana familia.

Redibat ille ex America in Hispaniam; cùm ecce post emensum feliciter Oceanum, in ipso propè Hispalensi portu, certè in patriæ terræ conspectu à Turcis capitur. Quid inde? an vultum mutavit? an animum abjecit? Certè & hunc, & illum mutare debuit, nulla quippe homini libero major calamitas, quàm captivitas, & barbarorum servitus: sed neque hæc, neque illa illius animi quietem turbavit: imò nec faciem. Lustrabatur captivorum agmen coram nobili Gallo, qui hominis frontem in tanto omnium luctu lætitiæ propiorem demiratus: quæsivit, quomodo in illo infortunio lætus gereret? Cui ille: *Dei nutum, ac voluntatem in me exequi, mihi enimvero volupe est. Quid enim? an non Dei tati sumus? An non Dei nutu, atque imperio volvuntur omnia? Quid ergò ultra quærimus? quid nostra fata disponimus? Ego certè in ejus voluntate acquiesco.* Obstupuit ille, hominemque à Piratis redemptum, liberum abire jussit. Fecerat ille in portu naufragium suæ libertatis, nisi eum sua servasset tranquillitas, & animi quies etiam in ea jactatione.

Eandem animi quietem, quæ manat ab illa consensione cum divina voluntate, & gradu, in quo te illa posuerit, servare jussus est *Mathias de la Saulx* è Societate nostra Coadjutor temporalis, ut loquimur.

Facessiverat ille moderatoribus suis per annos complures gravem molestiam præpostero Sacerdotii desiderio, cætera bonus, & virtutum propè omnium laude spectabilis: jamque eo deducta res erat, ut res sibi suas habere postridiè jubendus esset, nisi & quietem illi, & in suscepto gradu constantiam attulisset divina miseratio; hac annuente ad lectuli pedes secundùm quietem astitit illi S. Ignatius, & manu exitium comminatus est, si in malè concepto desiderio perseveraret. *Allegambe Heroes Charitatis Anno 1617. c. 2.*

Quid deinde? eo viso ita commotus est bonus frater, ut primo mane fluentibus oculis, altoque gemitu ad pedes Superioris acciderit, obsecrans, obtestansque sibi fieri potestatem permanendi in Societate, & adepto in ea Coadjutoris Temporalis gradu; quod & factum est.

Sic illi reddita quies cum seipso, sic & jactari ultra desiit. Tanti refert, ut sua quis sorte sit contentus, ut cum Deo, & Majoribus suis consentiens.

Ab illa porro consensione, ac pace; datum illi & aliud cœlo probante beneficium, ut nostris contagiosa lue affectis ministraret, in eoque ministerio, (quod omnibus votis ambierat) occideret ipse nobilis victima charitatis.

Aliud medium obtinendæ pacis illius internæ est, ut quia suos quisque patitur manes, suos & defectus, seu eos natura intulerit, seu etiam culpa, eos *VI. Seipsum patienter tolerare.* quales quales sint, cum patientia feras, nec immodicè te crucies, memor illius, quod S. Franciscus Sales dicere solitus, quandoque & sæpius felicem, ac fortunatam esse culpam, quam sequitur suipsius cognitio, & propriæ infirmitatis conscientia, quæ monet ut in posterum benè cauti simus, benè & providi, diffidamus nobis, fidamus & Deo, abjecti in oculis nostris, elatiores à divina manu, auxilioque opportuno.

Deum aliquando enixè rogarat D. Gertrudis ut libera esset ab aliqua, qua laborabat imperfectione etiam sine culpæ nævo, cui Christus:

Blosius in Monil. c. 4.

Ecur me velles privari eo honore, & te eo præmio? certè quando cum illa & pugnas, & vincis, & me summo honore afficis, & te ingenti mercede, præmioq; cumulas. Cur igitur ea liberam te velis. Certè non velis, si te, & me amaveris. Hæc illi Servator optimus, qui, & simile aliquando S. Mechtildi. Interturbabat eam insita quædam, ut aiebat pigritatio, & somnolentia, qua fiebat, ut inter Missarum solemnia etiam subinde dormitaret. De illa dum apud Christum, ceu sponsum amanter conqueritur; hæc illi Dominus: *Si nihil in te invenires, quod displiceret tibi, in quo meam in te bonitatem agnosceres, in quo & indulgentiam.* Audiit Mechtildis, acquievit, & pacem invenit.

§. 3.

Quid sit Pax illa cum Proximo?

HANC Pacem non tam definivere SS. Patres, quàm descripsere, & aliis, atque aliis appellationibus notavere; ut quasi oculis subjiceretur: sunt autem eæ appellationes velut indices dignitatis, majestatis, ac sanctitatis, quæ ab illa Pace, ceu fonte, manant. Has inter

I. Pax nota Christianitatis.

Prima est hæc, quod *Pax* illa sit veluti *nota Christianitatis*: quod & agnovit, & altè prædicavit Constantinus Magnus, Imperator Augustus. Hic cùm in sacro Episcoporum cœtu orationem haberet plenam majestatis, inter illustriores Christianitatis notas, reposuit concordiam, & pacem; quæ opinio eò invaluit, ut ex ejus notione, ac pronuntiatione agnosceretur Christianus. Et ita agnitus Sanctus Julianus Dalmata, ætate quidem juvenis, at moribus & Christiana prudentia senex. Hic cum propter Anagniam, Campaniæ urbem, iter haberet, in impii Flaviani satellites incidit, quos hac à Christo præscriptà formulà salutavit: *Pax vobis fratres.* Quo ex ritu salutationis conjecturam duxere haud falsam, Christianum esse. Et certè eum esse se fassus est. Ita primùm captus, dein cæsus, tum equuleo tortus, denique capite minutus, cœlesti priùs voce ad pacem æternam invitatus, terris vivere desiit, & cœlo cœpit. Tantum illi profuit ea nota Christianitatis.

Bollandus tom. 2. Jan. 27.

II. Ecclesiæ Lex.

Secunda Pacis illius appellatio est ista; quod sit veluti muta quædam *Ecclesiæ lex.* Sic eam indigitavit S. Cyrillus, cum melleam illam salutationis formulam à Servatore usurpatam exponeret *Pax vobis.* Sic enim ait: *Lex quædam Ecclesiæ tradita est; in sanctis enim congregationibus hoc sæpiùs ad invicem dicimus.* Et jure sanè meritissimo: *Pacem enim & ad nos, & ad Deum habere, fons, & origo bonorum omnium est.* Unde nemini mirum videri debet, si dicatur antonomasticè *Pax*, *Ecclesiæ lex*; & quasi totius Christianæ legis compendium, imò & coronis.

Lib. 12. in Joan c. 54.

III. Proœmium rei sacræ.

Tertiò, eadem Pax à sacratioribus Mystis dicta *Præmium rei sacræ*, quam appellationem plenam religionis eleganter exposuit D. Chrysostomus scribens in Epistolam ad Colossenses, quando, inquit, fuerit ingressus Antistes, continuò injicit fortunatum illud, ac pium εἰρήνη πᾶσι. *Pax omnibus.* Quando sermonem facit, & concionatur: *Pax omnibus.* Quando benedicit: *Pax omnibus.* Quando jubet salutari: *Pax omnibus.* Quando peractum fuerit sacrificium: *Pax omnibus.* Et hæc formula in Ecclesia Græca usurpari solita ab Episcopis; in Latina verò: *Pax vobis.* Et hæc Pacis denuntiatio, præcipuâ religione fiebat, cum accederent ad arcana mysteria côficienda; cujus ratio hæc erat, quòd Sacramentum pacis, & unitatis magnam animorum consensionem postularet. Et hinc factum, ut D. Athanasius illud: *Pax omnibus, Pax vobis*, sapienter appellarit *Proœmium rei sacræ.* & quasi augustorum ministeriorum introitus, qui, ut manaret etiam ad auditores & Laicos, Diaconus Episcopi jussu clarâ voce pronuntiabat illud: *Nemo contra aliquem.* Ut omnes intelligerent in Aræ conspectu, & pacificæ hostiæ sacrificio, omne animorum dissidium, si quod foret, esse deponendum. Et meritò, si enim *Christiani omnes*, ut aiebat Tertullianus, *Sacerdotes sunt Pacis*, omnium corda esse debent altaria, pace, & amore immutata.

Hom. 3. in ep. ad Coloss.

IV. Altaris Dominici ornatus.

Et certè ea esse voluit, ea pronuntiavit D. Chrysologus, cùm altâ mente, vocéque Pacem nominavit *Altaris Dominici cœlestem ornatum*, cœlestem ait, non terrenum: neque enim è terra petita es pax; sed è cœlo: neque profano in loco reponenda; sed sacro, sed Dominico, cùm sit illius veluti nativus ornatus: vel si mavis, dic Pacem illam cum proximo, in corde, ceu altari suo, constituendam, ut illud ornet, exornetque veste Charitatis, Superis, Deoque mirè grata; quia cœlestis quidam illius est ornatus, à quo *filia Jerusalem*, id est Anima, ceu Regina assistit ad Christi, ceu sponsi, dextram, *in vestitu deaurato*, hoc est, in Charitate, quæ est primò erga Deum, secundò erga proximum: ab hac, & illa *Charitas* D. Chrysologo dicitur, & est *perfectio sanctitatis.*

Serm. 149.

Serm. 53.

V. Perfectio sanctitatis.

Lubet audire aurea eloquentia etiamnum spirantem in scriptis: sic olim in terris de Pace, sic modò è cœlis:

Pax fratrum, voluntas Dei est, jucunditas Christi, perfectio sanctitatis, justitiæ regula, magistra doctrinæ, morum custodia, atque in rebus omnibus laudabilis disciplina. Hæc ubi extulit in laudem Pacis, tum longiùs effunditur, & ait: *Pax dilectionis est mater, concordiæ vinculum, ac puræ mentis indicium manifestum.* Postquam hæc encomia protulit, tum ostendit, quomodo *Pax* sit *perfectio sanctitatis.* ex eo scilicet, quod virtutes omnes (in quibus est sanctitatis perfectio) in se quasi una contineat, & ex se una diducat.

Meritò, inquit, *Christianæ virtutes virescunt in eo, qui unanimitatem Christianæ habet pacis.* Virescunt, inquit, ut primo vere plantæ solent: crederes in Animâ, quæ pacem habet, virere, florereque virtutes omnes aspirante suaviore cœli aura; à qua etiam & hi in ea fructus, de quibus hæc ille ipse S. Præsul:

Pax est, quæ hominem spoliat servitute, dat nomen ingenuum, mutat apud Deum cum conditione personam, ex famulo filium, liberum facit ex servo.

Et hæc de Pacis illius seu naturâ, seu affectionibus, seu etiam effectibus, quibus ut fruamur probè, subjicit illud Christi ad Discipulos.

Joan. c. 14.

Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Hoc est dicere: *In pace vos dimisi, in pace vos inveniam.* Sic nimirum *proficiscens voluit dare quod desiderabat, rediens in nobis invenire. Cœleste mandatum est servare quod dedit, una vox est, inveniam quod dimisi.* Ut porrò inveniat; sic etiam ad nos: *Servemus ergò Fratres mandata, quæ vita sunt; teneat se profundæ pacis nexibus colligata fraternitas, & salutari vinculo Charitatis mutua se dilectione constringat.*

§. 4.

Quæ incitamenta ad Pacem illam cum proximo?

I. Ab hoc mundo aspectabili.

PRIMUM ducitur ab hoc ipso orbe spectabili, quem Tertullianus dixit Deum esse *modulatum*, quod scilicet eum è quadam veluti harmonia, & concentu elementorum aptè, & sapientissimè coagmentarit, ut proinde meritò pronuntiarint Philosophi apud Cassiodorum. *Elementa sibi mutuis complexibus illigari, & mirabili conjungi fœderatione*; ex qua, ut ait Aristoteles, oritur *concinna quædam, & quasi modulata partium mundi consensio, quæ harmoniam unam* efficit

Lib. 2. Virt. Epist. 39.

Lib. de Mundo c. 5.

efficit longè omnium pulcherrimam, quam & verè, & eleganter dixit esse *tutricem*, *& conservatricem universi.* Quod si hujus & tutrix, & conservatrix est concordia; eadem & hominis, qui parvus mundus est.

II. Ab homine.

Et hinc mihi petitur secundum invitamentum ad illam, qua de agimus concordiam; & pacem; quam Seneca ex ipso naturæ gremio eruendam censuit. Sic ille quondam è Licæo politiore.

Epist. 95.

Natura nos cognatos edidit, cum ex iisdem, & in eadem gigneret. Hæc nobis amorem indidit mutuum, & sociabiles fecit.

Cognatos edidit, inquit: & hinc ab illa cognatione debet esse alta pax: sed etiam major ex eo, quòd, ut addit: *membra sumus magni corporis*, membra dico, in quibus proinde magna consensio, & conspiratio, qualis est inter membra humani corporis, in quo si pes cum manu, oculus cum lingua, membra cum membris non consentirent; sed potiùs dissentirent, & quasi pugnarent inter se, non hominem diceres; sed monstrum hominis, certè ab humanitate degenerem. Ut porrò non sit degener, necessum est, ut sicut in humano corpore membra cum membris consentiunt; sic & homines inter se, veluti membra magni corporis: & hoc ex ipsa naturæ lege, cui pondus ingens addet etiam lex divina, & Christi votum.

III. A Lege Divina, & Christi voto.

Deus Opt. Max. cujus essentia bonitas, ac pulchritudo, Græcis ἑναρχικὴ, id est, velut *Regina unitatis*, hanc etiam in nobis amat, ac requirit: Ut enim ipse; ita & nos unum esse quodammodo vult: utque simus, ipse Dei Filius mortali carne jam indutus, & Deus-homo, sic pro homine ad Patrem venit cœlestis Orator:

Ioan. c. 17. v. 20.

Rogo ut omnes unum sint: sicut tu Pater in me, & ego in te: ut & ipsi in nobis unum sint.

At qua, inquies, unitate? non ea, quæ in divinis est individuæ naturæ unitate (hoc enim adynaton) sed religionis, sed fidei, sed Charitatis unitate; sed animorum concordia, & voluntatum consensione, quæ etiam ex eo petetur; quod ut *membra sumus magni corporis*; sic & eodem pane vescimur, eadem utimur mensa, mensâ dico Eucharisticâ, à qua & in nobis magna unitas animorum, ac voluntatum, cujus testem amo, testem volo Apostolum:

IV. A Mensa Eucharistica.

1. Cor. c. 10. v. 17.

Unus panis, inquit, *& unum corpus multi sumus: qui de uno pane, & uno calice participamus.*

Ita nimirum illa mensa, quam Arnobius appellat *mensam mysterii*, à Servatore nostro quàm optimè instructa, ut esset arcanum Societatis, contesseratio fidelitatis, & blandum, ac potens amoris illicium, quod & nos Christo, ceu capiti, jungeret, & inter nos ipsos connecteret Charitatis vinculo, & inviolabili concordiæ fœdere; ut solent membra cum membris.

Quod si nos sic nectat, erimus in Ecclesiâ, *sicut novella olivarum in circuitu mensæ ejus.*

Benè, *sicut novellæ*, hoc est, germina *olivarum*, quæ perpetuam pacem, ceu oleam viridantem efferant in annos, & sæcula.

V. Ab acie, in qua stamus.

Optimè censuit, optimè dixit, qui censuit, & dixit vitam hominis militiam esse super terram; est enimverò militia, in qua nobis acre bellum, & formidabile cum inferis, cum malo dæmone; qui si uniti simus, vincimus; è contrà, si disjuncti, vincimur. Hinc illud Tertulliani ad Martyres, Athletas Christi: *Diabolus vos inveniat munitos, & concordia armatos, quia pax vestra bellum est illi.*

Cap. 1.

Quod Martyribus, hoc & Christianis omnibus; quibus concordia pro armis est, & pax pro thorace, & galea, quibus tecti, contra aëreas illas potestates & dimicent, & vincant; & hinc mihi injicitur aliud invitamentum ad eandem cum proximo pacem; videlicet ab Ecclesia, in quâ cœlo, Deóque militamus. Hanc D. Cyprianus *Columbam* dictam esse credit etiam ipso sacrarum Scripturarum oraculo; *quod oris osculo concordiam pacis cognoscat.*

VI. Ab Ecclesia in qua Deo servimus.

De unit. Eccles.

Unde etiam manasse existimo illud apud Ægyptios Emblema, in quo tum pro Ecclesiæ, tum pro pacis, ac concordiæ symbolo, ac hieroglyfico pingebantur duæ columbæ, quæ se mutuò osculabantur in signum pacis, amoris, ac concordiæ; & quasi *commixtionis animorum*, ut annotavit D. Cyrillus Jerosolymitanus, & Tertullianus, qui in ipsa Gentilium luce, atque auribus loquens de Christianorum instituto, mirificum illud protulit: *Amicitia, animaq; miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus.*

Catech. 3. Myst.

Apolog. c. 39.

Alludit ad pacem suis numeris absolutam, quæ in primis nascentis Ecclesiæ temporibus, etiam Paganis, ac Gentilibus amori erat, atque admirationi, & in quibus, uti & omnium rerum erat communicatio: sic & veluti quædam animorum commixtio, in qua consummatæ virtutis, ac concordiæ reposita perfectio.

§. 5.

Quæ media ad pacem illam cum proximo?

PRIMUM, ac potentissimum nobis suggerit Apostolus his verbis ad Galatas: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* hoc est, Pacis, Charitatis, ac concordiæ, quæ ex vero lex est Christi.

Cap. 6. v. 2.

At quæ, inquies, sunt ejusmodi onera, quæ portare nos oporteat ad servandam cum proximo pacem?

I. Defectus naturales aliorum tolerare.

Theophilactus existimat esse, vitia deerrantis naturæ, seu ea corporis esse velis, seu ab hoc etiam animi, qualia sunt, acrior cholera, tardior melancholia, frigidior pituita, ferventior sanguis, & ab illis enascentes defectus, quos ut in aliis toleres jubet lex Charitatis, pacis, ac concordiæ.

Qui celer est, & iracundus, ferat segnem tardumque: segnis autem ferat vehementem illius impetum; inquiebat hic Sanctus Chrysostomus.

Sed dicet unus aliquis, ea vitia me premunt, ea me quodammodo cingunt, & urgent, qui patiar?

Pateris enimverò; imò, vel ex hoc ipso, quòd te illa premunt, inter homines, & in hominum societate te esse senties, aliàs non futurus. Senecam audi: *Societas nostra* inquit, *lapidum fornicationi simillima.* In hac lapides contra naturæ vim, atque impetum quasi penduli in aëre sustinentur, vel ex eo, quòd sibi invicem junguntur, quod se premant: & nisi premerent, non esset fornicatio; sed lapidum decidentium tumultuariè abjecta congeries.

Epist. 95.

Sic & omnis humana societas, vel ex hoc sustinetur, ac durat: quod alter alterum premat, seu lapis lapidem; premat, inquit, adversa sibi, atque aversa complexione, quam toleres est necesse, si homo esse velis, & in hominum societate versari.

Hæc ergò prima ad Pacem via, defectus aliorum seu naturales, seu etiam vitiosos tolerare: imò & iis compati, & hæc altera ad Pacem ducit semita, ad quam ingrediendam nos invitat Apostolus, dum sic ad Corinthios:

II. Etiam compati.

Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.

1. Cor. 12.

Si pedi manus, si manui compatitur oculus, & hoc vel eo solùm, quòd membra sint unius ejusdémque corporis, quidni & nos aliis compatiamur, cùm *simus membra magni corporis?* hoc est, humani generis.

Ita non sine insigni quodam amoris miraculo compassus aliquando B. Iuniperus, S. Francisci socius, qui reo ad id supplicii damnato, ut ei eruerentur oculi, à Judice enixè petiit, unum sibi erui; alterum reo. Ecce ut alterius etiã malefici onera portare amavit vir sanctus. Et hæc, ut dixi, secũda ad Pacem via.

Wadingus tom. 1. Ann. Minorum.

Terna

III. Aliorum peccata portare.

Tertia est, etiam aliorum peccata portare quantumvis enormia.

Ita portavit Moyses, cum Judæos, rebellia cœlo capita, & infamem eorum idololatriam portavit: imò hæc ad Deum extulit excessu quodam amoris:

Exod. c. 32. v. 31.

Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro, quem scripsisti.

Ita portavit Gentium Apostolus, qui hoc in cœlos votum emisit: *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.*

Ad Rom. c. 19. v. 31.

Ita denique (ne omnes consecter) portavit S. Lutgardis, quæ cum sæpiùs ad Deum pro homine scelerato supplex venisset, nec tamen eam, quam à cœlo sperabat gratiam, impetrasset; hæc ad Deum in summo caritatis æstu:

Ex lib. Cister. tom. 2.

Aut dele me de libro vitæ, aut dimitte illi hanc noxam. Cui hæc indulgens Numen: *Ecce remisi illi, quia confidit tibi; uti & alii, qui deinde in te fident.*

Et hæc illustres animæ, benè doctæ à Superis aliena peccata portare: imò pro illis anathema dici, & esse; nec adeo mirum; ut enim ait Origenes: *Si Dominus pro servis maledictum sit factus; quid mirum si servus pro fratribus anathema fiat?*

IV. Injurias illatas condonare.

Et hæc certa ad amorem, ad pacem via; cui suppar est alia, si nimirum alterius scelere læsus, atque offensus, non tuleres solùm, verùm etiam condones, atque remittas, quo in genere illustris extitit Thomæ Garnetti Charitas, cujus in extremo vitæ limine, extremæ quoque voces, quas ad posterorum memoriam referre hîc juvat: sic ille è scala ferali, velut è pulpito.

P. Ribad. l. 2. c. 2.

Transfuga Rous me prodidit, parcat illi Deus. Satelles Groffius mihi manus injecit, parcat illi Deus. Episcopus Londinensis me in carcerem abripi jussit, parcat illi Deus. Eundem, qui illi à secretis est, nescio quid in aurem insusurrans, mihi reddidit iniquiorem, parcat illi Deus. Dominus Guielmus, Turris Præfectus magnoperè institit, ut addicerer, parcat illi Deus. Eques Henricus Montacutus Advocatus Regius multa contra me commentus est, parcat illi Deus. Addidit deinde preces pro Rege: animamque magnam, tot, & tam atrocibus injuriis majorem, interclusa vitalis spiritus via, in cœlos emisit invictus Athleta Christi; pacis imprimis amans, ac fraternæ charitatis etiam in hostes; quibus injurias omnes volens, lubensque remisit. Et hæc, ut dixi, tuta ad Pacem est via, cui jungitur & alia, si dissidentes inter se, & inimicitiis gravioribus distractos conciliare, jungereque studueris; quod fecisse legimus S. Bernardum Clavonium.

V. Dissidentes conciliare.

Erat in Civitate Urgelitana nobiles inter ac cives, grave ac diuturnum dissidium; quod etiam ad arma, mutuásque cædes prorumpebat. Et has, & illa ut impediret vir Dei, pro ea, qua valebat & apud hos, & apud illos gratia; rem totam ex voto composuit. quod etiam miraculo probarunt Superi: cùm enim ad Civitatem Vicensem rediret, medioque ab illa milliari distaret, ecce campanæ omnes, quasi gratulabundæ sponte, & nemine manum admovente, insonuere; plausum utique daturæ magno illi, ac fortunato pacificatori. Ut & tibi dent aliquando, age, quà licet dissidentes concilia, atque in pristinam amicitiam pacemque revoca. Id si feceris, etiam cœlo judice plausum feres, & ab hoc etiam Olivam æternæ quietis, ac pacis.

§. 6.

Quæ Pax cum Deo? Et quæ ad illam via?

VT ea quæstio ponatur in aperto, claráque luce, primò videndum erit, quod? & unde cum Deo bellum? tum etiam quæ Pax? & unde petenda?

Unde bellum cum Deo?

Sedulus olim, & anxius quæsivit Malachias, possétne homini cum Deo bellum esse? *si affiget*, inquiebat, *homo Deum?* Hebraïcè *Kaba*, quæ vox aliam, atque aliam patitur etymologiam.

Septuaginta vertunt: *Si supplantabit homo Deum suum?*

Pagninus: *Si rapiet, fraudabit, extorquebit homo Deum suum.*

Vatablus: *Si spoliabit homo Deum suum?*

Rabbi Abraham: *Si corrumpet, perdet homo Deum suum.*

Syrus, & Arabicus: *Nunquid opprimet homo Deum?*

Hæc, inquam, quæsivit Malachias non sine stupore. Ecquid enim luteus homo, pulvis, umbra, vanitas, in Deum insurgit, bellum illi intentat, & movet, & quasi singulari certamine cum eo congreditur? congreditur enimvero ausu intolerando.

Fuit, non ita pridem Tolosæ adolescens non infimæ sortis, qui cum incidisset in socios liberiores; imò & atheos, ex frequentiori cum illis congressu, & ipse ferè in atheismum incidit; prinsquam tamen eò devolveretur amentiæ, experiri voluit num aliquod in cœlis Numen? fuit autem experimentum illud, & novum, & insolens. Adulta æstate, Sole jam ad occasum inclinante Tolosa egreditur, & solus sine teste, sine arbitro, in aperta virentis prati planitie, pileum deponit, chlamydem exuit, gladium stringit quasi singulari certamine hostem petiturus. At quis, inquies, ille? Mirum profectò. Deus est, & Summum in cœlis Numen. Hoc lingua, hoc ferro petitur, atque impetitur. Ait enim quasi furiis adsctus adolescens: age, si quod in infimis, si quod in summis Numen, erumpe, mecúmque congredere.

Quid hîc, mi Lector? Vidisti, ut bellum Deo intentet homuncio, terræque filius; ut illum provocet, ut vocet in campum, ut nudato ferro petat: attende quid Deus, quid è cœlis evocatum quodammodo Numen: in arenam descendit, venit in certamen Deus ipse, non ferro armatus, non fulmine timendus, sed gratia; sed misericordia multùm amabilis: Adolescenti furibundo pro armis est ferrum: Deo misericordia. Derepentè enim visum est patere, atque apetiri cœlum; atque ex eo elabi chartula miri candoris, in quâ cœli typis melioribus erat impressum illud: *Miserere mei Deus.* Chartulam labentem excipit adolescens, explicat, legit, & simul in ea Deum agnoscit, & misericordiam amat, sibique deinde, ac Deo per salutarem pœnitentiam redditur.

Spectasti, benevole Lector, quomodo malè sanus adolescens Deo bellum indixerit, stulto quidem nisu ausuque nefando. Quod ille, & lingua, & ferro facit: hoc & peccator omnis re etiam ipsa: Deum enim impetit, & quantum in se est *supplantat, fraudat* suis perfectionibus, *spoliat* attributis, *corrumpit, perdit, opprimit*, ut perspicaci mente, ut diserto calamo notavit Malachias.

Primùm enim quà potest Dei sapientiam, & omniscientiam respuit, & vigilem divinæ mentis oculum, semperque mortalibus apertum; aut sopitum, aut clausum omninò credit: ait enim *in abscondito cubiculi sui. Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.* Ezech. c. 8. v. 12.

Ecce ut Deum quasi cæcum facit peccator: non videt, inquit, Nos. Ecce ut illius providentiam, ac bonitatem tollit, dicit enim: *dereliquit Dominus terram*; quasi illam nec curet, nec regat, quod sanè quàm alienum sit ab illius providentia, ac bonitate, nemo non videt: & tamen ut sit, peccator improbo nisu & hanc & illam atroci bello impetit, & quà potest, destruit: ait enim etiamnum illud quod vidit, quod improbavit, quod damnavit Vates regius: ait, inquam, pudendum illud, ac detestandum: *Quomodo scit Deus? & si est scientia in excelso? non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob.* Et cùm hoc Psal. 72. Psal. 93.

dicit,

dicit, cùm facit, quid aliud, quàm Deo bellum indicit.

Maneat igitur indubitatum illud Deo per peccatum lethale bellum quodammodo indici, quod quidem

Primò indictum est in Empyreo cœlo, in Dei regia, in sede futuræ beatitatis, à malis utique geniis. *Factum est prælium magnum in cœlo*, aiebat altiore spiritu Evangelista. *Apoc. c. 12.*

Deinde & illud instauratum in Paradiso terrestri, ab Adamo generis nostri parente.

Denique lapsis longè sæculis à peccatoribus omnibus.

Ut porrò huic bello terminus aliquis poneretur, in terras è sinu Patris Æterni descendit Dei Filius, *pacificans per Sanguinem Crucis suæ, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis.* *Ad Coloss. c. 1.*

In terris quidem hominem, in cœlis autem Deum, quos positis veluti armis amico fœdere junxit. Ut autem sit illud, & maneat æternum; media quædam subjungam ad pacem illam cum Deo ter Opt. ter Max.

Primum erit à fuga peccati, à quo uno bellum est, & prælium: ut enim disertè Regius Vates: *Qui cogitaverunt iniquitates in corde, tota die constituebant prælia*, vel ut vertit D. Hieronymus: *Tota die versati sunt in præliis*: Ut enim ii, qui prælia meditantur, & parant, aciem instruunt, militem suo quemque ordine collocant, atque in hostem immittunt: sic & peccatores, qui in Superos, Deumque pugnant, tot veluti acies instruunt, quod peccata capitalia committunt, atque in Deum, ceu hostem, immittunt: & hinc acre prælium, in quo jacitur alea æternitatis: ne porro malè jaciatur, ponenda arma sunt, & pax instauranda. Ea instaurabitur à salutari pœnitentia, à gratia, quæ ab illa fluet, & à fuga peccati, quod unum si sustuleris, & bellum sustuleris, & belli causam; & simul etiam pacem induxeris, quæ ut diuturna sit, imò ut æterna, nonnulla è multis media producam. *Psal. 139.* I. Unde pax cum Deo?

Media Pacis cum Deo. Primum, ut jam insinuavi, est à fuga peccati.

I. Fuga peccati. D. Basilius & nomine, & re etiam ipsa Magnus, dum in S. Gordii Comitis, ac Centurionis laudes excurrit, hoc de illo etiam memorat. Urbanos tumultus, fori clamorem, tribunalium fastum, armorúmque strepitum fugisse, & in sylvas, inviaque nemora effugisse, vel ideò tantum, ut aliena peccata fugisse videretur, nec auditu, nec oculis, nec ullo unquam sensu usurpasse. *Bollandus 3. Ian.*

Quod si etiam in alienis peccatis, illi fuga paci fuit, ac saluti: quid fuisset in propriis?

Enimvero pro his fuga præceps, perennis, æterna. Et ea tibi esse debet, ô Anime! ut cum Deo tuo sit pax alta, pax æterna. Sed & alia quoque ad hanc est via. Quæ sit illa quæris?

II. Fuga occasionum peccati. Est etiam fuga occasionum peccati, quæ sanè in mundo, & frequentes sunt, & formidabiles, quod longa experientia doctus D. Bernardus sic exclamat.

Heu mihi Domine, quia undique mihi bella, undique tela volant, undique pericula, undique impedimenta, quocumque me vertam, nulla usquam securitas est, & quæ mulcent, & quæ delectant timeo, esuries, & refectio; somnus, & vigilia, labor, & requies militant contra me. Hæc Bernardus: ista Chrysostomus, Orator aureus: *Serm. 6. in Quadrag.*

In bello sumus in mundo, in circuitu nostro impii ambulant, peccatores intendunt arcum, hic quidem aures sagittat, ut jucunde detractiones audiamus; hic autem oculum excitat in lasciviam, ille verò linguam, ut fratribus inferat convitia, hic autem ventrem in ingluviem irritat, ille verò manum in avaritiam, & rapinam, alius verò pedes movere in malitiam hortatur. Quid hæc inter? quid inter tot illecebras, & peccandi occasiones? Certè nihil magis opportunum, magis necessarium, quàm fuga. *Hom 22. ad Popul.*

Dixit olim cuidam Christus: *Sequere me.* Ille autem dixit: *Domine permitte mihi primùm ire, & sepelire Patrem meum.* Cui Dominus: *Sine ut mortui sepeliant mortuos suos. Tu autem vade, & annuntia regnum Dei.* *Luc. c. 9.*

Hìc quærit D. Augustinus, cur non dederit huic facultatem ad opus tam pium, quale erat Patrem sepelire: ultimum sanè est, quod Parenti à filio exhibetur officium. Cur igitur id negat Incarnata Dei Sapientia? Respondet: *Excusatio removetur, ut vocatio firmaretur. Pium erat quod facere volebat, sed docuit magister, quid præponere debuisset.* Nempè, manere cum Domino, Dominum sequi, nec domum redire: si enim redisset, non defuisset, qui à proposito, & vocatione revocasset; ne porrò revocaret, occasio fuit omninò fugienda: quod, ut in omni peccandi periculo verissimum sit, maximè verò in luxuriæ: cujus probè conscius Joseph ab hera sollicitatus, pallium in manibus ejus dimisit, & fugit. *Serm. 6 de verb. Domini.*

At cur, inquies, fugit? Vir mulierem, robustus infirmam? Cur non potiùs è manibus pallium extrahit admotâ vi, quod illi erat facillimum? Respondet Ambrosius.

Contagium judicavit, si diutiùs moraretur, ne per manum adulteræ libidinis incendia transirent. *De vita Joseph.*

Si hæc Josephus, innocens animula, speculum pudoris, exemplar castitatis; quid nos abjectæ in terras animæ? quid infirma, & lutea vasa? quid pusilli homunciones? Certè cùm ii simus, *quantùm possumus à lubrico recedamus, in sicco etiam parum fortiter stamus*, ut disertè, & verè Seneca. *Epist. 19.*

Ita recessit S. Martinianus Anachoreta, qui propria doctus experientia; cùm in cellulam nescio quam mulierculam, specie quidem pietatis, admisisset, & peccato propè consensisset, facti pœnitens se primùm in ignem conjecit, ut qui venereo igne priùs arserat, arderet deinde elementari, tum etiam pactum iniit cum Nauclero, ut se in rupem transportaret; angustam quidem illam, & terribilem, utpote sitam in medio mari: sed ut rebatur, fidam sibi stationem, & remotam ab omni hominum consortio, & peccandi occasionibus. In ea sex omninò annos exegit sub nudo Iove, famem expellens modico pane, & sitim aqua, quam illi per mensium intervalla, ex condicto deferebat Nauclerus. Sed ô malum! mali dæmonis invidia! excitata tempestate è naufragio appulsa puella, non tam fluctibus, quàm cacodæmonis artibus, ac malo dolo, in rupem evadit, & Martiniano se sistit, exclamatque miserandum illud: *Miserere mei, serve Dei, manumq; porrige, & opellam, alias in fluctibus perituræ, accommoda.* *Bollandus 13. Febr. in ejus vita. c. 3. & 4.*

Quid hìc Martinianus? Et hæ, inquit, dæmonis artes, hi doli, hæ fraudes. Dixit, & Crucis signo se muniens in mare abjecit: satiùs ducens etiam huic infido elemento sese committere, quàm periculo peccandi illata jam in rupem puellæ. Sed, ô amabilem! ô mirabilem Dei providentiam, ex imo maris fundo elapsi Delphines duo Martinianum excipiunt, atque in ripam exportant. Abiit ille lætus, & reliquum vitæ mortalis peregrinandò exegit.

Habes, Amice Lector, quod mireris, quod ames, quod imiteris; occasionum celerem, constantémque fugam; ac præsertim ubi à fœminarum consortio, à luxuriâ periculum imminet: quod sanè vix declinabis, vix evitabis sine fugâ: alia quippe vitia, aliæ tentationes vincuntur resistendo; luxuria nonnisi fugiendo.

Transeo ad aliud medium obtinendæ cum Deo Pacis: erit illud ab insigni ingruentium tentationum victoria. III. Tentationum victoria.

Quamdiu hanc carneam molem, ceu vivum, ac ductile sepulchrum circumfert immortalis animus;

circum-

circumfert in eo & domesticum hostem; quo cum illi bellum acre, anceps pugna, difficilis victoria. Hanc ut assequaris, necessum est, ut in ipsas tentationes, ceu hostiles cuneos, incurras fortiter, & vim vi repellas.

Ita Franciscani Montfortenses, à D. Benedicti exemplo probè docti, si quod à malignis suggestionibus, à carne, ceu domestico hoste, castitati periculum immineret, arma consueta in eum expedire.

At quæ, inquies, arma? quæ olim D. Benedicto: nam aut densos in vepres nudis insilire corporibus, ut non uno vulnere voluptatem conficerent: aut eadem culicibus (quæ eò loci maximè sæviebant) objicere fodicanda; satis intelligentes cum sanguine effluere libidinem,

Spectasti in religiosâ veste, hoc est, propè in cinere, ac cilicio, victores animos: specta etiam in Purpurâ Cardinalitiâ, & primo juventæ flore.

Impuri nebulones, ut Antonii Caraffæ Cardinalis, in castitate retinenda constantiam probarent, puellam forma spectabilem, sermone procacem, habitu meretricio, in ejus, adhuc in lectulo quiescentis, cubiculum summo mane immiserunt; & quidem multis oneratam promissis si pelliceret ad amplexus. Ad primum illius aspectum exiliens, ad ostium accurrit; sed illorum fraude, dolóque occlusum invenit. Quid igitur? famulos contenta voce inclamavit; at nullus audiit. Puellam acriùs increpuit: at surdæ cecinit, & procaci. Quid deinde? Caminus erat, & in eo luculentus ignis: ingeniosa castitas, eo, ceu armis, pugnavit, ut ignem igne vinceret: batillo enim usus ingenti cineris nube, ardentibusque prunis, petulantis meretriculæ os, crines, sinúmque implevit ac semiustulatam, miseréque ejulantem fugavit, illius, & sui victor

P. Rho in histor Virt. l. 3. c. n.

gloriosus: fortè doctus à D. Francisco Assisio, ad ea, contra libidinem, arma convolare.

Hic enim aliquando à meretricula ad vetitum torum invitatus, sibi de carbonibus è vicino foco diductis, lectulum fecit, eíque sese nudum instravit, ut ignem igne extingueret: & verò etiam extinxit ad stuporem, & miraculum: nam, & ex hoc ardenti lectulo surrexit illæsus, & meretriculæ illi, meliora animi, ac pœnitentiæ causa, anthorque fuit.

Wadingus. tom. 1. Annal. Minorum.

Ita denique repulit è Societate JESU religiosus Pater, qui à fœmina, nobili quidem genere, at ignobili animo, quasi ad ægram Confessionis causâ vocatus, cùm ad oscula, vetitósque amplexus urgeretur, nec alia esset sese expediendi ratio, & os & faciem infami luto fœdavit, ne animum aliquo scelere fœdaret. Ingeniosa quippe necessitas id suggessit consilii, ut per corporis sordes, turpiores animæ sordes (quæ à peccato relinquuntur) evitaret, insigni sanè tentationis victoria, ad quam invitati te velim, Amice Lector, ab ea, quæ te manet, laureâ cœlesti & coronâ beatitatis.

Ian. Nicii exempla virtutum.

B. Darlugdacha, B. Brigidæ Virginis alumna, cùm igne concupiscentiæ incendi, & propè ardere se sentiret, calceamenta carbonibus accensis implevit, pedesque illicò immisit, ut ignis ignem vinceret, & dolor dolorem superaret. Et certè vicit, superavitque: hæc enim illi prophetico spiritu Brigida: quia sic & pugnasti, sic & vicisti filia; ignis fornicationis nec tibi nocebit in hac vitâ, nec in alterâ, ignis gehennæ infernalis: sed & hoc, & illo libera, ibis in refrigerium beatæ æternitatis. Tantum interest vel semel importunè ingruentem tentationem, opportunè, & generosè vicisse.

Bollandus 1. Feb. in ejus vita, c. 16.

TRACTATUS
DE CASTITATE.

Ad illa verba: *O quàm pulchra est casta generatio cum claritate.* Sap. c. 4. v. 1.

PPONIT hîc Sapiens castam, piamque sobolem incestæ, atque impiæ: & illam huic præfert, quod illa sæpè sit longæva, semper autem honorata, & prospera: hæc autem brevioris ævi, infamis, atque infausta.

Sed cur Castitati jungit pulchritudinem? cur & claritatem? & hic, & ille nodus nobis erit dissolvendus, pro quo sit

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Quàm pulchra est casta generatio.* Sap. c. 4. v. 1.

An Castitati benè juncta pulchritudo?

QUÆSTIO hîc moveri potest tum de pulchritudine corporis, tum etiam de eâ, quæ est animi: & hanc, & illam Castitati benè jungi pronuntio. At de illa reclamabit unus aliquis, imò reclamabunt Viri sapientissimi, multa sæculorum edocti experientia, reclamabunt & Sancti Patres. Quis enim nesciat, quæ pulchritudini cum Castitate sit pugna, quæ, & quàm periculosa lis, atque contentio, à qua in vulgus, & propè paræmiam abiit illud Ovidii: *Lis est cum formâ magna pudicitiæ.*

Quòd si lis est, si pugna, qui jungi velis? Certè non velis si attenderis quid sit pulchritudo, ea maximè, quæ est corporis; nam de hac primùm hîc est quæstio.

Theophrasto, viro in paucis erudito, Pulchritudo dicitur *fraus silens: fraus* quidem, quia fallaci specie decipit, & fallit incautos, etiam *silens*, vel solo sui obtutu, sine ullo verborum strepitu, aut fuco orationis.

Pindaro, Poëtæ nobili, Venustas corporis, est *præco Veneris, & dulcium amorum*, qui dum Virginum, & puerorum palpebris insidet; & venerem tacitè commendat, & prædicat, & ad dulces, hoc est impudicos, ac molles amores invitat. Et hanc voles jungi castitati?

Ode 8.

Platoni, ex Antiquioribus Sapientissimo: *Pulchritudo est flamma quadam, fulgorq; è corporibus emanans*, qui eos, in quos inciderit, inflammat, atque accendit: sed flamma impuriore, & splendore castæ menti noxio.

In Timæo.

Socrati, inter Philosophos nominato: *Pulchritudo est crudelis tyrannus*; imò *tyrannis* ipsa, quæ insuperabili violentia iis dominatur, qui illi se subjecerint.

Et hoc professorum Authorum de Pulchritudine corporis est judicium: hæc censura. & quidem acris, atque acerba: nec mitior SS. Patrum.

Certè D. Gregorius Nazianzenus, pulchras formas illicientes, non elegantiùs, quàm veriùs appellabat *Dulcem illecebram*, *charum venenum*; qualis fuit ille fructus *pulcher aspectu*, qui communem viventium omnium matrem perdidit, & cum illa Posteros omnes longè consequentes. *Oratio 43.*

D. Basilius speciem illam venusti corporis vocitabat *aculeum voluptatis*, quem illicò immitteret in spectantium oculos, atque animos.

Quod si Sapientum calculo ea sit pulchritudo, corporis, quis illi nexus cum castitate, quæ nullum habet cum venere, cum carne, cum voluptate consortium? Est enimverò nexus, & quidem à natura, à recta ratione contextus.

Ecquid enim est pulchritudo corporis si naturam spectes? ecquid si rationem, ceu magistram, audias? ecquid si judicium & Sapientum, & Sanctorum.

Platoni, *Pulchritudo maximè omnium amabilis, & naturæ privilegium.*

L. 6. de Rep. Publio Syro, *formosa species muta commendatio.*

L. 5. de vita Philosoph. Laertio, pulchritudo *quavis Epistola efficacior ad commendationem.* Quò vocari potest illud, quod refert Quintilianus.

Erat Athenis matrona nobilis, venusta, & singulari specie, quæ in forum prodiens à Judicibus extorsit, quod Isperides summus Orator non impetrarat. Nimirum plus potuit ad commovendum Judicum animos ipsa corporis venustas, cum quadam oris, colorisque suavitate, quàm excultæ orationis nitor, atque elegantia; adeo verum quod ante dixi: *Formosa species muta commendatio.*

Carneadi, Pulchritudo est *regnum sine satellitio.* Sua latera stipant Reges numeroso satellite, quo de fortunis suis securi, de vitâ tuti sint: at sibi satelles, sibi tutela est pulchritudo, cui invidet nemo, blandiuntur omnes.

Tertulliano, Pulchritudo est *felicitas corporis, divina plastica accessio, animæ vestis.* Sic enim ille, cæteroquin gravis censor omnium inanitatum, severusque morum magister.

De cultu fœm. c. 2. *Accusandus decor non est: ut felicitas corporis, ut divina plastica accessio, ut animæ aliqua vestis urbana.*

Chrysostomo, Oratori aureo, Pulchritudo est magnificum divinæ potentiæ opus, ac donum. τοῦ θεοῦ σοφίας ἔργον. *Divinæ sapientiæ opus.*

Quod si ea est pulchritudo: si benignioris *naturæ privilegium* singulare, quidni & illi à natura sit arctior nexus cum castitate?

Quod si *maximè omnium amabilis*, quidni & illi consensio cum castitate, quæ & ipsa castè est amabilis.

Quod si *muta* quædam *commendatio*, est ipsa corporis venusta species: & castitas ipsa sibi *muta commendatio*, sibi *satellitium* est. Seipsam enim commendat, nec Oratoris vocem, ac laudationem requirit; nec *satellitium*, per se tuta, ac secura

Quod si decora oris forma est, *felicitas corporis*, quidni, & felicitas animæ, qualis est castitas. Quod si *divina plastica accessio*, & eadem est castitas, quæ tota Deum habet authorem: quod si animæ *vestis urbana*, & vestis animæ melior est castitas; uti & Dei *opus*, ac *donum*; quo certè abutuntur ii, qui pulchritudinem detorquent ad profanos, incestosque amores, ad libidinem, ad venerem, ad voluptatem, non sine gravi naturæ injuria, ac Dei. Optimè autem utuntur ii, qui speciem corporis conciliant cum animi specie, quæ sola est à virtute, à castitate. Maneat igitur inconcussa, firmaque ea veritas, Pulchritudinem etiam corporis benè jungi cum Castitate, nec illi cum hac litem esse, nec pugnam, nisi à vitio, & usu quàm pessimo.

Quod si pulchritudini etiam corporis sua cum castitate consensio, multò magis illi quæ est animi: hoc est illi, quæ manat à virtute castitatis; cui sua quoque ast pulchritudo, & ex ea singularis quædam amabilitas. Ut enim scitè Romanus Orator: *Virtute nihil est amabilius, quippe cum propter virtutem eos etiam, quos nunquam vidimus, amemus.* *In Lælio.*

Quod si cuilibet virtuti sua inest pulchritudo, suàque ex ea amabilitas; audeo dicere multò magis castitati, à qua, si ab ulla alia virtute, mira humanæ menti accedit pulchritudo.

Componitur Virginitas cum Margarita, cujus (ut ait Plinius) *Dos omnis in candore.* At unde ille candor? ab influxu puri roris. *Si purus eos influxerit, candorem conspici*, inquit Plinius. *Lib. 9. c. 35.*

Et Virginitatis (quæ cœli est Margarita) *Dos omnis est in candore.* At unde & hujus candor? unde & pulchritudo? utique à puriore cœlestis gratiæ rore, atque influxu, ubi ab illo candor, ibi & amabilitas, & quidem tanta, ut magnetis instar, & trahat, & trahatur: trahat, inquam, non ferrum, sed Deum; trahatur, non ad frigidum Septentrionem, verùm ad Meridiem, ubi cubat Sponsus: *Ubi Deus, ibi pudicitia*, inquiebat Tertullianus, & *ubi pudicitia, ibi Deus*; ibi & Christi in animam, ceu sponsam suam est amor. Fatendum enim etsi omnis Anima justi dici possit, & esse sponsa Christi; præcipuo tamen jure, & speciali ratione Virginibus id gratiæ datur, ut nominentur, & sint sponsæ Christi: & hoc quia à Virginitate pulchræ sunt, atque amabiles, & simul etiam ad Sponsi ipsius naturam, geniumque magis accedunt. *De cultu fœm. c. 8.*

Joëli nominatur Christus *Vir pubertatis*, vel, ut ad rem meam, Septuaginta: *Vir virgineus.* *Cap. 2.*

Hieronymo dicitur *Sponsus virginalis.* *In Ioel.*

Epiphanio, *Sponsus incorruptionis.* *pag. 152.*

Ambrosio, *Dei sapientia*, *Dei sanctitas*, *Dei castitas*.

Quod si *Vir* sit *virgineus*, si *Sponsus virginalis*, si *Dei castitas*, quid mirum si Virgines amet? si eas in sponsas assumat? *Lib. 1. de Virg.*

Ita assumpsit D. Catharinam Virginem; deinde & Martyrem: assumpsit, inquam, in sponsam, inserto etiam in digitum sponsali annulo; in signum casti amoris, cui, ut *pulchra*, *casta generatio*: sic & amabilis. *Ribad. in ejus vita.*

Et certè quidni sit amabilis, vel ex eo, quod *cum Angelis simul consita, supernarum virtutum particeps, & incorporearum naturarum comes individua*: ut rectè Amphilochius, cui addo aliquid amplius, ex antiqua memoria.

Prisci (ut annotavit Clemens Alexandrinus) res in mundo pulcherrimas, & amabilissimas ad Numinum nomen, & dignitatem efferebant. *In Protrep.*

Ita *Verecundiam* veluti *Deam* consecrarunt. Ita *Pudorem* esse Deum Xenophon in Sympcsio asseruit, illique Athenis publico in loco in Acropoli, fuisse aram positam Pausanias, & Hesychius authores sunt. *In Attic.*

Fabella quidem, & Antiquorum commentum, è quo tamen ea veritas erui potest, & Verecundiam, & Pudorem, qui castitati comes esse solet, aliquid propè divinum nancisci, unde & hominibus in venerationem sint, & ipsi Deo in amoribus.

Esse portò in castitate divinum quid, docuit D. Hieronymus in Epistola, quam ad Mauritii filiam scripsit, ut eam edoceret quàm pulchra esset casta generatio cum claritate: sic enim ad illam:

In originem tuam respice, genus intuere, gloriam nobilitatis adverte; ac non hominis tantum esse, sed Dei filiam, & divinæ Nativitatis nobilitate decoratam. Ita te exhibe, *Epist. 14.*

ut in

ut in te cœlestis Nativitas appareat, & tua divina ingenuitas clarescat.

Virginem appellat *Dei filiam*, quid altius? *divinæ Nativitatis nobilitate decoratam*. Quid pulchrius eo decore? Vult, ut in ea *divina ingenuitas clarescat*. Quid clarius ipsa divina claritate? ab illa vult, non animam dumtaxat, sed & ipsum corpus effulgere. Sic enim ad illam in eadem Epistolâ: *Cœleste hic aliquid in corpore humano refulgeat*. Ecce quis à Castitate fulgor, quæ claritas, non terrena; sed cœlestis.

De singularitate Clericorum. Nec mirum, cùm (ut scitè D. Cyprianus) *Castitas sit pronuba sanctitatis, munimen invictum sanctimoniæ, acquisitio meritorum, ubertas gloriarum*: gloriarum dico, non hujus mortalis ævi, in quo plerumque vanitas: sed alterius immortalis, in quo vera gloria, & beatitas.

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Ad illa verba » *O quàm pulchra est casta generatio cum claritate.* Sap. c. 4. v. 1.

Quare cum claritate, & quæ sit illa claritas?

VT cum bona Lectoris venia, utar terminis in scholâ usurpari solitis, *Claritas*, una est *Physica*, *Moralis* altera.

Physica, est illa, quæ sub oculos cadit, & quæ cœlestis lucis quasi est æmula.

Moralis, est ea, quæ vel in hominum æstimatione posita, vel quæ Superis probata, quæ Deo grata; & quæ bonæ menti lucem suam affert, ac claritatem; sed virtutis lucem, atque candorem. Et hæc, & illa claritas benè juncta Castitati.

Casta fuit Catharina, & Virgo quàm mundissima, Martyr etiam invicta, & illius facies cœlesti luce illustrari visa etiam à custodibus carceris, etiam ab Imperatrice, quæ etiam inde altiorem fidei lucem animo hausit. *In ejus vita.*

Casta fuit Cœcilia, & ipsa Virgo, & Martyr, & illius oculi, frons, facies, totumque corpus à Valeriano supeino lumine collucere visum.

Casta fuit Agatha, & ipsa Virgo, & Martyr, cujus carcer etiam à cœlesti lumine splendere conspectus est, emanante luce ex ipsa Agathæ facie, velut è fonte illius luminis ton illi loco circumfusi.

Bollandus 25. Febr. t. II. Casta S. Walburgis, & ipsa Virgo, cujus facies Solis instar & lucere, & ardere visa non sine amabili spectantium stupore.

Quod illis Virginibus, hoc & aliis quamplurimis concessum cœli gratia, ac favore; diceres & Solem, & sidera Virgines agnoscere, Virgines amare velut affinia sibi lumina; quæ ut magna sint; at majora illa, quæ animis appellunt à Castitate: ab hac in Virgines effunditur *Claritas* quædam; sed *Moralis*, ut loquuntur Theologi; sed quæ hominibus, quæ Superis, imò quæ Deo ipsi est in pretio: nec mirum, quia Deo cognata, cognata Angelis, & ipsi quodammodo adnata cœlo; & inde *Moralis* illa *Claritas* Castitati juncta quàm optimè.

Beoè censuit, benè dixit, qui natales veræ castimoniæ è cœlo duci, & ab essentiâ divinæ mentis quodammodo derivari dixit:

Carmine de Virg. *Prima Trias Virgo est*, ut in sua Theologia cecinit D. Gregorius Nazianzenus, cui consensit D. Ambrosius, cujus & hoc effatum:

Lib. 1. de Virg. *Virginitas à cœlo accersivit, quod imitaretur in terris: hæc nubes, aëra, sidera, Angelosq; transcendens, verbum Dei in ipso sinu Patris invenit.*

Invenit, inquam, *Virginitas*, & è cœlo quodammodo accersitum in terras deduxit, ut Verbum, quod in sinu Patris erat Virgo, esset & Virgo in sinu Matris, & ab illo Virgines omnes ad instar SS. Triadis, ad instar divini Verbi, essent in terris veluti Deus, non natura, sed imitatione puritatis. Et hinc prima, ac potissima *Claritas* castæ generationis, quod Dei quodammodo sit genus.

Addo alteram illi inferiorem, quam altiore ut solet stylo extulit D. Chrysologus; hæc in eo reposita, quod *semper Angelis cognata Virginitas*: quod *Virgines de familia Angelica deputantur*, ut disertè Tertullianus, quod cum Angelis *cognationem* quodammodo habeant, atque *affinitatem*, ut scitè advertit D. Gregorius Taumaturgus, quo authore vera Virginitas pari sorte, ac propè simili felicitate perfruitur in terris, qua in cœlis Angeli: facit enim ex hominibus Angelos, quod divinæ metamorphoseos genus in animæ sanctæ, hoc est, castissimæ Dei Sponsæ, epithalamio posuit Regius Vates. Inscripsit enim Psalmum illum victorialem, & triumphum pudicitiæ *pro iis, qui commutabuntur*, ut habent Septuaginta: ut autem Hebræi *super Lilia*, vel *pro Liliis*, ubi per *Lilia* D. Hieronymus intelligit Virgines, quæ rejectis veteris vitæ exuviis, & mortalem exueotes luxuriantis animi, corporisque effigiem, in Angelos felicissimè commutantur. Amplius dicti & plusquam Angelos, quod appositè notavit D. Chrysologus, cujus illa sunt aurea: *Serm. 143. Ad Uxorem l. 1. c. 4. Serm. 2. de Angelis.*

In carne præter carnem vivere, non terrena vita est; sed cœlestis. Et si vultis scire, Angelicam gloriam acquirere majus est, quam habere: esse Angelum, felicitatis est; Virginem esse, virtutis. *Serm. 143.*

Duo hic stylo notat Orator aureus:

Primum est, quod Angelicam gloriam, hoc est, puritatem habere, sit naturæ, sed acquirere virtutis: Angeli illam habent à naturâ: Virgines à virtute, quod majus est, atque excellentius: quantum enim interest cœlum inter & terram; tantum inter opua naturæ, & gratiæ: sed puritatem habere in Angelo, opus est naturæ; in Virgine acquirere, opus est gratiæ. Et hinc

Alterum quoque conficit: *Angelum, esse felicitatis: Virginem, esse virtutis*: at felicitati virtus præferenda; igitur & Virgines Angelis.

Et hinc alia petitur Virginitatis gloria, quod illius vita sit cœlestis, non terrestris; adeòque quod Virgines cœlis ascribendæ, in cœlis reponendæ potiùs, quàm in terris.

Quod ipsum vel solo naturæ lumine agnovêre, ac protulêre Veteres etiam Gentiles, fidei luce destituti, de quibus sic D. Hieronymus: *Minervam quoque, & Dianam, Virgines Deas finxit error Gentilium; & inter duodecim signa cœli, quibus mundum volvi putant, Virginem collocarunt.* *Lib. 1. contra Iovinianum*

Credebant enim Virgines cœlo natas, cœlo dignas, in cœlis quoque collocandas. Et verò si summus mundi artifex Deus pateretur, ipsi Angeli, cœlestes illi genii, & supremæ cœlorum Intelligentiæ, Virgines ex hac mundi sublunaris fœce, ex hominum colluvione in cœlos abriperent; uti olim abreptus Helias, qui quadriga ignea impositus, raptus in cœlum est, triumphantis in morem, & hoc quia castimoniâ, ut palmatâ indutus; in quo Divi Patres Angelorum ministerium agnoscunt, & prædicant, Heliæ, ut opinantur debitum, vel ex hoc uno, quod virgineum florem, & perpetuam animi, corporisque integritatem in omni vitâ coluisset.

Et hinc castæ generationi insolita *Claritas* insignita, & gloria, vel ex eo, quod *castus* beatorum spirituum manibus in cœlum quodammodo pervehatur; quod veluti quadrigas habeat, in modum igneorum equorum volitantes, quæ per purum, & liquidum aëra, purum animum delicatè attollunt, & reveheoter cohonestant; quod ipsum intuens B. Ephrem, exclamat:

Tom. 1. in encomio Castitatis.

O castitatis currus spiritualis, possessorem suum in sublime evehens. Evehens, inquam, primùm animo, cogitatione, affectúque: quamdiu durat hæc vita mortalis; tum etiam re ipsâ à felici obitu, migrationéque è vivis: ut constat ex sacris historiis, quæ legentibus passim occurrunt, & quas ideo hîc non insero.

Vidimus, & animo, si non oculis hausimus castimoniæ claritatem, quæ est à communione cum Deo, cum Angelis, cum cœlo, beatarum mentium domicilio: attendamus quæ sit à communione cum Christo.

Fuit Christus, Servator optimus Virginis filius; imò & Virginitatis: sic enim eum appellandum censuit S. Leo Pont. Max. cujus hoc pium admonitum.

Serm. 1. in Epiph.

Diligite castimoniæ puritatem, quia Christus Virginitatis est filius. Et Christianus, si modò castus, si purus, si virgo, *Virginitatis* & ipse est *filius.*

Liberum, inquies, audaxque pronuntiatum, quod non efferrem, nisi vadem haberem & sponsorem D. Cyprianum, qui ait, nihil jam carni nos debere, utpote *renatos ex aqua, & pudicitia*: Pudicitiam veluti parentem agnoscit, & altè prædicat D. Cyprianus, ex eâque nos renatos esse vult; non terris, sed cœlo; non terrena, sed cœlesti generatione; à qua hoc nanciscitur homo, ut *Dei sit imago respondens ad sanctimoniam Domini*, ut ille ipse annotavit D. Cyprianus.

Lib. de bono Pudicitiæ.

De discipl. & habitu Virginum.

Si porrò quæsieris quæ sit illa *sanctimonia Domini*, audies ex D. Gregorio Nysleno esse *incorruptionem.*

Est ea sancti illius Præsulis animadversio; iisdem nominibus Deum, & pudicitiam ornari. Nam Deus propriè in divinis oraculis nominatur *incorruptus*, utpote qui nec pollui, nec corrumpi, nec violari potest, quod idem de Virginibus dicitur; dicuntur enim & hi *incorrupti*, & *Virginitas* ipsa dicitur *incorruptio.* Et hinc summa illius claritas, cui accedit desoris & alia ab Angelorum fideli custodia, ac protectione, quam expertæ Virgines quamplurimæ, Cæcilia, Agnes, Agatha, & trecentæ aliæ, quæ tutores pudicitiæ suæ clarissimos illos genios habuerunt, etiam cùm ad prostibula, meretriciasque cellas ducerentur: ubi nullius unquam pudor violatus, ut colligere est ex Annalibus Ecclesiasticis. Nimirum eò loci, ac temporis impuram hominum libidinem, & furibundum impetum reprimebant, & coërcebant Angeli. Et hinc pulchrum illud Divi Ambrosii cum Virgines alloqueretur: *Neque mirum si pro vobis Angeli militant, quæ Angelorum moribus militatis.* Et hinc etiam alia claritas, Angelici scilicet mores, & Angelica vita: Et certè quidni Angelica? cùm ut supra diximus Virgines Angeli sint, non natura; sed imitatione, sed virtute, à qua & illud assequuntur, ut sint quasi perenne sacrificium, quo placatur Numen, & conciliatur.

L. 1. de Virg.

Hujusce assertionis authorem habeo D. Ambrosium, qui Virginem appellat *Pudoris hostiam, victimam Castitatis.*

Ibidem.

Sacrificium immortali Deo oblaturi victimas quærunt, aut fruges, quas offerant: hi boves, illi agnos, alii columbas innocentes, isti par turturum: at homo pudicus totus hostia est, totus sacrificium, totus holocaustum, in Salomonis templo sacrificium erat matutinum, & vespertinum, in animo casto juge sacrificium, etiam in dormiente, vel alia omnia cogitante, vigilat castimonia, & ubique templum extruit, in corde aram erigit, & hostiam ferit; imò ipsa est hostia quisquis est castus, & hinc summa illi, cœlo judice, claritas; à quâ accedit & altera ei affinis, quod eadem castitas Martyres faciat. Vadem habeo eundem Ambrosium, qui hæc de Virginitate & benè, & sapienter:

L. 1. de Virg.

Non ideo laudabilis Virginitas, quod in Martyribus reperitur: sed quia ipsa Martyres facit.

D. Ambrosio consentit D. Augustinus, cujus hoc effatum: *qui castitatem in seipso custodire voluerit, Martyr erit*: Martyr dico, non sanguinis; sed castitatis: & hoc martyrii genus cuique obvium etiam in alta pace, nec pro eo expectanda persecutio, aut quærendus tyrannus, Diocletianus, aut Maximianus unus aliquis; quod clarè demonstrat D. Augustinus in illud Apostoli: *Fugite fornicationem.*

De honestate mulier.

Nemo, inquit, *dicat, fratres charissimi, quod temporibus nostris certamina esse non possunt: habet enim & pax nostra Martyres suos: nam libidinem fugere, pars magna martyrii est.*

Cùm DD. Augustino, & Ambrosio conspirat D. Hieronymus, cujus hoc pronunciatum: *Habet & pudicitia servata martyrium suum, eo, quo membra caeduntur, horrore quidem mitius; sed diuturnitate molestius*: ut observavit Divus Bernardus.

Ep. 8. de Virg.

Serm. 30. in Cant.

Quod si castitas servata martyrium est, & si castus omnis est Martyr, quid & hoc, & illo clarius? Maneat ergò, quod erat in quæstione, castitati benè necti claritatem: superest, ut paucis, more nostro, dicamus, quæ ad eam servandam præsidia.

QUÆSTIO TERTIA. MORALIS.

Ad illa verba: *Quàm pulchra est casta generatio.* Sap. c. 4. v. 1.

Quæ sint maximè opportuna ad servandam Castitatem præsidia?

NON est mei consilii omnia proferre: sed è multis pauca, eáque, ut videbitur, potiora, & quidem meo more, breviter, & succinctè; ut digito quasi notasse videar; non fusiùs, & quasi aperta effusæ orationis manu deduxisse.

Cœlestis animatum Sponsus de Sponsa, uti decebat, sollicitus, deque illius salute, atque incolumitate anxius, & sapienter providus, hæc apud se, hæc apud suos: *ædificemus propugnacula argentea.*

Cant. c. 8. v. 9.

Ædificemus, inquit, in quo liquidò apparet, quis in iis labor, quæ contentio; nec enim sine ingenti molimine, sumptuque assurgunt *propugnacula*, maximè *argentea*, qualia Sponsæ suæ molitur, & parat; *argentea*, inquam, hoc est, splendida, pretiosa, quibus Castitas in tentatione defendatur, hostésque arceantur.

At quorsum, inquies, *propugnacula?*

Rationem reddit D. Augustinus; quia inter omnia sponsæ, id est, virgineæ mentis, certamina, *duriora sunt prælia castitatis, ubi quotidiana est pugna, & rara victoria.*

Serm. 250. de Temp.

At rursus unde *duriora?* causam hanc subjicit: quia *gravem castitas sortita est inimicum, qui quotidie vincitur, & timetur.*

Quis ille quæris? ne foris quære, domi est, & in mediis penetralibus, in teipsa, ô Sponsa! imò tu ipsa, ut proinde teipsam timeas oportet, cum teipsa pugnes, teipsam vincas, & quidem quotidie; ubique viceris, adhuc timeas; quia ut vincatur, nunquam ex toto vincitur: & quia sic non vincitur; ideo alia, atque alia ædificanda sunt propugnacula, alia, atque alia quærenda præsidia; è quibus hoc

PRIMUM PRÆSIDIUM

A Deo, & Diva Matre Castitatis petendum.

A Deo certè petendum esse, & cognovit, & extulit, & sua doctus experientia, prædicavit Sapiens:

Sap. c. 8. v. 21. Sapiens: *Vt scivi*, inquiebat, *quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det.*

Religiosus unus aliquis vel sola unius mulierculæ recordatione, iis agitabatur stimulis carnis, ut illis expedire se nulla ratione posset: quodcumque ageret, quocumque se verteret, sequebatur mali pertinax tentatio. Quid igitur? adhibet alias atque alias carnis macerationes, ut eam vel edomet, vel frangat. Adhibet, & orationem, & nihil promovet. Abit in agrum, si fortè liberiori in aere importunas cogitationes dissipet; nihil proficit. Spes igitur propè omnes desperabundus abjicit, & tristior considet, cùm ecce eum derepente delapsa cœlo lux circumcingit, & hæc de luce vox auditur:

Surge, vicisti per me solum. Nimirum à Deo solo in Castitatis certamine, & speranda, & expectanda victoria.

Es sic eam & speravit, & expectavit Sapiens, & hinc, inquit, *adii Dominum, & deprecatus sum illum.*

Si ille Dominum adiit, si deprecatus est illum; & tu adeas, & tu depreceris est necesse, si modò continens esse velis. Sanè à Deo solo is eris, à teipse minimè, minimè etiam ab homine quisquis demum ille sit: ut enim D. Augustinus, & vecordis animi, *Epist. 29.* & stulti est credere: *Cum carne pulchrum faciat Deus hominem: animo castum, ab homine fieri*, non est illud aut opis humanæ, aut eloquentiæ, aut industriæ: divini est laboris, divinæ & miserationis, quam ut in te derives, orationem adhibe: ut enim & sapienter, & verè D. Gregorius Nyssenus, *Orat. 1. de Orat.* Oratio *pudicitia præsidium* est, *ac tutamen.*

Hoc usus Gentium Apostolus, qui ut stimulum carnis reprimeret, Angelúmque satanæ; ter Dominum rogavit, ut à se discederet: quod ut fecit, *2. Cor. 12.* simul audiit: *Sufficit tibi gratia mea*; gratia dico, non natura, cujus probè conscius D. Augustinus idem sibi præsidium censuit adhibendum, cùm sic ad Dominum:

L. 10. Conf. c. 29. *Continentiam jubes, da quod jubes Da*, inquit, quod nullus præter te date potest. Dabis enimverò cœli gratia, & Virginis Matris beneficio: quod ut in aliis sese explicat; sed vel maximè in servanda, ac retinenda castimonia; quod expertus D. Bernardus, sic unumquemque prudenter admonebat:

Serm. 2. super Missus. *Si carnis illecebra naviculam concusserit mentis, respice stellam, voca Mariam*; & statim cessabit navicula concuti; & sedabitur omnis illa tempestas ab impuro Veneris afflatu excitata, suáque menti redibit tranquillitas, & ab hac castimoniæ pax alta, nitor argenteus, & lux aurea.

Ita rediit aliquando fratri Religioso, cui cognomen *A Ripa*: is cùm esset virgineæ puritatis amantior, Dei Matrem per dolores suos rogare, obtestarique cœpit, ut sibi cordis munditiam elargiri dignaretur Adfuit indulgens Virgo, Dei Mater, eique se videndam obtulit, petiitque ecquid se vellet: cui ille: *Annales Minor.* *O Virgo virginum, cordis puritatem.* Tum illa virgineam manum pectori admovens, apprimensque hæc illi: *Accipe puritatem istam.* Dixit, & videri, audirique desiit: reliquit tamen eam cordis munditiam altè cordi illi impressam.

Quod huic, id deinde lapsis longè sæculis *P. Iacobo Ledesma*:

Ex Hispania Romam tendebat, ut Societatem *Hist. Societ. Parte 2. l. 6. n. 95.* iniret, cùm ecce gravis illum agitavit dubitatio; an castitatis, quam professurus erat, leges servare posset. Ergò in preces se abjicit, opémque & Dei, & Divæ Matris ardentissimè efflagitat. Audiit & hæc, & ille: & clienti suo mox adfuit Virginum Mater, & Patrona, & se in clarissima luce, ac specie augusta videndam obtulit, stipantibus latera Maria Magdalena, & utraque Catharina, Senensi, atque Alexandrina: tum sic illum Deipara affari, *Castitatis dono dignum esse, qui tam ardentibus votis eam postulasset.* Et hic primus à Virgine Matre favor, cui adpromisit & alterum, affuturam se abeunti è mortalitate Jacobo, utpote clienti suo.

Hæc ubi dicta, factáque, mox, quasi peracta scena, comites in sublime ferri visæ, & auditæ concinere illud de castitate encomium:

Præclara res est Castitas,
Majora sed sunt præmia,
Quæ continenti dat Deus.

Ita P. Rho in Historiis virtutum, aliique: Fernandius tamen, qui Romæ interfuit Theologiam docens, cùm hæc Ledesma prodidit, ex virgineo illo cantu hosce versiculos refert: *Lib. 7. c. 2.*

Quantum est donum castitatis,
Quod Deus confert pietatis?

Potuit ille SS. Virginum chorus, & hos, & illos versiculos eò loci, ac temporis usurpasse. Parum interest, modò de re ipsa constet, uti constat, maneatque indubitatum illud, à Deo, & Diva Matre, forte castitati præsidium esse.

SECUNDUM PRÆSIDIUM

A sacro-sancta Eucharistia, seu potenti Castimoniæ tutela.

PRIMUS Adam corpus habuit è terra adhuc virgine, non vulgari puritatis commendatione: sed mox illud infecit peccatum, virgineámque illam puritatem detraxit, inflammato etiam, ignitis crebi scintillis, fomite; quo arsit, & exarsit etiam in sæcula.

Secundus Adam, idest CHRISTUS, ut huic malo medêlam faceret: & ipse corpus sibi aptavit, & quidem etiam è terra virgine; hoc est, è Matre Virgine; & hoc, ut à sui communione Virgines faceret, hoc est puras, candidas, lucidas à castimonia mentes; imò & corpora, itaque *antiquam plasmationem in se recapitulatum veniret, sive restauraret*, ut annotavit D. Irenæus, quod ipsum longè ante, præsaga *Lib. 3. c. 31.* mente, calamóque signarat regius Vates, dum sic de Christo:

Qui mittit crystallum suam sicut buccellas, vel, ut vertit *Psal. 147.* D. Hilarius: *sicut frusta panis*; in quo & lux immensa, & Solis veluti splendor, & crystalli nitor à purissima Christi carne, quæ etiam vim sui candoris, ac lucis mirabiliter effundit in eos, qui devotè, & piè ejus participes fiunt. quod & advertit D. Irenæus, cujus & hoc effatum:

In carne Christi occurrit, paterna lux, & à carne, eum rutila in nos venit; & sic homo devenit in incorruptelam, *Lib. 4. c. 37.* & miram quandam accipit pulchritudinem, qua dum animum pascit, atque oblectat Zacharias Propheta, Animam à Christi corpore sic lucidam, sic in- *Cap. 9. v. 17.* corruptam, appellat *Pulchrum Dei.* At unde *pulchrum?* unde & Pulcher Christus, & pulchrum ejus corpus, quod sui participes pulchros facit, & à castitate candidos: ut enim ille ipse Zacharias.

Quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vi- Ibidem. num germinans Virgines? quem locum cùm explicat Paschasius, vult animas à Christi corpore, *& candore lilii, & rubore sanguinis decorari.* B. Joannes, Christi Scriba, & ab intimis illius secretis, *dealbari*; sic enim de illis in altiore excessu mentis: *Qui laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni.* *Apoc. c. 7. v. 14.* Stolas dicit, id est corpora, quibus animæ veluti amiciuntur, & teguntur, quæ si fortè mala libidine maculosæ fiant, hoc Agni sanguine dum tinguntur, simul & eluuntur, & dealbantur.

Quod ab Agni sanguine Castitati præsidium est; hoc & à suavissimo JESU nomine, quod præsaga voce *signum cordis* appellavit Jeremias; hoc & à fide in JESUM: attestor Hieronymi fidem, atque authoritatem. Cum te, inquit, in lectulo *Epist. 22.* compositum, *dulcis libidinum pompa concusserit, arripe*

 scutum

scutum fidei, hoc pugnabis, hoc vinces, hoc de venere, & cupidine triumphabis: nec tibi illius ignes, nec hujus sagittæ nocere poterunt.

Solemni die, dum sacra Hostia per compita deferretur, comitabatur Philippus II. Hispaniarum Rex, & quidem nudo, apertóque capite, æstus erat eo die summus, monitus, ab aulicis, ut si non operto capite incedere vellet, umbellâ saltem sibi Solem, æstúmque defendi pateretur; quibus ille dignam objecit Catholico Rege sententiam: *Innocens hodiernus Sol est*; nudóque vertice ire perrexit.

Si Sol ille aspectabilis, mundi lux, & ardor, innocens fuit, & hoc, quia eodem die lucebat, ardebatque Sol alius; nempè Christus in Venerabili; mutatis paucis audeo dicere: neque tibi nocere posse tartareos ardores, atque incendia, seu ea à carne excitari voles, seu à malo dæmone, luxuriæ præside; si tibi luceat, ardeatque in Eucharistiâ Sol melior, & purior.

Leoni Pereriæ, adolescenti nobilissimo, & præfervido, gregarius miles colaphum impegerat, & fugam arripuerat in obvium fortè templum, velut asylum; enim ibi assecutus Pereria, injecta in collum una manu, altera pugionem jugulo adprimebat, cui misellus ille; vila, quam fortè Sacerdos, vicinam ad aram sustulerat de more, hostia divina. *Per hanc, te, inquit, obsecro, parce.*

Simul precantis vox, simul & nolæ pulsus juvenis animum, irasque fregit, Exclamavit enim illicò; *Hæc te juvat*; simulque pugionem vaginæ reddidit. Nempe edomitus ad Eucharistiæ præsentiam furor.

Quod si edomitus ille, fractúsque furentis iræ ardor; audeo dicere, & edomandas, & frangendas sagittas omnes, teláque omnia, quæ è feroce, fatalique pharetra emittet Cupido, emittet & infernus ipse: si modò ad sacratiores aras, ad Eucharistiam accesseris, eo, quo par est pietatis sensu.

S. Euthymius Abbas, cùm ad aram faceret, & sacrum Christi corpus, populo de more distribueret, primùm vidit in eo officio sibi comites Angelos: deinde quosdam à Dominici corporis sumptione, velut à Sole quodam, illuminari: obscurari alios. Nempe malis ab Eucharistiâ, palpabilis nox, tristesque tenebræ: bonis autem ab eadem alta lux, & velut amœna dies. Et hæc tibi erit, Amice Lector, etiam in nocte tentationis, si modò ad eam veneris velut ad asylum, & fortè propugnaculum adversus omnes seu molliculæ carnis, seu dæmonis insultus.

Bollandus 20. Ian.

TERTIUM PRÆSIDIUM

A Sanctis Virginibus, quæ cœlo, & cœlestibus jam additæ periclitantes de Castitate adjuvant.

AB Iove, ut aiebant antiqui, *principium*: Christianè & meliùs, *à Deo principium* omnis boni, omnis auxilii, & secundùm Deum à Sanctis, & in materia (qua de agitur) à Virginibus, cœlo jam ascriptis, & donatis beatitate: ab illis, inquam, periclitanti de Castitate præsidium, & quidem primò, ut ante paucis insinuavi, à Virginum Regina MARIA: quod ut in aperto sit, & clara luce, non verbis (quibus plerumque minor habetur fides) sed factis, atque exemplis, (quibus ut tutior; sic & firmior fides) demonstrabo.

Puellula quædam Virginis amantior, ejusque invocationi mirè addicta, etiam aviculam, quam cavea clausam tenebat, docuerat garrire sacrum illud, ac solemne, *Ave Maria*. quod & garrire probè docta, atque inter cantus suos sæpius miscere. Sed ô ingens aviculæ malum! dum fortè cavea elabitur, & longiùs evolat, in mylvum incidit, avem rapacissimam; à qua & capta mox, & asportata, mox etiam discerpenda. Dum inter ungues sic captiva tenetur; & rostri aculeos, morsúsque persentiscere incipit, recurrit opportunè sacra lectio, & lætum *Ave Maria*, quod & accinit: & ecce mirum illud: ad illas voculas, ceu fulmine percussa avis rapax, & effera, & prædæ assueta, prædam dimittit ex unguibus, & mortua mox concidit, pœnas utique datura pro furto, & rapina unius aviculæ, quæ tantum dixerat: *Ave Maria*. Hæc eo periculo jam libera ad puellulæ, seu Dominæ sinum revolavit, & caveæ suæ, seu meliori custodiæ reddita.

Bernardus de Bustis de Coronatione Mariæ, Par. 12.

Quod si MARIÆ nomen, voce tantùm, non ratione, non mente invocatum, ita profuit, quantum proderit ubi ex rationis dictamine, ex sensu pietatis fuerit invocatum? proderit enimverò vel maximè; ac præsertim adversus infamis, impudici, rapacis mylvi ungues, atque morsus; mylvum appello, quisquis in castos involat malus prædo, quisquis castitatis jugulum petit, & ruinam: adversus hunc à Virgine, Virginum Regina præsidium, Exemplo erit Virgo, cui inditum MARIÆ nomen, inditus amor, & cultus.

Inciderat illa in militem à libidine effrænem, atque efferum, à quo parata jam vis pudori; nam & manus in illam injecerat, & oculos, & amores suos; nec erat ratio, qua eas declinaret: sola enim erat sine teste, sine adjutore Virguncula. Quid igitur consilii? meminit nominis, quod gerebat, & per illud rogare, urgere, obtestarique cœpit, ut parceret pudori: & si minus illi; at saltem MARIÆ nomini, quod eadem vi, eodem scelere erat violatum. Audiit miles, & quasi alius à seipso, & mitescere cœpit, & impuros amores deponere, nec ausus unquam infando nisu, infamique venere, in Virguncula MARIÆ nomen devenustare. Hoc igitur à Virginum Regina castitati præsidium: accipe aliud, quod etiam à Virginibus.

Vincent. Belvacensis, hist. l. 7. c. 102.

Sacerdos unus aliquis, cui nomen erat Paulinus, in Ecclesiâ Divæ Agnetis sacris vacabat officiis, cùm ecce invidus dæmon ardentes ei à libidine faces injecit, & ita quidem, ut illarum impatiens à Summo Pontifice petierit, ut sibi uxorem ducere liceret, & sic flammas illas, uti rebatur, vincere, atque extinguere. Subrisit ad illa Pontifex, & hominis simplicitati compatiens, annulum aureum smaragdo illustrem ei misit, jussitque ut eum digito Sanctæ Agnetis immitteret, eámque sibi ea ratione desponsaret.

Bollandus 21. Ian. de Reliquiis S. Agnetis.

Paruit, illicò, & annulum illius Divæ digito inseruit: admisit illa sponsalem annulum, & quasi illius amans, ac retinens, digitum contraxit; utique retentura.

Ita Paulinus sponsus, & Agnes sponsa.

Quid deinde? quod amet, quod miretur omnia ætas. Ab Agnete, seu sponsa, velut affusa aqua extinctus est omnis ille cupidinis ignis, & accensa in Paulino, seu sponso, casti amoris incendia: adeo verum illud Virgines cœlis additas in auxilium venire clientibus suis, cum de castitate certamen est, quod & luce clarius apparebit in S. Ursula, sociisque Virginibus.

Valencenis, urbe Belgica, & nobili, Virgo quædam non infimæ notæ sese Deo, & D. Ursulæ voverat, concepto etiam perpetuæ castitatis voto, cui dum insidiatur impudicus adolescens, monstrata viâ clancularius in cubiculum Virginis irrepit, seséque abdit quàm occultissimè.

Annua Coll. Valencenensis An. 1603.

Ascendit Virgo fraudis, & insidiarum penitùs inscia, fusisque de more vespertinis precibus, cœpit præter solitum tota contremiscere, & nunc hac, nunc illac circumspectare, & perspicacis instar columbæ velut umbram timere accipitris. Quid deinde? castigat imbellem animum, & fortis adlaborat

borat esse, metu discusso; sed frustra: crebrescit horror, augetur metus, virginei pudoris vel præcursor, vel comes, vel etiam tutor; à quo illi quàm optimè: nam lustratis omnibus cubiculi angulis, tandem Castitatis insidiatorem sub lectica reperit abditum; qui deprehensus mox exsilit, & tum blandientibus verbis, tum lascivienti habitu ad scelus invitat. Non tulit petulantiam Christiana Amazon, & arreptum candelabrum tam altè in hostile caput impegit, ut domum vix evaserit vivus.

Potuisset, imò & debuisset ab illo vulnere restingescere impuri amoris æstus, at contrà incaluit magis: persanato quippe post aliquot menses capitis vulnere, ad alias sese convertit artes, consultóque Mago Virginem expugnare conatur. Ita nimirum à vulnere capitis, gravius in animum glisœbat vulnus. Semel, bis, tertiò amatorios pulveres, animorum philtra, chartásque peregrinis characteribus exaratas, Virginis vestibus, libris, cubiculo inseruit: sed interno monitore tuta Virginitas fraudem semper detexit. Quid hic æffrenis amor? an sistat? an quiescat? Minimè: dum enim contra magicas artes invictum spectat Virginis animum, vi aggreditur.

Capta solitudine, cùm parentes abnoctant, clanculatia clave ad cubiculum evadit, ubi virgo strato se dedit, faventibus tenebris, erumpit, involatque ceu raptor ad agnam, ceu lupus ad prædam.

Quid faciat pavida columba sub ungue accipitris? inclamet? nullus exaudiat. Gemat? non iis movetur incestus amor. Luctetur? sed certa stabit ab hoste victoria.

Itaque vacua præsidio; sed Deo plena, ad artes vertitur, & sic ad impudoratum amasium: *Age*, inquit, *pertinax amator, dum casta mihi esse non licet, liceat esse cauta, erit utrinsque famæ consultum, si pessulus foribus obdatur, ne serò domum revertens ancilla, amores istos turbet, vel infamet:*

Providè, inquit, insanus amator; *sed comitata ibis, ne solitos ludos agas.* Præit ergò illa, superinducta subucula prehensat comes lasciniam, & dum per tenebras gradiuntur, primorésque fores Virgo prensat, è manibus elabitur, atque in medias se plateas proripit. Sic adolescens dum metus amorem, infamia desiderium vincit, ad breve tempus à sua insania destitit: ad tempus, inquam, breve: cùm enim hac ratione nihil profecisse se videt, ad alias artes conversus, magicis incantationibus spiritus malignos per Virginis cubiculum noctu inambulare facit, ut vel sic nocturno horrore vinceret, quam impuris amoribus vincere non potuerat: sed neque sic vicit: detecta enim fraus fuit, & philtrum cereo domestico insertum reperit, atque exemit, denique ad D. Ursulæ, & sociarum ejus præsidium confugit, nec defuit illud: auditum enim velut agmen Virginum, densum illud, ac confertum moderato gressu cubiculum pertransire; & certè sic pertransisse testari potuit: tum interna quædam Virgini lux infusa, tum etiam gaudium superinfusum, denique relicta cœlestis odoris fragrantia, quam & ancilla, & domestici omnes persensêre, non sine amabili stupore. Ita nimirum Virgines Ursulanæ in Virginitatis certamine evocatæ, & pugnantes roborant, & vincentes exhilarant, effuso etiam cœlesti odore, vel in arrham sui amoris, ac tutelæ: vel in præmium servatæ Virginitatis: vel etiam ad suaves tantæ virtutis illecebras.

QUARTUM PRÆSIDIUM

Ab humilitate, diffidentia sui, & fiducia in Deum.

HÆc duo jungi placuit, quia humilitatis comes esse solet ipsa diffidentia sui: uti è contrario nimia de se præfidentia humilitatis est hostis & ruina: ideóque illa ut connexa sint oportet, si Castitatem in tuto esse velis, & quidem

Primò sit profunda humilitas, & humilis de seipso sensus, quod SS. Patrum sententiis & statuere, & confirmare certum est. Humilitas.

Fuit is sensus seniorum, uti advertit Cassianus, Castitatem, illibatúmque corporis, & animi florem obtineri, & servari non posse nisi custode humilitate: sic enim ille:

Seniores aiunt castitatem apprehendi non posse, nisi priùs humilitatis in corde fundamenta fuerint collocata. Hæc nisi profundè jeceris, Castitatis ædificium non extrues, & illa si destruxeris, & hoc eodem casu destruas est necesse. Et hinc Divi Patres in plerisque castitatis naufragium & petunt, & deplorant. Gregorium audi è Petri Sede, & pulpito Veritatis. Lib. 6. Instit. Monast. c. 1.

Multis, inquit, *sæpè luxuria seminarium superbia fuit; quia dum eos spiritus quasi in altum erexit, caro in infimum mersit. Hi enim secretò prius elevantur; sed postmodum publicè corruunt: quia dum occultè intumescunt motibus cordis, apertè cadunt lapsibus carnis*; mira Dei providentia sic disponente omnia, ut qui in altis posuerit nidum sibi, in luxuriæ cœnum profundiùs dilabatur. Ne porrò sic dilabatur audiendus erit S. Fulgentius, qui sic olim in Epistola ad Probam, sic etiam modò è cœli regia ad nos: L. 26. Moral. c. 13.

Vt integra permaneat dicata Deo Virginitas, sicut custoditur integritas corporis; ita multò magis custodienda est humilitas cordis: cujus rationem hanc subjicit, quia quæ Virgo est, *Virgo est Christi, quæ non potest Christo nisi humilitate conjungi*: utpote sponsa sponso, qui ut humilis est; sic & humilis illa sit, est necesse: nec enim aut castitas ab humilitate, nec humilitas à castitate sejungi in Virgine potest, ut in Virginum Regina ostendit D. Bernardus & piè, ut assolet, & ingeniosè. Juvat illum audire: Epist. 3.

In MARIA, Dei matre mox futura, *ut placeret Virginitas, humilitas procul dubio fecit.* Hom. 1. super Missus.

Ubi hoc de Virgine extulit, tum ad Virginem altioris spiritus & animi stylum sic vertit:

Quid dicis Virgo superba? Maria se virginem oblita, gloriatur de humilitate, & tu negligendo humilitatem, blandiris tibi de Virginitate. Expedit tibi Virginem non esse potiùs, quàm de Virginitate insolescere. Hæc S. Præsul, qui ea doctrinæ Christianæ placita hausit ex Divis Ambrosio, Augustino, & aliis.

Ambrosius certè hæc olim extulit: *Decet, ut quantò castior Virgo; tantò sit humilior. sit magistra humilitatis, in qua est professio castitatis.* Lib. 2. in Lucam.

Augustinus verò ausus & illud asserere: *Melius est humile conjugium; quàm superba virginitas.* Sibi, Deóque redditus Augustinus Castitatem in paucis amabat, commendabatque; at cui socia esset humilitas: si adesset illa, primas dabat Virginitati; si abesset, nec secundas: conjuges humiles efferebat, superbas Virgines deprimebat; imò & deprimi peroptabat: hinc & illud è pulpito: *Audeo dicere, superbis continentibus expedit cadere, ut in eo ipso, quo se extollunt, humilientur.* In Psal. 29. Serm. 13. de verb. Dom.

Et hæc de humilitate, quæ Castitati comes debet esse individua. Venio ad aliud huic affine, quod est diffidentia sui; ea Humilitatis est veluti fœtus: quisquis enim ex vero humilis est, sibi diffidit, & uni Deo fidit. Et meritò, novit enim, quàm *infelix, & periculosa sit præsumptio, multi dum se putabant vincere, victi sunt*, inquiebat Divus Augustinus: ita victus Sampson, victus David, victus & Salomon, victi & alii quamplurimi; & tu quoque, si præsumis, vincêris. Ne porrò sic præsumas, Sanctum Isidorum audi: *Neque in præterita castitate confidas, neque enim Davide sanctior, neque Sampsone fortior, neque Salomone sapientior es.* & hic, & illi ceciderunt; & tu cades, si præsumas: cujus rationem hanc reddit S. Præsul ab igne petitam: Diffidentia sui. Serm. 250. S. Isidorus.

Aute ignem consistens, inquit, *etiamsi ferreus sis, aliquando dissolveris. Proximus periculo diutiùs non eris.*

Venus, Cupido, libido ignis est, ad eum si consistas, solvêris, & liquesces totus; nec mirum, quia ut proximus igni es, sic & periculo.

Lib de singularitate Clericorum. *Nec quisquam sibi proponat, & dicat, habere volo quod vincam. hoc enim est dicere, vivere volo sub ruina*, inquiebat olim D. Cyprianus, qui etiam adjecit opportunum illud monitum, & salubre:

Ibidem. *In hac parte plus expedit benè timere; quàm malè fidere: utilius est, infirmum se quis cognoscat; quam fortis si videri velit, infirmus emergat.* Ita emergere visus aliquando *S. Iacobus Eremita.*

Hic cùm & fama sanctitatis, & gratia miraculorum inclaresceret, etiam dæmonem è puellæ Virginis corpore expulerat: illius parentes veriti ne malus ille hospes subito rediret in domum à se occupatam, hoc est in filiæ corpus, impensè rogarunt Vitum Dei, sui ævi Taumaturgum, ut liceret illi ad dies aliquot subsistere in eremo, sub oculis utique illius, & tutela.

Primum renuere auditus Eremita, tum victus eorum precibus, & lacrymis annuere; sibi nimium præfidens & vitæ ante actæ innocentia fretus. Sed, ô grande malum fiduciæ sui! malus genius, qui nunquam indormiscit, qui malis nostris semper invigilat; cùm solum Eremitam cum sola Virguncula vidisset, ea osus solitudine, sine teste, sine judice, flammas impuri amoris in eo tam ardentes excitavit, ut iis consumi videretur totus: itaque illarum quasi impatiens etiam in puellam eas ejaculari, & primò blanditiis pellicere cœpit ad oscula, ad amplexus, ac deinde ad infandum scelus, cui cùm illa fortiter obsisteret, manus in eam injecit, vim fecit, oppressit etiam invitam, ac reluctantem.

Visa deinde remitti flamma, atque ab infami crimine, non dico pœnitentia sequi; sed pudor, sed dolor, sed desperatio, à qua ad aliud immane facinus gradum fecit: ut enim pudendum scelus hominum oculis eriperet, celaretque improbè, misellam Virginem, ceu victimam, ad cupidinis aras mactavit.

Quid deinde? jam incesti reus, jam & homicidii, ad sæculum redire parabat, & mundo reddi, qui ab illo prius abierat: ne porrò abiret, amico, qui fortè occurrerat, commissa à se crimina candidè exposuit; exposuit & consilia, quibus ne pareret, monetur ut potius ad pœnitentiam salutarem confugeret. Ut autem eam & tutius, & secretius exigeret ab eodem amico cavernæ, verius sepulchro, inclusus, in eo vixit ad annos decem, solis herbis victitans, & lacrymis madens.

Fiducia in Deum. I modo, quisquis es, tibi fide, virtuti pariæ confide: & pericolo vicino te committe: non commites certe si sapis, si me audis: sed potius diffidens tibi, & fidens uni Deo, audies illud D. Augustini, qui sic olim ad animam diffidentem sibi, & casum extimescentem: *Quid in te stas, & non stas? projice te in eum: noli metuere, non se subtrahet ut cadas: projice te securus, excipiet te, & sanabit te.* *Confess. l. 2.* Hæc D. Augustinus propria doctus experientia, & ipsis Prophetarum oraculis, imò & Dei, qui hæc aliquando Isaiæ calamo, oréque: *Noli timere, quia te redemi, vocavi te nomine tuo. Meus es tu.* *Cap. 43.* Hæc est magnifica Dei pollicitatio ad spem, & fiduciam erigentis.

Meus es tu, inquit; hoc est, res mea, mea possessio; non eo modo, quo cœlum, & mundus elementaris, quo animantia; & alia omnia, quorum est Architectus: sed singulari quadam ratione, quia, inquit, *redemi te.* Cruor ille purpureus Agni immaculati pignus est amoris, & arrha spei nostræ, ac fiduciæ. *Noli* igitur *timere: securitatem uobis, & protectionem pollicetur*, inquit D. Cyprianus. *De exhort. Martyr. c. 10.*

At quam, inquies, securitatem, quam protectionem? & hanc, & illam excipe Isaiæ verbis expressam:

Cùm transieris per aquas tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaveris in igne, non combureris. *Suprà.*

Aqua, & ignis sunt grandium periculorum hieroglyphica: & in his securus eris ducente te, protegente te Dei manu, ideóque si transieris, per aquas, & insurgentes tentationum undas, ne time; tecum erit Deus, & illæ *non operient te.*

Si ambulaveris in igne tibi etiam insito à concupiscentia, à mollicula carne, à malo dæmone, ne metue, non *combureris*: quia *meus es tu*, & ego Pater, ego Dominus, ego tutor tuus sum; ideoque ne metue. Et verò qui metuas? *Quis enim ei de sæculo metus est, cui in sæculo Deus tutor est?* inquiebat D. Cyprianus. *De Orat. Domin.* Nullus certè, nullus omninò metus.

QUINTUM PRÆSIDIUM

A celeri, & honorata fuga.

AD hanc nos invitant SS. Patres, qui exponentes illud Apostoli, *fugite fornicationem*; uno omnes ore docent, in illa fuga spem esse, & momentum victoriæ. *1. Cor. 6.*

D. Ambrosius: *Cum aliis vitiis*, inquit, *potest expectari conflictus*, hanc (nempe fornicationem) *fugite: ne approximetis, quia non potest aliter meliùs vinci.*

D. Ambrosio consentit D. Augustinus: cujus illud pronuntiatum. *Cùm cætera vitia pugnando vinci soleant, sola libido est, quæ fugiendo potiùs, quàm pugnando superatur.* *De honesta mulier. c. 8.*

Quod ipsum è pulpito confirmatum voluit dum sic ad subjectam concionem.

Contra libidinis impetum, apprehende fugam, si vis obtinere victoriam. Nec tibi verecundum sit fugere, si castitatis palmam desideras obtinere. *Serm. 250. de Tempore.*

Cum Augustino conspirat D. Hieronymus, qui hæc ingenuè de seipso:

Fateor imbecillitatem meam, nolo spe pugnare victoria, ne perdam aliquando victoriam. Tu qui pugnas, superari potes, & vincere. Ego cum fugero, non vincar in ea, quod fugero, & ideo fugio, ne vincar. *Lib contra Vigilantium*

Tum rationem adjicit cur fugiat; eamque petitam è duplici similitudine, una serpentis, aut viperæ; altera lupi, quos, ut vineas, fugis:

Nulla securitas, inquit, *est cum vicino serpente dormire: potest fieri, ut me non mordeat: tamen potest fieri ut me aliquando mordeat.*

Quod de serpente dixit: hoc & de viperâ, hoc & de lupo:

Quis, inquit, *juxta viperam securus dormit? Nunquam cum lupo tutus est agnus.*

Quod de serpente, viperâ, lupo pronuntiavit D. Hieronymus: hoc & de hostibus Castitatis: quos fugisse, est vicisse. Unde liquet quod, etsi in aliis certaminibus fugisse sit ignominiosum: tamen in luxuriæ bello, pugnâque gloriosum sit: ut de hoc dici possit illud, quod Plinius de Cannensi pugna memoravit, *Vnde fugisse, virtutis summum opus fuit*, & stetisse vitii, ac dedecoris: stetisse enim est victum esse, ut proinde de honorata illa fuga jactari possit istud, quod in Pandectis clarissimi Antecessores nostri positam voluerunt, cum jus enuclearent de fugitivis: *Libertatis cujusdam speciem esse, fugisse*; mansisse verò captivitatis; in hac enim re, de qua agimus, fugere, est vincere, séque in libertatem asserere. *Lib. 7. c. 28.* *D. de Ædil. Ed. L. 17.* Et ita asseruit castus Joseph, *fugâ usus pro armis*, ut advertit D. Basilius Seleuciæ Antistes, *Orat. 8.* Dominæ quippe injicienti pudendum illud: *Dormi mecum*, & jam vestem prensanti: vestem tradit, ut temperantiam teneat, *nudatur veste, ne nudetur temperantia*, ut eleganter ille ipse S. Præsul. De hac fuga dici potest illud quod D. Ambrosius de fuga sæculi:

Illa

Cap. 4. *Illa fuga, est trames innocentiæ, pietatis assumpsio, vis virtutis.* Et hoc est stratagema piorum, ac fortium, quos Dei spiritus ad vincendum, & triumphandum erudivit. In quos bellè cadit illud S. Chrysologi Apophthegma:

Serm. 150. *Bellicosus, quod in bello fugit, artis est, non timoris.* Artis dico, quia *vir, qui sic fugit, rursum prœliabitur*, ut de se olim Demonsthenes, qui objicienti sibi, quod è Cheronensi prælio fugisset; objecit ipse & illud: *Vir qui fugit, rursum prœliabitur.* *Agellius l. 17. c. 21.* Et certè Demonstheni; imò & Reipublicæ melius fuit, fuga saluti suæ consuluisse, & aureum pectus consiliorum capax, gemmeámque eloquentiam ad dubia Reipublicæ tempora reservasse: sic enim fugisse, non tam fuit hostibus cessisse, quàm *utilitatem retrò sitam persequi*, ut de se olim dicebat Antigonus. *Stobæus Serm. 18.* Et ita in ea, quam laudamus, fuga evenit. Qui ea sibi benè prospicit, non hosti cedit, non terga ingloriè vertit, verbo uno, non tam fugit, quàm *utilitatem retrò sitam persequitur*: utilitatem dico, non quæ corpori serviat; sed animæ: non quæ terris; sed cœlo: non quæ tempori; sed æternitati.

Hujus porrò fugæ rationem si quæris, audies petendam ex ipsa luxuriæ natura.

Luxuria enim est veluti *cloaca*, è qua teter voluptatum anhelitus expirat: hunc declinare si voles, non sistes, non pedem figes: sed nares illicò obturabis, transibis, & quàm celerrimè effugies, ne te afflet, atque inficiat pestilens odor, quem Tertullianus altiore voce usus eleganter vocabat *libidinum vaporata momenta.* *De habitu Mulier. c. 2.*

Luxuria ignis est, in quo vel minimum hærere non potes, quin incalescas, imò & uraris, atque exuraris, ut proinde tibi necesse sit, quod olim Abrahamo de fornace illa Babylonica, & Ur Chaldæorum effugisse, nisi in eo perire velis.

Ita effugit Patriarcha Joseph etiam pallio relicto. At *cur pallium contra se in testimonium futurum in manibus Dominæ reliquit*, quærit Ambrosius, & respondet: *Cap. 5. de Joseph.* *Contagium Patriarcha judicavit, si diutius moraretur ne per manus adulteræ, libidinis incentiva transirent. Itaque vestem exuit, crimen excussit.*

Ita etiam effugit aliquando S. Carolus Borromæus. Hunc viri Principes eduxerant in suburbanum, *In ejus vita* ut eum à tristi illa severitate, quam rebantur hausisse ab Ignatii commentationibus, abducerent. Et hoc videri potuit urbanitatis: at impudentiæ, & fraudis istud, mulierculam in comitatu clam habuisse; quæ forma excellenti abuteretur in suum dedecus, & casti adolescentis perniciem; qui cùm solus (dilapsis ex industriâ comitibus) relictus esset: sub noctem, occultis submissa scalis, adfuit procax mulier, jamque blandiri audebat; cùm Carolus, quem improvisa res terruerat, suos illicò austeriori voce inclamat: adsunt illi, & pestem illam abigunt: at Carolus abominatus tectum, quod periculo, & fraudi senserat opportunum; insterni mox equos jussit, & profunda etiam nocte in urbem reverti voluit: nempe in ipsis tenebris, majores, & periculosiores tenebras fugiebat, probè doctus in ea pugna fugisse, esse vicisse.

Quod si fortè non detur effugii locus, vis inferatur, & manus etiam violenta: sic eam aliquando intulit *Camillus Constantius.*

Dies erant bacchanaliorum omni licentia pessimo more infames, cui ne serviret, domi studiis intentus sub horam noctis quintam tacitus considebat, cùm ecce à popularibus periclitante illius constantiæ gratia, immissa est fœminâ, forma atque ornatu meretricio spectabilis, quæ eum de nomine salutavit. Ille perculsus insolentia salutationis, assurgit, & quid tibi, inquit, hîc negotii est? illa respondit: Hanc ego tibi noctem, Domine Camille, addixi. Is contra: at ego tui nequaquam indigeo, redi porro unde venisti. Reponit illa certum sibi, fixumque esse noctem ibi ducere, intutum enim esse per urbem ea noctis hora monilibus atque auro onustæ ingredi. Ille verò expulit obnitentem, jussitque ab iis præsidium quærere ad reditum, à quibus fuerat eò perducta. Et hæc illi, tum adolescenti, de castitatis hoste victoria, quæ & alteri prælusit: in qua Societati nostræ additus insignem retulit de tyranno victoriam, constantiâ ad stuporem, & miraculum. In Japonia quippe *Anno 1622. 15. Sept.* damnatus ad flammas in iis auditus suavissimè concinere, primùm illud: *Laudate Dominum omnes gentes.* Tum etiam istud: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto.* Denique & trisagion istud: *Sanctus,* *Alegamba. Mortes illustres. p. 545.* *Sanctus, Sanctus.* Hoc nimirum exprimebat & ardor animi, & incendium divini amoris, quo & vincebatur ignis incendium, & flamma, quæ lento cruciatu corpus absumebat. Sic generosus animus, qui priùs Veneris igne non arserat, nec arsit, nec cessit tyranni ipsius incendiis.

Sed, inquies, quod si nec effugium sit, nec vis ad manum, nec alia ratio declinandæ tentationis, quid tum? Age Divum Bernardum imitare.

Hic de via cùm esset in diversorio nihil istic veritus mali. Ecce de improviso, & furtivo gradu in cubiculum adrepit impudica mulier, & ejus lectulo propior facta etiam ad amplexus impuros sollicitat.

Quid hic castissimus Adolescens, & quidem solus, *Henriquez. l. 1. dist. 4. c. 2.* inopsque consilii? nec pes illi, nec manus libera: libera tamen lingua; hanc illicò expedit, & altùm inclamat: Latrones, latrones. Fugit procax mulier, accurrunt socii, quæritur latro, nec comparet. Abitur ergò: & ecce, nec sic victa mulier redit; redit ad solitos clamores Bernardus, iterúmque ingeminat illud: Latrones, latrones. effugit iterum impudens læna, iterúmque accurrunt socii, nec invenitur latro. Redit & tertiò mulier, & tertiò succlamat Bernardus: Latrones, latrones, eodem quo priùs successu.

Die sequenti cùm se daret in viam unà cum sociis, increpitus ab illis, quod toties errore, & ludibrio somnii unius erupisset in illud: Latrones, latrones; & sibi, & aliis importunus: quibus ille:

Nec somnium fuit, nec somnii error, & ludibrium: sed verè Latro, meretricula scilicet impudens, quæ mihi castitatem, ceu pretiosum thesaurum, eriperet, nisi ad clamores confugissem. Ad illos & tu confuge mi Lector, si aliàs fugæ non est relictus locus.

Et hæc tibi ex Sanctorum vel moniis, vel exemplis, quibus addo ex aliis etiam opportuna Castitati servandæ præsidia; è quibus etiam hoc primum. Fœminæ vocem declina, declina & conspectum, quia ab hoc & illa præsens est periculum.

P. *Didacus Ortiz* è Societate JESU, in Peruvia Protomartyr, dicere solitus, Satis esse ad animæ ruinam, si dumtaxat vel alicujus fœminæ vox audiretur; ab ea nempe periculum, quale & à sirenum voce, cantuque. Quod si ab illa, majus ab aspectu.

P. *Gaspar de Giray* Societatis & ipse nostræ, cùm jam esset propè nonagenarius, Deo quàm maximas *Nieremberg.* agebat gratias pro cæcitate, addebatque maximum omnium à Deo collatum in se beneficium, ne fœminam ullam videret, nempe per oculos quasi per fenestras, intrat libido, intrat & voluptas, atque ad animi arcem evadit, eamque occupat, gratia spoliat, & malo dæmoni eam tradit. Fuge igitur fœminam videre, fuge & ab illa videri, fuge & illius congressum.

Venerabilis P. *Ioannes Mayrus* è sacra D. Dominici familia notæ virtutis ac sanctitatis, deductus à

B. Bert[illegible] ad te, tyronibus inter varia salutis monita, hoc etiam illis, ut mulierum conversationem fugerent, cujus rationem hanc addidit:

Histor. Ordin.

Facies mulieris ventus urens, & si ipsa Catharina Senensis veniret de cælo ad vos visitandos, dicite ei, ut in cælum revertatur, & illic eam videbitis.

Quod si à Virginibus cœlo jam additis timuit Vir sanctus, quid ab iis, quas terra portat. Sed de hoc fusiùs infra.

Hic paragraphum hunc finio, claudoque aurea illa D. Ambrosii sententia:

2. Apolog. David c. 5.

Non te vincat concupiscentiæ forma: si non vis vinci, non congrediare peccatis, ne de te vitia coronentur.

SEXTUM PRÆSIDIUM

A circumspecta, & rariore virorum cum fœminis conversatione: & contra fœminarum cum viris.

VTrumque jungendum putavi, quia utrumque periculi plenum, & castitati inimicum, quod Divus Hieronymus disertis verbis asseruit, dum sic in Epistula ad Pammachium: *Nihil esse periculosius viro, quàm fœminam, nec fœmina quicquam periculosius, quam virum.* Cujus rationem hanc subjicit, addiditque ex vero, *utrumque ignem esse, utrumque stipulam.*

Quod si tam vir, quàm fœmina *ignis* est: quod si & hæc, & ille *stipula*; si proximiores fiant nimia & familiari conversatione, eveniet & huic, & illi quod stipulæ, & igni; stipula ab igne flammas concipit, & ignis à stipula trahit alimentum: sic & mulier à viro flammas accipiet impuri amoris, & vir à fœmina stipulas inveniet, velut ignis sui pabulum, atque alimentum. Et inde tam huic, quàm illi ex vicinia, & conversatione periculum, & castitatis certior jactura, quam & indicasse visus B. Gualterus è sacra Divi Francisci familia religiosus in paucis.

Wadingus in Annal. Minor. To. 1. An. 10. 9

Is enim opportunè, importunéque rogatus à quadam prænobili Domicella, cui nomen erat Maria Garzia, ut ad suas ædes vel semel veniret pii colloquii causâ: cùm iterum, iterumque, ac sæpius recusasset; tandem victus illius precibus; imò & lacrymis, venit: sed ignem una manu gestans, & altera paleam: quam ut igni admovit, statim & ignem concepit illa, & in flammas, ac cineres abiit.

Ubi hoc spectaculo oculos pavit, tum sic etiam verbulo illius aures. sic enim ad eam:

Domina ideo tuum recuso alloquium, licet pium, & religiosum: quia quod palea igni proximus, hoc Religiosis ex mulierum familiaritate: ignem illa concipient; ignem & hi.

Dixit, & tacuit; illa verò rubore penitus suffusa sese subduxit, & deinceps molesta esse desiit. Hic autem solitudini suæ redditus, docuit quod viro à fœminæ conversatione periculum: quod & alia similitudine expressum voluit B. Iordanus, qui virum & fœminam cum terra, & aqua componit; & hæc, & illa seorsim, ac remotior, formam retinet, ac naturam: illæsa quippe, atque integra tam hæc, quàm illa: at si jungantur tam terra, quàm aqua; in lutum degenerat, & naturam quodammodo mutat, tantum & huic, & illi à vicinia, atque mixtura damnum est: quod si plerisque omnibus damnum, certè & omnibus periculum: quod altiore, ut assolet, eloquentia exprimit D. Cyprianus. Juvat illum audire etiamnum spirantem in scriptis, in quibus alia, atque alia similitudine periculum, quod est à fœmina, quasi sub oculos ponit: sic enim de singularitate Clericorum:

Nunquam securus cum thesauro latro tenetur inclusus, nec intra unam cavernam habitans cum lupo, tutus est agnus. Alligabit quis in sinu suo ignem, & vestimenta ejus non comburentur? ambulabit super carbones, & pedes illius non ardebunt? lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati salvari se sperat. incerta victoria est, inter hostilia arma pugnare. Et impossibilis liberatio est flammis circumdari, & non ardere. Difficile quis venenum bibet, & vivet. Verendum est dormienti in ripa, ne cadat. Qui se putat stare, videat ne cadat. In hac parte expedit plus benè timere, quàm malè fidere.

Hæc acutiore stylo D. Cyprianus; quo cum conspirat Divus Hieronymus, qui sic aliquando Virgini, quæ Clerico cohabitabat:

Quid tibi necesse est in ea versari domo, in qua necesse habes. quotidie aut perire, aut vincere? Quis unquam mortalium cum vipera securos somnos capit? quæ, etsi non percutiat, certè sollicitat. Securius est perire non posse, quàm juxta periculum non periisse. *Epist. 47.*

Hæc S. Doctor nervosa, ut solet, eloquentia. Hæc, inquam, Virgini, hæc & tibi, pagellam hanc quisquis legis.

Neque mihi dixeris tibi domi adversus eas molliculæ carnis illecebras, atque blandimenta præsidium esse; præsidium dico à parta jam virtute, à vita ante acta, & in castitatis palæstra exercitata, ab altiore, qui tibi est, animo, nec ad lutum illud unquam abjiciendo. Ne, inquam, id mihi dixeris, ne à virtute, & meritis adeptis præfidentior, ne securior sis, Augustinum audi, de hoc ipso, qui tibi est periculo differentem. faciet ille te alieno periculo cautum. Sic ille de hoc:

Cedros libani sub hac peste cecidisse reperi, de quorum casu non magis suspicabar, quàm de Ambrosii, vel Hieronymi impudica turpitudine.

Cedros libani vocat à virtute, & meritis præcelsos animos, qui jam cœlum ipsum altiore vertice videbantur attingere, & tamen ab hac peste reperit cecidisse: *pestem* appellat illam cum altero sexu conversationem, atque familiaritatem; à qua is eis fuit casus, quem nec in Ambrosio, nec in Hieronymo extimuisset. Bina jungit ævi sui lumina, doctrinæ sanctioris, virtutúmque lumina, de quorum turpitudine non magis suspicari potuisset, ac timere, atque de illorum casu: attamen illorum casus in oculis fuit, ac luce universi, non sine ingenti stupore: & non erit etiam tuus, qui non es inter *Cedros Libani*; sed vix inter humilia myrteta, atque dumeta? erit certè ni caveas, ni abeas ab occasione, & peccandi periculo; hoc est à nimia, ac frequenti cum altero sexu conversatione; à qua in præceps acti, qui in cœlo nidum quodammodo sibi posuerant, & fortissimi quique emolliti ceciderunt.

Plinius author est mulierum alloquiis solere mulceri Leones: verumne, hic non disputo; sit illud sub lite: at extra litem hoc est, eos, qui à constantia, & fortitudine Leonis robur videbantur consecuti, à muliebribus blanditiis superatos: quæ etiam mens fuit D. Cypriani, cujus hoc pronuntiatum: *Quantos Leones domuit una muliebris infirmitas delicata?* quantos & Hercules. *Lib. 8. c. 16.* *De singul. Cleric.*

Aiunt Antiqui mirandum Herculem, exuviis Leonis, ut fortitudinis amiculo venerandum, cum ad mulierculam quandam venisset Lydiam, eviratum, prostitutum, puellarum choris mixtum, & & crocota muliebri tectum linum carpsisse, & non tam filum heræ suæ, quàm æternam sibi ignominiam pernevisse: abjecta nimirum Leonis pelle, & robore ejurato, se in mancipium unius mulierculæ tradiderat: adeo potentes illius illecebræ, adeo ad illas infirmum, atque impar Leonis robur; cujus probè conscius

B. Franciscus Senensis, Servita. Hic cùm jam esset miraculis clarus, eorum luce, ac splendore ad se alliciebat etiam fœminas principes quæ ad illum venire frequentes non alio consilio, quàm ut se ejus orationibus

in historia servitarum nibus impensè commendarent. Quid hic Vir Dei in paucis castus? recusare illarum alloquium videbatur inurbanitatis, & offensioni graviori obnoxium, admittere periculi plenum, saltem ab earum frequentia permolestum.

Quid igitur? à Dei Matre, cujus erat amantior, enixè petiit sibi immitti surditatem, petiit, & impetravit. Maluit nimirum Vir sanè religiosus eo corporis vitio licet inprimis molesto laborare etiam in omni vita, quàm pati alloquium fœminarum, ex eoque vel minimam, quæ fortè aspergi posset, labeculam, aut certè illius adire periculum.

Quod ille in reliquo vitæ cursu: hoc Ursicinus Presbyter, vir divinis propè moribus, & præstabili sanctimonia pollens, & qui quadraginta totos annos in ministerio sacro castissimè transegerat: hic cùm esset in extremo morbo, & propè sensuum usu carens, ad eumque ejus quondam uxor accessisset, levique tactu pertentasset, num adhuc aliqua esset arteriæ micatio, index vitæ; an verò è corporis custodia exiisset anima: ut tactum sensit vir divinus, in ipsa propè morte, collectis viribus hæc ad Præsbyteram, quondam, ut dixi, conjugem: S. Gregor. l. 4. Dialog. c. 11. *Recede à me mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle.*

Cepit illicò fructum pudicæ voluntatis: nam subitò se illi videndos obtulerunt Apostolici chori principes, Petrus, & Paulus, & cœlestibus onerati coronis viæ duces fuerunt ad beatam æternitatem.

SEPTIMUM PRÆSIDIUM
A carne edomita, & subacta.

2. 2. quæst. 151. art. 1. CASTITATEM *à castigando* nominatam putat D. Thomas, ex eo scilicet, quod ut salva sit, atque illibata, debeat adhiberi corporis castigatio. Quid enim potiùs?

Est corpus animæ, quod hero servus, quod domino vile mancipium, ideóque duriùs haberi debet, non molliùs, ne insolescat.

Duriùs tractandum est corpus, ne animo malè pareat, inquiebat Seneca.

Cor. c. 9. Et ita tractavit Gentium Apostolus, qui sic de seipso: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo.*

Est corpus veluti jumentum, velut asellus aliquis, qui modò flagris tundi, & contundi, modò fame, atque inedia macerari, & tantum non confici debet, ut animo, ceu sessori, benè sit

Et ita confecit S. Hilarion, qui quoties aliquam corporis pugnam sentiebat, sic illi insultare solitus:

D. Hieron. in ejus vita. *Ego, aselle, faciam, ut non calcitres, nec tè hordeo alam; sed paleis: fame te conficiam, & siti; gravi onerabo pondere, ut cibum potiùs, quàm lasciviam cogites.*

Ita etiam corpus tractavit, ita confecit D. Gregorius Nazianzenus, qui sic etiam de seipso scripsit:

Equidem in hac canitie, corpus lanio, oculos premo, diurnis, nocturnisq; curis ter miseram animam conficio, ut eam à flamma extraham: & ne sic quidem, nisi admodum ægrè, corpus in potestate habeo.

Hæc S. Præsul ætate gravis, canitie venerabilis, frigido jam, effœtóque corpusculo: illud tamen laniat, illud conficit, & hoc, ut *à flamma extrahat;* flamma dico concupiscentiæ: & tu juvenis, in flore ætatis, in æstu adolescentiæ, corpore vivido, & præfervido, id non facies? facies certè si animam, si corpus è flamma libidinis, impurique amoris, extractum velis.

Ita extraxit D. Benedictus, qui cùm inusitatum libidinis ardorem sentiret, se nudum in urticas, atque in spinas induit, sicque (uti advertit D. Gregorius) In vit. c. 2. *Voluptatem traxit in dolorem, & vicit peccatum, quia mutavit incendium.*

Ita D. Bernardus cùm fortè leviùs oculos in fœminam conjecisset, ultor sui generosus, in stagnum gelidæ aquæ insiliit, seseque immersit collo tenus, ibique tamdiu mansit, dum acriore gelu, frigidoque aquæ elemento, omnis concupiscentiæ ardor extingueretur. Henriquez in fasc. SS. Ord. Cist. l. 1. dist. 4. c. 21.

Ita S. Franciscus Assisius ad restinguendum similem ardorem, tempestate perfrigida nudum corpus in cumulos nivis abjecit; ut calorem frigore vinceret, & æstum æstu meliore. Sed antiqua, inquies, sunt ista, & longo sæculorum lapsu detrita: demus alia recentioris memoriæ. In hoc argumento, non tam verbis, quàm exemplis certandum est: hæc enim fidem faciunt, non ista.

Initium ducemus à fœmina, sexuque infirmiore. Sancia Carillo cum in seipsa vehementiùs ignem libidinis accendi sentiret, doleretque, eum gelida extinguendum rata, ausu sanè virili, hyeme summa, nocte perfrigida, in cupam pluvialibus aquis plenam, propè glaciatam, nuda insiliit, & collo tenus tamdiu immersa perstitit, dum penitus extinctus esset ardor. Audax profectò, & heroïcum facinus in fœmina, quod suspicient omnes, imitabuntur pauci, cuticulæ suæ nimis indulgentes, & valetudinis fortè plus æquo amantes. Dicent enim primam sanitatis habendam esse curam, nec ausu temerario violandam.

Non abnuo, nec te ad similia audendum provocari velim, nisi ad ea te impellat altior è cœlo spiritus: sed neque ita abjici, ut etiam leviores corporis vexationes horreas, ad leviusculum valetudinis damnum.

Audi quid ea de te sentiat, & loquatur D. Hieronymus: sic ille quondam ad Salvinam viduam:

Melius est stomachum te dolere, quàm mentem imperare corpori, quam servire: gressu vacillare, quam pudicitia. Ne porrò sic vacilles; néve etiam hac in parte abeas à prudentiæ regula, aut in extrema deflectas; in te aut nimis indulgens, aut rigidus nimis; duo tibi veluti præcepta sub oculos ponent Divi Patres.

Primum erit D. Gregorii Pont. Max. In his corpusculi afflictationibus, *necesse est*, inquit, *ut artem quisque continentiæ teneat, quatenus non carnem, sed vitia carnis occidat.* Lib 30. Mor. c. 24.

Alterum erit D. Bonaventuræ: censet ille, *quod corporis molestiæ, uti proprio judicio non sunt admittendæ; non tamen recusandæ sunt alieno. A seipso in seipsum rigida debet esse censura.* Ne porrò rigidior sit quàm recta ratio postulet, standum erit, non tuo judicio; sed alieno: ejus maximè, qui in spiritu tibi Pater est. Sed & hæc verbulo indicasse sit satis, institutum prosequamur; & videamus quid in hoc ausi generosi pugiles, castimoniæ retinendæ amantiores, ex his aliquos producam, ut tibi ad aliquid etiam audendum animos faciam.

B. Ioachinus, Rogerio Siciliæ Regi, in paucis erat familiaris, eique & in amoribus, & in summa gratia, quam scilicet conciliarat eximia virtus, in qua mitæ sunt amoris illecebræ. Et hanc, & illam invidit meretricula, spopon ditque futurum ut ad scelus illiceret. Henriquez supra l. 2. dist. 14. c. 2. Venit igitur meretricio cultu, formáque, atque in cellulam admissa etiam lectuli consortium petiit impudenti ausu. Quid hic Ioachimus? Nulla fuit mora, lectulum stravit ductis è foco carbonibus bellè accensis, tum illi sese instravit latere nudo, una scilicet ignei lectuli parte: relictâ alterâ, in quam, ut cubaret mulier, invitavit. Quid hic illa? Primùm attonita hæsit, tum ut vidit innoxiè incubare carbonibus, illustrem viri castimoniam demirata, seipsam damnavit, & amores illos suos; tum ad Regem Rogerium rediit, rem gestam ex ordine narravit, & facti mirè pœnitens in Venusiæ monasterio seipsam inclusit. Tanta fuit exempli vis, quæ ut major sit, addemus alterum recentioris memoriæ.

Fotolivii Ecclesiasten agebat P. Laurentius Fucinensis Capuccinus, & concionem in diem proximè sequentem parabat concubia jam nocte, cùm ecce de tepente se in cubiculum penetravit fœmina speciosissima, flagitioque prompta; imo & ausa hominem ad libidinem provocare. Quid hic generosus Athleta Castitatis? Ubi periculum, & flammam circa se animadvertit; libris, & scriptioni intentus, scorto ne quidem appellato, digitum lucernæ jam accensæ admovet, immittit, constanterque in illa retinet, usque dum caro diffluerer. Mira sanè & corporis, & animi constantia. Sicque ignem igne vicit, & digitum adussit, ne animum adureret. Quo fortitudinis prodigio & victa meretriculæ illius impudentia, & malevolorum invidia, qui illam submiserant, ut concionatorem (qui contra illas libidinum sordes è pulpito fortiter declamarat) iisdem inficerent, sicque illi authoritatem adimerent, & bonum nomen, quod sibi fecerat vir sanè in paucis religiosus. *Histor. Capucc.*

Ejusdem generis, & fortitudinis est illud; quod de Antonio Rosilæo ordinis Minimorum memorant illorum Annales.

Patiebatur ille insurgentis concupiscentiæ stimulos, & inde etiam ignes, & flammas, quas ut extingueret: in ea spiritus cum carne pugna, igne sibi pugnandum esse duxit. Ergò sinistræ pollicem flammæ admovit, & interim hæc ipse secum:

Age corpus meum, age mollicula caro, experire, quid tibi virium sit ad ignem æternum? Hu enim sequitur ad ignes impuri amoris.

Dixit, pugnavit, vicit, triumphavit, digito quidem probè ustulato: sed animo deinceps libero, atque ab illis incendiis immuni. Tantum interest vel semel generosè seipsum vicisse. Et sic teipse vincas oportet; Amice Lector; si fortè tibi aut blandiatur mundus, aut titillet caro, aut dæmon scintillas excitet impudici amoris: has igne meliore vinces; atque extingues.

Quod si tibi non tantum sit animi, & roboris, ut vel extremum digiti in ignem immittas: saltem animo, & cogitatione teipse in infernum demitte: dicque tibi in aurem: Age anime, poterisne habitare cum igne devorante? cum ardoribus sempiternis? quod si non poteris: certè neque in igne luxuriæ, neque in incendiis incesti amoris.

Hîc stylum è membrana subducere parabam, cùm ecce incurrit in oculos, illustre facinus S. Bernardi Calvoni, Abbatis sanctarum Crucium.

Hic dum fortè vicinum castellum ingreditur, occurrit cuidam fœminæ, quæ ejus pulchritudinem demirata, maximè verò candorem, ac nitorem dentium, ab admiratione delapsa in impuros illius amores. *Henriquez. in Fasc. SS. Ord. Cister. l. 2. dist. 9. c. 8.*

Interea pulpitum conscendit pius Præsul, & ad frequentem concionem multa dicit in illa verba: *Si oculus tuus scandalisat te, erue eum, & projice abs te.*

Hæc dum jactat concitata quadam vi orationis, & miro animi ardore, monetur instinctu divino, amari se impurè à fœmina ob candorem dentium. Sensit impetum Dei se monentis, & Evangelici textus, quem è pulpito explicabat. Nec mora, lapide (qui fortè tunc ad manum fuit) spectantibus omnibus, omnes omninò dentes confregit, expuit, & in fœminas illas acriùs insurgens, conjecit, sparsitque, adjecta etiam vehementiore quadam reprehensione propter impuri illius amoris æstus: sic enim ad illas:

Respicite miseræ pulchritudinem dentium, qui jam nihil aliud sunt, nisi putrida ossa sepulturæ; ati & mea pulchritudo aliquando cibus vermium. O miseræ, dentes potiùs spirituales quærite, qui animæ cibum frangant, comminuant, digerant.

Hic omnes invasit stupor, occupavit gemitus, & fœminas illas salubris pœnitentia, lacrymæ, ejulatus, quibus ubi datum est satis, ex illis duæ, cæteris & genere, & forma spectabiles magis, ad Sancti Præsulis pedes sese abjècere veniam supplices petiêre, mundóque valere jusso sacrarum Virginum Asceterium ingressæ, vitam omnem in eo exegêre, & quàm sanctissimè diem suum obiêre.

Et hunc finem habuit ea concio, & tragicus in ea actus, quem fortè damnabit aliquis ex humanæ rationis, ac prudentiæ genio: laudabit alius ex cœlesti impulsu, quo abripiuntur nonnunquam grandes illæ animæ: quibus ex eo venia danda, quod altiore instinctu id moliantur, & faciant.

Certè ut sibi, & suis redditus est Sanctus Præsul à monachis quà dolore, quà amore, quà etiam reverentia erga Patrem, blandè increpitus, vel ex eo, quod sacro Oratori impedita loquela, & vox articulata; & simul etiam cibi ad vitam sustentandam necessarii oportuna masticatio, quibus ille:

Dominus JESUS, *qui dixit: Si oculus tuus, vel pes scandalisat te, projice abs te, providebit.* Hæc ille spei plenus, atque in Deum fiduciæ, quæ certè non defuit: sed providit etiam miraculo. Nam licet edentulus totus, & articulatè, uti aliàs, loqui, & cibùm masticare probè.

Hoc nimirum amabilis Dei providentia concessit, & simplici obedientiæ, quæ paret ad litteram, & castitati, cujus in paucis amans fuit bonus Præsul, & insigni, quo valuit animarum zelo; quo si prædims id agas quod ille; nec tibi deerit eadem cœli providentia, uti nec illi defuit.

OCTAVUM PRÆSIDIUM

A sedula, & arctiore sensuum externorum custodia.

ABiit in vulgus tritum illud adagium: Tria sunt tenerrima: *Oculus*, *Speculum*, & *Castitas*. *Custodia sensuum.*

Oculus quidem, ut qui ne pulvisculum patiatur.

Speculum, quod nec minimum oris halitum.

Castitas, ut quæ ne leviusculum quicquam admittat, quin & inficiatur, & labefactetur tota; ideòque ut illorum sedula & diligentior haberi debet custodia: sic & hujus quam arctissima; & quidem

Primo *Oculorum*. quorum enim potiùs? hi quippe *sunt in amore duces*, indeque & *prima adulterii oculorum tela sunt, secunda verborum*, ut scitè D. Augustinus, ideoque custodiendi, & vallandi sunt illi quàm maximè; & hoc quia, qui oculo inficit, atque vincit; & Virginitatem, inficiat, ac vincat est necesse. Et hoc quia & hæc, & illi propè idem sunt; ut annotavere Sapientes Græci, apud quos una, eademque vox κορὴ & pupillam oculi, & puellam, seu Virginem, significat, ut vel ex eo intelligas Virginem custodiendam ut pupillam oculi; adeoque & Virginitatem. Et hoc quidem insigni oculorum custodia, quam ab ipsa Ecclesiæ infantia commendatam Christianis omnibus fuisse probant antiquorum scriptorum monumenta; inter quæ illud Tertulliani: *I. Visus.* *Serm. 89. de Temp.*

Tam sancti Viri est subfundi si Virginem viderit, quam sanctæ Virginis, si à viro visa sit. *L. de Veland. Virgin. c. 2.*

Et hoc D. Basilii, qui Libavii scholam ingressus, rogatusque ut ad ingenuos adolescentes aliquid diceret, monuit *pudore ornari, demissos habere oculos, sursum animum.* Quam oculorum modestiam simul & verecundiam à Christo haustam ostendit Venerabilis Beda, ad illa D. Joannis de Christo verba: *Cùm sublevasset oculos* IESVS, hoc, inquit, memoravit, *ut disceremus, quod oculos non erigebat huc, atque illuc.*

Et ita didicerunt à Christo Christiani, quibus nec elati oculi, nec emissitii, & vagi; sed modestè demissi, imò & ex eorum voto probè clausi.

Ita

Ita *S. Ephræm* etiam à meretricula benè doctus. Hæc fortè in virum Dei oculos defixerat, cui ille: *O mulier dic mihi, cur me afque adeo intueris?* cui illa: *Quia ex te viro ego sum, tu autem me ne respicis quidem; sed in terram, ex qua sumptus es, oculos tuos retorques.* Notarat procax mulier demissos Viro sancto oculos, & probarat allato etiam eleganti apophtegmate.

Bollandus, 1. Febr.

Et ita demissos habuit, servavitque è Societate JESU Coadjutor in Collegio Cordubensi sacristanus; quem *D. Teresia* in excessu mentis viditin cœlos educere numerosam animarum turbam, cujus ipse dux erat, atque antesignanus. Hic, ut in omni virtute excelleret, maximè verò in oculorum custodia, cujus argumento est illud, quod anois omnino triginta, quibus Æditui officio functus est, Virgines quadringentas, quas vulgo devotas appellamus) omnes distinguebat ex voce, ex facie ne unicam, quia ne unius unquam faciem viderat, adeo sui observator & oculorum custos egregius: uti & illi qui oculos benè claudi maluerunt, quàm malè custodiri.

Lancicius. Opusc. XVII.

Et ita sancta mulier nomine *Daria* cum orbata esset oculis à *S Brigida Virgine* petiit oculis benedici, ut vel semel mundum aspiceret, & oculum mundi hujus, id est Solem: benedixit illa, & vidit: at iterum tangi oculos, & claudi voluit: tetigit *Brigida*, & rursum oculos clausit, ceu geminas animi fenestras, quas occludi maluit *Daria*, quàm non benè custodiri.

1. Febr.

Ita etiam *B Iordanus* Dominicani Ordinis Generalis Magister, cui cùm ex morbo periisset unus oculus, convocatis ad se fratribus, sic ad illos:

13. Febr.

Fratres agite gratias Deo, quia ego jam unum perdidi inimicum. Rebatur nimirum, & rectè, oculos sibi inimicos, gaudebatque si è duobus, unum saltem perdidisset.

Ejusdem mentis, & animi fuit Venerabilis *Cæsar de Bus*: hic utroque orbus lumine, cùm audisset cœcitati suæ indolere quam plurimos, cathedram conscendit, atque ad frequentem concionem dixit, monuitque ut Deo gratias agerent, vel ex eo, quòd amissis duobus oculis, unà etiam duos inimicos amisisset. Et certè ii plerumque sunt oculi, & ita quidem, ut qui nec armis vincuntur, vincantur oculis. Sic à Madianitis victi quondam Hebræi, de quibus ita eleganter Basilius Seleuciensis: *Cum armis vincerent, oculis labebantur, pilis, atque hastis superiores, forma jaculis vulnerabantur.* At unde ea jacula? utique à forma hausta per oculos, à quibus etiam ad animos evadunt alia jacula impuri amoris, eosque vulnerant, ac perdunt: & certè quidni sic perderent.

Orat. 6.

Sunt oculi *libidinis pronubi, & quasi lenæ*, ut advertit D. Basilius.

Sunt veluti *incorporea quædam manus*, quibus animus apprehenditur, & capitur, ut annotat ille ipse S Præsul.

De Virginitate.

Sunt veluti *prædones*, qui nos spoliant bonis omnibus, Dei gratia, aliisque cœli ornamentis, quibus ante nitebat mens sancta.

Sunt *introitus vitiorum*, ut disertè S. Chrysologus: per eos enim in animæ penetralia introeunt vitia propè omnia, maximè verò Cupido, & Venus; & hujus, atque illius ignes, & sagittæ.

Serm. 139.

Sunt & *retia*, quibus involvuntur, irretiuntur, & captivantur animi. Sic eos appellandos censuit D. Ambrosius, qui voluptatem dum suis depingit coloribus, sic de illa:

Ludentibus jaculans palpebris retia, quibus pretiosas juvenum animas capit.

L. 1. de Abel c. 4.

Ecce ut retia sua jacit voluptas, atque in animas immittit per oculos emissitios, per ludentes, & lascivientes palpebras, & *telum lethali veneno illitum* admittunt, ut author est *Antiochus*, & mollia retia, ut author Ambrosius; ut proinde mirum non sit cùm ii sint oculi, si eorum tam sedula, tam arcta debeat esse custodia; imò & tam sancta.

Hom. 17.

Certè sanctam esse voluere sub ipsa Ecclesiæ initia Christiani, apud quos ea invaluit consuetudo, ut cùm Christi corpus sumpsissent, ac deinde, (ut tum moris erat) etiam & sanguinem, uda adhuc labra manu tegebant, eamque deinde ad oculos admovebant, tum ut eam rem oculis cariorem sibi esse demonstrarent, tum vel maximè, ut eo contactu Eucharistiæ vis, & præsentis Numinis sanctimonia & oculos expiaret, & decore pudicitiæ consectaret, & firmaret cœlesti illa fidaque custodia, à qua descendo ad aliam, quæ est Aurium, & Auditus.

Cyrill. Hieros. Catech. myst. 5.

II. Auditus.

Benè censuit, benè dixit Plutarchus, cùm pronuntiavit illud Aures esse veluti opportunas ansas ad virtutem: & hoc verum est quàm maximè in natura integra, nec infecta peccati nævo: at ex illo factæ sunt viæ ad malum: per illas enim veluti per aditus patefactos, & pervios ingrediuntur vitia, atque ad animum usque evadunt, per illas intrant inverecundi sermones, cantilenæ molles, amatoria verba, & insignis quædam maledicentia, quæ ubi animum subiit, eum inficit, ac perdit: ne porro ita subeat, inficiat, perdat, audiendus Valerianus Episcopus Cemeliensis, qui sic olim ad suos, sic modo etiam ad nos:

Nemo insidiantibus cantibus credat, nec ad ea libidinosa vocis incitamenta respiciat, quæ cum oblectant, sæviunt; cum blandiuntur, occidunt.

Hom. 6.

Ne verò ita sæviant, & occidant duo castis animis, & auribus adhibenda.

Primum secandæ sunt aures, deinde sepiendæ etiam spinis.

Hippocrates libro de aëre, & aqua, & Nyssenus libro de viribus animæ, scribunt auribus aspersas esse venulas aliquas, quæ si secentur sterilescit homo, & insolentis libidinis impetus, aut valdè coërcetur, aut etiam penitus extinguitur.

Cap. 4.

Quod naturæ, hoc & virtuti dandum: admovenda est auribus medica manus, resecanda, rescindenda colloquia, quæ Venerem sonant, & aliud quidvis à casta mente dissonum, adhibendaque, ut ait Tertullianus, *Ornamenta aurium, Dei voces.*

In Scorpiac. c. 3.

Et ita adhibuit S. Bernardinus, qui etiam adverbulum turpe rubere totus, & pudore suffundi, cujus probè conscii socii omnes, etiam alias discoli, si fortè quid ejusmodi in colloquium intulissent, adventante Bernardino, illico conticescere, aut ad alia converti, adjicereque illud: *Taceamus, taceamus, ecce Bernardinus.* Nimirum hæc illi erat aurium custodia: quæ eadem & tibi. sed & alia quoque

Ea erit à spinis; ex illo sapientis vel monito, vel oraculo, quo docuit *aures sepiendas esse spinis*, hoc est quadam morum severitate, gravi vultu, & ad verba obscæna tetrico, hoc est forti, & acerrima custodia muniendas aures, ne libido per eas introeat. Et hæc tibi erunt pro auditus custodia, cui accedet

Eccl. c. 28. v. 29.

III. Gustu.

Alia pro *gustu*. Quis enim nesciat castimoniam delitiis, saturitate genialis mensæ, popinarum luxu, atque ingurgitationibus gravissimè oppugnari. Hieronymum audi & sua, & aliena doctum experientia. sic ille aliquando:

Non Ætnei ignes, non Vulcania tellus, non Vesuvius, & Olympus tantis ardoribus æstuant, ut juveniles medullæ vino plenæ, & dapibus inflammatæ. Et quia sic inflammatæ, adhibenda in victu magna moderatio, & acria ac severa custodia, à jejunio, & aliis corpusculi afflictationibus. Et hac, & illud adhibuit D. Hieronymus, Athleta fortis, à quibus (ut ingenuè de seipso) *quidquid in me fuit humoris libidinis excoctum est,* atque consumptum.

Epist. 10. ad Furian.

Epist. 22.

Hujus exemplo moti, & ratione etiam permoti eadem castimoniæ servandæ præsidia attulere alii sanctitate illustres.

B. Henricus Suso, nunquam usus vino, nisi die Paschatis, eóque modico.

S. Richarius pane contentus, & ordeo, & aqua pura, quam & suis miscebat lacrymis, & illa etiam cinere aspergebat.

S. Euthymius, & alii cum eo Viri Religiosi herbis, & leguminibus victitare soliti. Mitto alios, & transeo ad alterius sensus custodiam,

IV. Odoratus. Ea erit Odoratus, qui & ipse restringi debet, ne plus æquo sese effundat ad hauriendos odores; afflata enim odorum suavitas mirum quantum animum emolliat atque effœminet, inducatque petulantia cujusdam lasciviæ socordiam, cujus probè conscii

Divi Patres, aliis, atque aliis appellationibus seu totidem coloribus depinxerunt.

Orat. 12. D. Gregorius Nazianzenus, in Theologia facilè princeps, *olfactum* esse dixit, *animum effœminantem*.

Catech. 12. D. Cyrillus Hierosolymitanus, *voluptatu inescativum*.

L. 2. Pædag. c. 8. Clemens Alexandrinus, *odores* vocabat *puellares illecebras*, gynæcei proprias, tantum non meretricias.

Epist. 8. D. Hieronymus graviore usus censura, *Pestes, & venena pudicitiæ*.

In 1. 5 ad Galatas. D. Chrysostomus dicere solitus nares accepto suavi odore, sæpiùs imposuisse menti; imò & *lymphasse ad voluptatem*, hoc est, indidisse œstrum libidinis, & furibundum amoris impetum attulisse.

Ecce quæ ab olfactu, & suavi illa odorum fragrantia, castæ menti pericula, quæ & vitiorum monstra, quæ ni arceas fideli, severáque custodia te in apertam perniciem trahent.

Ita traxerunt aliquando *Muleassem* Regem Tunis in barbaria: hic inito prælio, cæsus, profligatusque cum celeri fuga sibi consulere pararet, ex ea retractus, agnitusque ex molli illa odorum fragrantia, quæ vestes imbuerat, à proprio filio excœcatus cum duobus liberis.

Quod illi in corpore, hoc tibi in animo eveniet, si te ad illam odorum mollitiem enervaris, capieris ea primùm ceu laqueo, dein excœcaberis, & oculum bonæ mentis, id est cœlestium intelligentiam, amittes, ac denique ea orbus etiam peribis: sed ne longiùs

Venio ad alium, qui humano corpori inditus est sensum, is est *Tactus*, cui etiam admovenda arctior custodia, eo maximè, quod ille sensus toto corpore sit sparsus, atque ut ait Aristoteles *inter sensus sit primus*, & sine quo nullus alius in animante esse possit.

V. Tactus. Est ille etiam omnium infimus, præ cæteris materiæ immersus, atque ad illius fæcem, & colluvionem abjectus, adeoque periculosus quàm maximè.

Climacum audi, Virum à religione clarissimum, sic ille: *Fit nonnunquam ut ex solo tactu corpus inquinetur. Nihil quippe isto sensu gravius, nihil periculosius.* Gravitatem porro & periculum inde agnosces, quod Aristoteles, voluptates ex tactu perceptas, *serviles, & belluinas* appellat. Gradu 15. L. 3. Ethic. c. 13.

D. Gregorius Nazianzenus *rabiem* quandam; Orat. 6. D. Basilius *lenam libidinis*, ut qui hanc proritet, ac foveat, ideoque cavendus vel maximè tactus, seu Lib. de Virg. proprii corporis, seu etiam alieni, si castitati velis benè esse cautum: ut enim eleganter, & verè D. Hieronymus: *Tactus, & joci moritura Virginitatis sunt principia.* In vita S. Hilar.

Testis erit Vir alias religiosus, simplex, & rectus. Hic affectu, ut opinabatur, spirituali, & bono, cum *B. Mariæ Ogniacensis*, manum attigisset, strinxissetque, illico motum in corpore persensit insurgentis libidinis, cujus inscia cum esset illa, è cœlo hanc vocem audiit, *Noli me tangere*.

Nimirum attactum etiam levissimum cœlum odit, ac prohibet; utpote periculosum, & castitati inimicum, cujus probè conscius *B. Iordanus* Ordinis Prædicatorum Generalis magister, matronæ nobili ac piæ, manum sibi fortè tangenti, & abstinere jussit, & hæc etiam illi:

Terra bona est, & aqua etiam non mala, & tamen ex hujus, illiusq; contactu fit lutum. Quid frigidius ferro, & silice, & tamen ex hujus illiusq; contactu, atque allisione exilit ignis.

Dixit & matronam illam pudore suffudit, & deinceps & illi, & sibi benè cautum voluit: vel ex eo quod vir, & mulier sit, quod terra, & aqua, quod ferrum, & silex.

Ex quibus coronidis loco id conficio. Primùm Viro religioso abstinendum ab omni tactu alieni corporis etiam faciei, & manuum; non modo in Virginibus, ac fœminis: sed etiam in pueris, & adolescentibus.

Deinde à tactu arteriæ in puellis, ac fœminis fortè ægrotantibus. Unde nullo modo probare possum, in Sacerdotibus, ac Religiosis etiam primæ notæ, eam licentiam, qua tentant arteriæ pulsum, ut ex illius micatione judicent, sitne, & quantus febrilis æstus. Videant, qui ejusmodi sunt, ne alios ab illo tactu patiantur æstus & ignes. Id certè Religiosis Societatis JESU severè est inhibitum & prudenter, & rectè.

TRACTATUS DE OBEDIENTIA CHRISTIANA, ET RELIGIOSA.

Ad illa verba: *Domine, quid me vis facere?* Actor. cap. 9.

BAT *Saulus* in Damascum *spirans minarum, & cædis in Discipulos Domini; cum ecce circumfulsit eum lux de cælo*, & in luce ardor quidam igneus, quo velut afflatus in terram pronus concidit, & vocem quasi tonitruum audiit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Hac voce, ceu tonitru, percussus. *Quis es Domine?* inquit: Et ille: *Ego sum IESVS, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare.* Quid hîc Saulus? Eum jam occuparat timor ac stupor, quo evictus, & jam alius à seipso exclamat: *Domine; quid me vis facere?* Hæc Sauli vox, hic spiritus, hic ardor entheus, quem dum suspicit, & amat D. Bernardus, sic gemens, ac suspirans ad suos; imo ad omnes inclamat: *Quàm pauci inveniuntur in hac perfecta obedientia forma. Heu! plures habemus Evangelici illius cæci, quam novi Apostoli imitatores.* Serm. 2. in Convers. S. Pauli.

Ut porrò ea perfectæ obedientiæ forma magis in luce sit, & alto quasi die, duas movebo quæstiones, quarum prima hæc erit, quid sit obedientia? altera quæ etiam perfecta?

QUÆ-

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Domine, quid me vis facere?* Actor. cap. 9.

Quid sit Obedientia?

I. Est virtus universa.

EAM non pressiùs definiam, ut fit in scholis, & Lycæo: sed largiùs describam, ut fieri solet in pulpito, & fusa ad populum concione, ex his enim *obedientiæ* descriptionibus, ipsa quodammodo ejus natura, atque vis magis elucescit, quàm ex pressiore aliqua illius definitione. Itaque ut ad rem propiùs.

Lib. 5. Ethic. c. 1.

Aristoteli, Philosophorum Principi: *Obedientia* est *virtus universa*, vel quia universas virtutes quasi complectitur: vel quia hac assurrexit Universi moles, & eadem quasi continetur, & durat.

Gen. c. 1.

In prima illius molitione; rerum omnium factor, ac creator Deus: *Dixit, & facta sunt.* En promptam, & celerem *obedientiam*, dicere Creatoris, est fieri.

Dixit, & factum est cœlum: dixit, *fiat lux, & facta est.* fiat terra, & facta est; & dividantur aquæ ab aquis, & divisæ sunt. Ecce obedientiæ vim, atque energiam; à qua uti surrexit Universum, sic & ab illa conservatur, & durat: ut enim D.

2. 2. quæst. 104. art. 3.

Thomas: Virtus obedientiæ spectat ad *ordinem*, quem in mundo posuit Deus, & ordo obedientiam ipsam ostendit, à qua mira accedit Universo venustas, à qua & κόσμος dicitur, id est ornatus, & venustus; quæ venustas quamdiu durabit, durabit & mundus, si labefactatur illa, necesse est ut concidat, atque in chaos confusum, ac horridum redigatur: ut proinde & verè, & præclarè dixerit D. Grego-

Orat. 9.

rius Nazianzenus: *Obedientiæ legem terrena simul & cœlestia tueri, ac conservare.*

II. Mater, & Custos Virtutum.

Huic obedientiæ descriptioni affinis est illa, quam effert Divus Augustinus, cujus hoc effatum.

Lib. 14. de Civit.

Obedientia, quæ virtus in creatura rationali, mater quodammodo est omnium, custosq; virtutum. Mater quidem, quæ eas veluti concipit, ac parit: custos autem, quæ eas nutrit, fovet, ac conservat.

III. Nota Christianitatis. Epist. 6.

D. Ignatio Martyri, Obedientia symbolum erat, ac veluti nota Christianæ gentis, à qua discerneretur ab aliis. Sic enim aiebat: *Revereri præstantiores, atque majores, Christianum est.* Solent oves in vellere admittere stigma quoddam, ex quo noris, cujum sit pecus.

Porrò stigma illud in ovibus Christi, hoc est Christianis, est Obedientia: uti è contrà inobedientia, est stigma Antichristi.

IV. Tessera Societat. Jesv.

S. Ignatius Societatis JESU Fundator, & post Deum author, ut suos in omni virtute præstantes amaret: sic in obedientia planè singulares ac præstantissimos exoptabat, aiebatque hanc esse minimæ Societatis suæ veluti *Tesseram*: Tesseram utique sacræ, ac religiosæ militiæ: quam uti agnovit, amavitque B. Franciscus Borgia; sic & eâ usus, ut Rudolphi Aquaviva, Societatis ejusdem candidato animum flecteret.

Ribad. in hist. virt. l. 4. c. 6.

Societatis ineundæ certus, è paterna domo in nostram se receperat, & hoc præcipiti fugâ: repetitus paternis precibus, mandante etiam Pontifice, tantisper apud suos esse jubebatur, tum explorandæ constantiæ gratiâ, tum ut aliquid justo Parentis dolori concederetur. Sed nec Parentis lacrymæ, nec virorum principum (qui domum reducturi aderant) nec Pontificis imperia (quæ subrepta esse dicebat) apud Adolescentem tanti erant, ut quippiam illis putaret tribuendum. Nec enim patiebatur se è salutis portu abreptum iterum revolvi in fluctus rerum humanarum, etiam ad breve tempus.

Quod ubi advertit Franciscus Borgia, Præpositus Generalis, non aliâ, ad inflectendum adolescentis animum, machinâ usus, quàm objecto obedientiæ nomine, quam aiebat à B. Ignatio datam Societati *tesseram.* Ea audita sese remisit Adolescentis ardor, & eò quidem, ut ne verbulo quidem mutire ausus, lacrymarum plenus abierit, currumque fratris conscenderit.

Valuit obedientia, egregiæ indolis index, & post aliquot dies victor ad nos rediit, & tyronibus redditus, ejus sanctimoniæ jecit fundamenta, cui deinde Salsetanæ palmæ coronam imposuerunt.

Theophilacto, Obedientia est *opus Dei.* V. Opus Dei.

Considera, inquit, *quod humiliari, atque obedire opus est ejus, qui à Deo egressus est, & ad Deum vadit. Superbire autem, & inobedientem esse, opus est ejus, qui à dæmonibus exivit, & ad dæmones vadit.* In c. 13. Ioan.

D. Ambrosio, Obedientia est *Jugum Christi*: sed leve, sed amabile; sed gloriosum. Sic enim de illo mellea, ut solet, eloquentia. *Portare jugum Christi suave est, si ornamenta putes cervicis tuæ esse, non onera. Erige cervicem, redimicula, non vincula geris. Muta quoque animalia redimiculis gaudent, & phalerari sibi magis, quàm nudari videntur.* IV. Jugum Christi. Serm. 3. in Psal. 118.

Argumentum petit ab equo, & mulo, quibus etsi non sit intellectus, gestiunt tamen si phaleras induerint, quibus regantur, & flectantur partes in omnes.

Nobis est mens altior, atque intelligentia, quæ obedientiæ vinculis gaudet, ac triumphat. Et ita gaudere docta, atque triumphare S. Mechtildis ipso die Veneris sancto, die utique, quam uti morti suæ; sic & obedientiæ sacravit Deus homo, *factus obediens usque ad mortem*, & quidem *Crucis*: quam Christi obedientiam dum suspicit, & amat pia virgo, quæritque quid pro illa munificentissimo Salvatori impendere possit: audit *obedientiam.*

D. Vincentio Ferrariensi, *Obedientia* dicebatur, *parvulorum infantia*, exemplo petito ab infantia JESU, quæ perfectæ obedientiæ norma fuit, atque exemplar, expressum illis Evangelistæ verbis: *Et erat subditus illis.* *Qui? Quibus?* exclamat Bernardus, & mox respondet: DEVS hominibus, MARIÆ & JOSEPHO: *Deus*, inquit, *cui Angeli subditi sunt, cui Principatus, & Potestates obediunt, subditus erat Mariæ, & Ioseph.* VII. Parvulorum infantia. Luc. 2. v. 51. Hom. 1 super Missus.

Hæc ubi extulit S. Præsul, tum ad Lectorem stylum convertit, & sic inquit:

Mirare ergo utrumlibet, & elige quid amplius mireris; sive Filii benignissimam dignationem, sive Matris excellentissimam dignitatem. Vtrimque stupor; utrimque miraculum.

Christo Servatori, obedientia *cibus* illius est: sic enim ad Discipulos, qui fortè ingerebant illud: *Rabbi manduca*; quibus mox injecit illud: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.* VIII. Christi cibus. Ioan c. 4. v. 34.

Ita illi pro cibo, pro nectare, pro ambrosia fuit obedientia; hæc una ejus palato sapere, cætera desipere.

Est in hominibus insolens quædam cibi appetentia, eáque in variis etiam varia.

Hercules bovinis carnibus impensè delectabatur, Achilles Leonum medullis, Tyberius Cæsar cucumere, Alexander Macedo pomis, Plato ficubus; Archesilaus Philosophus uvis, Iason, magnus Jureconsultus, rubro melone; alii aliis cibis capi, atque detineri, non sine aliquo culpæ nævo, gulæque vitio impotentiore: At Christus unica obedientia pasci, atque oblectari: hæc illi pro omni cibo, proque deliciis. Quæ enim potius? aliæ corpori tantùm serviunt, & abdomini; hæc mentem, potiorem

rem utique hominis partem, alit, fovet, ac servat æternos in annos. Sed ne longiùs; videamus quæ deinde, & qualis sit *obedientia*.

IX
Mors voluntaria, sepultura voluntatis.

Climaco, *est perfecta abnegatio propriæ animæ, & proprii corporis, mors voluntaria, vita sine sollicitudine, navigatio sine damno, sepultura voluntatis.*

Esse autem mortem voluntariam, & sepulturam voluntatis, suos ut edoceret S. Franciscus Assisius, fratrem aliàs inobedientem, mandavit primò religiosa veste exui: tum fossam altiorem erui, denique in ea vivum defodi ad mentum usque. tum hæc illi; *Esne mortuus frater?* cui cùm dixisset ille. Enimvero Pater suum mortuus; imò & sepultus: tum jussit extrahi, hoc uno facto fratribus suis indicans illud: Obedientem & sibi mortuum esse debere, atque etiam in vivis sepultum.

Wadingus in Annal. Minorum To. 1. An. 11.

Sit igitur indubitatum illud, quod Obedientia sit mors quædam. Mors, inquam, non fatali quadam necessitate homini imposita: sed assumpta voluntate; mors, à quâ manat vita, non huic corpori, ac luteæ moli: sed animæ; mors, quæ tamen mortis nomen, & damnum nesciat, quæ vitam donet, & quidem æviternam; ubi tamen ab illa quasi quasi morte successerit, & ipsius voluntaria sepultura; hanc enim etiam aperit *obedientia*: imò & ipsa est illius *sepultura*; è qua tamen nihil putredinis, nihil fœtoris aspergatur: sed potiùs & animæ, & corporis integritas, atque nitor; & ex illa quædam immortalitas, cujus testem amo, testem appello Aschanum in sancta obedientia mirè, dum huic ævo viviret, exercitatum. Hunc post obitam feliciter mortem, cùm fortè è sepulchro invocaret, evocaretque annosus senex; rogaretque, an esset mortuus? hanc ea interiore sepulchri spelunca vocem audiit. *Obediens mori nequit.* Sed à Climaco ad Cassianum veniamus: huic

Climacus gradu 4.

X.
Via ad perfectionem.

Obedientia est velnti *via quadam compendiosa ad consummatam perfectionem*; sic eam appellandam censuit Joannes Abbas, & sua etiam experientia docuit. Rogatus enim à suis in extrema brevis ævi meta: Qua via ad tantam vitæ religiosæ perfectionem ascendisset, respondit in hæc verba:

Nunquam feci voluntatem propriam, nec aliquem docui quicquam, quod priùs ego non fecissem. Hæc ille, à quo transeo ad aliam obedientiæ appellationem petitam ex græca parœmia.

Cassian. l. 5. Instit. c. 8.

XI.
Mater felicitatis.

Huic, *Obedientia felicitatis est mater.* Petitur illa ex doctis Antiquorum monumentis, in quibus hæc aiunt: *σωτῆρα*, id est soterem, ac sospitatorem in uxorem duxisse *πειθαρχίαν*, hoc est *Obedientiam*, ex quo conjugio enata proles quam dixere *εὐπραξίαν*, id est *felicitatem*. Et hinc illa, ut dixi, parœmia; *ἡ πειθαρχία τῆς εὐπραξίας μήτηρ. Obedientia felicitatis mater.*

Apologus est, & ingeniosum figmentum, ex quo veteres illi sophi nos doctos voluerunt, Obedientiam ortu esse divinam, & mortalium genus felicissimis eventis, & beatitudine complere.

Quod illi quasi per nebulam intuiti sunt; id clara in luce vidit sapiens, qui Obedientiæ felicitatem, atque immortalitatem pollicetur; ait enim de illa: *Radix est immortalitatis*, non illius, quæ vitæ huic servit, ac tempori: sed quæ cœlo, atque æternitati. Ut enim D. Augustinus: *Sola obedientia tenet palmam, sola inobedientia invenit pœnam.*

Cap. 15. v. 3.

In Psal. 70.

Ita palmam obtinuit R. P. Petrus Faber, unus è decem Sancti Ignatii sociis. Jussus ab hoc Neapoli Romam redire summis caloribus, qui Romanum cœlum primò subeuntibus pestiferum reddunt.

Hanc perfectionem dissuadebant amici, ipsique etiam medici, monebantque ut cunctaretur paululum, dum pluviæ æstum frangerent nihilominus constanter ire perrexit, adjiciens illud dignum Posteris: *Homini religioso obedire est necesse: vivere non est necesse.* Dixit, paruit, ivit, & simul obedire, simul & vivere desiit.

Rho histor. Virt. l. 4. c. 6.

Verùm non dissimulavit è beata cœli regione palam facere, quæ ab hac obedientiâ consecutus esset præmia; se enim videndum obtulit amico cuipiam, beata luce collucētem, docuitque obedientiam illam, quæ mortali noxia fuerat, proficuam immortali sibi fuisse, magnâ gloriæ, ac felicitatis accessione; quam scilicet unam spectabant, & qui imperabat, & qui parebat.

Hæc tradidit Andræas Oviedus, Abissinis deinde datus Patriarcha.

XII.
Virga Divina.

Venio ad postremam obedientiæ descriptionem, quæ alias propè omnes complectitur, & omnia obedientiæ bona continet, atque ostendit. quod scilicet *Virga* sit quasi *divina*, quæ quidquid attigerit, vertit in aurum.

Antiquis aliæ, atque aliæ nominatæ Virgæ.

Una fuit *Chemica*, aut *Magica*, cujus contactu omnia mutabuntur in aurum. Nempe hæc Veterum opinio fuit Virgas hujusmodi fuisse tam potentes; unde & natum adagium, ut quod evenerat beatissimè ad opulentiam, id *divina virgula* contigisse dicerent.

Altera fuit *Virga* Moysis, qua cœlum aperiebat, dividebat maria, & è sicca rupe eliciebat aquarum fontes uberrimos.

Alia fuit *Virga* Minervæ, cujus attactu Ulyssem efficiebat juvenem, ac mirè formosum, & eundem cùm vellet, ejusdem virgæ vi deformabat in senem, rugosum, pallidum, invenustum.

Alia fuit *Virga* Mercurii, quam credebant stupendorum operum artificem. Et hæc pleraque omnia è doctis Poëtarum commentis petita, atque hausta; si *Virgam* Moysis exceperis, & hujus imitatrices, quas artibus mali dæmonis habere voluerunt Magi Pharaonis, mirabilium etiam effectrices.

Ego iis relictis ad mores transeo, illudque ex veritate pronuntio: *Obedientiam* esse *Virgam* propè *divinam*, quæ meliore via, modóque, quidquid attigerit vertit in aurum; non illud, quod è terræ sinu eruitur, quod oculis fulget, quod avaris est in pretio: sed quod bonis mentibus est in primis curis, atque amoribus, videlicet *Aurum* opimi, atque divitis apud Deum *meriti*: est enim ea obedientiæ vis, ut actiones cæteroquin nullius apud Superos, Deumque pretii, faciat esse miri valoris, ac meriti: exemplis res evadet illustrior.

Dormire, in belluis opus est naturæ: in hominibus sæpè socordiæ: in obediente verò aurum est, & gemma; & si quid his pretiosius: est enim & meriti capax, & conciliandæ æternæ felicitati valet, parandæque gloriæ deservit. Ita obediens cùm dormit lucrum facit, & quidem ingens, ac cœleste.

Comedere, bibere, ludere, in hominum vulgò sæpe intemperantiæ est: in obediente autem & virtus, & meritum, & corona: adeo verùm illud, obedientiam esse veluti *Virgam divinam*, quæ omnia, etiam vilissima vertit in aurum meriti, & coronam beatitatis.

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Ad illa verba: *Domine, quid me vis facere?* Actor. cap. 9.

Quæ sit perfecta Obedientia?

DIvo Bernardo interprete ac judice in his ipsis Apostoli verbis, primóque limine conversionis invenitur *perfecta obedientia forma*; in qua tres omnino partes:

Serm. 1 in Convers. S. Pauli.

Prima

Prima fuit *Obedientia prompta*: A cœlesti luce, qua circumdatus, & quasi fulgure percussus, atque prostratus fuit *Saulus*, audiit deinde & illud: *Surge.* surrexit illico: *Ingredere civitatem*, ingressus est, nec secum ipse disputavit, nec tergiversatus est, nec de cœcitate, qua affectus erat, conquestus, nec ullam aliunde moram, ac remoram injecit: surrexit, abiit. En *Obedientiæ* pars prima.

Altera est, *Obedientia cæca*: accipit enim & illud à Christo, seu judice, seu vindice, *Et dicetur tibi.* Non interrogat ecquid dicetur? A quo? Quando? Ubi? Nihil horum quærit, nihil expectat: unum illud: *Et dicetur tibi*; hoc nimirum obedienti est satis. En *Obedientiæ* pars altera.

Act. c. 9. Postrema est, *Obedientia fortis*, & ardua ad audendum, ad patiendum etiam quidlibet: cujus testes illæ Christi ad *Ananiam* voces: *Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.*

Ab hac Apostoli obedientia, & quæstioni propositæ facio satis, & longiùs elabor ad illas perfectæ obedientiæ partes, quarum prima hæc erit

§. I.

Obedientia prompta.

In Reg. c. 5. Divus Benedictus Ascetarum insignium Patriarcha, de suorum obedientia loquens, hæc extulit: *Moram pati nescit in faciendo*, & paulò post exponens illam ipsam celeritatem obsequentis animi; sic ait: *Ex occupatis manibus, & quod agebant imperfectum relinquentes, vicino obedientiæ pede, jubentis vocem factis sequi.*

D. Benedicto consentit D. Bernardus, qui sic de obediente & piè, & magnificè.

L. de præcep. & dispens. *Verus obediens parat aures auditui, linguam voci, pedes itineri, manum operi; & se totum intus colligit, ut mandatum peragat imperantis.*

Divis Benedicto, & Bernardo amplius aliquid D. Hieronymus, qui agens de genio monachorum in vasta Ægypti solitudine, hæc de illis:

In Reg. Monach. c. 10. *Subditi antea conabantur jussa implere, quàm forent emissa, & quibusdam quodammodo indiciis nitebantur prophetare de voluntate mandantis.*

Sic antequam hæc in actum, in imperium abiisset, jam parebat subditus, & non tam sibi imposita, quàm imponenda complebat. Cujus rei clarum exemplum prostat in Beato Epiphanio Ticinensi Episcopo, de quo adhuc Diacono, cùm Præsuli Crispino inserviret, loquens Ennodius ita prædicat:

In vita Epiphan. *Pes illius erat oculus, dextera, cujus ministerio quidquid optasset fieri, ante jussionem suam videbat impletum. Præsentiunt enim bonæ mentes eorum desideria, quibus cum integritate famulantur.*

Hujus porrò obedientiæ tam promptæ, & celeris Ænigma, sunt jacta de cœlo fulgura, de quibus illud Jobi: *Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & revertentia, dicent: Adsumus.* *Cap. 38. v. 35.* Ita nimirum priusquam jubeantur fulgura, eunt, revertuntur, & dicunt: *Adsumus.* Tam prompta, & expedita obtemperandi contentio; quæ ut apparet, & micat in fulgure: sic & visitur in obediente; cujus illustre exemplum habes in D. Bernardo.

Dum altior emineret in ipso orationis æstu, à seipso abiit, & in illo mentis excessu JESUM vidit, ejusque aspectu, ac colloquiis mirè recreatus est: sed ecce dum his fruitur, importunus ad aures appellit campanæ domesticæ sonitus, atque ad everrendam domum evocat.

In ejus vita Quid hic Bernardus? abire à suavissimo JESU, à suis amoribus, ac deliciis, enimvero grave, ac durum; non abire, evocante campana, seu superioris lingua, etiam nefas: abit illicò Bernardus; sed non abit JESUS, ubi enim mundata scopis domo ad cellam suam rediit JESUM reperit eodem adhuc hærentem vestigio; audiitque illud à Christo: *Nisi abiisses, Bernarde, ego abiissem.* Ita nimirum inobedientes deserit Servator optimus, & obedientibus constanter adhæret.

Ita adhæsit S. Lutgardi: hæc enim cùm Christi colloquiis & sæpiùs, & familiariùs uteretur; si quando obedientia aliò evocasset; candidè solita dicere: *Lilia Cister. tom. 1.* *Expecta me hîc Domine IESV, ubi me expediero, celeriter ad te revertar.* Et verò expectabat JESUS, adeo amans erat, & patiens obedientiæ, cujus probè conscius *P. Gonzalus Sylveria*, ut natalibus illustris, sic & illustrior effuso Christi causa sanguine.

Hic acceptis à Conimbricensi Rectore litteris, quibus ex urbe Portuensi jubebatur Conimbricam quamprimum redire, repente se pedibus in viam dedit, nihil moratus socium, virosque alios graves, qui tantulam moram suadebant, dum calcei festinatò resarcirentur. *Aiebat enim obedientiam non pati moram, multum referre, quàm cito fiat, quod præcipitur, cùm in iis, quæ ad obedientiam pertinent, non hora; sed etiam horæ pars exigua, magnum sæpè virtuti afferat detrimentum. Denique, ut in conferendis beneficiis; ita in exequendis Superiorum mandatis, quantum adjicitur moræ, tantum demi gratiæ.* *Alegambe de ejus gestis, & morte c. 23.*

Dixit, & paruit: hyemeque perfrigida, atque humida, nulla penitus interposita mora iter arripuit, & quidem, quod mirere, nudis pedibus, sicque aqua, & luto perfusus, post dies aliquot Conimbricam venit, omnesque attonitos habuit tam singularis, & promptæ obedientiæ exemplo.

Sed hæc in religiosa quiete obedientia prompta; audi ut etiam in sæculi tumultu, & amplissimæ familiæ curis.

S. Francisca Romana, dum in oratione occupatur tota, sacrósque versiculos decurrit, ecce à marito importuniùs evocatur: paret illicò, eundémque versiculum tertiò interrumpit, nec absolvit. *In ejus vita.* Placuit Æterno Numini ea obediendi alacritas, atque promptitudo, & miraculo etiam probata: nam ille ipse versiculus litteris aureis concinnè expressus apparuit, non sine illius stupore, & obedientiæ miraculo; quod ut in hac, sic & in aliis dedit amabilis Dei providentia: ex innumeris unum adhuc alterúmve ejusdem generis hic etiam inseramus.

Fuit inter antiquiores eremi incolas, qui scriptione præpeditus, & à Superiore evocatus, littera etiam imperfecta relicta, eò, quo jubebatur evolavit, quam reversus auro perfectam invenit: nimirum apud Superos tota aurea est illa obedientia: quod & docebit nostra hæc ætas.

In monasterio Villanovano Virginum Teresianarum, cum fortè abesset à choro, quæ lectionem nocturni officii recitare debebat, *Anna de S. Augustino*, vitæ sanctimonia, & miraculis per Hispanias clara, jussa est alterius vices supplere, & lectionem nec prævisam, nec præparatam publicè legere: paruit illa, atque ad pulpitum festina accessit, & breviarium (quod fortè in duas partes erat divisum) circumspexit, & contrariam imprudens sumpsit, & ecce, quæ nusquam ibi lectio excusa erat, subitò tota litteris aureis descripta apparuit, vel ad maximam promptæ obedientiæ commendationem, vel etiam ad præmium, quod, ut in hoc genere, sic & in aliis *Histor. ord.* probatum voluit Deus etiam miraculo. Patebit istud, non verbis, sed rebus, atque exemplis.

S. Adelheidis Virgo fortè vinum promebat è cupa, cùm ecce evocatur subitò à cellaria, illa, utpote, quæ in obedientia nesciret moras, non obfirmato epistomio, imo vertibulo secum asportato abit, & se cellariæ sistit; tum etiam matri; ac deinde, sibi quodammodo reddita memor non obturati epistomii, abjicit se in genua, culpam agnoscit veniam-

veniamque precatur: cui religiosa mater: Ne turberis, soror; si quod est damnum, reparare potest qui dives in omnes Deus: eamus ittterim in cellam vinariam. Eunt unà, & ecce comperiunt ne guttam unicam è vase effluxisse, Deo confirmante celerem illam Virginis obedientiam etiam miraculo; ut intelligas ex eo, si tibi curæ sit obedientia, cætera ipsi Deo curæ fore.

In vita S. Columbani. Ita curæ fuit S. Columbani discipulo, & religioso in paucis obedienoæ dedito. Promebat & hic vinum è vase, cùm ecce derepente à suo Præsule accitus, abit aperto etiam epistomio, nec memor, nisi diuntissimè post, non obfirmati vasis, ad cellam redit, ratus effluxisse quidquid erat in vase. Et certè effluxerat; sed quod mirere, iu aëre ita pendulum, ut ne gutta unica in terram decideret, ne gutta periret: non vinum dixisses, sed quasi nubem in aëre pendulam. Adeo ferax miraculorum obedientia.

§. 2.

Obedientia cæca.

Cap. 4. VEtus illud, & verissimum Zachariæ oraculum: *Super lapidem unum septem oculi sunt.*

At quis ille lapis? & qui oculi? locus implexus, ac difficilis, in quo desudant Interpretum ingenia, calamique. Ne multis te morer, Amice Lector, omissis aliorum Doctorum opinionibus, inhærebo sententiæ B. Damiani, utpote quæ plurimum facit ad meum institutum. Lapis ille Christus est; *Cap. 28.* Isaiæ *Lapis angularis, pretiosus, in fundamento fundatus.* *Oculi* sunt Prælati, ac superiores, qui etiam subditorum suorum sunt oculi: ex vero enim obediens non alios habet oculos quàm Prælati, ac superioris, cætera exoculatus, & cæcus.

Probemus illud ingenioso Poëtarum commento, è quo tamen clara lucidáque micat veritas.

Finxerunt illi Phorcidem habuisse tres filias, easque miræ venustatis: sed nulla proprium, ac peculiarem habebat oculum; sed uno communi utebantur, quem induebant cùm necessario essent è domesticis latebris iu publicum lucemque prodituræ. Erat autem ille Patris oculus.

Figmentum est, & plenus mysterio apologus: is oculis subjicit, edocetque iu religiosâ familiâ unicum esse debere oculum, & quidem Patris, hoc est Superioris, qui verè Pater est: eo uti debent filiæ, hoc est, animæ religiosæ, cùm ad opus exeunt, cùm aliquid moliuntur: ab hoc probè oculatæ, cætera cœcæ.

1. Cor. 10. Eo certè usus Apostolus, qui hæc de seipso melioribus obedientiæ typis: *Captivo intellectum in obsequium fidei.* Est intellectus humanæ mentis oculus, & eum captivavit, & quodammodo sibi eruit, ùt uno alio oculo videret, quàm Dei, hoc est, supremi Domini.

Eo usi etiam cæteri Apostoli, qui cùm viderent à Christo sibi descriptum vitæ genus multis, & magnis difficultatibus circumseptum, & supra hominum fidem laboriosum, nihilominus (ut *Constit. monast. c. 22.* rectè annotat S. Basilius) *submissa mente, judicioque cervice, obedientiæ jugum subière, alacriq; animo in pericula, in judicia, in contumelias processère.*

Eo etiam usi primævi illi monasticæ vitæ studiosi. E multis unum producam, is erit *Antonius*, cognomento, & re etiam ipsa *Magnus*, is S. Paulum simplicem, qui relictâ uxore adultera ad monasterium venerat, & primùm repulsus; dein admissus *Bollandus 17 Ian. in vita S. Antonii c. 8.* fuerat, in obedientia cœca exercendum duxit: Primùm enim contextum funem jussit retexere labore multo; tum etiam denuo contexere: panem mensæ apponere, eique assidere, nec tamen comedere, tum etiam aquam tota die hautire, ac deinde effundere, denique vestem, qua tegebatur, dissolvere, ac denuò consuere, quæ omnia bonus senex obedientiæ studio, atque amore explevit, nec verbulo conquestus de labore inutili, ac vano; ita nimirum (ut Climaci verbis utar) *pio motu inexaminato, & indiscusso*; ad jubentis se voluntatem accommodabat; judiciumque illi suum omninò submittebat, judicium dico, hoc est, bonæ mentis oculum, ne alio uteretur quàm Patris, id est, Superioris, quod obedientiæ cœcæ munus fuit, & pia quædam exercitatio, in qua etiam nostra hac ætate mirè excelluisse visus Sebastianus Davinus, apud Lugdunenses Societatis nostræ tyro, obedientiâ etiam Veteranis iovidendâ.

Jacebat in horto aridus ramus temerè abjectus eum terræ mandare jussus, & aquam quotidie affundere usque dum viresceret. Paruit ille nullâ præabsurdi imperii interpretatione usus. *Ribadeneira. hist. Vert. l. 4. c. 8.*

Videri poterat, & rideri vanissimus labor, nisi eum probasset eventus, docuissetque ab obediente etiam vinci naturam, & cœlum ipsum; quod optimi Adolescentis obedientiam commendare voluit etiam miraculo. Nam ab illa multorum mensium irrigatione, viror redit, & ramus jam arbuscula novas frondes induit, auctáque ad justam altitudinem; tyronibus (qui eam *obedientiæ arborem* appellavère) exemplo fuit, atque admirationi.

Demus aliud Obedientiæ specimen etiam iu tyrone. Granatæ in Provincia Bœtica inter Novitios erat Jurisconsultus, & Advocatus antea nobilis, *Consalvus Esquinelius* nomine. Hic quo minus in rerum *Sacchinus P. 2 histor. Societ. l. 8. n. 130.* divinarum meditatione quiesceret, sicuti avebat, gallinarum quarundam irrequieto garritu perturbabatur. Quam molestiam ægrè diu perpessus, tandem Rectori significat. Rector interrogat, admonueritne eas unquam ut tacerent; aienti & se commonstrum iis sæpius; sed frustra: reponit Rector, redi, & adito, capita aperto, & apposito ad os digito, humiliter, se benignè per Dei amorem precare, ut taceant.

Subridere hîc Doctor: atque, inquit Rector, id age. Mira res! gallinæ, ut cùm maximè perstrepebant, infert se iu medium silenter imprudens Doctor, utque erat jussus nudo vertice appellat, cùm ecce derepente garrulæ aves obmutescunt, protensisque collis omnes immobiles conquiescunt. Quin etiam, quæ iu sublime, quasi chorum ducens, ascenderat, vocalior & molestior cæteris, desilit in humum, silensque admiscuit se silentibus; crederes obedientiæ cœcæ vim sensisse, & cœco etiam modo paruisse.

Sed ista, recentioris sunt memoriæ; demus aliud antiquioris in Veterano duce.

Is erit Abraham, qui (ut ait Apostolus) *obedivit* in *Ad Heb. c. 11. v. 8.* locum ire, quem accepturus erat in hæreditatem, *& exiit, nesciens quò iret.* O cœcum fidei luminibus inclytum! exclamat Orator aureus, *exiit nesciens quò iret*: præclara, & laudabili cæcitate præditus.

Sed quæ, inquies, est ista prudentia? quid enim? si ad truces, & barbaras nationes? quid si ad pruinas gelidi Septentrionis? quid si ad Lestrygonas nescio quas in humanâ effigie belluas? Obedienti parum interest, non est illi oculus, qui ista spectet, est oculi cœlestis, quo utitur ista videre, ista discernere. *Ego*, inquiebat ille Isaiæ voce, *ante te ibo*, *Cap. 45.* ego ducam, & hoc obedienti plus satis. Huic in omni vita, & cursu actionum, votum est illud, quod olim Gizerici Vandalorum Principis, qui cùm magnum exercitum comparasset, & imposuisset in *Procop. l. 1. de bel. Vand.* naves, sublatis jam anchoris, intentisque velis; cùm peteret gubernator quò duci vellet, *Quò*, inquit, *jubet Deus.*

Quod

Quod ille ex superbia, & tumore; hoc religiosus ex obedientiæ lege. In hoc mundo, ceu vasto mari navigat. At quò? ne quære, *quo jubet Deus.* Fælix omninò navigatio, cui nihil ad felicitatem deesse potest, cui nullus alius esse potest portus, quàm salutis, atque æternæ beatitatis.

Sed ea vitæ alteri, hoc est immortali, reservata fælicitas: demus etiam, quæ huic mortali vitæ reddita. In hac certè corporis sanitas, corporis est fælicitas, & propè summum illius bonum, & hæc quoque conceditur obedientiæ cœcæ.

S. Columbanus cùm advertisset suos ferè omnes à graviore ægritudine lecto affixos in valetudinario distineri, illud subingressus, imperat ut è lecto se proripiant omnes, atque ad horreum properent, ut è manipulis ac segetibus frumentum excutiant validis lacertis. Videri poterat insolens id præceptum, insolens & labor, maximè debili corpusculo, & artubus à morbo diuturniore tantùm non fractis. Parent tamen plerique, & è lectulo promptissimi exiliunt. Pauci alias, atque alias excusationes obtrudunt: hic capitis vertiginem, ille manuum, pedùmque contractionem, & stuporem; alius toto corpore sparsam ægritudinem; alter id genus laboris imponi cui vix par esse possit robustissimus quisque: hæc illi in obedientia malè oculati, quibus illicò S. Præsul: *Cùm ita vultu, per me licet, manete in valetudinario, & in vestra illa ægritudine, in ea certè ad annum manebitis.* Et ita factum est, Deo exigente inobedientiæ pœnam: uti è contra in præmium cœcæ obedientiæ, aliis omnibus & vires additæ, & ægritudo omnis depulsa, redditáque firmior quàm unquam aliàs valetudo. (*In vita S. Columbani.*)

Tantum apud Superos valuit obedientia cœca: Ar rursum quæ, inquies, est illa?

D. Franciscus eam exponere solitus familiari similitudine. Vidi, aiebat, non sine dulci animi mei sensu, unum aliquem cœcum, quem ducit parvulus catellus, & quem sequitur, quocumque ducit: si lutosa si aspera est via, si & ardua, & hac ducentem sequitur: uti & contra, si munda, si plana, si facilis, & illa sequitur: si domum subit catellus, si Ecclesiam, si locum quemlibet alium, & illum quoque subit cœcus cœcum in morem, ut cœcus corpore, sic & animo: fidit nimirum illi animalculo; & totum se illi credit; nec sine ejus ductu pedem movet. *Et talis*, inquiebat D. Franciscus, *esse debet verus, & perfectus obediens, ad obediendum cœcum esse expedit, oculos in obsequium Prælati claudere, & de præceptis non velit discernere.* (*Opera S. Francisc. Tom. III. exemplo 2.*)

Ille ipse S. Franciscus, ut rem illam in aperto poneret, usus & alia comparatione. Da mihi, inquibat, cadaver hominis emortui, illud locabis ubi volueris, pone in molli lectulo, pone in purpura, tum ex hoc depone in nuda humo, in cinere, & sacco, cadaveri nihil interest; pone humi, pone in sublimi & nihil interest, nec hic movetur, nec istic, nec quicquam ambit, nec quicquam refugit. Et is fit obediens oportet. (*Exemplo 1.*)

Hic verus obediens est, qui cur moveatur, non dijudicat, ubi locetur, non curat, ut transmutetur, non instat, evectus ad officium, solitam tenet humilitatem, plus honoratus, plus se reputat indignum.

Ecce genuinam cœcæ obedientiæ speciem, quam & alia similitudine depingebat *S. Ignatius* Societatis JESU Fundator. Huic obediens similis baculo, quo nititur senex, ut senile corpus sustentet, ut gressum regat, & labantia membra, ac pedes debiliores firmet, ne cespitent, ne offendant. (*Part. 6. Const. c. 1. §. 1.*)

Porro baculo utitur senex pro arbitrio: sit aura pluvia, sit via lutosa, sit & lubrica, nil baculo refert. Sic nec obedienti quid agat; nil enim discernit, nil judicat, certus ire, quò vocarit obedientia nullo discrimine; quia cœco.

§. 3.

Obedientia fortis.

Obedientiæ vis, ac fortitudo dignoscitur ex variis.

Primum, ex illa ipsa, quam ante dixi judicii submissione, qua fit ut obediens proprio judicio sese abdicet: & Superioris oculo duci se patiatur partes in omnes, ut cœcus solet. (*Primò.*)

Alterum, ex abnegatione propriæ voluntatis quam edomare, ac vincere difficillimum est, quod liquidò constabit, si constet quid sit voluntas propria. (*Secundò.*)

D. Bernardo, est *crudelis bestia, lupa, vipera, lepra nimis pessima*: & hinc tale obedienti certamen est cum propria voluntate; atque esset cum crudeli bestia, lupa, vipera, & lepra pessi na. (*Serm. 4. de Resurrect.*)

Et inde viri gravissimi in obedientia quoddam martyrii genus agnoscunt.

Antiochus Ascetica vita nobilis, voluntatem propriam exscindere, perinde aiebat esse, ac si proprium effundas sanguinem, ideóque homini imputari pro victimâ, & sacrificio. (*Serm. 39.*)

Quæ fuit opinio B. Theodori Studitæ, qui dicere solitus sequi alienam voluntatem esse *aliis cunctis studiis sublimius, & martyrii habere diadema.* (*Serm. 58.*)

Quod ipsum confirmavit Climacus, cùm dixit hominem religiosum Obedientiæ legibus astrictum, esse *perpetuam naturæ violentiam*, cui proinde, ut longo martyrio, debentur lauri, palmæ, immortalesque coronæ. (*Gradu 4.*)

Tertium, quod *Obedientia* esse debeat circa personas *universa*, & patens quàm latissimè, quæ non spectet conditiones imperantis, utrùm bonus, aut eruditione clarus, aut prosapia, & domo nobilis; hoc solo contenta, quod legitimè imperet. (*Tertiò.*)

Hinc D. Petrus, cujus os sine dubio cortina est cœli, monet, ut etiam *dyscolis* pareatur. græcè σκολιοῖς nominavit. Est autem σκολιὸς pravus, & tortuosus, & naturæ geniò præfractus, mente obstipa, & qui minimè cum aliis conveniat, cui proinde subjici, atque obedire arduum est, ac difficillimum quàm maximè. (*1. Pet. c. 2.*)

Quartum est, quod *Obedientia* circa res ipsas esse debeat etiam *universa*, hoc est, ad res omnes, ad omnia mandata, in quibus non apparet peccati nævus, & macula: sint illa quantumvis gravia, onerosa, atque abjecta, & cum propria voluntate pugnantia, imò & plena periculi, & cædi, mortique obvia; quo in genere eminere visa est obedientia *P. Consalvi Cardosi.* (*Quartò.*)

Cùm emitteretur hic in vicinum pagum ut Sacramenta fidelibus administraret, Deo revelante didicit si illuc iret, se indubiè occidendum: nihilominus Superiori eò mittenti dixit: Læto, & hilari animo id suscipio inneris, quia obedientia mihi vitâ est carior: velim tamen scias me eò non perventurum, neque ad te reversurum unquam. Ibo tamen quo jubes. Prædictione respondit eventus: cum enim jam esset in via, sic ad socium: Instat moriendi tempus, tibi consule, & fuga elabere, teque præsenti periculo eripe: ego pergam quò fata vocant, quò Superior, & Deus jubet. Pergit porro, & ecce mox è vicino nemore, elabuntur latrones effera, illum adoriuntur, & inflictis vulneribus fœdè solo internunt, ac trucidant. Ita cecidit nobilis Obedientiæ victima, quia sic cadere voluit, & vitam etiam immani ferro amittere maluit, quàm Obedientiam; adeoque hæc illi pretiosa. (*Godinus, l. 3. c. 10.*)

Contra hanc Obedientiæ legem, invictumque robur peccant quàm maximè, qui in rebus dumtaxat facilibus, gravioribus, atque ad hominum laudem opportunis, Superiorum dictis obediunt; in vilioribus autem, & difficilioribus recusant.

Peccant & ii, qui ut magna, & graviora exequantur sedulo, at minima facilè contemnunt; vel ob id unum quod minima videantur, & sint.

B. Magdalena de Pazzi ad sorores dicere solita: *In ejus vita* Si vel in minimam Instituti nostri Regulam impingas, impingis in pupillam oculi Servatoris nostri: qui & regulas diligit, & curat ut pupillam oculi, etiam minimas. Et ego, inquiebat, pro minimo Ordinis statuto servando, pateretcrem etiam mundi, ac tyrannorum tormenta omnia subire. Eo apud illam in pretio erat vel minima regula, ex ea, quam hic tracto sanctæ Obedientiæ lege. Ut porro qualis esset disceremus, Isaias nos ad beatorum cœtum avocavit.

Ibi Seraphinos, qui proximè ad Deum accedunt, vidit alatos, volantesque, quæ argumenta sunt promptissimæ erectæque voluntatis ad omnia obeunda ministeria, quæ Parens Universi mandaverit: sed in illis ipsis alis mysterium arcanum est, quod cùm senas alas haberent, non supremis in volatu utebantur, ne dedignari humum viderentur, & domicilium tantùm Beatorum affectare; neque rursus illis, quos ad pedes habebant, ne terræ amici, & affixi huic mundo infimo: sed medias agitabant duas, quæ pectori, & cordi respondent; non sine mysterio, quod benè enodat Lyranus. eum fieri illud ait, ad designandum, quod supremi illi spiritus, semper sint parati, & ad divina ascendere, & ad inferiora descendere secundùm Dei voluntatem.

Et hos imitari debent Viri religiosi: hos & Christiani omnes, ut sive à Præsulibus ad humilia obeunda, sive ad sublimia evocentur, prompti sint, & velut alati ad jussa omnia fidelissimè exequenda: nisi forte aliquod scelus, & malitiæ fraus impetretur. Ubi enim Dei Numen violatur, nulla debet esse obtemperatio, & audiendum illud Apostolicum.

Act. c. 5. *Oportet Deo potiùs obedire; quàm hominibus.* quod luce rationis vidit Seneca, cujus illud grave pronuntiatum: *Contra Rempublicam imperata non faciant, nulli sceleri manus accomodabunt.*

Vidisti, Amice Lector, tres illas perfectæ Obedientiæ partes, eas specta, & ama in actu unico. Erit hic ab Alfonso Rodetico, Societatis JESU Coadjutore, Viro ut in aliis singulari, sic & in obedientiæ studio illustri. Ex uno illius actu disce omnea.

In ejus vita Explorandi gratiâ jussus est aliquando ire ad Indos: è vestigio, ut erat in domestica tunica, iter incepit; atque ab janua revocatus, rogatusque, qui sine pallio exire domo, & sine publicis litteris iter ingredi auderet, aut quo demum iturus esset toto disclusus mari? Respondit, sibi de pallio, & litteris nihil fuisse imperatum: iturum se porrò fuisse ad littus, tum si quæ occurrisset navis, conscensurum illicò; quod si nulla esset in promptu, mare ipsum collo tenus ingressurum, cætera Deo permissurum; cujus scilicet nutu agerentur Superiores, & ipse quoque obediens ageretur; ulteriora quærere non esse perfecti obsequii.

Eo cæcam, en promptam, en fortem Obedientiam, quæ sibi nihil omninò servatum vult, quæ nec horret irata maria, nec pericula refugit, nec regiones quantumvis incultas, & barbaras, nec aliud quodvis aut timet, aut amat: sed unum illud, quod obedientia dederit: quia scilicet in ea est, ut lutum in manu figoli, ut ferrum in officina fabri, quod tundi se patitur, & contundi, fingique formas in omnes.

Isidoro Alexandrinæ Civitatis viro primario, postulanti in quoddam monasterium recipi, dixit ejus magister, si Christi jugum induere velis, te totum obedientiæ subjice; ab eâque te fingi, formarique patere. Cui ille: *Sicut fabro ferrum subjectum est: sic & ego obedientiæ subjici velim.*

At ferrum ita fabro subjectum est, ut & ignescat totum, & gemat malleum inter & incudem, ut tundatur, & contundatur, ut formetur figuras in omnes: sic & obediens, forti sanè & mascula obedientia, esse debet in Superioris sui manu, & sacratiore Religionis officinâ.

§. 4.

Motiva quædam ad amorem, & praxim Obedientiæ perfectæ.

Etsi Virtus omnis potentes habeat ad sui amorem illecebras, quia tamen illæ non cadunt sub sensum, ideo persæpe minus movent: nec tam facilè allabuntur ad animum: ut porro allabantur, eumque incitent vehementius, opus est quibusdam motivis, velut calcaribus, quibus & pungatur, & incitetur, è multis producam pauca. Et quia hæ meæ conciunculæ, potissimum iis inscribuntur, qui sunt è minima Societate JESU, primum incitamentum, erit ex eo quo gaudet nomine, hoc est è Societate JESU: id est (ut eum venia dicam) è Societate Obedientium, qualis fuit JESUS primus illius parens, & author: quis enim potius? *I. Motivum.*

JESUS quantus quantus fuit, obediens fuit. Probemus illud in toto vitæ illius serie, initio ducto à primo limine. Illud fuit *Incarnatio.* Et hæc obedientiam prætulit, reddidit que Æterno Patri; ad quem Davidis ore, calamóque sic JESUS: *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam posui in medio cordis mei.*

In fronte libri, hoc est vitæ meæ in scriptum, sic & à me expressum illud, *ut facerem, voluntatem tuam,* ô Pater Æterne, & volui, & feci, nec è sinu tuo in sinum Virginis descendi, nisi Duce obedientia.

Neque deinde in stabulum veni, nisi etiam eadem comite: dum enim Augusto Cæsari obedit mater, obedit & pater è tectis Bethlemiticis in stabulum relegor, ibique primam aspicio lucem, itaque nascor socia semper obedientia, quæ & in vita comes: dum è Jerosolymis in Nazareth descendo, descendo & *subditus illis*, matri scilicet, ac patri nutritio, & hoc unum est, quod ab anno ætatis duodecimo ad trigesimum retulere Evangelistæ mei, quasi in ea submissione, devotaque obedientia vitæ meæ compendium esset: & verò fuit, fuit & in vitæ reliquo, in quo *meus cibus* fuit facere *voluntatem ejus, qui misit me Patris*, meæ & in ea agenda delitiæ, quæ & fuere etiam in ulnma brevis ævi meta: in qua pendens è cruce eam extuli vocem, obedientiæ meæ testem, *Consummatum est*, & sic emisi spiritum, non emissurus certè, nisi omnia Patris Æterni præcepta fuissent impleta. *Joan. c. 4.*

Quæ Christo dum in terris esset in amore fuit obedientia, eadem & cœlis addito fuit, atque imprimis, ut in ea Societate maneret, quam suam esse voluerat; Societate dico, quæ JESU dicitur, & est.

Probabit illud oblata aliquando species Virgini spectatæ virtutis, ac sanctitatis: fuit illa *B. Ioanna ab Alexandro*, Neapolitana, cui divinitus objecta ea, quæ subjicio.

Orabat illa ardentius pro Societate nostra, cùm ecce derepente visum est sacellum cœlesti quadam lumine collucere, tum in altari thronus aureus, cui insidebat ipse Christus, quatuor, è cœlesti curia circumdatus Angelis, ad cujus dextrum latus visebatur beatissima Dei Mater, miro splendore radians, toga candida, pallioque coloris cærulei adamantibus conspicuo: tum etiam ad sinistrum latus *B. Ignatius* needum in Sanctorum numerum à Sede Apostolica relatus.

Erat

Erat huic facies micans, atque irradians, qualis ferè stellis, ac Soli, vestis nivea, carbunculis majoribus, & quasi igniris distincta; cingulum etiam coccineum, dives sanè, ac nitens adamante, & sapphiro cœlis ipsis æmulo, qui oculos caperet, raperetque suo splendore, quæ omnia dum in excessu mentis legit prædicta Virgo, visa est videre Ignatium, qui ad genua Christi supplex accidere, & Societatem universam ei offerre ducto initio à P. Claudio Aquaviva tum Generali Præposito, quem, uti & alios omnes dum aspicit, monstratque omnibus apertum latus, utique casti amoris domicilium: ista deinde ad Joannam:

Scias, ô filia mea, mihi esse summè gratum, quod à me petis, quia mea Societas est, quam semper teneo intra cor meum.

Et hoc fuit amoris in suam Societatem, illud etiam paternæ curæ, quod adjecit:

Ferre non possum, ut in mea Societate sit aliquis notabilibus defectibus laborans, ideo volo tales subitò ex ea dimitti, quod pro eorum bono, qui in ea perseveraverint, permitto.

Hæc ubi dixit, tum & addidit illud, quod & amantis fuit, & simul benè consulentis:

Scias quoque filia me velle hanc Societatem meam sic appellari quamdiu mundus durabit, & volo mea ut imitentur vestigia, atque ut potissimum circa obedientia in ea vigeat.

Denique conversus ad Matrem omnes è Societate ei donavit ut filios, eorumque curam omninò singularem haberi voluit.

Et hanc cœlo auspice oblatam *Ioannæ* speciem ipsa adhuc superstite Romæ descripsit *R. P. Lancicius*, vir magni inter nos nominis, atque authoritatis, ex quodam manu-scripto *R. P. Ludovici Mansoni* Provincialis Neapolitani. Ex quo id sedulò notari velim, quod facit hic ad meum institutum, amasse, & voluisse Christum, ut in sua Societate vigeret *obedientia* suis numeris absoluta, atque potissimum, quæ dicitur & est *cæca*, utpotè illi quodammodo indita vel ex ipsis cunis, vel ex Christi voto, atque imperio, cui parere necessum est omnes Societatis JESU alumnos, si modo ii esse velint reipsa, qui sunt nomine Societatis JESU non degeneres filii, neque etiam ipsi S. Ignatio invisi: dico invisi, quia neque eos æquis oculis intueri potest, neque in domo sua diu pati; ab illa abeant est necesse, qui ab obedientia vel levius abierunt: quo in genere, ut antiquum illud, sic & stupendum quod refert *P. Alegambe*, in opere, cui titulum fecit Heroes charitatis.

Opusc. XVII.

II Motivum.

Vivo adhuc, ac spirante *Ignatio*, in Romana domo jacebat æger, cui medicus pharmacum media nocte sumendum præscripserat.

Ut erat *Ignatius* in ægrorum salutem planè incensus, accersito *P. Bernardo Oliverio*, qui fortè tunc ministrum agebat, operosè commendat, mandatque ut pharmacum illud constituta hora (erat illa noctis media) præberi curet.

Bernardus idipsum infirmorum curatori refert, serioque commendat. Ubi insonuit hora, noctis medio surgit *Ignatius*, ægrotum adit, quæritque ex eo an potionem hauserit. Ille nullam sibi præbitam dicit: Quid hic *Ignatius*? illicò *Bernardum* evocat, & neglecti officii acriùs increpat, excusantemque Infirmarii cunctationem, jubet è domo confestim, etiam intempestæ noctis silentio, atque horrore excedere; additque illud: haud pati se suorum in numero eos, qui socordes in obedientia fuerint.

Quid hic *Bernardus*? obtemperat ille, & quidem illicò, nihil cunctatus, nihil refragatus: sed foribus exit duntaxat, & hæret in exteriore vestibulo, quod ulterius abire non jussisset *Ignatius*, qui hac constantia mirè recreatus, eum non admisit tantummodo; sed ea deinceps in æstimatione habuit, ut Romani Collegii Rectorem haud longo post intervallo, adhuc pœnè tyronem renuntiarit.

Tantum apud S. Patrem valuit obedientia, utpotè germana filiorum suorum nota, & Societatis à se conditæ tessera, quæ omnibus stimulo esse debet, atque incitamento, ut eam, quam à Majoribus acceperunt obedientiæ normam, & servent ipsi, & ad posteros omnes transmittant.

Venio ad aliud hilaris, promptæque obedientiæ: erit illud mors in Societate hilaris, ac fortunata. III Motivum.

Fuit è Societate nostra Coadjutor temporalis, cujus meminisse gaudebat *R. P. Godefridus Otterstett*, cùm hæc scriberem Rheni Inferioris Provincialis.

Ille ad quodcumque seu officium, seu onus à Superiore impositum ridenti vultu, animo hilari, & amabili voce subjicere solitus illud: *Libenter*. hac una vocula latina, apud Superos mage doctus, quàm multi in Academicæ luce Doctores.

Quod autem bonò fratri in vita expresserat obedientiæ lex, & amor: hoc & in morte cœlum illi reddidit; cum enim in extrema propè hora, luctáve, Deiparæ, ceu Virginis, Matris optimæ opem, ac præsidium implorasset, ab eadem audiit, faustum illud, ac lætum: *Libenter fili, Libenter*: adeo in illo verum fuit, quod mors sit Echo vitæ; quam enim vocem in vita ediderat, mors fideliter reddidit, reddidit & Dei Mater, eique propitia fuit in extrema illa cum morte lucta, nec in morte tantum; sed & in judicio, in quo jacitur alea æternitatis, ad quam proinde horrent, ac tremunt etiam Ecclesiæ columnæ: at non tremit, neque exhorrescit quisquis in vita obediens fuit.

IV. Motivum.

Unus aliquis ab obedientia planè singularis sese videndum obtulit statim à morte, & hæc illi:

Cùm supremo Judici sisterer; ea ab illo mox audivi: *Obediens in hoc Tribunali, non examinatur; sed benè is, qui imperat*. Cujus apprimè conscius D. Bernardus religiosum in obedientia eximium, rectà in cœlos emisit, adjiciens & istud: Mostrillus in Conc.

Vade fili, & IESUM, ejusque Matrem ex me, & tota familia Clarevallensi, saluta.

Dixit Bernardus, & in paradisum abiit obediens jussa sui Præsulis facturus. Eò scilicet apud Deum obedientia est loco, eo & in pretio, quod & probat illud quod subjicio. V. Motivum.

Fuit in Societate nostra officio coquus, animo, ac prompta voluntate, mirè obediens, qui in mortis agone constitutus ista ad Deum, ceu Judicem libera sanè voce:

Ego feci, quod jussisti, da mihi quod promisisti. Dixit, atque ad promissam obedientiæ mercedem, id est beatitatem evolavit: Et sic evolare solent ii omnes, qui se totos in vita obedientiæ commiserunt.

§. 5.

Obedientiæ merces amplissima, participatio quædam Divini nominis.

EST ille Dei ludus amabilis, ubi unum aliquem vult mutare in melius, mutat & nomen: imò & vocat in nominis sui communionem, adeóque & quodammodo sui, non sine amoris miraculo. Res exemplis erit illustrior quàm verbis. Exempla porrò petentur ab iis vel maximè, qui ab obedientia & terris, & cœlis illustriores.

In his olim eminere visus est Iobus: Erat ille futurus non solùm fortitudinis, & patientiæ miraculum: sed & obedientiæ prodigium, atque exemplum; cui vel in ipso nomine prælusisse visus est Deus, cùm enim antea diceretur *Ob*, id est Propheta, divinus amor, ingeniosus artifex, ex ineffabili Dei nomine *Iehova*, primam litteram addidit, ut pro *Ob* Propheta, appellaretur *Iob* Propheta Dei.

At unde ea nominis, & ominis mutatio? Utique à singulari obedientia, & perfectiore ad divinam voluntatem conformatione.

Invidia mali dæmonis pecus omne illi abduxerat cæsis etiam famulis: videri poterat, & verò etiam erat immanis jactura, quid ad illam Iobus? *Sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum.*

Ecce amabilem cum divinâ voluntate consensionem.

Eadem mali genii petulantia villas ei omnes incenderat, atque in cineres redegerat. Quid ad hæc incendia Iobus? illud ipsum quod ante: *Sicut Domino placuit: ita factum est; sit nomen Domini benedictum.*

Illa ipsa cacodæmonis rabies, proles omnes illius, qui fortè in primogeniti domo mensæ assederant, una ædium ruina involverat, oppresseratque, & de hoc affertur celeri pede nuntius. Quid ad illum Iobus? hoc ipsum quod priùs: *Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.* Ecce miram cum Dei voluntate conformitatem.

Ille ipse dæmonis furor, & insatiabilis quædam nocendi cupiditas, corpus illius omne à planta pedis ad verticem capitis immani plaga texerat, adeo ut nonnisi spirans cadaver videretur, & esset extremum videri poterat calamitatis, & miseriæ, ipsa etiam morte gravius.

Quid ad illud Iobus? quod aliàs semper: *Sicut Domino placuit, ita factum est.*

Ecce portentosam, & cœlis ipsis hactenus invisam obedientiam, gratam tamen, atque amabilem, cui idcirco data nominis divini communio, ut ex *Ob*, Propheta, *Iob* diceretur, & esset Propheta Dei.

Vis huic supparem obedientiam? accipies in Abrahamo. Erat illi filius unicus; felici, ac fortunato nomine Isaac, hoc est *risus*, quia matris risus, & parentum amor, ac deliciæ. Et tamen hunc jubetur è medio tollere: & ferro caput illi exscindere, unàque spem omnem promissæ à Deo stirpis numerosæ, & quæ arenas maris, & cœli stellas æquaret numero. Et tamen audit illud: *Tolle filium tuum quem diligis Isaac.* Audit, inquam, & obedit: in montem educit, & quasi victimam in ara collocat, ligat, ferrum stringit, manum levat, & validis lacertis in vulnus incumbit, & certè totus incubuisset, cecidissetque Isaac, nobilis obedientiæ victima, nisi eam Dei manus servasset, & ferro impendenti subduxisset.

Ab illo obedientiæ miraculo, qui priùs dicebatur *Abram*, id est *Pater excelsus*, appellatus *Abraham*, hoc est *Pater multarum gentium*: quod ut fieret ex ineffabili nomine *Iehova*, detracta littera *He*; ut pen *Abram* vocaretur *Abraham*: sicque veniret in communionem divini nominis. Ecce amplissima Obedientiæ merces. Vis illi similem in Evangelica lege? illam excipe in Apostolorum Principe.

Audiebat hic primò *Simon*, id est *obediens*, & certè is erat, ad Dei vocem promptissimus, relictis etiam retibus, & Patre: hinc dictus *Cephas*, id est *Petrus*, vel *Petra*, sic appellatus à Christo: *Petra autem erat Christus.* Et Petrus, velut alter à Christo; imò velut alter Christus, unctus, & Salvator. Tanti refert vel semel Deo vocanti obedisse.

Quod *Petro*: hoc & *Paulo*, qui ex *Saulo Paulus* audit, detracta quippe littera prima ex nomine Messiæ, qui hebraicè dicitur *Pele*, ut ex *Saulo* in ævum omne appellaretur, & esset *Paulus*, hoc est quasi alter, & secundus à Christo, mundi *Salvator*. Tantum interest, qui Deum audias, qui obedias. Ab illa certè obedientia venerunt illi omnes in consortium divini nominis, & Dei sortem: in hanc ut ipse venias, Amice Lector, disce Deo, ac Superis obedire.

§. 6.

Obedientia merces opulenta, nominis, morum, ac vitæ in melius mutatio, & inde etiam beatitas.

VEXISSTIMUM illud, & longa sæculorum experientia probatum D. Hieronymi pronuntiatum:

Multi de terra cœli sunt: & multi de cœlo terra. Infelix Iudas cœlum fuit, & factus est terra. Paulus terra erat, & factus est cœlum. In Psal. 108.

Ut hæc veritas luci detur & publico, sistam in argumento mihi proposito, in *Sauli*, & *Pauli* nomine: de quo sic D. Augustinus, suo more, id est ingeniosè, & doctè:

In Occidente Saulus, in Oriente Paulus. In Occidente vetus; in Oriente novus.

In Occidente peccati, inobedientiæ, pervicaciæ *Saulus*, & nonnisi *vetus* homo, id est homo peccati.

In Oriente autem gratiæ, obedientiæ, submissionis, *Paulus*, & *novus* homo, qui secundùm Deum creatus est: quod ut clarius pateat, alias, atque alias *Sauli*, & *Pauli* notiones exponam; & quidem,

Primò *Sauli*, de qua sua inter Authores lis est, atque contentio: sunt enim, qui hanc vocalam deducant ab hebræo *Scheol*, id est *infernus*: quia ut inferni os semper aperitur, & patet, ut omnes quà potest absorbeat, atque devoret, ut flammas eructat, atque incendia: sic & *Saulus*, & *Sauli* os, mens, cogitatio, manus, tota patebat, atque explicabatur, ut Christianos absumeret, deglutiret, perderet, atque ad rogos, & incendia raperet: erat enim totus *spirans minarum, ac cædis in Discipulos Domini.* Act. 9. 1.

Alii placet *Sauli* nomen peti à græca voce σαλος, id est, *inquies, commotio, fluctus, & æstus* quidam irati maris. Et huic planè similis erat *Saulus*, similis salo, ceu mari, quod suos volvit, revolvitque fluctus, quot scilicet animo agitabat passiones, seu eas invidiæ, atque æmulationis esse voles, seu iracundiæ, vindictæ, furoris, cædis, & sanguinis.

Alius probatur *Sauli* vocem peti à græco σαυλὸς, id est, *vitiosus, fluxus, delicatus, lenusculus*: & talis audiit *Saulus*, priusquam Christo vocanti aures, mansitque dedisset: at ubi dedit, mutato in melius nomine, dictus est *Paulus*; in cujus etymologia etiam ludit pius Interpretum labor.

Sunt qui illud hauriant ex hebræo fonte, ex vocula *Pele*, quæ Messiam signat; quasi secundus à Messia *Paulus*, & alter veluti Messias.

Alii ab hebræa voce *Paal*, idest, *Operarius*: & is in Ecclesia, seu Domini vinea, fuit *Paulus*: sedulus enimverò operarius. Ipsius appello fidem, & exantlatos labores, quorum seriem texit in Epistolâ, quam scripsit ad Corinthios. 2. Cor. 4. 11.

Alii hanc vocem *Paulus* deducunt partim ex hebræo *Pe*, id est *os*, & græco αυλὸς, hoc est *tuba*: & is fuit *Paulus*, de quo magnificè, atque elatè illud D. Hieronymus: *Paulus vas electionis, tuba Evangelii, rugitus Leonis nostri, flumen eloquentiæ Christianæ, quem quotiescumque lego, videor mihi, non verba, sed audire tonitrua.* In Apologo ad Pammachium.

Postremi denique *Pauli* nomen trahunt ab ἀπὸ τῦ παύειν, id est *quiescere*, quasi *Paulus* jam quietus totus, & ipsa in Domino quies. Ecce quæ mutatio, vel in ipso nomine; sed longè major in vitâ, ac moribus.

At unde, inquies, tam hæc, quàm illa? Utique ab obedientia, quam expressit his ipsis ad Christum vocibus. *Domine quid me vis facere?* quæ verba, æqua lance dum expendit D. Augustinus sic ait:

Iam parat se ad obediendum, qui prius sæviebat ad persequendum. Iam formatur ex persecutore Prædicator, ex lupo ovis, ex hoste miles. Ecce mutatio dexteræ Serm. 14. de Sanctis.

excelsi!

excelsi! *Adductus est*, inquit Augustinus, *ad Ananiam, & Ananias ovis interpretatur. Ecce lupus rapax adducitur ad ovem sequendam, non rapiendam; & ne rapientem ovis expavesceret lupum, ipse Pastor de cælo, qui omnia faciebat, nuntiavit lupum venturum ovi, sed non seviturum: & tamen tam immanis fama lupum illum præcesserat, ut non posset ovis audito ejus nomine non conturbari. Sed lupo sævitia interdicitur. Lupus ad ovem captivus ducitur: ab Agno pro ovibus mortuo fit ovis secura de lupo.*

Hactenus D. Augustinus: ex quo pauca stylo notari velim.

Primò, quod ex *lupo* formetur *ovis*, artifice obedientia.

Bollandus in vita S. Andreæ Corf.

Pellegrina, matrona in paucis pia, ac deinde S. Andreæ Corsini mater, visa sibi in utero gestare lupum, qui deinde versus est in agnum. Ad primum ingemuit, atque cohorruit tota: ecquid enim, aiebat, ecquid illud? an ea, quam utero fero proles à natura homo? à culpa, & feritate lupus? Næ miseram me & infelicem matrem, cui melius omnino fuisset nec concipere, nec parere, nec mater audiri, & esse. Hæc dum secum Pellegrina, non sine singultu, lacrymis, ac lamentis, ecce nova oculis oberrat visio, & ex lupo agnum ostentat; docetque gemitus ponere, & suum lamentis modum: futurum enim, ut ille ipse filius, qui primùm ab efferis moribus, à vita solutiore futurus erat lupus, à placida indole, à mansuetudine, à vitæ innocentia agnus esset. Et ita futurum fuisse docuit eventus. Primis enim annis Andreas ad instar lupi solutus, & ferus totus: deinde ex agnelli genio mitis totus, mansuetus, atque innocens: nam & Carmelitarum habitum induit, ac deinde etiam Episcopalem Infulam: in hac, & illo à vita, & moribus agnus.

Quod illi deinde lapsis longè sæculis: hoc in nascente Ecclesiâ *Paulo*. Ante conversionem lupus, à conversione ovis, agnus, imò (quod ames, ac mireris) etiam ovium Pastor, & Custos. Tantum interest Deo vocanti obedisse.

§. 7.

Inobedientiæ pæna.

VIDIMUS amplam Obedientiæ mercedem; paucis notemus paratam, cœlo vindice inobedientiæ pœnam. Hæc exigitur plerumque etiam in hac mortali vita: sæpiùs tamen, & semper in altera. Hanc in præsentia non attingam, quia sub oculos non cadit, & nos sæpè latet; illam verò, quia etiam sensus ferit, uno, alteróve exemplo aperiam, ut quos ad obediendum non allicit amplissima merces, vel invitos rapiat, trahatque imminens pœna.

Bollandus tom. 5. Feb. die 20. in ejus vita.

S. Ulrico, Presbytero Eremitæ, pia mulier quoties panem coqueret, tres viro Dei submittere solita. Die quadam solemniore per famulum transmittit, mandatque severè ut eos S. Eremitæ in manus tradat: non obedit puer, sed è tribus unum sibi retinuit, inobedientiæ, imò & furti reus; & hujus, & illius pœnam statim exegit Deus: cum enim de via absconditum panem incidere vellet, eum jam in lapidem mutatum advertit: quo prodigio permotus, simulque stimulante conscientia victus, ad S. Ulricum illico redit, & simul inobedientiæ, simul & furti veniam supplex petiit: certus imposterum obedire. Et ecce pœnitentiæ, atque adpromissæ Obedientiæ fructus, qui jam lapis erat; iterum panis naturam, & mollitiem, & saporem induit.

Sed hæc, inquies, inobedientiæ pœna, quia simul & furti: demus aliam, quæ cœlo judice imposita inobedientiæ etiam specie pietatis, ac misericordiæ.

Deferebat unus aliquis panem eidem viro Dei; & hoc ex obedientiâ: cùm ecce de via divertit in domum hominis pauperculi, & parvulis panem petentibus, etiam eleemosinæ nomine tradit: non tulit Deus, opus, ut videbatur misericordiæ, factum citra, aut contra præscriptæ obedientiæ leges, mox enim incisus panis multo sanguine manare cœpit. *Ibidem.*

Exhorruit miser, & facti pœnitens ad S. Ulricum abiit, panem adhuc cruentum, & multo fluentem sanguine detulit. Cui Vir Sanctus: *Fili, non debuisti etiam pium opus contra mandatum præsumere.* Dixit, panem sumpsit, benedixit, & suæ naturæ reddidit.

Hæc eò à me dicta, ut Viri religiosi, ne quidem esculenta, specie pietatis, dare præsumant, citra, aut contra Superiorum leges, ac mandata.

Ut enim Deo gratum, & Superis acceptum sit opus quodcumque, etiam misericordiæ, debet ab obedientiâ, ceu omnis boni fonte, dimanare.

Spectasti, Amice Lector, vindicem Dei manum, quæ panem attigit, velut aliquod inobedientiæ instrumentum: attendamus, quî etiam ipsum inobedientem.

Tom. 2. Feb. die 13. in vit. B. Iordani. c. 7.

Religiosus unus aliquis & à scientia, & à parta jam in ordine suo authoritate, jussus est ædes mutare, & in conventum, ut aiunt, remotiorem abire. Non tulit illud, uti debuit, æquo animo: ratus id sibi, licet immerito, pœnitentiæ imponi. Hinc illæ querelæ, & importunæ sæpè sæpiùs auditæ voces: *Quid feci? quid commerui? cur injunctum illud? quis consuluit? qua procuravit id mihi?*

Cùm igitur his vocibus & aures reluctantes, & fratrum etiam aures sæpiùs fatigaret, derepentè & in terram prosterni, & voce, & omni propè sensu destitui: imò intumescere facies, os inflari; maximè verò querula illa lingua, ut quæ potissimum peccarat, pœnas daret.

Hæc inter, è fratribus unus aliquis, tum hominis miseriâ tactus, tum ordinis nomini, famæque inde malè veritus, & huic, & illi benè consultum volens; sic ad Beatum Iordanum, Ordinis Generalem Magistrum, qui recens obierat.

Magister Iordane, pie Pater, & Ordini tuo consule, & filii illius tui miserere. Dein ad misellum illum conversa oratione. *Recogita*, inquit, *illud, mi frater, eam esse obmurmurantis pœnam, eam & inobedientiæ tuæ, & tot querelarum*; & ad Magistrum Iordanum confuge, & illi, Deóque promptiorem deinceps obedientiam vove.

Annuit ille, non voce, qua privatus; sed nutu & animo, obedientiam Deo, & Jordano, ejusque in officio successoribus piè vovit; & mox illi, etiam miraculo reddita vox, & sensus, & sanitas. Sicque ab obedientia restitutum est, quod fuerat ab inobedientia detractum, ut obedire discat, qui vindicem Dei manum effugere voluerit, sive in hac vita mortali, quòd mitius, sive in altera immortali, quod acerbius. In hac certe Dei, ceu vindicis, dexteram sentiunt inobedientes, & ad Superiorum jussa pervicaces.

Histor. Seraph. P. 2.

P. Dominicus à Costa Capucinus à felici obitu, videndum se obtulit P. Michaeli Archangelo Veneto, rogantique num ex Capucinis damnaretur aliqui, adjecit: Ex Superioribus nonnullos ideo æternùm periisse, quòd nulla in subditos caritate, ac compassione ferrentur: ex subditis quoque aliquos, quòd in Superiores suos & murmurationes, & detractiones in publicum extulissent. Adeo Deo, Superisque ingrata accidit inobedientia, adeo invisa, damnandáque adversus Prælatos obloquia.

§. 8.

Obedientia Sanctorum etiam à felici obitu, ac beatitate.

VT scias quo in pretio etiam in cœli regia, sinúque beatitatis, sit obedientia, exempla producam eorum, qui jam cœlis additi, nihilominus obedienntæ leges, & Superiorum præcepta in terris receperunt; ut iis permotus ipse recipere discas, & religiosè servare, saltem dum frueris hac aura mortali.

Henriquez l. 1 dist. 4. c. 24. Primus, qui occurrit, est D. Bernardus, ad cujus sepulchrum, ob famam sanctitatis, & miraculorum, cùm ingens populi concursus fieret, Abbas Cisterciensis, veritus ne quid inde religiosa disciplina pateretur, habito cum aliis sui Ordinis Abbatibus Concilio; ad sepulchrum ejus accessit, atque in virtute sanctæ obedientiæ inhibuit, ne ultra miracula faceret. Paruit Vir Dei, & deinceps nulla ibi miracula fecisse auditus, adeò obedientiæ tenax fuit etiam post fata, etiam in tumulo, etiam in cœli regia.

Alter est Petrus Catanæus, Franciscani Ordinis quondam Minister Generalis; ut in vitâ virtutibus, sic & à morte miraculis clarus; cùm iis innumeram propè populi multitudinem ad monasterii septa, sepulchrúmque venerationis ergo alliceret, fiebat ut inde & religiosæ quieti ab undis, & tumultu peregrinorum, & paupertati ab oblationibus, frequentique anathemate, non parum decederet: cui malo, ut medelam faceret D. Franciscus, ad illius sepulchrum citatus venit, sicque ad illum paucis:

Wadingus tom. 1. hist. Minor. An. 14. *Frater Petre, dum vixisti, semper, & promptè mihi obedierat, neque tardiorem à te modò exigo Obedientiam. Præcipio itaque tibi per obedientiam, ut deinceps cesses à miraculis patrandis.*

Mirum dictu, visúque! nullum ab eo postea factum est miraculum.

Ecce, ut in sepulchri nocte superioris vocem quodammodo admittit exanime corpus, & animus in luce beatitatis eandem audit, & sequitur.

Lib. 2. c. 17. De Angelis; beatis illis spiritibus, verè, & eleganter; notavit illud Lactantius, quod eorum *unum, solúmque officium esset, servire nutibus Dei.*

Quod ille de Angelis, hoc audeo affirmare etiam de Beatis, unum, solúmque officium iis esse, servire etiam nutibus Superiorum, quia horum nutus, sunt Dei nutus.

Unde Origenes aiebat beatos spiritus habere *cœlestes litteras*, quas ut legunt in divina mente, iis quàm celerrimè obsequuntur. Litteræ porrò illæ sunt Superiorum aut mandata, aut etiam soli nutus, quos ut vident in Deo, illis obtemperare gestiunt.

Ita gestiit aliquando S. Franciscus de Muret: terris ille vivere desierat, & cœlo cœperat, cùm ecce vivere, spirare, & clarere visus est fama miraculorum, quâ ex utraque solis domo acciti undique peregrini, eò confluere cœperunt; quod ut vidit Petrus de Limoges, ejus in officio Successor, ratus multum remitti de quiete religiosæ solitudinis, de otio sancto, de silentii, & paupertatis observantia, ab assiduo fluxu populorum, luceque illa miraculorum, sepulchrum S. Præsulis adiit, & hæc ad illum zelo, vocéque altiore:

Ex M. S. Monasterii de Grandmon. *Serve Dei, tu ostendisti nobis paupertatis viam, & toto conamine tuo docuisti nos incedere per eam. Nunc verò de arcta, & ardua via, quæ ducit ad vitam, ad latam, & spatiosam viam, quæ ducit ad mortem, tuis nos miraculis vis revocare. Prædicasti solitudinem, nunc in solitudine fora, & nundinas vis congregare. Non ducimur curiositate, ut tua miracula videre velimus: satis credimus tuæ sanctitati. Cave igitur ne de cætero miracula facias, quæ tuam extollant sanctitatem, & nostram destruant humilitatem. Non sic laudi tuæ provideas, ut nostra sis immemor salutis: hoc tibi præcipimus, hoc à tua poscimus caritate. Quod si aliter feceris, dicimus tibi, & per Obedientiam, quam tibi promisimus, constanter asserimus, quia ossa tua inde extrahemus, & spargemus in flumen.*

Hæc ille abreptus nescio quo zelo, æstuque religiosæ disciplinæ, à qua eò delabitur, ut & sancto illi præceptum imponat, & minas intentet ni pareat; non sine aliqua, ut videtur, Divi illius injuria.

Ecquid enim? an non injuria est, ossa sacratiora exhumare, & magnæ mentis exuvias, sacrosque cineres in fluentes aquas abjicere? Est enimvero injuria, & tamen hanc non spectat cœlestis animus, doctus & in terris, & in cœlis Obedientiæ nutum spectare.

Et verò spectavit S. Præsul, atque imposterum miracula facere desiit; nec ea resumpsit, nisi cum rursum Obedientia Prælatorum ad ea patranda revocavit; ut ex iis facilior esset via, ad solemnem illius (de qua tum agebatur) canonizationem. Tum enim ea rursus dedit Præsulum suorum voce, ac præcepto impulsus: adeò Obedientiæ observantes sunt sancti, à quibus hoc disces, quisquis religiosæ Obedientiæ vincula induisti, non exuere illa nisi cum vita, imò neque à vita. Certè, ut jam vidimus, non exuerunt Sancti, quibus solemne fuit, etiam è cœlo superiorum voces audire, & nutus sequi.

§. 9.

Obedientia animalium delata viris ab innocentia vitæ illustribus.

INnoxia hominis ætas, qualis fuit Adæ ante lapsum, imperium in animalia omnia exercuisset; sed quia illam exuit homo, simul & dominationem illam exuit: & meritò, nec enim decebat animantia ei deinceps parere, qui Deo suo, authorique suo parere renuerat. Attendunt nihilominus ejus imperii, ac dominationis vim aliquam transiisse subinde ad aliquos è Posteris Adæ, eos maximè, qui à vitæ morúmque innocentia aliis superiores visi sunt. Eorum exempla aliqua dabimus, eáque illustriora: ad quæ viros etiam Religiosos remittemus, ut ex illis obedire discant; nec immeritò. Si enim Sapiens pigrum ad formicam mittit, ut ab ea doceatur sedulò laborare, nec, ut solet, otio torpescere: quidni ego inobedientes ad animalia, etiam effera magis, atque immitia, remittam; ut ab illis benè docti suis se Prælatis subdere discant. Proverb. c. 6. v. 6.

Præmonstratenses oves pascebat puer, & quidem sine cane, fideli ovium custode. Et hinc metus, hinc & querelæ. Quid si lupus incurrat? quid si rapiat, & dispergat oves? quid me? quid illis fiet? cui religiosus aliquis pio, & liberali joco, præcipe lupo, & hoc Abbatis Norberti nomine, ne ovibus noceat. Interea è sylvis elabitur lupus, & ovem abripit. Cui puer: Siste prædo, siste raptor & ovem redde. Hoc Norbertus jubet. Stitit enimverò lupus, & ovem reddidit: imò deincepa factus est fidelis ovium custos. Tantum valuit invocatum Norberti nomen, cui paruit lupus, & ex prædone ovium, factus earum pastor. In ejus vita c. 17.

Quod D. Norberto fuit lupus: hoc S. Florentio ursus, cui fuit ordinarius ovium custos, eas ductare solitus ad pascua, & ad caulas hora præscripta reducere; de quo sic D. Gregorius: D. Gregor. l. 3. Dialog. c. 15.

Injungebatur urso cura Pastoris, & quas manducare consueverat, pascebat oves bestia jejuna. Cùm vir Domini jejunare volebat ad Nonam, præcipiebat urso eadem hora cum ovibus reverti; cum verò noluisset, ad Sextam. In omnibus itaque mandata Viri Dei, obtemperabat ursus, ut neque ad Sextam jussus venire, rediret ad Nonam: neque ad Nonam jussus venire, rediret ad Sextam.

Hactenus

Hactenus D. Gregorius de insigni illa ursi Obedientia. Nec minor leonis erga alios vitæ innocentia clarissimos.

S. Zosimo Anachoretæ asellus erat ad sarcinas, & onera portanda, hunc è sylva erumpens leo votaverat. Quid deinde Zosimo? quid etiam sarcinis? ut eas ipse ferat; senex est, & impar oneri, & asellus esse desiit. Quid igitur? sic ille ad leonem: *Amice, mihi jam iter præpediri penitus vides, annis onustus, onera sarcinarum ferre nequeo, quæ ideo jumenti humeris imposueram. Age igitur, & onera tu feras.*

Evagrius l. 4. c. 7.

Quid hic leo? Dedidicit feritatem, accessit, ablandiri cœpit, ipsoque corporis nutu obsequii significationem facere, succolare sarcinis, easque vectare ad portas usque Cæsareæ, non sine omnium stupore, & obedientiæ miraculo.

Surius ex Metaphraste in Sept.

Quod S. Zosimo: hoc & S. Quiriaco in solitudine, in qua & leonem veluti famulum habuit, eique custodiam adversus feras demandavit; quod officii genus obivit sedulò: nam & statis horis, de manu ejus cibum sumere solitus: & mox ad hortuli custodiam remeare:

Surius ex Cyrillo Monacho in Decemb.

Quod illi: hoc & S. Sabæ Abbati in Palæstina: cui leo custos agri fuit: asellum etiam ducebat ad pascua, & fontem, quando aberat Monachus, curator ejus; sed quia hic incontinentia se inquinavit, cessavit leo ab obsequio, & Monachi asellum etiam devoravit, adeo manifesta res est, in feras solùm innocentiam sanctimoniámque dominari.

Et ita etiam dominari visa in S. Kentigerno, Episcopo Glascuensi in Scotia: Huic S. Præsuli cum ad arandum deessent & equi, & boves, è vicino saltu evocati cervi adfuerunt quàm promptissimè, quos & aratrum ducere jussit.

Paruerunt illi, & modò ire ad pascua, modò ab his ad aratrum statis horis redire: sed, ô grande malum, lupus famelicus! hic enim in unum è cervis, jam à labore fatigatum, irruens, eum devoravit, atque effugit.

Quid hic Dei servus? in vicinum nemus innoxias manus extendit, & hæc in faventes auras emittit: *In nomine sanctissimæ Trinitatis præcipio, ut lupus, qui mihi damnum hoc intulit, sine mora satisfacturus accedat.*

Mirum dictu, visuque; lupus è sylva prosiliens, facti illius reus, & quasi pœnitens, cum ingenti ululatu ad illius pedes corruit, veluti rogaturus veniam, cui vir sanctus, ait: *Surge. In nomine IESV præcipio tibi, ut loco cervi, quem devorasti, ad stivam applicitus arés ex integro, quod arandum est.* Paruit illico lupus, jugum admisit, & cervo alteri probè copulatus, novem omnino jugera orando explevit; & tum, quasi persoluto penso, liber abire permissus est.

Bollandus in ejus vita 13. Ian.

Ecce ut Sanctis subjiciuntur feræ, atque ad nutum obediunt: non in terra solum; sed & in aëre volucres, & in aquis piscium genus omne.

S. Medardo puero moribus innocentissimis, ac deinde Episcopo Novionensi, aquila obsequio gratiore instar umbraculi fuit, & dum ubertim plueret, ab ea imbrium diffusione immunem ita servavit, ut ne guttula quidem ejus fuerit irroratus.

Surius in Iunio.

S. Francisco paruerunt aviculæ: cum enim unà cum sodali suo, horas canonicas perlegens, impediretur importuno earum garritu, silentium illis imperavit, impetravitque: mox enim silvere garrulæ volucres, nec canere auditæ; nec alas movere visæ sunt, donec Vir Dei horarum pensum exsolvisset: tum enim, venia ab eo accepta, cantum resumpserunt argutulæ, sylvasque & nemora, imò & sanctum exhilarunt.

In ejus vita

Quod D. Francisco in volucres imperium fuit: hoc S. Antonio de Padua, in aquatile genus omne. Cùm enim die quadam ad conscientiæ depositæ homines diceret, nec audiretur; sermonem convertit ad pisces, & mutum aquarum genus. Nec frustra: emersere enim è profundo mari pisces longè plurimi, pulchrè dispositi, & in fine squammis, & pinnis annuere visi, & suum Ecclesiasten consalutare. Adeo perspicua res est, innocentiam dominari *piscibus maris, volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.*

In ejus vita

Et hæc quidem eò à me allata sunt, ut homo, rationis compos, & cœlo promerendo natus, obedire discat, & Prælatis subdi, vel ipso brutorum animalium exemplo ad id provocatus.

TRACTATUS DE OBSERVANTIA REGULARI.

Ad illa verba: *Custodi Legem, atque Consilium, & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis.* Prov. c. 3. v. 21. 22.

RANCISCUS Borgia, Gandiæ Dux, Magnas Hispaniæ, Vice-Rex Catalauniæ, uxore jam vita functa cùm abire pararet à sæculo, & mundi pompis, & ad religiosum vitæ statum, ceu fidam stationem, ceu salutis adipiscendæ portum, appellere: super eo consilio egit cum Augusto Imperatore Carolo hujus nominis V. Domino suo Clementissimo; qui inter colloquendum hæc amicè illi objecit: Quod relictis aliis Ordinibus religiosis, & fama, & antiquitate notissimis, animum adjecisset ad Societatem JESU, quæ & nova erat, & quodammodo juvencula, in qua ne unus senex. Ad quæ Borgia, & facetè, & urbanè respondit. Mirum nec esse, nec videri posse: si filii juvenes, cùm mater ipsa juvenis: subrisit Imperator, tum ei Franciscus consilii sui rationes exposuit, & quidem tres tantùm: sed faciлè inter alias principes; è quibus hæc

Prima; quod in Societate præclusi essent ad honores aditus, ad Pedum, & Infulas, ad Purpuram, Plerúmque Cardinalitiam: & hoc expresso voto, quod edunt Professi, de non ambiendis, imò nec admittendis extra Societatem Ecclesiasticis dignitatibus, nisi ad eas cogeret quæ prima est in terris Summorum Pontificum authoritas, & debita illis obedientia.

Secunda, quod porta semper pateret iis omnibus, qui in illa minus religiosè vivere viderentur: hi enim & votis solvi, & ad sæculum remitti solent, ne alios malo exemplo inficiant, ne Religioni officiant, & maculam aliquam inurant tam sancto & puro corpori.

Tertia, quod in ea esset primus observantiæ regularis vigor, qui subinde annorum lapsu deteritur, atque deficit.

Et has instituti sui rationes exhibuit Franciscus, & Cæsar admisit, probavitque. Ego postremæ insistens, Societatis nostræ religiosos, imò & quoscumque aliorum Ordinum alumnos ad eam regularum suarum observantiam hortabor, & animabo, & hoc quidem antiquiore illo Sapientis seu monito, seu effato, seu etiam oraculo:

Custodi Legem, atque Consilium.

In quo videtur allusisse ad utrámque legem, & Mosaicam, & Evangelicam; ad illam, in qua præcepta Dei manu ascripta, & Moysi commissa: & Evangelicam, quæ à Christo, magistro quàm optimo Discipulis data. Et hæc, & illa debuit esse in primis curis, atque amoribus; vel ex ipsa solius Legis natura, de qua variè hic Interpretes; maximè vero hebræi, qui pro illâ voce *Legem*, ponunt *essentiam*, & *subsistentiam*: quasi verò *Lex* sit ipsa rei *essentia*: sit ejusdem & *subsistentia*.

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Cur Lex dicatur essentia?

DICITUR *essentia* à quadam cum illa consensione *Essentia rerum* secundùm Philosophos *sunt æternæ*, & *immutabiles*.

Et lex Evangelica, lex Religiosa, æterna sit oportet, atque immutabilis.

Ea fuit Salvatori quàm optimo, qui de *Lege*, quam venerat & condere, & evulgare, dixit: *Iota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant: cœlum, & terra transibunt: verba autem mea non præteribunt.*

Quod de Lege suâ expresserat verbo: hoc & facto in seipse expressum voluit: neque enim è vivis abire voluit, nisi post extremas illas in Cruce voces, *Consummatum est*: quasi diceret, mihi nec licuit, nec libuit exire è vivis, nisi post consummatam legem, adeò illi lex ea curæ fuit.

Quod illi, hoc & religioso, qui hoc uno felix, ac beatus erit, hoc uno verè religiosus, si migrans è vita jactare possit in faventes auras & illud, *Consummatum est.*

Et ita suos emigrare voluit S. Franciscus Assisius, qui condita suo Ordini Regula, eam ad amussim servari voluit, nec addito, nec dempto vel unico Iota, nec aliqua alia interpretatione aliò traducta, quàm ferret mens ipsa Fundatoris; imò & ipsius Dei, cui acceptam referebat. sic enim aliquando ad suos.

Tom. 1. Opusc. D. Francisci. *Generalis Minister, & omnes alii ministri, & custodes per obedientiam teneantur in istis verbis non addere, vel minuere, & omnibus fratribus meis præcipio firmiter per obedientiam, ut non mittant glossas in Regula, nec in istis verbis, dicendo ita volunt intelligi: sed sicut dedit mihi Dominus purè & simpliciter dicere, & scribere regulam, & ista verba ita simpliciter, & purè sine glossa intelligatis, & cum sancta operatione usque in finem observetis.*

Hæc Sanctus ille Fundator, stylo quidem simplici, & candido: sed forti, sed masculo; qui ea omnia, quæ hic calamo, & lingua expressit, etiam reipsa expressa voluit in primo suo Capitulo Generali.

In hoc è Patribus graviribus nonnulli ex quadam prudentia carnis, non spiritus, cum pleraque viderent à Regula imponi, quæ nimis dura, & aspera videbantur, & multum abhorrentia ab innata nobis carnis mollitie, rati S. Franciscum tum rationibus suis, tum Ugolini Cardinalis, Ordinis sui Protectoris, authoritate aliquantulum dimoveri posse ab illo Regulæ rigore, facto velutì cuneo cum aggressi sunt.

Spectaret, inquiebant, antiqua illa nascentis Ecclesiæ sæcula, sive tua Augustine, sive tua Bernarde, spectaret & eorum institutum omne, modum omnem, ac vivendi rationem, & ex eorum norma etiam suam exigeret, temitteretque paululum de extrema illa paupertate, & carnis edomandæ (verius, ut aiebant, frangendæ) studio: sua sit & huic & illi moderatio, eáque naturæ humanæ magìs accommoda.

Hæc illi: quæ omnia eo spiritu excepit Franciscus, ea vi concitatæ orationis, ut & Patres illi attoniti, & ipse Cardinalis elinguis hæserit, ac mutus. Sit enim, inquiebat, sit Augustino, sit Bernardo, aliisque, quos veneror, sua Instituti religiosi ratio, sit sua vivendi norma, & quidem sancta: sed & mea sit, ac potiùs, non mea; sed Dei: sit hæc sarta tecta, sit immutata, sit immutabilis. Hæc enim & mea voluntas est, quanquam non mea, sed Dei: qui eam ausu temerario violârit, sibi à cœlo vindice malè metuat. Dixit, & Patres illos attonitos habuit, & metu propè exanimatos, atque etiam ad genua supplices.

Et hæc fuit prima machina, quâ concuti potuit Divi Francisci Regula: sed non excuti.

Secunda fuit ab Honorio hujus nominis III. qui cùm Regulam suo diplomate firmare vellet, censeretque nonnulla vel tollenda, vel certè mitiganda paululum, ne quid esset, quod humanas vires, aut frangere, aut etiam vincere videretur. Sic ad illum Franciscus entheo sanè spiritu: Tom. 1. Opusc. S. Francisci, colloq. 9.

Ego, Beatissime Pater, præcepta, aut verba illa in regula non posui: sed Christus, qui omnia utilia, & necessaria saluti animarum, & fratrum, ac bono statui, & conservationi Religionis meliùs novit, cuiq; omnia, quæ ventura sunt in Ecclesia, & Religione nostra, præsentia sunt, & patent. Non ergò debeo, nec possum Christi verba mutare, aut omninò abolere.

Dixit, & Christi Vicarium sibi consentientem habuit.

Quod D. Francisco: hoc & aliis, sæculis longè consequentibus.

Pater Matthæus de Bassy bonæ memoriæ, cùm meditaretur eam reformationem, quæ modò dicitur, & est Patrum Cappucinorum, in æstu orationis, & mentis excessu hanc è cœlo vocem audiit: Annales Cappucin. An. 1524. n. 37.

Matthæe, hæc est voluntas Dei, ut Regulam perfectè observes, ad litteram, ad litteram, ad litteram.

Quæ illi ad aures clara vox accidit: eadem priùs & Divo Francisco acciderat, ut & hic, & ille divinæ vocis oraculo moneretur, observandam esse primævam Regulam purè, putè, ut verba sonant, nec ullam in ea ab ullo mortalium inducendam esse mutationem.

Quod illis: hoc inspirante cœlo minimæ Societati JESU, quæ Constitutiones à S. Ignatio, Fundatore suo, acceptas, optavit æternas esse, atque immutabiles, vel ex eo, quod esset *regula*, hoc est, ipsa Religionis *essentia*.

Ita sancitum in prima Congregatione Generali, quæ habita est à morte S. P. Ignatii. in qua & hoc decretum:

Propositum fuit an liceret, & etiam an expediret, ex Constitutionibus aliquid mutare? Et visum, ac statutum eas firmas, & ratas habendas esse, & etiam observandas prout in exemplari originali P. N. Ignatii habentur. 1. Congreg. General. Decret. XV.

Quod ipsum deinde Congregatio 6. Generalis confirmavit, & hæc etiam addenda putavit.

Si de mutandis, abrogandisq; Constitutionibus in Congregatione proponatur, minimè de iis tractare licebit, nisi priùs ad plura mediatate suffragia, de iisdem agendum statuatur. Ipsa verò deliberatio, & decretum non fiat, nisi ad duas tertias partes, non obstantibus decretis in prima Congregatione Generali. Formula Cong. Gen. § 68.

Et hæc

Et hæc faciunt, ut rata, firmáque sit Societatis JESU Regula, ceu illius essentia. Venio ad alterum quod eadem Lex, eadem & Regula, dicatur, & sit quodammodo illius subsistentia: cujus etiam rationem hic inquiro.

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Cur Lex dicatur subsistentia?

DE subsistentia variè sentiunt, & loquuntur Philosophi.

Sunt enim, qui putent esse physicam aliquam qualitatem, quæ sit velut ultimum naturæ substantialis complementum.

Sunt qui modum aliquem, & entitatem tenuem illi quodammodo affixam, eámque complentem, ac perficientem: à qua dicatur, & sit suppositum, cujus solius sit agere; *actiones* enim (ut loquuntur Philosophi) *sunt suppositorum*.

Ex quo Philosophiæ naturalis pronuntiato consequens est illud, ut natura substantialis sine subsistentia, nec subsistere possit, nec agere: vim enim & subsistendi & agendi completam habet à subsistentia.

Quod naturæ substantiali est à subsistentia, hoc Ecclesiæ ab Evangelica Lege, hoc Instituto Religioso à Regula. Est hæc essentia Religionis est & subsistentia: dat enim subsistere gradu in suo, dat & producere actiones cœlo dignas: quod ipsum aliquando observarunt Rabbini, hoc est Hebræi sapientes, qui etiam notarunt illud, Deum Opt. Max. ceu Legislatorem Sapientissimum, dedisse Israëlitis tot præcepta affirmativa, quot in corpore humano essent ossa; videlicet ducenta quadraginta octo: negativa verò; quot in eodem essent nervi, nempe trecenta sexaginta quinque: & hoc, quod in religione, ceu corpore quodam mystico, id essent præcepta, & Regulæ: quod in corpore naturali erant ossa, & nervi: & hoc quoque nomine Regulas appellandas censuit Divus Hieronymus: qui vocavit *nervos, & ossa Religionis.*

Ossa dant corpori consistere: si iis destituatur defluet illico in imum tota massa carnea: & sua mole fatiscet.

Nervi autem dant eidem corpori, artubusque motum: tolle nervos, tollis & motum, & stupidum reddis corpus omne.

Sic & Religioso Ordini Regulæ dant subsistere, dant robur, & firmitatem, ne sua mole, hoc est, depravatæ naturæ inclinatione, ad ima vitiorum defluat. Dant illi & motum spiritualem, ut eat in actiones Deo dignas, ac beatitate. Ut porrò sic eat, paucula propono incitamenta; eáque petita ex hoc ipso sapientis pronuntiato.

QUÆSTIO TERTIA MORALIS.

Quæ incitamenta esse debent ad Legis, & Regularum observantiam?

PRIMUM INCITAMENTUM.

Ex illis verbis: *Erit vita animæ tuæ.* v. 22.

MAGNA omninò consensio vitæ, & Regulæ. Prima erit ab ipsa notione Regulæ; quæ Gratiano est *norma rectè vivendi.* Gulielmo Parisiensi, *doctrina, vel ars, vel prudentia, qua scitur qualiter vivendum.* Innocentio VII. *forma religiosè vivendi.*

Secunda ducetur à pretio vitæ: pretio & Regulæ. Vitæ porrò pretium, atque æstimationem inde petes.

1. Quod Deus ut cæterorum omnium dominium homini dederit, vitæ non dederit: hujus enim custodem illum esse voluit, non Dominum. Sic & religiosum regulæ suæ Dominum non constituit: sed custodem; sed observatorem vigilantissimum.

2. Vitæ pretium ex eo colliges, quod pro illa servanda cætera omnia profundat homo. Ex ultimo Oriente redit mercator gravida navi, onusta pretiosis mercibus, gemmis, & unionibus. Ex Occidente revertitur multo argento, auróque dives, excitatur inopinata, ingensque tempestas, attollitur iratum mare, perflant venti, & furit Aquilo, exoneranda est navis, abjicienda in undas omnia, merces, gemmæ, uniones, & argenti, aurique vis immensa; abjiciuntur illicò omnia, perduntur omnia, ne abjiciatur, ne perdatur vita; adeò vita homini est in pretio.

Quod vitæ datur; hoc & regulæ: hæc præ cæteris omnibus æstimari debet, debet esse in majore pretio, & alia omnia potiùs abjicienda, quàm ipsa; & ita abjicienda censuêre vel ipsi religiosorum Ordinum Fundatores, & eorum filii Regulæ suæ amantiores.

Habet minima JESU Societas hanc Regulam, quæ vetat religiosum miscere se negotiis sæcularibus, implicare se negotiis status, ut vocant. Ea omninò servanda, etsi excidendum esset gratia, & favore Principum, qui tamen pusillis mortalibus maximo est in pretio.

Habet eadem & aliam Regulam, quæ prohibet quicquam accipi pro Societatis ministeriis titulo mercedis: & hæc omninò servanda, etsi dimittendi reditus amplissimi, pingues proventus, & quanta quanta est unius Collegii fundatio; quæ tamen apud homines magno est in pretio.

Habent Patres Carthusiani Regulam, quæ abstinentiam à carnibus injungit in omnem vitam; & hæc quoque servari potest, atque ex virtute etiam debet, etsi vitæ hujus mortalis facienda esset jactura; adeo Regula est in pretio, & majore, quàm ipsa vita: nec mirum, quia, ut infra paucis indicabo, *Regula* est *vita gratiæ*, est *vita & gloriæ*: ut proinde mirum non sit; si viro religioso sit in amoribus, ac deliciis.

Et ita fuit Joanni Berckmanno, Societatis JESU religioso, juveni integerrimo, qui Romæ obiit relicto sui desiderio, & magnæ sanctitatis opinione, famáque. Huic solemne fuit illud:

Crux, Rosarium, & Regulæ, tria mihi longè carissima: cum his libenter moriar. Et verò etiam mortuus est, Crucem, Rosarium, & Regulam manu ad extremum retinens.

3. In quo Regula cum vita convenit est illud, quod sicuti is, qui vitam tollit, tollit & hominem, nec relinquit nisi cadaver: sic qui ab instituto religioso Regulam tollit, tollit & ipsam Religionem, nec quicquam residuum habet præter Religionis inane, atque emortuum simulacrum. Quid enim aliud? certè nihil est nisi Ordinis, ceu magni corporis, mora, atque naufragium. Audi quid super eo B. Ephrem, multa doctus experientia:

Magnum, inquit, *animarum naufragium, in quo canones, & rectæ vitæ institutiones non vigent.* Tit. 2. in Doct. var. c. 32.

Disciplinæ Regularis solutionem appellat S. Præsul: Primò *Animarum naufragium.* Ab ea enim & animæ, & salutis naufragium patiuntur Religiosi propè omnes; quod divina revelatione didicit, & prodidit è sacra D. Dominici familia Vir sanctus. Agebat hic in Polonia Anno Domini 1618. cùm ei in excessu mentis aperuit Deus; ex Conventibus, qui ab observantia stricta, & regulari sese abstraxerunt, paucos omnino salvari, damnari plurimos.

Et inde *Ioannes Maria* in vitis Dominicarum, eam observantiæ regularis remissionem, appellare solebat, *Arces mali dæmonis, inferni suburbia, vias perditionis;* ut ea nomenclatura innueret religiosos in observantia illa regulari remissiores, esse jam in ipsis inferni suburbiis, in via, quæ ducit ad perditionem, quam B. Ephrem, ut dixi, vocat *Animarum naufragium*, nec illarum tantum; sed & ipsius Religionis.

Fatendum enim, quod res ipsa, & experientia docuit ab illa disciplinæ arctioris solutione religiosos Ordines quamplurimos soluta veluti illorum compage, naufragium passos: hinc illa D. Bernardi, providi Abbatis, præcautio, hinc illa obsecratio, & mixtæ lacrymis preces, quas his olim verbis expressit:

Epist. 321. ad Fratres S. Anastas. *Rogo vos fratres, & multum obsecro: sic agite, sic state in Domino dilectissimi, solliciti semper circa custodiam ordinis, ut ordo vos custodiat;* unáque etiam vitam: *vitam* dico *gratia*, qua Deo vivimus in hac aura mortali: vitam deinde gloriæ, qua cœlo vivemus, ac beatitati æternos in annos, quos ut assequaris, Sapientem obaudi: *Tene*, inquit, *disciplinam, ne dimittas eam: custodi illam; quia ipsa est vita tua.* *Prover. c. 4.*

Hujus sententiæ veritatem eleganti Ovis, & Cervi apologo speciosis exemplis instructo demonstravit aliquando Cyrillus: Ei apologo titulum fecit: *Contra appetitam superbæ libertatis.* *Lib 2. Apol. Moral. c. 9*

Ovis, inquit, avida propriæ libertatis, sociali grege relicto; dominium sui Pastoris effugit. Cumque per solitudinem Cervus errabundam, vagam, & profugam invenisset, cœpit quærere ipsius solitudinis, & erroris occasionem. Cui mox illa respondit: Dudum certè servile jugum durissimum passa, nunc frui volo, sicut & vos libertate cunctis gratissima, atque patronum duriorem effugere, qui non solùm me usque ad sanguinem emulgebat, verùm etiam singulis annis ab opportuno vellere spoliabat.

Tunc Cervus illi compatiens, satis, inquit, charissima doleo de errabundo itinere tuo: sed multò magis de erroneo consilio. Nimirum libertas dulcis est, & thesaurus incomparabilis; sed non convenit universis:

Quod confirmat exemplo populi, corporis, navis.

Populi quidem, cui libertas non est aliud, quàm perditio libertatis.

Corporis, quod quidem animæ subjectum vivit, & mox cùm ab ea liberatur, extinguitur.

Navis, quæ subjecta nautis servatur à fluctibus, ab illis libera, iis barritur.

Hæc ubi protulit exempla, tum conficit illud.

His ergò libertas, certa est perditionis captivitas.

Tum versa ad Ovem oratione: Hoc modo, inquit, mea charissima, crede rem etiam tecum se habere. Nam attende quomodo, & qualiter nunc incedas, sine duce, pascualis itineris nescia, sine tutore, nulla propria validitate armata, inter inimicos solivaga. Nimirum via tibi error est, præcipitium ductor, esuries pascua, pernicies socius, & tui tandem crudelis interitus sunt extrema.

Tum etiam se pro exemplo proponit. Ego certè, inquit, cornu, pede, magnitudine, & agilitate munitus, vix à feris hujus solitudinis sum securus.

Hæc ubi ad Ovem Cervus, tum eam arguit, obtestaturque ut ad pastorem redeat; eique se regendam committat.

Audi igitur, inquit, consilium meum, & quantociùs ad dominum tuum revertaris, ne liberè pereas, & teipsam lupis devorandam impendas. *Et rationem subjicit, objectáque ab Ove argumenta diluit.* Si enim, inquit, dominus tuus te mulget, aut tondet, ab eo sumis hæc ipsa, quæ tribuis, quia te custodit, & pascit. *Tum ad extremum conficit illud.*

Eligibilius est lac dare, & vellera, quàm cum omnibus perdere vitam.

Hæc ubi à Cervo audiit Ovis, gaudenter ad pastorem redit. Et certè quàm optimè, vitam enim eo duce, ac defensore servavit, quam eo destituta perdidisset.

Maneat ergò verissimum illud Sapientis: *Custodi disciplinam, quia ipsa est vita tua*; vel ut vertunt Septuaginta: *Custodi eam tibi ipsi in vitam tuam.*

Vitam dico, non quæ corporis est, & carneæ hujus molis; sed Animæ, sed spiritus, cujus vita est gratia, & ab illa etiam sanctitas. Quod ipsum declarat illud oraculum magni Pontificis.

Fuit hic *Ioannes XXII.* qui de strictiore observantia Regulæ D. Dominici, pronuntiare solitus illud: *Eam satis esse ad solemnem Canonizationem.*

Et certè ad Canonismum *S. Bernardini Senensis*, non tam vitæ austeritas, non tam miraculorum gratia, & fulgor Pontificis oculis objecta: quàm perfecta, & suis numeris absoluta Regularum observantia, & hanc è Cathedra sufficere dixit Pontifex, ut quis habeatur, & sit Sanctus.

Quod de D. Dominici Constitutionibus extulit oraculum Pontificium; hoc & de Francisci, Ignatii, Nerii, Teresiæ, & aliorum Fundatorum Regulis dictum pronuntio: in his enim omnibus sua cuique Ordini sanctitas est reposita; reposita & Animæ vita, id est gratia; cujus probè conscia *B. Magdalena de Pazzis*, dicere solita Religiosum tanti debere facere Regulam, quanti & vitam, quanti & seipsum, & potius eligendum esse millies mori, quàm vel minimam Regulam infringere: quod utinam & sentirent, & loquerentur Religiosi omnes, non ea in plerisque esset ad eam solvendam licentia.

SECVNDVM INCITAMENTVM,

Ex illis verbis: *Erit gratia faucibus tuis.* vers. 22.

SAncti Patres, & Sripturæ sacræ Interpretes discedunt in alias, atque alias ejusdem loci expositiones. Septuaginta sic vertunt: *Vt vivat anima tua, & gratia sit circa collum tuum.*

Syrus autem sic: *Sit collo tuo caritas.*

Venerabilis Beda: *Gustus faucibus tuis.* gustus, inquam, & sapor divinorum, quem prægustant vitæ regularis amatores, quem etiam (quod ames, ac mireris) in alios transfundunt.

Tuam appello fidem, experientiam tuam, Francisce Assisi. Mirabilis Dei providentia, quæ in symbolis ludere amat, & futuris præludere; tibi exhibuit, qui in primo limine suæ ad Deum conversionis futuri essent è fratribus tuis nonnulli, qui deinde lapsu temporis, & sæculorum, qui denique in fine, in quibus tres veluti Ordinis status ostendit, & hoc symbolo pomorum. Primum enim obtulit poma dulcia, & miri cujusdam saporis: tum minùs dulcia, dulcia tamen: tum insipida, amara, & acida: denique addidit & illud, & his aliquando similes è fratribus tuis aliqui; qui primùm cœlestia gustabunt ipsi, & aliis etiam dabunt gustanda; non sine amabili divini saporis suavitate: sed sensim lapsu temporis, & annorum, lapsu etiam & morum, & ipsi cœlestia minùs sapient & sibi, & aliis, tum ad extremum planè insipidi, nullo divinorum gustu: quid facias, ea est in malum inclinatio etiam in religiosissimis quibusque familiis, nisi caveas, & cavere alieno malo discas: cavebis autem si disciplinæ regularis fueris retinentior: ab hac enim tibi gustus erit divinorum, gustus & proximis, gustus & ipsis Angelis, gustus & Deo ter Opt. ter Max. *Wadingus in Annal. S. Francisci.*

Fatendum enim religiosis Regulam esse, quod cibus famelicis, & illius observantiam, quod ciborum gustus, & suavitas. Quod etiam eidem

S. Fran-

S. Francisco divina providentia alio symbolo ostensum voluit.

Visus ille aliquando de terra panis micas studiosè colligere: tum ex iis placentam coquere; tum etiam fratribus suis distribuere: qui eam recepissent, atque in os, & stomachum demisissent, inde valentes, vegetósque fieri; qui autem non admisissent, & languere toti, & contabescere, imò & leprâ infici.

Wadingus in iisdem Annal. An. 16. Et hæc eò loci ac temporis oblata D. Francisco species, die proximè sequenti data illius interpretatio, quæ fuit ejusmodi.

Micæ Lex Evangelica: placenta verò, quæ ex iis conficitur, est Regula: qui eam animo, ac prompta voluntate, ceu stomacho, susceperint; eo cibo probè refecti, spiritu valentes erunt, ac vegeti: qui respuerint, morbidi, & peccato, ceu leprâ infecti.

Maneat ergò illud, observantiam regularem & cibum esse, & gratiam, gustúmque faucibus.

TERTIVM INCITAMENTVM.

Ex illis verbis: *Erit robur faucibus tuis.* verſ. 22.

ITa vertendum censuit D. Hieronymus hebraïcæ linguæ peritissimus.

Ab Interpretibus Scripturæ sacræ agitari solet ea quæstio, cur Divina Providentia Sampsonis robur in crinibus repositum esse voluerit? cur non potiùs in manu? in brachio, & lacertis? in his certè, natura duce, roboris ac fortitudinis solet esse sedes; cur igitur in capillis, qui non sunt pars humani corporis: sed quasi illius excrementa, & rejectamenta, atque, ut ait Philosophus, *superflua naturæ?*

Respondent non sine Numine id factum, & cœlesti prodigio. Erat Sampson Nazaræus, id est religiosus: cui cœlo judice ea præscripta erat Regula, ut crines aleret, nec ascenderet novacula super caput ejus. Hæc enim erat Regula Nazaræorum; quam ut illibatam, intactámque servavit: simul & robur servavit in capillitio positum: at ubi illud solvit, dissolvitque; ubi Dalilæ artibus, & malo dolo crinibus exutus est, simul exutus & robore: tantum interest quî Regulam serves; in ea quippe robur, in Sampsone quidem corporis, in aliis etiam animi.

Robur adversus Mundum. Testes volo, testes amo Apostolos numero dumtaxat duodecim, & tamen ut ii essent, ut numero exigui, ut fortunis abjecti, ut genere ignobiles, ut à scientia rudes, & imparati, & coronatos vertices, & urbes nominatas, & Provincias populosas, & Regna amplissima Christiano subjecerunt imperio: At unde subjecerunt? quo robore? quibus armis? non aliis, quàm Evangelicæ Legis observantia? ab hac illis paupertas pro patrimonio: contemptus pro honore, pro scientia simplicitas, contumelia pro gratia, mora pro vita: & hoc ex Evangelicæ legis, id est Christianæ, institutione, quam quia ad amussim servabant, hinc illis tantum robur, & vis tanta ad animarum conversionem, imò & ipsius Orbis universi; qualis nec in exercitu quantumvis numeroso, nec in armis, & jaculis. Erant quidem illi *jacula*: sed jacula, Dei manu vibrata, de quibus olim sic præsaga voce Abacuc:

Iacula tua ibunt in splendorem coruscationis armorum tuorum: *jacula*, dicit, id est, Apostoli tui, ô Christe! ibunt in hostem; ibunt in capita coronata, in tumentes à profana sapientia Philosophos, in tyrannos immanitate barbaros, eósque sternent, ac profligabunt: non alia vi, non aliis armis, quàm Evangelicæ Legis observantia; tantum in illa erat momenti, & vis tanta.

Quod Apostolico robori datum: hoc & primis è Societate JESU Patribus: erant illi numero dumtaxat decem; & tamen illorum vim, ac robur sensit Orbis propè universus.

Histor. Societ. Italia Ignatii; India, & Iaponia Xaverii; Gallia Lainii; Lusitania Roderici; Hispania Fabri; Germania Iaii; Hibernia Salmeronis, & Paschasii; Veltræ Coduni; Insula Ænaria Bobadillæ.

Horum, inquam, vim, & robur sensêre nobilissimæ illæ Orbis partes, & in his ipse Orbis propè universus.

At unde illa vis? illudque robur? non aliunde, quàm à Lege, à Regula illorum animis jam inde Dei digito impressa: hæc enim prima illis Lex fuit, Lex interior, à qua fiebat, ut quod Romæ stabiliebat Ignatius, hoc in India stabiliret Xaverius, & inde tam huic, quàm illi, & aliis ea vis ad conversionem animorum: addam ego, & ad omnem tartareæ potestatis impetum vel eludendum, vel etiam frangendum.

Solet invidus dæmon abiturienti è corpore animæ modò insidias struere, modò etiam (si iis minus proficiat) aperto marte eam invadere, ne cœlo reddatur, & Deo. *Robur adversus Diabolum.*

Et ita invasisse legimus religiosum aliquem è sacra Patrum Cappucinorum familia. Jacebat ille in conventu Parmensi æger, à medicis depositus, jamque in extrema cum morte lucta, quam mirum quantum augere cœpit malus dæmon, & objecta suipsius horribili specie (quam ad illam scenam assumpserat) & molesta, ac propè desperabunda de salute cogitatione. Ut huic, & illi malo remedium facerent, qui astabant religiosi Patres, objicere, atque ægro ostentare sacram Christi Crucifixi effigiem, ut ea, quasi umbone, se tegeret, atque protegeret: sed in cassum omnia, offerebat enim se importunè cacodæmonis imago quàm teterrima, jacentemque mirè terrebat. Quid igitur remedii? Unus aliquis D. Francisci Regulam illi in manus dedit, ut ea, veluti clypeo, sese tueretur, & res ea quàm optimè cessit. Mox enim, quasi eam non ferret malus dæmon, excessit, abiit, atque ad inferos rediit. Ita, qui etiam Christi è Cruce pendentis simulacrum tulerat, libellum Regulæ non tulit, tantum in illa roboris erat ad fugandas, debellandasque omnes furias illas infernales. Nec mirum, quia Regula, hoc est ejus observantia, cui se totum dederat vir ille religiosus, ut illi in vita *robur* fuerat *faucibus*: hoc est ejus verbo, & prædicationi: sic & in morte animo fuit, robur, inquam, invictum, atque indomitum ipsis etiam inferis. *Annales Capucin. an Christi 1577. n. 33.*

QVARTVM INCITAMENTVM.

Ex illis verbis: *Erit gratia docendi, prædicandi, persuadendi.* verſ. 22.

ITa interpretantur Lyranus, Caïetanus, Hugo, aliique. At unde illa gratia? vis illa, seu doctrinæ, seu prædicationis? È duplici capite. Primum est, quod & hæc, & illa manaret ex intimo pectore, non à lingua, & extremis labellis.

D. Hieronymus hebraici idiomatis peritus in paucis, docet eas linguas, quæ pronuntiantur, & formantur aut in lingua, aut in extremis labris, minus habere roboris ad persuadendum; secus autem illas, quæ exprimuntur, & formantur quodammodo in imo gutture, & quasi è pectore premuntur, qualis est *hebraica*, quæ ideo dicitur *gutturalis*, adeoque omnium efficacissima, & maximè persuasiva.

Quod si id habet lingua hebraica, vel origine sua, vel natura: habet & doctrina, habet & prædicatio, quæ non formatur, & exit ab ore, à lingua, & labellis: sed manat ex intimo cordis affectu, & quod inde consequens est etiam ab observantia divinæ Legis, Obedientia sancta, & magnarum virtutum exemplis,

exemplis, in quibus summa vis est ad persuadendum; & ea, cui nemo unus omnium contradicere, nemo resistere potest.

Hom. 3. in 1. ad Cor. *Hæc est ratiocinatio, cui contradici non potest, quæ fit per facta*; inquiebat D. Chrysostomus.

Ratiocinationi, quæ fit per verba, sua sæpè lis est; & si non omnes, at saltem aliqui, imò plurimi contradicunt: sed illi, quæ *fit per facta*, nemo unus omnium.

Libello de 2. Martyrio. Rationem hanc reddit D. Cyprianus; quia *efficacius vita, quàm linguæ testimonium est: habent opera linguam suam; habent facundiam suam etiam tacente lingua.*

Serm. 76. Cypriano consentit D. Ambrosius, cujus solemne illud effatum: *Benefacere prima doctrina est, cessantibus enim verbis, hoc ipsum docet hominem opus optimum, dum videtur; quod etsi voce aures non excitet, virtute corda tamen compungit. Quis enim bonum factum videns, non gaudeat, non miretur, imitetur, ac velati tacito magistro utens, ejus exemplo doceatur.*

Suprà. Et ita ab Apostolis, à Martyribus edocti fuerunt primi Christiani teste eodem D. Ambrosio; *Sancti Martyres*, inquit, *etsi voce tacent, factorum exemplo nos edocent, etsi lingua silent, martyrii passione persuadent.*

Histor. Societ. Quod Apostolis, quod Martyribus: hoc deinde viris Apostolicis. Persuaserunt illi, non voce; sed facto. Et ità nostra hac ætate Japonibus persuasit Pater Fernandez è Societate JESU vir religiosus in paucis. Erat ille S. Xaverii in illa Domini vinea socius, atque adjutor, diu ad Japonios dixerat, diu laborarat pro fide Christiana, proque Evangelii luce, in illa Infidelium nocte, inducenda: sed in vanum cesserant omnia, in vanum oratio, in vanum & omnis labor, sub hoc dum gemit, & propè fatiscit, ac die quadam è cathedra altiùs detonat, è Japonibus unus aliquis cæteris petulantior, in ejus faciem inspuit: Quid hic bonus Pater? an colorem mutare? an rubere? an pallere? an subirasci? an indignari? an in Japonem invehi? & graviter de contumelia queri? & in impudoratum illum detonare? Minimè gentium? modestè sputum detergit, & cœptam concionem prosequitur. Hic hærere, stupere omnes attoniti tanta viri patientia; tum etiam amare, mirari, & altè deprædicare patientem in tanta injuria virum, denique ad extremum benè monenti Patri aures, & animos dare, faterique se victos non voce concionatoris, sed facto; sed virtute verè Christiana, jactareque etiam illud non posse non esse veram religionem, in qua tam ardua esset patientia: adeò

Suprà. verum illud D. Ambrosii: *Melius docemur facto, quàm voce.* Et illud Varronis, profani licet Authoris: *Evidentissimum docendi genus est subjectio exemplorum.* Hæc D. Chrysostomus componit cum tuba, qua ad aures, imò & animos appellit, pulsatque ingenti clangore: & cum luce, quæ oculos, non corporis modò, sed & animi, perstringit:

In cap. 5. Matth. *Omni tuba*, inquit, *documenta sunt operum clariora; vitáque munda, ipsa & luce fulgentior.* Et ità *fulgentior* fuit patientia, modestia, longanimitas pii illius Ecclesiastes, qui indubiè didicerat, altéque retinuerat

Serm. 20. illud D. Ambrosii oraculum: *Hæc nostra Christianitatis summa est, ut amantibus vicissitudinem, lædentibus patientiam rependamus.*

Hic stylum sisto, tibique in aurem ingero istud D. Ambrosii, Amice Lector: *Dictis igitur facta præcedant, quia sine factis dicta nihil prosunt.* In c. 5. Matt.

QVINTVM INCITAMENTVM.

Ex illis verbis: *Erit torques collo tuo.* vers. 22.

ITA verti oportere existimavit Jansenius. Antiqui collo appendebant torques, duas potissimum ob causas, è quibus

Prima erat ad testandam natalium ingenuitatem, & generis aviti nobilitatem, ac splendorem.

Altera contra fascinum, & Magorum artes, malique dæmonis dolos, quos eludi credebant torque.

In primæva Ecclesia Christianis pueris, ac puellis è collo pendebant Evangelia auro eleganter inscripta, aut argento; & hæc illis erant pro torque: ad quem morem suo etiam ævo receptum alludens D. Chrysostomus, sic è pulpito ad subjectam sibi concionem:

Tu verò Evangelii leges, & mandata describas, non auro, non argento, sed voluntate. Securim habebis Evangelium, non extrinsecùs: sed in animæ penetralibus ipsum reponens. Hom. 19. ad populum.

Laudat quidem, & probat Orator aureus, Evangelii leges, & mandata describi in auro, & argento, ad reverentiam, & ad venerationem.

Et ita S. Bonifacius, Episcopus, & Martyr invictus, à Virgine locuplete describi sibi petiit litteris aureis D. Petri Epistolam, ob debitum illi honorem; cultum, ac venerationem.

Ita Theodosius, Imperator longè piissimus, manu sua litteris aureis Evangelia elaboratè descripsit: ut testatur Nicephorus. Lib. 14. c. 3.

Ita Imperatores alii Evangelia capsis argenteis, ac gemmeis includere soliti, & Summis Pontificibus dono mittere; quod & fecisse legitur Constans Imperator, & Vitaliano Pontifici transmisisse.

Ita etiam in Conciliis Ecclesiæ Generalibus, quasi Dei loco, viceque in medio cœtu collocari solebant Evangelia: & ita factum legimus in Synodo Ephesina, & Concilio Florentino, erectum solium aureo velamine, & in eo locata Evangelia: quod submissionis, honoris, ac reverentiæ fuit: Et ita (ut redeam unde paululùm abii) antiquo more, ritúque factum à primævis Christianis, quibus appensa è collo pendebant Evangelia, auro, argentóve inscripta, quod ut dixi, laudat, & probat D. Chrysostomus, mavult tamen ea *in voluntate*, quasi animata tabella: mavult intrinsecùs, & in intimis animæ penetralibus insculpi, quàm extrinsecùs, & in auri, argentíve lamina: mavult & in manu, hoc est, in ipsis operibus, & in illis exprimi; vel ad testandam bonæ mentis ingenuitatem, vel veram nobilitatem, quæ in sola virtute est reposita, vel denique ad ejusdem decus, atque ornamentum: quod enim pectori, quod collo est torques aurea, hoc animæ est Evangelicæ Legis, & Consiliorum observantia: unicum illa, & verum animæ ornamentum, à quo cœlo, ac Cœlitibus nitet, nitebitque in omnem æternitatem.

TRACTATUS
DE MODESTIA CHRISTIANA, ET RELIGIOSA.

Ad illa verba: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Ad Philipp. c. 4.

POSTOLVS pro eo, quo totus ardebat, Animarum zelo, Epistolam scripsit ad Philippenses, quibus eos ad ultimum Messiæ adventum paret: & hoc seu præsidio, seu etiam ornamento magnarum virtutum, quas inter aliquæ intrinsecùs animam ornant: aliæ nitent extrinsecùs, & corpus afficiunt quàm optimè.

Hæ autem, quæ intrinsecùs latent, & animam cœlo, Deóque reddunt amabilem, aliæ sunt, atque aliæ, ex quibus hæc prima:

Gaudium in Domino: *Gaudete*, inquit, *in Domino*; lætitia scilicet spirituali, de qua sic disertè D. Anselmus: *Gaudete, non in sæculo, sed in Domino: non in iniquitate, sed in veritate: non in flore vanitatis; sed in spe æternitatis.* Et hæc prima bonæ mentis est virtus.

Altera, est confidentia quædam in amabili Dei providentia. *Nihil*, inquit, *solliciti sitis.*

Tertia, est devotæ Deo mentis affectus; & velut in cœlos raptus, & ardor quidam entheus. *In omni*, inquit, *oratione, & obsecratione.*

Quarta, est *Pax Dei*, pax alta cum supremo Numine, atque authore Deo, ac Domino Universi.

Et hæc interiora sunt animæ decora, atque ornamenta, quæ in illius intimis quasi penetralibus absconduntur, & patent uni oculo divinæ mentis; quibus adjicit ea, quæ extrinsecùs apparent, atque objiciuntur etiam mortalibus oculis: *modestia* scilicet, quæ visitur in exteriori homine: constat hic duabus partibus, corpore, & anima, & huic, & illi sua quasi vestis; qua tegitur, atque ornatur tam hæc, quàm illud.

In parvis fontem. Vestis animæ, sunt virtutes. *Bona vestis est charitas*, inquit D. Bernardus, *bona vestis obedientia.*

Vestis corporis, est modestia, qua illud redditur conspicuum, atque commendabile.

De utraque hac veste sic olim Propheta regius:
Psal. 44. *Omnis gloria filiæ Regis ab intùs in fimbriis aureis.*

Filia Regis, est anima, filia Regis Altissimi, id est Dei, cujus gloria *omnis*, id est potissima, *ab intùs*: sed & sua extrinsecùs *à fimbriis aureis*, id est insigni; præclaráque modestia, quæ coruscat, ut aurum solet.

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* ad Philipp. c. 4.

Quid sit Modestia?

Serm. 44. MUsonio apud Stobæum: *Modestia est decorum in gestu, & habitu.* Inde Pythagoræi cum de iis loquerentur, qui aliorum essent duces, ac moderatores, dicere soliti illos sibi authoritatem conciliare debere, non tantùm animi motibus, inclytisque facinoribus: sed vel maximè *corporis gestu, motúque*; hoc est modestiâ.

D. Paulo: *Modestia est digna sacerdotio gravitas*, *ad Titum epist. 2.* quæ Sacerdotibus ita est propria, ut olim modestiæ ornamentis prædiri, sacerdotales viri nominarentur, & essent; quæ causa fuit cur Sidonius Apollinaris effatum illud in Posteros extulerit. *Plus ego admiror sacerdotalem virum, quàm Sacerdotem*: quia scilicet *Lib. 4. ep. 6.* *Sacerdos* est ab Ordine, & charactere, qui etiam in indignos, atque immerentes cadere potest: at *Sacerdotalis*, non est nisi à modestia, & virtute, quæ illi propria est, ac singularis.

D. Hieronymus altiore voce usus modestiam *In Epist. ad Titum.* appellat *quandam decôris sacri dignitatem*, ac majestatem, quæ spectantium oculos feriat, & sibi quandam conciliet authoritatem, atque reverentiam: explicans enim locum illum Apostoli, in quo modestiam vocat *dignam sacerdotio gravitatem*; vel, ut vulgaris versio habet, *habitum sanctum*; quem eum *Ibidem.* esse ait, *ut ipse incessus, & motus, vultus, sermo, silentium, quandam decoris sacri præferant dignitatem.*

Tertullianus clatiore, ut assolet, assurgens cothurno; Modestiam censet esse *severitatem quandam in facie, in cultu, in totius hominis contemplatione*, *De cultu fœm. c. 8.* quærit enim *ubi Deus*, & respondet *ibi pudicitia, ibi gravitas adjutrix, & socia ejus*: tum seipse latiùs explicat, & illud adjicit: *Quomodo autem gravitatem administranda pudicitiæ adhibebimus, nisi & in facie, & in cultu, & in totius hominis contemplatione severitas circumferatur*: hoc est verbo uno modestia, quæ est illa ipsa severitas; sed suavis, & amabilis; non tetrica, & morosa.

Alio loco ille ipse Tertullianus modestiam appellat *divitem animi suppellectilem, quam foris insperciat ut suam.* *De cultu fœm. c. 11.*

Divites hujus ævi, qui toti nummis incubant, & auro; thesauros suos, pecuniam, gemmas, uniones absconduunt in arcis, & sub arctiore clausura retinent: at suppellectilem exponunt oculis, & videre gestiunt, ac videri.

Sic & bonæ mentes, ex cœlo divites; virtutes alias, seu thesauros suos abscondunt; at modestiam, seu pretiosam supellectilem, objiciunt oculis, & quasi spectandam ostentant; & hoc quidem sine ullo vanitatis, & jactantiæ nævo; ea quippe modestiæ natura est, ut velis nolis videri debeat ut est in se; suisque nativia coloribus.

D. Gregorius Nyssenus Modestiam vocabat *pudorem modestum*, metaphora sumpta à Virginibus, *De vita Moysis.* quibus pudor in fronte, in genis, in oculis est, veluti nativus Virginitatis color, atque ornamentum.

S. Ignatius, Martyr invictus, Modestiam suspicere, & commendare solebat veluti *magnam cæterorum disciplinam.* Faciebat quasi virtutum scholam, & sacrum lycæum; & in eo modestiæ dabat magisterium.

Minutius Felix in Octavio, inter Christianorum notas, atque insignia modestiam reponebat: sic *Epist. ad Trallianos.* enim de illis & eleganter, & verè:

Nos, non notaculo corporis: sed innocentia, ac modestia signo facilè dignoscimur.

Lancea Spartatas indicabat, humerus Pelopidas, Epaminondam Draco; hominis autem Christiani ingens argumentum, atque indicium, est modestia.

S. Igna-

S. Ignatius, Societatis JESU Fundator, & Author: minimæ suæ Societatis *vestem* appellabat *modestiam*. Ut socii omnibus omnino fierent, ut in omnes orbis partes spargi commodiùs possent, nullum iis peculiarem habitum assignandum esse censuit: sed eum, qui honestis Clericis, ac Sacerdotibus communis esset: de quo (uti & de toto Societatis Instituto) cùm monitus esset Summus Pontifex Paulus hujus nominis III. & deliberationem instituisset: fortè è Vaticani Palatii fenestra spectanti, visi sunt è sociis duo, de quibus ad Cardinalem, qui aderat, cùm dixisset Pontifex: *Ecce Iesuita duo*; subjecissetque Cardinalis, unde eos sua Sanctitas novit; cui cùm respondisset: *Ex modestia*: adjecit illicò, & quidem satis opportunè: si ea modestia dignoscuntur, & quasi ab aliis, ceu habitu suo, discernuntur; eum Sanctitatis Vestræ bona gratia, relinquatur illis *modestia pro veste*. Et certè hactenus relicta.

Quanti porrò vestem illam fecerit S. Pater, liquet primùm ex eo, quod statim initio sui in Urbem ingressus ordinationem scripserit idiomate hispanico, quæ sic ad verbum latinè reddita:

Minister M. Franciscus Xaverius: Subminister M. Alfonsus: & Syndicus, Ioannes Paulus, conveniant die luna Part. 1. l. 14. Histor. Soc. *ante cœnam certa hora ad consultandum inter se circa compositionem exteriorem omnium.*

Et hæc prima de modestia ordinatio, index utique curæ, ac sollicitudinis paternæ, quam de ea habebat: aliæ continentur Regulis modestiæ, quas & composuit S. Pater, & ad Posteros transmitti voluit. Composuit dico, fusis ad Deum precibus, & effusis lacrymis: tanti viro sancto steterunt illæ Regulæ, quas ideo filiis suis volebat esse pretiosas, & caras. Sed ne longiùs, redeo ad alias ejusdem virtutis descriptiones.

Euripides, gravis, & moratus auctor quasi enthusiasmo afflatus modestiam dicebat *donum Deorum pulcherrimum*, ajebátque afferre hominibus *gloriam bonam*, hoc est præstabilem apud omnes opinionem.

Denique D. Ambrosius elatiore stylo, vocéque modestiam dicebat esse veluti quandam Dei por- Lib. 1. Offic. c. 18. tionem. *Dives*, inquiebat, *est modestia, quia portio Dei est*. Magnificum sanè oraculum, tanto Præsule dignum, idque verissimum. Modestia est beati Numinis portio, tum quia ab illo manat seu parente, seu patrono; tum quia est velut illius expressio, & divinæ auræ particula, quæ ad homines poliendos, ornandósque defluat. Et hæ è multis, virtutis illius descriptiones, veluti picturæ quædam, iconésque fidelibus oculis subjectæ.

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Ad illa verba: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* ad Philipp. c. 4.

In quo posita sit ea modestia? Quæ ad illam incitamenta? Et qui ab ea maximè conspicui.

TRia hìc paucis complectar. Primùm in quo posita sit ea modestia? ad quod generatim responderi potest eam collucere in corpore omni, & illius actionibus; in quibus Cassiodorus veluti musicam quandam disciplinam agnoscebat, adeò in illis composita, & concinna omnia, & quasi per musicos rythmos modulata: eáque de causa S. Basilius, In Psal. 29. corpus humanum *Psalterium* nominabat; quasi ipsa corporis structura instrumentum esset ad concinendos Deo hymnos, & hymni ipsæ corporis actiones, quæ sic compositæ, ut in illis nihil appareat inconcinnum.

Hinc D. Gregorius Nazianzenus illustrem fratris sui modestiam commendare cùm vellet, in eo lauda- Orat. 10. bat *in omni parte corporis gratiam, & velut in sonis, ac fidibus concentum*.

Sed in quo illa gratia, & quasi concentus? Utique, (sicuti jam insinuavi) in toto corpore, & externo cultu modestiæ effigies visitur: sed in quo, inquies, potissimum?

Pulcheria, altiore ingenio prædita, eam reponebat in ipso corporis habitu, & compositione quadam ad decori speciem. Inde cum Theodosium Imperatorem vellet in omni parte perfectum, ab adolescentia edocuit quomodo vestem sibi ipse circumdare, quomodo considere, incedere, & risum moderari posset, sicque omnes modestiæ partes implere.

Et certè ab illâ sic edoctus Imperator, ut teste Nicephoro, *veluti vera effigies, & statua in optimi imperii* Lib. 14. c. 2. *formam expolita esset.*

Eusebius, tria singularis modestiæ argumenta L. 3. de vit. Constant. c. 10. prodit, eáque commendat in Constantino Magno, cujus in Nycenum Concilium ingressus in tribus maximè fuit spectabilis, quod illi *oculi demissi, vultûs pudor, incessûs moderatio*. Et in hæc, & illis expressa modestiæ imago, atque effigies.

Isidorus Pelusiota, hanc statuebat in tribus, L. 3. ep. 216. *incessu, aspectu, atque voce*: aiebátque in Præsule, eam esse debere modestiam, *ut in ipso incessu, & aspectu, atque voce, iis, qui ipsum intuerentur, stuporem, & magnam sui admirationem injiceret.*

D. Hieronymus, modestiæ vim, atque laudem ponebat in his quatuor: habitu, sermone, vultu, incessu: loquens enim de hominibus Deo sacris sic ait:

Quorum habitus, sermo, vultus, incessus doctrina vir- Epist. 4. *tutum est.*

D. Chrysostomus, modestiam collocabat *in gestu, & totius corporis motu*, addebátque eleganti illud, externos corporis motus esse *quosdam intimi animi* In c. 3. Isa. *præcones, & formas quasdam, atque expressas interioris mentis imagines, qua omnium oculis subjicerentur.*

D. Ambrosius, præcipuam quandam modestiæ partem esse censebat in ipso incessu: in quo hæc requirebat, ut esset *species authoritatis, gravitatis,* Lib. 1. Offic. *pondus, tranquillitatis vestigium; ita tamen si studium desit,* c. 18. *atque affectatio: sed motus sit purus, atque simplex.*

Venio ad secundam propositæ quæstionis partem, quæ scilicet ad modestiam servandam incitamenta. Ex his

Primum, quod ex corporis statu, motúque, & Incitamenta. ipse interior animi motus, atque affectio exaudiatur; cujus rationem eleganter, & concinnè dedit Tertullianus, quia *Rector animus facilè communicat spiritus in-* De patient. c. 13. *vecta, cum habitaculo suo.*

Habitaculum corpus vocat, ut proprium domicilium, cum quo animus communicat invecta spiritus, hoc est ea, quæ à spiritu in animam importantur; & quæ velut cataplo instructa celeriùs evolante, invehit foras, & per gestum, atque actiones in hominum lucem immittit.

Et hinc alterum emanat, quod ipse gestus, motúsque corporis, totus ex modestiæ legibus compositus, fit tacita quædam admonitio, & potens ad virtutem incitamentum, quod dissertè, ut solet, extulit Seneca, cujus hoc effatum:

Occursus Sapientum juvat, & est aliquid, quod ex Epist. 94. *magno viro vel tacente proficias.*

Quod etiam advertit, docuitque Tertullianus elatiore ut assolet stylo: *Etsi, inquit, eloquium quiescat,* Lib. de Pallio c. 6. *habitus sonat, auditur Philosophus dum videtur.*

Et hinc etiam tertium ducitur incitamentum, quod plurimum facit ad mores rectè formandos: ut enim hominis exterioris compositio tacita quædam est monitio; & facilis ad virtutem illecebra: sic & tacita reprehensio, & acria quædam vitiorum censura.

Testem

Testem appello, & judicem Tertullianum, gravem, ac severum vitiorum censorem, cujus hoc in persona Philosophi, id est Sapientis, pronuntiatum.

Supra. *De occursu meo vitia suffundo, grande pallii beneficium est, sub cujus recogitata improbi mores erubescunt.* Ut autem à modestia, & externa illa corporis, motuúmque omnium compositione *erubescunt improbi mores;* sic & excitantur probi, atque ad virtutem, vitámque Christianam, ac religiosam facilis inde aperitur via: ut enim rectè Isidorus Pelusiota, qui extrinsecùs virtutis cultum præferunt, licet verbum nullum faciant, *silentio tamen suo quavis tuba clariore omnes erudiunt.* Lib. 2. ep. 1.

Ita nostra hac ætate erudiri se sensit, & fassus est Adm. R. P. Mutius Vitellescus, Societatis JESU deinde Præpositus Generalis. Is cùm Romæ degeret adhuc sæculi nexibus implexus, itare solitus ad domum Professam, vel eò tantùm, ut scholasticos Societatis, qui ab ea ad Collegium revertebantur bini, & bini, spectare posset; adeò gratum adolescenti nobili illud spectaculum, quo ita moveri, tangíque se sensit, ut deinde mundi pompis valere jussis, Societatis instituto & ipse animum adjecerit; in qua deinde à doctrina, virtute, prudentiáque planè singulari ita profecit, ut dignus inventus sit, qui illi præesset & ipse modestiæ, quam in aliis amarat atque suspexerat, speculum factus, ut de illo dicere possimus, quod aliquando Cassianus de Abbate Sereno: *omnes virtutes, non solùm in ejus actu, vel moribus: sed etiam in ipso vultu per Dei gratiam refulsisse.* Sed ne longiùs; descendo ad aliud incitamentum, ceu acrem stimulum, ceu potens telum, quod in oculos primùm, dein etiam in animos immittit præclara illa modestiæ species, atque imago: ea porrò est insignis quædam animarum ad meliora conversio. Collat. 7. c. 2.

Erat Venetiis adolescens hebræus Elias nomine, qui ut erat & politioris litteraturæ, & linguarum in paucis amans, studiorum gratia Ægyptum, Constantinopolim, Hierosolymam, aliásque regiones peragrarat, nec sine fructu: perfectè enim callebat linguam Latinam, Hebraicam, Turcicam, Arabicam, Italicam, Germanicam. Hunc ad fidem orthodoxam traduxit R. P. Andreas Frusius solâ suâ modestiâ, quæ tanta erat, ut quoties incurreret in oculos, toties Angelum Dei sibi conspicere videretur: enitebat enim in illo species quædam Angelica, quæ ex oculis, ex vultu, ex gestu, ex habitu elucere videbatur. Ea certè permotus adolescens ille hebræus, primò baptismi aquis intinctus, tum etiam Societatis candidatus, in quam deinde adlectus magno sanè animarum lucro; quod uni modestiæ ascriptum, atque debitum amabit omnis posteritas. Et verò quidni amaret, ac suspiceret?

D. Chrysostomus in Flaviano Antiocheno Præsule modestiam dum laudat, atque commendat, adjicit illud, quod ad hujus virtutis vim, atque commendationem mirum quantum facit.

Hom. 2. ad Popul. *Sanctorum, non tantùm verba; sed & ipsi vultus spirituali gratia pleni sunt.*

Hanc porrò per oculos transfundunt in spectantium omnium animos, eósque mirè afficiunt, atque devinciunt, ut imitari non pigeat, quod oculis, ceu fidelibus nuntiis, acceperint.

Hæc gratia, Sapienti dicebatur *gratia capitis*, ceu illustris quidam in facie decor, & amabilis compositio; Prov. c. 2. propter quam appellatur quis apud alios *gratiosus*, qualem itali nominant *aggratiato*.

Hanc Poëta unus aliquis vocabat *honorés oculis, & vultui divinitus afflatos*, propter quos cæteris viderentur mirabiles, atque omnium benevolentia dignissimi.

Ex his fuêre Purpurati Patritii, Festus, & Simmachus, duo Curiæ lumina; de quibus eleganter Ennodius: *In ipsis*, inquit, *est nobilis Curiæ principatus, quos vidisse, erudiri est.* Pag. 449.

Epiphanius Præsul Ticinensis, de quo sic dicere solitus Rex Theodoricus: *Quem vidisse pretium est, cum quo habitare securitas.* Idem in vit.

Meletius, Antiochenus Episcopus, qui (ut aureus notat Chrysostomus) non solùm loquens, & docens; sed tantùm si videretur, satis erat ad inducendam cœlestium rerum doctrinam in eorum animos, qui videbant.

Ita nimirum augusta illa modestiæ species oculos ferit, & potenter sese in animos insinuat, eruditque sine voce, sine clamore.

Et ita erudivit S. Lucianus, Martyr invictus, qui ea erat modestia, ea gravitate, ea totius externi hominis compositione, ut omnes raperet in sui admirationem, amorem, imitationem.

Hinc si fortè prodiret in publicum, si per compita civitatis incederet, pars populi è fenestris spectare, pars ad januas stare, pars etiam foras egredi, ut propiùs spectare posset, & oculos, animósque pascere tam raro modestiæ spectaculo: quod ubi ex fama inaudiit Maximinus Imperator, & ipse spectator esse voluit, oculisque usurpare, quod auribus acceperat. Verùm aulicus unus aliquis, & is quidem idolorum cultor, omninò dissuasit, adjiciens etiam illud notatu dignissimum. *Eam esse Luciani modestiam, quæ vel solùm spectata, suaderet illicò fieri Christianum*, proindéque si videre esset animus, inter se, & illum velum obtenderet, ne scilicet nuda, atque aperta pateret ea modestia, in qua tantæ erant ad fidem, ac virtutem illecebræ.

Et hæc pauca è multis, de modestia Christiana, & religiosa: quæ ab Oratore hujus ævi non minus verè, quàm magnificè dicitur virtutum altrix, mysteriorum decus, vitæ lumen, beatarum mentium comes, quæ cum Seraphinis hymnos canit, quæ terram in cœlum vertit, & pacat omnia, utpote Imperii magni Domina, quæ nunquam sola, & incomitata procedit, ejus quippe latus cingit animi demissio, pudor, temperantia, mansuetudo, constantia, honos, & gratiæ, non ternæ (ut Antiquis) sed millenæ, & millenæ; & omnis Christianarum virtutum pompa.

TRACTATUS
DE CHRISTO
PATIENTE.

NON est mei consilii hic retexere longam seriem Dominicæ Passionis: id aliàs feci. Hujus igitur loci, ac temporis erit pauca notare, eáque maximè, quæ faciunt ad mores ritè formandos, & magnarum virtutum studia, ad quæ nos evocat illa ipsa Dei-hominis Passio, seu exemplar, seu etiam Virtutum schola: in qua Christum, ut librum explicabo, & illius studiosis proponam. Sit igitur

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Vidi librum scriptum intus, & foris, signatum sigillis septem.* Apoc. cap. 5. vers. 1.

§. 1.

Quis ille Liber?

IN hoc loco, utpote difficili, atque obscuro, sudat pius Interpretum labor, abitque in alias, atque alias opiniones. Nec mirum, cùm non statim patuerit oculis objectus D. Joanni Liber, multóque minus videnti obvium fuerit, quod in eo scriptum erat: nec enim similis erat nostris; sed involutus, atque ad instar mappæ geographicæ convolutæ; uti pictus Romæ visitur in templis.

Nimirum tales erant Veterum libri, quos à convolutione volumina appellabant. Et tales pervetustos Hebræos Bibliorum libros vidi in Bibliotheca Vaticana: ubi servantur ad aliquam Antiquitatis commendationem.

Veteres quippe scribebant in membranis, sive pellibus, & quidem subinde ab una tantum pellis parte, eâque mundiore, & magis tersa: subinde etiam in utraque: & tum Liber dicebatur scriptus intus, & foris, hoc est in utraque parte membranæ, tam interiore, quàm exteriore: & talis hic fuit Liber D. Joanni in excessu mentis oblatus; qui etiam involutus erat Veterum more, qui membranam convolvebant, colligabant, consignabántque: eo ferè modo, quo obsignantur testamenta.

Unde liquet D. Joannem nec vidisse, nec videre potuisse hunc librum intus, & foris scriptum; nisi cùm resignatus est, atque explicatus.

Quis ille Liber? Sed hic injicitur quæstio, ecquis sit ille Liber? Res ea adhuc est in occulto, & sub judice, & hinc Divi Patres, atque Interpretes discedunt in alias, atque alias sententias.

Opinio prima. Rupertus, & Hugo de S. Victore, censent hunc librum esse Scripturam tam Veteris, quàm novi testamenti.

Scriptus hic liber *foris* sensu litterali, & quasi obvio: *intus* autem spirituali, & mystico.

Signatus sigillis septem. Primum, est sententiarum Scripturæ profunditas. Secundum, sensuum multiplicitas. Tertium, figurarum varietas. Quartum, rerum ipsarum, quas continet, incomprehensibilitas. Quintum, mysteriorum obscuritas. Sextum tropologiarum sanctitas. Septimum, infallibilis veritas.

Secunda. Aureolus opinatur hunc librum esse Dei scientiam, in qua scripti omnes, vel Judiciorum Dei inscrutabilem abyssum. Unde signatus est sigillis septem, idest, plurimis, cui sententiæ affinis est illa

Tertia. Lyrani, qui putat hunc librum esse præscientiæ, providentiæ, & prædestinationis, quæ nobis clausa est, atque occulta: nisi Dei dextera reveletur, atque aperiatur.

Quarta. D. Ambrosius existimat hunc librum esse Chronologiam mundi, & septem sigilla esse septem mundi ætates.

Quinta. Alcazar, & Cornelius à Lapide credunt hunc librum esse ipsam Apocalypseos partem, quæ continet oracula, & mysteria in Dei præscientia, ac prædestinatione.

Porrò arcana illa mysteria in eo scripta, sunt de regno, & persecutione Antichristi, de Elia, & Henoch, & fidelium constantia, de Judicio universali, deque gloria ac felicitate beatorum.

Sigilla verò septem, sunt septem visiones proximè sequentes, quæ D. Joanni objectæ. Et hæc interpretatio fortè genuina, & quæ magis accedit ad litteræ sensum: quia tamen neque hæc, neque aliæ conveniunt argumento, de quo in præsens agimus; insistam opinionibus aliis. una est

Sexta. D. Hilarii præfatione in Psalmos, in qua vult hunc *Librum* esse *Christum*, seu Christiarchiam, hoc est Principatum. Sigilla verò septem, esse septem præcipua Christi mysteria.

Primum est Incarnatio. Secundum Nativitas. Tertium Passio. Quartum Resurrectio. Quintum Ascensio in cœlestem regiam. Sextum Spiritus sancti missio. Septimum secundus Christi adventus ad diem Judicii decretoriorum; cum hac opinione conspirat B. Petrus Damianus, qui censet septem sigilla libri hujus signati, esse *septem Sacramenta*; *quibus*, ut ait, *totus ordo Dominicæ dispensationis impletur*; videlicet *Incarnatio Domini*, *Nativitas*, *Passio*, *Resurrectio*, *Ascensio in cælos*, *deinde Iudicium*, *postremò Regnum*. Serm. de S. Luca.

Septima. Aliorum opinio est librum hunc signatum esse Christum in Eucharistia, in qua Agnus Dei passus, & occisus velatur, & celatur sigillis septem.

Ea porrò sunt, odor, sapor, color, parvitas, levitas, rotunditas, gracilitas hostiæ, quæ omnia sunt accidentia panis, quibus velatur, ac veluti tegitur Christus: & ita quidem ut septem sensus, hoc est quatuor externi; visus, odoratus, gustus, tactus, & tres interni, id est sensus communis, phantasia, & æstimativa (quia sensuum exteriorum indicium sequuntur) fallantur, & censeant esse panem; cùm tamen ex vero panis non sit: sed corpus Christi sub illis accidentibus, velut ascititia quadam veste.

Aliis placet septem illa sigilla, esse septem Sacramenta longè maxima.

Primum est Transsubstantiatio. Secundum accidentia sine subjecto. Tertium quod quantitas corporis Christi, quæ fortè est sex pedum, parvulo loco, hoc est, hostiæ circulo circumscribatur. Quartum, quod etsi vi verborum consecrationis sub specie panis sit tantùm Christi corpus, per concomitantiam tamen adsint Sanguis, Anima, & Divinitas Christi.

Et simi-

Et similiter sub specie vini virtute consecrationis fit tantùm Sanguis, per concomitantiam tamen sequantur Corpus, Anima, Deitas. Quintum, quod idem corpus fit in aliis atque aliis locis, & quidem simul. Sextum quod totum corpus in tota fit hostia, & totum in qualibet illius parte. Septimum, quod Christus se faciat cibum fidelium omnium; mirâ quadam, & à sæculis inauditâ ratione, quam suspicere, & amare possumus, ac debemus, capere, atque explicare vix possumus quamdiu hoc corpore, ceu indumento, tegitur animus. Sed quod ratio non capit, fides docet, ac tenet.

Et hæc Authorum inter se pugna, pugna ingeniorum, non voluntatum: in qua sequar opinionem ultimam.

Octava. Ea est Seraphini Firmini, qui contendit hunc *Librum* esse *Christum Patientem.*

Sigilla verò septem, esse septem secreta Passionis, quæ interius evolvemus; interea maneat hoc loco statutum illud:

Christus patiens est ille Liber.

HAnc propositionē firmare mihi est animus, tum authoritate, tum objecta aliquando de superis specie, cui fidem negare audeat nemo. Authoritatem, mihi faciam à B. Laurentio Justiniano, Patriarcha Veneto, Viro & reconditæ eruditionis; & eximiæ sanctitatis. Hic in opere, quod inscripsit de *Triumphali Agone Christi Patientis*, eum appellat *Librum*, quem ut in omni vita explicuit, tum vel maximè in cruenta illa passionis tragœdia, ac Cruce; ceu Cathedra docentis.

Cathedram dico, & multis ante sæculis dixit D. Augustinus: cujus est hoc solemne pronuntiatum,

Crux non solùm patibulum fuit patientis: sed etiam Cathedra docentis. Hac in Cathedra librum aperuit, obtulitque omnium oculis, utique legendum non sine fructu. Et hunc quidem eo tempore legit Dei Mater, legit & discipulus, quem diligebat IESUS, legit Magdalena, legerunt & aliæ mulieres benè doctæ in Christi schola, ideóque cum insigni pietatis proventu, virtutum magnarum fructu. Legerunt & Iudæi; sed quia in synagoga sua improbè docti, nec eum intellectu penetrarunt; nec affectu, illius sensum sunt assecuti. Nos quia in eadem cum Apostolis edocti sumus Christi schola, eum legamus, & perlegamus sedulò; & erimus plùs satis cœlo docti: est enim Liber quàm optimus.

De triumphali agone Christi. Ita mihi testis est B. Laurentius Justinianus, qui Christum Cruci affixum vocat *apertum codicem, in quo habet foris simplex, & indoctus, quod legat: habet spiritualis, & perfectus, quod intus intelligat. In eo enim scripsit charitatis compendium, virtutum normam, perfectionis celsitudinem, & totum humanæ Redemptionis modum, ordinemq́; in hoc sui corporis incluso volumine: quamobrem cùm scribere complesset, nihilq́; superesset scribendum, inquit Consummatum est.*

Habes igitur authore B. Laurentio Iustiniano, Christum patientem, esse Librum: quod sanè dabis illius authoritati: dabis & objectæ quondam è cœlis imagini.

S. Veronica de Binasco cùm meditaretur sanctius vitæ institutum, conceptoque jam Religionis voto in eam admitti non posset, utpote litterarum penitus ignara, ad Dei Matrem supplex venit, rogavitque impensiùs, ut quàm citissimè, & facillimè litteras addiscere posset, & sic voti sui compos fieri.

Annuit Dei Mater, Mater misericordiæ, & sese illi visendam obtulit, sicque ad illam paucis:

Hæc est Filii mei, hæc & mea voluntas, ut trium duntaxat litterarum notitiam habeas.

Dixit, & illi virgineum codicem ostendit, in quo tres tantùm erant pagellæ.

In prima visebatur littera *coloris albi*. In secunda *coloris rubri*. In tertia *coloris subnigri*.

Has litteras oculo primùm legere jussa est Veronica: tum audire quid eæ vellent, quidve potissimùm significarent.

Audire, inquam, à Dei Matre, ceu altioris sapientiæ magistra: quæ eas sic explicuit.

Album illud *littera elementum* ostendit insignem animi candorem, & vitæ innocentiam, quam hauries à Filio meo, qui est candor lucis æternæ.

Rubrum verò oculis supponit, & simul etiam in memoriam revocat cruentam Filii mei passionem, crucem, ac mortem: quam recolere te volo, & in teipsa imitatione quadam exprimere. Bollandus 13. Ian.

Nigrum denique, maculam atram, ac fuliginem, quæ à peccatis relinquitur, & quam eluere venit Filius meus etiam affuso sanguine: & hanc maculam aversari te volo, ac imposterum fugere.

Et hic *Liber* est, quem si sæpiùs evolveris, si fideli memoria tenueris, eris & mihi, & Filio meo probè docta.

Dixit, & simul videri, simul & loqui desiit Virgo mater. Veronica autem voti compos admissa est inter Laicas, ut vocant, sorores, in monasterio D. Marthæ, quod & florebat, & floret etiamnum *Mediolani*: ubi & vitæ sanctitate, & miraculis inclaruit: tanti fuit cœlestem illum codicem, & legisse, & memoria tenuisse, & quod in eo erat exaratum, in seipsa etiam impressisse.

§. 2.

Quid in eo Libro foris & intus scriptum?

QUod in eo *foris* scriptum est, patet oculis: quod autem *intus*, sensus fugit, nec allabitur nisi ad animum, & oculum bonæ mentis, quæ est fides, ea quippe penetrat, ac pervadit ad interiora, secretosque recessus hujus libri, id est Animæ Christi, ut quid in eo scriptum, & cœlo typis impressum sit, intelligat, de quo mihi in præsens erit quæstio, si tamen prius quid *foris* scriptum. Quid foris?

Si Liber est Christus, & quidem deforis scriptus, quæres quæ in eo membrana? qui characteres? qui calami?

Dixi supra Veteres in membranis scripsisse, & in membrana scriptus hic liber.

Ea porrò non est alia, quam innocens Christi caro, innoxium corpus: in hoc scripsêre carnifices impii in dira illa, atque immani passionis laniena.

Characteres non alii sunt, quam vulnera toto corpore sparsa, à planta pedis ad verticem capitis.

Calami sunt virgæ, lora, catenulæ hamatæ, clavi, corona, lancea. His formati characteres, & impressi in sacra hac membrana, sacro, inquam, Christi corpore, è quibus crassiores aliqui in pedibus, in manibus, in latere: alii graciliores in corpore, à virgis, loris, catenulis: in capite à spinea corona, quæ mirum quot, & quàm aculeatos inscripserit characteres.

Atramentum ne quære: nihil enim hic atrum est, rubra omnia, cruenta omnia ab expresso sanguine.

Non in membranis, non in lapide, non in ligno; sed sanguine proprio in sua carne conscripsit hunc librum, utq́; ab universis legatur, publicè exposuit, ut scitè B. Laurentius Iustinianus. Quo authore, vides, mi LECTOR, quid in hoc libro scriptum sit foris, & quomodo.

In eo habet simplex, & indoctus, quod legat, non sine stupore, horrore, amore, qui & accendetur magis cùm legerit quid *intus* scriptum.

Quid intus? At quid illud? Jam insinuavi ex B. Laurentio Justiniano, quo judice *habet spiritualis & perfectus, quod intus intelligat*, in eo quippe scripsit primò

CHARITATIS COMPENDIVM.

AScenderat Servator optimus in montem *Thabor*, ibique medius steterat Moysen inter, & Eliam: quibuscum etiam amantia miscebat colloquia. *Dicebant* enim *excessum ejus, quem completurus erat in Ierusalem.* — *Luc. c. 9. v. 31.*

At quis excessus ille? Sunt qui velint agonem, & luctam, passionis, & mortis in cruce: ex verò enim excessus fuit, sed doloris.

Cornel. hic. Sunt alii qui reportatam inde victoriam, & triumphos de mundo, carne, maloque dæmone, & iniratis generis humani hostibus. Et hic excessus fuit: sed gloriæ, sed majestatis.

Sunt denique nonnulli (& ad rem nostram aptiùs) qui *excessum* hunc opinentur fuisse, *Amoris*, & *Charitatis*, quem scilicet in ultima vitæ scena vel maximè explicuit CHRISTVS, & in quo à seipso quodammodo excessit, & abiit.

Fuit ergò *excessus* ille ecstatica CHRISTI charitas, ectasis amoris, de qua Moyses, & Elias loquebantur non sine amabili stupore, & de qua nos in præsentia etiam loquemur paucis.

In tribus elucet: Hæc porrò *Ectasis amoris* in tribus maximè divisè emiuere visa. Primùm in eo quod Deum dederit in hominem. Secundò quod etiam in cibum. Denique quod in pretium.

I. *Quod Deus in hominē!* In hominem dedit formam servi accipiens, & habitu inventus ut homo, quod amoris fuit, & ectasis amoris, de qua magnificè Divus Chrysologus:

Serm. 148. *Nascitur Christus, ut nascendo corruptam redintegret naturam: infantiam suscipit ille, patitur nutrimenta, percurrit ætates, ut unam perfectam manentem, quam ipse fecerat, instauraret ætatem. portat hominem, ne jam cadere homo possit: quem terrenum fecerat, facit esse cœlestem: animatum humano spiritu, spiritum vivificat in divinum: & sic eum totum tollit in Deum, ut in eo, quod peccati, quod mortis, quod laboris, quod doloris, quod terræ est, nihil relinquat.*

Ecce excessum, ecce ectasim divini in nos amoris, & hoc quidem in prima vitæ scena; ectasis omninò magna: at audeo dicere major in ultima.

Vadem habeo Discipulum, qui Christo fuit à secretis; imò & qui maximè in amoribus. Sic aliquando ille de magistro suo quàm optimo.

Cap. 13. v. 1. *Cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.*

In omni vita diffusus fuit amor Christi in discipulos, in illius fine quasi collectus, & redactus in compendium: quod ut exprimat Evangelista ait in *finem* græcè τέλος, id est *finis*, qui ut est rei cujusque ultimum: ita & summum.

Et is tum fuit Christi amor, ut ultimus, sic & summus. In quo fecit Christus, quod periti solent Oratores. Hi enim quod totâ oratione sparserunt, hoc colligunt in epilogo, hoc est extrema orationis parte. Sic & Christus amorem, quem explicarat in omni vita, contraxit in illius quasi epilogo, id est in morte. Unde & summus fuit, & vehementissimus: uti solet in epilogo maximè concitata esse oratio.

Fecit deinde Christus, quod assolent amantes; imò quod & ipse amor, qui cùm animæ sit velati pondus, in fine motum habet concitatissimum.

Docet Aristoteles, atque ex eo Philosophi, quod motus *naturalis*, in fine sit velocissimus: ut contrà *violentus* in fine tardissimus.

Moventur gravia, *Terra*, & *Aqua*, deorsum, ex quadam inclinatione naturæ: & quò propiùs accedunt ad centrum; hoc est finem motus; eò feruntur celeriùs: & hoc ut in illo sit eis quies, quæ est finis motûs, & in quem validè inclinant.

Feruntur levia, *Aër*, & *Ignis*, sursum, & hoc impetu quodam naturæ, ex quo etiam quò propiora fiunt centro, eò ascendunt vehementiùs, & hoc quia in illo iis etiam sua est quies.

Quod elementis dedit natura: hoc gratiâ amori, qui est Animæ pondus. Appello Augustini fidem, atque authoritatem, qui suâ doctus experientiâ, *Pondus meum*, inquiebat, *amor meus, eò feror quocumque feror.*

Quod si amor pondus est, & motus ejus ut in fine velocissimus sit, est necesse. Et ita fuit in Christo, ac potissimùm in ultima propè vitæ periodo: ut enim D. Ioannes. *In finem dilexit eos*, vel, ut vertit Syriacus, *usque in finem*; hoc est ad usque finem amoris, quia ultra procedere non potuit divinus amor. *Vsque in finem* sapientiæ, ac potentiæ, quia nec ultra progredi potuit, vel ipsa Christi sapientia, vel potentia, quàm ut se daret in cibum, daret & in pretium.

Dedit autem *in cibum* in cœna, quæ illi fuit ultima, & quasi procemium imminentis tragœdiæ, hoc est passionis, ac mortis. Dedit, inquam, in argumentum summæ beneficentiæ, summi & amoris. — II. *Quod Deus in cibum!*

Divinam in pusillos mortales beneficentiam ex eo olim commendavit Seneca: quod ab illa *non necessitatibus tantummodò provisum esset: sed & usque in delitias amaremur.* — *Lib. 4. de benef. c. 3.*

Quod si verum est de ea bonorum largitate, quæ intra naturæ terminos est, multò magis de hac, quæ omnes naturæ limites excedit, quæve illustri miraculo, sacrum Christi corpus in cibum, sanguinem dat in potum: ut ab hoc epulo verissimè à Christo usque in *delitias amaremur.*

Rectè *amaremur*, ut enim aurea eloquentia D. Chrysostomus. *Cùm suum in nos amorem indicare vellet Christus, per corpus suum se nobis commiscuit, & in unum redegit, ut corpus cum capite uniretur. Hoc enim amantium maximè est.* — *Hom. 46. in Ioan.*

Hinc D. Thomæ, Angelico Doctori, Eucharistia dicitur *sacramentum charitatis.* — *Opusc. 48.*

D. Bernardo *Amor Amorum*, quasi diceret. Si in unum omnes colligerentur amores, Eucharistia horum omnium esset amor, & amorum princeps, cui nullus par esse potest: quod ut declaret B. Laurentius Iustinianus, componit cum eo qui sese spectandum dedit in passione Christi, & morte, & illum etiam huic aliquando præferre videtur; sic enim ait: — *Serm. de Cœna Dom.*

Semel pretio traditus est in carnes sed millies in sacramento. Die una suæ pertulit ludibria passionis; quotidie verò ab infidelibus ministris super mensam altaris. Semel in cruce pendens expiravit: quotidie autem quoties per mysterium immolatur. — *Lib. de Conub. Verbi, & Animæ.*

Ut huic amori accineret D. Bonaventura Seraphicus Doctor, sic olim in hymno sacratiore piè lusit, & seraphicè:

Moris est amantium,
Invicem sitire.
Sic vult Rex regnantium
Charitatis miræ.
Cibando fidelium
Intima subire.
Vt arcana cordium
Possit introire.

Venio ad ultimum *excessum* Divini in nos Amoris: is in eo positus, quod se Deus homini redimendo dederit *in pretium*. Dedit autem procedem & patiendo, & moriendo. De illo sic D. Ambrosius: — III. *Quod Deus in pretium!*

Suscepit tristitiam, ut mihi suam lætitiam largiretur, & vestigiis nostris descendit usque ad mortis ærumnam, ut nos suis vestigiis revocaret ad vitam. — *Lib. 10. in Lucam.*

De hoc autem sic ille ipse S. Præsul; *Tantum contulit nobis, ut qui moriturus non erat, quia Deus erat, nostrâ illâ morte moreretur, ut nos ejus spiritu viveremus.* — *Lib. 3. de Spiritu S. c. 18.*

Et

Et hoc fuit *charitatis compendium*, quod io Libro crucis scriptum *intus* leget, atque iotelliget spiritualis, perfectus, pro quo noo aliud appellabo, quàm ipsammet Christi vocem; imò & oraculum. Sic ille aliquando:

Joan. c. 15. v. 13. *Majorem hac dilectionem nemo habet quàm ut animam ponat quis pro amicis suis*

Nimirùm homines inter hæc est mensura summæ charitatis, si quis pro amico vitam ponat.

Lib. 3. Dial. c. 37. Hinc antiqoa illa Pyladis, & Orestis amicitia, omnium propè litteris & voce commendata, velut à sæculis insudita, vel ex eo tantùm, quòd alter pro altero mori contenderit, iousitata sanè amantium invicem contentione.

Hinc etiam D. Gregorii calamo explicata, mireque laudata charitas *Sanctuli* Presbyteri, qui cùm videret Diaconum à Longobardis morti addictum, ad eam duci quasi victimam, se pro eo libetando morti obtulit. Quæ charitas etiam probata miraculo, cùm enim jam esset sub manu carnificis, ferrum capiti imminens Deus stitit, ne charum cœlo caput demeteret. Probata eadem charitas & Longobardis, qui ea permoti, & *Sanctulum* amare, ac revereri, & illi etiam captivos omnes donare. Tantum etiam apud barbaros valuit ea charitas. Sed illa quanta quanta est, nihil est ad Christi charitatem: illa quippe pro amicis, hæc etiam pro inimicis vitam profundere docuit exemplo hactenus inaudito; & novo charitatis divinæ miraculo; quod non alibi scriptum leges, quàm in hoc libro, idest Christo patiente, ac moriente.

Aristeas, qui Regi Ptolomæo fuit à secretis, refert Salomonem anoulum habuisse, cui inessent tres coronæ. Una aurea, altera spinea, tertia, quæ priores connecteret, hac inscripta epigraphe: *Victoria amoris.*

Emblema esse potuit illius, qui deinde in Christo fuit in nos amoris, qui in uno annulo, idest divino supposito, auream Divinitatis coronam cum spinea passionis connectit, mirabili sanè nexu, quem non alius fingere potuit nisi *Amor*. Hinc illi subjicere possumus, ac debemus hoc lemma. *Victoria amoris.* Ex vero enim vicit, vicit amor, & Deum vinci nescium vicit.

Lib. de Spiritu sancto. *Mori ipse nescius, & mortuus vitæ æternæ munus exhalans*, inquiebat Ambrosius. In cruce enim animam agens Christus, cum flore vitæ suavissimum odorem exhalans, etiam à peccato mortuis, etiam inimicis vitæ æternæ spiritum insufflavit, mirabili amoris prodigio: quod non ab alio manare potuit, quàm à Christi corde, amoris officina.

De S. Paulo extulit aureum illud D. Chrysostomus: Cor Pauli *tabula Spiritus sancti*, *volumen charitatis.* Si nobis daretur, quod beatis in cœlo manentibus, introspicere Cor illud Christi amabile, daretur & istud, videre, ac legere *volumen* ingens *charitatis*, daretur & hoc, quod B. Susoni in votis erat, atque amoribus; daretur, inquam, uni illi libro evolvendo insudare; diceremus cum illo: *Pone meam in tuis visceribus philosophiam, in tuis stigmatibus sapientiam, ut in te solo charitatis libro, & morte tua proficiam, & omnibus mutabilibus rebus deficiam: itaut ego, jam non ego: ego in te, & tu in me indissolubili vinculo amoris maneamus.*

Et ita mansit B. Suso: ita mansit & D. Bonaventura, atque ex eodem accepit cœlestia illa lumina, & seraphicos ardores, quibus & lucebat, & ardebat totus.

Rogatus is aliquando à D. Thoma Aqoinate, quibus è libris, quâve bibliotheca petiisset altiorem illam sapientiæ lucem, & æstus illos entheos, quibus & lucere, & ardere videbantur ipsius opera; pro ea qua erat modestia aliquamdiu subticuit, tum simulacrum ostendit Christi è cruce pendentis, adjecitque ingenuum illud, & pium:

Ecce unicus meus liber, ecce tota mea bibliotheca ex ea sumo quidquid meis lucubrationibus, & scriptis aspergo.

Visi aliquando è cœlo delapsi cœlestes genii librum scriptum intus, & foris ostentare primùm; tum inter se quærere, Eccui daretur ille liber? denique adjicere, Non alteri quàm Ephrem syro, & ita illi datus est in manus; à quo deinde cœlo benè doctus, & altiore, idest, cœlesti quadam sapientia donatus: eadem & donabimur ipsi; si hunc *Crucifixi*, quem hîc offerimus librum, & oculo, & mente evolvamus assidui; imo si admittamus in animæ quodammodo penetralia, perenni, piâque commentatione. *Bollandus 1. Febr. in ejus vita.* B. Martinus Legionensis Presbyter, cùm esset sacrarum litterarum penitus ignarus, à S. Isidoro, monasterii illius patrono, rogavit impensius earum donari scientia. Vota precesque cœlum audiit. Adfuit enim illi in atrocem noctis insigne S. Isidorus, & sic ad illum: *En tibi librum, Martine, accipe, & comede: simul cum eo sapientiam hausurus.* Accepit porrò; comedit, unàque, ut dixi, cœlestem sapientiam hausit. *Bollandus tom. 2. Febr. 12.*

Quod illi: hoc & nobis; si modò Crucis libellum prehendamus manu, decurramus oculo, decurramus & mente, notemusque, quæ in eo expressæ virtutum magnarum formæ, atque imagines, atque in nobis easdem exprimere laboremus. Est enim (ut cum B. Laurentio Justiniano, hunc paragraphum concludam) Christus cruci affixus *apertus codex in quo, legendo, & meditando universa virtutum disciplina discitur.* *Lib. de Humil. c. 12.*

Disciplina, inquam, Virtutum, quas inter eminet, ut jam dixi, Divinus Amor, tum ille, quem ipse nobis detulit; tum & hic, quem ex illius voto ipsi reddere debemus.

Hunc porrò Amorem hauriemus à Christo patiente, ceu altiore Charitatis codice.

Et ita hausit S. Edmundus, quem pia mater jam moribunda vidit redimitum corona spinea, quæ accensa flammas ad sidera vibrabat.

At quas? & unde? flammas certè casti in cœlum amoris, & hinc ad sidera evibrari illæ videbantur; & quidem à corona spinea jam accensa: accenditur enim noster in Christum amor à spinea corona, hoc est à Christo patiente. *Henriquez. l. 1. Dist. 31. c. 8.*

Et ita accensus fuit in S. Lutgarde; in qua & simul extinctus profanus amor. Fortè illa colloquebatur cum Juvene nobili, qui eam procabatur, cùm ecce se illi spectandum obtulit Christus, & diducta veste ei lateris vulnus adhuc hians, quasi recenti sanguine tinctum aperuit, & tum sic ad illam:

Blanditias inepti amoris posthac ne requiras. Hic jugiter contemplare quod diligas. Hic ego totius puritatis delitias tibi polliceor obtinendas. *Lilia Cistercensia tom. 1. Dist. 10. c. 2.*

Ut pollicitus est, sic & dedit: nam & ipsi in ostio Ecclesiæ obvius venit, quasi Cruci affixus, & brachium è Cruce refigens, eam est amplexatus; imo & os ejus lateris vulneri applicuit, unde & miram hausit suavitatem, ex quo deinde secuta ea colloquia, quæ solent esse vehementer invicem amantium. *Cap. 2.* Lutgardis enim Christo roganti *Quid vis?* cùm respondisset: *Cor tuum.* Sic ei Dominus. *Quin ego potiùs & cor tuum?* Cui deinde illa. *Sic ita Domine.* *Cap. 2.*

Et ecce miraculum amoris, visa est illico permutatio cordium; & in Lutgarde Cor Christi, in Christo autem Cor Lutgardis: prodigio charitatis, quod nec natura tulit unquam, nec gratia dedit ulli mortalium.

Hoc nempe servatum est Lutgardi, quæ eos, quos in codice Crucis legerat amores, in seipsa deinde expresserat. Ut in teipse etiam exprimas, Amice Lector, pro coronide adjiciam, quis erga te amor in Christo etiam cœlis reddito.

Is sese aliquando spectandum dedit *B. Margaretæ à Venerabili Sacramento*, spectandum autem dedit ea specie. Videbantur ex ejus etiamtum aperto latere effluere bini fluvii; quorum unus laxato veluti alveo effundebatur per universam terræ faciem: alterum, qui etiam suaptè natura, atque impetu elabi debuerat, manu apposita, atque opposita sistebat ipse Christus, & intra divini lateris velun repagula continebat. Tum sic illi Christus: Fluvius ille, qui toto terræ elemento spargitur, est *misericordia mea*, quam amor meus in peccatores effundit.

In ejus vita l. 5. c. 5.

Alter, quem ego contineo, & sisto, est *justitia mea*, quam in præsens cohibeo, usque dum peccatori durat hæc vita mortalis, & hoc eo fine, ut locum concedam pœnitentiæ, quod si nec detur illa, tum Justitiæ meæ vices permitto. Ecce, mi Lector, amoris divini prodigia, quæ etiamnum legere potes in sacro Christi latere.

Lege porro, & amantem te Christum redamare disce. Ita didicit *B. Agatha*, cui nomen fuit *à Cruce*, & Crucis amore, quem hausit ab anno ætatis suæ quinto, atque ad extremum vitæ constanter retinuit; & eò quidem ut vel ad solam Crucis, ac Crucifixi vocem tota effunderetur in lacrymas, atque ejulatus, vel ex eo quòd eum non satis amaret.

In ejus Vita

Hinc dicere solita mirari se, quòd non exsiliret è nube fulmen, non dissiliret terra, & se, adeo in Christi amore frigescentem absorberet, ac perderet.

Hæc illa ex humili de se sensu; quæ potiori jure & mirari, & dicere possunt ii qui vix unquam in Crucifixi amores abire videntur; de quo questus non semel Servator Optimus.

Is aliquando Virgini in paucis piæ sese spectandum dedit Crucifixi specie, & hæc illi:

Refige tres clavos, quibus me homines affixerunt Cruci.

Hi porro sunt, inquit,

Primus, defectus amoris erga meam bonitatem.

Secundus, ingratitudo summa, & oblivio acceptorum à me beneficiorum.

Tertius, obduratio quadam & surditas ad meas inspirationes, quibus eorum aures, & corda pulsare non desino.

Ubi hæc illi, tum adjecit: Ubi tres illos clavos refixeris, manebo nihilominus affixus Cruci tribus aliis clavis, è quibus is erit

Primus, Infinitus meus amor in homines.

Alter, Gratitudo, & gratiarum actio, ob beneficia, quæ Pater meus in illos effundit mei causa, meiq; amore

Postremus, Dulcedo, & teneritudo cordis mei, ut eos ad me redeuntes suscipiam.

Et hæc illi Christus Cruci rursum affixus, & in ea mirum quantum amans nostri, optansque vicissim à nobis redamari. Et certè quidni redamemus eum, qui totus amor est.

Ita redamavit *B. Beatrix de Ferrara*, quæ vivens Christi lateri continenter affixa, oscula illi figebat: sed amoris oscula, quæ, cùm jam emortua, figere non posset, apparens uni è sororibus, rogavit impensè, ut suo nomine oscularetur latus Christi. Adeò etiam post fata illius ardebat amore. Utinam & sic eo ardeamus ipsi: uti exarsit S. Ignatius etiam ab incunabilis vitæ suæ melioris. Ut hunc etiam extrinsecùs proderet, palmarem Christi Crucifixi effigiem assiduè secum pectori applicitam habuit ad patientis Christi vel memoriam, vel amorem; quem cœlum probavit etiam miraculo: cùm enim eam effigiem admovisset pectori infelicis istius Lyssani, qui ad ultimam desperationem redactus sibi laqueo vitam ademerat, invocato nomine JESU, eundem vitæ restituit. Unde enim potius, quàm à vitæ fonte, amoris & fonte? Ab hoc certè castos hauriunt amores, ardentes & æstus, altioraque lumina, qui eam Crucifixi effigiem piè colunt, ac venerantur: quo in genere illustre est illud, quod refert Cæsar Baronius.

Andreas Lucas l. 3. c. 6.

Intra ædem sacram Pictaviensis Cœnobii, feria sexta majoris hebdomadæ ante lignum Crucis multi frequentabant sacras Vigilias, quas vocant Tenebrarum; sed amore, sed æstu cœlesti accensi toti, atque ardentes: cujus indicio fuit illud, quod supra eorum capita, primùm exorta fuerit veluti scintillula, quæ micare cœpit, deinde ea accipere incrementa lucis, sacrique ardoris, ut instar phari longè, latéque coruscaret, ad omnium stuporem, ad amoris miraculum: indicabat nimirum, quæ illis divina lux, quis ardor, quis æstus affulgeret à Cruce, & Crucifixo, qui illis erat pro Sole, proque igne cœlesti, quo & lucerent, & arderent toti. Ut sic & luceas, sic & ardeas, Amice Lector, age Crucem oculis sæpiùs usurpa, usurpa & animo, & in illa invenies, ut amoris miraculum, sic & amoris incendium, quo colliquescas, quo consumaris totus.

An. Christi 566.

Sed ista pro argumento mihi proposito satis, satis & pro Charitate, quæ legitur in prima pagella Libelli, de quo mihi in præsens est quæstio: videamus quæ Virtus in secunda. Ea erit

OBEDIENTIA.

AMorem sic aliquando definivit Plato ut diceret, esse *Ardorem animi in proprio corpore mortui, in alieno viventis.* Nec enim sibi vivit amor, sed alteri, idest amato; & cùm huic vivat, hujus etiam nutus omnes, voluntates omnes sequitur, quod est obedientiæ singularis.

In convivio

Et hinc etiam apud Veteres mansvit illud, Obedientiam esse veluti germanam sobolem charitatis. *Ex amore, atque charitate obedientia nascitur*, inquiebat Moses Barcepha, Episcopus Syriæ.

Cum numerosa, atque immani satellitum turba imminebat proditor, cùm sic ad Discipulos Christus:

Obedientia Christi.

Ut cognoscat mundus, quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio; surgite, eamus hinc.

Vult in omnium oculis, & luce Universi esse suum illum amorem, & unà etiam ex eo natam obedientiam, quam debet, & debere vult Æterno Patri; hinc liberæ illæ voces, & devotæ submissionis plenæ. *Surgite, eamus hinc.*

Eamus quò vocant cœli decreta, & præscriptæ jam inde ab Æternitate leges: eamus quò vocat Æternus Pater, quò salus humani generis: & ne sit mora, *surgite*, somnum ex oculis, torporem ex animo excutite; excutite & timorem: *Ecce appropinquat qui me tradet.*

Ecce amabilem, ecce admirandam Christi obedientiam impendente jam passione, ac crudeli per immania vulnera morte. Nec mirum situm ex fuerit, cùm jam inde à primo vitæ momento videri, & amari cœpta.

Juvat illius meminisse temporis. Eo ipso instanti, quo corpusculo Servatoris infusa est grandis anima, simul ab Æterno Patre datum illud in mandatis, ut pro humano genere vitam, & sanguinem funderet.

I. In primo vitæ momento.

Datum & admissum illicò. Quod multis ante sæculis præsaga Davidis voce explicârat ipse Salvator optimus, dum sic de seipso.

In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam. Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

Ps. 39. v. 8.

In capite, inquit, *libri*, hoc est in fronte, & quasi prima pagella scriptum est de me, *Ut facerem voluntatem tuam. Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.*

Est cor affectuum sedes, & amoris officina, in ejus medio legem Æterni Patris posuit Christus; non in lingua ventosa, quæ verba fundere solet, non opera: sed in corde, quod devotæ submissionis, quod incensi desiderii, quod ardentis amoris est sedes: eo quippe amoris æstu sese Patris voluntati submisit filius, eo se suppliciis omnibus, ac morti devovit.

Et hoc

Et hoc primo vitæ momento: quodque in illo, hoc & in omni vita.

II. In omni vita.

Appello amabiles illius voces, quas olim in aures, & animos discipulorum altè demisit.

Urgebant hi ut comederet, erat enim jejunus, & propè famelicus; cibum ingerebant, quem è vicino oppido coëmerant; & sic ad illum. *Rabbi manduca.* Quibus ille. *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.*

Ioann. c. 4. v. 32.

At quis ille cibus; non alius quàm conversio Samaritanorum, quam per mulierem promovere parabat; non alius, quàm voluntas Æterni Patris, quam perficere intendebat in prædicatione, in redemptione generis nostri; hoc enim erat opus Patris Æterni, hoc & Christi. Et illud erat ei pro cibo. Ait enim *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.*

Vers. 34.

Non sic famelicus in mensam involat, incumbit in cibum, qui corpori sustinendo servit; atque Christus in voluntatem sui Patris, in debitam illi submissionem ad opus ejus, hoc est animarum salutem, quâ velut spirituali cibo pascitur. Et quia eo pascitur in vita, pascitur & in morte: fatendum enim quod res ipsa docuit; obedientiam, quam reddidit à cunis, & in toto vitæ cursu, reddidisse etiam in ultimo illius actu.

III. In morte.

In hoc obedientiam loquuntur & prædicant ingentes plagæ, quæ tot ora habent, quot vulnera.

De his aliquando quæsivit Zacharias non sine stupore, propè dixi & horrore:

Cap. 13. v. 6.

Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Nempe, *magnum erat miraculum, mirum & spectaculum in Domino dominatore* ejusmodi plagas invenisse.

At quæ? & qua de causa? Respondet Rupertus: *quia testimonia sunt obedientiæ, signa sunt voluntatis, & missionis paternæ.*

In Zachariam.

Quod si hæc testimonia; & mors ipsa testimonium illius fuit vel maximè. Et hæc est ratio cur eam mirè commendet Apostolus, dum sic olim ad Philippenses; sic etiam modò ad nos de Christo, Servatore quàm optimo:

Factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis. Morti submisit animam, & humeros Cruci. Et hoc Æterno Patre comite; imò & jubente. Cujus figuram in Abrahamo, & Isaaco vidit, stupuitque Antiquitas.

Ad Philip. c. 2. v. 8.

Abraham quando Isaac filium obtulit, typum habuit Dei Patris. Isaac autem typum gessit Domini Salvatoris, inquiebat D. Augustinus *Patre imponente, ligna sibi vexit Isaac: Christus patibulum Crucis portavit. Abraham comitabatur filium, Pater Christum. Nec Isaac solus, nec IESVS solus.*

Serm. 71. de Temp.

In Isaaco habuit Antiquitas obedientiæ miraculum, in JESU posteritas; illam vidit, stupuit, amavitque Antiquitas: hanc videbit, mirabitur, amabitque quanta quanta est Æternitas.

Amabit, inquam, & in Patre Æterno Amoris miraculum, & in filio obedientiæ prodigium: is enim *Ne perderet obedientiam, perdidit vitam*, (ut scitè D. Gregorius.)

D. Gregor.

Sed non ante perdidit, quàm extulisset obedientis illud: *Consummatum est.* Nempe consummata jam, & omnibus suis numeris absoluta obedientia, completaque omnia, quæ de illa erant vaticinia, adeò obedientiæ tenax, & retinens Christus, etiam moriens.

Habes, amice Lector, quod in eo, ceu libro, legas; habes & quod imiteris, obedientiam in vita, obedientiam in morte. In hac & illa exemplo Christi excelluisse visus Joannes Appulus, Societatis JESU, notæ virtutis adolescens, qui & ipsam mortem obedientiæ legibus parere jussit. Deploratâ jam valetudine, rogatus à Cornelio Viskavæo, Tyronum magistro, quando ad superos vellet emigrare? *Qui, inquit, hinc possim, nisi tuo nutu discedere?* fecit Cornelius facultatem abeundi sub auroram diei consequentis; nec Joannes commissam sibi vitæ stationem ante imperantis jussum deseruit, sed in ipso obedientiæ articulo.

Rho in hist. Virt. l. 4. c. 6.

Obedientiam probavit Deus præsenti auxilio, cùm enim satanas igneo globo circumvolitans excuntem interturbare vellet, vir obediens, ei loquens victorias, ad cœlestem triumphum excessit.

Amant nimirum religiosæ mentes, ut in obedientia vitam omnem exigere, sic & in eadem mortem obire: quo in genere illustre est illud, quod subjicio.

D. Bernardus cuidam è suis in extremo propè anhelitu, mandavit, ut expectaret usque dum fratres à labore fessi quievissent, ad vigilias redituri: ne scilicet ad eas minùs parati essent, si somnum apud moribundum omisissent. Sic enim ad illum:

In nomine Domini IESV CHRISTI tibi præcipio quatenus ad horam divini officii nos expectes.

Paruit ille, paruit, inquam, & ipsa mors, quæ jam erat in januis, paruit & anima, quæ erat in extremis labiis, nec è corpore excessit ante momentum sibi ab obedientia præfinitum. Mox enim audito pulsu ad vigilias, quasi accepta jam moriendi venia, Vir sanè religiosus terris vivere desiit, & cœlo cœpit. Sed hoc antiquioris est memoriæ, demus aliud recentioris.

Henriquez in Fasc. SS. Cist. Ordin. l. 1. Dist. 4. c. 37.

P. Simon Manca è Societate JESU, probatæ apud omnes sanctitatis, & cui custos Angelus ita familiaris ut ab eo qua vellet hora excitaretur à somno, supremæ migrationi jam accinctus, negavit se migraturum è vita nisi obedientiæ nutu, jussuque. Nec verò abiit nisi & hoc, & illo accepto: tum enim quasi venia data è vivis excessit nulla doloris significatione. Adeo volupe est in obedientia mori, cui in eadem vivere volupe fuit.

Ioan Nadasi in heroibus charitatis. Anno 1636.

En tibi, benevole Lector, in obeunda morte obedientiæ exempla: aliud accipe in Parente & filio, in quo & de vita, & de morte jacta est alea.

Fuit in avia solitudine religiosus, cui tres erant relicti in sæculo filii, vixerat is in monasterio tres annos, non amplius, cùm ecce recurrit filiorum memoria, & nescio quis innatus amor, ingensque eos videndi desiderium; imò quod religionis erat, eos secum monachis adjungendi. Subintellexit illud Abbas, & veniam fecit repetendi patrios lares. Repetit ergò, & è tribus duos jam morte sublatos reperit, superstitem unicum, quem & secum ad monasterium adduxit, quæsivitque jam redux ubinam esset Abbas? utique ut ei filium sisteret.

Dictum ivisse ad pistrinum, quò & se, unà cum filio contulit. Ut Patrem, ut filium vidit Abbas, & illum paternè salutare, & hunc amplecti cœpit: tum sic ad Patrem: *Amas eum; Vtique* inquit ille. Tum iterum, ac tertiò: *Diligis eum.* Subjunxit ille: *Enim verò diligo*, & tenerè quidem. Quis enim alius sit paternus in filium amor? Tum Abbas: *Tolle ergò eum si amas, & illicò in furnum ardentem conjice.*

Videri poterat insolens, barbarum, impium illud: & certè erat ex naturæ genio, ex humanæ rationis calculo: sed aliæ sunt cœli leges, alia obedientiæ placita; ea non discutit quisquis obedire didicerit, neque verò hic discussit: sed prehensum filiolum Pater in accensum furnum injecit.

In vit. Patrum l. 5. libello 14. n. 18.

Quid hîc expectas, Amice Lector? an ut illicò in cineres abeat puellulus? Profectò abire debuisset, at flamma oblita sui, oblita & ardoris, ei pro rore fuit, sicque è fornace excessit illæsus, Deo obedientiam probante etiam miraculo, & illi sæculo velut alterum Abrahamum reddente. In eo quippe Parente eluxit Abrahami suppar obedientia, & in filio suppar etiam Isaaco ad jussa paterna demissio. At unde & hæc, & illa in Viro Religioso? utique à Christo Crucifixo, in quo, ceu Libro,

similem legerat obedientiam. Sed de hac in præsentia satis: Venio ad Virtutem alteram, quam in eodem Crucis codice leges. Ea erit Christi, homine quidem major; sed Deo digna

PATIENTIA.

De hac duo pronuntiat Tertullianus: Primò, *Patientiam Dei esse, naturam effectum, & præstantiam ingenita cujusdam proprietatis.* Secundò quod fuerit veluti quædam *ipsius Dei contestatio, spiritum suum in filio cum tota patientia collocantis.*

Lib. de Patientia c. 3.

Ut autem probet totam patientiam in Christo collocatam; incipit ab illapsu in Virginis Matris uterum: in quo *nasci*, inquit, *se Deus patitur; & exspectat natus*, etiam ad menses novem, utero, ceu carneo carcere, clausus.

Tum nascitur in stabulo, velut insignis patientiæ diversorio anni tempestate perfrigida, quæ patientiam exerceat, extimuletque: *Tum natus adolescere sustinet: & adultus non gestit agnosci*: latere quippe illi volupe: tum latendo *Contumeliosus insuper sibi est*; nemo enim sic latentem agnoscit Deum, nemo amat, reveretur nemo, despiciunt propè omnes ut fabri filium: *non nullius mensam, tectumve despicit, non peccatores, non publicanos aspernatur, ingratos curat, insidiatoribus cedit, lavandis discipulorum pedibus ministrat*, & in his omnibus *sibi* quodammodo *contumeliosus*, sibi injurius.

Cùm in his omnibus patientiæ veluti actibus, abiisset tota vitæ scena: ad extremum ventum est, extremum dico Patientiæ.

In hac *proditorem secum habet, nec constanter denotat.* In hac *traditur, adducitur, ut pecus ad victimam.* In hac *ut agnus est sub tondentis potestate.* In hac *despuitur, verberatur, deridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur.* Cruci affigitur; contumeliis oneratur. Et hoc quia *saginari voluptate patientiæ discessurus volebat.* & eò quidem, ut ne, *vel unius discenta gladium in ultorem probaret*: & inde, quod patientiæ summæ fuit, *Patientia Domini in Malcho vulnerata est.* At unde vulnerata? quis enim erat Malchus? servus erat, & vile mancipium, terræ filius, & mali dæmonis instrumentum. Et tamen in eo *vulnerata Domini patientia.* At cur vulnerata? quia aliqua erat de inimico ultio, & in hac vulnerata Domini patientia: scilicet adeò delicata erat, ut nihil ferret ultionis: nihil pœnæ, ne quidem in reo: quod vel maximè patuit, ubi tormentis quodammodo evicta excessit Salvatoris anima: tum enim creaturæ omnes visæ sunt commoveri, atque ad vindictam tanti sceleris in hominem armari: sed eas & cohibuit, & quasi exarmavit illa ipsa Christi morientis patientia.

Audiamus de illa D. Cyprianum libro, quem inscripsit de bono Patientiæ. Sic enim inquit:

Cùm ad Crucem Domini confundantur sidera, elementa turbentur, contremiscat terra, nox diem claudat, sol ne Judæorum facinus aspicere cogatur, & radios & oculos suos subtrahat, ille non loquitur, non movetur, nec majestatem suam sub ipsa saltem passione profitetur.

Ecce illustrem Christi patientiam, cujus vox, in illa, ut ita dicam universi voce, movetque, nec auditur, nec rei indignitate, atque atrocitate movetur, nec majestatem suam prodit, quam tamen muta voce produnt sidera, produnt & elementa. Imò & hæc, & illa sustinet, ne unà secum in ruinam trahant adversa cœlo Deoque capita.

Excipiamus auribus, excipiamus & animo, quæ de illis S. Leo Pont. Max.

Serm. 8. de Passione.

Pendente, inquit, *in patibulo Creatore universa creatura congemuit, & crucis clavos omnia simul elementa senserunt. Nihil ab illo supplicio liberum fuit. Hic in communionem sui & terram traxit, & cœlum, hoc petras rupit, monumenta aperuit, inferna reseravit, & densarum horrore tenebrarum radios Solis abscondit. Debebat hoc testimonium suo mundus authori, ut in occasu conditoris sui, vellent omnia finiri.*

Rectè *omnia finiri*, ut & cum illis unà etiam finiretur reus homo: & illis occidentibus, occideret etiam ipse, tanti sceleris autor, quem scilicet natura ultra non ferret. at tulit, sustinuitque eò loci, ac temporis invicta Christi patientia, de qua & illud subjicit S. Leo:

Patientia Christi servat rebus ac temporibus ordinem suum, nosq; in illum potius vocat affectum, ut eorum salutem petamus, cujus crimen horremus.

Et certè quidni petamus, cùm è Cruce, ceu patientiæ pulpito, illam, & precibus, & lacrymis petierit ipse Salvator, cùm altum extulit illud: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.*

Habes in his omnibus, Benevole Lector, & legis in Christo patiente, ac moriente, *Virtutum normam*, maximeque insignis patientiæ, cui similem nulla vidit, nec videbit ætas. Superest ut dum eam oculo legis, animo etiam haurias, & opere exprimas; si modò is esse velis, qui es à Christo Christianus.

Carolus Scribanius, notus à calamo, & doctis ingenii monumentis, cùm Provinciam Flandrobelgicam, sibi ex Provincialis officio commissam visitaret, si fortè è subditis, è religiosis unus aliquis, de re quapiam conqueri videretur, simulacrum Crucifixi, quod illi erat in mensa, digito monstrare solebat: ceu cœleste, ac divinum patientiæ exemplar, & hoc satis erat ad sopiendas querelas omnes, & detergendam omnem impatientis animi, seu amaritiem, seu ægritudinem. Et hoc tibi, ut opinor, satis erit, mi Lector. *Pauca enim*, inquit Sidonius Apollinaris, *toleramus, si cogitamus quid biberit ad patibulum, qui invitat ad regnum.*

Sidonius Apollinaris.

Certè hæc una cogitatio animos faciet ad audendum, ad patiendum etiam quidlibet amore, exemploque Christi, maximè cùm ad eam accesserit & fellis amarities, & unda profusi in Cruce sanguinis.

Mulier Arabica, genere nobilis, at virtute nobilior, ut filiolum suum formaret in Athletam, & pugilem Christi, ut deinde in arena certantem aliquando videret, pro Fide, pro Deo adversus omnem tyrannorum vim, ut in vulnera, in mortem iret audentiùs (quod unicè habebat in votis) eum adhuc in tenellula ætate ad luctam, certamenque ungendum putavit.

P. Le Moyne Part. 2. l. 2.

At quo, inquies, unguento? an oleaceo? an myrrha? an balsamo? Minimè gentium. Quo igitur? non alio, quàm Martyrum sanguine, quem ipsa defluentem ex hiantibus, apertisque eorum vulneribus, collegerat, atque in eum finem sedulò servarat.

Quod illi ex voto cessit. Eo quippe, qui prima ætate inunctus fuerat filiolus, adulta jam, & in tyrannos, & in ferrum, & in vulnera, mortemque irruit intrepidus. Tantum valuit corpori etiam vel leviter affusus Martyrum sanguis. Quid, amabo te, mi Lector, Christi ipsius eruor? Quid enim ille ad hunc esse potest? quid illius pretium ad hujus valorem, atque apud Superos æstimationem?

Profectò, non quod gutta ad Oceanum, quod lutum ad auri nitorem, gemmarumque lucem, quod terra ad cœlum, quod vilissimus homuncio ad Deum ter Opt. ter Max.

Joannes Baptista de Fianca, Cappucinus, acriùs à suo Guardiano increpitus, ne quis fortè insurgeret impatientis animi motus, tam sibi vim fecit, ut illius quasi impete, disrupta fuerit in pectore vena, è qua cùm copiosus efflueret sanguis, illicò ad sacratiores aras, & in iis Crucifixi simulacrum (vulgare sibi refugium) confugit. Et hæc candida mente, voceque Christo, Servatori suo.

En tibi,

Jovenius An. 1562.

En tibi, ô Domine, meum sanguinem. Vide IESV multùm amabilis, quantum amore tui patior. Dixerat: & en illi amoris, en & doloris spectaculum! Ligneum Crucifixi simulacrum, dextram manum refigit à Cruce, vertitque ad apertam & hiantem lateris plagam, eamque signans, hæc illi.

Vide, ô Joannes Baptista, *quanti sint dolores, quos in Cruce amore tui passus sum.* Dixit, & dexteram Cruci reddidit, fixitque.

Quid hic Joannes? erubuit enimverò, & seipse damnavit, statuitque quidlibet imposterùm pati, probè conscius, istud omne nihil esse ad Christi patientis dolores. Hoc ipsum cogita, hoc & decerne, hoc & molire, mi Lector, nec ad cœleste Regnum aspira nisi priùs ad Crucem.

Rho hist. Virt. l. 6. c. 3.

Georgio Collibrantio è Societate JESU seni mitissimo, & laborum, ærumnarumque patientissimo, illud frequens erat, in ore, quòd frequentiùs in mente. *Ad vitam æternam.*

Hoc nimirum carmine mortalitatis nostræ ærumnas omnes leniri sentiebat, animosque addi eas toleranti. Quod cùm domesticorum sermonibus celebraretur, adolescentium unus, religioso joco, cùm illi dixisset. *Ad vitam æternam Pater*; simul audiit ab illo verissimum illud. *Sed priùs ad Crucem, Fili.* Quàm benè colligebat de vita æterna, qui priùs de cruce verissima sumpserat. Nemo certè illam conclusionem conficere potest, qui hanc priùs, exemplo Christi, non sumpserit.

In montem Thabor unà cum Christo Petrus ascenderat; incurrerat in oculos Domini facies, quæ suâ luce, suo splendore solem vinceret, incurrerat, & niveus vestis candor, index lætitiæ, ac

Luca c. 9. v. 5.

beantatis: & hinc expressæ illæ voces: *Domine, bonum est nos hic esse. Si vis faciamus hic tria tabernacula.* Optat istic figi tabernacula, & sisti in ævum omne. *Non enim sciebat quid diceret*, inquit Evangelista.

Serm. de Transfig.

At cur non sciebat? respondet S. Leo Pont. Max. quia non sciebat *hujus vitæ priùs nobis tolerantiam postulandam esse, quàm gloriam, quia tempora patiendi, non potest felicitas prævenire regnandi. Sive ille sit Ioannes Evangelista, quem ita dilexit Dominus; sive ille sit Petrus, qui claves accepit regni cælorum, oportet ut priùs dicat.*

Serm. 20. in Psal. 118.

Transivimus per ignem, & aquam, & induxisti nos in refrigerium, inquiebat D. Ambrosius.

Hæ nimirum sunt cœli leges, eædem impositæ discipulis, quæ & magistro. Hic ad gloriam venit comite, imò & duce patientiâ, eâdem viâ, ut venias est necesse.

Hom. 28 in ep. ad Hebr.

Chrysostomum audi: *Discipulus es? Magistrum imitare. Hoc quippe est discipuli: si verò ipse quidem per tribulationes perrexit, tu autem per requiem vis ire, non eandem viam vis pergere, quam ille perrexit: sed aliam. Quomodo ergò sequêris non sequens? quomodo eris discipulus, non sectans Magistri vestigia?*

Enimverò non eris. Sed proh dolor! ut ita sit; nimium veræ sunt illæ D. Bernardi querelæ, quæ in nostram hanc cadunt ætatem.

Serm. 21. in Cant.

Quàm pauci post te ô Domine IESV, ire volunt? Volunt omnes te frui; at non ita & imitari. Conregnare cupiunt; sed non compati. Non curant quærere, quem tamen desiderant invenire, cupientes consequi, sed non sequi.

Non sic amantes tui, ô bone JESU, non sic S. Lutgardis tui amantior. Ut tuos illa in corde claudebat amores: sic & tuos in corpore sentiebat sentire dolores. Hinc tuum, cùm vel solâ cogitatione recoleret passionem, visa non semel illi & facies, &

Biblia Cister. tom. 2. Dist. 10. c. 8.

manus quasi recenti tinctæ cruore, & cincinni ipsi capitis sanguineis guttis fluentes. Adeò tibi condolere, tibi compati, tibi commori ambiebat. Unam & sic illius exemplo omnes à Christo Christiani, in illius schola probè docti. In hanc admitti enixè dum petit, ambitque *B. Henricus Suso*, hæc illi objecta species, hæc & prælectio.

Objecta, inquam, Christi in Cruce confixi species; eâque sex alis veluti subnixa, è quibus duæ caput tegebant, pedes etiam duæ, aliæ duæ veluti mediæ, & in altum protensæ quasi ad celerem volatum.

In alis, quæ ad pedes imos defluebant, legebatur hæc epigraphe: *Afflictiones libenti animo excipe.* In aliis, quæ medium corpus ambiebant, videbatur ea inscriptio: *Crucem porta in patientia, & amoribus.* Denique in duabus aliis, quæ eminebant in capite, inscriptum erat hoc cœleste lemma: *Disce pati sicut Christus passus est.* Et hæc illi fuit prælectio non ab alio, quàm à Crucifixo, ceu magistro quàm optimo.

Quæ illi, eadem & tibi, *Amice Lector*; age, lege, & animo altiùs apprime, ut cum Christo pati discas; imo & ambias, Et certè quidni ambias? si modò eum Christo esse velis qui ab illo es Christianus.

S. Dulas invictus Christi Martyr sibi sæpins inculcare solitus illud: *Quomodo apparere audebo coram Christo vulnerato, si non sim ipse vulneratus?* Si ille non audebat, qui audebis ipse? profectò non audebis: Sed ne longiùs.

Vidimus quomodo in vita pati voluerit Christus: attendamus qui etiam cœlis additus compati videatur in suo Crucifixi simulacro?

Henriquez L. 2. Dist 34. c. 1.

Frater Placidus, Abbas monasterii Obilæ, Vir probatæ vitæ, & sanctitatis, cùm intrasset cellulam cujusdam Monachi, invenit eum mortuum non sine stupore, dolore: sed & auctus stupor, dolorque, ut vidit in eadem cella Crucifixum sudore perfusum. Crederes Christum etiam in cœli regia mortalibus compati, adeò retinens patientiæ, & piæ cujusdam compassionis, quam & ostendisse visus in S. Francisco Xaverio, de quo illud memorant oculati testes.

In regno Navarræ, Castrum est Xaverianum, & locus illi natalis. In eo visebatur sacellum perantiquum, & pium, in quo & ingens Crucifixi lignei simulachrum, quod sæpè sæpiùs sanguineo sudore madere, & perfundi visum est à domesticis eò sanè miraculo attonitis, ad cujus memoriam & annus, & dies, ad calculos relati sunt, ac deinde habitâ supputatione dierum, & rerum à S. Xaverio in Indiis gestarum, manifestè deprehensum est, toties sudasse simulacrum illud Crucifixi, quoties hic Indiarum Apostolus, adversi aliquid passus esset. Imò anno toto qui illi vitæ hujus mortalis fuit ultimus, singulis diebus veneris sanguineo sudore diffluere visus est Crucifixus ille; adeò fervo suo compatiens Dominus; adeò & patientiæ etiam in cœlis retinens.

Ab illo porrò Crucifixi sudore manavit in plerisque etiam primæ notæ Italiæ Civitatibus, ea devotio qua continenter diebus Veneris omnino decem & confitentur, & communicant in honorem, cumque S. Xaverii, qui & decem annos totos exegit in Indiis, & Apostolicis illis laboribus, & in iis ne sudavit ipse; sic & sudavit cum illo Christus, velut illi compatiens, ut & ipse ei compati discas.

Sunt grandes animæ, quæ unà cum Christo amant, atque ambiunt pati: sunt & quæ compati.

Ex illis fuit *S. Mechtildis*, quæ cùm ei gratias ageret pro admissis tot, ac tantis in corpore vulneribus, simul & petebat tot animæ suæ infligi vulnera, quot ipse aliàs in corpore pertulisset. Quod si tibi non tantus sit animus, saltem sit is, qui Christo patienti condolere norit, ac velit, & hoc erit ipsi longè gratissimum.

B. Veronica de Binasco dixit aliquando Christus, nihil sibi esse acceptius, quam si quis, corde saltem, & animo affligatur, veluti sibi, & Passioni suæ compatiens, addiditque vel unicam lacrymulam exinde fusam, & sibi patienti quodammodo affusam, tantum afferre solatii, tantum & jucunditatis, quantum nec humana mens, nec Angelica capere

 possit.

possit. Crederes lacrymulam illam esse ei pro balsamo, pro suavi odore, pro vernantibus rosis, & ita esse docuit etiam ipse Christus *B. Melchtildem*: quam & edocuit pati:

Allegambe in ejus gestis, & morte, p. 647. Ita deinde, hoc quo vivimus ævo, *P. Ioannem de Brebeuf*, è Societate JESU Sacerdotem, edocuit ipse Christus, qui ei sese sæpius spectandum exhibuit; modò è cruce pendens, modo eam bajulans, modo crucem objiciens ingentis omnino molis. Et ita objecit Anno 1640. & hoc ut eum invitaret ad crucem vel sui amore, vel exemplo ferendam: nec illam tantum; sed & alios è Societate, qui tum erant in nova Francia, & apud *Hurones* strennuè lucrandis Deo animabus dabant operam: hos, inquam, omnes, uti & illum invitavit objecta Crucis specie: cùm enim ipse *P. Ioannes* in sacello S. Mariæ precibus vacaret ardentius, visus est sibi videre maculas sanguineas, veluti totidem cruces, in vestibus omnium nostrorum, imo & in suis. Quid autem eæ portenderent ostendit eventus; & mors deinde Christi causa tolerata, eáque per acerbos cruciatus: nam & *P. Ioanni de Brebeuf* detracta pellis, quæ calvam tegit, abscissi pedes, coxæ carnibus ad os usque direptis spoljatæ, altera mandibula bipertito securis ictu diffissa, & *P. Gabrieli Lallemant* ex eadem Societate, effossi primùm oculi, tum in eorum cavos orbes injectæ prunæ candentes, tum auris læva securi violata, tum corpus omne à capite ad calcem igne, fœdum in modum ustulatum, tum denique ambobus (dum nexi starent ad stipitem) carnes è feminibus, suris, brachiorum toris direptæ frustatim, & igne leviter tostæ, ipsorum in obtutu à barbaris voratæ, tum plagæ revulsarum carnium admotis candentibus ferramentis exasperatæ, tum dissectum pectus, & exceptus sanguis, atque etiamnum calens avidè ab illis haustus, tum linguæ amborum, ingestis in eorum ora titionibus præustis, tædisque flammatis ambustæ sunt: denique cor etiamnum spirantibus evulsum: itaque vita per longos, & summos cruciatus extorta: & quidem, *P. Ioanni* per tres ipsas horas; & *P. Gabrieli* per quinas denas, quibus illustris utriusque patientia est exercita, probataque.

Tantum apud generosos Christianæ fidei Athletas valuit objecta Crux, & imago Christi patientis: optandum ut etiam apud te tantum valeat, Amice Lector, ex Christi voto, & tuo bono.

Sed ne fusius. Transeo ad aliam Virtutem, quæ etiam in Dominicæ Passionis volumine intus est scripta, & bellè expressa. Ea erit

PROFVNDA HVMILITAS.

DIvus Bernardus, qui dies & annos piè insumpsit in evolvendo codice Crucis Christi, in eo hæc se pervidisse testatur.

In summo *Charitatem*, in imo *Humilitatem*; in dextra *Obedientiam*, in sinistra *Patientiam*. Libet illum audire, fuit enim in hac Christi schola versatus quàm optimè. Sic igitur ille:

Serm. 1. in die S. Pascha. *His virtutum gemmis quatuor cornua Crucis ornantur. Et est supereminentior Charitas, à dextris Obedientia. Patientia à sinistris. Radix virtutum Humilitas, in profunda. His ditavit trophæum crucis consummatio Dominicæ Passionis.*

Virtutes illas appellat gemmas: quia ut hæ ornant Regum coronas: sic illæ cornua Crucis, quæ Christo fuêre pro corona.

De *Charitate* omninò eminenti, de *Obedientia* perfecta, de *Patientia* invicta, jam pauca luci dedi, & publico bono. Superest ut de *Humilitate* profunda, etiam pauca subjiciamus.

Hæc assurgere visa etiam à primo vitæ limine; *Ad Philip. c. 2. v. 7.* hoc est ab ipsa Divini Verbi Incarnatione, in qua *Exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, & habitu inventus ut homo.*

Exinanivit: hic primus, & summus humilitatis est gradus, *exinanivisse semetipsum*. Hoc est; ens primum, ac summum nihilo, Creatorem creaturæ, naturam Divinam humanæ, unius personæ vinculo copulasse.

Quod in primo vitæ actu fecit Christus, etiam ex Matris utero, hoc & in aliis longè consequentibus.

Elabitur ex Virginia utero, ceu thalamo, in primæ lucis hujus usuram: & illabitur in stabulum, cubat in fœno, jacet in præsepio: quid abjectius? Dies vitæ recenset dumtaxat octo, & circumciditur, infamique peccatoris stigmate notatur: quid viliùs?

In ultima vitæ scena, ad discipulorum pedes, etiam Judæ proditoris, accidit, eos lavat, extergit, osculatur. Quid modestiùs?

Proditoris osculum excipit, & reddit ipse? Quid amantiùs?

Triginta dumtaxat argenteis venalis exponitur, vili sanè pretio, quo non veniret, etiam jumentum; & tamen ex humilitate patitur. Quid humiliùs?

Denique *morte turpissima condemnatur*, auditque *Sap. c. 2.* illud ab impio Judice. *Infelici arbori suspendito*, audit, & admittit. Quid calamitosiùs.

Certè Crux *servile* erat *supplicium*, quo non multa- *Faber somest. l. 2. c. 2.* batur nisi mancipia. Crux erat *maledicta*, & *maledictus* omnis, *qui pendebat in ligno*. Et tamen in eo pendet Christus. Quid ad infamiam, ad probrum *Deuteron. c. 21. v. 23.* majus?

Est vermis, & non homo, est opprobrium hominum, & *Ps. 21. v. 7.* *abjectio plebis.*

Est *novissimus virorum*. Quid profundiùs? nimi- *Isaiæ c. 53. v. 3.* rum, in imo, in profundo est *Humilitas* Servatoris? In illud te vocat, Christiane Lector, age, cum illo descende in imum, in profundum humilitatis.

Ita descendit Nonnius Barretus è Societate JESU, nominatus Æthyopiæ Patriarcha; non *Rho in hist. Var. l. 7. c. 10.* sua voluntate, sed Summi Pontificis adactus imperio; in eo dignitatis culmine humilitatem, quam imprimis coluerat, semper retinuit; nam & pedes Æthyopici mancipii gurgustio succedere, & aures confitenti dare, & vestes, suis ipse manibus consuere, & peregrinis pedes de genu abluere, raro sanè demissionis exemplo; quo frui non meruit Æthyopia, dum enim in eam profectionis occasionem expectat, Ulyssipone ad superos abiit.

Ejusdem animi, ac demissionis fuit B. Franciscus Borgia, ex Duce Gandiæ, & Prorege Catalauniæ Societatis JESU religiosus, ac deinde illius etiam Generalis Præpositus.

Die Jovis sancto cùm diceret ad Novitios, sanctè *In ejus vita l. 4. c. 1.* asseruit; se eo die nullum in terris sibi locum invenisse; cùm enim inquiebat, jam à sex annis me abjecerim ad Judæ proditoris pedes, ut locum mihi, vel maximè consentaneum; & jam viderim ad illos abjectum esse mundi Redemptorem, eosque sacris manibus eluere, tergere, osculari, indignum me credidi, qui illis me supponerem, quibus priùs manus suas Christus supposuisset: itaque cùm jam illi locò cessisset, nullum sibi restare in mundo; superesse illud unum, ut mente, ac cogitatione sese in inferno collocaret, utpote homo infernalis, & infernum diu antè promeritus.

Ecce quem locum sibi deligebat insignis animi demissio, quò se dejiciat profunda illa B. Borgiæ humilitas, quâ suadente abdicato Gandiæ Ducatu; jamque Societati additus, non aliter suis litteris subscribere solitus, quàm Franciscus *Peccator*: quâ appellatione tamdiu usus est, quamdiu per S. Ignatium licuit.

Habes, Amice Lector, in Christi schola benè doctos, & in Crucis codice versatos quàm optimè; eos quà licet imitare, & stude in eadem Christi patientis Academia promoveri: felix omninò, si in ea doneris laurea doctorali hoc est, charitatis,

Obedien-

Obedientiæ, Patientiæ, & Humilitatis Laurea, atque ab illa etiam beatitatis, æternæque quietis, hac & illa donata fuit B. Angela de Fulginio, & hoc quia priùs sibi in cruce lectulum posuit, & quietem, sic enim dicere solita:

Laudo te dilectam, & in cruce habeo meum lectulum. Hunc autem ita componebat, ut pro cervicali paupertatem, pro culcitra dolores, pro stragulis despectum haberet, & confusionem, qua se cooperiret. His enim, inquiebat, sibi dilectus meus lectulum stravit, in his quievit, jacuit, atque expiravit. Et ego in eodem & quiescere, & jacere, & emori volo. Hactenus illa, qua cum si loquaris, & sentias, Amice Lector, eris aliquando quod modo est illa, in lectulo, sinuque beatitatis.

Bollandus in ejus vita.

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Ad illa verba: *Vidi librum signatum sigillis septem.* Apoc. c. 5. v. 1.

Quæ sint illa sigilla septem?

Sigilla septem, sunt septem arcana, septem mysteria omninò secreta, volumine Dominicæ Passionis involuta, quæ nulla vis creata evolvere potest: nec enim ejusmodi aut natura tulit unquam, aut humana ratio vidit, aut experientia docuit. Sola Fides (quæ bonæ mentis est oculus) ea proposuit, & quidem perobscurè. Ex his

Septem Sigilla.

Primum est *summa impotentia in Omnipotente.*

Secundum *summa pœna in impassibili.*

Tertium *summa stultitia coram hominibus in Christo, qui est divina sapientia.*

Quartum *summa paupertas in Deo divitiarum.*

Quintum *summa ignominia in summa majestate*

Sextum *summa derelictio Dei in summa cum eo unione.*

Septimum *summa severitas in summa amore Patris erga filium.*

Ita Seraphinus Firmanus, cujus opinionem hic amplectendam mihi duxi, tum quia faciebat ad argumentum, quod mihi proposui; tum quia conducebat ad reseranda secretiora cœlestis sapientiæ mysteria; tum denique ad excitandum in animis omnium Servatoris quàm optimi amorem, cujus scilicet tanta fuit, & tam stupenda in genus humanum amoris inclinatio; quæ ut in aperto ponatur, pauca de singulis subjiciamus.

I. Sigillum. Primum erat *Summa impotentia in Omnipotente.* Videtur hîc pugna quædam verborum; imò & rerum. Si enim Omnipotens, quomodo impotens? si Omnipotentia, quomodo impotentia? Fatebor ingenuè, si ex natura, & naturæ legibus id pensetur, esse pugnam & verborum, & rerum: secus autem si ex gratia, & gratiæ divinæ miraculis, cujus unius fuit, & copulare, & conciliare, quæ aliàs nec copulari unquam, nec conciliari posse videbantur.

Quid enim nihilo cum ente primo, & summo? quid enti ab alio, & enti à se? quid carni cum Verbo, cum spiritu purissimo? in nihilo summa impotentia, in ente primo, & summo Omnipotentia. Homo ab alio summè impotens, Deus à se Omnipotens. Caro ex se summè impotens; Verbum Æternum ex se Omnipotens: & tamen *Verbum caro factum*, & Omnipotens junctus impotenti, & Omnipotentia impotentiæ: & hoc in Christo, divini in hominem amoris est miraculum; hoc primum arcanum, quod sigillo signatum est.

II. Sigillum. Secundum est *summa pœna in impassibili.* In Deo homine junctæ erant naturæ duæ. Divina una; humana altera: junctæ, inquam, in eadem, & una Verbi persona. & in hoc Verbo impassibili, fuit summa poena; non ratione naturæ divinæ, quæ & ipsa impassibilis: sed humanæ, quæ summè fuit passibilis, & summè etiam passa. Fatendum enim, quod & fatentur SS. Patres, pœnam Christi patientis fuisse summam quæ homini in hac aura mortali potest obvenire: adeoque summam in impassibili. Verùm enim illud, & Deus est impassibilis, & tamen Deus summè patitur, & hoc est doloris, hoc & amoris miraculum: uti & istud, Deus est immortalis, & Deus moritur: per quandam enim idiomatum communicationem, quod in unam naturam cadit, cadit quodammodo in suppositum: in illud derivari videtur. & hoc est cœlestis gratiæ prodigium, ad quod hæret, stupetque natura, & ratio.

III. Sigillum. Tertium sigillum est *summa stultitia coram hominibus in Christo, qui est divina, adeoq; summa sapientia.* Ecquid enim cùm *prædicamus Christum crucifixum*, an non etiam simul prædicamus *Iudæis scandalum, Gentibus stultitiam?* prædicamus enimverò ex mundi sensu, ac judicio: & cœli calculo summam sapientiam. Origenem audi: *Crux Christi, cujus prædicatio stultitia videbatur, conversa est in sapientiam, & tantam sapientiam, ut omnem Ægyptiorum devorarit*: ut olim Aaronis virga, virgas Ægyptiorum. *Virga Aaronis*, inquit D. Augustinus *typus fuit Crucis, coluber* autem (in quem ea versa est) *symbolum sapientiæ.* Sic virga, id est Crux, quæ primò stultitia videbatur, versa est in sapientiam.

1. Cor. c. 1. v. 23.

Hom. 4. in Exod.

Et hanc Crucis sapientiam agnovêre Chaldæi, & ex illis Indi, qui *Meliapora* degunt, vulgóque dicuntur *Christiani S. Thomæ*: apud quos una vox Chaldæa *Maschal*, & crucem, & sapientiam significat: adeò hæc illi cognata, vel affinis.

Cornel. à Lapide in 1 ad Cor. c. 1. v. 24.

Et hoc increatæ sapientiæ miraculum; quæ adeò diversa, atque inter se pugnantia novit conciliare.

IV. Sigillum. Quartum sigillum est *summa paupertas in Deo divitiarum.* Illa Deum nascentem excepit, natum fovit in omni vita, morientem vidit, & amavit sepultum.

Vis nosse quomodo nascentem exceperit? attende ubi, & quo modo.

In via, quæ ducebat in Bethleem, *ut viâ nasceretur in via*, inquit D. Bernardus.

In stabulo, inquit Evangelista, quod D. Hieronymus appellat *Speluncam Salvatoris, & parvum terræ foramen*, in hoc nascitur, qui ex vero dicit, *Meus est Orbis terræ, & plenitudo ejus.*

Ps. 49. v. 12.

Ecce, inquiebat D. Hieronymus: *In hoc parvo terræ foramine cœlorum Conditor natus est, hic involutus pannis, hic visus a Pastoribus.* Quæ major esse potuit in nascente paupertas? Vide quæ in adulto, quæ in omni vita, & ex illo audi:

Epist. 12. ad Marcellam.

Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos, Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet; sic olim ipse Christus ad unum è Scribis, qui ei intulerat illud: *Magister sequar te quocumque ieris*, cujus animum ut pervidit, sic ad illum interprete D. Hieronymo: *Quid me propter divitias, & sæculi lucra sequi vis, cùm nec hospitiolum habeam?*

Matth. c. 8. v. 20.

vers. 19.

Ecce paupertas summa, indigentia summa, eaque in Deo divitiarum, quæ nec in vulpibus, nec in volucribus cœli, quibus natura sine suo sumptu abundè providit de hospitiolo: quam Christi paupertatem demirans D. Hieronymus, sic olim ad Heliodorum, quem ad suam in Syria eremum invitabat:

Filius hominis non habet ubi caput reclinet, & tu amplas porticus, & ingentia tectorum spatia metiris? hæreditatem expectans sæculi, Christi cohæres esse non poteris. Sic Heliodoro animos faciebat D. Hieronymus ad complectendam Christi paupertatem: Sic deinde etiam Christiano: *Cur tímida animo Christianus es? Respice à Petro relictum rete: respice surgentem de telonio publicanum, statim Apostolum.* Hæc ubi dixit, tum conficit illud:

Epist. 1.

Servus Christi: nihil præter Christum habet. Et hoc uno dives: quia dives in Christo, & à Christo paupere, paupere dico, in nativitate, paupere in omni vita, paupere, & in ipsa morte, quàm etiam nudus obivit in Cruce, ut *nos indueret vitâ, & immortalitate,* Serm. de Cruce. urscitè D. Athanasins. Neque verò à morte ditiór, ut qui etiam in alieno sepulchro conditus, cujus causam reddit Theophilactus:

Qui non habuit domum in vita, neque sepulchrum habet: sed in alieno deponitur, & cùm sit nudus, à Iosepho vestitur. En *summa*, quæ esse potuit, *paupertas*, & tamen ea *in Deo divitiarum*, cujus sunt cœlum, & terra; cujus aurum in ejus visceribus, cujus in mari gemmæ, & uniones, cujus in Orbe sceptra, coronæ, imperia. Et hoc fuit cœleste prodigium summam paupertatem cum summis divitiis copulasse.

V. Sigillum. Venio ad quintum sigillum, fuit illud *summa ignominia in summa Majestate.*

Ignominiam non alio ore, linguâve expressam velim, quàm ipsius Christi, qui sic olim de seipso Davidis calamo.

Ps. 21. v. 7. *Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis.*

Quid ad probrium, & ignominiam majus, quàm esse vermem, quàm eradi quodammodo ex hominum catalogo, & ad vermiculos abjici, & hoc calculo hominum.

Et ita abjectus ipse Christus; qui B. Birgittæ se aliquando videndum objecit & hæc illi:

L. 2 Revel. c. 26. *A Iudæis, ut vermis reputatus sum, qui quasi mortuus, jacet in hyeme; in vere autem ubi erumpit, à transeuntibus calcatur, atque conteritur.*

Quod si vermis; quid viliùs? quid abjectiùs? Vermem abjectum facit vel ipsa origo; nascitur enim ex cœno, fimo, stercore; ut Philosophus docet, & experientia probat. Et tamen ut is sit, eum se haberi patiur Christus, & pusillorum homuncionum pedibus subdi, atque calcari. Quid ignominiosiùs?

Iob c. 9. v. 13. Ad Rom. c. 14. v. 11. Homo erat, & *Homo Deus*, Deus inquam majestatis, *sub quo curvantur qui portant orbem*; & cui *flectitur omne genu.* Et tamen ut is sit, audit, & audire vult, *Non homo*: sed vermis. Quid ad ignominiam majus dici, aut excogitari potest? Majus sanè illud, quod subditur: *Opprobrium hominum.*

Tertullianus legit *ignominiam*; D. Cyprianus *maledictum*; Chaldæus Paraphrastes, *Portans vituperia filiorum hominum*, quasi vile jumentum damnatum ad exportanda stercora. Et tamen ut is dicatur, is etiam sit; est ille ipse qui portat orbem, qui eum vel digito sustinet. Quid mirum, quid portentosum magis? hoc certè, quod prætereà appelletur, & sit *abjectio plebis*, hoc est, ut vertit Hieronymus, *despectio*, Tertullianus, *Nullificamen populi.* Quid ultrà fingi potest? quid dici de Deo majestatis? Hoc Thren. c. 3. profectò, quod etiam *saturabitur opprobriis*; id est quod ita opprobria amabit, ut iis saturari volet, ut cibo famelicus solet.

Quàm longè ab hoc absunt mortalium plerique, qui adhatam ignominiæ, & opprobriis amaritiem, ne quidem externis labris degustare volunt, contra quod fecit Christus, fecêre, exemplo Christi, grandes animæ, quibus voluptas fuit opprobriis onerari: è multis unum producam, cujus meminit S. Dorotheus.

Is ab alio petulantiore gravissimis conviciis lacessitus, nec oculos avertit, nec animum: sed attentiùs, & avidiùs excepit, quid diceret; tum etiam gratias egit, adjecitque benevolum istud:

Benedictum sit, Frater, os tuum à Domino.

Debuisset oris illius impudentiam, & efferatum animum compescere, aut saltem mitigare mollis illa responsio: sed exacerbavit magis: sic enim ad illum:

Natu improbe, & voracissime senex, hæc dicis, ut lauderis, cui senex permodestè:

Sanè, inquit, *imò planissimè, mi frater, se res habet, ut dicis.* Cætera dixêre demissi modestè oculi, & uberes præ gaudio lacrymæ, quibus ubi datum est satis, ex illo quæsivit è senioribus aliquis, An non his conviciis, & opprobriis commotus? Cui ille, *Minimè*, inquit, *nunquam in vita pacatior, & lætior*: adeò verum istud de illo, quod de Christo, Tertullianus, *Saginari voluptate patientiæ*; addo ego & ignominiæ, ab eo, *discessurus volebat.*

Transeo ad sextum sigillum, fuit illud *summa derelictio Dei, in summa cum eo unione.* VI. Sigillum.

Unio porrò illa fuit triplex, & quidem summa. Prima, fuit naturæ, erat enim Christo, & Deo, eadem omninò atque individua natura cum Patre, quæ potest esse major unio? imò quæ unitas, quàm ea, quæ fuit naturæ, & essentiæ divinæ? quæ una erat in Patre, & Filio. Hinc illæ Christi voces: *Ego & Pater unum sumus.* Non tantùm voluntatis concordia, Ioan. c. 10. v. 3. (uti falsò volebant Ariani) sed unum in essentia, & Deitate numero eadem.

Altera unio fuit ea, quàm Theologi appellant *Hypostaticam*; quâ factum est, ut natura divina, & humana in unam Divini Verbi Personam convenerint, amabili, & stupendo nexu; quò arctior nec esse, nec fingi potest.

Ex hac porrò unione hypostatica, secuta etiam altera, quæ fuit voluntatis per omnia consensio: cùm enim jam inde à primo instanti Incarnationis Anima Christi donata sit *beatifica visione*, & quod inde consequens erat, etiam *amore beatifico*, ex hoc, & illa consecuta est summa unio voluntatis Christi, etiam ut hominis, cum divina, summaque cum ea consensio: qui enim Deum sic videt, clarè, & apertè, ut est in se, quique eum summè sic amat (uti Beati faciunt) nunquam potest à Deo dissentire: idem velit, idem nolit, idem amet, idem oderit, est necesse. Et ita ut idem cum Deo Patre voluerit Christus, idem & noluerit, idem amarit, idem oderit, est necesse.

Fuit ergò Christi, sive ut Dei, sive etiam ut Hominis, summa cum Æterno Patre unio: qui ergò cum ea stare potuit derelictio, & quidem etiam summa? Videtur enim horum inter se pugna.

Et certè erat, si intra naturæ jura, & legis ordinariæ limites res ea stetisset: sed & hos, & illa excessit, etiam miraculo. Fuit enim Christus & summè Æterno Patri unitus, & tamen etiam summè ab eo derelictus.

Testes volo, testes amo, & stupeo, propè ultimas illas ejusdem voces, *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* quod quî factū sit, paucis exponemus.

Non fuit hæc oratio desperantis, ut impiè voluit Calvinus: sed exponentis eum, qui animo ab acerba passione, & à morte jam imminente, incumbebat, dolorem: & cui quodammodo immersus erat, & ei ab Æterno Patre derelictus.

Derelictus, inquam, non à Divinitate, non à persona Verbi, & hypostatica cum illo unione (& hæc enim, & illa nunquam abfuerunt à natura humana Christi, nec anima, nec corpus, etiam mortuum, illis unquam destitutum) nec etiam derelictus à gratia, & singulari cum Deo amicitia, ut blasphema voce blaterat Calvinus. Quid ergò? derelictus igitur, hoc est, tormentis & morti relictus, & vacuus omni solatio, omnique doloris immensi levamine, quod tamen illi aliàs infundere potuisset amabilis Æterni Patris indulgentia.

Et hoc fuit prodigium divinæ in homines, etiam reos, caritatis, à filio, sic Æterno Patri conjuncto, quodammodo longiùs abiisse, hoc est, omni solatio destituisse in illa dolorum incumbentium quasi mole; cui sustinendæ par non fuisset, nisi animam sub eâ fatiscen-

fatiscentem, & è corpore abiturientem, retinuisset, etiam miraculo, præpotens Dei manus.

VII Sigillum. Descendo ad septimum sigillum; fuit illud, *summa severitas in summo amore Patris erga Filium*: addo & in *summa Filii innocentia*.

Multa tulit Antiquitas, eaque singolaria paternæ severitatis exempla in filios, qui aut Rempuplicam læsissent, aut militarem disciplinam contempsissent, aut pudorem violassent, aut alio aliquo scelere humanam societatem diremissent. Ne multis chartam onerem in oculis est Titus Manlius, qui deinde audiit *Torquatus*; à torque, quem occiso ad Anienionem Gallo, detraxerat.

Hujus filius, patrii roboris æmulus, in hostem ierat, & ab eo provocatus pugnarat omninò feliciter, eoque cæso equestria spolia victor ad Patrem tulerat. Admitti poterat, & paternis oculis grata accidere & pugna, & victoria, & relata etiam spolia. At neque hæc, neque illa placuêre: vel ob id unum quod adversus edictum suum, & rei militaris disciplinam fecisset; & ne quid ea deinceps pateretur, filium virgis cæsum securi percuti jussit. Et hoc severitatis exemplum vidit, miratque commendavit Antiquitas, vel eò maximè, quòd parentis in filium.

Aliud nostra dedit ætas, & astopuit in Philippo II. Hispaniarum Rege, qui Carolum Principem, unicum tot tantorumque Regnorum hæredem; judicem induens & Patrem exuens, mori jussit, ne quid Respublica caperet detrimenti. Quanta fuit illa severitas, quæ in filium supremæ sententiæ fulmen distrinxit? tanta certè, cui cedit, & Torquati, omnis Romana virtus.

At qualis qualis & hæc, & illa fuit; fuit Patris in Filium nocentem, ac reum. At quæ (in argumento, de quo agimus) est Æterni Patris in Filium severitas, ea est in Filium innocentem, eumque, in quem nec culpa cecidit unquam, nec verò cadere etiam potuit, eum deinde, quem etiam summus amor, summaque pietas Patri junxerat quàm arctissimè, & tamen ut is sit, in eum explicatur & feralis sententia, & pœna longè gravissima, atque etiam mors in ligno infami, per extrema supplicia exigitur.

Et hoc est Paternæ severitatis prodigium, hoc miraculum caritatis, quod mortales omnes, (quorum grana aperta ea est, seu amoris, seu doloris scena) in Christi patientis, ac morientis amores rapere debet, atque absorbere.

TRACTATUS DE TEMPORE BENE IMPENDENDO.

Ad illa verba: *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Ad Ephel. 5. v. 16.

Apostolus, ceu optimus morum Magister, ut Ephesios, seu Discipulos, excitaret ad Christi, Servatoris sui imitationem, & hoc quidem vitiorum omnium odio, fugâque: & magnarum virtutum amore, studioque, duobus potissimùm usus est argumentis.

Primum petit à tempore, quod magno emi; imò si fortè perditum esset, redimi voluit.

Alterum à dierum diversitate, & malignitate; *Redimentes tempus, quoniam*, inquit, *dies mali sunt*, quâ loquendi formulâ apertè insinuat, in hac aura mortali, quam respiramus, quosdam dies esse bonos, quosdam etiam malos, de quibus omnibus aliquas movebo Quæstiones. Una erit de *Tempore*. Altera de *Diebus*, qui in eo, & cum eo volvuntur.

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Redimentes tempus.* v. 16.

Quid sit Tempus? quod ejus pretium? quæ jactura? quæve illius redemptio?

In lib. Phys. c. 11. Aristoteli, purioris Philosophiæ ocello, *Tempus est numerus motus superioris, & consequentis*: hoc est, mensura motus secundùm partes priores, & posteriores.

Dicitur autem *Mensura* duplici modo, ac via:

Primò, *Passiva, & intrinseca*, in quantum mensurat motum, in quo ipsum est. Ita motus Solis per Zodiacum dicitur durare anno uno.

Secundò, *Activa; & extrinseca*; in quantum mensurat cætera.

Quòd confirmari potest in quantitate permanente, quæ est mensura sui subjecti, verbi gratiâ ligni, ferri in quo est, & simul etiam cæterorum.

Hæc temporis definitio data est per Proprietatem, non per essentiam: numerabilitas enim est illius proprietas, non autem essentia. Per essentiam esset ista.

Tempus est duratio motus, tempus enim ex essentia sua dicit durationem, & successionem partium, ad quam per modum proprietatis sequitur numerabilitas, & mensurabilitas. Et hinc distingui potest, ac debet *Tempus duplex*.

Unum est *Commune*, quod est duratio motus primi mobilis: & hunc vulgò intelligimus, nomine temporis, quia illo cætera metimur.

Alterum *Particulare*, est duratio cæterorum motuum, puta ambulationis, & similium.

Et hæc dicta sint ex arctioris Philosophiæ regulis, & scholæ placitis: alia subjiciam, quæ ad mores faciunt, & liberioris disciplinæ normam, ex quadam eloquentiæ licentia, ex qua tempus Pythagoræ dicitur *Anima cœli*, quia quod corpori est anima, hoc cœlo tempus, & motus sine quo iners quodammodo cœlum.

Aliis tempus est veluti *pignus & arrha cœli*.

Aliis *Donum Dei*, & quidem maximum, omni torque, & gemmis dignus

Aliis *iter gloriæ*, quia per illud nobis viam facimus ad gloriam, ac beatitatem.

Aliis *semen immortalitatis*, ut enim ex semine pullulat ac germinat planta: sic ex tempore probè impensu nascitur, & homini surgit immortalitas, & inde

Aliis tempus dicitur *Piorum gaza*, ex qua nummos eruunt emendis cœli possessionibus, & palatiis.

Aliis denique Tempus est *fiscus, & pretium felicissimi gaudii*: quia ut pretio emuntur inferiora propè omnia? sic & superna gaudia tempore, veluti pacto pretio, comparantur: & hinc à sapientibus appellatum est *Tempus sumptuosissimum impendium*, quod scilicet tantæ est dignitatis, tantique apud superos pretii, ut cùm in eo momenta sint propè infinita, unumquodque æternæ gloriæ pondus afferre queat.

Et hinc colligitur pretium temporis, quod scilicet auro, & gemmis præponderat; primò quia aurum, & gemmæ si perdantur, recuperari possunt? at tempus semel elapsum nequaquam, ne cœlesti quidem, ac divina potentia.

Deinde auro, & gemmis, & unionibus suum est pretium: at *temporis nullum pretium est*, ut pulchrè Seneca, qui stomachans, graviusque ferens otiantes, quibus ea vilis jactura est, in hunc modum exclamat: *Res omnium pretiosissima luditur*, & ita luditur, ut illius jactura etiam fiat; jactura, inquam, inæstimabilis, quia irreparabilis: unde eodem teste, ac judice Seneca, *Turpissima est jactura temporis*: & tamen ut turpissima sit, mortalium plerique aut parùm, aut omninò nihili æstimant. Ut enim ille ipse Seneca (quo authore hîc utor) *Quem mihi dabis, qui aliquod tempori pretium ponat, qui diem æstimet, qui intelligat se quotidie mori.*

De brevit. vita c. 2. — *Epist. 1.* — *Ibidem.*

Certè neminem propè dabis aut sanè paucissimos. Et hinc alterum, & quidem ingens malum, quod expendit, explicatque ille ipse Seneca; quod plerisque mortalium *magna vitæ pars elabatur male agentibus, maxima nihil agentibus: tota aliud agentibus*: aliud dico ab iis, quæ natura, ratio, Deusque requirit.

Ibidem.

Ne eodem, quo mortalium cæteri involvebantur vitio, teneretur etiam Lucilius Senecæ discipulus; sic ad illum:

Vindica te tibi, & tempus, quod auferebatur, aut excidebat, collige, & serva. Addam ego cum Apostolo, etiam *redime*. At quomodo, inquit, & qua ratione redimendum? Ut illud ponatur in aperto, advertunt SS. Patres Tempus donatum singulari Dei beneficio ad beatæ vitæ præmia comparanda, à nobis ipsis quasi venale exponi, atque à variis nobis eripi, malis utique mercatoribus, aut veluti nocturnis furibus.

Epist. 1.

Mundus Tempus emit auro, gemmis, honoribus, aliisque vitæ brevioris commodis, quibus acquirendis dum vacamus impensiùs, tempus vendimus.

Caro etiam Tempus emit, non alio pretio quàm voluptatum, & delitiarum, quas nobis ingerit, quibus dum plus æquo indulgemus, Tempus vendimus.

Dæmon ipse, mercator utique pessimus; etiam à nobis Tempus emit; cùm ad vitia, ad scelera incitat, & rapit: hunc ad iram impotentiorem; illum ad avaritiæ sordes inclinat atque abjicit; alium in luxuriæ, venerisque luto mergit, & dum ita mergit, Tempus emit, quod nos ipsi dum iis succumbimus, etiam vendimus.

Ecce mercatores pessimi, quibus accedunt & alii, minùs quidem mali, mali tamen; videlicet somnus, quò profundiùs consopimur; nugæ, quibus occupamur malè; cogitationes inutiles, quibus implicamur; aliaque ejusmodi molimina, quibus dum tempus perdimus, illud vendimus. Ubi porrò sic malè vendiderimus, redimendum esse monet, urgetque Apostolus. At quâ ratione, inquies? hic quæstionis nodus erit solvendus, non meâ manu, sed SS. Patrum, & Scripturæ sacræ Interpretum calculo.

D. Anselmo Tempus redimere, est vitæ anteactæ peccata deflere, & sic probè pœnitere.

Aliis Tempus redimere est vitæ tempus, dies, & annos, qui aliàs, si quis peccaret, justo Dei judicio erant detrahendi, quasi bonis operibus redimere, implereque dies omnes sibi ad vivendum à natura definitos.

Est illa divinæ justitiæ lex cœlo lata, ut peccantibus tempus illud, quod secundùm naturæ cursum exigere debuissent, propter peccata minuatur: Et ita viris sanguinum, & dolosis minuuntur dies: ut enim Vates regius: *Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos.*

Psal. 54.

D. Augustino Tempus redimere, est illud negotiis sæcularibus detrahere, & concedere opportunæ quieti, & secum, & cum Deo.

Quando, inquit, *aliquis tibi infert litem, perde aliquid, ut Deo vaces, non litibus: id enim quod perdis, pretium est temporis: sicut enim das nummos & panem emis, itaque aliquid amittis, & aliquid acquiris; sic perde nummos, ut emas tibi quietem, id est tempus vacandi Deo, hoc est enim tempus redimere.*

Serm. 24. de verb. Apost.

Utitur hic S. Doctor duplici similitudine, ut rem illam, qua de agitur, quasi oculis ac sensibus supponat.

Prima, Lis tibi est, ut eam redimas, aliquid perdis, & ais redemi litem.

Secunda, das nummos, & panem emis, sicque acquiris aliquid, & aliquid amittis: ex quo deinde conficit, ut tempus redimas aliquid perdendum tibi.

Quid est (inquit alio loco ille ipse Augustinus) *quid est redimere tempus, nisi cùm opus est, etiam detrimento temporalium commodorum ad æterna quærenda, & capessenda, spatia temporis comparare.*

Hom. 1. inter 50.

Natura vocat ad somnum, vocat & corpusculi cura: subtrahe illi aliquid, & da orationi, da examini conscientiæ, & tempus redemisti.

Aura serenior invitat ad ambulandum, detrahe ambulationi aliquid, & da Vesperis audiendis, aut Concioni, & tempus redemisti.

Vocatio tua, & vitæ status in quo es te ducit ad officinam, ad distrahendas per diem merces, ad commercium ultrò citroque; subtrahe mediam horulam, ut sacrum audias, & tempus redemisti.

Fortuna tibi sensus annuus dedit, & arcas tuas auro, argentove replevit: ex illis aliquid erue quod pauperi dones, & tempus redemisti.

Denique (ut generatim complectar omnia) Temporale aliquid amitte, ut æterna acquiras, & tempus redemisti.

D. Hieronymus non minùs ingeniosè quàm piè eum Apostoli locum explicat, atque exponit. Censet enim tempus, cùm à Deo hominibus datum sit, ut bonis operibus serviat, ab eisdem quasi captivum teneri, cùm in malis operibus insumitur, ideoque per bona opera redimendum, atque ex captivitate diuturna in libertatem quodammodo vindicandum. Sic enim inquit:

Quando tempus in bono consumimus, emimus illud, & proprium facimus, quòd malitia hominum venditum fuerat: sicq; dies malos in bonos vertimus, & facimus illos, non præsentis sæculi, sed futuri.

Itaque D. Hieronymo Interprete, Tempus redimere, est à malis operibus ad bona opera quodammodo transferre: est facere, ut futuro sæculo, hoc est æternitati serviat, non præsenti, fluxo, ac tandem perituro: est quasi rursum emere id quod erat venditum.

Oecumenio tempus redimere, est tempus emere, & emendo suum facere: idem enim hîc putat emere, & redimere: sic redemptores vectigalium, dicuntur etiam emptores. Favet huic explicationi vox Græca ἐξαγοραζόμενοι, quod idem est ac mercantes, ementes tempus, Græcè καιρὸν, quod idem est ac *tempus*, id est occasio, atque opportunitas scilicet mercandi, & lucra nostra agendi.

Sicut in nundinis, mercatoribus est occasio emendi aliena, & vendendi sua: sic & nobis: ut enim appositè S. Gregorius Nazianzenus:

Vita nostra est quasi mercatus, cujus dies cùm abierit, tempus amplius non erit emendi quæ velis; dum ergo est, eme si sapis, & tuum fac esse tempus, fac esse & æternitatis.

In Sentent.

Rationem si vules, hanc adjicit Apostolus. *Quoniam dies mali sunt*: ut porrò in luce sit qui illi dies, sit

QUÆ-

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Ad illa verba: *Quoniam dies mali sunt.* vers. 16.

Qui sint illi dies mali?

Dies mali: I. Dies vacui. PUsillo mortali dies vitæ alii sunt, atque alii. Quidam sunt inanes, & vacui, ii nimirùm, qui bonis operibus, ac meritis vacui sunt, qui cœlo, Deoque non conceduntur. Hos Scriptura, & Divi Patres non reputant in dierum suorum numero.

1. Reg. c. 13. De Saüle est illud scripturæ pronuntiatum. *Duobus annis regnavit super Israel.* Si ex vitæ solisque cursu Saulis regnum æstimare, ac metiri velis, viginti regnavit annis: at si ex virtute, & merito, duobus tantùm.

Annosus & pius senex Balaam, etsi septuaginta annis major esset, rogatus tamen à Principe Josaphat, quot annorum esset, respondit, quinque supra quadraginta.

Hos nimirum Religioni, Deoque dederat, alios non: ideoque solos illos in annorum suorum numero computat, non alios; quia hi virtute, ac meritis vacui; adeoque etiam mali, neç in numero dierum nostrorum computandi: cujus probè conscius sub Adriano Imperatore Aulicus primæ nobilitatis, cum in aulæ curis, ac negotiis vitam propè omnem consumpsisset, septem annis ante mortem illis sese subduxit; tum etiam sepulchro suo hæc inscribi voluit capitalibus litteris:

Calius l. 11. c. 6. *Hic jacet similis, qui obiit ætate grandis, ac senex, etsi tantum vixisset annis septem.*

Nimirum annos omnes, quos aulæ dederat, ac mundo, recensendos sibi non putavit: sed tantum extremos illos septem: quos sibi dederat: alios periisse omnino credidit; quia aliis malè commodarat. sed institutum prosequamur: inter dies malos

II. Dies Anonymi. Alii sunt dies Anonymi, qui nec in fastis, nec in tota quanta est æternitate, nomen invenient.

Is fuit dies, quo castissimam Josephi mentem tentavit Domina, & in thalami consortium vocavit petulanti illa voce, *Dormi mecum.*

Gen. c. 39. v. 11. Dies, inquam, fuit *Anonyma*, de qua proinde dum loquitur Scriptura, sic facinus, & diem exprimit. *Accidit autem die quadam.* Quæ porrò illa, non dicit: unum illud objicit *die quadam.* ne ulteriùs quære: dies est Anonyma, cui in toto solis æviterni cursu non erit nomen: hoc enim sonat illud *Die quadam*, in quam cadit & istud Iobi pronuntiatum. Cap. 3. v. 6. *Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.* Et certè qui computaretur in diebus, cùm sit anonymus, adeoque etiam malus; qui proinde non debet inter dies recenseri; quam in rem appositè Eusebius Hom. 9. ad sui ævi monachos. *Illum diem vixisse te computa, quem non malitia, non invidia, non superbia commaculavit, qui peccato non cessit, qui diabolo repugnavit.* Quem autem vel malitia, vel invidia, vel superbia, vel aliud quodvis scelus infecerit, illum ne computa, ne recense inter vitæ tuæ dies; non enim is est, qui inter eos inveniri debeat, aut possit.

III. Dies caliginis. Propheta Iobus licèt patientiæ miraculum, hæc olim jactavit in diem sibi natalem. Iob c. 3. v. 4. *Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus desuper, & non illustretur lumine.*

At cur, inquies, hæc in illum diem? ex eo certè quod è primo vitæ carcere emisisset in eam ærumnarum, ac dolorum metam.

Si hæc in illum conjecit Propheta, quid in illum, qui *concepit dolorem, & peperit iniquitatem?* Certè si ab aliqua calamitate, corporisque pœna incusatur, & damnatur quodammodo natura, eique perit illa dies; quomodo incusari, damnari, & perire debet ista, cujus fœtus est vel unica peccati labes? eò sanè perire, ut *obscurent eum tenebræ, & umbra mortis, ut occupet eum caligo, & involvatur amaritudine.* Iob suprà. Et hoc quia dies peccati, dies malus; dico ampliùs quia *Dies mali Dæmonis.* VI. Dies mali dæmonis.

Talis fuit dies, quæ castos Iosephi oculos, animumque vidit, probavit, tentavit; dies, inquam, illa fuit mali dæmonis, de qua sic D. Basilius Seleuciensis: *Mulieris insidias adjuvans diabolus, solitudinem hominum per dæmonis festivitatem invexit; accidit autem die quadam.* Orat. 8.

Erant in Ægypto dies aliqui malo dæmoni devoti, ii scilicet, qui idolis festivi, & impio ritu coli soliti, ad eos confluebat Ægyptus omnis, hinc in plateis, atque ædibus minor frequentia, & propè solitudo. Hanc suo sceleri, ac libidini servire posse credidit impura mulier, diem ab arbitris vacuam, diem cacodæmoni mancipatam; adeoque etiam malam, quia dies tentationis, & hic etiam malus est.

Inter impios Ioviniani errores etiam hic fuit; V. Dies tentationis. Christianos, qui baptisati sunt nullo modò à diabolo tentari posse. Hanc dementis animi delirationem refutavit D. Hieronymus, hanc ratio, hanc & natura refutat; quotquot enim nascimur, nascimur ad luctam, ad tentationem, ad militiam, ut divinæ canunt tubæ, ut ipse Jobus multarum palmarum, & coronarum pugil. Cap. 7. *Militia est*, inquit, *vita hominis super terram*, vel ut alii *Tentatio.* Tentatio dico à mundo, à carne, hoste domestico, à dæmone.

A mundo quidem, de quo sic Ambrosius: In Genes. *Quid est mundus, nisi quidam agon?* Vult mundum esse Circum Agonalem, palæstram, pulverem olympicum, arenam multo cruore purpurascentem: & verò ea est, in quam dum nascimur venimus, & vix lucem videmus, cùm videmus & hostem: imò hostem gerimus, & nos ipsi nobis hostis sumus, cùm carnem induimus, carnem gestamus, quæ & ipsa hostis est, & quidem eò periculosior, quò mollior; dum enim blanditur, ferit, & *blando ferit ista corda morsu*; & Serm. 5 in Quadrag. hinc ut advertit monuitque opportunè S. Leo. *Plena omnia periculis, plena laqueis, invitant* enim *cupiditates, insidiantur illecebræ*, & hæ, & illæ sunt à carne, ceu domestico hoste; cui accedit, & vires suas jungit dæmon, ceu infamis pirata.

Cap. 7. Jobo tentationibus exercito hæc vita non tantùm *militia* dicitur; sed & *piraterium*: sic enim illius verba, *Militia est vita hominis super terram*, sic inquam, duo clarissimi Pontifices, Ambrosius Mediolanensis, & Maximus, Taurinensis vertunt. *Piraterium est vita hominis super terram.*

Hoc vitæ humanæ curriculum dici *piraterium* volunt, *quòd in hac vita circa homines diabolus tanquam pirata deseviat; piraterium enim habitaculum piratarum est;* & mundus, ceu mare magnum, dæmonum, ceu piratarum est habitaculum: in quo proinde nunquam jactari potes sine periculo, sine metu, etsi tibi subinde serenum esse videatur. *In sereno tempestas*, ut aureè sapientes, quibus proinde in oculis, in manibus est grande illud Tertulliani elogium: De Idol. cult. *Fides naviget tuta, si cauta: secura, si attonita.*

Ut porrò sic naviget, audiat & illud Pauli oraculum, & monitum. *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Audiat, inquam, & obaudiat; & si fortè tempus ipsum, hostibus suis, mundo, carni, dæmoni, ceu malis mercatoribus, vendiderit, illicò redimere satagat, hoc est præterita damna fervore resarcire: & tantum uno die acquirere spiritalis lucri, quantum aliàs tribus: hoc enim D. Gregorio interprete est *Tempus redimere. Quia se errasse à Deo considerant, damna præterita lucris sequentibus compensant*, inquiebat S. Pontifex.

Et ita compensare solent magnæ in terris animæ. Ita compensavit Propheta Jonas, ut rectè notavit

D. Hiero-

D. Hieronymus. Is ut declinaret onus concionandi ad Ninivitas, fugit à facie Domini, & mare conscendit: sed fugientem sequitur à tergo Deus, ventos excitat, maria commovet, tempestatem ciet, & immanem quidem. Quid deinde? missa sorte illius author deprehenditur Jonas, in mare dejicitur, absorbetur à Ceto, evomitur deinde in littus, jubeturque ire in Ninive. Erat autem (ut scriptura scitè notavit) *Ninive itinere trium dierum*, quod tamen Jonas unius diei itinere confecit. Ut enim ingeniosè, doctèque advertit D. Hieronymus: *Ille praecepti & superioris naufragii memor, viam trium dierum, unius diei festinatione complevit.*

Jon. c. 3. v. 3.

Quod Jonas, hoc & nos. Si fortè cum illo fugimus à facie Domini, si mandatis illius non paruimus, si ab inobedientia, & peccato naufragium fecimus, & praecepti, & naufragii probè memores compensare studeamus, & insigni animi contentione, nisuque tantum uno die virtutis, & meriti acquiramus, quantum aliàs tribus; sic & ipsi *tempus redimemus*.

Et ita redimere visa quoque est S. Maria Magdalena. *Erat illa mulier in Civitate peccatrix.*

Luc. c. 7. v. 37.

In Civitate dico, de qua dixerat Propheta: *Quomodo facta est meretrix Civitas fidelis Sion. In Civitate perfidia septa muris, superbia turribus communita, distincta iniquitatum plateis, obserata contradictionum portis, depicta doli fucis, inderata silicibus usurarum, negotiorum doloribus aggravata, infamata lupanaribus, id est idolorum templis.*

In Civitate, ex qua, ut ait D. Chrysologus, *mulier haec gravissimam trahebat reatum ex tanta praecedentium colluvie peccatorum.*

Serm. 93.

Erat, inquam *mulier peccatrix: quia fama sua, famam totius tetigerat Civitatis; sicque, non jam peccatrix solùm; sed ipsius Civitatis facta fuerat ipsa peccatum.*

Vidisti damna, Amice Lector, vide & lucra. Ut cognovit, quod accubuisset JESUS in domo Pharisaei *venit mulier ignota; imò malè nota: onusta luctibus, plena lacrymis, clamosa planctu, venit satisfactura Deo, non homini platitura: pietatis, non voluptatis exhibitura convivium. Ut que exhibeat, poenitentiae ponit mensam, fercula compunctionis apponit, panem doloris infert, potum lacrymis temperat in mensura, & ad delitias Deitatis totas, totam pulsat cordis sui, & corporis simphoniam. Organi planctibus dat clamorem, cytharam per suspiria longa modulatur, gemitus aptat in fistulam, & dum pectus, ipsam conscientiam arguens, saepe percutit, facit placitura Deo cymbala personare.*

Ecce lucra poenitentis Magdalenae, venit illa ad JESUM, & *venit retro, quia reus animus post tergum stat ad veniam, quia per culpam novit se vultus fiduciam perdidisse. portavit oleum, quia medicinam lethali vulneri à superno medico perquirebat:*

Stetit retro, quia jam cadere non poterat, quà ad pedes Christi meruerat pervenire. Lacrymis pedes rigavit, ut rigaret coelum, terram dilueret, extingueret gehennam.

Capillis tersit, *ut verticem capilli, ex quo ambulaverat in delicto suo, in sanctitatem tali verteret servitute.*

Osculata est pedes ejus, *ut quia praecesserant lacrymae oscula devota sequerentur, quia lacrymae satisfactionis sunt documenta, oscula sunt reconciliationis indicia: imò &* amoris, propter quem & illud à Salvatore audiit. *Dimittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* Ecce ingentia poenitentis animae lucra, in quorum partem si venire cupimus; *Si nos esse peccatores novimus, & esse nolimus peccatores, pedibus Christi demus lacrymas, spargamus capillos, figamus oscula, pietatis oleum tota devotione fundamus, ut dicatur & nobis*, quod olim & illi. *Dimittuntur vobis peccata multa, quia dilexistis multum.*

Serm. 94.

QUAESTIO TERTIA MORALIS.

Ad illa verba: *Quia dies mali sunt.*

Si mali, qui è contrario boni?

Hactenus vidimus qui coeli calculo sint dies mali videamus qui eodem etiam boni: fatendum enim & his, & illis constare vitam nostram: benè habet si plures boni, quàm mali; optimè si boni omnes.

Antiquis id fuit in more positum, ut dies distinguerent lapillis: si fuerant illi benè ominati, si fortunati notabant albo lapillo: contra, si malè ominati, & infausti nigro lapillo signabant: tum in extremo brevioris aevi limine lapillos numerabant: si plures essent albi, felicem pronuntiabant; si plures nigri, infelicem.

At illa, seu felicitas, seu infelicitas petebatur ex bonis, aut malis vitae hujus mortalis, ex fortuna, ut aiebant, bona vel mala. Non sic nobis, qui Christiani dicimur, & sumus. Omnis enim dierum bonitas, aut malitia petitur à virtute, aut vitio, à merito, aut demerito: verbo uno, coeli calculo, non mundi: ab aeternitate, non à tempore, & solis cursu tam haec, quàm illa est supputanda. Dies boni qui sint?

Igitur ut ad rem propiùs accedamus, inquirendum hic qui sint illi dies boni?

Prophetae Jobo, Viro in paucis sapienti, & cum mala, cum bona fortuna composito, Dies boni sunt *dies Mercenarii.* I. Dies mercenarii.

Sicut mercenarii, inquiebat, *dies ejus.*

Hic mundus, quantus quantus est, est illi veluti grandis quaedam officina, in qua homines operarii, conductor Deus, & pretio conducti mortales omnes, pretium autem bona, vel mala aeternitas. Ut illa nobis obveniat, ut haec à capitibus nostris avertatur, faciamus ut dies nobis sint, qui sunt bonis mercenariis

Mercenarius si modò is, qui esse debet, dies omnes suos permagni aestimat, & hoc ratione lucri, ac proventus, quem iis acquirit; unde & se, & familiam omnem suam fovet, ac sustentat.

Et Christianus, ceu mercenarius, dies omnes suos probè computet, aestimet, & in primis curis, atque amoribus habeat, & hoc ex causa lucri, quod facit, & quo se ditare potest, ac beare aeternos in annos:

Iactavit Antiquitas illud Titi Imperatoris, qui sub coenae tempus, cum memor esset se nemini eò die fecisse benè, amicam illam, auream, omnique memoria dignam edebat vocem: *Amici, diem perdidi.* Rebatur ille se diem perdidisse, si cui non fecisset benè, si neminem in terris eo die fecisset amicum.

Amicos ille sibi parabat in terris, nos in coelis, quod si vel una dies abeat, in qua amicum nobis non fecerimus è Coelitibus unum, diem enimverò perdidimus.

Venditavit aetas avita etiam illud *Apellis*, *Hodie lineam non duxi*: cùm fortè propter domesticas curas, aut importunas amicorum salutationes, adeò ab officina, & tabella fuisset abstractus, ut lineam non duxisset, diem illum sibi periisse credebat; & ne periret omnino, ab amicis, & curis sese expediebat, vel unica tantùm vocula: *Hodie lineam non duxi.* Hinc in vulgus abiit illa paroemia. *Nulla dies abeat, quin linea ducta supersit.*

Pingebat Apelles tempori, nos aeternitati: pingebat fallacibus seu hominum, seu avium ocellis: nos perspicaci divinae mentis oculo pingimus. Pingebat ille in leni tabella, colore labili, & fluxo, rudi, & indocto penicillo, operamque omnem periturae tandem operi credebat: Nos alia tabella ludimus, alium

alium ducimus colorem, & penicillum. Vita nobis est tabella: color virtus, aut vitium; penicillus est ipsa mens, cogitatio, volitio; eo colore vitam omnem imbuamus, qui longæ perstet æternitati, & sic erunt sicut mercenarii dies nostri.

Mercenarius si fortè incidat in Dominum avarum, & sordidè tenacem, qui è mense diem unum, è die horam unam omittat, nec pretio, uti debuit, addicat, dolet, ingemiscit, queritur; & meritò, quia non sine injuria, atque injustitia detrahitur aut dies unus, aut hora vel unica: quia tam hæc, quàm ille datus est labori, adeoque & lucro: quod si subtrahas, injuriam mercenario facis, qui tam in hac, quàm in illo impigrè laboravit.

Quod mercenario, hoc & tibi, Amice Lector: dole, ingemisce, conquerere, si tibi vel à mundo, vel à carne, vel à dæmone, vel ab hujus præstigiis, illius blanditiis, istius curis detractus sit vel unus vitæ dies, imò vel una hora: quâ scilicet tibi debita Cœlo merces, ac stipendium poterat comparari: ut enim scitè D. Ambrosius,

Lib. 9. Epist. 25. *Non exiguum detrimentum est vel horæ unius. Et una hora totius vitæ portio est*, & quidem pretiosa.

II. Dies pretiosi. Inter dies, qui justis surgunt, atque injustis plurimū interest: his enim dies omnes nullius sunt pretii, nullius valoris, & apud Superos nihili æstimantur.

Testem volo, testem appello Davidem, qui, si ullus, æquus esse potest censor, ac judex. Quid ille?
Psal. 89. *Custodia in nocte, quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt.*

Vita impiorum ut longæva sit, est quasi vigilia noctis unius, & anni eorum quasi nihilum. Etsi enim subinde fallax mundus eos in numerum redigat, eos computet, & magni faciat; at in cœli calculo, in cœli Kalendario, pro nihilo habentur, & quasi nunquam fuissent.

Non sic justorum: horum enim anni, dies, & horæ suum apud superos numerum, suum habent & pondus, & immensum quidem, tantùm scilicet quantum cœlum ipsum, quantum beata æternitas; quantum & Deus ipse, qui justi, id est boni mercenarii, merces est, ac veluti diurni laboris, id est vitæ, pretium; quod in divinis tabulis scriptum est atque
Psal 36. repositum. *Novit* enim *Dominus dies immaculatorum.*

III. Dies apud Deum nominati. Antiqui dies omnes à Planetis nominandos esse censuerunt. Primus dies *Solis*, qui nobis Dominicus. Secundus *Lunæ*. Tertius *Martis*. Quartus *Mercurii*. Quintus *Iovis*. Sextus *Veneris*. Septimus *Saturni*, qui nobis Sabbathum dicitur.

Meliore sorte, modoque à Deo nominati *dies immaculatorum*; à virtute, rebusque benè gestis.

Ita nominari dies Adami, Abelis, Sethi, Abrahami, Isaaci, Jacobi: at verò Caini, Lamechi, Ismaëlis, Esau, Absalonis, & impiorum anni diesque minimè supputati sunt, quia apud Deum, & Superos innominati, & pro nihilo habiti.

IV. Dies à Deo probati, & amati. At *dies immaculatorum*, dies justorum & anni recensiti in ipso Dei Kalendario, Kalendario æternitatis, & hoc quia à Deo probati atque amati. Apud Deum quippe nosse, videre dies, est eos probare, atque amare. *Cognitio* enim *Dei*, est *approbatio*; est *dignatio*, ut annotat Ambrosius. Est *& amor*, ut advertit Cyrillus.

cap. 1. v. 7. *Bonus Dominus*, inquiebat Propheta Nahum, *& confortans in die tribulationis, & sciens sperantes in se. Sciens*, id est approbans, atque amans. Ita scivit, atque approbavit, amavitque *dies immaculatorum*, &
V. Dies pleni. hoc quia *Dies pleni*, tales sunt dies justorum, de quibus Propheta Regius: *Dies pleni invenientur in eis.* Sunt autem pleni duplici modo, ac ratione.

Primò, quia non sunt *decurtati*. Est homini cuilibet à Deo authore naturæ descriptus, ac definitus dierum, annorumque terminus, quem attingent nisi justo Dei judicio propter iniquitates detrahantur, qui aliàs fuissent omninò concedendi.

Et ita detracti Viris sanguinum, ac dolosis, propter effusum injustè sanguinem, & malos dolos: Ita detrahendi etiam erant Ezechiæ Regi, nisi gemitibus, ac lacrymis vindicem Deum ad misericordiam inflexisset: cùm enim ab Isaia audisset illud cœli decretum. *Dispone domui tuæ: quia morieris tu, & non* Cap. 38. v. 1.
vives. Convertit faciem suam ad parietem, & oravit ad Dominum. Oravit, atque etiam exoravit, & hæc ad facti memoriam ad posteros scripsit,

Ego dixi: in dimidio dierum meorum vadam ad portas in- vers. 10.
ferni. In dimidio ait, *dierum*, quia ei dierum pars media fuerat decidenda, nisi culpas omnes effusis lacrymis eluisset: tum enim audiit & illud Dei miserentis. *Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas* vers. 5.
tuas: ecce adjiciam super dies tuos quindecim annos. Hæc nimirum fuit indulgentis Dei miseratio, quæ etiam supra dies vitæ jam constitutos, etiam quindecim annos adjecit; ut non excederet Ezechias nisi *plenus dierum*. Et ita excedunt justi omnes, *pleni dierum*, hoc est expleto omni vitæ curriculo. Et hic primus cœlo propitio favor, cui comes & alius, quod *pleni dierum*, id est bonorum operum ac meritorum excedant. Et ita excessit Abraham de quo illud sacræ paginæ: *Deficiēs mortuus est in senectute bona, & plenus dierū.* Gen. c. 25.

Quid autem sit illud *plenus dierum*, exponit paucis D. Gregorius, cùm sic de Abrahamo, de quolibet justo dicit. *Plenus dierum moritur, qui per hæc transeuntia* In Psal. 72.
tempora, quod non transit operatur.

Et hinc mihi in manus datur *dies* alius etiam *plenus*. V.
dies, inquam, æternitatis, de quo illud Davidis ad Dies Æternitatis.
Dominum. *Notum fac Domine finem meum, & numerum dierum meorum; qui est.*

Quem in locum sic more suo, id est ingeniosè, & claiè D. Augustinus. *Numerum qui est. quid ergo?* In Psal. 38.
Iste numerus, in quo tu es, non est? plane si attendam benè, non est. Si hæream, quasi est. Si transiliam, non est. Quæro numerum dierum, qui est; non istum, qui non est. Est illud simplex quæro, est germanum quæro, est quod est in illa Ierusalem, Sponsa Domini mei, ubi non erit mors, non erit defectus, non erit dies transiens sed manens. Hunc, inquam, numerum dierum meorum, qui est, notum mihi fac, ut sciam quid desit mihi. Hoc enim mihi deest hic laboranti, & quamdiu mihi deest, non me dico perfectum.

Ut aliquando simus perfecti, cum Propheta Regio, & cum Augustino quæramus & ipsi *numerum dierum qui est*. Numerus dierum hujus ævi, ac vitæ mortalis, non est. Numerus dierum peccati non est: suus uni virtuti numerus, suus beatæ æternitati, hunc quæramus impensiùs. Certè qui eum assequetur, etsi paucis diebus vixerit, satis vixit: qui non assequetur, etsi diutissimè vixerit, parum vixit, & *puer centum annorum morietur.* Isa. c. 65.

QUÆSTIO TERTIA MORALIS.

Ad eadem verba: *Quia dies mali sunt.*

Quæ ratio servanda, ut dies vitæ nostræ aliàs mali, boni sint?

ALiquas jam attigi, & in quæstionibus supra allatis hinc inde sparsi; pauculas hîc subjungere est animus. Una petetur ex fine, quem Deus Opt. Max. quem & natura, & ratio tempori præfixit, & quam paucis insinuavit D. Bernardus; qui sic aliquando: *Tempus hoc animabus, non corporibus est* Declam. Ecce nos reliquimus.
assignatum: salutis utique; non voluptatis: omnia tempus habent, nunc animabus operam dare est necesse.

Duo sunt in homine, inquiebat D. Augustinus, *Corpus*, & *Anima*: vile illud, pretiosa hæc, cui proinde providendum vel maximè:

Invenio, inquit, *me habere corpus, & animam. Unum quod regam, aliud quo regar; corpus servire, animam im-*

perare. Et quia hæc imperare; huic utpote Domino providendum potius, quam corpori, quod illius servus est, ac veluti mancipium. Providetur autem si tempus à Deo datum impendatur probè.

Et hæc prima ratio, cui affinis est altera, quod præsentis vitæ tempus quantum quantum est illud, sit à nobis datum veluti commodato, uti & ipsa vita nostra, quam Deo reddere tenebimur, quoties, & quando illam exegerit; quod si vitam, certè, & illius tempus omne: quod proinde & Deo reddendum, ejusque gloriæ, atque obsequiis impendendum.

Senecam audi profanum licet, ac gentilem: Quisquis, inquit, est sapiens, is sibi persuadet, quod est in reipsa: omnia quæ habet, commodato tenere; imò & corpus ipsum, & animam. *Se*, inquit, *inter precaria numerat, vivit ut commodatus sibi*, & ita quidem ut nullum temporis spatium huic commodato præfixum sit, nullus positus limes, sed continuo pendens à nutu illius, qui commodavit. *Non tali conditione accepisti, quasi tempora tibi certa sint*, inquit Augustinus, sed incerta potius, atque à divino nutu pendentia, ideoque *quando voluero, & cùm dixero, migra, paratus esto.*

De Tranq. c. 1.

In Ps. 148.

Quod si paratus sis, dies omnes, qui aliàs mali, boni fient: utque fiant attende & illud, quod aliquando D. Chrysostomus & censuit, & scripsit. Is de vita hac mortali, deque illius diebus omnibus, dicere solitus, quod de equo, bove, aliòve jumento, quod ab alio commodato accepimus, *hodie, aut cras tollendus est à me, quia non est meus.* Et quia non est meus, sed datus dumtaxat ad usum; superest, ut illo utamur dum licet, & quidem quàm optimè. Quod de equo, hoc & de vita, hoc & dierum omnium cursu. Non est ille meus, sed hodie, aut cras tollendus à me: ideóque eo utendum probè ad salutem, ad æternitatem; & hoc dum adhuc fluit, seriùs enim cùm effluxerit.

Tom. 2.

D. Birgitta aliquot annis post fælicem obitum sese spectandam dedit nepoti suo, filio Caroli quondam filii, cui & Caroli nomen. Tenebat hæc Diva clepsidram in manu, in qua arenulæ propè omnes effluxerant, pauculum, quod restabat, ei ostendit, tum etiam illi: *Carole*, inquit, *en tibi pauculum quod superest vitæ*, cùm effluxerit illud, abeundum illico de vita: ea tibi longior fuisset, si dato tempore benè scivisses uti, si Deo dedisses, & saluti: sed quia secus omnino fecisti, excedendum est è vitæ statione cùm exciderint paucæ arenulæ: cumque ille supplex rogasset, Deum pro se oraret, proque longiore vita. *Serius est*, inquit, *illa; jacta est alea; abeundum est.* Dixit, & videri illico desiit: nec multo post è vivis excessit Carolus, ex cujus præpropera morte disces tempus omne ritè impendere, ut dies omnes tibi boni sint.

TRACTATUS DE NON JUDICANDO, MULTOQUE MAGIS NON CONDEMNANDO. PROXIMO.

ARGUMENTUM hujusce Tractatus sumam ex Divi Lucæ capite sexto; in quo Christus, ceu Ecclesiastes optimus, concionem habet ad populum frequentem. Et in ea

Primò commendat *Misericordiam*, & quidem supparem illi, quam in miseros mortales exercet Æternus Pater.

Deinde prohibet *Iudicium*, quod scilicet aut præceps est, aut temerarium.

Tum etiam injuriam (si quæ fortè illata est) dimitti vult: siquidem eam, quam ipsi Deo aliquando intulimus, dimitti nobis velimus.

Denique liberales nos esse vult, & in pauperes piè prodigos, si Deum in nos liberalem, & divinè prodigum experiri velimus.

Et hoc, Evangelicæ illius concionis est compendium: de quo sit

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Nolite judicare, & non judicabimini, nolite condemnare, & non condemnabimini.* Lucæ c. 6. v. 37.

An ergo qui fratrem non judicat, non condemnat in terris: non sit ipse à Domino judicandus, nec condemnandus in Cælis?

§. 1.

Ponuntur rationes, & confirmantur exemplis.

AB originali culpa, & depravata inde natura, nescio quæ hominis ingenium invasit prurigo alios perperam judicandi, indeque etiam condemnandi, & quidem sæpè sæpius temerè, ac falsò: cui vitio ut medelam faceret Christus, ceu Medicorum optimus, hoc præscripsit antidotum:

Nolite judicare, & non judicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Quæ ratio?

Primam effert Apostolus, quia dum alium quis judicat, ac condemnat, sese in alterius, id est Domini, ac supremi Judicis officium ingerit. Sic ingessêre se Judæi, qui Gentiles vel ex eo damnabant, quòd cibis ab antiqua lege prohibitis vescerentur; ad quos proinde sic Paulus: *Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit.* — *I. Ratio.* — *Ad Roman. c. 14. v. 4.*

Si stat Domino, ab illo utique absolvendus: si cadit, etiam ab eodem judicandus, atque damnandus. Et hæc prima ratio cur illud ad nos Dominus:

Nolite judicare, nolite condemnare.

Frater *Alexius à Vigeblano*, vir aliàs probatæ virtutis; sed ad alios judicandos, & corripiendos pronior, cùm Deum aliquando rogaret impensiùs, ut de sua salute certior fieret, Christum sibi proximè astantem vidit; sed vultu subirato, tum ex illo audiit etiam durum illud, atque inopinatum: *Tune, Alexi, inter servos meos recenseri postulas, qui quod meum est, tibi usurpas, cæterosq; judicas, & damnas: Si meos inter servos numerari velis, cave ne quenquam judices, aut damnes.* Et hæc faciunt pro prima ratione. — *Flores Seraphici P. Arombergii Parte 2.*

Secunda, quia ignarus homuncio (qui ad occulta mentis est quod talpa ad Solem) temerè judicat, temereque condemnat; & hoc ideo, quia ea tantùm aspicit, quæ foris parent; ad interiora verò non penetrat, non pervadit. — *II. Ratio.*

Ita S. Vitalium Abbatem, & judicarunt olim, & condemnarunt Viri Alexandrini, cujus meminisse fusiùs, erit hic opportunum.

S. Præsul

Bollandus 21. Ian.

S. Præsul (ut erat alienæ salutis amantior) ad meretriculas itare solitus, ea mente, ac consilio, ut illas etiam ad unius noctis continentiam dato pretio conduceret.

Et hinc scandalum, & pusillorum gravis offensio; hinc frequentia dicteria, jactæque in eum enormes calumniæ; in quibus nec stetit malum: fuit enim nefarius unus aliquis, qui ex libidine malè ominatas illas ædes subintrans, cùm in Virum sanctum incurrisset, ei alapam impegit, adjecto etiam hoc scommate.

Usquequo, pessime illusor, non emendas te à tuis illis nequitiis? Cui Vir Dei, *Crede mihi, recipies à me alapam.* Non tamen eo loci ac temporis recepit.

Interea ad cellulam suam redux pius Præsul è terris excedit, & cœlis additur. Et ecce mox cacodæmon adest in forma stygii Æthyopis, & sicario illi, qui S. Vitalio alapam dederat, alapam reddit non sine fœnore, adjiciens etiam istud. *Accipe alapam quam misit tibi Abbas Vitalius.*

Via alapam acceperat, cùm & fremere, & toto corpore contremiscere, & fœdum in modum spumare cœpit, atque etiam à dæmone, ceu malo hospite, vexari. Quid illi misello remedii? & unde? Utique non ab alio, quàm à S. Vitalio, cujus caritas, & misericordia omnibus probè nota.

Ad ejus itaque cellulam accurrit, accurrit & frequens populus, seu compassionis studio, seu etiam impulsu curiositatis.

Et ecce pium simul ac triste spectaculum: S. Abbas flexo in terram genu videtur; orantis quidem habitu, modoque: sed quod mireris, & doleas, mortuus ac rigidus totus; simulque in ipso cellulæ pavimento legitur scriptura hujusmodi, exarata utique manu Angeli,

Viri Alexandrini nolite ante tempus aliquid judicare, quoadusque veniat Dominus.

Nolite, inquam, judicare ex eo, quod deforis videtur, ignari penitus eorum omnium, quæ in secretiore animi conclavi, intimisque penetralibus, aguntur. Domini est, non servi, de hoc judicare. Expectate dum ad judicium veniat ille, tum patebit, qua fronte in lupanar intrârit Vitalius. *Nolite condemnare* eum, quem sua conscientia non accusat, non condemnat; *nolite condemnare* eum, quem Deus, & excusat, & absolvit: imò & cœlesti præmio donat. Et hoc quia quod intrinsecus est spectat Dominus; non autem tantùm, quod deforis apparet. Hoc enim etsi prima fronte malum videri possit: at certè reipsa malum non est: imò subinde quàm optimum; quia optima est intentio: qualis & fuit S. Vitalii.

Qualis & aliquando D Ambrosii, qui & ipse lupanar ingressus; non ut ibi venalem inveniret libidinem; sed ut sacros honores fugeret.

Qualis & Abrahamo Eremitæ, qui vestem mutavit veluti Apostata, & solitudinem deseruit; sed ut ad eam rediret sanctior: sed ut neptem à flagitiis abstraheret; reddereturque pristinæ solitudini animarum spoliis ditior.

Qualis denique Pinuphii Anachoretæ, qui ad *Thebaidem Alexandrinam* divertit: sed ut eam à Veneris cultu avocaret; traheretque ad saniora consilia.

Hos porrò qui vidisset ad infames illas latebras ita contendentes, enimverò de iis suspicatus fuisset quàm pessimè; & suæ illi suspicioni patrocinium quæsisset, vel ex eo tâtùm, quod extrinsecus patebat.

Quis enim eum non damnet, qui sub fornice lascivas illas delitias quæritare videtur? Damnet certè ut volet mens humana, mens infirma: at non damnabit mens Divina, apud quam (ut observat D. Bernardus) *Intentionis propositum culpas discernit, & merita.*

Epist. 69. ad Guil. Abbat.

Et ita diserevit in S. Guilielmo, Archiepiscopo Bituriensi, cujus discretionis & ipsum quoque in hac vita conscium esse voluit; cujus meminisse paulò fusiùs, faciet ad id quod tractamus Argumentum.

Ad epulum archiepiscopale fortè invitârat B. Walterum Abbatem. Mensa erat ferculis gravis, & cibi lautiores, è quibus cùm nonnisi sobumidè, & pusillum gustaret bonus Abbas (erat enim summè abstemius) sic ad illum Archiepiscopus,

Abba, tu cibu ista vesci non vis. Ego verò iis reficior, & tamen canonizabor, & celabrabitur festivitas mea.

Henriquez l. 2. Annal. Cister. c. 2.

Hæc ille, non ex studio jactantiæ, & vanitatis; sed candidæ veritatis, & doctrinæ sanctioris amore, quo posteros omnes probè doctos voluit, ut non facilè vel scandalum paterentur ipsi; vel alios perperam judicarent, atque damnarent; uti certè à pusillæ mentis homuncione damnari potuisset pius Præsul, vel ex eo, quòd mensa uteretur liberali; ferculisque lautioribus.

Et hæc ratio docet, judicium aut omnino nullum ferri oportere, aut certè probum: nisi malis tam probum, quàm improbum suspendi debere; quod non velim improbatum.

Tertia ratio, quod de nemine ferre judicium, neminem censura sua notare sit via ad præcelsum sanctitatis gradum. III. Ratio.

Virgo è familia Dominicana notæ virtutis sic aliquando ad Deum supplex: *Domine multa audivimus de priscis illis Patribus, deq; insigni eorum sanctitate, doce, quæ ad illam via.* Dum hæc concubia nocte, ecce sub oculos ei ponitur liber aureus, tum & auditur illa vox: *Surge, & lege.* Surgit, & ista legit: *Via magnorum Sanctorum: Diligere Deum, contemnere seipsum, non judicare & non despicere proximum.* Ecce gradus ad sanctitatem non infimus, *neminem judicare.* Quod illi: hoc & Deus adolescenti, quem ad D. Francisci Ordinem, ceu paratam virtuti viam, vocabat; hæc, inquam, illi Dominus: *Sequere Communitatem, fuge conversationem, & neminem judices.*

Rodriguez.

Quarta ratio, quæ & hoc ipsum suadet, est: quod proximum adeò præcipiti sententia judicare, vel etiam damnare, & illi sæpè injuriosum sit, & noxiū; & judicanti, atque damnâti semper periculosum. IV. Ratio.

Abbas Isaac, Vir notæ, & probatæ sanctitatis, cùm fortè in religiosum conventum venisset, ex iis unum damnavit, qui in culpam aliquam inciderat. Cùm ad cellulam rediisset, ecce se videndum obtulit Angelus. Et hæc ei: Religiosus ille, quem adeò liberè condemnasti jam diem obiit, mittit me Deus, ut ex te intelligam quid animæ illius fieri velis? & quem in locum exportari? Contremuit bonus Abbas, & ad voces illas hæsit attonitus; tum abjecit se in genua, & à Deo præproperæ suæ sententiæ veniam supplex petiit. Assurgere jussit Angelus, & Dei vice veniam adpromisit, deditque: monuit tamen ne deinceps fratrem ullum judicaret, condemnaretve, priusquam eum aut judicasset, aut condemnasset Deus.

Ruffinus in Vit. Pat. l. 5. libello 9.

Quod illi Angelus, hoc & nobis, hoc & posteris omnibus, ne in judicando proximo simus præcipites: sed Deo judicium omne relinquamus, circa proximi actiones cœci, futuri in cœlis benè oculati. Hoc enim cœlo judice præmium servatur ei, cui oculus aliorum non est censor, & judex. Exemplo res fiet illustrior.

Lectulo affixus jacebat B. Leo S. Francisci socius, cùm ecce sese ei videndum obtulit B. Frater Bernardus à Quinta Valle, & unà cum eo ingens Beatorum numerus, ex quorum uno cùm petiisset, *ecquonam irent* effuso & longo agmine, qualis esse solet in solemni supplicatione, audiit? *Vadimus ad excipiendam animam unius è Fratribus infirmi in Portiuncula.* Sed cùm ex iis uni lucerent, micarentque oculi ad instar Solis, quæsivit *ecquisnam ille?* & statim audiit: *Est Frater Bernardus, qui alios videndo, nunquam judicavit.*

Wadingus in Annal. Minor. Anno 88.

Si enim pauperes vidisset, pannosos lacerosque, dicebat illicò sibi: *Illi melius servant paupertatem quàm tu, Frater Bernarde.*

Sin autem divites, bysso, purpura, auro, gemmisque nitentes aspexisset, & sibi dicebat in aurem illud: *Et hi fortè sub molliori illa veste, subq; murice, tegunt sagum cilicinum, & vanam gloriam bellè evitant, mundoq; illudunt quàm optimè: certè melius quàm tu, Frater Bernarde.*

Sic omnes videndo, judicabat neminem, neminem condemnabat, absolvebat omnes. Et hinc illi in præmium nitentes oculi, ceu gemina cœli sidera. Ut & ii tibi fiot aliquando, age, mi Lector, fac tibi simplex semper sit oculus, sit & mens simplex, quæ nullum judicet, condemnet nullum.

§. 2.

Proponitur ratio excusandi aliena delicta, potiùs quàm judicandi, aut etiam damnandi.

EA ratio petetur ea lege charitatis, quæ ut ait Apostolorum Princeps: *Operit multitudinem peccatorum*; Non aperit, non producit in publicum: sed quantum licet celat, ac tegit. Tegit, inquam, excusando quantum salvâ veritate licet.

1. Pet. c. 4. v. 8.

Et ita tegere nos docuit Christus exemplo suo, & propè extremis in Cruce verbis. Sic enim ad Patrem Æternum:

Luc. c. 23. v. 34.

Pater, ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt.

In aperto erat Sacerdotum odium, invidia Scribarum, & Pharisæorum ingratitudo, imò & furor populi, testium mendacia, & falsitas, Pilati injustitia, militum immanitas, aliaque scelera, Sole clariùs expressa, & quasi impressa vel ipsi corpori Servatoris per immania illa vulnera. Et tamen ea ut potest tegit atque excusat Christus, obducto quasi velo ignorantiæ: *nesciunt*, inquit, *quid faciunt*: quòd charitatis fuit, & quidem divinæ, id est summæ; ad cujus imitationem præcelsæ in terris animæ aliena peccata sic tegere doctæ; ea etiam probè texerunt. Sic (ut ita dicam) in sacco, & cinere, hoc est, in religioso pulvere, suorum discipulorum delicta tegere solitus religiosus Abbas, cui nomen *Constabilis*, qui ex eo apud omnes id nominis obtinuit, ut diceretur, & esset *Operimentum fratrum*: & hoc quia eorum culpas, quales quales demum essent, excusando operiebat; ac tegebat probè.

Sur. 17. Feb.

Sic etiam in purpura Augustus Cæsar *Constantinus*, & nomine, & re etiam ipsa *Magnus*, & suorum, & aliorum delicta tegere solebat, maximè verò Ecclesiasticorum, & Religiosorum.

Theodor. Lib. 1. c. 1.

Hinc oblatas sibi in Concilio Nicæno schedulas plenas accusationum in Religiosos, & Ecclesiasticos, in luculentum ignem injecit, ne unicâ quidem lectâ; addiditque augustum illud, ac pium, quod tota commendabit, amabit, ac mirabitur posteritas.

Si vel unicum Sacerdotem, aut religiosum peccantem hisce oculis viderem, purpura mea tegerem, ne ullus alius videret. Digna vox *Constantino*, hoc est primo Christiano Imperatore: digna & *Augusto*, quia digna etiam Christo, à quo hauserat illud Augustus Cæsar.

Audisti, Benevole Lector, qui tegi possint aliena delicta, videlicet excusando: accipe modum quo etiam excusari. Eum præscribet D. Bernardus, peritus hac in arte Magister. Sic ille

Serm. 40. in Cant.

Etiamsi perperam actum quid deprehendas, nec sic judices proximum: magis autem excusa: excusa intentionem, si opus non potes. Puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum: quod si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito. Vehemens fuit tentatio, quid de me illa fecisset, si in me accepisset similiter potestatem?

Hæc pia & suavi eloquentia D. Bernardus; audi quid etiam romana, & masculà sapiens Romanos. Docet ille modum excusandi propè quidlibet in quolibet: sic enim ait ex ipsius naturæ principiis, & rationis placito.

Naturam excutiemus, voluntatemq; facientium. Puer est? ætati donetur. Nescit an peccet. Pater est? aut tantùm profuit, ut illius jam injuria jus sit: aut fortassis ipsum hoc meritum ejus est, quo offendimur. Mulier est? errat. Jussus est? necessitati quis nisi iniquus succenset. Læsus est? non est injuria pati quod prior feceris. Iudex est? plus illius credas sententia, quàm tuæ. Rex est? si nocentem punit, cede justitiæ: si innocentem, cede fortunæ. Mutum animal est, aut simile muto? imitaris illud si irasceris. Morbus est, aut calamitas? levius transiliet sustinentem. Deus est? tam perdis cùm illi irasceris, quàm cùm illum alteri precaris iratum. Bonus vir est, qui injuriam facit? Noli credere. Malus? noli mirari. Dabit pœnas alteri, quas debet tibi, & jam sibi dedit, qui peccavit.

L. 2. de Ira c. 30.

Hactenus Seneca, quo judice excusare potes, ac debes, quidquid in te fit, & à quolibet perperam & injuriosè actum; & hoc si homo es, ex rectæ rationis placito; si Christianus, ex lege Christi; imò & Dei, qui charitas est. *Charitas est pallium Dei, & Divinæ Majestatis.* Hoc peccata hominum tegit, quasi emplastro, ut ea sanet, ac curet, inquit Augustinus:

Deus tegat vulnera tua. Medicus teget, & curet: emplastro enim teget: sub tegmente medici sanatur vulnus, Vulnus, inquam, & tuum, & fratris, ita probante, ita faciente Deo, seu supremo in terris medico; de quo audi sanctum Abbatem, cui nomen *Pastor*, sic ille olim ad suos:

In Ps. 31. conc. 2.

Quacumque hora tegimus peccatum fratris nostri, teget etiam Deus nostrum, & quacumque hora prodiderimus culpas fratrum, & Deus nostras similiter prodet. Et hinc etiam ducetur resolutio quæstionis initio propositæ, pro qua fit

In vit. Pat. L. 5. libello 9. n. 6.

§. 3.

Resolvitur objecta quæstio.

FUit ea ejusmodi. An qui fratrem non judicat, non condemnat in terris; non sit ipse à Deo, seu supremo Judice, judicandus, & condemnandus in Cœlis?

Ea solvetur, primò ipsius Christi, ceu primæ Veritatis oraculo: quod aliquando luci dedit, & hominum auribus.

Nolite judicare, & non judicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini.

Luc. c. 6. v. 37.

Secundò confirmabitur experientia rerum magistra, & teste fideli assertæ veritatis, cui fidem negare non audeas; est enim fides plerumque major exemplis, quàm verbis.

E Monachis unus aliquis, cùm in otio illiberali, & pari (ut quidem videbatur) incuria vitam propè omnem exegisset, lectulo tandem affixus, & morbo graviore ad extrema deductus est. Jam instabat ultima vitæ periodus, in qua ferè etiam optimi quique ingemiscere, pallescere, atque horrere, ob imminens scilicet à morte judicium, quod à judiciis hominum mirum quantum est dissimile.

Verùm neque hoc pertimescere visus est Monachus ille noster; neque mortis adversæ tela refugere: sed è contrario, in hæc lætus venire, & illud etiam impensiùs ambire. Et ubi cæteri hominum timore, horroreque concuti solent, atque agitari: ipse unus & amore duci, & spe lactari, & lætitia totus perfundi.

Hic porrò stupere primùm qui aderant universi, tum etiam illi quodammodo subirasci, atque indignari, imò & è senioribus unus illi obtrudere pudendum illud:

Frater persuasum tibi habeto, & putasse nos, & vidisse summa negligentia, animiq; remissione vixisse te, utique ad hoc

Anastasius de vitiis Sanct. dogmatibus l. 3.

hoc usque tempus. Et unde tibi nunc tanta securitas? Id verò nescimus omnes.

Baronius tom. 8 Anno Christi 599.

Hæc ille, & quidem acriore spiritu, voceque: ad quæ sic æger, & moribundus, collectis uti potuit viribus, voceque languidula: sed tamen hilari.

Est ita, mi Pater: vitam exegi per summam negligentiam, non abnuo: sed Angeli Dei hac ipsa hora peccatorum meorum ad me chyrographum attulerunt, cùmq; ea, quæ fecissem postquam sæculo renuntiassem, peccata legissent, numquid ea agnoscerem, rogaverunt. Quibus ego. *Maximè verò agnosco. sed ex quo sæculo valedixi, vitamq; monasticam institui; nec judicavi quemquam, nec condemnavi, nec facta mihi ab ullo injuria meminisse volui. Igitur ea quoque Domini verba, ad me quoque pertinere & opto, & oro: Nolite judicare, & non judicabimini, dimittite & dimittetur vobis.*

Vix hæc languida voce, spei tamen plena, dixeram, cùm ecce peccatorum meorum chyrographum conciderunt boni genii.

Et hinc summa cum fiducia emorior; hinc ad Dominum gestiens, atque exultabundus excedo: hinc abiturientis animæ gaudium, atque exultatio, ex eáque etiam subridens vultus, & amœni sunt oculi.

Dixit; & simul loqui, simul & vivere desiit, spiritumque in alta pace Deo, ac Domino suo reddidit, certus utique promissionis illius ab eo quondam in terris factæ.

Nolite judicare, & non judicabimini; dimittite, & dimittetur vobis.

Quæ illi obvenit in morte quies, in exitu felicitas; eadem & nobis, si virtutis illius æmuli fuerimus: idem enim nobis, & illi sponsor est Deus, idem & remunerator: quod ut magis pateat, sit

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Ad illa verba: *Dimittite, & dimittemini.* Lucæ c. 6. v. 37.

An qui proximo dimittit in terris, sibi sentiat à Deo dimitti in Cœlis? Et contrà?

Dimittenti.

RAtione hîc non est pugnandum, cessat ratio ubi prævalet authoritas, eaque Divina qualis est expressa oraculo primæ veritatis, id est Christi, cujus ex quondam ad suos voces: *Dimittite, & dimittemini.*

Exemplis igitur certandum erit, non verbis, hæc fidem minùs faciunt, illa verò quàm maximè: hæc aures feriunt, illa oculos, & animos pulsant potentiùs omni ratiocinatione; qua in præsenti omissa id statuo. In peccato, quod summa Dei est injuria, duplex involvi *malum*. Unum est *culpa*: alterum *pœna*. Et hoc, & illud dimittenti dimittitur. Et quidem

I. Culpa dimittitur.

Primò *malum culpæ*. Exemplo erit Monachus ille, cujus jam memini. In ultima vitæ periodo objecerunt illi Angeli schedulam notatam atro charactere: quo enim potiùs notentur peccata? tum ea deleverunt illicò, vel ex eo tantùm, quòd ab illo audiissent servatum istud Domini: *Dimittite & dimittemini.* Quid enim aliud? data erat à Domino fides, ejusque & author, & sponsor Christus: impleràt quod jusserat Dominus impleri; suo quasi jure postulat, quod spoponderat Dominus. Dimiserat proximo, dimitti sibi petit, & impetrat. Et hoc primum ab illa remissione beneficium est, remitti scilicet *malum culpæ*, quod est longè maximum.

II. Etiam pœna.

Alterum est *malum pœnæ*, quod etiam dimittitur dimittenti. Et huic asserendo fidem facient ea, quæ subjicio.

In Italia sicarius unus aliquis, cùm è duobus fratribus alterum sustulisset, facti jam pœnitens, ipso die Veneris sancto ad illius, qui supererat fratris congressum venit nodus pedes, & laqueo collum innexus, rogavitq; sibi veniam dari infandæ illius cædis.

Movit ea pœnitentis species, movit & lux illa sanctior; sacrata scilicet, ac memorabilis ob inimicis factam à Christo in Cruce remissionem: movit, inquam, & simul etiam illius injuriæ condonationem impetravit; imò & in mutuos amplexus atque oscula traxit; probante omnia cœlo, & plaudentibus superis, inferisque: his scilicet, in expiatoriis ignibus; à quibus ut liberos nosceret ille, qui superstes erat frater, nocte insequenti se ei videndum dedit ipse Christus amœna, divinaque specie, & hæc etiam ad illum:

Quia mei causa, amoreq;, inimico tuo pepercisti: ego quoque & animæ fratris tui, & parentis peperci: atque de carcere purgatorii in Cœlos extuli; finemque beatitatis.

M. Simon Bert. Ordin. Prædicat. in quodam serm. M. S.

Insuper & hoc tibi indulsi, ut post dies octo illis jungaris in Cœlis.

Et ita evenit: elapso quippe octiduo terris vivere desiit, & cœlo cœpit. Hæc omnia consecutus beneficio donationis injuriæ sibi priùs in germano illatæ. Adeò verùm illud: *Dimittite, & dimittemini.*

Audisti generosam in virili masculoque pectore caritatem; audi & in molli fœmineoque sexu.

Vidit Hispania, amavitque dignum posteris spectaculum, fœminam nobilem orbam marito, orbam & filio: hunc enim immatura morte, immanique cæde è vivis exturerat nefarius aliquis, quem dum Justitiæ vindicis administri ad carceres, & debita supplicia quæritant, id subintellexit mater. Quid deinde? an illi promerita vincula, an manicas, an compedes? an ferrum, quod in cervices cadat, scelestumque caput, an extrema quæque supplicia illi animo, voceque designet? minimè gentium? Alia nimirum meditatur, alta molitur invictus animus. Mens abjecta vindictam exoptasset, & per inflicta vulnera etiam mortem: sed altior & veniam donat, & injurias remittit, & viam aperit, quà satellitum manus evadat.

Osorius Tom. I. Conc. feria 6 post cineres.

Et sic aperuit bona mater, filii quidem memor: at immemor injuriæ. Mox enim sicario illi generosum equum submisit, quo celeri fuga sese proriperet: & non parvam auri, argentique vim, quâ viram exul sustentaret: adjiciens & illud eò loci, ac temporis opportunum, ut præcipiti fuga sibi consuleret.

O dignum omni memoria facinus! ô præcelsam mentem! etiam humana altiorem, Deoque ipsi vel ex eo viciniorem, quòd capitali suo inimico parcere noverit.

Ubi porrò sic pepercit, re quàm optimè gesta, conclave ingreditur, proque filii anima Deum orat: & verò etiam exorat. Mox enim sese spectandum dedit filius: sed amabili vultu, & Solis ad instar; micabat quippe, ac radiabat Cœlesti luce, quadum recreatur pia mater, hæc etiam ab illo audit.

Cùm illi sicario ignosceres, vitamque donares; quæ mihi naturâ mater fueras, facta es & gratiâ mater; & quidem titulo nobiliore, forteque meliore: quia quem terris mortalem genueras; cœlo in præsentia immortalem genuisti. Divina quippe bonitas, cujus æmula parcendo fuisti, mihi quoque eo ipso momento pepercit, remisitque pœnas, quas in purgatorio per annos complures exolvere debuissem.

Ecce ut verissimum illud, à remissione injuriæ pœnam quoque sceleri debitam, etiam in altero ævo remitti. Ut contrà, à vindictæ appetentia, & culpa animo concepta retinetur, & pœna æternis in ignibus debita reservatur.

III. Non dimittendi nec culpa, nec pœna dimittitur.

Exemplo erit unus aliquis, genere quidem Nobilis: sed ignobilis ab inveterato in hostem odio, conceptaque pridem inimicitia.

 Agebat

Agebat hic *Corduba* in Hispania, cùm letali morbo tangi se sensit, & è Patribus Societatis aliquem evocavit, ut apud illum peccata deponeret. Deposuit enimverò, at Pater priùs non absolvit, quàm publicè cum inimico rediisset in gratiam: publicis quippe vitiis publica debetur satisfactio: hanc quidem, ut confessarius benè monenti parere videretur, dedit; hostem enim suum etiam avita prosapia nobilem ad se evocavit, sicque in gratiam, non sine ambabus astantium stupore, plausuque redire visus: at re tamen ipsa non rediit, ut apparebit ex eo, quod cœlo vindice proditum est.

Gabriel Vega Madriti Rector in suis M. S.

Nocte enim proximè sequenti eam, qua terræ conditum est illius cadaver, ecce ad collegii portam adsunt Juvenes duo, accensis ad fugandas tenebras facibus, Patrem accersunt; esse nimirum aliquid summi momenti ad Dei gloriam, & commune bonum, quod de defuncto illo communicarent.

Adest illico Pater, tum illi præcunt, viam monstrant, ducuntque quàm rectissimè ad sacram ædem, in qua sepultus hic Nobilis. Ubi ad illius portam ventum est, tum è Juvenibus illis alter templi clavem Patri dat in manus, aitque. *Fores resera, ne time*: tum ad altare majus educit, & tabernaculi (in quo religiosè servatur Venerabile). clavem tradit, jubetque aperiri, ciborium educi, tum viam monstrante lumine, ad sepulturæ locum rendere.

Hic enimverò quod latuerat scelus apertum. Sic enim ad Patres duo illi Juvenes, cœlestes utique genii.

Hic sepultus nobilis ille, qui hominibus illusit improbè; sed non Deo: extrinsecùs enim condonare visus est: at intrinsecùs odia dudum inveterata fovit, & ad mortem usque duxit.

Et hinc infelix anima æternis addicta incendiis: at cadaver infame, ac putidum, diversorium infidelis animæ, jacet alta tellure obrutum, atque adhuc ore gestat Sacrosanctam hostiam, integram illam quidem intactamque, ac ne saliva quidem imbutam.

Phil. D'Outreman in Ped Christ. Tom. 2. c. 14. sect. 2.

Evocabitur illud è sepulcbro, osque explicabit, tu mi Pater, hostiam reverenter excipe, & ciborio, tabernaculoque redde.

Hæc ubi dicta, terram pede pulsant, & ecce è silenti sepulchri nocte latebrisque emergit horrendum cadaver, os latè diducit, hostiamque, qua indignum erat, ostendit, Patrique restituit in manus.

Tum rursum pede terram percutiunt boni Genii, rursúmque cadaver tumulo, & terræ redditur, ingentique fragore in profundum erebi chaos decidit, utique jungendum in inferis infelici animæ, cui malè aliquando junctum furrat in terris.

Ubi peracta est ea feralis scena, tum reditur ad altare, hostia in tabernaculo reponitur, tum etiam domum reducitur Pater, atque ubi in primo limine constitit, postquam valere humaniter jussus est, utrimque disceditur.

Hic Janitor explorare quò, & quà tenderent Juvenes illi, qui statim ex oculis, conspectúque sublati, hoc primò docuerunt, non è terra, hominúmque genere: sed Angelicis è cœtibus, cœlique curia advenisse, & quidem ad illam scenam personatos.

Deinde & istud cœlo judice decretum: Nulli mortalium vel culpam in terris, vel pœnam in inferis dimittere, nisi ei, qui priùs injurias omnes remiserit, dum esset in vivis. Et hoc ipsum jam patuit à morte: demus aliud, quod etiam in vita.

Antiquus, & nobilis author meminit cujusdam fœminæ, cui ut ad salutem adesse viderentur cætera: deerat illud, opportuna injuriæ remissio; ad quam donandam adeo pertinax erat, & pervicax, ut nec injuriæ illatæ oblivisci posset unquam, nec eam, ut par erat, dimittere, imo nec in confessione id sceleris meminisse.

Interea lecto affigitur, confessarium evocat, peccata cætera in illius aures deponit, & hoc unum tacet; offertur illi de more Viaticum, sacro-sancta scilicet hostia, ad cujus conspectum infelix illa, & caput, & oculos avertit, & horribili voce, atque ejulatu exclamat:

Me miseram, me infelicem! actum est de me, perii, perii, & æternum quidem. Video Christum ira plenum, plenum indignatione, avertere à me faciem amabilem, & dorsum obvertere. Et hoc justo sanè judicio, quia ego immisericors & oculos, & animum ab iis averti, qui me aliquando offenderant. Lata jam in me feralis sententia, addicta sum erebo, æternisque incendiis, & ecce jam imminent stygii carnifices, & nequaquam reluctantem animulam extorquent. Ibo, ibo in tartareos carceres, ibo in ignes sempiternos, iis urenda, quia odio in inimicos semper exarsi, nec dimisi, ideóque nec mihi dimittetur unquam. Dixit, & miserabilem animam exspuit, & tartaro demisit, futura posteris & documento, & exemplo.

QUÆSTIO TERTIA MORALIS.

Ad illa verba: *Date, & dabitur vobis.* Lucæ c. 6. v. 38.

Quis nexus inter date, & dabitur?

Paucis respondeo. Talis, qualem inter Germanos fratres natura esse voluit: hoc est individuus. Ubi *date*, illic & *dabitur*. Ubi exul *date*, exul & *dabitur*. Nimirum unam domum incolit uterque aut neuter. Exemplum dicto fidem faciet.

Cæsarius, qui ævi sui miracula fideliter ad posteros transmisit; rem hanc narratam sibi ait à teste omni fide digno.

Lib. 4. illust. Mirac. c. 68.

Abbas aliquis hospitum amans & pauperum, & in hos atque illos effusus, sibi similes suo Cœnobio Curatores adlegerat, liberales liberalis, & rectè; nam & res cessit quàm optimè. Quò enim plures excipiebat hospites, quò plures alebat pauperes; eò magis augebatur Cœnobii proventus.

Ubi hic vivere desiit, successit alius, & cum eo tenacitas, atque avaritia, unaque etiam Curatores tenaces imprimis, atque avari. Unde etiam & hospitibus, & pauperibus subtracta, quæ de more dari solebat, annona: sed & simul à cœlo subtracti census annui, & eò quidem, ut vix esset quod mensis de more inferretur, adeo inops facta erat opulentia. Quæ caussa? paucis excipe hospitis unius voce; fideque.

Is fuit vir grandævus, & canus, qui à janitore hospitium petiit, & ægrè tandem impetravit, hunc enim clam & timidè admisit, & cœnula tenui refecit, offula scilicet exoculata, caulibus malè coctis, quibus dum vescitur, hæc illi janitor.

Memini probè cùm nostra domus adeò opimis reditibus gauderet, ut vel ipsos Principes, vel Infulatos Patres mensa liberaliter exciperet: jam autem vix mucidum panem, & olufcula exhaustum penu subministrat; quæ causa? in occulto est. Cui senex, imo verò, inquit, in aperto.

Date & dabitur; duo sunt germani fratres; Illum Abbas vester expulit, & hic, pulso fratre, indignabundus abiit. Revocetur prior ille, & mox redibit alter; nisi revocetur ille, neque hic redibit unquam; & pessum ibunt omnia.

Dixit senex, & simul loqui, simul & videri desiit; non sine miraculo, & janitoris stupore, qui ut erat non infelicis memoriæ, rem totam & Abbati, & Fratri-

& Fratribus nuntiavit: sicque in melius mutata & illius, & horum mente, revocatus est è Fratribus unus, cui nomen *Date*, & mox alter, videlicet *Dabitur*, sponte ad monasterium reversus est. Hoc est, prior Hospitalitas, prior in pauperes liberalitas exercita, & inde prior etiam opulentia rediit: adeò verum illud Christi oraculum, *Date, & dabitur vobis*.

Henriquez in fasc. ci. stor. l. 1. c. 3. Hujus certè veritatem experti quàm plurimi, quos inter B. Balduninus de Boela, fundator Bodolensis Cœnobii. Ad hunc venit senex, at famelicus, tridui scilicet inedia confectus, cui cùm jussisset dari partem dimidiam panis hordeacei, qui unicus in penu supererat; petiit & senex aliquid pulmenti, cumque ex hoc nihil esset in cella; subridens dixit, *Domina Charitas vobis providebit.*

Dixit, & abiit, & post pusillum rediens mappam explicuit niveam illam, & miri candoris, & quidem una parte plenam panibus, altera farina faricanea, è qua fratribus abundans coqueretur pulmentum. Utque nossent, unde? & à quo hæc annona, simulque fidem datam liberaret, addidit & istud *Hæc vobis Domina Charitas transmisit.* Dixit, & evanuit. Indubiè cœlestibus genus fuit iste senex, quisquis is fuit; atque ab illo ea cœli benignioris indulgentia; cui similem expertus aliquando B. Wielmus Abbas Villariensis.

Fortè mulier paupercula, sed etiam prægnans incurrerat in bovem apprimè pinguem, & distentum, (utque in eo genere insolens prægnantiorum appetentia) ardentissimis votis frustulum è carne ipsius expetierat: quod ut audiit è fratribus aliquis Abbatem convenit, & candidè rem aperuit. Cui Abbas, *Melius est occidere bovem, quam hominem.*

Henriquez suprà l. 1. c. 4. Tum ad illum: Vade mi frater, bovem jugula, excoria, & bonam illius partem prægnanti dona, expleat illa famem, & benè vivat, ac valeat cum suo fœtu.

Ita porrò factum est: at mira & suavis Dei providentia: bovem pauperi dedit pius Abbas, bovem enimverò recipiet, & quidem integrum vivum ac valentem. Die enim proximè sequenti, dum ad agros de more pergit frater ille *Conversus*, ecce vidit bovem illum, eundemque, aliis junctum, jugumque trahentem non impigrè.

Hæret, stupet, nec oculis credit, ad Cœnobium recurrit; imò propè revolat: at nec bovis corium, nec carnis ex eo frustulum, nec ulla fusi largè sanguinis vestigia conspicit. Nimirum bovem illum suscitarat Deus, reddideratque bono Præsuli, ut etiam hic probaretur illud Christi oraculum, *Date & dabitur vobis.*

Sed hæc, inquies, annuentis cœli munificentia; quæ danti dat, donanti redonat: subjiciamus aliquid quod è terra sit, & fertili solo: fertili dico; sed Dei beneficentia supra naturæ leges operante.

In Hispania *Monasterium Hortense*, cui præerat Venerabilis Abbas, Ludovicus d'Estrada, suis tuguriolis undique cinxerat famelica egenorum turba, cui cùm omnis deesset annona, illius miserens pius præsul, à Deo supplex petiit, ut monasterii messis ante omnes alias maturesceret, ut decidi quàm citissimè, & colligi posset.

Annuit votis indulgens Numen, & cùm undequaque aliis omnibus adhuc virescerent segetes, quæ erant boni Præsulis, albescere omnes, & maturescere visæ sunt.

Ita præmaturam messem dedit Deus, ut ex ea pauperibus daret misericors Præsul. Adeò & hic probatum illud: *Date, & dabitur vobis.*

Date, inquam, levandis inopum miseriis, & ne dubitate, nihil vobis inde decedet, imò accedet quàm plurimum.

B. Robertus, primus Abbas ac fundator Ordinis Cisterciensis jusserat œconomo suo, indigentibus dari panem liberali manu: Hic plus æquo parcus, veritus ne fratribus deesset, si quod reliquum in monasterio erat annonæ, in pauperes erogasset, respondit illicò nullos domi esse panes. Cui pius Præsul, Quid ergo dabitur fratribus? cui œconomus, Enimverò nescio. Interea de more itur ad divina officia, & solemne Sacrum, quo finito, ut moris est, campanæ tinnitu signum datur ad mensam: & ecce dum conveniunt fratres, convenit & bonus Præsul, proferuntur è penu liberaliore panes, quos ut vidit Abbas, sic ad œconomum. Unde & isti panes? cui ille, Paucos, qui supererant, servavi fratribus. Quibus enim potius? Quid hic Robertus? Primùm subirasci, & meritò; dein cœnaculum ingredi: tum panes omnes colligere, eosque pio zelo in præterfluentes aquas abjicere, addereque & illud dignum tanto Præsule, dignum & religioso illo cœtu. Nolim enimverò fratres meos vesci panibus, quos & Inobedientia servavit, & malè cauta providentia reliquit, & nimia de Deo meo diffidentia. Dixit, & cætera cœlo commisit, & ejus beneficentiæ, quæ certè non defuit. Mensis assederant Viri in paucis Religiosi, sed vacuis: at diu vacuas esse noluit parata suis atque expedita Dei providentia: eò quippe momento, quo panes illos inobedientiæ, ac diffidentiæ victimas hauserant aquæ, piæ matronæ (eorum tamen omnium pœnitus inscia) tres quadrigas ingentes panibus probè onustas submiserunt, alendis abundè fratribus ad dies multos. Adeò liberalis in suos est Deus, si tamen ii primò in Deum, & pauperes liberales. *Henriquez suprà l. 1. Dist. 1. c. 7.*

Verum enim illud in sæcula: *Fœneratur Domino qui miseretur pauperi.* *Proverb. c. 19. v. 17.*

Ita virum suum adhuc gentilem fœnerari docuit Christiana mulier. Habebat in omni suo peculio numismata quinquaginta, quæ ne sensim absumerentur, & sine sensu, non tamen sine damno, sic Vir gentilis Uxori suæ Christianæ: *Demus hæc numismata fœneratori, ut ea recipiamus aliquando cum fœnore.* Cui mulier, *Bonum factum, inquit, sed si placet ea fœnerari, veni, demus illa sub fœnore Deo Christianorum.* Arubi est Christianorum Deus, inquit, ille. Tum Uxor me sequere, ego tibi eum ostendam: tum ad Ecclesiam duxit, & Deum Christianorum in pauperibus, qui in ejus porticu frequentes erant, ostendit: sic enim ad illum. *Istis præbueris, Deus Christianorum ea ipsa numismata sibi accipiet; isti enim omnes illius sunt: imò in omnibus ac singulis illis est ipse Christianorum Deus.*

Dixit, & Viro persuasit: dedit enim hic ea numismata sua pauperibus, quasi Christianorum Deo: sed ad fœnus.

Labuntur interea menses tres, & augentur rei familiaris angustiæ, quas ut præsensit Vir sic ad Uxorem: *Nihilne dabit Christianorum Deus? Dabit omnino*, inquit illa. Vade ad Ecclesiam. Vadit ille alacer, & certus aliquid accipere, & quidem ex debito, & cum fœnore: sed ô mirabilis, ô amabilis divinæ providentiæ ludus! *In vitis PP. auth. Io. Moscho l. 10. c. 185.*

Erant in ea Ecclesia januæ quinque, quinque & porticus: sed in his & illis nonnisi pauperum greges, quos ante viderat, & quibus ipse prius sua largitus erat numismata: nemo autem unus omnium, qui pro iis aliquid offerret, aliquid redderet, nemo & alius.

Hic cœpit anceps hærere, & ex se ipso tacitus quærere; à quo repeteret & debitum, & fœnus: quæ dum meditatur, oculos fortè in terram abjicit, & in nudo marmore videt è suis numismatibus unum aliquod; accipit, & levat, & domum repetit sed subtristis, sicque inibi ad conjugem. *Crede mihi mulier, Deum Christianorum non vidi, nec ab illo quicquam accepi, nisi fortè numisma illud, quod in marmore abjectum reperi, & quod aliquando meum:* cui mulier: *& illa*

& ille Dei Christianorum lusus est, inquit, *illa providentia*; eâ utere, & nobis eme, quæ ad victum necessaria. Abiit, & panem, vinum, ac piscem emit, retulitque domum, atque uxori dedit. Cepit illa piscem, atque exenteravit. Et ecce tibi cœlestis beneficentiæ miraculum: in ejus visceribus lapidem reperit miri lævoris, miri & splendoris. Hunc demiratur ipsa, demiratur & Vir ipse, inscius cujus esset valoris, cujus & pretii: ut porrò nosset illud, ivit ad trapezitam, & venalem exposuit; & sic illi. *Vis emere hunc lapidem?* Omnino, inquit, ille: quo pretio venalem exponis? tum ille, *quo vis* ait; cui trapezita. *En tibi quinque numismata*: tum ille, *tantumne pro lapillo?* hic putans ista ironicè dici. En ait *decem*. Tacuit venditor, ratus ab emptore, utpote perito, se rideri, ut qui tantum pro lapillo offerret: tum ille viginti, inquit, cumque taceret, addidit triginta, dein quadraginta, tum etiam quinquaginta: cùmque ad hæc magis attonitus hæreret venditor, cœpit & ipse lapidem illum suum pluris æstimare, æstimare etiam emptor ipse, tandemque ascendere ad numismata trecenta, quæ etiam illicò numeravit.

Quid hic Gentilis ille noster? pretium accipit, lætusque domum repetit, quem ut exultantem præ gaudio vidit uxor; ex illo quærit an lapillum vendiderit? & quo pretio? rata tantùm vendidisse minutia quinque, vel ad summum decem. Tùm ille trecenta numismata protulit, uxorique in sinum projecit. Hæc verò demirata amabiles illas simul ac mirabiles divinæ providentiæ vias, sic ad maritum. Ecce quàm dives, quamque munificus Christianorum Deus: illi ad usuram dedisti numismata quinquaginta, & ecce tibi reddit trecenta, hoc est sextuplicata; tanto nimirum fœnore illi datur, quidquid datur.

Dixit & tacuit: at non tacuit maritus, abiit enim primò in uberes gratiarum actiones, tum etiam Christianæ fidei lucem vidit, amavitque, tum denique ea duce ad Christum supplex venit, ejusque fidem propensissima voluntate est amplexus; jam probè conscius ex veritate fœnerari Domino; imò & sibi qui miseretur pauperi.

TRACTATUS
DE PATIENTIA CHRISTIANA, ET RELIGIOSA.

HANC pagellam legenti occurrere poterit, quod actum agam, & calamum ducam in argumento trito, & satis obvio: non abnuo, & argumentum hoc longo sæculorum usu detritum, & saltem doctioribus obvium: sed modus illud tractandi nec erit vulgaris & detritus, nec obvius: sed, ut confido singularis, atque ejusmodi, qui non vulgaria proferet, quod si assecutus fuero, non actum egero: sit itaque

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Patientia opus perfectum habet.* Epist. D. Iacobi c. 1. v. 4.

Quid sit Patientia?

DEfiniri potest *Patientia* strictiùs ex severioris disciplinæ legibus: & describi liberiùs ex quadam oratoriæ artis indulgentia. Et sic definire, sic describere mihi est animus, ex hoc enim, & illo, in aperto ponetur tum ejus natura, tum affectiones, tum etiam effectus. Sit igitur primùm illius definitio, quæ est ejusmodi.

Patientiæ definitio. *Patientia est honestatis, aut utilitatis causâ, rerum arduarum, ac difficilium voluntaria, ac diuturna perpessio.*

Hanc patientiæ definitionem hausit D. Augustinus ex Cicerone

Dicitur primò causâ *honestatis*, quod intelligi potest ac debet de omni honesto, quod propter se expetitur.

Dicitur secundò *utilitatis*: hoc est, de eo, quod ad aliud honestum utile est; ut si patiaris pecuniæ consequendæ causâ, qua deinde creditori facias satis.

Dicitur tertiò *voluntaria*; non quod semper sit in potestate non pati: sed quia in potestate est malle pati, quàm à rationis officio desciscere.

Dicitur quartò *diuturna*, vel in animi præparatione, vel certè etiam in reipsa: nec enim vera patientia limites habet aut rei, aut temporis.

Huic definitioni affinis est illa, quæ ex eodem Cicerone petitur. *Patientia est virtus, contumeliarum & omnis adversitatis impetus æquanimiter portans.* Et hæc D. Augustini.

Patientia hominis est, quâ mala æquo animo toleramus, ne animo iniquo bona deseramus; per quæ ad meliora perveniamus. Lib. de Patientia c. 2.

Et hæ sunt Patientiæ definitiones, ex quibus liquet

Primò, quod hujus virtutis *materia proxima* sit tristitia, & animi afflictio nata ex malis quæ incidunt in hac aura mortali: puta parentum, filiorum, amicorum morte, exilio, damnis, morbis, injuriis, & aliis ejusmodi, quorum ferax est vita nostra; & in quibus tristitiam, animique afflictionem aut comprimere, aut moderari, est Patientiæ, ne unquam rationis limites excedat.

Secundò, quod *materia remota*, sint actiones, verba, & gestus externi, quos ita regit patientia, ut nihil in iis indecorum appareat.

Tertiò, quod *materia remotissima*, sint hæc ipsa mala, quæ recensuimus, & quæ vulgus appellare solet *Patientiæ materiam*.

Transeo ad varias illius descriptiones, ex quibus illius natura, proprietates, & actus magis ac magis elucescent. Patientiæ descriptiones.

Valerio maximo *Patientia* dicitur *germana soror, aut filia fortitudinis*. Commentum est, sed ingeniosum, quo fortitudinem effingit veluti mirabilem heroinam, quæ Patientiam asciscit in gloriæ suæ partem, vel ut sororem, vel ut filiam: sic enim, inquit, Lib. 3.

Egregiis operibus fortitudo se hominum oculis subjecit, potentiámque in medium procedere hortata est, non sane infirmioribus radicibus stabilitam aut minus generoso spiritu abundantem: sed ita similitudine junctam, ut cum ea, vel ex ea nata videri possit; adeò illi similis, illi adnata, ut illa propè videatur, & sit. I. Fortitudinis soror, aut filia.

D. Thomas, aliique ex illo Theologi *Patientiam* appellant, *partem fortitudinis*, eamque potiorem. II. Pars fortitudinis.

Insunt humanæ menti cœlestia quædam illius decora, atque ornamenta, vel si voles principia, causæque

causæque nobilissimorum actuum, quas Theologi *habitus* nominare solent, voce in scholis usitata: & ii ex aliis atque aliis partibus componuntur.

Et ita inest fortitudo, seu animæ decus, seu principium heroicarum actionum, cujus aliqua *pars* est *Patientia*.

III. Virtutum custodia. Ciceroni *Patientia* est quasi *officii*, & virtutum *Custodia*, sic enim eam appellat in Tusculanarum Quæstionum libro secundo. Nimirum virtutibus grave bellum est cum vitiis, & depravatis affectionibus, quæ validas instruunt acies, quæ ferrum intentant, & ignes, & apertam bonæ menti perniciem: quam ne ex improviso occupent, opus est vigili custodia; & hæc est à *Patientia*, ceu Custode pervigili.

Lib. de Patientia c. 15. Appello Tertulliani fidem, atque authoritatem. Patientia, inquit, est, quæ *fidem munit, pacem gubernat, dilectionem adjuvat, humilitatem instruit, pænitentiam expectat, exomologesim assignat, carnem regit, spiritum servat, linguam frenat, manum continet, scandala pellit, martyria consummat.*

Lib. de bono Patientia. Tertulliano consentit D. Cyprianus melior suo magistro discipulus. Sic enim ait: *Patientia tuetur in Virginibus beatam integritatem, in viduis laboriosam castitatem, in conjunctis, & maritatis individuam charitatem. Facit humiles in prosperis, in adversis fortes, contra injurias, & contumelias mites, docet delinquentibus citò ignoscere, si ipse delinquas diu, & multum rogare; tentationes expurgat, persecutiones tolerat, passiones, & martyria consummat.*

IV. Virtutum ornamentum. Vidimus ut Patientia aliis virtutibus sit pro custodia, ac præsidio; videamus ut etiam ornamento.

Certè sic eam appellandam censuit Aristoteles vel sola natura, ac ratione duce: sic enim in Ethicis ait. Animi magnitudinem, quæ inest patientiæ, *ornamentum esse quoddam virtutum*, easque meliores, ampliores, ornatioresque efficere; sine quibus ipsa non sit: & cum qua reliquæ omnes mirificè efflorescunt, ac nitent.

Ac ne tantùm à profanis eam Patientiæ commendationem accepisse videar, D. Ambrosium produco testem illius locupletem: sic enim ille de Patientia.

Lib. 2. offic. c. 39. *Sola est, qua defendat ornamenta virtutum omnium, & judicia custodiat, & qua inexpugnabili pralio adversus omnia vitia decernat, invicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior adversus voluptates.*

Dum autem id agit & molitur Patientia, & Virtutes custodit ipsa, & earum tuetur ornamenta: certè sine patientia nec fidei staret inconcussa firmitas, nec religioni integritas, nec humilitati modestiæ gravitas, & in abjectione sublimitas, nec in obedientia constans voluntas, nec denique in ipsa caritate nitor aureus; sed & hic, & illa omnia facilè concciderent, nisi ea omnia foveret sustineretque insignis patientia; quæ sola de vitiis omnibus triumphat, cùm aliæ virtutes singulæ cum singulis vitiis depugnent.

Ab his porrò Patientiæ triumphis existimo factum, ut Tertullianus Prophetam *Iobum*, patientiæ miraculum, altiore voce usus appellet *Operarium victoria Dei*; qui *retusis omnibus jaculis tentationum, lorica clypeoq; patientia;* Dei in se, & à se victorias ostentet, & triumphos reportet. *L. de Patientia c. 14.*

V. Animæ medicina. Sed ab his transeo ad aliam ejusdem patientiæ descriptionem: ea D. Chrysologo dicitur, & est *Anima medicina*, à qua & ipse *Patiens* appellatur, & verò etiam est *Animarum medicus*: quod ut in aperto ponat S. Præsul, componit patientem cum medico: ut enim hic corporis morbos sanat: sic ille animorum depravatas affectiones, ceu totidem morbos, curat. Ut autem illud innotescat, *carnalium*, inquit, *medicorum loquamur exempla.*

Nonne quoties miserum hominem cholera inflammaverit incendium, & dominante febre vesanum reddiderit agrotantem, turbatur sensus, mens deperit, feritas accedit, recedit humanitas, & ne multis, moriente homine furor vivit. Hinc est, quod frendet dentibus, parentes laniat, scindit proximos, cadit pugno, morsu agit, atque afficit obsequentes. *Serm. 38.*

Vidisti miselli hominis morbum, & ex illo impetus insaniæ, ac furoris: attende medici curam, atque industriam, & hanc, & illam ore aureo D. Chrysologi: sic inquit

Tunc medicus ad virtutis laudem, ad artis gloriam, ad fama cumulum armatur patientia, tolerantiam sumit, injurias despicit, morsus sustinet, fert labores, & non leves pœnas patitur, ut à pœna liberet laborantem, fovet oleo, insistit curis, erogat medicinam, certus quod mercedem honoris, obsequiis repenset agrotus dum receperit sanitatem.

Hæc ubi, sive de ægri morbo, atque insania: sive de medici patientia, ac sollicitudine dixit Præsul Ravennas; tum institutum nostro accommodat, & à morbis corporis, ac medico corporum; transit ad morbos animi, & animarum medicum, idest Patientem, & sic ait

Rogo, qua major phrenesis? quæ par dementia? sancti hominis percutere maxillam, mansueti fratris faciem verberare, placidi vultus gratiam tristi livore perfundere, nudare hominem solo, quo tegitur vestimento, & ob vilem pradam nil Deo, nil homini, nil natura relinquere, nil pudori; angariare hominem suis actibus occupatum, & alienam pœnam suum solatium computare?

Hæc ubi de morbis animi extulit: tum versa ad animorum medicos oratione, sic ad illos:

Ergo fratres, si talia perpetrantes, gravissima phrenesi laborare cognovimus, obediamus Christo, & furentium fratrum morsus, verbera, onera, totâ virtutis pietate portemus, ut & fratres nostros liberemus à pœna, & nos aternum patientia pramium consequamur.

Hactenus S. Chrysologus, à quo descendo ad aliam descriptionem Patientiæ, quæ persecutionibus exercetur, ac probatur.

Hæc D. Ambrosio dicitur *Basis & fundamentum Ecclesia*, quam nuncupationem plenam honoris, & gloriæ deducit S. Doctor ex illo Psalmistæ de Christo. *Super maria fundavit eum, & super flumina praparavit eum.* Ut enim Christus, qui Ecclesiæ Caput est fundatus *super maria*, hoc est super undas, procellas, tempestatesque persecutionum; sic & Ecclesia, quæ hujus capitis est veluti corpus, fundata est super ea patientia, quæ tyrannorum æstu, undisque persecutionum quatitur, & tamen illis semper eminet, nec absorberi unquam potest. VI. Basis & fundamentum Ecclesiæ. *Psal. 23.*

In tribulationibus fundatur Ecclesia, in tempestatibus, & procellis, in solicitudinibus, & mærore, in rebus adversis, & in fluminibus praparatur, inquiebat olim D. Ambrosius. *In explic. Ps. 23. v. 2.*

Ab his porrò fluminibus, ceu undis persecutionum, auditur *Vox Evangelica*, de qua & Vates Regius. *Elevaverunt flumina Domine, elevaverunt vocem suam*, vocem dico Evangelicam: & hinc mihi ducitur etiam alia Patientiæ descriptio. Ea lingua est disertissima, vox prævalida, & grandior, quæ etiam evadit ad ultimos usque universi fines, & ab uno orbe in alium penetrat. *Ps. 29. v. 4.* VII. Vox Evangelica.

Audi gloriosum Martyrem mutuata D. Ambrosii eloquentia: sic ille ad judices, ad tyrannos, ad carnificem.

Abscinde linguam: sed non abscindes constantiam, non virtutem auferes, non rationem obliterabis, non eripies testimonium veritatis. *Lib. de Iacob c. 11.*

Hæc ubi ad carnificem invictâ patientiâ locutus est Martyr; tum sic æstu quodam seu divini amoris, seu patiendi desiderio excitatus, inclamat:

Quid verba damus? loquaciora sunt vulnera: satis jam Deum sermone laudavi; nunc passione laudemus.

Loquaciora, inquit, *sunt vulnera*: hæc enim etiam audientium animos pervadunt, percelluntque, seu metu divinæ justitiæ, seu illustri, & maximè vocali veritatis testimonio, ac Religionis Christianæ commendatione: cùm aliàs ipsa verba tantùm aures feriant.

Doctrina Viri, inquiebat Sapiens, *per patientiam noscitur*, & quidem meliùs efficaciusque, quàm per ipsam prædicationem, & linguam, etiam vel maximè disertam; quod & agnovit, & commendavit ipse Seneca: cùm enim citasset illud Epicuri: *Magnificentior mibi crede sermo tuus in grabato videbitur, & in panno: non enim dicentur tantùm illa; sed probabuntur*: cùm, inquam, hæc citasset, tum adjecit illud de suo.

Epist. 20. *Ego certè aliter audio, quæ dicit Demetrius noster, cùm illum vidi nudum, quantò minus quàm stramentis incubantem: tunc enim non præceptor veri, sed testis est.*

Et ita testes sunt Martyres, ita testis & eorum patientia; quæ longè efficacissima est, quia *verba rebus probat.*

De Philosophia sua hæc aliquando magnificè extulit Seneca.

Ibidem. *Facere docet Philosophia, non dicere: & hoc exigit, ut ad legem suam quisque vivat, ne orationi vita dissentiat, ut ipsa inter se vita unius sine actionum dissensione, coloris sit. Maximum hoc est, & officium sapientiæ, & indicium, ut verbis opera concordent, & ipse ubique par sibi, idémque sit.*

Quod ille de Philosophia, sapientiaque: hoc ego de Patientia dixero. *Facere hæc docet, non dicere*, atque ad legem suam sic vivere, ut orationi vita nunquam dissentiat; & unius semper sit coloris & vita & actio. Et talis est, eritque Patientiâ, & quisquis ex verò erit patiens. Sed ne longius, accedo ad aliam Patientiæ descriptionem, eamque plenam majestatis.

VIII. Sigillum virtutis Dei.

Ea S. Diadocho dicitur *sigillum virtutis Dei*. Quod ut probet, hominem componit cum cera; sic enim ait stylo simplici, & candido.

Libello de Perfect. Spir. c. 94. *Sicut in cera, nisi multum tepefacta, & mollita sit, non potest sigillum imprimi: sic nec in homine sigillum virtutis Dei imprimi potest, nisi laboribus, & infirmatibus probetur.*

Est igitur homo cera: sigillum Patientia, & quidem sigillum virtutis Dei,

Sigillo pusilli mortales insignia sua, & scuta gentilitia apprimunt, ut ex iis notis, quis qualisve sis, Irusne, an Crœsus.

Si Ducis, si Principis, si Regis sigillum sit, in honore est, atque æstimatione: secus si homuncionis alicujus de vulgò, & fæce popelli.

Quod si ita est, quis, quantusque erit ille, cui *sigillum Dei* impressum fuerit, erit autem cui & impressa Patientia, ceu Dei sigillum, & quidem *virtutis*, antonomasticè: Patientia quippe Virtus est, & quidem Dei ter Opt. ter Max. Virtus.

IX. Lapis Lydius, quo probantur electi.

Huic descriptioni affinis est illa, qua *Patientia* appellatur veluti *Lapis Lydius*, sive index ad explorandam auri naturam, atque præstantiam. De hoc ita Plinius:

His coticulis periti, cùm è vena, ut lima rapuerint experimentum, *L. 33. c. 8.* *protinùs dicunt, quantum auri sit in ea, quantum argenti, vel æris, scrupulari differentia, mirabili ratione non fallente.*

Quod auro probando *Lydius Lapis*: hoc patientia Viro; probabit hæc, prodetque quis ille, & quo apud superos pretio, terrenusne, an cœlestis.

Et ita Messiam olim probandum esse censuerunt Judæi, hostes illius infensissimi; probandum, dico, ex ipsius lenitate, ac patientia, illatis illi contumeliis, inflictisque suppliciis atrocissimis. sic enim de illo acceptis ab ipso sapiente prophetiarum oraculis:

Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat, contumelia, & tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam ejus, & probemus patientiam illius. *Sap. cap. 2. v. 13. & 19.*

Græca vox, βάσανος, significat & tormentum, & simul etiam *Lapidem Lydium*: hoc probatus est Messias, essetne Filius Dei, & eum esse probavit tormentum seu cruentæ flagellationis, seu spineæ coronæ, seu etiam Crucis ac mortis, & in illis omnibus invicta patientia.

Quod si hac probatus, etiam mortalibus oculis innotuit Deus-homo, Dei filius, & innotescet quisquis à gratia, & caritate purus inter homines erit Dei Filius; nec enim fallit illa ratio.

Constantius Vir Dei, rusticum aliquem, vilemque homuncionem se despicientem, & petulanter irridentem, blandissimo complexu tenuit, & osculo etiam dignatus est.

Probata inde insignis illius patientia, & clara apud Superos virtus, quam dum suspicit, & amat D. Gregorius, & nomine, & re etiam ipsa *Magnus* pronuntiavit illud è Petri sede oraculum:

Qualis quisque apud se latet, contumelia illata probat. *L. 1. Dialog. c. 5.* Maneat ergo indubitatum illud. Patientiam esse Virtuti, quod auro *Lydius Lapis*. Ab illa probati homines à Clemente Alexandrino, vocantur *Divini, Dei formes, Deo similes, Deo æquales*, quasi eôs ipsa Patientiæ virtus, ad aliquam Divinitatis communionem extulisset, tam ardua est Patientia, tam sublimis, ut hominem è luto quasi in cœlum evehat, & divinum quid illi apprimat, & quasi ipsius Dei formam, ac similitudinem; propè dixi in ea æqualitatem, quantum humana natura patitur.

X. Dei trophæum.

Ut proinde mirum non sit, si in ipsa, & ab ipsa *Patientia* sibi quodammodò *Trophæum* erigat Deus ipse. Et hinc mihi in manus datur alia ejusdem Patientiæ descriptio, qua appellatur, & est *Trophæum Dei* de hoste tartareo triumphantis. Sic eam certè nominandam censuit Tertullianus, qui illustrem Jobi patientiam demiratus, exclamat.

Lib. de Patientia c. 14. *O felicissimum illum, qui omnem patientiæ speciem adversus omnem diaboli vim expunxit! Quem non abacti greges, non illæ in pecore divitiæ, non sibi uno ruinæ impetu adempti, non ipsius denique corporis in vulnere cruciatus, à patientia exclusit, quem diabolus totis viribus frustra cæcidit.*

Hæc ubi de insigni illa, suisque numeris absoluta patientia pronuntiavit; tum attonitus exclamat

Quale, in illo viro feretrum Deus de diabolo extruxit? Quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit? cùm ille homo ad omnem acerbum nuntium, nihil ex ore promeret, nisi Deo gratias. Cùm uxorem jam malis delassatam, & ad prava remedia suadentem execraretur.

Quid? ridebat Deus. Quid? dissecabatur malus, cùm Iob immundam ulceris sui redundantiam magna æquanimitate distringeret, cùm erumpentes bestiolas inde, in eosdem specus, & pastus foraminosæ carnis ludendo revocaret.

Hactenus altiore stylo Tertullianus, ex quo hæc præcipuè notari velim.

Primò, Jobum *omnem patientiæ speciem expunxisse.*

Et hinc secundò, Deum ter Opt. ter Max. *in illo Viro feretrum de diabolo extruxisse.*

Feretrum antiquis erat inter instrumenta triumphi: & ejusmodi, ut in eo pompa deferretur; nos alia voce, eaque magis usitata, *trophæum* appellamus: sicque Deus in patiente Iobo sibi *trophæum* erexit: quo de jurato hoste triumphasse se in servo suo Iobo, etiam omnibus postea sæculis, indicaret: adeò verum est quod Patiens *Trophæum sit Dei*; nec *Trophæum* modò: sed & vexillum; recepto apud triumphantes more, ritùque: quo circumferebantur arma, vexillaque devictarum gentium, & mox suspendebantur.

Et ita

Et ita Deus patientem Jobum, ceu vexillum erexit; explicuit appendicque in signum de triumpho ab hostibus, Mundo, Carne, Dæmone, relato: quo quid speciosius ad laudem dici, fingique possit, non video, saltem in hac vita mortali: sed demus aliud, quod in altera immortali. Erit illud, quod eadem Patientia & sibi, & suis erigat *Trophæum gloriæ, ac beatitatis*, & quidem ipsa, nec alia.

XI. Trophæum Gloriæ ac beatitatis.

E pulvere Martio ad suos gloriosus redibat Rex Christianissimus, victis, cæsis, profligatis hostibus, spoliis dives triumphantis in morem, cùm ei forte de via occurrit Sorbonæ Doctor, isque in paucis nominatus; quem ut vidit, jussit in illa populorum gratulatione, communique plausu, pauca ad Duces, militésque dicere, ac gratulari.

Hic ut Regiam majestatem aspexit, ut erepta de hostibus spolia, ut erecta victori trophea, ingenti sumptu, atque apparatu, ut triumphi augustam speciem, sic exorsus.

Stultus erat S. Joannes Baptista, stultus & Petrus licet Apostolorum Princeps, stultus & Paulus quamvis Gentium Apostolus, stultus & Andreas qui Crucem ascendit, stultus & Bartholomæus, qui pelle exutus & vita, stultus & Stephanus, qui sub saxorum grandine cecidit, stultus & Laurentius lento igne tostus, stulti & Apostoli omnes; stulti & Martyres, licet tyrannis invicti; stultæ & Virgines, candidata agmina, Agnes, Catharina, Cæcilia, quæ sub carnificis manu cecidere victimæ; stulti denique & Sancti omnes, quos habet Cœli regia.

Ratenis in paralel. Dessenſis ...

Dixit, & altum siluit. Hic attoniti omnes, hic hærere, stupere Rex ipse; hic alii ridere, exsibilareque importunum, insulsum, ut tebantur, oratorem, ad quem deinde Rex ipse.

Siccine Domine Ecclesiastes, sic Sanctos, & Cœli Principes oratione tua dehonestas? certè si mihi decerneretur solemnis canonismus, nolim te oratorem, ne & me cum illis stultum voces & habeas. Cui Orator ille noster:

Ecquid enim Rex Christianissime? ecquid Viri Principes, & primæ notæ nobiles? qui tua, ô Rex, stipant latera, nunquid omnes ad Cœli gaudia, ad triumphos æviternos, ad cœlestem beatitatem aspiraris? nunquid eam & spe, & votis omnibus prensatis omnes? Cui Rex: Enimvero & ad eam aspiramus, & spe, desideriisque prensamus. Cui Doctor: Ne ergo ulli mirum accidat, ne insolens videatur orationis meæ procemium. Enimvero stulti, & mortalium stultissimi fuere Sancti illi omnes, si augustam Cœli gloriam, ac beatitatem, gaudio, plausu, acclamationibus, gloria, luxu, & hujus mundi pompa, ac triumphis, imo & delitiis, comparandam sibi credidissent, cùm nihilominus, mœrore, luctu, dicteriis, calumniis, infamia, cruce, ferro, igne, fusoque per extrema supplicia sanguine sibi emendam esse censuerunt. Certè si patebat illis Cœli via, via beatitatis, sparsa rosis, & violis, ne stulti, qui spinis, & sentibus horridam elegerunt.

Dixit, siluit, & plausum habuit. In eam quippè sententiam venere milites, venere Duces, ac Principes, venit & ipse Rex, Cœli beatitatem, quam unam spectabant, non obtineri nisi labore, dolore, cruce, nec erigi Cœlo subeundo trophæa, nisi comite, duceque patientia. Et ita probarum omnibus, laudatumque sacri Oratoris procemium.

Et verò ut sic probetur omnibus, lauderur ab omnibus est necesse. Appello ipsius Christi seu oraculum, seu etiam exemplum. Sic ille quondam ad peregrinos in Emaus:

O stulti, & tardi corde ad credendum in, quæ locuti sunt Prophetæ. Nonne oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?

Lucæ c. 24. v. 26.

Oportuit omnino, ut sua Prophetis maneret fides, ut Patris Æterni decretis fieret satis, ut suum esset homini redimendo pretium, ut & Apostolis, & Martyribus adderentur animi ad audendum, ad patiendum.

Oportuit, inquam, *pati Christum*. Quidni & nos sic oporteat? *Et ita intrare in gloriam suam*. Quidni & nos, ut etiam in alienam? certè oportuit, & etiamnum oportet. Hæ quippe sunt Cœli leges, & hæc Dei placita, ut nemini decernatur cœlestis gloria, & beatitas, nemini etiam obveniat, nisi patientiæ beneficio, ac merito; cujus conscia *B. Magdalena de Pazzis* id unum à Deo petebat, & intus in animo, & foris in corpore pati, & hoc vocitabat, *Purum pati, & nudam crucem*; à qua una manet Corona, manet & beatitas.

In ejus vitâ.

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Ad illa verba: *Patientia opus perfectum habet.* Epist. D. Iacobi c. 1. v. 4.

Quæ potissima sint Patientiæ partes?

Hujusce Virtutis partes, vel quasi partes desumemus ex aliis, atque aliis ejus officiis, & actibus, in quos singulos, *Patientia* (quæ quoddam veluti complexum est) influit; & de quibus hic sigillatim agendum erit.

§. I.

Prima pars, seu primus Actus Patientiæ in morbis æquanimiter tolerandis.

Est morbus prava quædam corporis affectio, quæ malum creat, dolorem ciet, & inde quandam animi afflictionem, ac tristitiam, quæ ex vero mentis ægritudo dici potest.

Quid sit morbus ex natura?

Eo libera fuisset ætas innoxia, & felix innocentiæ status, quia omni peccati nævo liber, quo, quia ab Adæ lapsu, infecta est & notata Posteritas; hinc & morbis omnibus obvia, atque afflicta. Est enim morbus veluti primus culpæ fœtus, & illius etiam pœna, quam declinare nullus potest, nisi annuente, supra communem naturæ ordinem, cœlo, Deoque. Et ita annuisse visus olim in summo Sacerdote antiquæ Legis, & in nova paucis etiam aliis.

Et unde?

D. Augustinus in Leviticum Quæstione 82. & 83. censet summos olim Sacerdotes ea singulari quadam Dei indulgentia, & officii, quod gerebant, privilegio, nunquam, ab eo suscepto, ægrotasse: sed ubi moriendum erat, subitâ morte præoccupatos, & sublatos è vivis: uti contigit Aaroni.

Qui morbis exempti.

Ratio potissima illius hæc est, quia bis in die, mane scilicet, & vesperi offerre debebat incensum in altari Thymiamatis, & hoc quidem, non à minori Sacerdote (hic enim in Sancta Sanctorum, ubi erat altare Thymiamatis, ingredi non poterat) sed à summo Sacerdote, cui scilicet uni patebat ingressus. Et quia is erat unicus, semper valens, ac vegetus esse debuit ad id muneris exequendum; alioqui legale illud ministerium aliquando interrumpi debuisset.

Ex quo conficit D. Augustinus, nunquam aliquo morbo tentatum: sed ubi abeundum erat è vivis, abiisse morte repentina: ut sic illicò eadem etiam die substitueretur alius, qui ei vacaret officio.

Quod interprete D. Augustino, datum est Sacerdoti summo: hoc deinde, Ruffino, Palladioque teste, concessum est S. Isidoro Abbati, ejusque monachis.

Ruffinus l. 2. de vit. PP. c. 17. Palladius Lu. c. 17.

Hi ex eo quòd essent singulari morum vitæque innocentia conspicui, etiam à morbis omnibus erant liberi: etsi quando excedendum esset è vita, accepta

priùs de imminente obitu revelatione, & fratres consalutare, & dare extremum vale, & in lectulo se componere, & in eo placidè obdormire. Crederes redditum illius antiquæ Innocentiæ privilegium.

Certè redditum Deiparæ Virgini, quam, quia nulla unquam infecit culpa, ne originalis quidem, nulla etiam attigit morbi vis, & contagio: sed eo penitus exempta, etiam è terris exempta est, & cœlis addita, non tam suavi mortis somno, quàm amoris violentia; in qua si in ullo alio, *fortis ut mors dilectio.*

Quod Divæ Matri: hoc & Christo potiori jure datum est, quod ut in aperto ponatur, & clara luce cum D. Thoma, universaque Theologorum schola, id statuo, eos qui in humano corpore visuntur defectus ad duas classes revocari.

Alii habent aliquam cum ipsa natura consensionem, nec tam vitium arguunt, quàm intimam ipsius constitutionem, cujusmodi sunt sitis, fames, aliique his affines, qui ipsi corpori quodammodo adnascuntur: & hi in Christo esse potuerunt; & re etiam ipsa fuerunt.

Alii sunt, qui naturæ jam corruptæ vitium accusant, & damnant, ut febris, calculus, & quævis alia similis ægritudo: hæc in Christo nec fuit, nec esse potuit; quia uti peccatum in illo nec fuit, nec esse potuit; sic nec ea, quæ à peccato nata est ægritudo.

His ita ex veritate constitutis, ad morbos venio, qui patientiæ materiam ministrant amplissimam, & simul etiam victrices palmas, & coronas, si modò æquo animo tolerentur, & ea qua decet cum divina voluntate consensione.

Hanc assequi non erit difficile, si tibi certò persuaseris primò, hanc esse à natura legem impositam, & quodammodo necessitatem: ut morbis, velis nolis, subjaceas, sicut & morti; pugnare autem cum natura nec rationis est, nec hominis.

Augustinum audi, qui hujusimbecillitatis venam attigit. *Quis non ægrotat in hac vita? quis non longum languorem trahit? nasci in hoc corpore mortali, incipere est ægrotare.* In Psal. 102.

Quod si qui nascitur, ex tunc incipit ægrotare, certè qui vitam longiùs trahit, & simul ægritudinem trahat est necesse: pugnare autem cum necessitate stulti est, non sapientis.

Et hæc prima ratio *Patientiam* appellat, & suadet in quavis corpusculi hujus invaletudine.

Altera est amica quædam Dei providentia, quæ morbos immittit, ut dum carni ab illis malè est, animæ benè sit; imò quàm optimè.

Est *morbus opportunus monitor*, monet enim nos humanæ sortis.

Quid morbus ex virtute. Corpus veluti domus, est, ejus hospes animus: ubi quati, labascere, & ruinam minati cœperit ea domus, luteaque compago, tum injicitur cogitatio perennis, æternique domicilii, & ex illa etiam spes, & amor.

Corpus est veluti carcer, quo captivus tenetur immortalis animus: ubi à morbis solvi incipit, atque laxari, tum verò animus & sibi, & cœlo restitui votis omnibus postulat; nec mirum, quia tunc Deo propior fieri videtur. Ut enim D. Gregorius Nazianzenus. *Anima morbo affecta, Deo propinqua.*

Est *morbus recta ad virtutem via*, imò & brevis ad cœlum semita. Appello fidem, atque auctoritatem Theodori, Archiepiscopi Coloniensis, Viri Infula, Pedoque clarissimi; hic rogatus aliquando ab Imperatore Sigismundo, quæ via in Cœlum duceret, respondit. *Si tuam vitam ita instituerisi, uti facturum te promisisti, dum calculus, aut podagra, aut alius morbus gravior te oppresfit.*

Nimirum eò loci, ac temporis, quo ægri fumus, & magna præteritæ vitæ pœnitentia, & futuræ præcautio; & multa providentia, optimeque nobiscum agitur, si modò morbo benè consulenti deinceps pareamus.

Est denique *morbus Dei donum*, & velut amica quædam Cœli indulgentis visitatio, à qua bonæ mentes sibi sentiunt esse quàm optimè, inde gaudere, atque exultare, si morbis subinde tangantur, certi benè esse tunc animo, cùm malè est corpori.

Testis erit senex ille, cujus meminit Ruffinus. Solebat ille frequentiùs infirmari, & totus languere, evenit autem, ut anno uno nullam penitus ægritudinem sentiret, utpote sibi quodammodo redditus, & sanitati. Quid deinde? an gestire præ gaudio? an Deo sospitatori gratias agere? an vitam, vegetamque senectam optare, atque à Cœlo petere? Minimè gentium. E contrario genere, timere, flere, & de Deo conqueri, ederéque in auras & aures omnium voces illas doloris intimi testes: Lib. 3. num. 158.

Reliquisti me Domine, & noluisti me præsenti hoc anno visitare.

Hæc ille alto cum gemitu, ratus se à Deo relinqui cùm ægritudine non pulsatur, se à Deo non visitari cùm morbo non visitatur: nimirum illi morbus Dei visitantis amor, atque indulgentia, Dei donum, & quidem illustre.

Certè tale esse censuit, tale & appellavit S. Ignatius, Societatis JESU fundator, nec minùs donum, quàm sanitas.

Unde à Christianis ne audiri quidem debent ea Gnosticorum deliria, qui morbos aiebant esse dæmones, quos proinde incantationibus è corporibus ejiciendos esse putabant.

Deliria sunt isthæc, & insana hæreticorum commenta; veritas Christiana hæc est, morbos animæ sanæ, & bonæ menti esse velut uberem meritorum segetem, velut gloriæ semen, ac beatitatis.

Testor fidem, & patientiam S. Ligduvinæ. Hæc annis octo supra triginta aliis atque aliis morbis exercita, sibi viam paravit ad coronam, quam aliquando illi Deus exhibuit in mentis excessu; in hoc spectavit coronam pretiosissimis gemmis ornatam mira luce ac varietate, needum tamen omnino perfectam: deerat enim paraliqua ad complendum illius orbem.

Hunc qualem qualem illius defectum dum attendit, simul Deum enixè rogat, ut pro illo liceat adhuc & plura, & majora pati, ut tandem compleatur quod deest ad coronam.

Supplicem exaudiit Deus, & milites immisit petulantiores, qui eam injuriis impeterent, lacesserent conviciis, imò & verberibus mulctarent quàm pessimè.

Hæc omnia invicta animi constantia, & patientia dum tolerat Virgo, adest illi Angelus cœlesti luce conspicuus, Solem diceres alterum, & certè Sol erat, & Astrum Empyrei orbis, qui hæc ad illam.

Salve carissima soror. Ecce nunc absoluta est corona, quam nuper imperfectam vidisti, propter inverecundos tactus virorum illorum, noveris te positam in vestigiis Salvatoris. Ludibria, & vulnera corpori tuo imposita, fuêre gemmæ, quas in illa corona, & adesse vidisti, & abesse.

Dixit, & cœlo se reddidit, docuitque quàm verum illud Tertulliani; quod patientia Deum habeat Agonothetam, & debitorem. Nimirum *satis idoneus patientiæ sequester est Deus: si injuriam deposueris penes eum, ultor est; si damnum, restitutor: si dolorem, medicus est: si mortem, resuscitator est. En quantum patientiæ liceat, ut Deum habeat debitorem.* Et eum se habuit, eum se probavit in Lugdwina, cui absolvit ornavitque coronam velut illustris patientiæ debitum, quod & Cœlo interprete didicit, agnovitque B. Guilielmus, Roschildensis Abbas in Dania. Lib. de Patient. c. 15.

Agebat hic ætatis suæ annum nonagesimum, ut annis, sic & meritis gravis, cùm ei per placidæ noctis quietem apparent Angeli, cœlestes utique nuntii, coronam auro, gemmisque præclarè distinctam

texentes.

texentes. Astupuit Abbas seu rei novitate, seu cœlitum reverentia, cui ubi plusculum datum est, resumpto spiritu, animisque, ex iis quæsivit: *Ecquinam pararetur illa corona? Tibi*, inquiunt, *Angeli*. Tum quærenti, quandonam perficienda foret illa? subjicere illi: *Dum passus fueris satis*. Nimirum patienti paratur, texiturque cœlestis corona, nec alteri, ut videre est in hoc beato Præsule.

Quod illi, hoc & aliis, qui in morbis, hoc est illustri Patientiæ palæstra, se viros probarint.

S. Hugo Abbas Bonæ Vallis, religiosum in sua vocatione nutantem confirmârat aliquando, hic deinde in gravem morbum incidit, & in eo se fortem, & mirè patientem exhibuit, nec defuit Patientiæ sua merces. Ei quippe se visendum obtulit S. Job, olim Patientiæ miraculum, & hæc illi.

Henriquez in fasc. SS. Ordin. Cist. l. 2. Dist. 2. c. 5.

Ego sum Iob, quem Pater misericordiarum misit ad te consolandum. Vt ego in simili infirmitate patiens fui: sic & tu. Ideò florebis mecum, & metes quod seminasti.

Dixit, & videri desiit. Visionis fidem docuit eventus. Die quippe sequenti obiit; & S. Hugoni, mira gloriæ luce coruscus apparuit. Adeò verum in morbis jaci semina, quæ deinde metes in gloria, æternáque beatitate, quam & inchoare videris, cùm morbis aliis atque aliis affligeris.

Histor. Societ.

Quod præsentiens P. *Ignatius Balsamus* è Societate JESU religiosus in paucis, & mirè patiens, octodecim morbos, cum quibus conflictabatur, appellare solebat *domesticas suas beatitudines*.

Rebatur enim, & benè, beatum esse se à morbis, & in lectulo suo, domesticisque angustiis, beatitudines invenire, quas deinde meliore sorte, magnoque fœnore transferret in cœlos, Deique Regiam.

Bollandus 22. Febr.

Et hinc ei ipsa corporis ægritudo erat in primis votis, uti & *B. Margaritæ de Cortona*, quæ nullis invidebat magis, quàm ægris & languentibus, quorum omnium & langnores, & ægritudines in seipsam transferre voluisset. Sic enim, inquiebat: *Omnes vallatos, & oneratos morborum angustiis, sinu si possem pœnis exuerem, & me solam iisdem induerem.*

Wadingus de Annal. Minor.

Adeò illi in amoribus erant ipsæ morborum angustiæ. Quod illi, hoc & *B. Iacobo à Marca* ordinis D. Francisci, qui cùm annis omnino triginta & podagræ, & colicæ doloribus mirè afflictus fuisset, nunquam magis, & Deum laudare, & exultare visus. Terris vivere desiit, & Cœlo cœpit, in senectute bona, plenusque dierum, utpotè, qui recenseret vitæ annos quinque supra centum, à quibus beatæ redditus æternitati Anno Domini 1506. Quæ illi à morbo obvenit Beata Æternitas, eadem & aliis, & quidem sine flammis expurgatoriis.

B. Caritati, Virgini sanctissimæ, duobus diebus ante mortem Deus purgatorii pœnas (quas aliàs subire debuisset, vel ex eo quòd sororibus suis defectus, quos notarat, ingenuè, & candidè non aperuisset) mutavit in morbi præsentis angustias, quæ illi fuerunt pro purgatorio.

Ioan. à Maria.

Fuit autem is morbus febris ardentissima, quæ illam tenuit, adussitque ad horas octo supra quadraginta, quibus totis in æstu illo febrili fuit, & eo quidem ut illi ferendo non esset, nisi adfuisset vis altior.

Adfuit porro à Christo Domino, qui illi se videndum dedit, & quidem spinis coronatus, ut & cœlesti voce, & dolorosa illa specie ei animos faceret ad patiendum, & tolerandos illos ignes febriles, qui cum vita extinguendi erant, & mutandi in æternum, ac cœleste refrigerium in sede beatitatis. Ut & tibi in illud aliquando mutentur, *Amice Lector*, age & febres, & podagram, & alios quosvis à morbo dolores, forti animo patere, ac supera, ut tibi etiam hîc sint pro purgatorio; & arrha æternæ beatitatis: cui vix ullus inscribitur, qui non ardua pro Christo sit passus.

§. 2.

Pars secunda, seu secundus Actus Patientiæ in morte, cùm eam natura, seu debitum, à nobis exegerit.

QUæri hîc potest, quid ex natura sit mors? quid deinde ex virtute, & virtutis præmio? quid denique ex vitio?

Ex natura mors nihil aliud est, quàm solutio illius vinculi, quod inter corpus, & animam intercedit: ea dicitur *naturæ debitum*, quia eam exigit natura corrupta à peccato; non exegisset, si eo libera atque immunis fuisset. Quid mors ex natura?

Et hinc etiam è Siracide dicitur *Testamentum inferorum, testamentum hujus mundi.* *Eccl. c. 14. v. 12.*

Vocatur *testamentum*: ut enim hoc, sublato testatore, qui illud condidit, revocari non potest: ita neque mors, sublato primo parente, tolli unquam potest: cum ea mundo, posterisque, velut in testamentum scripta & data sit.

Vocatur deinde *testamentum inferorum*; quia sub id temporis, nemo unus omnium in cœlos evolabat, sed ad inferos, vel puniendi, vel certè detinendi, mittebantur mortales omnes.

Vocatur denique *testamentum mundi*, quia nimirum hic mundus, quantus quantus est, à primo Parente in testamentum, Patriamque hæreditatem, nihil accepit nisi duas illas, easque fatales voculas, *Morte morietur*, infelici sanè, & pudenda hæreditate.

Dicitur eadem mors & *jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium*, ut scitè Sapiens. *Eccl. c. 40. v. 1.*

Terram appellat omnium matrem, è cujus sinu primùm egredimur, deinde urgente fato in eandem regredimur.

Ita enim se res habet ex naturæ lege, ac necessitate: à prima vitæ luce ad ultimas sepulcbri tenebras eundum est, & sic ab ortu in occasum, à nativitate ad mortem properandum.

De hoc & illo, seu debito, seu testamento, seu etiam jugo, sic Tertullianus:

Mutuum debitum est inter se nativitati cum mortalitate: forma moriendi, causa nascendi est. Nascendi, inquam, in peccato. Hoc si abstulisset à genere nostro, vitam hanc excepisset suavis & amœnus sopor, nec unquam acerba gravisque mors oppressisset. *L. de Carne Christi c. 6.*

Vidimus quid ex natura sit mors, attendamus quid sit ex virtute, aut virtutis præmio; alia quippe mors justis; alia impiis. Quid mors ex virtute? quid ex vitio?

D. Ambrosio, *justis, mors, quietus est portus: nocentibus naufragium putatur.* *L. de bono mortis, c. 8.*

Nimirum hæc vita, & hoc sæculum, est *quasi mare*, quo jactamur: *in eo ventus validus, & magna tempestas: unicuique enim sua cupiditas, tempestas est*, inquit D. Augustinus. *Serm. 19. de verb. Dom.*

Et quia alia atque alia cupiditas, hinc alia, atque alia quoque tempestas est: si cupiditas sit ex rationis beneplacito, ex Dei lege, & normis virtutum; inducit animam *in quietis portum*, & quidem quietis æternæ: sin autem cupiditas & cum ratione, & cum virtute, & cum Deo pugnet, animam infelicem æterno salutis naufragio demergit in profundum inferni:

D. Augustino *mors justi* est *meritum: mors impii supplicium*: ut enim ille ipse S. Præsul *per ineffabilem Dei misericordiam, & ipsa pœna vitiorum transit in arma virtutis, & fit justi meritum supplicium peccatoris.* *De Civit. Dei l. 13. c. 4.*

Ita mors, quæ primùm à Deo vindice decreta fuit ut pœna peccati; ab ejusdem miseratione jam transiit in arma virtutis, & quod prius peccatoris erat supplicium; *fit deinde justi meritum*, dum scilicet acceptatur cum patientia & consensione cum divina voluntate.

Supra. Hinc eidem D. Augustino mors justorum *instrumentum fit per quod transitur ad vitam*, & quidem æternam: & contra mors impiorum, quo itur ad mortem, & quidem etiam æternam.

Lib 4. Et inde Clementi Alexandrino *mors justi est porta, & principium veræ vitæ*; mors autem impii est porta, Apoc. c. 20. & principium veræ mortis, quæ D. Joanni dicitur *mors secunda*; sic enim de injustis: *Pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda*. Ab hac improbi *angustantur ad vitam: dilatantur ad* Mor l. 11. c. 29. *miseriam*: ut rectè D. Gregorius. D. Chrysologo Serm. 108. mors justi est velut ejus nativitas, inchoatio vitæ melioris, imò & ipsa vita; sic enim de justis. *Morte nascuntur, sine inchoant, occisione vivunt: & in cœlis lucent qui putabantur extincti*. Nec mirum cùm ita nascantur, inchoent, & vivant à morte, ut æternùm vivant vita beatiore, quæ nescit occasum. D. Paulo Gentium Apostolo, Bonis, *mori lucrum est*: uti è contrario malis est *grande dispendium*: boni enim vel ipsa morte acquirunt divitias nullo ævo perituras, & majores thesauris omnibus, quos celant gazæ etiam opulentiores: malis autem decedunt etiam opes illæ, dives supellex, aurataque palatia, quæ insano sumptu sibi extruxerant.

Epist. 20. *Nemo nascitur dives, quisquis exit in lucem, jussus est panno & lacte esse contentus: ab his initiis nos regna non capiunt*, inquebat Seneca.

Quæ nascendi conditio est, eadem & moriendi: ut nudi nascimur, sic eximus & nudi; nudi, inquam, à mundi spoliis; quibus dum exuuntur mali, immane faciunt dispendium, & quibus dum carent, & carucrunt boni, grande in morte lucrum faciunt. Et hinc

Mors probis est veluti blandus, & dulcis somnus. Is fuit P. Francisco Suario è Societate JESU. In ægritudine, quæ illi fuit extrema, cùm incidisset Alegambe in Biblioth. Societ. in animi deliquium, jamque crederetur expirasse, sibi deinde redditus in cygneas illas voces erupit: *Nunquam putassem tam dulce, & tam suave esse mori*. Justo nimirum ut à bona conscientia dulcis, & suavis fuit vita: sic & dulcis & suavis mors accidit, estque illi velut quidam concentus & harmonia, improbis autem luctus, mœror & tristis ululatus.

Testem amo è multis unum, D. Franciscum Assisium.

Hic morti proximus jussit Fratres suos vocem laxare in suaves modulos, & sibi accinere *Canticum*, ut vocabat, *Solis*. Erat illud cantilena spiritualis, qua utebatur Vir sanctus, ubi amplior gaudii seges assurgebat, uti re etiam ipsa nascebatur impendente vitæ mortalis occasu. Et hæc pauca de discrimine, quod est inter justorum mortem, atque impiorum, quo tamen non obstante, id astruo, mortem & his, & illis uberem patientiæ materiam præbere, majorem quidem impiis, minorem verò piis: quia & his, Mors naturæ malum. & illis quoddam *naturæ malum* est, quod æquo animo ferre, insignis est patientiæ; & benè de Deo merendi occasio; & quidem uberior impiis, quibus dum mors gravior accidit, sic & cœlo merendo aptior, si & in extremo vitæ limine resipiscant, & sese offerant veluti destinatas morti, & divinæ Justitiæ victimas: quæ dum non invitè cadunt, sed sponte; & posteris relinquunt insigne patientiæ documentum, & sibi etiam meritum acquirunt.

Fortunæ spolium. Accedit quod (ut ante insinuavi) *mors* sit veluti quoddam *fortunæ spolium*: spoliat enim hominem bonis omnibus, quæ liberali manu fortuna dederat: & hoc spolium placido, ac libenti animo pati, patientiæ est liberalis, & illustris apud Superos meriti.

Cap. 14. v. 1. Si enim verum illud Ecclesiastici. *O mors quàm amara est memoria tua homini habenti pacem in substantiis suis*. Si, inquam, amara est vel ipsa sola memoria; quàm amara erit mors ipsa?

Certè, ut inquit D. Chrysostomus, apud Antonium in Melissa, *mors hominis divitis & fortunati duplex est*. Una corporis, altera divitiarum, & felicitatis: & his enim, & illi moritur, dum ab his æquè, ac ab illis à morte separatur, & eam separationem æquanimiter tolerare, magnæ est patientiæ, & majoris, quàm esset homini misello, & pauperculo. Verum enim illud Senecæ. *Vita misero longa, felici brevis*. Verum & illud Platonis. *Molestior fortunatis mors, quàm laboriosè viventibus*. Quod si molestior illis, certè & patientiæ illustrioris; illis pavor est, his autem quodammodo desiderium. Verissimum enim illud Secundi Philosophi. *Mors divitum pavor, pauperum desiderium*.

Postremò, mors homini est velut *ultimum vale*. Ultimum vale. A morte enim jubetur Pater filio, filius Patri, Amicus amico dicere *ultimum vale*; & longum ac fortè æternum vale. Et hoc dicere, quia ut molestiæ, & doloris plurimum habet; ita & patientiæ.

§. 3.

Pars tertia, sive tertius Actus Patientiæ, exilium æquo animo ferre.

Exilium à nonnullis æquiparatur morti: per hoc enim & Patriæ, quæ longè carissima est, & Amicis omnibus, & consanguineis, & bonis omnibus, quæ vel natalium conditio dederat, vel fortunæ benignitas affuderat, moritur homo, dum iis privatur omnibus: & hinc illud æquiore animo tolerare illustris patientiæ vel documentum est, vel exemplum.

Et ita toleravit S. Athanasius, invictus in malis Præsul. Hic Juliani Apostatæ jussu cùm Alexandria in exilium pelleretur, videretque Christianos, ceu amantes filios, circa se collacrymantes, ipse siccis oculis, hilari mente, amœnaque voce sic ad illos:

Bono animo estote, nebula enim est, quæ brevi evanescet. Sozomen. l. 5. c. 14.

Exilium suum *nebulam* appellat; quia ut hæc in tenues auras abit, atque evanescit ad minimum afflatum venti: sic & illud sublato brevi Juliano (quem afflabit aura mortis) citò finietur, & dissipatâ illa persecutionis nebulâ, & sua Athanasio redderetur Alexandrina sedes, & populo afflicto serenitas.

Vaticinium sancti Præsulis probavit eventus, & objecta Juliano monacho in mentis excessu, etiam species, de qua sic ille præsago spiritu:

Aper sylvestris, hostis vineæ Domini, scelerum in Christum dedit pœnas, & mortuus jacet; ne amplius Christianis insidias struat. Theodor. l. 3. c. 19.

Quod compertum accidisse eo ipso momento, quo hæc efferebat monachus, Deo, factam servo suo Athanasio injuriam, ulciscente.

Quod D. Athanasio datum est: hoc & D. Cypriano: hoc & S. Chrysostomo. exilium & hi quoque passi sunt, illustri sanè patientia, & invictâ in adversis fortitudine: quam ut imiteris, Christiane Lector, ubi pauca sub oculos ponam, quæ etiam exuli solatio sint, & doloris lenimento.

Primum erit illud, quod D. Augustinus ad tyrannum, qui D. Cyprianum exulem fecisse se arbitrabatur. Sic enim ad illum:

Arbitraris, ô tyranne, de patria sua in alienam te excludere hominem Dei? falleris, ille in Christo nusquam est exul, in carne ubique est peregrinus. Serm. de D. Cypriano.

Verè *nusquam exul*, quia ubique Dei, ubique Christi, qui & illi Pater, & patria, & omne bonum est. Quod ipsum & agnoverat, & prædicârat ille ipse D. Cyprianus, qui sic aliquando ad Thibaritanos:

Solus non est, cui Christus in fuga comes est; solus non est, qui templum Dei servans, ubicumque fuerit, sine Deo non est. Et quia nunquam sine Deo, nunquam exul. Epist. 56.

Alterum est, quod viro forti omne solum patria, adeoque nulla pro exilio. Et hic D. Basilii sensus fuit: juvat illum audire etiamnum spirantem in scriptis.

Exilium,

Exilium, inquit, *non cognosco, qui nullo loco circumscriptus sum: ac nec terram hanc, quam nunc incolo, meam habeo, & eam omnem in quam projectus fuero, pro mea duco*; quod si omnis terra pro mea est: nulla certè pro exilio.

Aliud, quo etiam leniri potest omnis dolor, est, quod omnis terra exilium sit homini coelis nato. Hinc, ut inquiebat Hugo Victorinus.

L. 3. Didascal. c. ult. *Delicatus ille adhuc est, cui patria dulcis est; fortis jam, cui omne solum patria est: perfectus, cui mundus totus exilium est, ille mundo amorem infixit; iste sparsit, hic extinxit.*

Et ita extinxerat S. Adelardus Corbeiæ Abbas, Caroli Magni Consobrinus, ejusque Palatii magister. Hic à Ludovico ejus filio in exilium ejectus extimulante quorundam aulicorum invidia: non modo æquo tulit animo: sed & lubenti, & grato; in ea quanta quanta erat injuria Dei unius nutum, ac voluntatem attendens, cui scilicet uni & se, & sua committebat omnia. Quod & apertis verbis declamatum voluit, cùm enim, & procerum votis ac precibus, & ipsius etiam Ludovici voluntate, atque imperio revocatus esset ab exilio, & nonnemo Imperatorem culpæ illius reum argueret, sic S. Præsul: *Non huic*, inquit, *non huic imputetur, sed Deo, cujus nutu volvuntur omnia*. Tum ad Cæsarem, & Proceres conversus: *Nihil tibi*, inquit, *ô Cæsar, nihil in terra: nihil, ô Proceres, in mundo sine Deo, ejúsve seu jussione, seu permissione.* Dixit & eodem vultu, animóque, quo in exilium ierat, ad se, suosque redit. Et ita redeunt præcelsæ mentes, quibus in oculis est unus Deus.

§. 4.
Pars quarta, seu Actus quartus Patientiæ. Proscriptionem bonorum omnium forti animo excipere.

EST hæc non minima Patientiæ laus: bona, quæ jam indueris, etiam per vim exuere; cujus rationem reddit D. Augustinus in epistola, quam olim
Epist 40. dedit ad Paulinum, & Tarasiam; ubi ponit discrimen longè maximum inter ea bona, quæ desunt, & quæ adsunt: illa sunt in desiderio; hæc in amoribus: *illa velut extranea reputantur; hæc verò veluti membra præciduntur*. Et hinc dolor est & gemitus.

Amplius dico, bona, quæ jam in alta pace possederis, sunt tibi adinstar cordis; imò & cor ipsum, quod avellere longè durissimum, & propè fatale.

Esse autem *cor* divitiis, probat illud Labani ad Iacob, qui è domo illius extulerat opes amplissimas; sic enim ad illum:

Gen. c. 31. v. 26. *Quare sic egisti, ut clam me abigeres filias meas?* in Hebræo legitur. *Quid fecisti? & furatus es cor meum*, Idest interprete Caietano. *Furatus es meas divitias, quæ mihi erant instar cordis*.

Quod si divitiæ homini opulento veluti membra sint, imò veluti cor, quod in eo est princeps membrum: liquidò constat istud, eas per vim, & nefas exscindere, eas violenta manu evellere, esse quasi è corpore membrum exscindere, & cor evellere: quod fieri non potest sine ingenti doloris sensu, quem ferre, quem moderari, quem vincere, est etiam insignia Patientiæ.

Et quia subinde, imò sæpiùs id accidit, in causa fidei, ac religionis, etiam hoc quo vivimus ævo: huic malo levando serviet hæc pagella, & in ea Viri prænobilis exemplum illustre.

Is erit Franciscus Tregianus, nobilis Anglus, qui magistrâ patientia depugnans inclaruit.

Vocatus hic erat ad hæreticorum tribunal, quod etsi detrectare potuisset, noluit tamen: Venit igitur, non sordidatus, non pulla (ut reorum mos est) veste indutus: sed byssino amictu magnificè splendens: crederes ire ad epulum nuptiale, non ad audiendam contra se feralem sententiam.

Ea porrò fuit ejusmodi, aut perpetuus carcer, aut bonorum omnium proscriptio: Hanc, ut sibi delegit inclytus heros, simul & eam vocem extulit.

Pereant bona, quæ si non perirent, forsitan dominum perderent.

O veram patientiæ vocem, quæ factis, & perseverantia probata, jus illi dedit ad ea bona, quæ neque pereunt, neque se possidentes perdunt: sed æternis bonis cumulant, ac beant.

Ad eam bonorum omnium jacturam, quæ est à proscriptione, seu ea religionis causa infertur, seu etiam alia; addo & illam, quæ est ab adversa fortuna adversis in vita casibus, qualia sunt aut naufragium, aut incendium, aut rapina, aut similis aliquis eventus, ex quo nascatur extrema pauperies, & patiendi materia: quo in genere illustre est illud, quod de S. Teresiæ vaticinio memorant Annales.

Erat in Hispania mercator prædives matri Teresiæ, & ejus sororibus in paucis addictus, quas & juvare solitus, & frequentibus, ac liberalibus eleemosynis donare. Hic die quadam à Priorissa illius Asceterii rogavit ut matris Teresiæ precibus sese impensius commendaret. Fecit illa, & quidem sedula. Acceptis porrò litteris, mercatori rescripsit Teresia; se jam inaudisse quibus, & quantis beneficiis sorores suis afficeret, ideóque Deum pro illo sæpius orasse, & modò, cùm rogaretur, fecisse se impensius, tum & addidit illud pro coronide. A Deo se cognovisse, quod nomen illius scriptum esset in Libro Vitæ: tum & adjecit signum unde certò nosset se vera, & certa scribere. Fuit autem illud ejusmodi: *Ab hora qua meas accipies, nihil tibi in vita succedet prosperè, sed adversa omnia.* Vaticinio respondit eventus; exiguo enim temporis intervallo ob infame naufragium, & navium suarum jacturam coactus est foro cedere.

Quid hic amici, & affines? hominis miserti, suis eum pecuniis levare omnes, ut de novo fortunam tentaret, si fortè deinceps parens esset, non noverca; sed en altera quoque vice pessimè cessere omnia; quod ut vidit, acceptis secù rationum suarum libris, carcerem sponte subiit; & vincula induit non invitus.

Quid inde? mercatores, in quorum ære fuerat, eratque, ne viro, utpote probatæ vitæ, atque innocentiæ, molesti essent, ab intentanda lite alisque cessarunt probè. Neque tamen ex eo melior, & lautior mercatoris fortuna: vitam enim reliquam exegit pauperculus, & bonis exutus omnibus.

Hic quærere lubet, hic & mirari stupendas divinæ Providentiæ vias, ac leges. Legitur à Teresia illius nomen scriptum in Libro Vitæ. Et pro signo datur bonorum omnium spoliatio, paoperies, & insignis patientiæ materia, etiam ad extrema vitæ, mortisque confinia. Sed quorsum & ista? Ut intelligas neminem inscribi Libro Vitæ, qui non sit passus, & modum, rationemque ut quis inscribatur, non aliam esse, quam patientiam: ut & hanc amare discas, & sequi.

§. 5.
Pars quinta, seu quintus Actus Patientiæ in injuriis, bono nomini illatis.

VEtustæ memoriæ Authores bonam famam existimabant esse dotem divinæ mentis; quod multis probavit Æschines, & ex eo maximè, quòd majores statuendam illi Aram, ut præcipuæ Divæ censuerint.

Error fuit, non abnuo: sed tamen, qui in aperto posuit illud, quantum, & quàm prænobile bonum esset integra fama, & quanti faciendum etiam in humanis.

Certè

Certè tanti, quanti nec divitiæ, nec sceptra; nec coronæ, imò quanti nec vita. Est enim bonum quoddam altioris ordinis; quod ut servetur integrum, intactúmque etiam vitam perdunt, prodiguntque excelsæ mentes, quibus in primis curis, atque amoribus est bonum nomen, quod dum in suis amat, quæritque Romanus sapiens, sic ad illos: *Ingens intervallum inter te, & cæteros fiat.*

Epist. 18.

Hoc est ita vive, ut sis supra vulgus, ut virtute, ut præstanti vitæ ratione multum distes à cæteris: distabis autem fama boni nominis. Quæ si tanta est, & facienda tanti, profectò liquet quàm excelsi animi erit injurias ei illatas invictâ patientia vincere, quod in præsentia demonstrare mihi propositum est, non tam verbis, quàm factis.

Antiquum illud, & perelegans Valerii Maximi pronuntiatum: *Capi virtus nescit, patientia dedecus ignorat.*

Lib. 3. c. 2.

Et ita ignorasse videntur ii omnes, qui ad labem bono nomini aspersam vel muti, & elingues, vel surdi, ac cœci, & quasi sensu omni destituti.

Talis fuisse visus est Eulalius monachus in quem unum alii monachi conjicere quidquid vel in monasterio, vel etiam ab ipsismet perperam actum esset. Crederes non hominem esse; sed vile jumentum, & asellum, in cujus humeros, & clitellas congerebatur quidquid usquam domi sordium est, ut iis, & sibi & aliis gravis emittatur, & se in cloacam exoneret: sic Eulalius omnium in se culpas admittebat, & impositas pro iis pœnas excipiebat, explebatque quàm promptissimè, etiam nocentium pœnitentias, hoc est biduana, & triduana jejunia subibat unus ipse, licèt penitus innocens: & eò res evasit, eò fratrum querelæ auditæ ab Abbate, ut de illius extrusione è monasterio non semel actum fuerit: & verò extrusus fuisset, nisi superior etiam miraculo de illius innocentia, ac sanctitate à Deo edoctus fuisset.

Vita PP. l. 5. c. 49.

Fuit autem miraculum ejusmodi. Eò loci, ac temporis exercebantur fratres mattulis aptè concinnandis, vel ut otium vitarent, vel ut inde aliquid lucelli acquirerent, unde & victitarent. jussit igitur Abbas, ut omnium omnino mattulæ deferrentur, tum ignem luculentum accendi, tum fratrum omnium mattulas in eum conjici.

Mirum dictu, visuque! aliorum omnium mattulæ arserunt illicò, & in mœstos cineres abierunt: unica Eulalii mattula superstes è flammis purior evasit.

Testis hæc fuit innocentiæ Eulalii, nocentes aliorum linguas ignis ipse damnavit, qui mattulas absumpsit. Nimirum lingua maledica ignis est, igne puniri debuit, atque damnari:

Sed quid Eulalius? quid & illius fratres? attoniti omnes ad ejus genua accidere, veniam precari, mirari demissionem, laudare patientiam probatam etiam miraculo.

Unus Eulalius seipsum damnare, seipsum lugere, suamque sortem. Ecquid enim, inquiebat:

Væ mihi misero, væ infelici, quia & humilitatem meam perdidi, & patientiam tot annis, tot laboribus, & pœnitentiis partam.

Dixit, & nocte intempestâ è monasterio excessit, & in eremum secessit, profundamque speluncæ noctem; ut uni Deo notus, ignotus esset omnibus. Nimirum *benè qui latuit, benè vixit*: & ita latuit, ita vixit deinceps Eulalius.

Vidisti, Amice Lector, confirmatam etiam miraculo patientiam: excipe aliam illi non absimilem, probatam etiam primæ veritatis oraculo.

Erit illa S. Petri, è Dominicana Familia, invicti Martyris.

Hunc etiam in cellula convenire solitæ lapsæ de cœli curia Virgines, Agnes, Catharina, Cæcilia, assumpto ad eam urbanitatis scenam habitu virgineo, qui etiam pateret oculis.

Luce quadam meridiana cùm in eadem Petri cellula colloquerentur, & cœlum quodammodo facerent è cella, religiosus unus aliquis fortè pertransiens, per fenestellam, quæ erat in porta, & quà patebat aspectus in cellulam, vidit Petrum, cum supra dictis illis Virginibus.

Vidit, & abiit attonito similis, & Priorem illicò convenit, retulitque in fratris Petri cellula visas à se tres puellas miri decoris, miti & splendoris: sed puellas, contra claustri leges, & religiosæ clausuræ capita; quod ingens erat piaculum, & grande nefas.

Hæsit prior & ipse rei novitate attonitus, ratus ex vero puellas esse, & quidem è mundo hoc aspectabili, tum Capitulum de more coëgit, & vocatia Patribus Fratrem Petrum adesse jussit veluti reum infandi criminis; tum illi in faciem admissum facinus objecit, tum duriùs increpitum ad carceres damnavit.

Quid hic Petrus? quid invictus Christi pugil, & benè doctus in Patientiæ schola discipulus? Obtruditur infame scelus, agitur de bono nomine, de jactura famæ, de perenni infamiæ nota, quæ illi erat inurenda: agitur de vinculis, & compedibus, de obscura unius carceris nocte.

Verùm, ut de illis agatur, tacet tamen Petrus, & tum innocentia sua se involvit, tum patientia tuetur, & silentio, atque in Deum fiducia.

Interea mittitur in carcerem, probris, & contumeliis oneratur magis, quàm vinculis: nihilominus tacet, nec linguam expedit, nec verbulum fundit ad aliquod pro innocentia sua testimonium.

Labuntur interea dies aliquot in obscuro carcere, in quo illi una lux erat ab oratione, & piis cum Crucifixo colloquiis, inter quæ fortè elabitur illud, *Domine quid feci?*

Dixit, & siluit, cætera quippe dixêre lacrymæ, profundique gemitus; quibus dum pluscùlum indulget, simul illam audit à Crucifixo vocem, *Et ego, Petre, quid feci?*

Hic astupuit Petrus, & quà dolore, quà amore victus seipse damnavit. Quid enim, aiebat, bone JESU Servator optime, quid doleo? quid gemo? quid queror? Tu Dominus, ergo servus; tu Deus, ego vilis homuntio; tu ipsa innocentia, ipsa sanctitas, in quam cadere non potest vel umbra peccati; ego ipsa infirmitas, iniquitas ipsa vel à primo natali die, vel ab ubere materno: non est, ô *Domine*, quod ingemiscam, quod conquerar, quod læsæ famæ indoleam, quod vincula damnem, & longam carceris noctem; illam, illam subibo, dum voles, ô JESU, etiam in ævum omne. Dixit, & dolore oppressus conticuit.

Et ita conticuit aliquando *S. Romualdus*, Abbas longè sanctissimus. Hic aliquando accusatus pudendi criminis, tacuit tamen, nec illud diluere laboravit, etsi posset quàm facillimè. Quid inde? Ipsius Religiosi plus æquo creduli, plus æquo & temerarii, ausi Præsuli suo, non sine labe boni nominis, atque authoritatis dispendio ei gravem pœnitentiam imponere. Admisit ille, nec verbulo detrectavit, & mensibus omnino sex à sacro altari, & divinis officiis sese subtraxit; adeo & suæ famæ contemptores Viri sancti, & contumeliarum amantes.

Quo in genere nihil illustrius *Sancta Theodora*, quæ in paucis amans pudicitiæ, ut eam in tuto poneret, virili habitu inter monachos recepta opportunè latuerat annis compluribus, cùm ecce, seu dæmonis invidia, seu hominum malevolentia incusatur, quod Virginem corrupisset. Quid illa? tacet, & sua innocentia se involvit: at non evolvit objectum crimen, non diluit illatam bono nomini, & famæ suæ calumniam, quod tamen poterat, si modo se fœminam

minam dixisset: sed patientiæ, & humilitatis retinens magis, quàm famæ, infantem ab effronte illa & pervicaci meretricula obtrusum accipit ut suum, complectitur, fovet, nutrit ad annos.

Quid deinde? ejicitur è monasterio, è fratrum consessu, non sine scommate, atque infamia, & tamen & hanc, & illud silentio premit, & per annos omnino septem in vilissimo tuguriolo delitescit, nota uni Deo, & Superis etiam grata; at ingrata, invisaque mortalibus, & maximè fratribus suis, quibus (ut rebantur) eam infamiæ notam inusserat; nec ea macula libera fuit, nisi post fata, & solutam è corpore innocentem animam; tum enim cùm apparuisset fœmina, & seipsos incusare, & damnare omnes, & in *S. Theodora* Patientiæ, atque Humilitatis miraculum demirari, amare, & certè etiam prædicare.

At unde his & illis tantus ad patiendum animus? Unde & ea vis animi, ea constantia in injuriis? Utique à Christo, probè memores, invictæ illius patientiæ; ac deinde & hujus, quod aliquando Sidonius Apollinaris: *Pauca toleramus, si recordamur quid biberit ad patibulum, qui invitat ad regnum.*

Bibit enimvero, non modò fel aceto mixtum: sed & scommata, & blasphemas voces auribus hausit, & tacuit. Et hinc etiam tacent illius æmuli grandes animæ.

Accedit quod maledica illa verba, & noxiæ bono nomini voces, pro unionibus, & gemmis habeant, atque excipiant.

Ita habuit, ita excepit aliquando frater *Iuniperus*, D. Francisci socius. Hic si audisset in se jaci scommata, & petulantis linguæ jacula; vestem explicare, sinumque diducere solitus, tum blanda voce, vultuque ad hilaritatem composito dicere: *Iacite, jacite in sinum meum, jacite uniones, & gemmas illas, pretiosiores utique iis, quas fundit Oriens.*

Dixit, & has in calumnia pro remedio, imo & pro solatio habuit: habebis & ipse. Et hoc tibi primum erit remedii.

Alterum erit fiducia quædam in parata Dei providentia, quæ illas novit opportunè dilnere: & ita diluit in D. Francisco Assisio.

Cùm hic per Lombardiam iter faceret, à Viro locuplete exceptus hospitio, & prandio etiam liberali; in quo cætera inter fercula, erat etiam capo altilis.

Invidit malus dæmon, invidit & malevolus aliquis, qui se mendicum improbè fingens, pro foribus stetit, oravitque per verendum Dei nomen, ut sibi
Wadingus tom. 1. ad Annal. Min. quia eleemosinam largiretur.

Nec mora Franciscus in pia opera profusus, & præceps, illicò partem assi caponis manu prensat, & fert mendico.

Debuit ea Viri sancti liberalitas omnem invidiæ conceptæ amaritiem eluere; sed exacerbavit magis: ratus enim oblatam opportunam calumniandi occasionem, caponis partem servat in diem sequentem, ut eam Francisco concionanti in faciem obtrudat, multitudini ostentet, indeque probet nequaquam pro Sancto habendum eum, qui ea ciborum lautitia uteretur: sed potiùs pro helluone aliquo, ventri, & abdomini dedito.

Videri poterat pulchrè adornata calumnia, quæ Viri aliàs sanctissimi bonum nomen famamque inficeret, ac perderet.

At secus omnino accidit, Deo servi sui innocentiam, & abstinentiam protegente. Mox enim pars illa caponis, ut publico data, & spectantium oculis oblata; non jam carnis, aut caponis pars est visa: sed piscis assi.

Et sic probè elusa & invidi illius malevolentia & petulantia, Sanctoque Francisco servata fama, & partum jam à sanctitate nomen. Tanti refert Deo omnia in spe ac silentio commisisse.

Tertium, quod animos facit ad illustrem in injuriis patientiam, est interna pax, & mentis tranquillitas, quæ ab hac servatur; & sine illa perditur. Ea porro summi in terris est momenti; ut enim aliquando Cardinalis Bellarminus: *Melior est uncia pacis, & charitatis, quàm libra victoriæ.*

Abjectæ in terras animæ, & cœlestium inanes, vicisse se credunt, si verbulum bonæ famæ noxium illico retundant, & refellant, ita victores, non victi: at secus autumant grandes animæ, & cœlis natæ. His omnia victoria est in patientia, in pace, in mentis tranquillitate, quam servant etiam in medio injuriarum turbine, atque tumultu.

S. Franciscus Sales ab aliquo perfrictæ frontis homine graviore affectus injuria, etiam bono illius nomini valdè noxia, cum dissimularet, ab uno è domesticis monitus est impendere in dies prope singulos ejusmodi scommata, nisi probè repelleret, ac retunderet impudentium injurias, scitè respondit: *Et quomodo nobis integra erit pax animi? quomodo & serena illius tranquillitas? Et hæc & illa ibis in tenues auras, nec constabit sibi.* Dixit, & tacuit, Deoque uni & se, & famam suam commisit, ratus etiam sibi servandam integrã, si integra maneret pax, atque tranquillitas.

Quartum, quod solatio est in injuriis à maledica linguâ illatis, est illud, quod sic & exerceantur, & purgentur boni. D. *Franciscus Assisius* rogatus aliquando cur Deus etiam in familiis alias sanctissimis permitteret esse quosdam malignos, qui innocentes *Annales*
viperina lingua infestarent? repondit *Quia boni sine* *Minorum.*
malis esse non possunt boni; quia nec exerceri, nec purgari. Et hoc est quod ante extulit D. Augustinus: *Omnis malus*, inquit, *aut ideo vivit ut corrigatur, aut* *In Psal. 54.*
ut per illum bonus exerceatur. Et D. Gregorius Pont. Max. *Ipsa malorum societas*, inquit, *purgatio bonorum est; boni, si sine malis sint, perfectè esse boni non possunt, quia minimè purgantur.*

§. 6.

Pars sexta, sive sextus Actus Patientiæ in toleranda inhospitalitate & inurbanitate.

INhospitalitas etiam aliquam contemptus, atque ignominiæ labem aspergere videtur bono nomini, & mortalibus, maximè si incurrit in virum magnæ inter suos notæ, & primæ inter illustres familias nobilitatis, qualis fuit ea quæ aliquando incidit in Franciscum Ioiosæum.

Hic ex Duce tota Gallia celeberrimo, jam Christi pauper arctiorem Cappucinorum disciplinam secutus, pedes de more dum peregrinatur, fortè divertit ad pagi dominum, clientem olim suum: homo hæreticus, ut adesse Capucinos intellexit, per internuntium famulum jubet exesse, & abire in malam crucem. Non tamen abiit Ioiosæus: sed invicta parianria eam hominis inurbanitatem, & barbaram inhospitalitatem dissimulans, à famulo summis precibus impetravit, ut clam Domino, etiam incœnatis in stabulo nocte illa liceret esse. Annuit famulus, vel evictus boni Patris iteratis precibus, vel etiam quadam miseratione commotus.

Igitur in stabulum admissi, jucundissimè illi quidem noctem traduxere; memores illius charitatis, quæ è cœli regia, è sinu Patris Christum Deum in stabulum attraxit, in quo & nasci voluit, & primùm quiescere rudi in stramine. Ubi sic exacta nox, albente primùm cœlo abiere.

Haud multum confecerant viæ, cùm Franciscus idoneum nactus hominem, Dynastæ renuntiari jussit Ioiosæum Ducem pro hospitio gratias agere.

Perculit hominem inopina denuntiatio, maximè verò cùm intellexit ex famulo noctem totam exegisse in stabulo: moxque conscenso equo Dei famulum assecutus, ad pedes desiliens, ac genua amplectens,

dum inhospitalitatis suæ errorem excusat, etiam fidei errores exuit.

Leviter enim increpitus à Ioiosæo, monitusque ut Christi seu paupertatem, seu patientiam, seu etiam humilitatem in illius servis agnosceret, saniorem mentem induit; & religioni Catholicæ, Deoque additus est. Tantum apud illum valuit ea, quæ in Dei servo enituit virtus.

Ea propè in momento Catholicum fieri persuasit, quod non suasissent etiam per plures annos & longæ, & argutæ de Fide discertationes.

Serm. 59. in Cant. Nimirum ut scitè D. Bernardus: *Citò persuadetur quod dicitur, dum, quod stupetur, ostenditur.*

Ostenditur, inquam non linguis, & inani vocis sono: sed opere, sed exemplo vitæ sanctioris; cui credunt omnes, dissentit nemo. Cujus ratio hæc *Epist. 16.* affertur à Seneca, *quia homines amplius oculis, quàm auribus credunt.*

Venio ad vitium inurbanitatis, ex quo nonnunquam sequitur gravis, atque acerba offensio; maximè si ea graviore cum damno sit conjuncta judicio mortalium etiam sapientum; uti fuit ea, quam hic subjicio.

Bessarion famuli rusticitate ab adipiscendo Pontificatu impeditus aliquando, æquissimo tamen animo tulit, & hæc tantum illi: *Mihi mitram, tibi galerum invidisti.* Nec ultra. Quid æquius? quid mitius? In humanis Pontificia Tiara, & honos, & potentia illi quodammodo adnata, habentur in summis: & his omnibus exciderat *Bessarion*, & hoc unius famuli inurbanitate, nec tamen ideo abit in iras, aut verborum tonitrua, aut irarum fulmina. Et nimirum omnia supprimebat assueta malis patientia, & eorum ubique victrix, quia ubique sua.

§. 7.

Pars septima, seu Actus septimus Patientiæ. In conviciis, contumeliis, injuriis etiam ab eo acceptis, cui feceris benè.

SI ab inimico, cui fortè feceris malè, convitia pateris, aliqua patientia opus est: si ab eo, cui nec benè feceris unquam, nec malè; majore: sin autem ab eo cui feceris quàm optimè, tum verò longè maxima.

Ratio hujus in oculis est, quia beneficium beneficio compensari, natura, ratioque voluit: pro beneficio maleficium reddi, nec natura nec ratio patitur. Una est Patientia, quæ illud sustinet, & tolerat non sine aliquo virtutis miraculo, utpote quod naturæ leges excedat, quodque illius superet vires.

Et tale aliquando vidit, amavit, stupuitque Antiquitas in muliere Alexandrina, prænobilis familiæ.

Huic parentes jam vita functi, & domum amplam, & reditus amplissimos relinquerant, quos dum cogitat in pauperes, in opera pia, in virtutum omnium experimentum impendere, D. Athanasium consuluit, certus stare illius consilio, ac decreto.

Alebantur tum temporis Viduæ multæ, beneficentia, & liberalitate opulentiorum, aut etiam Ecclesiasticis proventibus. Et hoc erat & caritatis & beneficentiæ singularis, in cujus partem aliquam ut veniret, petiit à Sancto Præsule sibi unam ex omnibus dari, quam domi aleret.

Igitur unam aliquam selegit Athanasius; sed indolis bonæ, pacatis moribus, & à modestia, observantiâque commendabilem.

Cassianus Collat. 18. c. 14. Hanc domi excepit, aluit, fovit, & obsequiis omnibus sibi obstrinxit: hæc autem vicissim & officii sui memor, & beneficentiæ, ac caritatis sibi exhibitæ, obsequia obsequiis compensare studebat, & si minus æquas vices reddere, certè supparem aliquam gratiam & gratitudinem in obsequendo Dominæ suæ rependere.

Hoc virtuti, & gratitudini par esse & videri poterat: sed impar erat patientiæ, quæ duris exerceri gaudet, nec delectatur mollioribus.

Neque verò iis capiebatur hæc mulier Alexandrina, dumque non capitur, redit ad D. Athanasium, & enixè rogat sibi dari viduam aliam, causamque rogata subjunxit.

Nihil sibi inde accedere meriti, nihil emendo cœlo nasci, nihil exercendæ patientiæ, cujus merces sit Deus. Et hoc, quia illa paupercula vidua sibi data in sortem, nimis erat facilis ingenii, indolis nimis bonæ.

Astupuit Athanasius, & virtutem illius demiratus, etiam annuit, curavitque ex omnibus omnino Viduis unam eligi, quæ & moroso esset ingenio, & moribus aspera, & verbis procax, & habitu inculto, atque inverecundo, verbo uno, nequissima, nec tam fœmina, quàm erynnis aliqua ex ipsis infetis emissa.

Et hæc tamen admissa in intima penetralia, omnibus officiis delinita, nihil heræ reddebat, nisi convicia, & scommata, & immanes injurias, tantum non alapas, verbera, & plagas infligebat.

Et tamen hæc inter, sibi plaudere, sibi gratulari, & omnibus incessere lætitiis mulier Alexandrina, & hoc, quia sibi inde plurimum lucri accedere credebat; lucri, dico, non quod corpori serviret, & huic ævo mortali: sed animæ, sed immortali vitæ, sed cœlo, Deoque.

Et hinc ad D. Athanasium reversa, gratias illi egit quàm potuit maximas, quod insignem sibi exercendæ patientiæ magistram indulsisset.

Quantum ab illius virtute distamus, qui mollia optamus omnia, atque amamus; qui dura atque aspera omni contentione aversamur, & fugimus; contra Sanctorum placita, & præscriptas à Deo Virtuti leges: *Virtus enim, ut optimè Tertullianus, duritiâ extruitur, mollitia verò destruitur*: illa si desit, & *Lib. ad Martyres c. 4.* desit ipsa virtus, oportet.

Tolle caritati patientiam, & desolata non durat; tolle sustinendi, tolerandique substantiam, & nullis radicibus, sine viribus, perseverat, ut scitè D. Cyprianus. *Lib. de bono Patientiæ.*

§. 8.

Pars octava, sive Actus octavus Patientiæ. In verberibus, aut plagis corpori perperam inflictis.

Iob c. 1. D*Ie quadam cùm venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam satan*, cui Dominus. *Vnde venis? Circuivi*, inquit, *terram, & perambulavi eam.* Cui rursum Dominus. *Numquid considerasti servum meum Iob, quod non sit ei similis in terra?* Cui satan. *Numquid Iob frustra timet Deum? nonne tu vallasti eum, & domum ejus, universamque substantiam? sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi*: quasi diceret homini felici, ac fortunato, & bonis omnibus cœli munificentia redundanti, pronum est Deum timere: cùm omnia propè bona mundi induit: sed bis omnibus exue, & simul virtute exues. Hæc Domino satan.

Cui Dominus: *Ecce universa quæ habet, in manu tua sunt*, ea diripe, ea perde ut voles.

Fecit invidus satan, & hinc *Sabæos* commovit, qui boves, & asinas abriperent, & insuper pueros percuterent gladio: inde *Chaldæos*, qui Camelos invaderent, abducerentque, cæsis etiam, qui eos servabant pueris: instinc ignem è cœlo demisit, & tactas oves, & pueros, & villas absumpsit: illius denique filios, & filias in domo primogeniti convivantes, derepente ruinâ domus oppressit. Et hæc prima probatio Patientiæ Jobi, qui tot inter ruinas, instactus stetit, invictusque.

Videri

Videri poterat hîc victus malus dæmon, Joboque ut victori palmam cessisse: at non cessit: sed aliam admovit machinam, eamque valentiorem, ad expugnandum illum Patientiæ heroem. Sic enim ad Deum: *Mitte manum tuam, & tange os ejus, & carnem, & tunc videbis, quod in faciem benedicat tibi.*

Cap. 2.

Quasi diceret, quæ hactenus abstulit te immissa sunt mala, ea quodammodo extrinsecus appellunt, adeoque minus feriunt; quia foris sunt: ut probetur patientia, malum intus, & quasi domi sit, oportet: erit autem, si os ejus ferias, si carnem tangas, si morbis, ulcere, plagisque affligas. Hu nimirum magis exercetur patientia, & quæ sit, internoscitur. Et ita factum est in Jobo, sic probante cœlo: ita & in aliis, sæculis longè consequentibus. Stylo notemus è multis paucos.

Hos inter erit Petrus Telonatius, qui & in egenos caritate planè profusus, & in patientia omnino singularis.

In Vita S. Ioan Eleemosynarii c. 21.

Caritatem ostendit illud, quod studio juvandorum pauperum, cùm nihil domi superesset, se ipsum à suo Notario in mancipium vendi voluerit, pretium porrò tanti hominis, fuêre triginta argentei, quos etiam illis omnes pauperes effundi voluit; ut ne quidem sui pretium servaret sibi.

Patientiam autem probavit istud, quod statim ab hero coquinæ adscriptus, laborioso & vili officio, quo dum fungitur probè; mirum quæ, & quanta à conservis sit passus: modò enim convitia ingerebant improbè, modò capillos & barbam petulanter vellicabant, modò tundebant pugnis, modò calcibus impetebant, modò cædebant alapis, & verberibus excipiebant quàm pessimè; modò amentem vocitabant, & talem apud omnes ventitabant.

Quid hæc inter Petrus? patientia, & silentio involvebat omnia, & qui ganeonibus illis, & scurris erat ludibrio; Angelis, & ipsi Deo spectaculo erat longè jucundissimo, & sapientibus etiam pro insigni Patientiæ miraculo.

Et certè eum esse declaravit vel ipsum è cœlo Numen: apparuit enim illi Dominus in amœna noctis unius imagine cum ea veste qua eum olim pauperi dederat, & cum illis triginta argenteis, quos ex sui venditione acceptos, illicò egenis jusserat numerari.

Habes in uno homine prodigium caritatis, habes & patientiæ miraculum: demus aliud in eodem genere, recentioris tamen memoriæ.

Petetur illud è D. Francisci familia, quæ ut à primis incunabulis paupertatem est complexa, sic & patientiam.

Ex ea Petrus Apuensis cum tribus comitibus Romam ex agro Piceno veniens, incidit in hominem perditæ atque nefariæ audaciæ, qui eum primò teterrimis convitiis, ac maledictis vehementibus vexare cœpit, tum stricto gladio, sine vulnere, ad ignominiam cædere, & pecudum in morem, eum, sociosque ante se agere.

Tulerunt patientissimis animis ambulantes; nec tam atrox injuria, aut iram aut vocem ullam expressit, etiam per tria passuum millia, quibus nefario nebuloni duravit ille furor; qui tandem insigni, & longa illorum patientia victus, excessit.

Quid deinde Viri in paucis religiosi? eo abeunte mox procumbunt in genua, oculos, & manus in cœlus levant, utque luculentam injuriam, & malefacta benefactis compensarent, paululum, & quidem in melius, immutato solemni Ecclesiæ carmine, in hæc verba preces concipiunt, cœloque fundunt longè gratissimas.

P. Rho in histor. Virt. l. 6. c. 3.

Retribuere dignare Domine omnibus nobis mala facientibus, propter nomen tuum vitam æternam.

Ecce ut malè multati gratias agunt, ut cœlo propitio retribui volunt, ut precantur quàm optimè.

Quod illi: hoc & B. *Franciscus*, dictus à JESU Infante, è D. *Teresiæ* familia. Postulabat hic de more eleëmosynam à duobus Burgundis, iisque nobilibus: hi ratis stultum esse, atque amentem, cum primò verbis pessimè excipere; tum etiam pugnis tundere, atque contundere, tum petere calcibus non sine strepitu, quo exciti vicini, accurrêre illico, vel opem laturi, vel vindictam sumpturi; quibus ille: *Nihil*, inquit, *nihil hîc mali: mihi dedere eleëmosynam liberalem, mox etiam daturi liberaliorem Infantis JESV militibus.* Sic pauperes appellare solitus. Dixit, & commotos tumorhorum, tum illorum animos composuit, atque ad eleëmosynam egentibus elargiendam impulit, quod & fecerunt illico datis ducenis argenteis. Tantum apud illos valuit, vel unica Viri religiosi patientia: utpotè cui injuriæ, pugni, verberaque essent pro eleëmosyna liberali, proque beneficio: quod utinam esset in omnibus, quos ferox aliqua lacessivit injuria; non adeò præceps in vindictam forer & animus, & manus; quæ dum ferrum nudat, nudat & hominem virtute patientiæ. Ne porro nudaret adlaboravit aliquando zelus, & ardor R. P. *Tholosani*.

In ejus vita l. 2. c. 18.

Duo viri prænobiles amicitiam foverant per annos complures, & quidem arctissimam; sed, ô grande malum ira subitanea, atque ex ea subitaneus furor! ab hoc in præceps dum abit ex illis unus, nulla propè lacessitus injuria, alteri nasum abscindit.

In ejus vita c. 29.

Quid inde? ad arma, ad cædes, ad vindictam exciti debere videbantur; non læsus tantùm, sed & hinc & inde consanguinei, atque affines; adeoque multus fundendus sanguis; qui ne funderetur providit opportuna concio dicti Patris; ab hac enim permotus ille qui fœdum in modum mutilatus, ad pedes facti oratoris accidit, inimicum vocari jubet, atque in ipsius oculis complectitur, osculatur, omnemque ex animo injuriam remittit: *Ne frustra*, ut aiebat, *Christiani nomen gestaret.*

Habet in eo Christiana nobilitas, quod suspiciat, quod amet, quod imitetur. Et certè quidni faciat, vel Christiani nominis, vel virtutis amore, vel etiam illecebris gloriæ. *Magna* quippe *virtus, si non lædas à quo læsus es; magna est fortitudo si cæsus remittas: magna est gloria, si cum tu potuisti nocere, parcas*; ut rectè S. Isidorus. Et ita pepercit nobilis ille, de quo egimus, & ita parcant alii necessum est, si ad veram in terris gloriam, atque in cœlis ad beatitatem aspirent.

Lib. 1. Soliloquiorum.

Orabat aliquando *S. Mechtildis* pro una, quæ ab altera graviorem injuriam erat passa; cùm oranti adfuit Christus, & hæc illi: *Dic ; mihi ut det inimicos suos, & dabo ei ego meipsum cum omnibus Sanctis in æternam mercedem.*

Lib. 4. vitæ c. 22.

Ecce dum inimicos tuos Christo donas injuriam condonando; tibi ille se donat in æternam mercedem illustri profectò, & prædivite fœnore.

§. 9.

Pars nona, seu nonus Actus Patientiæ in morte per vim, & nefas aut parata, aut etiam illata.

VT vita nihil rarius, nihil pretiosius: ita morte per vim, & summum nefas, aut meditata, aut etiam illata nihil acerbius accidere potest: hinc injuriam in eo genere acceptam, aut remittere, aut æquo animo admittere, patientiæ est planè singularis, in qua nostra ætate eminere visus est *S. Carolus Borromæus.*

Cùm pro eo, quo erat divinæ gloriæ zelo, multa, & facere, & pati cœpisset, hoc etiam ad extremum: plumbeæ grandis fulmen excepit interritus, & sceleratum lattonem è fuga vetuit reprehendi: tantum in sancto Præsule, vel caritatis erat in conjuratum hostem, immanemque parricidam; tantum & pa-

 tientiæ

tientiæ in horribili illa mortis imagine, quæ indubiè secuta fuisset, nisi Deo sic volente, abiisset innoxius horror quasi tanti Præsulis fata reveritus.

Labitur interea tempus non modicum, & malè latet sceleratus, cùm tandem acri Magistratuum indagine per exploratores, quamvis alieno in solo, ementito non minùs habitu quàm nomine, deprehensus est, adductusque.

In ejus vita Ad id nuntii indoluit Carolus, tum etiam ne in eum legibus ageretur conniti non destitit, & teterrimo, ac crudelissimo sibi inimico, non modò indulsit, remisitque injuriam! verùm etiam apud Judices deprecatorem pro illo se fecit: & vitam illi donari voluit, qui vitam sibi eripere per vim attentarat. Quæ S. Præsulis intercessio, etsi non fit audita, mansit tamen sua illi laus, suaque gloria, qui etiam pro inimicis suis oravit, etsi non exoravit.

Contra quod peccant mali illi, & importuni oratores, è quibus unum aliquem sic compellat D. Augustinus:

Serm. 4. de Sanctis. *Figis genu, collidis frontem in terram, & dicis. O si moriatur inimicus meus! Deus si quid à te promerui, occide inimicum meum: & utique tu, qui oras ut homo malus, oras contra malum. Et facti estis duo mali: ille male agendo; tu malè orando incipis esse, quando dicis, Deus occide inimicum;*

Non sic oravit S. Carolus, non sic excelsæ mentes, non sic David, qui licèt gravissimes pateretur inimicos, & Saulem sibi infensum, & Semei maledicum, & Absalonem à se profugum, ac rebellem, sic tamen pro illis. *Voce mea ad Dominum clamavi.*

Rectè *voce mea*, inquit D. Chrysostomus, quia *qui clamat adversus inimicos, non edit vocem hominis: sed feræ, sed serpentis*. Qui autem pro inimicis, ille, voce sua, voce hominis, clamat.

Et ita nos clamare docuit hoc quo vivimus S. Carolus; ita antiquis sæculis D. Cyprianus, ad quem ascendo.

In carcerem primùm venerat: dein vincula induerat, denique in theatrum prodierat, in quo vitam Christi causâ poneret inclyta cœlo victima: nusquam caderet illud egit dignum Cypriano, dignum & Martyre.

Carnifici, cujus manu capite minui debebat, aureos quinque supra viginti donari voluit, tum ut ea munificentia injuriam omnem remittere se testaretur, tum ut mortem, & id genus supplicii, etiam pretio emendum esse probaretur.

§. 10.

Pars decima, seu Actus decimus Patientiæ in morte propinquorum æquanimiter toleranda.

Chrysostomus, os illud aureum, Parentum in filios caritatem, & pronam illam in sanguine junctos propensionem, altiore voce appellare solebat, *quandam naturæ tyrannidem*, cui ferè concedunt omnes, resistit propè nemo, nisi à virtute, & patientia is sit qui ferè naturam vicerit, & nativam illam servitutem.

Appello mattum amores, & filiorum delitias, quæ ferè non ponuntur nisi cum vita.

Refert Rabbi Eliezer *Saram* audito ex Samaële, malo dæmone, Patris manu unigenitum filium suum *Isaacum* esse immolatum, ex mœrore subito mortuam concidisse, ac deinde ad vitam à Deo revocatam, cujus fides penes sit authorem; ego nec probo, nec improbo. Potuit illud dari dolori, dari & amori, & illi, quam dixi, naturæ tyrannidi.

Hom. 47. §. 4. Certè *La Nuza*, testis oculatus ait, Mulierem Hispanam, cujus filius capite plexus fuerat, postquam ejusdem caput per Judices dissuaviari potuit, super extincti filii sui oculos suos item morte clausisse. Tanta fuit vis amoris, tanta & doloris; quæ & hunc, & illum altè induerat mater, needum naturam exuerat. Exuerunt tamen aliæ, eæque non paucæ.

E multis qui felici sorte, insignique animi celsitudine eam exuerunt, duas producam Matres, rariore in molliore illo sexu patientiæ exemplo.

Non tamen recurram ad antiqua illa sæcula, in quibus seu invicta illa Heroina, & Machabæorum Mater, septem filios sub immani carnificum manu cecidisse vidit, spectavitque siccis oculis, seu etiam S. Felicitas, quæ etiam septem filios, seu totidem victimas, Deo ac Religioni obtulit; cadentesque conspexit, erecto semper animo, invictâque constantiâ.

Non ista, inquam, commemorabo, quia ut magna sint, & posteris deinde sæculis invidenda: antiqua tamen sunt, & cunctis obvia: dabo alia, quæ recennoris sunt memoriæ, adeoque magis nostra.

Primùm erit in prænobili Domina, Lusitana natione, nomine Barbara; in qua & masculi pectoris robur emicuit, & simul Christiana pietas eluxit.

Hæc in arce Dienti cum duobus filiis præsidiariis agebat, cùm illam Solimannus & suis, & Cambayæ Regis viribus omnibus connixus, violentissimè oppugnavit, nec tamen expugnavit.

Certabatur utrimque, supremis, non minùs odiis, quàm viribus, & hinc, & inde fortissimi quique ac promptissimi cadebant. Hos inter, dum pro muris pugnat Christophorus, Barbaræ primogenitus, tormenti globus ventrem illi vasto rupit vulnere, sic ut viscera defluerent. Hic ad matrem relatus est, quæ nihil territa, Sacerdotem mox accersiri jussit, qui animo jam jam emigranti capiando serviret, interim ipsa labentia viscera manu continebat. Ubi sacra exomologesi purgatus est generosus animus, per immania vulnera excessit, neque tum victa mater, ad sepulturam funera ipsa composuit: sed ecce dum componit, allabitur ex eadem arce nuntius, Aloysium, alteram bonæ Matris spem, ab hoste obtruncatum, dum pro arcendis à propugnaculo hostibus fortiter dimicat.

Quid hic inclyta Heroina, uno propè momento duobus filiis orba? an abeat in gemitus, & lamenta muliebria? an solvatur, & diffluat in lacrymas? an suam ipsa orbitatem deploret? nihil horum. Quid igitur? *Deo*, inquit, *& Reipublicæ illos genueram: Deo & Reipublicæ reddidi* Dixit, & funus secundum, eodem, quo primum vultu, composuit: adeò verum est, suis se incrementis augere patientiam; & ad instar impenetrabilia loricæ repetitis ictibus magis ac magis durari.

Spectasti, Amice Lector, in martio pulvere, martioque funere, fortem in Parente animum: specta etiam fortiorem in filii cruenta injustaque cæde.

Matrona, non minùs animo, quàm genere nobilis, cui nomen Blonda, marito jam vitâ functo, unicum habebat filium, spem amplissimæ familiæ, & piæ Matris amores, ac delitias. Sed, ô grande malum, inveteratæ inimicitiæ! eæ quondam adversus parentem cœperant, tenuerantque ad illius mortem, ac tumulum; in quo tamen nec sepultæ, eruperunt enim, exarseruntque etiam in filium: sicarii quippe cùm in Patrem jam ultrà sævire non possent, in filium deſævierunt, inflictisque vulneribus è medio sustulerunt. *Ex Historia Servitarum*

Quid hîc bona Mater, orba marito, orba & filio? lacrymas primùm funeri infudit, & gemitus veluti quoddam naturæ tributum, cui certè venia danda; tum virtuti, ac patientiæ reliquum dedit. Sed, ô immanes inimicitiæ! ô immania ex illis scelerum monstra!

Quid enim non meditatur? quid non audet? quid non tentat præceps, & cœcus concepti diutiùs odii furor?

Illi ipsi sicarii sepultum adolescentis cadaver, clam, & intempesta nocte egesta humo eruunt, ferrum algido pectori immittunt, rimantur viscera, corque ipsum, amoris sedem, caritatis ac pacis olim officinam extrahunt, & parato jam epulo inter fercula commiscent, improbeque conditum apponunt mensæ, cui cum aliis nobilibus fœminis fortè assidebat mœsta, & plorans mater: quæ etiam inscia, incautaque de ferali isto ferculo edere jubetur: edit enimverò, nihilque sinistri metuens, etiam cor filii absorbet.

Eo facinore tam barbaro, tamque immiti satiata videri potuit anti... inimicinæ rabies; at necdum sanata, nisi illud ... facinus sub oculos afflictæ matris poneretur.

Et verò positum est: intellexit enim infelix Mater, inter fercula, ciboseque etiam illatum filii cor, & sibi etiam in escam datum, atque acceptum.

Quid ulterà expectes, Benevole Lector? an iratum fulmina? an tonitrua verborum? an lacrymarum fluenta? an æstus excitatæ mentis, & vindictam spirantis? Nihil certè istorum in matre quantumvis desolata.

Alia planè concipit, alia meditatur, & fundit; ea scilicet, quæ Christiana patientia concipere, meditari, fundereque docuit.

Ea porrò fuerunt ejusmodi; illicò abjicit sese in genua; JESUM, & MARIAM invocat, Augusta nomina, solatium suum, delitias suas: moxque & sibi, & filio, illatam per summum nefas injuriam, ad Crucifixi pedea deponit; sicariis illis ignoscit, ignoscique etiam à cœlo propitio flagitat patientia post homines natos inaudita. Denique (qui tantæ, & tam heroicæ virtuti, ac patientiæ, velut ultimus partus fuit) mundo valere jusso religiosam, & arctiorem vitam instituit; vivitque inter Moniales, quas vulgò *Servitas* appellamus, ac denique inter eas emoritur, relicto sui desiderio, virtutis commendatione, & magnæ sanctitatis opinione, Anno Domini millesimo, quadringentesimo undecimo, secunda Septembris.

Habes, quod in fœmineo, mollique sexu ames, ac suspicias, Amice Lector: habes, & quod imiteris, si tibi suppar est animus, si suppar & patientia.

QUÆSTIO TERTIA MORALIS.

Ad illa verba: *Patientia opus perfectum habet.* Epist. D. Iacobi c. 1. v. 4.

De Patientia jam duas movi Quæstiones, & in illis varia sparsi, ex quibus confici potest, quàm perfectum, & omnibus suis numeris absolutum sit, illius opus. Ut tamen illud magis in aperto ponatur, & clara luce; sit

§. 1.

Quod, & quomodo perfectum opus habeat Patientia?

I. Perfectum in se. PErfectum omninò ex triplici capite.

Primò *perfectum in se.* Hoc est constans, & perseverans in finem usque. Itaque perseveranna, pars est potissima, & quasi coronis Patientiæ. Da qua sic D. Bernardus:

Epist. 129. *Perseverantia est vigor virium, virtutum consummatio, nutrix adomeritum; mediatrix ad præmium. Soror est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo.*

Hæc S. Præsul, qui etiam adjicit illud, quod L. 1. de Consider. c. ult. eam mirum in modum extollit; *Nempe, quod æternitatu quandam imaginem perseverantia præ se fert, denique quod sola est, cui æternitas redditur, vel potiùs, quæ æternitati hominem reddit.*

Et ita reddidit Gloriosos Martyres, Athletas perfectissimos, quos sic compellat è tetris S. Ephrem:

Hæc sunt ò formosi milites Christi insignia vestræ victoriæ: ista ò Athletæ probatissimi, perfectiq, divini bellatores, vestræ fidei, ac fortitudinis præmia. Orat. de laud. SS. Martyr. Ad ea venistis comite Patientia, duce perseveranna, quæ illius est pars longè nobilissima. Et certè quidni ea sit, cùm sit invicta, atque inexpugnabilis, cum omnem tyrannorum vim, tormentorumque aut multiplicitatem, aut etiam immanitatem eludat, fatiget, frangat.

Esse inexpugnabilem patet in Martyribus, de quibus ita Boetius: *Quidam*, inquid, *suppliciis inexpugnabiles exemplum cæteris prætulerunt invictam malis esse virtutem*, L. 4. de Consol. prosa 6. & quia ea armati eratis fortissimi Martyres, *tolerastis usque ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem, nec cessistis suppliciis, sed potius vobis supplicia cesserunt*, ut elatè D. Cyprianus: Lib. 4. ep. 6. ad Martyr. Nec solùm supplicia, sed & tyranni, sed & tortores ipsi: ut enim ipse S. Præsul. *Steterunt torti torquentibus fortiores, & pulsantes, ac laniantes ungulas pulsata ac laniata membra vicerunt.*

Et hæc tua laus, tua gloria, ò invicta malis patientia, ad quam vel exemplo illorum heroum, vel etiam præmio nos evocat Tertullianus: dum sic etiam hodie ad nos:

Fatigetur improbitas patientia tua. Fatigetur, inquam, Lib. de Patientia c. 8. ut vel sic habeat *opus perfectum in se.*

II. Perfectum in fine. Habeat deinde *Opus perfectum ex fine*: ut enim quis ex vero sit patiens, ut opus illius etiam perfectum cœlo judice, necessum est, ut quis patiatur pro Deo, pro Christi fide, Justitia, aut alia quapiam virtute. Si enim quis vel ex stupore aliquo, qui sit in corpore, vel ex vanæ gloriolæ captatione, humanæque laudis; vel alio quopiam ejusmodi fine, mala toleret etiam gravissima, etiam mortem, quæ malorum omnium summum est, non dabit ille Deo judice opus Patientiæ, quod perfectum sit; quia ut cætera humanis oculis bona videantur, atque integra: vitium tamen ex fine patientur. Non sic vera patientia, non sic vitium illa non scit, quia finem habet longè perfectissimum.

Et hic est, quem etiam in cœcæ Gentilitatis nocte agnovit tamen, atque commendavit Traianus, Imperator Augustus, qui ut D. Ignatii, aliorumque Martyrum in patiendo ardores, æstusque vidit, hanc etiam veritati vocem dedit:

Nulla gens pro Deo suo tanta toleravit, atque Christiani pro suo Christo. Et quia pro Christo, ceu fine quàm optimo, ideò ea Patientia opus habuit omnino perfectum ex fine.

III. Perfectum ex comitatu aliarum virtutum. Sed aliunde perfectum illius opus, nempe ex comitatu, & quadam societate vinculoque innocentiæ, virtutumque omnium. Nulla quippe virtus nisi patientia aut comite, aut duce.

Divide virtutes in duos veluti choros. Unus sit *Virtutum*, ut dicimus, *Moralium*. Alter *Theologicarum*: & harum, & illarum comes, & dux, & nutrix & radix, & custos est patientia. Audax, inquies, effatum, cujus vadem habeo, & sponsorem è Petri sede S. Gregorium, & nomine, & re etiam ipsa Magnum:

Patientia, inquit, *radix est, & custos omnium virtutum*: Hom. 34. in Evang. adeoque sicut à radice & succum, & vitam trahit arbor, trahunt & rami, sic à patientia quodammodo vim suam, & constantiam sortiuntur virtutes omnes, & illa, aut succisa, aut etiam exarescente, necessum est, ut succidantur, atque exarescant virtutes cæteræ,

De Theologicis certè ita Tertullianus in illa Lib. de Patientia c. 12. Apostoli verba. *Charitas nunquam excidit. Cætera*, inquit, *evacuabuntur, exhaurientur scientiæ, linguæ, prophetiæ. Permanent fides, spes, dilectio.* At quomodo permanet? illum audi:

 Fides,

Fides, inquit, *quam Christi patientia induxit; spes, quam hominis patientia expectat; dilectio, quam Deo magistro patientia comitatur.*

Viden' ut patientia, & huic, & illis sit comes: ampliùs dico imò & magistra.

Liberum, inquies, pronuntiatum, quod non efferrem, nisi ante extulisset Tertullianus, gravis piorum Magister; qui sic olim de *Charitate*, quæ inter Theologicas virtutes est princeps, & cæterarum Regina: aliæ veluti pedissequæ; sic tamen de illa:

Dilectio summum Fidei Sacramentum, Christiani nominis thesaurus, cujus nisi patientia disciplinu eruditur.

Ut autem ostendat sic eruditi, per omnia charitatis officia elabitur: docetque ea erudiri à Patientia veluti magistra.

Dilectio, inquit, *magnanimis*; noster vertit, *patiens est: ita patientiam sumit.*

Benefica est: malum patientia non facit. Non æmulatur: id quidem patientiæ proprium est. Nec protervum sapit: modestiam de patientia traxit, Non inflatur, non proterit; non enim ad patientiam pertinet.

Nec sua requirit, suffert sua dum alteri prosit, nec incitatur. Cæterum quid impatientiæ reliquisset? ideò, inquit, dilectio omnia sustinet, omnia tolerat. Utique quia patiens.

Vides ut dilectio omnia faciat, patientia comite, duce, magistra.

Attende, ut etiam aliæ *Virtutes*, quas *Morales* appellamus: non excurram per omnes, quod longum foret, & Lectori fortè tædium pareret; paucis ero contentus, ex illis de aliis facilis erit conjectura.

Cap. 13. Hactenus egimus *de Patientia tantùm in animo constituta, cùm eadem, etiam in corpore, demerendo Domino multipliciter adlaboret.* Quomodo autem adlaboret, docet Tertullianus, ostenditque Patientiam aliis omnibus virtutibus adstipulari.

Primò enim, *adflictatio carnis, hostia Domino placatoria.* En virtus quam mortificationem dicimus.

Secundò, per *humiliationis sacrificium* En humilitas.

Tertiò, *cùm sordes, cùm angustia victus Domino libat, contenta simplici pabulo, puroq; aquæ potu, cùm jejunia conjungit, cùm cineri, & sacco inolescit.* En spontanea Paupertas. En etiam temperantia.

Quartò, cùm *precationes commendat, deprecationes affirmat. Cùm aures Christi Dei aperit, severitatem dispergit, clementiam elicit.* En oratio, ejusque studium.

Quintò, (quod inter *altiores, & feliciores gradus corporalis patientiæ* reponit Tertullianus) *Eadem sanctitati quoque procurat continentiam carnis. Hac & viduam tenet, & virginem adsignat, & voluntarium spadonem ad regna cæli levat.* En voluntaria Castitas, en in carne spiritus, sine ulla carnis contagione.

Sextò, *quod de virtute animi venit, in carne perficitur. Carnis patientia in persecutionibus præliatur. Si fuga urgeat, incommoda fugæ caro militat. Si & carcer præveniat, caro in vinculis, caro in ligno, caro in solo, & in illa paupertate lucis, & in illa patientia mundi.* En tibi ab hac invicta in malis constantia, ac fortitudo, quæ, ut ait ille ipse Tertullianus, (quo authore hîc utor) comite patientia *adversus omnem subvertendæ fidei, vel puniendæ paraturam, ut verbera, ut ignem, ut crucem, bestias, gladium constantissimè toleret.*

Nimirum *his patientiæ viribus secatur Isaias, & de Domino non tacet. Lapidatur Stephanus &, veniam hostibus postulat.* Et ecce in hostes clementia, & miseratio. Vis etiam ab eadem patientia salutarem pœnitentiam? eam dabit *Rex Babylonis, qui offenso Domino cum squallore, & pædore septennii, immolata patientia corporis sui, & regnum recuperavit, &, quod optabilius homini est, satis Deo fecit.* Et ecce à patientia satisfactio. Adeò verum est, quod nulla virtus sine patientia.

Tract. de Patientia. *Tolle charitati patientiam, & desolata non durat*, inquiebat D. Cyprianus. Tolle & aliis virtutibus, & eas omnes sustuleris.

Vidimus quomodo Patientia perfectum opus habeat ab illis virtutibus, quæ ei sunt comites individuæ: attendamus quomodo etiam perfectum ex præmio, quod illi in cœlis parat Deus.

Quod autem illud & quantum magistra Dei sapientia didicit *S. Franciscus Assisias*. Affixus erat hic lectulo, & eò quidem, ut nullam omnino quietem capere posset. Ad has insolentis morbi angustias accesserat permolesta vexatio murium à malo dæmone procurata, quæ adeo erat importuna, ut neque noctu, neque interdiu ulla daretur quies. Agnovit hîc Vir sanctus Dei manum, & ea se tangi passus est etiam cum ingenti [illegible]io, & gratiarum actione, cui dum liberaliùs [illegible]et, hæc illi de cœlo audita vox: Francisce, [illegible]esponde mihi, si terra quanta quanta est aurum foret, si & mare, & flumina, & fontes balsamum essent, si montes omnes, & colles, & saxa, lapides pretiosi, & tu tamen alium thesaurum multo illis pretiosiorem invenires; nunquid apprimè lætareris? Cui Franciscus: Enimvero Domine. At nec illo thesauro dignus sum. Cui Dominus: Te patientia in morbo, & in illis vexationibus dignum faciet eo thesauro, inter quem & thesauros illos tantum interest, quantum inter aurum, & lutum; inter balsamum, & aquam; inter adamantes & saxa. Quis autem sit ille thesaurus, nosse si vis, non alius est, quàm æterna vita, quam tibi, & tuæ patientiæ donatam volo, velut illius præmium.

Ad hoc dum aspirat *S. Lutgardis*, incendi cœpit quodam virtutum omnium acquirendarum desiderio; maximè tamen *Patientiæ*. Hinc illi injecta martyrii cogitatio, ardor, & æstus quidam impotentior, quo adeò exarsit, adeò tota commoveri, agitarique se sensit, ut illi præ nimio impetu rupta sit ea vena, quæ cordi opponitur, è qua & copiosus sanguis emanavit. IV. In Præmio.

Nimirum illi in oculos, in animum incurrebat Agnes, Virgo castissima, & Martyr invicta etiam in illo ætatulæ flore. Et hinc ille ardor, & æstus ille martyrii, quem ut sopiret Christus, ei sese spectandum dedit, & hæc deinde ad illam: *Lilia Cistertiensia tom. 2. c. 7.*

Pro ferventissimo Martyrii desiderio, quo tota exarsisti, idem omnino cum Agnete Martyre in cælo præmium obtinebis. Ejus enim Martyrium tuo desiderio coæquasti.

Dixit, & videri desiit, & S. Lutgardem, si non Martyrii, saltem præmii, ac coronæ participem fecit. Tantum valuit Patientia & Martyrium etiam in voto tantùm.

Maneat igitur inconcussum illud, quod initio proposui; imò quod ab ipsa nascentis Ecclesiæ infantia proposuit D. Jacobus, *Patientia opus perfectum habet.* Quod si perfectum habet, & ad perfectum nos Deus & ratio invitat *Non licet nobis una die sine patientia manere*, ut rectè Tertullianus. *Cap. 1. v. 4.* *Cap. 13.*

Et vero sibi non licere aiebat B. Mater *Maria de Victoria*. Huic si vel dies unus abiisset sine aliqua patiendi materia, eum rebatur se perdidisse, indeque subtristis somno se dabat non sine piis apud Superos querelis; imo & apud sorores, quibus sæpius audita ingeminare mœstum illud: *Hodie diem perdidi*; Sub noctem è sororibus una cùm audisset longa ex imo pectore ducere suspiria; ex illa quæsivit ecquæ illorum causa? cui illa & ingenuè, & piè: Hodie, ô filia mea, nihil incurrit unde daretur aliquid pati Dei causâ. Et hinc mei gemitus, mea & suspiria: Ex vero enim diem istum perdidi. Hæc illa, à qua absunt quàm longissimè mortalium plerique, qui è contrario diem illum ponunt in lucro, in quo nihil occurrit adversi. Diem illum albo notant calculo, cùm contra nigro signare debuissent. Quid facias? is error est mortalium. *Ferdinãdus Molino in ejus vita. l. 2. c. 8.*

§. 2. *Patien-*

§. 2.

Patientia opus perfectum habet in exemplari suo, id est Deo, & Deo-Homine.

Quodcumque opus vel ars humana molitur, vel etiam cœlestis sapientia, gratiaque in lucem ac solem educit, eò perfectiùs est, quò perfectiùs fuerit exemplar, & quò ad illud propiùs accesserit. Unde si probavero Patientiæ opus pro exemplari suo habere *Deum* primò, ac deinde *Deum hominem*: simul confecero esse longè perfectissimum, maximè si ad hunc, & illum imitatione quadam sese propiùs admoverit, atque exemplari suo quàm simillimum fecerit.

Exprimam autem illud, non stylo meo (quod scio, quàm retusus sit, & humilis) sed grandiore, & aculeata Tertulliani eloquentiâ. Sic igitur ille:

Lib. de Patientia c. 2. *Nobis exercendæ patientiæ authoritatem, non affectatio humana caninæ æquanimitatis stupore formata: sed viva, ac cœlestis disciplinæ divina dispositio delegat. Deum ipsum ostendens patientiæ exemplum.*

Quod ut ponat in publico, & clara luce, Dei ter Opt. ter Max. in genus humanum beneficia sua spargentis ideam proponit, & sic ait.

Qui florem lucis hujus super justos, & injustos æqualiter spargit, qui temporum officia, elementorum servitia, totius genituræ tributa, dignis simul, & indignis patitur simul occurrere.

Ubi hanc beneficam Dei, ceu Authoris naturæ, manum, sic explicuit: tum elabitur in aversa à cœlo, Deoque capita, in quæ tamen impluit, influitque eadem mens divina effusâ quâdam in omnes, & æquâ liberalitate; quod summæ, id est divinæ, est patientiæ: sic enim inquit:

Sustinens ingratissimas nationes, ludibria artium, & opera manuum suarum adorantes, nomen cum familia ipsius persequentes, luxuriam, avaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie insolescentem.

Ubi ista, seu humanæ ingratitudinis, seu etiam perversitatis monstra, quasi ex erebo extulit: tum veluti digito monstrat, quò usque tandem progressa sit Dei patientia, eò certè, quò non datur ultra; eò scilicet, *ut sua sibi patientia detrahat: plures enim Domino idcircò non credunt, quia sæculo iratum tamdiu nesciunt.*

Et hæc quidem divinæ patientiæ species quasi de longinquo, fors ut de supernis æstimetur. Verè de longinquo, quia de longinqua cœli regione. Verè de *supernis*, quia de Deo, ut vel hoc uno nomine, quòd à Deo sit, æstimetur à pusillis mortalibus.

Ab hac porrò Dei patientia, delabitur ad illam, quæ Dei hominis est, & quæ, ut ait Tertullianus *inter homines palam in terris quodammodo manu apprehensa est.* Quæ autem, & quanta sit illa, quàm antiqua, quàm nova, ostendit ipse in omni vita: sed vel maximè in ultimò illius actu. Ut enim D. Cyprianus:

Omnes actus Christi ab ipso statim adventu patientia comite signantur. *Lib. de bono Patientiæ.*

Nimirum patientia illi comes jam inde à cunis, illius quodammodo signum, ac sigillum, quo signati sunt illius actus omnes: quod fusè docet Tertullianus mascula, ut solet, eloquentia.

Nasci se Deus in utero patitur matris, & expectat, natus adolescere sustinet, & adultus non gestit agnosci. *Cap. 3.* Credidisses Dei hominis vitam Tragædiam esse, in qua & hic primus actus.

Secundus est iste. *Contumeliosus insuper sibi est, & à servo suo tingitur, & tentatoris congressus solis verbis repellit*: & hic actus secundus.

Tertius est ille. *Nullum volentem sibi adhærere, non suscepit, nullius mensam, tectúmve despexit: Non publicanos, non peccatores aspernatus est.*

Non illi Civitati, quæ eum recipere noluerat, iratus est, cùm etiam discipuli tam contumelioso oppido cœlestes ignes repræsentari voluissent. Ingratos curavit, insidiatoribus cessit.

Et hic quartus patientiæ actus est.

Quintus, & postremus est ille. *Proditorem suum secum habuit, nec constanter denotavit, cùm verò traditur, cùm adducitur ut pecus ad victimam, sic non magis aperit os, quàm agnus sub tondentis potestate. Ille, cui legiones Angelorum, si voluisset, uno dicto de cœlo assuisset, ne unius quidem discentis gladium in ultorem probavit: Patientia Domini in Malcho vulnerata est. Itaque & gladii opera maledixit in posterum, & sanitatis restitutione, ei, quem non ipse vexaverat, satisfecit per patientiam misericordiæ matrem.* Et hæc futuræ veluti passionis fuêre præludia; ad majora itum est. Nam & *despuitur, verberatur, deridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur*, infami ligno affigitur, nimirum, ut rectè Tertullianus. *Saginari voluptate patientiæ discessurus volebat.*

Est amor, est & nata ex illo voluptas veluti pondus, quod quò propiùs accedit ad centrum, finemque sui motus, eò celeriùs, & vehementiùs allabitur. Nempe impetum facit natura, facit & voluptas: & certè ingenitus Deo homini patiendi amor, ingenita etiam ex eo quædam patiendi voluptas, faciebat, ut eò ferretur ardentiùs, quò propior erat vitæ meta; & qui toto brevis ævi cursu patientiâ refici voluerat, voluit eadem in illius fine saginari.

Hic te volo, mi Lector, evocoque ad contemplandum divinæ illius Patientiæ exemplar, sive Dei ter Opt. ter Max. sive etiam Dei hominis; atque ad extremum Tertulliani verbis compello.

Amemus patientiam Dei, patientiam Christi, rependamus illi, quam pro nobis ipse dependit. Offeramus patientiam spiritus, patientiam carnis, qui in resurrectionem carnis & spiritum credimus. *Cap. 6.*

TRACTA-

TRACTATUS DE VICTORIA SVIIPSIVS.

ENE censuit, benè dixit, qui & censuit, & dixit illud: *Militia est vita hominis super terram.* *Iob c. 7. v. 1.*

Militia enimverò, in qua, & cum hoste domestico, id est seipso, certandum; & cum externo, puta Mundo & Dæmone pugnandum acriter, & vincendum fortiter, & gloriosè triumphandum. Et hæc erit *Victoria*, de qua mihi in præsens quæstiò, in qua primùm quæram qui sit? & in quo posita ea de seipso victoris? Tum, quàm ea sit plena gloriæ; & fructus uberrimi? Denique, quæ ad eam vel exempla, vel subsidia?

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Sapientis verba: *Certamen forte dedit illi ut vinceret.* Sap. c. 10. v. 12.

§. 1.

Quòd illud certamen forte, & qua victoria?

EXcurrit hîc Sapiens in laudes, & sacratiora encomia Patriarchæ Jacob, Athletæ fortissimi; & hæc de illo. *Certamen forte dedit illi.*

Hoc in loco varius Interpretum sensus. Syrus enim vertit. *Et in forti certamine justificavit eum.* Arabicus *& gubernavit illum ingruente ei forti certamine.* Vatablus: *Obeundum ei arduum certamen constituit.*

Nimirum Deus Jacob, quasi agonistæ, ac certatori duram luctam, & certamen forte constituit, dum scilicet eum objecit avaritiæ Laban, atque iræ, & persecutioni Esau, & Chananæorum; dum objecit & Angelo, quocum luctans, ac vincens, ab eo bravii, ac præmii loco benedictionem accepit, bonorum omnium fertilissimam, ac deinde gloriosum nomen adeptus est: ab eo enim sudiit felici ac

Gen. c. 32. v. 28. fortunato nomine, atque omine, Israël, idest, *prævalens, vel dominans Deo.*

Et hæc ad literam dicta paucis. Transeo ad sensum mysticum, & illud pronuntio *Certamen forte, & victoriam* esse hominis cum seipso: at quænam illa? & in quo reposita?

Sancti Patres ex Scripturæ sacræ genio, modoque loquendi, eam aliis, atque aliis nominibus expressam volunt; & quidem

Primò *Mortificationis*: ita regius Vates, qui sic de seipso, sic de aliis ejusdem sacratioris militiæ duci-

Psal. 43. bus, & antesignanis. *Propter te mortificamur tota die.*

2. Cor. c. 4. Ita & Gentium Apostolus: *Semper mortificationem IESV in corpore nostro circumferentes.* Crederes illi mortificationem esse pro amictu, pro Christi veste, & Christiani, imò Apostoli nota.

Secundò dicitur eadem *Victoria abnegatio sui.* Et hæc nuncupatio hausta ex ipso Christi oraculo; &

Matth. c. 16. v. 24. monitu sacratiore ad suos: sic enim ad illos: *Si quis vult venire post me, abneget seipsum.*

Tertiò denique eadem suipsius *victoria* appellatur *odium sui.* Et hanc appellationem sortita ab ipso Salvatore: cujus hoc solemne fuit effatum.

Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Et hæc est actio nostra, hæc militia nostra, *Ioan. c. 12. v. 25.*

inquit Augustinus, adeoque & hæc victoria. *Mortificatio* corporis, & animi: *Abnegatio sui*, Odiumque sui. *Serm. 13. de verb. Apost.*

§. 2.

Quàm nobilis de seipso victoria? quàm etiam fortis & heroïca?

VT hanc veritatem in aperto ponerent ex antiquis sapientiores eam composuêre cum alio quovis Victoriarum genere.

Fortis habetur, qui cum ferocioribus belluis, cum Urso, Leone, aliisque id genus animalibus & pugnat, & vincit: ita fortis audire gestiit David cùm & ipsum cum Goliatho certamen affectaret: sic enim ad Saülem.

Pascebat servus tuus patris sui gregem, & veniebat Leo, vel Vrsus, & tollebat Arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum, & illi consurgebant adversum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. *1. Reg. c. 17. v. 34.*

Fortis audit, qui ferratas acies invadit, dissipat, frangit, soloque insternit etiam è Ducibus fortissimos.

Fortis denique qui & hostium Valla superat, & Urbes quantumvis munitas expugnat, & sub jugum venire cogit: At illis fortior qui cum seipso sic pugnat, ut vincat.

Ita visum, ita probatum Sapienti, cujus hoc est veluti cœleste quoddam oraculum. *Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore Vrbium.* *Prov. c. 16. v. 32.*

Et hanc veritatem agnovêre, & prædicavêre Antiquiores Sophi etiam vel ipso solo naturæ lumine: Lubet illos audire.

Plato certè Libro, quem inscripsit de Legibus, sic ait.

Vincere seipsum omnium victoriarum prima, & optima est.

Seneca. *Nulla speciosior victoria, quàm virtute vincere*: cujus rationem hanc addit. *Bis vincit qui se vincit.* *In Proverbiis.*

Alios quippe omnes vincit ipse, & insuper seipsum: quod ut difficillimum victoriæ genus est, sic & nobilissimum: *nulla* quippe *major est victoria, quàm ea, qua de cupiditatibus*, ut scitè D. Cyprianus; cujus causam hanc effert: quia *qui hostem vicit, fortior fuit; sed altero. Qui libidinem repressit, seipso fortior fuit*; quod ut in luce, & omnium oculis ponat, sic prosequitur: *Qui inimicum prostravit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superavit.* *De bono pudicitiæ.*

Malum omne faciliùs vincitur quàm voluptas, quia illud quidquid est, horridum est; hoc verò blandum est, adeoque vinci difficillimum.

Quod si difficillimum; sic & gloriosum: ut enim rectè D. Ambrosius. *Quid excellentius, aut magnificentius quàm exercere mentem, afficere carnem, & in servitutem redigere, ut obediat imperio, & consiliis obtemperet.* *Lib. 1. Offic. c. 30.*

Portò hujusce victoriæ excellentiam, ac veluti majestatem ex eo disces, quod qui eo gaudet & Rex sit: quod in terris summum, & Deo simillimus, quod in cœlis est maximum.

Regem

Regem esse, & quidem sui (quod majus est quàm aliorum esse) probat D. Ambrosius; dum explicat illud Vatis regii: *Anima mea in manibus meis semper*: sic enim ait:

Psal. 118.

Quicumque proprium corpus subegerit, nec ab ira, & aliis passionibus turbari animam suam rector sui congrua vi permiserit; is benè regia quadam potestate se cohibens, Rex dicitur, quod regere se noverit, & arbiter sui jure sit, nec captivus trahatur in culpam. Hactenus S. Præsul, ex quo pauca hic stylo notari velim.

Primò, quod quisquis is est, fit *Rector sui.*

Deinde quod Regia quadam potestate præditus; adeoque *Rex.*

Tum etiam quod liber, *arbiter sui, sui Juris.*

Denique quod nulla ratione *captivus*, uti sunt qui vel alicujus culpæ, vel passionis vincula induunt: nec liberi illi sunt, nec sui, nec Reges: sed affectionum suarum vitiorumque mancipia: at non sic, qui illis dominantur; nam & hi liberi, & sui Juris, & Reges, & quidem longè potentissimi.

Testem appello è sacratiore Lycæo Boëtium, Hæc ille meliore metro:

L. 3. de Consol. metro 5.

Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces.

Testem & è prophanis Claudianum. Hæc ille quondam, in Panegyrico Theodosii:

Tu licet extremos latè domineris per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, te Seres adorent,
Si metuis, si prava cupis, si duceris ira;
Servitii patiere jugum, tolerabis iniquas
Interius Leges, tunc omnia jure tenebis,
Cùm poteris Rex esse tui.

Omnia, inquit, *tenebis*, cùm teipsum intra rectæ rationis limites tenneris, tuus eris; non aliorum (quod parum est) *Rex*, & Dominus; sed*tui*, quod longè maximum cœlo, Deoque judice. Neque Rex tantùm: sed Deo propinquus, Deo simillimus: quod summæ dignitatis est atque excellentiæ: quam & natura duce, ratione comite agnovit, ac prædicavit Romanus Orator; atque ex eo Lactantius, qui patientem componit cum Hercule virorum fortissimo; imò & anteponit. sic enim ait:

Lib. 1. Div. Institut. c. 9.

Nulla enim est tanta vis qua non ferro, ac viribus debilitari, frangique possit.

Orat. pro Marcello.

At animum vincere, iracundiam cohibere, fortissimi est, quæ ille nec fecit unquam, nec potuit.

Hæc qui facit, non modo eos cum summis viris comparo: sed simillimum Deo judico.

Hæc ubi ex Oratore Romano extulit Lactantius, tum subjicit.

Vellem adjecisset de libidine, luxuria, cupiditate, insolentia, ut virtutem ejus impleret, quem similem Deo judicabat. Non enim fortior judicandus est, qui Leonem, quàm qui violentiam, in seipso inclusam feram, superat iracundiam: aut qui rapacissimas volucres dejicit, quàm qui cupiditates avidissimas coercet: aut qui Amazonem bellatricem, quàm qui libidinem vincit, pudoris ac famæ debellatricem; aut qui fimum de stabulo, quàm qui vitia de corde suo egerit; quæ magis sunt perniciosa, quia domestica, & propria mala sunt, quàm illa, quæ & vitari poterunt, & caveri.

Hactenus Lactantius, à quo discedo, ut veniam ad rationes, quæ liquidò ostendant vincere seipsum, nobilissimum esse genus victoriæ.

Una ducitur à difficultate, quæ est ex eo genere victoriæ: seipsum enim vincere, reseit planè ardua, ac difficillima. *Multò seipsum, quàm hostem superasse operosius est*, inquiebat Valerius Maximus.

Lib. 8.

Altera petitur ab eo ipso, qui sic vincitur: fuit ea Quinti Curtii ratio, quo judice *eò clarior laus est, quò clarior ille quem viceris.*

L. 6. Histor.

At qui seipsum vincit, vincit hostem tum naturæ dignitate, tum suæ redemptionis pretio, tum Christiano nomine perillustrem.

Postrema hauritur à præmio, ac triumpho, qui illi victoriæ decernitur: præmium est ipse Deus; Triumphus, cœlestis, æternaque beatitas. Et hinc mihi proponitur

§. 3.

Quàm fructuosa sit de seipso victoria?

HUjusce Victoriæ fructus ad pauca hæc capita revocari possunt, è quibus

Primum est, quod qui seipsum constanter vincit; lapsu ætatis & annorum ingentem sibi comparat virtutum, gratiarum, & meritorum acervum, atque thesaurum, qui sanè proventu est longè maximus: & major auro, gemmis, unionibus, thesauroque Regum, Cæsarum, adeoque opibus totius universi: si enim, ut dilertè Doctor Angelicus, *Bonum gratiæ majus est bono naturæ totius Universi*; & illud bonum, quod Victoria sui comparatur, majus illo sit oportet: est enim *bonum gratiæ*, adeoque etiam majus bono naturæ totius Universi. I. Fructus.

Et hoc est bonum, quod illi adpromittit, Cœleste, ac Divinum Numen liberali manu. *Qui vicerit*, inquit, *possidebit hæc*: hoc est, gratias uberes, cœlestiaque dona, seu semina quædam æternæ beatitatis, quæ etiamnum in hac vita mortali sibi reservat in vitam immortalem, ac beatam, ubi in tota quantaquanta est æternitate manebit ille gratiæ fructus cum ingenti fœnore. Apoc. c. 21. v. 7.

Alterum caput è quo ducitur fructus alius longè suavissimus, est perennis animi pax & spiritalis quædam lætitia, quæ dimanat à Victoria sui, & constanti Virtutum heroicarum exercitatione, quæ illi comes esse solet: nec enim esse potest perpetua, & constans victoria sui, nisi & fortitudo sit comes, & patientia, & humilitas, & castitas, & alia Virtutum propè omnium cohors, & cœlestis quædam acies pulchrè ordinata; à qua in animum defluit altera pax, & lætitia spiritualis, ceu condimendum hujus infelicis ævi suavissimum. Et hoc est, quod diu ante adpromisit Servator optimus D. Joannis ore, calamoque, quo sic ad Nos, sic ad Victores sui, ceu Athletas generosos: *Qui vicerit dabo illi manna absconditum.* II. Fructus. Apoc. c. 2. v. 17.

Quod illud quæris? est Pax animæ sibi benè consciæ, & suarum victricis cupiditatum.

Pax, inquam, *quæ exuperat omnem sensum*, ut ait Apostolus. *Pax* quæ summa voluptas, imò & fons perennis voluptatis: ut enim eleganter, ac verè D. Cyprianus *Voluptatem vicisse, voluptas est maxima.* Hæc non tenetur nisi à generosa sui in omnibus victoria; quia ut rectè Cæsarius. *Verum gaudium non possidetur, nisi pax, & justitia tenatur*: at neque hæc, neque illa tenetur nisi à Victoria sui, & quidem in rebus omnibus, In lecto, mensa, vestibus, aliisque id genus, in quibus plùs est solatii, quàm pœnæ: si modò ea Dei causâ quis subire gestiat; uti aliquando gestierunt gloriosi Martyres ad metalli fodinas compacti, quos sic alloquitur Divus Cyprianus. De bono pudicitia.

Humi jacent fessa laboribus viscera: sed pœna non est cum Christo jacere. Squallent sine balneis membra, situ, & sorde deformia: Sed spiritualiter intùs abluitur, quod foris carnaliter sordidatur. Panis illis exiguus. at non in solo pane vivit homo: sed & in sermone Dei. Vestis algentibus deest: sed qui Christum induit, & vestitus abundanter, & cultus est. Lib. 3. epist. 10.

Hæc S. Præsul ad invictos illos Christi pugiles, quæ ego hodie ad te quisquis in eadem mortificationis palæstra decertare studes, ac vincere.

Tertium caput unde fluunt fructus ubertimi, & pretiosissimi, est merces æterna, est triumphi gloria sempi-

sempiternā, quæ decernitur iis, qui se ipsos fortiter vicerint, & hoc quidem à supremo Agonotheta Christo: sic enim inquit eodem, ceu arcanorum cœlestium conscio, D. Joanne.

Apoc. c. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno*, hoc est in cœlesti gloria, cujus typus est thronus, & quies æterna, & corona beatitatis.

Sub B. Hermanno Ordinis Cisterciensis Abbate, monachus unus aliquis gravissima carnis tentatione sub noctem agitatus cùm ex ea victor evasisset, *Conversus*, qui fortè ruri agebat, Vit eximiæ simplicitatis, & sanctitatis, vidit coram se stare *columnam immobilem*, ex qua ad clavom velut affixa pendebat *Corona Imperatoria*: quam dum attonitus intuetur, adfuit illi Dominus specie mirum quantum augustâ; qui coronam è clavo pendulam refigens, hæc ill.

Henriquez l. 2. Dist. 12. c. 4. *Accipe coronam istam, & defer eam illi monacho* (nomen addidit) *quia hac nocte eam meruit.*

Illucescente die Frater ille *Conversus* ad Cœnobium festinus rediit, & B. Præsuli Hermanno, rem totam retulit, qui & intellexit eam coronam cœlo judice delatam illi Monacho, cujus tentationis, & simul victoriæ testis erat.

Et hanc amas, ambisque, Mi Lector, age, si te impetat gravior aliqua tentatio, esto ut ille *Columna*: sed immobilis: & tibi annuente cœlo deferetur Corona, corona gloriæ, corona beatitatis.

Hanc aliquando sibi paratam præsensisse visus P. Jacobus Vela è Societate JESU, genere illustris, at virtute, & victoria sui illustrior.

Hic in extremo vitæ limine, & pia in Deum fiducia plenus, & bonæ conscientiæ testimonio ita confirmatus fuit, ut Christi effigiem manu tenens, in hæc verba eruperit.

Hist. Soc. Part. 1. l. 6. n. 155. *Gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per IESVM CHRISTVM.* Dixit, & securus sui in pace requievit, quia securus de corona, quæ se manebat ab illa sui dum in vivis esset victoria.

§. 4.

Quàm gloriosa sit de seipso victoria.

Vidimus Paragrapho superiore quàm fructuosa, spectemus modò quàm gloriosa: erit hæc ad illam acriore stimulo: generosas quippe mentes magis exstimulat gloria, quàm utilitas: gloriam autem illius Victoriæ petendam duco, ex eo, quod in ea reposita sit species quædam martyrii.

Hom. 35. Appello magni Pontificis fidem, atque authoritatem: is erit è Petri sede D. Gregorius & nomine & re etiam ipsa magnus. Hæc ille quondam è pulpito ad subjectam concionem.

Si adjuvante Nos Domino, virtutem patientiæ servare contendimus, & in pace Ecclesiæ vivimus, & tamen Martyrii palmam tenemus. Duo quippe sunt Martyrii genera, unum in mente: aliud in mente simul, & actione. Itaque esse Martyres possumus, etiamsi nullo ferro percutientium trucidemur; mori quippe à persequente, martyrium in aperto opere est: ferre verò contumelias, odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione.

Hæc ubi exsuluit S. Pontifex; tum ad experientiam appellar, & fidem sæculorum, & majorum dicta.

Probamus, inquit, *quotidie, quod ante nos dictum est, quia Sancta Ecclesia Electorum floribus plena, habet in pace lilia, in bello rosas.*

Lilia, sunt animæ à morum nitore, & gratia, ab innocentia vitæ, à castitate candidæ ad instar liliorum; & hæc *lilia* explicantur, & florent in alta Ecclesiæ pace, in qua nullus extrinsecùs est hostis, persecutio nulla, cædes Electorum omnino nullæ:

Rosæ verò, sunt animæ à fuso Christi causa sanguine purpureæ totæ, rubicantes totæ, & hæ *Rosæ* patent, ac nitent in bello, hoc est inter equuleos, & catastas; cruces inter, & rotas; ferrum inter, & ignes, quibus dum excruciantur Martyres, rubent toti à nobili sanguinis effusi purpura; & altiore murice, omni Regum purpura digniore. Et hæc est, quæ Athletis istis conceditur de tyrannis victoria: sed audeo dicere, par illi, & fortè major, quæ à sui victoria: majus enim est vicisse seipsum, quàm alios quolque: in hoc quippe brevis plerumque pugna, ad diem, & horam: in illo diuturna ad menses, ad annos: Martyr enim cùm persecutores, cùm tyrannos vincit, momento propè, & certat, & vincit, quamdiu scilicet durant tormenta: at sui Victor (hoc est, in pace Martyr, & passionum suarum generosus domitor) & pugnat, & vincit ad annos, & sæculum si voles, quamdiu scilicet durat hæc mortalis vita, quæ esti ferat *Lilia*, non fert tamen nisi inter spinas, hoc est nonnisi inter acriores insurgentium passionum aculeos, quibus dum fortiter obsistit, non modò sui victor est, ac dominus: sed unà etiam & mali dæmonis, quem ut mancipium trahit, nec unquam patitur ut dominum, ut patiuntur illi, qui ejus suggestionibus obediunt, ac cedunt. Argumento sit illud quod subjicio.

Puella nobilis Burgunda à malo genio & diu, & graviter agitata impuris imaginibus, cùm ex hoc prælio victrix evasisset, illud à Deo, ceu Agonotheta, in præmium accepit, ut Dæmon eam ut *Dominam* agnosceret, eique etiam ad nutum pareret; quod & cœlo imperante fecit vel invitus; & quidem opportunè: nocte enim quadam cùm à Juvene procaci, & petulantiore gravissimè urgeretur, nec esset ratio sese ab illo expediendi, erat enim sola, & sine teste, sine adjutore: memor divinæ promissionis. Wadingus in Annal. Minor. an. 1. *Diabole*, inquit, *ubi es?* cui ille. *Adsum*, inquit, *ô Domina, quid me vis? Ecce me, tantum impera.*

Tum huic illa. *Libera me à nebulone isto, qui mihi infestus est.*

Mora nulla paruit Dæmon, & juvenem pedibus abreptum à puella, seu *Domina sua*, quàm longissimè projecit.

Sic illa & sui victrix, & impuri amasii, imò & tartari; gloriosâ sanè victoriâ.

§. 5.

Quàm turpe sit, & probrosum à seipso vinci? & suis cupiditatibus famulari?

Probrum illud petes è variis capitibus, è quibus hoc

Primùm, quod vinci à seipso pugnet cum hominis natura: natus est enim homo, ut cæteris animantibus imperet: deinde & sibi.

Secundùm, quod pugnet cum ratione; *ratio* enim in homine est veluti *Domina*, & *cupiditas ancilla*. Hanc autem dominari, & illam famulari longè turpissimum.

Dominam ancillari, & ancillam dominari, absurdum est, inquiebat Hugo. De Claustro animæ.

Addo ego & magnum probrum, quod naturæ luce agnovit, extulitque Plato, cujus hoc effatum dignum melioribus cetris. *Vinci à seipso turpissimum est, & pessimum.* Lib. de Legibus.

Turpissimum quia infamia servitos: *pessimum*, quia ut bellè, & verè Seneca: *Bis interimitur, qui suis armis perit.* At qui vincitur à seipso, *suis armis* & ipse *perit*, quia perit à suis cupiditatibus, quæ militant adversus animam, quæ & arma sunt, quibus & ratio debelletur, & pars hominis superior in servitutem redigatur, quod est ingens probrum.

Esse autem servitutem à vitiis, & cupiditatibus pulchrè ostendit D. Ambrosius ore, ut solet, melleo, sacraque facundia: illum audiamus.

Servit

In Psal. 99. *Servit omnis, qui authoritatem non habet puræ conscientiæ: servit quicumque metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur, vel mœrore dejicitur. Servitus enim est, omnis passio: quoniam qui facit peccatum servus est peccati, & quod pejus est, multorum servus est, qui subjectus est vitiis, multis se dominis addixit, ut servitio ei exire non liceat:* cujus rationem addit ille ipse S. Præsul: quia qui sic servit, jam non est amplius suus: sed cupiditatis, sed vitii, cui servit: uti servus non suus est; sed Domini: & hinc Deo, ceu supremo, & optimo Domino, nunquam dicere potest quod olim David: *Tuus sum ego.* In quæ verba sic D. Ambrosius. *Satis rarus est, qui possit dicere Tuus sum. Non potest dicere sæcularis tuus sum: plures enim Dominos habet. Venit libido, & dicit, Meus es, quia tu, quæ sunt corporis, concupiscis.*

Psal. 118. *Venit avaritia, & dicit, Meus es: quia argentum, & aurum quod habes, servitutis tuæ pretium est. Venit luxuria, & dicit. Meus es: quia unius diei convivium pretium tuæ vita est. Venit ambitio, & dicit, Planè meus es: quod ideò te imperare aliis feci, ut mihi ipse servires.* Denique *veniunt omnia vitia, & singula dicunt, Meus es.*

Hæc ubi ex vero protulit S. Doctor, tum æstu quodam seu doloris, seu stuporis excitus exclamat. *Quem tanti competunt, quàm vile mancipium est?*

Vile enimverò mancipium, quia cupiditatum, quia vitiorum mancipium: amplius dico, quia & mali dæmonis mancipium: à quo & audit infandum illud, *Meus es*: quod ut in aperto ponat D. Ambrosius, exemplum ponit in proditore Juda; de quo sic inquit.

Venit, & introivit in eum satanas, & cœpit dicere Non est tuus IESVS: sed meus est: ea, quæ mea sunt, cogitat, quæ mea sunt in pectore suo volvit: tecum epulatur, & mecum pascitur. A te panem accipit, à me pecuniam; tecum bibit, & mihi tuum sanguinem vendit: tuus est Apostolus, & meus mercenarius.

Quod de infami proditore dixit, jactavitque dæmon: hoc & de omnibus illis, qui à seipsis vincuntur, qui libidini, qui peccatis serviunt miserabili certè, & damnanda servitute, quam ne aliquando incurras, Amice Lector.

Francisci Petrarchæ verbis te compellatum velim. Sic ille ad novum aliquem de reportata victoria gloriantem.

Dialog. 109. *Cave ne te vincat ira, superbia, crudelitas. Hi enim sunt victoriæ comites, & Victorum hostes invisibiles, & horrendi: à quibus clarissimi Victores turpissimè victi sunt.*

Seneca ep. 113. Testis erit Alexander inter victores facilè princeps: de quo sic Romanus Sapiens epistola ad Lucilium.

Alexander quidem Persas, Hircanos, & Indos, & quidquid Gentium usque ad Oceanum extendit Oriens, vastabat, fugabatq́;. Sed ipse, modò occiso amico, modò amisso jacebat in tenebris aliàs scelus, aliàs desiderium suum mœrens. Victor tot Regum, atque populorum, iræ, tristitiæq́; succubuit: id enim egerat, ut omnia potiùs haberet in potestate, quàm affectus.

Hæc ubi de Alexandro protulit Seneca non sine stupore, doloreque: tum quasi indignabundus sic exclamat:

O quàm magnis homines erroribus tenentur, qui jus dominandi trans maria cupiunt mittere, & felicissimos se judicant, si multas per milites provincias obtinent, & novas veteribus adjungant, ignari quid istud sit ingens, paratumq́; regnum imperare sibi, maximum imperium est.

Hæc Romanus Sapiens, quo judice Imperium omne, quod in alios aut naturâ, aut fortunâ, aut vi, & armis obtinetur, ut vastum videatur, & sit, parvum est: at quod in se habetur, longè maximum.

§. 6.

Exempla pauca eorum, qui seipsos generosè, & fortiter vicerunt.

Quia homines plùs credunt oculis, quàm auribus, plùs factis trahuntur quàm verbis; ideò hic in medium adducam exempla eorum, qui ab affectibus etiam licitis sibi temperarunt, dein aliorum, qui illicitis etiam fortiter restiterunt: & hi, & illi victores sui.

D. Ambrosius è primis duos nobis in exemplum proponit: Davidem, & Imperatorem Valentinianum. Et quidem libro, quem inscripsit de S. Jacob, & vita beata, agens de passionum compressione, sic ait. Lib. 2.

Quem de hominibus meliorem, & fortiorem assumemus, quam S. David, qui cupiditatem, qua concupierat aquam de lacu Bethleem hostilis interclusam exercitu sibi auferre non potuit, potuit mitigare? I. Davidis.

Et eò quidem, ut jam allatam *profuderit Domino, ne sanguinem illorum, qui eam detulerant, bibere videretur. Quæ res indicio est, quod concupiscentia quidem rationem præveniat: sed ratio cupiditati resistat.* Et ita fortissimè restitit in Davide: uti deinde in Valentiniano Imperatore, de quo sic elatè in oratione funebri:

II. Valentiniani Imp. *Ferebatur ludis Circensibus delectari. sic istud abstersit, ut ne solemnibus quidem Principum natalibus, vel imperialis honoris gratiâ, Circenses putaret esse celebrandos. Aiebant aliqui ferarum eum venationibus delectari, atque ab actibus publicis intentionem ejus abduci. Omnes feras uno momento jussit interfici. Lactabant invidi, quod præmaturè prandium peteret: cœpit ita frequentare jejunium, ut plerumq́; ipse impransus, convivium solemne suis Comitibus exhiberet, quo & religioni satisfaceret, & Principis humanitati. Scenicæ cujusdam formâ, ac decore deperire Romæ Adolescentes nobiles nuntiabatur. Jussit eam ad comitatum venire. Deductam tamen nunquam aut spectavit, aut vidit. Postea redire præcepit, ut & omnes agnoscerent irritum ejus non esse mandatum, & adolescentes doceret ab amore mulieris temperare, quam ipse qui potuit habere in potestate, despexerat. Et hæc fecit cùm adhuc non haberet uxorem.*

Hactenus de Valentiniano Ambrosius, quæ eò magis admiranda, quod & in flore Juventutis, & in Purpura, & in summa, quæ esse solet quidlibet agendi, licentia, ea valuerit cupiditatum etiam licitarum moderatione; quanto magis si eæ fuissent illicitæ? sed ad alios transeamus.

D. Chrysostomus aureo, ut aliàs, stylo extollit Constantini Imperatoris factum illustre, quod & extollet posteritas omnis. Cùm enim illius effigies affabrè elaborata, publicoque loco exposita, à nescio quibus sicariis ausu temerario, lapidibus appetita fuisset, suadebant Aulicorum nonnulli, ut omnino condignum de nefariis contumeliæ illius authoribus, supplicium sumeret: utque animum Imperatoris ad pœnam à sontibus exigendam acriùs, ac potentiùs exstimularent, addebant & nefandum illud, totam ipsius faciem ad vivum bellè expressam, & vivis coloribus quasi animatam, lapidibus fœdum in modum vulneratam, atque deformatam. Hom. 20 ad Popul. Antioch.

III. Constantini Magni. Quid hic expectes, Amice Lector? an irarum fulmina? an verborum jacula? an catastas? an toras? an ferrum? an ignes? Horum omnino nihil. Nam & subridens Imperator, & faciem manibus blandè palpans. *Ego verò*, inquit, *nusquam vulnus in fronte, nusquam livorem in genis, nusquam in tota facie deformitatem sentio.* Dixit, & Aulicos omnes rubore suffudit, & à consilio acerbiore divertit, & simul posteros docuit, quâ in illatis injuriis esse debeant moderatione.

Ea certè, quæ decet à Christo Christianos, & qualis, nostra hac ætate fuit Ferdinandi II. gloriosæ memoriæ, Imperatoris Augusti; cujus memorabilis vox fuit: cùm enim à rebellibus Viennæ obsideretur, & sublimi è specula hostium duces acerbissimos tormentorum magister conspicatus, discerpturum se illicò exonerato tormento bellico polliceretur, paululum hæsit, atque addubitavit Ferdinandus: sed mox imminentem fomiti manum inhibens, *Vivant*, inquit, *ac divinæ serventur ultioni*: suæ (licèt justissimæ) nihil dari voluit pius Princeps, fui in eo victor, ac deinde, cœlo auspice, etiam hostium, quos à tergo visa est sequi cœlestis ultio.

Vidimus in Purpura, martioque pulvere fortes, & sui victores animos: attendamus etiam in Infula, Pedoque.

V. S. Thomæ Villanova. S. Thomas Villanova, Archiepiscopus Valentinus, hominem de Clero, quod corruptissimis moribus Ordini dedecori esset, acriùs, ut par erat, objurgârat. Quid ille? Altiùs vociferari, & in S. Præsulem invehi cœpit planè inverecundè.

Quid deinde. Sacri Inquisitores officii, ea de insolentia moniti, hominem corripi, & in vincula duci jubent. Ejus rei nuntius accumbenti ad mensam Præsuli cùm allatua esset, exiliit illicò, atque impransus conscensa mula ad Quæsitores accurrit, & eùm multis frustrà egisset, ne misero illi linguæ impotentia, pœnæ esset, ad extremum satiùs affirmavit, non abiturum se, nisi voti compotem, atque ita sibi, ut incolumem redderent evicit.

Tum etiam peramanter complexum, impositumque mulæ totam per Urbem pan secum equitantem gradu circumduxit, sermonesque cum illo miscuit amicissimos. Dixisses de victis injuriis triumphum agi, & verò etiam agebatur, duce Sanctissimo Præsule, victore sui, victore & hominis aliàs inimicissimi.

Spectavimus in tolerandis injuriis grandes animos, & sui victores: videamus etiam in fortunæ bonis, eùm ea inimica manus aut ferro, aut igne absumpserit.

VI. Remigii. Pro ea, qua erat sagaci mente, spiritu prophetico, cœlestique revelatione didicerat S. Remigius futuram anno proximè sequenti ingentem annonæ caritatem, quam ut ex parte levaret pius Præsul pro suo grege sollicitus, etiam ingentes tritici acervos in suis villis collegerat, non tam sibi, quàm suis usui futuros. Sed, ô malum invidia! ô malum ebrietas! ô malum ab hac, & illa furor! homines impii musto jam madidi, & mente capti, derepentè ignem in villas injiciunt, & triticum omne in festucis adhuc captivum absumunt, involante illicò flamma & consumente exsuccam messem, festucasque arentes: à quibus deinde in tecta, in trabes evasit flamma, & propè momento desævit.

Quid hic Remigius? à suis monitus mox advolat, eructantes flammarum globos conspicit, & hinc absumptas segetes, illinc labentia tecta contuetur, ingentesque murorum moles, ac minas: & nihilo territus, propiùs accedit quasi calefacturus algentea à frigore manus: tum etiam ad astantes conversus, hæc illis ore placido, serenoque vultu. *Semper bonus est ignis.*

Surius in ejus vita.

O amicas voces! ô injuriæ acceptæ immemores! ô oblitas immanis damni! ô Remigio dignas! ô victorem sui animum! ô cœlesti spectaculo amicos gratosque vultus! ô placidam magnæ mentis in repentino casu serenitatem.

Sed hæc injuria quanta quanta fuit, stetit in fortunæ bonis, eàque impetiit, absumsitque, demus aliud, quod etiam cadat in ipsam personam.

VII. S. Bernardi. D. Bernardo, sanctissimo, & mitissimo Præsuli alapam impegerat Clericus impudenti ausu, immitique manu. Quid deinde? audi quid ore lacteo, ore melleo Bernardus: *Oportet eum aliis ignoscere, cui toties ignoscitur à Deo.* Digna tanto Præsule sententia, digna christiano, digna & sancto.

VIII. S. Ulpiæ Virginis. Ab Infulatis Patribus ad Virgines deflecto: nam & in his, & ab his gloriosa sui victoria; in qua eminere visa S. Ulphia; in paucis amans virginitatis, quam ut in tuto poneret amentiam finxit, & sic procorum oculos, amores, atque insidias elusit; utque Virgo esset, amens videri, & haberi voluit, in eo sanè & amasiorum omnium, & sui victrix: uti & S. Brigida. Hæc in finibus Scotiæ nata, ut erat eleganti forma, & specie propè ad naturæ miraculum, in omnium oculos atque amores incurrit, oris ut dixi elegantia, genarum rubore, nitore frontis, & maximè oculorum gratia, atque illecebris, quibus capi propè omnea: ne porrò sic malè caperentur à Deo supplex petiit, ut se aliquo corporis vitio devenustaret, quo procorum inquietudo, atque importunitas sedari posset.

Bollandus 31. Ian.

IX. S. Brigidæ Virginis.

Et ita factum est, & factum benè: mox enim, cùm oculorum decore maximè placuisset; alterum subito ulcere percussum amisit, ne homini impostorum ulli placeret. Sed uni cœlesti sponso, cui omni decore pulchrior Virginitas.

Vidisti oculis ipsis chariorem Virginitatem, illustri sanè sui ipsius victoria; accipe etiam vitâ ipsa chariorem nobili prorsus & inaudito à sæculis de cupidine triumpho.

X. S. Euphrasiæ Virg. & Martyris. S. Euphrasia à milite impuro fortè deprehensa, ut Virginitatis suæ florem intactum servaret, hoc usa stratagemate; finxit sibi unguentum esse, quo illitus ille in præliis nulla posset ferri acie penetrari.

Ne autem verba videretur nundinari, collum fictitio unguento muniens, experiendi causâ ictum gladii, sed validâ impactum manu, cæsim ab eo flagitavit.

Niceph. l. 7. c. 13. Baronius ad An. Ch. 309.

Ille verò, nulla deprehensa in vultu fraude; quem scilicet neque genarum vividus color, ac rubor, neque oculorum nitor, & gratia, neque totius corporis compositio, & constantia, deseruerat, vibrat ensem, & collum persecat: sicque Euphrasia ex Virgine fit Martyr, & miles ex amasio lictor.

O triumphum bactenus inauditum, Virginitatis inermis de Cupidine loricato! ô sui victorem animum! ô gratam Superis Virginei pudoris victimam, quæ à terris cœlo reddita vivet in ævum, vivet in æternitatem, exemploque posteris omnibus erit, ne, etiam sub ferro, etiam sub ipsa mortis imagine, cadant animis, neve libidini cedant; nunquam victi, semper victores.

§. 7.

Quædam præsidio futura ad Victoriam sui.

EMollis pauca in medium afferam, & quidem more meo, brevi compendio: ex his

PRIMUM PRÆSIDIUM

A Rationis Imperio.

EST in homine, ceu parvo mundo, pars quædam inferior, seu animalis; & pars superior, id est rationalis: illa subjici debet; hæc imperare: quod ipsum elatiore stylo notavit aliquando Romanus Orator:

Est animus in partes distributus duas, quarum altera rationis est particeps: altera expers. Cum igitur præcipitur, ut nobismetipsis imperemus: hoc præcipitur, ut ratio coerceat temeritatem. Est in animis omnium ferè naturâ molle quiddam, demissum, humile, enervatum quodammodo, & languidum. Si nihil esset aliud, nihil esset homine deformius: sed præsto est Domina omnium, & regina ratio, quæ connixa per se, & progressa longius, fit perfecta virtus: Lib. de Offic.

Virtus, inquam, ut aiunt Theologi, *Moralis*, hoc est naturalis

naturalis ordinis, quam definivit Clemens Alexandrinus; dum ait: *Virtutem esse congruam, & concinnam animi affectionem, quæ per totam vitam rationi subjicitur.*

In 9. Pedag. c. 13.

In hac porrò affectionum, id est passionum animi, subjectione, & rationis imperio, posita est hominis perfectio. *Dominetur vitiis ratio; subjiciatur corpus animo; animus Deo, & impleta est tota hominis perfectio,* inquiebat Sanctus Prosper. Nec perfectio solùm; sed & solida optataque animi tranquillitas: ut enim eleganter, & piè S. Leo:

In Sententiis.

Tunc est vera pax, quando & caro animo judice regitur, & animus Deo præside gubernatur.

Serm. 1 de Quadrag.

Nec tantùm pax, sed & vera libertas: si enim passionibus subjici est pudenda, & miseranda servitus; ita & illis imperare, *libertas*: ut enim disertè Plutarchus.

Rationi servire libertas est: nec solummodò *libertas*: sed & *honestas*: addo & felicitas.

Ratione vivendum est; non affectu: hoc vivere indecorum: illo, decorum vel maximè; imò & felicissimum Ex quo manavit illud Epicuri, in hoc sanè Sapientis, effatum nobile. *Præstat rationabiliter esse infelicem, quàm absque ratione felicem.*

Laërtius.

Audax omnino liberumque pronuntiatum: sed tamen verum: potest enim quis salvâ ratione; imò & salvâ virtute esse infelix, saltem ex mundi legibus, & hominum oculis: at sine ratione, felix esse non potest cœli, Deique calculo, quo certè nisi sis felix, es mortalium omnium infelicissimus; uti è contra eo judice felicissimus, quia proximus Deo, qui est prima & summa ratio.

Et hoc ipsum est, quod vel solo naturæ lumine agnovit, extulitque è Poëtis unus aliquis, dum ita cecinit.

Diis proximus ille est, quem ratio, non ira movet, nec similis aliqua perturbatæ mentis passio. Ne porrò sic moveat, *Id quod in homine præcipuum est, imperet cæteris, quæ sunt nobis, bestiisque communia: atque idipsum, quod excellit in homine, id est mens, & ratio, potiori subjiciatur, quæ est ipsa Veritas, Unigenitus filius Dei,* ut Christianè D. Augustinus. Si autem sic imperet, quod volet impetrabit: quia ut rectè Seneca. *Quidquid sibi imperavit animus, obtinuit*

L. 1. de Serm. Domini in monte. c. 2.

SECUNDUM PRÆSIDIUM

A diffidentia sui, & in Deum fiducia.

COelestis Sponsa in Cantico Amoris, hæc olim de Cœlesti Sponso gratulabunda.

Læva ejus sub capite meo: & dextra illius amplexabitur me. In quem locum Interpretes, in alias, atque alias opiniones discedunt.

Cant. c. 2. v. 6.

Theodoretus per *lævam* intelligit comminationem supplicii: per dextram æterni regni promissionem, utraque animam, ceu sponsam, Christus stringit, sibique copulat, videlicet illius metu, & spe hujus.

D. Ambrosio *Læva* sponsi *est præsentium remuneratrix: dextra futurorum.* Et hac, & illa sponsam cingit, & quasi complectitur cœlestia Sponsus.

D. Anselmo, D. Gregorio, *Læva sponsi est vita præsens*, & brevis: *dextera, vita futura*, atque æterna.

Aliis, *Læva* est *adversitas, dextera Prosperitas*: & hac, & illa Cœlestis sponsus Animam, ceu sponsam, sustinet atque sustentat mirâ & amabili vicissitudine: adversitate quidem ne nimiùm efferatur; prosperitate, ne plùs æquo abjiciatur.

Aponio, *Læva est diffidentia sui; dextera est* singularis *in Deum fiducia.* Illa de viribus suis diffidit sponsa, hac fidit Deo: illa se abjicit, hac se erigit ad actus heroicos, & cœlo dignos, ac beatitate: illâ nihil posse se cognoscit, & ex vero fatetur: hac autem posse se omnia confidit, & sibi certò pollicetur. Denique illa infirma est; hac verò fortis. Et hinc prima utilitas à sui cognitione, & nata inde diffidentia.

Ut enim rectè D. Cyprianus. *Utiliùs est infirmum se homo cognoscat, ut fortis existat: quàm fortis videri velit, & infirmus emergat.*

Lib. de singularitate Clericorum.

Altera utilitas est victoria de seipso, quæ & à sui diffidentia, & à fiducia in Deum enascitur. Ut porrò sic enascatur *opus est virtute*, ut ait D. Bernardus: *& non quacumque: sed qua induaris ex alto: ipsa enim, si perfecta sit, facilè sic victorem sui, & invictum reddit.* Nec victorem solùm, sed & triumphatorem ab hac ipsa de se diffidentia, sine qua, ut annotat Richardus, *Impossibile est, quempiam de seipso triumphare, donec experimento didicerit, propriâ virtute se non posse obtinere triumphum.*

Serm. 85. in Cant.

In Cant. c. 21.

Ubi autem experimento id didicerit: tum & illa duo discet in Christi, ceu sponsi schola.

Primum à seipso nihil posse: tum in Deo omnia posse, si modò illi innitatur. Quidni enim *omnia possibilia sint innitenti super eum, qui omnia potest*, ut scitè D. Bernardus; qui consultò addidit illud *innitenti*; quia, ut eodem loco ille ipse S. Doctor adjecit, omnia posse animam *innixam super dilectum suum. Alioqui frustra nititur, si non innitatur.* Hoc est frustra quippiam perficere molitur, si suam in Deo fiduciam non collocet: statim enim atque deficit spes in Deo, deficit & acceptum hactenus è cœlo robur, quo uno sublato frustra sunt cætera: ut enim eleganter, & piè Divus Ambrosius. *Esto, sint aliqui duri ad labores, firmi ad injurias perferendas: si spem auferas, non potest perpetua esse patientia.*

Suprà.

In Psal. 118.

Ut ergo sit *perpetua*, dicat sponsa, dicat fidelis anima, & cum Psalmista, & cum Divo Bernardo:

Tu es Domine spes mea, & si exurgant adversum me prælia, si sæviat mundus, si fremat malignus, si ipsa caro adversus spiritum concupiscat, in te ego sperabo.

Serm. 9. in Psal. Qui habitat.

TERTIUM PRÆSIDIUM

Ab oratione, & imploratione cœlestis auxilii.

APonius in illud sponsæ, hoc est animæ fidelis, de sponso cœlesti, id est Christo.

Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Læva, inquit, Christi, id est scutum fidei, est sub capite meo: *dextrâ* verò; id est gladio orationis amplexatur, & obarmat me.

Cant. c. 2. v. 6.

Amplexatur, inquit, quod est amoris, & benevolentiæ singularis; *obarmat* autem, quod est præsidii, defensionis, tutamenti: hæc ille, & meritò. Ad victoriam enim de nobis obtinendam opus est cœlesti auxilio, atque adjumento: hoc autem non obtinetur nisi oratione.

Oratio enim, ut rectè D. Augustinus, *orantis est subsidium, Deo sacrificium, dæmonibus flagellum.*

In Manuali.

Subsidium, inquam, ad superandas immoderatas animi affectiones: ut enim D. Hieronymus, *Jejunio passiones corporis: oratione pestes sananda sunt mentis*: hoc est passiones immodicæ, quæ animam inficiunt, ut pestis solet corpus.

In Marcum Evang.

Ne porrò inficiant, adhibenda est oratio, ceu antidotum potens, atque efficax adversus illas animi pestes: cujus necessitatem, atque efficaciam ostendit, & commendat D. Augustinus; usus alia similitudine: sic enim inquit:

Quoniam in medio laqueorum positi sumus, facilè à cœlesti desiderio frigescimus. Quapropter assiduo indigemus munimento, ut expergefacti ad Deum nostrum, verum, & summum bonum cùm diffluimus, recurramus. Recurrimus autem per orationem, atque ad eum redimus, à quo per passiones nostras longiùs abiimus; dumque sic redimus, non mundi tantùm, & mali dæmonis: sed & carnis, ceu hostis domestici, & nostri victores evadimus, & hoc orationis præsidio: mirum enim

quantum hæc valeat ad victorias de quibuslibet hostibus obtinendas. Quo in genere, ut antiquum, sic & illustre illud, quod refert sacer historicus.

Exod. c. 17. v. 10. Pugnabat Iosue contra Amalec, hostem Israëlis infensissimum: *Moyses autem, & Aaron, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumq; elevaret Moyses manus, vincebat Israël: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec.* Ut vel ex eo intelligerent, non tam Josuanis armis vinci Amalec; quàm Moysis oratione debellari.

Sed hoc, inquies, antiquioris est memoriæ; demus aliud recentioris.

Pater du Jarric, Societatis JESU historicus illustris, & de Indiis suo calamo benè meritus, refert Lusitanos in Africa duodecies centena millia Angolanorum incredibili celeritate fudisse, fugasse, profligasse, cùm P. Barrera è Societate JESU, manus ex Urbis vicinæ mœnibus ad instar alicujus Moysis ad cœlum protenderet, nonnisi pauculis suorum desideratis, qui dum idem Pater manus remitteret, prostrati fuerunt. Diceres illam Christianorum de barbaris victoriam, vel ex hoc pendere si manus in cœlum extulisset bonus Pater, Dei servus; tum enim in Lusitanos inclinabat victoria: si demisisset paululum, declinabat; saltem ad aliquorum è Lusitanis cædem; tantùm in oratione, orantisque contentione erat momenti.

Quod in illa de Angolanis victoria: hoc & in ista de nobisipsis; pendet hæc ferè tota ab oratione, pioque in Deum per eam excessu.

QUARTUM PRÆSIDIUM

Ab assidua, attentaq; animi vigilantia, & duriore exercitatione corporis ad pravos affectionum motus vel evitandos, vel comprimendos.

Corpus quid sit? VT ante paucis insinuavi, in homine, ceu microcosmo, duæ sunt partes: inferior una, quæ carnis ferè est tota: superior altera, quæ spiritus est, & rationis. Videndum quæ sit illa? & inde quâ opus vigilantiâ, ut comprimatur, contineaturque intra terminos rationis?

I. Asinus. Corpus D. Hilarioni erat velut asinus, sic enim illud vocitare solebat, atque ut memorat D. Hieronymus, sæpè, ut fit, calcitrantem, non hordeo, sed paleis nutriebat, fame conficiebat, verberibus debilitabat.

S. Hieron. in vit.

In ejus vita l. 4. c. 5. Ita B. Franciscus Borgia, ex Duce Gandiæ Societatis JESU religiosus, rogatus à socio suo, cur adeò corpusculum tractaret malè? cur flagellis, ciliciis, aliisque miris modis maceraret? respondit ingenuè. *Illa bellua jam luat, atq; eluat bona illa tempora, quæ aliquando habuit, & gustum quem sensit in sæculi illecebris.* Ita corpus belluam appellabat, & tractabat ut belluam.

Hom. 19. in ep. ad Hebr. D. Chrysostomo Corpus est velut *equus indomitus*, qui si habetur indulgentiùs, & liberaliùs, illicò recalcitrat, & nonnisi ad fœdas libidines adhinnit. *Anima resultat, ut equus indomitus*, inquiebat orator aureus.

II. Equus indomitus. Anima, hoc est ea pars, quæ in homine dicitur animalis, illa insultat rationali. Ne porrò insultare pergat, fræno regi, flectique, virga cædi, calcaribus pungi, duriùs tractari debet, atque exercitari, & sic intra rationis terminos contineri.

Est corpus Animæ, quod Domino servus, & vile mancipium; debet hoc asperiùs haberi, non autem molliùs, ne insolescat, néve etiam rebellet.

III. Animæ mancipium. Schythæ, quondam avidi novarum regionum, moverunt in Asiam magis meridionalem, ingentibus copiis, & animis, ibique annis aliquot commorati & Urbes, & Provincias suis armis subegerunt.

Dum ea res ex voto cedit, & foris omnia aguntur probè; domi quàm pessimè; servi quippe, & mancipia, quæ in ædibus remanserant, eò delapsi sunt impudentiæ & libidinis efferatæ, ut sibi dominorum suorum junxerint uxores.

Ubi in castris Schytarum innotuit id scelus, animos omnium commovit vel maximè, & in Patriam revocavit. Pergunt ergo magnis animis, & justam spirantes de mancipiis suis ultionem. Sed ecce dum patriis tectis fiunt propiores, monentur servos suos junctis animis, & viribus ingentem conflasse exercitum, obviamque armatâ manu procedere. Herodotus l. 4.

Agebatur de aris, & focis, & pro his, atque illis utrimque pugnandum acriter. Dubia erat belli alea, verendumque ne servi à desperatione & consilia & animos caperent. Quid igitur remidi?

E senioribus unus aliquis, Vir, ut ætate; sic & longa rerum experientia clarus, veritus ne servi illi suæ conditionis immemores, in dominos suos vehementiùs irruerent, persuasit Schytis, ut arma poneret miles, nec ferrum expediret, nec nudaret enses: sed potius flagella explicaret, sumeret in manus, & sic iret in hostem: cum servis, & mancipiis agendum flagellis, non ferro, & armis.

Placuit consilium, ponuntur arma, expediuntur flagella, fit ingens clamor, & jam manus manui, pes pedi erat committendus: sed mirum dictu, visuque!

Ubi flagella in oculos venêre, concidere illicò servis animi, corda tremere, vacillare manus, nec fuit qui ensem stringeret, qui sagittas emitteret in Dominos, præcipiti fuga elapsi omnes; sic Schytis, & Dominis cessit incruenta victoria.

Quod Schyris illis, hoc & nobis: rebellat caro, insultat corpus animo, ceu Domino mancipium; educantur flagella, vestes cilicinæ, catenulæ, aliaque pœnitentiæ instrumenta ad corpusculi castigationem, & aliquam ex merito lanienam, & illicò subsidet omnis ille à carne, à corpore tumultus, rebellio omnis cessabit, & pugna.

Et ita factum legimus jam inde à mundi nascentia infantia, cùm à peccato corruptum est genus nostrum, & caro spiritui rebellare cœpit, ac bellum movere.

Ita S. Irenæo teste ipsemet Adam, primus homo, statim à lapsu in peccatum, ut suam ipso facto ostenderet pœnitentiam, carnemque domaret, foliis ficulneis seipse contexit, cùm alia essent folia benè multa, quæ minùs ejus corpus vexare possent, utpote molliora.

Condignum pœnitentiæ amictum sibi fecit, *retundens petulantem carnis impetum*, inquit Irenæus. Lib. 3. c. 37.

Quod pugnæ genus, ut valeat in omnibus à corpore vitiis, maximè tamen in luxuria; hæc enim edomanda maceratione carnis, flagellis, ciliciis, aliisque ejusmodi corpusculi afflictationibus.

Ita S. Macarius Alexandrinus in ea, quæ illi fuit cum carne luctâ, & putidæ veneris insultibus, è cellula excessit, venitque in solitudinem lacui vicinam è quo evolabant infesta vesparum agmina, quibus ad sex omnino menses nudum se exposuit, ut earum aculeis ac morsibus pungeretur, lancinaretur, ac conficeretur totus. Et verò ita lacer, ita cruentus & lividus ad suos rediit, ita à se quodammodo alius, ut nemo unus omnium eum, nisi de voce agnosceret.

Ita nimirum (ut in simili D. Gregorius de S. Benedicto, qui se nudum in urticas, & spinas induerat) *voluptatem traxit in dolorem, & vicit peccatum, quia mutavit incendium.* In ejus vita c. 2.

Incen-

Incendium, inquam, voluptatis venereæ, in doloris incendium. Seneca, severus morum censor, memoriæ prodidit, *flagellis quartanam discussam fuisse quorundam.* Ds benef. l. 6. c. 8.

Quid illis, hoc & pravis affectionibus; quæ velut animi febres sunt; tertianæ aliæ, aliæ quartanæ, aliæ etiam quotidianæ: hæ, inquam, flagellis discuti possunt, & corporis castigatione vel reprimi, vel tolli.

Durius tractandum est corpus, ne animo malè pareat, inquiebat ille ipse Romanus Sapiens, sed institutum prosequamur, & videamus quid animæ sit corpus.

IV. Laqueus. D. Gregorio, Pont. Max. Corpus animo est veluti laqueus: *Nos, inquit, gestamus laqueum nostrum, nobiscum circumferimus inimicum, carnem nostram loquor, de peccato natam, in peccatis nutritam, corruptam nimis ipsa origine: sed multò amplius pravâ consuetudine vitiatam. Hinc est quod tam acriter adversus spiritum concupiscit, quod assiduè murmurat, & impatiens est disciplinæ, quod illicita suggerit, quod nec rationi obtemperat, nec ullo timore inhibetur.*

V. Impedimentum animi. D. Bernardo, Corpus est velut *impedimentum*, & gravior sarcina: sic enim ait:

Primum impedimentum nostrum, & occupatio gravis est necessitas miseri hujus corporis: quod dum modò somnum, modò cibum, modò vestem cæteraq; similia quærit, haud dubiè quin frequenter impediat nos ab exercitio spirituali. Hactenus S. Præsul.

VI. Hostis domesticus. D. Basilio Corpus est veluti *domesticus hostis*, contra quem standum in vigilia, & acie, ne dum non invadit, superior evadat.

D. Basilius de jejunio. *Perinde, inquit, atque in acie, hinc atque hinc instructa ad conflictum, qui alteri parti fert suppetias, facit ut alter vincatur. Ita, qui carni sese adjungit, expugnat spiritum: & qui stat à spiritu, carnem in servitutem redigit.*

Hæc ille, quo judice caro spiritui insidias ubique struit; ubique bellum intentat, & movet, ubique incurrit in prælium, in quo cavendum est quàm maximè, ne spiritus carni jungatur, névè illi tantisper conniveat: si enim jungitur aut minimum conniver, illicò vincitur, & perit. Sed ne longiùs; videamus quid de corpore, & sentiant, & loquantur alii.

VII. Vinculum animi. Annæo Senecæ, *Corpus* est veluti quoddam animæ *vinculum*, quo ni caveat constringitur illa, & quasi captiva tenetur, ac ducitur; quod ab homine, & à se alienum dum existimat Seneca, sic de se ipso & liberè, & verè.

Major sum, & ad majora natus sum, quàm ut mancipium sim corporis mei, quod certè non aliter aspicio, quàm vinculum libertati meæ circumdatum.

Hæc ille non minùs eleganter, quàm generosè; quocum utinam & sentirent, & loquerentur etiam Christiani, etiam Religiosi, dicerentque & ipsi *Major sum &, ad majora natus sum, quàm ut mancipium sim corporis mei.*

Et certè qui hujus mancipium esset immortalis animus, qui ideò natus est, ut illius sit Dominus, illius præses, ac moderator, & si voles etiam Rex: & hoc à natura, Deoque: à qua dignitate, officioque si dejici, ac deturbari sese patiatur, næ infelix erit mancipium: sed non patietur si seipse, si Deum audiat. Erit enim corpori quod herus servo, quod mancipio Dominus, quod discipulo Magister, quod Rex subdito: & sic ubique suus, ubique liber erit animus: ut enim ille ipse Seneca, quo authore libenter utor.

Contemptus corporis sui, certa libertas est.

Sed inquiet unus aliquis corporis sui amantior, & cuticulæ fortè etiam indulgentior, non ita abjiciendam esse corpusculi curam; est enim anima velut illius hospes, ut rectè D. Bernardus:

Nobilem hospitem habet corpus, quem honorare debet.

Est hominis altera pars (constat enim hic corpore & anima) adeoque aliqua huic illius incumbit sollicitudo, aliquis debetur amor, & velut juncta charitas. Non abnuo, & hanc, & illam ei deberi contendo, dummodo intra limites rationis. Et fatetur ipse Romanus Sapiens:

Fateor, inquit, corporis nostri nobis insitam charitatem: fateor nos hujus gerere tutelam, non nego indulgendum illi: serviendum nego. Epist. 14.

Indulgendum ait, at cautè, at moderatè, ne dum nimium indulges, aut mordeat, aut pungat: *Anima enim in carne, velut inter spinas versatur*, ut scitè advertit D. Bernardus. Et hinc cautè, & circumspectè in ea, & cum ea agendum est animæ: si enim incautiùs, si liberiùs; suos illa exeret aculeos, suas spinas, concupiscentias intelligo, affectusque malè ordinatos, à quibus, & pungetur, & cruentabitur animus; & quod summum malorum est, ab accepta plaga, etiam in miseraodam, atque abominabilem servitutem redigetur. Id ne tibi accidat, AMICE LECTOR, age, esto Dominus tui, esto tui victor, nunquam servus, nunquam victus. Serm 47. in Cant.

Eris porrò victor si carnem domare, & macerare studeas; uti etiam exemplo suo nos doctos voluit Consalvus Gomius è Societate JESU. Cùm esset hic Caravacæ Collegii Rector in magna licèt infirmitate corporis, mira erat severitate animi: utque esset constantiùs; singulos hebdomadæ dies in certa afflictationum genera distributos habebat.

Binis flagello se verberabat, totidem induebant cilicio, duabus noctibus vestitus cubabat duro super scamno, duabus verò nudus super cilicino stragulo. Sic illi perpetua cum corpusculo erat lucta, perpetua & victoria. & hæc, & illa fuit in Viris longè Sanctissimis. Histor. Societ. Part. 5. l. 1. n. 11.

Petrus Abbas Canensis loricam subtus carnem occultam induebat quousque putresceret, atque ab ejus corpore rupta decideret. In ejus vita c. 8 tom. 7. Surii.

D. Dominicus singulis noctibus catena ferrea sese flagellabat. Primò pro seipso. Deinde pro peccatoribus adhuc in hac vita mortali spirantibus, ut ad meliorem vitam, quæ erat gratiæ, eos revocaret indulgens Numen. Denique pro Animabus, quæ in expiatoriis ignibus tenebantur, ut eas Dei miseratio ex illis in cœlos educeret. In ejus vita l. 4. c. 9.

Et hæc sunt, quæ, partim pro subigenda carne, egerunt Viri, aliàs ab innocentia vitæ spectatissimi; partim ex puriore animarum zelo, ut eas gratiæ, cœloque redderent; ut & tu eorum exemplo provocatus eadem audere, eadem & moliri discas, nec ab iis, ut solent delicatuli, abhorrere.

Et certè, qui abhorreas, cùm eæ corporis macerationes, quales quales demum sint, sint *Amici tui?*

Sanè Amicos suos appellare solitus B. Franciscus Borgia. Cùm enim ei perennis esset pugna cum corpore, quod suum *inimicum* vocitabat, Amicos dicebat eas res omnes, quæ in illud facto veluti cuneo incurrerent, & afficerent quàm pessimè. In ejus vita l. 4. c. 5.

Si quando de via Solis æstu, atque ardore torreretur, si aliàs à frigore, & gelu rigeret totus, si maderet, si difflueret imbribus, si nive si grandine impeteretur, si podagra, si chyragra laboraret, aut alio quovis morbo, si de illo quis & sentiret, & loqueretur malè, de illis omnibus dicere solitus. *Quàm bellè me juvant Amici.*

Sic Amicos habebat, dicebatque ea omnia, quæ nos abjectæ in terras animæ, & cœlestium inanes, *inimicos* & dicimus, & horremus, & fugimus. Vide, Mi Lector, an ex æquo, an ubi, & delicatulis illis magis habenda fides, quàm veteranis illis in Christi palæstra pugilibus.

Ad ea, quæ jam attigi, nnum addi velim pro coronide: haud paulò ardentiùs insistendum interiori homini domando, quàm corpori, & frangendis animi motibus, quam ossibus: ac licet utrique danda sit opera; verùm priori illi præcipnè, perpetuò, atque ab omnibus: alteri verò quantum & rerum, & personæ, & temporis ratio exigit. Cui pulchrè concinit, quod Henrico IV. Galliarum Regi vir cordatæ virtutis, Carthusianus Monachus respondit: Interroganti enim quid esset discriminis inter asperitatem Jesuitæ, & Carthusiani? *Quòd hic*, inquit, *corpore macerando animum Deo subdit: ille frangendo animo corpus obsequi Deo, cogit.* Dispari quidem medio; sed fine pari.

FINIS PARTIS PRIMÆ.

R. P. IACO-

R. P.

JACOBI LOBBETII

LEODIENSIS

SOCIETATIS JESU THEOLOGI,

TRACTATVS ASCETICI

SIVE

CONCIONES ASCETICÆ

DE VIRTVTIBVS

AD OMNES CHRISTIANÆ

ET RELIGIOSÆ PERFECTIONIS

AMATORES.

PARS SECUNDA.

REVERENDISSIMO PRÆSULI

AMPLISSIMÓQUE DOMINO,

D. GVILIELMO NATALIS

EXEMPTI MONASTERII

SANCTI LAURENTII

AD LEODIVM

ABBATI,

CLERI SECVNDARII CIVITATIS

PATRIÆ AC DIOECESIS LEODIENSIS

CONSERVATORI APOSTOLICO;

DOMINO TEMPORALI IN ANTHINNES, GLONS, VILLEREAUX, MASWYCK, &c.

PATRONO SVO AC MÆCENATI

SALVTEM AC FELICITATEM.

T hascè Conciones Asceticas etiamnum Tuo nomini inscriberem, REVERENDISSIME PRÆSVL, fecêre multa. Et quidem primò commendabilis memoria D. HENRICI NATALIS Parentis vestri Propatrui, qui anno 1558. Monasterio Laurentiano summa votorum ac suffragiorum consensione præfectus, non minus virtute, doctrináque quàm Pedo Infuláque inclaruit, & cui deinde successisti anno 1658. evoluto jam sæculo, nec sine Numine: ut vel inde disceret posteritas, requiri sæculum, ut crearetur alter NATALIS Abbas. Lubet ex Annalibus vestris præclara illius elogia hîc describere: ea nobis reliquit veri boníque amans Antiquitas, atque in posteros omnes transmisit. Sunt autem illa ejusmodi: *D. Henricus Natalis Monasterii Sancti Laurentii Abbas electus, & confirmatus Anno 1558. vir fuit omni virtutum genere præstans, moribus, animíq; indole nobilis, corpore venerabilis, celeberrimus ob ingenii præstantiam, & solertiam inter Proceres popularesq; habitus. Prudentiâ maturus, optimus rei domesticæ œconomus, bibliothecam omnigenis refertam libris, diligentiæ, studiorumq; monimentum suorum posteris reliquit.*

Praeclara Monasterii aedificia magna ex parte aedificavit, collapsa restauravit, exornavitque. Novi chori aedis sacrae per malitiam exercitus Auriaci exustae, usque ad fenestras vitreas fundamenta jecit: Campanas per incendium resolutas, pondere & numero auxit. Castellum de Kikempoix cum suis omnibus appendicibus ex parte dirutum, necnon alias colonias instauravit, & decoravit, multaq; alia bona, & utilia fecit. Decessit 2. Octobris Anno 1577. Vir longiore vita dignus relicto magno sui desiderio. Hactenus Annales vestri maxima quæque ingentis animæ decora brevi compendio complexi, quæ ego, pace Tua, paullò fusiùs explicabo; nec enim Illustrium Heroum dicta, factáve ita cursim, & levi quasi pede decurrenda. Sistatur in iis oculus, sistatur & calamus; ut etiam sistatur & animus, gratáque eorum omnium cum laude fructúque recordatio. Hæc certè posteros alit, fovet, recreat, docetque ad scientiarum, virtutumque ardua, si non pari, at suppari gradu eniti: vivit enim, vivétque ævum in omne, atque ad successores transibit ea tanti Præsulis memoria. Et verò quidni transiret, cùm is fuerit, qui non uno, sed omni virtutum genere præstiterit, externa compositione, & moribus amabilis; interna autem animi indole nobilis, quod eximium naturæ beneficium est, & Dei donum singulare, ac veluti rasa quædam tabula, quæ & prima, & optima litterarum lineamenta facilè admittat, & pulcherrimarum virtutum colores atque imagines in se ipsa exprimi patiatur, & ita expressit in eo Præsule, cujus elogium stylo reddimus. Corpus illi natura dedit ad speciem venerabile, ac veluti domicilium magnæ mentis, in qua & ingenii solers esset præstantia, quæ illum magnatibus spectabilem faceret, & summis infimisque amabilem, ad quam accessit prudentia, virtutum aliarum veluti magistra, cui addita ratio œconomica, quæ magno Præsuli in numerosa familia est omnino necessaria, ne vel prodiga liberalitate, atque profusione, Monasterii bona dissipet, vel etiam sordida tenacitate ita coarctet, ut non patiatur diffundi, cum aut necessitas aliqua, aut decori ratio id exegerit. Et hoc ipsum est quod exemplo suo Posteros probè edoctos voluit Reverendissimus Præsul HENRICUS NATALIS datus Abbas eò loci, qui vel iniquitate temporum collapsa restauraret, vel armorum impetu ac furore diruta erigeret, atque in splendorem pristinum restitueret: quod factum & probant, & muta quadam voce loquuntur ea ipsa Monasterii Vestri præclara quæque ædificia, atque in primis novus chorus ædis sacræ, quem ille è busto, & cinere Auriaco ad fenestras usque excitavit, duxissétque ad ipsum usque culmen, nisi

nisi mors (quæ etiam Infulatis Capitibus imminet) tantùm aut invidisset, aut impedivisset boni. Verùm, ut hoc impediverit; at non impedivit quin bibliothecam optimis libris instructam relinqueret veluti opportunam ac nobilem religiosæ familiæ supellectilem. Et hæc sunt domestica quasi decora, quibus & gaudere, & frui potest D. V. ad quæ addi possunt alia à Præsulibus Antecessoribus vestris ornamenta, seu ea petenda duxeris ab insigni morum vitæque sanctitate, seu à doctrina, & recondita quadam eruditione, seu ab hac & illa. Et quidem à sanctitate eminere visus S. Popo primus Asceterii vestri Abbas: B. Stephanus, qui illi proximè successit, & cui ob singularem innocentiam concessum, ut & cœlestibus visis illustraretur, & Angelico recrearetur alloquio. B. Goswinus ex vobis ascitus D. Iacobi Abbas. B. Rupertus Tuitio item datus in Præsulem, cùm prima doctrinæ ac sanctitatis fundamenta apud vos jecisset. Vir sanè ævo suo nulli fortè secundus, & cui posteritas illud ascripsit elogium: *Doctus Rupertus*. Hanc porrò doctrinam, non tam studio acquisivit, improbóque labore, quàm cœlitus hausit à Dei Matre. Iuvat, bona Tua venia, illius meminisse favoris. In D. Laurentii Cœnobio pœnè puer educatus, tum in religiosam familiam admissus à Berengero Abbate, viro integritate, constantia, sapientiáque verè magno; tum etiam litteras (quæ apud Laurentianos erant in pretio) doctus: ingenio tardiore cùm esset, parumque promoveret; ad Dei Matrem, ceu asylum confugit, ante illius imaginem in genua prolapsus. Adfuit religioso juveni, ceu filio supplici, melioris Sapientiæ Mater multo lumine conspicua, promisitque illum tanta divinarum rerum cognitione donandum, quanta tẽporibus illis polleret nemo. Videret porrò ne concessum cœlesti pietate beneficium, terræ infossum turpi situ obsolescere pateretur. Virgini & Matri benè monenti paruit: exinde enim in scriptionem incubuit totus, nec scribere desiit, nisi cùm & vivere: adeò illi in oculis, atque amoribus erat ea scriptio: quæ profectò ibit in sæcula, unáque cum Ruperti nomine, Asceterii Vestri nomen, famámque feret etiam in exteros orbes, ipsámque propè æternitatem, quam Dominationi Vestræ dum opto, voveóque felicissimam, simul etiam finio, ne positos epistolæ fines excedam.

REVERENDISSIMÆ DOMINATIONIS VESTRÆ

Leodii 3 Novemb. Anno 1664.

Humillimus in Christo servus & cliens

Jacobus Lobbetius è Societate IESU.

INDEX
TRACTATUUM, QUÆSTIONUM ET PARAGRAPHORUM.

§. 2. *Hora*

TRACTATUS SEXTUS DE SACRO-SANCTA EUCHARISTIA. 58

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

TRACTATUS SEPTIMUS DE SALUBRI DEI TIMORE. 67

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

QUÆSTIO II. MORALIS.

TRACTATUS OCTAVUS DE SINGULARI IN DEUM FIDUCIA. 83

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

TRACTATUS NONUS DE LIBERALITATE. 90

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

§. 6. *Quarta*

JACOBI

JACOBI LOBBETII
SOCIETATIS JESU THEOLOGI,
TRACTATVS ASCETICI
DE VIRTVTIBVS
EX NORMA ADHORTATIONUM.

TRACTATUS
DE PAUPERTATE
CHRISTIANA, ET RELIGIOSA.

ETERNAS divinæ Providentiæ leges, ex eo damnavit aliquando *Celsus*, quòd hominibus majorem dedisset paupertatem quàm brutis animantibus: sic enim inquiebat:

Nos certè magnis laboribus ægrè vitam quæritamus; illis cuncta, nulla semente, & nullo nascuntur apparatu.

Lib. 4. contra Celsum p. 218. Hæc ille, contra quem depugnat Origenes: ut quæ pugnet, non verbis; sed rationum pondere ac momentis, quærit cur author naturæ Deus homines & nasci, & vitam omnem exigere voluerit majore in paupertate, & rerum necessariarum indigentia, quàm ipsa animantia bruta, etiam immanissima, quibus scilicet prospicit de victu, & annona nullo eorum labore, semente nulla, cura etiam nulla; iia quippe nascuntur, & spontè serviunt omnia. Cur non & homini? Id quærit Origenes, & rationes alias, atque alias adjicit. Primæ enim, & summæ Rationi, id est Deo, nihil est sine ratione: eam ipsi videamus.

Una fuit, ut humanæ menti, atque intelligentiæ daretur materia, in qua seipsam exerceret, ne iners maneret, atque otiosa: Et hinc etiam altera, ne sterilis maneret & artium rudis atque expers; dum enim homini paupertatem comitem addidit, simul etiam coëgit adinvenire artes alias, quibus victum sibi compararet, alias quibus vestitum, alias etiam, quibus delitias, quibus & opes.

Sic ex hac rerum omnium tam necessariarum, quàm utilium indigentia nata est agricultura, nata ars olitaria, sartoria, fabrilis, aliæque id generis artes, quas non invenisset, non indagasset mens humana, si rerum omnium affluentia spontè quasi adfuisset; tum enim in iis inveniendis non elaborasset hominis ingenium. Et hinc ducitur alia ratio.

A lapsu Adami, & depravata ex eo natura futurum erat ut posteri rebus divinis investigandis minimè essent vacaturi, ut saltem inveniendis artibus addicerent sese, & pauperes vivere satius fuit, quàm esse otiosos. Et has rationes produxit, & publico dedit Origenes. Aliam D. Ambrosius in illud D. Lucæ:

Luc. 12. v. 24. *Considerate corvos, quia non seminant, & Deus pascit eos.* Opinatur enim inopiæ nostræ causam esse avaritiam, & sic ait:

Etenim illis (nempè corvis) *idcircò inelaborati pabuli usus exuberat, quòd fructus sibi communes ad escam datos, specialí quodam nesciunt vindicare dominatu. Nos communia amisimus, cùm propria vindicamus: Nam nec proprium quicquam est, ubi perpetuum nihil est, nec certa copia, ubi incertus eventus. Cur enim divitias tuas æstimes, cùm tibi Deus etiam victum cum cæteris animantibus voluerit esse communem? Aves cæli speciale nil sibi vindicant, & ideo pabulis indigere nesciunt, quia aliis invidere non norunt.*

Hactenus S. Ambrosius, à quo transeo ad eam, quam Christus inter Beatitudines reponendam esse censuit, paupertatem, proqua fusiùs exponenda sit

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Beati pauperes spiritu.* Matth. c. 5. v. 3.

Hic tria agitari posse video: Primùm qui sint hi pauperes? Deinde qui tales spiritu? & cur spiritu? Denique cur, & unde beati? De his enim omnibus oriri potest disceptatio, pro qua alios atque alios paragraphos proponemus. Sit igitur

§. 1.

Qui pauperes spiritu, & cur spiritu?

PRima pars hujusce Quæstionis sistet in ea vocula *Pauperes*, eosque partietur in tres classes: *Pauperes triplices.*

Sunt enim primò *Pauperes* censu, & mendiculi, invita, & miserabili necessitate pauperes. Et huic *I. Censu.* paupertati nullum est pretium, nullum & præmium, beatitudo omnino nulla; potius infelicitas multa, multa & miseria, ut proinde de illa meritò dixerit Plutarchus:

Cum paupertatem malorum extremum censeamus: hanc non aliter ac gravem ac difficilem morbum liberis tradere formidamus. *De Amore parent. erga liberos.*

Et hoc verùm est de illa paupertate si nuda fuerit, nec illi comes patientia, & cum divina voluntate consensio: si enim & hæc, & illa adsit, omnino dives est atque opulenta, ut in illam cadere possit istud Senecæ:

Honesta res est læta paupertas, & ia cui cum tali paupertate benè convenit, dives est: Dives, inquam, si minus terris: at certè cœlo. *Epist. 2.*

Sunt deinde alii *pauperes spiritu*, licet non censu: *II. Spiritu.* & is fuit Abraham, qui *censu* dives erat; at *spiritu*, & affectu pauper.

Is quoque D. Gregorius, Pont. Max. qui licet in Thiara auro niteret, & gemmis, & censu abundaret opulento, at spiritu, at animo, & affectu pauper erat, & pauperior illo Eremicola, cui unicos domi cattus erat, quem deperibat magis, quàm & aurum & gemmas & uniones ipse Gregorius.

Et is, etiam Seneca judice, erit quisquis erit sapiens, multum enim inter hunc, & spiritu, affectuque divitem interest: nec enim divitiæ eumdem apud hunc, & illum locum habent, ut disertè ostendit Seneca: sic enim ad illum:

L. de beata vita. c. 20. *Apud me divitiæ aliquem locum habent, apud te summum: Ad postremum divitiæ meæ sunt, tu divitiarum es.* Et hinc conficit & illud: *Mihi divitiæ si effluxerint, nihil auferent nisi semetipsas, tu stupebis, & videberis tibi sine te relictus, si illæ à te recesserint.* Et hoc, quia & *censu* dives es, nec spiritu, affectuque pauper.

III. Et censu & spiritu. Denique sunt alii & *censu*, & *spiritu pauperes*. Ii sunt Religiosi, qui bonis omnibus terrenis se abdicant, & hoc quidem amore, affectuque spontaneæ paupertatis. Et hoc est spiritu esse pauperem.

Non sic pauper *Diogenes Cinicus*, qui vanæ gloriolæ auceps ex paupertate famam sibi nomenque fecit; non ex virtute: sed ex vanitate.

Non sic pauper *Crates Thebanus*, qui ex studio liberioris philosophiæ, aurum quod possidebat abjecit in mare, addens & vulgò decantatum: *Abite malæ voluntates, mergam vos, ne mergar à vobis.*

Non sic *Aristippus*, qui cum navim pyraticam conscendisset, aurum omne, quod multum habebat, projecit in mare, adjiciēs & philosophicū illud: *Satius est, ut hæc per Aristippum, quàm propter hæc pereat Aristippus.* Laërtius l. 4. c. 8.

Non sic etiam alii profanæ sapientiæ candidati.

Non sic, inquam, pauperes, vel ex eo quòd *paupertas subsidium iis esset ad philosophiam*; ut apud Stobæum Diogenes, quia & hi, & illi, & ipsi pauperes, vel ex affectatione vanæ gloriæ, vel ex studio profanæ sapientiæ, vel alia quapiam causa, quæ nec spiritui servit, nec virtuti, nec cœlo promerendo. Ut autem quis spiritu pauper sit; necessum est, ut paupertas & huic, & illi adstipuletur, ac serviat. Ac ne meis tantùm dictis sit fides, excipe quæ D. Gregorius Nyssæ Episcopus, sic ille, inquit, etiam è cœli regia:

Lib. de Beatitudinibus. *Vis intelligere quis pauper spiritu sit? Qui corporalem opulentiam animæ divitiis permutat, qui propter spiritum egenus est, qui terrenas divitias veluti quoddam onus excussit & abjecit*; & hoc quidem, *ut sublimis sursum rapiatur.* Certus eum illis in sublime, in cœlum, in Deum ferri non posse, cujus hæc est ratio, Authore eodem sancto Præsule:

Quia ponderosa quædam res est aurum, onerosa res omnia quæ divitiarum causa, expetitur. Levis verò res quædam, & sublimia petens est virtus. Si igitur ad superna nos accedere oportet, ab iis, quæ deorsum trahunt inopes & egeni simus, ut in superis versemur.

Hactenus S. Gregorius Nissæ Pontifex, à quo transeo, ut enucleatiùs explicem quid innuat ea vocula *spiritu*: tria omnino innuit.

Primò spiritu, id est, non carne; sed anima, sed voluntate, sed amore. *Spiritu*, inquit D. Bernardus, Serm. 1. in festo SS. omnium. *id est spirituali voluntate, spirituali intentione, desiderio spirituali propter solum beneplacitum Dei, & salutem animarum.* Et hoc, ait propter plebeios pauperes, qui iī sunt *necessitate miserabili, non laudabili voluntate.*

Deinde *spiritu*, hoc est afflatu diviniore Spiritus Sancti, non autem aura mundi, aura terræ, aura vanitatis; hæc enim si aspiret, pauperem facit, & cœli, & soli; ille autem si afflet, pauperem quidem facit soli, sed divitem cœli.

Denique *pauperes spiritu*, ex fine scilicet, quem sibi præfigunt, hoc est, ex spiritualibus bonis, quæ ambiunt & prensant, dum terrena, cœli, Deique amore despiciunt, atque abjiciunt.

Quisquis is est, D. Augustino dicitur, & est *pauper Dei.* In sententiis.

Alii *pauperes spiritu* opinantur, idem esse ac *humiles spiritu*, nec immeritò: paupertati enim juncta semper est humilitas, ceu illi comes individua, ceu germana soror; uti contra divitiis, atque opulentiæ plerumque socia est Superbia, & tumor aliquis elatæ mentis.

Qui ita pauperes sunt à Chromatio appellantur *Pauperes mundo: sed divites Deo: egentes sæculo: sed locupletes Christo.*

Et ita pauperes esse nos docuit ipse Christus; non verbo tantùm; sed exemplo: Nascens in stabulo, vivens in hospitio, moriens in patibulo. Edocuit, inquam, ut & tu veluti benè doctus in illius schola discipulus, imitari discas. Et certè quidni discas? Quidni & imiteris? Maximè cùm ea sit & divitiarum, & bonorum omnium hujus ævi ratio, quæ te nec beare velit, nec ut velit, possit, sed è contrario potius & miserum reddere, & infelicem relinquere, ut proinde tibi, si sapis, audiendus sit D. Bernardus: *Noli amare bona, quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant.*

§. 2.

Pauperes Spiritu, cur, & unde beati?

Beati enimvero sunt, non quidem in re: sed in spe; non beatitudine patriæ, sed viæ; non in consummatione gloriæ & coronæ, sed inchoatione virtutis & pacis: quod ut magis ponatur in aperto, Primùm id pronuntio, Beatos esse, quia Beati dicuntur ipso primæ ac summæ Veritatis oraculo, quod nec falli potest, nec fallere: Et hoc est quod non capit Mundus, non capit Caro; quia, ut scitè D. Ambrosius: *Inde incipit beatitudo judicio divino, ubi ærumna æstimatur humano.* Lib. de offic. c. 16. At, inquies cur? & unde Beati? Iam paucis insinuavi cùm modum edocui, quo sunt beati: sed fusiùs explicari voles, quod pressiùs dixi; hoc & ipse volo.

Primò, Beati dicuntur, & sunt quia spem omnem suam, opes, salutem, felicitatem in Deo posuerunt, etiam vel ex hoc quod sese bonis omnibus terrenis exuerint. I. Ratio.

Deinde Beati, quia his liberi, atque expediti, ad superna contendunt, ipsamque, quæ in cœlis est, beatitatem, quam etiam ex nunc quasi prensare videntur, atque possidere: & inde Servator optimus pronuntiat illud: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum Cælorum*; quod dum expendit D. Bernardus, æstu quodam seu stuporis, seu amoris, seu etiam gaudii, sic de illa paupertate: II. Ratio.

Magna quædam penna est paupertatis, qua tam citò volat in regnum Cælorum: nam in aliis virtutibus quæ sequuntur, promissio futuro tempore indicatur: paupertati non tam promittitur, quàm datur. Unde & præsenti tempore enuntiatum est, Quoniam ipsorum est regnum Cælorum: cùm in cæteris dicatur, hæreditabunt, consolabuntur, & similia. Serm. 14. de Advent. Domini. Hoc nimirum spontaneæ paupertati datum, eique soli: ut inde nosceres quo apud superos esset in pretio, ut cui, quasi ex nunc conceditur beatitudo, quæ (ut annotat D. Gregorius Nyssenus) est *Dei propria Dos*.

Et hinc, dum Christus ipse, Magister optimus, Pauperes spiritu pronuntiat, & facit esse beatos, simul etiam pronuntiat, & facit esse participes Divinitatis, quod summum est, quod & divinum.

Accedit quod beati sint ex quadam complexione, cumuloque spiritualium bonorum, quæ brevi oratione complexus est D. Gregorius Nazianzenus: sic enim inquit: III. Ratio.

Monachorum opes in paupertate, possessio in peregrinatione, gloria in contemptu, potentia in infirmitate, fœcunditas in cœlibatu (siquidem præstantiores fœtus illi sunt, qui secundùm Deum existunt, quàm qui à carne ortum ducunt) qui delitiis minimè studere, pro delitiis habent; qui regni cælestis Orat. 20.

causâ

causâ humiles sunt, qui in mundo nihil habent, & supra mundum existunt, qui etiam in carne extra carnem vivunt, qui pro portione Deum habent, qui propter regnum inopia laborant, & propter inopiam regnant.

Hactenus D. Gregorius de Monachorum, id est pauperum spiritu, beatitate, quam æquâ lance dum expendit D. Bernardus, hujus ævi divites, hoc est carne divites, spiritu verò pauperes sic compellat:

Veritas loquitur, qua nec falli, nec fallere potest, & ipsa est, qua dicit: Quoniam beati pauperes spiritu. Et tamen ô malum! ô nefas! sic vos insensati filii Adam divitias quaritu, divitias desideratis usque adhuc, cùm jam beatitudo pauperum divinitùs commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus. Quærat eas Paganus, qui sine Deo vivit. Quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. Sed quâ fronte, magis, aut quâ mente Christianus divitias quærit, postquam Christus beatos esse pauperes prædicavit?

Certè effrons, & amens sit oportet si ambiat, & quæritet divitias, in quibus nonnisi miseria, & infœlicitas, spreta, & relicta paupertate, in quâ vera beatitudo est.

Et hæc est D. Bernardi ratiocinatio, cui necesse est cedere omnes, si modò à Christo Christiani: & ita cessit aliquando *S. Simeon Stylites*, qui cùm audisset in templo legi beatitudines, mox relictis ovibus, quas pascebat, monasterium adiit, inde columnam conscendit, in qua perdius & pernox stetit ad annos 47. ut nonnulli volunt: imò ad 80. ut opinatur Baronius; factus ævi sui miraculum, & stupor orbis.

Hic è pastore Ecclesiastes, bis in die è columna, ceu pulpito, dicebat ad affluentem turbam. Et hæc illi erat concio: *Contemnite terrestria, amate, & ambite cœlestia, qua sola vos beabunt.* Ita Theodoretus *In ejus vita.* ocularus, & auritus testis.

Redeo ad rationes, quas in fronte hujusce quæstionis explicandas mihi proposui; jam allatis adjici potest quarta.

IV. Ratio. Ea scilicet, quòd spontanea illa paupertas hominem quasi restituat primævo innocentiæ statui, in quo conditus Adam, & in quo singulis communia fuissent omnia, proprium nihil; & quod inde consequens est, tam Adæ, quàm posteris, & omnibus & singulis communis totus fuisset mundus, in quo sanè magna futura erat beatitas.

V. Ratio. Denique, quod rationum omnium est veluti compendium, hoc est, quod ea paupertas sit veluti Cœli pretium, sit & pretium regni cœlorum. Et hanc rationem extolit D. Augustinus. Lubet illum audire, & cum eo paragraphum hunc claudere. Sic olim ad suos è pulpito.

Serm. 20. de verbis Domini. *Felicitas magna Christianorum, quibus datum est ut paupertatem faciant pretium regni Cœlorum.*

Hoc ubi produxit velut illustre paupertatis elogium, tum versa ad Auditores oratione, sic ad illos:

Non tibi displiceat paupertas tua, nihil ea potest ditius inveniri. Vis nosse quàm locuples sit? Cœlum emit. Quibus thesauris conferri possit, quod videmus paupertati indultum? Vt ad regnum cœlorum veniret dives, possessione sua obtinere non potest: nunc obtinet, ut contempta perveniat.

Et hæ rationes faciunt pro ea, quam dixi pauperum beatitate. Sed, inquies, ea est alterius ævi, non autem hujus temporis: huic certè nihil relinquitur nisi squallor, & horror ei quodammodo congenitus. Ut hunc, & illum detergam, Amice Lector, tibi in aures, & animum injiciam ea, quæ olim Heliodoro S. Hieronymus: sic enim ad illum,

Ep. ad Heliodorum, sub finem. *Paupertatem times? sed beatos Christus pauperes appellat. Labore terreris? at nemo Athleta sine sudore coronatur. De cibo cogitas? sed fides famem non timet. Super nudam metuis humum exesa jejuniis membra collidere? sed Dominus tecum jacet. Squallidi capitis horret inculta cæsaries? sed caput tuum Christus est. Infinita eremi vastitas te terret? sed tu paradisum mente deambulas. Quotiescumq; illuc cogitatione conscenderis, toties in eremo non eris. Scabra sine balneis attrahitur cutis? Sed qui in Christo semel lotus est, non illi necesse est iterum lavari. Et breviter ad cuncta audias Apostolum respondentem: non sunt condigna passiones hujus sæculi ad superventuram gloriam, qua revelabitur in nobis. Delicatus es frater, si & hic vis gaudere cum sæculo, & postea regnare cum Christo.*

Hæc D. Hieronymus, ut levaret adnata paupertati fastidia. Videamus modò, quæ sit illa.

§. 3.

Quid sit paupertas spontanea & religiosa?

Non est mei consilii paupertatem hic pressiùs definire ex scholæ legibus, & placitis; neque enim in præsentia Theologum ago; sed Ecclesiasten, cujus potissimum est suppositâ naturâ, & affectionibus paupertatis, in ejus encomia, & laudes excurrere: *Paupertatis descriptiones.* quod modò facere certum est, ex aliis atque aliis ejus descriptionibus, ex quibus illius vis, dignitas, ac sanctitas magis ac magis elucescet.

Eas autem petere fixum est è SS. Patribus, maximè Religionum fundatoribus, quibus ea paupertas fuit in primis curis, atque amoribus. D. Ignatio *I. Est murus Religionis.* Societatis JESU parenti. *Paupertas* dicta est *murus Religionis.* Sic enim in suis constitutionibus: *Paupertas ut murus Religionis diligenda, & in sua puritate conservanda.* *Part 6. c. 25.*

Murus à muniendo dictus, quòd urbes, quòd castella & arces muniat ac servet, & quamdiu integer manet, sua urbi, sua arci securitas est, sua & civibus atque incolis salus, & incolumitas: ubi labefactatus, ubi dirutus est, & hostibus patent, & militi sunt prædæ, ac direptioni.

Inde factum ut Antiquis muri habiti fuerint *sancti*, in quos impressionem facere summum erat nefas.

Sic Plutarchus in Romulo: *Muri*, inquit, *urbis sancti sunt, non porta. Muri sancti sunt* quia hostem arcent, & cives tuentur. *Porta* non item, quia quusque & admittunt, & emittunt, etiam subinde & hostem.

Sic & Cicero de natura Deorum. *Muri*, inquit, *urbis, quos sanctos dicitis.*

Quod si muri sancti sunt, & sancta paupertas, quia Religionis murus, adeóque & sanctè servanda; & eam quisquis ausu temerario violârit, atque infregerit; pæ ille gravi ruinæ subjacebit. Et ita subjacere visus frater *Elias* minister Generalis ordinis, etiam vivo S. Francisco. Hic contra paupertatis *Wadingus Annal Min. par. a. c. 19.* leges, sibi laxas vestes fecerat è panno subtili, ac pretioso, largis quoque manicis, quas ut vidit Pater Seraphicus (ut erat amans, & tenax paupertatis) eas illicò exuere jussit, & ipse eas fuis superinduit, in iisque quasi exultare visus, nam & suspenso gradu procedere, & manicas laxare, & vestem in sinus alios atque alios explicare, supercilio ad gravitatem composito; imò & voce grandiore sic ad suos: *Salvete Domini.* Ubi sic peracta scena, tum Franciscus ingenti nisu, impetuque sibi vestes detrahere, abjicere, & à se quàm longissimè amovere cum bile & stomacho; ad extremum adjicere & tontru illud concitatæ vocis. *Sic vestiuntur Ordinis nostri filii degeneres.*

Dixit, & fratribus suis animos addidit ad servandam in veste, in victu, & in cæteris paupertatem, ceu *Religionis murum*. Unus tantùm frater *Elias*, qui eum infregerat, & ipse, quasi per laxatæ jam paupertatis & muri illius ruinam, excessit, abiit, effugit infelix Apostata, & ab Ordine, & à se, & à Deo ipso. Quod illi: hoc prius & alteri. Is fuit sextus Divi Francisci socius dictus *Ioannes à Capella*, ex eo quòd laxitatis amantior, *capellam*, id est pileum, in Ordinem induxisset, cui proinde P. Seraphicus, ut filio à paupertate, ceu bona matre, degeneri, duo eventura prænuntiavit. Primum fuit gravis corporis infirmitas, quæ lepra fuit: Alterum gra-

Wadingus in Annal. Min. Tom. 1. vior animæ interitus, qui illi à laqueo fuit, ad quem desperabundus confugit, & è quo deinde pependit infamis sarcina, & victima nil miserantis orci. Tanti refert murum illum Religionis intactum, integrúmque servasse.

Et hæc de prima illa paupertatis descriptione: aliâ quoque offert ille ipse S. Ignatius, eámque suavem, & summè amabilem, dum *matrem* appellat, & in veneratione, in amore esse vult, ut apud filios mater solet; sic enim ait:

II. Mater. *Diligant omnes paupertatem ut matrem.* Est nomen matris, nomen amoris, quem vel ipsa natura congenitum voluit, & filiis altè impressum, adeò ut, qui amorem illum violârit, & naturam quoque violasse censendus sit.

Quod liberis natura dedit: hoc gratia religiosis. Mater primò fœtum concipit, utero gestat, tum in lucem edit, lactat, enutrit, fovétque sinu, & in justam ætatem educit, non sine ingentibus curis. Et *paupertas*, ceu religiosi hominis pia mater, eum concipit, dum sæculo renunciare jubet, & terrena omnia à se quàm longissimè removere, tum in tyrocinio, quasi utero gestat, tum per religiosa vota in lucem, solémque educit, tum oratione, & piis aliis exercitationibus, ceu lacte pascit; tum adultum fovet, firmatque in longam ætatem, non sine labore multo, & magnis impendiis. Et hoc, quia illi est quod filiis mater, à quibus id suo jure exigit, quod hæc ab illis, scilicet tenerum quendam amorem, reverentiam, venerationem, quam qui negârit, non verus filius censendus est, sed degener. Ne porrò is fit unquam, iterum è Cœli Regia S. Ignatium audiat, sibique, etiam uni dictum putet illud: *Diligant omnes paupertatem ut matrem.*

Esse porrò matrem, vel ex eo quòd religiosum, ceu filium concipit, edit, lactat, fovet. Disce ex cœlesti ad Religionem vocatione.

Wadingus Tom. 1. Annal. Ea erit fratris Bernardi à Quinta-valle; imò & prius ipsius D. Francisci, cui librum Evangelii aperienti, primùm occurrit illud:

Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus.* Ecce ut concipit, ut edit ad vitam religiosam & Franciscum & Bernardum.

Marc. 6. 8. Secundò: *Nihil tuleritis in via, neque sacculum, neque peram.* quia aderit S. paupertas, ceu blanda & provida mater, & ipsa vos enutriet. Et certè enutrivit & illum, & posteros.

Tertiò eidem objectum & illud Evangelicum:

Matth. 6. 16. *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.*

III. Sponsa. Ecce ut fovet, firmátque in adultam ætatem; maneat ergo indubitatum illud, quod *paupertas* sit Religioso quod filio *Mater*, & nimium quàm bona mater: sed & *Sponsa*.

Sic eam appellandam aliquando censuit D. Franciscus, qui eandem modò *Matrem*, modò *Sponsam*, quod amantis erat; modò etiam *Dominam*, quod reverentis, vocitare solitus erat.

Sponsam quidem, quam desponderat solemni voto, quo illi sese in perpetuum obstrinxerat, & à quo illi gignendi erant numerosi in Christo filii, conjugio nexuque spirituali, cum paupertate; ceu *Sponsa*, quam etiam *Dominam* inscribebat suam, quod debitæ illi submissionis fuit.

IV. Domina. Româ in Gallias aliquando pergebat Franciscus, cùm ei hæc objecta species: tres videlicet mulieres,

Wadingus supra Ann. Min 9. paupercula illæ, & pannosæ; statura tamen ætate, formâque per omnia similes, quæ Franciscum amicè ac benignè salutantes, hæc illi: *Benè veniat Domina paupertas.* Dixerunt, & simul loqui, simul & videri desierunt, & simul etiam Francisco paupertatem ut Dominam reliquerunt.

Et hanc ex eo Dominam habuit, amavit, suspexit; & à suis haberi, amari, ac suspici voluit; quam deinde ut liberalem, ut potentem in paucis suis omnibus pro viatico esse voluit: cùm enim eos emitteret in varias Orbis partes, non aliud illis viaticum dare solitus, quàm illud Regii Vatis, Reginæ & divitis paupertatis: *Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet*; & certè ab illo satis, abundéque fratribus fuit etiam in sæcula. V. Pro omni viatico.

Ibant aliquando ex illis duo, cùm ecce in via à fame propè deficere: & inde conqueri etiam de Christo, qui Evangelicis viris id aliquando dedisset in mandatis: *Nihil tuleritis in via, neque sacculum, neque peram.*

Dum hæc inter se, ecce visitur Adolescens sanè speciosus in peucis, qui ex iis quærit ecquid essent subtristes, & queruli? Auditque de irrita Christi promissione & gemere, & queri. Ecquid enim aiebant: *Hic inedia perimus. Vbi ubi data à Christo fides? Vbi & annona in eum confidentibus? Cùm perâ inanis est, cùm & vacuus sacculus, vacuus quoque & inanis & latrans à fame est stomachus. Qui enim fit aliter?*

Hæc ut audit adolescens, tantisper eos sedere jussit in molli herba, atque ad modicum videri desiit; mox & rediit, & panes attulit, appositúque recentissimos, & miri saporis, tum etiam graviùs increpitans, monuit ut memores essent, ac retinentes, illius *viatici*, quod illis Franciscus, *Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet.*

Dixit, & mox evanuit, peractâ scilicet scena, cujus ergo venerat.

Erat utique bonus Genius, à quo illi benè docti didicerunt; quàm locuples ea esset paupertas, & quàm certa spes in Deum rejecta, & à Christo firmata, & insuper liliorum, ac volucrum fidejussione pauperibus obligata.

Hac fidejussione usus B. Cajetanus Thienæus Theannorum Fundator.

Hic Venetiis (ubi Ordinis sui fundamenta jecerat) in summa vixerat rerum omnium nuditate, & benè illi cesserat, cúmque inde Neapolim cogitaret, monitus ab amico, Non eadem omnium locorum esse ingenia: scitè respondit, velle sa experiri an Deus alius esset Venetiis, alius Neapoli, & an non & hic, & ibi fidem servaret, liliorum ac volucrum fidejussione confirmatam. Dixit, & fecit, suo & Ordinis sui bono.

Inde factum autumo, ut ejus imaginibus addantur lilia, vel candoris ipsius, ac intaminatæ virginitatis symbola; vel certè spei in Deum repositæ argumenta.

Venio ad alteram ejusdem Paupertatis descriptionem. Ea D. Chrysostomo est *Portus tranquillus*, in quem se recipiunt Religiosi, & tuti, ac securi degunt, dum interim alii jactantur undarum, hoc est divitiarum, æstu, vel certè graviore earum sarcina deprimuntur, & subinde etiam merguntur. *Hom. ult. in Matth.*

D. Francisci lectulo fortè assidebat Frater *Leo* ejusdem Seraphici Patris socius, cùm ei objecta est hæc visio in altiore mentis excessu. Flumen erat altum, & profundum, quod tamen Fratribus transvadare necessum erat. Ex his aliquos magnis, & gravibus sarcinis onustos videbat mergi, hos citiùs, illos tardiùs pro ratione majoris, aut minoris ponderis incumbentis, cùm interim alii, fortunati magis, & nullâ gravati sarcinâ, & quàm citissimè, & sine ullo sui periculo transfretarent. VI. Tranquillus portus.

Et hæc tum illi oblata species, quam sibi redditus non sine gemitu, & uberibus lacrymis exposuit: cui Franciscus ceu fidelis Interpres:

Flumen, inquit, est mundus hic aspectabilis, quem omnes transire necessum est. Qui verò graviore sarcinâ onusti visi sunt Fratres: ii sunt, qui paupertatis immemores, & terrenis inhiant, & iis se gravant, atque opprimunt, æternumque merguntur. *Wadingus supra an. Minor. 19.*

Qui

Qui autem eorum sarcina liberi, atque expediti, cito pede transeunt, ii sunt, qui paupertate duce vadum tenent, & portui beatitatis redduntur; ibi perpetuam tranquillitatem inventuri: adeò verum est, quod Paupertas vel ipsa portus sit, vel in portum inducat: Portum dico æternæ beatitatis. Ut proinde nemini mirùm videri debeat, si æquis illius æstimatoribus & in pretio fuerit & in amoribus.

Rho hist. virt. l. 7. c. 11. P. Thomas Saillius, notus in Belgio à prudentia, virtute, animatum zelo, & gratia, qua semper valuit apud viros Principes; maximè verò apud Alexandrum Farnesium, Belgii Gubernatorem, cùm illi esset carissimus, & in aula frequens, attrita semper tunica usus est, monentibusque aliquando amicis, minus id decorum videri, atterique quodammodo cum veste personæ authoritatem, generosè respondit: *Nihil esse tam gloriosum, quàm & vivere & mori in purpura paupertatis.* Ita illi paupertas in oculis fuit, & in pretio.

VII. Pro ingenti lucro & delitiis. Quod illi, hoc & P. Sebastiano Barradio. Notus is est à calamo, doctísque ingenii monumentis: sed notior à virtute, atque imprimis studio religiosæ paupertatis: ex hoc factum ut vestes semper haberet & amaret laceras, & longo usu detritas, quas aliquando noctu surreptas (nec enim aliter potuit) à vestispico, non sine querela, his verbis manè reposceret: *Rho ibid.* *Bone Frater, quid meum mihi pretium? Quid meas aufers delitias inclementi furto?*

Pannosas, & laceras vestes *suum pretium* appellat, *suas & delitias*, quæ tamen erant ejusmodi, ut lineus thorax in furni statim abierit everticulum; adeo lacer, & abjectus erat.

VIII. Pro cœli pretio & animarum lucro. Vidimus in Barradio paupertatem in pretio, & delitiis habitam; attendamus ut aliis, emendo cœlo fuerit & animarum lucro.

Hoc, & illud spectantes è Dominicana familia Patres, dum in America Ordinis sui fundamenta jacerent, cùm summa esset habendi licentia, cùm latissimæ, atque uberrimæ regiones à victoribus distribuerentur, & devicti Orbis particulas quisque invaderet, oblatus est Patribus lacus Zampangus, cum circumjectis aliquot populis, & quamvis invitaret lacus opportunitas (erat enim piscosissimus) & ipsa populorum servitus eò loci ac temporis passim admitti solita: generosè tamen abstinuerunt, satius rati emendicata stipe vitam traducere, quàm paupertati religiosæ derogare. Et rectè. Hac enim duce, ac magistra commodiùs seritur Evangelium, hac colligitur messis copiosior; hac certius cœlum emitur, hac majors fiunt animarum lucra; quibus dum intendit S. Ignatius in Manresano illo secessu, paupertatis amore incensus, illius se hostiam perpetuam dicavit hac solemni formula:

Omnipotens sempiterne Deus, licet ego Ignatius conspectu tuo indignissimus, pietate tamen ac misericordia tua fretus infinita, impulsusq; tibi serviendi desiderio, firmiter statuo coram sacratissima Virgine, ac matre tua sanctissima, curiaq; cælesti universa, in omnimoda tam spirituali, quàm actuali paupertate divinam tuam Majestatem imitari, eiq; perpetuo deservire.

Hæc Ignatius in primis illis melioris vitæ tyrociniis, ut patet ex Autographo, nobis ab eodem relicto, cui titulum fecerat: *Dialogus cum sancta Virgine Deipara.* in quo & in ejus patrocinium recipi, & in supremo spiritualis paupertatis gradu vitam sanctam optabat auspicari. Qui in Ignatio fuit paupertatis amor, quæ cura, studiumque, idem & in ejus discipulo S. Francisco Xaverio.

Ad Bungensem in Japonia Regem venerat, ab eo & exceptus perhonorificè & benignè auditus, unde etiam illi regiæ magnificentiæ munera obtulit. Recusavit ille, adjecitque Apostolicum illud: *Se quæstuosissimæ animarum mercaturæ intentum, reliqua omnia in postremis habere.*

Hæsit attonito similis Bungensis, & quantum in Xaverio sublimioris sapientiæ esset, prudenter conjectans, animum adjecit ad eam religionem, in qua suspexerat rerum omnium, quas mundus æstimat, despicientiam. *In ejus vita.*

Ita non tantùm emendo Cœlo: sed & lucrandis Deo animabus probè sunt opes paupertatis; quod & in Consalvo Sylveria suspexit, & amavit hæc ætas nostra.

Adibat ille Regem *Monomotapa*, qui à Lusitanis monitus, tum de avita ejus nobilitate, tum de fama sanctitatis, illicò gentis illius more cum honorifica legatione, & muneribus misit qui hospiti sospitem gratularetur adventum; tum etiam admisit in intimum conclave, & quidem calceatum, quod illis Gentibus perhonorificum, tum petiit quantum auri, quot boves, quot servos, quot puellas (nam barbaris ad omnem libidinem projectis id minimè fœdum esse censetur) sibi vellet, daturum se perlibenter omnia quæ postularet.

Renuit Consalvus, addiditque & Regis, & populi salutem cordi esse, cætera contemptui. Insolita illa opum despicientia, barbarum, primò in admirationem egit, deinde & Religioni nostræ gratiam, atque authoritatem conciliavit. Adeò verum est, Apostolicam illam paupertatem & Cœlo emendo, & acquirendis Christo animabus servire quàm optimè. Nec mirum, quia in una paupertate collecta quasi virtutum omnium gratia, nitor, fulgorque, qui & oculos intuentium perstringit, & ad animos usque evadens, eos etiam commovet, ac percellit. *In ejus vit.*

Semper *virtutibus cognata paupertas*, inquit D. Chrysologus; uti & divitiis extranea, atque inimica. Ampliùs dico. Est *paupertas virtutum parens, & socia*, & hinc eos omnes, quos ad consummatam virtutum omnium perfectionem elegit Deus, ad paupertatis quoque studium, & culmen evocavit. IX. Mater virtutum. *Serm 28.*

Petrus & Andreas; Iacobus & Ioannes germanitas combinata; imò congeminata paupertas, in Apostolorum principes eliguntur, ut annotat ille ipse S. Præsul Ravennas. *Suprà.*

Et hoc ipsum est quod aliquando Christus B. Angelam De Fulginio edoctam voluit, ut illam ad virtutum omnium apicem educeret: docuit enim paupertatem virtutum omnium matrem esse, illi proinde se totam addiceret, si virtutes alias, & consummatæ perfectionis culmen assequi vellet. *Bollandus in ejus vita 4. Ian. c. 12.*

Esse autem paupertatem virtutum propè omnium matrem; & eas illius veluti nobiles partus, patebit per singulas excurrenti. Ubi enim est paupertas, ibi & animi demissio, & sui despicientia, ibi & illi congenita modestia, ibi & patientia, individua illius socia & quasi fœtus, ibi in Deum & superos fiducia, à quibus scilicet sperat aliquod levamentum; ibi & orandi studium, ardorque Entheus; ibi & temperantia, comes indigentiæ, aliæque virtutes morales, quas ut concipit paupertas; sic & in lucem educit, fovet, nutrit, ut filias solet bona mater; addo etiam ut pædagogus discipulum, ut militem palæstra: certè sic eam appellandam censuit D. Basilius, & D. Chrysostomus. Hic enim paupertatem dixit esse pædagogum ad omnem colendam pietatem: ille verò palæstram, in qua virtus exerceretur. X. Pædagogus. XI. Palæstra.

Hic finio, teque duco, Mi Lector, per alios, atque alios paupertatis gradus, pro quibus sit

§. 4.

Qui fuerint in Christo Paupertatis gradus?

Beata Angela de Fulginio in excessu mentis didicit in Christo tres fuisse paupertatis gradus, è quibus *Bollandus in ejus vita 4. Ian. c. 14.*

Primus, fuit in bonis omnibus temporalibus, quibus carere voluit; nec enim ullam terræ portionem ut suam occupavit, non vineam, non hortulum, I. Gradus.

non agrum, non ullam aliam possessionem adiit, non aurum habuit, non argentum; non pecuniam, non greges ovium, non boum armenta, non equos, aut alias fortunæ blandientis phaleras admisit; sed iis omnibus exui se passus est. Et hinc illi perennis fuit cum inopia, fin, fame, frigore, calore, aliisque incommodis pugna, simul & victoria. Et hic illi primus fuit eximiæ paupertatis gradus, & is quidem infimus.

II. Gradus. Secundus, eóque superior in hoc positus, quod pauper fuerit & nudus ab amicis, consanguineis, familiaribus, potissimùm verò magnatum, ac virorum principum, in quorum favore, gratiáque plerisque mortalibus repositæ divitiæ. Si matrem habuit in terris, ea paupercula fuit, si patrem putatitium, & is quoque pauperculus, arte faber, opificio vilis, atque abjectus in hominum oculis; si discipulos, & hi quoque censu pauperes, ex aquis & piscatione educti, adeóque mortalium calculo miseri, quia laboribus addicti, laboribus innutriti, quibus ægrè vitam tolerassent.

Quid ab his aut illis expectari potuit levandæ paupertati? Quid opis? quid gratiæ? quid splendoris? omninò nihil.

Non trivit Augusta Principum limina, non aulas frequentavit, non aucupatus est Regum, potentum gratiam, non servivit eorum oculis; non Pharisæis, non Scribis, non Pontificibus genu flexit, ut inde etiam aliquid attraheret, vel lucelli, vel gratiæ, & favoris. Iis omnibus exutum se voluit, ut per omnia paupertatem indueret, & tenaciter retineret. Et hic in Christo secundus fuit paupertatis gradus.

III. Gradus. Tertius ab illo fuit, & is quidem summus, quo scilicet *exspoliavit semetipsum seipso*. Et hæc summa, hæc consummata paupertas, quæ non cadit, nec cadere potest nisi in Christum: quod ut ponatur in aperto, & clarâ luce, excurramus per singula ipsius attributa, & divinas in eo perfectiones, ex bis, quæ occurrit.

Prima, est potentia, eáque summa ac divina, & illius inopem se fecit, illa se quodammodo exuit: & cùm esset Omnipotens, velut impotens & nasci, & vivere, & mori voluit.

Primò enim infantiam non est dedignatus, nec infirmitates adnatas illi ætatulæ.

Secundò dum vixit, & debilis, & infirmus esse, ac videri voluit: nam & fatigari voluit ex itinere, & sedere fatigatus super fontem, & prædicatione lassari, & esurire, & sitire, & algere, & æstuare, quod cujusdam impotentiæ.

Tertiò, dedit elementis, ventis, turbinibus, & aliis rebus inanimis, quas condiderat, in se vim aliquam, & ab iis etiam pati voluit, & velut impotens aliquis homuncio ea tolerare, quæ intulissent, quod & visum est impotentiæ.

Ita vinculis, funibus, catenulis teneri se passus est, ligari, constringi, etiam ad columnam, etiam ad immanem lanienam, quod & datum impotentiæ.

Ita virgis, loris, catenulis hamatis potestatem fecit in se sæviendi dirum in modum.

Spinas aculeatas admisit in sacrum caput, iis se pungi, perfodíque passus est, nec restitit.

Ita velo faculentem dedit, ut oculos, gemina illa novi cœli sidera, gemina universi lumina tegeret, occultaret, & quasi alta nocte, tenebrisque damnaret.

Ita clavis trabalibus concessit, ut pedes illos Evangelisantes pacem, Evangelisantes bona, penetrarent, pervaderent, & infami ligno affigerent. Manus illas divinas, quæ sustinent Orbem, & totius Universi molem vel uno digito appendunt, perfodi, penetrari, & Cruci configi passus est, nec manuum suarum vim, ac potentiam explicare voluit, & clavos excutere, amovere, damnare. An non illud & impotentiæ?

Ita Cruci (ligno utique maledictionis) permisit ut in ea moriens jacere quodammodo cogeretur, etiam nudus ad probrum, & ignominiam, etiam cruentus ad dolorem, & cruciatum, in eáque expiraret ad stuporem, & horrorem Universi. Nam & cœli contenebrescere, & Sol obscurari, & pallere Luna, & sidera fugere, & terra tremere, & rupes dissilire, & inferi ipsi perhorrescere, vel ex eo, quòd Omnipotens velut impotens videretur, & esset.

Denique, ita etiam mortuus, atque etiam algidus totus lanceæ unius cuspidi vim dedit, ut latus perfoderet, & evaderet ad cor ipsum, officinam amoris, charitatis divinæ sedem, Deitatis habitaculum. An non & illud impotentiæ?

Vidimus quæ in creaturis anima, & sensu vacuis semetipsum seipso exspoliârit Christus, quod summæ in eo paupertatis fuit. Spectemus quî etiam in animatis.

Pilato, Judici post homines natos iniquissimo, potestatem fecit, ut se sibi sistendum curaret, interrogaret, damnaret.

Aliis, ut accusarent, ut calumniis onerarent, ut falsis testimoniis opprimerent.

Militi, ac tortoribus, ut se virgis, loris, catenulis lacerarent quàm pessimè, clavis transfoderent, & infami ligno appenderent, Judæis ut è cruce pendenti insultarent improbè. Et hoc is fecit, qui vel solo nutu eos perdere potuit, & in nihilum redigere. An non illud fuit potentiam exuisse, & induisse impotentiam?

Fuit enimverò, fuit & summæ paupertatis, sed tamen spontaneæ.

Sed ne longiùs, ad alia gradum faciamus, videamusque quî in aliis etiam pauper. Erat in Deo-homine sapientia, eáque duplex. Increata una, creata altera: & hac, & illa sese spoliavit, dum pro homuncione simplici, idiota: imò & stulto haberi voluit.

Erat in eo summa sanctitas, innocentiáque summa, & ea quoque seipse exuit, cùm pro nocente, seductore, blasphemo, ac reo læsæ majestatis & & humanæ, & divinæ agnosci voluit, & per summam infamiam traduci; & hoc, ut ex eo quoque pauper esset, & nudus à bona fama, à sanctitate, innocentiáque. An non & illud summæ paupertatis?

Erat in Christo summum in omnia imperium, principatus omninò summus, & ab eo Principes alii, atque Imperatores; erat enim illi in femore scriptum, Augustum illud: *Rex Regum, & Dominus Dominantium*. Et hoc: *Per me Reges regnant, & legum Conditores justa decernunt*.

Et hoc quoque regno, hoc imperio, hoc principatu semetipsum exspoliavit: ut vel inde etiam pauper esset, imò & subditus, & servus, & emptitius, & reipsa venditus triginta argenteis, quo pretio vix veniret vel jumentum.

An non & illud summæ paupertatis? Enimverò summæ.

Et hanc à Christo didicit B. Angela in æstu orationis, & extasi altiore, atque etiam transmisit ad posteros, ut & ipsi amarent esse spiritu pauperes, & esse à Christo re etiam ipsa, quod sunt nomine, Christiani.

§. 5.

Qui esse debeant in Christiano? Qui etiam in Religioso paupertatis gradus?

Sunt alii, atque alii, & quidem ex iis aliqui sunt consilii, alii etiam præcepti. Ex his primus est I. Gradus.
fidei ac religionis causâ, æquo animo ferre bonorum

rum etiam omnium proſcriptionem; & inde etiam paupertatem, quæ etiam eſt veluti quoddam martyrii genus; qui enim opes, & neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem tollit, unà etiam & vitam videtur ſuſtuliſſe.

Certè viro diviti, & nobili plerumque minùs accideret ipſa mors, quàm bonorum omnium ſpolium.

Quid enim acerbius in vità evenire poteſt, quàm & ſe, & liberos, & poſteros, avita hæreditate ſpoliari, & inde quaſi exui & nobilitate & priſco avorum ſtemmate; atque à ſummis divitiis, atque opulentia ad extremam paupertatem, & manticam redigi. Et tamen id patiaris eſt neceſſe, ſi modò is es, qui à Chriſto es Chriſtianus.

Et ita olim paſſi, qui ex Hebræis ad Chriſti fidem veniebant Judæi, qui à ſuis contribulibus, vel ex eo quòd Chriſto nomen dediſſent, bonis omnibus exuebantur; ad quos olim ita Gentium Apoſtolus.

Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis, cognoſcentes vos habere meliorem, & manentem ſubſtantiam.

Ita hoc, quo vivimus ævo, in Japonia Juſtus Ucondonus, & exilium paſſus, & amiſſionem duorum principatuum, Taracuquenſis & Acalſienſis, & à poſſeſſione annui cenſus aureorum ſeptuaginta millium, in extremam egeſtatem ſubitò tranſivit; inſuper & patris optimi, ſenis jam decrepiti, & fratris unici, & conjugis lectiſſimæ, ac parvorum filiorum ſpoliationem, exturbationémque è patriis ædibus miſerrimam, amœno tamen vultu, & mira ſemper frontis ſerenitate ſuſtinuit; quòd ſibi pro Religione, & ſpoliari, & mori glorioſum duceret.

Hiſt. Soc. Part. 3 l. 7. n. 217. & ſeq.

Ita etiam in Anglia S. Thomas Cantuarienſis & exilium lubens admiſit, & bonorum omnium proſcriptionem, & ſuorum inſuper è regno expulſionem vidit infracto ſemper animo, ut qui nec ſibi, nec carni, nec ſanguini quicquam concederet; ſed omnia daret & Religioni, & paſtorali officio, à quo ſanè non exceſſit niſi cum vita.

Ita & illius exemplo permoti è primâ Angliæ nobilitate longè plurimi & patriam cum extero ſolo mutavêre, & ſummas opes, cum ſumma paupertate, rati ſatis divites ſe fore, ſi innocentia eſſent locupletes.

Et rectè: veræ quippe divitiæ in una virtute poſitæ, & plus ſatis dives, qui Cœlo dives eſt.

Et hic primus, ut dixi, Chriſtianæ paupertatis eſt gradus, ad quem accedit.

II. Gradus. Secundus, & quidem illi affinis; & proximè junctus, is nimirum ſi pro fide, ac religione in aliis etiam ſervandâ, ad extremas paupertatis anguſtias, venire ſis paratus.

Puta, ut in ditionibus, in Provinciis, in Regnis ab Avito ſanguine, Deóque tibi concreditis, fidem intactam, illibatámque conſerves.

Et ita, hoc quo ſpiramus ſæculo, paratus fuit Ferdinandus II. glorioſæ memoriæ, Hungariæ, ac Bohemiæ Rex, ac deinde Imperator ſemper Auguſtus.

Hic in immani illa ſubditorum à ſe defectione, in acerba, injuſtaque & Bohemiæ regni, & aliarum ditionum, per ſummum nefas invaſione, cùm ſatis ſentiret, non tam ſuam agi cauſam, quàm fidei, ac Catholicæ religionis jugulum peti, pro hac, & illa ita ſtetit, ut bonis omnibus exui potiùs ſe, ſuoſque pateretur, quàm ſibi ſubditos Religione.

Hinc aliquando Auguſtam conjugem dextra prenſans, & læva cariſſimos liberos, auditus eſt dicere, & in faventes auras emittere Auſtriacum, id eſt, verè Catholicum illud:

Malle ſe cum his, & illa etiam oſtiatim mendicare, quàm pati ut Religio Catholica in ſuis provinciis, ac regnis aliquid detrimenti ſua conniventia pateretur.

Dignas Auſtriaco ſanguine voces, dignas & cœlo, Cœlitumque corona, dignas, quæ in Regum, Cæſarumque coronis, & auro, & adamante inſcribantur. Cui non impares fuerunt & illæ Sereniſſimi Wilielmi Boiorum Ducis, dignæ & ipſæ quæ litteris cubitalibus ſcribantur in omnibus ſacrarum ædium propilæis.

Ejus ditionibus imminebat Lutherana hæreſis, nec ut, aliàs ſolet, inſtar cancri irrepebat; ſed vaſto fremitu, vicino quaſi è diluvio ſeſe in Boiariam infundere parabat, & nî patentibus portis admitteretur, cædes, atque incendia minabatur.

Quid hîc Wilielmus? Pro patriæ libertate, pro aris, & focis, pro Avita fide certus ſtare, in ducali ſymbolo ſibi Eccleſiam poſuit, ſubjecta hac epigraphe *Rho hiſt. virt. l. 2. c. 1. n. 17.*

PRO HAC OMNIA.

Nimirùm pro Eccleſia, pro Orthodoxa Religione, & gazas opulentas exhaurire, & arma armis opponere, & vitam ſanguinémque profundere, & quodlibet potiùs & agere, & pati; verbo uno, *pro hac omnia.* Ita priſcum fidei decus incorruptum *Boiaria* ſtetit, & vicinarum provinciarum ruinas intacta ſpectavit ipſa, luxit, damnavit, atque in Eccleſiæ, fideique defenſione omnem felicitatem invenit. Ubi enim potiùs?

Et hic ſecundus eſt paupertatis gradus, quem non adeunt niſi grandes animæ, & invicta malis pectora.

Venio ad tertium, in hunc veniunt ii, eæque omnes, qui Chriſti amore victi, terrena omnia, à ſe quàm longiſſimè removent, atque abjiciunt, tum affectu interno: tum etiam effectu; uti quondam fecerunt Apoſtoli, in ipſa naſcentis Eccleſiæ infantia; ac deinde lapſu temporum viri religioſi, qui etiam paupertatis voto ſeſe obſtringunt, ut eò viciniores ſint cœlo, Deoque, quò à terris fuerint remotiores. III. Gradus.

Ex illis fuerunt Anachoretæ priſcique monachi, qui abeuntes à ſæculo, amanteſque ſolitudinis; ac deſertorum, receſſerunt in invia; invia, dico; hominibus; at Angelis pervia, quibuſcum agere, volupe illis fuit.

Ex his unum, alterúmve producam, quos ſolitudo diutiùs tulit, & ſanctitatis fama longiùs extulit.

Primus erit Julianus Ægyptius, monachus, qui per annos ſeptuaginta in quodam brevi ſpelæo (veriùs ſepulchro) moratus, nihil omninò mundi hujus poſſedit præter cilicium, ſagum, vaſculum ligneum, & librum. Toto autem vitæ tempore nunquam lucernam accendit, licet alta eſſet nox, profundæque tenebræ, & hoc ſtudio paupertatis, quam etiam miraculo Deus probatam voluit; per ſingulas enim noctes illuſtrabat cæleſtis quædam & amœna lux, ſic ut clarè legere poſſet. Adeò apud ſuperos chara paupertas eſt. *Ioannes Eviratus in prat. Spir. c. 14.*

Alter erit S. Macedonius, qui totos quadraginta annos ſolo hordeo madefacto victitavit, pane verò nunquam uſus, niſi in graviore ægritudine. *Theodorêt. hiſt. SS. PP.*

Hic à magno Flaviano Epiſcopo, de vertice montis, (in quo ſibi caſam pauperem poſuerat) deſcendere juſſus, imò & presbyter ordinatus, ubi ſenſit abeundum à ſolitudine, à lege paupertatis, quam ſibi præſcripſerat, cum ingenti impetu elapſus ex ejus manibus in montem ſuum revolavit: adeò illius amans & retinens fuit. In hunc cùm aliquando veniſſet militiæ præfectus venationis gratia, occurrénſque viro Dei, quæſiiſſet ex illo, *Quid iſtic ageret?* objecit ipſe & illud: *Et tu, cur? & quorſum huc aſcendiſti?* cui ille, *venaturus.* Tum Macedonius, *Et ego*, inquit, *Deum venor, & eum capere cupio, & contemplari deſidero, nec ab hac pulchra ceſſabo venatione uſque dum cepero.*

Bona enimverò, & felix homini præda, Deus ipse; & hunc venantur, hunc & capiunt, qui spiritu pauperes, qui affectu & effectu tales sunt.

Quales etiam Religiosi, quorum paupertas cùm voto firmata sit, & in aperto; de iis in præsentia taceo, ascendámque ad alium paupertatis gradum.

IV. Gradus. Is erit quartus, & in eo positus, ut teipse non tantùm bonis omnibus terrenis prives; sed & amicis privari te velis, ut uni Deo sis amicus; quem in gradum nos exemplo suo vocavit Christus.

Quàm porrò arduus, & ascensu difficilis sit ista gradus, colligetur ex ipsa amicitiæ natura, necessitate bonoque.

Necessitas inde liquet, quòd & à sapientibus comparetur rebus ad vitam necessariis, imò & ad bonum Universi.

Extat illud vulgare, & tritum Adagium: *Sal vitæ est amicitia, oculus vitæ est sapientia, Antidotum vitæ est patientia.*

Sal quidem, quia ut hic conservandæ humanæ vitæ est necessarius; sic & amicitia.

Ex quo fluxit & illud Oratoris Latini: *Amicus magis necessarius, quàm ignis, & aqua.* Et hæc, & illa ita necessaria, ut qui aqua & igni interdixerit, & vita quoque interdixisse censendus sit. *Aut societas, aut mors.* Quia scilicet sine amico, vita duci non potest; sed potiùs vivens ac spirans imago mortis. (Lib. de Amicitia.)

Et ista probant Amicitiæ in privatis necessitatem; hoc etiam communi mortalium generi, quòd illa etiam componatur soli, qui orbis est oculus, & animatorum vita, ut ostendit illud ejusdem Romani Oratoris.

Solem è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vita tollunt.

Quod si Amicitia vitæ hominis est, quod *Sal*, quod *Ignis*, & *Aqua*, quod *Sol* universo; certè & homini, & mundo necessaria sit oportet.

Videamus, qui etiam utilis. Id more suo, id est doctè, & elatè ostendit D. Augustinus, qui sic aliquando de illa.

Amicitia est divitibus pro eleëmosyna, exulibus pro patria, pauperibus pro censu, ægrotis pro medicina, mortuis pro vita, sanis pro gratia, imbecillibus pro virtute, robustis pro præmio. (Lib. de Amicit. c. 2.)

Quod si adeò necessaria, adeò utilis Amicitia est; profectò, qui eâ se exuit, & magno bono se exuit; adeóque & in hoc pauper fit, est necesse.

Et ita se exutum voluit Christus, atque ab amicis nudum: & ita etiam ut velit Religiosus, oportet, si modò cum Christo pauper esse velit.

Ita se exuit Pior monachus, Magni Antonii discipulus. Huic parentibus vita functis soror erat superstes, eáque vidua cum duobus filiis, quam ut inviseret adduci non potuit nisi magistri sui Antonii impulsu, atque imperio, cui cessit quidem; sed ita ut à sorore visus ipse, sororem tamen non viderit: ubi enim ad illius ædes venit, foris substitit ad januam atrii; sed clausis semper oculis; adfuit soror, atque ad illius pedes concidit, seu gaudio, seu amore victa. At ille: (Ruffinus in vita PP. l. 2.)

Ecce, inquit, *ego sum Pior frater tuus, vide ergò me quantum volueris.* Dixit, & videri se passus est à sorore; at eam ipse non vidit unquam. Mox enim & eremo, & cellulæ suæ redditus. Nimirùm illi pro consanguineis nec oculus erat, nec affectus; adeò eos à se removerat.

Et ita etiam removit Apollo monachus, qui à fratre ad sæculi negotia revocatus, eum quoque à se repulit, adjiciens & illud, *quod esset mortuus*; mortuis autem si nihil cum sæculo, nihil est aut esse potest cum amicis, & propinquis. (Cassian. collat. 24. c. 9.)

Et ita etiam sibi nihil esse voluit S. Arsenius, qui à Senatore sanguine juncto ex asse institutus hæres, hæreditatem licet opimam repudiavit: addens & istud inter monachos usurpari solitum: *Se ante illum esse mortuum.* Enimverò mortuus erat: sed mundo; sed affinibus, & propinquis: & ita mortuus sie oportet, quisquis cum Christo paupere, pauper esse volet.

Christo ad populum dicenti, adfuit importunus aliquis, qui hæc injecit: *Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes te.* Cui ille: *Quænam est mater mea? & qui sunt fratres mei?* (Matth. c. 12. v. 47.)

Hæc subintulit Servator optimus, non quòd matrem sibi esse negaret, ut voluit Marcion & Manichæi; sed *ut paternis se ministeriis ampliùs, quàm maternis affectibus debere ostenderet*, ut doctè notavit D. Chrysostomus; sed & ostenderet nihil se dare carni, & sanguini, quem exuerat: sed spiritui, & uni Deo.

Hinc extendens manum in discipulos dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in Cælis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.

Ecce ut amicitiæ, ut propinquitati nihil conceditur: sed omne, quod est amoris, atque officii datur Spiritui, datur & Æterno Patri.

Ab hoc Christi oraculo probè docta S. Victoria, Virgo & Martyr, à Proconsule rogata. Vis ire cum Fortunatiano fratre tuo? Erat ille Gentilis, illicò respondit. (Surius 11. Febr.)

Nolo, quia Christiana sum, & illi sunt fratres mei, qui Dei præcepta custodiunt. Dixit, & cum meliore sorte fratribus, id est, martyribus, carcere clausa, ibique fame enecta, virginitatis lilia, rubentibus martyrii rosis, & laurea adornavit, & ab illo christianæ paupertatis gradu, sibi gradum fecit ad superos, & Cœli regiam: ad quam etiam ascendes per eosdem gradus, quisquis cum Christo, Spiritu pauper esse voles.

Venio ad ultimum, & summum paupertatis gradum. Hic in eo situs est, ut quis semetipsum, seipso spoliet, ad consummatam enim perfectionem non est satis se aliis spoliasse; nisi & seipso etiam spoliet. ut enim scitè Divus Gregorius: *Non sufficit nostra relinquere, nisi relinquamus & nos.* (V. Gradus.) (Hom. 32. in Evang.)

Relinquere se, abnegare se, est desinere esse quod quis erat, & incipere esse quod non erat. At qui fiet illud? docet ille ipse S. Pontifex: dum enim sibi ipsi objicit, *quò ibimus extra nos?* respondet: *Aliud sumus per peccatum lapsi; aliud per naturam conditi, aliud quod fecimus, aliud quod facti sumus. Relinquamus nosmetipsos, quales peccando nos fecimus. & maneamus nosmetipsi, quales per gratiam facti sumus. Ecce etenim, qui superbus fuit, si conversus ad Christum humilis factus est, semetipsum relinquet. Si luxuriosus quisque, ad continentiam vitam mutavit, abnegavit utique quod fuit. Si avarus quisque ambire jam desiit, & largiri didicit propria, qui prius aliena rapiebat, procul dubio semetipsum reliquit. Ipse quidem est per naturam; sed non est ipse per malitiam.*

Hæc ubi generatim extulit S. Doctor, tum ea declarat exemplo petito ab ipso Gentium Apostolo, qui sanè alios evasit à seipso: sic enim de illo sacratiore eloquentia.

Pensemus quomodo se Paulus abnegaverat, qui dicebat: Vivo ego, non ego. Extinctus quippe fuerat sævus ille persecutor, & vivere cœperat pius prædicator: hinc etiam de seipso. *Vivit verò in me Christus: ac si apertè dicat: Ego quidem à memetipso extinctus sum; quia carnaliter non vivo, & quia in Christo spiritualiter vivo.* Ex qua ita vivo, jam & meipsum meipso exspoliavi: qui gradus paupertatis, imò & perfectionis, est summus, quia ab eo non exuit solùm, quod vitii erat & culpæ; sed etiam, quod naturæ. Et ita exuat Religiosus est necesse, si cum Christo, spiritu pauper esse velit.

Exuat, inquam, primò quod culpæ est, hoc est pravas animi affectiones; deinde etiam quod est naturæ:

Naturæ

Naturæ insitum est judicium proprium, voluntas etiam propria, & hanc, & illud exuat; & sic alius erit à seipso, sic exspoliaverit seipsum seipso, sicdenique pauper erit terris, & cœlis dives. Utque sit, pauca in medium adducam, quæ ei stimulo esse possint, ad perfectam illam cum Christo paupertatem.

§. 6.

Quæ incitamento esse possint ad illam in spiritu Paupertatem?

Lib. de Patientia. TErtullianus exemplum producit Christi, quod ipsi jamintulimus. *Nec major*, inquit, *ad pecuniæ contemptum exhortatio subjacet, quàm quod ipse Dominus, in nullis divitiis invenitur. Semper pauperes justificat, divites prædamnat.*

Et sanè paupertas ea Christi, muta quædam exhortatio, & quidem longè potentior, quàm esset illa, quæ verbis fieret, & copiosa oratione; maximè cùm ad eam accedit censura, & judicium, quo divites prædamnat supremus Judex, & justitia, quæ pauperes comitatur, & benè afficit, etiam eodem Judice: Sed quia nonnulli eo non ita fortè movebuntur, nisi accesserint & alia ejusdem spontaneæ paupertatis commoda, visum est è multis pauca proponere.

Paupertas I. Dives est. Primùm, quod & paupertas illa dives sit, atque opulenta; & ab ea quoque divites, atque opulenti, spontanei illi pauperes.

Testem adduco etiam è profanis Valerium Maximum, sic ille aliquando.

Lib. 4. c. 4. *Omnia habet, qui nihil concupiscit, & quidem certiùs, quàm qui cuncta possidet.* Cujus rationem hanc adjicit: *Quia dominium rerum collabi solet; bonæ mentis usurpatio nullum tristioris fortunæ recipit incursum. Itaque quorsum attinet aut divitias in prima felicitatis parte, aut paupertatem in ultimo miseriarum statu ponere, cum & illarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus sit referta; & hujus horridior aspectus, solidis & certis bonis abundet.*

Hæc ille etiam solo naturæ ductu, atque lumine, cui similia habet Seneca Epistola ad Lucilium, quem uti discipulum probè doctum voluit. Sic enim ad illum:

Epist. 2. *Cui cum paupertate benè convenit, dives est: non qui parum habet; sed qui plus cupit, pauper est. Quid enim refert quantum illi in arca, quantum in horreis jaceat, quantum pascat aut fœneret, si alieno imminet, si non acquisita, sed acquirenda computet.*

Certè qui hæc computat, pauper est: qui nec computat, nec appetit, abundè dives.

Si hæc de paupertate, quæ vel ex necessitate obvenit, vel casu, aut fortunæ adversariis incursu, dixerint illi prisci Sapientes; quid de ea dicturi fuissent, quæ voluntate assumitur, & quæ virtuti conceditur, & cœlo lucrando servit, æternisque bonis. Certè & illa, & longè potiora, uti deinde lapsis longè sæculis Christianè Cassiodorus, qui sic

II. Felix & beata. ad Christum.

Lib. de Anima c. ult. *Verè Omnipotens es, qui & ipsas miserias fecisti potentes. Nullus Regum egentibus tuis par est, nullæ purpuræ piscatorum tuorum retibus adæquantur, quando illæ in mundanas tempestates impellunt, hæ ad littus æternæ securitatis adducunt. Pauper de nobis, dives ex tuo, factus es socius mortalitatis nostræ, ut nos participes redderes æternitatis tuæ:* At unde hujus participes? utique à paupertate, cujus & ipse amans fuit Christus, & cujus æmulatores Apostoli ex vero *egentes Christi*, quibus nullus Regum par est: ut enim D. Bonaventura ad illa

Serm. 2. Psal. 138. Psalmistæ verba. *Nimis honorati sunt amici tui Deus*, verè inquit, *honorati. Major* quippe *honor impenditur piscatori, quàm Regi; major Iacobo, quàm Alexandro; major Philippo, quàm Cyro, & Dario.*

Nec huic enim, nec illis sua diademata submittunt Reges: at submittunt *piscatori*, hoc est pauperi: adeò dives illa, adeò honorata & felix etiam in terris: at multò magis in cælis; illius enim remigio, & inter procellas hujus ævi secura navigat animæ navis, & portum obtinet beatæ æternitatis: & certè quidni obtineat etiam Angelorum præsidio tuta: quod probavit objecta aliquando D. Antonino, Archiepiscopo Florentino Angelorum custodia. III. Honorata.

IV. Secura. Is de via incurrit in pauperem, abjectámque domunculam, in qua erat vidua una, & tres ejus filiæ, pauperculæ omnes, nudis pedibus, laceræ totæ, & contentæ vili lanificio: sed ô ingens bonum paupertas! ô grata, & cara Superis casa, cui scilicet imminere, imò incubare vidit Angelos; vidit, inquam, & astupuit, ac deinde superingrediens liberali eleëmosyna donavit, & abiit; ratus utique benè impensam pauperculæ familiæ stipem: & verò benè erat impensa, ex mente, & studio sancti Præsulis: at non ita ex genio muliebri, & innata illi in malum propensione: ex hac enim magna in paupercula illa domo facta est morum in pejus mutatio; quæ enim priùs operi intentæ, inerti deinde otio laxatæ, obnoxiæque vitiis aliis, quorum parens solet esse otium; quod & deinde advertit pius Antistes: cùm enim elapsum esset non modicum temporis, eadem via semitáque transiens, conspexit non jam Angelos, bonos utique cœli genios; sed malos ex erebo dæmones, fastigio domûs insidere; adeò noxia fuerat illis, quæ ab eleëmosyna, cæteroquin pia, imminuta paupertas; adeo & hæc proficua, si, ut erat, integra mansisset. *Surius Tom. 2. p. 42.*

Nimirum secura est paupertas, & sibi tuta, quia sub cœli tutela, & sub Angelorum præsidio: uti è contrario opulentia minimè tuta, minimè sua, quia sub erebi dominio, & cacodæmonis insidiis.

Vidimus quî secura sit paupertas, spectemus quî etiam fœcunda. Eremicolæ jam seni attulit unus aliquis non levem pecuniæ vim, addens & istud: *Habe eam ad expensas tuas, quia & senuisti, & infirmus es.* Et verò infirmus erat vel maximè, quia lepra fœdum in modum infectus. Quid igitur ille? primùm oblatam sibi pecuniam cum stomacho respuit, tum adjecit & illud: V. Fœcunda.

Tu post sexaginta annos venis auferre nutritorem meum. Ecce tantum temporis jacens, & gemens in infirmitate mea, nulla tamen unquam re indigui, Deo nutriente & pascente me. Apage igitur, & pecuniam tibi serva, ego mihi Deum, meum utique nutritorem; quem si servavero, omnia cum illo servaturus sum, si dimisero, & omnia cum illo dimittam, necesse est. *In vitis PP. libello 6. num. 20.*

Dixit, & pecuniam abjecit, & paupertatem sibi retinuit velut nutricem.

Amavimus in sene paupertatem fœcundam; suspiciamus in virgine etiam pretiosam. VI. Pretiosa.

Erit hæc S. Catharina Sueciæ: huic erant viles atque attritæ manicæ, vilis & durus lectulus; at & hunc, & illas pretiosas videri voluit Christus; fecit enim ut manicæ purpureæ apparerent, ac veluti recenti, & pretioso murice tinctæ; & ipse lectulus velut aulæis cinctus, atque vestitus: adeò pretiosa Superis, Christoque paupertas, quæ tamen incautis mortalibus, & vilis apparet, & contemptibilis. Ne porrò sic appareat, vide, Mi Lector, quo apud Christum sit in pretio, hoc notavit in Purpura, quæ etiam Regibus est in pretio: ut & hoc veluti symbolo doceret quàm pretiosa esset paupertas: attende quàm etiam potens. *Surius in ejus vita, Tom. 2. c. 11.*

Certè ejus potentiam, atque vim notavit S. Leo Pontifex in paupertate, simul & cælestibus divitiis S. Petri, Apostolorum Principis, qui rogatus eleëmosynam à claudo, mortalium pauperrimo, hæc illi. VII. Potens.

Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine IESV CHRISTI Nazareni, *Act. c. 3.*

surge

surge, & ambula. Quam paupertatem & cum ea junctam potentiam demirans S. Leo, sic de hac, & illa:

In festo Sanctorum omnium.

Quid hac humilitate sublimius? quid hac paupertate locupletius? Non habet præsidia pecuniæ: sed habet dona naturæ. Quem debilem edidit mater ex utero, sanum fecit Petrus ex verbo. Et qui imaginem Cæsaris in nummo non dedit, imaginem Christi in homine reformavit.

Ecce mirabilem à paupertate potentiam. Cui nec argentum, nec aurum est: est gratia miraculorum, gratia sanitatum, quæ nec auro, nec argento, nec gemmis & unionibus emi potest; imò nec Regnis, atque Imperiis totius Universi. Sola paupertate emitur, sola ab ea vim habet, & quod diademata non dant Regibus, paupertas dat piscatori: adeò potens est illa, adeò sublimis.

Et hanc in ea sanè potentiam, sive sublimitatem etiam in hoc declarat S. Pontifex, quòd *hujus thesauri*, id est *paupertatis opibus non solum adjutus sit: sed etiam quinque millia virorum, qui tunc ad exhortationem Apostoli ob ejusdem curationis miraculum, crediderunt.*

Ecce paupertatis Apostolicæ potentiam, quæ non sistit in corporibus: sed evadit etiam ad animos, & ubi illa curarit, curat & hos, & quidem miraculo longè majore. Majus enim est mederi animis, quàm corporibus, & quantum inter corpora & animos interest, tantùm est necesse inter horum & illorum curationem interesse. Sed, inquies, ut dives, ut potens sit illa paupertas: at suos asseclas persæpè destituit, ac deserit.

Et hæc cogitatio, hic timor multos invadit, atque occupat; quos ideo acri stylo carpit D. Augustinus: sic enim ad illos,

Tu Christiano, tu Dei servo, tu bonis operibus dedito, tu Domino suo caro aliquid existimas defuturum? An putas, qui Christum pascit, a Christo ipso non pascitur? An putas terrena deerunt, quibus cœlestia, & divina tribuuntur? Unde hæc incredula cogitatio? Quid faciat in domo Dei perfidum pectus?

Perfidum vocat, cui deest ea, quæ Christiano esse debet in Deum fiducia; faciat ille, quod suum est: & divinæ Providentiæ cætera committat: atque (ut scitè D. Hieronymus) *In promissis veritatis nemo dubitet, sit homo, qui esse debet, & mox addentur ei omnia, propter quem facta sunt omnia.*

Et hæc è multis incitamenta esse possunt ad eam, quâ de agimus, Religiosam paupertatem.

TRACTATUS
DE MUNDI CONTEMPTU.

Undi acceptio, alia *Physica*; *Moralis* alia: physica est illa fabrica, quam oculis usurpamus, nimirum, cœli, elementa, mixta, animalia; seu illa libero velis aëre volare, seu aquis innatare, seu terris insistere, aut adrepere. Et hanc fabricam odisse, hanc contemnere omninò nefas: est enim opus Dei pulcherrimum, atque absolutissimum: & veluti Imperatoris omnium Dei hortus, ac paradisus, quem incolunt pusilli mortales.

Et hæc prima mundi acceptio; eáque physica, atque innoxia; altera, ut dixi, est moralis & noxia: Estque ille ipse mundus contagione quadam malefica noxius, & periculosus, atque ut cum Scripturâ loquar, *totus in maligno positus*, in quo, ut loquuntur Divi Patres, fœtore vitiorum putere videntur omnia, *ipseq; aer, qui super incubat, scelestis vocibus constupratus*, ut elatè more suo Tertullianus. De hujus contemptu fugaque mihi erit in præsentia disceptandi locus, pro quo sit

L. de Spect. c. 27.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Christi Salvatoris verba: *Vos de deorsum estis; Ego de supernis sum: Vos de mundo hoc estis; Ego non sum de hoc mundo.* Ioan. c. 8. v. 23.

PHarisæos hîc arguit, damnátque Christus, vel ex eo, quod de *deorsum* sint, quod de *mundo hoc*, id est, ad infima abjecti, terrenique toti, ipse verò è contra de *supernis* sit, & non de *hoc mundo*. ut is quoque sis, Amice Lector, primùm id statuam, & omnes, qui de hoc mundo sunt, esse *de deorsum*.

Deinde paucis monebo, ut *de supernis* sis: utque sis, erigere conabor, & te velut manu ducere ad insignem divitiarum, honorum, voluptatumque contemptum atque despicientiam: hæc enim tria, si te illis inclines, faciunt ut *de deorsum* sis, & *de hoc mundo.* ut enim D. Joannes:

Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre: sed ex mundo est. *1. Ioan. c. 2. v. 16.*

Hoc est, quæ non est *de supernis*, sed *de deorsum*, eò quippe hominem abjicit: & hæc & illa seu carnis, seu oculorum concupiscentia, & superbia vitæ: quod ut in aperto ponatur; sic

§. 1.

Quid sit Mundus?

GRæcis mundus dicitur καταβολὴ, id est *dejectio*, ut vel ipso nomine intelligeremus esse miseriarum omnium fundum, & quasi sentinam. *Mundus quid sit?*

Quam in rem sacræ Scripturæ Interpretes explicant, ac vertunt illud D. Pauli, ut essemus sancti & immaculati, *ante mundi constitutionem*, græcè καταβολὴν, hoc est *dejectionem*, quod vocabulum, ut notat Origenes, divinitùs excogitatum ab Apostolo ad mundi abjectionem, & vilitatem exponendam; ubi enim illustrat illud Servatoris monitum. *Vos de deorsum estis, ego de supernis sum: vos de mundo hoc estis.* *I. Abjectio.* *Ioan. c. 8.*

Rectè, inquit, *deorsum: nam quomodò mundus iste habere aliquid superni posset cujus conditio est dejectio.* Quod si totus mundus, & quæ in ipso sunt, in dejectione sunt; necessum est & qui mundo & iis, quæ in ipso sunt, adhæret tenaciùs, & ipse quoque in dejectione sit, in qua sunt & ii, qui aliquando spirituales nescio qua naturæ depravatæ inclinatione ad mundi licentiam, solutósque mores se demiserunt; & à sublimitate vitæ sanctæ, & culmine sanctimoniæ se demiserunt, lutulento vitio adhærescentes, & tandem corporis voluptatibus, seu blandissimis dominis, sese mancipantes: qui ejusmodi sunt, à Regio Vate nominantur *graves corde*, hoc est, inquit S. Chrysostomus, qui lutum cor habent, & ponderosum, qui terræ affixi lucris, & honoribus inhiant, pronóque affectu sese in vitæ voluptates ingurgitant, nec Cœlum, nec Deum unquam intuentur terræ filii, & in terras abjecti, *In Psal. 4.*

utique

utique ex ipso genio mundi, qui totus est *abjectio*, à qua & aliud illis malum est, de quo sic S. Augu-
In Psal. 148. stinus, dum ait, *eorum cor & animam in terra putrescere.*

Et hæc à prima mundi nuncupatione est macula,
II. Mundus minimè mundus. cui affinis est altera; ea est immunditics, quæ à mundo animæ adhærescit, eámque inficit sua putredine, & graveolentia, à qua sic audit mundus, proindéque divinè monet S. Petrus, ut fugiamus
2. Pet. 1. v. 20. *coinquinationes mundi*, vel, ut in alio loco dicit, eam *quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem*; quasi puticulus olentes, & cœnosam colluviem describit tetrum odorem exhalantem, ad quam nemo potest accedere quin fœdè, pudidéque maculetur.

Eandem ob causam D. Jacobus Apostolus, qui illas quoque mundi coinquinationes animadverterat, castæ religionis florem, pulchritudinemque esse
Jacob. 1. v. 27. dixit, *Immaculatum se custodire ab hoc sæculo*, in cujus loci explicatione Doctor Angelicus pios illos, aureósque versus attulit:

Mundus non mundus, qui mundos polluit, ergo
Qui manet in mundo, quomodò mundus erit?

Tract. 18. in Ioan. Quo eodem sensu multò antè exclamârat D. Augustinus: *Si delectat te mundus, semper vis esse immun-*
In Epist. 2. S. Ioan. *dus*, ideóque *fuge mundum, si vis esse mundus*, ut ille ipse S. Præsul.

At, inquies, in mundo nati sumus, in mundo versamur, & vivimus etiam vel inviti: ea est naturæ, in quam venimus necessitas. Quid facias? quî illum declines? quî ab illo fugias, qui in illo es, illo cingeris, & ambiris? ita est, non inficior; nec te ab illo discedere velim loco: sed affectu. Et hoc est quod monet, urgetque D. Bernardus, cujus hoc effatum dignum Cedro:

Serm. 16. in Cant. *Christianus, utatur mundo, non fruatur.*

Quî enim eo frueretur, qui pro illo creatus non est? quod æqua, ut assolet omnia, lance ponderans D. Augustinus sic olim ad Deum:

In Soliloq. *Exteriora cuncta pro corpore creasti; corpus pro anima, animam pro te, ut tibi soli serviret, tibi soli vacaret, possidens te ad solatium, cætera ad servitium.*

Sed & ad aliam mundi nuncupationem declinet
III. Mundus impostor. oratio; ostendet ea, quis illius sit genius. D. Gregorius Nazianzenus mundum appellat πλάνος hoc est *impostorem*, qui falsa pro veris, mala pro bonis, vilia pro pretiosis, inani & fallaci jactantia venditat, atque ostentat: quam mundi fraudem, & pompam insigni mendacio adumbratam, Divi Patres, aliis atque aliis nominibus, ceu vivis coloribus depingunt, & sub oculos ponunt.

Propheta Regius, *vanitatem*; imò & *mendacium* vocat; sic enim ad mortales omnes, *Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Appellat *mendacium* bracteata illa mundi bona, inane tectorium mundanæ lætitiæ, felicitatis larvam, res inanissimas, verbo uno *vanitatem* & *mendacium*, quibus, hominibus illudit, & mentitur improbè.

Cap. 2. Propheta Abacuc eadem mundi bona pompamque mendacem, *phantasiam* nominat, ut disertè observat D. Cyrillus.

Cap. 15. Oseas Propheta clariore & altiore voce usus ait esse *idolum*, hoc est rem nihili.

David, & ipse Vates, & quidem Regius, dicit esse *imaginem in nihilum redigendam*. B. Apostolus, *figuram prætereuntem*.

D. Gregorius Nyssenus, *umbratiles & imaginarias fallacias*: & alio loco, *spectrum inane*.

Tract. 9. in Psal. c. 4. v. 6. D. Augustinus *phantasma*, ceu inanem phantasiæ ludum, qualis ferè est in somnis, sopita ratione: sed vigili phantasia, quæ in amœna noctis unius imagine sibi multa fingit, sibi plaudit, sibi illudit mendaciter, quæ & agnoscit & damnat excusso somno.

D. Gregorius Theologus παίγνιον, id est veluti puerilia crepundia, & ludicra puerorum infantium quæ ridet, carpitque, vel ex eo, quòd (ut Sapientis calamo & voce utar) *infantium insensatorum more viventes homines* ludos sibi faciant; quales ferè Ismaël cum Isaaco, quorum meminit Moyses in Genesi; luteas ille imagines cùm effinxisset, eas ab Isaaco volebat adorari, quæ fuit impia pueri stulti, & improvidi lusio, cui nec connivere nec colludere unquam voluit Isaac.

Quod Ismael olim; hoc etiam eo quo vivimus ævo, mortalium plerique: luteas illi domos extruunt, luteas & imagines, & illas æstimari volunt, & has coli, atque honorari, & si quis fortè ætate grandior, aut eas despiciat, aut etiam pede & calcibus evertat; in lacrymas eunt, & pueriles ejulatus, quasi facta immani quadam jacturâ.

Quid facias? pueri sunt, & puerilia stultè depereunt, & adultis, ætatéque jam maturis pro ridiculo sunt.

Quod pueri viris, quod senibus, & grandævis videntur, & sunt: hos nos sumus cælestibus Intelligentiis, hoc beatis in cœlo mentibus, qui nostra omnia, & domos, & palatia, & immanes ædificiorum substructiones, & vestium luxum, & auri, argentique vim, & gemmarum lucem & gratiam: & thesauros omnes, & honores, & voluptates, quibus indulgemus, pro crepundiis habent, & ludis puerilibus, quæ D. Augustinus pro ea qua valuit sapientia, & ingenii vi, atque perspicacia, meritò appellavit *volatica ludibria temporum*, & *lucrum* L. 3. Conf. c. 10.
luteum.

Temporum, inquit, *ludibria*, quæ cum illis labuntur, & volant, nihilque residui relinquunt, præter unicum fuisse; nec ampliùs esse.

Lucrum autem *luteum*, hoc est, vile, abjectumque, quale solet esse lutum, quod sub pedibus est, quod teritur, quod conculcatur; & tamen ut lutum sit, à pusillis & luteis hominibus habetur in pretio, in primis curis, atque amoribus: & hoc ita suadente mundo, qui ex vero *impostor* est.

Descendo ad aliam ejusdem mundi nuncupa- IV. Mundus est transitus.
tionem: is lingua sancta, id est Hebræa, dicitur *aoloph*, id est *transitus*; transit enim, & *concupiscentia ejus*, ut aiebat Messiæ carus discipulus.

Præclarè ex hac ipsa mundi appellatione Sapiens Romanus: *Quoties occurrit domus splendida, cohors culta, servorum lectica formosis imposita calonibus, quid miraris? quid stupes? pompa est: ostenduntur istæ res: non possidentur, & dum placent, transeunt.* Hæc ille sapienter: prope divinè S. Gregorius Nazianzenus, *Adhuc paulum*, inquit, *& ecce mundus transit, ac scena* Orat. 17.
dissolvitur.

Paululum ait; quid enim hæc vita, nisi paululum? quid anni nostri, nisi tela aranea? quid nisi scena, quæ & aperitur, & clauditur? quid mundus, nisi modicus vapor, qui illicò solvitur, ac dissolvitur, & transit? quid nisi dies hesterna, quæ occidit? mille anni sicut dies unus: cùm & vitam omnem, & quæ in vita sunt, componit D. Augustinus, & sic inquit: *Illa pulchra, cùm oriuntur, & tendunt esse: quò magis* Lib. 4. Conf.
celeriter crescunt ut sint, eò magis festinant ut non sint. c. 10.

Est enim omnium rerum, quæ videntur fluxus mirabilis, atque mutatio quasi volatica, ut amplecti atque retinere frustrà coneris, quæ te etiam invito è manibus effugient, atque elabentur.

Quod ipsum Antiqui vidêre sapientes, qui ea de causa, rerum omnium naturam similitudine quadam, atque imagine, profluenti aquæ, & flumini comparabant, in quo nullus bis eandem aquam possit attingere. Et hunc fluxum cognoscere & prudentiæ erat, & altioris cujusdam sapientiæ: quod ipsum indicabat vox græca vel sua sola etymologia. φρόνησις enim, hoc est *prudentia*, est cognitio motus, & fluxus. σοφία autem, sive *sapientia*, est comprehensio lationis, sive motus rerum creatarum, quæ perpetuò

circumfe-

circumferuntur: quod ipsum cognoscere, atque comprehendere, summæ est prudentiæ, atque sapientiæ.

Et certè magna quædam est sapientia & Christiano homine digna intelligere, fluere omnia, & abire, & nihil in humanis esse stabile, quibus proinde adhærescere minimè debeamus.

De cor. mil. c. 13. *Omnia imaginaria in hoc sæculo, & nihil veri*, inquiebat Tertullianus; cui addo, & nihil firmi, ac stabilis.

Et tamen hæc ipsa, ut imaginaria sint, ut fluxa, potentissimè hominum studia rapiunt; horum enim causâ & maria omnia navigantur, & in terræ penetralia descenditur, & noctes insomnes transiguntur, & suscipiuntur contentiones & bella, & per arma, per ignes, & quotidiana pericula, & per mortes curritur; & (quod summum est malum) pessundatur animæ salus, & Deus ipse contemnitur, & quæ ab illo offerebatur beatitas æterna, despicitur, quod maximæ est dementiæ, atque infelicitatis: quam ut aspicit, ut deplorat D. Bernardus, dulcissimus animorum magister, hæc ipsa, seu ridentia fortunæ, seu mundi bona, componit cum igne & sole; & mortalium animos cum molli cera, cum leviuscula nive, & nitenti glacie: ut enim hæc, & illa ad ignia, & solis æstus, atque ardores liquescit, & solvitur: sic & hominum animi ad mundi bona. Sic enim

Lib. 2. de Consid. de illis: *Quando hoc incautus non fuit, quod ignis ad ceram, quod solis radius ad nivem, & glaciem?* Sed de his infra fusius, hic leviter attigisse sit satis: redeo ad illam, quæ in manibus est, mundi nuncupationem: est illa, ut dixi, *transitus*: ab hoc in sacris paginis salutari elogio homines dicuntur, & sunt *Transitores*.

Psal. 38. Ita seipse appellavit David, dum sic ad Dominum:
Epist. 28. *Advena ego sum apud te.* Hieronymus ex Hebræo legit. *Transitor ego sum.* Sic & à Moyse dictus *Abram*, de
Cap. 14. v. 13. quo in Genesi hunc in modum Septuaginta: *Quidam nuntiavit Abram Transitori.* vulgata lectio habet, *Abram Hebræo*, quæ vox lingua sanctâ significat *Transitorem*.

Captus erat Loth, quod quidam nuntiavit *Abram Transitori*, ut annotat Theodoretus ex Philone.

Quam appellationem nactus est dum in vivis esset; hanc & posteris moriens reliquit; sic enim sacra historia de felici illius ex hac vita migratione:

Gen. c. 25. *Et appositus est ad populum suum*: quod interpretatur Scholiastes Græcus; *Appositus est ad Transitores*: quales nimirum & populus hebræus, & mortales omnes, qui si transitores sint, ut ex vero sunt, transitoria occupari ac distineri non debent; sed ea tantùm leviter, ac veluti per transennam attingere.

Qua de re pulcherrimum, & sapientissimum est
Serm. 2. de Rejurr. Divi Leonis effatum, ac monitum: *Ad æterna prælectos peritura non occupent.* Quod si quæ fortè in hoc ipso mundi transitu commoda quædam blandiantur, si quæ alliciant bona, *non amplectenda nequiter: sed transeunda sunt fortiter*, ut monet ille ipse S. Pontifex. Hanc ob causam David Rex sanctissimus, in purpura & sceptro, in mediis aulæ deliciis, argenteas columbæ alas sibi cupiebat, ut longiùs à mundo & omnibus mundi illecebris avolaret, nec ulla earum suavitudine à cælestibus, aut impediretur, aut retardaretur; nam profectò ut verissimè, sic & ingeniosissimè dixit illud D. Augustinus:

Serm. 33. de verbis Dom. *Amor rerum terrenarum, viscus est spiritualium pennarum: ecce concupisti, hæsisti.*

Ne porrò hæreas; (memor, quod mundus ipse, quantus quantus est, sit *Transitus*) & ipse transi, atque evola.

Sic à mundo transiit, sic evolavit aliquando Ioannes Brennus, primus Comes Viennensis: deinde Rex Ierosolymorum: denique Imperator Constantinopolitanus: hic in illo dignitatis culmine de salute sollicitus, & anxius quem esset finem habitura purpura Imperatoria, quem sceptra, & coronæ; nocte intempestâ vidit senem aspectu venerabilem albis vestibus indutum, qui dextrâ habitum minoritarum, & lævâ cordam cum soleis tenens, hæc illi:

Dei voluntas est, ut in hoc habitu moriaris. Wadingus in Annal. Minor. Anno 35.

Ex horruit Imperator, & attupuit ad repentinas illas voces, & Purpuræ cum eo habitu mutationem.

Nocte proximè sequenti sese illi stiterunt alii duo, & ipsi amictu niveo, eademque in aures injecerunt.

Tum etiam nocte tertia alii tres & ipsi candidi toti, qui & easdem voces, eadem monita inculcarunt.

Quid hic Imperator? A somno sibi redditus, & vigiliæ, fratrem *Angelum*, qui sibi à confessionibus erat, ad se evocavit, eique objectas in somnis imagines fusiùs exposuit: qui sanctè asseveravit & illas sibi quoque propositas in amœna somni imagine. Quid inde? Deum è mundo evocantem audiit Imperator, & aulæ pompis valere jussis, Purpuram mutavit cum vili, sed religioso habitu; & sceptrum cum rudi fune, & soleis, indeque annuente cœlo, Deoque probante, promptum ac celerem animum ad cœlestia divinaque monita transtulit, & post dies paucos tertiana febri correptus in paupere amictu, securiùs & lætiùs obiit, quàm alii in Purpura & murice. Adeò illi profuit mundum deseruisse, priusquam eum desereret mundus ipse.

Quod illi, hoc & aliis, si modò piè illius æmuli fuerint. Uti & priùs fuerat *Alexander Alensis*, à Ibidem anno 15.
doctrina conspicuus, & in sæculo nominatus. Vovérat hic nihil se negaturum unquam, quod in Divæ Matris honorem peteretur. Hujus porrò voti conscius Franciscanus unus aliquis, dum ostiatim mendicat, ab illo candidè petiit, idque per Virginem, ut Ordinis sui habitum susciperet, & abiret à mundo.

Videri poterat insolens ea petitio, & aliena ab homine stipem postulante; nec enim hominem petit; sed quæ hominis sunt, qui mendicat. Verùm Alexander, illud sibi dictum à Deo censuit, non à mendiculo, censuit, inquam, & Franciscano Ordini nomen dedit, eique à doctrina, & virtute nomen fecit.

§. 2.

De contemptu divitiarum.

VT te ducerem, Amice Lector, ad mundi contemptum, in fronte prioris pagellæ quæstionem hanc objeci, Quid esset mundus? ex hujus enim notione facilè enascitur illius despicientia: sic & in hac pagella, ut te quasi manuducam ad divitiarum contemptum, hanc movebo quæstionem,

Quid sint Divitiæ?

Primùm injici potest quæstio; Quid divitiæ ex sua natura? quid deinde ex hominum virtute, aut vitio?

Hæretici nonnulli, ut fanatici, opes natura sua malas esse voluerunt, & malos eos omnes, qui illas possiderent. Error est, & hæresis fanaticorum. Enimverò natura sua nec bonæ sunt, nec malæ moraliter: cur enim aurum, cur argentum? cur uniones & gemmæ malæ sint? naturæ partus sunt & quidem nobiles ac boni, si physicam entitatem attendas. At si usum bonum, malùmve spectes, aut bonæ sunt, aut malæ, ideòque à Platone & Aristotele dicebantur *organica*, & instrumenta, quæ nihilò secius vitiis, quàm virtutibus inservirent.

Hi a ita ex natura constitutis, videndum erit primò quid divitiæ ex virtute sint? quid deinde ex mortalium vitio? Quid divitiæ?

D. Gregorius Nazianzenus, de Georgio Alexandrino Pontifice, qui peste Ariana, multisque vitiis fœdè maculatus, pulso à malevolis invidisque Athanasio, in Ecclesiæ thronum irrepserat; de illo, inquam,

Orat. de S. Athanasio. inquam, infame memorat illud, quod ea, quæ fuerant *pietatis adjumenta*, convertisset *in impietatis instrumenta*.

I. Ex virtute, pietatis adjumenta. *Pietatis adjumenta*, vocat Ecclesiastica bona, opes, divitias, opulentum patrimonium, & beneficium pingue, quod pietati adjumento esse debet; debet enim ex virtute, & sacris altaribus, & decoro templi impendi, quod est pietatis in Deum, ac superos; vel in pauperes, atque indigos distribui, quod est pietatis & miserationis in proximos. Et hic divitiarum est usus ex natura, & virtute; præposterus autem ex vitio, à quo illa ipsa bona, quæ erant *pietatis*

II. Ex vitio, impietatis instrumēta. *adjumenta*, fiunt *instrumenta impietatis*. Quæ porrò ab illis, ceu instrumentis enascantur, & gignantur mala, patebit ex aliis, atque aliis opum, & pecuniæ appellationibus, è quibus, hæc prima, & antiquissima.

III. Cephet i. amor, & concupiscentia. Ab hac lingua sancta, argentum appellatur *Chepeth*, cujus etymon, Hebræorum sapientes petunt à *Chasaph*: hoc est amare, concupiscere, desiderare. Est enim vis pecuniæ mirabilis ad sui amorem excitandum, & incendendas hominum voluntates.

Vidisti argentum, & concupisti; captus es per oculos: lubrica veneni vis introiit: vidisti aurū, & in eo, non metallum; sed amatorium philtrū experiris.

In iis, quæ sub aspectum cadunt, Sole ut nihil *Homil. in dutescentes.* lucidius, sic & nihil amabilius; & tamen mortalium plerique *libentiùs vident aurum*, *quàm solem*: quia in auro mira vis, & amoris, & concupiscentiæ: & hæc & ille nascitur è triplici fonte, ut scitè notavit S. Maximus, videlicet *Luxuria*, *ambitione*, *diffidentia*.

Luxuria, ceu voluptatis amor, opes efflagitat; quibus & suis, & illi pabulum detur.

Ambitio verò & ipsa opes impensè quærit, quibus & vanam gloriolam captet, & honorū titulos acquirat.

Diffidentia denique de amabili Dei providentia, aurum, argentúmve operosè congerit, ne quid fortè aliquando desit. Et hi sunt fontes insaniæ illius cupiditatis, & concupiscentiæ; à quâ dum opes accumulas, attende quid accumules.

IV. Densum lutum. Dicet prophetica voce vates Habacuc, cui opes, & aurum, argentúmve *densum est lutum*. Sic enim ingeminat illud fatale, ac funestum.

Cap. 2. v. 6. *Væ ei, qui multiplicat non sua*; hoc est, qui opes amplificat injustè partas, vel non suas, quia subitò avolaturas.

Ubi ab irato cælo hasce minas; tum sic ad illum. *Usquequò & aggravat contra se densum lutum.*

Divitias appellat *densum lutum*, in quo duo gravia notat incommoda; *lutum* enim inficit, & quia *densum* premit; sic & opes, quia ferè cum peccato conjunctæ sunt, & animam commaculant, & gravant. Quod sic explicat Sanctus Gregorius cognomento *Cap. 21.* & re etiam ipsa Magnus. *Avarum contra se densum lutum aggravare, est terrena lucra cum pondere peccati cumulare.* Hinc chaldæus pro denso luto, vertit *gravitatem peccatorum*. Syrus autem *nubem luti*, ut innuat, quod sicut è luto vili, & fimeto vapor exurgit; ita ex opibus sordidarum affectionum, & & scelerum nubes exhalat; quibus involuta mens, & quasi oppressa, in summa cœlestium rerum caligine, & ignoratione versatur.

Et hoc primum ab opibus malum est: alterum est *gravitas* quædam, ac veluti *pondus* animæ incumbens, quod & adverterunt septuaginta Interpretes, cùm sic eum locum verterunt. *Usquequò & aggravat torquem suam graviter.*

Torquem vocat, & quidem auream, quæ dum collo imponitur, ornare videtur: at non tam ornat, quàm onerat: sic & opes avaro, non tam ornamento sunt, quàm ponderi.

Transeo ad aliam Divitiarum appellationem.

V. Fæces. Eæ à Sophonia vocantur *fæces*; sic enim Dei voce, minisque: *Visitabo super viros defixos in fæcibus suis*. Ita *Cap. 1. v. 12.* quod lutum vocavit Habacuc, Sophonias *fæces* appellat: ut enim fæcibus inquinari, & fœdè conspurcari homines solent; sic & homines divitiis; quibus dum plus æquo inhærent, ac veluti defiguntur, etiam in iis quasi coagulati, ac congelati omnem divinorum sensum amittunt; hinc eò loci, quo Interpres noster dixit, *viros defixos*, sacra lingua posuit *Kopheim*, hoc est, *coagulatos*, *& congelatos*. Et hinc in mentibus tepor; frigus, & stupor, qualis & in corporibus esse solet à gelu rigidiore; quo dum constringitur homo, & animam sæpiùs, & vitam amittit; ut cum Propheta dicere possit & illud: *Infixus sum in limo profundi, & non est substantia.* Non *Psal. 68.* est vita, non est gratia, quæ animæ vita est.

Et hoc à divitiis ingens est malum: aperiet & alterum, altera earumdem nuncupatio. Hæc petetur VI. Proditor servus. è D. Augustino, qui disertè aurum nominat *proditorem servum*. *Serm. 26. de verbis Apost.*

Hæc appellatio, ut plena abjectionis, sic & perfidiæ, atque infidelitatis.

Aurum, argentum, & quodcumque æs nummatum tibi servire videtur: at tantùm in speciem servit; ex vero autem tibi improbè dominatur; & infami te subjicit servituti: imò & te prodit dum blanditur, & servit: prodit enim te hostibus tuis, mundo, carni, dæmoni, prodit & indomitis passionibus, quibus te servum facit, & vile mancipium. Ubi autem sic prodidit, quasi transfuga te deserit atque destituit: & inde à D. Cyrillo Alexandrino, eædem ipsæ divitiæ dicuntur *fugitivæ*. *Plutus*, inquit, est *fugitivus*. VII. Fugitivus.

Erat Antiquis Plutus divitiarum Deus; imò & *In Sophon. num. 10.* pro divitiis sumebatur; quæ & fugitivæ appellantur, & sunt, dum enim tibi servire videntur, deserunt te, atque aufugiunt.

Quod more suo & ingeniosè & eleganter ostendit Divus Ambrosius, dum sic ad illos *viros divitiarum*, hoc est, qui non tam possident divitias, quàm ab illis possidentur, sic inquam ad illos:

Quid prosunt innumeræ possessiones? publica sunt non tuæ, hodie tu tenes, cras alius. Cum tu exieris, alius intrabit: vix movisti pedem, alius gressum intulit. Et tamen (qui error est insanus, & quæ nunc dementia) *Homil. de Villic.* audio etiamnum ais, *Prædium meum*, & *domus mea*: quod irridet & damnat Amasenus Præsul Asterius, dum ait mirari se quonam modo ea, quæ ipsorum non sunt, inani syllaba (*μοῦ*) sibi vendicent, tribusque fallacibus litteris (mea) aliena capiant.

In communibus terræ bonis id evenire solet, quod in histrionibus, quorum bona propriè, & peculiariter possidet nemo: verùm ad usum quisque sumit, quod personæ convenit: sic terram, & quæ in eâ circumferuntur; quasi vestes ex aliis alios sumere, quibus deinde alii utentur: quam vicissitudinem D. Basilius pulchrè declarat duplici similitudine. *De non adhære sec.*

Prima petitur à *talorum circumvolutionibus*, in quibus res continuò mutantur.

Altera à fluxu præterlabentis aquæ, cui similis natura divitiarum: *Est enim*, inquit, *fluxa*, *suos possessores torrente prærapido velocius prætercurrit, alios alio modo, apta mutare dominos*, *In Psal. 61.*

Et hinc præclarum illud Coronati Poëtæ in sacria Odis monitum. *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere*: in græco est, *si fluant*.

Ubi miratur D. Augustinus cœcos mortalium *In Psal. 61.* oculos, qui affluere divitias vident, effluere non vident: & tamen cùm affluunt, fluunt, & subitò è sinu elabuntur.

Et illis cor appones? amores affiges tuos? non affiges certè, si sapis, Amice Lector.

At, inquiet unus aliquis, ut fluxæ sint divitiæ: at non ita, quin subinde, & sæpiùs ad vitam usque maneant, & vitæ mortisque confinia.

Demus illud tibi; at quantum illud est? quantum dices & vita. At rursum quantum illa? dies una, si compares ad æternitatem, imò & momentum, quo elapso elabuntur & divitiæ, téque deserunt in ævum omne.

Et hanc piam, ac salutarem cogitationem ingerit David, cùm ob oculos ponit pompam divitis è vita abeuntis: sic enim de illo:

Psal. 48. *Quoniam cùm interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria domus ejus.* Ubi non sumere omnia, est omnia relinquere, & nudum, atque ab omnibus rebus imparatum, ex hoc mundo educi.

Quod ipsum monet, suisque discipulis inculcat Seneca, dum sic ad illos:

Epist. 102. *Quidquid circa te jacet rerum, tanquam hospitalis loci sarcinas specta: Transeundum est. Excutit redeuntem natura, sicut intrantem. Non licet plus inferre, quàm intulerit.* Quod verbo Seneca docuit, hoc re etiam ipsa Constantinus Magnus, Imperator Augustus. Is cùm videret quendam in palatio inexplebili divitiarum amore flagrantem corporis humani mensuram hastâ solo dimetiens, sic inquit,

Euseb. l. 4. c. 30. de vit. Constant. *Si totius Universi opes haberes omnes, plus tamen hoc à me circumscripto terræ spatio non habebis; si & illud fortè habueris.*

Ab illo divitiarum fluxu, quem indicavit, vel inditum illis nomen, descendo ad aliam earumdem appellationem.

VIII. Fortunæ vomitus, *Stobæus serm. 91.* Eæ, Diogeni philosopho dicuntur, & sunt *fortunæ vomitus*: ex eo quòd ubi insatiabili cupiditate, seu quadam fame sitive devoratæ fuerunt, & quidem labore magno, non sine nauseâ evomantur, & celerrimè ad alios transeant.

Eæ divitiarum appellationes, vel earum fugam, vel etiam inanitatem, vanitatemque ostendunt: ea, quam ad extremum subjicio, etiam vitium; quod sic aperit D. Augustinus, cùm eas nominat *deliciarum matres*, quæ scilicet animum liberiorem, &

IX. Deliciarum mater. voluptuarium nactæ, eum excitant ad mollissimum, & delicatulum vitæ genus, infandásque voluptates, quibus capti, & quasi ebrii, à Deo recedunt.

In Sopho. c. 10. Ebrios dixi ex D. Cyrillo, qui ait opes *inebriare*, quod nihil aliud est, quàm mentem de sua sede deturbare, ratione privare, & in omnia vitia præcipitem agere: quod malum aperit, & latiùs explicat ille ipse S. Præsul:

Hom. 7. in Ep. ad Coloss. *Quid sunt*, inquit, *divitiæ? serviunt tantùm carni, sunt improbæ, abominandæ, voluptatis administræ, & matres arrogantiæ, & radices, & procreatrices fastus, vanæ, gloriolæ.* verbo uno D. Chrysostomo sunt *malitiæ*

Serm. 4. in Psal. Qui habitat. *schola.* D. Bernardo, *laqueus diaboli*, quo scilicet homines capit, atque irretit.

X. Diaboli laqueus. Quod si ex SS. Partrum calculo eæ sint divitiæ, si *impietatis instrumenta*, si *deliciarum matres*, si *concupiscentiæ fomites*, si *densum lutum*, si *faces*, si *proditor & fugitivus servus*, si *fortunæ eructantis vomitus*, si *malitiæ schola*, si *diaboli laqueus*, quis eas æstimet? quis in amoribus habeat? quis impensiùs quærat? nemo certè, nemo unus omnium, si modò cælis, Deóque sapiat. Quod si eas, aut fortuna dederit, aut amabilis Dei providentia in sinum injecerit liberaliore manu: iis sic utetur, ut quæ ex vino *impietatis* erant futuræ *instrumenta*, faciat ex virtute *pietatis adjumenta*.

§. 3.

De contemptu honoris.

Ut in eum venias, Amice Lector, quæstionem hanc injiciam, Quid sit honor? Ex illius quippe notione facilè nascetur ejusdem despicientia.

Quid sit Honor?

De eo mihi erit quæstio, qui in hac aura mortali exhibetur à pusillis mortalibus, non de illo, qui in Cœli regia, in beatitate à Deo redditur. Hic cælestis est, ille mundanus, de quo in præsens est disceptatio. Et hic triplex est.

Unus est æquus, & justus, qui virtuti, & inclytis facinoribus debetur, estque veluti vectigal legitimum, & bis & illi debitum.

Epist. 62. Et hic *Synesio* dicitur, & est, *præmium virtutis*.

Alter positus est in blandimentis auræ popularis, & falsi honoris choragio. Et hic omninò damnandus.

Postremus est pars quædam Christianæ Justitiæ, & is est honor, qui debetur illis, qui excelsâ ac mirabili inter homines dignitate præcellunt, seu ea sacra sit, seu etiam profana. De hoc, & illo mihi in præsentia disputatio, & quidem, Primò

De honore, qui circumfertur aura populari, plausu, præconiis, coronis, aliisque laudis titulis, quibus avidè, & insatiabiliter inhiant mortales, & de hoc inquiremus, Quid sit?

Dioni Prusæo dulcium Poëtarum eloquentissimo, est *vecordium hominum illecebra*. *Orat. 61.*

Aliis *ventus* est, & aura levis, quæ vix excitata concidit.

Aliis est *fumus*, quem dissipat, ac dispergit aura etiam levissima.

Et hoc tamen & illo inflata hominum mens tumido fastu insolescit, & sibi multa perperam atque insolenter arrogat. ut meritò dixerit Salvianus: *Ædificequs plerumque novi honoris est arrogantia.* Ne tibi *Epist. 2.* ea sit, Amice Lector, honorem illum fuge, fuge popularem auram, nec ama laudari; hoc enim ventus est, fumus, vanitas, verbo uno nihil. Ita fugit S. Franciscus Assisius, qui ut gliscentem sanctitatis *In ejus vita* suæ famam extingueret, conduxit hominem dicacissimum, qui & vitam, & mores suos omni verborum petulantia incesseret: & verò strenuè incessit; nam & rusticū vocitare, & indoctū, & stigmaticum.

Probavit illud vir sanctus, & convitium etiam laudibus, & honori altàs debito prætulit.

Venio ad aliud honoris genus, quod dignitati, quod officio veluti congenitum, & quod illud sit quæro?

D. Chrysostomo, Oratori aureo, magnoque Præsuli, dignitas omnis, etiam sacra, sacerdotium, *Lib. 2. de Sacerdot. c. 7.* infulæ, mythra, tiara, est *grave onus & ponderosum*; imò & *moles*, cui sustinendæ non sufficientem animum, neque vires sibi esse diceret.

D. Augustino, bellatori fortissimo, & militantis Ecclesiæ Primipilo Episcopalis dignitas, erat *sarcina*, *Epist. 60.* sub qua & ipse gemeret, & propè fatisceret.

D. Paulino, viro charitatis in proximum nulli secundo, dicitur, & est Episcopalis Infula *sacra moles*, illius scilicet magnitudinem, pondusque expertus erat. Quod de infula, pedoque pronuntiarat; hoc & de sacerdotio, de quo sic etiam sua doctus experiētia: *Vix adhuc intellectum sacræ molis capio mentis angustiis, & omnis muneris mei, conscius infirmitatis horresco.*

Sidonio Apollinari, viro meritis, & judicio clarissimo regendæ Ecclesiæ munus appellatur *oneris im-* *Lib. 6 Ep. 2.* *positi massa.*

Zachariæ vati, dicitur *talentum plumbi*, vel *massa* *Cap. 5.* *plumbea.*

A B. Petro Damiano, plus animo, quàm veste, pileóque purpureo, sacrorum hominum officium *Epist. 20.* vocatur *onus onerum*.

D. Bernardo, Doctori lacteo, *onus gygantinis*, ut *Epist. 256.* aiunt, *vel ipsis quoque Angelicis humeris formidabile.*

Ecce, quæ congesserunt Divi Patres, ut sub oculos ponerent eum honorem, qui à dignitate etiam sacra, seu fonte dimanat, ut vel ex iis etiam intelligeres, conficeresque illud, omninò fugiendum esse honorem illum, qui tamen admitti potest etiam sine nævo ullius vanitatis.

Et ita fugerunt Sanctissimi quique, nec in eum venerunt nisi coacti. Ita vim, & impressionem compluribus factam accepimus, qui tanquam victimæ innocentes ad aras ducti, & renitentes abrepti.

Et ita de se D. Ambrosius & piè, & verè:

Quàm resistebam, inquit, *ne ordinarer; postremò cùm cogerer, saltem ordinatio protelaretur; sed non valuit præscriptio, prævaluit impressio.* *Lib 5. Ep. 21.*

Ita S. Paulinus, non tam Italiæ, quàm totius Occidentis lumen, cùm omni ratione conniteretur, & ordines sacros, & gubernandæ religionis molem effugere;

Epist. 25. effugere; *vi subita* (ut ejus utar oratione) fuit astrictus, & *multitudine strangulante compulsus.*

Ita S. Athanasius, vir ille incomparabilis, & ævi sui miraculum, omni animi contentione Ecclesiæ honores declinabat: quod cùm advertisset Alexander, Præsul Sanctissimus, & ejus in sede prædecessor, cùm esset in extrema vitæ linea, & jam propè animâ ageret, collecto spiritu, & eo, quod reliquum erat vocis, ac vitæ, sacro numine sic est affatus:

Nicephor. l. 11. c. 44. *Athanasi, fugiturum te credis; sed non effugies.*

Ita D. Augustinus, cùm & undis populorum, & Præsulum votis, & Cleri suffragiis videret esse cedendum, & gemere cœpit, & ubertim flere: cujus rationem hanc reddidit Possidonius in ejus vita; *quòd majori consideratione intelligeret, & gemeret, quàm multa, quàm magna sua vita pericula, de regimine Ecclesiæ impendere jam ac provenire spectaret, atque ideo fleret.* *Cap 4.*

Orat. 27. Ita D. Gregorius Nazianzenus, qui vitæ probitate, & sapientia, beatis mentibus propè par videbatur, de se verè confitetur, electum ad Pontificium munus fuisse *clamantem, lamentantem, ejulantem.*

Ita denique (ne omnes consectet, quod longum foret & propè adynaton) D. Chrysostomus, hæc de seipso & ingenuè, & verè. Cùm sacerdotio esset initiandus, sacro metu se dicit, *seipsum occultasse*, cùm verò facta deinde fuit mentio Episcopatus, & curæ animarum, & inexplicabilem pavorem, & ægritudinem tam ingentem animum suum occupavisse, ut periculum fuerit, ne corpus ab anima dissolveretur. *Lib. 1. de Sacerdotio c. 5.*

Ecce ut sacrum honorem exhorruerunt, fugeruntque viri longè sanctissimi, quorum exemplo, & horrere, & fugere disces, Amice Lector.

Et verò quidni exhorreas, fugiasque: cùm ab illo felicitatis, & securitatis propè nihil, infelicitatis autem, & periculi plurimùm oriatur. Cujus testes volo, producóque vel ex ipsa Petri sede: sede (ut autumant cœci mortales) quasi beatitatis, utpote primo in terris sacræ majestatis culmine.

Ex eo certè Pius, hujus nominis Quintus, sic de Purpura, & Tiara, quam induerat, & sentire & loqui solitus:

Ego cùm religiosus fui, de mea salute speravi quàm optimè; factus deinde Cardinalis, cœpi timere; denique creatus Pontifex, propè de ea desperare.

Similia priùs & senserat, & locutus fuerat Hadrianus Sextus, qui cathedram Summi Pontificis *spinosam* appellare solebat. Quæ appellatio ut iret in posteros, etiam tumulo hoc inscribi voluit:

Hadrianus VI. hîc situs est, qui nihil infelicius in vita, quàm quod imperasset, duxit.

At unde hæc in præcelsis illis mentibus? Utique ex humili imprimis de se sensu: qualis & fuit in S. Leone Pont. Max. qui de sui assumptione in Petri sedem, & Pontificatum sic aliquando locutus:

Serm. 11. *Quid tam insolitum? tam pavendum, quàm labor fragili, sublimitas humili, dignitas non merenti?*

Hæc Sanctus Pontifex, qui & se fragilem ad labores illos Apostolicos assumi, & vilem, abjectumque in suis oculis, ad id sublimitatis evehi, ac denique suo judicio non merentem eò attolli dignitatis, omnino exhorruit, atque expavit.

Alia de causa S. Thomas à Villa-nova: hic dum gemeret sub onere Archiepiscopatus Valentini, nec aliud, quàm de illo deponendo cogitaret; memor antiqui; & religiosi status, in quo bonam vitæ partem exegerat; non sine singulari animæ quiete; ac solatio; sic aliquando ad unum aliquem è suis familiaribus: *P. Turien le Febure in vitis SS. Part. 2.*

Nunquam tantum extimuisse eradi è libro divinæ prædestinationis, quam cùm inscriptus est cathalogo Prælatorum.

Adeo huic inscribi horrent magnæ mentes, & aliàs natæ cœlis animæ.

Non sic hoc quo vivimus ævo mortalium plerique, non sic: Plures certè inveneris, qui dignitates illas, etiam sacras ambiant, quàm qui detrectent; plures, qui eas sequantur, quàm qui fugiant.

Ludovicus Galliæ Rex, hujus nominis undecimus, Abbatem Bargiensem (quo familiariter utebatur) rogavit aliquando ut Abbatiam suam cederet alteri, cui sors addixerat. Cui Abbas: *Quadraginta sunt anni, ex quo cœpi discere duas Alphabeti litteras, A. B. concede mihi & quadraginta annos alios, quibus duas alias sequentes, & quidem longè difficiliores C. D. addiscam, & tum votis tuis, ô Rex, faciam satis.*

Hæc Abbas liberali joco, serio tamen, & apud multos nimium quàm vero, quibus hoc studium, hæc & cura etiam à primo limine aditæ Religionis, ut Infula donentur, & Pedo. Crederes unà eum cucullo indui eam sacræ illius dignitatis appetentiam.

Non sicut, quorum supra memini, non sic præcelsæ mentes, quibus in primis curæ est sui demissio, & generosa honorum omnium despicientia, à qua unica fit gradus ad honores nullo unquam ævo interituros.

Fatebor tamen subinde etiam sine nævo ambitionis appeti posse dignitates tum profanas, tum etiam sacras; cùm ita exigit boni publici ratio.

Ita Sigismundus Imperator, quando in Comitiis Electorum rogatus ut primo loco (tanquā Rex Hungariæ, & simul Marchio Brandeburgensis) suffragium ferret, pro se tulit, & hæc adjecit: *Constare sibi de sua voluntate ad bonum Ecclesiæ, & Imperii procurandum.* *Spondanus An. 1410.*

Hanc dicendi libertatem admirati Electores cæteri, assenserunt; & rectè, veritatem enim probavit eventus, & Ecclesiæ, Imperióque profuit Sigismundus, ut videre est in Actis Concilii Cōstantiensis.

Similis ambitio tenuit olim S. Fulconem, primò Episcopum Placentinum, deinde Ticinensem, cujus factum non sine stupore, laudéque memorari solet: cùm adolescens studiosus, & mendicus stipem ab ancilla hominis prædivitis peteret, datam ea lege, ut nunquam Episcopatum admitteret, protinus audita conditione, respuit, non sine numine; ad Pedum enim, & Infulam deinde ascitus, & sibi profuit illustri vitæ sanctitate, & Ecclesiæ, insigni, qua fuit, cura pastorali.

Verùm (ut ingenuè dicam quod sentio) ea ambitio seu profani, seu sacri honoris non est probanda, nisi eam cœlum indiderit, & boni communis ratio, zelúsque animarum.

§. 4.

De Contemptu Voluptatum.

VT in eum facili via ducaris, Benevole Lector, ex omni propè Antiquitate, & Authoribus sacris, & profanis, alias atque alias voluptatis notiones in medium producam: ex illis pronum erit in illius contemptum; odiúmque venire.

Quid sit Voluptas?

Ex ipsa notione, ceu facie, se prodet voluptas, & quæ, qualisve sit, intuentibus aperiet: & quod inde consequens erit, odium sui conciliabit, fugamque suadebit.

Ciceroni, *voluptas est malorum esca, quâ homines capiuntur ut hamo pisces.* *In Catone Majore.*

Effatum illud Latinus Orator hausit ex Platone.

Eidem Oratori voluptas est *malorum omnium mater*, sic enim lib. 2. quem de legibus inscripsit:

Imitatrix boni est voluptas, malorum mater omnium, cujus blanditiis corrumpuntur, quæ naturâ bona sunt.

Senecæ, voluptas, hostis est, & quidem acerrimus, & formidandus vel maximè. Quis enim (ut ait) *quis*, inquam, *hostis, in quemquam tam contumeliosus fuit, quàm in quosdam voluptates suæ sunt?* *Epist 39.*

Hostes omnes, quos homini vel natura tulit, vel odium conciliavit, vel malitia invenit, provocat Sapiens Romanus, & neminem homini magis contumeliosum pronuntiat ipsa voluptate.

Ciceroni, ad quem rursus revocor, *voluptas pestis est.* sic enim in Catone majore:

Nulla capitalior pestis, quàm corporis voluptas hominibus à naturâ data est.

Senecæ, ad quem etiam redit oratio. Voluptas est *latro*, similis *Phyletis*, qui in Ægypto, à latrociniis, & immanitate erant notissimi, hi quos cepissent, amplectendo necabant.

Inde sapienter sic monebat Seneca: *Voluptates præcipuè exturba, & invisissimas habe, latronum more, quos Phyletas Ægyptii vocāt, in hoc nos amplectūtur, ut strangulēt.*

Æneæ Gazeo, voluptas est *mors mellea*: qualem passus dicitur *Glaucus*, Minoris filius, quem melle suffocatum volunt Antiqui, quæ mors, si illi fuit: non mellea, sed suavis; sed fellea; sed atrox fuit calamitoso adolescenti, qui in melle non apum dulcedinem; sed aculeum mortis invenit.

Et hunc etiam inveniet quisquis voluptatis mella gustare volet.

Vate Regio judice, voluptas est homini, quod in Oceano *Sirenes*: hæ navigantes cantu dum alliciunt, in vada, in syrtea abripiunt, perdúntque miserabili naufragio: quod dum deplorat ille ipse Vates, sic

Psal. 43. flebiliter canit: *Quoniam humiliasti nos in loco affl ctionis.*

D. Ambrosius cum D. Chrysostomo legit ex Aquila: *Humiliasti nos in loco Sirenum.* Hoc est, ut illustrat doctissimus ille Pater, in sæculi voluptate, carnis illecebris, oblectatione sensuum, in quibus humiliamur, & onerarias frangimus, & demergimus Cataplum cælestibus bonis refertum, nudique in littus ad omnium ludibrium projicimur; nudi, inquam, à bonis operibus ad littus devolvimur miserandæ æternitatis; Deo, & Angelis ludibrio, nobis autem exitio.

Thren. c. 4. Ieremiæ, voluptas est *Lamia*.

Olim opinabantur, de genere Lemurum esse *Lamias*, seu dæmones, in formosarum mulierum effigiem indutos, quæ juvenes dulcicato voluptatus sensu inescatos devorarent, ut ait Philostratus.

Hæc igitur *Lamia*, est blanda, & perfidiosè ridens corporis sensuúmque voluptas, quæ suos amatores devorat, atque ad vitæ finem intempestivè deducit.

Vidimus voluptatem compositam cum *Sirenis* & *Lamia*; videamus, & cum *Circe* comparatam. Credita est hæc oblato mellito & infausto poculo homines transformasse in belluas, quod & facit voluptas; hæc enim Amasios suos mutat in belluas, non quidem natura; sed vitæ morumque similitudine: quam metamorphosim eleganter, & aureè de-

Serm. 5. scribit S. Chrysologus: ait enim, quod *mentem faciat amentem, carnem luteam reddat; corpus, animi diversorium, anima vas, morum spiritus, Virtutum scholam, Dei templum, in scenam criminum, in vitiorum pompam, voluptatum redigat in theatrum.*

Ecce quæ in una, & ab una voluptate metamor-

Lib. 7. Stromatum. phoses, ob quas jure sanè meritissimo audit *improbitatis & vitii Metropolis*; sic enim eam appellat Clemens Alexandrinus: crederes in eam, improbitatem omnem, vitia omnia confluxisse, ut ad Metropolim solent cives: crederes ab eadem mala omnia fluxisse tanquam ab eorum fonte; & certè *malorum omnium fontem* dixêre Pythagoræi.

Quocirca voluptatem fugiasest necesse, si vitia, si mala velis effugere.

Præcipua quædam ad fugam voluptatum incitamenta.

I.

Ab earum inanitate.

VT eam oculis subjiciant Divi Patres, alias atque alias in medium adducunt similitudines quibuscum eam componunt.

Prima ducitur à phantasmatibus, sive inanibus aberrantis phantasiæ simulacris, quibus sibi homo illudit improbè.

In amœna noctis, & somniorum imagine sibi fingit unus aliquis Crœsi divitias, Alexandri Regna, atque Imperia, Sardanapali delitias, aliaque ejusmodi delirantis phantasiæ ludibria, quæ discusso sopore inania videt, ridetque homo: & hujusmodi est voluptas omnis; vita enim hæc qualia, qualis est, somnus est, & voluptas imago somni.

Hinc bellè, atque eleganter Divus Gregorius Nyssenus, voluptatem ait esse similem *fallaciam phantasmatum*, quæ cùm teneri ab amatoribus creditur, subitò evanescit, atque in nihilum recidit. *Tract. 1 in Psal. c. 4.*

Inde Cidonius simulacra potiùs voluptatum esse dixit, quàm voluptates, & Poëta non ignobilis *somnia* nuncupavit:

Par levibus ventis, volucrique simillima somno.

Cyrillus Alexandrinus, doctus & pius Annstes, eas composuit cum umbris prætervolantibus; quæcumque enim, inquit, blandiuntur carni, *instar umbrarum prætereunt.* Quid inanius, quid fugacius umbra? & umbra est voluptas omnis. *In Mich. c. 79.*

II.

Ab earum brevitate.

Sapiens (cujus ore Numen loquitur) eam triplici similitudine bellè declarat.

Prima petitur à *Lanugine*, quam levis aura & tollit, & dissipat.

Altera à *fumo*, quem dispergit vel leviter aspirans ventus.

Postrema à *memoria hospitis*, vel *unius* tantùm *diei*: sic enim de sensuum delectatione, de voluptate, cui plus æquo indulgent stulti mortales.

Lanugo, inquit, *quæ à vento tollitur, & tanquam fumus, qui à vento diffusus est, & tanquam memoria hospitis unius diei. Proinde beata mens, quæ hospita magis, quàm domina terrenorum*, ut inquiebat magnus Pontifex S. Leo. *Cap. 5.*

Domina quippe iis inhæret, insistit, immoratur; imò immoritur terrenis, ut suis: *hospita* verò, cùm ea sua non reputet, ab iis abit, eâque non invita, & reluctans, sed spontè; & læta deserit; audit enim & illud ejusdem sancti Pontificis: *Serm. 12 in Quadrag.*

Mens intenta mansuris, ibi desiderium suum figit, ubi quod desideratur æternum est. *Serm. 1. de Resurrect.*

III.

Ab earum Cupidine bona menti noxia.

Ut noxiam doceant Authores gravissimi, fidelibus oculis objiciunt ea omnia, quæ à voluptate relinquuntur, ceu infandi miserique illius partus.

Tertullianus, alnore ut assolet styli, asserit infelicem animam, *libidinibus & concupiscentiis evigorari.* Marcescit enim, & ab illis diffluit omnis animi vigor, & quæ à natura, & ab indole parta erat, quasi juventus, in miserabile effœtumque senium degenerat.

Solon, inter Græciæ sapientes facilè princeps, aureum illud dictum, ut præstantis ingenii pignus reliquit: *Voluptatem fuge*; neque suaderet, ac persuaderet, hanc rationem addidit: *Ægritudinem, & acerbum animi sensum progenerare.*

D. Gregorius Nyssenus, qui docendi, & sentiendi gloria summos æquavit, hoc extulit pronuntiatum: *Omnis voluptas conjunctum habet dolorem, atque molestiam.* Et hanc, & illum poëtica venustate, mellitóque lepore, sic expressit, & cōvenustavit Boëtius: *De Resur.*

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit furentes,
Apumq; par volantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit ista corda morsu.

De consol. L. 3. Metr. 7.

Ab hoc certè, ut scitè notat D. Basilius & nomine & re etiam ipse Magnus: *Voluptas omnis, plus doloris habet, quàm jucunditatis.* Etsi enim primis, ut ita dicam

dicam, labellis, cùm gustatur, mel habet, ac quandam veluti suavitatem, mox tamen ea in fel acerbum, atque amarulentum degenerat; imò & aculeum animo altiùs infixum relinquit.

Hinc prudenter Seneca *magno lui voluptates* aiebat, adeoque Sapienti dimittendas. Sic enim ad suos olim, sic modò etiam ad nos:

Epist. 27. *Dimitto istas Voluptates turbidas magnò luendas, non enim ventura tantùm; sed & præterita nocent.*

Quî autem noceant, ostendit Boëtius. *Ventura* quippe sui famem, atque appetentiam pariunt insatiabilem; *Præterita* verò nauseam, & seram pœnitentiam. Sic enim ait:

L. 3 de consol. Philosoph. *Quid de corporu voluptatibus loquar? quarum appetentia quidem, plena est anxietatis, satietas verò pœnitentia.* Quamquam quid dico satietatem, cùm nulla esse possit à voluptate satietas? ut enim D. Hieronymus:

Epist. ad Damasum Papam. *Semper voluptas famem sui habet, & transacta non satiat.*

Quî enim satiatet quæ semper est prodiga; adeoque & indiga: quod eleganter, & mellea, ut assolet, eloquentia, explicat Ambrosius; sic enim inquit:

Lib. super Lucam c. 6. *Nihil prodiga satis est voluptati: semper famem patitur sui, quæ alimentis perpetuis nescit impleri.*

Et hæc à voluptate etiam præsenti dimanant mala, illa, dum ea videmur frui, eam gustare, eam plenis, ut ita dicam, buccis haurire; majora sunt, quæ relinquuntur à præterita, horror mortis, ac divini judicii, conscientiæ vermis, fœtor corporis; imò & animæ.

De quibus illud est oraculum magni Pontificis, Innocentii hujus nominis III. qui sic illos voluptatum amasios compellat.

Quid prosunt divitiæ? quid epulæ? quid delitiæ? & ab his, & illis parta voluptas? non liberabunt à morte, non defendent à verme, non eripient à fœtore; imò & his, & illis magis ac magis immergent, & immergendo, etiam æternùm perdent. Ne porrò perdant, dum vita sinit, Lactantium audi & sequere; sic enim ad te:

Te moneo, ut oblectamenta ista terræ pro magnis, ac veris bonis habere ne credas, quæ sunt non tantùm fallacia, quia dubia, verùm etiam insidiosa, quia dulcia, addo ego, quæ & noxia, quia mala. Et hæc paucis ad voluptatum fugam incitamenta attigisse suffecerit: Transeo ad alia illis affinia.

Præcipua quædam incitamenta ad Mundi fugam.

I.

A brevitate fluxúque rerum mundanarum?

Brevitas petitur ab interitu eorum, quæ in mundo sunt, eóque triplici. ut enim D. Chrysostomus:

Hom. 25. in Epist. ad Hebr. *Omnia mundi bona triplex interitus tollit; aut enim ex seipsis veterascunt, aut luxu dominorum suorum consumuntur, aut ab extraneis diripiuntur*, Quod, si triplex iis interitus, certè & citus ut sit, est necesse; si enim una non tollantur ratione, at tollentur altera; ideóque, ut rectè & sapienter D. Hieronymus:

Lib. 7. in Isai. *Nulla res longa mortalium est, omnisq; felicitas sæculi, dum tenetur, amittitur.* Amittitur, inquam, & sæpiùs etiam in puncto, in momento temporis.

Appello fidem Sapientis, qui sic de mundi amatoribus: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Quod dum ea, qua par est, lance expendit D. Bernardus, sic olim ad suos, sic modò ad nos:

In medit. *Dic mihi ubi sunt amatores mundi, qui ante pauca tempora nobiscum fuerunt? nihil ex iis remansit, nisi cineres, & vermes: attende diligenter, quid sunt, & quid fuerunt: sicut tu comederunt, & biberunt, riserunt, duxerunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descenderunt. Hic caro eorum vermibus, illic anima eorum ignibus deputatur.*

Quæ cùm ita sint, age, Mi Lector, & elige. Eligere te jubet D. Augustinus, & sic compellat:

Tract. 2 in Ep. S. Ioan. *Quid vis? utrùm amare temporalia, & transire cum tempore? an mundum non amare, & in æternum vivere?*

D. Bernard. Epist. 105. Ne porrò sic vivas, dum vivis in carne, morere mundo, ut post mortem carnis, Deo vivere incipias.

II.

A fallaciâ & malis dolis.

Mundi hujus aspectabilis fallacia, ex eo ostenditur, quòd falsa pro veris jactitet. Præter experientiam, quæ testis esse solet veritatis, appello Patrum fidem, atque authoritatem, atque imprimis D. Augustini: hæc olim ille ad Licennum, hæc modò ad nos omnes:

Epist. 39. *Prospera hujus mundi, asperitatem habent veram, jucunditatem falsam: certum dolorem, incertam voluptatem, durum timorem, timidam quietem, rem plenam miseriæ, spem beatitudinis inanem.*

Hæc ille etiam de prosperis hujus mundi, & verè, & piè, quæ tibi altiùs animo infixa velim esse, Amice Lector, ne ea tibi aliquándo illudant improbè.

Divo Augustino consentit D. Bernardus, & ipse generosus mundi contemptor, de quo hoc illius judicium, ac censuram accipe.

Mundus, inquit, *est ubi malitia plurimum; ubi sapientia modicum, ubi omnia sunt viscosa, omnia lubrica*; in quibus pedem figere dum credis, dum fortiter stare, & nutas, & concidis.

Quod si is est mundus, & ii quoque caro, & diabolus mundi adjutores in ea, qua vivimus cum illo lucta, & tamen & hos, & illum sequimur: quod & damnat, & deplorat sanctus Præsul. Sic enim de illius, & horum fallacia, dolis, malitia.

Mundus clamat, ego deficiam; caro clamat, ego inficiam; diabolus clamat, ego decipiam; Christus dicit, ego reficiam: & tamen superba mens nostra, magis vult sequi deficientes, quàm reficientem.

An non ille stupor? illa dementia? Est enimverò stupor, est & amentia, quam ut exuas, Mi Lector, à mundi brevitate, atque fallacia, te traduco ad spectandos illius laqueos, atque pericula, ut ea quoque dum licet, declines.

III.

A periculis.

Ut ea ponantur in aperto, claraque luce, Divi Patres mundum componunt, modò cum irato mari, & fœdis tempestatibus horrido; modò cum sterili solo, & spinis, ac dumetis aspero, è quo non rosas colliges; sed spinas.

Mari justè comparatur hic mundus, quia falsitatibus amarus est, fluctibus diabolicis quatitur, vitiorum tempestatibus commovetur, inquiebat olim Cassiodorus. *In Ps. 44.*

Primum est amarities orta ex salsedine: & huic respondet ea, quæ in mundo est salsitas, quæ palato bonæ mentis insipida accidit, atque amara; uti è contra veritas & sapida, & dulcis sentitur; & est; nihil enim animæ rationali veritate dulcius, hac pascitur, hac & recreatur.

Alterum, quod in mari, ceu inconstanti elemento, videmus, atque horremus, sunt undæ, sunt decumani fluctus, qui afflante aura vehementiore tolluntur in altum; ac mox concidunt, & naves fœdè quatiunt: eas enim modò in sublime elevant impetu insolentiore, modò in ima, & quasi in infernum deprimunt.

Et huic æstui maris similis planè diabolica tentatio, à qua & fluctus, & tempestates, & hoc à vitiis, quæ dicimus *Capitalia*, ex his *Superbia* in altum erigit, tollitque velut in sidera. *Acedia* verò demittit, deprimitque ad inferos usque, & *Gula* abjicit ad pastum cum animalibus: & *Luxuria*, ad canes, ad porcos relegat; facitque ut homo, aliàs cœlo natus, ac Superis, sit veluti sus in volutabro luti.

Et hæc vitia ſunt veluti fluctus diabolici, à quibus enaſcitor poſtremum fœda tempeſtas, & ab illa miſerabilis animæ ſalutiſque naufragium.

Et ecce, quæ à mundo tibi pericula, Benevole Lector.

Et hæc ſubjiciuntur oculis, à mari, cui comparatur mundus.

Alia explicantur alia ſimilitudine, quæ mundo eſt, cum arido, ſteriliſque ſolo, è quo nihil enaſcitur præter ſpinas, & dumeta, quæ ſic exponit D. Bernardus.

Serm. in Cant. *Plenus eſt mundus ſpinis, quæ in terra ſunt, & in tua carne ſunt. verſari in his, & minimè lædi, divinæ potentiæ eſt, & non virtutis noſtræ.*

Spinæ porrò illæ, ſeu aculei, quibus pungit, & lacerat nos mundus, aliæ ſunt in terra, hoc eſt, in hominibus terrenis, à quibus modò invidiæ aculeis pungimur, modò maledica lingua laceramur, modò calumniis impetimur, modo iræ veluti quibuſdam puncturis cruentamur, modò avaritiæ rapinis exuimur, & ſpoliamur bonis, quæ fortuna benignior affuderat. Et his ſpinis plenus eſt mundus.

Aliæ ſunt in carne tua: & hæ ſunt à duplici *Concupiſcentia; carnis* ſcilicet, atque *oculorum*. Habet enim hæc caro noſtra, licèt mollicula videatur, & ſit; habet, inquàm, ſpinas ſuas, ſuóſque aculeos: hi porrò ſunt inſatiabilis bonorum cupiditas, & amor inſolens, quo diu, noctuque ſtimulamur, & carnis ſtimuli, quibus ad venerem, ad libidinem excitamur, & afflictiones, hoc eſt, fames, morbi, peſtis, bella, aliaque, quibus impetimur, atque atterimur.

Et tamen, quæ noſtra eſt cæcitas, quæ dementia, & amamus ea pericula, eos æſtus mundi, ceu irati maris, eos ſtimulos, eos ſpinarum aculeos. Et hoc eſt, quod horret, quod deplorat D. Auguſtinus; ſic enim olim ad ſuos, ſic modò ad nos:

In Pſalmo. *Ecce turbat mundus, & amatur. Quid ſi tranquillus eſſet? formoſo quo modo hæreres, qui ſic amplecteris fœdum? flores ejus quomodo colligeres, qui à ſpinis non revocas manum?*

Profectò (inquit è Petri ſede D. Gregorius) In Dialog. *deſpiciendus à nobis hic mundus foret, ſi nobis blandiretur, ſi rebus proſperis demulceret animum.*

At poſtquam tot flagellis premimur, tanta adverſitate fatigamur, tot nobis quotidiè dolores ingeminat, quid nobis aliud quàm ne diligatur, clamat?

Quod ſi clamat, uti verè clamat, non tam voce, quàm reipſa, quàm incommodis, quàm periculis, quàm flagellis, eum certè audiamus eſt neceſſe, niſi ſurdi ſimus, & caucaſis rupibusque duriores, niſi in malum noſtrum, in ruinam proni, ac præcipites, niſi contra nos ipſos, vitam, ac ſalutem noſtram conjurati, quod malorum ſummum eſt, ſummum ſtuporis, cœcitatis, atque dementiæ.

IV.

A moleſtiis & curis edacibus, quas creat irrequieta & ſemper egena bonorum mundi poſſeſſio.

Inter moleſtias cenſeri poteſt, ac debet:. Primò inſolens & inquieta eorum appetentia, ſi non habes.

Deinde metus, ac timor, qui te occupat, & angit, ſi habes. Et hunc & illam ſcitè exponit D. Gregorius in illud Jobi: *Si expavi ad multitudinem nimiam.* Cap. 31.

Magna, inquit, *eſt ſecuritas cordis, nihil concupiſcentiæ habere ſæcularis: nam ſi ad terrena adipiſcenda cor inhiat, cor ſecurum tranquillúmque nullatenus eſſe poteſt.* Cujus rationem mox ſubjicit, dicens:

Quia aut non habita concupiſcit ut habeat; aut adepta metuit, ne amittat: & dum in adverſis ſperat proſpera, in proſperis formidat adverſa; huc illucq;, quaſi quibuſdam fluctibus volvitur, ac per modos varios rerum alternantium mutabilitate verſatur.

Et hæc de appetentia, metuque Magnus Pontifex, quibus affinia alia adjicit D. Auguſtinus, qui, poſtquam docuit fallacem in temporalibus eſſe ſanitatem, illicò ſubdit:

Labor & perpetuus timor, & periculoſa jucunditas, initium ſine providentia, finis cum pœnitentiâ.

Ecce ingentia mala, primùm in illis acquirendis *labor*; ſecundò in conſervandis *timor*, & *ſollicitudo*. Tertiò, ſi in poſſidendo eſt *jucunditas* aliqua, certè *periculoſa* eſt: & hoc quia *initium ſine providentia*, quia *finis cum pœnitentia.* Ex quibus duo conficit S. Doctor:

Primum nec eſſe, nec dici poſſe felices, qui ea bona poſſident; alterum, ea negare eſſe potiùs Dei miſerentis, quàm punientis. Juvat illum audire, etiamnum ſpirantem in ſcriptis: ſic ille de fallacibus hominum judiciis, ac vulgi ſenſu:

Amant homines diverſas res, & quando quiſque quod amat habere videtur, felix vocatur; vere autem felix non eſt. Multi enim miſeri ſunt magis habendo quod amant, quàm carendo. Amando enim res noxias, miſeri: habendo, ſunt miſeriores. In Pſ. 26.

Hæc ubi extulit tum aperit amabiles divinæ providentiæ vias, bonitatem, ſi negat; juſtitiam, & formidabiles iras, ſi concedit.

Propitius Deus, inquit, *cùm malè amamus, negat quod amamus; iratus autem dat amanti, quod male amat.* Primum eſt Dei miſerentis, ſecundum punientis. Et quia ejuſmodi eſt ea bonorum hujus mundi poſſeſſio, quia mendax, quia plena edacibus curis, ſic imprudentes; incautóſque illorum amatores compellat D. Auguſtinus, ſic revocat ad unicum, verum, & ſummum bonum:

Redite, inquit, *prævaricatores ad cor, & inhærete illi, qui fecit vos; ſtate cum eo, & ſtabitis; requieſcite in eo, & quieti eritis. Quò itis in aſpera, quò itis? bonum quod amatis ab illo eſt. Quò vobis adhuc, & adhuc ambulare vias difficiles, & laborioſas? Non eſt requies, ubi quæritis eam. Quærite quod quæritis; ſed non ubi quæritis. Bonam vitam quæritis, ſed in regione mortis: non eſt illic.* Lib. 4 Conf.

Et quia non eſt illic, hinc difficultas, labor, ſollicitudo irrequieta, & miſerabilis egeſtas, etiam in rerum mundanarum vel maxima copia.

Quod experientia ſua probè doctus ille ipſe, quo authore utor, Auguſtinus, ſic ad Deum in exceſſu, æſtuque orationis:

Hoc ſcio Domine Deus meus, quia ubicumque ſum ſine te, malè mihi eſt præter te: non ſolùm extra me: ſed etiam in me; quia omnis copia, quæ Deus meus non eſt, mihi egeſtas eſt. In Medit.

Quod ſi egeſtas eſt, *Quid igitur per multa vagaris homuncio? quærendo bona animæ tuæ & corporis tui? Ama unum bonum, in quo ſunt omnia, & ſufficit. Deſidera ſimplex bonum, quod eſt omne bonum, & ſatis eſt.* Ita D. Auguſtinus, à quo tranſeo ad aliud, quod ſtimulo eſſe debet ad glorioſam illam mundi hujus deſpicientiam, videlicet

V.

Ab ipſa hominis natura.

In hac duo ſpectare poſſumus, & amare. Primum, quod Deo nata, Dei ſit capax. & inde alterum, quod mundo major ſit.

Ex primo D. Bernardus conficit, mundi bonis occupari poſſe, ex ſecundo repleri non poſſe; ſic enim inquit:

Ad imaginem Dei facta anima rationalis, cæteris omnibus occupari poteſt, repleri omninò non poteſt. Capacem enim Dei, quidquid Deo minus eſt, non implebit: at creata omnia, Deo minora ſunt, igitur iis impleri non poteſt mens humana; imò nec ea appetere, ſi modò ſe norit. ut enim D. Cyprianus: *Nihil appetere jam de ſæculo poteſt, qui ſæculo major eſt.* At ſæculo major humanus animus, igitur nec de ſæculo quicquam appetere poteſt. Et hæc notaſſe, ſit ſatis. Serm. de dedic. Eccl.

TRACTA-

TRACTATUS
DE HUMILITATE.

Ui sanctitatem dixit esse *scalam*, non aberravit à vero: ut enim hæc alios, atque alios gradus habet, quibus assurgit in altum: sic & illa tot gradus habet, quot enumerat virtutes. Ex his porrò gradibus primus omnium est *Humilitas*, quia prima virtus, à qua ad altiora, id est cœlestia, ac divina, incipit ascensus: ad quem, quia omni contentione aspirare debes, Mi Lector, ideo de illa hic paucis.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Humiles spiritu salvabit.* Psalm. 33. vers. 19.

§. 1.

Qui humiles spiritu, & cur spiritu?

NE sine Numine additum putes illud *spiritu*: est enim qui humilis sit; sed non *spiritu*: est qui videatur, & non sit: est qui deforis, & non intus sit humilis. Vadem habeo D. Ambrosium; sic ille aliquando: *Multi habent humilitatis speciem; sed virtutem non habent: multi eam foris prætendunt; sed intus impugnant.* (Lib. 7. epist. 44.)

Qui porrò sint illi, ostendit D. Hieronymus in quadam è suis epistolis ex aliis atque aliis signis, quæ fucatam atque adulterinam humilitatem ostendunt, & re tamen ipsa veram non exhibent: tum quæ sint signa fusiùs edocet:

Perfacilè, inquit, *est aliquem habere vestem contemptam, salutare submissiùs, manus & genua deosculari, inclinato in terram capite, oculisq; dejectis humilitatem polliceri, lenta voce, tenuiq; sermones infringere, & ad omne verbum peccatorem ac miserum se clamare: sed si levi sermone offensus fuerit, continuò videbis attollere supercilia, levare cervicem, & delicatum illum vocis sonum insano clamore repentè mutare.*

Ecce ut falsa illa, atque ementita humilitas se prodit. Nè sic aliquandò se prodat, & oculis spectantium illudat improbè, opportunè monet ille ipse S. Doctor epistola ad Celantiam, in qua sic eam hortatur, & monet: *Humilitatem sectare, non quæ ostenditur, aut simulatur gestu corporis, aut fractâ voce verborum: sed quæ puro cordis affectu exprimitur: aliud enim est virtutem habere, aliud virtutis similitudinem.* Hanc plerique ostentant, illam omninò pauci: inde justæ S. illius Doctoris querelæ.

Multi hujus virtutis umbram, veritatem pauci sectantur. Ne porrò sectentur ultra, *auferantur*, inquit, *omnia figmenta verborum, cessent simulati gestus, veram humilitatem patientia ostendat*: ut autem ostendat, non blanda voce, non fucatis verborum lenociniis, non mentito habitu; sed re etiam ipsa: disertis verbis aperit D. Gregorius quantum illud sit malum, & quàm deplorandum in Ecclesia, dum in ea Præsules atque Doctores aliud ore explicant, & aliud corde tegunt. Sic enim ad illos è Petri sede: *Quid dicturi sumus? quia iniqua operibus docemus, & falsâ voce, ea, quæ sunt justa prætendimus. Ossa jejuniis atteruntur, & mente turgemus: corpus despectis vestibus tegitur, & elatione cordis purpuram superamus; jacemus in cinere, & excelsa aspicimus, doctores humilium, duces superbiæ.* (Epist. 27. In Registro.)

Superbia, inquam, quæ eò deformior est, quò pulchrioribus involucris tegitur; eò periculosior, quò virtutis imagine blandior; ut enim D. Hieronymus: *Nescio quomodo turpiora sint vitia, cum virtutis specie celantur.* (In Marcum.)

Ne verò sic celentur per fraudem & malos dolos, videndum erit quæ sit radix Christianæ humilitatis, tum quid ea sit, quæ ex ista nascetur humilitas.

§. 2.

Cognitio sui Radix vera & Christianæ Humilitatis.

APud Delphos in Apollinis æde fuit celebris illa sententia melioribus impressa typis. *Nosce teipsum*, contra quam multis sanè modis declamare est ausus Menander in Trasyleonte, erexitque in adversum illud: *Utilius esse, nosce alios.*

Verùm contra hunc pugnavit tota retrò antiquitas, tota deinde & posteritas, apud quam pro oraculo habitum illud Delphicum: *Nosce teipsum*, & meritò; est enim ea sui cognitio, ut & difficillima; sic & utilissima.

Difficillimam censuit Chilo Philosophus, nominatus inter suos; rogatus enim quid esset in rebus humanis, & scientiis difficillimum. Respondit: *Nosse seipsum*; & jure sanè quàm optimo. Sunt enim in homine tot recessus, & tam abditi, ut eos pervadere longè difficillimum. Est etiam & in eodem cœcus amor sui, qui falsa pro veris obtrudit, adeoque illudit improbè. Quid facias? cœcus est amor, adeóque ex eo cœca, & malè oculata sui cognitio.

Est tamen eadem & scientiarum omnium longè *maxima, & tanta*, teste D. Hieronymo, ut, *cui omnium scientia data est, hæc non fuerit concessa. Omnium scientia datur Adæ, atque adeò omnibus nomina imposuit: sed sui cognitio, non ei plenè conceditur, ideò sibi nomen non imposuit. Ista sui cognitio superbiam omnem exterminat. Quis enim superbiat, qui se ex limo esse sciat, & in limum, adeóque pejorem limo putredinem rediturum.*

Et hinc utilissimam quoque esse pronuntio.

Appello illud Christi ad D. Catharinam Senensem oraculum, cùm ei sese videndum dedisset, sic deinde ad illam:

Si nosti, filia mea, quis ego sim, & quæ tu sis, beata eris: tum subdit & divinum, quo & hoc, & illud nosse possit:

Ego sum, qui sum. Tu es, quæ non es.

Hæc ubi cœlesti voce audiit, tum & animo excepit illud: *Tui cognitione omnes inimici fraudes eludes, omnes laqueos effringes, nec unquam contra Cœli placita præceptaq; incurres: & uberem eodem propitio Cœlo gratiam obtinebis, & ab illa deinde etiam beatitatem.*

Ecce ut cœlesti, divinóque oraculo probata utilitas, quæ à sui cognitione, ceu fonte, dimanat. Ecce ut quàm utilissima: scire vis quàm etiam necessaria? Excipe à luculenta Divi Bernardi oratione ad Eugenium Pont. Max. sic enim ad illum:

Noveris licèt omnia mysteria, noveris lata terræ, alta Cœli, profunda maris; si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento ruinam, non structuram faciens. Quidquid extruxeris extra te, erit instar congesti pulveris, ventis obnoxium. (Lib. 2. de Consid.)

Ut rem sub oculos ponat, utitur S. Præsul duplici similitudine, quæ & sub oculos cadit. Pinna dicitur

ab *ædificio*, quod in altum erigitur: sed nullo priùs jacto fundamento, quo erecta moles sustentetur, & inde ait, non *structura* est: sed *ruina*. Et talis est omnium aliorum scientia: si vel unica sui cognitione, ceu fundamento, destituatur, *ruina* est, non *structura*.

Ruina dico, quæ etiam in tartarum usque devolvatur, non *structura*; quæ in cœlos assurgat: ut enim etiam profani Poëtæ metro hîc utar:

Illi mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur sibi.

Altera similitudo petitur à pulvere malè congesto, ex quo ut cumulum ingentem feceris, si vehementior aspiret aura, si ventus incurrat validior, illicò in auras abit, & fit ludus ventorum, non jam cumulus, non ædificium; sed pulvis, & nubes pulveris penitùs dissipata, atque evanescens.

Sic erit, si omnem aliam scientiam accumularis, relictâ tui unius cognitione, pulverem accumulasti, & præterea nihil. Unde nihil tibi, nec in terris, nec in Cœlis reliquum erit.

Hæc ubi ad Eugenium Bernardus, tum sic deinde ad illum rursus:

A te proinde incipiat tua consideratio, non solùm autem; sed & in te finiatur quocumque evagetur, ad te revocaveris eam cum salutis fructu, tu primus tibi, tu ultimus.

Hæc ubi Eugenio scripsit, dixitque Bernardus, tum ad extremum ista conficit, & veluti pro coronide adjicit:

Non ergo sapiens, qui sibi non est sapiens. Omnia illi desunt, qui nil sibi deesse putat.

At qui seipse nescit, sibi non sapit, & qui nihil sibi deesse credit, omnia, ut illi desint, est necesse. Omnia dico, hoc est virtus omnis, quia ut ille ipse S. Abbas ad eundem Eugenium:

Lib. 5. de Consid. *Virtutum bonum quoddam & stabile fundamentum est humilitas: nempe si nutet illa, virtutum aggregatio nonnisi ruina est.* at nutabit illa, si nutet vel una sui cognitio: adeóque & virtutum aggregatio, non erit *nisi ruina*.

Quod cùm probè nossent, & altiùs in animum admisissent omni ævo viri sapientes, in id unum incubuerunt toti, ut seipsos apprimè noscent, ut patebit ex Paragrapho sequenti.

§. 3.

Etiam Infulata, etiam Coronata capita hac ipsa sui cognitione, intra naturæ, & rationis limites continentur.

DIvus Chrysostomus in medium adducit antiquæ memoriæ Heroas, Abrahamum & Davidem, qui in hac ipsa sui cognitione ac despicientia fuêre facilè principes. Juvat illum audire etiamnum spirantem in scriptis:

In c. 8. Matt. hom. 26. *Non est*, inquit, *minima pars philosophiæ, meritum suum posse dignoscere. Ille maximè seipsum novit, qui se nihil esse existimat. Propterea quippe & David, & Abraham, postquam jam ad summum virtutis fastigium evaserant, tunc illud quod dico præcipuè videntur implesse: nam unus quidem se esse dixit terram, & cinerem: alter verò se vermem vocabat.*

Gen. 8. 28. ps. 29.

Nec spectabat hic, aut ille, quid à splendidioris fortunæ phaleris esset: sed quid à natura: hoc nempe fuit Sapientis. & hoc unum ab Eugenio Pont. Max. spectari voluit divus Bernardus, dum sic ad illum:

Lib. 2. de consid. *Hac tui consideratio in tria quædam dividitur. Si consideres quid, quis, & qualis sis: quid in naturâ, quis in personâ, qualis in moribus.*

Si quæras, & attendas *quis sis?* tibique ipse dicas solemne illud. *quis es?* statim audies;

Sacerdos magnus, summus Pontifex, tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedec, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, judicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus.

En quis es, inquit; *sed noli oblivisci etiam quid?* imò & opportunè *cum eo quis es, etiam quod ante eras, considera. Quid dico, eras? & nunc es. Quid desinas intueri, quod non desisti esse? Una sanè consideratio, quid fueris, & quid sis. Nam quis sis factus, altera: non oportet ut ista extrudat illam in scrutinio tui. Es enim adhuc, quod eras, & non minus hoc es, quam quod factus es post; fortè & magis. denique illud natus es, mutatus hoc, non in hoc mutatus. non rejectum illud; sed istud adjectum, adjectum* quòd Episcopus, quòd & Pontifex, non *rejectum* illud, quid *homo*. Tibi enim *consideranti quid sis*, necesse est *naturam occurrere, quia es homo, nam homo natus es. Porrò percunctanti quis? personæ respondetur nomen, quod est Episcopus: quod quidem factus, non natus es.*

Hæc ubi non minùs ingeniosè, quàm piè extulit D. Bernardus, tum quærit ex Eugenio: *Quid tibi horum videtur ad purum esse tui, & ad te principalius pertinere? quod factus? an quod natus? nonne quod natus?*

Hoc ego consulo, consideres maximè, quod maximè es, hominem videlicet, quod & natus es; nec modò quid natus sed & qualis natus, oportet attendas. Tolle proinde nunc hæreditaria hæc perizomata ab initio maledicta. Dirumpe velamen foliorum celantium ignominiam, non plagam curantium, dele fucum fugacis honoris hujus, & malè coloratæ nitorem gloriæ, ut nudè nudum consideres, quia nudus egressus es de utero matris tuæ, nunquid Infulatus? nunquid micans gemmis, aut floridus sericis, aut coronatus pennis, aut suffarcinatus metallis?

Si cuncta hæc veluti nubes quasdam matutinales velociter transeuntes, & citò pertransituras, dissipes, & exsuffles à facie considerationis tuæ, occurret tibi homo nudus, & pauper, & miser, & miserabilis.

Homo, inquam, *natus de muliere, & ob hoc cum reatu: brevi vivens tempore, ideóque cum metu: repletus multis miseriis, & propterea cum fletu.*

Hæc ubi, tum ex hominis natura, tum ex culpa protulit S. Præsul, tum iterum conversa ad Eugenium oratione, sic eum urget, atque obtestatur, adjiciens ad extremum illud:

Salubris copula, ut cogitans te summum Pontificem, attendas pariter vilissimum cinerem non fuisse; sed esse. Imitetur cogitatio naturam; imitetur & quod dignius est, auctorem naturæ summa imaq; consocians.

Hactenus Bernardus, qui hæc olim ad Eugenium, hæc etiam modò ad nos, ut simus animo, & cogitatione, qui re ipsa sumus *homines*, hoc est fragiles, mortales, ex vili argilla, lutóque malè compacti: & hæc erit quàm utilissima nostri cognitio, quæ nosmetipsos quodammodò nobis reddet: sed quales à natura sumus, non quales ab ascititiis ornamentis, à quibus nobis usu venit, quod statuæ ex luto factæ, atque formatæ: hæc ut tegatur pretiosis vestibus, auro gravetur, gemmis ornetur, atque unionibus, iis positis statua videtur, & est, & quidem lutea. Et nos ii sumus, etiam in Infula, etiam in Tiara; adjicientur enim hæc omnia homini, nec proinde rejicietur quod hominis erat: sed relinquetur.

Et hoc ipsum est, quod etiam in diademate propositum aliquando sibi voluerunt præcelsæ, regiæque mentes, ne sui unquam essent immemores.

Philippus Macedo, Regum sui ævi nulli fortè secundus, cùm in Charonæa fudisset Athenienses, ea victoria insolenter usus fuit, nec satis memor humanitatis, quàm à natura induerat, extitit: Ne porrò aliàs immemor esset, consultum putavit, ut è pueris honorariis unus aliquis hoc ei quotidie in memoriam revocaret, *hominem esse se.*

Itaque priusquam aut prodiret in publicum, aut ad colloquium quemquam admitteret, puer ei diebus singulis ter proclamabat illud:

Philippe,

Philippe, homo es. Hac cogitatione, hacque sui cognitione seipse continebat, coërcebatque intra præscriptos à natura & ratione terminos. Eadem alii intra arctiores christianæ humanitatis ac modestiæ cancellos.

Ne exemplis chartam onerem, unus erit instar omnium B. Franciscus Borgia ex Gandiæ Duce, & Prorege Catalauniæ, Societatis JESU religiosus, idem etiam Generalis Præpositus. Hic cubitu surgens, terram, communem omnium matrem, ter quotidie osculabatur, hoc consilio.

Li. 4. vita ejus c. 4. Primò, ut se ex humo conditum, recensque natum eam contigisse meminisset, quod cognitioni suiipsius serviebat: Deinde, ut Christo, qui in terram de Cœlo genus humanum liberaturus, descenderat, gratias ageret ea sui demissione.

Denique, ut à terris abductum, in Cœlum, tanquam ab exilio revocatum, benignus Deus transcriberet, quod altioris erat spei, atque ad cælestia aspirantis.

Et hæc de cognitione sui, quæ petitur ab ipsa naturæ nostræ compagine, & attenta meditatione: aliam accipe, quæ etiam à pristinæ sortis, ac fortunæ perenni consideratione.

Inter Indica regna eminet Regnum Mogor, Indum inter. & Gangem. Ejus Rex Echebar multò potentissimus, si quos infimæ sortis homines, benè tamen de regno meritos ad honores eveheret, ne fortè inde soperbirent, atque insolescerent, jubebat, ut signum aliquod sui prioris status palam & ante se gestarent. Puta instrumentum artis, quam ante professi erant; ut si agricola, aratrum; si hortulanus ligonem aut sarculum præferret.

Historica Relatio de magno Rege Mogor. Ita Architalassum, seu prefectum maris, quem è depressiore fortuna, ad id officii ac dignitatis erexerat, jussit ut quoties in aciem progrederetur, aut solveret è portu; hastam ante se gestari curaret, eo quòd aliquando & ipse eorum caput fuisset, qui hastas conficiebant.

Amabat nimirum Rex sanè providus ac prudens perennem in omnibus esse pristinæ fortunæ memoriam, atque ex ea quoque sui cognitionem, quæ fastum omnem retunderet, reprimeretque.

Quod ille in aliis & amavit, & quæsivit in cœca gentilitatis nocte: hoc alii in seipsis, in Evangelii luce, soléque.

Amicus Episcopus primò, dein & Cardinalis, cùm olim pastor ovium fuisset, ut in oculis sempee esset illud, pro scuto sibi sumpsit *agnellum*, cui in capite esset apertus codex.

Willegisus ex filio Rotarii Archiepiscopus Moguntinus, ad conclave suum rotas affigi voluit, addita hac epigraphe:

Willegisi, memento quo parente natus sis.

Agatocles ex figulo Rex Siciliæ, ut semper ad manum esset istud pristinæ fortunæ memoriale: mensæ Regiæ adhibere solitus vasa figuli, ex iis edere, ex iis & bibere: non argento, non auro, ut mors est Regibus.

Et hæc ad pristinæ sortis memoriam.

Ego etsi eam amem, probémque, optémque omnibus & in oculis esse, & in animos malo tamen eam, quæ est naturæ, & conditionis humanæ, quam non accepimus à fortuna; sed hausimus à natura, à qua, Mi Lector, *homo es*, hoc est, ab humo: quod si eum esse te memineris, eris certè qui es, secundùm illud Philemonis pronuntiatum.

Maxim. *Homo cùm sis, id fac semper intelligas, & semper eris homo*, hoc est & rationalis simul, & humilis: sed ut is sis, necessum est larvam deponas, qua spectantium oculis illudis improbè.

Mirum sanè: sed verum tamen, qui in hoc sublunati mundo degunt, larvati sunt propè omnes, adeòque alios se mentientes, quàm reipsa sint. Appello prophetæ Regii fidem; hæc ille aliquando: *Verumtamen in imagine pertransit homo.* *Psal. 38. v. 7.*

In hebræo est, in *figuris idolorum.* hæc extrinsecus aurum, gemmas, uniones, & quidquid è terræ sinu, vel è fundo maris pretiosum erui poterat, illud ostentabant; at intrinsecus nihil erant præter abjectum alicujus ligni segmen, & quidem aridum, & sæpè cariosum. Ita *Iovem* fingebat stulta antiquitas auro gravem, nitentem gemmis, throno insidentem, qui Cœlos volveret, terram quateret, misceret tonitrua, vibraret fulmina, omniáque pro nutu susque deque verteret.

Ita *Mercurium* effingebant suo caduceo insignem, eloquentiæ principem, qui auditores flecteret partes in omnes.

Ita *Martem* armis timendum, strictóque ferro terribilem ostentabant, qui & exercitus in campum effunderet, & demeteret etiam coronata capita.

Et hi omnes, ut suis illis phaleris ornati essent extrinsecus: at intus non erant nisi aut vile luti figmentum, aut lapis è rupe decisus, aut lignum aridum à tinea corrosum.

Quod idolis illis, hoc & mortalibus: hoc inter, eminent aliqui *Iovis* instar sceptro verendi, & corona, & purpura.

Alii veluti *Mercurii*, eloquentes illi & facundi in rostris, in foro: hi verò *Martis* ad instar ferrum rotant & enses, & urbes, & regna domant.

Hi regno potiuntur, illi Ducatu, Comitatu alii. Hic serica nitet veste, ille plumaria, hic divitiis gaudet, ille voluptatibus, honoribus eminet alius. Sed tolle larvam, tolle illa omnia deforis adjecta, & quod intus est attende. Et quid aliud? lutum, putredo, cinis, adeo verum illud Regii Vatis: *In imagine, in idolorum figuris, pertransit homo.* Et quò abit? *in domum æternitatis*; sed nudus, sed omnibus spoliatus. *Eccl. c. 12. v. 5.*

Nimirum spolia illa detrahit, phaleras illas excutit mortis manus; & sicuti nudum natura immisit in orbem; sic & nudum dimittit.

I modò, spolia illa affluentis fortunæ quære; i phaleras illas adorna, illis omnibus aliquando spoliandus.

Quamquam, quid ad illa veluti sectanda te in speciem evoco, ô quisquis es mortalis, quisquis es homo; ac non potiùs ab iis revoco? Evoco sanè, ut videas *quis* ab iis *sis*; revoco, ut iis depositis, noveris *quid sis*: lutum scilicet, putredo, cinis: & hæc erit *tui cognitio*, ad quam te probè formatum volui, ut is esses, qui ab humo humilis, & in teipsum abjectus.

Et is fuit Robertus Cardinalis Nobilius. Hic se Societati devoverat, nec per illum stetit quo minus Purpuram cum nostra veste, aulam cum Collegio commutaret, non alio sanè studio, quàm humilitatis, quam & prodidit Romæ moriens suprema illa voce: *Humilitas, Humilitas, Humilitas.* Et hæc illi vox, Societati, Collegio Cardinalium, Nobilitati omni, imò & Orbi universo, veluti testamento, relicta, quam & ultimam arripias ipse, Amice Lector, servesque seros in annos ad usque mortem, aditumque beatitatis. *Nadasi in An. Dier. Mem. Ian. 19*

§. 4.

Quæ sit vera & christiana humilitas?

OPtarat aliquando B. Magdalena de Pazzi in schola Humilitatis edoceri probè, & intelligere quid nominis ea esset, quid rei, quæ illius partes, quæve officia?

Votis cœlum annuit, annuit & Dei Mater. E cœli regia dimisit magnos Humilitatis magistros S. Albertum Carmelitam, & S. Ignatium Societatis JESU fundatorem: ab his edocta quàm optimè. *Nicolaus Puccinius 2 P. vita, c. 22.*

Optandum esse ut iidem nobis obvenirent Magistri; sed quoniam ea gratia non conceditur nisi præcelsis à virtute mentibus, ideo mutuanda nobis erunt

erunt pauca ex relictis Sanctorum Patrum monumentis.

Unde dicta Humilitas? *Humilitas* ab humo dicta, quia per illam, ad ima, & ad humum usque deprimimur: & hoc quidem nullius impulsu; sed sponte, & prona voluntate: si enim aliena vi, manuque deprimimur; jam non est virtus, sed pœna; nec tam humilitas, quàm humiliatio, quæ tamen subinde etiam humilitati acquirendæ plurimum deservit.

Et ita censuit, ita dixit Vates Regius, dum sic ad Dominum: *Bonum mihi Domine, quia humiliasti me.* Psal. 118.

Franciscus I. Rex Christianissimus ad Capuam captus, fortè ad quoddam Cœnobium divertit, in cujus porta litteris grandioribus extabat ille ipse Psaltis versiculus. Vidit, legit, ingemuit.

Quid autem sit ea humilitas, non ita in aperto est.

B. Laurentius Justinianus dicere solitus, *neminem benè scire quid esset humilitas, nisi, qui à Deo accepisset; ut esset humilis; in nullo enim tam falli homines, quàm in verâ humilitate cognoscendâ.* In ejus vita c. 9.

Quod tam Præsulis pronuntiatum verissimum esse censeo, si sermo sit de *scientia* humilitatis, quæ *dicitur practica*, secus de *speculativa.* Existimo enim non tam falli homines in cognoscenda vera humilitate, quàm in habenda. In hac certè quàm plurimos aberrare credo, qui se humiles opinantur, nec tamen reipsa sunt.

Quid facias? nobis facilè blandimur, in causa propria judices cœci. Sed veniamus ad humilitatis definitionem: ea variis alia est, atque alia, ex alio atque alio illius vel affectu, vel etiam effectu. Unde meo quidem judicio non est pressiùs data definitio ex arctioris Logicæ legibus: sed his in præsentia ligari nolumus, quia non tam logicum agimus aut Philosophum, quàm Ecclesiasten.

D. Basilio: *Humilitas est depositio vani sensus, qui ab elatione vana de se existimationis proficiscitur.* In cap. 2 Isay q. 198.

Mali corvi (ut dici solet) *malum ovum.*

Quid sit Humilitas? Vana de se existimatio, ceu fœcunda in malum parens, ab elatiore animo, vanum etiam sensum gignit; & hunc deponit, & præfocat humilitas.

D. Bernardo: *Humilitas est, qua quis verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit.* vel ut in Epist. ad Henricum Archiepisc. Senonensem: *Humilitas est contemptus propriæ excellentiæ.* L. de Grad. Humil.

Alberto Magno: *Humilitas vera, & perfecta est, cùm gloria contemnitur exhibita, nec appetitur exhibenda.* In Paradiso animæ, c. 2.

Joanni Rusbrochio, viro in paucis erudito, & pio: *Humilitas est animi demissio,* id est, *interna quædam, & profunda cordis & animi coram celsissima Dei majestate inclinatio, & submissio.* Lib. de præcipuis virt. c. 1.

Qui enim supremum in Cœlis Numen, excelsissimum illud suspicit, ut seipse coram illo demittat, atque abjiciat, necesse est: & hoc quidem, non specie tenus, & quasi ad oculum; sed profundiore quadam cordis, id est affectus, inclinatione, & animi, id est judicii, submissione, quod est veræ humilitatis.

D. Thomæ Aquinati, Angelico doctori: *Humilitas est virtus, quâ quis defectum suum considerans, se in infimis secundùm modum suum continet.* vel ut ille ipse S. Doctor: *Est laudabilis sui ad ima dejectio.* 2. 2. q. 161. art. 1. ad 2.

Et hæ sunt definitiones sparsæ in eorum operibus, quas hîc velut in cumulum cogere volui, ut humilitati, quæ profundo humani cordis, quasi alta nocte tegitur, lucem aliquam afferrem.

Quotuplex Humilitas. D. Bernardo, duplex humilitas. Una *judicii*, quæ est imperfecta: Altera *affectus*, quæ perfecta est.

Judicii. *Judicii* humilitas est, quâ quis seipsum ad lucem veritatis intuens, agnoscit suam vilitatem, & se coram Deo demittit, atque abjicit: non tamen vult ab aliis vilis haberi, aut contemni.

Affectus. *Affectus* humilitas est, quâ quis etiam ab aliis talem se haberi cupit, qualem se Deo teste, & judice cognoscit.

De hac, & de illa sic D. Bernardus: *Est humilitas, quam nobis veritas parit, & non habet calorem, & est humilitas, quam charitas format, atque inflammat. Atque hæc quidem in affectu, illa in cogitatione consistit.* Serm. 42. in Cant.

Ubi & hoc & illud humilitatis genus ita distinxit, tum subjicit unde & hoc & illud originem sumat, & sic ait:

Etenim tu si temetipsum intus ad lucem veritatis, & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione dijudices, non dubito quin humilieris, & tu in oculis tuis factus vilior tibi ex hac vera tui cognitione: quamvis necdum fortasse id esse patiaris in oculis aliorum. Hæc ubi protulit de origine illius humilitatis, tum sic conficit:

Eris igitur humilis: sed de opere interim veritatis: & minimè adhuc de amoris infusione: & rationem adjicit.

Nam si veritatis ipsius, quæ te tibi veraciter atque salubriter demonstravit, sicut splendore illuminatus: ita amore affectus fuisses, voluisses procul dubio, quod in te est, eandem omnes de te tenere sententiam, quam ipsam apud te veritatem habere cognoscis.

Ubi hæc extulit S. Præsul de sola illa humilitate, quæ Judicii est, seu agnitæ jam veritatis, tum eos acriore stylo pungit, qui eam unicam sectantur, nec apud alios ii haberi volunt, qui ex vero apud se sunt: & qui aliter se ponderant: aliter ab aliis ponderari volunt, quod iniquum est vel maximè.

Pondus, inquit, *& pondus abominatio est apud Deum. quid enim? tu te deprecieris in secreto apud teipsum veritatis trutina ponderatus: & foris alterius pretii mentiens, majori te pondere vendis nobis, quàm ab ipsa accepisti?* quod cùm iniquum sit, & justitiæ atque æquitati penitus adversum.

Time, inquit, *Deum, & noli hanc rem pessimam facere, ut quem humiliat veritas, extollat voluntas. Hoc enim est resistere veritati, hoc pugnare contra Deum, qui & veritatis amans est, imò & ipsa veritas.*

§. 5.

De humilitate Iudicii, & illius origine.

Iam vidimus, in quo posita sit ea *humilitas Iudicii*: in præsentia illius originem inquirimus: eam antè paucis aperuimus; sed ferè generatim tantùm, cùm diximus esse *cognitionem sui*: ea ducitur è duplici fonte.

Primus est, ut inspiciamus, qui simus à natura, etiam innoxia.

Secundus, qui deinde à culpa, quæ naturam affecit quàm pessimè, corrupit, pessundedit.

Ab hoc & illo fonte, etsi impuro, manabit tamen purus aliquis & defœcatus virtutis, id est, Christianæ humilitatis, rivulus. Ex eo hauriamus primò quod fluit à natura.

Origo prima Humilitatis.

A nihilo sui.

Teipse inspicias, ô quisquis es homo, quid fueris? quid sis? & unde sis? Consule antiqua sæcula, & si voles incipe à prima nascentis orbis infantia, & ex ea quære quid fueris? audies *nihil*: nam in toto illo sæculorum lapsu non fuisti, nec ullus te vidit oculus, nec auris ulla de te vel verbulum audiit: nec mirum, quia non eras. Igitur ab omnibus retro sæculis diceris *nihil.*

Sed age, ab illis abi, excede, penetra si potes, & quantum potes in ipsam Æternitatem, quæ non annos, non sæcula recensuit, non tempus ullum; sed quasi immensam abyssum, & interminabilem quamdam veluti durationem, & omnis principium durationis; sed sine principio: quære, inquam, ex illa, & in illa ipsa quanta quanta est æternitate, quære quid fueris; audies etiam *nihil.* Sed agedum, inquire modò quid sis? & unde sis? si quid sis? responde-

respondebitur *homo*: at unde fis, etiam è nihilo? Hæc igitur origo tui *nihil*. Quod si hæc origo tui, certè & origo humilitatis.

Felix Barbarina, Virgo non minùs genere, quàm virtute nobilis aiebat se omnium creaturarum esse postremam. Canes, feles, serpentes, vermiculi, inquiebat, ex aliquo sunt, & hi saltem ex putredine, ego verò de nihilo, & ne quidem de putredine.

Hæc illa simplici mente, & virgineo candore, quem impugnare nolim: quia hoc ipso sibi viam parabat ad illam, de quâ agimus, humilitatem, & ita parârunt & aliæ etiam præcelsæ virtutis animæ.

B. Francisco Borgiæ, Societatis JESU Generali Præposito, nulla dies abiit, quin de hoc ipso sui nihilo cogitaret, & seriò quidem, in eo se immergebat, & absorbebat totum, ut ex eo emergeret abjectior, & insignis contemptor sui.

Emmanueli Sa, Societatis nostræ, viro in paucis erudito, & à scriptis suis nominato, theses aliquando transmisit de hoc ipso humilitatis argumento. Ex his 1. *Factus sum è nihilo.* 2. *Redigar in nihilum.*

Has, inquam, theses transcripsit ipse, ut eas illustraret, extenderet Emmanuel, sibique remitteret, futuras argumento religiosæ commentationis, in quam etiam dum venit B. Angela de Fulgineo exclamare solita: *O nihilum! ô nihilum! ô abyssus nihili! quàm es mortalibus incognita: & tamen ut sis, es scientiarum omnium scientia.* Et hanc, ut priùs insinuavi, S. Catharinam Senensem èdocuit ipse Christus, magister optimus, dum sic ad illam: *Ego sum, qui sum; Tu es, quæ non es*, & unica illa scientia voluit esse probè doctam. Bollandus in ejus vit.

Et tu illâ eâdem eris, si sapis, Amice Lector.

Origo secunda Humilitatis

A perpetua dependentia à Deo.

Theologi satis consentiunt illius, quod in scholis jactari solet, *Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu*; ut hanc ipsam hominis à Deo dependentiam sub sensum ponant, aliam, atque aliam exhibent similitudinem, ex qua veluti manu ad illam cognoscendam ducamur. Ex his est

Prima: quod sicut imago in speculo pendet ab objecto: sic & homo à Deo. Tolle immissam speciem in speculum, tolle & objecti concursum, simul & speculi tolli imaginem, quia ea est imago objecti ab eo perenni quasi influxu dependens; sic & homo, qui est imago Dei.

Secunda petitur à pondere suspenso in aëre, & à manu tenentis perpetuo dependente.

Finge ferri molem in sublime elatam, in eo sustineri valida manu: hæc si se remittat, si ferrum laxet, illicò centro suo redditur, & ad ima decidit.

Finge & alterum evenisse nbi quod olim Habacuc, qui jussus prandium ferre Danieli, ab Angelo per capilli verticem elatus, & in Babylonem per medium aërem transportatus est: si & Habacuc, & tibi manum subtraxisset Angelus, statim ad terram defluxisses.

Et ita in nibilum defluas est necesse, si vel momento tantùm manum subtrahat Deus, qui te veluti pendulum sustinet supra abyssum nihili, è quo existi.

Tertia ducitur à lumine, quod emanat, & exit è Sole: subtrahe solem, subtrahe & illius influxum, lumen illicò subtrahis; quia ab hoc totum pendet: sic & homo, ceu emissus à sempiterno illo sole radius, mox evanesceret, si instanti vel unico illius influxum, illapsúmve detraxeris, quia etiam ab illo quantus quantus est, pendet.

Quarta trahitur ab umbrâ, quæ est à corpore, & est illius quasi simulacrum, aufer corpus, quod umbræ est causa, & umbram auferas est necesse: sic & homo, qui est velut umbra Dei, tollitur, si tollitur, qui à Deo est concursus.

Quod si totus à Deo dependeat homo, etiam (ut loquuntur Scholastici) *in esse naturæ*, necessum est, ut illi totum se submittat, quod est humilitatis, & in eo nihili sui, dependentiæ suæ; vilis, & abjectus quoque sit in oculis suis, qui ex vero in divina illa supremáque mente vilia atque abjectus est.

Mitto ea, quæ sunt graviæ & altioris cujusdam ordinis, in quibus à Deo sic pendet pusillus homuncio, ut nec hilum in eo ordine possit, ne quidem duas illas voculas effari:

Dominus IESVS, nisi accedat Spiritus Sancti impulsus, & gratia. Et hinc quoque sibi vilis, atque abjectus est. 1. Cor. c. 12. v. 4.

Origo tertia Humilitatis.

A carnea & fragili corporis mole, qua clauditur spiritalis, & immortalis animus.

Est corpus hominis pars altera, de quo multi multa:

Tertulliano, Corpus *limus est titulo hominis incisus. Limus*, en illius origo, cui ut naturâ nomen faceret, titulo hominis incidi placuit, ac notari, ut ab aliis, quæ pariter à limo petita sunt, discerneret. De Resurr. car. c. 18.

D. Gregorio Nysseno, est *statua lutea. Statua*: quæ formam illi dat; *lutea*, quæ quàm vile, quàm abjectum sit, ostendat, ac probet. Orat. 3. de Beat.

Iobo patienti, *lutea domus*: *domus* quidem, quam inhabitet princeps animus; at *lutea*, quam non incolat sine aliquo sui damno, & quasi dedecore: utpote qui spiritus sit, & cui luto contineri probrosum. Cap. 4. v. 19

Arnobio, corpus *carcer* est, & quidem inglorius ille, obscurus, & malis insuper fœcundus; ut enim, inquit, *animæ corporum indutæ carceribus sub procellis agunt, tempestatibusq́, fortunæ*: addo ego & naturæ, quæ suas quoque volvit procellas, suas agitat tempestatea. Lib. 2 contra Gentes.

Empedocli, *antrum* dicitur; Academiæ principi, *speleum*, quid angustius? & tamen ea clauditur, arctaturque grandis animus, cui nec orbis ipse sufficit: quid miserius?

Senecæ, hoc est latino sapienti, *vinculum* est: sic enim de illo pronuntiat: Epist. 65.

Corpus non aliter aspicio, quàm vinculum aliquod libertati meæ circumdatum.

Est libertas ingens omninò homini bonum, & generosæ menti potior vitâ; servitus enim est altera mors: at corpus judice Seneca *vinculum* est, quo ita adstringitur, & quasi captivus tenetur, ut qui aliàs liber erat, & suus; jam in corpore nec liber sit, nec suus. Quid infelicius?

D. Bernardo, corpus est *laqueus*, quo versuti, & improbi Erebi venatores utuntur, ut animam intercipiant, eámque miserum in modum lacerent.

Ipsum corpus, inquit, *laqueus quidam est, minimè ergo decet esse securum hominem, qui secum portat laqueum suum.* Quid enim periculosius? Serm. 1. in Psal. Qui habitat.

D. Chrysostomo, *sepulchrum est gypso incrustatum.* cui consonat etymon corporis, quod græcè dicitur σῶμα, quasi σῆμα, hoc est sepulchrum. Quid miserabilius animo quàm claudi hoc vivo, & ductili sepulchro? denique (ne omnia persequat, quæ de corpore dici possent, vel ex illius natura, vel ex vitio) Ad Theod. p. 649.

D. Paulo dicitur, & est *corpus mortis*, à quo quàm citissimè cupit liberari, ut à noxio cadavere, à quo lues in animam importetur. Quid eo miserabilius? Ad Rom. c. 7. v. 24.

Cùm tale sit corpus; certè ex eo habet quod queratur, quod gemat, quod reformidet, qui eo clauditur animus: habet & homo unde sibi vilis sit & contemptui: sed & aliunde, pro quo fit

Origo

Origo quarta Humilitatis

Ab eodem corpore, ceu morborum omnium infami diversorio.

Prima illa, & innoxia hominis ætas morbum ne de nomine quidem noverat: nesciebat quid febris, quid calculus, quid podagra, aut chiragra, quid onagra, quid aqua intercus esset, multóque minus, quid ab æstu febrili modò sudare, & solvi, modò ab ejusdem insolenti frigore rigere, & totis artubus contremiscere.

Nesciebat, quod, quantúmve tormenti genus esset innato in intimis meatibus saxo, calculóve, ceu equuleo torqueri, aut lentam chiragræ, podagræ, onagræve alluviem pati, aut aquâ intercute distendi & crassescere: hæc, inquam, aliáque morborum genera non senserat; imò nec sciebat quidem è suo corpore, ceu officinâ, peti.

At ubi peccatum, ceu omnis mali fontem admisit; illicò sensit ab eo & febrem, & calculum, & chiragram, & podagram, & onagram, & hydropen, & morbos omnes tamquam ab una totius mali scaturigine fluere, ac derivari.

Sensit & morborum causas, ceu totidem portas, in suam perniciem aperiri, quas occludere, ut plurimum velit, non possit.

Eæ porrò aliæ sunt, atque aliæ: vel enim ex parentum vitio, praváque complexione oriuntur, & in fœtum emanant morbi: vel ex quadam intemperie, pugnáque quatuor humorum inter se dissidentium. Vel ex intemperantiâ victus, insolentia laboris, ac studiorum; vel ex quadam aëris, cælíque impendentis injuriâ, & malignis influentiis: Vel ex alia quapiam causa, quæ desoris appellit: & cui resistere, ut velis quàm maximè, non possis.

Ecce morbos, ecce morborum causas, à quibus cùm pessimè afficiatur immortalis animus, habet profectò incumbentem, & quasi adnatam domi malorum tempestatem, sub qua gemat, & fatiscat, & sub qua seipse abjiciat, sibi gravis, sibi vilis, vilis Angelis, vilis & Deo, utpote velut infamis morborum saccus, infamis ac putida cloaca; in qua tamen nec malum sistit: est enim rursus alia atque alia malorum scaturigo, eáque perennis, ut patebit ex dicendis.

Origo quinta Humilitatis,

Mors inevitabilis, atque secundùm eam pulvis, & cinis.

Hoc argumentum attigi paragrapho tertio: hîc in illud stylum longiùs ducam, est enim ejusmodi, unde sibi vel maximè vilescit homo; imò ut ei vilescant omnia.

Majores nostri inter sua symbola, exesam nudámque hominis calvariam proposuêre, adjecta hac epigraphe:

Cogitanti vilescunt omnia.

Vilescit & auri pondus, gemmarum nitor, gazæque opulentiores, è quibus nihil è mundo exportabis, sicut nihil intulisti. Exibis enim nudus ex hoc mundo ut nudus intrasti in eum.

Vilescit purpura, qua etiam exueris: Vilescunt sceptra, diademata, coronæ, Imperia, quæ etiam in morte depones.

Vilescit honor omnis, & magni nominis umbra, & quidquid hominum calculo magnum, & sublime videtur, id omne vilescit.

Vilescunt aulæ ornatiores, opipara convivia, & omnia gulæ irritamenta, cùm iis vel sese tantùm miscuerit ultimæ necessitatis, id est mortis, memoria; quæ ut in illis etiam esset perennis, apud Ægyptios Reges, in mensis primum & ultimum ferculum erat exesa hominis calvaria. Multa inferebat, multa etiam efferebat, copiosa clientum turba: at calvariam efferebat nunquam. Erat illa primum, & ultimum ferculum, à quo nascebatur etiam cæterorum nausea: omnia enim ei desipere est necesse, cui benè mors sapit.

Denique à morte vilescit etiam sibi ipsi homo, ut aliis sit pretiosus, cujus probè memor Constantinus Imperator; id aliquando Ablavio, aulico suo, & summo Justitiæ administro ostensum voluit, ut quem ea dignitas extulerat, mors ipsa, & alta sepulchri nox, & in ea cinis, ac pulvis deprimeret.

Fuit Ablavius, Bizantii natus, urbe nobili (quæ postea à Constantino dicta est Constantinopolis) ex humili loco, abjectáque inprimis sorte, è quâ evasit ad primas in aula dignitates, propè ad ipsum Imperii culmen. Secundus quippe fuit à Constantino tantum in illo potuit vel ingenium, vel blandientis fortunæ favor, à quo vulgo dictus est *fortunæ pila*: sed veriùs *follis*, ut qui ambitionis vento plenus esset, atque distentus.

Quod ut advertit Constantinus, etsi hominem amaret, probarétque in multis: at vitia non amabat, nec probabat.

Ut ea retunderet, dum fortè in amœna campi planitie auram captat, Ablavio subirascens, arrepta in manum hasta, eâdem sex septémve terræ pedes signavit, tum ad Ablavium conversus, ait:

Ad quid ille sudor, laborq;? ab hoc & illo quid reliquum? nec mihi, nec tibi plusquam sex, septémve pedes: adhuc nescis Ablavi, an etiam hos tibi relinquent fata.

Hæc augustus Imperator, qui rebatur insanam hominis ambitionem hac ratione reprimi posse, atque coërceri.

Et certè remitti debuisset, & subsidere totus ille ambitiosæ mentis tumor: sed omninò secus accidit: nam fortuna sua ebrius magis ac magis inflari cœpit, & eò quidem, ut in Imperii affectati suspicionem venerit: hinc Constantius Constantini magni filius, hæres, & in Imperio successor, eum è medio tolli jussit: submisit enim ex aulicis suis faciliè principes, qui eum specie honoris adirent, salutarentque etiam demisso in terram poplite.

Quod ut vidit, amavitque Ablavius, ratus se in Cæsarem peti, exclamavit illicò: *Ubi est purpura?* cui aulici, eam dare non est nostræ curæ, sunt in primo domus vestibulo, qui eam apportent.

Tum Ablavius: Admittantur, inquit, quàm citissimè. Admissi enimverò: at satellites illi, & sicarii, qui pro purpura purpuream illi per immania vulnera attulêre mortem.

Et hic fuit miserabilis exitus Ablavii, qui si Constantinum benè monentem audisset, si extremas imminentis fati leges, si sepulchri angustias, profundámque noctem in oculis habuisset, & ambitioni suæ modum posuisset, & mitiore sanè fato, in terram, ceu communem matrem, recidisset. Uti profectò recidunt ii omnes, quibus de inevitabili necessitate, id est morte, cogitantibus *Vilescunt omnia*: imò & ipsi sibi etiam vilescunt. Ut enim Divus Hieronymus: *Facilè contemnit omnia, facilè & seipsum despicit, qui se semper cogitat moriturum.* Epist. 103.

Et quia hunc rerum omnium contemptum, & hanc etiam sui ipsius despicientiam amabant grandes animæ, Coronis, Infulis, Tiaræque natæ: hinc illis nihil acceptius fuit, quàm objecta mortis imago, cinis, & pulvis. E multis paucos in medium adducam, ut ab illis sapere, Mi Lector, discas, teque ipse nihili pendere.

Vidimus quid senserit, quid dixerit Constantinus: attendamus quid alii etiam Orientis Imperatores. Solebant illi in regio paludamento, sinistra in manu textile ferre aureum, simile codici, quod appellabant ἀκακίαν, innocentiam, seu criminũ vacuitatem.

Cursphalatu p. 101. In eo erat nolusus, aggestúsve pulvis, symbolum funeris, hieroglyphicum mortalitatis, cujus se moneri gaudebant, ut in illo Cæsareæ Majestatis fastigio, non altos, sed humiles ferrent animos, & hoc objectu cineris, in quem aliquando essent ipsi resolvendi.

Leontius in vit. Patrum. Eodem spectavit ille ritus observari solitus in solemni eorundem Imperatorum inauguratione, cui scenam aperiebat amplissima juxta ac nobilissima Civitas Constantinopolitana, in qua medios inter plausus, & theatra, admittebantur fabri murarii, qui marmor inferrent varii generis, ac coloris, ut ex eorum aliquo sibi jam inde sepulchrum moliretur novus Imperator, & in ipso gloriæ & Imperii limine, ipsam sepulchri molem circumferret animo: hoc uno fortunatus, ac felix, si ejus memoriam nunquam deponeret, hoc uno etiam sibi vilis & parvus, qui aliis pretiosus, & longè maximus.

Eò etiam collimavit usurpata illa apud Abyssinos ceremonia, secundùm quam ipsi Imperii sui principia ducebant ab opportuna & salubri novissimorum memoria.

Ubi enim in solium sublimis ascenderat Imperator, vulgò *Presbyter Ioannes*, stipatus ipse nobili Principum corona, Patriarcha ei benè precatu us admittebatur. Huic comites, ex antiquo gentis instituto legéque, quatuor omninò Reges adjungebantur.

Ensem primus gestabat districtum. Alter demortui hominis caput excesum nudumque ostentabat.

Tertius vas terra plenum exhibebat.

Nicolaus Godignus de rebus Abissin. l. 1. c. 8. Quartus denique foculum cum igne fovebat, nutriebatque. Et hæc fuêre novissimorum symbola, quæ singula manu prensans explicabat Patriarcha, & quidem,

In ense nudato judicii supremi, & cœlestis justitiæ rigorem.

In hominis calvaria, impendentis fati leges, & inevitabilem necessitatem, quæ sortitur insignes & imos, & æquo pulsat pede pauperum tabernas, Regumque turres.

In vase terra pleno mœstos cineres, ferale bustum, justique funeris reliquias, telluris onus, & putidum ac cinerosum cadaver.

Denique in foculo & igne, inferorum flammas atque incendia.

Ecce ut à cinere, & sepulchri nocte sibi humiles animos parabant Abyssini Imperatores. & meritò: nihil enim adeò dejicit Coronata Capita, atque cinis & pulvis eis impositus: hoc purpura regitur, hoc velantur coronæ, hoc fastus omnis infringitur.

Sed à Sceptris, & Coronis, ad Infulas veniamus, & Tiaras.

In Infulis occurrent, hinc D. Joannes, ab Eleemosynis dictus Eleemosynarius: inde D. Basilius, Cæsareæ in Cappadocia Episcopus, qui sibi etiam vivi ac valentibus sepulchra extrui voluerunt, ut in ea descenderent etiam viventes, ibique fastum omnem deponerent.

In Tiara erit Innocentius Pont. hujus nominis IX. qui in secretiore conclavi, sibi effingi curârat simulacrum mortis, ad quod Tiaram poneret, & velut ad tribunal seipse sisteret, & omnia animi sensa, cogitationes, consilia, decreta revocaret, in iis sic acturus, quasi jam jam moriturus esset.

Ecce ut à morte, ut à cinere sibi humiles animos faciebant summa in terris Capita, ut & ab ipsis tibi facere discas, Amice Lector. Sed ab illis abeamus, & à mortali corpore transeamus ad immortalem animum: nam etiam ab hoc petenda seges uberrima Christianæ humilitatis, pro qua sit

Origo sextæ Humilitatis

A deordinatione sensuum tam externorum, quàm internorum, uti & potentiarum animæ.

In prima nascentis mundi infantia, cùm esset homo in nativo illo innocentiæ flore, & natura nostra sine nævo, & sensus externi & interni erant innoxii, & appetitus omnis rationi subjacebat; & ratio Deo, ceu primæ & summæ rationi. Et inde homini alta pax, & summa tranquillitas: at ubi peccato sese inclinavit primævus generis nostri parens, ubi Deo, ceu authori suo, rebellis esse cœpit, vicissim & appetitus rationi, & ipsa humana ratio, qualis qualis erat, ipsi Deo rebellis esse cœpit, & inde summum malum, & nimium fœcunda seges humilitatis, ut qui jam Cœlo Deoque vilis erat homo, sibi etiam ipsi vilis esset.

Apud Antiquos in urbibus duæ erant portæ, quæ nefastæ & abominandæ vulgò habebantur.

Una erat, ea, per quam educebantur, qui à carnifice necandi erant, aut ad piacula inducendi.

Altera erat, quæ stercorea dicebatur, eo quod per illam plaustra obscœna, stercoribus & sordibus lutulentæ civitatis onusta emitterentur.

Si homo civitas est, in ea sensus externi sunt veluti portæ, per quas ad animum intrant atque invehuntur alia omnia: Utinam non essent etiam illæ nefastæ: atque abominandæ: sed proh malum! eo quo vivimus ævo, nimium nefastæ sunt, atque abominandæ: Ecquid enim (ut in duobus tantum sistat oratio) an non aures, oculi portæ illæ sunt?

Aristoteles, purioris Philosophiæ ocellus, aiebat aures esse partes in humano corpore pulcherrimas, ut quæ nobis rei pulcherrimæ (hoc est Philosophiæ) adipiscendæ inservirent.

Plutarchus censebat eas esse veluti opportunas ad virtutem capiendam ansas.

Xenocrates auditum, & visum, principes esse sensus, & qui vel maximè facerent ad ciendos animi motus: sed pios illos, ac verecundos.

Sed proh dolor, pudorque! aures sunt veluti stercoreæ illæ portæ, per quas animum subeunt, & linguæ impudoratæ, scurrilia verba, & molles cantilenæ, ceu sitenum, id est voluptatum, illecebræ, & alienæ famæ adversa colloquia, quæ maligna, perditaque sordium colluvione, & loquentium & audientium animos inficiunt.

Sunt portæ nefastæ, per quas à stygio carnifice veluti ad supplicium educitur infœlix animus, ubi priùs ad flagitium inductus est. Ecce, quæ deordinatio, & quæ inde homini lues, ab illo aurium sensu, qui tamen ei datus erat à natura, ut ad Cœli sonitum intentus esset, & Dei loquentis oracula cupidissimè exciperet.

Quod de auribus: hoc & de oculis dictum velim. Eos natura loco commodo, & eminentiori corporis parte, velut arce, & specula erexerat, ut essent fideles internuntii, & quasi speculatores, qui hostem adventantem etiam de longè prospicerent, monerentque ut tum esset animus, quod in sua statione miles.

At secus omninò accidit: illi ipsi oculi, aberrantis, non dico naturæ; sed culpæ vitio facti sunt veluti prædones, & proditores, primique hostem admiserunt, quem tamen excludere, & propulsare debuissent.

Si nescis, oculi sunt in amore duces, irritamenta sunt, ducésque scelerum: maximè verò libidinis, & incæsti amoris, ut indubitatum sit illud Virgilii.

Vt vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.

Vidisse certè, mulris est periisse. Ne recentioribus chartam oneremus, ex antiquioribus exemplo erit Dina, filia Liæ.

Gen. c. 34. v. 2. Hæc puellari ducta curiositate, *egressa est, ut videret mulieres regionis illius.*

Vidit, & periit, capta enim est, & stuprum passa. Adeò verum illud Tertulliani: *Publicatio virginis, stupri passio est.*

Exemplo erit & David, aliàs vir secundùm cor Dei, & Regum optimus. In tit. Psal. 50. *De longè vidit illam, in qua raptus est. Mulier longè, libido propè: Alibi erat quod videret; in illo unde caderet*, ut pulchrè D. Ambrosius.

Ecce quæ ab oculis mala importantur in animum. Debebant illi (ut inquiebat Pythagoras) esse veluti Laërtius lib. 8. *portæ solis*, quæ non admitterent nisi lucem, solemque divini amoris: at secus omninò accidit, & faces, & ignes ingesserunt impudoratæ veneris, ac libidinis.

Quid facies? hæc est illius sensus in malum inclinatio, sub qua etiam gemunt atque humiliantur Heroës magni.

Thren. c. 3. v. 51. Hinc illæ Vatis querelæ & antiquæ, & justæ: *Oculus meus deprædatus est animam meam.*

Hinc illæ Jobi, cæteroquin patientis: *Si secutum est oculos meos cor meum*; vel ut Septuaginta: C. 31. v. 7. *Si oculo obsecutum est cor meum:* vel ut Hebræi: *Si abiit cor meum post oculos.*

Sequitur ergo, obsequitur, & abit cor post oculos, & hinc grande malum, vel in eo, quòd cor, princeps in homine membrum, oculos sequitur, & post illos abit; abit, inquam, à se, à gratia, à cœlo, Deoque. Et inde habet homo, quo sese abjiciat, ac dejiciat ante oculos Dei, ab illo sensuum suorum vitio: sed ex aliarum quoque potentiarum errore, quem ut in luce ponat D. Thomas: Primùm id statuit à peccato primi parentis inflicta naturæ humanæ gravia vulnera, deinde ea reducit ad quatuor potissimum capita, è quibus & alia pullulant.

1. 2. q. 85. art. 3. Ea verò sunt, *infirmitas, ignorantia, malitia, concupiscentia.*

Ignorantia resideт in intellectu, & illum malè afficit.

Malitia est in voluntate, & illam evertit, ac pessundat.

Infirmitas apparet in appetitu irascibili, qui ab ea marcescit, ac deficit totus.

Concupiscentia sedem habet in appetitu concupiscibili, eumque ab æquitatis lege detorquet.

Et hæc est D. Thomæ conclusio: quam ut probet fusiùs & clariùs, ostendit quantum intersit inter statum justitiæ originalis, in quo fuimus olim; & peccati, sub quo in præsentia gemimus, & propè fatiscimus.

In illo potentiæ omnes inferiores suberant rationi, & ratio ipsi Deo.

In hoc autem, nec rationi obediunt illæ, nec ratio Deo, & hinc evertitur omnis ordo ab innoxia natura Deoque constitutus.

Is porrò hîc erat, ut potentiæ (quæ virtutum sedes sunt) rationi servirent, ratio virtuti, virtus ipsi Deo. Hæc cedere jussa ubi singulis animæ potentiis à peccato impressa vulnera.

Intellectui quidem suum inditum vulnus *ignorantiæ*, ubi suo ordine ad verum, ad quod natura duce ferebatur, est destitutus. Et inde labefactata *prudentia* rerum agendarum magistra, & moderatrix.

Voluntati autem altè impressa plaga *malitiæ*, ubi aversa est à bono, ad quod suapte natura, & insita quadam inclinatione propendebat.

Et hinc æqui rectique tenax *Justitia*, qua totus regitur orbis, ea tincta propè, atque eversa.

Appetitui irascibili sua quoque labes, & macula, suum & vulnus *infirmitatis*, ubi revocatus est ab objecto arduo ac difficili, ad quod summo conatu impetuque enitebatur. Et inde *fortitudo*, quæ omnem adversæ fortunæ molem, casusque omnes sustinet, depressa omninò atque prostrata.

Denique & *appetitui concupiscibili* sua passio, suus & nævus; cùm ita à seipso, & à recta ratione deflexerit, ut à bono moderatè delectabili discedat, & immoderatione quâdam in concupiscentias suas, & inanea voluptatum illecebras, trahi se rapique patiatur. Et hinc etiam deficit *temperantia*, quæ cuique modum suum ponebat, atque finem.

Ex his porrò omnibus amplissima homini datur humilitatis materia; quia simul in illum effunditur immensa quasi malorum omnium eluvies.

Ubi enim debilitatæ, & tantùm non fractæ virtutes illæ, quas Cardinales dicimus (quòd in iis vertatur veluti cardo vitæ ac fœlicitatis) ubi, inquam, & *prudentia*, & *justitia*, & *fortitudo*, & *temperantia* victæ fuerunt atque oppressæ; necessum est & vinci & opprimi virtutes omnes, & assurgere, attolli, atque regnare vitia omnia, sublato rationis, virtutis, Deique in animam humanam imperio.

Quod ibi inspicit homo, ubi seipse ad veritatis trutinam expendit, necessarium est (si modò homo est, si adhuc alicujus rationis est compos) necessarium, inquam, est, ut sese abjiciat, se despiciat, qui jam Angelis, & Deo abjectus atque despectus est: Et hoc quia ad vitia abjectus: quæ summa est abjectio, pro qua fusiùs explicanda; sit

Origo septima Humilitatis

A peccato, seu summo malo.

Qui *peccatum* dixit *summum esse malum*, omnia dixit: quia in summo malo, mala sunt omnia, quod hîc paucis ostendere est animus, eo consilio, ut qui in illud aliquando incurrit, se summè abjiciat in oculis Dei sui, seu summi boni.

Esse autem summum malum ex tribus capitibus evincitur.

Primò, quia summè adversum naturæ, & rationi. Naturæ quidem, quæ inclinat in bonum; rationi, quæ in honestum. Et hinc Philosophi antiquiores etiam fidei luce destituti, solo naturæ ductu, impulsuque censuerunt fugiendum esse peccatum: etsi nec esset prohibitum, nec offensa Dei, nec statuta illi ulla pœna: Ex hoc tantum, quòd essentia sua, & natura malum esset, malum utique naturæ, malum & rationi.

Secundò, quia summa Dei injuria est.

Est Deus primum & summum Ens, à quo uno entia cætera. Est Deus Ens à se, omnia ab eo. Deus Ens Entium. Creatura verò ex se non ens: at per peccatum impetitur illud Ens Deus, & hoc quidem à non ente, quæ summa est Dei injuria.

Est Deus summa bonitas, peccatum autem summa malitia, illa odio habetur, & hæc amatur: & hinc summa Dei injuria.

Est Deus summa pulchritudo, peccatum verò turpitudo summa: & hæc quæritur, illa despicitur, & hinc etiam summa Dei injuria.

Est Deus summa justitia: peccatum injustitia summa: illam nollet esse qui peccat, nè reus sceleris aliquando puniretur: & hoc summæ est injustitiæ, summæ & Deo injuriæ.

Est Deus summa misericordia, peccatum autem summa miseria; hominem enim privat gratia, privat & summo bono, id est Deo. Quid miserius? & tamen illa cõtemnitur, hæc amatur, quod est summa Dei injuria.

Est Deus summa sapientia, peccatum verò insipientia summa. Quid enim insipientius quàm relicto virtutis bono, culpæ malum sequi? spreto Creatore, creaturam venari.

Et tamen hanc venatur, hanc sequitur, qui peccat: quod est summæ insipientiæ, adeoque, & summæ Deo injuriæ.

Deinde peccator in Deum arietat, & omnia ejus attributa, quà potest impetit, sternit, & quantum in se est, etiam annihilat.

Primò

Primò ſapientiam tollit, & omniſcientiam, oculumque Dei ſemper apertum, ſemper & vigilem; aut clanſum, aut ſopitum fingit. Ait enim: *Non videt Dominus.*

Eccl. c. 8. v. 12.

Secundò & juſtitiam illius labefactat; ait enim: *Dereliquit Dominus terram.* Quod ſi eſſet, eſſet ſanè injuſtitiæ. Eſt enim Divinæ juſtitiæ omnibus adeſſe, omnibus jura legesque dare.

Tertiò illius potentiam ſuis quaſi impugnat armis, ea quippe abutitur, abutitur & ejus concurſu; influxuque ad peccatum, etiam quantumvis enorme; & paratum in bonum, detorquet in malum, quod ſummæ eſt malitiæ, ſummæ Deo injuriæ.

Quartò illius immenſitatem reſtringit, nube involvit, Cœli cancellis claudit; ait enim *nubes latibulum ejus, circa cardines Cœli perambulat*, quaſi extra illos non abitet, nec terras involveret ea ipſa Dei immenſitas.

Job c. 22. v. 14.

Denique peccator, quà poteſt Deum tollit, Deum annihilat, optatque non eſſe, adeòque quod & notavit D. Bernardus.

In ipſum (horribile dictu!) deſævit auctorem: nam quantum in ipſa eſt, ipſum Deum perimit voluntas propria. Ecce ſumma, quæ eſſe poteſt in Deum injuria. Deum perimere, Deum tollere inſolenti ſanè auſu, nefando Deicidio. Et hoc tamen molitur quiſquis Deum læthaliter offendit.

Serm. 3. de Reſur.

Tertium caput unde probatur peccatum eſſe ſummum hominis malum, eſt quod ipſum ſit mors animæ; quæ ſummum illi malum eſt. *Anima enim quæ peccaverit, ipſa morietur.* At qua inquies morte, cùm ipſa ſit immortalis? *mors* homini, una *natura*, quæ ſummum illi malum. Altera *gratia*, quæ & ſummum in eo ordine malum; ut enim D. Auguſtinus.

Ezech. c. 18. v. 4.

Sicut anima eſt vita corporis: ſic anima vita eſt Deus. Sicut expirat corpus cùm animam amittit: ita expirat anima cùm Deum amittit. At per peccatum lætale amittit, adeòque per hoc expirat, & moritur.

Serm. de verb. Dom.

B. Catharinæ Genuenſi in exceſſu mentis aliquando ſpeciem peccati atque imaginem objecit Deus: ea illi adeò infamis & horrenda viſa eſt, ut vel ſola ipſius umbra, ea eſſe videretur, quæ animam è corpore extorqueret, niſi eam retinuiſſet ea ipſa Dei manus.

In ejus vita c. 4.

Quod ſi peccati ſpecies etiam tantùm vel leviter imaginationi impreſſa, etiam & illius dumtaxat umbra, adeò terribilis; quid amabo te, Mi Lector, peccatum ipſum?

Quod ſi autem ejuſmodi eſt, uti ex vero eſt, quæ mens, quæ cogitatio, quis ſenſus eſſe poteſt puſillo homuncioni, qui illius aliquando ſe reum novit? ut ille ſe abjiciat, ut ſe deprimat eſt neceſſe in oculis Dei ſui, ut deſcendat in nihilum ſui, ut in abyſſum vel ipſius inferni.

Et hæc ſanè prima ac potiſſima ratio humilitatis judicii, de qua in præſens egimus. Supereſt ut paucis etiam de Humilitate voluntatis ceu affectus ex more noſtro tractemus.

DE HUMILITATE Voluntatis, ſeu affectus.

HUjus definitionem paragrapho quarto attulimus ex D. Bernardo, aliiſque primæ notæ Theologis. Ea eſt, *qua quis etiam ab aliis talem ſe haberi vult, qualem ſe Deo teſte, ac judice cognoſcit.* hoc eſt imprimis vilem atque abjectum.

Quod ſi alium ſe haberi vellet, næ ille ſtultus eſſet, atque in paucis amens. Ecquid enim, ut in aliis teipſe videas, Amice Lector, teipſe judices, ac damnes: ſi ſimia, ad riſum & feriales jocos natum animal, vel ex eo domicella, aut principiſſa haberi vellet, quod aliquam illius veſtem per ludum induiſſet; vel aſinus, ex hoc, quod Leonina veſte tectus, Leonem eſſe ſe crederet, aut etiam æſtimari vellet, ne ſtupidum eum, & ex vero aſinum diceres, crederesque.

Et cum te dicas, te rideas eſt neceſſe, ſi in aliorum oculis, ac verbis, alius eſſe velis, quàm re etiam ipſa ſis. Ne porrò velis unquam, tres tibi gradus erigam, aut potiùs eriget D. Bernardus, quibus ad ſublime Humilitatis faſtigium aſcendas.

De grad. Humil.

Primus erit *cordis*, ſecundus *oris*, tertius *operis*.

PRIMUS GRADUS HUMILITATIS, eſt Cordis.

C*Ordis* humilitas in eo poſita, ut homo de ſeipſo abjectè ſentiat, nulli ſe præponat, poſtponat autem omnibus.

Lumen intelligentiæ humilitas aperit, ſuperbia abſcondit, inquiebat D. Gregorius Pont. Max. Quamdiu hoc corpore mortali, ceu obſcuro quodam ergaſtulo, clauditur animus, vix ſeipſe videt, vix ea, quæ in intimis cordis receſſibus latent, conſiderat; niſi adſit intelligentiæ lumen, quod aperit humilitas, & cujus beneficio cùm ſeipſe cognoſcit homo, ſeipſe deſpicit, & de ſe ſentit quàm abjectiſſimè.

25. Moral.

Nec mirum, quia ut ſcitè ille ipſe S. Gregorius, qui *humilis eſt in oculis ſuis, ſe perfectè reſpicit* & hinc etiam deſpicit, nulli ſe præponit, poſtponit autem omnibus.

In Paſtorali.

Ita ſe aſpexit aliquando è Ciſtercienſi familia converſus aliquis, qui intimo animi ſenſu, dolore, obortiſque lacrymis ſic olim ad D. Bernardum Præſulem ſuum: *Væ miſero mihi peccatori, omni bono vacuo, qui hac nocte in iſto fratre triginta Virtutes numeravi, quarum ne minimam in me mendico reperire poſſum.*

Henriquez in Fa'c. SS. Ord. L. 2. Diſt. 4. c. 35.

Ita aſpexit B. Joannes Euſtachius, primus Abbas Jardineti in provincia Namurcenſi. Hic aliquàdo ex ſui contemptu, ſtudióque demiſſionis, præ monaſterii foribus ſpinas, & tribulos evellebat, cùm ecce adfuit nuncius ad eum negotiorum cauſâ cùm litteris miſſus, qui eum contuitus in abjecto illo, & laborioſo opere, quaſi ſtupore attonitus, ac perculſus, ſic ad illum:

Fierine poteſt, ut ſis Abbas? cui ille modeſtè. *Nomen majoris fero: ſed fratrum meorum ſervus ſum, & miniſter.*

Diſt. 16. c. 2.

Ecce ut primus hic humilitatis gradus in tres veluti partitus. Primus his notatur verbis. *Nomen Majoris fero*: quaſi nomen tantùm, non perſonam. Ecce humilis de ſeipſo ſenſus. Secundus, & tertius bis inſignitur voculis, *ſervus ſum fratrum meorum, & miniſter.* Ecce ut omnibus ſe poſtponit, præponit nulli, & hoc quia ſe aſpicit intelligentiæ lumine, quod hauſit ab humilitate, quo etiam ſe aſpexit S. Patritius, qui cùm eſſet ævi ſui velut alter Thaomaturgus, probeque noſſet datam ſibi miraculorum gratiam, qualem & Apoſtolis, hæc nihilominus de ſeipſo & ſcribere & dicere ſolitus fuit.

Nullus tamen credat me ob iſta parifaciendum Apoſtolis, aut aliquibus perfectis viris: cum exiguus ſim, & peccator, & contemptibilis.

Diſt. 33. c. 19.

Ecce nec Apoſtolis, imò nec viris perfectis parem eſſe ſe credit, aut credi vult, & hoc quia *exiguus* eſt ſibi, imò & minimus; qui in aliorum oculis longè maximus: quia peccator, cùm tamen cœlo teſte juſtus eſſet, quia *contemptibilis*, ſibi ſcilicet uni; cæteris autem in gratia, in honore, in æſtimatione vel maximè: ita nimirum de ſe ſentiunt grandes animæ.

Et ita etiam ſenſit S. Heduingis, Duciſſa Poloniæ: dein marito vita functo Ordinis Ciſtercienſis religioſa.

Hæc ex inſigni demiſſione, ſuique deſpicientia fragmenta panum è menſa monachorum, & monialium collecta, & data pauperibus, pretio redimebat, & priuſquam ea ederet, oſculabatur ſæpiùs, quaſi panem Angelorum, & Sanctorum reliquias; imò & micas è menſa deciduas colligebat.

Lilia Ciſtercienſia. Henriquez tom. 1. Diſt. 5. c. 4.

Chananeæ pro filiæ incolumitate ſupplicanti ſic olim Chriſtus:

Matth. c. 15. v. 26 27. *Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.* Cui illa: *Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa Dominorum suorum:* quasi diceret interprete D. Chrysostomo:

Hom. 9. in Matth. *Non respuo opprobrium, tantùm accipiam vel escam panis. Tu fac quod debetur cani, quia canem me vocas, da mihi micas, ô Domine; factus es advocatus mea postulationis, abnegando promittis.*

Et verò non promisit solùm: sed & re etiam ipsa dedit, & fidem laudavit, & demissionem amavit, & filiam ejus à malo hospite, id est, Dæmone, liberavit. Ait enim: *Fiat tibi, sicut vis.*

Chananeæ huic non absimilis S. Heduingis rara animi corporisque demissione, & fragmenta panis colligebat, emebatque etiam grandi pretio, & micas quasi margaritas colligebat, non ut illa, è mensa domini; sed è mensa servorum Dominæ: quod certè majoris fuit humilitatis: uti & illud, quod subjicio.

Cùm adhuc esset *Ducissa Poloniæ*, ex eo throno gloriæ ac majestatis se ita demittebat, ut de genu oscularetur loca, in quibus stantes, aut precantes viderat religiosos, & suscepto jam Ordinis habitu ac solemniter professa, monialium in choro sedes adibat, & singulis figebat oscula; imò & gradibus ipsis, quibus ascendebant ad dormitorium, & scabellis, quibus ascendebant ad lectulos, quippe quæ sanctum putaret quidquid ex etiam vel pede tantùm attigissent: adeò earum reverens fuit, adeò & contemptrix sui, ratò sanè in eo honoris culmine, demissionis exemplo, quod utinam (uti legunt) sic & imitentur posteri omnes.

Vidisti, Amice Lector, etiam in aulæ fastu demissum animum, & hoc imo cordis affectu; specta & in summo religiosi ordinis gradu; in hoc consistebat Reverendissimus Pater Condren, Oratorii secundus Generalis in Gallia. Hic ex humili de se sensu, demittebat sese non tantùm infra Judæ proditoris pedes, & ipsius Antichristi; sed etiam in profundo inferni infra ipsos cacodæmones, quo nihil est demissius.

Huic suppar erit ea animi demissio, quæ enituit olim in *Andrea Oviedo*, qui primò Societatis JESU in eam à S. Ignatio cooptatus, dein ab eodem primus Gandiensis Collegii Rector, tum etiam Neapolitani, denique à Summo Pontifice creatus Episcopus, & Patriarcha Æthyopiæ, quo in munere sanctè obiit, miraculis & vivus, & mortuus longè clarissimus.

Hic antequam ad Societatem accederet, Deo voverat, ut si repulsam ferret, saltem ad obsequia ultima Coadjutorum Temporalium admitti postularet; quod in tanto Theologo miræ humilitatis fuit: voti autem formula hæc fuit.

Ego Andreas Oviedus, non cum dolo, aut fraude; sed sponte, ac liberè voveo, & promitto Omnipotenti Deo, gloriosæq; Virgini Mariæ, & omni Curiæ Cœlesti, me perpetuo secuturum, & observaturum Ordinem Societatis IESV: quod si verò aliquid obstet, ratione cujus meritò in eorum Societatem recipi non debeam, ipsiq; Presbyteri consueverint recipere aliquos, sub eorum tamen obedientia, pro ministerio domus, coquinæ, portæ, expensæ, aut pro servitio Patrum, & Societatis prædictæ; promitto, & voveo Deo Omnipotenti me futurum unum ex his perpetuum, aut temporalem ad prædictorum Patrum voluntatem. Ita est manu propria. Andreas Oviedus.

SECVNDVS GRADVS HVMILITATIS, est oris, & linguæ.

ET hæc alios atque alios habet gradus, quibus ascendit ad ardua virtutis hujus. Ex his

Primus est, aut nihil loqui, aut certè parum. Et hoc est, quod de Humilitate & sensit, & dixit S. Ægidius D. Francisci Assisii socius. *Humilitas,* inquiebat, *nescit loqui.* Hic quippe humilitatis est genius, silentio se involvir, alios libentiùs audir, quàm se: aut omninò tacet, aut si quando necesse sit loqui, id facit omninò quàm parcissimè: mavult ignorans videri silendo, quàm verbosus esse loquendo. I. Tacet.

In hoc quoque gradu reponi potest & istud, quod ne se quidem nominari patiatur, quisquis ex vero est humilis.

S. Paulinus Nolanus in epistola, quam dedit ad Ævandum rogat quidem ut pro se Deum oret, exoretque; sed nomen suum pronuntiari severè prohibet, additque illud:

Indigni sumus, quorum nomina Domini auribus ingerantur, ne fortè & labia tua immunda fiant, cùm nos nominaveris, & necesse sit os tuum igneo carbone perstringi.

Ecce cur se taceri vetat, quòd indignum se credat, cujus nomen etiam in cœlo audiatur, appelletque ad Dei aures; quodque eo pollui putet etiam dicentis labia, quod denique & eodem polluta mundanda existimet etiam igne. Ecce quæ oris, quæ & linguæ humilitas: & hic primus est illius gradus.

Secundus est, ut si fortè quis carpat, & illud admittas cum silentio, nec excusatum te velis, in eo malè loquax. II. Nunquam se excusat.

Ita fecisse visus est è Carmelitarum Instituto frater Franciscus ab Infante JESU dictus, qui nunquam auditus se excusare: & asperiores reprehensiones, & onera graviora excipiebat summo silentio, appellabatque se *asinum Ordinis*, cui meritò imponerentur onera, quantumvis gravia.

Tertius est, ut injuriosis verbis appetitus ipse, si leas tamen, nec verbulo nocentem redarguas. Et hæc oris humilitas fuit in D. Joanne Eleemosynario, qui à paupere, & mendiculo procacibus verbis lacessitus, ne verbulum reposuit; sed ei benè grandem eleëmosynam dari jussit: adeò & silentii tenax, & injuriæ obliviosus, & charitatis memor fuit. III. De nullo queri.

Quartus, de teipso efferas nihil, quod ad laudem faciat, & alicujus nominis etiam vel umbram. S. Salvius Episcopus Albensis, in excessu mentis, raptusque in Empireum usque, vidit beatas illas Divorum sedes aurn gemmisque nitentes; vidit, inquam, ad tres omninò dies, quos tenuit ea ecstasis, à quibus sibi redditus, ingenuè à se in Cœlis visa retulit. Vix ea protulerat, cùm sui quasi tum memor, memor & humilitatis, quæ sua latere gaudet, exclamavit illicò: *Væ misero, qui occulta illa mysteria revelavi.* At non sine aliquo nævo, non sine graviore etiam pœna, quam statim persensit: Nam & odor ille suavissimus, quem è Cœli regia extulerat, & dulcis in palato gustus, ac relicta suavitas in amarorem versa, & ulcera, ac tumorem impotentis linguæ: adeò Superis, Deoque ingrata extitit occultæ gratiæ, divinique favoris revelatio. IV. Nec se jactare unquam, nec laus. Gregor. Turon. l. 7. c. 1.

Dixit, & altum ingemuit pius Præsul, & in uberes lacrymas excessit, testes utique doloris, testes & pœnitentis animi, cui grande nefas yel aliquid extulisse, quod ad laudem faceret, & aliquam apud alios sanctitatis opinionem ingenerare posset. Adeò hac in parte sobrii, & abstinentes Sancti, adeò secreti retinens oris Humilitas. Et meritò: non raro enim evenit, ut dum Cœli favores lingua liberiore in aliorum aures effundunt, iis illico priventur.

E Cisterciensi familiâ conversus aliquis Angelum alteri è fratribus astantem sæpè viderat, seu ille ad negotia domus foras iraret, seu ad opera domestica sedulus properaret; aderat illi cœlestis genius, ceu comes, ceu etiam Tutelaris, astantem, ut dixi, viderat alius, & B. Hermanno Abbati retulerat, à quo mox audiit illud: *Quia visionem retulisti, nunquam Angelum de cætero videbis.* Et ita factum est, & factum benè, Cœlo judice, & quasi vindice; nec enim facilè patitur ea revelari, quæ in mortales benignius

benigniùs effuderit: sed potiùs amat silentio supprimi, atque occultari. Cujus alia atque alia ratio afferri potest.

Serm. 9. Una, quam effert D. Chrysologus, quia *Humilitas* (uti & virtus omnis) *à Deo genita Cœlum spectat, in oculis agit divinis, & à Deo solo ut glorificetur, expectat: adeoq; spectaculum populi, vulgi laudes, favores hominum, mundi gloriam non requirit.*

Qui enim requireret, cùm sibi sufficiat ipsa, contenta sui? quod vel natura duce agnovit Seneca, cujus hoc effatum:

Sacra virtus omnis, nihil ex se petens, nisi usum sui.

Quod si virtus omnis nihil ex se petit nisi usum sui; certè vel maximè humilitas: quæ ut abscondi amat; sic & detegi erubescit: nec mirum, quia ut
L. de velan. Virgin. scitè Tertullianus: *Ipsum bonum erubescendum est:* Ar bonum longè maximum Humilitas, ideoque
In cap. 4. Cant. *laudabilis* ejus *verecundia*, ut doctè Rupertus ait.

D. Thomas in illud Ezechielis vaticinium: *Nigrescere faciam stellas Cœli*, justos omnes, qui in Ecclesiæ quasi firmamento sunt, componit cum stellis: quod in eo sint, quod in Cœlis stellæ, videlicet *ardentes spiritu charitatis, lucentes verbo veritatis, nigrescentes virtute humilitatis.*

Et hæ sunt potissimæ rationes cur Humilitas *oris*, & se & sua nolit objici oculis hominum, & esse in mundi quasi luce: sed potiùs in abscondito, & obscura veluti nocte, quia côtenta sui, quia verecũda.

V. De se abjectè loqui. Quintus gradus ejusdem Humilitatis, est de se abjectè loqui.

Ita locutus Corianus ille Alexandrinus, probatæ apud Superos humilitatis, de quo illud cœlitus cognovit S. Antonius, se necdum ad illius sanctitatem pervenisse: quod cùm audisset, ad eum illicò perrexit, quæsivitque studiosiùs *Ecquænam bona patraret?* cui ille,

Nil me memini unquam boni egisse, nisi quod summo mane surgens, antequam operi manum admoveam, hæc mihi dico,

In vitis Patrum. *Omnes in ista Civitate à parvo usque ad maximum ob sua benefacta paradisum adipiscentur: ego verò solus ob mea peccata addicar cruciatibus inferni.*

Hæc ille de se humili sensu, cui non multum absimilia, quæ S. Hugo Carthusiansis, Antistes Lincolniensis, qui hæc frequenniùs in ore habuit:
Dionysius Carthusia. in c. 17. Eccles. *Mala mea purè mala sunt, & mea sunt: bona autem mea, non pura sunt, nec mea sunt.*

Hæc ille de seipso, in quem certè cadere potuit illud, quod deinde D. Bernardus:

Magna, & rara virtus profectò est, ut magna licet operantem, magnum te nescias: & manifestam omnibus tuam, te solum latere sanctitatem, mirabilem te apparere, & contemptibilem te reputare. Hoc ego ipsis virtutibus mirabilius judico. Fidelis revera famulus est, si de multa gloria Domini sui, etsi non exeunte ex te; tamen transeunte per te, nihil tuis manibus adhærere contingat.

Et ita contigit S. Hugoni, cui nihil unquam adhæsit eorum, quæ per illum operatus est Deus: quia ea non reputabat sua.

Uti nec reputavit unquam B. Joanna de JESU. Hæc etsi omnium virtutum ferax esset: nihilominus sese vocitabat inutile terræ pondus, quod non
In ejus vita. ferret nisi spinas, & tribulos, nisi orbis scandala, adeòque graviter se dolere aiebat, quòd in ipso aditu religionis limine, non assumpsisset subnomen Ioannæ à miseria. Ex verò enim nihil in se agnoscebat, nihil loqnebatur, nihil jactabat præter *miseriam*, magnam unique à corpusculo miseriam; sed majorem ab animo.

Hæc illa de se ex humili sensu, ex ipsa Humilitate; quæ *oris* dicitur; cujus etiam amans P. Bernardus Colnago è Societate JESU, vir notæ apud nos sanctitatis, hoc sibi vivus Epitaphium conscripsit.

Sum nihilum, nihilumque fui, nihilumque manebo.

Ascendo ad sextum; & ultimum gradum Humilitatis illius, quæ D. Bernardo dicitur *oris*.

Is est, ut de te abjectè loquentes, te irridentes, & subsannantes, non solum insigni patientia excipias: sed & cum ingenti gaudio. quo in genere illustre est illud, quod religiosis suis in exemplum proponere solitus Ioannes Abbas, Præsul eximiæ sanctitatis. VI. De se abjectè loquentes libenter audire.

Adolescens unus aliquis in Philosophiâ discipulus, cùm nescio quid peccasset contra magistri sui placita, primùm acriter increpitur: dein & istud ex illo audit. *Non dimittetur tibi hæc noxa, nisi prius per tres annos, & verba actiora, & injurias, & contumelias æquo animo toleris insigni tui demissione, atque despicientia.* In vitis PP. l. 2. c. 80.

Admisit discipulus hæc magistri sui imperia, audiit, tulitque omnia: dein exacto jam triennio rediit, veniamque supplex petiit.

Discipuli animum, invictamque patientiam amavit laudavitque Philosophus, tum & adjecit illud: *Si tibi ex integro velis remitti hanc culpam; adde & tres alios annos in illa patientiæ ac demissionis palæstra, & iis omnibus, qui te verbis pungentibus, injuriis, opprobriis malè affecerint, da mercedem pro re quasi benè gesta.*

Paruit adolescens, & in hac exercitatione, ceu stadio virtutis, annis tribus iterum decurrit; dein & ad Philosophum regressus, illi sese ut discipulum sistit. Suspexit ille, amavit, extulitque discipuli constantiam, eùmque amplexibus, & osculo dignatus, & culpam omnem remisit, & dignum censuit, qui Athenas (nobilem, id temporis, Academiam) pergeret. Perrexit porrò, & ecce in primo limine occurrit Philosophus, eò loci nominatissimus, qui viso adolescente, eum & dicteriis, & injuriis, & calumniis quàm pessimè excepit: sic enim futuros aliquando discipulos probare solitus, & experiri quo animo essent ad injurias & probra: an demisso, an elatiore supercilio?

Quid hic adolescens? connivere cœpit; imò & subridere, & alacri vultu, blandis oculis, pacatáque mente excipere omnia: stupere Philosophus, & constantiam amare, tum ex eo quærere: *Ecquid rideret?* cui ille: *tres anni sunt, ex quo injurias, probra, contumeliæ à quocunque illatas grandi pretio emo, ac remuneror: jam hominem inveni (& quidem magni inter suos nominis) qui eas gratis mihi donat. Quidni ergò rideam? an non & risus, & gaudii seges amplissima?*

Hæsit attonito similis Philosophus, & novum hunc discipulum illicò suis adscribi voluit; & sic ad illum:

Gymnasium ingredere: is enim est, qui & sit Philosophus, & melioris sapientiæ candidatus.

Hæc suis alumnis referre solitus Joannes Abbas; & inde confisere patientiam, ac humilitatem, ceu geminas sorores, portam aperire ad altiorem, id est Christianam sapientiam, & verò jam inde à nascente Ecclesia aperuerunt, aperientque in ævum omne.

TERTIUS GRADUS HUMILITATIS. est operis.

Non ducam te, Amice Lector, in aviam aliquam incultámque solitudinem, nec in Ægypti desertum aliquod, ut in eo Paulos, Antonios, Arsenios videas, ac contemplaris: neque etiam deflectam ad numerosa, sacraque Deo, ac divinis cultibus Monasteria, ut in illis Benedictos, Bernardos, & alios probatæ sanctitatis viros demireris: neque subibo Virginum Asceteria, ut in his etiam suspicias, & ames grandes animas, & Cœlis ipsis à virtute, à modestia, à demissione sui altiores. Ab his, & illis fortassis & pedem, & animum averteres: crederesque, non posse te pari passu, æquoque pede iti virtutis stadio cum illis decurrere: quia tam illi, quàm illi aut sunt cœlestes homines, aut certè terrestres Angeli:

nec abnuo, ideóque ab illis longiùs abeo, & abire te patior, benevole Lector, teque duco in superbas Principum ædes, & Regum; & Cæsarum aulas, ut etiam in illis consideres, quid rerum tandem agatur; & an etiam in altiores illas domos, & repleta fumosis imaginibus atria, invehatur ea, quam hîc quærimus, animi demissio, & humilitas.

Primùm itaque subi Regum Christianissimorum aurata tecta, & in illis attende, suspice, venerare sub Coronatis Capitibus & Regios simul, & humiles animos, atque ubi aspexeris, imitari stude.

E serie Regum, qui primus occurrit ab animi demissione spectabilis, est Robertus Francorum Rex. Hic in Concilio Episcoporum, cùm advertisset Lamberto Lingonensi Episcopo, viro in paucis docto, & probo, ex eo quòd altiùs sederet, pedes dependere, motus erga eum pietate ac reverentia; surrexit è solio Regio, & pro innata Christianissimis Regibus comitate, suppedaneum ipsemet sedulus perquisivit, quod procul inventum manibus suis attulit, & Episcopi pedibus supponere, non est dedignatus. *Helgandus in ejus vita sub initium.*

Invasit hîc stupor, & propè pudor omnes, qui aderant, ad eam tanti Regis, non dicam urbanitatem, sed & demissionem; ut qui regias manus, sceptro assuetas, & armis, pedibus unius è suis submisisset; ad quem spectare potuit illud Plinii in Panegyrico ad Traianum:

Cui nihil ad augendum fastigium superest, hic uno modo crescere potest, si seipse submittat, securus magnitudinis suæ.

Et ita, non dico Cœli calculo tantùm, sed & hominum probatorum judicio, tum crevisse visus est Robertus, Rex Christianissimus, quia seipse submisit, securus magnitudinis suæ, securus & majestatis; nihil enim huic, nihil & illi decedit umquam ab humilitate. Verum quippe & illud Plinii:

Neque enim ab ullo periculo fortuna Principum longiùs abest, quàm ab humilitate. *Suprà.*

Alter, qui in eodem Christianissimorum Regum ordine visitur ab humilitate planè singularis, est S. Ludovicus, qui in serie Regum fuit, quod in annulo gemma est.

Ut eximia illius in Deum pietas; sic & in pauperes charitas enituit. Vidisses illum posito diademate, imò quasi deposita Regis persona, singulis diebus Sabbathi, flexo genu trium pauperum lavare pedes, abstergere, osculari: tum aquam affundere lavandis eorum manibus, quas & osculabatur, tum etiam accumbentibus mensæ ministrare: denique liberali eleëmosyna donatos à se dimittere, illustri sanè in tanto Rege, & corporis, & animi demissione, quam probavit etiam erga eos, qui ei erant à cõfessionibus, si quando enim coram eis consedisset, advertissetque vel ostium, vel fenestram apertam, illicò è loco confessionis surgere, & hanc, & illud claudere, ut in eo demissionis officio Confessarium præveniret: cumque moneretur, non esse Regis illud: modestè, & candidè respondebat: *Carissime, vos estis Pater: & ego filius, & ideò hoc facere debeo.* *Guilielmus de Naugis l. de rebus ab eo gestis*

Regiæ profectò voces, & dignæ Christianissimo Rege, qui in Vicariis Christi Christum ipsum agnosceret, ac veneraretur; regia profectò fide, aegia & humilitate, quam etiam suspicere, & amare licebit in Augusto Cæsare, Ferdinando II. gloriosæ memoriæ.

Hic cum bona, & cum mala fortuna compositus, & utriusque semper victor, præclara posteris Austriacæ fidei documenta, exemplaque reliquit; inter quæ non infimum erit, quod subjicio, & accepi à R. P. Rosmaire, natione Belga, patria Mechliniensi.

Erat ille tum temporis Serenissimo Duci Neoburgico à Confessionibus, & ab eodem Viennam ad Cæsarem missus. fortè tum æger, & cubiculo, & lectulo affixus jacebat R. P. Lamormannius, Imperatoris Confessarius, cùm suffectus ad tempus sacerdos ille noster, qui & Sacrum in aula de more faceret, & Cæsari aures daret, cùm eas exegisset.

Igitur die quâdam è sacello evocatus ad conclave Cæsaris, ab eodem benignè exceptus, & jussus excipiendæ confessioni ad oratorium considere. Sed ô malum! vel potiùs, ô commoda magni boni, exempli & rationis occasio! deerat enim illic sedile: quod ut advertit Imperator, alterum, quod ex adverso erat, quærit, manu prensat, attollit: prensat, & attollit sacerdos. Hic orta lis, & pia quædam contentio, quis è duobus sedile tolleret, & in opportunum locum deferret. Dum id officii suo quasi jure deposcit sacerdos ille noster, & ex adverso, illud humili, & verè Christiana, hoc est Austriaca pietate, sibi uni servatum vult Cæsar, qui tandem evicit. adjecitque illud dignum cedro:

Sede tu Pater, & caput obtege. Ita enim factum oportuit: quia in hoc tribunali, tu judex, & ego reus.

O plenas fidei voces! ô religionis avitæ testes! ô dignas tanto Cæsare! ô transmittendas in Posteros omnes, & longè futuras ætates, quæ ab illo discent, quid de sacro illo tribunali, & sentire, & loqui debeant; quid etiam addiscere ex tanto Cæsare, quid, inquam, & fidei simul, & humilitatis. dixit aliquando Seneca:

Et hæc summæ magnitudinis servitus est, non posse fieri majorem. *Lib. 1 de Clementia, c. 8.*

Invenerunt Reges Christianissimi, invenerunt & Augusti Cæsares in summa illa sui magnitudine, quî fieri possent minores, videlicet abjiciendo seipsos ad ea, ad quæ via etiam famuli, & de communi luto homines. Ab illis disce, Mi Lector, quid te moliri oporteat: Nempe humilitatem amare, colere, & omni animi contentione quærere; & quidem primò eam, quæ est *cordis*, in humili abjectoque de te sensu. Deinde eam, quæ est *oris*, & *linguæ*, semper abjectè de te loquendo; & ut alii etiam loquantur, amando. Denique & illam, quæ est *operis*, demittendo teipsum ad vilissima quæque vel exemplo Regum, & Cæsarum; vel quod longè maximum est, exemplo Christi, in cujus femore scriptum, *Rex Regum, & Dominus Dominantium.* Et tamen ut is esset, ad discipulorum pedes, imò & Judæ proditoris, sese demisit. Et hoc in vivis ab illo Humilitatis exemplum, nec absimile etiam ab eodem jam Cœlis addito cernitur.

Mirabile enim illud: sed verum tamen, quod Henriquez Cisterciensis Ordinis Historiographus, Christum è Cœli regia delapsum, B. Godefrido, sacristæ, & monacho Villariensi lavisse pedes, nec dedignatum id officii, etiam ex sinu (ut ita dicam) beatitatis, ut & tu eadem non dedigneris obire in valle miseriæ, & infelicitatis. *Lilia Cisterciensia. Dist. 3. c. 63.*

CONCLUSIO.

Humilitas via ad sublimitatem.

Beatæ Elisabethæ, Schonaugiensis Cœnobii quondam Abbatissæ, in finibus Trevirensis Diœcesis, in excessu mentis objecta hæc species: *Lilia Cisterciensia. Tom. I. Dist. 3. c. 2.*

Mons erat excelsus, & planè arduus, cœlesti tamen luce conspicuus, à cujus imo ad summum aperiebantur quasi tres viæ.

A dextris viridis erat; à sinistris purpurea; media coloris hiacynthini, qualis esse solet Cœli serenioris.

In vertice montis ad summum viæ mediæ, stabat vir augusta specie, & majestate verendus, cujus facies nitebat, & radiabat velut æmula solis, oculi micabant stellarum instar, tunica hiacynthina defluebat ad imos pedes, in ore erat gladius utrâque parte acutus, in dextrâ clavis, in sinistrâ sceptrum. *Tres in Cœlos viæ.*

Et hæc

Et hæc ipſo die Pentecoſtes, die ſacro, die benè ominato, propoſita eſt imago.

Hanc dum uſurpat oculis, & mente recolit B. Eliſabetha, ecce illi ſeſe viſendom objicit Angelus, uuq; futurus interpres oblatæ viſionis; hæc enim illi:

Mons iſte præcelſus eſt Beatitudo, ad quam ficti, natique mortales omnes.

Lux illa aurea, quæ montem ambit, ac veſtit, eſt ipſa claritas, & ſplendor luminis gloriæ.

Viæ illæ tres, quæ in montem illum ducunt aſcenſu planè arduo, ſunt tres Electorum viæ, è quibus.

Prima, quæ eſt coloris viridis, & ad aſpectum amœniſſimi, eſt *Via activa*, qualis in religioſo ſtatu eſſe ferè ſolet Laicarum ſororum, quæ in officiis *Marthæ*, id eſt humilibus, atque abjectis exercentur: & hæc illis via, qua pergunt in ſublime.

I. Humilitatis

Altera, quæ eſt media, & coloris hiacynthini, id eſt cœleſtis, eſt *via contemplativa* rerum divinarum, qualis ferè in religione eſt eorum, & earum, quæ choro, & cœleſtibus laudibus decantandis vacant, atque diſtinentur. Et his in ſublime fit via pennis altiſſimæ contemplationis.

II. Orationis.

Poſtrema, quæ eſt purpurei, & ſanguinei coloris, eſt *via Paſſionis*, qua gradiuntur Martyres, grandes animæ, fortia pectora, heroës inclyti, qui ſanguine, Dei aut Religionis gratiâ effuſo, ſibi viam moliuntur in Cœlorum ardua.

III. Martyrii.

Et hæ ſunt electorum viæ omninò tres: Vir autem ille, cujus facies luce, ſplendore, radiis, ſolem vincit, eſt Chriſtus, candor lucis æternæ, imago Patris, & ipſe ſplendor divinæ claritatis, id eſt, æterni Patris.

Oculi micántes, eſt ejuſdem aſpectus in electos, quos dum contuetur, ſimul & cœleſti luce, & benignioribus divinæ gratiæ influentiis perfundit.

Gladius in ore, eſt Chriſti, Judicis ſententia, quæ aliquando in reprobos, ceu gladius diſtringetur.

Tunica Hiacynthina, eſt ipſa Chriſti Humanitas, caróque Virginea, è Virgine ſumpta, ſine virili congreſſu, altiore videlicet afflatu Divini Spiritus, adeóque quodammodo cæleſtia tota.

Clavis, quæ in dexträ eminet, eſt poteſtas aperiendi beata Divorum atria, cœleſteſque portas.

Denique *Sceptrum*, eſt Regia, quæ in Chriſto erat, poteſtas.

Et hæc objectæ tum viſionis interpretatio, ex qua ad rem meam illud tantùm deduco, quod mihi pro Coronide propoſui, Humilitatem eſſe primam viam, quæ ducit in ſublime.

Ut pugnem tecum authoritate, Amice Lector, teſtem adduco D. Auguſtinum, cui humilitas eſt via in Cœlum; ſic enim ille aliquando: *Tutam, verámque in Cœlum viam molitur Humilitas.*

Lib. 16. de Civit. Dei. c. 4.

Teſtem & D. Bernardum, qui hæc olim ad ſuos è pulpito, hæc modò è Cœlis ad nos: *Deſcende, ut aſcendas; humiliare, ut exalteris. Hæc enim ad ſublimitatem via, & non eſt alia præter ipſam: qui aliter vadit, cadit potiùs, quàm aſcendit.*

Serm. 2. de Aſcenſ.

Teſtem & Chryſoſtomum, oratorem aureum, cui humilitas *currus* eſt. Sic enim aliquando ad ſuos, *Sedebis in curru humilitatis, qui te in Cœlum ſuſtollit, qui equos habet alatos.*

Hom. 40. in Epiſt. 1. ad Cor.

Teſtem denique & D. Umbertum, cui humilitas eſt *ſcala*, per quam facilis in Cœlos eſt aſcenſus; ſic enim de illa: *Scala eſt ad cœleſtia nos ſublimans.*

Cap. 57 de Humilit.

Sed authoritate pugnatum ſatis; certemus & exemplis: his indubiè manus dabis, & diſces tam in hac vita mortali, quàm deinde in immortali, humilitatem viam eſſe in ſublime.

A Liberio Pont. Max. ad Concilium evocatus S. Hilarius, Pictavienſis Epiſcopus, id unum ſpectavit, quæſivitque impenſiùs, ut in ſacratiore illo conceſſu cederet omnibus, eſſetque in poſtremis, & quidem (quod inſignis reverentiæ fuit, ac demiſſionis) ſtaret ipſe, conſidentibus aliis: & certè ex voto ſic ſtetit. At Divina providentia diu ſtare non eſt paſſa; mox enim, quæ vicinior erat terra viſa paulatim intumeſcere, attollique, ac formari in modum ſcabelli, in quo, ceu curru quodam Humilitatis, conſideret S. Præſul, quem eo miraculo Deus ab imis ad ſumma duxit, ut omnibus in eo Concilio & honori, & amori eſſet, & ſtupori, ſimulque poſteris omnibus documento, humilitatem viam eſſe ad ſummâ, ad honores, ad famam, ac nominis exiſtimationem, ad ſacros denique plauſus etiam in hac aurâ mortali. Demus aliud, quod etiam in aliâ immortali.

Dabitur illud in D. Franciſco Aſſiſio. Needum hic terris vivere deſierat, cùm ecce viro in paucis religioſo, & ſancto, viſum eſt aperiri Cœlum, & patere Divorum atria, atque in his thronus ſublimis ſitus medios inter Seraphinos, ſunt illi altiſſimæ Cœlorum Intelligentiæ, & Beatos inter Spiritus, & amore in Deum eminent, & gloriâ ſimul, ac beatitate.

Hæc dum mentis oculis contemplatur, ac ſuſpicit; audit & illud è Cœli regia: *Hæc ſedes parata humili Franciſco.* D. Bonaventura in ejus vita.

Erant in terris Coronata Capita, erant & Inſulata; & horum nulli, quod ſciamus, parata in Cœli vertice ſedes media Seraphinos inter; ea nimirum uni Franciſco ſervata, & quidem *humili.* Superbis illis, aliíque ſpiritus hominibus omninò nulla, ne in infimo quidem Cœlorum ordine.

His relictæ coronæ, ſolia, throni; ſed in terris: in Cœlis autem ne angulus quidem, ne ſcabellum ad pedes abjectum.

I modò quiſquis es, altos indue jactáque ſpiritus: ab his certè non ibis in ſublime, non tolleris in Cœlorum atria: ſed potiùs prono ac præcipiti lapſu ad ima demergêris: Ne porrò ſic mergaris, age, abjice te ad infima. Ita ſe abjecerat Franciſcus ex vero *humilis*, qui etiam à ſociis viſus in curru igneo miri ſplendoris in ſublime tolli. Wadingus in Annal. Mino. tom. 1.

Credidiſſes Eliam alterum, & certè à Charitatis ardore Elias erat: ſed quantò ab hac altior, tantò ab Humilitate abjectior.

Altitudinem porrò, ac ſublimitatem oſtendit etiam illud, quod in fœlici illius è vivis exceſſu ſpectavit frater Jacobus à Laude (qui & ipſe Aſſiſii obiit miraculis deinde clarus) ſpectavit, inquam, D. Franciſci animam ſub ſpecie fulgidæ ſtellæ, à candida ſubvectam nubecula in Cœlos inferri eo ipſo momento, quo è corpore exceſſerat. Tom. 1. ſup. Anno 19.

At cur, inquies, in ſtellæ formâ, cur & ſubvectæ à nubeculâ?

Eſt nubecula humilitatis ſymbolum, & hæc D. Franciſco, ceu ſtellæ novæ, pro curru fuit, quo in Cœlos eveheretur, adeò verum illud, quod initio mihi propoſui, humilitatem viam eſſe in ſublime. Addo etiam & ſtatum vitæ humilem, qui ſcilicet longius abeſt ab omni honoris faſtu ſeu profano, ſeu etiam ſacro.

Hubertus Morinenſium Epiſcopus, dum poſt horas matutinas orationi vacat impenſiùs, petitque ut ſi fortè Deo diſpliceret, quòd eſſet Epiſcopus, dignaretur illi aperire. hanc de Superis vocem excepit à bono Genio: *Librum vitæ legi, & relegi, & Hubertum Epiſcopum non inveni.*

Audiit Hubertus, nec mora ab Inſula, Pedoque longiùs abiit, atque in D. Bertini, abjectionem monachi habitum induit; ratus omninò, quod erat, in religioſo, id eſt humili vitæ ſtatu, Libro Vitæ faciliùs & certiùs inſcribi, quàm in eminentiore dignitatis gradu.

Quod ipſum à felici obitu indicatum voluit Religioſus alius notæ ſanctitatis, qui cùm in Epiſcopum

electus esset, omninò detrectavit, ac deinde uni è familiaribus apparens dixit: *Si de numero Episcoporum fuissem, de numero damnatorum jam essem.*

Maneat ergò indubitatum illud, Homilitatem viam esse ad sublimitatem, & quidem in Cœlis summam.

B. Vrigman, Dominicanæ familiæ sidus illustre, cùm nusquam sibi congruum locum, quàm in profundissimo inferni, sub ipso Lucifero reperire posset, eóque se ex humilitatis sensu aliquando demisisset, accepit hanc vocem è cœlo lapsam: *Vrigman citò huc ascende ad thronum altissimum in Cor Dei Patris.*

Quid eo ascensu amantius? quid altius? quid divinius? Certè nihil amantius, quia in Cor ipsum Dei Patris. Nihil altius, quis ad thronum altissimum. Nihil denique divinius, quia in Cor Dei, hoc est in ardentissimos ejus amores.

Et hæc ab humilitate est merces, hic & ascensus, cui non multum absimilis est ille, quem adiit S. Gertrudis. Hæc cùm aliquando pronunciasset indignam se esse, quam terra sustineret, etiam, ut aiebat, miraculo, à Deo hoc illi dictum: *Ipsos cœlos anhelare ad felicem illam horam, qua ejus pedibus se possent substernere.* *Lib. 1. vitæ c. 12.*

Amant nimirum cœlestes orbitæ, amant & ipsa sidera, ceu cœli gemmæ, amat ipse Sol, & Luna, istorum orbium, ceu vasti corporis, oculi; amant, inquam, atque gestiunt, humilium pedibus substerni, & quodammodo subjacere.

TRACTATUS
DE ARDENTIORE
ANIMARVM ZELO.

NE me damnes, Amice Lector, si calamum ducam in argumento satis trito, & obvio. scio quod in legendo melle solent apes; involant hæ in amœna prata, in fœcundas floribus areolas, & modò his, modò illis insident, & succum exugunt, quem deinde in mel convertunt suavissimum, opplentque alvearia; quæ non ideò damnabis, quia deforis aliqua petuntur, quibus replentur. Sic nec me argues aut damnabis, si pauca ex aliis delibem, ac deinde de meo etiam addam plura: erit illud laboris non exigui: hoc industriæ nostræ, pro qua moveatur

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Tabescere me fecit zelus meus.* Psalm. 118. vers. 139.

§. 2.

Quis ille zelus?

Quid illud tabescit? PRiusquam delabar ad propositas mihi quæstiones, verbulo notari velim, quid innuat ea vocula *tabescit.* In hac plus hæret Interpretum labor; dein in alias atque alias abit explicationes.

S. Hieronymus vertit: *Consumpsit me zelus meus*, hoc est vires omnes & corporis, & animi absumpsit; tanta in eo vis, tantus & ardor.

Alii exponunt, *Dissipavit*, id est, in alias, atque alias curas distraxit, nec suum voluit esse animum, nec in se, nec sibi vivere, & spirare; sed aliorum commodis, & bono spirituali; adeò sui prodigus est zelus ille divini honoris, & cultus.

Nonnulli, *Succidit*; ut falce succiditur planta, vel herba virescens; & sic succisa exarescit: sic & animus zelo Dei plenus quasi succiditur, & exarescit totus.

Alii, *Contristavit*; hoc est, gravi mœrore affecit; nec enim gaudere potest mens diviniore zelo occupata, cùm alienos videt à Dei nutu, ac voluntate.

Alii, *Oppressit*, ceu incumbente quadam mole.

Alii denique, *Enecavit*: hoc est, dum alios ad immortalem vitam allicit, parat, urgetque: nec assequitur quod operosè molitur, vitam hanc mortalem propè amisit. Tanta vis est zeli in mortem, vel in vitam; si *fortis ut mors dilectio*; fortis & zelus.

Et hæ versiones ex alia, atque alia hebrææ vocis notione manârunt, adeò dives, & fœcunda est hebræa vocula etiam vel unica.

Ea est *Tsamath*, quæ omnes illas interpretationes paritur, aliasque iis affines, quibus addo illam, quæ est à voce græca, ἐξέτηξε, idest *liquefecit*: ut enim cera solet à facie ignis: sic totus liquefiebat David à zelo illo ardentiore, & hoc, ut ait, *quia obliti sunt verba tua inimici mei.* *Psal. 118. v. 139.*

Descendo ad eam, quam mihi proposui quæstionem. Ecquis ille zelus? *Quid sit zelus?*

E Sanctis Patribus, & Scripturæ Interpretibus vix invenio, qui Zelum pressiùs definiat ex arctioris Philosophiæ legibus: describunt propè omnes ex prà quadam oratoriæ artis licentia, ex illis, & ipse in præsentia describam.

S. Dionysius Areopagita Summi Numinis zelum appellabat *amatorium quendam impetum. Amatorium* quidem, quia ex amore nascitur, veluti nobilis, & primus illius partus; *impetum* autem, quia non leniè, non segniter fertur, sed summâ vi, summâ celeritate, summo & impetu. *De divin. nom. c. 4.* *I. Amatorius impetus.*

D. Ambrosio. Zelus *est Charitas*; non quidem in seipso; sed in fonte, sed in origine: zelus enim profluit à charitate in Deum; si Deum aspicit, si illius gloriam, illius cultum spectet: sin autem proximi bonum, ac salutem, procedit à charitate in proximum, velut à suâ origine: hinc illud ejusdem S. Doctoris: *Qui non zelat, non amat.* *II. Charitas. In Psal. 118.*

Aliis zelos in Deum, & proximum, dicitur quasi *Charitatis apex*, quia nobilissimus actus est, qui ab ea dimanat.

Divo Thomæ, Angelico Doctori, Zelus *est ardor, & intensio charitatis contrarium repellentis*, personæ videlicet amatæ injuriam: nec enim ferre potest, quisquis eam amat; ut repellat, ac longè propulset, est necesse. *1. 2. q. 28. art. 4.* *III. Ardor.*

D. Bernardo, Zelus *est intima quadam stimulatio Charitatis, piè nos sollicitantis æmulari decorem domus Domini, fraternam salutem, incrementa lucrorum ejus, incrementa frugum justitiæ ejus, laudem & gloriam nominis ejus.* *IV. Intima stimulatio.*

Hugoni de S. Victore, Zelus *est fervor animi ad compassionem naturæ, & ultionem culpæ, & devotionem gratiæ proni. Zelus itaque utiliter flagellat servum, salubriter corrigit filium, sollicitè, atque feliciter servat conjugium; servum ultione, filium compassione, conjugium devotione.* *V. Fervor animi.*

D. Augu-

VI. Comestio.

D. Augustino, Zelus est veluti quædam comestio, & violenta quasi devoratio illius, quem invaserit: sic enim de illo ad Christianos olim, modò etiam ad nos:

Tract. 10. in Ioan.

Vnumquemque Christianum zelus Dei comedat, ut, quantum in eo est nihil perversi patiatur. Vides fratrem currere ad theatrum, probibe, mone, contristare: si zelus domus Dei comedit te. Vides alios currere, & inebriari velle, & hoc velle in locis sanctis, quod nusquam debet: probibe quos potes, quibus non potes, blandire: noli quiescere: tamen, si amicus est, admoneatur leniter; uxor est, severissimè refrenetur; ancilla est, etiam verberibus compescatur.

VII. Sacrificium & mors.

D. Paulo, Gentium Apostolo, Zelus est veluti quoddam *sacrificium*, & spontanea immolatio, qua zelo animatum mens occupata, quotidie se Deo immolat, & quasi ad aras cadit nobilis zeli victima.

C. 2. v. 17.

Et ita cecidit D. Paulus, qui hæc ingenuè de seipso ad Philippenses: *Immolor supra sacrificium, & obsequium fidei vestræ*; & sic ad Corinthios: *Quotidie morior per vestram gloriam fratres.*

1. Cor. c. 15. v. 29.

Fuit illud in Apostolo profusæ in proximos charitatis, quorum bono, & saluti sese quotidie Deo devovebat ad aras sacratiores, & ad illas accidebat, veluti grata Superis victima: cui volupe erat sic cadere, sic emori, ut suo casu surgerent alii, & sua veluti morte viverent; viverent, inquam, Religioni, ac Deo.

VIII. Vita Dei.

In Ps. 118. Serm. 18.

D. Ambrosio, ad quem redeo, & in quo has Zeli descriptiones finio. *Zelus Dei vita est.* Quid amplius? quid excelsius? quid divinius dici potest? Certè, qui *Zelum Dei vitam* esse dixit, omnia dixit. Dixit enim Deum esse, quia Dei vita, Deus est.

Quòd si Deus est, necessum profectò est, ut qui Dei zelum induit, & Dei quoque vitam induat, & veluti Deus sit, non quidem essentia, & natura (quod adynaton) sed aliqua cum illo vitæ communione, & participatione. Et hoc bonæ menti stimulo esse debet, ut eo divinæ gloriæ zelo totus inardescat.

§. 2.

Quotuplex ille Zelus?

APud Authores probatos, & sacræ Scripturæ Interpretes triplex est.

Zelus divini honoris

Primus est studium vehemens, & ardor quidam igneus, promovendi divini Numinis gloriam; cognitionem, amorem, & cultum.

Is fuit in S. Ignatio, minimæ Societatis nostræ Fundatore, cujus hoc solemne lemma fuit, *Ad majorem Dei gloriam*, Hoc illi in corde, hoc in opere fuit. Dei sui gloria, veneratio, cultus.

Hinc in constitutionibus ad singula quæque capita repetitæ illæ, & similes voces, *Majorem Dei gloriam, majus Dei obsequium semper spectando.* Hoc scilicet unum illi erat in oculis, hoc in amoribus, primisque curis.

Ab hoc porrò zelo, ceu entheo quodam ardore, facies illi lucere non semel, atque ardere visa, etiam à S Philippo Nerio, qui se tantæ lucis, tanti & ardoris oculatum testem prædicare non desistebat.

Maffæus in ejus vita.

Ab hoc zelo dum publicè immortali Deo sacrificium offerret, globo ignis in caput incidente, ardere visus est; flammâ sursum redeunte, atque ut ita dicam, victimam referente ad ipsum Numinis solium, cui scilicet immolabatur.

Is quoque fuit in S. Teresia, quæ majorem Dei gloriam in omnibus quæsivit, atque solemni voto ad hoc se obstrinxit; quod ante illam, nullus quod sciam Sanctorum fecisse, est auditus.

Hoc porrò votum, dum in Teresia, ceu sponsa amat cœlestis Sponsus, è Superum regiâ Angelum emisit, vultu mirè decoro, qui jaculo ignito ejus cor trajiceret. Et porrò sic trajecit, ut æstuaret, ut colliquesceret tota: maximè verò, cùm ex illo etiam excepit voces illas amabiles, suaves, divinas, quibuscum dexteram ei porrigens: sic ad illam:

Aspice clavum hunc, qui te sponsam meam ex nunc fore significat. Honorem deinceps meum quæres, non modò ut Creatoris, Regis, ac Dei tui, sed ut vera sponsa. Iam meus honor, tuus est; tuusq;, meus est.

Hæc illi Christus, ceu Sponsus Cœlestis, qui etiam ei hanc mentem injecit, semper agendi quod Deo gratius foret atque acceptius, ad quod etiam se voto obligavit: ut hunc animi sui ardorem, & divini cultus zelum, in se accenderet magis; atque in aliis deinde promoveret.

Ejus indicia duo.

Ad hunc porrò divini nominis zelum spectant duo, quæ etiam illum produnt.

Primum est, illatis Deo injuriis, & convitiis magis lædi, quàm suis; imò suis non tangi; sed dumtaxat Dei: quo in genere mirè excelluit S. Ignatius.

Subierat aliquando cogitatio, quis sibi sensus foret, si Deus pro supremo dominio, quod habet in omnes creaturas, se inferni carceribus atque ignibus æternùm addiceret, etiam sine culpa. Quis tunc sibi sensus? & quod in eo statu grandius malum?

An angustiæ inferni carceris? an horror æternæ noctis, ac tenebrarum, an edaces flammæ, & ignes æterni? an pæna damni? an verò jactæ in Deum (amores unique suos) injuriæ, convitia, blasphemæque voces?

Ubi hæc apud se tacitus reputare S. Ignatius; tum illud resolvere, & certum habere, prima illa pro nihilo ducere præ ultimis, & hoc ideò, quia illa, ut mala sint; at Ignatio soli mala sunt; hæc autem mala, etiam Deo suo, amori suo. De malo autem suo non dolere fixum erat: at de malo Dei, quàm maximè. Ecce quis illi zelus divinæ gloriæ, & boni (ut ita loquar) divini.

Juvat hìc exscribere, quæ in membrana ipsemet aliquando annotavit.

Duabus, inquit, *rebus, defixus hærebam: altera quæ ibi supplicia mihi forent luenda: altera quibus ibidem, quantave Dei nomen convitiis peteretur. Ac priori quidem nihil adeò moveri me, neque terreri sentiebam: Cæterùm audire illas divinissimi Numinis injurias, id demum me magnoperè sauciabat.*

Hìc siste, Mi Lector, hìc oculum fige. *Sauciari* se dicit Ignatius, & quidem magnoperè, Dei sui injuriis: at inferni suppliciis *nihil moveri*; imò *nec terreri.* An non ille Amoris, an non Zeli divinioris est excessus?

Bollandus in ejus vita 4. Ian.

Huic affine aliquando legi in vitâ, gestisque B. Angelæ de Fulginio. Hæc aliquando de seipsa candidè audita est dicere:

Quod si certissimè scirem me damnandam, nulla ratione possem dolere, nec minùs laborarem, nec minus studerem orare, & honorare Deum, nec in ejus amore intepescerem.

En zelus divini cultus, labor, orationis studium, Dei honor; imò & amor. quem redderet in terris, & in hac vita moi tali, si fortè non posset in inferis, & in tota quanta est æternitate.

Alterum indicium divini cultus, ac zeli, est, eos, qui in illum aliquando peccant, & verbis perstringere, & pœnis etiam acrioribus multare; & hoc illustri sanè zelo, quem in domesticis, atque administris Eugenii, Pont. Max. requirebat S. Bernardus, qui sic aliquando ad illum: monet enim ut eos asciscat sibi in domesticos, qui zelo bono ferveant, & sic ait:

Lib. 4. de consideret. sub medium

Sint illi qui Regibus Ioannem exhibeant, Ægyptiis Moysen, fornicantibus Phinees, Eliam Idololatris, Elizæum avaris, Petrum mentientibus, Paulum blasphemantibus, negotiantibus Christum. Qui vulgus non spernant, sed doceant; divites non palpent, sed terreant: pauperes non gravent, sed foveant: minas Principum non paveant, sed contemnant.

Producit in medium S. Præsul eos propè omnes, qui vel in antiqua lege, vel in ipsa Evangelii luce, zelum prodiderunt in eos, qui ausu planè temerario, Supremi Numinis honorem violârunt, aut aliquo insigni scelere se contaminaverunt: in quos facto impete incurrerunt; quasi vindices violati divini Nominis. Quod sanè zeli fuit illustrioris.

II. Zelus salutis Animarum. Venio ad alterum Zeli genus: est illud ardens desiderium, & conatus arduus ad procurandam omni ratione salutem Animarum.

Digna fuit, quæ iret in Posteros omnes laus illa, quam B. Fulgentius Thrasimundo impertit, quod scilicet *magis desideraret Animæ spatia dilatare, quam Regni*. Nimirum hoc regii fuit animi, urbem omnem amore, & studio circumferre, & aurea velut catena secum in Cœlum velle attollere, quod zeli altioris, & regio fastigio altioris.

Quæ Thrasimundo data laus, data gloria: Eadem & D. Ludovico, Francorum Regi longè sanctissimo dari ex merito potuit.

Urbs *Tunarum*, est Africæ facilè princeps: ejus Rex in fidem Christianam satis propensus, legatos miserat ad Divum Ludovicum; dies erat S. Dionysio sacer, in quo unum magni inter suos nominis Judæum levabat de sacro fonte: & hoc in æde S. Dionysii, Galliarum Apostoli, ubi peracta baptismatis solenitas, sic ad Legatos Rex Christianissimus:

Dicite ex me vestro Regi, ac Domino, quod ego illius salutem iis votis, eoq, amoris æstu & optem, & ardeam: ut omninò vellem reliqua mihi vita detineri in carcere Saracenorum, & ibidem privari omni luce hujus, ac solis usura, ut & ipse Rex vester, & natio omnis illi subjecta, Christianæ Religionis ac fidei lucem aspiceret.

Ita Guilielmus de Nangis, illius ævi scriptor accuratus. O Regias! ô Christianas! ô Apostolicas voces! ô vota digna Rege Christianissimo! digna Ludovico, id est imprimis Sancto: optabat ille Animæ spatia dilatare, & è Gallia, Regno florentissimo, & cogitatione, & amore, & piis votis excurrebat in Africam, vastissimas illas, incultasque regiones, non ut dilataret spatia Regni; sed Animæ, sed Fidei, sed Religionis, sed Christi.

Utque assequeretur illud, etiam cœlo propitio, faventéque Numine, cùm suus esset, ac liber, & in oculis, ac luce clarissimi opulentissimíque Regni, optabat etiam in reliquam vitam intra carceris unius angustias latere, orbarique communi etiam omnibus luce, ac sole; vel eo tantùm, ut fidei lumen videret Africa. An non illud Regii est animi; an non etiam zeli Apostolici? est enim verò, & quidem ejusmodi quod tota quanta, quanta est, commendabit & mirabitur æternitas.

Ecclesia primùm enascens amavit latum illud, atque effusum cor Apostoli, quòd cœlestem quandam habuit expansionem, & amplissimo sinu caritatis orbem propè universum complecti potuit, atque coercere, cujus testes fuerunt eæ olim ad Corinthios voces: *Os nostrum patet ad vos, ô Corinthii. Cor nostrum dilatatum est.* Nimirum illud est

2. Corint. 6. Apostolici muneris, & animi, cor ad omnes omninò dilatare, ut omnes Cœlo lucretis, & Christo, *Est & magni, ac singularis meriti* (ut rectè Salvianus) *non solùm ipsum labe non pollui; sed providere etiam, ne unquam*

Lib. 7 de Gubernat. *alii polluantur. Procurator enim est quodammodo salutis humanæ, qui non tantùm id agit ut ipse bonus sit: sed efficere hoc nititur, ut alii mali esse desistant.*

Et ita effecit aliquando Eugenius, Antiochiæ Syriæ Antistes. Is abibat aliquando Antiochia in

Chronicon Alexandr. Olymp. 282. proximum oppidulum cum duobus religiosissimis viris; & ecce quidam natione Judæus sese comitem illis adjungit: Eugenius pro eo, quo fervebat animarum zelo, perfidi hominis impietatem quà monitis, quà disputatione gravissimâ pervellere cœpit. Verùm Judæus, cùm partim omni mente conniteretur, & insultaret, partim etiam hominis doctissimi oratione urgeretur, improbo sanè postulato, & audaci, campum aperuit sanctissimo Præsuli, in quo zeli sui magnitudinem explicaret.

Cùm enim fortè incidisset in serpentem in media via mortuum, fœda, & horribili specie, Judæus ut veritatis vim, propè jam in victoria triumphantis, eluderet. *Agite*, inquit, *si anguem hunc mortuum comederitis, nec moriamini, Christianus fiam.*

Quid hic Eugenius? agitari se sensit, & in varia distrahi, dum unà ex parte horret animus, & refugit teterrimum, obscœnumque pabulum: & alterâ ferit mentem emortuæ animæ vita, & hominis salus, cui pro zelo suo consultum cupiebat.

Quid igitur? inter nauseantis stomachi luctam, & zeli divinioris impetum est pugna, & quidem acerrima, in quâ tamen vicit pietas, vicit amor, & lucrum etiam unius tantùm animulæ.

Continuò enim cultrum rapit Eugenius, dividit angnem in tres partes, dat duobus sociis duas, sibi tertiam asservat. Edunt pariter excellenti & invicta caritate, nihilque superfuit, nisi obstupefacti eo facinore Judæi, primò ingens admiratio, tum ad Catholicam Religionem conversio.

Quæ tibi mens? quæ cogitatio, Amice Lector? vides animæ perituræ zelum, vides amorem omni Theriaca potentiorem, victoremque veneni, & mortis. Vides homini Dei venenum super mel dulce, potabili auro salubrius, & Cleopatræ stillantibus gemmis pretiosius. Vides erecta zeli & animarum trophæa. Vides, inquam, & laudas, & miraris: sed ne intra laudem, & admirationem cogitatio amorque sistat: ad imitationem descende, & zelum illi suppárem indue, nec veneno vinci te patere, nec vulnere; imò nec ipsa morte.

Certè neque hac, neque illis vinci se patiebatur S. Arnulphus Cornibout, Asceta Villariensis, qui tantâ pietate peccantium erratis condolebat, ut diceret se membratim velle discindi, tantùm ut peccatores, vel ignorantiæ, vel infidelitatis tenebris involuti, ad veram lucem (qui Christus est) aliquando converterentur.

Et hic fuit zelus excelsæ mentis, hic ardor alienæ salutis, hæc divinæ gloriæ *dilectio, fortis ut mors*; imò & ipsa morte fortior.

Quidni enim morte fortiorem appellem, quæ etiam in ipsa propè morte vires facit, ut alteri gratiam donet, ceu meliorem animæ vitam.

Quo in genere, hoc, quo vivimus ævo eminere visus fortissimus Athleta Christi, ex Ordine D. Augustini, & Ecclesiæ Japonicæ lumen augustum. Nomen Authori excidit: at non cœlo, & Deo.

Hic, cùm ad palum pro fide cremandus staret, jamque ustularetur, inaudiit, nescio quem è rogo vicino confessionis copiam implorantem, nimirum, ut puriorem hostiam Deo in sacrificium offerret. Quid hic expectas, Benevole Lector? quid fecisse opinaris? palúmne suum deseruisse, ut adesset confitenti? at hoc erat defectionis calumniam ultrò quærere: hoc paganorum sibilis ansam dare. Denique, ut illa neglexisset præ desiderio opis ferendæ, tamen quomodò pedem extulisset? quomodò se ad alium contulisset ipse semitostus? verùm quid non potest, quid non audet incensa caritas & ardeps animatum zelus? & semiustus pedem firmavit, & ad alienum rogum se contulit, & aures confitenti dedit, flammas interea ore pleno combibens; demumque rediit ad palum suum, ubi se in trophæum amori divino statuit, unaque flammis immoriens, earum luce, & Ordinem suum, & ætatem hanc nostram illustravit, & simul incendit insolito quodam ardore juvandi animas, maximè in extrema illa cum morte lucta, in qua agitur de parandâ in æternitatem victoriâ.

Litteræ Iaponicæ ad R. Adm P. Mutium Vitellescum An 1637.

Descendo

Zelus propriæ salutis & perfectionis. Descendo ad postremam zeli altioris speciem: ea erit sollicita cura, ingensque studium, & propriæ salutis, & proprii in spiritu profectus.

Porrò nascetur illud ex pia quadam & sancta æmulatione eatum virtutum, quas in aliis videris, & amaris.

1. Cor. 12. v. 31. Dixit olim Apostolus ad Corinthios: *Æmulamini charismata meliora.* Gloriabantur hi de prophetiæ dono, de dono linguarum, & aliis gratiis gratis datis, quæ *charismata* vocat. Ab illis abite jubet, & viam excellentiorem demonstrat, quæ erat charitatis, & gratiæ gratum facientis, & hanc eos vult inire & sequi. Et ego cum Apostolo in præsens velim: & volunt imprimis bonæ mentes, quas invasit, atque occupavit zelus propriæ saluns, atque perfectionis. Æmulantur hæ *Charismata meliora*, hoc est virtutes, quas in aliis notârint, in seipsis exprimere contendunt.

Hæc ergò sit prima tibi cura, potissimusque labor propriæ salutis: alienæ stude; sed priùs tuæ. Hoc monet, hoc urget Sapiens, cujus hoc arcanum *Proverb. c. 5. v. 16.* Proverbium: *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide.*

Fontes dico, hoc est purioris sapientiæ fluenta, & virtutum aquas foras deriva, atque in plateas, hoc est in proximos effunde: sed tamen instar fontium, qui tantum aquæ emittunt, quantum recipiunt; tantum enim aquæ ex iis effluit, quantum affluit. Sic ex te, & in te tantum affluat, quantum effluit: sic nunquam teipsum exinanies, sic nunquam exarescet tibi.

verf. 15. Audies enim, & apprimè servabis illud ejusdem Sapientis: *Bibe aquam de vasis tuis, & de puteorum tuorum fontibus.*

Ita nimirum fiet: qui salutis aquas aliis propinas, ex iis prior ipse bibas; ita procurator eris alienæ salutis, ut tamen priùs tuæ.

Et hoc est quod Eugenio Pont. Max. suo quondam discipulo, modestè insinuatum voluit D. Bernardus dum sic ad illum:

Lib. 1. de Consf. c. 5. *Omnes pariter participant te, omnes de fonte publico bibunt, pectore tuo, & seorsum sitiens stabis? si maledictus, qui partem suam facit deteriorem, quid ille qui se penitus reddit expertem? sanè deriventur aquæ tuæ in plateas, homines, & jumenta, & pecora bibant ex eis; sed inter cæteros bibe tu de fonte putei tui. alienus, inquit, non bibat ex eo. Nunquid tu alienus? cui non alienus si tibi es. Denique qui sibi nequam, cui bonus? Memento proinde, non dico semper, non dico sæpè; sed vel interdum reddere teipsum tibi.*

Hæc pius Præsul Eugenio, ceu filio parens, ceu discipulo magister, neque profectò abs re: æquum enim erat, ut qui in illo negotiorum æstu, in illis populorum undis, se propè totum aliis daret, redderet se subinde sibi; & qui omnium consulebat saluti, priùs consuleret suæ: neque zeli sui amorisque fontes sic aliis aperiret, ut sibi uni clauderet.

t. de servit. l. 4. Certè *carere aquæ usu, quæ ex fonte juris tui profluat, eámque ad vicinorum agros irrigandos propagare, civilia jura prohibent*: idque *durum, & crudelitati proximum, leges vocant.* Et meritò.

Est enim rationi adversum, & naturæ quodammodò jus proterit, ut qui aliis vacat, se destituat; qui alios servat, seipse perdat. Et qui id facit naturam exuit, durus & crudelis sibi. Quippe tritum illud Canonistarum proloquium: *Caritas incipit à seipso.*

Ubi porrò sic inceperit, sic saluti prospexerit suæ, prospiciat & perfectioni: & hoc est secundum zeli illius (de quo agimus) caput.

Modus autem ita prospiciendi, hic esto, ut virtutes, quas in aliis amaris, amea in teipso: hoc enim exigit zelus ille, & pia quædam æmulatio.

Ad hanc Lucilium, discipulum suum, incitabat Seneca; sic enim ad illum: *Ad meliores transi, cum Catonibus vive, cum Lælio, cum Tuberone. Quod si convivere etiam Græcis juvat, cum Socrate, cum Zenone versare. Vive cum Chrysippo, cum Posidonio. Hi tradent divinorum humanorumque notitiam.* *Epist. 104.*

Non habuit vir ille gravissimus majores atque illustriores in omni antiquitate, ad quorum imitationem Lucilium excitaret. Nobis sunt *Apostoli*, grandes animæ, in quibus zelum divinæ gloriæ & animarum legamus: sunt *Martyres*, fortia pectora, in quibus constantiam, & invictum animi robur demiremur. Sunt *Confessores*, patientiæ typi, atque exemplaria, quæ aspiciamus. Sunt *Virgines*, candidata agmina, in quibus amemus, & colligamus albentia virgineæ Castitatis lilia. Sunt *Viduæ*, & in iis provida familiæ cura, labórque, quem & suscipiamus ipsi; sunt denique vel in ipsa Cœli regia *Sancti*, vel etiam in terris, in claustris, in cœnobiis innocentes animæ, & à virtutum omnium splendore conspicuæ, quas & sequamur æmulatione sancta earumdem actionum, quas ipsæ in dies singulos exercent, exhibentque, veluti quandam *vivendi normam*; ut ait D. Ambrosius, veluti *magisteria expressa probitatis*: veluti *virtutis communem tabulam*; ut scitè de D. Basilio S. Gregorius Nazianzenus. veluti *leges animatas*, ut rectè Philo, libro de Abraham. Sunt, inquam, illi omnes, quos & suspiciamus, & quà licet, etiam imitemur. *L. de Ioseph. c. 1.* *L. 2. de Virg.* *Orat. 20.*

Et hoc ipsum est, quod omni ævo fecêre illustres Animæ, eæ maximè quibus datum est aliis convivere.

Sic (ut in uno mea sistat oratio) fecisse visus est magnus ille Antonius, quem præcelso nomine *Deicolam* appellavêre illius in Domino fratres.

Hic, ut mihi author est D. Hieronymus, *proprias singulorum gratias hauriebat, hujus continentiam, jucunditatem illius sectabatur, illius lenitatem, illius vigilantiam, alterius legendi imitabatur industriam: illum jejunantem, illum humi quiescentem mirabatur: alterius patientiam, alterius mansuetudinem prædicabat. Omnium quoque vicariam erga se retinens charitatem, atq; universis virtutum partibus irrigatus, ad sedem propriam regrediebatur.* *In vit. PP.*

Hæc D. Hieronymus de illo, & sancta ejus aliorum æmulatione. Sanctam appello, quia à Deo est, ceu fonte omnis sanctitatis: ut enim D. Augustinus: *Æmulationem Dei suo spiritu inspirat fidelibus Deus; amoris enim est, non livoris.* Amoris dico, primùm Dei, tum proximi, tum etiam boni nostri spiritalis. *In Ps. 118.*

§. 3.

Quæ sint Zeli sancti affectiones, vel quasi affectiones?

Amorem dixêre Veteres *dulce & amarum*, quod sua illi inesset dulcedo, & suavitas: sua quoque amarities; vel certè quod illo imbutus animus, modò sentiretur quasi melle illitus, modò felle tinctus. Melle quidem, si benè esset amato; felle autem, si eidem malè. *I. Tristitia.*

Quod Amori: hoc & Zelo, qui vel ipse amor est, vel amoris fœtus nobilissimus: modò enim hic tristem facit, quem invaserit, modò lætum, pro alia atque alia proximi affectione, bonâ, vel malâ. Et hanc & illam affectionem animi, zelique potentioris senserunt ii omnes, quos de proximi salute zelus occupavit, & quidem primò tristitiam ac mœrorem.

Testis erit Propheta Regius, qui hæc ingenuè de seipso: *Tabescere me fecit zelus meus*: hoc est contristavit, & eò quidem affecit mœrore, ut omnem propè corporis & animi succum exhauserit, adeòque tabescere me fecerit: ita violentus fuit ille mœror, & parta à zelo tristitia.

Testis

Testis erit Ezechiel, qui jussus aliquando inter se & Hierosolymam, sartaginem ponere, hoc est, Interprete Divo Gregorio, animum suum, mentem suam, ut hæc, conspecta Ierosolymæ eversione, per compassionis affectum, quasi in sartagine frigeretur: zelo scilicet suo, qui ex vero est veluti quædam frixura cordis. De qua sic S. ille Pontifex:

Hom. 12. in Eze. b.

Omnis spiritalis zelus, Doctoris animam frigit, quia valdè cruciatur, dum infirmos quosque æterna deserere, & rebus temporalibus delectari conspicit.

Ad Rom. 9. 9.

Testis erit & Paulus, qui hæc aliquando de seipso: *Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.* At unde & hic, & illa? Ab Hebræis, quos videbat à Deo & salute alienos, & quorum vitam spiritalem amabat, ut filiorum solet bona mater.

2. Cor. 11. v. 29.

Quod Hebræis dedit Apostolus: hoc & aliis omnibus, quos Cœlo, Deoque pariebat. Et hinc illæ universim voces, illæ querelæ aliis gemitibus mixtæ. *Quis infirmatur, & ego non infirmor; quis scandalizatur, & ego non uror?*

Nimirum ut scitè D. Gregorius: *Ipsum suum cor, quod animarum zelo succenderat, sartaginem fecerat Paulus, in qua amore virtutum contra vitia ardebat.* Et sic ardere nos vult Apostolus. Voluit & Christus, cùm de zelo extulit illud: *Ignem veni mittere in terras, & quid volo nisi ut accendatur?*

Luc. c. 12. v. 49.

II. Compassio.

Altera Zeli affectio, illi affinis, est Compassio quædam, & intimus animi sensus, qui igneum illum zeli ardorem sic temperat, ut nec in iras abeat, nec in minas, nec in pœnas ultrices, & supplicia: nimirum in pacata illa zeli regione, nec audiuntur verborum tonitrua, nec videntur iratum fulmina, nec sentiuntur ignita cœlo vindice jacula, globique: sed mollia, & amantia sunt omnia.

Tract. 10. in Ioan.

Quæsivit aliquando D. Augustinus: *Quis comeditur zelo domus Dei?* Respondit *qui omnia, quæ ibi videt perversa, satagit emendare, cupit corrigere, non quiescit. Si emendare non potest, tolerat, gemit. Non excutit de area granum, sustinet paleam, ut granum intret in horreum, cùm palea fuerit separata.*

Hæc S. Præsul, ex quo hæc stylo notari velim. *Satagit emendare, cupit corrigere, nec quiescit*, quod est zeli ardentioris. *Si emendare non potest, tolerat*, quod est patientiæ: *gemit*, quod est compassionis. *Non excutit de area granum*, & illud est lenitatis: sed *sustinet paleam*, & hoc est longanimitatis, quæ virtutes compassioni vel germanæ sunt, vel sociæ. & hinc mihi in manus ponitur alia Zeli sanctioris affectio, quæ est longanimitas: ea delinquentem sustinet, ac patitur insigni, invictaque patientia, quam vel exemplo suo probè edoctum voluit Deus Virum in paucis sanctum.

III. Longanimitas.

In ejus vita.

Is fuit *P. Baltasar Alvarez* è Societate nostra, qui & D. Teresiæ fuit à confessionibus, & is de quo eadem Diva Cœlo revelante cognovit esse ejusmodi virtutis, atque apud Deum gratiæ, cui parem eò temporis non haberet orbis.

Is ut in se nihil pateretur noxæ: sic nec in aliis, maximè verò in subditis, quos tunc in Hispania regebat: hinc si quid in eis advertisset culpæ etiam levioris, gemere, suspirare, atque apud Deum queri. Die autem quadam dum ita queritur, excessum mentis passus est, & in eo hanc sibi speciem objici vidit.

In orbe argenteo cor erat, angustum illud & parvum, quod quatuor quinqueve guttulis sanguinis mergi videbatur, atque obrui: ita tremebat, ita palpitabat. Ea cordis imagine, tremore, palpitatione, ad commiserationem moveri se sensit, dumque sentit, & apud se quærit ecquidnam esset illud Cor? statim Cœlo respondente audiit, esse cor suum, quod pauculis guttis sanguinis, idest levioribus suorum noxis fatigatur, & fatiscit, & tantùm non mergitur, non extinguitur.

Ubi peracta pars prima illius scenæ, tum ducitur ad secundam. Ea ipsi exhibet irata maria, tumultuantes ventos, procellas immanes, & moles aquarum ingentes, atque in his & illis Cor latum, & vastum, quod undiq semper eminet, quod maris æstus sustinet, quod procellas ridet, quod & ventorum stridorem, ac rabiem patitur, & quidem semper innoxiè, semperque & his, & illis supereminens, & mergi nescium.

Dum suspirat, dum amat, dum laudat, ac mirè prædicat Cor illud ingens, simul etiam audit à bono genio Cor illud esse Cor Dei, ter Opt. ter Max. Enatat illud, atque eminet in oceano mundi hujus aspectabilis, in media atque horrenda aquarum eluvie, eluvie dico peccatorum; quibus velut undis petitur, velut aquilonibus quatitur: tot enim undæ, tot venti, tot procellæ, quot hominum peccata; & tamen ut iis etiam ad sæcula petatur, quatiaturque, sustinet tamen, ac patitur, iisque omnibus insigni, idest Cœlesti, divinaque patientia, ac longanimitate semper eminet.

Hæc ubi spectavit Pater, non sine sensu, & amoris, & gaudii, & stuporis, tum intellexit & istud benè monentis Dei. *Et tale fili debet esse cor tuum*, tale quoque omnium, quibus aliorum regendorum incumbit cura, *accedant* illi ad *Cor altum, & exaltabitur Deus.* Ad cor inquam altum, idest Dei, accedant imitatione, patientia, longanimitate, & exaltabitur in illis Deus: & hæc attigisse sit satis: venio ad aliam zeli purioris affectionem.

Psalm. 63.

IV. Lenitas in delinquentes.

Est illa lenitas, & mansuetudo in delinquentes, quos corrigere est zeli: negligere stuporis, atque languoris. Si enim proximum à via virtutis aberrare videris, nec revocàris, *Non est ista charitas, sed languor* (inquit D. Augustinus) qui ut in aperto ponat illam, quam hic describimus charitatis & zeli affectionem, eam similem facit genio columbæ: & sic ait:

In 1. Epist. Ioan. Tract. 7.

Fel columba non habet, & tamen rostro, & pennis pro nido pugnat, sine amaritudine sævit: Amor sævit, Charitas sævit, sævit quodammodo sine felle, more columbino, non canino.

Eadem ratione Zelus pro bono proximi sui pugnat: & subinde etiam sævire videtur; sed sine amaritudine, quia sine felle, sine ira, & si sævit, sævit in eo & per eum Amor.

Quod si ea columbæ, id est Zeli lenitas, & mansuetudo, omnibus est necessaria, maximè verò in Rectoribus, & Prælatis, in quibus eam moderationem requirit D. Gregorius Pont. Max.

Moral. l. 29. c. 12.

Cunctis Rectoribus (inquit) *utraque summopere sunt tenenda, ut nec in vigore disciplinæ benignitatem mansuetudinis, nec rursum in mansuetudine districtionem deserat disciplina.*

Ut autem neque hanc neque illam deserat; ita conficit:

Regat ergò disciplinæ vigor mansuetudinem, & mansuetudo ornet vigorem: & sic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta.

Vigor enim si plus æquo rigidus sit, offendit, atque exasperat: & contrà *Mansuetudo* si nimia sit, laxat & dissolvit omnia. Ne porrò in hoc, aut illo peccet superior, docet quis debeat esse illius zeli amor, quis & rigor: & sic inquit:

2. Part. Pastor. offic. c. 6.

Sit amor; sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non plusquàm expediat parcens. Sic vitabit extrema, eàque vitiosa, & medio tutissimus ibit.

Ut autem sic eat, eum ducit argumentis petitis à simili.

Luc. c. 12.

Primum est à Samaritano, qui de via misellum multis vulneribus saucium ut vidit, in ea infudit vinum, & oleum, ut *per vinum*, inquit, *mordeantur vulnera, per oleum foveantur.*

Sic

Sic & pius Præsul, ceu medicus, ut animi vulnera curet, vinum infundat, quod pungat & mordicet: sed & simul oleum, quod foveat, & leniat: hoc est ut clariùs eloquar, disciplinæ asperitatem, ceu vinum; ita oleo, hoc est mansuetudine temperet, ut illa extimulet, hæc interim foveat, & animet: quod etiam in alio simili ostendit & probat. Petit autem illud ex *Arca Tabernaculi*, in qua religiosè asservabantur *Tabula Legis*, *Virga Aaronis*, & simul etiam *Manna*, ut vel ex hoc doceremur, quod in observantia Legis, *Si est virga districtionis, sit & manna dulcedinis.* Hoc alliciet; illa terrebit: Et sic illa terreri amavit Propheta Regius, dum sic ad Dominum. *Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.*

Psal. 22. v. 4.

Nec virga sola consolari potuit, nec etiam baculus solus; sed tam hic, quàm illa, cujus rationem adjicit D. Gregorius, quia *virga percutimur, & baculo sustentamur: si est ergo districtio virga, qua feriat, sit & consolatio baculi, qua sustentet.*

Hoc est, ut ad propositam Zeli affectionem redeam, sit amor rigori junctus, sit lenitas asperitati bellè sociata.

Et hanc, & illam, vel exemplo suo connecti voluit Deus, de quo sic Vates: *Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit delinquentibus in via.*

Psal. 24.

Legem dico lenitatis, ac mansuetudinis in delinquentes, quæ ut imposita sit omnibus, iis tamen vel maximè qui in conscientiæ foro, & sacro tribunali pœnitentibus aures accommodant, & animos, quos etsi zelo præditos esse velit Deus, potissimum verò spiritu lenitatis, & in hoc illustris ævo nostro fuit *S. Franciscus Xaverius*. Argumentum erit illud unum.

Goæ miles erat bellua nequior, ex omni propè flagitio concretus, decimum octavum annum impiatus, & absque pœnitentiæ sacramento, futurus infœlix orci victima.

Daniel. Bartoli de vita, & gestis S. Xaverii l. 2. n. 44.

Adierat quidem semel Goanum Vicarium: non tam peccata positurus, quàm Turcæ nomen vitaturus, & inde etiam tanquam venia indignus rejectus fuerat. Hac porrò repulsa efferatior, apud se statuit nunquam in posterum eidem se probro objicere, etsi certus perire, atque damnari.

De profligatissima hujus vita monitus ab amicis Xaverius & illi de via occurrere, & intueri placidis oculis, & amico colloquio non semel morari, & semper salutare hilariter, tandemque cum illo navim conscendere, non alio consilio, quàm illius animulæ lucrandæ gratia; & ita factum est, & factum quàm optimè: occupato enim per amicitiam illius animo, paulatim de Deo interjicere aliqua, esse illum placatu facilem, nunquam non esse salutis tempus dum vivitur, stultum esse spes ejus projicere, posse brevi sceleratissimos in Sanctos evadere. His & similibus in præsentem usum idoneis ad extremum adjecit, quæsivitque quàm pridem non esset peccata confessus, cui miles suspirans, non sine rubore, tamen ingenuè respondit, annos fluxisse octodecim, sua haud quidem voluntate, aut culpa; sed Vicarii Goani duritie, qui se adeuntem repulisset, inde sibi fixum in animo mansisse, nunquam in posterum confessione peccata expiare.

Hac responsione ansa *Xaverio* data Vicarii factum insolitum mirandi, peccantibus scilicet benignitatis plurimum deberi; tum etiam & ipse polliceri: sic enim ad illum.

Ego te libenter audiam, si peccata atrocitate ac numero millies tantum majora essent iis, quibus te gravari autumas, nec mihi deerit ad audiendum patientia, nec potestas ad absolvendum. De pœna verò sollicitus ne sis, amicè inter nos illam dividemus, & Deo simul faciemus satis.

Hæc, aliaque Xaverius, post quæ exscensione facta militem educit in obviam fortè sylvam, tum ad truncum arboris considet, & militem ad genua sua provolutum audit, excipitque confessionem benè prolixam, & pœnæ loco nihil imperat, nisi Pater & Ave semel recitandum; qua is indulgentia nimium prodiga hæsitans; causam ejus non diu ignoravit, concedens enim in interiorem sylvam comperit Virum Dei detracta veste, catena ferrea in se crudeliter sævientem, & sanguinis rivos ex humeris ducentem, ad quod attonitus, flens, ac vociferans, *Mihi*, inquit, *Pater, non tibi, qui sanctus es, mihi reo & misero debetur hac pœna*, & rapto ex ejus manibus flagello, eam in se acriter convertit. Et hæc rei tum gestæ summa, ex qua discant Confessarii in pœnitentes etiam atrocissimis sceleribus infames, non tonare verbis acrioribus, non fulminare minis gravioribus, non obruere pœnis, ac pœnitentiis; sed potius in aliquam eorum partem venire, in seque potius, quàm in reum sævire.

Et hinc transeo ad aliam Zeli sancti affectionem, ea erit pia quædam sævities. Hanc etiam adhibent, qui in salutem proximi zelo feruntur ardentiore. Ostendimus esse illud D. Gregorii longè verissimum effatum; quod *furor insanorum sæpè ad sanitatem medico blandiente reducitur.* Videamus quomodò subindè etiam sæviente, & hoc quandoque in delinquentem: sed tamen piè: quandoque, & sæpiùs in seipsum.

V.
Pia quædam sævities.

3. Part. Pastor. ass. c. 3.

R. P. Gaspar Barzæus, zelum, quem à Francisco Xaverio hauserat, sic explicare solitus. Si quos Ormuzii (ubi tum agebat) videret à fide alienos, si obstinatos suis in erroribus, primùm lacrymis eorum culpas eluere consueverat: tum severiore corpusculi afflictatione, flagellis, cilicino sago: denique si hæc nihil proficerent, subinde illis à Deo morbum immitti postulabat, & impetrabat, ut per illam carnis ægritudinem, etiam eam sanaret, quæ erat mentis.

In ejus vita l. 2. c. 19.

Quæ illi tum à zelo ferventiore consilia: hæc & aliis, quos inter, ævo nostro R. P. Georgius Colibrantius, cujus sanctitas Duaci probè nota. Hic pro suorum pœnitentium peccatis, alternis diebus toto quadrante subjiciebat acerbam sui verberationem, alternis cilicina veste sebile corpus asperabat, atque atterebat: in alios lenis & misericors, in se durus, immisericors, & sævus: quam tamen sævitiam ludum puerilem appellare solitus erat.

Vide in Flor. Eccl. Leod. 2. Decemb.

Spectavimus in masculo sexu masculum sanè zelum: spectemus & in fœmineo, & piam in hoc etiam sævitiem.

S. Maria Ogniacensis cœlesti quadam luce perfusa dæmones vidit callidis machinationibus retia componentes, quibus aliquem ex ejus familiaribus involverent. Illa periculi gravitatem probè edocta, confugit ad preces, & lacrymas, præsidia sibi consueta, tum dierum quadraginta jejunium adjunxit. Ecce piam illius in se sævitiem: vide quod deinde illi misello bonum. Hoc certè fuit; misertus ancillæ suæ Dominus, significavit discussum esse periculum, aliàs gravissimum.

Vide 23. Junii in ejus vita, c. 8.

Ita zelus illi saluti fuit; sed uni tantùm: videamus qui etiam Orbi universo: erit ille à S. Lutgarde, de qua illud ejusdem Mariæ Ogniacensis testimonium.

Sub Cœlo non habet mundus Domina Lutgarde fideliorem, efficacioremque, tum pro animabus, quæ in locis purgatoriis sunt, tum pro peccatoribus precatricem. Spiritualia miracula facit modò vivens, corporalia faciet post obitum. hæc illa.

Spiritualia porrò miracula vocat animarum conversionem, salutem & vitam spiritalem, quæ à S. Lutgarde obvenit Orbi propè universo.

Ad illam aliquando venit Clementissima Dei Parens, sed obscuro, tristique vultu: cujus causam cùm illa quæreret. Ecce, respondet piissima Mater, ab Hæreticis, & pseudochristianis iterum in crucem agitur filius meus, tantæque impietatis meritas à

toto hominum genere pœnas parat. ut malum illud avertas toto septennio tibi tu jejunium indicito. Admisit læta hoc imperium Lutgardis, inchoavitque alacris, & perfecit solo contenta pane, & cerevisia. Ecce pia in seipsam sævitia, cui mox accessit & altera. Deo quippe pietatis omnis origini parum hoc fuit, novum eidem jejunium in aliud septennium commendavit pro peccatoribus omnibus ad saniora revocandis, quod & ipsa suscepit lubens, solo pane & olere refecta.

Vi'en 6. Iunii in ejus vita, c. 8

Ecce quàm ardua, quàm ardens, quàm propè crudelis ea zeli affectio; ea, inquam, in seipsum sævitia, cui Deus plurimorum salutem donavit. Attendamus & aliam in delinquentes, piam tamen, bonam, & salubrem: Zelus enim ille, & ea zeli affectio ignis est: sed *bonus ignis* (inquit D. Ambrosius) *qui calefacere novit, nescit exurere, nisi sola peccata*: & si molliter peccatores adlambit, & subinde corpus malè afficit, animum sanat & perficit, aut certè bono communi prospicit, unius quandoque malo.

Ita prospexit Bogor Rex Bulgarorum, sic admonente S. Theodora Imperatrice, Christo additus, & Religioni, Cœli nutu, impulsuque Regnum exuit, & purpuram eum abjecto monachi habitu commutavit, relicto interim primogenito, qui sceptrum teneret, & simul etiam ex parentis voto, atque imperio Christianam Religionem.

Bollandus tom II. Feb. 11.

Sed, ô grande malum, libera, effrænisque juventus! vix ea desierat esse sub parentis oculis, & cura, cùm in omnia propè vitiorum præcipitia abiit, vino, veneri, libidinique concessit tota; imò & fidei nuntium remisit, utque subjectus populus remitteret, author fuit.

Quid interim parens? vix ad ejus aures appulerat sinistra illa de filio fama, cùm ecce ardentiore succensus zelo, imbellem illam Monachi vestem exuit, sagum induit, & cingulum militare, cultuque regio & armis conspicuus acies instruxit, duxitque in adversum Cœlo caput, pugnavit, vicit, cepit, oculisque illi offossis in obscurum carcerem retrusit. Et meritò; orbari debuit oculis, & luce, qui fidei oculum & lucem sibi extinxerat, & captivus teneri qui liber, qui suus, qui Christi esse noluerat. En piam parentis optimi in filium longè pessimum sævitiam! En zelum Patre dignum & Rege.

Ubi ex voto peracta illa tragœdia, convocatis Regni proceribus, ex suo & omnium voto calculoque; secundo genito Regnum commisit; ipse verò solitudini suæ, & Asceterio suo redditus, raro sanè exemplo, quod amabit, & mirabitur tota posteritas.

VI.
Zeli puritas.

Venio ad aliam Zeli sancti affectionem; ea est zeli puritas, quæ in eo sita est, quod quis Deum unum quærat, & Dei lucrum, hoc est animas. Has si Deo Christeque lucraris, plus tibi sit satis; ut enim D. Hieronymus: *Quod majus lucrum potest esse, aut quid pretiosius, quàm si humanam animam quis lucretur?*

Audeo dicere nec Deliacum institorem, nec Batavum negotiatorem, nec Hispanum mercatorem, qui ab oris felicibus aromata, aut ab Indica piscaria gemmas, aut à Peruanis montibus aurum, quod navibus coronatis vehunt, in portúmque succedunt, gaudere vehementiùs, & justiùs, quàm is, qui vel unicam animam Deo Cœloque lucratus fuerit, duxeritque in portum beatæ æternitatis.

Ferrandus Diaconus ad ejusmodi lucra & gaudebat totus, & ad sanctam illam hilaritatem alios invitabat omnes, hoc carmine: *Gaude ad lucra Christi.*

In paren. ad Reg.

Et tamen, proh dolor, pudorque! Plerique hoc ævo (quæ magna est illius macula) sinistra planè intentione alia quæritant. Hi vani nominis auram, famamque aucupantur: illi quæstum pecuniarum, sordida sanè, atque infelici negotiatione, quam & damnat, & deplorat D. Bernardus, dum sic ad Eugenium Papam:

Vestri, inquit, *qui terram Austri tam sæpè visitant. Ecce hi sciunt, & possunt dicere tibi. Eunt & redeunt per medium illorum; sed quid boni cum illis egerint necdum audivimus, & forsitan audivissemus, nisi præ auro Hispania salus populi viluisset.* Non viluisset profectò, si Animæ pretium in oculis fuisset atque amoribus; ut fuit S. Maximo Taurinensi Episcopo, qui sic aliquando ad suos:

Lib. 3. de Consid.

Est quæstus planè non modicus, ubi lucrum, non pecuniarum; sed acquiritur animarum. Est magna negotiatio, ubi hominis constat redemptio. Cui ea constat, dicere potest, antiquum & nominatum illud: *Da mihi animas, cætera tolle tibi.*

Homil. 4. in Isay.

Devictis quinque Regibus, ac spoliatis Sodomis, Loth cum plerisque aliis captivus ducebatur à quatuor Regibus victoribus, cùm ecce eos ausu sanè regio persecutus est Abraham, & captivos omnes, & spolia reduxit; cui obvius factus Rex Sodomorum, sic ad illum: *Da mihi animas, cætera tolle tibi.*

Genes. c. 14. v. 21.

Quod ille quondam Abrahæ; hoc & quisquis est zelator animarum. Cætera omnia, aurum, gemmas, supellectilem, & si quid hac & illis ditius est, tolle tibi; imò & mundum omnem, & sceptra, & coronas, & imperia si voles, tantùm *da mihi animas*: ab his plus satis: ab his, inquam, sed nudis, & sine phaleris, quas vel à natalibus, vel à blandiente fortuna, vel ab hominum gratia induerint.

Phaleras Animarum voco, primò corpus si voles, & innatam illi speciem, ac decorem; qui subinde oculos allicit, & amorem conciliat: tum etiam & genus, & proavos, & fumosas majorum imagines, quæ & replent atria, & nescio quid apud Posteros dant authoritatis: tum etiam partas opes, & honorum titulos, qui & nomen faciunt, & tantum sæpè pondus afferunt apud pusillos mortales, quantum & ipsum est auri pondus: denique Magnatum, Principum, Regum gratiam, ac favorem.

Hæc omnia appello Animarum phaleras, quia ut hæ equum vestiunt & ornant; sic & illa homines ornare videntur: si propter illa hos amare, & quærere convinceris, non est tibi purus & defæcatus zelus Animarum, quia non tam animas venaris, quàm earum phaleras: & hoc contra eam, quam hic explicamus Zeli sancti affectionem; quæ nullam patitur personarum acceptionem. Sit Irus, sit Crœsus, sit nobilis, sit ignobilis, vero zelo nihil interest, quia ab hoc spectantur dumtaxat animæ: qua in re pio zelo usu venit quod fidei, quod Religioni Christianæ.

D. Jacobus pro eo, quo ardebat animarum zelo; eos omnes graviter perstringit, qui divitem pauperi, nobilem ignobili præferrent; vel ex hoc solo nomine, quòd illi divitiæ, huic adstipularetur avita nobilitas; sic enim ad illos acutiore stylo, animoque.

Si introïerit in conventum vir annulum aureum habens, in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis in eum, qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hîc benè; pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorum. Nonne judicatis apud vosmetipsos, & facti estis judices cogitationum iniquarum? Syrus vertit *Separatores*, hoc est discretores pauperis, & divitis, & hinc *iniquarum cogitationum*: græcè *Ratiocinationum*, Judices sanè iniqui, & præposteri separatores, & discretores indiscreti.

Ep. S. Iacob. c. 2. v. 2.

Verè enim iniqua cogitatio, iniqua ratiocinatio, quæ pauperem præ divite spernit, quæ plus tribuit vestium splendori, quàm virtutum luci, & gratiæ; plus illis phaleris, quàm Animæ. Quod appositè in alio atque alio simili ostendit Seneca; sic enim inquit:

Gladium bonum dices, non cui deauratus est baltheus, nec cui vagina gemmis distinguitur: sed cui est ad secandum subtilis acies. Regula non quam formosa, sed quam recta sit, quaeritur. Ubi haec extulit à simili penta: tum sic ad rem nostram conficit. Lib.1 Ep.77.

Ergo in homine nihil ad rem pertinet, quantum aret, quantum foeneret, à quàm multis salutetur, quàm pretioso incumbat lecto, sed quàm bonus sit. Tum rationem hanc adjicit:

Nemo illorum, quos divitiae, honoresque, in alto fastigio ponunt, magnus est. Quare ergo magnus videtur, cùm basi sua illum metiris? Parvus pumilio, licet in monte constiterit. Colossus magnitudinem suam servabit, etiamsi steterit in puteo. Ubi haec produxit ducta ab exemplis Pumilionis, & Colossi: tum liquidò ostendit, quis & quantus sit mortalium error, & sic de illis:

Hoc laboramus errore, quod neminem aestimamus eo, quod est, sed adjicimus illi, & ea quibus ornatus est, imò & ex illis ipsum aestimamus, & metimur.

Hactenus Seneca, quae ego ad rem, qua de agimus, traduci velim, & ad nostram hanc aetatem, quae eo laborat vitio, quo & illa, quod vidit & arguit Seneca. Ne porrò sic & arguere, & damnare ultrà possit, audiendus nobis erit D. Hieronymus: sic ille aliquando ad Celantiam, sic & hodie ad nos.

Nescit Religio nostra personas accipere, nec conditiones hominum; sed animos inspicit singulorum. Servum & nobilem de moribus pronuntiat, sola apud Deum libertas est, non servire peccato. Summa apud Deum nobilitas est, clarum esse virtutibus.

Hoc Sancti Doctoris pronuntiatum, dignum quod inscribatur melioribus ceris; imò & animis eorum maximè, qui ex sua vivendi ratione alienae saluti procurandae vacant, ut ex illis discant Animas spectare: & aliud nihil; sic enim in illis purus erit, & omninò defaecatus zelus.

VII. Gaudium. Descendo ad ultimam Zeli affectionem: ea erit ingens gaudium, & liberalis quaedam exultantis animi laetitia, orta ex pretioso illo, grandique animarum lucro.

Ne multis te morer, Amice Lector, vel unus sit in oculis Apostolus: ut gaudet, & exultat, ut triumphat, dum sic ad Philippenses.

Cap.4.v.1. *Gaudium meum, & corona mea*: eos Christo Ecclesiaeque genuerat, & hinc gaudium, hinc & corona: fatendum enim animas fidei additas, & Deo; esse Apostolo gaudium, esse & coronam: esse & aliis Praesulibus, virisque Apostolicis, quos fideles circumstant, quasi eorum corona.

Ita S. Cornelius Pontifex, & Martyr invictus, cùm à Praefecto Volusiano rogaretur, cur contra Imperatorum jussa, & contra Rempublicam litteras accepisset à D. Cypriano: scitè respondit. *Ego de corona Domini litteras accepi, non contra Rempublicam.*

Prov.c.17. v.6. Appellat *Coronam Domini*, animas quas Domino pepererat, & quae illum de more cingere solitae: si enim *corona senum, filii eorum*: sic & corona illius erant spirituales in Christo filii; & quia corona, hinc etiam & gaudium, hinc & triumphus.

Lib.1. Epist.273. Certè Isidorus Pelusiota, si quem à vita salutiore, & lata ad arctiorem revocasset, tanta persusus erat laetitia, ut omnes invitaret ad festas epulas, & (ut ipse loquebatur) ad *triumphale carmen*: Exemplo vel ipsius Salvatoris, qui D. Dionysio teste, in conversione peccatorum pro sua immensa bonitate, & festum diem agere solitus, & convocare amicos, id est bonos, ut esset quasi communis omnium laetantium habitatio.

Et verò quidni essent ab illa spiritualium filiorum corona, quae ut optimum parentem cinxit in vità; sic & cinget in aditu beatae aeternitatis.

In ejus vita c.17. Epist.8. D. Aldegondis in excessu mentis, aestúque orationis, vidit S. Amandum, Praesulem suum, & in Christo patrem, è terris in Coelos sublimem efferri; sed cinctum ingenti albatorum corona, cùmque ex Angelo (cui erat in paucis familiaris) quaesivisset: Ecquis ille? ecquae & corona? audit; hic est Amandus & nomine, & re etiam ipsa amandus. *Corona verò albatorum*, sunt animae quas ille Coelo genuit, ac dedit, quà verbo praedicationis, quà exemplo vitae sanctioris. Habent illae lucem albicantem pro veste, & optimum parentem stipant in modum coronae, quia ex vero illius sunt *corona*, illius & perenne in Coelo gaudium.

Maneat ergo fixum illud, atque indubitatum Zeli sanctioris affectionem longè nobilissimam, esse effusam quandam animi gestientis laetitiam.

§. 4.

Quos maximè afficere debeat ille Zelus?

Huic quaestioni fiet satis ex naturae lege, & tectae rationis placitis, ex fidei Christianae dictamine, ex SS. Patrum pronuntiatis, ipsoque primae veritatis oraculo: quo constat mandatum unicuique de proximo suo: at quomodò, videamus.

Ex naturà id primum astruo, omnes teneri incumbere in aliorum bonum & salutem. I. Omnes.

Membra sumus magni corporis, id est mundi; sed interest cuique membro, ut alteri benè sit, puta manui, ut pedi sit benè, capiti, ut oculo etiam sit quàm optimè; sic cuique ut proximo, & ad hoc adlaborare debet.

Cives sumus etiam unius quasi Civitatis, id est mundi: est enim hic mundus, quantus, quantus est, veluti vasta quaedam Civitas: at boni civis est, etiam concivi suo consulere, ne illi malè sit. Igitur & hominis, ut homini sit benè. *Nemo bonus si sibi soli est bonus*, inquiebat è Petri sede S. Leo. Unde non probatur illud Epicureorum dogma, qui cùm languidis liquefacti essent voluptatibus, & otiosissimè dediti inertiae, jactabant in vulgus illud: *Nemo alii nascitur moriturus sibi.*

Non probatur, inquam, illud, quia cum natura, cum ratione, cum aequitate & justitia pugnat: ut enim D. Ambrosius. *Est quaedam forma justitiae, mundo magis, quàm sibi nasci.* In Psal. 118.

Quod si omnium est aliorum salutem procurare: certè magis Christianorum: his enim, ut rectè Tertullianus, *una quasi de familia deputantur*: unus enim illis pater est Christus, mater una est, id est Ecclesia, domus etiam una, id est Religio una: quod si huic, ant illi periculum sit, eorum est omni conatu, viribus omnibus propulsare: Hoc enim à filio, aut filia familias, & natura, & ratio requirit. II. Christianos & Religiosos.

Latebat in profundà solitudine, inque sua cellula Aphraates, & interim longè, latèque vagantes sub Valente Imperatore furebant *Ariani*, & Dei domum, id est Religionem, erroribus suis, seu immisso igne incendebant.

Quid hic Aphraates? facit quod filium facere decuit. Abit à solitudine, Antiochiam venit; Valenti etiam occurrit, specie & cultu horridus; sed tamen monastico schemate venerandus.

Cui sic Valens: *Heus tu bone vir; quid facis in turba? quid in nobili civitate pannosus totus?* secede; & solitudini te redde, redde & cellulae, & in hac, & illa delitesce.

Cui Aphraates: Id enimverò, id feci dum licuit, modò non licet: ecquid enim (inquiebat) sit filia Principis assueta gynecaeo, contenta secretiore thalamo, & cubiculo; videat interim illa in parentis aedes injectos ignes, atque ab illis longè latèque serpere flammas, & absumenda communi incendio omnia. Quid illa? an mansura intus? an otiose spectatura incendium? enimverò minimè. Erumpet illa è conclavi, & susque deque cursitabit, aquam feret, infundet, & omne incendium quà poterit Theodor. l.4. Hist. Ecclesiast. c.24.

poterit extinguet: nec mirum; filia enim est, & filiæ prudentis, ac providæ partes omnes exequi debet. Et hoc ipsum in præsentia agimus, ô Imperator. Tu enim in Dei domum, & paternas ædes flammas immittis, & nos accurrimus, & quâ licet aut propulsamus, aut extinguimus. Et hoc nostrum est, ô Imperator: astupuit ille, & subticuit, & simul nus verbo, certè silentio probavit, & stupore.

Aphraates autem posteros omnes benè doctos voluit, ut cùm necessitas feret, & communis boni ratio, excedamus à quiete, & spirituali otio, in campum, in pulverem, in sudores, & curas animarum causâ, & lucro; quod & scitè notavit D. Bernardus dum sic olim ad suos, sic ad nos modò. *Docemur intermittenda plerumque dulcia oscula: propter lactentia ubera.*

Serm. 41. in Cant.

Dulcia sunt *oscula*, oscula sunt & casti amoris, quæ excipit anima in quiete, & pace religiosæ contemplationis: at illa subinde intermittenda propter *lactentia ubera*, quibus parvulos, & tenellos in fide, ceu infantes pascas, quà verbo prædicationis, quà exemplo vitæ sanctioris.

Et hoc, & illud dederunt grandes animæ in commune bonum; quæ subjicio, etiam uni animulæ periclitanti contulerunt etiam ipsi Eremicolæ.

Ex his fuit *Abramius*, genere nobilis, & virtute zeloque animarum nobilior. Hic ipso nuptiarum die festo, damnato thalamo, relictâque sponsa, effugit in aviam solitudinem, in qua cum totos quinquaginta exegisset annos, fortè intellexit Neptem, Mariam nomine, quam à teneris unguiculis moribus optimis, & insigni pietate imbuerat, & à se, & à Deo defecisse, volutatique in viriorum ac turpitudinis cœno, sic ut passim audiret veluti scopulus quidam castitatis, ad quem allisi juvenes pudicitiæ naufragium facerent.

In vitis Patrum.

Quid igitur? ingenium exerit id ætatis senex, militem induit, urbem petit, & qui per annos quinquaginta vinum ne gustarat quidem, convivium instruit, Neptem mensæ adhibet, & quæ ad histriatem facerent omnia facit pius auceps, tum captata occasione quis sic aperit, cur venerit exponit; tum verbis Deo plenis eam aggreditur. Quid hic illa? primò hærere, mirarique, tum nutare, tum cedere, & manus dare, atque ex naufragio in salutis portum evadere. Quod ut impetravit, sulitudini suæ cum illa redditus *Abramius*.

Non multum huic absimile est illud, quod de *S. Vitalio* Abbate memorant Antiquiores.

Hic cum diu vixisset in solitudine, sub arctiore Abbatis *Seridoni* disciplina, animarum lucro piè incensus Alexandriam venit, Urbe ut incolis nobili; sic & vitiis famosâ; maximè verò meretriculis, quarum omnium catalogum sibi dari voluit; & hoc primùm: deinde interdiu laborare sedulò, ut quæstum faceret; tum noctu modò has, modò illas adire, peterèque impensiùs ut noctem illam uni sibi cederent, & hoc quidem pacto lucello, dataque pecuniola: cumque annuissent illæ, stabat ipse vigil in cubiculi angulo, orabat, psallebat, genua flectebat ad auroram usque, tum exibat ad opera diurna, rogabatque prius ne cuiquam dicerent.

Et hæc vitæ illius ratio multos annos tenuit ad usque fata, beatamque mortem, qua demum orbi innotuit tanti Præsulis zelus, & ardor; qui si cadit in omnes; vel ex hoc quòd homines sint; si etiam in Eremicolas, vel ex hoc, quòd Deo sacti: multò magis in Pastores, & Præsules; ut enim D. Gregorius Nazianzenus.

III. Præsules.

Hic est spiritalis omnis præfecturæ imperiiq; finis, ubique privata utilitate neglectâ, commodis aliorum consulere.

Orat. 2.

Et hinc jam inde ab Apostolis appellati *Dei adjutores honorati*. A D. Dionysio Areopagita *Dei cooperatores in reductione animarum ad suum Creatorem*, quem titulum & suspexit ipse, & censuit esse longè perfectissimum.

D. Augustinus, *medici spirituales* dicuntur, & sunt, quòd animis sint, quod medici corporibus: hi morbos è corpore, velut usurpatore malè hospitio, depellunt; & illi ex animis vitia, quæ eorum morbi sunt longè periculosissimi.

Hom. 12. ex 50.

Jeremiæ vati sunt *venatores*, & quidem *Domini*, qui, ut aic Divus Ambrosius, *investigant eos, qui capiuntur ad vitam.*

Sic enim aliquando ille spiritu prophetico: *Mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte.* Venatores, hoc est Præsules, & viros Apostolicos, quibus, ut ait Procopius, *varia sunt retia.* retia sunt verba sacratiora, verba Evangelica; retia sunt miracula, retia sunt exempla vitæ sanctioris, ac propè cælestis; his enim capiuntur homines, ut retibus feræ.

Cap. 16. v. 16.

In 1. Reg. c. 19.

D. Hieronymo, fælici & beata appellatione audiunt *mundi Salvatores*, de quibus & illud Abdiæ vatis: *Et ascendent salvatores in montem Sion*: hoc est Apostoli, & viri Apostolici in Ecclesiam, quæ in monte posita, hoc est in altiore gradu sanctitatis.

Cap. 21.

Et hæc pauca stylo notasse sic satis in re obvia, & aperta, pluribus supersedendum duxi: unius tamen probè monitos volui, non meo calamo; sed ore, sed oraculo Magni Pontificis D. Gregorii, qui sic ad omnes perfectionis Evangelicæ amatores:

In quantum vos profecisse putatis, etiam vobiscum alios trahite, in via Domini socios habere desiderate; & si ad Deum tenditis, curate ne ad eum soli veniatis.

Hom. 6. in Matth.

§. 5.

Quæ sint invitamenta ad salutem Animarum procurandam?

E Multis pauca proponam, quæ stimulo esse possint ad eam, de quâ tractamus, Animarum salutem omni contentione, nisoque procurandam. Animus enim noster, quamdiu hoc corpore, ceu ductili sepulchro tegitur, facilè, nisi excitetur, indormiscit. proponam autem ea, quæ & melioris notæ videbuntur, & simul etiam acriora ad extimulandos Religiosorum, Præsulum, & virorum Apostolicorum animos, ut in eam provinciam veniant, atque incumbant toti.

Primum Invitamentum.

Ex hominis naturâ ac præstantiâ.

QUisquis alicujus rei vel naturam, vel valorem, ac præstantiam nosse volet; necessum est, ut in eâ peritos consulat, atque ex eorum judicio, calculóve illam æstimet.

Ita qui picturæ alicujus excellentiam scire cupiet, ad *Apellem* veniet; qui debitas in statua membrorum inter se proportiones intelligere, *Phidiam*, aut *Polycletum* adibit, præstantes omninò statuarios; qui adamantis valorem, nitorem, lucem, ac pretium discete, ad unum aliquem gemmari anti propolam se conferet, ex eoque andies, quis illi constitutus valor, neque eum vili pretio, & propè nihilò vendec: uti fecit aliquando Helvetius, qui à pugna de *Granson*, grossiorem adamantem *Caroli* Burgundiæ Ducis, cui parem nec viderat Europa, nec India tulerat, vendidit tamen uno floreno brabantico, hoc est assibus ne stratibus viginti; non sic venditurus, si pretium novisset.

Sic in præsentia, ut percipias, quis sit homo? quæ illius natura? quæve dignitas, & majestas? necessum est, ut te peritiores audias, atque ex eorum sensu, teipse nosse, atque æstimare doceaeris. Quod ut facias, Mi Lector, primò

Hic

Hic ſpectabimus hominem in natura pura, & quaſi nuda, ſine ullis aſcititiis ornamentis, & quis in ea ſit, & quantus, inquiremus, & quidem primò ex veterum ac profanorum ſapientium judicio, qui naturam ſolam viderunt, nec ultra progreſſi. Deinde ex SS. Patrum placitis, qui de illa, etiam ſic conſiderata judicium ſuum ad Poſteros tranſmiſerũt.

Platoni, viro in paucis oculato, & qui apud ſuos audiit veluti quoddam altioris ſapientiæ prodigium,

Lib. 1. de Legibus. *Homo* dictus eſt *Divinum miraculum*. Credidiſſes illi non naturæ opus fuiſſe, nec artis, etiam divinæ, hominem: ſed quod & ſupra hanc, & ſupra illam eſſet miraculum; adeò illius tam rara & ſingulari perfectione hærebat quaſi obſtupefactus.

L. 6. Ethic. c. 9. *Ariſtoteli*, melioris Philoſophiæ ocello, *homo* fuit *rerum, quæ in mundo ſunt, una omnium præſtantiſſima*.

Triſmegiſto, homo eſt appellatus *Deiformis*, quaſi forma quædam animata Dei, & ſuo, id eſt ſummo omnium parenti ſimillima. Creaturæ aliæ ſeu quæ cœlò nitent, ſeu quæ in hoc inferiore mundo videntur, ſunt tantùm veluti quædam rudia Dei veſtigia: at homo, *Dei forma* eſt, & quaſi in terris Deus alter.

Protagoræ, ſuavioris eloquentiæ principi, *homo eſt omnium rerum menſura*.

Plinio ſeniori, *Homo eſt animal princeps cæteris imperaturum*.

Theophraſto, Idæa quædam, atque exemplar totius Univerſi.

Et hæc è multis præcipua videntur, quæ Authores illi profani de Hominis natura atque præſtantia ſparſerunt: ab illis abeamus, & tranſeamus ad ſacros.

Epiſt. c. 1. 18. D. Jacobo, dicitur homo *initium Creaturæ Dei*. In græco eſt *primitiæ*: ut enim primitiæ ſunt primi fructus quodammodo ſacri, jucundi quàm maximè, præcipuoque honore commendati: ſic & homo creaturas inter, & Deo imprimis ſacer eſt, eique devotus, atque in paucis gratus, atque jucundus.

Initium eſt *creaturæ*, hoc eſt, Oecumenio interprete, *primum, & honoratiſſimum*. Initium enim cujuſque rei nobile eſt, & maximè honoratum, ut aliàs notavit Ariſtoteles, & ſacræ paginæ initium appellant, quod in unaquaque re eſt præcipuum. Si ergo homo *initium* eſt *Creaturæ Dei*, utique eſt & nobiliſſimum, & perfectiſſimum.

Addit D. Chryſoſtomus, uti eſt *initium*: ſic & *finis*, ſit licet tenuis, & pannoſus.

Orat. in terræ motu. *Hominem*, inquit, *non contemno, licèt unus ſit, licèt ſervus ſit, contemnendus mihi non videtur. Non enim dignitatem quæro; ſed virtutem: non dominationem, aut ſervitutem; ſed animam. Licèt unus ſit, homo eſt, propter quem Cælum extenſum eſt, Sol lucet, Luna decurrit, aër effuſus eſt, fontes ſcaturiunt, expanſum eſt mare.*

Ecce ut Chryſoſtomo, vel ſola, vel nuda hominis natura eſt in pretio, utpote creaturarum omnium & *initium* & *finis*. Attende qui etiam D. Leoni Pont.

Serm 4. de collect. Max. hæc illius verba ſunt aurea: *Non ſit vilis homini homo, nec in quoquam deſpiciatur illa natura, quam rerum conditor ſuam fecit.*

Suam dico, non eò tantùm quòd eam ſibi deinde copularit mirabili nexu; ſed & quòd jam inde à principio ſuam fecerit, id eſt, ut antè dixi, ſuam quaſi formam, atque imaginem.

D. Ambroſius in prima mundi hujus aſpectabilis molitione, Deum ut illius Architectum conſiderat; qui rebus omnibus, quas videmus è nihilo eductis & optimè compoſitis, ornatoque mundo, ut palatio quodam artificioſè extructo, & magnificentiſſimè decorato, inducit hominem, velut illius Dominum, ac Regem, omnibus dominaturum, omnibuſque venerandum; ſic enim ait: *Proceſſit poſtremus creaturarum omnium homo, ſpecie gratus, mente ſublimis, ut omni eſſet creatura miraculo.*

In Geneſ. Ecce ut Ambroſio, homo *omni creatura eſt pro miraculo*, quod & amet, & ſuſpiciat, & revereatur.

Tertulliano, dicitur homo, *magnum nomen*, quem ſcilicet vel ex ſolo titulo noveris, atque æſtimes, adeoque *hominem* dixiſſe, ſatis eſt dixiſſe. Addit deinde eundem eſſe *dominum omnium morientium, & reſurgentium*.

D. Gregorio Nazianzeno, homo non eſt *microcoſmus*, ut vulgus autumat; ſed *magnus mundus in parvo*. Orat. 38.
Magnus dico, non mole, ſed virtute, ſed dignitate.

Proclo apud Epiphanium eſt *mundus mundi*; hoc eſt alter mundus: ſed illò longè præſtantior. L. 2 contr. hæreſ.

Mitto cætera; & redeo ad Tertullianum, & cum illo finio. Is intuens primi hominis, id eſt Adæ, creationem, ait Deum, *Animæ ſuæ umbram, ſpiritus ſui auram, oris ſui operam, carni inſeruiſſe atque immiſcuiſſe*.

Alludit ad modum, quem in hominis molitione Deus ſervatum voluit.

Primò enim potentiſſima Trinitas, quaſi vires omnes collegit ad pulcherrimum opus, id eſt hominem moliendum.

Deinde Spiritum cœleſtem in faciem ejus immiſit, & puriſſimam velut auram ex intimo ſinu bonitatis in os ejus inſufflavit. Et hinc meritò dictus *umbra Dei, ſpiritus ejus aura, & oris opera*.

Et hinc ejus dignitatem vel ex ſola natura colliges, & in pretio habere diſces; & eo teipſe excitabis, Amice Lector, ad eam, de qua agimus, hominum ſalutem, Cœlo auſpice procurandam.

Nec patieris, quantum in te erit, eos aut ſuo vitio perire, aut aliena malevulentia deſtrui eam, quam in illis agnoſcis ac revereris Dei formam atque imaginem;

Rex *Demetrius*, vulgo dictus *Expugnator*, cùm Rhodum obſidione cingeret, jamque parari malleoleos juſſiſſet, ad nobilem illam Urbem flammis, atque incendio evertendam; derepente mutato conſilio, receptui cecinit, ne tabulam *Protogenis* cremaret ea parte muri collocatam.

Hîc lubet exclamare. O præpoſtera mortalium judicia! ô curas inanes! ô malè ſana conſilia! quæ pictæ unius imaginis ſic amore capiuntur, coloreſque brevi evaneſcentes, vel propter unius opificis nomen famamque tanti faciunt, tantique exiſtimant; ut illius incolumitatem victoriæ anteponant ſuæ: & hominis animam, in qua & vivi divinitatis colores exiſtunt, & artifice Dei manu picta effigies, immortalitatem conſecutura; contemnunt tamen, nec, cùm poſſunt, incendiis eripiunt ſempiternis, Deoque Authori ſuo conſervant. Conſervarent certè, ſi in oculis, & amoribus eſſet, uti profectò eſſe debuit.

Secundum Invitamentum.

Ex Animæ rationalis dignitate, ac pretio.

HActenus ferè generatim de homine locuti ſumus: nunc in adyta introeundum eſt, & in ſacro penetrali ſpectanda propiùs *Anima*: Hæc enim eſt, quæ dat motum artubus, ſenſum corpori, actionibus vitam, valorem, felicitatem.

Hæc *Anima* prophetæ regio eſt hominis *gloria*, Pſal. 107.
quæ ſcilicet omnis petitur ab intus.

D. Paulo, *Theſaurus eſt in vaſis fictilibus*, hoc eſt in luteo corpore, in carne rumpi facili, atque in terram lutumque reditura.

Ejus porrò ſeu gloriæ lucem, ſeu theſauri vim, & pretium, attendemus ex iis, quæ in hoc mundo aſpectabili ſunt in pretio.

Ea ſunt, aurum, gemmæ, uniones, ſceptra, diademata, coronæ, libertas, denique vita.

Quæſivit aliquando Servator, & quidem optimè: *Quam commutationem dabit homo pro Anima ſua?* Matth. c. 16. v. 26.
Et ego hîc cum illo inquiro, & quidem primò; an

Auri commutatio? an ipsi montes aurei? an mundi moles, si tota esset aurea? an æqua foret illius cum *anima* commutatio? minimè. Appello Isayæ fidem. Sic ille quondam grandiloquus cælestium veritatum buccinator: *Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obryzo:* (Cap. 13. v. 12.) Quod vatis oraculum ad animæ pretium refert D. Basilius, atque nullam fieri posse animæ & auri commutationem.

An igitur gemmarum, & unionum? neque horum cum Anima, justa commutatio. Fidem faciet ille ipse, quem attuli Isayas; sic enim aliquando in hebræa, id est primigenia lingua: *Gloriosus, & magis honoratus erit homo, quàm aurum purissimum, & quàm lapis, qui de Suphir.*

Suphir, vel ut alii *Saphir*, locus erat in India nominatus, in quo & magna erat auri excellentia, & gemmarum celebrium copia, cum qua tamen ne unius quidem animæ æqua foret commutatio.

Quæ igitur? an cum sceptris & coronis? cum Regnis atque Imperiis? neque etiam cum his omnibus, etsi foret totius Universi.

Ad profanos te voco, mi Lector, hi apud plerosque aliquam quoque fidem invenient, vel ex eo solùm quòd naturæ impulsu, & rationis ductu ferantur, nullo alio altiore lumine collustrati.

Michaël Curopalates, Nichephoro Imperatori successerat; cùm ecce audit Leonem Armenium vi Imperium occupasse. Authores erant plerique, ut vim vi repelleret, & arma armis opponeret. Et verò poterat, debebatque ex quadam Justitiæ lege: (Cedrenus.) erat enim ex æquo debitum illi Imperium, in quo sanè potentes sunt illecebræ: verùm nec iis cessit; sed ultrò Leoni transmisit Diadema, purpuram, & calceos coccineos: (sunt ea symbola Imperii) quibuscum & imperium transmisit, adjiciens illud dignum Cedro: *Non tantùm Imperio; sed & vita privari malim: quàm vel unicam Christiani sanguinis guttam effundere:* adeò cara illi fuit vel unius è subditis vita, salus, incolumitas, etiam illa, quæ corpori tantùm, & tempori servit: quanta fuisset ea, quæ & animæ, atque æternitati?

Quæ illi mens fuit, eadem multis ante sæculis Alexandro Magno. Apud hunc instabat aliquando mater, ut cuidam, licèt insonti, vitam eriperet; utque extorqueret illud ad importunas preces, & materna propè imperia: addidit & istud, quod aliàs spem quidlibet impetrandi fecerat.

Meminisset se eum per novem menses, in utero gestasse prægnantem. Quid ad hæc Alexander? Illud certè, quod dignum Alexandro.

(Ammianus l. 14 histor. in fine.) *Aliam, parens optima, posce mercedem: hominis enim salus nulla beneficio pensatur.* Quid dicturus fuisset, si de æternâ salute, vitáque mentio incidisset. Profectò nullo beneficio pensari, nulla commutatione æquari potuisse censuisset.

Sed erit fortasse, qui prostituta libertate, qui spontanea servitute Animam, & illius salutem æquari posse contendet: nec evincet illud. Anima enim potior est libertate, nec ulla quantumvis longa, quantumvis dura servitute compensari potest. Emi quidem potest; sed non ex æquo.

Ibit in sæcula, ibit in æternitatem eximium illud, & planè singulare studium alienæ salutis, quod aliquando in Serapione Sidonite enituit.

Hic se primò Gentilibus histrionibus vendidit nummis dumtaxat viginti; quibus eo usque serviit, donec Christianos efficeret, à quibus deinde, redditis nummis, libertate donatus est, & meritò; æquum enim erat, ut qui ab illo acceperant eam libertatem, quæ erat filiorum Dei, redderent illam, quæ etiam est filiorum hujus sæculi.

Sed quid deinde? ea adepta Serapion, mox ad Lacedæmonas transiit, & cuidam illorum, quem nôrat Manichæanâ hæresi cum tota familia infectum, rursum se vendidit, & quidem pretio vili, eo tantùm consilio, ut & ab hæresi avocaret, & ad Catholicam fidem traduceret. Quod & perfecit feliciter, (Palladius c. 83.) & quidem intra duos annos, à quibus denuo in libertatem assertus, aliò commigravit, ut vel similem alibi operam collocaret animis Deo & Ecclesiæ lucrandis: adeò cara illi fuit earum salus, ut etiam duplici servitute emendam censuerit, & ea etiam ipsa emerit magno quidem pretio; sed tamen, ut dixi, (Heribertus pag. 191.) necdum æquo. Quid facias? si non occurrat aliud, æquum certè, & rationi consonum judicabis; consonum & Christianæ charitati, ac zelo.

Et ita consonum esse censuit mulier peruana.

Hæc ab idolis ad verum Dei cultum, nostrorum opera ipse converterat, appropinquante morte, tanti beneficii memor, cùm sibi nihil esse intelligeret, (An. 1584.) quo tantum munus remunerari posset (erat enim paupercula) maritum accersiit, eique significavit, hanc esse supremam suam voluntatem, ut eum in servitutem traderet Patribus, antequam decederet; allatisque testamenti tabulis, fecit quod dixerat, viro non modò, non repugnante; verùm etiam lubente, qui cùm suum se non esse, perspexit; sed in nostrorum transire jus, ad Rectorem alacer adiit, & quantum in ipso fuit, ejus se nutui, voluntatique totum permisit. Probata quidem voluntas; sed non est admissa servitus. Intellexit nimirum mulier sapiens, quantum esset beneficium Animæ salus, & quantum esset vitium ingratus de eo animus.

Verùm ut sic gratus sit, ut spontaneam addicat servitutem, nec sic tamen æquam exhibet commutationem. Quam igitur? An vitam hanc mortalem? neque hæc erit æqua.

D. Augustinus in illa Psalmistæ verba: *Narrabo omnia mirabilia tua*, (Psal. 9.) quærit ecquænam illa mirabilia, quæ enarrat Deo Superisque gratus animus? respondet non ea esse, quæ in corporibus, & quasi in aperto operatur Omnipotens; sed ea, quæ in animabus, & in occulto: tum adjicit illud: *Mirabiliùs fuisse resuscitasse in anima persecutorem Paulum; quàm in corpore mortuum Lazarum.* Et tamen, inquit, hoc mirantur pusilli cæcique mortales, non illud.

Quid facias? errant, & falluntur improbè, dum ea, quæ patent oculis demirantur, ac non potiùs ea, quæ latent in animis.

Rationem adjiciet D. Gregorius Pont. Max. & cum D. Augustino conspirabit: illum audiamus:

(L. 3 Dialog. c. 17.) *Constat*, inquit, *majus esse miraculum prædicationis verbo, atque orationis solatio peccatorem convertere, quàm carne mortuum resuscitare. In isto enim resuscitatur caro iterum moritura: in illa verò anima sine fine victura.*

Maneat ergo indubitatum illud, neque cum vita mortali æquam esse salutis animæ commutationem. Ecquænam ergo? non alia, quàm cum Dei vita. Et hoc est, quod nos probè edoctos voluit Apostolus, cùm extulit, commendavitque illud:

(1. Cor. 2, 6.) *Empti estis pretio magno.* Quod illud quæris? ne finge Crassi opes, aut thesaurus *Crœsi*, ne talenta *Midæ*, ne Persicam opulentiam, ne montes aureos, ne oceani gemmas: hæc enim omnia corruptibilia sunt, & corruptibilibus emi non potest incorruptibilis animus. Quibus ergò? Audi Petrum arcanæ Theologiæ verticem: ait ille, *pretioso sanguine quasi Agni immaculati Christi:* (1. Petri 1, 1. v. 18.) Et hoc tuum est pretium ô Anima! Ex illo te æstima, & ex illo animas omnes etiam æstima, qui ad earum salutem à Deo vocatus es, & tibi dic sæpiùs in autem illud Tertulliani: *Nihil tam dignũ Deo, quàm salus hominis: quia nihil tam pretiosum.*

(L. 2. adversus Marcio. c. 27.) Quid enim pretiosius ipso Christi sanguine? certè si nihil eo pretiosius; nihil pretiosius est anima, cujus ille ipse sanguis est pretium.

Petrus Gonzales è Dominicana familia, probatæ vir sanctitatis, ac doctrinæ, cùm fugientes à salute, Deòque animas quæreret, dum eas gratiæ, Cœló-

que

que redderet, videbatur sibi sparsas olim à Christo sanguinis guttas colligere, & venis illius, corporique restituere; invento non minùs ingenioso, quàm pio: Cùm enim sanguineo illo rore pretioque emptæ sint hominum animæ: certè, qui has bono zelo colligit, ut & sanguinem colligat est necesse.

Et hoc animæ pretium, hic sanguis est, qui viros Apostolicos in campum, in pulverem evocat, & per longos viarum anfractos, per sæva maria, & timendos æstus, importat in exteros orbes, & utramque solis domum: utque te etiam importet, Cœlo auspice, voveo, optoque, Amice Lector; tibique sub oculos pono

Tertium Invitamentum.

Corona Beatorum, quos Cœlo intuleris.

Romanis alia erat, atque alia Corona. Una erat *Muralis*, ea donabatur ab Imperatore; is, qui omnium primus murum hostilem subiisset, inque oppidum per vim ascendisset, idcircò quasi muri pinnis erat decorata.

Altera erat *Castrensis*: hæc ab Imperatore dabatur illi, qui primus in hostium castra pugnans irrupisset: ea corona insigne valli habebat, unde & *vallaris* dicebatur.

Alia erat *Navalis*. Illa cedebat ei, qui primus in hostium navem vi armatus insiluisset; ea quasi navis rostro erat insignita, unde & *Rostrata* etiam vocabatur. *Ioan. Rosinus Antiq. Rom. l. 10. c.17.*

Postremò erat *Querna*; ea decorabatur is, qui in prælio civem à morte vindicasset.

De hac magnificè Seneca: *Nullum ornamentum Principis fastigio dignius, pulchriùsque est, quàm illa corona, ob cives servatos.* In quem Senecæ locum Muretus ait, multa vidisse se vetera numismata, in quorum una parte facies erat Imperatoris, in altera corona Querna, cum hoc lemmate: *Lib. 1. de Clementia.*

Ob cives servatos.

Ea pluris fiebat quàm aurea, quàm & cæteræ omnes; majus enim est vel unum civem à morte servasse, quàm vel hostiles muros, vel castra, vel naves occupasse.

Quod si victoribus Romanis ea mens fuit, quæ erit Christianis? quæ erit & præcelsis illis animarum victoribus? quæ inquam mens? quæ & corona? non alia sanè, quàm illi ipsi victi; erunt enim illi victori suo pro Corona. Fidem facient penes ex antiquioribus illius rei testimonia, vel exempla: his enim, & illis in præsentia, mihi certandum erit.

S. Odo, Cluniacensis Abbas, qui multa, eaque secretiora Deo revelante didicit, atque ad Posteros transmisit: & hoc etiam inter alia, quòd unusquisque in extremo illo Judicii die, die decretorio à mortuis excitabitur, & surget cum illis, quos Deo cœloque lucratus fuerit, usque probè vallatus & cinctus se Christo Judici præsentabit. *Serm. de S. Benedict.*

S. Gregorius Pont. Max. & ipse idem censuit, atque extulit è pulpito ad frequentem populum; sic enim ad illum aliquando:

Ibi, inquit (hoc est in valle Josaphat) *Petrus cum Iudæa conversa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conversum, ut ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam, Ibi Ioannes Asiam, Thomas Indiam in conspectum sui Iudicis conversam ducet. Ibi omnes Dominici Gregis Arietes cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt.* *Hom. 17. in Evang.*

Hæc S. Pontifex de Apostolis, ex quo idem esto judicium de viris Apostolicis. Ex his duos tantùm hic recensebo, quia studeo brevitati, & rerum compendia quæro.

Primus erit Dominicanæ familiæ sidus illustre

S. Vincentius Ferreriensis, huic in cœlos eunti comes erit numerosa Animarum turma, quam cœlo peperit, ac Deo. Et quidem Judæorum ad viginti quinque millia, totidem Saracenorum; Christianorum autem, quos à via salutiore ad arctiorem traduxit, centum viginti millia: aliorum denique, quos ab infamia publicorum scelerum, ad meliorem famam, & vitam evocavit, ad quadraginta millia. Ecce quæ illi Beatorum corona, quàm nobilis, quàm numerosa. *Coronà.* *Surius die 5. Aprilis.*

Alter erit è minima JESU Societate S. Franciscus Xaverius, Indiarum, & Japoniæ Apostolus: de quo meritò dici potuit, quod de Alexandro Magno, ex studio adulationis dixère Scytharum Legati. *Si Dii habitum corporis tui, aviditati animi tui parem esse voluissent, orbis te non caperet; altera manu Orientem, altera Occidentem contingeres.*

Certè & hunc & illum contigit Xaverius, quem primò vidit Gallia, tum etiam Roma, mundi caput; tum Venetiæ, Bononia, Lusitania, in qua & sibi, & suis deinde Apostolorum nomen obtinuit; laboribus utique Apostolicis, & insigni Animarum lucro. Denique India, & Japonia, aliæque Asiæ regiones, & Insulæ, in quibus obeundis, qui viarum longitudines, locorumque distantias metiri voler, atque ad calculum revocare, inveniet illum decennio centies mille passuum millia decurrisse, & decurrisse etiam plures, in Sinarum Regno, aliisque regionibus, nisi cursum illius æterna quies interrupisset. Quanta autem in longissimis illis peregrinationibus Animarum ad Deum accessio fuerit, quanta & messis, is solus novit, qui cœlestibus horreis eam induxit. Certè, quanta, quanta illa fuit; fuit S. Xaverio, in Cœlos è terris abeunti, comes; fuit & *Corona*: sed quia ea nobis est in occulto, nos arctari patiemur ad eam, quæ magis in aperto, & de quâ Authores fide digni: ex illa de aliis facilis erit conjectura. *Franciscus Remondi Orat. 18. de S. Xaverio.*

Tursellinus dum colligit Animarum spolia, quæ vel in una Travancoridis Insula collegit; ait, illum una dumtaxat die, sacris aquis lustrasse ad decem hominum millia. *In ejus vita l. 2. c. 11.*

Quot annis decem, quibus in India, & Japonia illi muneri totus incubuit?

Imago primi sæculi nobis proponit atque exhibet tum ex infantibus, tum ex adultis, quos salutaribus aquis tinxit, & io Christo regeneravit, ad decies centena millia: in quibus in Japonis tres Reges, præter populum ferè innumerabilem, & plurimos è primâ nobilitate viros ac matronas, & impiorum sacrorũ Antistites, quos vulgus *Bonzios* appellat. *Lib. 1. c. 18.*

Et hi omnes Xaverio, ceu suo post Christum parenti, ac Salvatori, in Cœlis erunt pro *Corona*, uti fuerunt & aliis, quos viderunt, atque amarunt priora sæcula: ex iis aliquot producamus.

Abbati in extrema vitæ periodo fortè adfuit S. Bonifacius, viditque dæmones facto veluti cuneo in ægrum irruere, moliri, tentareque adversa omnia: imò & exclamare horrendum illud: *Noster, noster est, hic Abbas.*

Ad has voces, inconditosque clamores, & spectra tartarea stupere, horrere, & fors etiam morienti malè meruere S. Bonifacius: sed ecce & stuporem & horrorem, & metum excussit Abbatis moribundi custos, & Tutelaris Angelus: unàque cum eo è Cœlis delapsa beatorum mentium turba, eaque numerosa. Iustum dixisses exercitum: & sanè justus erat; censebat enim octo Animarum millia, quas pius Abbas, quà precibus, quà aliis officiis, zeloque ardentiore cœlis invexerat, beneficio prorsus singulari: cujus memores beatitate jam donatæ mentes, è cœli regiâ in Abbatis cellulam delapsæ, ut animam abiturientem exciperent: ducerentque in sinum beatæ æternitatis: Hoc enim officii genus Abbati *Baronius anno 718.*

 cen

ceu optimo in Christo parenti, ceu munificentissimo salvatori, debere se fatebantur.

Et verò etiam reddiderunt; ut enim è corpore, ceu ergastulo suo, excessit anima, & illam adinstar *Coronæ* cinxit, stipavitque beata illa turma, & in Cœlos intulit solemni pompâ, & triumphantis in morem. Tanti refert Animas Deo Cœloque peperisse dum viveres & valeres.

S. Iure 1. Part. 1 g. Quod illi datum; hoc & aliis. Ne multis chartam onerem; in oculis sit B. Seraphin & nomine, & zeli ardore seraphicus totus.

In ejus felici morte, vir Sanctus, qui fortè aderat conspexit aperiri, & patere cœlum; & ex eó descendere beatarum Animarum ad sexaginta sex millia, qui illius animam & exciperent, & in intima beatitatis adyta efferrent.

Quæ dum oculis, dum animo spectat; simul audit & hanc vocem: *Nunquid æquum est, ut eum ducamus in paradisum, qui nos eò duxit, quà concionibus, quà etiam curâ verè paternâ?*

Hæc beatæ Animæ inter festiva gaudia, cœlestesque plausus.

Sed hæc exempla deforis petita: demus alia, & quidem domestica.

Ex his erit, quæ nostra vidit ætas, in *P. Etmando Augerio*, viro sanè Apostolico, & quem Gallia universa ut Apostolum suspexit & amavit, & qui Carolo IX. Regi Christianissimo & à concionibus fuit, & à confessionibus.

Hic cum in agonia diutiùs fuisset, & à se quasi alienus, sibi paululùm redditus, subridenti vultu, & amœna voce ad Patrem, qui illi fortè aderat: dixit:

Non intuerà quæ me expectent Beatorum agmina? non audis cœlestium geniorum musicam? ut grata accidit auribus, & gratior animo.

Spectabat nimirum pius Pater delapsas è cœli regia beatarum mentium turmas, futuras sibi comites; imò & Duces in sinum usque beatitatis. Et certè eas fuisse Cœlestibus visis didicit persona probatæ sanctitatis, & suo deinde confessario retulit. Ea ipsa nocte, qua sanctam animam efflavit *P. Augerius*, conspectos à se duos Angelos hinc & hinc ad lectuli caput. Eorum unus explicabat mappam miri candoris, alter vestem prætendebat amabili colorum varietate nobilem. Et hic, & ille expectabat dum è corpore, ceu diuturniore domicilio exiret anima; ut eam hac & illa ornarent veste.

P. Bridoul in Triumpho Christi Ep. 100. Hæc dum spectat, stupetque; ecce aliud dignum Superis spectaculum, numerosæ scilicet beatorum spirituum turbæ, morientis cubiculum subingressæ, quæ deinde visæ procedere miro ordine, & spectabili pompa, & hoc quidem latissima via floribus conspersa, & ornata ad stuporem, & miraculum; ducebat illa in Cœlum tramite quàm rectissimo.

Dum ea videt non sine stupore & amore, quærit ea eorum uno, Ecquid sibi vellet ea supplicationis in morem directa turba; & statim audit; Mox edisces: et verò didicit. Conspexit enim *P. Augerium*, vultu ad hilaritatem & majestatem composito, nitentem candida illa stola, & veste mirum quantum variegata: hac & illa splendebat mens beata; candidâ quidem in testimonium illius candoris, quo dum in terris esset, enitere visa; variegata autem in signum illius caritatis, illius & amoris, quo in Deum, & proximum exarserat.

Visus deinde progredi totus ille supplicantium ordo, in quo primum agmen ducebat innocens infantium candidatorum turba, & Patris *Augerii* laudibus suavissimè accinebat, subinde etiam eum respectans; tum sequebantur aliæ Beatorum turmæ, ad extremum apparebat ipse *P. Augerius*, eo quo dixi habitu triumphantis in modum.

Ubi ad prima Cœli limina ventum est, visa est aperiri scena nobilis, & mirè spectabilis, atque in ea è Societate JESU numerosa agmina, beatitate jam donata, quæ illum exciperent, ducerentque ad Agni Thronum.

Hæc ubi spectavit persona illa, cujus initio memini, sibi reddita, vocem explicare voluit in Psalmum *De profundis*, eique ad extremum adjicere *Requiem æternam*: sed ut maximè conaretur, nunquam eam edere potuit; sed illius vice coacta dicere *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.*

Si porrò quæsieris, ecquænam esset illa Infantium corona? excipies fuisse animas Infantium, quas sacris undis eluerat in pestilenti lue, stragéque populorum, quibus & ipse inservierat, vitæ suæ prodigus. Aliæ verò Beatorum turmæ, fuerunt illæ, quas & concionibus suis, & eximia caritate, & virtutibus Apostolicis Cœlo, Deoque pepererat: reddidere illæ vices suo quondam servatori, atque assertori. Ita nimirum habent Cœli leges, adsunt morientibus eæ ipsæ Sanctorum coronæ, quas Beatitati zelo tuo ascripseris: uti & ascripserat *P. Augerius*, qui vivere in terris desiit Anno 1591. 19 Jan. ætatis suæ 66.

Huic addo P. Ferdinandum Melchiorium, qui obiit Anno 1614. Hic à felici è vita exitu visus ab uno è nostris in veste candida cum S. P. Ignatio, S. Xaverio, & multis aliis è Societate jam cœlo ascriptis, quorum aliqui palmas manibus gestabant, quibus velut deforis etiam accesserat gloriosa Beatorum cohors, composita ex iis, quos per suos labores P. Melchiorius adjuverat ad beatam æternitatem adeundam: adeò verum est advenire morientibus Cœlitum coronam, quæ viros illos Apostolicos deducat in ipsa Divorum atria, sinumque beatitatis. Nadasi in An. dier. memor. 21. Octob.

Quartum Invitamentum.

Christi Lucrum & Votum. addo & Virginis.

PRoposui nonnulla, quæ tibi, Benevole Lector, stimulo esse possint ad eum, de quo agimus, Animarum zelum: sed ea ferè tibi conjuncta, ferè conjuncta cum lucro tuo: velim altiùs ascendas, nec lucrum ipse tuum spectes; sed Christi: sic enim purior erit zelus tuus, quo longiùs à teipse abieris, & ad Christum propiùs accesseris: accedes autem si animas spectes, animas veneris, non tibi; sed Christo, easque aspexeris ut Christi lucrum, Christi & votum. Esse autem & hoc & illud pauca ostendo, non verbis, sed rebus, quibus certior datur fides, & promptior.

Catharinæ De Rissi è D. Dominici familia religiosæ in paucis Christo gratæ, imò & familiari, hoc aliquando exhibitum prodigium non sine amabili stupore.

Habebat in cellula sua sacrum Christi è cruce pendentis simulacrum, ad cujus pedes se prosternere, orationes fundere, & affectus omnes suos effundere solita. Ex P. Ioan. à S. Maria l. 1. de Ord. S. Dominici.

Sed, ô novum! ô mirum prodigium! visum illud è cellula elabi, & medium ferri per aëra: & virgini tum fortè ad cellam redeunti, quasi occurrere; imò & auditum adjicere illas voces; sed amoris plenas; sed plenas miserationis.

Te rogo, ô dilecta mihi sponsa, & tuas ipsa, & filiarum tuarum preces impende sedula, ut & me, & patrem meum, tot, ac tanta hominum sceleribus irritatum, & jam ultioni imminentem, places. Quod ut facias, ter, una cum sacro Religiosarum cœtu, supplicationes indicito.

Hæc ut vidit, ut audit Catharina, ipsi Christi simulacro obviam processit, brachiis excepit, in cellam reportavit, ad illius pedes se abjecit, & odore cœlesti, quo cellula toto eo die imbui cœpta est, recreavit,

recreavit, supplicationesque ternas pro salute sui generis instituit.

Habes, Amice Lector, & amoris divini miraculum, & simul etiam Christi votum, ac lucrum: subsedit enim Omnipotentis ira, & placatum precibus Numen, tot animabus jam jam perituris veniam indulsit.

Et certè quidni indulgeret, qui ægris à culpa animalibus, id est quod ægris à corpore medicus, imò qui & alios medicos sic amat, & vocat; quo in genere illustre est, quod ego subjicio.

Annua provinciæ Mexicanæ, Anno 1592. pag. 32. Antonius Sardus, medicinæ Doctor, hoc aliquando à Christo audiit: *Veni post me, faciam te fieri medicum Animarum.*

Venit porrò, & Christum vocantem sic audiit, ut & se, suáque omnia, & familiam universam adjunxerit. Uxorem enim primò, dein & filiam nobilem eò adduxit, ut Asceterium virginum, quod ipse suo ære extruxerat ingrederentur: tum ipse raro sanè exemplo Societatem JESU intravit, præmissis tamen priùs tribus filiis, adolescentibus eximiæ indolis, ingenti prorsus Animarum lucro, bonòque, facti & ipsi unà cum parente Animarum medici: quem etiam esse te velim, Benevole Lector, utque velis, aliam propono Dei ter Opt. ter Max. vocationem, ex quâ intelliges, quod initio mihi propositum volui pro argumento, & tibi pro stimulo. Nempè Animas esse Dei lucrum, Deique votum.

P. Morus hist. prov. Anglicana. Thomas Dabishiet, natione Anglus, & genere nepos Ermundi Bonneri, Episcopi Londinensis, post toleratos diu carceres, exutus etiam amplissimis possessionibus, inter deliberandum de vitæ statu, cùm hæreret anceps, salutis suæ in tuto collocandæ avidus, & Carthusianorum solitariam vivendi rationem versaret animo, atque in eam veluti fidam stationem inclinaret, adstans detepeotè, clausis omninò foribus vir planè ignotus.

Et tu, inquit, *si Carthusianus futurus es, saluti quidem tuæ consules; at ubi futurum est proximus?*

Dixit, & videri simul, & loqui desiit. At quis ille inquies? ne de trivio hominem, ne de aula nobilem, ne de pulpito Ecclesiasten, ne de solitudine Eremicolam fuisse opinare.

Quisquis ille fuit, non homo fuit: sed è Cœlo bonus genius, qui sic ad illum Dei vice, voceque: qua etiam discussa prior cogitatio, & animus in ancipiti positus, intellexit, non de Carthusia (in quâ soli sibi vacaret, cogitandum) sed de alio vitæ genere, in quo studeret etiam proximo: quod & fecit: adiit enim minimam Societatem IESU, in quâ suæ saluti ita consuluit; ut simul etiam alienæ, quod & perfecit impensiùs ad ultimam usque brevia ævi metam.

Habes igitur, Amice Lector, ut ibi desinam, unde & cœpi, immortales Animas esse Christi lucrum, esse & Dei votum, & huic, & illi stude si sapis, & zelum in hoc & illo quærendo liberaliùs explica, & tibi erit bene, & æternùm quidem.

Ita Explicuit Seraphicus Doctor D. Bonaventura, cujus sacra luce hæc scribo.

Professus enim aliquando est, se, licet certissimus foret, nunquam Deo fruiturum, tamen libentissimè in ejus gratiam, honoremque pro qualibet anima peccatrice, semel mortem opperiturum, & ita quidem, ut toties mori appeteret, quot in mondo essent animæ peccatrices.

Part. 2. c. 11. Hæc ille quondam in opusculo, cui nomen fecit *Stimulus amoris.* In quo & sibi, & aliis stimulos addidit, ad audendum, ad patiendum quidlibet, etiam pro unius tantum animæ salute.

Si enim hæc & voluit, & amavit; etsi scivisset se Deo nunquam potiturum: quid, amabo te, facturus fuisset, si cum Deo scivisset se postmodò regnaturum?

Hic stylum è membrana subtraho, si tamen prius illud D. Augustini: *Nolite quiescere lucrari Christo, qui lucrati estis à Christo.* *Tract. 10. in Joan.*

Et hoc de Virginis voto, pro eodem animarum lucro: quod quantum esset, & quàm ardens, ostendit aliquando P. Bernardo Colnago è Societate nostra, cui imposita manu pectori: hæc dixit.

Labora naviter, & indefessus pro salute peccatorum, & adducas ad me animas: hoc enim obsequium præ reliquis omnibus est mihi longè carissimum. *Nadasi in An. dier. memor. 22. April.*

Hæc D. Mater Clienti suo, Patri inquam, Bernardo; cui *Inflammati Patris* nomen adhæsit, ab eo scilicet ardore, quo Deum ubique spirabat, & Virginis amores.

§. 6.

Nonnulla ad salutem Animarum adjumenta.

Non est mei consilii, neque hujus opusculi proferre omnia adjumenta rerum benè gerendarum in negotio salutis Animarum; sed pauca duntaxat, eaque præcipua, & quidem more meo breviter & concisè: amo enim compendia & verborum, & rerum.

D. Bernardus, cooperatores Dei in salute Animarum, primò veluti pastores indigitat, tum modum rationemque eas pascendi suggerit, & sic ait: *Pasce mente, pasce ore, pasce opere*: denique edocet quî fiat illud: *Pasce animi oratione, verbi exhortatione, exempli exhibitione.* *Serm. 2. de Resurr.* *Epist. 201.*

Quod rursum alio loco proponit, atque inculcat: *Pasce verbo, pasce exemplo, pasce sanctarū fructu orationum.*

S. Ignatius Societatis JESU Parens & Author, primò Deum nobis exhibet velut supremum quendam artificem, qui omnipotentem adhibet manum operi suo, operi magno, id est saluti Animarum: tum hominea sibi fingit velut instrumenta quædam in manu Dei. Et sic illi Deus est causa princeps, homo autem instrumentalis.

Denique proponit media, & quidem primò ea, quæ *instrumentum cum Deo conjungunt, & benè disponunt*; tum ea, quæ *illud disponunt erga homines*: illa, inquit, efficaciora sunt, hæc minùs efficacia. Quæ porrò sint & hæc & illa sic explicat: *In constit. Societ.*

Erga Deum sunt, *Pura intentio divini servitii, zelus sincerus Animarum, familiaritas cum Deo in spiritualibus devotionis exercitiis, virtutum solidarum, atque perfectarum, spiritualiumq; rerum studium incensum.*

Erga homines sunt ista. *Dona naturalia, vel per industriam acquisita, doctrina exacta, & solida; modus eam in concionibus, & lectionibus proponendi, forma cum hominibus agendi, cum iisdemq; tractandi.*

D. Gregorius Pont. Max, pro adjumento insigni ad idopus, quod hic molimur, ponit animi munditiem, & candorem, liberum ab omni peccati macula, nævoque; sic enim ait:

Mundus à vitiis esse debet; qui curat aliena corrigere; quia nequaquam purè maculam in membro considerat oculus, quem pulvis gravat, & superinjectas sordes tergere non valet manus, quæ lutum tenet. *Lib. 9. Moral. c. 24.*

Quod ipsum alio loco confirmat opportuna similitudine à medico petita.

Improbus, inquit, & imperitus est medicus, qui alienum mederi appetit, & ipse vulnus quod patitur, nescit. *In Pastor.*

Et hæc generatim verbulo indicasse sit satia, de singula paulò fusiùs.

Primum Adjumentum.

Oratio, & per eam intima quædam cum Deo familiaritas, atque unio.

Benè censuit, benè monuit D. Augustinus, dum sic ad cœlestis verbi præconem: *Priusquam exerat proferentem linguam, ad Deum levet animam sitientem, ut eructet quod biberit, & quod impleverit fundat.* *Lib. 4. de Doct. Christ. c. 15.*

At unde & biberit? unde & impleverit? non alio de fonte, quàm oratione: ex hac bibet, & animæ sitim ardoremque extinguet, ex hac seipse implebit, & quod hauserit, deinde in alios effundet.

Et ita bibere, ita implere exemplo suo docuerunt, quotquot è Christi scholâ benè eruditi prodierunt oratores, ipso imprimis Servatoris exemplo, de quo sic sacer historicus: *Erat pernoctans in oratione Dei.* In quæ verba D. Gregorius Pont. Max. (*Luc. c. 6 v. 12.*)

(*Lib. 6 Moral. c. 17.*) *Humani generis redemptor per diem miracula hominibus exhibebat, & ad orationis studium in nocte pernoctabat, ut perfectis prædicatoribus innueret, quatenus nec activam vitam amore speculationis deserant, nec contemplationis gaudia operationis nimietate penitùs contemnant; sed quiete contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos loquentes refundant.*

Qui ferè primus à Christo exiit orator, Paulus fuit, & is raptus in tertium cælum, & secretiora illius adyta, ut & secreta cælestia nosset, & ut disertè S. Maximinus, *Ecclesiarum futurus Doctor, inter Angelos disceret quod inter homines prædicaret.*

Quod Paulo, hoc & aliis Apostolis, qui sic olim ad discipulos: *Nos orationi & ministerio verbi instantes erimus*: orationi primùm, dein ministerio verbi. (*Act. c. 6. v. 4.*)

Et hoc est Apostolici muneris: imò & Cherubini, quos in excessu mentis vidit Ezechiel. *Ibant* illi ad homines, & *revertebantur* ad Deum *in similitudinem fulguris coruscantis.* (*Cap. 1.*)

Fulguris quidem; quia ea celeritate, quâ fulgur; *coruscantis* autem, quia ea luce, eo & ardore, quem à Deo, ceu fonte luminis, ceu Amoris divini incendio, hauriebant.

Et ita ad homines ire debet quisquis animarum est zelator; & ab illis ad Deum reverti, ut ab illo accipiat almoris sapientiæ lumina, & cælestes ardores, quibus & illustret, & simul etiam accendat auditorum animos.

Et hoc est quod imprimis commendatum voluit D. Augustinus agens de officio sacri oratoris, de quo sic olim:

(*Lib. 4. de Doct. Chri. c. 15.*) *Munus suum ut præstet, magis pietate orationum opus est, quàm oratoris facultate, ut orando pro se & pro illis, quos est allocuturus, orator sit antequam dictor.*

Orator quidem, ut fusa ad Deum prece derivet in se fluenta cælestia, pœnitentiæ lacrymas, *imbrem matutinum & serotinum: matutinum*, inquam, hoc est (Interprete D. Hieronymo) *gratias prævenientes*, quibus infelix anima sceleribus suis, seu luto putri, profundè immersa, emergat aliquando, & Deo reddatur, ac primæ gratiæ; tum etiam *serotinum*, id est *gratias subsequentes*, quibus eadem anima jam justitia donata, in eadem sese promoveat majoribus, ac majoribus deinceps incrementis, usque dum veniat ad altiorem perfectionis Christianæ gradum, donumque perseverantiæ assequatur, & ex illo deinde etiam gloriam ac beatitatem. Et hoc beneficio sacri oratoris, qui tamen priùs *orator*, quàm *dictor*. Hoc est, qui priùs à Deo, ceu fonte omnis boni, hauserit quod in alios effunderet. (*Joel. c. 2. v. 23.*)

Hauserit, dico, sed instar *conchæ*, non *canalis*. Multum enim inter concham, & canalem interest; concha enim aquam non infundit, nisi cùm plena est, & postquam effudit etiam quantum voles: manet tamen omninò plena; nec enim effundit nisi quod redundat. Canalis autem è contrario, aquam transmittit, & sibi, aut parum, aut nihil retinet. Ne sit sacer Ecclesiastes instar *canalis*; sed potiùs instar *conchæ*. (*Serm. 18. in Cant.*)

Quæ ubi à Deo melioris sapientiæ fluenta hauserit, iis se primùm repleat, tum quod exundat in alios spargat, sibi semper retinens unde & plenus sit. Et hoc est, quod ritè monuit D. Bernardus, dum sic ad illum: *Si sapis concham te exhibebis, & non canalem.*

Tum rationem addit petitam ex utriusque discrimine. *Hic siquidem penè simul & recipit, & refundit: illa verò donec impleatur expectat, & sic, quod superabundat, sine suo damno communicat*: sic & sacer orator.

Sed ô grande malum, inquit ille ipse S. Præsul: *Canales multos hodie habemus in Ecclesiâ: Conchas verò paucas.* Sunt enim *qui ante effundere quàm infundi velint, loqui quàm audire paratiores, & prompti docere quod non didicerunt, & aliis præesse gestientes, qui seipsos regere nesciunt.*

Hi omnes *canales* sunt, non *conchæ*: & quia ii sunt, animis Deo cœloque lucrandis parum idonei. Pluribus supersedeo, quia res ea in aperto est, & clara luce.

Secundum Adjumentum.

A divino cælestis Verbi pabulo.

VT intelligat sacer Ecclesiastes, quid sui sit muneris, intelligat & illud primùm quis, & quantus sit ipse, & hoc quidem non ex meo calculo; sed Sanctorum Patrum oraculis: ex his porrò est.

Dei Administer, Dei Adjutor, Lingua & Os Dei, Organum Spiritus Sancti, Legatus Christi, Evangelii Tuba, Animarum medicus, Doctor ac Magister populi, divinorum Interpres Legum, beatæ sator Æternitatis. (Quis sit Concionator.)

Et hi ferè sunt sacratiores tituli, quibus eos ornant Divi Patres, & quos ego in unum veluti cumulum congessi, ut vel unico oculi conjectu eos videas, ac suspicias, atque ex eis teipse metiaris, quisquis Dei nutu ad id officii vocatus es. Id ubi videris, & quis sis apprimè didiceris, tum disces & illud, quid in ore tuo esse debeat, ut is sis, qui esse debes divinioris Verbi præco.

Hæc in ore tuo volunt, & amant SS. Patres, vult, & amat ipsum è Cœlo Numen. Nempe in eo sit (Quæ in ejus ore?)
Ignis, Sagitta, Myrrha, Lilia.

Sit primùm *Ignis*, hoc est cœlestis quidam, & velut Entheus ardor, qui Auditorum corda animosque puriore divinioris spiritus igne succendat. (1. Ignis.)

Is olim fuit in Elia Propheta; de quo illud Ecclesiastici: *Surrexit Elias Propheta quasi Ignis, & verbum quasi facula ardebat.* Credidisses non hominem è communi luto terráve fictum formatumque: sed ex puro putóque igne, qui illi jam inde ex utero matris, pro veste, pro cibo fuisse visus. De hoc certè ita Dorotheus in Synopsi: (*Cap. 48. v. 1.*)

Cùm nasciturus esset Elias, pater ejus Sabacha vidit illum ab angelis Albicantibus salutari, & igne tanquam fasciis involvi, & flamma ignis velut cibo ali. Flamma os ejus, & corpus sic adlambente, ut eo vestiri & ali videretur.

Portentum fuit illud, & futuri præsagium; è quo didicit parens, didicit & tota posteritas, quod Elias is esset, qui conceptos ignes divini Amoris, divini & honoris, ac cultus, aliquando per os, veluti faculas quasdam emitteret.

Et ita emisit in Baalitas, in Achabum, in Iesabelem: aliaque rebellia Cœlo capita, quæ vel incendit, vel perdidit. Incendit, & quidem igne meliore, id est cœlesti, si meliora admisissent consilia, & verba illius obaudissent: perdidit autem, si respuissent: nec mirum, quia & *Dei fortitudo* erat, & *Dei ignis.*

Fortitudo quidem consona illius nomini. *Elias* enim, vel ut Hebræi *Eliachu*, idem est quod *El. Ia*, id est *fortis Deus*, vel *Eli* id est *fortitudo Dei.* Hinc *verbo Domini continuit cælum*, clausitque, ne vel guttam aquæ effunderet, *Et dejecit de Cœlo ignem ter*; quia à zelo divini honoris, divini & Amoris, totus ignis erat, & quidem Dei. (*Vers. 3.*)

Et is quoque fuit Ieremias vates, in cujus ore posuit Deus *verba sua in Ignem.* (*C. 5. v. 14.*)

Ii deinde Apostoli, primi nascentis Ecclesiæ divini verbi præcones, in quos illapsus Spiritus Sanctus; sed in linguis igneis.

Is

Is deinde post longa ſæcula D. Dominicus, alter ævi ſui Elias, quem dum utero geſtat mater, viſa eſt & catulum geſtare, præferentem ore facem accenſam; qua & luceret, & arderet orbis. Et verò deinde ab illo luxit, & arſit.

Is denique noſtro ſæculo S. Ignatius de Loiola, cujus facies à S. Philippo Nerio, & lucere, & ardere viſa; in cujus etiam caput illapſus Spiritus Sanctus in linguis igneis, denique & globus igneus è Cœlis illabi primò in illius verticem: tum reperto quaſi curſu in eoſdem reverti viſus eſt eo tempore, quo Deo litabat ad Aras ſacratiores: nimirum ab his, & lucem, & ardorem haurire, quem deinde in ſuos filios effunderet: ſic enim ad illos, cùm in varias orbis oras emitteret: *Ite, incendite orbem, non ardore; ſed amore*: utique cœleſti, ac divino. Quo ut ardere aliquando voluit Origenes; ſic & alios à ſe etiam accendi: hoc enim illius votum.

Homil. 1. in Pſal. 38. *Vnde mihi hoc ut lingua Ignis veniat in cor meum; & de lingua ignea ego quoque proferam ſermonem, ut ex me velox ſermonibus meis accendatur ignis in cordibus Auditorum.*

Quod Origeni votum aliquando fuit; hoc & concionatori dum è pulpito dicit: ſit igneus ille totus: ſit & ignis, ut ab illo Auditores & ignei ſint, & ſi voles etiam ignes. Erit autem ſi in illius ore ſit ignis.

II. Sagittæ. Sint & *ſagittæ*, quæ audientium corda, ſeu ſcopum petant, & ad ſalutem feriant, ac vulnerent. Et ita ferire, ita vulnerare nos docuit

Primò Chriſtus, Servator Optimus, qui *ſagitta* fuit æterni Patris, de quo Iſayas: *Poſuit me ſicut ſagittam electam.* Cap. 49. v. 2. Apoſtoli, Virique Apoſtolici *ſagittæ* etiam fuerunt, & ſagittas ex ore velut ex arcu emiſerunt, & in audientium corda immiſerunt, altèque infixerunt, atque vulnerârunt.

Exhortat. ad Virgines. *Quàm beatum*, inquiebat D. Ambroſius, *hac ſagitta vulnerari.* Beatum enimverò, quia ad ſalutem, ad vitam, ad beatitatem. Et ita vulnerare debet Eccleſiaſtes, à cujus ore emitti debent tot ſagittæ, quot verba: ſed amoris ſagittæ, & ab iis amoris vulnera.

III. Myrrha. Sed & *Myrrha* emitti debet, atque effluere ex ejuſdem ore.

Eſt *Myrrha* ſymbolum mortificationis, ac pœnitentiæ, quam & indicat innata ſibi amarities: eſt & medica, & ad corporis morbos curandos quàm aptiſſima.

Quod illa corpori; hoc & animo Dei verbum, quod dum ſpargit Eccleſiaſtes; & *myrrham* effundit; hoc eſt pœnitentis animæ gemitus, & lacrymas elicit; & eas eliciendo, etiam morbos animi curat, ac vulnera.

Et ita animas curari voluit D. Hieronymus, Epiſt. 2. dum ſic ad Nepotianum: *Docente te in Eccleſia, non clamor populi; ſed gemitus ſuſcitetur, lacrymæ Auditorum laudes tuæ ſint.*

IV. Lilia. Erunt autem, ſi myrrha tibi ſit in ore; ſed etiam ſint & *Lilia.* De his Sapiens in ſacratiore cœleſtis Sponſi Epithalamio: *Labia ejus Lilia diſtillantia myrrham primam.* Cant. 5. 13.

Eſt *Lilium* Hieroglyficum puræ, & candidæ veritatis, cujus amans, ac tenens debet eſſe ſacer Eccleſiaſtes; & ita quidem ut ab ea, nec cujuſquam gratia abeat, nec ullo etiam periculo, ne vitæ quidem avelli ſe patiatur.

Liberum fuit illud & audax Philonis pronunLib. de Ioſeph. tiatum. *Non me terrebit ullum intentatum Periculum, ne mors quidem: malo mori, quàm ſimulare.*

Hæc ubi pro ſeipſo ſpopondit, tum producit ſimilitudinem inſtituto ſuo, & noſtro peraccommodam, ea ducitur à medico & coquo.

Quid inter medicos & coquos interſit, quis non videt, inquit. *Illi quidquid ad ſanitatem conducit, etiamſi ægroto ingratum videatur, magno apparant ſtudio. Hi contra ſuavia curant, utilia negligunt.*

Hæc ubi dixit pro diſcrimine, quod eſt medicum inter & coquum: tum proſequitur in eâ, quam extulit medici ſimilitudine.

Ille, inquit, *in ægroto nullam ſplendidioris fortunæ rationem habens, nec quod claro genere natus, aut opulentus, denique Rex, aut Tyrannus ſit: unum hoc ſpectat, quomodo ſervare queat hominem, & ſi fortè ſectione, uſtionève opus videt, ſecat uritq́; Principem ſuum, ac Dominum, ſervus ipſe, ac ſubditus.*

Hæc ubi pro medico dixit, tum ad hujus inſtar facere ſe liberè profitetur. & ait:

Ego qui non unum virum curandum ſuſcepi; ſed integram Civitatem laborantem morbis gravioribus, contractis ex innatis concupiſcentiis, quid agere debeo? Num prodita utilitate publica, illius, aut illius aures mulcere adulatione illiberali, & ne ſervo quidem decora?

Hæc ubi ſibiipſe propoſuit, tum ſtatuit illud, quod eſt ſapientis, & boni publici amantioris. *Emori præſtat, quàm loqui ad gratiam, diſſimulata veritate, & utilitate neglecta.*

Hæc ſibi Philo è Judaïca ſtirpe, & in alta illa ignorantiæ nocte: hæc, inquam, & dixit, & forſan etiam fecit. Quid in clara fidei luce, & dicet, & faciet ſacer Orator? Certè quod ille: *Malo mori, quàm ſimulare*, prodita etiam utilitate publica, quia diſſimulata veritate.

Tertium Adjumentum.

Ab Exemplo vitæ ſanctioris quæ cum doctrina conſentiat.

DIvus Bernardus tria in oratore Chriſtiano requirebat, *Verbum*, *Exemplum*, & *Orationem.* Epiſt. 201. De hac, & illo, jam egimus: ſupereſt ut pauca de Exemplo: hoc enim vel maximè juvat ad aliorum ſalutem procurandam, atque perſuadendum ea, quæ de pulpito protuleris: quod ut pateat magis, primùm id demonſtrabis ex docente, tum ex ipſis auditoribus: denique ex ipſa doctrina.

Initium ducamus ab eo, qui dicit è Cathedra, I. & quis ille ſit, & quis porrò eſſe debeat, videamus. A docente.

D. Chryſoſtomus nervoſa ut aſſolet, atque aurea eloquentia, ſic olim ad ſe; ſic etiamnum ad divinioris Verbi præcones: *Idcircò nos elegit Deus, ut ſimus quaſi luminaria, ut magiſtri cæterorum efficiamur, ut velut An-* Homil. 10. 1. ad Timot. *geli cum hominibus verſemur, ut tanquam viri cum pueris, ut tanquam ſpirituales cum animalibus.*

Quid amabo te, Mi Lector, facient *luminaria*, ſi extincta, ſi nulla luce conſpicua, nullóve ardore præfervida? At ſine exemplis virtutum nulla illis lux, nullus omninò eſt ardor.

Quid promovebunt in Chriſti ſchola *magiſtri*, ſi in ea vix ſint diſcipuli?

Quid *Angeli*, ſi nomine tenus ſint Angeli; re autem ipſa homines, & qui nihil ſapiant niſi humana, niſi terrena?

Quid *viri*, ſi annis, atque ætate dumtaxat ſint tales; re verò ipſa pueri; hoc eſt, qui adhuc crepundiis puerilibus capiantur, atque oblectentur?

Quid *ſpirituales*, ſi & ipſi animales? qui nihil cogitant, nihil amant, nihil ſequuntur niſi quod animale, hoc eſt, quod anima immerſa carni, quod ſus in volutabro luti.

Hi certè apud Auditores nihil promovebunt; nihil impetrabunt: ut enim S. Proſper.

Non poteſt dicere ſacerdos contemptoribus admonitionis Lib. 1. de vita contemp. c. 18. *ſuæ, futurum cogitate judicium, quod ipſe fortè non cogitat: amatoribus ſæculi, nolite diligere mundum; ſi eum mundi amor delectat. Ambitioſis ambitioni finem imponere, ſi eum ambitio ruinoſa præcipitat. Et quidquid boni non facit, aut mali committit, nec jubebit fieri, nec vetabit.* In promptu eſt ratio, quam ſubjicit:

Quia necessariam docendi authoritatem, contrarietate suæ actionis, amittit, aut minuit.

Quod ipsum pro ea, qua valet sacratioris eloquentiæ vi, nervoque ostendit D. Hieronymus, cujus etiam hoc effatum: *Perdit authoritatem docendi cujus sermo opere destruitur.* Et hinc apud eundem sapiens illud, ac pulcherrimum monitum; quod velim altè in animos immitti. *Epist. 93.*

Non confundant opera tua sermonem tuum; delicatus magister est, qui pleno ventre de jejuniis disputat. Accusare avaritiam & latro potest. Ideoque sacerdotis Christi os, mens, manusve concordent. *Epist. 2. ad Nepot.*

Concordabunt autem, si quod ore docet ipse, priùs opere expleverit.

Ita concordare audita est oratio, magni illius Præsulis, & Oratoris D. Basilii, de quo extat magnificum illud D. Gregorii Nazianzeni: *Tonitruum erat oratio, quia vita fulgur.* *Orat. de Laud. Basilii.*

Nimirum tonabat ore, quia opere fulminabat, & priùs lucebat à vitâ, quàm tonaret à linguâ: & inde miros faciebat animorum motus, & hoc, quia quod voce suadebat, priùs persuadebat & opere.

II. Ab auditoribus.

Et hinc mihi datur in manus altera ratio, quæ petitur ab Auditoribus. Hi ducuntur exemplis, non verbis. Quid facias? homines sunt, & humano sensu ducuntur; atque ut rectè Seneca: *Ampliùs oculis, quàm auribus credunt.*

Et sanè jure meritissimo; oculis enim tutior est fides, quàm auribus, quia ad has appellunt subinde vera; subinde etiam & falsa, quandoque velut è Tripode veritates affluunt, quandoque de trivio narrantur & fabulæ: & has inter, & illas discernere nequeunt aures.

Non sic oculi; hi enim res sibi objectas per proprias species; atque imagines transmittunt in animum, adeoque fideliùs, & certiùs, quia de suo, deque proprio eas habent; non hauriunt ab alieno.

Et hinc fit, ut iis, quæ ab oculis deferuntur ad animum, certior habeatur fides, quàm illis, quæ per aures immittuntur; quæ autem per has sunt dicta, quæ per illos sunt facta; factis autem magis creditur, quàm dictis.

III. A doctrina.

Et hinc descendo ad tertium, quod mihi initio proposui, videlicet *de Doctrina.* De hac aureè D. Chrysologus: *Doctrina in dictis scientia est, in factis virtus.* Et hæc quæritur, non illa, quia hæc ad salutem facit, illa non item. *Serm. 107.*

Certè si de sua illa philosophia pronuntiavit illud Seneca, *quod facere doceat non dicere.* Multò magis de Philosophia Christiana, de sacratiore doctrina, quæ jactatur è pulpitis. docet hæc ex vero facere, non dicere; adeoque in factis est, non in dictis; virtus est, non scientia.

Audiamus quid Seneca de Philosophia, & ad transferamus, quæ ille de sua; sic enim inquit:

Non est philosophia populare artificium, nec ostentationi paratum. Non in verbis, sed in rebus est. Nec in hoc adhibetur, ut aliqua oblectatione consumatur dies, ut dematur otio nausea. Animum format, & fabricat vitam, disponit actiones, regit agenda, & omittenda demonstrat, sedet ad gubernaculum, & per ancipitia fluctuum dirigit cursum. *Epist. 16.*

Hæc ille de sua philosophia, quæ ego ad Christianæ doctrinæ præcepta traduci velim. Hæc non in verbis: sed in rebus est.

Animum format, & fabricat, non terris; sed Cœlis: vitam disponit ad virtutum ardua; & actiones regit, ut Deo dignæ videantur, & sint. Erunt autem si ex virtute sint, & in benefactis consistant, non in verbis: hæc enim non conducunt ad animarum lucra.

Ratio est, quam affert S. Isidorus, cui *doctrina, operum umbra.* Umbra simulacrum est inane corporis, privatio lucis, merum, putumque nihil, quod solum si dederis, nihil dedisti; at si corpus obtuleris, aliquid solidi obtulisti. *L. 3. Ep. 119.*

Sic omninò se res habet in doctrina; si ea à bono opere vacua fuerit, umbra est, adeoque velut inane boni simulacrum, ex vero autem nihil: at si operi juncta sit, si ad pium opus collimet, si & illud tibi donet, tum aliquid solidi donat, quod ipsam ferat æternitatem, quod Cœlo emendo valeat.

Dixit ille ipse S. Isidorus, *vivam eruditionem ad mortuam addi oportere.* At quænam & hæc & illa? audi ex eodem.

Mortua est copiosa oratio, multis & gravibus sententiis elaborata: at *viva eruditio*, sunt ipsa rerum honestarum exempla: hæc si adsint sua illi vita, sua vis, & spiritus altior, sua quoque authoritas; sin autem hæc absint, erit illa quasi mortua, & sensus omnis ac vitæ spiritalis expers.

Quod cùm ita sit, sacris oratoribus crebriùs inculcandum, & re etiam ipsa servandum illud Beati Petri Damiani solemne monitum.

Verba vitæ populis, non solùm vocibus; sed etiam moribus nuntiemus. *L. 2. Ep. 1.*

Ita nuntiavit Franciscus Strada, meritò numerandus inter prima Societatis columina, ob eximium in eo donum sacræ prædicationis, quà Juvenis primùm in Belgio, Adolescens in Italia, matura ætate per omnem Hispaniam est auditus, miro ubique animorum motu, fructuque; cujus causam rogatus aliquando à Patre Ribadeneira, ingenuè respondit: sibi inter dicendum radium quemdam, & impulsum illabi cœlitùs, quo totis præcordiis intimis commoveretur: & inde fieri ut audientes motu eodem afficeret, ex quo deinde eæ sequi solerent morum in melius commutationes. *Histor. Soc. part. 1. l. 4. n. 124.*

Et sanè ad recipiendam divinam vim se ille impigrè comparabat: multis enim annis ter in die flagella repetiit; semel pro animabus, quæ detinentur in flammis expiatoriis: Iterum pro conversione jacentium in lethali noxa. Postremo pro Ecclesia universa.

Ad quæ cruciamenta corporis, addebat singulare orationis studium, secessum spiritalem, & rerum omnium humanarum contemptum. Et hinc in eo mira illa vis sacræ orationis.

TRACTATUS DE HORA ORATIONIS SEDULO IMPENDENDA.

E Oratione multi, multa: ego paucis, & quantum ferè capient unius, alteriusve concionis angustiæ. Tum etiam pauca de Venerabili Eucharistia, & SS. Missæ sacrificio, in quo Orationis veluti compendium.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Particula bonæ diei non te prætereat.* Eccl. c. 14. verſ. 14.

VUlgata verſio habet, *boni doni*; alia, quæ multorum eſt, *bonæ diei*. Ego in præſentia hanc amplectar, quia facit ad meum inſtitutum, & formandis ritè moribus magis eſt accommoda. Igitur ut iis ſerviam, ſit

§. 1.

Quæ ſit ea bonæ diei particula?

HIc Interpretes, in alias, atque alias dividuntur ſententias, quia genuina hujus loci, utpote obſcurioris, ſignificatio, adhuc eſt in occulto: ego eorum interpretationes bic luci dabo, & eas ſequar, quæ argumento, quod in manibus eſt, magis convenire videbuntur. Sic igitur Sapiens olim ad ſuos, ſic etiam hodie ad nos:

Ne defrauderis à die bono: hoc eſt felici, læto, jucundo. Erant enim Antiquis dies boni, erant & mali, dies fortunati, dies & malè fortunati.

Dies boni notabantur calculo albo, mali autem nigro; tum in extrema brevioris ævi meta & hi & illi ad calculos revocabantur. Et ſi plures albi recenſiti fuiſſent, qui è vivis exceſſerat, renuntiabatur felix, ac propè beatus; ſin autem plures nigri, credebatur infelix, ac miſer. Et hoc quidem mortalium calculo; at ſæpiùs aliter immortalium, Deique judicio. Illi enim felicitatem ferè petebant ex fortuna ſecunda, infelicitatem ex adverſa: at hic ex virtute felicem, ex vitio infelicem pronuntiat: & nos cum illo pronuntiemus eſt neceſſe.

His ita ex Antiquitatis ſenſu, & veritatis calculo poſitis, Quæſtio incidit, ecquæ ſit *bonæ* illius *diei Particula*?

I. Sententia. Prima ſententia credit eſſe *occaſionem*, *bonæ alicujus actionis*, *& virtutis exercendæ*, quam elabi non ſinet quiſquis Deo Cœloque ſapienſeſſe volet: ea quippe eſt pars diei bona, auſpicata, felix.

Occaſionem finxêre Veteres, fronte capillatam, poſt autem calvam. Hinc verſiculus ille

Fronte capillata, poſt eſt occaſio calva.

Romani Deam putavêre; Græci Deum.

Porrò illius ſimulacrum ita ab his & illis fingebatur, ut pennatis pedibus volubili rotæ inſiſteret, vertigine quadam velociſſima ſe in orbem circumagens, priore capitis parte capillata, poſteriore glabra.

Commentum fuit; ſed ingenioſum, quo occaſionis brevitatem, volubilitatem, atque inconſtantiam ſignificârunt, quæ ſcilicet niſi cùm primùm ſeſe offerat, arripiatur, ſtatim elabitur è manibus, nihilque nobis remanet præter ſerum pœnitere.

Hinc occaſionis comes individua pingitur *pœnitentia*. Ne tibi etiam maneat tuo malo, *Particula bonæ diei non te prætereat*, hoc eſt, occaſio rei benè gerendæ non te prætereat.

Secunda ſententia probat particulam illam bonæ diei eſſe penes munificentiam, ac liberalitatem, quam aliquis exercet, vel ſua donando, vel beneficiis alios cumulando, vel denique egenis ac miſellis ſtipem elargiendo; eſt enim ea munificentia, & eleëmoſyna, piè exercita, *Particula diei bonæ*, quam non ſinit præteriri quiſquis ſapit. II Sententia.

Et hanc Baſilius Imperator filio ſuo Leoni commendatam imprimis voluit: ſic enim ad illum extremis verbis, ac monitis.

Largire miſericordiâ ſtipem egentibus, ut ipſe tibi miſericordiam alliciâs à Rege univerſorum Deo: nam in eo præcipuè verſatur pietas, ſi tua non habentibus benignè impartiaris. Eum ergo diem tibi periiſſe exiſtimato, in quo nemini beneſeceris, pro beneficiis, quæ à Deo illo die acceperis. Tom. I. Bibliotb. PP.

Qui illi animus fuit, quæ ad benè de aliis merendum propenſio; eadem priùs Tito Imperatori, qui ſi fortè diem aliquem ſine inſigni in quempiam beneficio exegiſſet, veſpere ſuſpirans dicebat mœſtum iſtud: *Amici, diem perdidi.* Rebatur enim diem illum perditum, in quo nemini feciſſet benè: quod utinam & hoc ævo dicerent in purpura Auguſti Cæſarea in Tiara & Infula Pontifices, in Religioſo pulvere Aſcetæ omnes: ſed ne longiùs.

Tertia ſententia, quæ eſt Lyrani, cenſet particulam diei bonæ eſſe ea pietatis officia, & orationes, quæ die feſto, id eſt bono, à fidelibus obiri ſolent. III. Sententia.

Dies alii, quos feriatos vulgò dicimus, dantur huic tempori, dantur & corpori, commerciia ultrò citròque exercendis, aliiſque id genus opificiis: at dies feſtus conceditur æternitati, animo ritè excolendo, Cœlo ipſi, Cœleſtibus, ac Deo per alias atque alias piæ mentis exercitationes, quales in ſacroſancto Miſſæ ſacrificio, orationibus, divinis officiis, concionibus, & aliis ejuſmodi obiri ſolent. De quibus fuſiùs in Evangelia feſtorum Quæſtione Proœmiali, ideoque hic parcius.

Quarta ſententia eſt R. P. Balthaſaris Alvarez, viri notæ probatæque ſanctitatis. IV. Sententia.

Hic *diei bonæ Particulam*, vult eſſe pro Laïcis Sanctiſſimæ Euchariſtiæ perceptionem; pro Sacerdotibus autem oblatum Immortali Deo incruentum Miſſæ ſacrificium. Et his duabus poſtremis opinionibus inhærebo, quia conducunt ad argumentum, quod in manibus eſt, pro quo ſit

§. 2.

Hora Orationis, particula eſt diei bonæ.

VEteres, Seneca teſte, cenſebant *Gratias*, quas & Charites vocabant, & *Horas*, eſſe ſorores iiſdem parentibus prognatas, *Iove* ſcilicet Deorum Principe, & *Eurynome* Dea, alias inter nominatiſſima. Et quidem *Horas* natu majores: *Gratias* ſubſequi *Horas*, illiſque ſubeſſe, ut in familia rectè conſtituta fieri ſolet, in qua *Iuniores* ſenioribus ſubſunt, & parent. Lib. 1. de Benef. c. 3.

Fabula eſt, doctùmque commentum, è quo tamen erui hæc veritas poteſt.

Si *Hora*, & *Gratia* germanæ ſint ſorores, & quidem illæ *ſeniores*, hæ verò *juniores*, is inter illas eſt nexus, ut *gratia* pendeant ab *horis*, ut *juniores à ſenioribus*

Quod ſi verum eſt, nemo non videt quàm pretioſa ſit *Hora*, à quâ dependet *Gratia*. Ut autem in aperto ponatur illud, videndum erit quàm apud mortales, immortaleſque pretioſa ſit *Gratia*: ex hoc enim pronum erit intelligere, atque conficere, quàm pretioſa ſit *Hora*; hora, dico, Orationis.

De *Gratia* pretio pronuntiavit illud D. Thomas & verè, & doctè: *Bonum unius gratia majus eſt bono natura totius Univerſi.*

Sume igitur bona totius Univerſi, quæ hominum calculo bona ſunt, adeoque in pretio, primis curis, atque amoribus.

Sume, inquam, primò Aurum omne, Argentum omne, quod in Principum, Regum, Cæſarum gazis reconditum, & quod in imis terræ viſceribus abditum, nec illud omne æquum eſt etiam minimæ *gratia*.

Sume deinde uniones, qui oceano merguntur, & latent: ſume Gemmas, Adamantes, Smaragdos, & quodvis aliud Gemmarum genus, nec illud æquum eſt minimæ *gratia*.

Sume denique Sceptra, Coronas, Diademata, Purpuras, Regna, Imperia etiam totius Univerſi, ſub quibus gemit omnis terræ moles, neque hæc omnia æqua ſunt vel minimæ *gratia*.

Ratio eſt in clara luce, quia hæc omnia ut bona ſint; ſunt tamen *Natura* bona, & aliud nihil: at alia, de quibus in præſens eſt quæſtio, ſunt bona *Gratia*, quæ ſunt altioris ordinis, & ſupra naturam. Bona autem inferioris ordinis, atque ſubſellii, qualia ſunt *Bona natura* nunquam poſſunt æquare ea, quæ ſunt ordinis ſuperioris, qualia ſunt ea, quæ ſunt *Gratia*.

Res ea patebit in ſimili. Sit *homo*, ſit & *brutum*. *Homo* rationalis eſt, *brutum* autem irrationale, & quia tale nunquam hominem æquabit pretio, ac dignitate: quia ut creſcat, ut perficiatur Brutum, ſemper & creſcit, & perficitur intra cancellos, & limites ſui generis, hoc eſt irrationalis, adeoque nunquam aſſurget ad pretium ac dignitatem *hominis*, qui eſt rationalis, quia hic eſt in ordine ſuperiore, illud autem in inferiore. Rationale enim ſuperius eſt, irrationale verò inferius.

Vidimus *Gratia* bonum compoſitum cum *Natura* bonis, ſpectemus & illud cum aliis, quæ tamen & ipſa ſupra naturæ limites ſunt, & Cœli indulgentis dona, qualia ſunt è Theologicis virtutibus, *Fides & Spes*. Ac deinde virtutes aliæ, ſeu eæ, quas *Cardinales* dicimus, puta *Iuſtitia*, *Fortitudo*, *Temperantia*, *Prudentia*, ſeu etiam aliæ quas *morales* appellamus. Et hæ, & illæ cedunt vel uni *Gratia*, imò ea deficiente, vel deficiunt ipſæ; vel ſi maneant, manent ut loquuntur Theologi, informes. Si à peccato letali decedat *Charitas*, & *Gratia*: manent tamen *Fides*, & *Spes*, ſed ut dixi *informes*, quia earum forma eſt *Charitas*, & *Gratia*, ſine quâ nec Cœlo merendo valent.

Virtutes autem *morales*, quæ ſunt veluti pediſſequæ *Charitatis*, & *Gratia*: ſublata hac, & illa, ut tollantur & ipſæ eſt neceſſe, quia ubi non eſt virtutum Domina, ac Regina; nec ibi eſſe poſſunt illius pediſſequæ.

Quod ſi ab his tranſire velimus ad *Gratias gratis datas*, quales in primis ſunt Gratia miraculorum, prophetiæ donum, & linguarum, Gratia ſanitatum, aliæque ejuſmodi, ceu gratuita Cœli dona, quæ apud mortales tanto ſunt in pretio. Ea tamen vel minimæ *Gratia* palmam concedunt; & præ illa apud Superos nullo ſunt in pretio.

His ita ex naturæ principiis, ex rationis placitis, ex ipſa fidei luce conſtitutis, ſatis ſuperque liquet, quo in pretio eſſe debeat vel unica *Orationis Hora*, à quâ pendet & *Gratia*, quæ tanto eſt in pretio. *Gratia* dico primùm *habitualis*, quæ illi debetur, utpote operi bono, actuique Religionis; deinde & *actualis*, quæ ad illam ſequitur, illique quodammodo connectitur.

Eſt autem hæc *Gratia actualis*, quæ etiam *Orationis horam* ſequitur, ſeu bona quædam inſpiratio, ſeu cæleſte lumen animæ affuſum, ſeu pius aliquis motus, & ardor entheus, qui etiam menti immittitur, & voluntatem incendit æſtu quodam divini amoris, & hic, & illa omnia pendent ab una *Orationis matutina hora*. Quo igitur illa in pretio? Eo certè, quo & *Gratia*, ſeu *habitualis*, ſeu etiam *actualis*, adeòque quo ſummum in hac vita mortali bonum. Quidni enim ſummum bonum in viâ, quæ ſummum bonum comparat in patriâ; hoc eſt, *lumen gloria*, *lumen beatificum*, eujus & ipſa ſemen eſt.

§. 3.

Quanti Horam Orationis, hoc eſt Particulam bonæ diei, æſtimaverint Chriſtiani Heroes? & quàm ſedulò, & conſtanter obſerint?

PRiuſquam delabar ad Chriſtianos Heroas, unum producam è cæcâ gentilitate, vel ut nobis ſit exemplo, vel rubori, ac pudori, ut qui particulam illam diei bonæ, ideſt Orationis, tam facilè ſinamus elabi.

Is erit Rex Tangeoe, in Orientali India inter potentiores. Hic Deorum ſuorum cultui mirè addictus, Decembri menſe, duabus horis ante Solis ortum è lecto ſurgere ſolitus, utque primùm veſte indutus, conclave ſecretum ingredi, & quinque continenter horas coram Idolo ſuo principe verſari, genuflectere, flores in illius verticem effundere, qui ne deſint, toto conquiruntur regno.

Interea verò dum Rex in eo ſuperſtitionis ſuæ officio totus diſtinetur, aulici extrinſecus feſtivos ignes excitant, ipſeque populus per compita, per plateas longè, latèque ſparſus Orationi inſiſtit, & eidem Idolo principali ſupplex accidit, ut regiis votis annuere dignetur. *In Relatione ultima ex Regno de Madurè c. 17.*

Neque hîc ſiſtit ea Regis ſuperſtitio, elabitur longiùs, & Idolo ſuo propriis manibus cibum apparat, orizam ſcilicet, & legumina, quibus (ut credit) veſcitur, quæ omnia vaſculis argenteis, aureiſque probè condita, offeruntur; ipſaque Regina manus accommodat, ducitque ſibi honori.

Ecce quâ curâ, quo ſumptu ea Orationis hora tranſigitur apud Coronata illa capita, quod certè ruborem nobis injicere deberet, ac pudorem, ut qui in ea adeò ſegnes, & tardi ſimus.

Sed hæc pauca ſtylo indicaſſe ſit ſatis, deſcendamus ad Chriſtianos Heroas: qui primus in hoc argumento occurrit eſt Carolus hujus nominis V. Imperator Auguſtus, de quo vix credi poſſet quod dicam, niſi graviſſimum dicti authorem haberem, B. Franciſcum Borgiam, qui olim Caroli intimus, & meliorum arcanorum diu conſcius fuit. *Rho hiſtor. virt. l. 9. c. 8. n. 1.*

Affirmabat ille Carolo nullam diem abiiſſe, in quâ ſolidam horam Deo atque Orationi non dediſſet; & hoc etiam in medio negotiorum æſtu, in martio pulvere, inter tympanorum ſtrepitus, tubarum clangores, tormentorum bellicorum tonitrua, inter arma & ferrum, ipſamque, quæ in oculis ſæpiùs erat, mortis imaginem; conſtabat tamen ſibi, & Deo Carolus, & ſolitum Orationis penſum perſolvebat.

Vidimus in aulâ hanc diei particulam probè obſervantem Imperatorem; videamus alios in religioſâ cellâ, è multis paucos producam è Societate noſtrâ.

Primus erit Leo Henricus. Hic in Oratione decem ſolidas horas ſæpè de genu tranſigebat, ea

robuſtæ

robustæ mentis constantia etiam annosissimus, ut non hominem dixisses, sed signum aliquod, vel è marmore insculptum, vel ære fusum; ita eodem corporis habitu immotus perseverabat.

Alter erit Sebastianus Barradius, ex eadem Societate, qui ætatem omnem quà concionibus ad populum habendis, quà etiam immortalis eruditionis voluminibus ad posteros emittendis insumpsit, & prægravante jam senio, cùm nec his, nec illa amplius par esset, ita Orationi se totum addixit, ut in dies singulos horas omninò duodecim illi sepositas haberet, & servaret quàm exactissimè.

Ita brevi, ut rebatur, mortalitatem exuturus, dimidia jam temporis parte vivebat immortalis.

Postremus erit Franciscus Suarius. Hic à duobus magnis orandi magistris, Martino Gutterio, & Balthasare Alvares, quam disciplinam hauserat, in omni vita retinuit: & ita quidem ut affirmare diceret. Si, aut matutina Orationis hora, aut parta tot annis, ac sudoribus sapientia carendum esset, malle se hac, quàm illa carere. Tanti nimirum illam, partumque sibi ex ea bonum æstimabat.

Quod judicium maximi profectò faciet, qui Suarium vel de nomine, vel de scriptis, vel de vita noverit.

Qui de nomine, primæ inter suos nobilitatis esse sciet, qui de scriptis, viginti quatuor ingentia volumina numerabit, quæ ad posteros transmisit, ea doctrinæ fama, ea rerum varietate, ut meritò in Academiis celeberrimis *Communis omnium magister* sit appellatus, à nonnullis, *ætatis suæ prodigium, atque oraculum*: ab aliis Philosophiæ ac Theologiæ *lumen clarissimum*, & *Theologorum Coryphæus*. Qui denique de vita etiam sanctè acta, is ex vero pronuntiabit, dubium sanè videri, doctiórne, an sanctior fuerit Suarius? Certè ut omittam alia, quæ fusè prosequitur Philippus Alegambe noster: illud tamen prætereire nullo modo possum, quod & eximiæ sanctitatis indicium fuit, & argumentum divinæ in eum indulgentiæ, atque amoris.

Alegambe in Bibliot. scriptorum Societatis.

Visus non semel cùm duos ab humo cubitos sublimis, splendidissimos lucis radios, à Christi è cruce pendentis effigie in se vibratos, toto vultu ac pectore exciperet. Ab hoc nimirum & altiores Cælestis sapientiæ radios hauriebat, ab hoc & amoris divini flammas, quibus æstuabat, ardebatque totus.

Ardorem porrò illum æstumque colliges ex ultimis illius verbis. In morbo, quo extremus fuit, cùm & eodem ægrotare universa ferè Conimbrica Civitas videretur; ægrotare & propè nostri omnes, unus ipse hilaris, atque animi alacer ingeminabat sæpiùs illud:

Exspectans exspectavi Dominum. Quàm dilecta tabernacula tua Domine, inter quas voces collabente animo, cùm deficisset mortuo similis, sibi deinde redditus, ac cælesti gaudio delibutus, adjecit: *Non parabam tam suave esse, tam dulce mori.* Nimirum & suavis, & dulcia illi mors est, cui in divinis colloquiis, & Orationum delitiis vita suavis fuit, ac dulcis.

An. 1617. 25. Sept.

Et quia ea fuit Suario vita inter mortales, sic & desiit victurus cum immortalibus.

§. 4.

Vnde fiat ut particulam illam bonæ diei, id est horam Orationis, multi elabi sinant?

E Duobus quasi fontibus hoc quantum, quantum est vitium emanare solet, & quidem

I. Origo hujus mali.

Primò ex aliqua Superiorum incuria, qui non invigilant, non attendunt, an sibi subditi & à Deo suæ curæ concrediti, horam illam Orationis impendant, non emittunt, qui statis horis visitet, lustretque an omnes meditationi & Orationi ex Regulæ præscripto vacent.

Hinc fit ut nonnulli, qui oculis hominum serviunt, subinde vel particulam horulæ subtrahant, vel totam in pejus prodigant, atque ad alia traducāt.

Et hoc quidem depravatæ naturæ vitium est, vinum est abjectæ in terras animæ: non sic præcelsæ mentes, quibus satis est vel unus Dei oculus, vel conscientia testis.

Mirè laudatus olim à Seneca Artifex unus aliquis, qui cum rogaretur, cur eo nisu, ac animi contentione ac diligentia insudaret in opera suæ artis, ad paucos perventura; scitè respondit: *Satis sunt mihi pauci, satis est unus, satis est nullus.*

Quod utinam usurparent etiamnum viri Religiosi, maximè in ea, qua de agimus, Orationis hora.

Satis sunt mihi pauci satis Angeli vigiles, *satis est unus*, nempe Deus; Imò *satis & nullus*: plus enim satis conscientia sibi testis, judex, & carnifex, quæ tibi aurem vellicat & animum, & quod agis aut damnat, aut probat.

Et hæc de primâ scaturigine unde manat id vitii.

Secunda ducitur à subditis, eorumque hæc in parte sollicitudine negligentia, eaque petitur ex aliis atque aliis capitibus. II. Origo.

Subinde enim fit, ex eo quòd proximis curandis plus æquo vacent, & sese eorum negotiis implicent, denique sipsos totos, quod cum natura, & ratione pugnat: cum natura quidem, *qui enim sibi nequam, cui bonus?* Certè Natura docet sui imprimis curam esse habendam, deinde proximi: quod & suadet Ratio, quæ nos negotiis, & rebus agendis commodare vult, & non tradere.

Ita Sapiens Romanus de seipso hoc ingenuè dicere solitus: *Ego quidem ubicumque sum, meus sum: rebus enim meis non me trado; sed commodo.* Epist. 105.

Quod si rebus etiam suis non se tradebat; sed duntaxat commodabat: multò minùs id fecisset alienis; quod si néc fecisset; nec faciat etiam religiosus.

Aliàs id vitii oritur ex nimio quodam ardore studiorum, & impatienti scientiarum appetentia, cui cùm se committit, & abripi sinit Religiosus aliquis, Orationi detrahit, quod studio stultè & perperam impendat. III. Origo.

Et ita factum aliquando, cum Iacobo Tirio, natione Scoto. Hic Societati nostræ additus ex voto suo, Romæ primò religiosæ vitæ tyrocinium posuerat, tum etiam Philosophicis & Theologiris studiis vacare jussus, iis ita sese addixit totum, ut & statam meditationi horam, & designata conscientiæ examini tempora, & alias religiosæ mentis exercitationes omitteret, ut totum illud spatium studiis impenderet, ratus se eà ratione & proximo, & Societati meliorem operam præstiturum.

Interea temporis dum vitam agit aridus & exsuccus totus, & in spiritu languidus, cœpit vehementiori tentatione concuti, & eò quidem ut periculum jam esset, ne & à seipso, & à Societate deficeret; nec enim erat resistendo.

Daniel Bartoli in vit. S. Ignatii l. 4. p. 640.

Et certè qui esset cùm à spirituali pabulo, id est ab oratione vacuus esset totus; diceretque ex vero posset illud Prophetæ: *Exaruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum.* *Panem* dico spiritus, qui est Oratio, & piæ illius exercitationes.

Hæc dum aguntur, ad Deum supplex recurrit, & manusin Cœlum tollit, ut inde opis aliquid adesset, ac subsidii. Et verò adfuit; sese enim illi visendum obtulit S. Ignatius, sed vultu severo, & gravi, & oculorum conjectu ad severitatem composito, & hæc illi t *Minus litterarum, & plus spiritus.* Dixit, & loqui ac videri desiit; sed aculeum infixum illi reliquit; & simul etiam omnem ex animo molestiam ac tentationem detersit.

Valuit oblata visio, valuit & illud Sancti Patris monitum; inde enim & de illo scientiæ ardore plurimum remisit, & multum addidit excolendo, ac perficiendo per orationem spiritu, & eò quidem, ut alius à seipso totus evaserit, & in virum magnum abierit, quod probârunt inita in Societate variis in locis ministeria, & præsertim Romæ cùm in Germaniæ assistentem electus est, ubi deinde piè sanctèque obiit. Anno 1597.

§. 5.

Quæ & qualis Oratio censenda sit esse particula bona diei?

FAtendum est illud, quod extra litem est, alios atque alios ad Deum venire Oratores, & inde etiam aliam atque aliam esse apud mortales Orationem, quam aliquando bellè distinxeruut cælestea Genii, quorum meminisse erit è re nostrâ.

D. Bernardus dum unà eum suis sacratiori vacat psalmodiæ, vidit singulis monachis astare singulos Angelos, eorum utique Tutelarea, qui accuratè notabant, quid quisque psalleret: sed alio atque alio modo, alio atque alio charactere, atque colore.

Henriquez in Fasc. SS. ord. Cister. l. 1. dist. 4. c. 32.

Quidam enim suorum clientium precca scribebant *Auro*. Alii *Argento*. Nonnulli *Atramento*. Aliqui etiam *Aqua*. Quidam denique penitus *nihil*.

Et hæc eò loci, ac temporis fuit scripturæ diversitas, cujua ratio etiam S. Præsuli, Cœlo interprete, reddita, eaque est ejusmodi:

Qui *Auro* scribebant, indicabant in illis aureum esse, hoc est, ardentissimum orandi studium, & puram animi & cordis intentionem.

Qui autem *Argento*, minorem quidem fervorem; sed puram tamen psallentium mentem, gratumque Innocentiæ candorem.

Qui verò *Atramento*, continuum quidem bonæ voluntatis usum in psalmodiis; licet non magno pietatis sensu gustúque.

Qui autem *Aqua* scribebant, exprimebant eos, qui vel somnolentia pressi, vel è pigritia tardi, vel vanis cogitationibus, & vagæ mentis errore, & à se, & à Deo abducti.

Qui denique *nihil* notabant, vel ex hoc arguebant deplorandam eorum sortem, qui duro & saxeo corde, qui timore Dei penitùs vacui, qui suæ professionia immemores, prona voluntate, aut se somno immergebant, aut certè si vigilarent, noxiis cogitationibus, atque à Deo & suo instituto alienia occupabant: in Cœli conspectu omninò à bonis vacui, & quod longè pessimum, malis oppleti quàm pessimè.

Ecce qui ad Deum veniant oratores, & quàm varii, atque inter se dissimiles; & quàm varia sit Oratio, ideòque quàm vario charactere inscribatur, referaturque in cælestes tabulas.

Vide, Amice Lector, ut ex iis sis, quorum Oratio *auro* scribitur, aut certè ut minùs *argento*.

Hactenus vidimus quomodò orantibus adsint boni Genii: attendamus qui etiam mali dæmones; nam & hi quoque censores nostri sunt, & nostra notant, reponuntque in tartareo codice, fusco illo & nigro, ut aliquando producant in extremo illo & decretorio Judicii die.

S. Roberto, Abbati Cistercienfi, visus aliquando dæmon assumpta ad eam scenam rustici specie. Circuibat ille psallentium chorum, omnesque explorabat, quâ quisque modestiâ ac reverentiâ Deo accineret; & cùm inde nihil speraret lucri, abibat indignabundna ad chorum fratrum conversorum, & cùm in eo nonnullos adverteret somno graves, & inerti desidia, totus abibat in cachinnos: nimirum malo genio inertia in oratione, seges est gaudii: imò & ansa tripudii: Cùm enim alios notasset noxiis cogitationibus occupatos, applaudere visus est, & tripudiare; inde etiam abire ad Novitios, si fortè inter illos quis iotorpesceret in precibus.

Hos inter juvenem reperit, qui fugam meditabatur, & à sua vocatione defectionem, & hunc fuscinula apprehensum, visus est abjicere in sportam quam gestabat à tergo, & sic effugere.

Objectæ visioni respondit eventus, die quippe proximè sequenti, effugit novitius ille, qui deinde ex decucullato monacho factus est insignis prædo, & denique captus, capitéque minutus. Tanti refert, quînam, aut qualis ad Deum venias orator, & quam cœlo teste ac judice fundas orationem; ab hac enim & omnis boni fons, & simul etiam omnis mali, prout bona, aut mala fuerit oratio. Ut ergo bona sit.

Primò ne vaga sit, ne abeat à seipsa inutili per creaturas peregrinatione, & cogitationum quasi tumultu, atque inter se pugna. Sæpè *homo cùm est in se, non est secum*, inquiebat D. Chrysostomus: & ita secum non sunt mali illi oratores, ad alia distracti, atque abducti. Serm. 1.

Secundò, *ne sis duplex in oratione tuâ*, ut præcipit Apostolica constitutio apud Clementem. Eris autem duplex, si una pars cogitationum Deo detur, altera rebus aliis ab eo alienis. L. 7. c. 12.

Tertiò, ne sit *nutabunda, & quodammodò ebria*, ut monet Cassianus. Ebrius ab affuso vino, & nimia spirituum in cerebro exundantia nutat, cespitat, & in transversum agitur, nec ullo fixus hæret vestigio: sic & *ebria* oratio, quæ ita nutat, nec ulli affixa hæret.

Quartò, sit *accensa, & ardens* à Dei amore, sit cordialis tota. Ea fuit Davidia oratio, cùm sic de seipso: *Invenit servus tuus tunc cor suum, ut oraret te oratione hac.* Invenit, inquit D. Augustinus, quasi soleret aliàs *ab illo fugere, & ille sequi fugitivum.* 2. Reg. 16. v. 27.

Et sic sequaris oportet, & sistas affectu pio, atque ardente. Et ita stitit Religiosus ille è D. Bernardi familia, è cujus ore dum præcineret Ambrosianum illud: *Te Deum laudamus*, visa est erumpere flamma miri splendoris, quæ & recto tramite in Cœlos ascenderet. Et ea quoque sit oratio tua, sit è cœlesti ardore flamma; sit etiam ex ardore lux aurea, lux splendida, sit ea quæ in cœlos ascendat, nec in terras unquam descendat, inutili & noxia per creaturas evagatione. Henriquez supra lib. dist. 4. c. 22.

Quintò, sit *simplex & humilis*, nec grandiore verborum elata sono, nec affectatæ orationis fuco illita, nec animi tumore erecta: sed demissa, & candida.

Ea fuit Conversi alicujus ex familiâ Carthusiensi, cui vix tantillum fuit memoriæ, ut præter *Pater*, & *Ave Maria*, vix addiscere, vix retinere potuerit illud Psalmi quinquagesimi: *Miserere mei Deus*; dicebat enim *Miserere tui Deus.* Chronic. Carthus. l. 5. c. 11.

Et hæc orantis simplicitas, hic candor animi, ita Deo placuit, ut ejus cellula repleretur tam suavi, tam fœcundo odore, ut & vicina loca, & transeuntes imbueret, mireque recrearet.

Prior demiratus cœlestis illius odoris fragrantiam, ex eo causam quæsivit, & audiit, nescire se aliam, nisi quod sæpè sæpiùs repeteret illud: *Miserere tui Deus.* Priore autem monente ut diceret, *Miserere mei Deus*, eoque in hoc illi obtemperante, illicò evanuit ille odor: quod ut persensit Prior, jussit eum de more ingeminare illud: *Miserere tui Deus.*

Paruit bonus frater, & orantis simplicitati redditus è cœlo odor, adeò grata ad Superum aures appellebat ea orationis simplicitas. Cui affinis & illa, quam effert ejusdem Ordinis chronicon. Cap 12.

Fuit è fratribus Conversis alius & ipse miræ simplicitatis, qui cùm præter solitum sentiret in oratione magnam ariditatem, sic ingenuè ad Christum Virginis filium:

Tu, ô bone IESV, abstulisti mihi hanc gratiam, nisi restitueris, ibo statim, & conquerar de te apud matrem tuam.

Mirum dictu, verum tamen; mox, ac si querelas illas veritus fuisset Christus, consolationem sollitam, & in orantis ore, animoque suavitatem reddidit etiam eum ingenti fœnore: Visus enim deinceps in oratione, præ dulcedine, & cœlestium sapore, totus colliquescere. Adeò grata, acceptaque Deo ea orantis vel humilitas, vel etiam simplicitas.

§. 6.

Particula bona diei Laicis est SS. Eucharistiæ perceptio.

HOc suprà insinuavimus ex opinione P. Balthasaris Alvarez, probandum hoc paragrapho suscipiemus, & quidem more nostro perpaucis. Esse autem *particulam diei bonæ*; imò quàm optimæ, liquet ex tribus capitibus.

Primò, ex eo quòd in eâ actione, quæ vulgò *Communio* dicitur, & *Missa*, percipiatur ipse Christus, hoc est mundi Salvator, & salus.

Secundò, Deus ipse ter Opt. ter Max. & inde

Tertiò, fons omnis boni; imò & bonum omne.

D. Thomas tria esse censet, quibus meliùs, & excellentiùs, ne Deus ipse, ne Omnipotens quidem facere possit. Ea sunt sacrosancta Christi Humanitas unita Verbo Divino. Dei maternitas, quæ est in Virgine. & lumen gloriæ, quod est in Beatis, & quo divina essentia attingitur, & quodammodo penetratur. At Christi humanitas, & nre primùm, dein & pectore, & illius intimis penetralibus, in Eucharistiâ excipitur: qua quid sanctius? quid excellentius?

Excipitur, inquam, Christi corpus, quod in ea est vi verborum, quæ ad aras profert sacratior mystes. Corpus, inquam, quod est veluti *theca* magnæ mentis, & *domicilium* beatæ illius Animæ, ac *diversorium*, quod illa dignum metatur Deus.

Corpus dico, cujus Architectus, nec homo est, nec natura omnium fœcunda parens: sed ipse Spiritus Sanctus, qui in divinis Amor est, & qui corpus illud è Virgine, & in Virgine finxit veluti princeps Amoris opus. Et hoc ab homine sumitur in illa bonæ diei particula, quæ *Communio* dicitur.

Sumitur & grandis *Anima*, quæ corpori comes est, & illa quidem ab omnibus gratiæ ornamentis illustris, & à lumine gloriæ jam beata; adeoque ea, cui nec par in terris, nec in cœlis; ea dignitate, ea majestate, eo decore conspicua, quæ vel solo aspectu propè beare potest.

Sumitur & *Verbum Divinum*, & Corpori & Animæ Christi hypostaticè unitum; adeóque essentia divina, imò & tota quanta quanta est Sanctissima *Trinitas* per quandam concomitantiam, & arctissimam veluti unionem, adeoque sumitur omne bonum.

Quod ipsum aliquando cælesti voce audiit B. Angela De Fulginio; Cùm enim ad sacram Synaxim accederet, hæc ipsa à Servatore quàm optimo verba excepit: *In ejus vita*

O dilecta mihi filia, venisti jam acceptura bonum omne imaginabile. Dixit, & in ipsa sacratiore Mæ seipse visendum exhibuit, eo decore, eâ pulchritudine, cui nulla par in terris, nulla & in cœlis; tum adjecit felix & fortunatum illud: *O mihi in paucis dilecta! sic mecum eris in paradiso, sic & in totâ æternitate.*

Dixit, & apparere & loqui desiit, non desiit tamen in B. Angela, & gustus illius cœlestis epuli suavissimus, & mira amoris suavitas, & gaudii illius perennitas, quo eò loci, ac temporis perfusa, & deinceps etiam in omni vita; maximè verò quoties ad sacratiorem illam mensam accederet, eo quippe Amoris æstu, eo excessu gaudii æstuabat, & gestiebat tota, ut non jam in terris, sed in cælis esse videretur, adeòque in ipso sinu beantis. Tanti refert quî ad eam Christi mensam accesseris, quî particulam illam bonæ diei impendens.

Fuit è Societate nostra Ioannes Brionius, coadjutor temporalis, ut dicimus, hic in omni vita optimam illam diei bonæ particulam sedulò servare solitus; at vel maximè in ultima illius periodo: cùm enim illi jam ad mortem properanti sacrum viaticum detulisset Collegii Rector, & solita illa sacraque verba protulisset: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Derepentè omni sensu destitutus, & extasim passus est, & eò quidem ut ad astantes ista Rector, *Histor. Societ. p. 4. l. 8. n. 205.*

Fidelis hic Dei servus spirituali communione abundè refectus est, cum Deo suo, cui unitus, in quo & absorptus quam maximè, eum relinquamus, & diviniorem hostiam in Sacrarium referamus. Dixit, & retulit.

Verum cùm sibi ab illa extasi (quæ ferè diem tenuerat) redditus esset pius frater, Rectorem suum urgere cœpit, & instantiùs rogare, ut *Deum suum, amores suos, delitias suas* (sic enim eum appellabat) illicò ad se referret.

Ivit porrò, retulit, dedit, & paulò post eidem Domino felicem, atque mirè æstuantem animam reddidit, æternis cum illo in Cœli Regia delitiis fruituram.

Hæ nimirùm ex quodam cœlestis gratiæ debito concessæ illi, qui eam diei bonæ particulam ritè semper expenderat.

Particulam appello, tum eam, quæ est in ipsa (ut loquimur) *Communione*; tum etiam illam, quæ datur & fluit ab ipsa *Communione*; potissimùm autem illam, quæ Christum tamdiu retinet, quamdiu durant species in stomachum jam demissæ.

Fatendum enim eam *particulam diei* & bonulæ esse quàm optimam; quia (ut opinantur Theologi non infimi subsellii) quamdiu durant ipsæ species, durat & Sacramentum, quod etiam gratiam operatur *ex opere operato* (ut loquuntur Scholastici) & hinc optima, & sacratissima illa temporis particula debet omni diligentia, omnique animi contentione impendi, & quidem

Primùm ea, quæ adhibetur in ipsa *Communione*, ad quam multum conducet ardens illius desiderium, ac velutì appetentia, famesque cibi illius sacratioris; qualis ferè esse solet in famelicis.

Ea fuit in D. Bonaventura, Doctore Seraphico, qui in extremâ, quæ illum tenuit ægritudine, cùm non posset propter exilientis stomachi nauseam cœlesti eo pabulo refici, id saltem summis votis expetiit, atque impetravit, ut sacrum Ciborium pectori admoveretur, atque apprimeretur, quàm arctissimè, ut sic cordi propior ei esset in Eucharistia Salvator optimus; & verò propior fuit; erumpens enim è sacro vase hostia, Amoris miraculo, Amoris & prodigio, cor illud amantis, & mirum quantum amanns, pervasit illicò ac penetravit, nullo tamen sui relicto vestigio. *Wadingus in Annal. Min. anno 1274.*

Quod illi; hoc & B. Iulienne, Virgini Florentinæ. Hæc in ultima ægritudine cùm non posset sacro Viatico refici, quod tamen optabat quàm maximè, petiit primò, ut ciborium inferretur in suam cellulam. Deinde ut sibi pectus, qua parte cor obtegit, elueretur probè, quod & factum à religiosis sororibus, tum etiam ut linteo mundiore obtegeretur, atque etiam corporali. Denique ut in hoc etiam sacra deponeretur hostia: quæ omnia cùm essent data ardenti illius in sacratiorem Eucharistiam desiderio; mirum dictu, visuque! facies illius visa primùm Angelica quasi specie; sedebat nimirum in vultu pietas, sedebat & divinus amor, quo tandem evicta illius anima excessit è corpore: at ubi sacratior hostia? *Annales Servitarum.*

ſtia? nullibi deinde viſa, reperta nullibi. Credibile eſt miraculo Virginis pectus, Virginis & cor pervaſiſſe.

Hoc nimirum conceſſum eſt illius amori, illius & deſiderio: quod ſubjicio religioni ac pietati Scholaſticorum & Coadjutorum Societatis JESU, quos S. Tereſia dum ſarro illi epulo aſſiſtere videt, vidit & illud, beatos è Cœlo genios, ſuper eorum capita conopæum auro, & gemmis illuſtre obtendentes, ut & Domini, quem exciperent honori velificari viderentur, & ſimul etiam religioſæ eorum in Venerabile Sacramentum obſervantiæ, ac devotioni, quacum particulam illam bonæ diei inſumebant.

Quod & ſedulò feciſſe viſus B. Aloyſius Gonzaga, qui hebdomadam omnem ita ſibi in hanc pietatem deſcripſerat, ut tres proximos à Dominico dies (quos dies *Gratiæ* appellabat) daret agendis Deo gratiis, pro tanto beneficio: tres deinde alios conſequentes, animo novis illis epulis præparando: ita illi hebdomada abibat tota, ut & rectè abiret particula illa diei bonæ: ut & tibi ſic abeat, Amice Lector, age, ad ſacram Synaxim accede viva fide, ſpe ardua, charitate ardenti, ſubmiſſione humili, ut qui Regem Regum in animæ tuæ diverſorio, veriùs tuguriolo excepturus ſis. Digna Poſteris, digna & Auſtriaca fide illa Ferdinandi II. Bohemiæ Regis pietas.

Rho Hiſt. virt. Hic dum avia in ſylva venatur, nolam audit, indicem utique diviniſſimæ hoſtiæ, quæ ad ædes ruſtici moribundi à ſacerdote deferebatur. Nec mora, per obſtantia quæque, per ſpinas, & dumera equum adigens, ſacerdotem libero tandem campo aſſequitur, & mox equo deſiliens comitari pergit, ut vel inde Auſtriacum eſſe diceres. Venitur ad decumbentis mapale, omnia ritè paraguntur. Tum Sacerdos, ut ægro animos adderet,

Macte, loquit, *meliori ſpe, duos hodie Reges domo excepiſti. Regum omnium Regem, Chriſtum Dominum; & hunc Ferdinandum Bohemiæ Regem.* Hic, ut integra eſſet Auſtriaca religio, id eſt regia, aurum ruſtico liberaliter largitus eſt.

Habea in hoc, Benevole Lector, quem in ſacratiore Synaxi excipias, & Cœlorum Regem, & Regum Regem: excipe animo Chriſtiano, id eſt regio, fide regia, charitate regia, & eris, re etiam ipſa, qui es nomine, Chriſtianus.

§. 7.

Particula bonæ diei, Sacerdotibus eſt SS. Miſſæ Sacrificium.

IN hoc Sacrificio, cui nihil in terris, nihil in Cœlis par eſt, aliqua ſunt veluti illius præambula, cujuſmodi ſunt ea, quæ in primo illius quaſi limine dicimus, & *Introitum* appellamus, tum etiam *Epiſtola*, è ſacris Scriptoribus deſumpta: tum *Evangelium*. Ab hoc, & illis aſcenditur ad victimæ, id eſt *panis*, & *vini oblationem*, quæ fit Immortali Deo, tum ad hujus, & illius *conſecrationem*, quæ fit pauculis verbis; ſed *practicis*, hoc eſt, quæ operentur id omne, quod ſignificant. Denique ad *conſumptionem* victimæ, hoc eſt *Corporis, & Sanguinis Chriſti ſumptionem*, quæ fit ſub ſpeciebus panis, & vini.

In quo porrò horum trium poſitum ſit Miſſæ Sacrificium, hîc non diſputo; ſunt qui velint in tribus illis, ſunt qui in una *Conſecratione*, cui opinioni in præſentia adhærebo; facit enim vel maximè ad illud, quod mihi propoſui, hoc eſt, ad *particulam illam diei bonæ*.

Verè enim particula illa temporis, particula horulæ, quæ fluit dum pronuntiantur ſacratiora illa verba, particula eſt diei quàm optimæ, particula pretioſa, auguſta, cœleſtis, divina, cui parem nec habet orbis hic ſublunaris, nec Sol videt, nec ipſa Cœli regia parit, nec ipſæ ferunt Cœlorum Intelligentiæ, nec ulla vis, aut poteſtas creata, ſi ſacerdotem exceperis.

Cede mihi Principes, Reges, Cæſares, & quæ habet hic mundus aſpectabilis Coronata Capita, ſub quibus & terra tremit, gemitque. Nemo unus omnium poteſt quod ſacerdos vel unicus in illa bonæ diei particula.

Cede & Beatos omnes in cæleſti Regia principes, cede & Angelos, puros illos ſpiritus & ſuperioris Orbis Virtutes, Dominationes, ac Poteſtates, neque ex his vel unus aliquis id emolietur, quod vel unus ſacerdos in illa bonæ diei particula.

Nemo, inquam, aut Chriſti corpus ſub panis ſpecie, aut ejuſdem ſanguinem ſub ipſa etiam vini ſpecie ſiſtet, nemo, præcelſam Chriſti animam, nemo illius Divinitatem ſiſtet; verbo uno Deum nemo ſiſtet, quod tamen paucis voculis facit Sacerdos, & quidem quot diebus, quoties ſcilicet ſacris Aris ſacrificaturus aſſiſtit.

Die Natalis Domini ter in Miſſa Deum ſiſtit ex Eccleſiæ bonæ matris indulgentia, quæ ter incruentum illud ſacrificium Deo offerri patitur. Quod & olim factitatum in die magno Joannis Baptiſtæ Natali.

Quod & ſæpiùs à Leone hujus nominis III. qui quoties Eccleſiæ ſibi commiſſæ tempeſtas ingruebat, ſepties in die, ſubinde & novies placando Numini Sacrificium illud offerebat, & rectè; nulla enim Cœlo gratior hoſtia, nulla terris utilior; valet enim & placando irato Numini, valet & pellendis è corpore morbis, ex animo vitiis, valet & domandis inferis.

Laudavit Antiquitas, & ſtupuit à S. Anſelmo ad Aras Deo litante, à morbo graviore, ac diuturno liberatum Angliæ principem.

A S. Launomaro Abbate erectum eſſe claudum.

A S. Petro Tarentino fœminam maleficiis exemptam.

Ab aliis pulſos ex humanis corporibus, velut ex hoſpitiis malè uſurpatis, dæmones, erebi principes.

Hæc, inquam, aliaque his affinia & laudavit & ſtupuit Antiquitas, & laudaret & ſtuperet ætas hæc noſtra. At quænam illa ſi componatur cum eo, quod in ſacratiore Miſſa Sacerdos? qui, ut dixi, Deum ſiſtit cùm lubet, & immenſum Numen cœlis ipſis contineri neſcium, intra modicum hoſtiæ circulum quodammodò coarctat ac ſtringit; & hoc pauculis voculis, dumtaxat quinque, in illa bonæ diei, id eſt Sacrificii particula. An non igitur illa pretioſa, cæleſtis, divina? Enimverò & pretioſa, & cæleſtis, & divina, atque ejuſmodi, quâ majorem ne Deus ipſe, ne Omnipotens vel homini vel Angelo conferre poſſit: imò quâ nec ipſe auguſtiorem facere, aut moliri; cùm enim infinita ſit, & Omnipotentiam, quæ & ipſa infinita eſt, exæquat, & quodammodò exhaurit.

An non igitur jure meritiſſimo *bonæ diei Particula*? Enimverò *Particula*, quæ annos & ſæcula vincat, quæ & ipſam ſuperet æternitatem, & à qua ſacro myſtæ ea accedit poteſtas, ea dignitas, ea majeſtas, quæ purpuras & diademata vincit, & quæ ſuperas omnes virtutes, ac poteſtates longis poſt ſe relinquit intervallis, ut mirum non ſit eos illi terrâ teſte, cœloque judice, delatos olim honores.

Certè ſi Angelum è Superum curiâ lapſum vidiſſet Franciſcus Aſſiſias, & ſi in eodem veſtigio Sacerdotem; veniſſet priùs ad oſcula manuum Sacerdotis, quàm Angeli. Hunc nimirum vincit ille, ſi minùs natura; at certè officio, dignitate, poteſtate. At unde vincit? utique à *Particula illa diei bonæ*. Quâ, qui ſe privant, næ illi & in ſeipſos, & in mundum univerſum, & in cœlos ipſos injurii ſunt.

B. Alano

B. Alano De Rupe, Ordinis S. Dominici, ex reverentia & ſcrupulis aliquamdiu ab hoc ſacrificio abſtinenti, hæc Chriſtus:

Celebrantes, bona optima; & infinita Orbi univerſo diſtribuentes adminiſtrant: & abſtinentes diſpendium faciunt toti Eccleſiæ, operatione divinorum illi ſubtracta.

In Pſalterio, Chriſti & Mariæ, c. 26. Tum rationem adjicit: *Quia ad aram Sacerdotes per me operantur, & ego ſum qui operor in eis.*

Denique addit quibus & quantis bonis & terram, & cœlos privent. Sic enim ad illum:

Privant Deum gloria, me potentia, ac voto: Matrem meam materna dignitate: Angelos honore, Sanctos lætitia, auxilio militantes, defunctos redemptione, infirmos medicinâ, ignorantes ſcientiâ, alimoniâ eſurientes, pauperes divitiis, ſuo mundum Rege, & univerſa ſuo privant Servatore. Hæc illi Chriſtus: ut animos faceret ad audendum, & ad aras ſacratiores, ad quas etiam ipſa Dei mater ſervum olim ſuum invitaſſe viſa.

B. Eliſabethæ De Schovangia oranti pro quodam Diacono, qui præ metu ſacratiore, ac reverentiâ, non audebat gradum facere ad ſacerdotium, dixit ipſa Dei mater:

Lib. Revel. 2. cap. 15. *Dic ſervo meo, fac quod facturus es, & redde rationem de ſervitio, quod mihi facere debueras, nec feciſti.*

Duo hic urget, exigitque Deipara. Primùm, ut quàm citiſſimè faciat, quod aliquando facturus eſt.

Dein rationem expoſcit, & quidem ſeveram, quod hactenus non fecerit, quod ſibi non reddiderit id obſequii, quod particulam illam bonæ diei toties elabi, toties præteriri ſit paſſus.

Ex quo conficies, Amice Lector, quanti eam fecerit, & etiamnum faciat Diva Mater, quantum & Chriſtus ipſe; ut & tu tantum facere diſcas.

§. 8.

Particulam illam bonæ diei, id eſt Sacram Communionem quanti fecerint gratæ Superis Animæ? Quanti Angeli? Quanti & Chriſtus ipſe?

PRimum in aperto erit ex ſpecioſis honoris titulis, quibus eam veluti totidem coloribus depinxerunt DD. Patres, & ipſa Vatum oracula.

Pſalm. 77. v. 25. David, ore calamoque prophetico, quo futura poſt ſeros ſoles, & longa ſæcula prævidebat, Poſteriſque nuntiabat, *Panem* eſſe dixit *Angelorum*; ſic enim aliquando: *Panem Angelorum manducavit homo.*

D. Hieronymus ex Hebræo vertit: *Panem fortium comedit vir*; ex vero enim panis eſt fortium, quia fortes, & viros efficit, & qui ad hanc menſam veluti parvi pueri acceſſerint, qui delicata mollitie effæminati, ex ea redeunt viri, & quidem viri virtutis qui etiam carnis cœno merſi, & veluti ſues in volutabro luti, ex ea revertuntur Angeli, hoc eſt, quaſi corporis, & carneæ molis, ac contagionis expertes, & puri ſpiritus, ex quadam imitatione virtutis.

De Eccleſ. Hierarch. c. 3. D. Dionyſius Ab Areopago, Communionem *epulum* appellabat, & *Convivium*, quod mentem aleret, & Deum efficeret, non natura (quod eſt adynaton) ſed quadam veluti Divinitatis communione, ac participatione, de quâ ſic altiore ſtylo

De Reſurr. c. 8. Tertullianus: *Caro; corpore, & ſanguine Chriſti veſcitur, ut anima Deo ſaginetur.*

D. Ignatius, invictus Chriſti pugil, Euchariſtiam vocabat *Pharmacum immortalitatis, purgationem, amuletum.*

Quo ſpectavit & illud Tertulliani, qui eandem Euchariſtiam, *medicam* appellavit, quod malorum omnium medicinam in ea Deus conſtituiſſe videatur.

D. Hieronymus, aliique Patres ex ſolemni Zachariæ vaticinio, Euchariſtiam dicebant eſſe *Frumentum electorum*, quòd eo veſcerentur ad cœli gaudia, cœli delitias, à Deo electi.

Quod & divinè advertit, ac pronuntiavit D. Hilarius, cujus & hoc effatum: *Per illum cibum, & in præſens ſalvamur, & ad Dei conſortium præparamur.* In Pſal. 64.

Quod ipſum (pro ea qua erat divinorum ſecretorum intelligentia, ad ea ſcilicet à Deo ſæpiùs admiſſus) pronuntiavit D. Chryſoſtomus, qui eos, qui pura conſcientia ad Euchariſtiam acceſſiſſent, ajebat, cùm ab hac vitæ ſtatione excederent, ab Angelis *ſatellitum more ſtipantibus*, rectà abduci in Cœlum, & divinâ quadam pompâ honorari. L. 6 de Sacerd. c. 4.

Et certè quidni ſic abducantur in Cœli regiam; quidni & gloria coronentur; qui jam etiam in terris, & Euchariſtia quaſi ſcuto fuêre tecti, & eâdem quaſi diademate coronati?

Ne mireris, Amice Lector, quod & hoſtiam diviniorem, *Scutum* appellem, appellem & *Coronam*. Profectò, & in hac vitæ mortalis militia, *ſcutum* eſt, In Pſal. 90. quo hoſtium tela excipias, eludas, fallas: & ſimul etiam *corona*, quâ jam victor, coroneris; ſic enim eam appellandam cenſuit Arnobius, etiam ex illo Vatis Regii: *Scuto circumdabit te.*

Scuto, inquit, *Corporis Chriſti*, quo & defendimur, & coronamur, antiquo ſcilicet more, rituque, quo victores eodem, quo ſe texerant ſcuto, coronabantur. Quo enim potiùs?

D. Bernardo, Clarevallenſi Abbati, monachus fuit, qui mali dæmonis invidia, doloque eò adductus eſt, ut nec ſacro Chriſti corpore refici vellet; imò nec quod fidei erat crederet. Quid hic pius Præſul? Henriquez in Faſc. SS. Ordin. Ciſt. l. 1. diſt. 40 c. 8. pro filii ſalute, & pro illius animulâ mirè ſollicitus, exclamat amantis illud, & dolentis: *Quid? Monachus meus in infernum deſcenderet? abſit.* Tum illi: *Si tu fidem non habes, per virtutem obedientiæ, præcipio tibi, vade, communica, fide mea.*

Paret monachus, vadit, & communicat, & ecce illi à ſacra Communione, & amœna fidei lux affulget, & ardor quidam entheus, & gratiæ datur palma, & inde etiam gloriæ corona. Adeò verum eſt Euchariſtiam eſſe pro *ſcuto*

Addo ego, & pro aſylo, ac refugio in rebus deſperatis. Exemplo erit *Maximilianus I.* Imperator. Hic cùm eſſet Oeniponti, exceſſit in ardua montium Lincium, Damarum, & Sylveſtrium caprarum venationem, cui dum inſiſtit ardentiùs, atque incautiùs, linx elabitur, & ſeſe præcipitem agit è vertice rupis.

Hic Princeps primò dolere è manibus ereptam eſſe prædam: dein & ſtupere magis, atque horrere, evaſiſſe ſe in altiſſimæ rupis apicem; è quo non daretur referre gradum ſine evidenti lapſus, vitæque periculo. Hæſit in eo rupis apice ad dies noctesque duas non ſine ſtupore, horrore, dolore, penitus inops conſilii, uti & auxilii; dum interim & aula univerſa, & populus frequens ad ima rupium, ſuum ſpectat principem, nec, ut velit, eripere periculo poteſt, & ſubducere ab imminenti præcipitio. Quid igitur in illa deſperatione conſilii? Quid & remedii. Cœlum ſuſpicit, Cœlum invocat pius Princeps, & dum ſubjectam turbam deſpicit, Eleemoſynarium ſuum evocat, jubetque, Stephanus Pychius in Herculo. ut Venerabile deferri curet, unicum ſibi & Auſtriacæ domus aſylum, atque in rebus depoſitis perfugium; quod ſaltem oculis percipere poſſit, ſi minus re etiam ipſa.

Pater Eleemoſynarius, Clerum convocat, affertur Venerabile, atque ad ima rupis ſiſtitur: quod ubi in conſpectum venit, ſupplex accidit *Maximilianus*, atque in genua provolutus Chriſtum adorat. Mirum dictu, viſuque! ſupplicem Cœlum audit! dum enim ſuis extremum valedicit Princeps, ecce derepentè ſtrepitum audit, hominem videt veſte ruſtica, atque agreſti, qui ſumma rupium complanat,

planat, manum praebet, viam facit per abruptos colles, perque dumeta, ac tandem educit in planitiem; secutumque sibi ac suis reddit, & mox videri desinit, illius utique (ut piè creditur) bonus genius, & custos Angelus, qui illud beneficii dedit optimo Principi pro sua in Eucharistiâ veneratione.

Ut tanti beneficii memoria iret ad posteros, Imperator *Maximilianus*, in eodem rupis cacumine grande Crucifixi simulacrum erigi curavit, dicitur illud altum ad pedes omninò quadraginta, quod tamen ex imo montis despicientibus, vix apparet cubitale: utque ad illud pateret via, & pia quædam peregrinatio, ingenti molimine, rupium cacumina exscindi jussit, atque complanari.

Bridoul in Triumpho Christ. 12. Ian.

Hæc historia, qualis qualis demum est, scripta dicitur ab ipsomet Imperatore, & relata in tabulas diurnas, ut major esset fides, quæ sanè fi detur, dabitur & sacrum illud, submissa scilicet Austriaca, ac verè Catholica erga Eucharistiam fides, pietas, atque veneratio.

Vidimus, quo apud SS. Patres & Heroes in pretio fuerit sacra Communio: spectemus, quo etiam apud Sanctos jam Cœlis additos, quo apud Angelos, beatos illos spiritus, quo denique apud ipsummet Christum, generis nostri Servatorem. Spectabimus autem, & vel ex eo metiemur, quod ipsimet eam ministrarint: adeò Supens gratum illud ministerium, adeò grata & Communio.

B. Ivettæ Reclusæ, sacram Synaxim negârat Sacerdos, & malè. Quid illa? Cœlum supplex fatigat, Superos inclamat. Quid deinde? ex lacrymis, & dolore jam consopitæ apparet S. Joannes Evangelista, à somno excitat, ducit in Ecclesiam, ad quam illi è cellula dabatur aditus, & sacrâ communione reficit: adeò etiam Beatis in veneratione est illa.

Bollandus 13. Ian. in ejus vita c. 34.

S. Macarius, Alexandrinus Abbas; vir notæ sanctitatis, sacram Communionem cæteris fratribus distribuere solitus; at S. Marco Eremitæ, qui & ipse adesse solitus, non dabat Macarius; sed ei ex ipsa ara deferebat Angelus, spectante, & stupente solo Macario. Datum nimirum illud & Marci sanctitati, & Angelorum ergà SS. Eucharistiam venerationi.

2. Ianuar. in vita S. Macarii c. 2.

S. Brigida Virgo, quæ audiit ævi sui Taumaturga, ipso die Paschæ, die solemni, die benè ominato, optabat quàm maximè sacrum Christi Corpus excipere de manu S. Brandani, viri tum probatæ sanctitatis, imò ex quodam æstu, seu desiderii, seu etiam pietatis illud ipsum vocerat. Voto Cœlum annuit, & S. Brandanus cœli monitu, atque è suo sacrificio sacratiorem hostiam per Angelum ei transmisit. Ita & Sanctæ illius voto obsecundare visus Angelus, & simul S. Bradani absentis, ac longè dissiti, vices supplere: adeò & sacri Ordinis observantes Angeli, & Eucharistiæ ministrandæ peramentes.

1. Febr. in ejus vita §. 12.

Quæ S. Brigidæ gratia à bono Angelo, eadem & sæpiùs B. Veronicæ de Binasco, Virgini longè sanctissimæ. Pro eo, quo erat in SS. Eucharistiam affectu, mitè desiderabat eam sæpiùs excipere, ac præsertim feriis infra octavas Corporis Christi, abstinebat tamen, ne etiam in eo singularis esse videretur, & præter ordinem, moremque sui instituti facere.

13. Ianuar. in ejus vita c. 12.

Grata Deo & Angelis ea statutæ legis observantia: at gratius Eucharistiæ percipiendæ votum, cui dùm indulget, hanc sensit ad aures allabi vocem: *Surge, filia, accipe divinissimum Sacramentum, quo te donavit Deus*: tum cælesti luce circumfusum Angelum dextra Christi corpus tenentem vidit, & ab eo reverenter accepit, tum discessit à sensibus, & animo tota in sidereas sedes evolavit, ut se Christu Amori suo sisteret.

Qui illis ab Angelis favor, idem & B. Stanislao à Koska, è Societate JESU. Jacebat hic affixus lectulo, & à periculosâ ægritudine propè ad extrema deductus, atque à medicis jam depositus, veritus ne sine sacro viatico decederet (erat enim ipsius hospes hæreticus) ad S. Barbaræ præsidium confugit; solitum in simili malo perfugium: nec illa clienti suo defuit; mox enim nocte cubiculum subingressa, comitantibus duobus Angelis, à quibus SS. Eucharistiam accepit.

Aderat fortè ipsius pædagogus, quē etiam monuit Stanislaus, ut Christo advētanti honorem exhiberet. *In ejus vita.*

Et hæc prima illi ab Angelis gratia, cui deinde accessit & altera illi affinis: cùm enim Viennâ Augustam tenderet, & quidem pedes mutato habitu, à fratre scilicet (à quo malè habebatur) profugus; fortè deflexit in templum, quod catholicum credidit, ubi porrò vidit esse profanum hæreticorum fanum, indoluit enimverò vel maximè; Deumque supplex rogavit, ne se de via jam lassum, fractumque privati fineret cælesti viatico.

Supplicem audiit Deus, & rursum è Cœli regia Angelum demisit, qui eum divino illo pabulo refecit, recreavitque; adeò expediti cœlestes illi Genii, cùm de ministranda clientibus suis sacra Synaxi occasio inciderit; adeò etiam illius reverentes, atque officiosi. Eorum porrò & reverentiam & officium ex eo etiam colliges, quòd sacrâ Synaxi reficiendis adsint ipsi, eaque subministrent, quæ ad illam excipiendam vel necessitati serviunt, vel etiam cultui, & honori. Duobus id exemplis probatum volo: unum dedit Antiquitas, alterum vidit Ætas nostra.

Sub Adriano Imperatore, veriùs Tyranno, detinebantur in arcto carcere SS. Faustinus, & Jovita, Heroës inclyti, qui ex illo, Angelo duce, adducti sunt ad S. Appollonium Episcopum, ab eoque sacris initiati; Faustinus quidem Presbyter ordinatus, Jovita verò Diaconus: tum etiam eò loci, ac temporis, sacratiore Baptismi fonte eluti è populo Brixiensi, & locis adjacentibus, ad duodecim millia, tum etiam iidem sacrâ Communione refecti, sed cùm in illâ solitudine, apertoque campo deessent ad id officii omnia; mirum dictu, visusque, ad S. Appollonii, & SS. Faustini ac Jovitæ orationem, & altare extructum illicò, & delata syndon nivei candoris, & accensa quatuor ingentia luminaria, quæ sacrificio prælucerent, & noctis fugarent tenebras, & cælesti epulo satiandos juvarent, & hoc omne Angelorum ministerio; adeò officiosi sunt illi, atque expediti ad diviniorem illam mensam accedere gestientibus.

Bollandus 15. Ianuar. in eorum vita c. 2.

Hactenus vidimus Angelos vel Eucharistiam Clientibus suis ministrantes, vel eorum in eo genere pietati velificantes; quod est argumentum illius, quo in eam feruntur vel amoris, vel etiam venerationis: spectemus quid ipse Christus, in partem divinioris illius ministerii etiam venire non est dedignatus.

In excessu mentis, tacitaque nocte hæc ab Angelo B. Veronica: *Surge filia, Ecclesiam ingredere, & ea quo soles pietatis sensu sacrum Christi Corpus excipe.*

Paret Angelo benè monenti, surgit, Ecclesiam ingreditur, & ecce videt primò cereos duos cælesti flamma manuque accensos, deinde nebulam miri splendoris tota templi area circumfusam: tum hostiam sacratiorem in calicis patena teponi: tum etiam Angelos alternis choris accinentes, mira vocum harmonia & suavitate, tum ipsa Christo adventanti fit obvia, & hanc è nube lucida vocem ab illo excipit, & quidem idiomate latino: *Accipe corpus meum, ô filia.* Prolabitur in genua, & sacrum corpus de manu illius accipit: denique audit & istud, sed maternâ linguâ: *Ego ille sum, in quem credidisti.*

Supra 13. Ianua. in ejus vita c. 2.

Dixit,

Dixit, & videri audirique desiit. Veronica autem eo perfusa gaudio, cui sustinendo impar erat anima, impar & vita, quam & illicò effudisset, nisi eam etiam miraculo divina manus sustinuisset.

In ejus vita 19 Ian. c. 36. Quod B. Veronicæ semel datum est admirabili cœli indulgentia: hoc B. Ivettæ viduæ secundò concessum. Degebat illa Hui, Leodiensis ditionis oppido nobili, magna apud mortales opinione sanctitatis, majore apud Superos gratia, à qua & divinis luminibus, & multis vaticiniis illustris, & insuper cœlium colloquiis sæpè recreata, imprimisque B. Mariæ Magdalenæ, à qua duci se sensit ad oscula pedum Christi, à quo & audiit quod olim illa: *Dimissa sunt tibi peccata tua, quoniam dilexisti multum.* Cap. 42.

Hic paragraphum finio, & tibi sub mentis oculos pono, quis pietatis sensus, quæ animi demissio, quæ reverentia, quis æstus amoris esse debeat in illa diei particula. Is certè, qui Beatis, qui Angelis, qui ad hoc sacræ communionis ministerium elabuntur è Cœli regia.

§. 9.

Particulam illam bonæ diei, id est Sacrosancti Corporis Christi consecrationem, quanti fecerint vel in terris Sancti, vel etiam è Cœli curia BB. Spiritus, vel etiam Deus ipse?

Rationes. Nuntiatum aliquando M. Avilæ, viro notæ eruditionis, ac sanctitatis, Sacerdotem recens sacris initiatum diem obiisse; & quidem casu satis inopinato, ac repentino. Quæsivit an sacrificasset, & quoties? cùmque audisset semel dumtaxat, addidit illud, quod indubiè multis mirandum accidet: *Multum defert ad Iudicem.*

Sed eecur, inquies, multum? quia vel semel sacris operatus, tanti apud viros probatos; imò tanti apud Superos, Judicémque Deum æstimatur vel unicum Missæ sacrificium, ut qui illud ad Cœli tribunal defert, multum sanè deferre censendus sit.

Quæ causa? ex à SS. Patribus aliæ atque aliæ recensentur, quarum

I. A persona sacrificantis. Prima ducitur à persona, quam sustinent in ea bonæ diei particula, hoc est in SS. illo, & incruento Missæ sacrificio. In eo quippe quisquis sacris operatur Christi personam sustinet, adeóque & sanctimoniæ dignitatem, & majestatem ipsius Divinitatis: nec enim ad hoc opus homines quærimus, nec terrestres Divos, ac cælestes Genios, nec aliquid his & illis majus & magnificentius; sed alterum inter homines Christum; imò & Christum ipsum, adeóque Legatum Universitatis, & alterum Animarum Sotorem.

Quid ergò mirum si multum ad Judicem deferat? defert enim quod Legati totius Universi, quod Animarum Salvatores, quod uncti Domini, id est Christi; adeóque quod multum, imò quod summum est, si secus ac oportebat, obierit.

II. A sacrificio. Altera ratio petitur ab ipsomet Sacrificio, quod omnium sacrificiorum vim, ac dignitatem magnitudine sua, & præstabili dignitate obruit. Hic enim & holocaustum, & pacifica hostia, & propitiatorium sacrificium continetur eminenti quâdam ratione, & quæ rationem omnem superet, & infinitis parasangis transcendat. Est enim, ut cum Divo Chrysostomo loquar, veluti *dos* Ecclesiæ, Christi sponsæ. Est, ut cum Gregorio Nazianzeno altiùs assurgam, *Sacrum Deificationis munus*, quo quid præstantius? quid divinius? Certè si nihil etiam Cœlo judice, quid misum si qui illud obit, *multum defert ad Iudicem.* In Ps. 44. Orat. 24.

III. A victima. Tertia ratio hauritur ab ipsamet *Victima*, quæ eadem est cum ea, quam olim in Cruce, vitæ nostræ, salutisque author Deus obtulit, cum eo tantùm discrimine, quod illa tunc cruore suo, ut corollis redimita hostia fuerit, quod ad speciem horribilius: at verò hæc, & incruenta, & gloriosa offertur, quod ad stuporem amabilius.

Idem tamen est holocaustum, eadem victimæ gratia, potentia, amplitudo. Quæ cùm ea sit, quid mirum, si qui illam Æterno Patri defert, *multum defert ad Iudicem.* Profectò tantùm, quantum est ipsa victima.

Ne porrò deferat ad Judicium suum, id est condemnationem, oportet eum, ut monet Apostolus, *dijudicare Corpus Domini*: hoc est) ut explicat Orator aureus) apud se repntare magnitudinem, majestatem, sanctitatem eorum, quæ in hoc Sacrificio proponuntur, & quantum ponderis, ac momenti sit illud donum: de quo sanè exigenda à Cœlesti Judice severa ratio. 1. Cor. c. 9.

Moyses divino plenus ardore, hoc olim denuntiavit Dei ter Opt. ter Max. nutu, vocéque; *Sacerdotes qui accedunt ad Dominum sanctificentur, ne percutiam eos.* Exod. c. 19. v. 22.

Quod sanè dictum etiam vel unicum sufficere tum debuit, & modò potiori jure debet ad nostrorum Mystarum animos commovendos, ne percutiantur illa manu Dei; manu, inquam, quæ orbem quatit, & nefandas è corporibus animas evellit, atque etiam reluctantes æterno erebi coërcet incendio. Sed ne longius, redeo ad ea, quæ mihi initio proposui.

Vidimus quanti particulam illam bonæ diei fecerint Sancti Patres, particulam dico, quam D. Chrysostomus non sine amabili stupore, atque horrore appellavit *Horam terribilem.* Attendamus modò quanti etiam Angeli, & supremæ illæ Cœlorum Intelligentiæ.

Fuit ille communis SS. sensus ad formidabilem illam consecrationis horam, cœlestium Spirituum choros è Cœlo delabi, & divinum sacrarium complere. Certè, ut alios taceam, satis esset vel unus D. Chrysostomus, qui sic aliquando,

Per id tempus & Angeli Sacerdoti assident, & celestium potestatum universus ordo clamores extitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choro plenus est.

IV. Ab Angelorum ministerio. Ac ne sola verbis esset fides, proponit visum mirabile unius sena, clarissimis Dei donis ac luminibus ornati, qui aiebat eo tempore se vidisse multitudinem Angelicum, qui niveis amicti vestibus, & miro fulgentes decore capita sua verberabundi inclinabant, ut ad Ducis sui, Imperatorisque conspectum milites solent.

Quod ubi extulit aureus Pater, tum conversa ad Sacerdotem oratione, sic ad illum:

Vnà cum Seraphim canis, unà cum Seraphim sta; cum illa alas extende, cum illis regium thronum circumda. Sed eo stupore, horrore, reverentia, amore, quo ipsi: id ni feceris, excedens è vitæ statione *multum* sanè *deferes ad Iudicem.*

Ne porrò deferas, attende qui sacris ministrent Angeli, beati illi Spiritus: & inde conficies, quo apud eos in pretio, quo loco diviniora illa mysteria.

B. Bonifacio ad aras operanti visi sunt ministrare duo Angeli, à dextris unus, à sinistris alter; insuper & urceolos præbere sacrificanti, & ad omnia sese obere, aliáque munia obire quàm promptissimè: quamquam quid ad Angelos appello, ad Deum ipsum, Divinumque Spiritum ascendere debui; nam & hic in sacrificantes illabi non semel est visus, ea, qua olim in Apostolos vel ignis, vel columbæ, vel nubis specie: Hæc enim ferè fuerunt illius elabentia aut symbola, aut etiam signa. Henriquez in Fasc. SS. Ord. Cister. l. 1. dist. 34. c. 7.

V. A Spiritus S. illapsu.

Romam aliquando venerunt Legati Armeni ad Eugenium III. Pont. Max. eo consilio, ut Romanas cæremonias eo aris operante viderent. Viderunt porrò, & illas, & insuper signa quædam descenden-

descendentis in eum divini Pneumatis, viderunt, inquam, supra caput celebrantis, veluti *solarem radium*, quo nitebat, & coruscabat totus, ac deinde *duas columbas* super eum primò descendentes, tum etiam ubi ei aliquamdiu insedetant, in Cœlum ascendentes. Erant & columbæ, & solaris ille radius, symbola quædam divini Spiritus, quæ etiam in aliis notæ sanctitatis Præsulibus visa.

Henriquez. suprà dist. 5. c. 1.

S. Kentigerno, Episcopo Glascuensi in Scotiâ, dum sacra divina tractaret, conspecta sæpiùs *columba* ejus vertici insidens, erat illa nivei coloris, & rostro quasi aureo, signis utique candoris, atque innocentiæ; & amoris, atque charitatis, quibus à divino illo spiritu & nitebat & ardebat S. Præsul.

Bollandus 13 Jan. in ejus vita. c. 3.

Conspecta etiam *columba ignea*, cujus fulgore etiam retunderentur spectantium oculi.

Denique & visa illum ambire *nubes* quædam & pellucida, & simul odorifera, quæ totam Ecclesiam mira odoris suavitate persunderet; imò & ægris ipsis, si qui fortè aderant, sanitatem afferret.

Quod illi: hoc & S. Ignatio Societatis nostræ Fundatori evenisse testati sunt oculati testes, & Maffæus in ejus vita refert, dum scilicet Immortali Deo sacrificium offerret, globo ignis, in capite ardere visus est, flamma rursum redeunte, atque (ut ita dicam) victimam referente ad ipsum solium supremi Numinis, cui ipsa immolabatur.

VI. Ab illapsu Christi.

Spectavimus in ea bonæ diei particula, hoc est incruento sacrificio, Spiritus Sancti cœlestem illapsum; spectemus & ipsius Christi, etiam aspectabilis oculo corporis.

Henriquez suprà dist. 12. c. 1.

Dum ad aram facit B. Hermannus, monachus Hemenrodensis, è fratribus Conversis unus aliquis, raræ simplicitatis, & sanctitatis, vidit ad oram calicis columbam miri candoris, symbolum Divini Spiritus, tum ad illius sumptionem pusillum pulchritudine ad stuporem, & miraculum, qui ea manibus illius videbatur ascendere, & illicò descendere sub specie panis & vini, atque ita sumi, in signum illabentis Christi Domini ad paucula sacrationis mystæ verba.

VII. A Christi benedictione.

Vidimus prodigiosum hunc illapsum, expectemus qui deinde ab illo, ceu sole cælestium donorum affulgeant radii, quæ etiam appellant gratiarum fluenta ab eodem, ceu earum fonte copiosissimo: certè expectavit, & verò etiam sensit S. Honoratus, Episcopus Ambianensis. Hic enim pronuntiata diviniore illa Consecrationis formula, etiam oculo corporis vidit Christi manum in cœlis, cujus Corpus consecrârat in terris.

Bollandus 16. Januar. in vita S. Salvii Ep. Ambianensis

Quis tum illi sensus, quæ mens, & cogitatio, quis amoris æstus, quæ bonorum affluentia, facilè conjiciet is, qui intellexerit, quæ & quanta vis dexteræ Omnipotentis.

Hic finio, si tamen priùs te monuero, Amice Lector, ut in Christiana Logica probè doctus, ex his omnibus concludas, quo tibi in pretio esse debeat hæc bonæ diei particula, quibus in curis, atque amoribus; & quàm sedulus eam impendere in quotidiano Missæ sacrificio, ad quod te invitat ipsa sacerdotalis dignitas, ac potestas; imò & cœlum, ac Deus ipse

Disce illud ex hoc, quod aliquando B. Alano de Rupe indicatum voluit indulgens Numen.

Hic estimulante, ut opinabatur, conscientiâ, veriùs anxiæ mentis scrupulis, abstinebat frequentiùs ab incruento illo Sacrificio, non sine aliqua & mortalium & immortalium injuria, in quam ne diutiùs iret, hæc illi exhibita in Cœlo scena.

Io æstu orationis à se discessit B. Alanus, atque in cœli regiam excessit. Dies erat D. Joannis Baptistæ sacer, cùm hæc illi proposita species, & scenæ sacratioris imago. Visus est Christus, Pontifex ter Opt. ter Max. ad aram procedere Pontificalibus amictus indumentis, astantibus hinc, & inde ministris, & innumera propè Cœlitum corona. Ubi ad aram ventum est, datum initium solemni illi Sacrificio ad usque Synaxim, & saeram de more Communionem. Tum audita cœlo ea præconis vox: *Sancta Sanctis. Preparate viam Domino, nominatim illi peregrino per raptum huc introducto. Paret ille se ad Synaxim.*

In Psalterio Christi, & Mariæ, c. 26.

Quid hîc Alanus in eo mentis excessu? stupet, horret, exclamat: *Necdum exomologesi animum purgavi.* Cui D. Joannes, Christi præcursor: *Age*, inquit, *illicò, & viam Domino para.* Cui rursus ille: *Exomologesi priùs expianda mihi est conscientia.* Tum ei: *En tibi Petrum Apostolorum Principem, ejus utere benedictione, & animum expia.* Quod sibi visus fecisse Alanus, mira animi sui pace, mira ac cœlesti luce, miro ac divino ardore, quo dum totus ardet atque æstuat, accedit propius ad aram supplex, ut de sacrificantis, id est Christi, manibus sacratiorem excipiat hostiam. Cui ille vultu ad severitatem composito, & gravi voce: *O ferve tarde, ferus ades, piger, & remisse, serus ades.*

Quid ille Alanus? tremit, pallescit, ingemiscit, & suam illam tarditatem incusat, & damnat: tum à Christo refici visus diviniore illo epulo, in quo illi & miranda suavitas, & lux affulsit cœlestis, & simul ea vox ad animum appulit, quâ seriò monebatur, ne deinceps abstineret à quotidiano Missæ sacrificio: ne terras, ne cœlum ipsum, ne mortales, immortalésque omnes privaret tanto, & tam ingenti bono, quod ab illo ad omnes dimanat atque effluit.

Ecquid enim, inquiebat Alano ipse Christus, Ecquid agunt Sacerdotes, dum sacria operari pia culpa, ac socordia desinunt? *Privant Deum gloria; me potentia, ac voto: Matrem meam materna dignitate; Angelos honore, Sanctos lætitia, auxilio militantes, defunctos redemptione, infirmos medicina, ignorantes scientia, alimonia esurientes, pauperes divitiis, suo mundum Rege, & universa suo privant Servatore.*

Dixit Christus, & Alanum sibi reddidit, ac terris: sed alium ab eo qui fuerat, alium à seipso. Exinde enim quotidiano Missæ sacrificio totum se impendit ex cœli nutu, atque imperio, & suo etiam, atque aliorum fructu; quod & facies, si sapis, quisquis hanc pagellam Sacerdos oculo decurres, & animo seriò expendes.

TRCTACTUS
DE SS. EUCHARISTIA.

NON est mei consilii, neque etiam hujus opusculi, ea fusiùs explicare, quæ de Sacro-sancta Eucharistiâ dici possent: ea quippe volumen integrum exigerent, quale etiam ante paucos annos edidit Hautinus noster, magno styli nitore, atque elegantia, & majore rerum varietate: cum si voles, consulas, Amice Lector. Ego ea ferè tantum attingam, quæ spectant ad mores ritè formandos, & magnarum virtutum exempla, quæ in epulo Eucharistico delibare poteris, & in Animæ sinum altius demittere: hoc enim & mihi in consiliis est: & tibi, uti spero, erit in amoribus, primisque curis. Sit itaque

QUÆ-

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus.* Psalm. 110. vers. 4.

Ecquodnam illud mirabile, cujus memoria debeat esse perennis?

Prima sententia. SAncti Patres io tres discedunt sententias, è quibus prima est *Gracorum*, qui mirabilia illa explicant atque effundunt in omnia propè sæcula, in quibus Omnipoteos Dei manus mundo dedit quæ suspicere posset, ac demirati, qualia fuêre quæ fudit in diluvio, in Ægypto, Hebræorumque exitu, terrâ promissionis, io Babylone, & aliis, in quibus enituit Dei ter Opt. ter Max. potentia, & huic Universo mirabilia ostendit, & quorum memoriam voluit esse perennem, uti & perennem acceptorum inde beneficiorum gratitudioem.

Secunda sententia. Secuoda est ferè *Latinorum*, qui hunc Psalmistæ versiculum exponunt de Sacrosancto Eucharistiæ epulo, in quo Christus *Memoriam fecit mirabilium suorum*, vel ut alii volunt, *Compendium mirabilium suorum*, vel denique, ut hebræa lectio habet; *Opus exquisitum*, tarum, & hactenus Orbi invisum.

Tertia sententia. Tertia est aliorum, qui voculas illas *memoriam mirabilium* intelligunt de maona, quod cœlo depluit, & quo Deus, ceu parens, ceu nutritius, Israëlem pavit in deserto, cujus memoria ut iret in Posteros, sic olim ad Moysen Deus:

Exod. c. 16. v. 32. *Imple Gomor ex eo, & custodiatur in futuras retrò generationes, ut noverint panem, quo alui vos in solitudine.*

Hic porrò panis, & hoc manna inclusum urnæ aureæ, & in Arca Testamenti repositum, abiit in multas retrò generationes, certè in omnium sæculorum memoriam, stuporem, amabilitatem; nec mirum, cùm à Cœlo datum sit etiam miraculo. Et hæ sunt opiniones sparsæ in piis Doctorum, atque Interpretum lucubrationibus, è quibus secunda meo instituto magis accommoda: ea qua

Primùm illud pronuntio: *Memoriam mirabilium, quæ fecit misericors, & miserator Dominus*, esse arcanum Venerabilis Eucharistiæ mysterium.

Secundò, in eo latere illustriura quædam miracula, sive ea spectentur in ordine naturæ; sive in genere moris. Illa dedusi fusiùs Tomo II. mearum Quæstionum in Evangelia, Dominica infra Octavam Corporis Christi, Quæstione II. Hæc in præsentia inquiram, & tractabo liberali calamo, quia faciunt ad mores ritè formandos, quod ferè unum mihi propositum est in hisce meis tractatibus Asceticis. Sint itaque

SACROSANCTÆ EUCHARISTIÆ MIRACULA IN GENERE MORIS.

PRIMUM MIRACULUM
Amoris Miraculum.

I. Quod Deus homo. HOc io tribus potissimum eminere visum est. Primùm in eo, quod se Deus hominem fecerit; in quo Æterni Patris immensum, interminum, infinitum amorem explicuit.

De hoc ita Joannes, qui Christo fuit ab iotimis secretis, atque amoribus. *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum Unigenitum daret.* Cap. 10.

Sic, particula est admirantis, cùm & mentem, & vocem & calamum sic illigat stupor, ut exprimere non possit, quæ, quantáve sit illa dilectio.

Verùm ut ejusmodi fuerit illud divini in nos amoris miraculum. At semel tantùm Orbi aliàs perituro datum est, & quidem uni Virgini longè purissimæ, longéque sanctissimæ: cujus uterus Deo homini pro thalamo fuit; & quidem etiam uno in loco, in domo scilicet Nazaræa, quæ & Angelorum erat diversorium, & cœlum io terris alterum, Virginis, & Josephi sedes.

Alterum *Dei* jam, & *Hominis*, amoris miraculum, fuit in eo, quod se mundo redimendo dederit in pretium, & illustrem cœlo victimam. At illud etiam dumtaxat semel, & quidem uno loco, Calvariæ vertice, una etiam altiore Crucis Ara, in qua & sanguinem fudit & vitam per extrema supplicia, doloris miraculo, amoris & miraculo; cui deinde accessit & tertium, quòd scilicet se etiam aptârit in cibum, io epulo Eucharistico. II. Quod homini redimendo pretium.

De hoc sic etiam D. Joannes, Christi scriba: *Cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Toletus vertit *usque in finem*, ceu terminum Amoris: ultra quem is progredi non possit, & cui proinde inscribi possit regium illud, & augustum: *Non plus ultra.* III. Quod in ejusdem cibum. Ioan. c. 13.

Antiquis convivium fuit, quod voce græca dicebatur τέλος φιλίας, hoc est, *finis amicitiæ*; ultra quem scilicet elabi non possit amicitia.

In eo hospes sibi è vena sanguinem elicere, calicè excipere, bibereque ea eo primus ipse; tum etiam aliis bibendum tradere: & hoc inter innitales creditum fuit veluti finis amoris, finis amicitiæ, ultra quem ea abire non possit: quò enim eat ultra, quàm ubi sanguinem (in quo est vita) bibendum, hauriendumque amico præbuerit, & hoc quidem sua manu?

Et illud fuit Amoris miraculum, quod in cœna (quæ Christo fuit ultima) viderunt, amâruntque Discipuli, & quod deinde etiam alii per annos, & sæcula: & hoc quidem non uno tantùm in loco, non una die, & horula: sed orbe toto, omnique sub sole, dieque: omnique homini, qui se illi epulo obtulerit; sit ille castus, sit incæstus, sit sanctus, sit sceleratus, amoris miraculo nihil videtur interesse.

Certè illud, Dei-hominis corpus, & sanguinem, non in ara tantùm: sed & quandoque etiam in hara deponit, atque abjicit efferata malevolorum insania, quandoque & in stomachum putrem, & graveolentem, & quod infandum magis, dolendumque, etiam in cloacam vitiorum, qualis & illa omnia est, quæ homini est à peccato letali; & tamen hanc nec adire refugit Deus homo, nec declinare in epulo Eucharistico. An non illud Amoris miraculum? est enimverò, & quidem summum, quo non datur ultra.

Ut proinde meritò è Petri sede manârit illud Urbani hujus nominis IV. oraculum, quo sacrosancta Eucharistia dicitur *præcipuum atque insigne memoriale Amoris Christi*; & hoc D. Bernardi, quo dicitur *Amor Amorum*, & illud D. Chrysostomi, quo appellatur *Mysteriorum miraculum*; sed amoris, sed charitatis miraculum, quo scilicet *unum corpus efficimur* cum Christo, & *non tantùm per charitatem; verùm etiam ipsa re in illam miscemur carnem*, utque sic misceremur *propterea semetipsum nobis immiscuit, & corpus suum in nos contemperavit, ut unum quid simus, tanquam corpus capiti coaptatum*: & hoc, inquit, *ardenter est amantium.* Serm. de Cœna Domini. Hom. 6. ad popul. Antiochenum.

Cùm esset Jobus in amplissima, ridenteque per omnia fortuna, ut quo in eum ferrentur amore testatum facerent & servi ejus, & amici, & contubernales, dixerunt: *Quis det nobis de carnibus ejus ut saturemur?* Cap. 31.

Optassent scilicet ejus carnibus vesci, vescendoque & eum quodammodo in se mutare, & se in illum: quod est vehementer amantium.

Quod illi voto tantùm, & inani verborum sono: hoc Christus re etiam ipsa, dum in cœna magna, cœna Eucharistica, & carnem suam in cibum dedit

dedit, & sanguinem in potum. Et hoc primò Discipulis, dein etiam subinde & aliis manu sua, ceu arrham divini in eos amoris.

Et sic dedit Beatæ Ivettæ etiam secundò.

16. Ianuar. Sic & B. Veronicæ de Binasco. Hæc post Octavam Venerabilis Sacramenti anni millesimi quadringentesimi nonagesimi tertii, primùm audiit concentus Angelicos, dein è nube lucida hanc à Christo vocem: *Accipe corpus meum, ô filia mea.*

Dixit, & propriâ manu dedit, quod & amantis fuit, & ardenter amantis. Cui affine est & istud, quod aliquãdo B. Angelæ de Fulginio. Accedebat illa ad sacram Synaxim, cùm hæc illi Christus, *O dilecta mihi filia. venisti jam acceptura bonum omne imaginabile.* *Bollandus in ejus vita.*

Hîc oculos, hîc animum siste, mi Lector, & suspice in Eucharistia amoris divini compendium.

Est porrò illud, quod in ea accipias *bonum omne imaginabile.*

Accipis enim primò sacrum illud corpus, compactum olim è puriore Virginis sanguine, non alio nisu, non alio molimine, quàm Divini Spiritus, qui illud omne in Parentis utero effinxit, formavitque, & cui ab homine nihil, à natura etiam nihil; illud enim omne sibi servatum voluit Omnipotens Dei manus, & quanta quanta fuit corporis Christi fabrica, tota fuit à Spiritu Sancto, à virtute divinâ, ab humana nihil, si Virginem exceperis, quæ sanguinem dedit purissimum, ceu illius materiam: & hoc est primum in eo *bonum*, cui accedit & alterum ab *Anima* Christi, quæ ex eo, quòd corpori comes sit; imò & illius quasi hospes, unà cum eo in Eucharistica mensa sumitur, per *concomitantiam* (ut loquuntur Theologi.)

Neque illa tantùm: sed & Patris Æterni Verbum, & hoc quidem quia & corpori, & Animæ Christi hypostaticè est unitum; & inde etiam & aliud; quia & Patris Verbum; & Dei Filius, Deus est, accipitur & divina essentia quanta quanta est; & quia hæc, una in personis, una etiam cum personis, eomque ipsa Sanctissima Trinitas; & hæ quoque ut accipiatur est necesse, adeóque Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, & inde *omne bonum*, amoris prodigio, ad quod sequitur & aliud, scilicet ea ferè, quæ in cœlis erit homini beatitas. Hæc quippe erit ab essentia divina, & à Personis divinis, quas cùm singus excipiat, & pectore gestet, qui ad sacram Synaxim accedit, excipit ac gestat *omne bonum*, adeóque & ipsam beatitatem; & sic ab Eucharistia est quodammodo in terris, quod erit in cœlis, quod in tota quanta quanta est æternitate, id est quodammodo beatus, ut qui in se habeat, in se claudat fontem beatitatis.

An non hoc Amoris miraculum? Enimverò miraculum: uti & ista, quæ subjicio.

Caietæ, orbe nobili, duo fratres è D. Francisci familia emissi à Guardiano mendicatum, & quidem ipso die *Cœna Domini.* Dum in illud charitatis & humilitatis officium incumbunt seduli, ad domum setiùs redeunt, peracto jam solemni Sacro, reliquisque fratribus mensæ jam assidentibus.

Et hinc dolor, mœrorque, & piæ apud Deum, Superósque querelæ, vel inde tantùm, quod ea luce, Eucharistico epulo sacra, eo minimè cum aliis essent refecti. Dum in has sese effundunt viri Religiosi, cœnæque illius amantiores, ecce mirum dictu, visúque! è sacratiore arcula, in qua asservari solent consecratæ hostiæ, vident exire juvenem pulcherrimum, qui & se Christum assereret, & panem Angelicum porrigeret, quo sanè nunquam lautiùs, nunquam liberaliùs, nunquam amantiùs satiati, ferculo scilicet amoris, amoris & miraculo: cui affine & illud, quod huic pagellæ inscribo.

B. Wielmo Abbati sacrificanti ministrabat monachus, ætate quidem juvenis, sed moribus maturus, & SS. Eucharistiæ amantior. Optabat impensè de ipsius manu resici Angelico pane; cui Abbas: Dies non innuus illi refectioni addictus ex Ordinis consuetudine, meliùs est tibi abstinere, quàm receptæ consuetudini contraire. *Henriquez in Fasc. SS. Ord. Cister. l. 2. dist. 29. c. 3.*

Acquievit juvenis, obediens in paucis, & ut cederet obedientiæ, amori suo votisque cessit. Sed & amores, & vota Cœlum vidit, atque amavit; Ecce enim, ut dum sacram hostiam de more, receptóque ritu in Ecclesiâ, in duas partes dividit Abbas, earum altera è sacrificantis manibus elabitur, atque in os ministrantis illabitur, miraculo scilicet Eucharistico, hoc est amoris miraculo: quod & sensit ipsemet S. Præsul, cùm enim aris operanti aranea in calicem incidisset, ille nihil veritus eam unà cum sanguine absorpsit, & quidem innoxiè.

Imò, quod & divini amoris in eo fuit miraculum; anno jam elapso persensit in digito enasci veluti pustulam non sine aliquo pruritu, quam dum frangit, ecce, non sine stupore, & amore, videt araneam penitùs integram, ac velut intactam, & vivam egredi sine ullo corruptionis vitio, sine ulla sanie. Datum nimirum illud est & reverentiæ, & fiduciæ in Deum, & simul amori, ac beneficentiæ, qua Christus in Eucharistia & nos amat, & nobis vult esse quàm optimè.

Argumento erunt etiam ea, quæ hîc adjiciam. De B. Conrardo primùm Abbate Villariensi, tum etiam Clarevallensi, & Cisterciensi, denique Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopo Cardinali Portuensi, testatur Guilielmus Abbas Villariensis: quod digiti manuum ejus, quos ad consecrationem corporis Christi extenderat, sic & lucerent, sic & arderent, ut ad studium, & librorum lectionem nocte intempestâ, densisque in tenebris relucerent adinstar candelarum. Quod si sic ardebant, sic & lucebant ab Eucharistia digiti, quî ab illa & ardebat, & lucebat animus? Certè huic ab eadem lux major, major & ardor fuit casti in Deum amoris. *Henriquez l. 2. dist. 36. c. 2.*

Vidisti quomodò ab amoris miraculo luxerint B. Conrardo digiti; vide quomodò B. Theophili ab eodem luxerit & facies. Huic certè inter sacra Missarum solemnia, sumpta jam Eucharistia, ipsa facies splendere visa, radiosque quaquaversum emittere adinstar Solis, non sine spectãtium stupore, & amore. *Bollandus 4. Feb.*

Ut & hic, & ille in te etiam sit, Amice Lector, necessum est; primò ut in teipso excites atque accendas ingens desiderium accedendi propiùs ad tremendum illud sacrificium, & amoris miraculum.

Et ita in seipsa excitavit, accenditque B. Oringa; cùm enim ægra jaceret, & tantùm non affixa lectulo, quotidie sub elevationem divinioris hostiæ, curabat se in templum deportari; cumque ingravescente jam morbo, id officii detrectarent sorores, ipse Christus sub illud tempus corporea specie eo ipso loco, in quo decumbebat sese spectandum dabat inusitato divini amoris prodigio: quod si amas, & illud ama; priusquam accedas ad Eucharistiam; ceu fontem divinæ lucis, ceu sacri ardoris fornacem, & lumen affer fidei vivæ, & simul ignitos amores: tantum enim & lucebis, & ardebis ab Eucharistia jam sumpta; quantum priùs in teipso & luxeris à fide, & arseris ab amore. *Bollandus 10. Ian.*

Quod D. Catharinam Senensem edocuit ipse Christus similitudine familiari. Sint, inquiebat, longè plurimi, qui candelas apportent ut accendantur. Hic unius unciæ proferat, alter duarum, iste sex; alius etiam unius libræ, ac ponderis: ab accensis candelis, sua cuique lux erit, suus calor, suus ignis; at illis minor, his autem major. Sacrosancta Eucharistia, ut priùs insinuavi, fons est luminis, fons & ardoris; sed cœlestis ac divini. Candela est fides, & charitas: si & hæc, & illa sit unius duntaxat unciæ, id est exigui ponderis, ecquid mirum si & pusilla

lux

lux tibi adveniat, si leviusculus ardor, & amor Christi tui, Dei tui. Sin autem & hæc & illa sit unius labiæ, hoc est ingentis omninò molis, ac ponderis, certè hausta à Christo flamma erit luculentior, & æstus major, & ignis divini amoris ardentior.

Et is fuit in S. Philippo Nerio: huic & ardens desiderium fuit, & fides ardua, atque animata, & ardor quidam in Eucharistiam eminens.

Testes appello, testes anno propè ultimas illius voces. Cùm à fluxu sanguinis eò venisset, ut nec micare arteria, nec spes reliqua vitæ jam esse videretur, Cæsar Baronius, Oratorio tum Præpositus, extrema-unctione illum muniendum putavit, tum etiam, cùm sibi paululum redditus esset, etiam sacro viatico. Ubi porrò illud in cellulam illatum est, collecto spiritu, voceque exclamavit Philippus amantis illud, & mirum quantum amantis.

Ecce amores mei, ecce bonum meum unicum. Date quàm citissimè, date amores meos.

Dixit, & amores suos, & bonum suum unicum, hoc est Eucharistiam, accepit, & terris vivere desiit, ac cœlo cœpit. Utinam ita & desinas, & ita incipias, Benevole Lector, simulque mihi condones si fortè in hoc argumento paulò fusius id feci, quia è Censoribus meis unus, reprehendendum esse censuerat illud quod de miraculo Amoris parciùs scripsissem.

SECVNDVM MIRACVLVM.

Obedientiæ Miraculum.

SAncti Patres in suis Asceticis; in Obedientia, ut perfecta sit, & suis omnibus numeris absoluta, tria requirunt.

Obedientia prompta. Primùm ut *prompta* sit; alterum ut *cæca*; Postremum ut *fortis*. Et hæc omnia videre, imò & propè tangere, est in Cœnâ Eucharisticâ.

Primò enim in ea elucet obedientia Christi quàm promptissima. Vix quippe Sacerdos expressit ultimam syllabam illius formæ sacratioris (quæ Theologia ideò dicitur practica) cùm ecce sub panis specie se sistit Christi corpus, adeòque per quandam veluti concomitantiam, etiam anima, & Divinitas. Et sic deinde sub specie vini, sanguis, unaque & corpus, & anima, & Divinitas, quasi hujus & illius comes individua. An non illud Obedientiæ miraculum?' Est enimverò miraculum.

In prima hujus aspectabilis Universi molitione, è nihilo primùm emergens natura astupuit & terræ molem, & liquida maria, & expansum aërem, & ignis sphæram: imò & cœlos ipsos, sparsaque illis sidera, geminosque Orbis oculos, Solem ac Lunam, ipsamque, quam videmus, lucem, ceu amœnam Universi vestem, evocatam ex abysso nihili, unica dumtaxat vocula, *Fiat*. Dixit enim Deus *fiat lux, & facta est.* Ita dicere, fuit & fecisse.

Sed quid adeò mirum? dicere quippe Dei fuit; adeoque & facere: *dixit* enim & *facta sunt.*

At hîc dicere, hic proferre formam illam sacratiorem, *Hoc est Corpus meum*: non Dei est dicere, sed hominis; & tamen ut hominis sit dixisse, est fecisse. An non illud obedientiæ miraculum?

Astupuit aliquando Sol ipse, Lunaque, sororum illi fidus, cùm se ad unius hominis vocem sisti sensit, etiam in medio cursu.

Juvat illius meminisse diei, cui parem Orbis non viderat. In campum junctis armis & animis venerant Reges omninò quinque; & Gabaon munitam civitatem oppugnabant: Josuë Dux Israëlis fortissimus, qui dum Amorrhæum insequitur, timetque ne occidente sole, etiam simul occidat victoria; sic

Josue c. 10. v. 12. ad illum: *Sol contra Gabaon ne movearis; & Luna contra vallem Aialon.*

Mirum dictu, visuque! *Steterunt Sol & Luna, donec ulcisceretur se de inimicis suis.* vers. 13.

Stetit, inquam, Sol in medio Cœli, & non festinavit occumbere spatio unius diei: Non fuit antea, nec postea tam longa dies obediente Domino voci hominis. vers. 14.

An cum orbibus Solis, & Lunæ, steterint quoque orbes aliorum siderum errantium? An cursum ii tenuerint suum; non est facilè definire. Certum saltem, atque indubitatum illud, biduum in horizonte ibi Solem splenduisse, adeòque geminatum eò loci ac temporis diem, & quidem longiore tractu, quàm in hyeme, vere, autumno: quia commissum fuit hoc prælium in solstitio æstivo.

Ex hoc autem admirabili Solis obsequio, & relata de hoste victoria, & hoc promeritus Josuë, ut tumulus ei icone Solis insigniretur, quasi Sol cum illo commori debuisset, cui aliquando ejus imperio steterat.

Et hoc miraculum est, quod, ut dixi, vidit, & stupuit Antiquitas: alia his affinia Posteritas quoque recensuit, & quidem, Majolus in vit. PP. colloq. 1.

Primò in Mutio Eremita in Thebaidis deserto. Ibat hic peregrè, ut ægrum unum è monachis inviseret Sole jam in occasum properante. Unde veritus ne deficiente die, deficeret & ea, quæ moribundo debebatur charitas; Soli & ipse iojunxit, ut tamdiu moraretur, donec illuc perveniret; paruitque Sol viri sancti obsequens charitati.

Quod illi: hoc & Bezarioni Abbati, & S. Patritio, quem ferunt stitisse Solem dum ad suos concionem haberet; ne occidente sole o:ciderct & concio: quæ si vera sint; datum illud & charitati in proximos, & insigni animarum zelo, Domino pariter obediente voci hominis, & Solem sistente.

Hic te etiam sisti volo, mi Lector; quamquam quid illud volo? vis & ipse, & te sistis vel rei novitate, vel miraculo prorsus attonitum. At quæ stuporis ratio? petitur illa à gemino sidere, à Sole, Lunaque. Petitur à Domino, quem obedire voci hominis, obedientiæ est miraculum: novum illud quidem, & certè magnum; at adeo dicere, majus illud est, de quo in præsens agimus: ad unius hominis vocem, sisti Solis Authorem & Dominum.

Ecquid enim? istic stetêre Sol, & Luna; at hic JESUS sisti se patitur. JESUS, inquam, Astrorum parens, & architectus Solis, ac Lunæ, imò & totius Universi. Quid JESUM sisti dico? Deum ipsum sisti dicere volui, & debui, & quidem in momento. Eo obedientiæ promptissimæ miraculum. Sed à quo, inquies? An à Josuë, Duce invictissimo, & quasi JESU cognomini? minimè gentium. A quo igitur? An à Mutio, Bezarione, Patritio, aut alio, quopiam notæ sanctitatis, & Superis caro? Minimè verò. A quonam igitur? à Sacerdote, quisquis demum ille sit.

Et hinc aperitur Obedientiæ absolutissimæ pars altera, videlicet *cæca*.

Cæcam appellamus obedientiam, quæ non videt, non expendit cui obediat: nec attendit, qua de sorte, qua de stirpe sit ille, Senatorius, an Plebeius? Obedientia cæca. quo animo, qua virtute clarus; aut quo vitio abjectus, atque infamis? sed hoc unum dumtaxat quòd Sacerdos, quòd in hoc sacrificio Præsul, & Præses, cui parere & subdi certum est.

Sit ille de vulgo, ordineque plebeio, sit de primis subselliis, regioque sanguine, sit in purpura, sit in sacco & cinere, sit rudis & bardus, sit propè stipes, sit alter Plato, aut Aristoteles, sit denique (quod mirere magis atque exhorrescas) etiam à propudiosa & scelerata vita apud omnes quàm pessimè nominatus, obedienti Christo nihil interest: obedire tantùm interest. O cæcam! ô mirabilem! ô terris superiorem obedientiam! ô reservatam uni Christo, uni etiam Deo!

Fuit aliquando Sacerdos aliquis, cui dum alea inter ludendum infeliciter jacitur, infeliciter etiam atque impiè in Deum blaſphemia jacitur: neque hæc tantùm: ſed & immane in pientiſſimum Numen odium, & quidem (ut loquuntur Theologi) formale, in quo annos omninò viginti exegit: adeòque illo exarſit, ut quidquid mens inſana, quidquid domeſticæ furiæ, quidquid infernus ipſe ſuggerere poterat, illud omne in Deum effunderet. Hinc ſpurcitiæ, & libidinis genus omne, perjuria, blaſphemiæ, ejurationes divini nominis, ſacrilegia, odium ſummi Numinis, ſummi boni: imò & ipſum Chriſticidium, ac Deicidium illi in votis erat.

Petrus d'Oultremau in Amore Increato. l. 4. c. 3. ſect. 4.

Quid fœdius, quid horribilius, quid immanius hoc monſtro hominis? & tamen ut is eſſet, illi obedire, illi ſe ſiſtere Chriſtus inter ſacra Miſſarum ſolemnia, quæ frequens obibat, & eo quidem animo, ut Chriſto & Deo faceret quàm peſſimè.

Quid hac obedientia illuſtrius, quid mirabilius, dici aut excogitari poteſt? imò quid ſecundùm illam dignius infinita Chriſti miſericordia, quæ veniam illi dedit, & in æde Lauretana Sacramento confeſſionis ritè expiato, etiam omnem Cœlo miſerente indulgentiam.

Et hæc paucis pro obedientia *cæca*, demus aliqua quæ etiam *fortem* probent, atque conſtantem: & hanc in Chriſto reperiri evincunt multa.

Obedientia fortis.

Primò, quod jam inde ab Eccleſia condita, ad hanc noſtram ætatem per mille ſexcentos, eoque ampliùs annos perdurârit, & perduratura ſit ad ultimam uſque mundi periodum. Puſillos inter mortales magni penditur illud, ſi quis in obedientia vixerit, ad quinquaginta, ſexaginta annos: at quid ea ad tot ſæcula, quæ jam tulit Servator Optimus, & quæ feret in ævum omne? certè perexiguum, & prope nihil.

Accedit quòd ea ſubmiſſio, quam exhibet in Euchariſtia, ſit omni tempore; imò omni hora, ac propè momento. Omni quippe hora, imò & inſtanti alicubi terrarum Deo litatur ſacroſancta hoſtia, adeòque patet Sacerdoti Chriſtus, ſeque ei ſiſtit quàm promptiſſimè. Si enim verum eſt quod in minimâ Societate noſtrâ ſol nunquam occidat ſuper Miſſæ ſacrificio, quod à ſociis offertur ubique locorum, uti monſtravit quidam Mathematicus.

Quid ſi omnes religioſos Ordines, quid ſi Sacerdotes omnes toto orbe ſparſos complecti velimus? certè indubiè inveniemus omni momento temporis Miſſæ ſacrificium exhiberi, adeòque obedire Chriſtum, quod obedientiæ eſt mirè conſtantis.

Adde, quod etiam omni loco, in Oriente, in Occidente, in Septentrione, in Meridie exerceatur ea Chriſti obedientia, ſit locus ille cultus, ſit incultus, nihil refert, ſit ara, ſit hara, obedienti Chriſto nihil intereſt. Siſtit ſe ubique locorum. An non illud fortis atque conſtantis obedientiæ miraculum? Eſt enimverò: ſed & aliud quoque à patientia virtutis eſt prodigium.

TERTIUM MIRACULUM *Patientiæ Miraculum.*

Tertullianus, altiore, ut aliàs, ſtylo Deum producit veluti principem ac primum *Patientiæ* exemplum, & hoc quidem maximè ex triplici capite.

Lib. de Patient. c. 2.

Primum eſt, quod *florem lucis hujus ſuper juſtos, & injuſtos æqualiter ſpargat, quod temporum officia, elementorum ſervitia, & totius genituræ tributa dignis ſimul & indignis patiatur occurrere.*

Alterum, quod *ſuſtineat ingratiſſimas nationes, ludibria artium, & opera manuum ſuarum, adorantes.* Inſuper, *luxuriam, avaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidiè inſoleſcentem.*

Poſtremum, quod *ſua patientia ſibi detrahat: plures enim idcircò Domino non credunt, quia ſæculo iratum tamdiu neſciunt.*

Quæ Dei in cœlis patientia; eadem & Chriſti in terris in Cœna Euchariſtica: imò (ſit venia verbo) & major.

Ecquid enim? Dei patientia in hoc elucet, quod florem lucis hujus, id eſt, ſolem hunc aſpectabilem, & ſurgere, & lucere, & ardere æqualiter patiatur ſuper juſtos & injuſtos. At quantum illud? quantum & ſol, hoc eſt fons luminis, diei parens, & cæteroquin creatura, concreta ex materia, & forma & quidem inanima.

At ſol ille noſter, & flos lucis hujus, eſt ipſe Chriſtus, hoc eſt ſplendor lucis æternæ, lucis divinæ, lucis increatæ; hoc eſt Dei Patris imago, Dei filius, Deus homo: & flos, & fons omnis lucis, etiam beatæ.

Eſt Chriſtus, hoc eſt Sacroſancta Chriſti Humanitas, virgineum corpus, & grandis anima, donata etiam lumine gloriæ, luce beatitatis: donata & hypoſtatica cum *Verbo* unione, adeòque quodammodo deificata; & tamen illa cedit æqualiter juſtis & injuſtis. An non illud patientiæ miraculum? eſt enimverò miraculum, & quidem ejuſmodi, quod vidit tulitque etiam prima Cœna Euchariſtica.

Lubet meminiſſe illius temporis. In ea Cœna, quæ Chriſto cum Diſcipulis fuit ultima, erant Apoſtoli omninò duodecim, quos inter & infamis proditor Judas, cui tamen & ſuis ipſe manibus Corpus dedit, & Sanguinem propinavit: imò illi, uti & cæteris conficiendi Corporis ac Sanguinis ſui fecit poteſtatem, ut annotavit D. Ambroſius & tamen ex eo momento temporis, & coquebat ac volvebat animo ſcelera, quæ deinde evolvit emiſitque in invitas ac reluctantes auras, ut more ſuo aureè explicat Divus Chryſoſtomus. *Serm. 54.*

Edebat, inquit, *Judas cum pane cædem, & ſorbebat cum ſanguine potionem.* Hæc ubi dixit, tum in id facinoris invehitur, maſculâ, ut ſolet, eloquentiâ.

O crudele proditoris convivium: rogo quibus oculis aſpiciebat, quem ſub dente premebat parricida & conviva? vendidit argento Dominum, fecit de magiſtro ferale commercium, accepit aurum & Deum tradidit. Ipſe Judas inter epulas carnifex inter nectareos cibos amarus, vipeream cruentat animam, & cæcum alit ſub pectore vulnus.

Non ita tamen alit, quin illud pervideat, & damnet Chriſtus: & nihilominus (quæ ejus patientia eſt) & corpus in cibum, & ſanguinem dat in potum, & poteſtatem facit in corpus ſuum, & ſanguinem. An non illud patientiæ miraculum? Dei, ceu Parentis optimi, patientia, in hoc etiam eminere viſa: quòd *totius genituræ tributa dignis ſimul & indignis paſſa ſit occurrere.* At quantum illud? quantum & totius genituræ tributum.

At quodnam illud? quantum illud eſt, continetur intra anguſtos naturæ terminos, intra genua vegetabile: puta plantas, arbores, & alios terræ partus, & animantia bruta, ſeu ea fetat tellus, ſeu claudant maria, ſeu aër contineat, illa ſunt genituræ tributa, quæ naturæ parens Deus homini pendit. At rurſus quantum illa? quantum & ipſa natura, quæ ea gignit: quantum & ipſa, quæ gignuntur: at illa omnia naturæ partus ſunt. At quæ in Euchariſtia eſt Chriſti humanitas, ea Cœli fœtus eſt, ea Virginis partus: & divini Spiritus, qui eam obumbravit, fœcundam reddidit, & ex Virgine matrem fecit. Et hoc cœleſtia genituræ tributum eſt, quod amabilis Chriſti bonitas paſſa eſt dignis ſimul & indignis occurrere.

An non illud patientiæ miraculum?

Longæva Dei patientia in hoc proditur, quòd *ſuſtineat ingratiſſimas nationes, ludibria artium ſuarum adorantes*, & Chriſti patientia in eo ſeſe oſtendit, quòd etiam in iis, qui Chriſtiano nomine & inſigniri volunt

voluit, & gaudere, tot sint ingratissimæ nationes, tot hæresum sectæ, seu unius hydræ capita, quæ alia ex aliis pullulant, & facto agmine, densisque cuneis Christum impetunt in Eucharistia: adorantes *ludibria*, non dico artium suarum; sed delirantis phantasiæ, quibus & sibi, & aliis illudunt improbè.

Quæ autem sint illa, & quàm varia, vel ex conjice: quod in hæc paucula verba, *Hoc est corpus meum*, plusquam ducentæ seu opiniones, seu hæreses emanarint, veluti totidem ludibria aberrantis phantasiæ, & tamen ut ea sint, insigni patientia sustinet Christus, & patientiæ scuto excipit, veluti totidem contorta in se jacula. An non illud patientiæ miraculum?

Dei patientia in his sese explicat, quod *luxuriam, avaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie insolescentem* sustineat, nec perdat eum possit scelerata capita.

Et Christi patientia in iisdem aperitur, & patet: quot enim sunt, qui vel è luxuriæ cœno, ac sordibus avaritiæ, vel ex alia quapiam vitiorum cloaca emergentes, ad Eucharistiam insolenti ausu, animoque contaminato accedunt; imò & ad ipsum Missæ sacrificium infames iis vitiis mystæ: & tamen eos patitur Christus, & in eorum manibus se sistit: sic certè illum aliquando vidit D. Theresia.

Intererat hæc sacrificio cujusdam Sacerdotis lætalis culpæ rei. Intererant & dæmones horrida specie, qui illius fauces, & ora cornibus circumstringere videbantur. Et tamen Redemptor quàm optimus, in manibus sacrificantis, adróque etiam medius inter dæmones, esse sustinebat, & se ibi spectabilem, multáque luce coruscum ostendebat Theresiæ, sicque etiam ad illam.

Hoc spectaculum videre te volui, ut simul bonitatis meæ, simul & patientiæ magnitudinem pervideas, qua fit ut meipsum inimici mei arbitrio permittam, manibusque impuris, tuo videlicet bono, cæterorumque omnium, qui me volunt potiri.

De Christi patientia hæc olim Tertullianus: *Contumeliosus sibi est, & à servo tingitur, & tentatoris congressus solis verbis repellit.*

Audax sanè & liberum pronuntiatum, verum tamen, si ex rationis humanæ placitis ea res foret æstimanda. Dominum quippe à servo tingi, videtur aliqua tanto nomini contumelia: & pariter tentatoris, hoc est, diaboli congressus, non reipsa, sed verbis tantùm repulisse: & contumelia videtur, & injuria Summo Numini.

Quod si Tertulliano Censore, ac Judice, ea est contumelia, ea est injuria; quanta erit & hæc, & illa: quòd idem ipse Dominus & permittatur inimici arbitrio, & impuris tractetur, & quodammodo polluatur, manibus.

Ecquid enim? si aquis à servo intingitur, is est Joannes Baptista, quem dum dico, Prophetam dico; imò & Angelum: at hic ab inimico tractatur, & jurato sui nominis hoste, ab infami, inquam, & sacrilego sacerdote, quo cum est tentator, hoc est diabolus, cujus quodammodo manibus & arbitrio permittitur, dum sacrilegi Sacerdotis arbitrio permittitur; & non erit in eo Christus *sibi* quodammodo *contumeliosus*, sibi injurius? Erit profectò, si res ea humano judicio pensetur, & non ex cœlesti, divinaque Salvatoris patientia; cui nihil contumeliosum, nihil injurium videri potest, quod sibi patientia præfixerit.

Venio ad ultimum, & summum illius Patientiæ caput: est autem illud ipsum, quod in Deo postremum, & summum esse voluit Tertullianus. Nempe *quod sua sibi patientia detrahat: plures enim idcircò Domino non credunt, quia sæculo iratum tamdiu nesciunt.* (Lib. de Patient. c. 2.)

Quod si de Deo pronuntiatum id voluit, valet & de Christo in Venerabili Sacramento.

Ecquid enim? nunquid id eo sua sibi patientia detrahit, nunquid plures idcircò Christo non credunt, quia sæculo iratum tamdiu nesciunt? Idcircò sanè, nec incongruè humano pede omnia metienti.

Tria potissimum sunt hominum genera, quæ invictam illam Christi in Eucharistiâ patientiam mirè exercent.

Primum est, Hæreticorum: Alterum Strigum & Magorum: Postremum denique Judæorum. De hæreticis pauca jam attigi; uti & de sacrilegè aut communicantibus, aut etiam sacrificantibus: restat ut de duobus postremis etiam paulò fusiùs dicamus.

Anno 1614. Mathias Mittus & Dominica sortilegii consors, è Clarensi ditione apud Helvetios, in tormentis fassi sunt, se divinas hostias super sacratiore mensa, ritu Christiano acceptas, per speciem purgandarum narium, aut oris, exexpisse in sudariolis, indeque conservatas, dum appeteret nox indicta choreis, malo dæmoni, velut eximium munus obtulisse.

Et hoc primum nefas, cui mox accessit & alterum; illius imperio proculcatæ hostiæ, tum ab ipsis, tum ab infami turba cæterarum Strigum; denique cumulatæ execrandis ludibriis.

Quid ad tantum nefas cæleste Numen? quid Christus ipse latitans sub eo pane Angelico? an fulmina de Cœlo contorqueat in scelesta capita? an Angelorum legiones in campum emittat? an terras, an inferos immani hiatu aperiat, ut eo absorbeatur invisa Deo Superisque turba? nihil certè horum eò loci ac temporis conspectum est. Nimirum ea sapiunt iratum Numen quod nec voluit, nec tulit illustris illa, invictaque Christi patientia. unum illud, quod in eadem confessione addidere: dum hæc fierent, sacrosanctum Christi Corpus, & magnam sanguinis copiam, & cæleste quoddam lumen emisisse, idemque lumini medium se humo sustulisse, atque eorum oculis subtraxisse.

Id verò non semel dumtaxat; sed sæpiùs à se visum, cùm aliàs sacra hostia cacodæmoni pariter concessa, atque in eundem modum protrita fuisset.

Et hæc in publicas tabulas relata, atque ad Posteros transmissa: ut in illis legerent cœlestem illam ac divinam Christi in Eucharistia patientiam, ad quam te evocu Amice Lector, ut videas quàm verum, quàm & mirabile illud, quod Christus sua sibi patientia detrahat; plures enim idcircò illi non credunt, quia sæculo iratum tamdiu nesciunt. Quid facias? ita probat, ita censet Incarnati Verbi sapientia, ita vult, ita statuit illi juncta Numinis Omnipotentia.

Perduelli proditur ipse JESUS, & patitur. fœdè conculcatur, ae teritur ab hominum fæce, & dæmonum mancipiis, & sustinet: intolerandis opprobriis oneratur, & silet, quod est patientis: sanguinem tamen effundit, & lucem spargit cœlestem, quod est miserentis, & ad se quodammodo evocantis infandos illos malæ stygis tenebriones: qui tamen, ut lucem illam oculis usurpent, non usurpant animis: & hoc ipsum longa ac mirabili patientia fert Christus, nec manus expedit ad ultionem; si quæ in reorum capita venire debet, ab hominibus ut veniat est propè necesse. Crederes Christo ligatas manus: & verò eas ligavit, artéque strinxit invicta malis patientia; quæ ad Judæos, infame hominum genus etiam transit: Lubet eorum hic meminisse.

Qui primus in sacrum Eucharistiæ mysterium injurius fuit, è Judæis; fuit Judas proditor; & quidem primò sacrilega illius usurpatione: deinde in eo, quod hausto Christi sanguine asservârit partem aliquam speciei panis, eàque Pontificibus ostensa, expostulatus sit de sacrilega illâ Christi (ut aiebat) nugacitate, atque fraudibus, quibus id suum esse corpus comminiscebatur. (Bellaman. & alii apud Theophil.)

Hanc Judæ proditoris infidelitatem, rabiemque in sacrum illud Eucharistiæ mysterium, secuti deinde Judæi lapsis retrò sæculis: ex his aliquos hoc loco producemus.

Ad Chronicon Naucleri, Anno 1510.

In Germania Judæus quidam, emptam novem cruciferis germanicis hostiam, pugione sæpiùs confodere nisus est: sed frustrà, ictibus ipsis hostia divinitùs resistente: quod ægerrimè ferens, & rabie ad illam conversus: *Si tu es*, inquit, *Christianorum Deus, euge, per mille cacodæmones, Deum te ostende.*

Quid hîc à Dei hominis Justitia: imò quid potiùs à patientia expectes, Mi Lector? ab illa certè nihil: ab hac istud. Tres scissa in partes mox apparuit hostia, atque in orbem rubuit: quod sanè fuit miserentis; & tantæ perfidiæ quasi compatientis: crederes illi eluendæ à Christo sanguinem fundi etiam miraculo, quo territus homo nefarius, particulas divisas mense integro apud se retinuit, inde duas, ad sodales, tum *Brandeburgi*, tum *Stendelii* degentes, transmisit, tertiâ sibi reservatâ, in quam deinde desæviret, & sanè desævit.

Hautinus in Sacram. Amoris l. 4. ar. 4. dist. 1.

Primùm enim mensæ impositam pugione iterum, iterumque verberavit; & en subitò sanguinis guttæ ex ea defluentes horrorem illi ac metum incussêre: Quare veritus ne proderetur, eam deglutire conatus est: sed frustrà; obluctatus est enim panis Angelorum, ne à cane isto voraretur. Quid deinde? in aquas eandem immisit; at etiam frustrà, recusarunt aquæ recipere tantum scelus: in flammas postea injecit: at id quoque frustrà; authorem enim suum veritus ignis. Quid igitur? sub Paschalis diei festum azymis c..dis eam immiscuit, & unà cum illa massa calenti furno immisit, sed in vanum; subitò quippe divinâ luce furnus, alioquin obscurus, refulsit, & ex illo massula illa, velut impatiens atque indignabunda, in illius vultum insiliit, ut vel sic sacrilegium agnosceret ac detestaretur, quod erat Christi miserentis.

At nec sui misertus est mortalium infelicissimus, qui deinde captus atque habitâ quæstione, ad flammas damnatus est, terra vindice, Cœlo autem Christoque aliàs indulgente.

Simile huic facinus vidit aliquando, stupuitque Gallia, cujus etiamnum juverit meminisse, ut etiam ex eo Christi in Sacramento patientia magis elucescat.

Mulier Parisiensis pecuniam à Judæo fœnori acceperat, relicta etiam in pignus veste; quam appetente Paschatis festo, cùm recipere cuperet, saltem cõmodato: homo vafer opportunam occasionem nactus, tum ex mulierculæ inopia, tum ex fervido recipiendæ vestis desiderio, spopondit & togam concessurum se, & sortem fœnerato traditam, ejusque fœnus condonaturum, si modò sacram hostiam, quam luce Paschali sumptura erat, donaret.

30. assibus empta SS. Hostia.

Acquievit misera, & triginta assium pretio (nec enim ampliùs fœneratori debitum erat) Christum vendidit; & adlucente Paschatis die in paræchiali æde D. Mederico sacra, divinam hostiam de more excepit: ac dein strophiolo involutam Judæo detulit, & vicissim togam recepit.

Hîc gestire, hîc triumphare homo impius, & ita secum loqui; *Nunc demum periculum faciam ejus Divinitatis, quam in pane isto venditant Christiani.* Utque periculum faceret, alia atque alia meditatur, moliturque facinora.

Icta cultello,

Primò Sacrosanctam hostiam repetitis cultelli ictibus mensæ affigit, & sanguinem exprimit, uxorem liberosque advocat, ut eo spectaculo fruantur & ipsi: commovetur illa, commoventur & hi, trepidantque: ille verò nihil omninò commotus clavo mallei ictibus adacto hostiam transfodit; & denuò sanguinem excutit. Potuit eo sanguine tingi manus impia, & simul animus emolliri: at horum nihil.

Clavo trãsfossa sanguinem fundit.

Virgis cæditur.

Ergo arreptam jam tertiùm hostiam posti affigit, & majorum exemplo virgis acriter cædit; at quod mirere, neque sic eam comminuit, neque distraxit.

In ignem conjicitur.

Uxor tot prodigiis victa, & viri pertinaciam arguit, & vindices cœlo judice pœnas intentat: at frustrà, accendit magis, atque ad furorem extimulat. Eo impulsus sacram hostiam in ignem conjicit; at illa per flammas illæsa volitans, & virtutem ostendit suam, & simul impii carnificis immanitatem damnat: sed etiam incassum; ereptam enim è flammis hostiam, grandi & culinario cultro, dissecare in partes, & dissectam perdere nititur; sed etiam irrito nisu, nullum illa vel sic sui patitur detrimentum: at patitur Judæus, qui vel ex hoc efferatur magis, & cœlestem hostiam suspensam è ligno, ea domus parte, quam pudor nominare vetat, lancea petit, & rursum sanguinem copiosum elicit.

Secari non potest.

Suspensa petitur lancea.

Videri poterat tot suppliciis jam inflictis satiata crudelitas; at nec illis satiata, alia exigit, quæ nec majores exegerant.

In lebete bulliente species Crucifixi apparet.

Extabat in foco grandior lebes aqua bulliente plenus, in eum immittit panem Angelicum, atque immergit: & ecce, mirum dictu, visuque, vim illius divinam senserunt aquæ, colorem mutavêre suum, & sanguinem induêre: at nec hîc animum mutavit Judæus, nec tot prodigiis percussus, victusque ad se redijt. Ultima igitur adhibita fuit machina. Ipse quippe Christus, panis relicta specie, eam assumpsit, quæ olim fuerat è cruce pendentis: quod sanè miserentis fuit, & mirè patientis.

Hoc demum spectaculo territus ille aufugit, & latebras quæsivit; sed incassum, latere diu non potuit tantum scelus, nec terra tegere: detexit illud unius è prolibus puerilis simplicitas: cùm enim sub idem tempus ad Missam concurrerent fideles; sic ipse obvios compellans, atque irridens:

Frustrà, inquit, *in templo Deum vestrum inventuros speratis; parens enim meus eam crudeliter cæsum, & diris aliis male exceptum modis, jamjam peremit.*

Audiit hunc nuntium Christiana mulier è vicinia, & per speciem quærendi ignis, domum Judæi ingressa, vidit illud passionis instauratæ prodigium, pio horrore perculsa, sese prostravit, & signo Crucis frontem munivit.

Rediit ad priorem speciem.

Interea Christus depositâ quam assumpserat ad tempus eâ Crucifixi specie, ad priorem panis speciem redijt, sub eaque majestatem occultavit suam. Visaque deinceps integra hostia, quæ etiam in vasculum, quod gestabat mulier, se recepit, & ab ea data Curioni S. Joannis in Greve, ubi hodie visitur, & religiosè colitur. Judæus autem Episcopo Parisiensi sistere se jussus est, & hic ab eo criminis admissi confessionem elicuit, non tamen pœnitudinem. Ergo de Judicum sententia vivus igni adjudicatus, atque exustus. Uxor autem, & liberi saniore consilio ad Christi fidem traducti, & baptismo probè eluti. Exinde Christicidæ istius domus de mandato Philippi Pulchri, tunc in Gallia regnantis, in sacrum Numini templum conversa, cessit in usus Religiosorum familiæ Carmelitanæ, quorum istic Cœnobium à venerabili Sacramento nomen sortitum est, ac venerationem.

Parisiis servatur.

Spectasti, Benevole Lector, in hoc Judæo monstrum hominis, spectasti datam ab illo in hoc aspectabilis orbis Theatro tragœdiam, cui similem nec terra tulit, nec Cœlum aspexit, nec ipsi viderunt inferi sine horrore. Spectasti quod hîc omnibus mirabilius, malis istis omnibus superiorem Christi in Eucharistiâ patientiam; majorem certè quàm fuit illa, quam aliàs exhibuisse visus in crudeli illa, atque immani passionis suæ tragœdia.

In hac ut *pecus ad victimam ductus est*; in hac *non magis aperuit os suum quàm Agnus sub tondentis potestate.* Patientia, & silentio tormenta involvit omnia,

ipsamque

ipsamque per immania vulnera mortem; at eò loci ac temporis adhuc passibilis erat, ac mortalis, & terræ hujus incola: sed in ea, quæ deinde in Eucharistia illi parata est, & impassibilis erat, & immortalis, & jam Cœlis redditus, ac beatitati: & tamen patitur, venditur pretio, quo nec jumentum, cultello transfigitur, clavis transfoditur, virgis cæditur, in ignem conjicitur, secatur, suspenditur, lancea vulneratur, in ollam bullientem immergitur, verbo uno instaurantur, renovantur tormenta omnia præteritæ passionis; & silet, nec vocem explicat in minas, nec manus in ultionem, nec fulmina cœlo demittit, nec ipsos inferos in vindictam evocat, cùm possit.

Unum illud spectandum exhibet, quod facit ad commiserationem, sanguinem videlicet copiosum, quem ex hostia fundit; quod etiam patientis erat, & mirè patientis.

Ipsa elementa, inanima licèt, eum reverita sunt, nec ausa lædere: at nec reveretur homuncio, nec tot prodigiis monitus cessat à tormentis; ab his in alia, atque alia vertitur: & sic efferatum verti patitur Christus, nec impedit, cùm vel solo nutu possit.

An non illud patientiæ miraculum? Est enimverò miraculum, quod nec inferi sine horrore, nec mortales sine metu, nec immortales genii sine stupore videre potuerunt. Unus videt, & simul patitur Christus, nec metuit, nec horret, nec stupet, nec irascitur, nec ulciscitur: crederes etiamnum verum esse, quod de illo olim patiente pronuntiavit Tertullianus: *Saginari voluptate patientia discessurus volebat*; & ita certè hìc voluit. *Lib. de Patient. c. 3.*

QVARTVM MIRACVLVM.

Miraculum Humilitatis.

Singulare studium demissionis, quo Verbum divinum in sui Incarnatione inclaruit, ex aliis, atque aliis capitibus ostendit Tertullianus.

Primùm ex eo quòd *nasci se Deus in utero patitur Matris, & exspectat* ad menses scilicet omninò novem quibus utero materno, seu virgineo carcere, clauditur.

Christi humilitas in Eucharistia. Deinde ex hoc, quòd *adultus non gestit agnosci*: sed potiùs ambit nesciri.

Tum etiam ex illo, quòd *nullum volentem sibi adhærere non suscepit, nullius mensam tectùmve despexit; non publicanos, non peccatores aspernatus est.*

Denique ex eo, quòd *qui in hominis figura propôsuerat latere; proposuit etiam in eadem indignissima quæque pati. Despuitur* enim, *verberatur, deridetur, fœdu vestitur, fœdioribus coronatur.*

I. In ea non semel, sed sæpè nascitur. Quæ Tertullianus agnoscit ac prædicat in verbo divino sub carne latitante: hæc ego in Eucharistiâ sub speciebus, seu velo quodam illi obducto, & agnoscere & prædicare non verebor.

Primùm enim in ea *se nasci* quodammodo patitur, nec ut aliàs semel duntaxat; sed quàm sæpissimè, videlicet toties, quoties reproduci, hoc est propè infinities: nec una tantùm luce, sed annis, sed sæculis ad usque ultimum perituri mundi terminum: & quidem, non ut olim in utero Virginis longè sanctissimæ: non in thalamo virginali; sed in sacrificantis manibus, in ore & stomacho sumentis, & ibi expectat dum absumptæ penitùs sint Sacramenti species.

II. Loco vili. Deinde *nasci se patitur*, & quidem in stabulo, vili tuguriolo, abjectóque loco, quo vix etiam viliora jumenta.

Et hoc pariter in Eucharistia, in qua non in basilicis modò, non in Principum, & Regum sacellis, auro gemmisque nitentibus: sed sæpiùs in angusto, vili, malè materiato, & semiruto templo, in quo omnia situ & squallore horrida, etiam subinde ipsa arcula, in qua reconditur sacra pixis, eáque quandoque è stanno, vel ære, in quo vix panem, vix cibum reponeres, quem etiam vulgari tuæ mensæ appositum velles, certè nausearet ad illa stomachus fastidiosus.

Taceo calicum immunditiem, vestium sacerdotalium vilitatem, & sordes aræ ipsius, quæ subinde veriùs hara dici posset, quàm ara.

Movit aliquando ejus rei indignitas regium pectus Margaritæ Austriacæ, Hispaniarum Reginæ; cùm enim ostensa quondam illi essent ornamenta cujusdam altaris lacera & pannosa, obortis lacrymis in regias illas voces erupit.

Hei mihi, quàm humilem oportet esse Deum, qui tali ara sua cultu non indignetur? Dignæ cedro voces, dignæ Austriaca mente; nec boni vacuæ. Ut enim ad palatium rediit, novum altaris illius ornatum curavit; nec illius tantùm, sed & aliorum, in quibus ejusmodi sordes agnovisset: nihil enim regiæ illi Heroinæ carius in vita fuit, quàm ut suis templis esset nitor, esset & cultus atque elegantia: maximè verò sacris arculis ac pyxidibus, in quibus servari solet Eucharistia, quas ipsa regia liberalitate donavit, maximè pauperculis templis.

Bellarminus notus à calamo, notior à purpura, notissimus à virtute, hunc templorum squallorem, & altarium sordes recensere solebat inter gravissimas Ecclesiæ calamitates, sub quibus gemebat ipse, & Episcopos gemere optabat, & quà licet etiam mederi: sic enim ait:

Ego cùm ex itinere apud Episcopum nobilem & prædivitem hospitarer, vidi aulam vasis argenteis splendidam, & mensam omni genere præstantium ciborum refertam, mappas quoque, & reliqua omnia nitida, & odorem suavem spirantia: sed cùm die sequente summo manè ad Ecclesiam palatio contiguam descendissem, ut sacria operarer, inveni omnia contraria; id est, vilia, & sordida, ut vix auderem in tali loco, & cum tali apparatu divina mysteria celebrare. *De gemitu columba l. 2. c. 5.*

Hæc pius Præsul, non sine gemitu, & mœrore, vel ex eo quòd nitere videret sæculares mensas, auro & argento etiam graves: & sordescere templa, arasque sacratiores. Quid facias? immane vitium est, & macula quædam hujus ævi, quæ subinde Præsulibus ipsis adhærescit: utinam aliquando penitùs eluatur, & suus sacris ædibus nitor restituatur. Sed ne longiùs.

Christi in Eucharistia demissionem vidimus, & suspeximus, etiam in eo, quòd vel in vilibus, sordidisque locis nasci se, id est reproduci se patiatur: attendamus etiam in hoc, quod sic natus, sic reproductus, non statim gestiat agnosci. *III. Latere.*

Nos pusilli mortales si quid in nobis grande sit, aut etiam videatur, optamus *digito monstrari, & dicier hic est*: non sic Christus: amat hìc latere, & nesciri. Vidisti ante verba sacratiora hostiam aliquam, vidisti deinde post illa: nihil tibi objicit oculus, quod priùs non objecit: nihil in ea cœleste, divinum nihil videtur: & quia nihil videtur, sic fallente sensu; ideò in ea despicitur, & conculcatur ipse Christus.

Cameraci urbe nobili, mulier Catholicis orta parentibus, cùm se hæreticorum obsequio addixisset, & eorum mores pravaque dogmata induit, & fidem ejuravit. Et hoc primum illi malum; cui tamen mox accessit & alterum longè maximum. *IV. Contemni & conculcari.*

Dissimulata enim avita fide frequens ad sacram Synaxim adibat, & sacrilego ore acceptam domum referebat incentoribus domesticis, & deinde per summum nefas, modò proterebat pedibus, modò forficibus discindebat, modò cultro petebat, aliisque id genus contumeliis afficiebat. Diu tenuit id scelus, dum interim Servator Optimus nullo se indicio prodit. Tandem dare aliquod statuit, non *Annuæ Soc. collég. Cameracen. Anno 1617.*

 ad vin-

ad vindictam (quam tamen exigebat tam grande, ac diuturnum nefas) sed ad sacrilegii horrorem, correctionemque sacrilegæ (quod cœlestis indulgentiæ fuit.) Fuit autem illud ejusmodi:

Aderat sacrilega de more Eucharistiam exceptura: quando derepentè ad illius crepidinem sese illi objicit caois, aspectu horrido, forma terribili, & identidem variante. Hic illa stupere primùm, tum etiam tota cohorrescere; & malè sibi metuere; sed pravi præjudicii vis, & peccandi consuetudo metum excussit, & ostenti illius vanitatem facilè persuasit: imò & ad nova flagitia impulit.

Igitur hostiam sumit, ex puteo strophiolum, & abit è templo. Vix prima domus suæ limina subierat: cùm ecce spectrum illud, & quidem longè immanius fit illi obvium. Tum demum tota contremiscere, nec ausa uspiam sola consistere: crederes jam evictam fractamque sacrilegæ mentis audaciam: at nec sic victa, fractáve.

Aderat ipse dies Pentecostes Anni 1616. cùm iterum sese Eucharistici panis sumptioni petulans ac temeraria insinuat; eòque accepto, domumque relato, enam audet impus illis vocibus lacessere: *Ecce qualem Deum Catholicorum! ut silet, ut obmutescit! certè si quod inesset illic Numen, an se ferret conculcari?* Enimverò non ferret. Dixit, & ad audendum sibi animos fecit: nam & hostiam in duas partes laceravit, & unam soleis affricuit, alteram ferro transfodit ausu sanè impio. Hic tandem crimen sensisse visus est Christus; sanguinem enim prodigiosum ex hostia transfossa emisit, eòque tot impiæ mulierculæ sacrilegia lavit: quod clementiæ miraculum fuit. Mox enim eo velut prodigio exanimata, ac deinde trimestri morbo afflicta, & ad se, & ad Deum rediit, & apud unum è nostris omnia anteacta vitæ peccata deposuit, & catholicè deinceps vixit.

V. Omnibus promiscuè se dare mãducandum. Transeo ad aliud in Eucharistia humilitatis miraculum, quod in eo positum est, quòd Christus ab hac sua mensa nullum omninò rejicit, nullum respuit, sit pauperculus, sit mortalium abjectissimus; sit peccator, ad omnem omnino libidinem prostitutus, illius tectum, illius pectus non despicit; sed ultrò etiam subit.

Poterat eò loci, ac temporis, quo Sacramentum illud instituit, sic statuere in ævum omne, ut nemo ad mensam Eucharisticam admitteretur, nisi à vitæ innocentia ac sanctitate singularis & conspicuus; nisi à divino amore totus ardens, qualis Augustinus, Dominicus, Franciscus, Ignatius, Agnes, Catharina, Teresia, aliique, quos omni propè sæculo Sanctos Romana tulit Ecclesia. At non sic in illo Dei consilio decretum: omnes omninò accedere permisit, etiam nocentes, licèt ex voto suo innocentes optaret, vellétque quàm maximè: alios tamen non respuit, sibi in eo (cum vera dictum sit) quasi injurius & contumeliosus. Dum enim omnibus veluti promiscuè seipse concedit, & deridetur, & despuitur, & fœdè etiam conculcatur, omnibus injuriis atque contumeliis afficitur, ut jam vel unius exemplo ostendimus, & ostendemus etiam aliis, quæ his etiam subjicere visum est: vel ad commendationem divinæ patientiæ ac demissionis, vel ad odium ac detestationem infandi sacrilegii, quod Cœlum vidit, & tamen, ô miraculum amoris! dissimulavit.

Sacram. Amoris l. 2. dist. 5. Hautious noster ex manuscriptis R. P. Balinghemii hoc luci dedit, quod & ego ex illo reddam.

Methimnæ, in Castella Hispaniæ, oppidum est non ignobile, cui nomen *Delria secco*. Hic puella prænobilis, non tam sua voluntate, quàm parentis impulsu religiosam vitam inierat, in hac dum annum probationis exigit, finitur cum adolescente nobili (cujus amore capta claustrom abhorrerat) finitur, inquam, familiariùs agere. Ea scilicet fuit superiorum incauta nimis conniventia; tebsentur enim ejusmodi amicitias, non statim, & violenta quasi manu rescindi oportere; sed lenta potius dissui, secus omninò ac oportebat.

Abit interim annus, quo exacto ritè religionem professa; nec ira multò post adolescens è vivis elatus.

Quid hîc monialis puella? tota in lacrymas effundi, tota in gemitus abire, & lamenta; imò quod terra stupuit, & cœlum exhorruit; in Deum quasi mortis illius authorem insurgere, & sic ausa vindictam illi denuntiate.

Quandoquidem tu me uno isto solatio, quod supererat spoliasti; ego vicissim quacumque in re potero, tibi adversabor, & quacumque occasione data te offendam.

Hæc ubi dixit furiosa; hæc & fecit: quidquid enim sceleris effingere potuit mens impia; hæc & manus effecit; & hoc, quod mirere, per annos quamplurimos. Taceo cætera, & unicum prodo, in quo vel maximè se prodidit immanis illius nequitia: cui quasi pro scopo fuit Sacrosancta Eucharistia.

Hanc consueto aliarum ritu sumere solita: dein strophiolo exceptam servare sibi & suis furiis. Primùm enim illam impetere contumeliis, execrari, detestari, odisse, tartaro addicere, & malo dæmoni mancipare. Tum, ne quid ad dira illa verba deesset, sub pede lecticæ collocare, eàque mox sublata, mox depressa comminuere.

Quid hîc Superi? quid inferi? indignantur indubiè illi, & stupent tot flagitiis, & tam immanibus necdum apertis fulminat; hi verò malè gestiunt, & triumphant, cùm de Omnipotentis patientia ac demissione triumphare videntur.

Quid facias? id patitur, id dissimulat Deus in hoc divini Amoris Sacramento. Quid, inquam, facias? Amoris est miraculum: quod & se deinde prodidit. Dum enim insueto impotentis animi œstro percita, hæc & dicit, hæc & agit puella: ecce illi derepentè adstat formosissimus puellulus, corpusculo decorè nudo, humero & pectoris parte læva vulneribus, & vibicibus liveote, qui in eam oculos benignè conjiciens, seque commonstrans cruentum, hæc illi lacrymabili, & tenellula voce:

Quid ego tibi unquam nocui, ut ita in me sævias? Ad aures appulit ea vox, & simul ad animam cœlestia gratia, quæ adeò eam commovit, ut tota in pœnitudinis lacrymas solvi cœperit, ac propè dissolvi; moxque evocato Confessario, & crimen aperuit suum, & sibi Deoque reddita ab illis, quibus tot jam annis agitata erat, furiis.

Quis hic non suspiciat, non amet, non prædicet invictam illam Christi in Eucharistia patientiam, simul ac demissionem; dum à puella, à religiosa Deo dicata, tam fœdè & verbis, & injuriis, & contumeliis tractari videret, atque conculcari. Ea certè patientia, ea demissio est; quæ non in alium, quàm in Deum cadere possit.

Hic stylum è membrana subducere parabam, & ab argumento tam ferali abire, cùm ecce in aliud evocor, in quo ea ipsa Christi demissio visa certare magis cum hominum, imò & dæmonum rabie, ac furiis; certare inquam, & patiendo etiam vincere.

Vidit aliquando Massilia *Ludovicum Geffredi* Sacerdotem, ac deinde Magorum principem; hominis monstrum, & dæmonis mancipium. Hic concepta dudum in Salvatorem optimum odia, in duobus potissimum explicuit. *Franciscus de Rosset in histor. Tragica, ab anno 1620. ad 1637.*

Primùm in eo, quòd optasset vel esse parens Antichristi; vel eùm non daretur illud, saltem ad illius usque tempora vivere, ut rabiem in Christum, nequinamque illi commodaret suam.

Alterum in eo, quòd visus sit Corpus, & Sanguinem Salvatoris nostri conficere, & incæstis illis sagarum conventibus, & horrendis illis sabbatinis, in quibus ausu sacrilego, ausu impio etiam conculcare,

etiam

etiam canibus illis objicere: imò, quod cogitare horret animus, quod vix audet calamus exprimere; quod membrana capere erubescit; sanguinem ipsum Filii Dei effundere in teterrima veneficorum, veneficarumque capita, his interim unâ voce conclamantibus illud ipsum quod olim insana natio Iudæorum:
Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.

Quid hîc Angeli, supremæque Cœlorum Intelligentiæ? an non totis effunduntur Cœli portis? an non ignes & fulmina in funesta illa capita expediunt? an non dehiscit terra, ipsique aperiuntur inferi? certè hæc, & majora Deo vindice exigebant tam diuturna, tam immania, tam horrenda scelera, quæ nec dæmones ipsi effingere, nedum patrare poterant: & tamen ut ea sint; cœli silent, terra patitur, Christus ipse in Eucharistia dissimulat, inaudito à sæculis patientiæ ac demissionis miraculo.

Et nos abjectæ in terras animæ, & cœlestium inanes, vix verbulo acriore offendi nos patimur, vix injuria, aut contumelia vel leviter lædi, nedum esse sub aliorum pedibus, nedum calcari, atque conculcari. Id certè & stuporis est nostri, & fastus insolentioris, quod accusat, quod damnat illa ipsa Christi in Eucharistia patientia, & humilitas, quam te spectare velim, amare, atque imitari, Benevole Lector.

Hanc certè spectasse videtur Venceslaus Bohemiæ Rex, qui ut sese demitteret vel ex eo Christi in Eucharistia exemplo, ex Rege factus est arator, molitor, pistor; dum non dubitavit regias manus, sceptris atque armis assuetas, aratro admovere, molæ, ac pistrino, dum agrum colere, serere, frumentum metere, ac molere, farinamque subigere, ac panem coquere, ut quod ex regia cultura provenisset frumentum, quique coctus esset panis, Eucharistiæ conficiendæ, regio planè munere, atque obsequio offerretur, raro sanè Christianæ humilitatis exemplo, raro etiam religionis ac fidei in Christum ibi latentem testimonio; quod utinam redderent coronata in terris capita, si non eo demissionis officio; at certè alio, atque alio, quod & tempus dabit, & suggeret oblata subinde occasio. *Rh. in hist. vari. l. 5. c. 2.*

TRCTACTUS

DE SALUBRI DEI TIMORE.

PARTE prima pauca protulimus de Dei *amore*, hîc adjiciemus nonnulla, de ejusdem DEI ter Opt. ter Max. *Timore*: sunt enim *Amor*, & *Timor* veluti duo poli in quibus vertitur Orbis, & *parvus* hic *mundus*, id est *homo*.

Sunt veluti *duæ alæ*, quibus ad Deum assurgimus: *Duo brachia*, quibus eum nobis astringimus, atque complectimur.

Amor tendit in bonum: *Timor* malum spectat, & ab eo quantum licet avertitur, atque ab illo sibi cavet.

Ut porrò sic avertatur, & caveat, de illo nobis erit disceptatio instituenda, eaque ad mores ritè formandos, pro quibus sit

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Initium sapientiæ timor Domini.* Ecclesi. c. 1. v. 16.

§. 1.

Quid sit Timor, *& quid* Domini timor?

Timoris definitio. TImor si pressiùs definiatur ex Natura, & Philosophiæ legibus, ac placitis, est *passio Appetitus sensitivi*, omni animanti insita ab ipsamet natura, ceu optima parente, & hoc ad vitanda sibi contraria, & hinc est quoddam naturæ donum, atque ornamentum.

Lib. Eth. cap. 4. Aristoteli dicitur, *Timor expectatio mali.*

L. Tusculan. Quæst. Romano Oratori, *Timor est metus mali impendentis.*

Oritur autem is ex imaginatione futuri mali corruptivi, ac dolorem inferentis, & hinc est quædam animi perturbatio, quæ plerumq; non est sine nævo.

De hoc timore non erit mihi in præsens disceptatio, quia si is intra naturæ limites se contineat, nec bonus est, nec malus; sed pura putáque passio naturalis. Ego, quia in his Tractatibus Asceticis in mores inquiro, moresque formo, declino ad alium *Timorem*, qui *Moralis* est, & bonus, aut malus; & de hoc quæro quis sit, & quidem non pressiùs, ut in lyceo Philosophi; sed latiùs, ut Sancti Patres, qui Timorem hunc quibusdam descriptionibus, & Metaphoris velut alieno penicillo, mutuatisque coloribus depingunt.

Et ita depinxit Sapiens cùm censuit, & dixit: *Initium sapientiæ timor Domini*; quod aliter atque aliter exponunt Interpretes ex alia atque alia hebraicæ vocis significatione. *Descriptiones Timoris Domini.*

I. *Capus.* * *Initium* enim hebraïcè dicitur *reschit*, quæ vocula deducitur à *ros*, id est *caput*, quod in illustri illa, ac divintore sapientiæ imagine idem sit *Domini Timor*, quod in homine est caput, primum utique ac princeps membrum, cui proinde servando adlaborant omnia membra. Ita si quis adversa manu, ferroque caput impetat, ac ferire velit, illicò succurrit manus, ferrum excipit, excutitque, plerumque non sine vulnere, suoque damno.

Et meritò: à capite enim & spiritus animales in nervos demittuntur, atque influunt, & vitales in arterias elabuntur, & illarum micationes faciunt, atque excitant, dantque illis motum, sensum, & vitam.

Sic & sapientiæ, consummatæque perfectioni, quæ corpus quoddam est, & quidem sacrum, *Timor Domini*, est illius veluti caput, quod in omnes alias virtutes influit, & sine quâ vix, ac ne vix quidem servari possunt.

II. *Principatus.* Alii hebræam illam vocem *reschit* ita explicant, ut idem sit ac *principatus*, quod scilicet in sapientia, hoc est in virtutibus, vitáque honesta, primas teneat *Timor Domini*, & sanctitatis arcem, & sapientiæ principatum sibi quodammodo vendicet.

III. *Primitiæ.* Denique (quæ linguæ hebraicæ est fœcunditas) eadem vocula *reschit* non sine secretiore mysterio dicitur, & est *Primitia*. Ut enim Deo ter Opt. ter Max. ceu Authori naturæ, rerumque omnium, debentur *primitiæ* frugum, eique solemni ritu sacrantur, sic & Virtutum, quæ bonæ mentis fructus sunt, *primitiæ* Deo offeruntur, à *Timore Domini*: imò sunt ipsæ *Timor Domini*. Et hæ illius descriptiones petitæ ab una hebræa voce, in qua tot reconduntur mysteria: plura etiam in aliis, quas subjiciam.

IV. *Instrumentum pœnitentiæ* Tertulliano severiori morum magistro, *Timor Domini* dicitur *Instrumentum pœnitentiæ*; quod huic sit quod artibus mechanicis instrumenta; imò quod & naturæ. *Lib. de Pœnitent. c. 6.*

Si vel

Si vel à natura, vel ab arte sustuleris instrumenta, & ipsa natura sine ullo molimine stupida hærebit, & artes omnes inertes erunt.

Tolle ab igne calorem, ceu illius instrumentum, tolle à sole lucem, nec hic lumen sparget Universo, nec ille calorem effundet.

Tolle à pictore penicillum, nec tabulæ colores insperget, nec vultus effinget, ac formabit.

Ita si timorem Domini à pœnitentia removeris, erit illa omnis propè boni vacua, omni nuda opere; at si timorem ut instrumentum addideris: tum verò maximarum, & pulcherrimarum rerum effectrix erit, & magistra.

V. Conscientiæ frænum. *In Psal. 35.* D. Basilio, ille ipse Domini timor, est veluti *conscientiæ frænum.* Misellus *homo* sibi relictus, & concupiscentiis traditus, similis est equo indomito, qui & vagos abripitur, & sessorem subinde etiam excutit. Quid illo fiet? opus est fræno, quo retineatur, & calcaribus, quibus incitetur: quod equo, illud & homini. Ei pro calcaribus erit Dei Amor, quo ad bonum excitetur; pro fræno, quo retrahatur à malo, erit Dei Timor; hoc si regatur, non elabetur vagus, devius, effrænis; sed potiùs continebitur intra virtutum septa, & cancellus bonorum operum, atque flectetur, ad omnes cœli nutus, ac periodos, nec unquam, Deum, ceu optimum sessorem, excutiet: & hoc quia Timor Domini illi erit pro fræno: quod scilicet Zacharias altiore voce usus appellavit *frænum sanctum Domino.* *Cap. 14.* *Frænum* dico, quia & continet hominem, & à malo retrahit; *sanctum* autem, quia ex peccatore, Supersique inviso, sanctum facit, Deoque gratum.

VI. Pædagogus. *In Regula.* Pachomio, viro in paucis religioso, *Timor Domini* est quod puero *Pædagogus:* pii parentes, maximè verò viti principes, liberos suos tradunt regendos pædagogis, à quibus & in bonis artibus instituantur, & probis moribus imbuantur. & meritò; solet enim adolescentia in illo ætatis æstu solvi, ac dissolvi, & in concupiscentias suas, lususque effluere, nisi sub pædagogo contineatur, & illius arctetur regulis, atque institutionibus erudiatur. Quod illi; hoc omni homini ast Dei timor: *Super decem millia pædagogorum, magistrorumq; doctrinam,* inquiebat ille ipse Pachomius, in regula, quâ monachos instruebat, & quibus dabat timorem Dei pro pædagogo, & pro magistro spirituali, qui suas quotidie præceptiones, sua præcepta, placitaque velut totidem oracula, in discipulorum aures, & animos immittat, donetque tandem Laurea magnarum virtutum, maximè verò Timoris Dei.

De Gestis Philipp. Hac certè donatus est Philippus Augustus, de quo illud Rigardi magnificum sanè præconium: *A primâ ætate suâ Timorem Domini pro pædagogo habuit.*

VII. Primus gradus in scala Virtutum. Jacobo Patriarchæ: *Timor Domini* primus gradus fuit in sublime. Vidit ille per quietem mirabilem scalam, Angelorum utique viam, per quam reciproco motu ferebantur, modò sursum in Cœli regiam, modò deorsum in terras.

Et hæc illi scala tam sublimis, ut cœlos stringeret, tam fundata, ut innixum haberet Deum, tam redundans mysteriis, ut cùm plura significare posset, maximè verò progressum ad altissimam perfectionem, in cujus veloci primo gradu cœlestium ascensionum ipse Jacob posuit *Timorem:* sic enim sibi ab illo sopore redditus, exclamavit: *Quàm terribilis est* *Gen. c. 28. v. 17.* *locus iste?*

Ecce terror, ecce timor Domini, à quo, ceu primo gradu magnus ille Athleta pedem animi sustulit, evolavit in altum, comitibus atque duotibus Angelis, ut tandem aliquando ad ipsum Dei solium cœlesti amore pertingeret. Ab eodem gradu si sapis, Amice Lector, perfectionis cursum incipe, ab hoc ascende de virtute in virtutem: alio certè non ascendes; sed descendes potiùs in ima vitiorum.

Ne porrò sic descendas, *timorem Domini,* quo cœpisti progredi, serva feros in annos.

Est enim ille D. Gregorio Nysseno, *bonorum custodia.* D. Cypriano, *Innocentia custos, cultos & gratia.* D. Bernardo, *Nutrix, ac veluti blanda mater virtutum propè omnium:* cum audi. *In veritate* (inquit) *didici nil aquè efficacius esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere. Time ergo cùm arriserit gratia, time cùm abierit, time cùm denuò revertetur: succedant vicissim sibi in animo tres isti timores.* VII Custos virtutum & gratiæ. *Serm. 54. in Cant.*

Et quidem primò cùm adest gratia, *time ne non dignè opereris in ea,* ne in te vacua sit; & boni inanis: secundò, si forte recesserit; *time tanquam mox casurus. Time & contremisce Deo tibi, ut sentis, irato. Time, quia reliquit te custodia tua.* Tertiò, si propitio Numine, & miserente cœlo, *gratia jam repropitiatà redierit, multò ampliùs timendum; ne fortè contingat recidivum pati.*

Ecce triplex timor, quo cor tuum repleri vult S. Præsul, ut scilicet *timeas pro accepta gratia, ampliùs pro amissa; longè plus pro recuperatà.*

Si *pro acceptâ gratiâ* semper timueris, erit ille timor pro fideli illius custodia; si *pro amissa,* erit illius quasi de novo parens; si denique *pro recuperatà,* erit illius veluti nutrix.

IX. Dos animæ ceu sponsæ. Itaque Timor & virtutis & gratiæ custos est, & parens, & nutrix; addo ampliùs, etiam dos quædam principis Animæ, ceu sponsæ Christi. Hoc eam sibi desponsat, hoc astringit cœlestis sponsus, ne unquam abeat in alios amores, ne fidem datam fallat: & certè quî abiret? quî falleret, qui *sanctus,* qui *castus* est timor? sic eum vocavit Psaltes regius, sic & ex illo Cassianus, qui ait, *ut conjugem conjux sollicitis reveretur affectu: sic & timere castè.* *Collat. 11. c. 13.*

Exemplum petit à sponsa, quæ sponsum timet, quia amat; amat autem, & timet, quia & illi amor, & timor est pro *dote;* addo & ampliùs, quia & pro *corona.* Certè sic eam appellandam censuit Ecclesiasticus: *Corona,* inquit, *sapientiæ timor Domini.* *Cap. c. v. 22.*

X. Corona sapientiæ. Est corona cujusque rei fastigium, apex, & perfectio: & timor Domini fastigium, apex est, & perfectio sapientiæ.

Est corona nobile & regium capitis decus, atque ornamentum; & magnæ mentis, principis Animæ corona, est timor Domini.

Est denique corona index & testis victoriæ, ac triumphi: imò & illius præcipuum ornamentum; sic timor Domini, partæ de vitiis, mundo, carne, dæmone, juratis utique hostibus, victoriæ, ac triumphi & index, & testis, & præmium est.

Hanc coronam ad Tiaram pontificiam accedere voluit D. Bernardus, dum sic ad Eugenium Pont. Max. suum aliquando discipulum:

Quid tam timendum, quàm potestas, cui non potes resistere? quàm sapientia, cui abscondi non potes. poterat minùs timeri Deus alterutra carens, nunc autem perfectè sine oportet timeas illum, cui nec oculus deest omnia videns, nec manus potens omnia. *Lib. 5. de Consid. in fine.*

Hactenus D. Bernardus, qui Regale Eugenii sacerdotium, uti Tiarâ, sic & hac coronâ ornari voluit, atque decorari, ut Pontificiam majestatem, sacram, ac venerandam, tam hæc, quàm illa redderet, atque Universo spectandam exhiberet, ex illa Ecclesiæ specula, & summæ in terra potestatis fastigio.

§. 7.

Quàm multiplex, & varius sit ille Timor?

A Theologis proditur quadruplex; videlicet *naturalis, mundanus, servilis, & filialis.*

I. Timor naturalis. *Naturalis* recensetur inter animi perturbationes, estque passio appetitus sensitivi, cuique animalium

insetta

inserta à naturâ, in genere motis nec bona, nec mala; nec enim est in nostrâ potestate: sed velis, nolis, insurgit, ubi malum impendens incurrit. Hunc elatè describit D. Hilarius; sic enim inquit:

Timor est humana imbecillitatis trepidatio, metuentis id perpeti, quod sibi nolit accidere. Existit autem, & commovetur in nobis de reatus conscientia, de jure potioris, de impetu fortioris, de ægritudinis causa, de fera occursu, & de omnis mali passione.

Est Dei donum, ornamentum naturæ, & monitor opportunus ad vitanda contraria; & cùm is est; est etiam sine nævo; subinde tamen eo inficitur, & notatur. Unde

Lib. 2. c. 15. D. Damasceno, dividitur in sex veluti species: *In segnitiem, erubescentiam, verecundiam, admirationem, stuporem, & agoniam.* Et hæ plerumque non carent suo nævo, & graviore incommodo: quo ne afficiaris malè, Senecam audi ad Lucilium, quem sic instruit, atque obarmat. *Plura sunt, Lucili, quæ nos terrent, quàm quæ premunt, & sæpius opinione, quàm re laboramus. Illud tibi præcipio ne sis miser ante tempus, cùm illa, quæ velut imminentia expavisti, fortasse nunquam ventura sint, certè nondum venerint.* Epist. 13.

Quædam enim nos magis torquent, quàm debeant; quædam ante torquent, quàm debeant: quædam torquent, cùm omninò non debeant. Aut augemus dolorem, aut fingimus, aut præripimus, & hoc non sine ingenti malo nostro: quo ne frustra cruciéris,

Primùm dispice an certa argumenta sint venturi mali; plerumque enim suspicionibus laboramus, & illudit nobis illa, quæ conficere solet bellum, fama, multò autem magis singulos conficit.

Ita est, mi Lucili, citò accedimus opinioni, non coarguimus illa, quæ nos in metum adducunt, nec excutimus; sed trepidamus, & sic vertimus terga, quemadmodum illi, quos pulvis motus, fuga pecorum, exuit castris, aut quos aliqua fabula sine authore sparsa conterruit. Nescio quomodò vana magis perturbant; vera enim modum suum habent. Quidquid ex incerto venit, conjectura, & licentiæ paventis animi traditur. Nulli itaque tam perniciosi, tam irrevocabiles, quàm lymphatici metus sunt. Cæteri enim sine ratione, hi sine mente sunt.

Inquiramus itaque in rem diligenter. Veri simile est aliquid futurum mali, non statim verum est. Quàm multa non expectata venerunt, quàm multa expectata nunquam comparuerunt? etiamsi futurum est, quid juvat dolori occurrere? satis citò dolebis cùm venerit. Interim tibi meliora promitte.

Hæc ubi pro metu vel excutiendo, vel moderando extulit Seneca, tum quærit. *quid inde lucri? Tempus*, inquit; quod dum labitur, *multa intervenient, quibus vicinum periculum vel propè admotum aut subsistat, aut desinat, aut in alienum caput transeat.* Quod aliis, atque aliis exemplis probat.

Incendium, inquit, *multis ad fugam patuit, quosdam molliter ruina deposuit. Aliquando gladius ab ipsa cervice revocatus est. Aliquis carnifici suo superstes fuit. Habet etiam mala fortuna levitatem, fortasse erit, fortasse non erit.*

Interim dum non est, meliora propone. Spe metum tempera, spem & metum examina, & quoties incerta erunt omnia, tibi fave, crede quod mavis. & si plures habebit sententias metus, in hanc partem inclina, & perturbare te desine.

Quid enim, inquit, necesse est mala accersere? satis citò patienda cùm venerint, præsumere, ac præsens tempus futuri metu perdere: *Est sine dubio* Epist. 24. *stultum, quia quandoque sis futurus miser, esse jam miserum.*

Hactenus Sapiens Romanus pro timore illo naturali intra rationis cancellos retinendo.

II. Timor mundanus. Transeo ad *mundanum*, & quis sit, & quàm damnandus inquiro. Is porrò in eo positus est, cùm unus aliquis aut damnum, aut pœnam imminentem ita metuit; ut non dubitet, aut aliquo scelere sese astringere, aut abire à Cœli lege, Deoque, aut etiam à consiliis.

Hunc timorem Vates Regius appellavit *inimicum*, inimicum utique immortali Animæ, & Cœlo natæ. Inimicum & Cœlo, Deoque, à quo se eripi dum amat, sic ad Deum supplex: *A timore inimici eripe animam meam.* D. Basilius vertit, *A timore inimico*, & inde etiam *hostilem* vocat, & saluti inimicum.

Et tamen, ô pudor! ô dolor! ô ignavia mortalium! ô damnanda insania! eo plerique occupantur, etiam hoc quo vivimus ævo.

Hos tenet auri fames, & opum malè sana cupido, illos ambitio, & Principum gratia favorque trahit, ac retinet; alios blanda voluptas allicit, atque demulcet; dum his, aut illis excidere timent, excidere malunt à Dei gratia, à cœli gazis, & cœlestibus delitiis nullo unquam ævo perituris.

Nonnullos etiam terret vis Tyrannorum, & rabies. Aliquos supplicia, ferrum, ignis, equulei, rotæ, & dum in hæc venire timent, longiùs à Deo recedunt. Non sic grandes animæ, non sic: nec illas ad se trahunt hujus ævi bona, nec mala ulla à Deo, Deique placitis, retrahunt; nil enim amant illi, nil metuunt præter Deum; nil boni amant nisi quod æternum est; nil mali timent, nisi quod pariter æternum est.

Et sic amare, sic & timere nos exemplo suo docuerunt Heroës inclyti, & in Ecclesia Primipili, ex quibus aliquando fuit Lucifer Calaritanus, cùm adhuc suus esset, Ecclesiæ ac Dei; sic enim adversus Constantium Imperatorem ausus & scribere, & loqui.

Quomodo vigor inanis dignitatis tuæ, nos ab hoc potuit, aut potest, proposito flectere, qui præter Deum statuerimus, metuendum neminem? Lib. 1.

Purpuræ sceptrique minas appellat vigorem inanis dignitatis, quæ virum sibi Deóque constantem, à proposito deflectere nec potuit unquam, nec poterit: qui enim posset, cùm præter Deum statuerit metuere neminem?

Ex his etiam fuit Gratianus, nepos Eugenii Papæ. Is legatus ab Alexandro III. ad Angliæ Regem in causa S. Thomæ Cantuariensis, Regi multa minitanti, liberè dixit:

Domine, minis abstine, quia de tali curia sumus, quæ novit imperare Regibus. Baron. An. 1169.

Liberum, & audax effatum; sed tamen ejusmodi, quod mundano timori sit adversum: uti & illud (hoc quo viximus ævo) Ferdinandi II. Imperatoris Augusti. Ex Anglia venerat Legatus multa dicturus, multa & moturus pro causa Comitis Palatini, quibus cùm non annueret Cæsar, ausus est minari, & multa jactare de Jacobo, magnæ Britanniæ Rege, ad quæ Ferdinandus non minùs piè, quàm augustè.

Vade, inquit, *& hæc ex me Domino tuo dicito. Rex Angliæ est in terris: sed Deus est in cœlis.* Hunc scilicet unum timebat Cæsar, præterea neminem.

Et hoc in Purpura sceptróque Augustus: videamus quid in Purpura *S. Carolus Borromæus.* Graviore causa permotus Sanctus Præsul, ipsum Gubernatorem Mediolanensem excommunicationis fulmine percusserat, & hinc in Civitate illa timendi motus, irarum æstus, animorum alienatio, exacerbatio plurimorum, à qua non leve periculum & publico, & privatis etiam imminere. De eo monitus à Marchione Sfrondrati; imò & rogatus ut excommunicationem tolleret, & ejus vinculis illigatum Gubernatorem solveret: ni faceret, extrema quæque timenda. Quid hîc Vir Dei? unum illud, quod in oculis erat. In ejus vita.

Ego, inquit, Purpura tegor, & ab illa rubesco totus, paratus etiam effuso sanguine rubescere pro Dei, & Ecclesiæ causâ. Ecce ut timorem mundanum contemnit, ac proterit Pius Præsul; promptus

occidere pro Ecclesiæ libertate, proque Dei sui, ac Domini gloria, ut qui Purpuram gestaret, & animam illi concolorem, hoc est purpuream, & prodigam sui sanguinis in bona causa.

Spectavimus quid in Purpura Carolus: attendamus quid in Tiara Pontifex Maximus.

Spondanus An. 1266. Is erit Clemens hujus nominis IV. qui acceptis Manfredi, Siciliæ tyranni minacibus litteris, respondit: eas litteras nec favore dignas, quia adversæ veritati; nec etiam timore, quia vir timoratus præter Deum unum nihil omninò metuit.

Et ista Heroës illi adversus timorem mundanum, majora etiam invicti Christi pugiles, gloriosissimi martyres, è quibus unus erit instar omnium, isque in Petri sede Summus Pontifex S. Clemens.

Romæ nobiles inter virgines eminebat S. Flavia Domitilla, quæ etiam Aureliano Consulis Romani filio, jam erat desponsata. Erant illi famuli duo, & sancti, Nereus & Achilleus, qui pro suo in religionem zelo, & virginitatem ei persuaserunt, & S. Clementem orârunt, atque exorârunt, ut illam velaret, Deóque sacraret solemni ritu, votóque.

Quid hîc S. Pontifex? futuri præsagus, sic ad illos: *Vobis, & mihi, ut video paratur palma martyris: sed quia Christus sanxit, ut non timeamus eos, qui occidunt corpus, contemnamus hominem mortalem, ut authori vitæ immortalis planè plenéque pareamus.*

Dixit, paruit, velavit, sacravítque Virginem.

Quid deinde? audiit Valerianus, stupuit, indoluit, exarsit in iras, & vindictam sanguinemque spirans, primò Nereum, & Achilleum variè tortos, ad extremum capite plecti jussit. Tum S. Domitillam in Pontiam insulam relegavit, quæ deinde in igne clementiæ mortem invenit, & simul duplicem palmam, unam virginitatis, martyrii alteram. Denique S. Clementem demersit in mare, in quo & mortem & martyrii coronam obtinuit.

Sicque ceciderunt & hic, & illi, veluti totidem virginitatis victimæ, non dubiæ pro illa retinenda mori, & nesciæ timere, quia benè amare ductæ. Adeò eis profuerat istud Christi oraculum.

Matth. c. 10. v. 28. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.*

Hunc unum timete, eoque timore animam servate, servate Cœlis, palmis, servate Deo, & à gehenna vos eximite, certæ illius quod aliquando ad Auditores suos D. Chrysostomus.

Hom. 5. ad populum. *Gehennam continuò timeas, nunquam in gehenna ignem decidet continuè castigatus hoc metu.*

Ut & illo castigens, Mi Lector, opto, vovéoque; sic enim æterno igne castigari desinea; & si expiatorio castigari te contigerit, ab illo certè transibis in refrigerium.

III. Timor servilis. Venio ad alium timorem, qui à servili conditione nomen traxit, & *servilis* dicitur. Et is est, quo unus aliquis metuit constitutas à Deo sceleri pœnas, iisque movetur ad hoc fugiendum, ne scilicet in Dei severè punientis iras & manus incidat.

Hic timor ferè oritur ex amore sui, non Dei; & à D. Augustino sic describitur:

In Ps. 118. *Timor iste, quo non amatur justitia; sed timetur pœna, servilis est.*

Et is fuit, qui Adamum invasit statim à culpa. Ab illa dum fugit, & latebras quærit, fugæ causam roganti Deo, respondit: *Timui, eo quòd nudus essem, & abscondi me.* *Gen. c. 3. v. 10.*

Non timuit quòd à gratia nudus esset, ab amore Dei sui alienus, ab eóque aversus; sed à pœna nuditatis expavit, seipsum horruit, atque damnavit.

Notandum (inquiebat Rupertus) *quod culpam suam tacuit, & nudum se esse questus est: non enim dixit. Timui eo quòd præceptum tuum prævaricatus essem: sed eo quòd nudus essem. Quàm perversus hic timor, qui non facti sui gerere pœnitudinem; sed solùm pœna sua se fatetur habere confusionem.*

Quod Adamo; hoc & Caïno, qui secundus ab illo peccavit: ubi ille totus à fraterno sanguine rubuit, non scelus erubuit, non fratricidium damnavit; sed tantùm imminentem crimini pœnam exhorruit; sic enim ad Deum, sceleris sui vindicem:

Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar. *Gen. c. 4. v. 14.*

Præposteræ sanè Caïni voces. Primùm enim dolet se à facie terræ ejici, deinde à facie Dei.

Timet, inquit Rupertus, *ne agricolari sibi non liceat; ne terram, quam solùm amat, vel præsentem vitam pro admisso facinore perdat.* Et non timet emitti, ejici, exulare à facie Dei, quod tamen erat longè gravissimum.

Et hic, & ille timor quia non fuit culpæ jam admissæ, sed pœnæ tantùm impendentis, omninò damnandus, quia nec peccati pœnitudinem, nec etiam illius deinceps fugam præ se tulit.

Alius est, & ille quidem etiam *servilis*; sed tamen bonus, ac Dei miserentis donum, quo multi ad honestum vitæ genus intenduntur, cùm antea effræni quadam licentia, multis, & magnis sordibus obsolescerent, dum scilicet sibi objiciunt, & gehennam, & tenebras exteriores, & noctem æternam, & ardores sempiternos, & eorum contemplatione ac metu, à pravis atque infandis operibus abstinent.

Et ita abstinent plerique mortalium, quibus objicitur illud miserentis Dei, de quo Propheta Regius:

Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant à facie arcus, vel ut alii, *sustulisti signum, & metuentibus te vexillum.* *Psal. 59. v. 6.* At quod, inquies illud? est ille cæli ludus, ut non priùs divinæ justitiæ det locum, quàm illius quædam signa, seu vexilla objecerit mortalibus oculis: ut postquam ea viderint, fugiant à facie arcus, hoc est, divinæ ultionis, ac pœnæ.

Ita fugere docti mortales sub D. Gregorio Pont. Max. *Visa enim sagitta è cœlo labi*, indices unque irati cœli, & pœnæ jam jam impendentis, quam ut à suorum capitibus averteret pius Pontifex, & providus pastor, publicas orationes instituit placando scilicet Numini. *Lib. 4. Dialog. c. 35.* Et verò placatum illicò, & inaudito à sæculis divinæ miserationis prodigio etiam ostensum. Eò quippe loci delapsum *è cœlo scutum*, quo scilicet immissa de Superis tela innoxiè possent excipere, atque etiam retundere. Quod & factum, datúmque tum pastorali curæ tanti Pontificis, tum etiam timori Dei, licet *servili*, utpote enato ob imminentem è cœlo cladem, à qua tota Italia indubiè graviùs afflicta fuisset, nisi eo prodigio benè monita à suis sceleribus fuisset revocata.

Quod tum Italiæ; hoc & primis sæculis indulgente Numine concessum est mortalibus; concessa, inquam, priùs signa quædam adversi cœli, & in ultionem propendentis, ut ea cùm vidissent, resipiscerent.

Ita priusquam Deus immani illa aquarum eluvie mundum obrueret, perderetque, signum datum. Fuit illud *Arca*, cujus fabrica tenuit annos omninò centum. Interea ad Noëmum illius operis architectum, ex toto propè orbe ventitare quamplurimi, mirari, & quærere cur, & quorsum ea moles? audireque, ad salvandas generis nostri reliquias, dum illud propè Universum haurire debebant aquæ.

Ecce signum, ecce vexillum, ad cujus conspectum, & pœnitentiæ salutaris, & morum ac vitæ in melius mutatio expectari debuit, à concepto utique Dei vindicis Timore. At secus omninò accidit; nam & diluvium illi, petulanti joco vocitare, *Dei patientiam*, & hac abuti quàm pessimè, atque in scelerum luto volutari, atque sordescere.

Hujus porrò seu stuporis, seu etiam amentiæ meminit D. Petrus, ubi sit de illis:

Qui

1. Pet. c. 3. *Qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë.*

Dei patientiam, id est diluvium, quod impudenti ore, animisque odduratis sic appellari placuit: sed immani & illorum, & mundi malo, quod ab hoc, & illis avertere potuisset justus Dei timor, & impendentis eluviei metus, servilis licèt; sed tamen bonus, & eò loci ac temporis opportunus.

Hunc timorem D. Augustinus appellat *ferrea vincula*, quæ homines, ceu servos retinent, ne in scelus aliquod elabantur, optatque ea mutari in aurea: sic enim, inquit, *ferrea vincula sunt, quamdiu* In Psal. 50. *timent: ament, & erunt aurea.*

IV. Timor filialis. Et hinc delabor ad ultimum gradum boni, honestique Timoris; qui dicitur, & est *Filialis*, quo scilicet quis timet offendere Deum, ceu parentem optimum, nec audet illius legem violare, ne divinæ benevolentiæ fructu & gratiâ excidat.

Huic timori comes est intima reverentia, honor; imò & amor. & inde apud pios scriptores audit *Reverentialis*, qualis nempe est filii in parentem. Audit & *Castus*, qualis & sponsæ in sponsum. Denique & communi appellatione *Filialis*, quia filio proprius, & quasi adnatus.

Porrò illos duos Timoris gradus, videlicet *servilem & filialem* explicat D. Augustinus duplici similitudine.

Una petitur ex genio filii, ac servi: Altera ex integritate sponsæ, & vitio adulteræ, quod ut sub oculos ponat, quærit. Quis sit *Timor Domini castus*, & respondet:

In Psal. 18 *Non puniri timent ab eo, quem tremit: sed separari ab eo, quem diligit, hic est timor castus.*

Tum adjicit primam similitudinem, quæ ducitur à discrimine, quod est servum inter, & filium, & sic inquit:

Timet servus offendere Dominum suum, ne jubeat eum verberari, vel in compedes mitti, in carcere includi, aut in pistrino conteri. filius verò timet non ne damnetur, non ne puniatur, non ne crucietur: sed ne offendat gaudium paternum, ne offendat oculos amantis.

Hæc ubi extulit de indole ac natura servi, & filii & de hujus atque illius discrimine, tum verò delabitur ad secundam similitudinem, quæ ducitur ab uxore, quæ marito datam fidem fallere nescit; & adultera, quæ virium passa pudoris omnis repagula fregit.

Pone, inquit, *aliquam fœminam castam timentem virum; aliam pone adulteram, & ipsa timet virum. Casta timet ne discedat vir, adultera ne veniat. Quod si ambo absentes sint, illa timet ne veniat, illa ne tardet.*

Hæc ubi dixit de differentia & hujus & illius timoris, tum orationem flectit ad Deum, qui nobis est veluti sponsus, & ad animam, quæ vel sponsa, vel adultera est, & sic ait:

Absens est quodammodo ille, cui *desponsati sumus, absens est, qui nobis arrham dedit, arrham utique sui amoris. Interroget se sponsa, si casta est. Interroga conscientiam tuam. Vis ut veniat? an adhuc vis ut tardet? si primum, conjux esse diceris; sin autem alterum, argueris ut adultera.* Hactenus D. Augustinus.

Aliam similitudinem proponit D. Bernardus, quæ bellè hujus, & illius timoris discrimen in aperto ponit. Comparat enim castum illum timorem cum vino, aut musto æstuante, alium verò cum frigido aquæ elemento.

Serm. de Nupt. in Cana Galilea. *Aqua*, inquit, *timor Domini est, & si minùs sapida; sed optimè refrigerans animam noxiis desideriis æstuantem. Aqua* est, quæ *jacula inimici ignita possit extinguere.*

Hac aqua nostras animas, ceu hydrias, impleri vult, ne unquam vacuæ sint, & *plena vento*, hoc est vanitate, & inani gloria, ne etiam malè plenæ, hoc Serm. 2. est inquit, *plena veneno, quod est invidia, murmur, & rancor animi;* sed potiùs Domini timore, qui est *aqua*, & quæ *tunc mutatur in vinum, cùm timor expellitur à charitate. Divina quippe virtute aqua mutatur in vinum, quando perfecta charitas foras mittit timorem; quando servili timori filiorum alter succedit timor.*

Hæc S. Præsul, qui in nobis optat & amat eum *Timorem*, qui est à charitate, qui est & filiorum: ut illius voto, uti & nostro, fiat satis, sit

§. 3.

Timor filialis proprius excelsis à virtute & sanctitate mentibus.

LAudavit, & amavit profana antiquitas illud, quod olim apud Romanos in more positum fuit: ut Deos domesticos vincirent catenis aureis, ne fortè ab iis recederent. Poterant enimverò iisdem injicere ferrea vincula, & iis vincire, ac retinere probè; erant enim Dii ejusmodi, idola tantùm, & muta quædam simulacra, quæ etiam ferreis catenis implicari ac retineri poterant, perinde ac aureis. Cur igitur placuit aureis sic teneri?

Natura duce, duce & ipsa ratione, magis artifecunt aurea, quia aurum symbolum est amoris, & aurea vincula, vincula sunt amoris, & iis rebantur capi atque delectari Deos, adeoque & vinciri & retineri: nec immeritò; magna quippe vis amoris, atque ejusmodi, qua nulla sit major nec in terris, nec in cœlis.

Authore Trismegisto, cùm Deus animas in corpora demitteret, sic eas dicitur affatus:

Amor vobis imperabit, & necessitas, siquidem hi post me præsunt omnibus. Stobaus in Eclog. Physic. c. 1.

Figmentum quidem illud; sed ingeniosum: sed pium; si de pio in Deum amore, si de casto & illius timore intelligatur, imperet ille, præsit ille omnibus: & ita imperavit, ita præfuit omni ævo præcelsis à virtute mentibus, quas Salomon aureo emblemate, divinè ut solet expressit, dum sic de illis:

Crura ejus colũnæ marmoreæ fundatæ super bases aureas. Cant. c. 5.

Columnæ marmoreæ sunt Heroës inclyti ab animi altitudine *columnæ*; à fortitudine, & invicto robore, *marmoreæ*: sed *fundatæ super bases aureas*, hoc est, interprete D. Ambrosio, super castum & sanctum Dei Timorem, qui illi est pro *basi*; sed quæ ab amore est *aurea*.

Columna fuit Jobus, qui hæc de seipso & ingenuè, & piè: *Verebar omnia opera mea.* Nihil excipit, qui dicit omnia. At quid illud *vereri*? Septuaginta exponunt disertiùs, *omnibus artubus commoveri.* Adeò potens illi telum, & pondus *Timor Domĩni*, ut eo commoveretur totus.

Et hic Dei timor illum in sterquilinio honoratum, in acerbis doloribus quietum, in bonorum expoliatione contentum, in filiorum orbitate lætum, in amicorum despicientia humanum, in uxoris contumelia fortem, & generosum reddidit, verbo uno, ubique liberum, ubique suum.

Nec mirum, quia, ut sapienter Tertullianus: *Inter scopulos, & sinus velificata spiritu Dei fides navigat; tuta, si cauta; secura, si attonita.*

At unde tuta? unde & secura? quia cauta, quia & attonita ab indito Dei Timore. Ab hoc etiam columna fuit David, qui eò magis metuebat, quò profundiùs in Dei sacrarium introibat. Et inde etiam illud: *Ego dixi in excessu meo.* S. Ambrosius Psal. 115. vertit: *Ego dixi in pavore meo.* Nempe illi è divinæ majestatis contemplatione, & pavor erat, & extasis animæ deficientis & veluti colliquescentis.

Et hæc una ratio fuit, cur potissimam, & pulcherrimam Psalmi 118. partem pavori consecrârit, cùm ei hunc titulum præfixit. *Heth*, id est *pavor*, quem scilicet sibi & aliis impressum voluit.

Et ita eundem sibi appressit D. Paulus, & ipse Ecclesiæ columna princeps; sic enim aliquando de 1. Cor. c. 2. v. 3. seipso: *In timore, & tremore multo fui apud vos.*

Et

Et tamen is erat, qui ad tertium cœlum aliquando raptus, qui arcana verba audierat, qui & vas electionis, vel ipso Christi oraculo, qui in sacro animarum principatu, qui omnibus Dei donis ornatus, & cujus *Cor*, ut ait D. Chrysostomus: *Cor Christi, & tabula Spiritus Sancti*, & tamen ut is esset, continuus fuit *in timore, ac tremore Principatus, & magisterii sui molem expendens*, uti advertit ille ipse Orator aureus.

Lib. de Sacerd. c. 7.

Quid facient sub eadem magisterii mole leviusculæ arundines, si timent, si pavent, si tremunt ipsæ Ecclesiæ columnæ?

Ex his etiam fuit D. Gregorius Nazianzenus, & tamen & ipse contremuit, & hanc unam sap entiam vindicavit, sibi *Timere*: sic enim aliquando contra calumniatores suos disputans. *Probent*, inquit, *expertem esse me timoris, & vicerint.*

At unde in hoc, & illis tantus timor? manat ille potissimùm è tribus fontibus.

De præscr. c. 43.

Primus est ab intima Dei præsentia, quia ut scitè Tertullianus: *Ubi Deus, ibi metus in Deum.*

Unde minimè audiendi hæretici antiquioris ævi, qui negabant Deum timendum esse, & quibus proinde *libera & soluta erant omnia.*

Ad Monim. in præfat.

Alter ejusdem timoris fons uberrimus, est ipsa in Deum caritas: ut enim disertè Fulgentius: *Semper caritas etiam illa, quæ tuta sunt, metuit. Et sine timore non vivitur in amore.*

Cujus ratio ducitur etiam à natura; qui enim amat, & sibi & amato metuit, & hinc etiam ab illo metu, pallor in ore, & vultu. *Palleat omnis amans*, inquiebat, Cupidini autoratus. Pallor enim color est amoris, ab hoc sanguis refluit ad cor, ut sollicitudine pressum levet, & hinc in ore, quod sanguine destituitur, remanet pallor.

Quod si is est ab amore etiam profano, multò magis à sacro.

Est tamen inter hunc, & illum magnum omninò discrimen. Timor enim qui fluit ab amore profano, uti & profanus est; sic & semper à natura, & sæpiùs à vitio: at timor, qui procedit ab amore sacro, sicuti & sacer est; sic semper à virtute, Deòque, & qui ab illo sic timet, *timet arte, non casu: voluntate, non necessitate; religione, non culpa*: ut annotat Zeno Veronensis.

Serm. 6. in Isay.

Postrema ejusdem timoris origo est ab arcanis Dei judiciis, quæ mortalibus plerumque sunt in occulto.

Lib. 5. de Consid. c. 4.

Arcana Dei, inquiebat D. Bernardus, *clausa mortalibus, etiam ipsis electis suspensa sunt.* Et quia suspensa, hinc & in corde pavor, & in ore pallor.

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

Ad eadem verba: *Initium sapientiæ timor Domini.* Eccl. c. 1. v. 16.

Quæ sint motiva ad sacrum illum Domini Timorem?

QUÆNAM hærent intrinsecus, & in ipsis quasi animi penetralibus, quædam appellunt extrinsecus, & nos graviùs commovent. Ex his, & illis potiora luci, & prelo dabimus.

§. 1.

Primum motivum Timoris Domini, ab ipsa morte, atque adnatis illi angustiis.

BEnè censuit, qui dixit, quod *terribilium omnium terribilissimum* sit *mors*, non solum ex natura sua; sed vel maximè ex adnatis illi angustiis, quæ enascuntur etiam ex iis, quæ tamen mundo, & pusillis mortalibus sunt in pretio, atque amoribus, ut opulentia, honores, voluptates, delitiæ, à quibus omnibus ut in vita sit benè: at in morte est quàm pessimè.

Testes volo, testes appello ex omni retrò antiquitate Viros magnos, & huic sæculo illustres; testes, inquam, extremas illorum voces, ac quidem

Primò *Septimii Severi*, qui hæc de seipso in ultima transeuntis ævi periodo. *Fui quidquid in vita esse potui: at quid illud modò mihi prodest? omninò nihil.*

Testes & istas *Philippi* III. Hispaniarum Regis, qui emoriens hæc non sine dolore, ac gemitu. *Optarem in præsentia extra mundum vixisse in aria aliqua atque invia solitudine, nec unquam regnasse; sed uni mihi vacasse, & Deo soli, regnasse quippe timoris occasio, atque causa longè maxima.*

Testes & illas *Ioannis Regis Aragoniæ*, qui ea moriens & ingenuè, & piè:

Melius omninò vixissem, si instar agricolæ potius adstivam manus admovissem, quàm ad sceptrum.

Testes etiam & has *Hugonis Cardinalis*, qui amicis, & familiaribus gratulantibus vel ex eo, quòd ante obitum donatus esset pileo Cardinalitio, adjecit istud.

Procul hinc, procul sit ea vanitas, eaq; verborum pompa: ego equidem si mihi liberum adhuc foret, mallem in monasterio aliquo privatus vitam egisse, etiam lepra improbè coopertus, quàm in mundo, Romanaq; aula purpura vestitus.

Testes denique & istas *Leonis Pont.* hujus nominis XI. *Servavi claves Petri, claves & Cœli: sed melius mihi fuisset, esset q; modò, in cœnobio aliquo porta tenuisse claves.*

Et ista Viri omninò maximi, & mundi judicio supra quidquid humanum est, conspicui: at unde, inquies ista? utique ex timore adeundæ salutis, ac beatitatis, quæ in illo sæculi fastu, honorumque fastigio non leve discrimen adit, terretque vel ipso etiam aspectu: terret, inquam, si minus in vita, saltem in morte, primoque aditu æternitatis.

§. 2.

Secundum Timoris motivum à tonitru divinæ vocis, & extremi Iudicis fulmine.

POssem hic pro motivo justi Timoris attexere plagas, quibus scelesta capita ferire solet iratum Numen. Verè enim plagæ illæ sunt effectus Iræ Dei adeoque & causæ timoris.

Narrat Raymundus noster in S. Maria Ægyptiaca, Dissertatione 1. regionem quandam Angliæ à muscis fœdè vastatam. Et cùm captæ essent è muscis illis nonnullæ, in altera muscæ ala nigro colore inscriptum fuisse verbum *Ira*: in altera autem ala, aureo colore expressam fuisse vocem *Dei*: ut doceret plagam illam, & illatam oris istis vastitatem, esse ab *Ira Dei*; sed quia argumentum illud & vastum est, & plagæ istæ ad corpora dumtaxat appellunt, malim eo omisso, transire ad motiva Timoris, quæ etiam evadunt ad animos: ex his erit primò Tonitru divinæ vocis.

Qui dixit quod *Tonitru* sit *terror orbis* non aberravit à verò: terret enim fortissimos quosque, & Coronata Capita eodem detonante, præ metu sese inclinant, atque abjiciunt.

Suetonius in Augusto sic de illo: Tonitrua & fulgura paulò infirmiùs expavescebat; & eo quidem, ut semper, & ubique pellem vituli marini circumferret pro remedio, atque ad omnem majoris tempestatis suspicionem, in abditum, atque concameratum locum se reciperet. *Cap. 90.*

Quod illi; hoc & Tiberio. Hic Tonitrua præter modum expavit, & turbatiore cœlo nunquam non coronam lauream cervice gestabat, quòd fulmine afflari negetur id genus frondis. *Cap. 69.*

Quod huic, idem & Caio Caligulæ Imperatori: De eo, aliàs crudelissimo, & erga Deos impio, ita etiam *Cap. 51.*

etiam Suetonius. Qui Deos tantoperè contemneret ad minima tonitrua connivere, caput obvolveret ad majora verò proripere se è strato, sub lectumque condere solebat, adeò illum occupabat terror, & pavor à voce tonantis Cœli, à voce solius tonitrui.

At quid? & quantum illud?

Si naturam spectes, Tonitru nihil est aliud, quàm sonus factus in nubibus ex violentâ percussione exhalationis calidæ, & siccæ ad latera nubis, & tamen ut sonus tantùm sit, timetur, & terret, etiam eos qui terrent orbem.

Quod si terret is, quid non faciet in extremo Judicii die & tonitru divinæ vocis, & fulmen districtæ in impios sententiæ? nec enim ut tonitru sonus est tantùm; nec ut fulmen nuda exhalatio calida, à qua sæpè vanus dumtaxat est timor, & horror aurium. At istud, quod à supremo Judice eò loci, ac temporis audietur tonitru, & fulmen, quod tum feriet, ad animos appellet, & velis nolis ita feriet, ut detrudat in domum æternitatis, in carceres sempiternos, in semper duratura inferorum incendia. Et hinc timor, terror, & horror animorum, etiam vel ad solam illius aliquando tandem impendentis memoriam. Ab hac certè contremuêre & ipsæ principes Ecclesiæ columnæ, D. Augustinus, & Hieronymus, quos juvat etiamnum è scriptis audire. Hic in Epistola ad Cromatium ita de seipso dicit:

Ego in scelerum meorum sepulchro jacens, & peccatorum vinculis colligatus dominicum de Evangelio expecto clamorem, Hieronyme veni foras.

Hæc ille humili de se sensu, atque è scelerum suorum, ut aiebat, sepulchro, emittebat in auras; & hoc quia continenter ad aures appellebat tuba novissima, qua aliquando è terræ sinu, & profunda sepulchri nocte, evocandum se credebat.

Tom. I. Quod si ista D. Hieronymus macerato, atque exeso ultroneis afflictationibus corpusculo; vivido tamen animo, & nihil præter Deum spirante: quid nos abjectæ in terras animæ, & putido, & graveolenti multorum criminum sepulchro altè mersi; quid, inquam & eloqui & timere & horrere necessum est? Si etiam D. Augustinus cum lacrymis, & pœnitentis animæ singultu, & piè, & ingenuè de se id fatetur, nihil unquam majores admovisse stimulos, ut exiret è cupiditatum suarum vinculis, quàm vel unicam imminentis extremi Judicii meditationem; quid non eadem apud nos faciet? quos non excitabit motus seu doloris, seu timoris? Ut porrò eos excitet, vel ipsum audi, & sequere. sic ille aliquando:

Lib. 6. Confess. c. ult. *Non me revocabat à profundiore voluptatum carnalium gurgite, nisi metus mortis, & futuri Iudicii, qui per varias quidem opiniones, nunquam tamen recessit de pectore meo.*

Occupabant Augustini animum aliæ atque aliæ opiniones, atque in diversa trahebant, & modò hæ, modò illæ ab animo recedebant; at futuri judicii recordatio nunquam recedebat. Ea semper in oculis, semper in animo, semper in sacro metu, atque horrore.

Quod illi: hoc & D. Ambrosio, è cujus schola, oreque melleo hunc divini Judicii seu timorem, seu etiam horrorem hausisse potuit dignus tanto magistro discipulus. De hoc certè sic ille aliquando:

Lib. Offic. c. 16. *Nihil est quod magis proficiat ad vitam honestam, quàm ut credamus eum Iudicem futurum, quem & occulta non fallunt, & indecora offendunt, & honesta delectant.*

Hauserant & hic, & ille eum divini Judicii timorem à Propheta regio, cujus & hoc votum, & hæ

Psal. 118. ad Deum fusæ preces: *Confige timore tuo carnes meas à judiciis enim tuis timui.*

Confige, inquit, non enim vult eum timorem molliter carnem adlambere, ut aqua solet, non suavi, levique tactu appellere, ut ad manum manus solet; sed aspero, sed duro, ut ferrum, ut clavos trabalis, qui carnem pervadit, atque configit: & ita à Dei timore sibi configi vult carnem suam Regius Vates Regum maximus, & Vatum optimus. Quidni & idem velis Mi Lector? velis profectò, si illum audias, si & Joannem Christi discipulum, & ipsius amores. Sic ille aliquando dum fidelibus benè precatur:

Gratia vobis, & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est. Non ait, & qui *futurus est* (quod tamen ea Grammaticæ legibus, & orationis humanæ calculo dicere debuit, ut unum, idemque verbum per tria tempora inflecteret) sed addidit, & qui *venturus est*, ut per eum novissimæ diei, adventusque Christi Judicis memoriam supponeret oculis, certus ab illa gratiam & pacem æternam in nos emanare, quia priùs ab illa pax bonæ conscientiæ, & fidei gratia, & ardor divini amoris in nos effusus. Apoc c. 1. v. 4.

Bogaris, Bulgarorum Rex, venationi in paucis addictus, & inter feras etiam ferali ingenio, Methodium disciplina monachum, arte verò pictorem, ad se evocârat, jusseratque novas ædes, aliis, atque aliis historiis adornare, & quidem pro libitu, modò tamen, quòd penicillo expressisset, efferum esset & visu terribile; quo enim ad speciem terribilius, eò & gratius. Quid hìc Methodius? probè conscius nihil ad terrorem aptius, nihil ad horrorem opportunius effingi posse, extremo Judicio, illud sibi depingendum sumpsit.

Supernè aperiebatur irati ætheris scena, gravidæ nubes, & densæ, atque ex iis elabentia fulmina: tum etiam Christi, seu Judicis vultus, & species, quæ & majestatem, & iras spirabat, & de sontibus pœnas, atque ultionem: in media verò tabella duæ veluti turmæ, eæque numerosæ, à dextris stabant electi, amœna ac ridenti facie, quæ spem ostentaret & gaudium: à sinistris reprobi, dejecto mœstóque vultu, lacrymantibus oculis, contracta fronte, ore pallido, quod metum præferret & immanem tristitiam ac luctum. Infernè denique visebantur erebi monstra, infernales furiæ, dæmones omnes prompti reprobos illos in æternos carceres, in parata incendia rapere, quibus pro lemmate addita, pro epigraphe vocula unica; videlicet hæc *Æternitas.*

Et hæc à Methodio pictore expressa tum judicii imago, objectaque Ducis oculis, simul & addita illius explicatio, piè quidem, & concinnè, ad quam ita derepentè commotus est Bogaris, ut & superstitionem ejurârit suam, & Christi fidem amplexus sit.

Tantum valuit proposita oculis nuda imago extremi Iudicii. Ea certè ad animum evasit per oculos, veluti fideles internuntios, & miros in eo motus excitavit seu timoris, seu horroris. Quod si tantum potuit in barbaro sola illius extremæ mundi scenæ facies, quid non poterit ipsa vel oculis, vel etiam animis ab amœna fidei luce fideliter objecta?

Palladio teste, princeps latronum, homo naturâ truculentus, & multis latrociniis, atque cædibus infamis, visus est sibi in somnis ante Dei tribunal consistere. Quid deinde, primùm in illa somni imagine, timor, horrorque, tum etiam artuum omnium trepidatio, atque commotio; denique (cùm sibi à somno redditus est) etiam ad meliora conversio. In histor. Lausiaca c. 52.

Quod si hæc ab evanida somni unius imagine, quid à re etiam ipsa, cùm oculos, animúmque vigilem feriet?

Adolescens unus aliquis cùm vitam monasticam meditaretur, à matre, quæ plus æquo illius erat amantior, primò prohibitus, tum ab eadem pia importunitate victa etiam permissus; evicerat enim, matremque flexerat pium illud. *Volo salvare animam meam.*

In ea solitudine dum sibi vacat remissiùs filius, diem suum obiit mater, & ipse morbo graviore correptus, à quo in mentis excessu sibi visus est rapi ad Iudicium, in quo & stabat mater à Deo Iudice cum aliis condemnanda. Illa ut filium vidit, astupuit; & sic ad illum: *In vitis PP. l. 5. libel. 5.*

Quid hoc fili? & tu hic inter cæteros damnandus? ubi ubi sunt tuæ illæ voces? *Volo salvare animam meam.*

Ubi qui tum erat animus? ubi tua illa vota? Dixit, & tacuit, altumque pressit corde dolorem. Quid inde filius? hæsit, stupuit, indoluit; inscius quid responderet matri: interea Dei beneficio sibi ab illa extasi redditur, redditur & pristinæ valetudini, imò & primo fervori, primisque votis. *Volo salvare animam meam.* Tum sibi de vita antè acta probè conscius, & illius tepori condolere, & eluere lacrymis, & ingemiscere, nec finem his & illis facere.

Cùmque Patres illius miserti monerent, sibi temperaret à lacrymis, modùmque dolori poneret ne & oculos, & vitam perderet, hæc illis:

Si in illa umbratili tantùm judicii scena, matris vel unius improperia sustinere non potui, quî in extremo Iudicii die & Christi, & Angelorum improperia feram?

Cætera dixêre lacrymæ, profundique gemitus, in his, & illis exacta vita omnis: adeò confusionis illius invaluerat & timor & horror.

Quod si à pauculis voculis defunctæ matris, is in illo motus animi, quis in nobis erit à communi terræ cœlique luctu, ab Orbis occasu, à paratis inferorum incendiis, ab illo divinæ vocis fulmine. *Ite maledicti in ignem æternum?* is certè erit, qui nec verbis exprimi, nec mente concipi poterit, is à quo trement, nutabunt, & prosternentur qui modò portat orbem.

Iudicaturo enim Domino (ut inquit D. Hieronymus) *lugubre mundus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient, & potentissimi quondam Reges nudo latere palpitabunt.* *Lib. 2. ep. 6. ad Heliodorum.*

Et hæc palpitatio, hic mugitus, hic tumor, & horror non solùm in Reges cadit, & præcelsa capita, quibus subinde animus omnis boni vacuus, & mens paupercula, atque abjecta: sed etiam in divites, atque excelsos à virtute, gratiaque Heroas, uti priùs insinuavi, & hic confirmare est animus.

Excelsus fuit Abraham, & tamen is Deoduce trāsiit *in convallem illustrem, in terram visionis*, hoc est (ut in Hebræo legitur) *in convallem timoris, in terram timoris.* *Gen. c. 22.*

Excelsus fuit Jobus, & cœlo teste simplex, & rectus, & tamen ita de seipso ingenuè, & candidè: *Semper quasi tumentes super me fluctus, timui Deum.*

Excelsus fuit David, & vir secundùm cor Dei; & tamen sic ad Deum: *A judiciis tuis timui.* *Psal. 118.*

Excelsus, ut ante dixi, Augustinus, & tamen sic ad seipsum, sic etiam ad suos: *Fratres, nimis timidus esse volo: melius est enim vobis non dare securitatem malam. Non dabo quod non accipio; timens terreo. Securos vos facerem, si securus fierem ego. Ignem æternum timeo.* *In Ps. 80.*

Excelsus fuit Hieronymus, ut ostendi; & tamen sic ille sibi, sic etiam Eustochio, de custodia Virginitatis: *Nolo tibi venire superbiam de proposito; sed timorem. Onusta incedis auro, latro timendus est.*

Excelsi denique Hilariones, aliique desertorum incolæ, & tamen & hos invasit, occupavitque timor, & divini Iudicii metus, & horror inferni.

Neque mihi dixeris amantis illud; quod *perfecta caritas foras mittit timorem*: malum utique; sed non bonum, qualis & hic, de quo in præsens ago. *1. Ioan. c. 4.*

Neque objeceris, quod ab Ascetis de fœmina illa jactari solet, quæ aquam manu una, altera ignem ferebat; aquam equidem, ut inferorum ignes, atque incendia extingueret: ignem verò, quo cœlos ipsos exureret; ne scilicet mortales Deo servirent aut metu supplicii, & gehennæ; aut spe præmii, æternæque mercedis. Ne, inquam, ea mihi obtruseris: speciosa sunt illa, non abnuo; bona sunt illa, & perfecta, non ignoro: & qui his tutum se, ac salutis suæ securum præstiterit, felicem reputabo: sed (cum venia dixero) securiorem, qui his & illa Dei timorem adjunxerit, & tumentes quasi super se divini Iudicii fluctus agglomerarit.

Ratio in oculis est: quia is, qui vel de seipso, vel etiam de suo in Deum amore *præsumit, minùs veretur, minus præcavet*, adeòque *plus periclitatur*, ut dixerit, & verè Tertullianus: cui consonat & D. Bernardus, cujus hoc effatum dignum cedro: *Si negligis, incidis: si paves, caves: si caves, securus es.* *De cultu fæm.* *Epist. 82.*

§. 3.
Tertium motivum Timoris est ab Ignoratione sui status.

Dixit aliquando Ecclesiastes, & rectè: *Nescit homo utrum amore, an odio dignus sit; sed omnia in futurum servantur incerta.* Cujus rationem etiam hanc attulit: quia *opera nostra sunt in manu Dei*, quia ea clausa & secreta veluti manu tenet, ac servat, nec qualia sint aperit; sed in futurum reservabit Orbi universo, tandem aliquando manifestanda: & quia ejusmodi sunt opera nostra omnia, quia & in futurum servantur incerta; & hinc is etiam bonæ menti incumbit timor, ac tremor. *Cap. 9. v. 1. 2.*

Accedit quod alii sint oculi Dei, alii nostri, alii & hominum cæterorum.

Oculi Dei multò plus lucidiores sunt super solem; circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes; ut benè Sapiens ait. *Eccl. c. 23. v. 28.*

Deus cùm & corporis & animi sit ædificator, intuetur ipsum animi centrum, imumos sinus voluntatis, intentiones omnes nostras multis meandris, & labyrinthis flexuosas.

At oculi nostri non sic, sunt illi ad occulta animorum quod talpa ad solem, quod cœci ad lucem, nec pervadunt ad interiora, nec quæ sint ea discernunt, & quæ credunt esse lucida, tenebrosa sunt; & quæ munda, maculosa.

Apud Deum, ipsi quoque maculas inquinationis habent, qui per munditiem sanctitatis lucēt: inquiebat D. Gregorius. *Lib. 8. Moral. c. 9.*

Quod oculi nostri, hoc & hominum; falluntur & ipsi quàm turpissimè: fidem faciet horribile illud & luctuosum spectaculum Doctoris Parisiensis, qui non Galliam modò, sed Orbem etiam universum in pavorem traxit.

Vixerat ille tota vita honoratus in paucis inter suos, & doctrinæ luce, & naturæ donis, atque etiam gratiæ ac virtutum ornamentis (ut credebatur) illustris, & clarissima apud homines fama notissimus, cùm ecce tandem naturæ debitum reddidit, & diem obiit.

Celebratæ exequiæ, incredibili hominum concursu, & splendore Academiæ universæ, exanime corpus in templi medio locatum, & fusæ de more preces, in quibus cùm auditum esset illud: *Responde mihi.* Ecce derepentè in omnium oculis vile cadaver se paululùm erigit, vocémque explicat in paucula illa verba: *Iusto Dei judicio accusatus sum.*

Insolenti illâ rei novitate, tonitrúque vocis conterriti, extemplò fugêre omnes, quasi terebi larvam, & immanem furiam vidissent, audissentque.

Alterâ tamen die resumptis animis ad funus prosequendum rediêre, & simul innumera propè multitudo utriusque sexus ad spectaculum illud excita.

Innovatur pompa funebris, officiū pro defuncto de more canitur, insonátque è choro rursum illud, *Responde mihi.* Et ecce iterum ab erecto capite excipitur feralis illa vox: *Iusto Dei judicio judicatus sum.*

Hìc major quàm aliâs stupor, timor, &c; non tamen aperta, plenāq; de illius salute desperatio: etsi enim sinistrum aliquid ac ferale portendere videretur, anceps tamen erat, ac dubiū; nec enim aut accusari, aut etiam justo Dei judicio judicari, est illicò tōdemnari.

Et certè,

Et certè, inquiebat unus aliquis, est fortè dæmon invidus, est calumniator, qui accuset: sed etiam est Deus æquus judex, qui decernat, qui judicet.

Itaque in diem tertium differri placuit exanimis cadaveris sepulturam, dum constaret quid tandem de ejus animâ apud Supremum Numen statutum foret: an inferis, an Superis designata esset. Hìc, si unquam aliàs, ingens unda populorum ex urbe, & vicinis locis evocata. Adest dies tertia, eaque decretoria, persolvitur ritu solito officium, ex eoque accinitur iterum illud: *Responde mihi.* Cùm ecce majore quàm aliàs nisu sese erigit cadaver, caput attollit, os diducit, & voce lamentabili, inclamat mœstum illud ac fatale: *Iusto Dei judicio condemnatus sum.*

Ad fêtales illas voces, stupor, dolor, gemitus, comploratio, & quà dolentis, quà gementis, quà etiam ad Dei judicia contremiscentis populi lamenta, & propera etiam è sacris ædibus fuga, postquam infame cadaver, & damnatum acheronti caput, velut animi impurati theca, extractum, & in sterquilinium abjectum.

Et hæc rei tum gestæ series, cujus meminerunt Chronica Carthusianorum, Laurentius Surius, aliique scriptores quamplurimi, est qui sexaginta quatuor recenseat.

Et hæc causa fuit inhabitatæ à S. Brunone, & sociis inviæ, & asperæ solitudinis, in quam impulit infelix & miserabilis Doctoris illius exitus, atque ex eo cælestis oraculi probata veritas: *Aliud esse judicium Dei, aliud hominum.*

Et quia *aliud*, hinc timor, tremorque bonarum mentium, quæ nec suo stare possunt judicio, nec etiam alieno fidere.

Et hæc causa fuit cur S. Agathon, monachorum olim pater, cùm vitam propè omnem sanctis operibus inclytam, sancto etiam fine clauderet, ad tres omninò dies oculis apertis hæserit velut attonitus, atque, ut videbatur, mirè anxius, non tam cum morbo, morteque, quàm animo, luctari visus.

Aderant circa lectulum fratres, non sine stupore, doloreque, quibus sic ille: *In theatro Dei mei, judicii mei positum vehementissimè reformido.* Cui cùm illi non sine lacrymis, & singultu: *Ecquid ergo mi pater, an alicujus fortè criminis conscius, à quo & stupor, & horror?* Minimè inquit ille, sed *enimverò homo sum, nec scio an opera mea Deo placeant, an quæ probata in terris, probanda sint & in cælis.*

Et hæc eadem cogitatio S. Arsenium, virum, ut ætate; sic & meritis plenum, & anteacta vita, gratiaque apud Superos nobilem, in eandem formidinem conjecit. Instabat extrema dies, imò & horula, cùm in gemitus & lacrymas effundi cœpit. Stupêre, hærere, dolereque omnes, qui aderant viri religiosi, tum etiam è senioribus unus interrogare, Num timeret? Cui ille: *In veritate, timeo vel maximè, & hic timor semper in me fuit ex quo monachus factus sum.*

Quod illis; hoc & S. Hilarioni, cui, cùm anima jam propè esset in extremis labris, sic ad illam: *Egredere anima mea, septuaginta annis servivisti Deo, & egredi times?*

At unde illi timor, horrorque? non aliunde, quàm quòd statum animi sui ignoraret, quòd alia sciret judicia Dei, alia hominum; & quod hominibus altum est, sæpè apud Deum sit abominatio, cujus ea ratio est, quòd divina judicia profunda sint, & velut in abysso recondita, mortales lateant.

1. ad Cor. c. 4. v. 4. At inquies cum Apostolo, *nihil mihi conscius sum.* Benè habet; sed etiam dic cum illo; *sed non in hoc justificatus sum.* Nec seipsum judicat Apostolus, nec in hoc, quòd nullius infidelitatis in Apostolico munere sibi conscius sit; seipsum revera justum credit. Et tu, qui nec Apostolo par esse potes, nec præcelsis illis in fide gratiaque mentibus, teipsum justum arbitraberis? non arbitraberis enimverò; sed potiùs timebis, exhorrescesque totus, & cum Propheta regio ex abysso humanæ miseriæ, ac cæcitatis in qua jaces, invocabis abyssum divini luminis, ac misericordiæ, ut & tibi illucescat aliquando illius vel aliqua scintilla, vel hujus aliqua stillula in te derivetur: hac una securus tui, securus & salutis, cætera incertus, adeoque anxius. Psalm. 4.

§. 4.

Quartum motivum Timoris Domini ab æternis inferorum incendiis.

Questus olim de genere humano Seneca, quod sibi in luce tenebras faceret, quod sibi timores fingeret, quod ea timeret; quæ minimè timenda: nec metueret, nec horreret ea, quæ metuenda? quæ horrenda vel maximè: sic enim in illud Lucretii.

Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis in tenebris metuunt: ita nos in luce timemus. *Quid ergo,* inquit, *non omni puero stultiores sumus; qui in luce timemus? sed falsum est Lucreti, Non timemus in luce, omnia nobis fecimus tenebras. Nihil videmus, nec quid noceat, nec quid expediat. Tota vita incursitamus, nec ob hoc resistimus, aut circumspectiùs pedem ponimus.* Epist. 110.

Rectè, *omnia nobis fecimus tenebras*: quia nihil videmus, nec quid verè noceat, expendimus. Si adversa resflet fortuna, timemus; si in corpus malum aliquod incurset, formidamus; si à tyranno vis aliqua immineat, horremus; si supplicia intentet pauculis horis duratura, fugimus: & inferorum, æternaque tormenta minimè metuimus, minimè extimescimus, nec eorum horrore culpæ malum fugimus, quod tamen oportuit vel maximè.

Et hoc est, quod & miratur, & deplorat D. Augustinus. *Minatur,* inquit, *inimicus tam breve malum; & facis malum? minatur Deus æternum malum, & non facis bonum?* quod tamen facere debuisses. Ecquid enim, ut ille ipse S. Præsul. *Ignem palea timet, &* non timebit peccator, qui ex vero in oculis Dei est palea, & qui audit & illud D. Ioannis; *Paleas comburet igni inextinguibili?* inextinguibili, ait, hoc enim est, quod timere, ad quod exhorrescere debet mens humana, & qui sibi Deoque sapit animus. Sed proh dolor! secus omninò accidit, ad humana mala trepidamus, quæ levia sunt, & brevia: ad ipsa malorum terriculamenta, & umbras trepidamus, quæ falsa sunt, ut verum omninò de nobis sit; quod olim in sui temporis insipientes extulit Seneca. In Ps. 49. Ibidem.

Authoritatem habemus senum, vitia puerorum, nec puerorum tantum; sed infantium; illi levia, hi falsa formidant, nos utraque. Epist. 4.

Non sic Sapientes, non sic. Non sic *Eleazarus* ut annis, sic & meritis gravis, utpote nonagenarius, quem D. Gregorius Nazianzenus Judæorum Protomartyrem audet appellare. Protomartyrem, inquam, si non tempore; certè dignitate. Quid ille? *Aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare. At ille gloriosissimam mortem magis, quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præibat ad supplicium*; non necessitate compulsus, sed voluntate: *destinarat* enim *non admittere illicita propter vitæ amorem.* At unde illi & vita odibilis, vita in odio, & mors in votis atque amoribus? non aliunde, quàm à timore Domini. At unde & hic timor? non ab alio, quàm ab inferni metu, & suppliciorum, quæ in altera vita sontes manent. 2. Machab. c. 6. v. 18. 19. 20.

Hanc enim ipse rationem addidit: *Nam etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis, nec vivus, nec defunctus effugiam.* vers. 26.

Cumq; jam perimeretur, ingemuit, & dixit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifestè tu scis, quia cum à morte possem liberari, duros corporis sustineo labores: vers. 30.

secundùm animam verò propter timorem tuum libenter hæc patior.

Erat illi corpus, erat & anima; sed hæc potior illo, erat in oculis mors præsens, erat in mente mors futura, atque æterna: ne hanc incurreret; illam elegit, illam subiit: adeo validum timoris telum, quod eum pervaserat, atque penetrarat.

Quod illi, hoc & aliis. Fortè per avia deserti inambulabat *Macarius*, cùm incurrit in hominis calvariam, quam baculo dum ultrò, citroque versat, vocem ex ea audire sibi visus est, tum ex eo quærere. Ecquisnam esset? & audiit. *Ego quondam hoc in loco princeps fui Sacerdotum Idolorum: modò ardeo in mediis inferorum incendiis, ad illa æternum damnatus: cum nobis quidem, qui Deum nunquam novimus, mitiùs agitur; cum aliis autem, qui cum novissent, moribus, & vita negarunt, mirum quantum duriùs. Illi quippe sub nostris pedibus, in ipso veluti inferni centro.*

In vitis PP. l. 3.

Dixit, & profundum ingemuit.

Hic Macarium invasit timor, stupor, & horror infernæ sedis, & incendii sempiterni; hinc *capite alterius terra defosso discessit*, ut notat Historiographus.

Quod si hoc Macarius, Vir tot virtutum, tot & palmarum, quid nos projectæ in terras animæ, & omni virtute vacuæ? altiùs ille defosso in terram capite sese reddit eremo, & suæ solitudini: nos in Urbium frequentia, in æstu populorum, in mediis occasionibus, & metu illo, & facto horrore vacui erimus? non erimus sanè, si ii sumus, qui debemus.

Certè nec ii fuerunt Sancti Patres, quos eremus olim habuit. Ex illis unus aliquis cùm adverrisset tentari se, ut ex alieno horto fructus aliquos decerperet: sic ad seipsum. *Fures equidem manent supplicia, etiam in terris, minora quidem illa: sed majora ab inferis; agedum anime, experire, an hac pati possis.*

. Dixit, & seipse ad ardentiorem Solis æstum corpore nudo exposuit ad dies omninò quinque, quibus exactis: sic ipse ad corpusculum. *Ut video*, inquit, *ut & sentio, non poteris inferni rogos atque incendia sustinere.* Ecquid enim, vix dies quinque in eo lucis, & solis ardore exigere potuisti; qui igitur sempiterna inferni pariteris incendia? Dixit, & ea, propter quæ in illa venire debuisset, evitavit sedulò. Et tu evitabis, Amice Lector, si in easdem animo veneris cogitationes, si in infernum descenderis etiam vivus.

Ita descendit *S. Obitius* Confessor, hic profanæ militiæ ascriptus, & inter cæsorum, mersorumque cadavera etiam miraculo servatus, & sibi redditus, ac suis, in excessu mentis ad ipsa inferorum loca deportari visus, eaque usurpare oculis, quæ & terrorem injicerent, & horrorem. Vidit enim in ea prolabi innumeram propè animarum multitudinem, eo ferè modo, quo densa in terram nix solet. Vidit deinde, ac propè sensit horrendos earum cruciatus, & lamenta audiit, miserosque ejulatus. Vidit, inquam, & sibi deinde restitutus, religiosæ vitæ se addixit, mundumque valere jussit. Tantum valuit objecta animo illa inferorum species. Nec mirum cum subinde etiam tantum picta moveat. Ita movit aliquando *S. Dositheum*, atque à vita liberiore ad arctiorem transtulit.

Bollandus 4. Febr.

Venerat hic Hierosolymam, & inde Gethsemanum, ubi inferorum rogos, atque incendia meliore penicillo expressa cum fortè vidisset, etiam & fœminam miri decoris, miri & splendoris vidit, atque audiit singula damnatorum tormenta sigillatim explicantem, monentemque probè, ut ab iis sibi caveret quàm maximè. Ubi porrò monuit, evanuit ex oculis; at non ex animo; ab hac enim illi inhæsit, ceu aculeus, ceu spina altiùs infixa, & miros motus excitavit, tandemque à sæculo ad monastricam vitam traduxit. Tantum valuit etiam depicta tantùm inferni species: quantum & ipse.

23. Febr.

Certè quantum interest corpus inter & umbram; pictum ignem, & verum: tantum necesse est interesse inter eos motus, qui ab hoc & illo ad animos evadere possunt.

Maneat igitur fixum illud, certumque cujusque menti: *Descendant in infernum viventes, ne descendant morientes.*

§. 5.

Quintum motivum Timoris à miserabili eorum lapsu, qui videbantur jam in cælis posuisse nidum sibi.

NOn te revocabo Mi Lector ad ipsius nascentis Ecclesiæ cunas, ad ipsam Christi familiam, è qua prodiit infamis *Iudas*, & monstrum hominis, ex Apostolo factus Apostata, ex discipulo proditor, ex Christi œconomo, infandus illius venditor, ex sacratiore mysta, dæmonum præda, qui deinde corpus patibulo, viscera canibus, animam erebo effudit; inaudita post homines natos malitia, & infelici catastrophe. A qua discedo, ut veniam ad ipsam ejusdem Ecclesiæ infantiam, quæ & deploravit miserabiles casus, etiam eorum, quos vel à sanctiotis doctrinæ luce, vel ab illustri sanctitatis fama, vel etiam à miraculis, ac prodigiis aliquando suspexerat, velut insita Ecclesiæ, ceu Cœlo novo, nova sidera, inter quæ eminere visus est *Origenes*, cujus hæc primæ ætatis fuêre decora, hic benignioris cœli favor, & gratia; hæc auspicia futuræ aliquando magnitudinis, ac sanctitatis, in quibus hoc primum.

I. Judas.

II Origenes.

Iacebat in cunis infans, altumque indormiebat, cùm *Leonides*, qui illi pater, appresso ad ejus pectus ore, suavia dabat oscula, amoris oscula, oscula venerationis, nimirum præsago spiritu jam inde noverat pius parens, pectus illud futurum aliquando habitaculum divini Spiritus, sapientiæ sedem, & officinam altissimarum de Deo cogitationũ, & amorum.

Et hinc illi venerabundus amantia figebat oscula, & in osculis dabat velut auspicia futuræ aliquando excellentiæ, quæ sanè nec vana fuêre, nec irrita.

Crescebat Origenes, & unà cum corpusculo, crescebat etiam animus, & ingens religionis zelus, accensúmque martyrii desiderium; & eò quidem usque, ut necesse non semel fuerit adhuc puero vestes subducere, ne è domo ad martyrium se proriperet, & præceps abiret: tantus etiam in puerili pectore æstus erat; & certè quidni esset, cui ad martyrium jam exemplo suo præiverat parens Leonidea, à quo Origeni, ea Cœlo gratia, & terris gloria, ut martyris & diceretur, & esset filius.

Ad illa cælestium donorum decora, atque ornamenta accessit mira quædam divinioris sapientiæ lux, & gratia, à qua factum ut anno ætatis decimo octavo, & litteras humaniores, & altiores, ac theologicas disciplinas sit professus, etiam eo tempore, quo & pastores propè omnes, & Doctores alii ab immani Severi Imperatoris persecutione profugi emigrãtant, & à qua silebant, & in templis pulpita, & in scholis cathedræ conticescebant. Nec tamen silebat, nec conticescebat Origenes, audiebatur in exedris, audiebatur & in pulpitis, certus pro fide orthodoxa & dicere, & mori.

Tantum illi altioris sapientiæ lumen, tantus erat & ardor animi; à quo etiam eò processit; ut amore servandi illibati pudoris, ac virginitatis seipsum castraverit, ut quod tum erat pronæ in eam voluntarie, deinceps etiam esset illi necessitaris. Et hæc in seipso dedit Origenes & sapientiæ, & sanctimoniæ exempla: majora in alios effudit Cœlo auspice benefica.

Quot ille seu facunda lingua, seu etiam scriptis, quæ tum erant in omnium oculis ac manibus; quot inquam, ab infano idolorum cultu, & paganismo ad unius, verique Numinis cultum traduxit.

Quot

Quot mortales altiùs hæresi erroribus ac tenebris immersos, ad amœnam fidei lucem revocavit, quà voce è pulpito, quà calamo, doctisque ingenii monumentis.

Quot fideles ab immani Tyrannorum persecutione jam abjectos, prostratosque erexit, sustinuit, animavit, ut ardentes irent in supplicia, in ferrum, in ignes, caderentque velut nobiles ad aras victimæ, victimæ Deo, Superisque gratissimæ.

Et tamen, ut eos erexerit, cecidit tandem aliquando ipse, cecidit & prono ac præcipiti lapsu, dum ingenio præfidit suo, in alios atque alios errores ac hæreses prolapsus, etiam eas, quas refutârat & damnârat priùs, in quas deinde & suos asseclas pertraxit, qui ab illo mutuato nomine dicti sunt Origenistæ. Malesana, malesani parentis soboles, à qua multis deinde sæculis plurimum passa est Ecclesia detrimenti.

Neque porrò hîc stetit miseranda illa Origenis à fide defectio (neque enim facilè se sistit, qui ex alio cadere cœperit) in aliud, atque aliud exinde cæcitatis atque amentiæ barathrum elapsus; & eò quidem usque, ut sub Deciano Imperatore, qui in Christianos vehementiùs sæviebat, etiam idolis thura incenderit, gemente ac miserente Ecclesia, gementibus, imò & frendentibus bonis omnibus, & tanti Præsulis ac Doctoris ruinæ ingemiscentibus, & collacrymantibus. *Niceph. l. 5. c. 32.*

Sed in cassum gemitus, in cassum & lacrymæ; abiit, abiit in præceps Origenes, & à seipso, & à fide, & à Deo ipso defecit, atque ad hæreses; imò & idola transiit, & quod miserabilius est in ipsum inferni barathrum cœlo vindice præcipitatus, atque cum aliis hæresiarchis æternis addictus & ipse incendiis.

Si verum est illud, cujus meminit author *Prati spiritualis* qui affert visum à Religioso probæ sanctitatis, cui nomen Theophantes; visum, inquam, Originem in ipso erebi carcere, atque ignibus medium inter Nestorium, Arium, Eutychetem, Apollinarem, aliosque infelicis ævi hæresiarchas, quod tamen indubitatum esse nolo: est certè author hujus sæculi non ignobilis, qui nolit, & qui de Origene, & meliora sentiat, & speret, ac velit, & ipse etiam libens sentirem & vellem, melioraque viro tanto portenderem.

Verùm ut ut sit, cecidisse Originem, certè verosimilius est, nam & Alexandriæ à Theophilo Patriarcha Alexandrino, anathematis fulmine percussus, & Romæ ab Anastatio Papa, & Mediolani a Venerio, & Aquileæ à Chromatio, & ab Universa Ecclesia in *Quinta Concilio Generali* Constantinopoli habito, in quo & damnatus Origenes, & Origenistæ. *Mali corvi malum ovum.*

Quid facias, ea est humanæ mentis in malum inclinatio, ea miseria, eaque infelicitas, ubi semel ingenio præfiderit suo, ubi vel superbiæ, vel luxuriæ, vel alii cuipiam vitio sese, ut domino manciparit. Venio ad alios, quos similis involvit calamitas.

III. Lucifer Calaritanus. Ex iis erit *Lucifer Calaritanus* in Sardinia Episcopus, vir boni nominis, & ominis, quem & res præclarè gestæ, & insignis religionis zelus primùm extulit; at postea depressit insolens animus, & suæ opinionis nimium tenax.

Sub Ariana hæresi gemebat Oriens, gemebat & Occidens Constantio Imperatore illius acerrimo defensore; stabat tamen, & sibi semper constabat Lucifer, nec hujus authoritati, nec Arianorum Episcoporum machinationibus cedebat, etsi ab his, & illo gravia quæque pateretur, ac tandem ipsum exilium, vel ex eo quòd Nicenæ Synodus authoritatem, dogmataque mordicus teneret, ac tueretur.

Et hæc prima Luciferi laus & gloria, partaque apud omnes, sanctitatis, invictæque constantiæ fama, inclytumque gloriosi confessoris nomen, cui lucem adjecit suam: obita feliciter legatio tum in Oriente, tum in Occidente, & hæc quidem legatio à Liberio Pont. Max. ad Constantium pro causa Athanasii, in qua eum se probavit, ut in illum cadere posset istud, quod de Basilio Magno pronuntiavit Gregorius Nazianzenus: *Baron. An. Christi 354.*

Duorum lapidum naturas imitabatur, factus erat percutientibus Adamas, dissidentibus Magnes.

Magnes fuit cùm impetravit illud, ut celebraretur Concilium pro tuendâ Athanasii innocentiâ: *Adamas* verò cùm exul agens pro eodem Athanasio adversus Constantium stylum acuit, & duos libros conscripsit, quorum unus erat de non communicando cum hæreticis; alter de Regibus Apostaticis. Quas magni Præsulis lucubrationes, sibi oblatas cùm legisset Constantius, tulissetque quàm ægerrimè; imò & minas adjecisset, nihil iis commotus Lucifer duo alia opera luci dedit, & publico. *Unum de non parcendo in Deum delinquentibus; Alterum moriendum pro Filio Dei.* *Anno Christi 356.*

In illo Constantium perstringebat libertate digna tanto Pontifice. In hoc etiam paratum pectus offerebat ad ferrum, ad vulnera, ad mortem, Dei ac Religionis causâ fortiter obeundam. Et certè huic jam proximus videri poterat, nec tam martyrio deesse, quàm martyrium ipsi, quod indubiè subiisset nisi illud ipsum ei invidissent Ariani, qui eum jam quartò in exilium expulerunt, ad cujus incommoda Eleutheropoli etiam dira addidit eò. loci Episcopus Arianus.

Quis tibi hîc de viro illo sensus, Benevole Lector? quæ mens, quæ cogitatio? an non dignus insulâ pedoque? an non Luciferi nomine, & omine? an non lux ipsa, ac veluti stella nobilis infixa Ecclesiæ firmamento? an non etiam & voto tuo, & illius merito Empyreo Cœlo brevi inserenda? Enimverò ea tibi & videri poterat, & reipsa etiam esse, si vitam anteactam spectâsses: at secus omninò accidit. Cecidit enim, cecidit è Cœlo Lucifer, & qui priùs audierat Ecclesiæ columna princeps, Præsulum norma, Confessorum decus, Martyrii candidatus, & tantùm non martyr, certè pro fide orthodoxa, pro religione, Deoque quartùm jam exul: postea & schismaticus audit & hæreticus, imò & hæreticis, hoc est Luciferianis nomen facit. Dum enim discedit ab *Eusebio* Episcopo Vercellensi, negatque pervicaciùs recipiendos cum dignitate Episcopos in Concilio Ariminensi deceptos, si modò resipiscerent, & ipse ab Ecclesiâ discedit, vitamque finivit in schismate prorsùs miserabili, & à se, & ab Ecclesiâ, & à Deo alienus. *Anno Christi 362.*

Et hic fuit tanti Præsulis in schisma lapsus.

Major *Osii* Episcopi in hæresim, & is cui parem nulla vidit, nec forte videbit ætas. IV. Osius.

Osii, dico plurimis tum in Oriente, tum in Occidente Christianæ rei causa, publicoque bono legationibus probè functi.

Osii, qui summa cum authoritate parique seu sanctimoniæ, seu doctrinæ laude, plurimis Conciliis; ut Elliberitano, Arelatensi, Neocæsariensi, Alexandrino, Gangrensi, duobus deinde Oecumenicis Nyceno, ac Sardicensi interfuit; imò & præfuit Legatus Sylvestri Pont. Max. *Baron. An. Christi 317.*

Osii, quem in suo Christianæ fidei tyrocinio Imperator Constantinus lateri suo semper adhærere voluit, seu fidum monitorem, seu etiam pædagogum.

Osii, quem ille ipse Augustus, amoris, ac venerationis ergo patrem vocitare solitus, atque ut patrem & amare, & suspicere, & revereri.

Osii, quem ipsi etiam Ariani, quamvis religionis nostræ hostes acerrimi, Synodorum principem appellare non sunt dedignati.

Osii qui Nycenæ fidei formulam toto recipiendam Orbe, & conceperat ipse, & evulgârat, summo avitæ pietatis bono, atque incremento.

Osii deoique, quem à rerum gestarum gloria, ac fel.citate, velut aliquod ævi sui miraculum & suspexerat, & amârat, & prædicâat Orbis propè oniversus.

Et ramen ut is esset *Osius*, ut is etiam fuisset ætate propè tota, in conciliabulo Sirmiensi, ignominosè prostratus, & Nycenæ fidei (quam tamen antè extulerar) & prodiror, & desertor extitit, & Ursacii Valentisque hæresim amplexatus est.

Et hoc quidem in extrema senecta; erat enim (ut testis est S. Hilarius) centenario major, & jam, ut in vitæ portu; sic & io ptimo beatitatis æternæ limine constitutus, ad lauros, ad palmas, ad coronas merito suo aspirare poterat; imò, & eas sibi polliceri, atque colligere. Sed proh dolor, pudorque! in ipso longioris ævi termino & cecidit ipse, & immanem secum animarum ruinam traxit.

Farendum enim eo casu, etiam vel unico, astupuisse, ac contremuisse Orbem propè universum, concussasque etiam solidissimas fidei petras, atque columnas. Et certè quidni, & concuterentur, & tremerent, à principis illius columnæ lapsu, qua etiam fulciri, ac sustineri videbarur Ecclesia.

cap. 11. v. 2. Ingemuit olim Zacharias vares, & alto seu stupore, seu dolore exclamavit. *Vlulaabies, quia cecidit Cedrus.*

Vos humiles abjectæque animæ, quibus nec ardua est virtus, nec sublimis è Cœlo gratia, ululate, gemite, contremiscite, quia *cecidit Cedrus*, cecidit *Osius*, qui à virture, rebusque præclarè gestis, tantum cæteris eminebat quantum abieti Cedrus, qui tamen & caput errori inclinavit, & in hæresim prolapsus, casu sanè miserabili, à quo & illi præceps in interitum via: si enim *Isidoro* Hispalensi Episcopo credimus, infelix profectò senex ad errorem, cui immortuus est, etiam sævitiam addidit, à qua & in suum caput divinæ justitiæ fulmina traxit: cùm enim impii Judicis personam induisset, velletque in S. Gregorium Eliberitanum exilii pronuntiare sententiam, derepentè & vox illi faucibus hæsit, & os fœdè distortum, & cervix turpiter incurva, & io terram elisum corpus, pronumque corruit, atque miserabilem animam espuit.

De viris illustr. in Osio c. 2.

1. Cor. 10. 12. Ita misellum senem oppressit ultrix Dei manus, ut unius periculo, casuque benè doctus, *qui existimat se stare, videat ne cadat.* Nam & *stellæ de Cælo* cadunt, & qui in Superis nidum posuerunt sibi, subito lapsu ad ima devolvuntur.

V. Tertullianus. Et ita devolvi visus est etiam *Tertullianus*. Floruit hic circa annum Christi nati ducentesimum, Afer natione, ex Jurisconsulto, & pagano factus deinde Christianus, toga dimissa more Christiano pallium induit, unde & amico cuipiam esprobanti quod ita *à toga ad pallium*, librum etiam scripsit *de pallio*, in quo & hæc illi.

Lib. de pallio c. 5. At ego jam illi etiam divinæ sectæ, ac disciplinæ commercium confero: *Gaude pallium & exulta; melior jam te philosophia dignata est, ex quo Christianum vestire cœpisti.*

Hæc ille in primo quasi limine suæ ad Christi fidem conversionis, in qua pauca stylo notari velim, & melioribus ceris inferi.

Primò quòd Christianam religionem appellet divinam sectam, ac disciplinam.

Deinde quòd gaudeat, exultet, ac triumphet in pallio, hoc est Christiana veste, quam ut induit, fatetur ingenuè & verè, se ad meliorem philosophiam translatum esse, & hoc quidem cœlisti quadam dignatione.

Ecce quis illi tum sensus fuit, quis & animus: certè, & hunc & illum altè loquuntur scripta, quæ deinde edidit annis longè consequentibus, è quibus

Primum est *Apologeticus adversus Gentes pro Christianis*, opus sanè doctum, atque elegans, & inter omnia facilè princeps.

Secundum de *Testimonio animæ adversus idola*, quæ & impugnavit acriter, & feliciter expugnavit.

Tertium ad *Scapulam* provinciæ Africanæ Præsidem acerbiùs in Christianos sævientem, cui inscripsit libellum deprecatorium, adeò illum tangebat Christianorum in eâ persecutione miseratio.

Quartum *adversus Iudæos*, quod primùm voce fecerat & publica dissertatione, hoc deinde stylo facit, & solidissimis rationibus, & sacræ Scripturæ fundamentis contra illos depugnat: tantus eum Christianæ religionis zelus invaserat, ut calamum stringeret modò contra Gentiles, modò contra Judæos, Christiani nominis hostes acerrimos, adeò pro hoc pugnare illi volupe erat, & hæ tomo primo emissæ ad posteros Tertulliani lucubrationes.

Secundo tomo redduntur aliæ, & habentur libri parænetici, sive admonitorii ad Christianos: neque enim illi satis erat, & Gentiles, & Judæos exagitasse, vicisse, profligasse, nisi & simul Christianos instrueret, admoneretque, quæ sui erant officii, atque ad ardua virtutum duceret, ad patientiam, ad palmas, ad coronas; & hinc etiam illi *Liber* unus ad *Martyres*: alter de *Corona militis.*

Tertio tomo stylum acuit, atque expedit adversus hæreticos, quos & acriùs pungit, & salubriter extimulat, ut sibi reddantur & Ecclesiæ, ceu optimæ matri. Et hinc illi una *adversus Quintillam* dissertatio, de Baptismo sic dicta, quòd à Quintilla fœmina haberet originem.

Altera *adversus Hermogenem*, qui materiam Deo coæternam esse astruebat, ex qua mundum creasset, non autem è nihilo.

Alia *de anima adversus hæreticos, ac philosophos*, in quibus varius erat de illa error, dum hi æternam faciunt, & ipsi Deo coævam, isti corpoream volunt & coloris aërei, & lucidi, alii mortalem asserunt, alii aliud, quos omnes solidissimis rationum momentis confutat, ac refellit.

Tum addit disputationem de vera Christi carne adversus quatuor hæreses, tum etiam de resurrectione carnis, in qua & illud in fronte libri ponit, quod *fiducia* Christianorum sit Resurrectio mortuorum. Tum adversus Marcionem quinque libros expedit & publico donat.

Primus est de Deo unico, adversus eundem qui duos astruebat, bonum unum, malum alterum. Secundus de Deo justo & tamen optimo. Tertius de Christo. Quartus de Antithesibus Evangelii, ac veteris Testamenti. Quintus de Epistolis Pauli, quas fœdè mutilatas in librum Apostolicum suo nomine editum redegerat.

Et hæc Tertulliano pugna fuit contra Marcionem hæreticum, hæc & de illo gloriosa victoria, cui accessit & alia adversus Gnosticos, & omnes martyriorum refragatores, & hanc inscripsit de bono Martyrii. Denique & adversus Praxean calamum duxit, repulitque ex Asia elatam illius hæresim, qua volebat ipsum Patrem descendisse io Virginem, & ex ea ortum, passum, ipsumque denique esse Christum.

Ecce Tertulliani lucubrationes, ecce pugnam acrem, ecce de omnibus propè sui ævi hæresibus nobilem victoriam, à qua ex vero dici potuit hæreticorum malleus, fidei defensor, clypeus Ecclesiæ, columna veritatis. Et is certè videri, & esse potuit, quamdiu sibi constitit, suus fuit, Ecclesiæ ac Dei. At mirum quantum discesserit à seipso; quantum ab Ecclesia, Deoque abierit; & hoc quidem in extrema propè senecta, cùm tot laborum, tot lucubrationum fructus colligere debuit, momento eos

omnes

omnes dissipavit, ac perdidit, & hoc quidem impulsus aora leviore malesanæ ambitionis.

Agebatur de pedo, Infulaque Carthaginensi, eam impensiùa dum ambit, nec assequitur, impeditus nescio quâ Ecclesiasticorum quoromdam adversa sibi factione, illicò in Iraa exarsit & iosana odia adversua Romanam Ecclesiam, quam antea suspexerat, & amârat or marrem. Quid inde? ab illo irarum æstu, odioque, ut facilis est ad pejora lapsus, elapsua est in Hæreses Montanistarum & Cataphrygum, quas ipse priùa, & ingentibua animis, & oervosa, aculeataque oratione perstrinxerat. Et quia difficilè quis sistit, ubi semel abierit io præcepa, calamum expedit, explicatque in alios atque alios errores, è quibus hic

Primua est non licere transire ad secundaanuptlas, & hæc etiam opinio fuit *Montani*, quem etsi damnârir aliquando *Tertullianus*, postea tamen & *Paracletum* vocavit, & secutus est, librumque scripsit de *Monogamia*, adeò parum sibi constana, adeò minimè suus; & hic illi primus error.

Alter fuir, Persecutionem à Deo fieri, minimè autem à diabolo, & inde in ea licitam non esse fugam, contra Scripturæ sacræ placita, atque oracula.

Alius fuit, de non recipiendis pœnitentibus, saltem mœchis, & fornicatoribua: cui errori ut fucum faceret, in eo pudicitiæ amorem prætexuit, & hinc librum vulgavit de Pudicitiâ; ut ea boni specie malum tegeret.

Et hæ ferè sunt hæreses in quaa abiit *Tertullianus*, & propter quaa à B. Zepherino Pont. Max. anathematis fulmine percussus, reliquum vitæ in iis erroribua exegit, & vitam (ut creditur) finivit; imò & suæ doctrinæ asseclas reliqoit, quos & *Tertullianistas* appellari placuit. Et hic fuit infelix lapsus Tersulliani, quem & stupuit, & luxit Posteritaa, & in ævum omne deplorabit, dicetque nihil in humanis rutum, securum nihil ante fata.

§. 6.

Sextum motivum Timoris ab iis, qui è cella monastica, ceu terrestri quodam Cælo, in barathrum vitiorum primò delapsi, ac deinde in chaos inferni.

VIdimus Origenem, Luciferum, Osinm, Tertullianum, magna profectò nomina; & quæ aliquando in luce Universi, in omnium oculis, atque admirstione: sive à lumine altinria doctrinæ, sive etiam ab Insulæ splendore, ac dignitate Pedi Pastoralia. Vidimus, inquam, eos primùm in eminenti sacræ cujusdam majestatis gradu elatoa; vidimus deinde & luximus ad ima vitiorum dejectos.

Spectemus modò alios, qui è vita monastica, hoc est humili, atque in hominum oculia abjectâ, fœdè ac turpiter prolapsi sunt in profundum vitiorum; imò & in profundum inferni.

Hoc fortè magis mirum erit, ac lugendom qoàm primum illud, quia è summia facilior est lapsua, quàm ex infimia; at illi in summis, hi in infimis; illi in throno, hi in pulvere: illi in purpura, hi in sacco, & cilicio: unde igitur prolapsi? id ostendere nostri erit hîc laboris, nostræ & operæ, atqoe ex ea etiam sanctum quemdam timorem ac horrorem elicere. Igitur ut ad rem propiùs.

Id statoo horum lapsum graviorem vel ex nimia de se præfidentia, partisque jam virtutibus, atque apud Deum meritia, vel ex parum cauta providentia in evitaodia ac fugiendis peccandi periculis, atque occasionibus.

Ex istorum numero fuit iofelix senex, cui nomen *Hero*. Vixerat hic annis omnino quinquaginta in avia & horrida solirudine, illius iia amana, ac retinens, ut ne quidem solemni Paschatis die, quo ceteri omnes à sua eremo ad Ecclesism convenire soliti, adesse vellet ipse, nimirum illi cella Cœlum erat, in quo & illi Deua unua instar omnium cum illo agere, cum illo colluqui volupe erat, & hoc unum sapere, desipere cætera. Dixisses non hominem esse; sed Angelum, certè cælestem hominem & terrestrem Angelum. Erat illi jejunii atque abstineotiæ lea quàm arctissima & prorsus inviolabilis, cujus rigorem ne ipsa quidem Paschatis luce solveret, etsi eam solverent alii omnes, darentque plusculum & illius solemnitati, & religiosæ refectioni, adhibitis eo die paucis leguminibus. At neque huic, neque illi aliquid unquam concedendum esse censuit senex: adeò illi in primis curis, atque deliciis fuit, & invia solitudo, & umbra cellulæ, & jejunii rigor, & orandi assiduitas. In hac & illis exegit (ut dixi) annos quinquaginta, eoque ampliua, ad extremam usque canitiem, quam tamen deinde infecit, deturpavitque infelix in præsumptionem lapsua.

Cùm enim ei dudum invidisset malua dæmon, adfuit ementita boni Angeli specie, Angeli, ut videbatur, lucis, ex vero autem erebi tenebrio, qui summâ eum veneratione senem aggrediena, primùm in eo laudavit solitudinis amorem, jejunii rigores, orationia studium, partasque & horum, & illius ingentia cœlo teste merita, cælestea opes, ac Dei ter Opt. Max. gratiam, à qua eò venerar, ot etiam si in puteum se dedisset præceps, minimè læderetur; probaret enimverò, & inde meritum agnosceret, ac metiretur suum.

Quid hîc senex? sibi in animo primùm blanditur, sibi arridet, sibique plaudit, tum Angelo (ot rebatur) benè suadenti, paret, experimentum facit, atque in puteum sese pronum abjicit. Quid deinde? non exit illæsus, non incolumis, & sanus; sed fractis propemodum cervicibus, & tantùm non exanimis. Extractus enim inde non sine magno molimine & fratrum labore, commiseratione, lacrymis ac gemitibua, quibus ubi plusculum datum est, monitus ut experimento suo sapere disceret, ut mali Angeli dolos agnosceret, atque damnaret: nec agnoscere voluit, nec damnsre, nec malo suo sapere, nec se deceptum credere, adeò invaluerat, miserumque senem occupârat vans illa de se præsumptio, quæ eum & tenuit, & occupavit, & duxit ad ipsa vitæ mortisque confinia; imò & ipsam mortem, quam invenit die ab illo in puteom lapsu tertiâ, & quidem impœnitens, nec sibi, nec sanæ menti, nec gratiæ, Deoque redditua.

Adeò periculosæ plenum opus aleæ, nimia de se, suisque meritis confidentia, adeò & damnanda vita, quam non retinet in bono, non cohibet à malo, piua de Deo, divinisque judiciis timor, & horror, quem & augebit non absimilis in alio lapsus.

Is erit *Euprepianus*, quem B. Theodorus Studita in concione, quam habuit ad Religiosoa mirè deplorat. Hic Dei causâ multa generosè & piè pertulerat, & eò quidem usque, ut jam adlectus esset in Confessorum numerum, deinde positua in monasterio, eo splendore admirabilium virtutum, ut omniom in se oculoa, animosque converteret, ut jam in heroïcis facinoribua, & primua esset, & in votis eximius. *Super cujus capite splendebat tum obedientiæ, tum probitatis lucerna*, ut piè de illo B. Theodorua. *Serm. 9.*

Verùm ut is haberetur, & esset, ut illustrium palmarum pugil, media tamen in arena sternitur, herbam inimico porrigir, castimoniæ votum infringit, verbo uno fit à vitio suo miserrimua.

Et hæc eò loci, ac temporis ab illo data Orbi tragœdia, testis utique & index humanæ inconstantiæ, ac miseriæ, quam cùm retulisset, & ad timorem similis aliquando ruinæ suoa esset adhortatua vir

Dei, adjecit & illud: *Angelum opinor faciliùs casurum, quàm fratrem eum: quis putasset; & tamen cecidit.*

Quod illi, hoc & aliis, quibus à Timore Dei minùs benè cautum, quo in genere, ut mihi novum; sic & stupendum ac horribile est illud, cujus meminit *Caramuel* in D. Bernardi scholio in Regulam S. Benedicti, ipsoque ad illam procemio. In quo hæc memorat, ad Posterorum omnium memoriam, & sacrum horrorem, atque documentum, ut sibi vel unius exemplo cavere cæteri, ac piè timere discant. E dito Francofurti.

In quodam, inquit, monasterio (nomini parcit, ut parcat & famæ) cùm Abbatis recens vita functi cadaver pro more in chorum deferretur, veste funebri tegeretur, ad sacratiorem pompam ornaretur rosis, ac violis, quas inspergebant Religiosi memores sui Præsulis, vel amantes, vel reverentes, cùm & circa psalterium, ut assolet, caneretur; derepentè ad omnium stuporem, cum ingenti ejulatu, auditus est inclamare funestum illud, ac ferale:

Vt quid hac anima? siquidem ego decimus octavus hujus loci Abbas sum, qui ardeo in inferno.

Quid hic qui aderant viri Religiosi? stupere, horrere, contremiscere, gemere, lacrymari omnes, & sui Præsulis, & tot aliorum infelices ad ima inferni lapsus, atque in æterna incendia, miserabilem sepulturam deplorare.

Hujus porrò & novæ, & insolentis tragœdiæ seriem, cùm ab aliis accepisset *Caramuel*, ne minus tuto eorum dictis haberetur fides, ad illud ipsum monasterium se contulit, inquisivit in miseri illius Abbatis vitam, moresque, nec aliud à superstitibus addiscere potuit præter illa duo, & gulæ plus æquo addictum fuisse, & suis etiam plus quàm par esset, indulgentem, cætera, ut videbatur bonum.

Habent hîc Infulati Patres, quod sanctè timeant, quod providè ac salubriter exhorrescant, quod & sibi suisque caveant, ne dum vel sibi plusculum indulgent, vel suis; in se, & suam, & suorum ruinam trahant, & quidem æviternam.

Habent & religiosi etiam in cellula, etiam in sacco, & cinere, quod meritò formident, aliorum ruina benè docti.

Et ita formidare visus aliquando S. Ægydius, D. Francisci socius. Hic cùm vidisset infelicem lapsum P. Heliæ, Ordinis sui Generalis Ministri, sese in terram pronum ac præcipitem abjicere, eique totum quasi affigere. Ecquid enim, aiebat, si tanti, ac tales viri, si ipsa Religionum capita, sceleri sese inclinant, & miserè abjiciunt etiam ad ipsum inferni chaos, quid nos infima membra, & viles animæ? Sic sibi, sic aliis vir Dei. Nec minora in avia solitudine, & deserti latebris S. Pimenius Abbas, qui hæc sibi. Etsi virtutes omnes in unum veluti collectæ, factoque agmine, meam intrâssent cellulam, atque in mentis adyta penetrassent, nec ideò tamen inde securus essem, & salutis meæ certus: ideoque certum mihi, fixumque timere ad usque fata, & ultimam brevis ævi metam.

§. 7.

Septimum motivum Timoris à facili, ac prono ad ima vitiorum lapsu.

Epist. 97. ET verè, & eleganter dixit Seneca: *Non pronum tantùm est iter ad vitia, sed præceps.*

At unde pronum, ac præceps? ex aliis certè atque aliis capitibus; è quibus

Primum est ab hac vita mortali, mundoque, in quo jactamur, & vivimus parum securi. Qui enim securi? est hæc vita qualis qualis demum sit, veluti *glacies*, & *via* perquàm *lubrica*; in qua vix consistas in pedes, maximè si teipse spectes, attendasque quis sis, etsi tibi videare bonus.

Isidoro Pelusiota, homo quantumvis bonus, est similis ebrio, ac temulento, qui vix consistit, & nemine concutiente & titubat & labitur. Lib 2 ep. 120.

Vita nostra similis Oceano, irstoque mari, infidoque elemento, in quo & dominantur venti, velut in suo regno, & tolluntur in altum fluctus, ac procellæ, & hauriuntur navigia etiam subinde in ipso portu; quod venustè exposuit olim Tertullianus:

Navigia, inquit, *longè à Caphareis saxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quassata decumanis, adulante flatu, labente cursu, latante comitatu, intestino repente perculsu, cum tota securitate desidunt.*

Quod navigiis, hoc & mortalibus, è quibus videre plurimos, qui plenis veluti velis, ad beatam vitam navigare videbantur; sine turbinibus ullis securi, sine tempestate quieti. Nec adeò novum, nec mirum, quia vita jactabantur, ut mari navigia: in quo proinde nil securum, nil tutum.

Est hæc mortalis vita, velut ora quædam subjectæ voraginis, è qua facillimus est lapsus homini, præsertim imbecillo & fragili: quod cœlesti visu docuit olim Deus *Carpum*, quem ad virtutem & religionem probè instructum volebat.

Vidit ille puteum inferorum latè patentem fumantemque, cujus in fundo teterrimæ fuêre bestiæ, quæ hominum vitam, sanguinemque sitirent. Ad ora autem voraginis, duo visebantur homines lapsabundo vestigio, in lubrico loco, qui vel sua imbecillitate, vel etiam nisu minimo, impulsioneque leviore facillimè in eas fauces dejici potuissent.

Et hæc illi divinitùs objecta species, in qua velut in tabula, vita nostra picta videbatur: quamdiu enim hîc spiramus in aura mortali, sumus veluti in ora crebi æstuantis, atque aperti, tam lubrico vestigio, ut vel ipso pondere nostro absque ullius impulsione cadamus.

Et ita cecidêre etiam Heroës, à sapientia, virtute, Cœlique donis inclyti, quos nobis ostendet antiquitas eorum lapsu attonita, atque fatigata, ut ex eo meliùs edocta sit omnis posteritas.

Ex his facilè primus erit *Salomon*, ab indita cœlitùs sapiêntia, aliisque seu naturæ, seu etiam gratiæ ornamentis, nulli secundus. Et tamen ut is esset, è summo illo cælestique culmine, ad ima vitiorum prolapsus est, & quidem

Primò in luxuriæ cœnum, ac volutabrum, in quo sese ita demersit, ut domi aleret concubinas mille; adeò effusæ, vagæque libidinis erat, quæ tamen nec in eo stetit. Eò quippe deinde elapsus est insaniæ, ut ferè tot idola, tot dæmonum simulacra erigeret sibi, quot habebat in penetralibus concubinas, quibus & fana regio sumptu extruxit, & incestas aras, quibus & accederent ipsæ, & accederet etiam ipse *Salomon* Regum olim & sapientissimus & piissimus. Tantum à primâ virtute, à seipso, Deoque defecit. 3 Reg. c. 11. v. 3.

I modò, quisquis es, tibi fide; fide & partæ priùs virtuti, teque crede esse extra teli jactum, non crederes certè, si te hominem esse noveris, hoc est à depravata natura ad vitia facilem, ac pronum.

A *Salomone*, ascendo ad *Saülem*, quo in ipsis Regni auspiciis, nemo melior, nemo Deo Superisque acceptior: nec mirum, ea quippe erat & indolis bonitate, & morum vitæque innocentia præditus, qua & infans unius anni, vel ipso teste Scripturæ oraculo. *Vnius anni erat Saül cùm regnare cœpisset.* 1. Reg. c. 13. v. 1.

Tenuit ea innocentia, ac sanctitas duos Regni annos, nec ampliùs; ab iis enim abiit à seipso, abiit à Deo ei inobediens, ac rebellis, & inde reprobus; ac primò in Davidem innoxium injustus, in sacerdotes ac levitas crudelis, è quibus quinque supra octoginta ferro immani è vivis sustulit.

Deinde

Deinde in subditos barbarus, ut qui urbem *Nobe* gladio penitùs exciderit, nec imbelli sexui, nec parvulis, ac lactantibus pepercerit: tum etiam in Deum impius, ut qui dæmones consuluerit, ab iisque expectârit oracula. Denique efferus in seipsum, ut qui etiam seipse peremerit. Ecce in quod vitiorum barathrum descenderit ille, qui ut humero; sic & vitæ integritate, toti Israëli eminebat.

1 Reg. c. 9. v. 2. A *Saule*, descendo ad *Davidem*, virum aliquando *secundum cor Dei:* quid sanctius? quid illustrius? quid divinius? & tamen ut is esset, nec ab adulterio sibi cavit, nec ab Uriæ cæde, nec ab insolenti fastu, quo elatus populum recensuit, & in se Dei vindicis manus traxit. unde etiam ex eo sublata septuaginta capitum millia. Quid tristius? quid acerbius? quid funestius? Et tamen hoc, quantum quantum fuit, à Davidis scelere fuit, quod ab illo longissimè crederes abfuisse, si in illo spectâsses, quæ indoles, & quàm ardua virtus, & quæ Cœli dona, atque ornamenta.

Et hi fuêre Heroum illorum lapsus, à quibus habet posteritas omnis, quod metuat probè, quod providè caveat, satis conscia imbecillitatis suæ, & facilis, ac proclivis in vitia casus.

§. 8.

Octavum motivum Timoris à graviore & periculoso hostium nostrorum incursu, Carne, Mundo, Dæmone.

DIvus Hieronymus in hac divini Timoris palæstra mirè exercitatus, utpote veteranus miles; imò & sacratioris illius militiæ dux longè peritissimus: sic olim ad *Eustochium* virginem de custodia Virginitatis.

Epist. 22. *Nolo tibi venire superbiam de proposito* (servandæ scilicet virginitatis) *sed timorem: onusta incedis auro, latro tibi vitandus est. Stadium est hæc vita mortalibus: hic contendimus, ut alibi coronemur.* Hæc ubi ad illam, tum subjicit:

Magnis inimicorum circumdamur agminibus; hostium plena sunt omnia. Et cùm plena sint omnia, tamen *caro fragilis & cinis futura post modicum, pugnat sola cum pluribus.*

Et hinc periculosæ plenum opus aleæ, periculosa pugna, & difficilis, incertáque victoria; & hoc, quia unius, & quidem infirmi cum pluribus, iísque validissimis est dimicatio.

Qui sint autem illi, si quæris, audies ex eodem D. Hieronymo, potissimùm esse tres: domesticus unus, atque in intimis penetralibus; is est *caro:* deforis alii duo, *mundus* scilicet, & malus *dæmon.*

I. A Carne. De primo sic ille ipse S. Doctor. Quamdiu hoc fragili corpore detinemur, quamdiu habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, & concupiscit spiritus adversùs carnem, & caro adversus spiritum, nulla est certa victoria. Quî enim certa esset à corpore fragili, quasi vitreo & rumpi facili? Quî esset certa in vase fictili, ac luteo? ampliùs dico in putredinis massa, & paludis acervo, ut mitè D. Cyprianus.

Tract. de Card. oper. Christ. in Prologo. Quî esset certa in corpore, quod est *officina spiritus,* in qua ex naturæ depravatæ vitio euduntur tela, tela ignea concupiscentiæ, Cupidinis, ac Veneris, adversus eundem spiritum?

Quî esset certa victoria in corpore, quod est veluti læna quædam animi ad impuros incestósque amores, imò & leæna ad devorandum illud robur, quod aliàs esset animi ac spiritus altioris? Cúmque ea sit homini caro, liquet quàm acris & periculosa sit cum illa pugna, quámque incerta victoria.

Et tamen ut ea sit tam hæc quàm illa, securi dormiunt & jacent mortalium plerique.

Si Apostolus vas electionis, & separatus in Evangelium Christi, ob carnis aculeos, & incentiva vitiorum, reprimit corpus suum, & servituti subjicit, ne aliis prædicans ipse reprobus inveniatur, & tamen videt aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, & captivum se in legem duci peccati, si post nuditatem, jejunia, famem, carcerem, flagella, supplicia in semetipsum reversus exclamat. Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus? Tu te putas securum esse debere? Et hæc olim ad Eustochium virginem D. Hieronymus, quæ modò etiam ad nos, ne ab illo, & sub illo domestico hoste securi torpeamus.

Et certè quî torpeamus maximè, cùm ad eum etiam deforis accedat alius, viresque jungat *mundus,* iísque hostis acerrimus, simul & dolosus vel maximè. II. A Mundo.

Ecclesiasticus mundum hunc aspectabilem pingit plenum laqueis, & retibus tam tenuibus, & subtili artificio textis, ut aciem oculorum propè effugiant. Sic enim de introitu in hanc mortalem vitam: *Scito quoniam in medio laqueorum ingredieris.* cap. 9. v. 20.

Et hoc est lemma, quod in ipso vitæ limine scriptum voluit Sapiens, ut in illo legas, videásque quò ingrediaris, dum in mundum ingrederis, videlicet in medio laqueorum, quos tibi texit caro, mundus, dæmon, malus utique auceps.

Quid est, inquit Augustinus, *in medio laqueorum?* in mundo sumus velut in via ad æternitatem; in qua hinc, & inde laquei. *Laquei à dextris, laquei à sinistris. Laquei à dextris, prosperitas sæculi. Laquei à sinistris, adversitas sæculi. Laquei à dextris, promissiones sæculi; à sinistris, terrores.*

Tu in medio laqueorum ingredere, à via noli discedere, nec promissio te capiat, nec terror elidat. Nec te illa capiet, nec hic elidet, si in *medio,* in quo & *virtus est,* nec ad dexteram declines, nec ad sinistram.

Sed & hoc longè difficillimum: quod & animadvertit, & deploravit olim etiam D. Ambrosius; sic enim ad suos, imò & ad posteros omnes:

Multi laquei quacumque ingredimur. Laquei in corpore, laquei in lege, laquei in pinna templorum, in crepidinibus parietum. Laquei in philosophia, laquei in cupiditatibus; oculus enim meretricis laqueus est peccatoris, laqueus in pecunia, laqueus in religione, laqueus in studio castitatis, Lib. 4. in Luca. quod præsentiens, ac gemens D. Hieronymus, sic aliquando ad Eustochium, cui vult benè esse cautum.

Memento quia in medio laqueorum ambulas; adeóque & in medio periculorum. Quod ne gratis dictum videatur, ad experientiam appellat, & sic ad illam:

Multæ veteranæ Virgines, castitatis indubitatæ in ipso mortis limine coronam perdidêre de manibus; jactura Suprà. damnóque irreparabili; quod ne incurreret aliquando, aliarum experientia, & Scripturæ oraculis, probè doctam voluit, dum sic ad illam:

Cave quæso ne quando de te dicat Deus. Virgo Israël cecidit, & non est qui suscitet eam. Audenter loquar: Cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de pœna: sed non valet coronare corruptam. Hæc Eustochio S. Doctor, à quo discedo, atque in aviam solitudinem deflecto; in ea mihi obvius erit S. Antonius, magnus Eremicola, cui olim objecta eadem mundi species, in excessu mentis, à se totus abit, atque in Deum excedit, altiore luce illuminatus hunc mundum vidit, laqueis refertum, à terra in cœlos usque, & quidem adeò densis ac tenacibus, ut vix ulla anima extricare se posset, atque in sublime evolare.

Tristis illa ac formidanda imago mundi, hausta fidelibus oculis, hausta & mente, viro Dei primò metum incussit, tum etiam mœrorem, ac lacrymas excivit; denique & has ad Deum voces expressit: *Domine quis evadet hos laqueos?* dixit & mox tertiò audit; *Humilitas, Humilitas, Humilitas;*

Et hæc prima ratio evadendi eos laqueos, si quis seipse abjiciat, deprimat, devolvátque ad nihilum sui, hoc est ad infimum.

Altera eſt, ſi ad ſummum, id eſt Deum, animo, cogitatione, votis, affectúque toto aſcendat: & hanc ſuggerit D. Chryſoſtomus:

Ne deorſum, inquit, *volemus; ſed ſuperiora quæramus, in his ab omnibus mundi laqueis liberi erimus, atque expediti*: quod probat vel ipſo volucrum exemplo: ſic enim inquit:

Etenim volatilia donec altum aërem ſecant, non facilè capiuntur. Ita tu donec ad ſuperiora reſpexeris, nec laqueo, nec ullis facilè capieris inſidiis.

At qui inquies ad ſuperiora aſcendam? eadem ratione, quâ aviculæ. *His alæ ſunt ut aſcendant, ut effugiant laqueos, ratiocinationes hominibus, ut peccata devitent*, inquit ille ipſe S. Præſul, qui etiam alia ſimilitudine id ipſum declaratum voluit, & quaſi ſub oculos poſitum.

Si quis ex altiſſimi montis vertice & urbes, & mœnia deſpexerit, ea parva videbuntur, & homines iis inambulantes adinſtar formicarum, quod & verum quàm maximè, ſi quis è concavo lunæ ea deſpexerit omnia.

Sic & animus ſeipſo altior, & cogitatione, affectúque cœlo quaſi additus, ac ſublimis, parva videbit omnia, divitias, gloriam, honorem, potentiam pro minimis reputabit, & ſic paratos ab illis laqueos
III. A Dæmone. evadet; adeóque hoſtem alterum, id eſt *mundum* ſubjugabit, & ſub pedibus ponet; uti & deinde tertium, qui eſt malus *dæmon*. Inſtat ille, urgetque velut implacabilis generis noſtri hoſtis, & quia ſic inſtat, urgetque, ideò timendus vel maximè; & quidem

Primò ab inſita illi natura; eſt enim *ſpiritus*, quî cum illo congrediatur caro? quî homo luteus, ex luto argilláque malè compactus? & quia is eſt, & ii nos ſumus,

Hinc grande periculum, anceps pugna, incerta victoria, & propè deplorata; quia non pugnatur æquo marte, æquóve robore.

Deinde ad illud quòd *ſpiritus* ſit, accedit inſignis quædam illius nequitia, ac malevolentia, quâ totus it & præceps, ut nos impetat, ſternat, profliget. Quod ſcitè duabus vocibus expreſſit Apoſtolus, dum appellat *ſpiritualia nequitiæ*; & D. Auguſtinus cùm
In Pſ. 96. ſic de illis: *Eſt inſita malevolentia quædam, & pernicies nocendi iſtis malis ſpiritibus: gaudent de malo hominum, & de fallacia noſtra, ſi nos fefellerint, paſcuntur.* & cùm ſic paſcantur, ſemper in dolos, & fraudem intenti ſunt, ſemper jugulo noſtro imminent, & vim intentant, inſatiabili quadam nocendi cupiditate, quam mirè promovet innatum illi robur, indita vis, cui nulla ſub cœlo par eſſe poteſt.

De illa ſic aliquando Iobus: *Reputabit quaſi paleam ferrum, & quaſi lignum putridum æs. Non fugabit eum vir ſagittarius*, quia extra teli jactum eſt, & quia *non eſt ſuper terram poteſtas, quæ comparetur ei.* Et cùm non ſit, hinc timor, horrórque belli ab ea impendentis; cui præludit immani quodam rugitu,
circuit enim ut leo quærens quem devoret. Quod quærit 1 Pet. c. 5.
electionis eſt, quod rugit invidiæ, iræ, furoris, deſperationis, loquit B. Cæſarius.

At quos quærit? in quos & rugit? in optimos quoſque: ut enim ille ipſe B. Cæſarius: *Eſca ejus electa, neque ab illo inquiruntur niſi boni, quia ſe ultrò ingerant mali. Poſt illos violenter currit, in hos negligenter incurrit.*

Et illud eſt quod ſuo etiam ævo vidit, deploravítque D. Hieronymus, dum ita ſtylo lugubri:

Piget dicere quot quotidie virgines ruant, quantos de ſuo Epiſt. 22.
gremio mater perdat Eccleſia, ſuper quæ ſidera inimicus ſuperbus ponat Thronum ſuum, quot petras excavet, & habitet coluber in foraminibus earum.

Et quia ſic excavat, ſic & habitat, hinc piis mentibus timor, & ſacer quidam horror.

Et meritò, quia ea mali dæmonis pugna, non unius eſt diei, non etiam anni; ſed plurium; ſed & totius vitæ, ut ſit longiſſima.

Mirum certè illud, veriſſimum tamen, quod aliquando Chriſtus B. Veronicæ de Binaſco revelavit, cacodæmonem totis annis quadraginta laboraſſe, ut quemdam Dei ſervum, vel ad unicum peccatum veniale impelleret.

Tanta in Dei amicos, ac ſervos tenetur invidia, ira tanta, furore tanto; tanta etiam leviuſculi peccati cupidine, qua bonas mentes inficere laborat, atque inquinare, qui mali dæmonis genius, non unius eſt tantum, ſed & omnium, qui facto veluti cuneo in id unum colliguntur, atque adlaborant; quod probat objecta aliquãdo viro Religioſo ſpecies.

Vidit ille in amœna unius noctis imagine innu- In Vitis
meram propè dæmonum multitudinem, monaſterio Patrum.
ſuo incumbentem: vidit, & aſtupuit. Vidit deinde Civitati ampliſſimæ unicum tantùm imminere dæmonem; vidit inquam, & ſecum ipſe agitare cœpit, eccur illud? & audit ab annoſo ſene, & in religioſa palæſtra benè exercitato, mirum non eſſe, quia civitati ſatis erat dæmon, etiam vel unicus; at monaſterio ſuo nec mille; nec millia ſatis erant, cujus & rationem hanc accepit, quia omnes propè civitatis illius incolæ dæmonis erant ſuapte ſponte; at monachi omnes, toti erant Dei, & hinc in illos plenis ruunt agminibus, & tamen incaſſum, quia in Dei ter Opt. ter Max. tutela ſunt, atque amoribus.

TRACTA-

TRCTACTUS
DE SINGULARI IN DEUM FIDUCIA.

E hac virtute multi multa ∫psferunt & ingeniosè, & doctè, & piè: ego pauca; & quidem hoc ordine:

Primo enim quæram quid fit ea fiducia? & quæ ejus ootiones? tum qui illius effectus? denique, quæ ad eam invitamenta?

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Iacta ſuper Dominum curam tuam; & ipſe te enutriet. Non dabit in æternum fluctuationem juſto.* Pſalm. 54. v. 25.

§. 1.
Explicatio thematis.

IN hoc loco ſeſe ſoſiùs explicat Interpretum labor: ex illis pauca priuſquam ad quæſtiones propoſitas delabar. Sic igitur Vates Regius.

Iacta, inquit, Hieronymus vertit *projice*, quod impetum animi fluctuantis, ac trepidantis apertè deſignat, ſimol & amantis, ac planè confidentis io eum, in quem ſe jactat, & projicit.

Curam tuam, Hilarius *cogitationem tuam*, Hieronymus *charitatem tuam*, quod ſcilicet & in Deum omnis cogitatio, omois & affectus conjici debeat, & in eo ſiſti: ubi enim potiùs? alii ex Hebræo *Iehavecha*, *pondus tuum*, *onus tuum*, *ſarcinam tuam.* Verbo uno, quidquid te gravat, atque opprimit, io Deum conjice, & eo te levabit amabilis ejus providentia, quæ & pondus, & onus, & ſarcinam tuam eſcipiet, ac feret Omnipotentis dextra; imò & à te removebit quàm longiſſimè, quod eſt amantis, atque indulgentis.

Rabbi Kimhi explicat, & vertit *dona tua*; hoc eſt ea, quæ tibi donavit liberalis atque effuſa Dei manus, ea quoque in eum, ceu illorum authorem, projice, ne tibi aliquando excidant, ac pereant: certè tutiora erunt, & à malo dæmone, ceu prædone, ſecuriora in Dei manibus, ac ſinu, quàm apud te, qui puſillus es, & infirmus, à quo, ceu prædam eripere poteſt infeſtus tibi genius. Nam quod igitur hic tibi rapiat quod Deus dedit, age illud omne io eum projice.

Et ipſe te enutriet, hebræa vox majorem vim, & ampliorem habet; ea ea enim idem eſt, quod *ſuſtentabit*, *ſuffulciet*, *elevabit*, quæ omnia ut ſuavem io nos Dei providentiam oſtendunt; ſic & fiducism excitant, ne plus æquo de neceſſariis nobis annonæ anxii ſimus; ut enim D. Ambroſius: *indecorum eſt homines curare de cibo, qui militant regno*, regno utique cœleſti, cujus ut Rex eſt Deus; ſic & ejus familia mundus, cujus proinde eſt videre, qui eam paſcat, alat, veſtiat, & hoc opportunè ſubjicit illud Pſaltes regius.

Non dabit in æternum fluctuationem juſto: alii *mutationem*, *lapſum*, *caſum*; græca vox σάλον *fluctum* ſignificat, & æſtum maris. Et ſanè quàm appoſitè; ſi enim hic mundus eſt veluti mare, in eo, fluctus eſt quælibet in eo mutatio, lapſus, cáſus, quem diuturnum eſſe non patietur Deus; ſed temperabit, componet, ſopiet, reddetque juſto optatam tranquillitatem.

Et hæc pro littera ſint ſatis. Venio ad quæſtionem initio propoſitam, pro quâ ſit

§. 2.
Quid ſit ea in Deum Fiducia? quæ ejus ſymbola? quæ baſis? quæ fulcimenta?

DIvus Thomas, Angelicus Doctor, Fiduciam generatim ſumptam ita definit: *Fiducia eſt ſpes futuri auxilii concepta ex dictis aliorum, vel ex his, quæ ſunt in ſe, vel in alio.* 2. 2. q. 129. art. 6.

Ariſtoteles, purioris Philoſophiæ ocellus, cùm in Rhetorica de Fiducia diſputat, definit eſſe *ſpem quandam cum opinione proxima ſalutis, & rerum horribilium, vel non futurarum, vel longè remotarum.* 2. Rhet.

Hæc ubi dixit, tum multa prodit, quæ fiduciam afferre poſſunt, & quidem primò ſi & auxilia vel multa, vel magna, vel utraque adeſſe videantur, deinde ſi nulli adverſarii, vel ſi ſint, facultatem nocendi non habeant; hæc enim fidentiam afferunt, & animum confirmant.

Eſt ergo ea *Fidentia ſpes*, non qualis qualis, non nuda, ſed conjuncta *cum opinione*, hoc eſt perſuaſione *proxima ſalutis*; proximæ, ait; nihil enim magis fidentiam excitat, quàm cùm & mala longè abſunt, & quæ ſalutem afferre poſſunt, vicina ſunt.

Et ita evenit in ea, quæ nobis eſt in Deum *fiducia*. Eſt ea *ſpes* quædam, & quidem juncta, non dicam cum *opinione*: ſed certitudine quadam *proxima ſalutis*; *proxima* dico, quia & proximus eſt, qui vel mala impendentia avertere poteſt, vel jam inflicta diſſipare. Eſt enim Deus, qui & nobis maximè proximus eſt, quia maximè intimus (*in eo enim movemur, & ſumus*) & cùm is ſit, ſemper adeſſe poteſt quovis momento, quovis loco, & quidem (quod eam ſpem mirificè auget) quia poteſt cùm ſit Omnipotens, quia & vult, cùm ſit ſummè bonus.

Adde, quod ea ſpes, & jam concepta ſit, non dicam dictis aliorum; ſed ipſo primæ veritatis oraculo, cujus ad nos ſolemne effatum:

Cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Pſal. 90. v. 15.

Et hæc dicta paucis pro fiduciæ notione, venio ad illius quaſi ſymbola, fundamenta, & fulcimenta, quæ à Deo, & io Deo ſunt; & *fiducia* ſeu naturam, ſeu proprietates, ſeu etiam affectus in aperto ponunt.

Ex his primum eſt, quod *fiducia* ſit velut *anchora*. Sic eam nominavit Apoſtolus, ut Hebræis animos faceret altiores in ea, qua jactabantur tempeſtate, & undis rerum humanarum; ita enim ad illos aliquando: I. Anchora animæ.

Fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam. Ad Hebr. c. 6. v. 18. 19.

In hoc mundo, ceu iſto mari, jactatur & fluitat anima; eſtque velutin præſenti vitæ fluctuſque naufragio; dum hinc afflat mali dæmonis aura, malæ dico ſuggeſtiones, hinc ſirenum cantus, id eſt voluptatum illecebræ, blandæque carnis lenocinia; inde & mundi reluctantis undæ, fluctuſque. Quid

in his & illis consilii? quid remedii? certè quod navigantibus, quod propè naufragis. Quid illi? jaciunt *ancharam*, navimque fluctuantem, atque agitatam sistunt.

Fuit antiquis *anchara*, quæ à nautis vocabatur *sacra*, ex eo quòd aliis prægrandior, adhiberetur in graviore discrimine, & vehementiori jactatione. De hac ita Joannes Zetze, græcus Author.

Chiliad. II. num. 52. *Sacram ancharam autem esse ipse à me intelliget, ex ancharis maximam, quam in desperationibus, in salutem navis postremam laxamus.*

Verùm ut spes illa, atque in Deum *fiducia* dicatur, & sit velut *anchora*: est tamen inter hanc, & illam, hoc discrimen: quòd anchora jacitur in profundo, in imo scilicet oceani: spes autem, & fiducia in summo, hoc est in Cœlo, Deoque defigatur: & ita defigendam sibi putant Christianæ, & præcelsæ mentes; ita ea nostra hac ætate Ferdinandus II. deinde Imperator Augustus.

Hic rebellantium populorum, ac totius pœnè Septemtrionis conjuratione petitus, Regnis aut raptis, aut laceratis vastatisque provinciis, animo inter eos fluctus, ac jactationes semper intrepido, vultuque inter eas clades renidenti, illud patria lingua identidem usurpare solitus.

Deus ex hac aquâ me eruet. Ecce anchoram spei, atque in Deum fiduciæ.

Nec illum spes fefellit, aut confudit: hac quippe velut anchorâ firmissimâ divinæ bonitatis fundo comprehenso, victor hostium, etiam cùm maximè humano judicio desperata salus esset, tanquam frementes circa se fluctus vidit subsidere; immaneasque conjuratorum conatus ad nihilum recidisse.

Tanti refert quò jacias anchoram, quò tuas spes colloces, ac figas. sed institutum prosequamur. Vidimus in liquido elemento feliciter ac fortunatè jactam fuisse spem, attendamus ut etiam in solido.

Est enim spes, atque in Deum *fiducia*, veluti *petra* solida, atque firmissima.

Psal. 72. Appello Vatis Regii fidem, appello & experientiam. Quid ille? sic olim in æstu orationis: *Deus cordis mei.*

II. Petra cordis. In hebræo est *Tsur*, propriè *petra cordis mei.* Quod ipsum aliis atque aliis locis confirmatum voluit, ut major esset fides; dum enim intemeratam Dei sui justitiam, atque æquitatem prædicat, atque extollit.

Psal. 91. Sic de illo: *Rectus Dominus Deus noster.*

Deus, est eadem vox *Tsur*, & Caietanus vertit *rupes mea.* Et alibi cùm Deum exhibet, atque ostentat velut afflictorum solatium, & desperatis in

Psal. 77. rebus adjutorium, sic de illis: *Deus adjutor eorum est.* Habet lingua sancta, Deus *tsur*, hoc est, *rupes eorum est.*

Rupes, inquam, non in terræo vertice: sed in Cœlo, atque Deo posita. *Rupes*, è quâ in summo indigentiæ, ac desperationis æstu fluant aquæ, quæ & corporis sitim, & animi etiam languores ardoresque extingant.

Jactavit Antiquitas rupem illam, è qua Moyses spe in Deum ac fiducia plenus aquas eduxit è quibus & jumenta biberent, & innumera propè hominum multitudo, cui nec absimile postens sæculis. Visæ quoque rupes aliis, symbola otique aut testimonia

Henriquez in Fasc. SS. Ord. lib. 2. Dist. 23. c. 6. ingentia in Deum fiduciæ, quâ eminere visus est B. *Eustachius* Abbas de Fay.

Desecerant aquæ, exaruerant fontes, & Cœlum ipsum imbres negabat opportunos: hinc mœrere, gemere, & à siti propè fatiscere populus, & pecora. Ad Beati Præsulis, solitum eò loci perfugium confugere, convolare plebs universa. Movit hæc illius animum, & ad commiserationem commovit, & ut erat spei in Deum ac fiduciæ retinens, venit ad Ecclesiam villæ *Rumenel*, baculoque suo petram percussit, & illicò fluxerunt uberes aquæ.

Amat nimirum, qui est *petra cordis*, è petra etiam duriore, aridâ, & penitus exsuccâ fontes educere, ut spem, ac fiduciam magis acuat, atque excitet. Et ita deinde acuit, excitavitque in D. Francisco Assisio.

Huic erat Asinarius, cui in paucis sitienti, cùm aliunde non suppeteret, unde sitim extingueret, è petrâ aquam elicuit, ex qua potaret ipse, & Asellus, qui deferendis ad coeventum oneribus serviebat, aliàs minimè serviturus. Wadingus in Annal. tom. 1.

Maneat ergo fixum illud *petram* symbolum esse, aut testimonium solidioris in Deum fiduciæ; ut qui sit *petra cordis*: sed & aliud est *dextera*, de qua & hoc Psalmis Regii: *Dominus protectio tua super manum dexteram tuam.* Psal. 120.

Quem loquendi modum D. Chrysostomus petitum vult à bellis, in quibus olim erant *Parastatæ*, sive *Adstites*, qui ad bellantium latus assisterent, adhærerent, & dextrâ suâ eos protegerent, & ea nobis est Dei omnipotentis *dextra*, symbolum, & firmamentum fiduciæ nostræ, ut quæ nobis in bello, quod contra dæmonem, mundum, & carnem nobis est perenne, semper assistit, imminet, protegit. III. Dextera.

Testes volo, testes amo è sacra Claravallensi familia religiosos, quorum hîc juverit meminisse. Eos regebat B. Robertus, primus à D. Bernardo Claravallensis Abbas, vir notæ virtutis, ac sanctitatis. Dies erat à festo Paschatis secundus, dies boni ominis, & ominis: in hoc dum interfunt choro, in æstu orationis, & cœlestis in Deum fiduciæ, ecce è religiosis uni objecta hæc species.

In chori medio visebatur dextera extensa, quæ sacro religiosorum cœtui solemniter benediceret. Simulque audiebatur ea vox: *Istud est brachium dominantis, hæc est dextera Omnipotentis.* Henriquez in Fasc. SS. Ord. Cister. dist. 5. c. 4.

Ecce symbolum Divinæ protectionis, ecce arrham Divini amoris, & singularis in Deum fiduciæ, basim, & fulcimentum. Vis aliud? illud tibi in manus dabit magnus ille Legislator Moyses, qui sic aliquando ad Israelem:

Beatus es tu Israel, quis similis tui, popule, qui salvaris in Domino. In quo enim potiùs quàm in eo, qui est *scutum auxilii tui, & gladius gloriæ tuæ?* Deuter. c. 33.

Emblema nobile Divinæ protectionis, à qua & homini in illam fiducia; in qua enim meliùs? est Deus protector, est & *scutum*, quo dum in æstu rerum publicarum se tegit *David*, sic ad Deum: *Protector meus, & cornu salutis meæ.* IV. Scutum. Ps. 17. v. 3.

In primigenia lingua est *maghinni*, hoc est *scutum meum.* Est enimverò scutum Deus, est & protector. *Scutum*, quo tegatur homo cùm adversa hostium tela, ceu gravida nubes capiti incubuerit, inciderítque. *Protector* autem, ad quem isligni fiducia confugias, cùm incurrent mala.

Fuit illud *Hesiodi* Poëtæ non minùs pium, quàm ingeniosum figmentum, quo in Herculis *scuta* pictum aiebat, expressumque *portum tutum indomiti maris.* In Scut.

Est mare symbolum adversitatis, utpote ventis obnoxium, fluctibus grave, procellis ac tempestatibus timendum, & frequentibus naufragiis infame.

Et hæc vita nostra mortalis mari magno non absimilis; in ea enim gurges periculosissimarum calamitatum, in ea invidiæ tumentes fluctus, procellæque superbientium inimicorum, venti & turbines insolentis maledicentiæ, fortunarum, vitæque imminentia naufragia. Quid in illis consilii? quid auxilii? non aliud quàm Omnipotentis *scutum*, & in eo portus, & sinus placidissimæ stationis, ac quietis; quam dum suspicit, amatque Vates Regius, æstu quodam seu gaudii, seu amoris, seu stuporis exclamat: *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos ô Deus.* At cur, inquies, *coronasti?* Psal. 5. v. 13.

Enimverò

Enimverò scuta non coronant, sed obtegunt; imò & obtegunt, & coronant. Dum enim obtegunt, & victores efficiunt, & adepta jam victoria triumpho gloriosos reddunt, adeoque & coronant.

Et certè priusquam esset usus coronarum, *scuto* coronabantur victores. Et inde & jam manavit sacer ille mos in Ecclesia, ut Sancti jam donati corona cælestis beatitudinis, coronentur *scuto*, in signum adeptæ de suis hostibus, mundo, carne, & dæmone, illustris victoriæ.

Et hinc etiam in vulgus abiit illud, ut viri magni, præstantesque heroës, Vatum oraculis dicantur *scuta terræ*; quod alios suo robore, sua authoritate, & constantia tegant, & servent.

Quod si hi, multò magis Deus ipse, qui & *scutum* est nostrum, nostraque protectio, quam dum amat, ambitque *Sigismundus*, Poloniæ Rex, hoc sibi symbolum posuit.

V. Gladius. *Deus protector sperantium in se.* Protector enimverò, quia *scutum auxilii nostri*, quia & *gladius gloriæ nostra*, de quo longè melius jactabitur illud, quod

1 Reg. c. 21. v. 9. de Goliathi gladio David: *Non est huic alter similis, da mihi eum*, ô Deus, spes mea, fiducia mea.

Et verò quidni sit fiducia mea, cùm & sit mihi murus, non qualis esse solet urbibus, & arcibus è lapide, aut opere lateritio, non qualis etiam vetustis illis è trabibus, & ingentibus saxis opere tessellato: sed altiori quadam, ac diviniori materia compositus, & adamante solidus atque impenetrabilis.

Ne mireris, Amice Lector, néve me incuses novitatis, ut qui murum tibi fingam adamantinum, eum certè vidit *Amos*, non corporis oculis: sed animi, & hæc tibi, mihique & scripsit, & dixit: *Ecce*

Cap. 7. *Dominus stabit super murum adamantinum.*

Stabit, inquit, quod est veluti pro te, tuæque salute excubantis; *super murum*, quod est sedulò protegentis; *adamantinum*, quod est objicientis hostibus tuis velut impenetrabile munimentum, atque propugnaculum, quo tectus altùm dormias, & securè conquiescas.

Et certè quidni sic dormias, sic & conquiescas in protectione Omnipotentis, qui tibi erit pro *muro*, si voles etiam *igneo*. Ab adamantino accepisti Divini

VI. Murus igneus. præsidii robur, & vim invictam: ab *igneo* lucem hauries, & ardores, & fulmina, & ignita tela, quibus & hostem adventantem videas, & detegas, & arceas quàm longissimè; ac ne mihi sit fides, tibi fortè dubia & anceps: aliam accipe diviniorem ab ipso supremo Numine, à quo hæc olim Zachariæ ore, calamoque:

Cap. 2. v. 5. *Ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu.* Quid illustrius? quid tutius? quid beatiùs? sanè igne illo ut nihil ad splendorem magis: sic & nihil ad terrorem. Et hoc, & illo dum frueris, ô anime, in protectione Dei Cœli conquiesce.

§. 3.

Quid sit Fiducia in creaturis? quàm vana, quàm brevis, quàm fragilis, quàm & noxia?

Fiduciæ in Creaturis quid sit? VUlgatum illud apud Philosophos axioma: *Contraria juxta se posita magis elucescunt.* Sic albedo juncta nigredini magis eminet; & calor frigori mixtus effervescit magis: sic & fiducia in Deum composita cum ea, quæ est in creaturis, magis elucescet, apparebitque quàm hæc vana sit & futilis, imò & noxia; & contrà, quàm solida sit illa, & proficua.

Igitur ut ad rem propiùs accedamus, & fiduciam illam, quæ est in rebus creatis, fidelibus subjiciamus oculis, eam quibusdam symbolis veluti nativis coloribus depingemus.

C. 8. v. 14. Initium ducemus à Jobo, qui ut in Deo stetit, ceu columna immobilis, sic & nos in eo stare docuit, nec in creaturis ullis fiduciam ponere. Ecquid enim ipsius calculo?

I. Tela aranearum. *Sicut tela aranearum fiducia ejus*, inquit: spectasti adulta jam æstate, ut telam suam contexit aranea, ut tenuia fila diducit, ut ea in seipsis implicat, ut sese etiam texendo eviscerat nisu improbo, labore sanè inutili. Quid enim ab illo reliquum, quæ & præda in casses veniat? multum si musca levior: & ut veniat, quid illud? certè levissimæ rei attactu, & ventulo exiguo frangitur tela, & ut non frangatur, ancillulæ scopis everritur.

Talis est fiducia in creaturis: araneæ tela est, quam levissima hominum dissipat aura, & tenuissimus adversantis fortunæ afflatus frangit; & ut neque hic, neque illa frangat ac dissipet, franget profectò ac dissipabit, quæ Deo ancillatur mors improba.

Et tamen ut ea sit in rebus creatis fiducia, ut leviuscula, ut inanis, ut frangi facilis, ut prona dissipari: eam tamen mortalium plerique, ceu telam araneæ contexunt. Et hoc est, quod altùm deplorat Vates Regius; dum sic ad mortales: *Anni nostri sicut* Psal. 89. v. 19.
aranea meditabuntur. Est meditatio sollicita quædam studii ratio, & sollicitudo improba: benè habet si in re solidâ, & stabili insumatur, & quæ ævum ferat, atque æternitatem. At proh dolor! ea meditatio, & cura, ac solicitudo, quæ plerosque omnes eviscerat, & ipsi anni nostri, totusque vitæ cursus, ut longissimus sit; apud Superos, Deumque reputatur sicut aranea, id est inanis, & futilis labor, & qui momento perit: quia nec cœlo impenditur, nec æternitati.

Et hoc est, quod etiam profundo cum gemitu, fusisque lacrymis lugere auditus Isaias, dum illud de stultis illis, atque inanibus hominum studiis extulit: Cap. 59. v. 5.
Telas araneæ texuerunt.

Ne porrò texere pergerent, optandum esset, ut illis eveniret quod olim in simili hæreticis; ut doctè annotavit Cardinalis Baronius. Eadem hora, qua Anno Christi 681.
Romanis Clericis adnitentibus è sexta Synodo facessere jussi sunt ut hæretici, *Macharius* Archiepiscopus Antiochenus, & *Stephanus* ejus discipulus, omnes aranearum telæ in medio populi deciderunt: ut ea eo omnes intelligerent & detersas esse è domo Dei sordes, & fracta ac dissipata hæreticorum dogmata, fraudulentasque sophismatum captiunculas, ceu telas aranearum. Utinam & sic vana mortalium studia, & inanis in creaturis fiducia omninò concideret: utque concidat, alterum accipe futilis illius ac fluxæ spei symbolum.

Est illud *favilla stuppa*; quid enim potiùs? est II.
stuppa levissima, est spolium ignis, est fumi mox Favilla
perituri genitrix, momento quippe incenditur, & stuppæ.
momento extinguitur; sic & fiducia, quæ in hominibus, rebusque humanis ponitur, eodem propè quo surgit momento, occidit.

In solemni Pontificum Romanorum inauguratione, inter festiva gaudia, sacrosque plausus solet incendi stuppa, adjicique præclarum illud monitum:

Pater Beatissime, sic transit gloria mundi.

Ut scilicet in illo culmine Pontificiæ majestatis, & oculis & animo recurrat inanitatis rerum omnium salubris memoria, spes caducæ, spes fluxæ, à quibus post leviusculam, & propè momentaneam gloriæ lucem, ac splendorem, nihil reliquum sit nisi fumus, & hic etiam momento evanescens.

Et hoc est, quod etiam aliquando extulit, & mortalibus oculis obtulit Isaias, cùm humana omnia Cap. 1. v. 31.
dixit esse *favillam stuppæ*, non potuit meliore symbolo eorum inanitatem exprimere, cui non multùm absimilis est ea, quam Sapiens, aliis, atque aliis symbolis, ac similitudinibus, ceu totidem imaginibus, nobis bellè depinxit, cùm sic stultos illos mundi amatores, & opum, & honorum, & voluptatum aucupes, in extremo vitæ limine, suam illam amentiam

deplorantes

deplorantes in theatrum inducit, & sic in ultima illa scena loquentes:

Sap. c. 5. v. 8. *Quid nobis profuit superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis?* Ubi hanc sibi ipsis moverunt, injeceruntque quæstionem: tum suâ experientiâ

III. Alia symbola ex Sapiente. benè docti, hoc luculentum veritati dant testimonium.

Transierunt omnia illa tamquam umbra, & tamquam nuncius percurrens, & tamquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cujus cùm præterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus, aut tamquam avis, quæ transvolat in aëre, cujus nullum invenitur argumentum itineris: sed tantùm sonitus alarum verberans levem ventum. Aut tamquam sagitta emissa in scopum destinatum: divisus aër continuò in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius.

Et hæc extrema vox eorum omnium est, qui & in opum abundantiâ, & in honorum culmine, & in voluptatum illecebris spem suam, & fiduciam posuêre. Quorum inanitatem, fugam, vanitatem in fine deplorant, seriò quidem: sed proh dolor, serò!

Hanc nimirum veritati vocem expressit ipsa experientia, quæ etiam illos edocuit, ea omnia componere cum rebus maximè fugacibus, & quidem.

1. Umbra. Primò *umbræ*, quæ nihil est aliud, quàm simulacrum inane corporis.

2. Rumor. Secundò *rumori*, qui ut leviter spargitur; sic & leviùs evanescit. Inventi sunt aliquando in hoc nostro Belgio, qui quod noctu somniârant, mane spargebant in vulgus: sed ut isti rumusculi deliria erant somniorum, & ludicræ illorum imagines; sic etiam ut illa quàm citissimè disparebant.

3. Navis. Tertiò comparant *navi* aquam sulcanti, quæ ubi graviore aut remorum, aut ventorum impulsu flumina divisit, ac maria, nullum in iis aut vestigium relinquit, aut signat semitam.

4. Avis. Quartò *avi*, quæ postquam alarum remigio aëra diffidit, nullum in eo signum relinquit volatus sui: fuit equidem aliquis sonitus, aliquis & sibilus ab illis, hinc & inde aërem, aut ventum concutientibus, sed ubi & hic & ille dissipatus est, nihil in aëre reliquum ab illis est.

5. Sagitta. Quintò componit eum *sagittâ* ex arcu tenso celeriter emissâ in scopum: dividit illa, secatque in primis aërem; at hic in se mox rediens, mox & reclusus, ita unitur, & coit, ut nemo unus omnium dicere possit, quà transierit: *ignoratur transitus illius*, inquit Sapiens.

Sic & sublunaria omnia, sic opes amplissimæ, sic coronæ, sceptra, diademata, honorum tituli, sic & voluptas omnis, sic & omnis in illis spes, ac fiducia penitùs evanescet, nec quidquam relinquet, nisi jejunum, & sæpè probrosum, ac damnosum illud, *fuisse*, nec ampliùs esse.

Ibit in sæcula ultima illa vox Philippi III. Hispaniarum Regis, cæteroquin pientissimi. *Nihil prodest Regem esse, nisi ut in morte crucier fuisse.* Hanc sibi, hanc Posteris, hanc veritati commendandæ vocem dedit jam jam moriturus, experientia doctus quantum in rebus humanis esset inane, quantumque ponderis etiam in corona.

IV. Alia symbola ex D. Greg. Hanc ipsam inanitatem etiam è Petri Sede, & Tiara Pontificia aperuit D. Gregorius Pont. Max. sic enim inquit:

Lib. 16. Moral. c. 5. *Carnalis gloria dum nitet, cadit; dum apud se extollitur, repentino intercepta fine terminatur: sic namque aura flatu in altum stipula rapitur: sed casu contrito ad ima revocatur; sic ad nubila fumus attollitur, sed repentè in nihilum tumescendo dissipatur: sic ab infimis nebula ascendendo, se erigit; sed exortus hanc Solis radius, ac si non fuerit, abstergit; sic in herbarum superficie nocturni roris humor aspergitur; sed diurni luminis subito calore siccatur; sic spumosa aquarum bulla inchoantibus pluviis excitata ab infimis certatim prodeunt: sed eò celeriùs dirupta depereunt, quò inflata citiùs extenduntur. Cumque excrescunt ut appareant; excrescendo peragunt ne subsistant.*

Hæc S. Pontifex è summo sacræ dignitatis vertice, ima despiciens.

Redeo ad Scripturæ Sanctæ Codices, & in iis lego alia symbola humanæ spei, ac fiduciæ, eaque mirum quantum inania. Sic illi: V. Alia rursum symbola ex Scriptura.

Spes impii tamquam lanugo est, quæ à vento tollitur, & tamquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tamquam fumus, qui à vento diffusus est, & tamquam memoria hospitis unius diei prætereuntis. *Sap. c. 5. v. 14.*

Quatuor producit symbola, videlicet *lanuginis*, *spumæ*, *fumi*, & *hospitis*.

Est *lanugo* veluti mollis lana, quæ per aërem volitat, & vento levissimo impellitur, & huic similis spes impii, spes omnis, quæ in creatis est.

Est *spuma* turgescens aqua, orta ex fluctibus maris, aut fluminis inter se collisis: Oceani Ludus, ac ventorum: & huic cognata spes impii, spes humana.

Est *fumus* exhalatio tenuis, & subnigra ex igne assurgens, qui quò tollitur altiùs, eò citiùs evanescit, & huic apprimè similis spes hominis impii, ac superbi.

Denique & *hospitis unius diei* memoria, quæ & uno die nascitur, & uno die perit, advenientibus scilicet hospitibus aliis, à quibus quodammodo obruitur: sic & humana omnia; ut enim truditur dies die, sic & illa. I modò, illis fide, qui voles, fides certè infidis, inanibus, ac fugitivis, à quibus nihil supererit tibi, nisi pudendum illud *fuisse*, nec jam esse, nec de cætero unquam fore: ideoque si sapis ei fide, qui solus *est*, & à quo omnia habent esse, solus ipse æternum, immutabile, & beatum esse, à quo ut ipse beatus; sic & ab illo beati cæteri, aliàs miserrimi.

Sed institutum prosequamur: vidimus quàm brevis, & fugax; spectemus quàm sit fragilis, & rumpi facilis illa spes humana.

De Pharaone, Ægypti Rege dixit olim Rabsaces ad eos, qui in illum confidebant:

An speras in baculo arundineo confracto Ægypto, super quem si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum ejus, & perforabit eam? sic est Pharao Rex Ægypti omnibus, qui confidunt in se. *4. Reg. c.18. v. 21.*

Quod de Pharaone Rabsaces, deque illa in eum fiducia: hoc & de quovis mortalium dixero, & de quavis in eum fiducia. VI. Baculus arundineus.

Baculus est, & quidem *arundineus*, hoc est leviusculus, & flecti frangique facilis; imò & reipsâ confractus, ideoque super eum si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum ejus, & perforabit eam. Tantum abest ut incumbentem sustineat, fulciat, salvet, quin potiùs destituit, lædit, perdit; adeò infelix est cæca illa in mortalibus fidentia, & quæ nullam frugem affert, utilitatem omninò nullam: imò (quod culpes, & horreas) damna potiùs importat, spes avertit, animumque exulcerat.

Ampliùs dico, fidentia illa *nihilum* esse, sic eam passim nuncupant Divina oracula. VII. Nihilum.

Sic eam *Amos* Propheta, dum Israëlitas fortunæ bonis ebrios, & in viribus suis præfidentes alloquitur, & acriùs carpit; sic enim ad eos: *Qui lætamini in nihilo, qui dicitis, nunquid non in fortitudine nostrâ assumpsimus nobis cornua?* *Cap. 5. v. 13.*

Cornua vocat subsidia humana, quibus & se, & suos tuebantur: eaque pro nihilo habet, & nihilum nominat; cui nuncupationi affinis est illa, quâ eadem subsidia dicuntur, & sunt *mendacium*. Et ea esse viderunt aliquando, atque deplorârunt, sed seriùs, superbi quidam, & vicino etiam exitio devoti, qui Deo relicto ad homines & humana deflexerunt, atque in eo etiam insaniam suam agnoverunt; sic enim alto cum gemitu, & sera nimis pœnitentia: VIII. Mendacium

Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. *Isa. c. 28. v. 15.*

Quos & spernens, & illudens Propheta, imminentem eis ultionem objicit: *Subvertet grando spem mendacii, & protectionem aquæ inundabunt.* Ultor enim Deus multiplices pœnas in eos, quasi grandinem impluet, & aliquam veluti aquarum, id est miseriarum eluviem immittet, qua tegantur, atque obruantur toti.

Ecce quàm noxia sit ea in rebus caducis fidentia, quàm & perniciosa, ut proinde jure meritissimo Vatum oraculis dicatur & sit *maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus.* Ierem. c. 17. v. 5.

Et certè quidni maledictus sit, qui *brachium suum*, hoc est vim agendi omnem, robur, ac præsidium collocat in carne, id est in re mollissima, & maximè imbecilla; quod profectò improvidi est animi, atque in suam perniciem sponte ruentis.

Sed ne longiùs, abeamus ab istis, & ad illam, quæ in Deo est fidentiam recurramus, videamusque qui, & quàm mirabiles & prodigiosi sint illius effectus, pro quibus fit.

§. 4.

Qui sint effectus repositæ in solo Deo fiduciæ?

Sunt ii alii atque alii, qui potissimum explicari solent, ubi gravior aliqua necessitas incurrerit, & cui occurrere non potest humana providentia, vel ubi quippiam fuerit supra naturæ vires, & ordinem, vel denique ubi præsens aliquod periculum, quod declinare non valet, aut eludere vis mortalium: In his enim, & similibus, uti excitari solet singularis in Deum fiducia; sic & amabilis hujus Providentia, atque Omnipotentia sese aperire, atque in mortales effundere. Et quia hoc non tam verbis probandum erit, quàm exemplis, dabimus horum omnium aliqua, & quidem, ut credimus, illustriora.

Ex his primùm occurrit illud, cujus meminit Wadingus in Annalibus Minorum, qui cùm per urbes, Provincias, & Regna spargi cœpissent, & longè latéque propagari, habitum, ut vocant, primum Capitulum Generale Assisii, ad quod convenêre fratres ad quinque millia, relictis (non dicam ad sarcinas) sed ad Divina officia, in singulis cœnobiis quot illis essent satis. Huic porrò Capitulo interfuit ipse D. Dominicus cum septem sociis. Annal. Minorum 12.

Elapsis deinde aliquot annis, cùm jam D. Francisco impressa essent sacratiora stigmata, ut esset velut quædam animata Salvatoris idæa, iterum coactum est Generale Capitulum, vel negotiorum Ordinis ergo, vel certè videndi D. Franciscum, Seraphici amoris prodigium. Et huic quoque conventui adfuit D. Dominicus.

In eo autem Capitulo recensiti religiosi ad triginta millia: exercitum credidisses, & quidem numerosum.

Tertium deinde indictum est Generale Capitulum, cujus & pars fuit S. Dominicus, qui cùm advertisset deesse piæ multitudini annonam, sic ad D. Franciscum: *Eamus binî & Christum oremus seduli, ut qui in deserta quinque hominum millia pavit paucis panibus; & hic etiam fratres pascat.*

Eunt unà, unà & orant, redeuntque ad horam diei nonam: tum D. Dominicus: *Eamus* (inquit) *fratres, eamus pransum.* Cui illi: *Quò ibimus?* nec panis mica suppetit, nec vini gutta, nec quicquam edulii: Quibus ille (ut erat cœlesti fiducia plenus) *Confidite in Domino*, inquit. Itur ergo, benedicitur mensis: imò & vacuis assidetur. Et ecce amabile Divinæ providentiæ miraculum. E Superum regia elabuntur cœlestes Genji numero viginti, assumptâ in eam amoris, ac beneficentiæ scenam adolescentis formâ, speciosâ illâ, & multum amabili, expediti omnes, & probè accincti, fratribus omninò quingentis, & panem, & vinum, & omne genus edulii subministrârunt: nonquam tam lautè pransum est. Ubi autem sacratiori illi epulo datum satis, fratribus omnibus urbaniter ex more salutatis, bini, & bini, è triclinio egressi, videri desierunt. Peracta nimirum erat ea scena, cujus ergo venerant.

Hic S. Dominicus, actis, ut assolet, super mensam gratiis, loco & tempori accommodam orationem habuit, in quâ multa de Dei in suos beneficentia, multa de ponenda in eum fiducia, dixit, & piè & facundè.

Quod Divo Dominico, & Francisco datum admirabili Numinis providentia: hoc deinde S. Francisco etiam soli. Languebat illi stomachus tum ex recenti morbo, tum ex itineris incommodis, tum ex hyemis inclementia nudo pede. Quid erit quod appetitum irritet in summa rerum omnium inopia? occurrit Sancto avicula sylvestris: at unde petetur illa? fidit Deo, votum suum aperit, & ecce mox fores pulsat Angelus equitis forma, tum ex equo descendit, & ad infirmi lectulum admovetur, aviculamque offert, quàm optimè conditam, & sic ad Franciscum: *Accipe serve Dei, quod tibi mittit Dominus.* Wadingus in Annal. Minor. Tom. 1.

Dixit, & evanuit: adeò verum illud Vatis Regii: *Escam dedit timentibus se.* Addo ego & confidentibus.

Quod D. Francisco P. Seraphico datum est eò loci, ac temporis, hoc, imò & amplius, in vasta atque invia solitudine.

In Comitatu Narniensi non procul à castro S. Urbani visitur avia & horrida solitudo, montesque abrupti, horum juga dum superat vir Dei, febri corripitur, & acriore stomachi dolore, quem ut levaret vinum petiit; at unde illud in solitudine ferè nulli pervia? unde in præruptis montibus? quid igitur? aquam hauriri jubet è fonte fortè proximo, tum Deo plenus, plenus & altiore fiducia signo sacratiore Crucis benedicit frigido elemento, & ecce mirum dictu, visuque, in optimum & generosum vinum convertitur, & suum frigus damnat aqua, & vini probè à sole cocti æstus induit. Sumit vir Sanctus, quod illi dederat & mirabilis Dei providentia, & pia in eum fiducia: sumit, inquam, gustat, bibit, & convalescit.

Vidimus effectus cœlestis illius fiduciæ, in paranda etiam per miraculum suis annona: attendamus & alios, qui omnem naturæ ordinem transcendant, dabuntur illi in sancto Bernardo Clavonio.

Vineæ omnes partim effusâ grandine, partim ignito fulmine sic percussæ erant, ut nihil ab hoc & illo illæsum superesset. Et hoc viderat senseratque pius Præsul, nec tamen ideò animo conciderat: sed pro eâ, quâ erat in Deum fiduciâ, primò vasa omnia è cellario educi curavit, purgari, aptarique, quasi ad uberem vindemiam. Secundò præfectum cellæ vinariæ emisit ad colligendos racemos, qui subridens sic ad Præsulem: *Ne unicus superest, qui ergo colligam?* cui ille:

Vade, accipe racemos, quos inveneris, nam major est Dei misericordia, quàm furor tempestatis: & plus potest Deus reparare, quàm ipsa castumpere. Fides servaram Dei debet esse fidelis, & constans. Henriquez in Fasc. SS. ord. Cister. l. 2. dist. 9. c. 7.

Dixerat, & ecce Cellarius, aliique omnes Religiosi docti obedire quàm promptissimè perrexerunt, quasi ad copiosam vindemiam. Sed ô grande malorum tempestas! tres racemos, eosque marcidos invenerunt, præterea nihil. Eos deinde obtulerunt bono Præsuli, qui eos manu prensans, actâ primùm Deo gratiis: Dividamus, inquit, & vasis singulis partem aliquam imponamus. Divisit ipse, & manibus uvas compressit, atque ex iis defluentes guttas, singulas singulis doliis infudit tum vasa omnia probè clausit, addiditque illud fiduciæ plenum altioris:

Qui è quinque panibus, & duabus piscibus quinque hominum millia pavit, potens quoque est, ut populo oppresso,

oppresso, ac sitibundo satisfaciat è paucis racemis, & pauculis quoque guttis vasa omnia implere.

Dixit, & è Cella Vinaria excessit, & per dies omninò viginti, & suam, & populi necessitatem fusis ad Deum precibus enixè commendavit. Ubi porrò abiêre dies illi, dapifer vasa lustravit, & plena reperit vino quàm optimo.

Hîc mirari, amare, atque commendare mirabilem illam Divinæ providentiæ largitatem, eamque referre suo Præsuli, qui ut primùm audiit, Deo largitori gratias egit, tum vinum omne pauperibus erogari jussit, & ecce tibi prodigium aliud; ferax nimirum in miracula Dei manus, ferax & ipsa in Deum fiducia: ab hac & illa factum est, ut licèt in dies singulos, è vasis illis promeretur vinum, & quidem largiter, non tamen imminui visum est; sed potiùs augeri.

Adeò in suos beneficus, & liberalis est Deus; qui quod hic in vino dedit servo suo *S. Bernardo Clavomo*, hoc & in pane *B. Walleno* Abbati Meilrosensi.

Summa erat annonæ caritas, summa & tritici caritas; ac penuria; & ea, quæ monachis alendis vix ad tres hebdomadas sufficeret.

Henriquez supra, dist. 26. c. 58.

Quid in eâ bonus Præsul? ut erat in Deum fiduciâ plenus, oculos & animum in cœlos tollit, tum tritico benedicit, & en tibi miraculum illius fidentiæ, illius & in egenos beneficentiæ: ita multiplicatum est triticum, ut & monachis, & insuper quatuor millibus pauperum alendis satis superque fuerit ad menses omninò tres, hoc est, ad proximam usque messem: sic in suos munificus est Deus, sic & munifica in Deum fiducia.

Ea fretus *B. Gonsalvus Amarantbus* è sacra D. Dominici familiâ, cùm advertisset operis deesse vinum, quo & sitim extinguere, & vires labore debilitatas reparare possent, scipione, quo fortè nitebatur petram percussit; & ecce ex ea vinum generosum effluxit. Adeò omnis boni ferax est ea in Deum fidentia.

Jactet antiquitas, & laudet prodigiosam illam Moysis virgam, cujus vim attactúmque sensêre rupes inanimæ; sensêre & petræ durissimæ, & aquas dedêre, fontésque lympidissimos; sed aquas tantùm, vinum nunquam. Hoc nimirum servabatur Evangelicæ legi, legi & gratiæ, quæ sese faciliùs inclinat ei, quâ de agimus, in Deum confidentiæ, cujus apprimè consciius *B. Iordanus*, Ordinis Prædicatorum Generalis Magister, adolescenti Engelberto, adhuc Novitio, & ardenti, ac diuturna febri laboranti hæc aliquando dixit: *Si fidem haberes, fili, ab infirmitate tua citius posses liberari.* cui mox ille: *Firmiter credo, & confido, mi Pater.* Tum illi Magister Jordanus manus imponens: *In nomine Domini*, inquit, *recipias sanitatem.* dixit, & sanitatem ægro reddidit depulsa febri.

Bollandus 13. Feb in ejus vita c. 8.

Crederes vim illam miraculorum viro Dei cœlitùs affusam expectasse in Deum fiduciam, nec potuisse sine ea sese exerere. Huic nimirum uni sese inclinat cœlum, & benigni Numinis favor, & gratia.

Ita sese inclinavit *Alfonso* Portugaliæ Principi, & quidem illustrioribus Cœli prodigiis, veluti quibusdam divinæ beneficentiæ præambulis. Juvat eorum meminisse, & quidem ex publicis tabulis, quæ ita habent:

Ego Alfonsus, Portugaliæ Princeps, filius illustris Comitis Henrici, nepos magni Aldefonsi. Coram vobis, bonis viris, Episcopo Bracharensi, & Episcopo Conimbricensi, & Theovio, reliquisq; Magnatibus: In hac Cruce area, & in hoc libro Sanctissimorum Evangeliorum aureo, cum contactu manuum mearum, quod ego miser peccator vidi hisce oculis indignis verum Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, *in Cruce extensum in hac forma.* Hactenus Alfonsus, cum solemni illo juramento, qui deinde rei tum gestæ seriem exponit.

Eram, inquit, unà cum exercitu meo ultra *Tagum*, in agro *Auribio*, ex adverso autem stabat *Ismarel*, & quatuor Maurorum Reges, cum infinitis propè copiis: & hinc in Lusitanica mea gente pavor, trepidatio, & ferè desperatio.

Ecquid enim, aiebant, exiguo militi cum exercitu barbaro ferè innumerabili? cum hoc concurrere non audax modò facinus, sed & temerarium; nec enim pugna erimus, sed adversi martis victima.

Et hæc duces mei, hæc & commilitones, quæ cùm audirem, subtristis cœpi mecum cogitare, mecum & loqui quid agerem? & ecce in tentorio meo fortè liber erat antiqui & novi Testamenti, illum sumo, aperio, lego: lego, inquam, *Gedeonis*, Ducis fortissimi, victoriam, & sic deinde mecum:

Henriquez in Fasc. SS. Ord. Cist. l. 1. dist. 4. c. 9.

Tu scis Domine JESV Christe, *quia pro amore tuo suscepi bellum istud contra tuos inimicos, & in manu tua est dare mihi & meis fortitudinem, ut vincamus illos blasphemantes nomen tuum.*

Dixit, & cælesti fiducia plenus supra librum indormiit, & en illi astitisse visus vir senex, qui & hæc illi:

Alfonse confide, vinces enim, debellabisq; Reges infideles, conterésque potentiam illorum, & Dominus noster ostendet se tibi.

Dum hæc in amœna somni unius imagine videt, auditque *Alfonsus*, adest *Ferdinandus de Sousa*, qui & hæc illi:

Surge domine mi, adest homo senex, qui tuos affatus petit.

Surgit, & senem ad colloquium admittit, agnoscitque eum ipsum esse, quem in illa somni imagine viderat & audierat. Et qui hæc etiam illi, & quidem fusiùs.

Domine, bono animo esto, vinces, vinces, & non vinceris. Dilectus es Domino, posuit enim super te, & super semen tuum post te oculos misericordiæ suæ usque in sextam decimam generationem, in qua attenuabitur proles: sed in ipsa attenuata ipse respiciet, & videbit. Ipse me jubet indicare tibi, quod dum audieris sequenti nocte tintinnabulum Eremitorii mei, in quo vixi sexaginta annis favore altissimi, egrediaris extra castra solus sine arbitris, ostendet tibi pietatem suam multam.

Hactenus Eremita, cui paruit Alfonsus, & nocte sequenti ut tintinnabulum audiit, ense, & scuto armatus, exiit extra castra: & tum illi hæ objectæ rerum magnarum imagines.

Primò, ad Orientem vidit splendescere radium, qui mirum quantum auctus Solis instar emicabat.

Secundò, in ipso radio, veluti cælesti quadam tabella, impressum ingens crucis signum, eique confixum Christum.

Tertiò, hinc & hinc innumeram propè multitudinem juvenum candidissimorum, quos lectos è Cœlo genios credidit.

Hæc ut vidit Alfonsus, posito ense, scutoque, pronus in terram corruit, & lacrymis madere cœpit, Deumque supplex rogare, pro sua, suorumque salute, tum sic ad Dominum:

Quid tu ad me Domine? credenti fidem vis augere? auge porrò, ut & te videant, & brachium tuum sentiant infideles.

Vix ea dixerat, cùm sic illi Dominus: *Confide Alfonse: non solùm enim hoc certamen vinces; sed & omnia alia, in quibus contra inimicos Crucis pugnaveris, utq; pugnes duce me, me & auspice, sub Regis nomine, in hac pugna ingrediaris, & ne dubites, vinces.*

Ego enim ædificator, & dissipator Imperiorum, & Regnorum sum; voloque in te, & semine tuo Imperium mihi stabilire, ut deferatur nomen meum in externas gentes.

Et ut cognoscant Successores tui datorem Regni, insigne tuum ex pretio, quo ego humanum genus emi, & ex eo, quo ego à Judæis emptus sum, compones, & erit mihi Regnum sanctificatum, fide purum, & pietate dilectum.

Dixit,

Dixit Christus, & simul ab Alfonso videri, simul & audiri desiit.

Hîc paucis te volo, Mi Lector, ut luce clarius in *Alfonso* Principe videas, quantum in Divina illa fiducia sit momenti quantum & boni.

Primùm enim ab ea *Regis* nomen, & Regni majestatem accepit Portugallia: nec ulli mortalium Regium illud decus debuit; sed uni Christo JESV.

Tum etiam *insigne* Regium, pretium utique redemptionis nostræ, quinque videlicet Christi vulnera, quæ deinde pro scuto Regio transmisit ad posteros.

Denique & insignem de hoste victoriam: pugnavit enim, vicit, & de quinque Regibus triumphavit *Alfonsus*, & innumeram propè Maurorum multitudinem solo instravit, captis hinc & inde illorum signis. Tanti referet in Deum fiduciam suam omnem conjecisse.

Hæc nimirum pro armis, pro scuto, proque omni præsidio, non tantùm in communi Reipublicæ periculo, sed & in privata cujusque fortuna; ubi illi ab hoste clades impendere videbitur.

Rex unus aliquis in D. Franciscum De Paula nescio quibus furiis incitatus, triremem emiserat cum quinquaginta sicariis, qui vel vivum abducerent vinculis onustum, vel mortuum solo insternerent. Quid hîc Franciscus? Jam ascenderant sicarii, jam monasterio imminebant, jam & illius capiti. cùm sic ille ad religiosos pro parente optimo mirè sollicitos: *Ne timeatis*, inquit, *sub Dei manu sumus, hac & regimur, hac & protegimur: si Deus annuat, capiemur omnimodò; si renuat, minimè: sine illius nutu nocebit nemo.*

Dixit, & immotus stetit instar columnæ, cujus scilicet basis erat insignis illa in Deum fiducia; atque ab hac insignis etiam in viro Dei constantia: hac capti milites è lupis agni facti sunt, hac & captus Rex ipse iras posuit, & animam ferocem. Tantum momenti fuit ea in Deum fiducia.

Huic dum innituntur grandes animæ, Deum unum aspiciunt, despiciunt cætera.

Ita despexit S. Basilius: Incurrerat hic in iras *Valentis* Imperatoris, qui & exilium minari, & mortem, & extrema quæque supplicia: ad quæ Basilius nihil territus, hoc adjecit unum: *Quod alia pro nihilo putantes Deum solum intuemur.*

Ita pro nihilo duxit enses, rotas, ungulas, catastas, ignes, & si quod aliud est crudelis lanienæ instrumentum, & hoc quia Deum solum intuebatur, cætera ne aspectu quidem dignabatur. Tantum poterat vel unicus Dei intuitus, & reposita in eum fiducia.

§. 5.

Quæ ad eam fiduciam in nobis excitandam sint incitamenta?

Incitamenta. PRimum ducetur ab incredibili quadam propensione, qua Deus ipse fertur in nos juvandos, maximè ubi humana deficiunt omnia; tum enim sese exerit atque explicat vis divina. Hujus porrò cœlestis inclinationis pondus amabile advertisse visi sunt vetusti sapientes, ac potissimum Lacedæmonii, quibus datum illud Apollinis oraculum: *Vocatus, & non vocatus Deus aderit.*

I. A Divina propensione. *Vocatus* quidem, quod est imploratæ beneficentiæ: *non vocatus autem*, quod est ultroneæ, & velut indebitæ commiserationis: ab hac inclinatur summum in Cœlis Numen, ut etiam non vocatum, adsit tamen, & præsto sit miseris mortalibus, quod est summæ bonitatis, summæ & beneficentiæ, quæ non cadit nisi in Deum; qui ut est infinitè providus, hominum saluti atque incolumitati ita consulit, ut non expectet preces nostras, sed conatus omnes nostros præveniat, atque etiam præoccupet indormientem animum, & nihil minùs quàm de Cœli dono cogitantem.

Quod ipsum Vatis ore calamoque pollicitus, dum sic de sua in mortales omnes providentia: *Eritq; antequam clament, ego exaudiam.* Isaj. c. 65. v. 24.

Non vocem, non clamorem miserorum expectat Deus: sed audit, exauditque antequam vel vocem edant, vel clamorem in Cœlos effundant; imò verò quod amplius, & majus est, ipsa solummodò desideria audit, atque exaudit.

Desiderium pauperum exaudivit Dominus, inquit Propheta Regius, qui & adjicit quod mirè facit ad illustrandam eam, de qua agimus Dei in nos propensionem: *Præparationem cordis eorum audivit auris tua*, Psalmo eodem. Ps. 9. v. 17.

Crederes Deum ipsum cupidissimè aurem admovere ad cor hominis, ut persentiat si quis sit vel tenuissimus animi motus, si quæ pia cordis quodammodò micatio in bonum, ut statim advolet, manum tendat; atque opituletur.

Non expectat dum erumpat cor in votum, dum sua desideria Cœlo explicet; sed vel ipsam ejus præparationem attendit, vel ut Symmachus vertit, *inchoatum propositum*, & quasi embrionem voluntatis humanæ.

Tanta est Divinæ illius mentis ad nos juvandos cupiditas, propensio tanta, quam demirans D. Bernardus: *Non vocatus*, inquit, *adfuit, prævenit preces: nec verba expectat; sed solis cogitationibus advocatur.* Serm. 9. in Cant.

II. A mira Dei providētia. Et hæc amabilis Dei in nos propensio, stimulus esse debet ad illam, de qua agimus, in eum fiduciam: cui accedet & alius à mira illius in nosipsos providentia. Illam ut excitaret, acueretque Christus, exemplum petiit à Liliis agri; sic enim inquit:

Considerate lilia agri quomodò crescant: non laborant, neque nent; dico autem vobis: Quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. Matth. c. 6. v. 28, 29.

Nativam liliorum vestem componit cum ea, quæ artis erat in liliis, quibus aspersa erat Salomonis vestis, quæ etsi niteret auro, gemmis micaret & unionibus, floreretque liliis opere phrygio intertextis, cedebat tamen nativæ liliorum vesti, & candori.

Ratio est in promptu: quia hæc erat à natura; illa ab arte. Ars imitatur quidem naturam; sed nunquam adæquat. Ars est quasi simia naturæ: ut ergo simia imitatur hominem, & omnes hominis gestus; & tamen nunquam fit homo. *Simia enim semper est simia, licet aurea gestet insignia.* Sic & ars, ut præstans sit, nunquam tamen attinget ad naturæ decorem, ac dignitatem: quia qualis qualis demum ea sit, est tantùm adumbratio naturæ, non natura: hinc vetus illud, & verissimum effatum:

Falsos esse fætus artis: aureos naturæ.

Et tamen hi ut aurei sint, id est pretiosissimi, ac præstantissimi, sunt ab authore naturæ sine ullo eorum opere, labore, cura: lilia enim, uti & flosculi omnes, ut rosæ, ut violæ, & candorem, & purpuram habent à natura, & illius authore, eoque solo; nec enim *laborant, neque nent.*

Quod si lilia, si rosas, si violas Deus sic vestit, sic ornat, quantò magis homines in se confidentes & vestiet, & ornabit?

Certè si de illis, quibus tantum inest anima vegetans, tanta tamque mirabilis est Omnipotentis cura, quanta de homine, cui inditur rationalis anima, quæ etiam & emitur Christi sanguine; quæ Dei capax, quæ gloriæ, quæ beatitatis?

Profectò quantum inter hominem, & lilia discriminis interest: tantum necesse est interesse, inter hujus, & illius curam, amorem, providentiam.

Ea se explicuit in castris Hebræorum, quæ ex Ægypto in manu forti eduxit Deus, & in avia solitudine per annos quadraginta duxit, fovit, nutrivit. Erant in iis facilè vigesies centena millia hominum,

præter equos, boves, aliaque animalia, & hos tamen omnes in deserto sterili aluit effuso copiosè è Cœlis manna, insuper & eorum vestes incorruptas servavit, imò (quod magni prodigii fuit, & miræ novitatis) effecit ut illæ cum pueris sensim, ut illi crescerent, nec passus est etiam calceos deteri in longa illa peregrinatione: quod si adeò providus fuerit etiam in populo aliàs duræ cervicis, & propè pervicaci, quantò magis in eos, qui & mitioris sunt ingenii, & Deo uni, seu bonorum omnium fonti, præfidentes.

His certè uti nunquam deest fiducia; sic nec deerit eadem Dei ter Opt. ter Max. providentia. Et huic uni, cæteros inter, vel maximè subnixus D. Franciscus Assisius, hoc sibi, hoc & suis dare solitus visticum, nec aliud ullum, quàm illud Psaltis Regii: *Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet.* Psal. 54. v. 23.

Curam dico, hebraicè *Iehabcha*, quod Chaldæos vertit *spem tuam*, Hieronymus *charitatem*, Vatablus: *Pondus*, vel *sarcinam tuam; in eum conjice, nec te subtrahet.* Et hic est alter ad fidentiam Dei stimulus, additur & alius ab effusa in nos etiam Dei beneficentia. Hanc testantur aliæ atque aliæ ejusdem appellationes, quas (quæ infinita illius bonitas fuit) sibi quodammodò inscribi voluit, & quidem. III. Ab effusa Dei beneficentia.

Primò Oseæ voce, calamoque; sic enim inquit: *Ego quasi Ros Israël.* Cap. 4.

Rorem dixêre veteres Jovis & Lunæ filium, erudito sanè invento, quo indicatur Deum & Lunam roris effectricem ecce ingenti mortalium bono, potissimum autem Israëlis, in quorum terra cùm à Maio ad Octobrem usque nulla foret pluvia, ros vitalis Divino beneficio stillans fruges omnes animabat, & inde dictus est Deus *quasi ros Israëli*: Quia quod ros terræ, hoc illi erat Deus: quod summæ fuit beneficentiæ.

Ros terram aridam, exsuccam, & à nimia siccitate hiantem, ei molliter incubans, humore sic imbuit, ut fœcundet, & in fructus uberes explicet.

Sic & Deus Animæ, ceu arido solo, imminens, & quodammodò incubans, ceu ros gramini; eam maligna sterilitate damnatam omni bonorum genere fœcundatam reddit: & hanc cœlestem beneficentiam indicatam voluit, cùm Osee voce dictus est *quasi ros Israëli*. Aliàs cum Hebræis appellatus est *Saddai*, hoc est *mamma*, & *mammeus*.

Recensuerunt Judæi decem Dei nomina, augusta quidem illa, summa, Divina; inter quæ nonnulla majestatem ostentant, alia bonitatem commendant, inter quæ vel maximè illud, quod hebraica voce dictus si *saddai*, id est *mamma*, vel *mammeus*; eò quòd sit homini, quod infanti *mamma*, imò quod totus *mammeus*.

Quod si is est, ecquis erit adeò, vel à natura, vel à se, vel à Deo alienus, qui in ejus veluti sinum non se conjiciat, ut in sinum matris solet infantulus, qui in eo & lac sugit, & quietem invenit, & securitatem. Ei quippe si quid horridi incurset sese immergit, ibi sat tutus: & tu, ô anime, in Dei, ceu matris sinu, te immerge, ibi satis securus: immerges autem si in eo fiduciam omnem reponas, & spes omnes tuas, ibi præsidium inventurus, alibi frustra quæsiturus.

Eugubinus meminit alicujus traditionis, quæ apud Hebræos invaluit. Ferebat illa Deum Opt. Max. ex quodam pacto obstrictum esse iis omnibus, qui in eum spes suas omnes posuissent, maximè verò si cætera deessent omnia.

Inde manavit apud Græcos ea parœmia, quæ dicitur *Deus è Machina*: hoc est, Deus deploratis, & desperatis in rebus adest: ac proinde jure meritissimo pronũtiavit illud D. Chrysostomus: *Cùm humana spem omnem negat: tunc divina dispensatio clarior fulget.*

TRACTATUS
DE LIBERALITATE.

Liberalitas largiùs sumpta, alia, atque alia est. Una ad ipsum quodammodo Numen, & Superos assurgit, Ecclesiam spectat, sacras ædes, ac donaria, in quæ sese effundit.

Altera se inclinat in patriam, Amicos fortunæ tenuioris, viros apprimè litteratos, & Artifices in arte sua principes.

Postrema in egenos, atque in hospites sese explicat, & illos quidem tecto excipit, & mensis liberalibus: hos autem donis onerat, aut eleemosynis largioribus levat è pulvere, & sordibus paupertatis. De his & illis mihi in præsens erit

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Prov. c. 19. v. 17.

VT Liberalitas largiùs sumpta in tres veluti partes dividitur; sic & scena, quod ad illam sequitur, ut patebit ex dicendis, maximè verò in secunda, & tertia illius parte.

§. 1. *Quid sit Liberalitas?*

Definitiones.

ARistoteli purioris Philosophiæ principi: *Liberalitas est virtus pecuniis benefactiva, cujus contrarium est illiberalitas.* Lib. 1. Rhet.

Eidem Philosopho: *Est mediocritas circa pecunias dandas: nam liberalis dabit propter honestatem, & rectè, quibus oportet, & quando, & quantum oportet.* L. 4. Ethic.

Medium enim tenet Liberalitas, & ut virtus sit, hæret in medio, inter ipsa vitiorum confinia; nec ad avaritiæ sordes declinat, nec ad prodigentiæ largitatem deflectit.

D. Thomæ Aquinati: *Liberalitas est virtus benè dispensandi divitias in usus bonos, sibi, suisq; & aliis.* 2. 2. q. 117. art. 1.

Et hæc de Liberalitate pressiùs sumpta, ex scholæ & rectæ definitionis legibus. Largiùs ut sumam, aliis atque aliis descriptionibus, ceu totidem coloribus depingam, tibique sub oculos ponam, Amice Lector. Descriptiones.

Ex his prima hæc occurrit, eàque & authoritate probata, & exemplis firmata; *huic Liberalitas est virtus Regia.*

Advertit doctissimus Abulensis Reges olim propè fontes, & juxta arbores sacro oleo delibutos. *Unctio*, inquit, *& Coronatio Regum* fiebat apud fontes, & arbores. Sic de *Adonia*, *Salomone*, & *Abimeleco* legimus. In cap. 9. 3. Reg. q. 28.

Primò enim regalia decora juxta fontem Rogel collata. Secundò propè fontem Siloe. Tertiò deinque propè quercum celeberrimam Sichem. Tum inquirit quæ causa? certè prima fronte æquiùs videretur in frequenti Senatorum turba, in aula regia, in foro, aut rostris. Minimè tamen id censuit, id voluit Antiquitas. Quæ illi ratio? Hæc placuit

Abule n-

Abulensi: ut fontibus, ut arboribus veluti quibusdam beneficentiæ symbolis docerentur etiam ex ipsa inauguratione in suos esse debere profusos, cujus profusionis symbolum est fons, qui à fundendo dicitur, & arbor quæ & fructuum ubertate pascit, & viridi ramorum pompa delectat: sic & Reges beneficiorum, ceu aquarum perenni gurgite, suos & irrigent, & imbuant, & fœcundent, & liberalitatis suæ fructibus pascant; & sic erit illis hæc virtus regia.

I. Virtus Regia. Regiam dico: quia etsi eam in omnes cadere oporteat, præsertim tamen in Principes, ac Reges, qui ut maximè possunt, sic & maximè debent esse liberales, si modò ii sint, quos aut natura fecit, & avitus sanguis, aut fortuna finxit, & populorum favor.

L. 2. Variarum Ep. 28. Ut enim scitè Theodoricus Italiæ Rex apud Cassiodorum; *Gratiam Principis dignitas nuda non satis: sed liberalitas.*

Lib. 3. Ep. 12. Et nihil tam *Regium est, quàm fecisse felicem:* at felicem quodammodo facit, qui liberaliùs donat. Et ita donarunt quotquot ferè Reges, non tam à purpura, sceptróque; quàm ab animo, & ingenio, innatáque altiore indole, id est regia.

Ab hac cæteros inter eminere visus est *Titus* Imperator, qui tam benignus erat, & humanus, & comis, ut diceret: *Neminem qui aspexisset Imperatorem, abire tristem debere.* Et in alios tam beneficus, ut si quo fortè die nulli fecisset benè, mœstus ac mœrens effunderet illud: *Hodie non imperavimus, quia neminem beneficio affecimus.* Scilicet illi benefacere, erat imperare.

Et hoc beneficentiæ regiæ exemplum dedit Antiquitas, majus aliquod propè nostra spectavit, & laudavit ætas in *Alphonso*, Neapolitano Rege; hic cùm aliquem exciperet memorantem tritam illam *Titi* querelam, qua scilicet diem se perdidisse lamentabatur, quoties vesperi recolebat nulli se ea die beneficium contulisse; exclamasse dicitur: *Gratias refero, quas possum maximas prapotenti Deo: quod nullum hactenus ex hoc capite perdiderim diem.*

Ita nimirum gestorum magnitudine, & beneficentia perenni implevit Alphonsus, quod pronuntiavit Titus; cui etiam benefacere, fuit & imperare.

Quod illi, hoc & aliis; quibus etiam alios ditare, fuit ditescere.

Ælianus. Ita fuit *Ptolomæo Philadelpho*, Ægyptiorum Regi, qui cùm Amicos magna cum voluptate locupletes faceret, addere & solitus Regium istud: *Melius est ditare, quàm ditescere.* Hoc enim plerumque est & avaritiæ, & sordidæ tenacitatis: illud autem munificentiæ, & liberalitatis.

Maneat ergo, quod hæc *virtus* sit *Regia*.

Ampliùs aliquid dico, etiam Pontificia: si enim profanos decet ea liberalitas, longè magis Deo Divísque sacros, quales Episcopi, & Pontifices: cùm enim patrimonio Christi ferè tantùm sint divites, eo uti debent sibi parcè, profusè in alios.

II. Virtus Pontificia. Et ita usus Alexander Papa hujus nominis V. & animi magnitudine, & liberalitate clarissimus. Hic, ut testis est Onuphrius in ejus vita, sic in omnes munificus fuit, ut vix quicquam sibi, palatioque relinqueret, quod non effunderet alienæ utilitati. Quare liberali joco dictitare id solitus: Se divitem fuisse Episcopum, pauperem Cardinalem, Papam propè mendicum, mendicitate videlicet non sordida; non abjecta: sed magnifica, sed elata, & Dei quodammodo æmula. Et hinc mihi datur in manua altera liberalitatis notio, qua dicitur, & est *Virtus Divina*, ac Deo quodammodo propria, quam in hunc modum prædicat D. Iacobus.

III. Virtus Divina.

Iacob. 1. *Qui dat omnibus affluenter, & nemini improperat.*

Tria hic annotat Apostolus, quæ insignem Dei in mortales Liberalitatem mirè commendant.

Primò quod *det omnibus*, quòd divinæ est munificentiæ, quæ neminem suorum beneficiorum vult esse expertem.

Secundò, *affluenter*, ut fontes omnes beneficentiæ apertos intelligamus: affluunt enim illi, ut refluus Oceanus solet.

Tertiò, quod *nemini improperet*, hoc uno contentus, quod largiatur, quod effundat: ut meritò D. Ambrosius Deum dixerit esse *opulentæ largitatis, nec avarum munerum, nec beneficii parcum, nec gratiæ angustum.* Et certè qui avarus? qui parcus? qui angustus esset is, cujus *natura bonitas*, cujus proprietas beneficentia? 2 Apolog. David.

Sanè Dei hanc esse proprietatem liberè asseruit D. Gregorius Nazianzenus; cùm sic aliquando de illo pronuntiavit: *Nihil esse Deo tam proprium, quàm in omnes esse munificentissimè liberalem.* Orat. 2d.

Et hinc à sponsa in amoris cantico, dicuntur *manus ejus tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis*, vel ut alii; *plenæ Chrysolitis*, vel denique ut Septuaginta, *plenæ tharsis*, hoc est, quæ aurum, & gemmas, id est pretiosissima & clarissima dona effundat in mortalium capita, & hoc quasi ex Divinæ bonitatis, ac beneficentiæ Oceano; hunc enim indicat vox *Tharsis*, quæ in Divinis litteris mare significat. Cant. 5. v. 14.

Quod si liberalitas *virtus* est *Regia*, profectò eam amare, eam sibi familiarem, & domesticam, imò & suam facere debent viri principes, ac Reges, sibique in aurem, & animum insinuare sæpiùs illud Xenophontis: *Regi esse honestius beneficiorum, quàm trophæorum multitudinem relinquere.* Et hoc Hildeberti: *Regiam manum meliùs donativo splendere, quàm sceptro.* Stobæus serm. 46. Epist. 9 in Biblioth. Patrum.

Et jure sanè meritissimo: quot enim Regi sunt beneficia in alios collata: tot etiam sunt trophæa beneficentiæ victricis, & triumphantis caritatis.

Quod si eadem munificentia *virtus* est *Pontificia*; eam amare, eam suis exhibere debent Infulati Patres, ac Pontifices. Denique si & *virtus Divina*, certè eam tam hi, quàm illi ambire debent, & votis omnibus prosequi, & ambabus veluti manibus complecti; & sic miseris *Dii* esse, non natura; sed pia quadam æmulatione Divinitatis, quam & pervidisse, & amasse videtur Plinius ubi hoc extulit: *Deus est juvare mortalem.* quod & declarat græca illa parœmia, quâ dicitur *homo homini Deus*, non natura, ut dixi: sed beneficentia, quæ hominem Deum quasi facit, certè Deo propinquum.

Quæsivit aliquando Plinius, ad quem redeo, quæ via esset ad immortalitatem, & quomodo homines possent in Deorum catalogum referri? & respondit: si de afflictis satagerent benè mereri.

Hac, inquiebat, *ad æternam gloriam via, hac proceres iere Romani, hac nunc cœlesti passu cum liberis suis vadit maximus omnis ævi rector Vespasianus Augustus, fessis rebus subveniens.*

Ubi ista de hoc & illis prætulit, tum etiam producit illud, quod populis in more positum:

Hic est vetustissimus mos referendi benè merentibus gratiam; ut tales Numinibus adscribant. Quibus verbis apertè innuit illud, antiquo id usurpatum more, ut ii Diis adscriberentur, qui in alios liberaliùs beneficia contulissent; quod licet perperam factum sit, & non sine nævo vanæ superstitionis; ostendit tamen ex communi populorum sensu, & voto, beneficos quasi Deos esse.

Et hinc venio ad primam beneficentiæ partem, quam mihi initio propositam volui, pro quâ sit

§. 6.

Prima pars Liberalitatis, aut veriùs illius umbra, petita à profanis Gentilibus, & Turcis erga Deos etiam falsos.

HI licèt in profunda Gentilitatis nocte, errorum tenebris, in eos tamen mirum in modum munifici fuerunt, quos vel Deos credebant, vel Diis adscriptos, vel etiam in aliquas eorum exuvias: quæ propensio licet non sit virtus, est tamen quædam illius umbra, in qua spectari poterit *Alexander Magnus*, & quidem adhuc puer, qui Diis sacrificans, cùm & multum thuris, & frequenter in ignem injiceret, *Leonides*, qui illi erat Pædagogus, hæc ei:

Plutarch. in apophtegmatibus. *Tam sumptuosè, ô fili, sacrifica, cùm regionem thuriferam subjugaris.* Itaque illa potitus, hanc ad eum Epistolam dedit:

Misi tibi thuris & casiæ talenta centum; ne posthac in Deos sis avarus, sciens nos etiam aromatifera potitos regione.

Sed hæc munificentia ut testis magnæ mentis, in fumos abiit: demus alias, quæ vel in auro, argento, & gemmis, vel in profanis fanis elucent. In illis, etiam hoc quo vivimus ævo, eminere visi sunt Turcæ. Ab his exempla petere placet, vel ut Principibus Christianis stimulos addam, ut & ipsi, in sacra Deo Divisque templa pii, sancti, & liberales sint: vel, si secùs parci, & sordidi; pudore suffundam.

Quà longè, latéque patet Turcicum Imperium, patet ea nefanda superstitio, & immanes substructiones, quas Turcæ *mosqueas* appellant, eæ & sua mole spectabiles, & cultu, & multitudine propè supra fidem.

Itiner. Radzevilii. In sola *Cayro*, Ægypti hodie Metropoli: sexies mille supra octingentas, eæque turribus insignes numerantur.

In urbe *Fessa* plures septingentis, quarum quinquaginta superbè extructæ. Earum princeps, *Caramnem* dicta, nongenus lampadibus collucet, & (si nostri ævi historico fit fides) ducentis aureis in dies singulos dives est. Ecce quæ profusio in *Mosqueas* illas: at longè maxima in eam, quæ *Meccana* dicitur, quæ teterrimo Pseudopropheta *Mahometis* tumulo, atque exuviis servandis erecta. In ea sacellum visitur interius, supernè totum auro collucens, latera verò hinc & inde attalico peristromate obteguntur, è laqueari lampades pendent propè innumeræ, & quidem ingentis omninò molis, ac ponderis. Est qui recenseat argenteas ad tria millia; atque ex auro solido, sex supra sexaginta, præter candelabra auro argentóque fusa, quæ uti & lampades, diu noctúque collucent exuviis ac sepulchro impii *Mahometis*; luxu prorsus immani, atque damnando; qui tamen arguit multis in locis Christianorum parsimoniam ac tenacitatem, quâ fit, ut neque Sanctorum reliquiis, neque (quod deplorandum magis) ipsi Venerabili Eucharistiæ Sacramento, vel una luceat, ardeátque lampas.

Sed ne longiùs: à Turcica illa superstitione transeamus ad Indicam, & è multis, quæ de illa dici possent, pauca proferamus.

Petrus du Iarric l. 6. Histor. Ind. c. 10. In India Orientali Rex *Perca*, sibi suisque exerexerat idola nongenta, quibus diebus omninò singulis cultum aliquem exhibebat; additis etiam ad singula denariis: locum porrò illum, quo claudebantur idola illa, subintrabat propè ad solis ortum, hora scilicet sexta matutina; & in profano illo impióque ritu stabat ad duodecimam meridianam, id est sex continenter horas; & hoc Rex ætate juvenis, regiis curis ac negotiis implicitus, quibus nec vacabat ipse eo toto tempore, nec nullum ad colloquium admittebat, quidquid demum occurrisset.

Et hanc superstitionem vidit stupuitque nostra hæc ætas; Anno scilicet hujus sæculi quinto. Ecce quis in Idola cultus. Videamus quis etiam in reliquias profanas licet, & nefastas.

In *Ceilano Regno* erectum ab incolis fanum, & mole, & opere visendum, atque ejusmodi, quale ha- *Hist. Ind.* ctenus non tulerat India. *Padogem* vocabant. In eo colebatur *Dens Simii candidi* auro inclusus, & gemmis nitens. Cultus autem illius *Dentis* adeò invaluerat, ut illius adorandi causâ, à quingentis circumquaque milliaribus ingens numero peregrini concurrerent: quæ insana superstitio, non tantùm rudis abjectæque plebeculæ animos occupârat: sed (quod mireris, ac damnes) etiam Principum, etiam Regum corda dementârat; ut ex iis nemo ferè unus esset, qui non quot annis legatum aliquem eò destinaret, religionis ergo (veriùs superstitionis atque insaniæ) ea porrò in eo erat posita, ut *Dentis* illius imaginem ceræ impressam, magnóque sumptu emptam domum reportarent. Ecce quo prolabitur cæca gentilitas, ecce quo misellos rapit improbus dæmon; ecce ut illudit impiè velut emissa de stygé simia. At non diu illusit. Venit enim *Deus* ille unà cum suo fano in potestatem Lusitanorum, non sine immani luctu doloréque Indorum, & Dynastarum, & Principum; qui *Dentem* illum quà precibus, quà minis, quà etiam oblato septingentorum millium aureorum litro repetierunt: adeò pretiosæ illis erant profanæ illæ impiæque Numinis umbræ, atq; exuviæ, quas tamen nec prece, nec pretio redimi passi sunt Lusitani, ne Indis illis, cæcæque gentilitati, aut materia redderetur superstitionis, aut idololatriæ occasio ad posteros transmitteretur.

Hic pedem, animúmque sistant nostri temporis hæretici, atque à paganis discant, quis sacratioribus Sanctorum reliquiis, atque exuviis honor, quis cultus impendi possit, ac debeat; & quàm religiosè, quàm piè in Dei Divorumque templa impendatur, & Occidenos aurum, & Orientis gemmæ.

Neque de his, & illo jactitent antiquum illud, ac damnandum proditoris Iudæ: *Vt quid perditio hæc?* Ista de unguento in Christi pedes à Magdalena effuso infamis, & avarus proditor, quæ etiam modò Calvinistæ, cùm vident pism illam in templa sacrorum vasorum profusionem.

Ante bella Bohemica, & infandam illam à Ferdinando II. illius Regni defectionem, fortè Monachium venerat *Fridericus*, Palatinus Rheni; qui à Serenissimo *Maximiliano*, Bavariæ duce, eductus ad visendam Collegii ac templi nostri fabricam, à Serenissimo Duce *Wilhelmo*, parente utique suo, regio planè sumptu exstructam. Ut in ea vidit candelabra argentea ingentis molis ac ponderis, lipsanothecas, aliáque anathemata, monumenta utique Bavaricæ in Deum; Divósque pietatis ac munificentiæ; ea aspiciens oculis minùs æquis, & animo iniquiore, sic ad Maximilianum: *Vt quid perditio hæc?* Cui ille non minùs scitè, quàm piè: *Domine cognate, ista sunt verba Iuda.* Digna Maximiliano, digna Bavarico sanguine responsio, ad quam obstupuit Fridericus, & altùm exinde siluit.

§. 3.

Prima pars Liberalitatis Christianorum in Ecclesiam, & sacras ædes, & inde earundē opulentia.

HAnc dum non ferunt hæretici, nos reduci volunt adipsas nascentis Ecclesiæ cunas, & quidem pauperes illas; uti & pauperculus etiam earum pastor: Petrum intelligo, Apostolorum & Pontificum principem, qui ut piscator fuerat, sic & pauper esse, & videri deinceps voluit; utpote viliore lacerna tectus, & propè mendicato vitam sustinens.

Et iste Hæreticorum, auream illam Ecclesiæ Romanæ opulentiam impugnantium, Achilles est, cui favet & vetus illa calumnis; Episcopos olim aureos, pedo usos ligneo; modò verò ligneos, pedo

potiri

potiri aureo. Cui non absimile illud, quod regio joco, Episcopo Larmutensi objecisse dicitur Ludovicus II. Galliæ Rex. Videtur illum portari mulâ bullis aureis illustri: & sic ad eum.

Olim Episcopi, vel asinis insidebant, vel pedes incedebant. Gui Episcopus: *Et olim Reges pascebant oves: distingue tempora, concordabis & jura.*

Et certè distinguenda omninò tempora: ut enim in hominum vitâ alia infantiæ, alia pueritiæ, alia adolescentiæ, & virilis ætatis est ratio; alia & senectæ: sic & in Ecclesiâ. Demus illius quasi infantiæ consonam fuisse paupertatem, cùm & candidi Christianorum mores, & prima vigeret innocentia: at cùm hæc elanguit, cùm & illi jam lapsu temporum detriti, atque in pejus mutati, ab externis illis fortunæ opumque phaleris, & ipsi Ecclesiæ, & ejus Præsulibus authoritas & gratia conciliari debuit, quæ jam à virtute non potest. Quamquam nec illud tibi concedo, adeò pauperem sub initia sui fuisse Ecclesiam.

Quis nesciat in ipsis Ecclesiæ Incunabulis, cùm fideles omnes sua abjicerent ad Apostolorum pedes, ingentes inde collectos fuisse thesauros, qui in communes usus cederent.

Quia ignoret eò loci, ac temporis Imperatores (veriùs tyrannos) iis ipsis thesauris avidè inhiasse: & inde Levitam Laurentium à *Valeriano* & craticulæ superpositum, & lento igne tostum, ut thesauros illos proderet. Certè si exigua in illis fuisset pecuniola, non adeò exarsisset barbara illa & insolens ejus ponundi cupido. Igitur & summa in iis vis auri, argentique fuit. Et profectò summam fuisse probat inter alia, ea D. Cypriani Epistola ad Episcopos Numidiæ, in quâ scribit se ad illos transmittere centum millia sestertium, quibus captivi redimerentur.

Ad illam, quæ privatorum fuit in Ecclesiam beneficentia, ea jam undequaque per orbem diffusa; accessit insignis Principum, Regum, Cæsarum in eandem munificentia, quos sacros beneficentiæ fontes nec sistere, nec intercludere debuit provida mater Ecclesia; sed potiùs aperto sinu & admittere, & retinere, futuros utique præsidio, vel adversus insolentiores Barbarorum atque Turcarum incursiones atque impetus (ut videmus etiam hodie sub Alexandro VII. Pont. Opt. Max. quem Deus Ecclesiæ suæ diu sospitem velit) & vidimus aliquando sub Alexandro hujus nominis III. quem Imperator *Fridericus Barbarossa* adversis armis impetiit, & quem deinde partim Venetorum copiis, partim etiam suis profligavit, atque ad osculum pedum abjectum vidit, in quo & illud ad Pontificiam in eo majestatem solemne fuit; quod cùm sacris pedibus osculum figeret, Pontifex altero pede collum illi apprimens, ac terens, hoc velut oraculum fuderit: *Super aspidem, & Basiliscum ambulabis, conculcabis Leonem, & draconem.* Cui cùm Imperator, flecti, terque impatiena dixisset: *Non tibi, sed Petro.* Subintulit Pontifex: *Et mihi, & Petro.*

Dixit, & truces Imperatoris iras, impetusque fregit: non fregisset autem nisi præsidio fuisset ea, quam dixi, Ecclesiæ opulentia.

Quod illi: hoc deinde rebellibus filiis, etiam Præsulibus ac Pastoribus, quos subinde & ab officio, & à fide abire contingit. E multis unum duntaxat producam, ne calamum explicare videar in tam infando & ferali argumento.

Vidit aliquando *Moguntia* Archiepiscopum suum, nomine *Christianum*: re autem ipsa deinde Apostatam, hæreticum, & Sanctæ Sedi, Imperioque rebellem.

Hic vino languidus, debilitatus stupria, primò voce, & lingua eructare cœpit bonorum cædes, & ipsa Germaniæ totius incendia; quæ deinde longè latèque spatsit, collectis copiis, ex senibus desperatis, ex agresti luxuria, ex rusticis decoctoribus, ex monachis decucullatis, quibus omnibus pro symbolo adjecta in vexillis hæc epigraphe: *Libertas.*

Cum hia copiis, & immani hæreticorum colluvie Bolonjam petiit, impugnavit, expugnavitque, ac deinde sacram ædem ingressus, ut erat galea tectus, sacrilego ausu, inauditáque à sæculis impietate, *Missam* cantare præsumpsit, cui accinebant *trecenti monachi*, & ipsi galeati.

Missæ Introitus fuit: *Gaudeamus omnes in Dominô, diem festum celebrantes.* Epistola: *Sancti per fidem vicerunt regna.* Versus: *Dextera tua Domine fecit virtutem, alleluia.* Evangelium: *Cum audieritis prælia.*

Sic impiè in sacris ludere, & scripturis abuti: hos perditæ mentis æstus, & hærentis furoris impetus ut audiit Romanus Pontifex, non illicò anathematis fulmine feriendum ratus, imponenti malo levia primùm fomenta, & medicamenta adhibuit, dedítque litteras amoris, & paternæ benevolentiæ plenas, quarum hæc fuit inscriptio:

Christianissimo Christiano, Sedis Apostolicæ Legato, Imperialis aulæ Cancellario, Romanæ Ecclesiæ filio, Paschalis Papa, servus servorum Dei

Flectere debuerat, atque emollire feroces animos ea summi Pontificis humanitas, atque indulgentia; sed acuit magis, atque efferavit. Ut si luculento igni, vastóque incendio modicum aquæ suffuderis, vires inde sumit insultans flamma: sic & his litteris, velut affusa quadam Romanæ benevolentiæ lympha, & majores animos assumpsit, & ferociores: indéque in arma, cædes, atque incendia prorupit; atque instar torrenus ruptis veluti compagibus sese effudit, & effudisset magis, nisi illum stitisset, & Cæsaris, ac Principum Germanorum arma, junctáque simul Pontificis authoritas, atque opulentia: adeò opportuna reprimendis, seu rebellium, seu etiam Apostatarum impiis conatibus. Sed ne longiùs: neque enim hîc controversiam instituo de opulentia Ecclesiæ, fueritne ea conveniens, necne; hanc aliquando fusiùs agitavi Duaci in *Quæstionibus Quodlibeticis*, cùm iis præsiderem, Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino D. *Gaspare Nemio*, hodie Cameracensi Archiepiscopo, tum illius Almæ Universitatis Rectore magnifico, & in iisdem Quæstionibus etiam Oratore, Anno hujus sæculi 1627. Non, inquam, illud ago in præsentia; sed hoc tantùm, quod mei est instituti, quæ Christianorum in Ecclesiam, & sacras ædes munificentia, & quæ exinde etiam earundem opulentia, contra quam pugnant, & more suo, debacchantur hæretici, quorum hoc etiam fuit commentum.

Eò loci, ac temporis quo *Constantinus*, & nomine, & re etiam ipsa *Magnus*, Romam, altásque adjacentes oras S. Silvestro Pont. Max. permisit, fingunt illi auditam hanc è Cœlo vocem:

Hodie seminatum est venenum aspidum in Ecclesia Dei.

Ridiculum sanè commentum, reponendum inter aniles fabulas, à vacuo cerebello, vel in Lutheri Triclinis, vel in Calvini officina confictum, quasi & turpe sit, & noxium Ecclesiæ Præsulibus, & fundos, & reditus ascribi. Certè & ratio boni communis id exigit, & probat natura, & omnium propè nationum consensio; in qua ne Christianos tantùm producam, unum è multis, eumque Ethnicum, in medium affeiam.

Erit in *Dayri*, Japonum Imperator, qui Bonziis suis addixit tredecim valles, longo sanè tractu diffusas, ipso situ amœnissimas, & soli, Cœlique genio, atque aspectu fœcundas, atque amabiles, quibus insuper addidit in reditus annuos ducenta aureorum millia, & præterea etiam oppida duo, quorum incolæ teneantur diebus singulis deferre *Bonziis* cibos omnes, etiam coctos, & probè conditos.

In iis porrò vallibus sumptu publico erecta Idolorum fana ad tria millia octingenta, & tot etiam *Bonziorum* cœnobia.

Ac ne putes ejusmodi profana fana situ, & squallore esse horrida (qualia fermè amant nostri temporis hæretici) in uno ex illis in ara principe visitur *Idolum* prægrande lamina tectum aurea. habet illud tria capita, brachia verò triginta, totidémque manus.

Hoc idolum ambiunt mille quingenti colossi, in quibus eminent tot minorum idolorum statuæ hominis forma & magnitudine, omnes aurea lamina tectæ, & gemmis etiam illustres. Et hæc sunt Ethnicæ superstitionis ac munificentiæ prodigia, quibus simile nihil habet Christianus orbis; habet tamen quod in iis miretur, & quod in Deum ac Superos pius imitetur, & quibus, si non paria, at saltem non multò inferiora concedi velit: Et verò jam concessit Christiana in Deum pietas.

Ne omnes consecter (quod longum foret, & mihi adynaton) stylum sistam in Augusto Cæsare, *Constantino Magno.* Vix è sacro baptismi fonte exierat, cùm in uberes beneficentiæ fontes erupit, & fontem illum, qui corpori animóque eluendo serviverat, Cæsarea munificêtia ornavit, ditavit, beavitque.

E Porphyretico lapide vas ingens fuit, quod intrinsecus argento purissimo vestivit eo pondere, quod libras argenti caperet ad tria & ampliùs millia, in fontis medio assurgebat columna Porphyretica, quæ phialam sustinebat ex auro purissimo librarum quinquaginta, in ea collucebat lampas balsamo gravida, & olens, quæ sacrum ignem alebat. In fontis labro visebatur Agnus aquam è vase excipiens, atque effundens, isque è solido auro librarum triginta. Ad agni dexteram conspicuus erat Salvator noster è puro argento, librarum centum septuaginta. Ad agni lævam eminebat S. Ioannes Baptista, & ipse ex argento factus, pondo librarum centum; hinc & inde latera stipabant, lympháque ubere cornu fundebant, cervi septem, & ipsi argento fusi, singuli octingentia libris graves, quibus accedebat Thimiameterium ex auro solido, pondere librarum decem, cui lucem ac splendorem addebant gemmæ majores quadraginta duæ, omnes ex ultimo Oriente petitæ.

Baron. Anno 325.

Et hæc tua munificentia fuit Auguste Cæsar, hæc tua pietas, & in sacra profusio, quam amabit, commendabítque posteritas omnis.

Mitto alios Europæ Principes, ac Reges, qui & ipsi in Ecclesiam mirè profusi. Et quidem è Gallia Carolos, Dagobertos. Ex Hispania Alfonsos, Ramiros, Petros, è quibus hic Aragoniæ Regnum Pontifici Romano vectigale fecit. Taceo ex Hungaria Stephanos, Ladislaos, Ludovicos, quorum adeò effusa liberalitas fuit, ut tertia Hungariæ pars Ecclesiæ cesserit.

Præterea inclytos Angliæ Reges, è quibus *Inna*, Rex pientissimus, ac munificentissimus, suum ipse Regnum Sanctæ Sedi Romanæ tributarium fecit, sancivitque ut domus singulæ amplissimo regno sparsæ, D. Petro quot annis denarium argenteum penderent, vel in arrham obligatæ illi fidei, vel in sacræ servituris pensum, ac veluti Anatbema.

Duravit ea Tributi ratio ab anno Domini septingentesimo quadragesimo, ad annum millesimum quingentesimum trigesimum tertium, quo & tributum pendi vetuit *Henricus Octavus*, & Ecclesiæ jugum excussit, & templa ac cœnobia spoliavit, vastavit, incendit, ea strage atque amentia, ut unico tantùm anno dicantur arsisse decem templorum ac cœnobiorum millia, quæ Majores illius avita pietate, ac regia munificentia erexerant, adeò ab illis degener ipse, degeneres & posteri; quos utinam benigniùs aliquando Cœlum aspiciat, & Ecclesiæ Romanæ, ejúsque capiti, D. Petro, ac successoribus reddat. Et certè quidni reddat omni jure debitum, & humano, & Divino.

Alredus Abbas Cisterciensis, qui vixit anno Domini 1164. in vita S. Eduardi, Angliæ Regis, scribit vastata à Dania Anglia, & Regia stirpe propè extincta, cùm jam ruinæ immineret suæ, Episcopum unum aliquem, pro eâ Deum impensiùs orasse: eique apparuisse S. Petrum, Apostolorum Principem, qui spopondit nasciturum Eduardum Regem, qui istis omnibus malis, & modum, & finem poneret, & hanc insuper causam addidisse: *Regnum Anglorum esse Christi Regnum, & suum.* Et tale deinde fuit sub Eduardo Angliæ Rege, utinam & aliquando sit sub *Carolo II.* quem Deus terris diu sospitem velit, & inde Cœlis etiam beatum.

§. 4.

Secunda pars Liberalitatis in Patriam, Amicos tenuioru fortuna, viros litteratos, & artifices peritiores, vel denique in non petentes & promiscuè in omnes.

IN Liberalitate censeo servandum imprimis illud, quod de seipso Seneca:

Quidquid habebo, nec sordidè custodiam, nec prodigè spargam. Nihil magis possidere me credam, quàm benè ta vitæ. donata. Non numero, nec pondere beneficia, nec ulla, nisi accipientis æstimatione pendam. Nunquam id mihi multum erit, quod dignus accipiet. *Lib. de beata vita. c. 20.*

Hæc Romanus Sapiens; & rectè. Sordidè enim custodire quæ habueris, est avaritiæ, & tenacitatis; prodigè autem spargere, est profusionis: & hæc & illa extrema sunt, adeóque vitiosa. Media ibit virtus media & liberalitas, quæ benè donata, non amissa credet; at servata: & beneficia non numero, non pondere æstimabit; sed accipientis merito, quod nunquam multum esse sentiet, qui donaverit: sed potiùs parum, ut qui beneficium non ea se ponderet, sed ex eo, qui acceperit.

His ita ex naturæ lege, & rationis placito constitutis, descendo ad alia atque alia genera liberalitatis, quæ ut à me hic tractatur, Virtus est, & quidem.

I. Primò ea, quæ in *patriam* est: ut enim illi debetur amor, & pietas, sic & munificentia, cùm eam & hæc, & ille exegerit, puta, ut servetur illa. *In patriam.*

Digna melioribus ceris ea Atheniensium Matronarum, ac Virginum in patriam beneficentia, bellum erat cum Romanis, & quidem acre, quà terra, quà etiam mari: deerant rudentes, quibus instructæ naves in altum prodirent.

Quid illæ? crines suos ultrò obtulêre, nobile spolium capitis, quia illius etiam ornamentum, quod sanè illis & auro, & gemmis pretiosius; quantum tamen illud erat omne, concessit patriæ bono, atque civium saluti, liberalitatis genere à sæculis inaudito, quod scilicet invenit & ingeniosa necessitas, & singularis in Patriam pietas: cui non multum absimilis est ea, quam subjicio, & quam nostra vidit, & amavit ætas.

Primus Proregis imperio Indiam obtinebat *Ioannes Castrius*, cùm ecce actum de bellica expeditione, pro retinenda *Diensi Arce*, utpote quæ plurimum faceret ad rei Lusitanicæ bonum, & belli momentum: sed, ô grande malum! pecunia deerat, adeóque belli nervus. Quid igitur Matronæ Goanæ? omnes datis gemmis annulisque ita juverunt: ut se non modò mundum muliebrem omnem collaturas dicerent; verùm oppigneratis, & venditis etiam filiis, si opus foret, argentum inde conflaturas se sanctè affirmarent. Uteretur ipse, ut è Republica esse existimaret. Nimirum se filios Reipublicæ, non sibi genuisse intelligebant: ea erat in patriam pietas, ea quoque munificentia.

Venio

II. In Amicos indigentes. Venio ad aliam, quæ est in *amicos*, quos vel fortuna, vel adversus aliquis casus, vel ipsa malevolorum invidia de suo gradu dejecerit, atque ad paupertatis angustias redegerit: in eos liberalem esse, Virtutis est; aliàs in amicos sua profundere, non tam virtutis est, quàm naturæ, quæ etiam vel maximè in sanguinem propinquum inclinat, non sine aliquo nævo.

In Amicos primæ sortis beneficus fuit inprimis *Arcesilaus*. Is amico pauperi, & paupertatem suam dissimulanti, ægro autem, & ne hoc quidem confitenti deesse sibi sumptum ad necessarios usus, cùm clam succurrendum judicasset, pulvino ejus ignorantis sacculum subjecit, ut homo inutiliter verecundus, quod desiderabat inveniret potiùs, quàm acciperet. Et hoc est animi benefici, ac liberalis: quod disertè ostendit Seneca, qui Arcesilaum secum ipse colloquentem inducit.

De Benefic. c. 10. *Quid ergò? ille nesciet à quo acceperit? primum nesciat, si hoc ipsum beneficii pars est: deinde multa alia faciam, multa tribuam, per quæ intelliget & illius authorem. Denique ille nesciet accepisse se. Ego sciam me dedisse. Parum est, inquis, parum, si fœnerare cogitas; sed si dare, quo genere accipienti maximè profuturum erit, dabis, contentus eris te teste.* Cujus rationem subjicit, quia *alioquin non benefacere delectat: sed videri benefecisse.*

Id ubi dixit, tum addit, quod ipsa beneficii lex, & natura exigit, & quæ liberali ac benefico debet esse in oculis, primisque votis.

Hæc beneficii inter duos lex est; alter statim oblivisci debet dati; alter accepti nunquam. Quod declarat & ratione, & exemplo.

Lacerat, inquit, *animum, & premit frequens meritorum commemoratio. Libet exclamare, quod ille triumvirali proscriptione servatus à quodam Cæsaris amico, exclamavit, cùm superbiam ejus ferre non posset. Redde me Cæsari. Quousque dices? ego te servavi, ego te eripui morti?*

Id ubi exempli retulit, tum dignam cedro sententiam profert:

Qui dedit beneficium, taceat: narret, qui accepit; hoc enim & illud postulat ipsa beneficii natura. Sed de hac satis.

III. In litteratos. Descendo ad aliam munificentiæ partem, quæ sese effundit in Litteratos, & iis animos facit ad politioris litteraturæ studia, aut alia altioris disciplinæ.

Erga primi generis homines sese explicuit *Sebastiani* Lusitanorum Regis eximia Liberalitas,

Ioanni Barrio Historiæ Lusitanicæ Conditori, tria aureorum millia annuè donavit; potestatemque fecit tantum aromatum ex India privato nomine coëmendi, quantum ad quatuor millium summam conficiendam satis esset.

Ad hæc suos inter nobiles adlegit, menstruis bis mille *maravedinis*, veteri Lusitanorum computatione, ejus Viduæ quinquaginta millia: atque ad filiæ dotem expediendam, unius navis in Indiam solventis præfecturam attribuit, quæ solet esse quæstuosissima. Et hæc *Sebastiani* in virum apprimè litteratum munificentia.

Major profusio Christianissimi Regis *Ludovici*, hujus nominis XI. Huic erat doctor medicus Iacobus Cortier, qui illius animum ita occupârat, ut sibi persuaderet ab eo & sanitatem, & vitam suam penitùs dependere; & ita quidem ut illius beneficio, artéque viveret: aliàs brevi moriturus.

Ea persuasio, quæ Regis animum prorsus invaserat, fecit, ut ei in singulos menses decem aureorum millia pro stipendio pendi jusserit ex ærario regio; rara, & parum sana profusione.

IV. In Artifices. Quid facias? subinde etiam magnæ mentes non tam veritate ducuntur, quàm opinione; cui plus æquo concedunt. Et hæc de illa in viros eruditos munificentia: delabor ad aliam, quæ est in *artifices*, qui cæteris ea in arte eminere videntur.

In eos Carolus V. Imperator Augustus, licet bellis continuis ærarium exhaurientibus; liberalitatem & in aliis amavit, & ipse exercuit.

Ut reliqua, & fortè majora dissimulem, *Titianum* pictorem, quo nemo illa ætate, spirantia Heroum & Principum ora meliùs ad vivum expressit, quoties se pingeret (nam sæpiùs fecisse legimus) tones aureis mille donavit, ac demum attributis annuis reditibus, in equestrem ordinem adlegit, ut scirent omnes Principum liberalitatem arte non vinci.

V. In non petentes. Addo & aliud hac in parte munificentiæ genus. Exhibetur illud etiam non petenti, quod quandoque verecundiæ est, & ingenui ruboris: uti è contrario petenti negatur, quia subinde, & sæpiùs est impudentiæ, & effrontis animi: quod & censuit, & facto probavit *Archelaus*. Ab hoc convivium cum familiaribus celebranti, cùm nescio quis improbus homo, poculum aureum sibi dari petiisset, illicò jussit puerum dare illud *Euripidi*: quod cùm miraretur, & damnaret ille; subjecit Archelaus: *Tu quidem vix dignus es, qui petas: sed ille, ut etiam non petens, accipiat.* Plutarch. in Apophthegm.

VI Promiscuè in omnes. Et hæc munificentia magni est atque ingentis animi; majoris illud quod subjicio, in omnes effundi, neminémque à se vacuum abire. Et ea fuit *Iuliani Cæsarini Cardinalis*, qui parcus domi, atque in se durus, in alios tantùm non prodigus, certè benignus in omnes, de quo ipsius œconomum dixisse ferunt amico;

Enimverò si Dominum meum absque pallio, ac toga purpurea prodeuntem videris, tu quidem mirari noli; quæcumque enim domi sunt, petentibus donat. Adeò effusa in eo Liberalitas.

§. 5.

Tertia pars Liberalitatis in hospites, ac peregrinos.

HÆc duo jungi placuit, quia in hos, & illos sese dividit pia munificentia; uti & charitas illius veluti parens; est enim munificentia veluti fœtus quidam Christianæ charitatis, & quidam nobilissimus.

Igitur ea primò hospites excipit, atque amplectitur, iisque & tectum præbet, & quæ ad victum sunt necessaria, imò & commoda; mensa quâ potest lautiore fovet, ac recreat, quod est liberalitatis, quam & amat terra, ac suspicit: & Cœlum ipsum aspicit, ac probat, etiam sæpiùs miraculo.

Ad *Alferium*, Abbatem Cavensem, venerant hospites septem; sed ô malum paupertas! in religioso penu non erant nisi ova quinque: quid hæc inter septem? ea penuria bonum Abbatem sollicitum habuit, atque ad Deum supplicem, qui & supplici adfuit, atque ad ejus preces, ac vota; ea multiplicavit in septem, ut singula singulis cederent. Adeò hospitalitati indulgens Numen. Surius in ejus vita. c. 6.

Quod illi: hoc & *D. Guilielmo* Abbati, cui eadem Dei providentia annonam auxit; frumentum enim, ac vinum sic accrevit, ut quò plus caperent, plus haurirent; plus esset quod & caperent & promerent; adeò Superis cara atque amabilis hospitalitas, quam & commendabit illud, quod subjicio.

S. Brigida Virgo peregrina, fortè deflexit ad virginem religiosam, cui cùm nihil aliud suppeteret, quod frugali mensæ apponeret; vitulum occidit, & partem illius assam suæ hospiti apposuit. Id ubi orto jam sole rescivit *Brigida*, Deo supplex accidit, & vitulum integrum ac vivum restituit, ut hospitalitatem illam etiam miraculo compensaret, acceptúmque redderet etiam cum fœnore. Et verò sic reddidit, cùm reddidit pinguiorem. Crederes Cœlum capi, ac delectari eâ hospitalitatis beneficentiâ: nec Cœlum tantum, sed & maria: promunt illa, quod profundo sinu claudunt, atque in continentem effundunt. Bollandus 1 Feb in ejus vita. c. 10.

Ad S. *Lucam Iuniorem*, cognomento sui ævi *Taumaturgum*, Romà advenerant monachi duo, hospites quidem grati; sed in paupere & vacua cella nihil erat, quod illis cederet: & hinc dolor, hinc gemitus, & piæ apud Superos querelæ, quibus dum plusculum datur, ad vicinum maris littus consident, & purum illud, ac renidens à sole elementum contuentur, oculósque pascunt jucundo spectaculo, & alternis fluctuum vorticibus; cùm ecce è mari exilit ingens piscis, & pinnia, ceu alis quibusdam, subvectus in aëra, ad monachos quasi advolat, atque ad eorum pedes accidit, palpitans, ac subsiliens, atque ad opportunum epulum invitans. Crederes etiam maria, etiam mutos pisces hospitalitatem & prædicare, & loqui, & illi quà possunt etiam inservire.

7. Feb. in ejus vita cap. 3.

Et certè quidni inserviant? cùm & ipsi Angeli, supremæ illæ Cœlorum Intelligentiæ, imò & Christus, & Deus ipse eam amet, atque approbet; imò quod mirere magis, à pusillis mortalibus excipi gaudeat ut hospes, & subinde ad eam charitatis scenam peregrini personam induat. De Angelis quidem extant apud Authores probatæ fidei luculenta testimonia. E multis unum produco ex S. Antonino, qui sic de *S. Iuliano, hospitatore*.

Hic aliquando dum inter venandum cervum insequitur, & propè assequitur, audit ex illo: *Quid me insequeris, qui patris & matris tuæ occisor eris?*

Attonitus *Iulianus*, & ne eò veniret sceleris, atque immanitatis, procul abiit à Patria in exteras regiones, ubi & Principem invenit, & sub illo stipendia fecit, ac deinde *Castellanam*, virginem nobilem in uxorem accepit, exul à patria, exul à parentibus, qui dum fortè filium per avias ditiones quæritant, incidunt in ejus uxorem *Castellanam*, quæ ut didicit esse *Iuliani* conjugis sui parentes, eos benignè ac liberaliter excepit; imò & lectulum suum illis concessit, dum interea de more ad Ecclesiam pergeret. Aberat fortè *Iulianus*, cùm domum regressus, comperit jacentes suo in lectulo patentes; ratúsque conjugem suam illic esse cum adultero, ut erat militaris ac ferocis animi, utrumque stricto pugione confodit, séque domo eripuit; abeunti occurrit uxor *Castellana*, à quâ dum attonitus quærit, ecquinam ergò suo jacerent in lectulo? intelligit suos esse parentes, quos illa exceperat hospitio, & suomet in lectulo.

Hic recurrit memoria auditæ quondam à cervo inter venandum illius vocis, imò & vaticinii; recurrit & prænuntiatum scelus, ac parricidium, in quod licet inscius & incautus inciderat. Quid igitur animi? quid consilii? quid remedii tanto & tam horrendo in facinore? occurrit illud, si ad fluminis rapidissimi oram hospitale erigeret, & illic peregrinos transmitteret, exciperétque hospitio, ratus ea pœnitentia, eo labore, ac de fatigatione quotidiana; iis & hospitalitatis officiis placari posse Superos, iratúmque Numen.

Et verò placati illi, placatum & hoc ea charitate, atque in peregrinos beneficentia, qua deinde & usus è Cœlis Angelus. Hic, ut antè insinuavi, paupérculi personam assumpsit, atque è ripa ulteriore *Iulianum* inclamavit intempestate nocte, sub Jove frigido, & quasi à gelu constrictus totus. Adfoit illicò *Iulianus*, de more transvexit, atque in humeros sublatum, & igne ciboque recreatum, in suum ipsemet collocavit lectulum. In hoc tantisper jacuit, qui languidus, qui infirmus, qui leprosus apparuerat: at mox, quam ad tempus induerat personam, sensim exuit; nam & rubere illi facies, & nitere, & collucere tota; imò & de strato in quo jacuerat, attolli, atque in æthera conscendere visus; priùs tamen & illud, ad tam benignum, ad tam liberalem hospitatorem auditus dicere:

Iuliane, è Cœli Regia me demisit Deus, ut & gratam illi acceptámque pœnitentiam tuam indicarem, & remissum etiam scelus. Dies crastina, & te, & castellanam conjugem, pœnitentia tua consortem, Superis, & nobis junget.

29. Ian.

Dixit, & loqui, & videri desiit. Hic paucis te sisto; Mi Lector, audisti *Iulianum* gemini parricidii reum, audisti & pœnitentem, & à commissio scelere, Deo indulgente, liberum; audisti & Cœlis additum: at unde & hoc, & illa? utique ab hospitalitate, quam in peregrinos exercuit: ab hac, & benignior à Superis indulgentia, & beatitudo: & hanc & illam amas, atque ambis? ama simul, & ambi in hospites, ac peregrinos beneficentiam. Et certè quidni ames, atque ambias, cùm in ejus partem venire gestiant ipsi Angeli? imò & Christus ipse. Excipe quid actum cum *Iuliano* altero. Is erit *Iulianus*, Episcopus Conchensis.

Hic admittere solitus & hospites, & peregrinos, & ita mensam suis ipse manibus sternere. Ex illis aliquando cùm unum conspexisset vultu sanè liberali, sed pannosum totum, ac lacerum, ratúsque è lautiore fortuna, adverso aliquo casu, aut hostium malevolentia, in eas angustias esse collapsum; ex eóque quæsiisset, ecquisnam esset? quade patria? quibus de majoribus? ecce subitò advertit è peregrini vultu eminere, emicaréque radios Solis æmulos, tum etiam hæc ex illo audiit: *Iuliane, mihi in paucis amice, gratias tibi habeo, quòd & meos, & me hospitem ac peregrinum exceperis, ac sustentaveris; proeo, Cœlum tibi merces, & Deus ipse, æternaq; beatitas.*

28. Ian. in ejus vita c. 2.

Dixit, & conspici desiit; ecce ut capitur ea hospitalitate Christus. Audire vis, ut etiam ipse Deus? Ad Abrahami tempora animo, & cogitatione regredere. Excepit ille tres hospites, & in illis sanctissimam Triadem, de quâ sic Divus Augustinus:

Ecce ad humanam mensam cœlestis sublimitas recumbebat, cibus capitur, prensitatur, & contubernalis colloquio inter hominem & Deum familiaria verba miscentur.

Serm. 56. de Tempore.

Hæc ubi dixit de illa Abrahami hospitalitate: tum datum illi Cœlo judice præmium explicat, & sic inquit:

Et quia apud Deum infructuosa hospitalitas esse non potest; statim pretium mercedis accepit. Datur filius seni, datur posteritas desperanti.

Ulli ea sic extulit, tum conversa ad suos oratione. *Videte*, inquit, *fratres, quàm ferventi animo hospites excipere debeatis. Ecce ipse Abraham currit, uxor festinat, puer accelerat, nullus est piger in domo sapientis*, scilicet pigritiam omnem, omnem tarditatem excussit, pronus in hospites amor, ac præceps beneficentia, pro qua laborant omnes, otiatur nemo. Et certè quis otietur, qui intelliget sibi Deum adesse in hospite?

Serm. 70.

Et ita intellexit aliquando *Ludovicus Blosius*, Abbas Letiensis, vir notus ab illustri prosapia, notior à calamo, & doctis ingenii monumentis, notissimus à virtute, rebúsque præclarè gestis. Aliquantulo tempore hospitibus domus ejus, & mensa caruerat, cùm sic ad unum ex convictualibus famulis.

Quid hoc est Anselme? (id ei nomen erat) *an nostri obliviscitur Deus? an irascitur, qui nos tanto tempore in hospitibus non invisit?* Rebatur nimirum pius Præsul, Deum esse, Deum residere in hospitibus; nec sanè aberrabat: Deus enim ex vero in illis est, atque in illis excipitur, sic enim disertè D. Augustinus:

Bollandus 6. Ian. in ejus vita. c. 22.

Hospitem habes Deum, hospitium acceptum fac hospiti tuo. Ubi porrò feceris, audies ex illo in extremo judicii die. *Hospes fui, & collegisti me. Venite benedicti patris mei, percipe regnum.* Ecce mercedem amplissimam, ecce æternam, ecce beatam. *Non promittit tibi Deus hospitium, promittit tibi regnum*, inquit Augustinus.

Fœlix profectò commutatio, subinde pro lutea casa, pro hospitio ignobili atque angusto, datur regnum, datur & cœlum: sed hoc, inquies, alteri servatur vitæ, hoc est immortali; demus aliqua, quæ etiam mortali;

De visit. infirmor. c. 2.

mortali; nam & huic sua ab hospitalitate servatur merces.

Wadingus in Annal. Minor. D. Franciscus, Seraphicus Pater, expertus aliquando viri quàm optimi hospitalitatem, dum se euntem, ac redeuntem sæpè sæpiùs exciperet, prædixit fore, ut neque ei paupertas unquam obveniret, neque nimiæ divitiæ: hæ nimirum ei fortè fuissent noxiæ: illa autem gravis. Quid ergo? victui, inquiebat, necessaria, imò & commoda nunquam defutura. Vaticinió respondit eventus, & inde sua quoque hospitalitati merces. At major illa, quam subjicio.

Nobiles castri *Montis acuti*, eidem *D. Francisco* primò dederant Alverniæ rupes, opportunas sacro illius secessui, & Cœli favoribus; à quibus deinde impressa ibidem ei sacra stigmata, tum etiam sodalibus sæpiùs eunti, ac redeunti hospitium liberaliter commodârant; pro quo hoc eia grati animi ergo, à Deo beneficium impetravit, ut præmonerentur igne de Cœlo, & quasi face, quandocumque eorum quispiam obiturus esset diem vitæ postremum. Hæc *Silvester Petra Sancta*, qui etsi ejus rei authores habere fide dignos, quos inter Antonium Barberinum Cardinalem, nihilominus veritatis indagandæ studio scripsit ipse Rectori Collegii vicini in hæc verba.

Miracula perpetua. c. 27. Supra castrum Montis Acuti, in Hetruria, triduo antequam vita emigrent aliqui ea familia ejus castri nobilissima, micare de Cœlo atunt monito.es ignes, prodromos ultimæ necessitatis. Si qui languescant, domestici actum de illis putant; si vegeti omnes fuerint, subitaneum aut morbum, aut etiam interitum cuncti jure metuunt. Et ipsa semper aliquis desideratur, quotiescumque fax ea funebris coruscat. Ita narrant, & *S. Francisci* precibus hæc in licia obitus imminentis accepta referunt. Nam ipse hospes non infrequens illius castri, dum abderet se in sacros recessus montium Alverniæ, dicitur aliquando petiisse ab ejus familiæ principe (apud quem solitus erat divertere) quidnam gratiæ rependere posset Hero tam hospitali, tam benevolo?

Ille verò ratus beneficium accipi, non conferri quando penates intrat tam pius hospes, rogavit quidem ut pergeret sibi gratificari, atque ut adveniret frequentiùs; sed simul optavit impetrari à Deo, ut exitum vitæ posset prænoscere, ne abscederet è vivis imparatus. Ad hæc *S. Franciscus*, in vota, & preces ore tacito conversus; & mox ad sermones mutuos se referens. Eia, inquit, annuit benignus & misericors Deus: ex tua nobili stirpe, nemo cum morte vitam commutabit, quin de obitu suo præmoneatur: & hoc quidem coruscame de Cœlo face, quæ imminentis fati signifi.ationem faciat. Ex propinqua civitate, si percunctando Dominum Castri Montis Acuti, potes aliquid certi ad me de hoc prodigio scribere; addes volumini meo authoritatem, & simul etiam lucem, nec eam sanè funestam, sed lætam; quia nitores isti, funera non (ut infausti Cometæ, inferunt, sed nuntiant, eáque simul illustrant.

Hæc Silvester Petra Sancta, coi Rector, te probè examinata, & à Domino Castri, & à domesticis retulit, ea uti narrata erant contingere, & contigisse jam à sæculis, nunquam interrupta beneficii illius serie.

Addidit Matrona perillustris inter illas faces, quæ castro imminere solitæ, discrimen esse, si quidem obire debeant parvuli, tunc ignea minores supra castrum nitent: sin autem adulti, aut senes, collucent faces majores; & hoc ipsa experta est, cùm nobilibus ejus prosapiæ filiam nuptui dedisset, ex qua impuberes filii decesserant.

Et hæc pauca de hospitalitate, & alio atque alio ab illa fœnore; quod accedit amica & liberali Dei providentia.

§. 6.

Quarta pars Liberalitatis in pauperes, atque egenos.

Non est mei consilii in medium adducere, neque etiam hujus exiguæ pagellæ capere exempla eorum omnium, qui in egenos liberales fuerunt, atque profusi.

E multis pauca producam; & quidem nonnisi Principes, & quidem Coronata capita, è quibus tuos primùm spectabo Reges ac Reginas, ô *Scotia*, quæ fuisti olim Sanctorum fœcunda parens, alumna fidei, religionis columna, seminarium virorum Apostolicorum, quos è sinu tuo elapsos tota propè Germania dispersisti, mirum quantum modò aliâ te ipsa.

Vidisti aliquando non sine amabili stupore S. Margaretam, Reginam longè sanctissimam, quæ cùm sibi arbitraretur scriptum istud Regii Vatis: *Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor*, novem infantulos orphanos, omni humano auxilio destitutos, prima diei hora ad se introductos cibis mollioribus, flexis etiam genibus reficiebat, & cibos in ora eorum regia manu immittebat. Tum etiam quot diebus trecentos pauperes in aulam, ex recepta consuetudine inducebat, ostiisque probè clausis, tum ipsa ab una parte, tum etiam Rex ab altera Christo in pauperculis illis serviebant, cibosque optimè conditos inferebant: spectaculo ipsis Angelis invidendo. Denique ante mensam viginti quatuor alios, etiam laceros ac pannosos, cibo potúque lautiore recreabant: & hæc illis erant quotidiana caritatis Christianæ, & regiæ Liberalitatis officia; quæ utinam tibi, Ecclesiæque, ceu bonæ matri, reddita etiamnum videres, ô *Scotia*: sed alia planè spectas, nec erubescis, nec ingemiscis. *Surius t. m. 3.*

A *Scotia* transeo in *Angliam*, & in hac suspicio ac veneror Oswaldum, Regem longè sanctissimum, in pauperes, ac mendiculos liberalem, ac profusum.

Huic aliquando cùm adesset *Aidanus*, ejus tum forte conviva, vidissetque liberalissimam illius manum, eam reverenter exosculatus, hæc illi ex voto suo, hæc etiam ex spiritu prophetico: *Hæc manus non putrescet*. Vaticinio, votóque respondit eventus; nam & hæc manus imputribilis post mortem perseveravit, reliquo corpore in cineres soluto.

Ita piam in egenos profusionem etiam miraculo probavit Deus: nec minùs terra, cœlúmque probant eam, quæ fuit S. Ludovici Francorum Regis. *Fasti Mariani 5. Aug.*

Hic quolibet Sabbatho trium pauperculorum seniorúmque pedes abluere solitus etiam de genu, tum eos abstergere regiis manibus, tum etiam reverenter osculari, denique & aquam affundere eluendis eorum manibus, quas & pariter osculo regio dignari, cibúmque suis manibus ministrare, Christianissima sanè munificentia: quæ enim alia à Rege Christianissimo? *Guiliel. Nangu l. de ejus gestis.*

Ab hoc gradum facio, abeóque in *Hungariam*: exhibebit illa *Stephanum*, hujus nominis I. in egenos mirum quantum liberalem. Eum è Bohemiâ in Hungariam peregrinus, sæpiùs invisere solitus *B. Guntherus*, Eremita notæ tum sanctitatis. Hic ubi aderat, & Regias illi aperiebat gazas, & potestatem faciebat spargendi in peregrinos, in mendiculos, in viduas, in orphanos quidquid in aula invenisset. Probata Superis ea profusio, & confirmata etiam admirabili prodigio, quo ejus manus per annos à morte quàm plurimos incorrupta mansit, toto corpore aliàs resoluto. Et hoc beneficio Cœlo judice concessum illius liberalitati, & largioribus eleemosynis, quas Seraphicus Pater S. Franciscus appellare solebat *nobilem prodigalitatem*. *Surius tom. 4.*

Et meritò: verè enim nobilis est, verè & regia, quia liberalis, & in pauperes munifica, quod & nobile

nobile, & regium est; ut jam vidimus in Regibus, & Coronatis Capitibus. Et hoc in masculo virilique sexu. Spectemus etiam in molliore, & fœmineo; hic enim vel maximè ad misericordiam pronus, inclinatione quadam naturæ, & gratiæ.

E multis paucas hoc loco reddam. Et quidem primò S. Elisabetham, Regis Hungariæ filiam, ac deinde Lantgravii Hassiæ conjugem.

Wadingus Tom. 1. in Annal. Minor. Anno 19. Hæc, ut in egenos erat ferè prodiga, mendiculo importunè petenti cleemosynam, cùm aliud nihil suppeteret præter regale pallium, eo se statim exuit, & pauperem induit.

Visa res ea insolens Aulicis, utpote qui humano judicio ferè metiuntur omnia, non cœlesti calculo; ac deinde relata *Lantgravio*, qui uxori occurrens, hæc illi: Ubi *pallium reliquisti?* cui illa: *Ecce*, inquit, *ut de pertica pendet*.

Et verò pendebat illud ipsum Cœlica scilicet, id est manu Angelica restitutum. Deo sic probante liberalem Ancillæ suæ animum, & mariti querelas, importunaque jurgia sopiente; quod & aliàs eâdem Numinis providentiâ factum, prodigio post homines natos inaudito.

Aberat forte ab aula *Lantgravius*, cùm ecce *Elisabetha* se sistit leprosus, admittique petit in domus penetralia; imò & lectulum. Hæc ut erat ad miserendum facilis, & prona ad faciendum benè, leprosum excipit; imò & deponit in suum & mariti lectulum Nunquam molliùs, nunquam pretiosiùs decubuit ille; si tamen ille.

Interea redit *Lantgravius*, rem totam à domesticis intelligit, stupet, & excandescit, & furit, moxque nudato ense, ad cubiculum, ad torum accurrit, stragula explicat, aperit, ejicit. mox leprosum confossurus. Sed ô miraculum! ô stupor! ô amor indulgentis Dei, simul & miserentis! non apparet leprosus, non mendiculus, non sordibus squallidus, & sanie tabidus: sed ipse Christus Crucifixus jacet in lectulo.

Wadingus supra. Anno Minor. 22. Quid *Lantgravius*? hæret, stupet, nec oculis credit, manu pertentat, & Crucifixum persentit, moxque se ipse incusat, & damnat, atque ad conjugem revolat, ad ejus genua accidit, veniam supplex petit, accipit, & Sanctissimæ conjugi omnia permittit, faceret illa deinceps quod vellet. Et sanè quidni faceret? certa, ista omnia non tam mendicis atque egenis fieri, quàm ipsi Christo; cujus hoc oraculum: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*.

A Principe fœmina, descendo ad Virginem, cui & animus, & manus pauperi semper aperta. Ea erit S. Editha, Virgo nobilissima, & in paucis locuples.

Ædificârat illa Ecclesiam S. Dionysio, ad cujus inaugurationem invitârat S. Dunstanum, Episcopum. Aderat ille, & conspicatus Virginem pollice frequentiùs frontem signare Cruce, captus ea pietate planè singulari, apprehensâ ejus dextera, sic ad illam: *Nunquam putrescat hic digitus*. Vota Cœlum audiit, & probavit; tredecim enim annis à felici obitu, digitus ejus inventus est integer, Deo sic restante & illius pietatem acceptam fuisse, & simul in Divos religionem, & in pauperes liberalitatem. Ea quippe illi fuit in omni vitâ, ut propè nihil ab ea sibi reliquum faceret.

Uti nec fecit *B. Lodovisia de Carnaial*, Hispana genere, & avito sanguine nobilis. Hæc anno ætatis decimo sexto Deo vovit nulli unquam pauperi negaturam se eleemosynam, cujus voti uti rea; sic & tenax fuit in omni vita.

Tossanus Bridenl. in triumpho anno Chri. Tom. 1. 2. Ian. Exemplo erit unum illud. Fortè cum Domino Patruo lecticam conscendere parabat, cùm ecce incurrit in oculos pauper, & seminudus, qui flagitabat enixè unde nuditatem obtegeret suam.

Quid hic *Lodovisia*? æs omne quod erat ad manum effuderat in egenos; nec supererat omninò quicquam, cùm ecce occurrit animo *D. Martini* adhuc Catechumeni illustre facinus in re non absimili, ad quod instigari se vehementer sensit, nec mora, paululum ab arbitris remota, ex theca instructa forfices educit, & partem mediam chlamydis exscindit, & pauperi donat, liberalitate posteris omnibus commendanda. Et hæc è multis pauca.

§. 7.

Quàm verum, quàm indubitatum illud Sapientis: Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis? Prov. c. 19. v. 17.

Synesio Episcopo vicinus erat Philosophus, cui nomē *Evagrius* græcæ superstitioni mirè addictus.

Hic, ut multa improbaret in religione nostra; illud etiam vel maximè, quod ea sentiat, & dicat eum, *qui miseretur pauperis Deo fœnerari; & centuplum cum vita æterna recepturum*.

Et de hoc ipso sæpiùs egerat cum *Synesio*, suo quondam in scholis condiscipulo, modò Præsuli; qui cùm sanctè assereret rem ita se habere, abiit *Evagrius*, multa secum animo volvens, ac revolvens. Inter ea nutantis animi consilia, æstusque cogitationum; tandem affulsit lux Divina, qua duce, fidei additus, sacroque fonte ablutus, venit ad Episcopum. Et hæc illi: *Accipe trecentas auri libras, & eas in pauperes, ut lubet, eroga, mihiq; chirographum tribue, eas à Deo me recepturum*.

Utrumqua fecit Episcopus: & aurum accepit, atque in egenos distribuit, & chirographum dedit.

Pergit interim *Evagrius*, & annos complures exigit in alta animi pace, & virtutum Christianarum exercitiis, tandémque ad vitæ metam accedens, liberis suis severè præcipit, ut syngrapham illam sibi mortuo in manus imponant, unáque cum eâ sepeliant. Et ita factum est, & factum benè: cùm autem tertia jam ab obitu dies effluxisset, in somnis Episcopo se visendum dedit, & hæc illi:

Vade ad sepulchrum meum, Episcope, & recipe tuum chirographum: nam debitum illud centuplum recepi; nec ullam modò tecum habeo rationem. Immò ad perfectam certificationem in eo propria manu subscripsi.

Dixit, & simul videri, simul & loqui desiit. Manè Episcopus Philosophi filios ad se vocavit, cúmque ex iis rescisset cum eo sepultum esse chirographum, convocato urbis suæ Clero universo, unà cum eo solemni pompa ad sepulchrum perrexit; quo deinde aperto, inveniunt Philosophum sedentem, manúmque cum charta protendentem, quam cùm prensare studerent Clerici, nemini eorum dedit: Episcopo autem manum apetiente, mox ei chartam imponens, rursus recubuit; peracta scilicet erat ea scena, cujus ergo apparuerat, & in tumulo resederat.

Quid hic Episcopus? quid Clerus omnis? ubi aliquid datum est stupori, & tantæ rei novitati, Episcopus chartam in omnium oculis reseravit, explicuit, & in eâ recenter scriptum invenit illud, & subscriptum manu Philosophi.

Evagrius Philosophus, Sanctissimo Episcopo Domino meo Synesio χαίρειν. *In prato spirituali Ioa. Moschi. c. 195.*

Scias Pater, quod debitum centuplum recepi, & nullam modò de hoc tecum habeo rationem.

Hic omnes invasit stupor, & divinarum promissionum veneratio; & certa fides danda cœlestibus oraculis; quibus ubi annuere omnes, tum unâ voce inclamare pium illud: *Miserere Domine Philosophi*.

Episcopus autem, ut in posteros iret illa tanti prodigii fides, ac memoria; chartulam illam *Evagrii* manu subscriptam religiosè in armario servari jussit.

Auditi redditum esse centuplum ei, qui misertus pauperis: accipe etiam ab illo & vitam æternam, cujus

jus & sponsorem habebis D. Ioannem Eleemosynarium, & simul etiam illius participem.

Suaserat hic *Troylo* Episcopo, ut triginta auri libras, quas in supellectilem argenteam effundere parabat, in egenos meliore consilio ac proventu effunderet; ita utique Cœlum empturus. Paruit ille primùm benè monenti: at postea (ut erat nummorum appetentior) facti pœnitens, eas ipsas ab Archiepiscopo recepetat, dato etiam hoc chirographo.

Deus Domino meo Ioanni Patriarchæ Alexandrinorum magnæ Civitatis, da mercedem triginta librarum auri, quæ data sunt tibi, quoniam ego recepi meas.

Hæc ille, infœlix utique nundinator, ut qui Cœlum, quod jam triginta auri libris emerat, cederet Archiepiscopo. Et certè cessit, uti probavit objecta deinde illi visio.

In amœna noctis unius & somni imagine, sibi conspicere visus est palatium ingentis omninò molis, auro fusum, gemmisque mirum quantum illustre; tum in illius superliminari cubitalibus literis hanc etiam inscriptionem legere.

Mansio æterna & requies Troyli Episcopi.

Dum his oculos animumque pascit, atque oblectat, ecce tibi ex eo palatio genius aliquis, utique cœlestis, epigraphen illam eradi mandat, atque hanc substitui.

In vita S. Ioan. Eleemosyn.

Mansio æterna, & requies Ioannis, Alexandriæ Archiepiscopi, empta libris triginta.

Ab hac specie excussus sopor, qui oculos clauserat, & stupor, qui etiam animum: sibi enim redditus *Troylus*, didicit Cœlum emi paratâ pecuniâ, & liberalibus eleëmosynis, quibus jam emerat ipse, si pacti retinens fuisset; ement & alii, si modò illius etiam amantes ac retinentes fuerint: uti fuisse S. Joannem Eleëmosynarium ostendit oblata *Troylo* palatii species, uti deinde & alia statim à felici illius obitu. Visa enim illius anima in cœlos ascendere stipata innumera propè pauperum, orphanorum, viduarumque multitudine, quæ beatæ illi animæ, & cœlesti lumine jam illustri, erant pro corona; præferebantque in signum triumphi, ac lætitiæ ramos olivarum, symbolum utique misericordiæ, quâ S. Præsulis anima terris inclaruerat; imò & inclaruit illius corpus à beato animæ excessu; quod duobus prodigiis notatum voluit admirabilis Dei providentia.

Surius in Febr. in ejus vita.

Primum fuit: Cùm sacrum ipsius corpus in æde *S. Tyconis* inferretur in sepulchrum duorum Episcoporum: horum corpora hinc, & hinc recesserunt, ut medium admitterent sanctissimum Patriarchæ corpus, quod illorum demissioni datum est, & hujus etiam honori.

Alterum fuit, quod ex ejus corpore oleum emanârit in annos & sæcula, medicum utique, & symbolum miserationis etiam post fata. Sed exemplis pugnatum est satis; pugnemus etiam authoritate.

Prov. c. 19. v. 17.

Prima ducetur ab illo Sapientis oraculo: *Fœneratur Domino qui miseretur pauperis. Ecce bonum fœnus de malo factum est; ecce irreprehensibilis fœnerator, ecce usura laudabilis*, inquit D. Ambrosius.

Lib. de Tobia c. 16.

At unde bonum fœnus; imò & optimum? quia Domino; quem sic nobis loquentem inducit ille ipse S. Præsul.

Nolite invidentem me vestris commodis æstimare. Putatis quod hominem subrogem vobis debitorem: Deum provideo, Christum subrogo.

Ecce unde, & à quo fœnus, à Deo, à Christo; Deus enim est, qui asservat tibi sortem, si ei quasi mutuum dederis; Deus est, qui fœnus, & ingens omninò lucrum certum tibi facit, dum semetipsum dat in hypothecam, dat & promissionem suam pro cautione.

Da igitur, inquit Deus ore Augustini. *Da, securus esto, reddam: & si non tenes pauperem creditorem; me idoneum habes fidejussorem.*

Certè mihi meliùs, mihi utiliùs credetur, quàm vel ulli mortalium in terris, vel mundo, vel carni. Ecquid enim illi vobis reddent, ô viri divitiarum! ô hujus ævi divites! ô hujus mundi asseclæ! ô voluptatum amatores? quid, inquam, vobis reddent? audies D. Chrysostomo, aureo Oratore. Sic ille aliquando ad suos in terris; sic modò ad nos è Cœlis:

Serm. 5. ad popul.

Quid nobis venter reddet, qui plurima consumit? stercus, & corruptionem. Quid inanis gloria? livorem, & invidiam. Quid avaritia? curam, & sollicitudinem. Quid intemperantia? gehennam, & veneniferum vermem. Hi namque sunt divitum debitores, has sorti jungentes usuras: præsentia mala, pœnasque futuras. Hæc ubi dixit S. Præsul, tum ex nobis ita quærit:

His ergo ad tantam mutuabimur ultionem? & nostra Christo non credemus Cælum prætendenti æternam vitam, & arcana bona?

Profectò, si sapimus, nec illis unquam mutuabimur, nec ulli nisi Christo, à quo nobis pro fœnore Cœlum erit, æterna vita, & arcana bona.

Et hinc mihi ponitur in manus, fœnus illud, quod à Deo recepit, qui miseretur pauperis, & quidem duplex. Unum quidem in terris; in Cœlis alterum.

Silvester Petra sancta Taumasia. tom. 1. pag 428.

Primum experientia sua didicit *Philaredus*, cognomento *misericors*; sic vulgò appellatus ex eo quòd erogando egenis omnia, ad eam erat inopiam redactus, ut agellum suum ipse sibi coleret, fereretque, ac demum rustico, cui fortè bos perierat, bovem unum è suis donaverit. Quod deinceps causæ fuit, cur, inquam, ipse cum bove altero subierit, atque humero collato terram cum eo agricola egregius exercuerit.

Vidisti insignem in viro charitatem, atque in egenos profusionem: attende quid ab ea fœnoris, quid mercedis, etiam in hac vita.

Irene Augusta hoc demirata, neptem *Philaredi*, nomine *Mariam* vel ideò nuptui dedit Imperatori Constantino filio. Ita *Philaredus* ex aratro ad imperii, sceptrique consortium evocatus, multò æquius, quàm olim ex eodem, Romani Consules, ac dictatores. Et hoc illi ab eleëmosynis fœnus etiam in terris Cœlo judice. Excipe quod etiam aliis in parata pecunia.

D. Joannes Eleëmosynarius Patriarcha Alexandrinus, mandârat Oeconomo, ut pauperi daret quindecim aureos. Hic quinque tantùm numeravit; ratus abundè ab his illi fore; parsimonia illiberali: imò & Domino noxia.

Eadem quippe luce, matrona nobilis Episcopum convenit, eique ad Ecclesiæ usus obtulit aureos quingentos: cui ille, cœlesti utique impulsu. *Age, dic mihi, ô Domina, an tantùm quingentos dare voluisti?* Cui illa ingenuè: *Verè, ô Domine, mille quingentos dare volui, & ita pridie in charta scripsisse me probè memini. Hodie autem orto jam sole chartam reserans, tantùm quingentos in ea expressos reperi: & secundùm eam rationem, quingentos dumtaxat attuli. Quis priori numero mille detraxerit, nescio: factam reor justa Dei providentia, cui in præsens acquievi.* Occulta nimirum Dei manus mille aureos eraserat è charta, in pœnam sordidæ illius parsimoniæ, cujus reus futurus erat Oeconomus, & quem reum fuisse, jam Divino monitu didicerat Episcopus, qui sic deinde ad illum: *Ecce tua avaritia mille aureos perdidit.*

In ejus vita c. 10.

Ita nimirum fœnori detrahitur, quod eleëmosynæ detraxeris. Quid facias? est ille ludus Divinæ providentiæ, quem & vidit, & astupuit S. Rubertus Abbas.

Jusserat hic pauperculo dari tres panes, duos dedit *Dalmerim*, parcus ille, & malè providus. Quid inde? Eadem die S. Præsuli mittuntur tres equi clitellarii, panibus, & vino benè onusti: sed, ô malum parsimonia! ô grande ab illa damnum! equus unus

defecit

Surius in ejus vita, tom. 2. defecit in via, in pœnam seu inobedientiæ, seu etiam sordidæ parsimoniæ; & hoc quidem Cœlo vindice.

Tantum interest qualis in egenos sis, parcus an liberalis, effusus an sordidus; tantum, inquam, interest ad fœnus, quod tibi Cœlum parat, ac pendit etiam in terris; ex eo si detractum aliquid audieris, imputa nimiæ parsimoniæ, & diffidentiæ de suavi Dei providentia: sin autem additum, etiam in annos, & sæcula, adscribe, & in pauperes munificentiæ, & in Deo beneficentiæ, quam dum agnoscit, & amat B. Ludovicus Bertrandus, è Dominicanâ familiâ, dicere solitus illud: In domibus religiosis quod egreditur, & effunditur in egenos per janusm Conventus, regreditur, atque refunditur per portam templi, & hoc quidem auctum in duplum. Ea nimirum est Numinis beneficentia, quæ vinci se non patitur, & quia hæc exhauriri non potest, facit etiam ut exhauriri non possit, quod egenis ascripseris.

Et ita factum aliquando in B. Guilielmo Zucchio, cive Alexandrino, de quo *Ferratius* in catalogo Sanctorum.

Bollandus 10. Febr. Hic in egenos mirè effusus, crumenam semper gestabat è cingulo, eamque nummis argenteis plenam, ex quâ quantumvis quotidie extraheret, erogaretque, nunquam tamen in ea pecunia desecit, imò (quod ames, ac mireris) quò plus extraheret, eò plus refundi videbatur; nec exhauriri unquam est visa.

Inde in vulgus abiit, & proverbium istud: *Mení. B. Guilielmi crumenâ, quæ non exhauritur, putas habere?*

Hoc scilicet usus est, cùm ab aliquo, cui sæpiùs stipem erogaris, rursus pecunia petitur, & importunè quidem. A pecunia, cœlesti manu multiplicata, transeo ad oleum, & mel in vasia auctum ad annos, & hoc in eleëmosynæ fœnus, ac præmium.

Ex Vincentio Mainardo. Erant Neapoli sorores duæ germanæ, quas S. Antoninus ad singularem vitæ sanctimoniam instituerat. Hæ monitæ aliquando, ut pro pauperculis, & piis quibusdam hospitibus ex farina, oleoque placentulas pararent melle illitas; excusata paupertate, cùm dolerent, in vasis tantum olei, & mellis non esse, quod eis parandis sufficeret. S. Antoninus hortatur bono sint animo, & spondet fore, ut habeant satis, tum in præsentem usum, tum in annos longè consequentes. Manum igitur operi illæ admovent, & statim oleum in lecytho, mel in doliolo succrevit, arcana scilicet perennitate, ut ad integrum septennium haurire inde pro usibus domesticis potuerint.

Eo scilicet fœnore rependitur, quod in pauperes effunditur: sed hoc ad annos; ad sæcula est illud, quod subjicio.

Silvester Petra sancta in Miraculis perpetuis, c. 28. Ad fines regnorum duorum, Catalauniæ, Aragoniæque, juxta oppidum *Fraga*, Cœnobium est Sanctissimæ Trinitatis, in quo doliolum est, manans oleo perenni, atque unum esse perhibetur ex vasculis viduæ, cui Elisæus Vates olei ubertate, hospitii gratiam compensavit, quæ & compensatur etiamnum ex hoc, quòd hospitibus serviat, & pauperculis: sed hæc illis in privata (ut ita dicam) fortuna: demus aliud, quod in publica.

Dabitur hoc in *Tiberio Imperatore*, cui cùm *Sophia Augusta*, Justini Junioris Vidua, vel ideò infensa esset, quod in pauperes prodigeret omnia; non sine (ut rebatur) Reipublicæ damno, respondit *Tiberius*:

Nihil deedet fisco nostro, si pauperes eleëmosynam accipiant; vel, si captivi redimantur; his enim magnus thesaurus in Cœlo: imò etiam in terris; quod probatum vel inde quòd nihil ex ea profusione decesserit unquam; imò accesserit plurimum, admirando sanè eventu, eoque duplici.

Ex Baron. An. Christi 582. Primus hic est. Die quadam per palatii conclavia inambulans vidit in pavimento marmoreo, crucem insculptam, & ratus dedecere eam pedibus teri, jussit aliò efferri: sed enim defossa Cruce priori, alia inventa est, & dum hæc etiam eruitur, tertia successit; sub qua demum erat thesaurus, adeò magnus, ut summa perveniret ad plures nummorum aureorum myriadas.

Pergit interim ille de egenis benè mereri, & ea auri vi, non ad luxum; sed ad opera misericordiæ uti quàm optimè.

Vidit Cœlum, probavitque, & inde, illum non sine Numine, opibus quàm maximis, denuò ditavit, eventu planè inopinato: Quippe redux ex Italia *Narses* Eunuchus (ubi fuerat diu rerum potitus) condiderat in cisterna ædium suarum amplissimas divitias, peremptis etiam iis, qui latebræ conscii erant, sene uno excepto, quem ad rem celandam adegerat jurejurando. Is verò *Narsete* defuncto, captus Imperatoris *Tiberii* liberalitate, thesaurum indicavit. Et tanta vis auri, tanta & argenti repetta est, ut dies plures sint evoluti priusquam ex Cisterna importaretur ad Imperatoris ærarium.

Ecce admirabilem Divinæ providentiæ ludum, ecce ab eleëmosynis grande fœnus, ecce pondus propè immensum, cui quò plus decedere videtur humano calculo, eò plus accedit Divino. Adeò verum illud D. Chrysostomi, *quod eleëmosyna sit ars omnium quæstuosissima*, etiam in terris, & longè magis in Cœlis: in his enim lumen gloriæ, cui cedit & auri fulgor, & gemmarum lux, & unionum gratia, & coronarum, sceptrorumque majestas omnis; in his æterna requies, æterna beatitas, & Deus ipse, omnia boni fons, atque origo: & hic eleëmosynæ est pro pretio, pro fœnore, pro præmio; addo etiam pro Cœlis, *Eleëmosyna ars est omnium quæstuosissima.*

Quis enim major sit quæstus, quàm auro modico, hoc est terra rusa, argenti nummo, eoque exiguo, hoc est terra candida, Cœlum emere, beatitatem sibi comparare: imò & Deum ipsum, quantus quantus est possidere.

At eleëmosynâ Cœlum capitur, beatitas emitur; Deus ipse apprehenditur, ac possidetur. Quid majus dici, aut excogitari potest? nihil certè, nihil omninò.

Et hoc est quod altum prædicant Divi Patres, quod commendant, & suis scriptis inspergunt, ut Christianis animos faciant altiores, atque ad liberalitatem in pauperes erigant.

Ita fecit D. Augustinus; cujus hæc ad nos oratio:

Si vis esse mercator optimus, & fœnerator egregius, da, quod non potes retinere, ut accipias quod non poteris amittere; præbe tectum, & recipe paradisum. *In Ps. 36.*

Ita fecit D. Chrysologus, qui hæc olim ad suos in terris; hæc modò ad nos è Cœlis: *Da homo pauperi terram, ut accipias Cœlum; da nummum, ut accipias regnum.*

Et certè quidni accipias, quod tuum est, quod à te extructum, & tuo sumptu. At, quo, inquies, sumptu? Chrysostomum audi in illa Sapientis verba: *Eleëmosyna, & fides apud fabricatores bonos.*

Eleëmosyna, inquit, *artifex est, architecti sunt pauperes, claudi, esurientes; illi mansionem nobis in Cœlis ædificant, & æterna tabernacula praeparant: sumptus ædificio necessarii, est pecunia nostra*: hanc sparge, hanc in pauperes effunde, & perennem in Cœlo fabricam tibi paraveris.

Et ita sibi paravit olim S. Deus-dedit, opificio sartor. Is diebus Dominicis hare ad ædem Divi Petri, atque in mendiculos (qui fortè ad janus stabant) distribuere solitus quidquid sibi lucelli pararat hebdomada totâ. *D. Gregor. L. 4. Dialog. c. 36.*

Piæ hujus munificentiæ testis fuit Roma, testis, & spectator Deus; imò & remunerator, ut liquidò patebit ex objectâ cuidam militi palatii specie.

Hujus anima jam corpore soluta deducta est in locum mira amœnitate spectabilem, in quo inter alia, quæ illi vel ad delitias, vel ad splendorem, ac majestatem, vel etiam ad stuporem, & miraculum illius menti proposita; fuit ingens palatium, quod assurgebat opere novo, divite, cœlesti, ex auro scilicet puro, & gemmis nitenti; & hoc quidem ipsa die Dominica. Illud animo dum legit curiosiùs, quæsivit

quæsivit ex bono genio, qui fortè aderat, eccui pararetur ea moles, cujus manu, sumptuve. Et mox audiit, illam ædificari ab ipsomet Deus-dedit, & hoc, ipso sumptu eleëmosynarum, quas effundebat ipse qualibet luce Dominica. Vertebantur scilicet illæ in lateres aureos, è quibus constabat cœlestis illa fabrica.

Similem tibi parare, tibi assurgere vis, Amice Lector, age, imitare virum illum Dei, bursam aperi, manum explica, & quot habes nummulos, pauperibus elargire, & palatium in Cœli regione tibi pararis, non alio sumptu, quàm illis ipsis nummulis; imò pane modico, & calice aquæ frigidæ.

Hom 9. de Pænit. *Da panem*, inquit D. Chrysostomus, *& accipe paradisum*, quem scilicet eo pane tibi ædificasti. Ecce fœnus, ecce præmium munificæ illius largitatis.

§. 8.

Ad eadem verba: Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis. *Proverb. c. 19. v. 17.*

An maxima, & potissima pars illius fœnoris sit Christus, sit Deus ipse?

Divus Chrysologus ad illa verba, quæ in decretorio illo Judicii die ad electos effundet Christus.

Matth. c. 25. v. 34. 35. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare: Sitivi, & dedistis mihi bibere; hospes eram, & collegistis me.*

In illa, inquam, verba explicat & miratur illud:

Serm. 14. *Quod Abel passus sit, quod servavit mundum Noë, quod Abraham fidem suscepit, quod Moyses legem tulit, quod Petrus Crucem resupinus ascendit, Deus tacet; & hoc clamat solum, quod comedit pauper.* Quæ causa? hanc subjicit:

In Cœlo prima est esurientis annona, prima stipendia pauperis tractantur in Cœlo, erogatio pauperis prima divinis scribitur in diurnis.

At rursum cur prima? cur in divinis illis tabulis non scribitur primò Virginum candor, atque integritas? cur non longa Confessorum patientia? cur non invicta Martyrum fortitudo? cur non Apostolorum zelus, & ardor entheus? cur non Patriarcharum fides, spes, charitas? cur non alia in aliis Electis magnarum virtutum decora, atque ornamenta? an non hæc etiam emendo Cœlo serviunt? serviunt enimverò vel maximè. Cur igitur illa primò non censentur in Divinis rationibus? cur non leguntur Cælestibus in tabulis, & quidem in earum fronte?

Hanc ubi quæstionem injecit D. Chrysologus, tum Deum supplex orat, ut & sibi, & auditoribus suis *intelligere intelligenda concedat, qui se intelligi in paupere sic demonstrat. Quod ipse, qui Cœlum tegit, sit nudus in paupere, quod in esuriente esuriat saturitas rerum, quod sitiat in sitiente fons fontium, intelligere quomodò non magnum est, quomodò non beatum intelligere, quod ei sit ampla paupertas, cui angustum est Cœlum? qui ditat mundum, quod egeat in egente? quod frustum panis, aquæ calicem dator omnium quærat? quod se Deus amore pauperis sic deponat, ut non adsit pauperi; sed ipse sit pauper.*

Et hæc sunt in amore pauperis prodigia, hæc & amoris miracula, quæ dum non satis concipit orator aureus, optat ab ipsomet Christo audire, *quomodò, aut in se transfuderit pauperem, aut se in pauperem fuderit*; ait enim: *Esurivi, & dedistis mihi manducare: non dixit esurivit pauper, & dedistis illi manducare; sed esurivi ego, & dedistis mihi manducare. Nempe sibi datum clamat, quod pauper acceperit; quod bibit pauper, sibi testatur infusum.*

Hæc ubi à Christo audiit, æstu quodam seu amoris, seu stuporis incitatus, exclamat: *O quid agit amor pauperis, gloriatur in Cœlo Deus, unde pauper erubescit in terra; & hoc putat in honorem sibi, quod pauperi computatur injuria. Dixisse suffecerat, dedistis mihi potum: sed præmittit esurivi, sitivi: quia parvus fuisset amor pauperis, quòd pauperem suscepisset, nisi & passiones pauperis suscepisset. Et certè verus amor nonnisi passionibus probatur. Verus amor est, fecisse suas angustiantis angustias.*

Hactenus S. Præsul, ex cujus effatis quæstioni initio propositæ fiet satis: quod scilicet maxima, & potissima pars illius fœnoris, sit ipse Christus, qui scilicet in paupere fit benè.

Quod si Christus est; est & in eo cœlestis sapientiæ abyssus, bonitatis pelagus inexhaustum, Divinæ majestatis, ac gloriæ augusta species, splendor æterni Patris, divinæ potentiæ thesauri omnes, fons, atque origo omnis boni; adeoque & ipsa beatitudo: ut enim aureè D. Chrysologus: *Beatus, qui fœnerando pauperi, ipsum sibi judicem præstitit debitorem.*

Quod autem præstiterit debitorem, liquet ex hoc ipso Christi oraculo: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.*

Liquet & longa tot sæculorum experientia, quot hactenus Christiana recensuit Ecclesia, quæ re etiam ipsa ostendit Christo dari, quod datur pauperi.

Ad portam Ambianensem excubat *Martinus*, & pauperi ac nudo stipem exposcenti, cùm aliud suppeteret nihil, partem chlamydis abscindit, & donat.

Quid inde? nocte insequenti sese ei visendum exhibet Christus, & hæc ad illum: *Martinus adhuc Cathecumenus hac me veste contexit.* Crederes triumphali purpura ornatum sub hac gestire, gloriari, triumphare.

B. Iordanus, cùm Theologicis studiis operam daret Parisiis, pauperi eleëmosinam petenti, cùm nihil aliud esset ad manum, balteum, quo erat præcinctus exuit, & eo mendiculum induit. Quid deinde? Ecclesiæ se sistit, & Deo, in cujus oculis dum orat sedulus, videt Christi Crucifixi simulacrum balteo suo præcinctum. Bollandus in ejus vita à 1. Feb. 13.

Adeò verum, Christo fieri, quod fit pauperi, Christum indui, Christum præcingi, cùm & induitur, & præcingitur pauper.

Petrus Telonarius, vestem egenti ac nudo donat, ut eum obtegat probè adversus Cœli injurias; & ecce eadem ipsa veste Christum indutum videt, gaudet, & sibi plaudit: & meritò; quid enim gloriosius, quàm Christum in paupere texisse: imò & in seipso? tegitur enim Christus, cùm tegitur pauper.

Et hæc, ut dixi, prima ac potissima pars sacri illius fœnoris, cui etiam accedunt & alia bona, eaque ingentia, è quibus illud.

Primum, quod veniat in communionem bonorum omnium, quæ possidet ipse Christus.

S. Iutta Vidua cùm omnem supellectilem, omnem & hæreditatem effudisset in egenos, sese illi spectandum dedit ipse Christus, & apprimè gratias egit, imò & adjecit illud amantis, & benefacientis: *Omnia mea tua sunt, & tua mea.* Baron. in Annal.

Ecce mirabilem bonorum communionem: sua Christo in pauperibus dederat sanctissima Vidua, & ecce ab eodem recepit quæ erant Christi, & quidem omnia. Ecce ingens & prodigiosum fœnus à misericordia in egenos. Et hoc primum:

Alterum, quod in extremo illo Judicii die, eleëmosynarũ erogatores audituri sint amabile illud à Christo:

Esurivi, & dedistis mihi manducare: Sitivi, & dedistis mihi bibere: Hospes eram, & collegistis me; Nudus, & cooperuistis me. Matth. 25. v. 41.

Quid eò loci ac temporis opportunius? quid blandius? quid lætius? quid beatius?

Excipient alii non sine fragore, stupore, horrore, gemitu, lacrymis, ejulatu; excipient, inquam, durum illud ac formidandum.

Esurivi, & non dedistis mihi manducare: Sitivi, & non dedistis mihi bibere: Hospes eram, & non collegistis me. Vers. 42.

Ideoque *discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis ejus.*

Quid amarius? quid acerbius? quid tristius? quid durius? quid miserius dici, aut cogitari potest, in illa perituri mundi scena? in actu illo ultimo, & tragico, in quo jacietur alea æternitatis? certè omninò nihil.

Neque tum temporis obtendi poterit frigidum illud: *Domine, quomodò te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministravimus tibi?*

Non

Non, inquam, obtrudi poterit jejunum illud, atque absonum. Respondebit enim Dominus, dicens: *Amen* Vers. 46. *dico vobis quamdiu non fecistis uni de minimis his, nec mihi fecistis.*

Et hoc fulmen Irati Judicis, hoc tonitru divinæ vocis, quo perculsi immisericordes illi, *ibunt in supplicium æternum.* Quò enim potiùs? ut qui in pauperes duri, surdi, cœci, inclementes, barbari, truculenti, adeoque & in Christum ipsum tales: quo sanè quid injustius? quid inclementius? quid truculentius inveniri potuit? quod si omninò nihil: quid adeò novum, quid mirum, si jubeantur abire in supplicia, in ignes, in æterna cum dæmonibus incendia? Et hoc injustis formidandum est quàm maximè, uti & justis prius illud & sperandum, & optandum.

Henricus Dux Poloniæ, & maritus *S. Hedwigis*, hac extimulante construxit monasterium, sumptusque necessarios suppeditavit alendis mille personis, & exercendæ perpetuæ hospitalitati; non alio consilio, quàm ut in extremo Judicii die mereretur istud audire à Christo: *Hospes eram, & collegistis me.*

Ipsa deinde *S. Hedwigis*, conjuge jam vitâ functo, eidem monasterio contulit bona sua dotalia, ut & illius dotem sic augeret, & sibi spem certam audiendi & illud: *Hospes eram, & collegistis me.*

Adeò illis beata illa Christi Judicis vox erat in primis curis, atque amoribus. Ut & tibi sit, Amice Lector, interprete D. Chrysologo, proponam quid ex ea, de quâ agimus, in pauperes liberalitate, futurum sit boni?

Primum erit, quod *in die mala liberabit eum Dominus; in die*, inquam, *mala illi Deus liberator assistet, qui à malis pauperem liberârit. In angustiis illum Deus clamantem audiet, qui pauperem cùm clamaret, audivit. Non videbit diem malum, qui dies bonos habere pauperem fecit.*

Et hoc primum: Alterum est, quod & in illa die advocatum habiturus sit pauperem, quo orante, & perorante nunquam apud Deum Judicem causa cadet; ut enim ille ipse S. Præsul.

Sunt tantò accusant peccata, quem pauper excusat: ut è contrario, *Excusari non potest, quem fames pauperis accusarit*: & hoc alterum est bonum; cui adde & tertium, quod *misericordiam petet fidens, quia in pauperem misericordiam fecit.*

Petet, inquam, atque impetrabit, quia, ut prius insinuavit ille ipse S. Chrysologus, *fœnerando pauperi, ipsum sibi judicem, præstitit debitorem.* Quod si debitorem, certè, & remuneratorem. *Quæ cùm ita sint, qui se novit per mala sæculi vitam ducere; eleëmosyna semper auxilium secum ducat: ad præsidium sibi turmas pauperum vocet.*

Ita vocavit vel ex hac vita *B. Amedeus*, Sabaudiæ Dux, qui aliquando rogatus haberétne canes venaticos, & quos? respondit omninò se habere, & pauperum turmas ostendit, dixitque *his se venari Cælum*: & ita venêris oportet, & ipse, Benevole Lector.

§. 9.

Ad eadem verba: Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis. *Prov. c. 19. v. 17.*

Iusta Christi querela, justa expostulatio in eos, quos nulla etiam sui in pauperibus tangit miseratio.

BEata Margareta dicta à *Venerabili Sacramento*, quæ à Christo, ceu sponso, multa hauserat, audiêrat multa; dicere solita eos omnes, qui mendicato vitam Lib. 2. vitæ, c. 4. trahunt, atque ægrè sustinens, esse *pupillam oculorum Christi*, ideoque tractandos, & tenerè, & reverenter, & simul etiam amandos ut pupillam oculorum illius.

Audax omninò effatum, verum tamen; quia amoris, quia piæ inclinationis in egenos, quam non semel auditus est testari Christus repetitis querelis.

Luce quadam meridiana sese illi spectandum obtulit Christus; sed specie miserabili, quali quondam in Calvariæ vertice. Erat enim affixus Cruci, plagis lividus & lacer, ac cruentus totus, & tantùm non agebat animam.

Eo spectaculo dum oculos sustinet natantes in lacrymis, dum & animum mœrentem atque gementem vix tolerat, simul audit hæc à Christo:

O dilecta mihi filia; mecum patere, mihique compatere; & dolores tuos meis etiam junge, & crucem cruci, & lacrymas lacrymis, & hoc ut eluas immitem illam divitum hujus ævi duritiem in egenos, qui utique sunt membra mea. In illis me despiciunt, nec dignantur vel oculo, vel etiam verbulo; vel panis frustulo. Imò me procul esse jubent à suis foribus, me irrident, subsannant, contemnunt, & tantum non conculcant: dum hæc omnia in membra mea meditantur, & faciunt. Hæc ubi dixit Servator optimus, altùm suspirasse auditus, & quidem ex eo inquiebat.

Ego illis bona omnia liberali manu dedi, ego frumentum in eorum horrea congressi, ego vinum è vite in caveas & cellaria effudi: & ex his ne guttulam mihi promere, ex illo ne micam præbere dignantur. Si aliena peterem, veniâ fortè daretur; at cùm mea repeto, nec redduntur, nullus excusationi, nullus veniæ locus relinquitur.

Ego eorum marsupia & arcas replevi, & argentum & aurum etiam è terræ visceribus erui. Ego gemmas & uniones è maris imo extraxi, & luci dedi. Et ex iis omnibus ne nummulum recipere possum, etsi per mea membra rogitem, & clamitem. An non me petit ea durities, ea inclementia, ac sævitia? petit enimverò, ô filia & me dum impetit, graviùs affligit, atque exulcerat. Et hæc tum illi. Aliàs etiam ista in orationis æstu, atque ardore. Famelicus sum, & sitibundus totus, & tamen nemo unus omnium est, qui meam famem, sitim meam sedet, atque extinguat; ideò surge, ô filia, vade, & me in infantulo pasce, & recrea.

Vix hæc extulerat Salvator clementissimus, cùm ecce pulsantur monasterii fores, auditurque clamor misellæ mulieris, quæ modicum lactis exposcebat, pro infantulo jam languente, & tantùm non deficiente præ fame; mater enim illius jam à diebus aliquot quæritans, ac mendicans, nihil omninò retulerat, unde reficeretur infantulus. Quid igitur? audit *Margareta*, & modicum lactis, quod jam igni supposuerat, defert, & donat egenti puerulo, in quo & Christum pascit ac fovet, incredibili animi sui sensu, ac voluptate, quo se perfundi sensit, ac mirè recreari. Et certè quidni sic & perfundatur & recreetur tota, quæ Christum nutrit ac recreat.

B. Agata à Cruce, cùm aliquando domi suæ excepisset mulierem pauperculam, ulcerosam, atque ad aspectum mirè deformem, & horridam, eam sibi in eodem lectulo accumbere voluit: & quia in ea, fidei oculis spectabat, non fœminam, sed ipsummet Servatorem suum, ita accubuit, ut non latus lateri admoveret; sed ad imos pedes abjiceretur, eosque etiam sinu exciperet, foveret, amplecteretur, atque etiam osculis dignaretur, eo sensu pietatis, ac demissionis, quo si fuissent vel ipsi Christi pedes.

Ab illa fidei luce, æstuque Christianæ charitatis, factum, ut illi ipsi pedes & Christi viderentur, & propè essent, aliqua videlicet stigmatum, ac vulnerum iis olim impressorum imitatione, quam dum suspicit, & amat B. Agatha, simul & à Christo hanc vocem audit: Intuere, ô filia, hos pedes & hiantia adhuc in illis vulnera, ea impressit non tam effera carnificis manus, quam meus in homines amor, & tamen hunc parvipendunt, hunc ne recogitant quidem. Et hic eorum est stupor, hic & meus, dolor; hic & tuus sit, oportet, ô filia. Age igitur, luge, ac deplora infandum illum mortalium stuporem, & huic & illis lacrymas infunde. His enim placari soleo, imò & delectari.

Dixit, & audiri desiit; non desiit tamen Agatha & gemere, & lacrymari; nox enim illa tota abiit in pios gemitus, in lamenta, in lacrymas; imò & omnis deinceps quanta quanta fuit illius vita.

FINIS PARTIS SECUNDÆ.

R. P.

JACOBI LOBBETII

LEODIENSIS

SOCIETATIS JESU THEOLOGI,

TRACTATVS ASCETICI

SIVE

CONCIONES ASCETICÆ DE VIRTVTIBVS

AD OMNES CHRISTIANÆ ET RELIGIOSÆ PERFECTIONIS AMATORES.

PARS TERTIA.

REVERENDISSIMO PRÆSULI
AMPLISSIMÓQVE DOMINO,

D. GVILIELMO NATALIS

EXEMPTI MONASTERII
SANCTI LAURENTII
AD LEODIUM

ABBATI,

CLERI SECVNDARII CIVITATIS
PATRIÆ AC DIOECESIS LEODIENSIS
CONSERVATORI APOSTOLICO,
DOMINO TEMPORALI IN ANTHINNES,
GLONS, VILLEREAUX, MASWYCK, &c.

PATRONO SVO AC MÆCENATI
SALVTEM AC FELICITATEM.

IN lucem, ſolemque prodiêre duæ partes Tractatuum Aſceticorum, & quidem auſpiciis Tuis REVERENDISSIME PRÆSUL, atque (ut audio) apud Lectores gratiam aliquam invenêre, quam non ſibi debent, nec etiam Authori ſuo aſcriptam volunt: ſed Nomini Tuo, quod in fronte legendum ſtatim objecerunt, & certè objeciſſe profuit, nec immeritò: eſt enim Mæcenatis nomen veluti tacita quædam ac muta ipſius operis approbatio, maximè ſi is ſit, qui de illo judicium ferre poſſit, & ſua etiam cenſura notare; uti poteras REVERENDISSIME DOMINE, qui dum opuſcula noſtra gratiore manu

excipis ac foves, ſimul etiam approbas, & publico donari pateris, quod & operi, & Authori plus ſatis; acquieſcit enim hic magis alienæ voluntati quàm ſuæ, & plus magni Præſulis judicium æſtimat, quàm ſuum: & hoc mirum quantum excitatus libellos ſuos in lucem emittere non veretur, quod aliàs fortè refugeret, ſaltem non ſine metu emitteret, quia ſine Tutore, ſine Patrono, ſine Defenſore. Nec modò placet, nec placuit unquam illud Theocriti, qui rogatus cur libros non ſcriberet ipſe? reſpondit: *Quia ut quidem volo; non poſſum, ut autem poſſum, non volo.* Non placet, inquam, quia primum tumentis eſt animi, atque inſolentis, qui ſcilicet non vult edere niſi quod altum, quod ſummum eſt, ſecundum, quia timidioris, ut qui aliorum de ſe judicia horret, ac fugit: nec hoc, nec illud admittit is, qui nec ſibi, nec nomini ſuo, ac famæ ſcribit; ſed aliis, quibus ſi minus proſit, ſaltem laborat prodeſſe: Et hoc unicum mihi in oculis ac votis eſt REVERENDISSIME PRÆSUL: quod ſi aſſequar, Tuo beneficio mihi videbor aſſecutus. Vive interim, & vale ſeros in annos, nec deſine terris vivere, niſi ut cœlis æternùm vivas.

REVERENDISSIMÆ DOMINATIONIS VESTRÆ

Humillimus in Christo ſervus & cliens

JACOBUS LOBBETIUS
è Societate IESU.

INDEX
TRACTATUUM, QUÆSTIONUM ET PARAGRAPHORUM.

TRACTATUS VII.

DE EXEMPLO, EIUSQUE VI IN VTRAMVIS PARTEM, SEV bonam, seu malam. 38

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

TRACTATUS VIII.

DE CONSCIENTIA. 47

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

QUÆSTIO II. MORALIS.

TRACTATUS IX.

DE RECIDIVA IN PECCATUM, EIVSQVE GRAVITATE, DAMNIS, periculis, pœnis, & remediis. 63

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

TRACTATUS X.

DE OPPORTUNIS RECIDIVÆ REMEDIIS. 72

JACOBI

JACOBI LOBBETII
SOCIETATIS JESU THEOLOGI,
TRACTATUS ASCETICI
DE VIRTUTIBUS
EX NORMA ADHORTATIONUM.

TRACTATUS
DE JUSTITIA.

E hac virtute pauca attingam, & quidem primò, ex more, modoque in scholis usurpari solito. Tum plura ex ratione, & norma pulpitis propria, atque accommodata; his enim ferè serviunt Tractatus hi mei Ascetici. Sit igitur

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Sapientis verba Parabolæ Salomonis: *Ad suscipiendam doctrinæ Iustitiam, & Iudicium, & Æquitatem.* Proverb. cap. 1. v. 3.

IN primo lumine parabolarum, quas emittere parabat in posteros Regum sapientissimus, finem proponit, quem intendat, & scopum, in quem collimet videlicet ad *sciendam sapientiam, & disciplinam,* Vers. 1. 2. 3.
ad intelligenda verba prudentiæ. Ad suscipiendam eruditionem doctrinæ, Iustitiam, Iudicium, & æquitatem. At quænam illa? Hic est aliqua Authorum inter se pugna.

Rabbi Salomon, hæc ita distinguit, ita componit, ut per *Iustitiam* intelligi velit eleëmosynam; per Judicium, judicandi sinceritatem, ex norma scilicet veritatis. Denique per *Æquitatem*, compositionem æquam inter dissidentes.

Rabbi Aben Ezra, per *Iustitiam* credit accipi Dei, ter Opt. ter Max. cultum; per *Iudicium*, actum, qui discernat inter verum, & falsum. Denique per *æquitatem*, qui dinstinguat bonum inter, & malum.

Serm. 16. in Ps. 118. D. Ambrosius in illud Psalmistæ, *Feci judicium, & justitiam*, spectat Justitiam uti finem judicii; & æquitatem, ut justitiæ fructum: sic enim ait; *Iudicii finis est justitia, in judicio est veritatis custodia, in justitia fructus æquitatis.*

Alii, & magis ex genuino sensu, existimant hæc tria. *Iustitia, Iudicium, Æquitas, in re idem* esse, tantumque notari tria Justitiæ officia, sive id, quod justum, æquum, & rectum est. Dicitur enim *Iustitia* respectu ad rem, quæ justa est. *Iudicium* autem respectu rationis, quæ recta est. Denique *Æquitas*, quia primæ regulæ, id est, legi æternæ, ac divinæ conformis est. Et hæc pro ea interpretum inter se pugna. Ad rem propius accedo.

§. 1. *Quid sit Iustitia?*

IUstitia subinde pressius sumitur, subinde etiam latius.

Hæc ex veterum Philosophorum placitis (ut rectè definitiones advertit D. Ambrosius) in tres partes est divisa. Una quidem Deum intuetur, & *pietas* vocatur. Altera parentes, & reliquum genus humanum. Postrema mortuos, *ut exequiarum justa iis solvantur.* Justa, inquam, omnium nationum consensione, quasi naturæ vox jus illud præscribat. Definitiones.

Aliis eadem *Iustitia*, est veluti quædam complexio virtutum omnium, à qua & quis justus dicitur.

Nonnullis justitia, est *Charitas Dei, qua ana justus est, quicumque justus est,* ut inquit D. Augustinus.

Sic, eodem authore, *Charitas inchoata, inchoata justitia est. Charitas magna, magna justitia est.* Et hæc de justitia latiùs accepta; pressiùs ea quæ subjicio: Cap. ultimo.

Vlpiano, justitia est constans, & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi. Lege justitia.

D. Augustino. *Iustitia est virtus, quæ sua cuique distribuit.* Et hæc paucis attulisse sufficerit pro illius notione ex scholæ principiis, & legibus strictæ definitionis; delabor ad nonnullas illius descriptiones, quibus veluti nativis coloribus pingitur, & quodammodo subjicitur oculis. Lib. 19. de Civit. c. 22. Descriptiones:

Prima ducetur ab ore, calamoque sapientis, cui dicitur *vita. In semita justitiæ vita:* vita, inquam, primò similis illi, quam accipimus in hac aurâ mortali: quisquis enim justi, rectique tenax est, is apud mortales vivit, & spirat etiam post fata. *Vitâ* deinde æternâ, ac beatâ: qui enim justus est, is cœlis aliquando vivet, & beatæ æternitati. I. Vita. Prov. c. 12. v. 28.

Poetæ, quibus in docta commenta facilis est animus, facilis & calamus; edidere *Astræam*, id est justitiam, hominum vitiis, ac sceleribus indignatam, in cœlum evolasse, ibique conversam esse in signum cæleste, cui à libra nomen est *Libra.* ut enim canit Ovidius:

——— Et Virgo cæde madentes.
Vltima cælestum terras Astræa reliquit.

Cui consonat & Seneca in Octavio, in quo sic canit:

Neglecta terras fugit, & mores feros
Hominum, & cruenta cæde pollutas manus.

Quidni enim fugiat, & cœlo reddatur, quæ tota est cælestis?

Audit deinde justitia Regnorum omnium veluti basis ac *firmamentum*; ut enim ille ipse sapiens. *Iustitia firmatur solium*, tum quia & bonis præmia decernit, & malis supplicia; tum, quia dum ea viget; viget & pax, & civium concordia; vigent & commercia, adeoque & opes, ac divitiæ, quæ sunt velut Regnorum nervi; uti & bellorum. II. Firmamentum Regnorum. Prov. c. 16. v. 12.

Salomonis solium sustinebant Leones omninò duodecim puro auro fusi, veluti symbola quædam fortitudinis, ac justitiæ robustæ, vindictæque in impios, ut inde disceres, quod sicuti Salomon sibi gradum fecerat ad solium duce justitiâ; sic & in eo sese sustinebat, aliàs lapsurus.

Et ita posteris deinde sæculis lapsi sunt Assyrii, quos Persæ injuriis affecti, spoliarunt monarchiâ; sic & Persas Græci, & Græcos Romani, & Romanos alii potestate exuerunt; quia & hi, & illi prius justitia sese exuerant. Audiendus super ea re D. Augustinus, qui recenset & miré laudat verba Catonis de modo, ac ratione, qua primum crevit, & qua dein decrevit apud Romanos Imperium; sic inquie-
Lib. 5. de Civit. c. 10. bat: *Nolite existimare majores nostros armis Rempublicam ex parva magnam fecisse: si ita esset multo pulcherrimam nos haberemus, quippe sociorum, atque civium, præterea armorum, & equorum major copia nobis, quam illis est: sed alia fuere, quæ illos magnos fecerunt, quæ nobis nulla sunt: domi industria, foris justum imperium, animus in consulendo liber, neque libidini, neque delicto obnoxius. Pro his, nos habemus luxuriam, atque avaritiam, publicè egestatem, privatim opulentiam, laudamus divitias, sequimur inertiam, inter bonos & malos, discrimen nullum, omnia virtutis præmia ambitio possidet. Neque mirum, ubi vos separatim sibi quisque consilia capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniæ, aut gratiæ servitis. Eò fit ut impetus fiat in vacuam Rempublicam.*

Vacuam dico justitia, æquitate, sinceritate, aliisque virtutum magnarum ornamentis, quæ illi erant & præsidio, & firmamento, quo se tueretur, & subsisteret: sed quia iis propè omnibus vacua fuit, factus est in eam impetus, quo primùm concuti, dein labefactari, denique, & everti potuit, aliisque Imperium cedere: adeò verùm illud Ecclesiastici.
Cap. 10. v. 8. *Regnum à Gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.* Hæ nimirum sunt machinæ, quibus concutiuntur Regna, quibus & labefactantur Imperia, quod adeo verum est, ut ne quidem ii, quos divos credidit, & venerata est stulta antiquitas, stare possint, ac
Lib. de Doctrin. Princip. regnare sine comite justitia. Quod ipsum, Plutarcho teste, scripserunt, & docuerunt Philosophi, qui audacter pronuntiarunt illud, Absque *justitia Principatum gerere, nec levem quidem ipsum posse.*

Cujus probè conscii Reges, ac Cæsares in illud incubuerunt toti, ut unà cum Regno, atque Imperio, justitiam quoque transferrent ad posteros. Ita *S. Ludovicus*, Rex christianissimus moriens hæc inter extrema monita Philippo, filio, ultimis testamenti tabulis reliquit, ceu monumentum paternæ pietatis, ceu fortissimum florentissimi Regni propugnaculum, ceu etiam ornamentum: sic enim ad illum:

In administrandâ justitia sis rectus, & severus, & ita, ut leges præscribunt, eam exerceas erga subditos, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectens, pauperum querimonias non rejicias, donec veritas innotescat. Si quis adversum te habet querelam, vel controversiam, semper ab illo stes contra teipsum, donec rem certam comperias. Si quid possideas rei alienæ, etiamsi id acceperis à majoribus tuis, incunctanter restituas justo possessori, ubi certò tibi constiterit; sin autem dubia res est, cura ut viri sapientes accuratè, & sine mora inquirant.

Bellum, præsertim adversus quemlibet christianum, sine multo consilio vide ne suscipias. Si necessitas cogat suscipere, Ecclesias, & insontes nullo patiaris damno affici.

Hæc filio, & hæredi *S. Ludovicus*, probè conscius Regna justitiâ fulciri, & stare seros in annos & sæcula; aliàs prono, ac præcipiti impetu ruere, & injustitia, malisque dolis, ceu gravi mole succumbere, atque opprimi.

Nec absimilia sunt, quæ *Basilius* Imperator in ex-
Cap. 62. hortatione ad *Leonem*, filium suum, & coronæ hæredem, ad quem sic aliquando:

Lectissimam esse Regni tui coronam statuito, innocentiam, & bonam conscientiam, quæ te magis, melinsque exornabit, quàm sexcenta alia ornamenta. Quæ ubi extulit, tum effert, quid ab aliis expectare oporteat, quid sperare, quid timere; facta per omnia inductione: sic enim inquit.

Divitiæ infida quædam res, & quæ facilè delabitur; Gloria transit: robur corporis flaccessit: *voluptates diffluunt. Sola innocentia, & boni mores in multam ætatem protenduntur, & memoriam nominis æternam transmittunt ad posteros.*

Hæc filio parens optimus, quem optat ut Imperii; sic & virtutum suarum hæredem, maximè vero innocentiæ, & bonæ conscientiæ, quæ non est, nisi à justitia, atque in omnes æquitate; ab hac, & illa stant Regna, stant & Imperia; ut enim scitè Valerius Maximus: *Ii demum penates, ea Civitas, id Regnum, æternóque in gradu facilè steterit, ubi minimum* Lib. 4.
virium veneris pecuniæque cupido sibi vindicaverit.

Transeo ad aliam ejusdem justitiæ notionem, ea *Alfonso*, *Aragonum* Regi sapientissimo, fuit veluti *nu-* III.
trimentum, & cibus generosæ mentis. Pro ea, qua Cibus animæ.
erat sapientia *Alfonsus*; Principes, ac Reges, justitiæ plus æquo negligentes, componere solitus cum iis, qui laborant morbo comitiali, cujus origo est à vitio capitis; sic enim inquiebat: *Cùm animæ materia sit sola justitia, qua tenditur ad vitam, quid restat Principibus sublata justitia, quæ est vita quasi nutrimentum & cibus.*

Subtrahe homini cibum, subtrahis unà & vitam. Subtrahe Principi justitiam, & cibum subtraxeris, simulque etiam & vitam, tam illi, quàm Reipublicæ. Ex vero enim justitia, est Regno, quod animali vita, quod & anima, quod & terræ centrum.

Et en altera justitiæ notio, quam & insinuasse vi- IV.
sus est sapiens, cùm protulit illud. *Rex justus erigit* Regni centrum.
terram. Hebræa versio habet *Rex in judicio stare facit terram.* Hebræa quippe vox *Iaadmid*, idem est, Prov. c. 29.
ac *stare facit*; statuit, stabilitque terram: alludit eò v. 4.
loci ad terræ centrum, eique comparat Regia judicium, sivè justitiam: quæ Regi, & Regno est quod centrum terræ.

Aristotele teste, ut judice, centrum, terræ, & corporibus gravioribus (quæ ad illud suo impetu, & nativa quadam inclinatione tendunt) tria confert beneficia; è quibus primum est *unitas*, alterum *con-* Lib. 2. de
servatio, postremum, *quies.* Cælo.

Unitas quidem, quia ad illud unum tendunt, & in eo, quasi uno, uniuntur omnia. *Conservatio* autem, quia & in illo, & ab illo conservantur, & extra illud periculum adeunt.

Denique *quies* est à centro; nec enim nisi in illo conquiescit. Pone mihi pugillum terræ in *aere*, pone, si voles in lunæ concavo, pone & in solis sinu, videberis tibi collocasse quàm optimè: at secus omninò accidit, quia locaris extra centrum, adeoque extra quietis sedem, in qua non retinetur nisi vi, & quadam violentia. Hinc sibi relicta terra, illicò ex aëre, è luna, soleque defluet, atque ad centrum suum relabetur, nec quiescet, nisi illo obtento; adeo illius est amans, atque appetens.

Quod terræ centrum: hoc Regno, ceu vasto corpori, est justitia; ab illa uniuntur membra & inter se, & cum capite. Et hinc *unitas*; ab eadem conservantur mutuo amoris, concordiæ ac pacis vinculo. Et inde *conservatio.*

Denique in illa conquiescunt ab hostium incursu, à tumultu bellorum, ab armorum strepitu, & hinc optata *quies*, atque tranquillitas.

Statue mihi Regnum in quo excentrica, extráque sit justitia; erit illud excentricum; unde nec illi unitas, nec concordia; sed divisio, sed discordia, etiam civium inter se, & cum Rege, cujus jugum dum non sustinent, excutiunt: & si fortè non excutiant, vi rectè retinentur, neque diu consistunt; *nullum enim*

violentum

violentum est perpetuum. Et inde neque conservantur Regna, neque Imperia: sed ad alios traducuntur armorum vi, atque impetu; & ut non transferantur, certè perpetuò sunt in motu: & hinc nulla est illis *quies*, nulla & securitas, quia deest justitia, fida Regnorum Regumque custos. Dixit aliquando Salomon, & rectè: *Misericordia, & veritas custodiunt Regem, & roboratur Clementia Thronus ejus.*

V. Regum Custos.

Prov. c. 20. v. 28.

Tres statuit veluti Regum custodes, qui ejus latera stipent; & adversus omnes tueantur incursus. Primus est, *Veritas* religionis, ac fidei: hæc dum stabit stabit & Regnum; stabit & Rex ipse. Alter est *misericordia*, qua subditis compati, & misereri doctus. Tertius est *clementia*, quæ Regi est pro custodia. Senecam audi, sic ille quondam ad Neronem: *Non est opus latera montium abscondere multiplicibus muris, ac turribus sepire. Salvum Regem Clemētia in aperto præstabit, crudelitas hostes multiplicat.*

Sed ad rem meam facit Aquilæ, & Symmachi versio; quæ sic eum sapientis locum reddit. *Conservabunt Regem, & circumdabunt in justitia Thronum ejus.*

Hi ergo duo sunt custodes, qui noctu, diuque pro Rege excubant, eumque tuentur. *Clementia*, & *justitia*, cujus alia, atque alia est ratio.

Una, quòd subditorum animos sibi conciliet, ac devinciat clementiâ, justitia verò inimicorum fraudes eludat, impetusque frangat.

Altera est, quod Clementia sibi astringat probos; justitia verò improbos à se removeat atq; prosternat.

Denique Regis Clementia sibi Judices similes asciscit, clemens clementes, misericors, misericordes, justus justos; & inde Lucifer Calaritanus, ea sapientis verba, sic exponit: *Circuibunt justi sedem ejus.* Felix corona, quæ Regem cingit, quæ & circuimit, & vallat.

VI. Corona.

Ne mireris, *Amice Lector*, si & justos, & justitiam coronam esse dixero, ac veluti diadema, quo ornatur, ac nitet regium caput. Certè tale esse voluit, tale & sibi fecit Jobus, inter orientales regulos potentissimus, qui sic de seipso. *Justitia indutus sum, & vestivit me sicut vestimento, & diademate judicio meo.* Ecce ut justitia est illi pro vestimento proque regali purpura, & judicium pro diademate, proque coronâ. Et illâ indui, hac ornari voluit Jobus. Qua enim potius? Profectò Reges, ac Principes magis à justitia nitent, quàm splendescant à purpura, diademate, corona: hæc enim huic ævo, ac vitæ mortali serviunt; illa verò æternitati, ac beatitati.

Cap. 29. v. 14.

Moveri solet ea quæstio cur Moysis facies cùm secundò descendit è monte visa est cœlesti quodam radio coruscare, non autem cùm primò? Illud adjicitur pro ratione. Cùm primùm è monte delapsus est, proferens acceptas à Deo tabulas, necdum in idololatras justitiæ severitatem, ac vindictam exhibuerat: at cùm secundò descendit, in hanc, & illam ierat totus, & à populo rebelli meritas pœnas exegerat, quod erat justitiæ, & hinc ab illa nitet, fulget, radiat illi facies cælesti quadam luce conspicua; luce dico, quæ illi erat pro corona: non tantùm ea, qua terris illustris esset: sed etiam, qua deinde cœlis.

Num. c. 31. v. 2.

Unde sic ad illum Vindex scelerum Deus. *Ulciscere prius filios Israël de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum:* quasi dignus non esset adjici populo Dei, & donari corona gloriæ, corona beatitatis, qui non prius sceleratis digna supplicia intulisset.

§. 2.

Quæ Antiquioribus fuerit Justitiæ species, atque imago?

ANtiquiores Sophi, ut justitiæ naturam, affectionesque omnes supponerent oculis, hoc illi finxere simulacrum.

Virgo erat (quam Astræam, quasi cælitem vocitabant) libram una manu tenebat ad æquilibrium. Altera rotabat ensem. Hinc, & hinc appictæ mulieres duæ, quæ captivæ ab ea trahebantur.

Earum una fractum ensem manu prætendebat. Altera innitebatur Conto. Et hæc erat justitiæ imago fidelibus oculis subjecta, nec sine latente mysterio, quod paucis evolvere, est animus.

Virgo pingitur justitia, ut vel eâ specie indicetur, integram, atque incorruptam esse oportere adinstar Virginis, quæ vitium nunquam esse passa; & nullam pudoris sui admisit labem. Ex quo & conficies illud, quod qui justitiam violavit, Virginem & ipse constupravit: quod pudendum, & immane est scelus. De quo sic aliquando Ecclesiasticus: *Ut concupiscentia spadonis devirginavit juvenculam: sic qui facit per vim judicium iniquum.* Cap. 20. v. 2. 3.

Virgines committi solent spadonibus, sive eunuchis, quibus vel natura impotentibus, vel arte excisis nulla superest vis generandi. Quod si concupiscentiæ stimulis adacti, Virginibus sibi concreditis abutantur, eisque hactenus illibatum Virginitatis florem per stuprum adimant, rei tenentur, & injustitiæ, & libidinis insanæ. Sic & Judices, quibus, concredita justitia, ceu Virgo intacta, si judicium per injustas, & violentas sententias, violant, Virginem vitiant, atque constuprant; quod infandum est scelus, nec expiandum nisi fuso sanguine.

Libram illa gestat unâ manu, ut vel ex hoc significetur, eam debere jus utriusque partis exacto librare examine, ut suum cuique jus cedat, ut præmia bonis, supplicis reddantur impiis, quod æquitatis ratio postulat.

Ensem manu prætendit, eumque nudum, & quasi paratum ad vindictam, justamque ultionem, quæ justitiæ vindicativæ est species, & quæ sontes ferit, nullo discrimine, & summos, & imos: quod & demonstrat ritus apud Antiquos usurpari solitus.

Præfectus prætorio (qui ab Imperatore secundus erat) sic olim creabatur: Ipsum Imperator gladio accingebat, dicebatque Præfectum. In quo mirè prædicatur illud *Traiani* Imperatoris effatum; qui dum Præfectum prætorio ense accingeret, hæc etiam illi.

Si justè imperavero, pro me illo utere; sin autem injuste, contra me. Ita Dion in vita Traiani.

Binæ illæ mulieres, hinc & hinc appictæ imagini justitiæ, quæ etiam ab illâ captivæ trahi videbantur, & quarum una fractum ensem præferebat, altera Conto nitebatur, repræsentant duo vitia extrema, edomita, victaque à justitia, inter quæ media erat virtus, ut potè semper in medio sita, & aversa ab extremis. *Giraldus de Diis Gētium Syntagmate 1. p. 28.*

Et quidem per fractum ensem indicabat nimiam severitatem retusam, & quodammodo cohibitam. Per Contum autem, lentorem nimium abdicatum, quo scilicet judicia plus æquo producebantur: æquè enim cum justitia pugnat, & severitas nimia, & nimia cunctatio.

§. 3.

Quotuplex sit Justitia?

A Theologis distingui solet justitia in *legalem*, *distributivam*, & *commutativam*. Et hoc quidem ex triplici habitudine, quæ est in Republica. Primò partis ad partem; deinde totius ad partes; denique partium ad totum, & hæc, & illæ virtus est. Justitia.

Ea quæ singulas partes benè disponit ad totum, est *justitia legalis*, cujus officium est procurare commune bonum Reipublicæ omni ratione, modoque, quantum scilicet, aut necessitas, aut utilitas exegerit. *v. g.* si Respublica in periculo versetur, justitia legalis conatur, quà licet, eam tueri; imperat enim arti militari, ut modos inveniat justæ defensio- Legalis.

nis, pericula contemnit, sumptus annonæ restringit, thesauros effundit, & nihil non molitur ex affectu erga Rempublicam, ut illi sit quàm optimè. An autem ea distinguatur à virtute pietatis: sunt, qui velint, sunt qui nolint: ego hic non desinio, non disputo: quia, non tam Theologum ago, quàm Ecclesiasten, nec ut in scholis, sed ut in pulpitis, ea tracto. In his autem parum interest, distinguatur nec ne, ideoque calamum non duco longius.

Commutativa. *Commutativa* est virtus, quæ disponit, ac dirigit partem ad partem, nempè civem ad civem, ut constituatur æqualitas inter partes, inter cives in actionibus, quibus inter se communicant, quod cùm facit, dicitur *justitia commutativa.*

Distributiva. *Distributiva* est, quæ rectè ordinat totum seu Rempublicam ad partes singulas, ad cives, in distribuendis communibus rebus, puta officiis, oneribus, præmiis, juxta proportionem inter ipsos expertam; & quia sic ex æquo ea omnia disponit, ac distribuit, audit *justitia distributiva.* Et hæc propriè, ac præcipue residet in Principe, in Magistratu, in Capite Reipublicæ, ceu magni corporis, ad quos spectant eæ, quas diximus distributiones, servata semper æquitate. & hæc pro instituto meo attigisse sit satis.

§. 4.

Quæ sint Iustitiæ Leges?

I. Lex. HÆc in fronte statui potest justitiæ lex. Ut seipsam spectet ipsa, seipsa contenta sit, nec aliorum oculos, aut famam, aut gratiam, aut præmium quærat; sibi enim satis est ipsa. De illa sic

Lib. 2. offic. c. 1. D. Ambrosius: *Beata planè Justitia, quæ non alienis æstimatur judicio: sed domesticis percipitur sensibus, tanquam sui Iudex: neque enim populares aliquas opiniones pro mercede aliqua requirit, neque pro supplicio pavet.* Meritò sanè *sui Iudex* est justitia; sibi enim ipsa præmium decernit; imò præmium est ipsa sibi. De quo & pulchrè Sapiens Romanus: *Doceat me, inquit, quam sacra res sit justitia, alienum bonum non expectans, nihil ex se petens, nisi usum sui. Non est quod spectes, quod sit justa rei præmium majus, quàm justum esse.*

Et hæc prima justitiæ lex, quæ cùm alias quoque complectatur, ex illa velut è fœcundo sinu, extrahatur secunda; nempe illa, ut nihil facias quis, nihil donet ad aucupandam gratiam, ad dignitatem

II. Lex. vel obtinendam, vel etiam servandam cum aliquo injustitiæ nævo.

Et hanc legem quà verbo, quà etiam exemplo docuit Henricus III. Imperator Augustus. Portabatur is equo pulcherrimo, sibi à quodam Abbate dato, qui nescius esse furtivum pacto pretio à fure emerat. Obvius fortè Imperatori miles, cujus erat equus. *Imperator*, inquit, *tu cujus est censura justitia, ecce jam alienum equum Domine sus furtivè ablatum cerneris possidere.* Cui Imperator: *si tuus est equus, tu eum unà cum sessore accipe, & duc quo lubet, teneasq; tibi, donec fiat satis.*

Hæsit miles attonitus, sibi putans illudi. Tum Imperator compulit ut manu injecta, utrumque abduceret; equum scilicet, & sessorem.

Glaber l. 5. hist. c. 4. Quod cùm mirantibus, imò & indignabundis Aulicis fecisset (*ecquæ gratiæ*, inquit, ad suos Imperator) *ei referendæ sunt, qui me tam subdolè in hanc captivitatem impulit.* His verò eum detestantibus, adduci jubet Abbatem, tanquam pœnas ab eo pro illusione exacturus, cui jam adducto, *Depone*, inquit, *baculum regiminis pastoralis, quem credis largitione mortalis hominis debere & gestari, & retineri.* Paruit ille, pedumque abjecit, quod suscipiens Imperator dexteræ Imaginis Salvatoris imposuit, dixitque Abbati. *Vade, & illud suscipe de manu omnipotentis Regis, ut sis ultra pro es debitor alicujus mortalis; sed liberè ut decet eo utere, ad culmen tanti nominis.* Is verò lubens suscepit, omniq́ue deinceps libertate eo usus est.

Habes in hac historia quod ames, & mireris, *Amice Lector.* Et Imperatoris æquitatem, & illustre documentum, quo posteros omnes edoctos voluit, ne quid præposterè admittant, ne quid etiam injustè vel ad accipiendam, vel ad retinendam Infulæ dignitatem, vel etiam ad captandam Magnatum gratiam, & favorem. Huic justitiæ legi affinis est illa, quæ severè prohibet quicquam agi, quicquam omitti, quod iniquum sit, timore, minis, aut etiam imperio potentum. III. Lex.

D. Bernardinus Senensis: Quatuor, inquiebat, modis Judicium humanum pervertitur. Timore, dum metu *potestatis alicujus veritatem loqui pertimescimus. Cupiditate, dum præmio animum alicujus corrumpimus. Odio, dum contra quemlibet adversarium molimur. Amore, dum amico & proximo præstare contendimus contra jus, & æquitatem.* Serm. 16. art. 2. c. 2.

Primùm hic inquirimus & damnamus; & certè prius inquisierunt, atque damnarunt Ægyptiorum Reges. Hi ex suo etiam lege Judices adjurabant ne quid injustè, etiamsi Rex imperaret, judicarent: contra quod peccant vel maximè, qui vel metu altioris potestatis muti sunt ut pisces, vel minis terrentur, & à semita justitiæ declinant, & imperio etiam injusto acquiescunt: uti & illi, qui muneribus corrumpi se patiuntur, atque à justa in reos sententia dimoveri. Plutarch. in apopht.

Cùm *Malacam*, apud Indos Orientales celeberrimam urbem, cepisset *Albuquertius*, *Tiraiam*, virum inter suos Principem ei præficiendum esse duxit. Hic fortuna elatus, multa quotidie crudeliter, & avarè facere, & subditos dirè vexare. Hæc ubi sequenti anno, eo cum classe reverlens *Albuquertius* rescivit, comprehendi hominem jussit, unaque filium, ac nepotem, eorumdem criminum reos, & causâ probè cognitâ solemni judicio, omnes capitis damnavit, attonitis etiam Ethnicis tanta Christiani ducis severitate. Mater, & uxor ubi preces minus proficere vident, grandi auri summa expugnare aggrediuntur: sed frustra; *Albuquertius* enim ut ferro invictus; sic & auro impervius, dictitans illud; ab *Emmanuelis* Regis prætoribus, auro justitiam non vendi: nec certè vendi potest, salva hac nostra justitiæ lege: ut enim scitè *B. Clemens*, *Cùm Magistratus petit, & Iudex capit, nunquam ad finem perducitur judicium*; uti, nec cùm pretio æstimantur officia, venduntur dignitates, quod, & alia quoque justitiæ lex, severè prohibet, ac vetat. IV. Lex. L. 2. constit. c. 20.

Judæus prædives, & suis opibus nixus, & Principum etiam gratia præfidens, galerum Cardinalitium auro emi posse existimabat, atque in eum finem impetrato ad Pontificem *Paulum*, hujus nominis IV. aditu, Sanctissimi Principis integritatem ingenti oblato auri pondere labefactari posse impudentissimè sibi persuasit. Non tulit vilissimi capitis audaciam *Paulus*, sensitque in eo læsam esse Majestatem, ideoque & hominem illicò abripi jussit, & virgis publicè cædi: ut sentiret se fuisse impudentem, & simul etiam injustum. Sed & alia justitiæ lex, quæ cavet, ne quia vel odio, vel malevolentia, etiam in adversarium magis animadvertat quàm postulet & noxæ gravitas, & æquitatis ratio. V. Lex. VI. Lex.

Notarat aliquando *Cambyses* Rex, Judicem unum aliquem insigniata severitate usum erga reum aliquem; ut eum plecteret, è corpore toto detractam pellem sellæ intendi voluit, in eaque filium ejus loco judicaturum considere, ut atroci illa parentis sui pœna, disceret non sævire, non damnare reos ultra æquitatis, & justitiæ leges: quæ etsi severitatem aliquam subinde patiantur: at sævitiem nunquam: uti nec amicitiam insolentiorem: est enim propè par Valer. Max. lib. 6. c. 3.

eatio,

VII Lex. ratio, si ob amorem, & amicitiam justitiæ rigorem infregetis, atque si odio violaris.

Loudatur à Valerio maximo æqnitos *Publii Rutilii*; hic cùm amici cujusdam injustæ rogationi fortiter obstitisset, isque per summam indignationem dixisset. *Quid ergò mihi opus est amicitia tua, si quod rogo, non facis?* Subjecit illicò. *Imò quid mihi tua; si propter te aliquid inhonestè, injusteque facturus sum?* (Lib. 6. c. 4.)

Et certè: quid enim ad amicitiam injustitia? Quid & scelus ad omorem? Et hic, & illa rotioni, atque æquitati consentiat oportet.

Plutarch. *Antigonus*, Macedoniæ Rex, cùm *Marsias* ejus frater litem boberet, peteretque sibi domi judicium constitui, respondit. *Melius erit in foro, & omnibus audientibus, si quidem nihil injustè agemus.*

Ita nimirum Rex sapientissimus, ne locum quidem dicendo juri, amicitiæ, & fraterno sanguini concedendum esse duxit; ne quid justitiæ, atque æquitati decedere videretur.

Fortius slii, qui nec suorum sanguini, vitæque parcendum esse duxerunt, ut suus semper justitiæ locus esset.

Sic (ut vetera repetam) *Epaminondas* filium corona jam donatum, securi percuti jussit, quòd paterni præcepti contemptor, cùm hosta conflixisset, illius etiom victor.

Sic & *Torquatus* filium capite minui voluit, quod contra patriam conspirasset.

Valerius Max. l. 6. c. 5. Sic & *Zeleucus Locrensis*, cùm legem tulisset de adultero excæcando, & filius in adulterio deprehensus esset, unum oculum sibi erui voluit, alterum filio, ne propter sanguinem lex jam promulgata violari videretur.

Et hinc mihi datut in manos alia justitiæ lex, quæ

VIII. Lex. vetat personarum rationem haberi. Cræsus, Irúsve fuot, nihil interest: & hunc & illum æquus onimus aspicit, & hoc est quod olim Antiquis ipsum Numen ostendefat, cùm hæc ad illos.

Deut. c. 1. v. 17. *Nulla erit distantia personarum; ita parvum audietis, ut magnum: nec accipietis cujusquam personam.*

Majotibus nostris, oculus justitiæ symbolum fuit; quod hæc cum illo apprimè coosenoret.

Est oculus speculum naturæ, eo quod res omnes sibi objectas exhibeat, & spectantibus quasi sistat. Verùm ut fideliter exhibeat, sistatque, certam requirit in objecto distanriam: si enim hoc removeri nimium contigerit, noo videtur, quia extra oculi sphærom est; & contra, si nimis propioquum; non percipitur, quia deest lumen, specierum quasi vehiculum. Quod oculo, hoc & justitiæ; in hac enim, uti & in illo, æqua requiritur propositæ rei distantia, æquus parvi, & magni, æquâ pauperis ac divitis.

Vis nosse cur pauperes in Judiciis sæpiùs causâ cadant? Cur & divites eam obtineant? Ratio est io aperto, quia pauperes longiùs absunt ab oculo, aspectuque Judicis, quàm ut videri possint, & pensari eorum merita; & divites è contrario, sic ejusdem oculo, id est menti, & affectui, propinqui sunt, ut oec percipi possint eorum demerita; ideoque oportunum illud Omnipotentis oraculum: *Nulla erit distantia personarum: ita parvum audietis ut magnum, in lingua sacra est, non agnoscetis facies in judicio:* cujus rationem hanc odjicit: *quia Dei judicium est*; nempe, in judicio Dei vices ogitis: Deus autem æquissimus est, oec personam aspicit; sic nec vos aspicere oportet.

Apud Thebanos Magistratuum statuæ formari solitæ sine manibus; Principum autem clausis oculis, ut vel in ipsa eorum specie legeres, quæ esse deberet io illis justitiæ ratio; ea scilicet, quæ nec munera caperet, nec oculis etiam capi posset: imò nec personas inter se discernere, æquus ad omnes, iniquus nulli.

Talis esse debet juris minister, ut in ejus manu nullius authoritate persona titubet aut vacillet libra justitiæ; ut scitè Rom. Orator. Sed proh dolor! hoc quo vivimus ævo, nimium veræ sunt querelæ Innocentii III. Pont. Max. *Clamat pauper, & nullus exaudit; loquitur dives, & quilibet applaudit. Dives locutus est, & omnes tacuerunt; pauper locutus est, & dicunt quis est hic? Clamat vim patiens, & nullus exaudit: vociferatur, & non est qui judicet*: & hoc quia personæ babetur ratio, IX. Lex.
non justitiæ. Et hinc elabor ad alteram æquitatis legem illi affinem. Ea discernit merita, out demerita, atque ex his præmio quoque decernit, aut supplicia. Quo in genere celebratur illud *Antigoni II.* Macedoniæ Regis Nepotis: eum convenit aliquando adolescens viri fortis, oc generosi filius, aliàs, ignavus, atque imbellis (Heroum enim filii subinde noxæ.) hic cùm fortè stipendium exegisset, quale olim parenti cesserat, sic ei *Antigonus*. *Ego*, (inquit) *adolescens, virtuti propria do munera & mercedem, non paterna.* Si huic virtutem similem dederis, si paret animos, parque in acie robur, & paria à me stipendia referes.

Hæc *Antigonus*, & meritò; ut enim Juvenalis:

Et genus & proavos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra puto.

Quod si nec nostra, oec nobis digna pro stipendio. Fateor tamen majorum merita, & benè facta transire subinde ad posteros; sed ea Principum est gratia, nec tam justitiæ, quàm beneficentiæ, quæ liberalitatis suæ fontes effluere sinit, etiam in immeritos.

Descendo ad aliam justitiæ legem; hæc in eo posita, ut qui illam tulit, aut docuit, ex ea vivat ipse, X. Lex.
atque ad illius normam actiones omnes, facta, dictaùe componat.

Extat ea de re illud *Theodosii* monitum, oulla unquam oblivione delendum:

Digna vox Majestate regnantis, legibus alligatum se profiteri. (Cap. de constit. Princi-pum.)

Principibus, ac rerum Dominis imperat recta ratio, otque æquitas, qua duce, oc magistra eas sibi leget observandas esse censent, quas ipsi aliis imposuerunt. De primo ac summo Legislatore pronuntiavit istud Seneca:

Ille ipse omnium conditor, ac rector, scripsit quidem fata; sed sequitur, semper paret, qui semel jussit. (Lib. de Divina provid. c. 5.)

Hæc ille, qui errat in eo, quod fatum statuat, Deumque illud sequi: divinæ Providentiæ legem dicere deboit, quam & sequitur qui posuit, & qui semper paret ei, quod semel jussit.

Quod Deus; boc & Legislator, ex justitiæ atque æquitatis lege, cui accedet & oltera. Hæc in eo consistit, ut commune bonum spectet, non privata commoda: ut enim B. Laurentius Justinianus:

Vera Iustitia magis aliis, quàm sibi prodest, & utilitates suas negligit, communia emolumenta præponens. II. Lex.

Quod effatum magni Præsulis, consonum est ipsi naturæ, genioque justitiæ, inter quam, & virtutes alias hoc ioterest, quòd hæ uni quodammodò supposito suo studeant, uni illi serviant, uni consulant: at verò justitia aliis potissimùm intendere, & vacare videtur.

Prudentia dictat quid tibi in unaquaque re sequendum, quidve fugiendum.

Temperantia libidinem, iram, tristitiam, aliosque animi motus, atqoe affectiones temperat, oe rationis limites excedant.

Fortitudo timorem expellit, & nimiam objecti animi depressionem erigit, atque sustinet: sicque à prudentia, temperantia, ac fortitudine uni tibi ferè est bene: à justitia autem aliis quàm optimè: neque enim illa teipsum, tuumque bonum attendit; sed aliorum commoda, facultates, utilitatemque spectat, ac tuetur: quod & advertit, & docuit Philosophus, dum sic in Ethicis.

Lib. 5. c. 7. *Omnium virtatum sola justitia in bonis alienis dicitur, quia non ad suum commodum; sed aliorum omnia confert: aliorum enim commodis, utilitatiq; servit, aut Principi, aut Reipublicæ*, contra quam legem peccat quàm turpissimè, qui & sibi soli studet, & suis commodis paret.

§. 5.

De justitia Vindicativa, ejusq; legibus.

Quid sit? & unde dicta? IUstitia vindicativa, sic dicta à sumenda vindicta, justaque ultione de reis. Ea ferè residet in Rege, Principe, Magistratibus, quorum interest Rempublicam vendicare à malis, & delinquentes ex æquo punire, ne & sibi noceant, & publico. Hæc, ut

Ejus leges. ex vero justitia sit, certis quibusdam legibus erit adstringenda, ne limites æquitatis excedat.

I. Lex. Ex his prima est, ut in ea severitas bellè juncta sit lenitati, quod olim Ægyptii eleganti symbolo expresserunt. Hi enim in superiori parte sceptri regii posuere ciconiam, symbolum utique pietatis ac misericordiæ & lenitatis. *Hyppotamam*, monstrum utique fluviale, & Hieroglyphicum severitatis, ac justitiæ; ut in hoc Regem monerent exercendæ in reos justitiæ, in illo tamen etiam pietatis ac lenitatis retinendæ. Et hæc, & illa visa quondam in Davide cum Goliatho pugnaturo.

Erat Goliathus carnea moles, & grandis veluti Colossus, qui Israëli insultabat impiè, & exercitui Domini in dies exprobrabat. Non tulit superbum Deus, nec tulit etiam David à cœlo delectus tantæ Vindex impietatis, ac superbiæ. Quid deinde?

1. Reg. c. 17. v. 40. *Misit quinque limpidissimos lapides in peram pastoralem. Hoc est (ut, interpretes & glossa)* in *mulctram*, seu vas lactis, in quo scilicet oves mulgebantur. At cur illud? Ne crede casu factum, ne temerè; sed destinato consilio, cœlique judicio, ut vel hoc ipso innueret, justitiæ telum, lacte lenitatis, ac misericordiæ illitum, ac perfusum in hostem mitti oportere, nec aliter in eum intorqueri.

In sacris paginis nominatæ sunt illæ duæ Legiones ubique Davidi ferè Comites, & veluti Laterales stipatores, videlicet *Cerethi* & *Phelethi*: nec sanè

2. Reg. c. 15. v. 18. vacant mysterio. *Cerethi* enim, est quod *interfectores*, *Phelethi* autem liberatores: ut illi pro justitia, hi verò pro misericordia militare viderentur. Utrosque secum ducebat David eo certè consilio, ut se, nunquam sine misericordia severum, nunquam sine justitia humanum exhiberet.

Quod illi; hoc & filio Salomoni, qui inter alia

3. Reg. c. 7. v. 29. templi decora, atque ornamenta, *Leones* pariter, ac *Boves*, insculpi voluit, ut cum spiritu correctionis, spiritum jungeret mansuetudinis.

Quod Davidi, quod Salomoni in oculis fuit; hoc & Regibus omnibus esse debet in primis curis, ut qui justitiæ libram manu tenent; sic eam moderentur, ac sustineant, ne in severitatem, aut lenitatem plus æquo inclinet. Sed ab hac & illa quasi maneat in

Lib. 5. in Gen. c. 37. æquilibrio. *Etenim ubi totum punitur, regia severitas crudelitate polluitur, ubi verò totum remittitur, facies majestatis sine metu disciplinæ contemnitur*: ut doctè Rupertus.

Quod si in justitia vindicativa is nexus esse debet severitatis, & mansuetudinis in Regibus, Principibus, & Magistratibus; multò magis in Præsulibus, in superioribus Ecclesiasticis, qui primas tribuere debent severitati, sic tamen ut secundas justitiæ relinquant: ut enim D. Bernardus ad *Fulconem*, quem instruit.

Prælatus omnis, piè solet sævire, sine dolo mulcere, patienter novit irasci, humiliter indignari. Et hoc ipsum est quod D. Gregorius Pont. Max. notatum voluit exemplo petito à Samaritano, qui ut incurrit in fœdè saucium, *alligavit vulnera, infundens oleum & vinum, ut* scilicet *per vinum mordeantur vulnera, per oleum foveantur. Necesse enim est ut quisquis sanandis vulneribus præest, in vino morsum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: quatenus per vinum mundentur putrida, per oleum foveantur sananda.* Luc. c. 10. v. 34. 2. Past. Pastor. c. 6.

Hæc ubi dixit, ducta similitudine à medico, tum conficit illud, quod mihi in quæstione est.

Miscenda ergo est lenitas cum severitate; quod ipsum declarat, ex eo, quod olim repositum in arcâ fœderis in quâ erat *Virga* simul, & *Manna*. *Ita planè* inquit; *in boni Rectoris pectore, si est virga districtionis; sit & manna dulcedinis. Sit amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderatè sæviens; sit pietas, sed non plusquam expediat parcens.*

Denique *rectorem subditis, & matrem pietas, & patrem exhibeat disciplina*, quæ justitiæ pars est; & quasi congenita illi germana soror. Et *hæc* prima sit lex vindicativæ *justitiæ*:

Altera, in pœnam ac supplicium de reo exigendum ne sit præceps, ne nimium celer; sed potius, lentus, qui punit, qui vindicat, vel ipso Dei punientis, ac vindicantis exemplo. II. Lex.

In ipsa mundi nascentis infantia; imò & cunis ipsis, lapsus est *Adam*, lapsa & *Eva*; & hæc, & ille criminis admissi reus. Quid deinde cœlo vindice? Deus quasi cœlo lapsus in terras, ad illam vindictæ justitiæ scenam, primò in paradisum ingressus dicitur, deinde obambulasse, quasi lento gradu, non præcipiti cursu, tum *post meridiem*, hoc est serò, inclinata in occasum die, soleque: non summo mane, non primo diluculo. Denique, *ad auram*, mollemque ventum, vel ut vertit Theodoretus, *contra ventum refrigerantem*, divino sanè consilio, tum ut venti reflantis violentia impetum ejus quasi retardaret, tum etiam, ut jam conceptum iræ justissimæ æstum, ardoremque; lenis, ac refrigerantis auræ frigore, aliqua ex parte frangere, sopireque velle videretur. Gen. c. 3. v. 8.

Quod Deus Opt. Max. æquissimus scelerum Vindex; hoc & sub illo pusilli mortales, & ipsi ab eodem constituti criminum vindices: ad pœnas illi veniant: sed lentè, sed plumbeo gradu: non cursu præcipiti, non quasi celeri volatu: sed velut obambulantes, & quidem *post meridiem*; non autem in ipso meridie; non in æstu ardoreque meridiano iræ concitatæ: sed serò, & ferè ad solis occasum, id est quàm tardissimè, & quidem molliter ad aspirantis auræ sibilum, enatumque quodammodo inde frigus, quod vindictæ justitiæ æstus ignesque si non frangat; certè emolliat: probè memor illius, quod aliquando ad *Hugonem* D. Bernardus: *Rigor justitiæ semper fervidus; sed nunquam præceps*, & hæc justitiæ vindicativæ secunda lex esto. Epist. 24.

Tertia hæc erit: ne sit nimia, hoc est, ne modum excedat, atque moderationem. Dixit olim Ecclesiastes; *noli esse multum justus*. Ecquid illud? justitiæ ponitur modus, ponitur quasi limes, aliis virtutibus minimè: nec enim dicimus, Noli esse multum castus, multum sobrius, multum misericors: cur igitur istud? *Noli esse, multum justus?* vel, (ut alia versio habet) *nimium justus*. Ratio in promptu est, quia justitiæ, maximè autem vindicativæ, suus debet statui modus, alioqui degenerat in crudelitatem, si modum excedat. Ne porrò excedat, culpæ leviori, pœna levior imponatur, graviori gravior, semper tamen infra condignum, potius quàm supra. III. Lex. Eccles. c. 7. v. 17.

Unde contra hanc legem peccant, primò nimis rigidi sui juris, ac justitiæ exactores; peccant & aliorum censores importuni, ultoresque severi, atque immisericordes, ut enim D. Hieronymus: *inhumana justitia est, fragilitati conditionis hominum non ignoscens, nihilq; ei indulgens.* Peccant deinde ii, qui ob leviusculam noxam gravius infligere supplicium moliuntur: uti aliquando *Aloysius Goti* in Japonia

Princeps.

Princeps. Abstulerat muliercula vicinæ suæ poma duo, & illam capite plecti jusserat Princeps ratus recentis adhuc fidei & sanctitatem & majestatem christianæ legis eo exemplo edito se sancire posse: verùm ab *Alexandro Valingano*, Societatis JESU id temporis in Japonia Præposito Provinciali, edoctus leviorem esse culpam illam, quàm, quæ christiano more sanguine videretur expianda, quod ut audivit, remisit de sua illa severitate; verius fecit.

Rho Histor. virt. l. 4. c. 2.

Fatendum tamen subinde, maximè verò in castris, & militia, in qua severior esse debet disciplina, culpas, quidem in speciem leviores, ferro, & laqueo plecti, quia à periculo, quod imminet, solvendæ sensim militaris disciplinæ, graviores & videri, & esse possunt. Quod & in moribus evenire quoque solet.

Sensit illud aliquando *Ioannes*, Lusitanorum Rex secundus, qui ne aleæ pestis Ulysipponem inficeret, civis cujusdam ædibus, in quibus ea publicè ludebatur, ad abolendum dedecus, illamque morbum pestem averruncandam, faces palam inferri, easque incendio deleri voluit, ut sic deleto nequitiæ illius diversorio, ipsa jam exul faciliùs profligaretur.

Rho supra.

Huic regiæ severitati affinia sunt & illa, quæ aliquando vidit Areopagum, probavitque. Struthio fugiens accipitrem in Areopago, uni Areopagitæ incidit in sinum; ille, qui servare debuerat, occidit. Judicavit Senatus impiè fecisse; itaque pœnas luit; non ob struthionem; sed ob crudelitatem.

Palladius l. 4.

Non absimile est illud, de quodam *Praxitele* nomine, fustibus cæso ab Atheniensibus, eò quòd arietem vivum excoriasset, judicatum illud immanitatis esse, & severè punitum. Et hæc pro tertia illa justitiæ vindicis lege, venio ad quartam.

IV. Lex. Ea præscribit, ne facilè, ne sine graviore causa, sine consilio, maturaque deliberatione, reo venia concedatur, neùe impunè abeat. *Impunitas enim magna esse solet illecebra peccandi.* Ut disertè Tullius.

Memorant istud Annales Franciæ. *S. Ludovicus*, Rex Christianissimus, dum suas de more preces in Cœlos effundit, totusque abit in Davidicos psalmos & pios æstus, unus aliquis intervenit, & pro misello capitalis criminis reo, veniam petit, & impetrat: annuerat enim Rex, quasi aliud agens; imò quasi alienus a seipso; sed mox cùm incidisset in illud Psalmistæ: *Beati qui custodiunt Iudicium, & faciunt justitiam*; illicò revocari jussit eum, cui gratiam illam concesserat, eamque penitus irritam esse voluit, adjecta hac sententia, digna tanto Rege, & posteris: *Psal 105.*

Principem, qui potest punire crimen, nec punit, non minus coram Deo reum esse, quàm si ipse perpetrasset: ac pietatis opus esse, non sævitiæ, justitiam facere. Dixit, fecit.

Ludovicum, Galliæ Regem hujus nominis XII. supplex accesserat tertii homicidii reus, cui Rex subiratus, & velut indignabundus. *Tune*, inquit, *veniam flagitare homicidii jam tertii?* Joculator, qui forte aderat: *Minimè*, inquit, *ô Rex, non tertii; sed primi tantum homicidii reus est: nam secundum, & tertium tua sunt: quia si primum non condonasses; hic reliqua non perpetrasset.* Dixit, & siluit, nonne quandoque *est alter*, est joculator, *non importuna locutus?* Enimvero, non importuna. Ex iis enim discunt in purpura Reges, reos, cœlo judice, se teneri, si nimia eorùm indulgentia sit impunitus in terris reus. Et sanè jure meritissimo. *Is enim qui parcit malis, nocet bonis*, nocet & Reipublicæ, quam necesse est ea conniventia, aut venia, penitus labefactari: nocet (ut ita dicam) superis, ipsique quodammodo Supremo Numini, ac Judici Deo, nam teste Seneca. *Non potest pinguior victima mactari Deo; quàm homo sceleratus.*

Et hinc, apud viros Principes is justitiæ zelus, is amor est, eaque æstimatio; imò & is honos; quo in genere celebre illud, quod de *Maximiliano I.* Imperatore semper Augusto referri solet, eum loca destinata suppliciis sontium, & eorundem instrumenta, hoc est furcas, patibula, quasi venerabundum salutare consuevisse, adjecto hoc solemni dicto. *Salve justitia*: an non, quia benedictum lignum, in quo fit justitia? Benedictum certè, & summis, & imis; benedictum cœlo, & terris; hominibus, & Deo. Verum enim illud *Ioannis Papæ*: *Vindicta, Deum iratum lenit, & placat*; & hoc in cœlis; in terris illud: *Zelus purgat facinus, dum punit.*

TRACTATUS
DE PURA INTENTIONE.

QUIA multa de hoc argumento edidere multi, & doctè & piè; ideo de eodem hîc dicam paucis, ne Lectorem omninò videar destituisse. Sit itaque

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit.* Matth. c. 6. v. 22. 23.

§. I.

Ecquis ille oculus simplex? Quis & nequam?

Quis oculus?

SI naturam spectes oculus ille *simplex*, est oculus purus, ac defæcatus, minimèque vitiatus, aut humore noxio obrutus, eique veluti innatans.

Nequam è contra, qui aliquo ex his vitiis laborat; ideoque objecta sibi, minus fideliter reddit; puta pro unico duos; imò & plures; pro albo subnigrum, aut quidvis aliud, quod tamen in te non sit.

Ita, ut rectè advertit D. Hieronymus, *Lippientes oculi solent lucernas videre numerosas; simplex autem oculus, & purus, simplices intuetur, & pura.*

Sin autem ad gratiam attendas, & mores; alius, atque alius homini est oculus; alius qui, etiam ab Evangelista hoc loco innuitur; uti videre erit ex varia hujus unius versiculi, aut voculæ *oculi* interpretatione.

Divis Hieronymo, & Chrysostomo, *oculus* hîc nihil aliud est, quàm hominis *mens*, & *intelligentia*: quod enim corpori est oculus: hoc animæ est, intelligentia; oculus corpus regit, & animum intelligentia; oculus præit, præit & intelligentia; oculus pedem dirigit: & intelligentia affectum, qui est veluti pes animi, ideoque sicuti corporis multum interest, ut oculus sit simplex; hoc est purus, nullo humore crasso, pravoque obnubilatus, atque obtenebratus: sic & animo plurimùm refert, ut intelligentia sit pura, & recta, nullo pravo affectu, aut cupiditate

1. Intelligentia.

ditate imbuta, vitiata, detorta; si enim ea sit, facilè labitur, & errat, & licere sibi credit, quod minimè licet; utile opinatur, quod reipsa damnosum, securum, quod periculi plenum. Quid facias? *Ibi errat oculus; ubi errat affectus.* Et hæc paucia pro illa opinione.

II. Intentio. Aliam efferunt Sancti Augustinus, & Gregorius, quibus *oculus* hic, est *intentio*, & quidem si recta, est *simplex*; sin autem detorta, nequam est.

Et hæc opinio magis arridet, quia magis consona menti, & scopo, quem sibi hic proposuit Patris Æterni Sapientia, & cujus eò loci, ac temporis id fuit oraculum: voluit enim à bonis operibus quàm longissimè abesse vanam gloriam, atque ostentationem, quæ inimica est rectæ intentioni: voluit jejunium, atque eleëmosynam fieri in abscondito, & non palam ad captandam auram popularem, & futilis gloriolæ fumum, quem non sustinet, non patitur pura intentio, ceu bonæ mentis oculus, & inde mihi injicitur altera quæstio, pro qua sit

§. 2.

Cur intentio dicatur & sit oculus animi?

Quid oculus. VT ea quæstio ponatur in aperto, & clara luce, videndum erit, quid corpori sit oculus? Quid deinde animæ sit intentio?

I Sol mundi. Orpheo, oculus microcosmi, seu parvi mundi, id est, hominis, *sol* est; quia huic est, quod mundo aspectabili *sol* alter. Hic diem facit, & tenebras fugat, lucet, calerque ab illo Orbis. Et ea quoque animis est *intentio*: diem hæc facit gratiæ, si pura sit, peccati tenebras depellit, lucem addit fidei altioris, ac cælestis, & calorem affert, donatque charitatis.

II. Portæ Solis. Hesichio *oculi* sunt portæ solis, quia per eos veluti portas, sol ille aspectabilis intrare videtur in animum; & per intentionem, quasi per portam sol intrat gratiæ, sol deinde & gloriæ; si modò ea recta sit, & simplex. Erit autem & recta, & simplex, si Deum unum, & in se aspiciat, & eum in creaturis videat, amet, laudetque: si in seipso & nævos suos, atque maculas intueatur, in aliis autem vitia videre nesciat, multoque minus judicare, atque damnare.

Et talis fuit oculus B. Fratris *Bernardi à quinta valle*, è sacra D. Francisci familia, de quo ad omnem posterorum memoriam B. Frater Leo S. Francisci socius.

Wadingus in Annal. Min. Tom. I. An. 34. Jacebat hic æger, cùm illi hæc objecta species, atque imago Beatorum, qui ingenti numero bini, ac bini procedebant. Hos dum animo lustrat, atque ex eorum uno quærit, ecquinam essent illi? Et quò tenderent? Auditque esse Beatos è D. Francisci instituto, qui delapsi è Cœli regia citato gradu pergerent ad excipiendam animam unius è fratribus, qui tum infirmus erat in Portiuncula.

In hoc porrò Beatorum agmine quàm longissimo, unus eminebat, cui oculi, ceu bini soles, radiabant: hunc dum intentos aspicit, rursumque quærit. Ecquis ille? Ab uno horum accipit, esse fratrem *Bernardum à quinta valle.*

At cur, inquit, illi sic nitent oculi? Stellas esse diceres; imò & binos soles. Ea verò tales esse videbantur, cujus addita ea fuit ratio; quòd dum in vivis esset, illi simplex fuisset oculus, qui Deum unum aspiceret, despiceret cætera: nec mirum quia illi oculi, erant veluti portæ solis; sed divinioris, qui cum unum admitterent, alia omnia excluderent. Sed institutum prosequamur.

III. Fenestræ animi. Alexandro Peripathetico, *oculi* sunt *fenestra animi*; per quas scilicet inspicitur quis ille sit, & quo ducatur affectu; & hinc illa parœmia. *Hominis ingenium in tribus cognosce: in poculo, loculo, oculis*: sed in his melius, & certius; in iis enim elucent affectiones animæ propè omnes, amor, odium, mœror, gaudium, timor, audacia, commiseratio, spes, desperatio; imò sanitas atque ægritudo: inde *Hippocrates*, aliique medicorum facilè Principes, suos discipulos monuêre, ut ægri oculos attentè intuerentur eò quod in illis etiam se proderet affectio corporis, bona, maláve.

Quod corporis affectioni sunt oculi; hoc intentio est animo: aperit illa, qualis sit hic, sanus, an æger; ad spiritualia benè affectus, atque ad cælestia erectus: aut contra: an à peccato moribundus totus, atque in terrena pronus, & abjectus, aut alia quavis depravatâ passione infectus, atque corruptus.

Poëtæ Arabico, *oculi legati sunt cordis*. Quia scilicet per oculos ceu interpretes, ceu cordis legatos solent illius sensa, atque affectiones explicari. IV. Legati cordis. Est *Cor* in homine princeps membrum, fons vitæ, principium micationum arteriæ, & tam amoris, quam odii, imò & omnium affectionum officina; in hac enim cuduntur, atque excuduntur illæ.

Et illis animæ, ceu Principi hominis parti, est *intentio*: interpres est, & legatus animi; hujus enim mentem, sensum, affectiones omnes exprimit, atque aperit. Si sapit hic, quæ Dei sunt, ostendit: si quæ mundi, quæ carnis, & illa exhibet. Talis enim quisque est qualis ejus intentio, & omnis actio talis, qualis & fuerit intentio.

Orpheo rursum, *oculus est speculum naturæ*: uti *speculum est artis*: ut enim in hoc seipse videt homo, V. Speculum naturæ. & si quæ in facie sit macula, si quis nævus, illico deprehendit: sic & *Intentio*, ceu *speculum animi*, aperit, atque exhibet quidquid in hoc maculosum, fœdum, distortumve est, si quid à Deo, aut propter Deum sit; an è contrario ad creaturas malè inclinatum, atque a cælestibus aversum. Nec mirum quia est *Animi speculum* cujus est repræsentare fideliter quidquid in illo est.

Aristoteli purioris Philosophiæ ocello, *oculus est ultimum vivens, & primùm moriens.* VI. Ultimum vivens & primum moriens. Quod enim in hominis, & corpusculi fabrica ultimum vivit, est oculus; & quod in eodem primò moritur, est ille ipse oculus: & in animo, qui spiritus est, pura, simplex & recta intentio, ultimo donatur spiritali vita, & primò moritur, primò privatur eadem gratiæ, ceu animæ vita.

Ratio eadem est, quæ in oculo: hic enim ultimum vivit in homine, quia ejus fabrica ut pote difficillima, & majoris in natura moliminis, ultimo absolvitur, ac perficitur, & hinc primò etiam moritur, quia primò destituitur spiritibus ad vitam necessariis: sic & *Intentio* in homine, qui spiritu regitur, non carne; ultimò vivit, quia difficillima, & magni omninò moliminis; in omni enim cogitatione, verbo, opere puram ac simplicem habere intentionem (quæ scilicet unum Deum spectet, atque attendat, & nunquam ad se, aut creaturas inclinet) id est longè difficillimum; uti & etiam eam retinere; & inde etiam primò moritur, primò & occidit.

Incarnatæ Sapientiæ oraculo, *oculus est Lucerna corporis*; sic enim aliquando. *Lucerna corporis tui, est oculus tuus.* VII. Lucerna corporis. *Luc. c. 11. v. 34.*

In densis tenebris, adultaque nocte lucerna lumen effundit, gressus regit, hominem ducit, ostenditque, quæ ineunda semita, quæ & declinanda, hac si destituatur, ut erret, ut caspitet, ut offendat, est necesse.

Quod in tenebris viatori est lucerna; id corpori est oculus, id animo est *Intentio*; hæc illi de superis lumen affundit, pedem, id est affectum, regit, docetque, quæ tenenda virtutis via, quæ cœli adeundi semita: si tamen pura fuerit, & simplex, nullo vitiorum, aut cupiditatum humore malè affecta, aut aliò vocata, & dispersa in multa: utque ea sit, una sit oportet, non multiplex, uti & oculus unus, id est simplex.

Quis

Quis ille, si quæris, audies ex Gilberto: *simplex est oculus, qui unus est, unus autem, qui ad plura non est, qui directus in unum, non fissus, non diffusus, non sparsus in multa.*

* Et is fuit oculus sponsæ, de quo sponsus illius amantior:

Cant. c. 4. v. 9. *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum.*

Rectè, *in uno oculorum tuorum*, quia sponsæ id est animæ sanctæ, unus est oculus, quia in unum intentus, cumque sponsum, ut annotat D. Anselmus.

Et ita debet esse oculus bonæ mentis, ea quoque & intentio; spectet ille, spectet & hæc Deum unum, neque per creaturas vagâ, & noxiâ licentiâ spargi se patiatur, neque mundi curis, sæculique voluptatibus distrahi. Ne porrò patiatur unquam, explicandum nobis erit enucleatius, quid spectare, quóve collimare debeat ille mentis bonæ oculus, id est intentio.

§. 3.

Quem in scopum dirigi debeat pura mentis oculus, id est pura intentio?

In Psal. 32. BEnè dixit, benè monuit D. Augustinus: *Non valdè attendas quid homo faciat; sed quid, cum facit, aspiciat.* Aspicit, inquam, mentis oculo, hoc est intentione, quæ ut recta sit, simplex esse debet; uti & simplex oculus, ut bonus sit. At quomodo, inquies, simplex? A Theologis, ac Philosophis dicitur illud simplex, in quo compositio nulla, mixtura nulla: sed unitas summa, summa & simplicitas.

Ut hæc, & illa sit in intentione, ceu oculo, videamus quid spectare debeat, quid non debeat: plurimùm enim interest, ut in quadam epistola, longissima quidem: sed verè aurea luculenter declarat Seneca; qui sic inquit, *non in facto laus est; sed in eo*
Epist. 95. *quemadmodum fiat. Eadem enim res si gulæ detur, turpis est, si honori reprehensionem effugit. Amico ægro quis assidet? Probamus. At hoc, si hæreditatis causâ facit, vultur est, cadaver expectat. Sic eadem & turpis, & honesta.* Si turpis, aut honesta sit intentio; ideoque refert quàm maximè quæ sit illa, quidve spectet.

In periculis subeundis, aut rebus magnis aggrediendis, (non tam ipsa facta, quàm causæ factorum considerandæ, inquiebat S. Isidorus Pelusiota; sic enim *mortales non tam pericula, quàm causas; non tam fructus, quàm semina; non tam ramos, quàm radices rerum perpendere consueverunt*; si modo benè cauti, ac prudentes: cujus effati rationem producit in exemplis.

Multi quippe latrones, & sicarii pro sui similibus dimicantes, mortem oppetiverunt, nec tamen eos quisquam laudaverit, quippe pro scelere dimicarunt. Multi contrà pro patria, & parentibus, ac liberis morti se objecerunt, nec tamen propterea quisquam eos reprehenderit; sed potius laudaverit, ut qui pro jure naturæ occubuerint. Quo etiam fit ut illi quidem vituperentur, hi autem publicis præconiis celebrentur, ac statuis donentur.

Quod ipsum aperit D. Bernardus, cui in intentione *duo necessaria requiruntur. Res, & causa, id*
Serm. 40. in Cant. *est quid intendas, aut propter quid.* Quod ut exemplo fiat illustrius. *Intendat*, inquit, *quis animum inquirendæ veritati, atque id solo veritatis amore, nonne is tibi videtur & rem, & causam habere honestam? Me-*
Cant. c. 5. *ritoque sibi vindicare, quod dicitur, Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis, quippe, cui in neutra genarum nævus reprehensionis appareat.*

Quod si minimè quidem veritatis desiderio; sed aut inanis gloriæ, aut alterius qualiscumque commodi temporalis obtentu in veritatem intenderit, jam etsi unam genarum videatur habere formosam; non tamen dubitabis, ut arbitror, judicare vel ex parte deformem, cujus alteram faciem causa turpitudo fœdaverit.

Hactenus D. Bernardus, qui genas sponsæ pulchras componit cum intentione pura, & simplici; sed ne longius: ad rem propius accedamus, videamusque quid potissimum spectare debeat puræ mentis oculus, aperiet illud oblata quondam Deo favente species.

Persona in paucis religiosa, & altioribus Cœli luminibus illustris, vidit Dominum, qui dextera S. Iure de Cognit. & Amore Dei.
circulum aureum tenebat, in cujus medio, visebatur cor, undique catenulis aureis è circumferentiâ circuli appensum. Infernè spectabantur longè plurimi, qui sagittariorum in morem, sagittas emittebant in circulum & in cor, veluti scopum.

Porrò, ex iis aliqui ita sagittas jaciebant, ut vix medium viæ superarent, reciderentque illæ prono lapsu in terram.

Alii circulum sagittis tangebant, feriebantque, & quidem eo nisu, atque impetu, ut ex eo elicerent veluti quasdam ignis scintillas, quæ etiam in eos decidebant.

Postremi emissis valido ex arcu sagittis, cor ipsum attingebant, penetrabantque, & eò quidem ut ex illo copiosum sanguinem educerent, unàque etiam cælestia quædam lumina, cælestes radios, atque ignitos, qui deinde mixti sanguine in eorum capita depluebant, & partim sanguine irrorabant, partim radiis illuminabant, partim incendebant cælesti illo igne. Et hæc fuit tum illi objecta de cœlo species.

Hanc dum oculo, animoque legit non sine amabili quodam stupore, supplex à Domino quærit, ecquid in eo latentis mysterii, & simul audit. Circulum illum aureum, repræsentare divitem, atque auream Dei in homines misericordiam, quæ sese in orbem effundit, aliis, atque aliis ejusdem donis.

Cor autem illud, referre cor ipsum Christi, & cordis illius amores atque æstus ardentiores; catenulas autem aureas, quibus hinc, & hinc suspenditur, atque tenetur medio in circulo, exhibere infinita illius merita, merita utique vitæ, ac mortis per extrema supplicia illatæ.

Denique sagittarios illos, qui distentis arcubus & circulum, & catenulas, & cor ipsum veluti scopum impetunt, esse tria hominum genera, qui destinato consilio vitæ melioris ac sanctioris studia sequuntur.

Ex his primi, quorum sagittæ vix intervalli medium attingunt, & mox fracto velut impetu, prolabuntur in terram, sunt ii, qui opera sua sine ulla intentione faciunt, quasi ex consuetudine, & diuturnæ assiduitatis usu, & hi ut vix promovent; sic & nihil à Deo impetrant, quod saluti esse possit.

Secundi sunt illi, qui actiones suas, bono quidem fine, bona intentione probatas exhibent: sed tamen in hac, & illo aliquid quod sua etiam interfit, sectantur, & quærunt, & hi ideo non attingunt Cor Christi, & puros illius amores; sed tantum circulum aureum divinæ miserationis, à qua & impetrant, vel omninò quod enixè postulant, vel certè illius aliquid, cujus indicio sunt scintillæ illæ in eos deciduæ.

Denique postremi sunt isti, qui & seipsis & creaturis omnibus superiores, non sua quærunt; sed quæ Dei solius, unamque illius gloriam, unum & amorem, præterea omninò nihil nec quod in terris sit, nec quod etiam in cœlis.

Et hi cor ipsum Christi, ceu scopum, tangunt, penetrant, pervaduntque; & inde ex eodem recenti quasi vulnere, elicitus sanguis in eos defluit, unàque etiam divina lumina, divini & ardores: ab illis lucet intellectus, ab his autem calet, ardetque voluntas. Et hi longè sanctissimi, longè & beatissimi.

Quotquot in hac mundi arena degimus, & certamus, sagittarii sumus, si & cogitationes elicimus è sinu mentis, si amores è gremio voluntatis, si verba ex ore fundimus, si opera è manibus ducimus sine

fine, atque ex nſu quodam diuturno; nihil facimus, in caſſum laboramus, in vanum, in vacuum & aëra ſagittas jacimus, quæ mox refractæ in terras recidunt.

Sin autem propoſito bono fine, bona & intentione, ea omnia in cœlum emittimus, in orbem & circulum divinæ miſericordiæ, ab ea in nos depluent & aliqua cæli miſerentis dona quæ poſtulamus.

Quod ſi meliore ſorte, altiore & animo nobis, ceu cœli ſagittariis, Deus unus pro ſcopo ſit, ejusque unius gloria pro fine: tum in nos Chriſti ſanguis, omnia & merita ubertim defluent, & cum his, & illo cæleſtia lumina, cæleſtes & ardores, atque ignes.

Ex his porrò ſagittariis fuit S. Ignatius Societatis JESU parens, & author, cujus hoc fuit ſolemne lemma: *Ad majorem Dei gloriam*; hanc ſcilicet unam ſpectabat, atque ad hanc collimabat totus.

Ex his quoque S. Tereſia, quæ etiam voto ſe obſtrinxit & faciendi quod eſſet perfectiſſimum, & quod magis conduceret ad Dei gloriam, quæ una illi erat in primis curis, & amoribus.

Ex his etiam fuit *B. Magdalena de Pazzi*, quæ inter æſtus divini amoris, quibus ardebat tota, dicere erat ſolita, Si ſcirem me vel uno verbulo quod non eſſet è majore Dei gloria, aſſequi poſſe eos beatitatis ardores, quibus æſtuant in cœli regia Seraphini, nequaquam illud mihi elabi ſinerem.

Addebat etiam mirari ſe, nec poſſe ſpere, quî fieri poſſet, ut anima alio fine laboraret, ſudarétve, quàm pro Deo, Deique unius gloria: adeo hæc illi in oculis erat, atque puris amoribus.

Et his & S. Franciſcus Xaverius, quem nec ſpes præmii, nec gehennæ metus in Dei ſui obſequia & amores vocavit: ſed purus, putus illius amor: quod liquidò apparebit ex oratione ab eodem fundi ſolita, quam hîc ex Autographo tranſlatam referre viſum eſt. ea porrò eſt ejuſmodi:

O Deus! ego amo te,
Nec amo te ut ſalves me:
Aut quia non amantes te
Æterno punis igne.
Tu tu, mi IESV, totum me
Amplexus es in Cruce.
Tuliſti clavos, lanceam,
Multamq; ignominiam.
Innumeros & dolores,
Sudores, & angores;
Ac mortem. Et hæc propter me,
Pro me, inquam, peccatore.
Cur igitur non amem te?
O IESV amantiſſime?
Non ut in cœlo ſalves me,
Aut ne æternùm damnes me:
Nec præmii ullius ſpe.
Sed ſicut tu amaſti me:
Sic amo, & amabo te.
Solùm quia Rex meus es,
Et ſolùm quia Deus es. Amen.

Faſti Mariani 7. Martii. Ex his etiam & *D. Thomas Aquinas*, qui quod in unam Dei gloriam mentis oculum conjecit, prætereaque ſpectavit nihil; à morte, ſtellâ pectus inſignis apparuit, & hanc pura animi intentione meruiſſe ſe dixit.

Sed antiquiora ſunt iſta: demus unum aliud, quod noſtra ſuſpexit, atque amavit ætas.

E minima JESU Societate fuit *P. Iacobus de Saura.* Is è parte pectoris, quæ cordi proximè incumbit, inciſa carne ſanguinem excivit, eoque hæc exaravit ſanguineis notis.

Primò, facturum ſe in omnibus, quod eſſet perfectiſſimum. *Nieremberg.*

Secundò, nullo ad rem ullam affectu occupandum niſi in quantum ad Deum duceret, aut pro Deo eſſet.

Tertiò, nihil unquam amaturum ſe præter Deum.

Denique, acturum ſe quantum in ſe eſſet ut perennis, & continuus in ſe eſſet actus amoris Dei.

Et hæc grandes animæ, quibus pura in Deum intentio, & purus amor, purusque zelus Divinæ gloriæ, quo mirum quantum arſit *D. Birgitta.* *Binet in ejus vita.*

Argumento ſit illud: Hæc in exceſſu mentis, æſtuque orationis Deo dicere ſolita: Ut tibi, ô Deus meus, ô amor meus! acquirerem vel unicum gloriæ gradum, quo niteres magis, atque apud Superos inclareſceres, parata omninò aſſem tota æternitate quanta quanta eſſet, ad inferni pœnas damnari, mihique ducerem in bonis; imò & quadam beatitate, ſi tot, ac tantis cruciatibus, vel minimum gloriæ gradum adjicere poſſem, aut unicam guttulam beatitatis, gloriæque tuæ oceano affundere. Et hæc *Birgitta* ad Deum, amores utique ſuos, finem, ac ſcopum unicum illius, de qua agimus, puræ ac ſimplicis intentionis, cui ſuppar fuit ea, quam in Dei matrem extulit: patebit hæc ex oratione, quam & ipſa legere ſolita, & hîc etiam attexere viſum eſt ſtylo ſimplici, ſed candido:

O Domina mea, Regina Cœli, in tantum gaudet cor meum ex eo, quòd altiſſimus Deus te prælegit in matrem, & tantam dignitatem conferre dignatus eſt, quod ego magis eligerem in inferno æternaliter cruciari, quàm quod tu vel uno minimo puncto de tam excellenti gloria, & tua cæleſti dignitate careres. *In Revelat. extravag. 63.*

Hæc *Birgitta* divæ matris amantior, quàm ſui, & illius gloriæ ac dignitatis avida magis, quàm ad inferni cruciatus pavida.

Et hic puræ intentionis primus, ac ſummus eſt gradus, in quo ut ſtetit D. Auguſtinus; ſic & cum illius effato finem inveniet. Eſt porrò illud ejuſmodi:

Tanta te, ô Rex gloriæ, dilectione proſequor, ut ſi (quod eſſe nunquam poteſt) ego Deus forem, & tu Auguſtinus eſſes, omninò vellem ego fieri Auguſtinus ut tu fieres Deus. Et hic eſt exceſſus amoris, hic & terminus puræ intentionis, qui ſeipſum etiam gloria divinitatis exueret, ut eadem Deum indueret. *Roſſignol. de diſcipl. Chriſti l. 1. c. 20.*

Ut ad eum quoque intentionis gradum aſcendas, Amice Lector, excipe, quæ etiam natura & ratione duce ſuaſit Seneca. ſic inquit,

Proponamus oportet finem ſummi boni, ad quem nitamur, ad quem omne factum noſtrum, dictúmve reſpiciat: Vt enim navigantibus ad aliquod ſidus dirigendus eſt curſus; ſic & viventibus.

At, quod illud ſidus? Seneca judice eſt *ſummum bonum*, hoc eſt Deus, ad hunc dirigendus omnis vitæ curſus, quia, ut addit. *Vita ſine propoſito vaga eſt*; addo ego & mala. Ne ergo vaga ſit, ne mala; Deum unum ſpectet, atque ad eum omnia referat, puro mentis, id eſt intentionis oculo.

Ideoque caveat primò, ne ſeipſe aſpiciat: id enim ſi fecerit, nec rectus erit, nec bonus: ut enim ſuccinctè & preclarè Publius Mimus, *malus eſt vocandus, qui ſua cauſa eſt bonus.*

Secundò, nec ſua ſpectet commoda, nec lucra; ſi enim hæc attenderit, nec bonus erit, nec beatus, ut enim diſertè Seneca. *Non poteſt quiſquam beatè degere, qui ſe tantùm intuetur, qui omnia ad utilitates ſuas convertit; alteri vivas oportet, ſi vis tibi vivere.* Quod ſi alteri, id eſt proximo, multò magis Deo; cui uni vivere eſt beatè vivere. *Epiſt. 48.*

Tertiò, ne in opere aliàs bono, ſibi nomen, famamque quæritet, ne populi plauſus & acclamationes; hoc enim & vanitati datur, & vitio: quod ſi incurreris aliquando, vide ne in poſterum incurras.

D. Auguſtinus meminit cujuſdam Comœdi, cui nomen *Archinas.* Hic prima ætate, annisque juvenilibus, coram populo ludere, plauſumque & ambire, & referre etiam ſolitus: ita nimirum eo plauſu, & acclamationibus ebrius erat, ut etſi coram Diis luderet; non tamen à Diis approbationem

expectabat,

expectabat & gratiam: sed potius à conserta hominum multitudine. Verum jam senex, ac decrepitus melius sapere, *& quotidie in Capitolio Mimum agere cœpit, quasi libenter Dii spectarent, quem homines spectare desierant*: sic enim apud seipsum inquiebat.

De Civit. Dei l. 6. c. 10.

Lusi prius hominibus, non Diis: jam verò Diis, non hominibus ludo, & scenam apparo.

Benè ille quidem, si Deo vero lusisset, non inanibus Deorum simulacris.

Quod ille errore deviæ mentis & dixit, & fecit; hoc Christianus ex veritate, ac virtute & dicat, & faciat, dicat inquam sibi in aurem, dicat & ad animam. Uni Deo ludo, uni vivo, uni spiro, in hac vitæ mortalis scena: atque ab hoc uno spectari, probarique volo. Et hoc vult mens bona, mens recta, quæ etiam cavet

Quartò, ne sui operis licet optimi mercedem unquam quærat, aut præmium; hoc enim nec aspicit puræ intentionis oculus, nec patitur etiam virtus ipsa, si pura sit. Audi quid de illa Sapiens Romanus:

Lib. 4. de Benef. c. 1.

Inveniuntur, inquit, *qui honesta in mercedem colant, quibusque non placeat Virtus gratuita, quæ nihil habet magnificum, si quicquam habet venale; cum Virtus nec lucro invitetur, nec absterreatur damno, adeoq; neminem spe, ac pollicitatione corrumpat.*

Supra c. 4.

Quod si habet illud. Virtus omnis, ut *gratuita* esse debeat, non mercenaria, ut *venalis* non sit, ut lucro non invitetur, ut non absterreatur damno, ut neque spe quemquam, neque pollicitatione corrumpat, multò magis Deus omnis Virtutis author, ac parens, qui sui solius causâ & amari & quæri debet, non præmii ullius spe, aut pollicitatione mercedis.

Quod, si *Virtus* (ut ille ipse Seneca) *non recipit sordidum amatorem*, quî recipiet Deus sordidos illos amatores, qui licet extrinsecus eum amare, ac quærere videantur, intrinsecus tamen seipsos amant, & sua quærunt; *si ad virtutem, soluto sinu veniendum est; soluto*, inquam, hoc est, qui nihil capiat, retineat nihil; non autem contracto, qui & avidè capiat, & tenaciter retineat, quæ ingeruntur.

Quomodo ad Deum veniendum erit? Certè etiam *soluto sinu*, id est affectu, qui nec velit, nec amet impleri re ulla alia, quàm Deo. Ecquid enim si spe se impleat, aut mercedis pollicitatione lactet, nec Deo serviat, nisi pro hac aut illa, quid aliud facit quàm canis, qui Domino suo pro arido osse, pro pinguiore offa servit?

Abjiciamus igitur servile istud, ac mercenarium, & demus Deo, quod amantis est, quod & filii, gratuitum scilicet obsequium. Daremus profectò, si ii essemus, quos natura & ratio esse voluit, Dei scilicet, & pro Deo. At proh dolor alii sumus.

Carolus Bovillus in vit. PP. Occident. l. 4.

Raymundus Lullus cælesti revelatione hæc didicit. Primum è mille via centum esse, qui aliqualem habeant Dei seu timorem, seu amorem.

Secundum, ex illis centum, facilè nonaginta Deum timent adacti pœnarum & inferni metu.

Tertium, ex illis nonaginta, via duos esse, qui Deum amarent nisi illecti spe præmii, spe paradisi.

Denique, è mille, vix unicum inveniri, qui Deum diligeret purè, propter ipsius bonitatem, & majestatem.

Hæc ubi cœlo revelante accepit vir Dei, totus abiit in suspiria, in gemitus, in lacrymas, in querelas, vel ex eo tantum quòd Deus non amaretur sui solius ergo.

Et verò quidni sic excederet: Christus aliquando sese spectandum obtulit *B. Angelæ*, & hæc illi:

Annal. Minor.

Primò. *Ama me quantum potes; quantus, quantus fuerit in me tuus amor, nunquam erit tantus, quantus in te est meus.* Tum blandè, & quasi expostulans addidit: *O Angela, filia mea, vix credi potest vix & dici, quàm pauci in terris me ament mei solius causâ.* Tum etiam adjecit exoptantis illud: *O filia, quàm amatim, & optarim tales mei amatores.* Ubi hæc sua vota aperuit Servator optimus, tum ea illa quæsivit: *Eccur me non amant mortales, qui solus, & super omnes sum amabilis?* Qui solus, & principium, & finis amoris.

Quæsivit, inquam, & videri, & loqui desiit: non desiit, tamen amare *B. Angela.* Utinam nec desinamus ipsi. Ne porrò desinamus unquam, hic ascribendæ videntur Maximæ amoris, & puræ intentionis datæ à Deo *S. Birgittæ.*

Ea his fuit prima, nullum tibi in hoc mundo, ratum consilium, nullum & animi decretum, quod non sit Dei consilium, & decretum.

Secunda primæ affinis. Plenè velis quod vult Deus, & nihil velis, quod non vult Deus.

Tertia velle, quod vult Deus, & hoc purè, quia vult, & quia sibi in eo complacet: non autem, quia tibi vel amori, vel solatio, vel etiam honori.

Quarta, Deo uni satisfacere, uni & placere, tibi sit pro præmio, & aliud nihil.

Quinta, Deo subdi, Deoque servire, non quia parata tibi in Cœlis merces; sed etsi nec esset parata, nec Cœlum tibi sedes, nec paradisus locus tuæ quondam beatitatis, velles nihilominus & illi subdi, & illi uni servire quàm maximè.

Sexta, etsi jam esses in profundò infernæ stygis, è quo tamen evadere posses in cœlestes auras, vel dicto unico *Pater & Ave.* Nec hoc tamen velles, nisi & vellet ipse Deus, quod si nollet, nolles & ipsa. Imò in tota, quanta est æternitate, ne cogitares quidem, nec desiderares ex inferno exibi nisi & cogitaret, & vellet Deus ipse.

Et hoc, quia tibi melius censeres esse in inferno ex Dei voluntate & beneplacito; quàm sine hoc, aut illâ esse in Cœli regia, sinuque beatitatis. Voluntas enim Dei vel unica, summum est beatitatis; summum & amoris, adeoque & votorum etiam summum.

Et hoc fuit votum, hæc ad Deum supplex oratio viri in paucis religiosi, de quo *Cæsarius.*

Hæc ille quondam, mente ac cogitatione ex ipsis inferis: O mi Deus ne patere ut in tota æternitate animum subeat, vel una cogitatio exeundi ex inferis; melius enim mihi est in ipso inferno esse, cum tua voluntate, quàm in Paradiso cum propriâ. *Lib. 12. c. 6.*

§. 4.

Quàm utilis homini bona Intentio, & è contrario quàm noxia sit Intentio mala, aut saltem non bona?

De Amore Dei l. 12. c. 7.

SAnctus Franciscus de Sales, intentionem componit cum moneta, quæ ut alicujus sit valoris, ac pretii: Primò debet esse *proba*, puta auro puro, & non adulterino, si aurea sit. Secundò, debet esse *justi ponderis.* Tertiò, *legitima nota*, id est notata signo regio, signo principis, si horum trium vel unicum desit, rejicitur moneta ut illegitima.

Quod monetæ; hoc & omni operi nostro. Ut apud Deum, ac Superos sit in pretio ac valore, necessum est, primò, ut ex se bona sit, saltem non mala in sua natura, ac specie: deinde ut & sit justi ponderis: denique ut intentio bona sit; hæc enim est quasi nota, & cœleste signum eidem impressum, ut monetæ solet. Quod explicat, & oculis quasi subjicit exemplo familiari; sic enim inquit:

Jejunet unus aliquis, ut parcat sumptibus studio scilicet sordidæ parsimoniæ, jejunium illud non est in bona specie, non est virtutis; sed potius vitii.

Quod si jejunet, & quidem ex temperantia, alicujus quidem virtutis est; at si peccato mortali infectus est, non est jejunium illud æqui apud Deum ponderis, quia deest charitas, quæ omni operi nostro dat pondus.

Denique, si jejunet ex societate, ut aliis quibuscum agit, ac versatur sese accommodet, quia deficit bona intentio, deficit & nota legitimi jejunii.

Quod si contrà jejunet unus aliquis ex studio, amoreque temperantiæ, & sit gratia ornatus ac caritate, nec alia intentio, quàm Deo placendi, jejunium omni parte est legitimum, atque apud Superos, veluti proba, ac legitima moneta, qua etiam Cœlum emi possit.

Et hæc prima, beato Præsuli fuit comparatio. Alia petita fuit à stomacho, his valentiore ac calidiore, istis autem debiliore, ac frigidiore. Homines inter non paucos videris, qui liberaliter; imò & prodigè comedunt, ac vorant: helluones esse crederes, & ex verò ii sunt, & tamen, semper macilenti, exsucci, extenuati. Alii contrà, sobriè, & parcè vescuntur, nihilominus valentes sunt, & pleni succo, ac robore. Quæ causa? Ea est in promptu. His quidem vis digestiva, quæ in stomacho residet, & innatus illi calor, valens est, ac potens, cibum optimè digerit, concoquit & spargit in venas in membra, in corpus omne, Et hinc illi est quàm optimè. Aliis ex adverso, eadem vis digestiva debilis est, debilis, atque exiguus in stomacho calor; & hinc in vultu deformis macies, in corpore languor, & subinde etiam tabes.

Quod illis in genere naturæ: hoc & aliis in genere moris. Ex his quosdam videris, qui multa præstant, & quidem in speciem bona; at quia illis exiguus, aut nullus à charitate ignis, nullus & calor, quia ex naturæ impetu, atque inclinatione magis operantur, quàm ex gratia, & virtute; quia ex consuetudine potius, quàm destinato consilio, rectaque intentione, hinc in spiritu emarcidi, & languidi toti; cùm è contrario, valentes alii, vividi, ac vegeti in spiritu, quia & valens charitatis ardor in illis est, & pura ad cœlos, ac Deum Intentio; quæ omnia etiam minima in bonum convertit, succumque virtutis, ac gratiæ.

In Serm. Asceticο de Pœnitentia. Quod & advertit S. Ephrem Syrus: *Iusti*, inquit, *parvis actionibus magis Deum flectunt, ac placant, præ nonnullis, qui multa faciunt: Non enim ad actionem respicit Deus; sed ad propositum voluntatis; & non intuetur quod fit, sed quo quid studio, ac propensione peragatur.*

Quod ut in aperto ponat, & clara luce, aliis atque aliis exemplis probat, & sic ait.

Vidua paupercula solvet dubii jam dicti quæstionem, quoniam duobus obulis superavit divites aera abundantesq; & in tabernaculo testimonii, qui caprarum pilos obtulerunt, simul cum opulentis benedictionem acceperunt, & qui byssum cum auro nebant, similes iis erant, qui pilos ad operimentum tabernaculi texebant.

Pusilli mortales, qui ea ferè tantùm, quæ oculis parent, æstimare solent, oblata superis dona ex pretio ponderant. At non sic Deus, qui ad interiora hominis evadit, ex affectu, atque intentione is judicat, atque ex his metitur doni pretium, ac præmium, & laboris adhibiti pondus, aut inanitatem; quod sanè probabit, atque liquidò ostendet illud quod aliquando suis referre solitus *Arsenius*, Arcadii Imperatoris olim præceptor.

Quidam senex monachus, inquit, *audivit vocem superne dicentem: Adesdum, ut ostendam tibi quomodo se habeant opera hominum.* Nec mora surrexit, abiit è cella, & Ducem Angelum secutus per avia, atque invia perrexit, & dum pergit, inter alia, quæ subjecit illius oculis, hoc facilè primum ac princeps.

Ostendit unum aliquem, qui è patenti lacu aquam hauriebat copiosam, ingentique nisu infundebat in canalem perforatum, è quo mox effluebat omnis aqua, & huc atque illuc effundebatur, labore sanè multo, sed utilitate nulla: neque enim imbuebat aut prata virentia, aut fertiles agros, aut molles areolas; sed per dumeta, per saxa, per steriles arenas longè lateque spargebatur, fructu nullo, proventu nullo.

Dum hæc spectat senex, & stultum laborem incusat, ac damnat, sic illi Angelus:

Qui fundit aquam in canalem perforatum, is est, qui bona quidem facit opera, jejunat, orat, eleemosinas spargit: sed cùm ea nolit ita facere, ut fiant solum coram oculis Dei; sed studet etiam videri ab hominibus, studet & laudari; ideò in cassum laborat, frustra operatur, privaturq; debita aliàs mercede. Et hæc bono seni Angelus. *In vita Thm. 4.*

Ex illius genio, studioque fuere quondam scribæ ac Pharisæi, qui facturi eleëmosynam, in publicis vitis, ac Synagogis tubicinem præmittebant, qui tubam inflaret, & illius clangore populum excitaret, acciretque frequentem, vel etiam ipsimet cornu canebant, specie quidem, ut eo, seu clangore, seu etiam sonitu pauperes turmatim evocarent in publicum, re tamen ipsâ ad vanam eleëmosynæ ostentationem, famamque liberalitatis, plausumque populi, laudes, acclamationesque colligendas.

Et quæ his merces? *Suam* (inquit Christus) *Receperunt mercedem: suam*; non autem Cœli, non *Matth. c. 6. v. 2.* Dei, non beatæ æternitatis: sed *suam*, hoc est, sibi, suæque vanitati congruam: & qua sola digni. At rursus ecquænam illa? Popularis aura, vapor evanidus, gloriolæ fumus, umbra vanitatis, verbo uno nihil.

Ne tibi eadem merces accidat, Amice Lector, audi & serva illud Servatoris tui seu monitum, seu etiam oraculum.

Te faciente eleëmosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua: hoc est fuge eleëmosynæ, virtutisque tuæ ostentationem, fuge & videri, & eò quidem, ut si sinistra tua (quod est adynaton) haberet oculos lynceos, videre tamen non posset quod fecisset dextera tua, quásve eleëmosynas, erogasset; adeò amares abscondi, amares & non videri ea quæ ex virtute fecisses. Nec mirum, quia & hæc amat latere, amat & abscondi. Ut enim scitè D. Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ: *Celata virtus Deo judice gaudet.* Et quis eo judice, & quidem solo; ideo aliorum oculos fugit, & judicium horret, contenta unius Dei, ceu judicis, oculo, atque conspectu. *Ibid. v. 3.*

Et ita contenta fuit *S. Catharina Senensis*: ab hac aliquando Christus pauperis nudi specie primò tunicam, mox indusium, mox subuculam, tum etiam manicas petiit, dedit illa liberaliter, & quidem secretò, nemine conscio, præter eum, qui acceperat. *Raymundus in ejus vita.* Quid deinde? nocte proximè sequenti, ei se visendum obtulit Christus, ostentans tunicam istam auro, gemmisque conspicuam: scilicet & auri pretium, & gemmarum lucem addiderat effusa Virginis charitas, atque in pauperem miseratio, à qua & illud pro præmio accepit, vestem scilicet invisibilem, quæ imposterum omnem ab ea frigoris injuriam arceret, & verò arcuit; exinde enim nullum unquam persensit frigus, etsi aliàs acre esset gelu, & hæc in terris illi decreta merces; alia deinde in cœlis, publica in iis gloria, publicus & honos, & hoc quia ex puræ intentionis genio, sua omnia faciebat *Catharina*, non in publico, sed in secreto; contenta Deo uno & teste, & judice. Et ita facias oportet, mi Lector, memor illius, quod ex antiquis nonnemo:

Intentis, & dictis præsidet & factis. Ex tam his, quàm illis pretium addit, aut demit: addit, si bona; demit autem, si mala: addit si Deum spectet, ut scopum, si in eum omnia dirigat; demit autem si aliò mentis oculum declinet, si deflectat à Deo suo.

Ne porrò deflectat imitetur sagittarium: hic primò habet propositum sibi scopum: deinde paululum subsistit, quasi meditabundus, & se sibi reddit: tum sinistrum oculum claudit, & dextrum aperit,

ut uno

ut uno oculo rectè collineet: denique è tenso arcu, directo limite in destinatam metam contendit.

Et ita contendit Sponsa, de qua cœlestis Sponsus: *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa in uno oculorum tuorum, in uno crine colli tui.*

Pro scopo illi fuit, *Cor sponsi*, Cor amabile, cœleste, divinum: in illud ut libraret certiùs, unum clausit oculum, id est sinistrum; clausit, inquam, terris; & alterum, hoc est dextrum, cœlis aperuit, ut in Cor sponsi rectiùs intenderet, & sua tela, hoc est omnes amores suos illi infigeret.

Et verò pro eâ, quâ erat jaculandi peritiâ infixit. Ut & tu sic infigas, Amice Lector, age, pro scopo Deum tibi statue, tum paulum subsiste, & te collige, ut sagittarius solet, quid dicturus, quidve facturus sis, cogita: tum sinistrum oculum claude, ne terram, ac terrena aspiciat; & dextrum aperi, atque ad Cœlum ac cœlestia, ad Deum ac divina sustolle. Tum sagittas emitte, sagittas utique amoris; sed Dei.

Sic emisit *Esther* Regina, quæ hæc aliquando in meliores auras: *Tu scis quod nunquam lætata sit ancilla tua, nisi in te Domine Deus.*

C. 14. v. 18.

Non in coronâ, & sceptro, non in regno, ad quod propè è cinere evasi; non in Regiis amoribus, non in aulæ pompâ ac deliciis, aliisque regiæ fortunæ phaleris exultavit ancilla tua; sed in te uno, Domine Deus.

Ecce *Estheris* scopus, ecce quo & se, & sua direxit omnia, ecce ut in Deum rectâ contendit.

Et ita contendit ex Antiquis Patribus unus aliquis. Hic ad initia singulorum operum paululum hærere solitus. Rogatus autem cur id faceret? Respondit, facio quod sagittarii, solent: *Collineo* ut in scopum id est Deum meum, quodcumque molior opus, rectà dirigatur, ejusque unius gratia fiat. Quod illi; hoc & aliis in spirituali palæstra sagittariis, in usu fuit.

Rodriguez. de perfect.

S. Ioannes Climacus, quæsivit aliquando ex quodam Fratre, qui coquum agebat, & ducentis triginta, eòque amplius monachis in coquina serviebat; unde in eo officii genere, adeò gravi, & laborioso, illi tanta animi quies? tanta & vultus hilaritas, atque amœnitas? ex illoque mox audiit: *Quia Deum aspicio, ad Deum contendo, eique, ani in Fratribus servire me credo, ai uni cibos coquere, cibas & parare me puto.*

Gradu 18.

Quod ille in coquina, hoc in Rostris, & Curia Advocatus, causas agat, tractètve; sed quasi Dei, & Dei causa. Hoc & mercator in sua officina; merces congerit, distrahit, vendit; sed & ipse Deo, Deique gratia. Hoc & miles in pulvere Martio, clangit tuba, strepunt tympana, expediuntur arma, itur in hostem, eatur bonis avibus, felici omine, & graudibus animis; sed etiam Dei causa, Deo militet, quisquis militat. Studiis incumbit alius, mensæ incubat, & totus chartis impallescit; bonum factum, modò factum uni Deo, uni illius obsequio, & gloriæ. Et ita dictum, ita factum velim in quovis gradu, vitæque genere, in quo te natura, te fortuna, aut verius Dei providentia locarit, in eo Deum quære, Cœlosque specta; & sic tibi purus, & simplex erit bonæ mentis oculus, purior & animus puriore ac cœlesti luce aliquando donabitur in tota quanta quanta est æternitate.

P. Franciscus Ribera è Societate JESU, notus è calamo, & doctia ingenii monumentis, tertio post mortem die propè Dei solium in cœlo visus est gloriosus, pectore lucis divinæ radium excipiens ab ipso Dei pectore prodeuntem, à quo & pulchritudine mirabili, & summo gaudio perfundebatur, quod intentionis rectæ præmium fuit. Nempe cùm chartis impallesceret, cùm libris incubaret & mensæ, cùm diceret è pulpito, cùm doceret è cathedra, cum ingentia volumina transmitteret in posteros,

Nadasi in an Dier. memor. 22. Nov.

non alium sibi præfigebat scopum, quàm unius Dei obsequium, unius Dei gloriam; & hinc illi ea cœlo reddita beatitas, & lucis æternæ radius, quem & excipient illi, qui eodem puræ mentis oculo Deum aspexerint, eumque unicum.

§. 5.

Rationes nonnullæ, quæ puram illam intentionem vel faciunt, vel suadent.

PRima petitur à Deo ipso, ter Opt. ter Max. qui rerum omnium est finis ultimus & cujus gratia sunt omnia, maximè verò ipse homo: nec enim eum creavit Deus, nisi sui causâ, atque ut suus esset totus. Quod si à natura Dei est totus homo: certè omnia illius actio, ut Dei quoque sit, ac pro Deo, necessum est. I. A natura.

Hic enim unicus est illi finis, etiam à natura, à gratia quoque is etiam est: Est enim ab hac *Dei Filius*, adeoque illi debet, quod Patri quàm optimo Filius. Est *Spiritus Sancti sponsa*, Ideoque quod sponsa sponso; hoc & Deo reddat est necesse. Est cœli hæres, proindéque & se, & sua omnia Deo ascribere debet, velut illi, à quo uno scriptus est hæres. II. A gratia.

Et hinc debet illi reverentiam, ut Patri, fidem & amorem, ut sponso; se & sua omnia velut omnium largitori munificentissimo: Et hinc petitur alia quoque ratio, quæ est ejusmodi.

Etsi Deus omnia fecerit sui causâ, tamen & fecit gratiâ hominis, ut illi quoque servirent, illius & essent: & inde homini sol surgit & lucet, surgunt & lucent alia sidera, & illi quoque volvuntur Cœli, illi, serviunt elementa, calet ignis, friget aqua, liquescit aër, stat terra, & genituræ vacat tota: illius quoque sunt animantia, seu illa, quæ terris adrepunt, seu illa, quæ aquis innatant, seu denique, quæ liquidò volant in aere: hominis ergo sunt omnia, ut & homo Dei sit totus, secundùm quem, illius sunt cætera omnia. III. A creaturis aliis.

Et hanc rationem proposuit D. Augustinus, ut & sibi, & aliis animos adderet ad Dei obsequia: sic enim ait:

Vt tibi totus serviam, omnia quæcumque fecisti, in meum servitium tradidisti. 10 Soliloq. c. 19.

Alia ratio ducitur à mirabili quadam vi, ac virtute, qua polleat intentio recta: hæc enim non solùm dat novam gratiam rebus à natura pulchris, atque alicujus dignitatis; verùm etiam, quod mirandum, res communissimas, & quotidianas actiones, quarum aliquæ nobis sunt cum brutis communes, attollat ad excellentem quandam rationem, qua & superos, & Deum ipsum oblectat. IV. Ab insita vi ac virtute rectæ intentionis.

Quid in vita humilius, quid abjectius, quàm comedere, bibere, dormire, ludere? Et hæc tamen omnia, si ex bona intentione fiant, illius accessione, ceu altiori quadam luce, ac nitore vestita affurgunt ad eximiam quandam pulchritudinem, & copiam meritorum.

Fuit Antiquis *Virga Chemica, aut magica*, cujus contactu omnia vertebantur in aurum, unde & natum commune proverbium, ut olim quod ad opulentiam evenerat fæliciffimè, id *divina Virgula*, contractum diceretur.

Commentum fuit illud; sed ingeniosum, è quo tamen ad institutum nostrum, ex veritate, deduci potest istud:

Intentia recta, est illa *Virga*, *Virga divina*, quæ quidquid attigerit, mutat in aurum; clariùs explico, & rem evolvo. Quid egenius quàm pauperculo, dare potum aquæ frigidæ, quæ & pecori datur, ac jumentis? Et tamen si datur in nomine Domini, & gratiæ augendæ servit, & cœlo etiam emendo, & charitati, id est auro comparando. Imò & ipsa quodammodo aurum est; non è terræ gremio, siou-

que haustum; sed è Cœli gazis opulentioribus.

Miranda fuit Virga Moysis, quâ Cœlum aperiebat, dividebat maria, & è sicca rupe eliciebat fontes aquarum. Ne virgam illam tibi quære, alia est ad manum, utique recta intentio, quæ tibi viam aperiet ad Superos, & per medios aquarum, id est tribulationum vortices, semitam dabit sicco alveo, & fontes effundet cælestium consolationum, etiam unde minimè reris, ex arido, duroque saxo.

Minervæ attributa quondam à Poëtis virga, cujus attactu Ulyssem efficiebat juvenem atque ad elegantiam formosum, eundemque cùm vellet ejusdem virgæ vi deformabat in senem rugosum, pallidum, invenustum.

Fabella est è Poëtarum arcanis eruta. At hæc pro illâ dabitur veritas. Recta in Deum intentio, virga est, non Minervæ; sed Cœli, cujus attactu animo juvenesces totus, & Deo, Superisque pulcher apparebis, pulchra & opera, aliàs sine illa deformis. Dormire, comedere, bibere, ludere, ut ante dixi, opus est naturæ; & sæpius etiam gulæ, socordiæ, petulantiæque insolentioris: at rectæ intentioni, aurum est, gemma est, & si quid his pretiosius cogitare lubet.

V. A Dei voto. Transeo ad aliam rationem, ea petetur à Dei voto, quo & in nobis amat & quærit purum illum bonæ intentionis oculum; quo ipsum suspiciamus, despiciamus cætera.

Quæstos olim Deus, & hæc *B. Margareta Contracta*, auditus est dicere. Nemo est qui velit abnegare semetipsum: sed omnes quasi pro pretio volunt mihi servire, ut & in hac mortali vita, multas obtineant Cœlo benigniore consolationes, & in altera immortali mecum in regno meo sedeant honorati. *In ejus vita M. S.*

Hæc ubi dixit de hominum quasi vulgo conquestus, tum addidit altius aliud. *Me unum aspice, te despice, tota mihi vive, & tibi morere, de me cogita, non de te, me dilige & non te. Quære me, & te minimè.*

Et sic tibi purissimus erit intentionis oculus purissimus dico, qui scilicet nihil aspicies nisi Deum.

S. Clara de Montefalco, miram à Deo acceperat cælestis solarii gratiam, & miram cum Deo, beatisque spiritibus familiaritatem, cujus illecebris, blandaque dulcedine capta, dum seipsam aspicit, nescio quid gloriolæ irrepsit. Quid inde? cœlo quasi vindice, quindecim annorum spatio, omni consolatione privata, etsi pro ea recuperanda nec lacrymis parceret, nec jejuniis, nec corpusculi afflictationibus: adeò noxium est etiam in Cœli gaudiis seipsum amare, & quærere.

Ne porrò seipsam aliquando sic aut amaret, aut etiam quæreret. *D. Catharina Senensis*, hæc illi Christus. *Filia mea, cogita de me, & ego cogitabo de te, mihi uni servire stude, & ne dubita, tuo ego commodo, & saluti, & gloriæ studebo.* VI A Christi desiderio.

Et hæc paucis dicta sint pro ea, qua de agimus recta intentione.

TRACTATUS
DE GRATITUDINE.

N epistola, quam ad Colossenses scripsit Apostolus, primò pro ipsis Deum, ac Superos orat, ut in suscepta fide firmi sint, ac constantes: tum monet ut caveant à captiosis Philosophorum argumentis. Denique ducit ad ardua virtutum, misericordiæ, benignitatis, humilitatis, modestiæ, patientiæ maximè verò gratitudinis, quæ est veluti coronis donorum Dei: sic enim olim ad illos. *Grati estote* sic & hodie ad nos. *Ad Coloss. c. 3. v. 15.* Ut Apostolo bene monenti pareamus, unam movebo quæstionem, & in alios, atque alios paragraphos dividam.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Apostoli verba: *Grati estote.* Ad Coloss. c. 3. v. 15.

Quid sit gratitudo?

Gratitudinis definitio. ANgelico Doctori, *gratitudo est Virtus specialis reddens gratiam benefactori.* Et hæc est definitio pressius sumpta, ex severioris Philosophiæ legibus.

2. 2. Qq. 106. art. 1. Ea porrò gratitudo originem ducit, ipsumque nomen à *Gratiis*, quæ apud veteres tres effingebantur.

Uni nomen *Aglaæ*, Alteri *Euphrosyna*. Tertiæ *Thalia*. Virgines erant, quòd sine spe conceptionis, id est retributionis, dari debeat, quod datur. *Nuda* pingebantur, quia beneficia sine fuco esse debent, nec ullo tegi velamine. *Iuvenes* erant, quia non debet beneficiorum memoria senescere. *Hilares* erant, & vultu subridenti, quia & in dante, & in reddente, sua debet esse hilaritas, sua & amœnitas. Denique inter se *connexæ*, quia insolubiles esse decet gratias. His pro Patre dabatur *Iupiter*, Deorum Summus, eo quod à Deo sit omnis gratia. Pro Matre fuit *Eurynome*, & ipsa Antiquioribus Dea, sic dicta, quòd abundanter daret, abundanter & retribueret.

Et hæc in altâ Antiquitatis nocte finxere Poëtæ veteres; è quibus tamen ea, quam aperui apparet lux veritatis. Uti & ex illo, quod & probavit, & laudavit *Aristoteles*, ut in medio, & pulcherrimo civitatis loco referendæ gratiæ templum extrueretur. *5. Ethic. c. 5.*

Eo certè consilio, ut incitarentur omnes, ad beneficia, tum apud alios collocanda, tum etiam agnoscenda, & prædicanda.

Quod & factum apud Cherronesitas prodit orator è Græcia Princeps Demosthenes, qui & ipsi gratiæ aram statuerunt, eâ mente, ut docerentur omnes, supremo Numini gratos esse debere, ob accepta ab ejus liberali manu ingentia, & quotidiana beneficia: sed de his alias fusius. *Orat. de Corona.*

Venio ad aliquas ejusdem gratitudinis descriptiones, ex quibus & illius natura, & proventus videbuntur latius explicari. Gratitudinis descriptiones.

I. Virtutum mater. Latino Oratori *Gratitudo*, est veluti fœcunda parens Virtutum omnium: sic enim ille aliquando in oratione pro Plancio:

Etenim, Iudices, cum omnibus Virtutibus me affectum esse cupiam, tum nihil est quod malim, quàm me & gratum esse & videri.

Hæc ubi de se extulit, tum rationem hanc subjicit. *Hæc est una Virtus, non solum maxima, sed etiam mater Virtutum reliquarum.* Quod ut evincat, elabitur ad alia, atque alia Virtutum genera.

Quid est pietas, inquit *nisi voluntas grata in parentes? Qui sunt boni cives, qui belli, qui domi de patria benè merentes,*

merentes, nisi qui patria metuerint. Qui sancti, qui religionem colentes, nisi qui meritam Diis immortalibus gratiam justis honoribus, memori mente persolvant?

II. Et auctrix custos beneficiorum. Hom. 25.

D. Chrysostomo, aureo Oratori. *Gratitudo custos est beneficiorum*: sic enim ille in Mathæum.

Optima beneficiorum custos est & ipsa memoria beneficiorum, & perpetua confessio gratiarum.

Custos, inquam, imò & auctrix. Et hoc est, quod eleganti emblemate notatum voluerunt ex antiquioribus Poëtis nonnulli, qui Cœlo parente editas finxerunt *gratias*, & quidem quatuor, quas insigni puellarum schemate expresserunt.

Verda lib. de Imag.

Ex his prima coronabatur vernantibus rosis, ac floribus; secunda spicis; Tertia uvis maturescentibus, pomis & fructibus omnis generis; Quarta sertum in capite gestabat ex olivis benè contextum.

Et hæc fuit illius emblematis species, quam sic evolvi, explicarique voluere sapientes. Quisquis in primo ætatulæ vernantis flore Cœlo gratus erit, pro collatis in se beneficiis, sibi polliceri potest in reliquum omne totius ævi sui, & fructus uberes, & gazas opulentiores, & bonorum omnium abundantiam, & tandem cœlo propitio, etiam coronam pacis, coronam æternæ beatitatis, cujus symbolum est oliva.

III. Virtus Christianorum. Cap. 5. v. 20.

Transeo ad aliam ejusdem gratitudinis descriptionem: ea petetur à D. Hieronymo, qui sic aliquando in illud D. Pauli ad Ephesios:

Gratias agentes semper pro omnibus.

Hæc, inquit, *Christianorum propria Virtus est, etiam in his, quæ adversa putantur referre gratias creatori: in beneficiis Dei, quæ nobis accidunt, gratulamur: hoc & gentilis facit, & Iudæus. Sed juxta Apostolum, hæc Virtus est maxima, ut in ipsis miseriis, atque periculis Deo gratiæ referantur, & semper dicamus: Benedictus Deus.*

Minora scio sustinere, quàm mereor, hæc ad mea peccata parva sunt; mihi dignum redditur. Hic animus Christianus est, & hæc etiam vox: Deo gratias.

Probat D. Augustinus, & commendat impensius morem veterum Religiosorum, quibus in ore frequens erat illud *Deo gratias*, quo etiam cùm fierent obvii sese mutuò consalutabant, uti etiam hodie faciunt alii: quos inter minima JESU Societas, cui solemnis illa salutatio, cùm sibi invicem occurrunt socii: *Deo gratias*. Et hæc quoque manasse

D. Bonav.

primò creditur à Diva Virgine Dei Matre, quæ omnes se salutantes resalutabat, his voculis, *Deo gratias*. Contra hunc morem declamasse auditi Circumcelliones, quos impugnat, ac refellit D. Augustinus dum sic adversus illos:

In Ps. 132.

Qui dicit Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum: nùm enim non est locus gratulationis, quando se invicem vident, qui habitant in Christo?

Hæc ubi dixit pro Christiano illo more, qui manavit jam inde ab ipsa Ecclesiæ infantia, tum exclamat: *Quid melius & animo geramus, & ore promamus, & calamo exprimamus, quàm Deo gratias? Hoc, nec dici brevius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest.*

Epist. 77.

IV. Cœleste profluvium.

Descendo ad aliam gratitudinis descriptionem, quæ erit D. Bernardi, cui ea dicitur & est *cœleste quoddam profluvium*; dum enim insistit urgetque, ut toti eamus in gratiarum actiones, sic oportunè admonet.

Ad locum unde exeunt revertantur flumina gratiarum, ut iterum fluant. Remittatur ad suum principium cæleste profluvium, quò uberiùs terræ refundatur.

Alludit S. Præsul ad flumina, quæ nostris allabuntur oculis, eoque refluunt, unde effluxerunt. Fluunt illa ex oceano, & in eundem refluunt: sic & gratiarum cælestium flumina, cùm à Deo, ceu bonorum oceano, exeant, ad Deum, per gratitudinem, & gratiarum actionem, redeant est necesse, ut rursum cum fœnore, majoreque proventu, refundantur.

Et sic nos probè doctos voluit *D. Basilius* in oratione, quam posteris reliquit in laudem Martyris Julii, ubi hæc inter cætera: *Accumbens mensæ, ora esitans panem, largitori gratiam rependito. Tunicam induetur? Gratias agito benigno Largitori. Amicitus pallio? Fac ut te augescat interior erga Deum charitas, qui indumenta gratuitò largitus est, hyemi æstatique accommoda, quibus & vita conservetur, & obveletur turpitudo.*

Tibi dies expletus abiit? Illi referto gratiam, qui solem nobis nil tale commeritis indulsit, in diurna operationis ministerium.

Sive Cœlum suspexeris, cùm in eximiam siderum pulchritudinem, oculorum aciem defixeris pressius, procide Deo, & cole eum, qui cuncta hæc in sapientia condidit.

Ubi illam beneficiorum cœlestium seriem contexuit, pro eâque exegit susam gratiarum actionem, tum etiam & hanc postulat in adversis, seu in ea inciderimus, culpa nostra, sive non.

Sic enim inquit: *Nullo tuo merito plecteris? Gaudium tibi inferat futurorum spes. Iusto et supplicio addictus? Gratias agas, quòd hic potius luas pœnas, quam in futuro.*

Hactenus pius Præsul, quo cum finio ea, quæ ad gratitudinis notionem spectant.

§. 2.

Quæ sint Gratitudinis symbola?

Symbola Gratitudinis.

MOyses Dei servus, & scriba, cùm in Universi fabrica describenda, calamum explicat, meminit infimi elementi, id est terræ, supremi verò, hoc est ignis; nusquam meminit. Quæ causa? Ne crede id casu factum, ne oblivione, ne imperitia; sed destinato consilio, & certa Dei Conditoris providentia; quæ nobilissimum elementum alto silentio involvi voluit, & abjectissimum quasi in fronte poni: sic enim ait sacer Historiographus.

In principio creavit Deus Cœlum & terram. Meminit primò Cœli, tum terræ. Ignis autem minimè. quæ ratio? Gen. c. 1.

Hanc affert *Rupertus Abbas*, quia ignis sterilis est, atque infœcundus; nihil enim in se, vel ex se gignit. Propterea, inquit, *de hoc elemento non injuriâ siletur.* Et de terra multus est sermo, quia ea vel maximè fœcunda est; ex se enim, & in se propè omnia gignit, & Deo, seu Largitori munificentissimo, quæ accepit, reddit, multo cum fœnore multoque proventu.

I. Terra.

Et hinc est symbolum gratitudinis, uti è contrario, ignis symbolum ingratitudinis

Et quia nos Deo gratos esse vult, D. Ambrosius, ideo evocat ad imitandam terræ fœcunditatem, in eaque etiam gratitudinem: sic enim inquit, *Imitanda nobis est natura terrarum, quæ susceptum semen multiplicatiori solet numero reddere, quàm acceperit.* Quod ut uberius explicet, subjicit illud: *Terra, aut spontaneos fructus germinat, aut creditos uberiori tumulo refundit.* Lib. offic. c. 31.

Hæc ubi de terra extulit, tum delabitur ad homines (quos Clemens Alexandrinus appellat agros animatos) & sic ad illos:

Utrumque debes, quodam hereditario usu parentis, hoc est terra, quæ omnium est communis parens. Esto tamen, ut aliquis excusare possit, quod non dederit, quomodo excusare potest, quod non reddiderit: non dare cuiquam vix licet; non reddere, non licet. Lib. 5. Examer. c. 2.

Hæc ubi pro gratitudine dixit Orator Melleus, tum in ingratos sic declamat.

Fœneratum terra restituit, quod acceperit, & quidem *usurarum cumulo multiplicatum. Homines sæpe decipiunt, & ipsa fœneratorem suum sorte defraudant.*

Terra

Terra fidelis manet, & si quando non solverit, alio anno superioris anni damna compensat; ita ut nullum unquam dispendium sua inferat creditori.

Non sic ingrati mortales, non sic: steriles hi sunt, atque infæcundi, & Deo bonorum omnium largitori, aut parum, aut omninò nihil rependunt, in hoc certè ingratissimi: si enim Seneca judice *Ingratus est* Epist. 81. *qui beneficium reddit sine usura*, Profectò, qui non reddit, ingratissimus est: & tales sunt ex hominibus plerique, similes rubo illi Mosaico, qui flammis quidem obsessus, sed sentibus horridus fuit, & fructibus vacuus. Ita & ingrati mortales, excipiunt hi Divina Beneficia, ceu cœlestia quædam semina, & nullos reddunt subinde fructus, circumdantur undique, ac veluti obsidentur Divinæ charitatis flamma, verius incendio, & ne scintillam concipiunt: atque eructant sui in Deum amoris.

Serm 164. Eleganter de hoc rubo D. Chrysologus: *Deus* inquit, *daturus legem, ignem præmisit in rubos sed divinum rubus portavit: non concepit incendium: jam tunc aculeis malitiæ plenum, & ingratum cultura legis populum præfigurans*: præfigurans & ingratos omnes persimiles & illi rubo & igni, ingratitudinis utique symbolo; quos ideò ad terram animo & sensu vacuam remitto, & ad bruta, animantia seu ea, quæ aëra, & cœli tractus occupant, seu ea, quæ terris insident: ad Job c. 12. v. 7. 8. hæc, & illa, vade, ô ingrate! *Interroga jumenta, & docebunt te. volatilia agri & indicabunt tibi. Loquere terra, & respondebit tibi*; inquiebat olim Jobus.

Terra quidem dum fertilem & gratam Authori suo se exhibet, & sterilitatis te damnat, & ingratitudinis, tum etiam volucres cœli, dum cœli Domino accinunt, & te incusant, & condemnant: de his Ambrosium audi:

Surgente, inquit, *& occidente, suos cantus instaurare consueverunt, ut decursi, vel adoriendi temporis laudes, suo referant Creatori.*

Hæc ubi de volucrum genere S. Præsul, tum ad hominem delabitur; & sic ait:

L. 5 Exam. c. 12. *Quis sensum hominis gerens, non erubescat, sine Psalmorum celebritate diem claudere; cùm etiam minutissimæ aves, solemni devotione, & dulci carmine, ortus dierum, ac noctium prosequantur.*

Ab aviculis, quæ libero, & patenti volitant æthere, descendit ad animantia terræ, suopte ingenio crassiora, atque imprimis ad canem, de quo hanc adjicit II. Canis. quæstionē. Cur olim juniori Tobiæ, comes additus?

Angelus Raphael, delapsus è Cœli regia, Tobiam ducebat in *Ragues*. Medorum Civitatem, tum ad fugandum dæmonem, ceu malum hospitem, tum ad firmandum conjugium.

Et hæc, & illa gravis erat causa. Sed cur unicus Tobiæ comes accessit canis? Respondet, quia canis typus erat gratitudinis, cui addiscendæ optimo juveni, ceu præceptor, adjunctus est canis. Juvat illum audire suavi ut assolet eloquentia etiamnum spirantem in scriptis; sic in illis:

L. 6. Exam. c. 4. *Muta specie bestia, S. Raphael Angelus Tobiæ juvenis, quem tuendum susceperat, ad relationem gratiæ, erudiebat affectum.*

Et hoc primum à cane fideli viæ comite, gratiarum actio. Alterum subjicit. *Canem*, inquit, *non otiosè sibi, & Tobiæ filio adjungendum putavit, memoris enim affectus gratiâ, & pellitur dæmonium, & stabilitur conjugium.*

Ecce, quæ ab una gratitudine Tobiæ juveni accessêre beneficia; ut hæc quoque ad nos, sic urget, instatque ille ipse S. Doctor.

Quis non erubescat, gratiam benè de se merentibus non referre, cùm videat bestias etiam refugere crimen ingrati? Et illæ impertita alimonia servant memoriam, tu non servas salutis accepta. Et quia non servas, crimen incurris, quod & ipsa horrent, atque aversantur animantia bruta.

Ne porrò incurras aliquando, Psaltem regium audi, sic ad te, sic etiam ad nos: *Nolite fieri sicut* Psal. 31. v. 9. *equus & mulus, quibus non est intellectus?* at cur inquies, *sicut mulus?* Respondet Cardinalis Toletus.

Mulus symbolum est ingratitudinis, generatur enim & non generat, ideoque ingratum hominem refert, utpotè, qui gratiam accipit, nec rependit.

Non sic canis, qui ut ait Pierius, eos, qui de se benè meriti fuerint, nunquam oblivioni tradit; sed quà potest de iis studet mereri quàm optimè: è variis, quæ produci possent, unicum proponō.

Tito Sabino mancipium fuit, & huic etiam canis, comes in omni fortuna fidelissimus; in carceres ducitur, & eò pervadit canis, dominoque assidet. Raptatur deinde ad supplicii locum, & in eundem venit canis, & qua latratu, qua gemitu omnia complet: Occiditur, & in nuda humo cadaver relinquitur exanime; & huic adhæret canis, nec vi, nec minis, nec fustibus abduci potest à domino. Obtruditur illi buccella panis, vel, ut ea pascatur, vel ut allatrare desinat: panem accipit, nec absumit, etsi famelicus: sed ad os heri sui objicit, obtruditque, quà potest etiam mortuo. Crederes enim fame enecari velle, ut dominum pasceret. Abjicitur corpus in Tyberim, & in eum præcipiti cursu se canis abjicit, domini cadaveri sese supponit, substernitque, tandemque dum illud, qua potest sustinet, erigitque in altum ex imis aquis, his mergitur, absorbeturque ipse. Quid fidelius? Quid gratius?

Accepti quondam beneficii, hoc est acceptæ buccellæ panis etiam subnigri, etiam mucidi, ingesti ossis etiam aridi; adeò memor est canis, ut sui sit immemor.

Quod cani animali domestico, hoc & aliis quantumvis efferis, è multis unum: alterúmve produeam.

Sedebat in aula *S. Macarius Alexandrinus*, Deo, & orationi intentus: cùm ecce hyæna ostium aulæ capite pulsat, aperit, & catulum, quem effuderat cæcum, ante Macarii pedes abjicit. Sensit vir Dei, quid postularet hyæna, catulum extulit, prensavit, Bolandus in ejus vita 2. Jan. c. 5. in oculus inspuit, oravit; & ecce, mirum dictu, visuque, catulus vidit. Lactavit deinde mater, & quasi gestiens excessit.

Vidisti collatum à viro sancto beneficium: gratitudinem accipe. Die proximè sequenti rediit cum Catulo hyæna, & pellem grandioris oviculæ detulit, abjecitque ad Macarii pedes veluti munus, pro acceptâ gratiâ.

Quid hic pius Abbas? Sic ad hyænam, *Unde tibi illa pellis, nisi ab ove per vim laniata? Ego quod vi & injuria acquisitum est, minimè accipio*: Hyæna quasi audiens, & dicto obediens, capite demisso annuit, abjicitque se ad illius pedes, quasi rea, & pellem rapiam deponit. Cui rursum Macarius: *Quod dixi verbo, reipsa præsto, pellem non accipio, nisi spoponderis, juraverisq; te in posterum simile nihil tentaturam, rapiendo, laniandoq; à pauperculis, suas oves.*

Ad quæ Hyæna etiamnum inclinato capite annuere visa, & relicta pelle, veluti gratitudinis deposito, cæssit, atque effugit in nemora.

Hanc pellem *Melania*, ancilla Christi à Macario dono accepit, servavitque seros in annos, & appellavit *munus Hyenæ.*

Quod Macario Hyæna; hoc Abbati *Gerasimo* reposuit Leo. Ad Jordanis ripas fors inambulabat, Moschus in Prat. Spirit. c. 10. cùm ecce adest Leo, suspenso gradu, suspenso & pede uno, cui scilicet infixus erat arundinis aculeus, & hinc plaga tumens, & fœdum ulcus. Quid hic Leo? Quid & *Gerasimus?* Pedem ulcerosum ostentat ille, hic autem ulcus incidit, spinam educit, saniem exprimit, & purgato probè ulcere obligat illud etiam probè. Quid deinde Leo? Beneficii memor, ac retinens, *Gerasimum* ubique comitatur,

adhæretque

adhæretque in omni vita tenacissimè, servitque illi, ut animal domesticum solet. Quid deinde, *terasimo* vita functo irrugit, ingemiscitque noctu, diuque, imò & sepulchro insistit tenacissimè, atque immoritur.

Omitto alia his affinia, ne longius quàm par sit calamum ducam in argumento satis obvio, venio ad aliud gratitudinis symbolum. Illud est *Cucupha, avis Ægyptia*, cujus gratitudo in eo mirè eminet, quòd genitoribus gravioribus graviore senio jam confectis, eandem gratiam rependat, quam accepit. In eodem enim loco, in quo à parentibus educta, atque enutrita fuit, iisdem nidum parat & mira arte construit, tum pennas vellicat inutiles, tum cibum sedula importat, & usque eò sustentat, dum resumptis pennis sibi sufficere possint, & annonam sibi comparare. Et hoc in avicula quodammodo pietatis, & eximiæ gratitudinis, exemplum est: cujus æmula videtur *Ciconia*, & ipsa vel symbolum, vel emblema gratitudinis, de quo ita cecinit Poëta non ignobilis.

III Cucupha avis.

Aerio, insignis pietate, Ciconia nido.
Implumes pullos; pignora grata fovet.
Taliaq; expectat sibi munera, mutua reddi,
Auxilio hoc quoties mater eget a anus.
Nec pia spem soboles fallit, sed fessa parentum
Corpora fert humeris, præstat & ore cibos.

Habes, Amice Lector, quod in animalibus illis, & mireris, & ames; & verò etiam imiteris.

Est enim in illis gratitudo, vel ipso soliut naturæ sensu: & in te non erit rationis ductu ac lumine, gratiæ favore, ac cælesti luce? Erit certè si naturam audias, si rationem sequaris, si gratiæ divinæ obtemperes. Quod ni feceris, est tibi quod metuas quàm pessimè: ut enim D. Bernardus & piè monet, & urget.

Epist. 117. *Studete potius gloriam vestram referre ad illum, à quo est; si non vultis eam perdere, aut perdi ab ea.* Hic stylum fige, & lege perdendum te à gratia, nisi ei, à quo illa est, gratus existas.

§. 3.

Exempla magnarum mentium quæ Deo pro acceptis beneficiis gratissima.

NOn petam illa à *Davide* Regum propè maximo, cui solemne illud adscribitur lemma, solemnis & vox. *Benedicam Dominum in omni tempore; semper laus ejus in ore meo.*

Non etiam ab aliis antiquioris ævi: sed ab iis quæ recentioris, id est ferè, nostræ sunt memoriæ; erunt illa gratiora, quia nostra. Initium ducam à *Ferdinando II.* Imperatore Augusto, pio, felici, in quo ut magna præcelsarum Virtutum decora; sic & magna, & præcelsa in Deum enituit gratitudo. Potissimum autem adepta de tribus Regibus, Bohemiæ Daniæ, & Sueciæ victoria, déque aliis Principibus protestantibus, qui in se moverant adversis armis.

Ferdinan. II.

Fortè cum R. P. *Lammormanno* (qui illi erat à confessionibus) familiarius colloquebatur, & inter colloquendum incidit hic sermo; etiam piis Regibus grave impendere periculum à superbia & animo elatiore, maximè verò in rebus prosperis, illis timendum esse magis in portu, salva nave, quam fracta: in malacia, quàm in tempestate: cujus conscius, & propria experientia edoctus *David* sic meritò ad Dominum, *non veniat mihi pes superbiæ.*

Ad hæc à Religioso Patre, injecta colloquia, respondit Cæsar; Omnioò futurum credo, & spero nihil simile eventurum mihi. Tum ut solebat ingeouè, & candidè, rationem addidit.

Ubi primùm prosperè aliquid accidisse nuntiatur, flecto genua, Deo gratias ago, ejus id opus esse profiteor, non meum:

R. P. *Lobbetii Tractatus Ascetici. Tom. VI.*

Quod dixit, fecit ubi cognovit de victoria ad Nordlingam obtenta, inter lacrymas hæc etiam addidit. Anno 1634

Magna Deus in nos contulit; at ego pergam in simplicitate mea, ero in oculis meis humilior, quàm ante. Hic Augusto tum animi sensus, hæc & vox fuit, quam & hauserat à majoribus suis, à *Carolo V.* Imperatore semper Augusto, qui parta de hostibus suis celeri victoria, adjecit pium illud:. Caroli V.

Veni, vidi, vicit Deus, qood in eo modestiæ fuit, & in Deum gratitudinis; uti contra in alio superbiæ, & fastus insolentioris, illud *veni, vidi, vici*: ex vero enim dicere debuisset, vicit Deus, à quo scilicet uno est omnis victoria, qua & donari solent grati, privari tandem ingrati, & quandoque etiam & ipsi occidere.

Carolus Audax, Burgundiæ Dux potentissimus, & *Caroli V.* Imperatoris proavus, post alia, atque alia bella, intra octennium, plerumque feliciter gesta, tandem apud Nanzæum exercitu suo partim cæso, partim in fugam verso, superatus & ipse, in acie, miserè occubuit, Anno Domini 1477. 5. Januarii, ætatis dumtaxat 44.

De eo sic *Philippus Cominæus*, illi perfamiliaris. Hic fuit exitus potentissimi Principis, quo majorem ad vicinos Reges, ac populos authoritatem nemo habuit. Qua potissimum re, Deum in se vehementius concitarit, non facilè dixerim, nisi quod omnem, qua fruebatur, fœlicitatem, à suo pendere putabat ingenio, ac virtute.

Hactenus ille, à quo discedo, atque ad alios transeo, qui & ipsi suæ in Deum ingratitudinis pœnam sensêre.

Hieronymo interprete, ea communi Hæbreorum traditione, *Ezechiæ* Regis morbus, qui eum ad extrema deduxit, fuit ea ipsa in Deum ingratitudo, post adeptam illam de Assyriis victoriam, in qua Angelo vindice, una dumtaxat nocte ceciderunt ex illis centum & octoginta millia. In cap. 39. Isaiæ.

Debuisset & Angelo, & Deo gratus accinere canticum laudis, canticum gratitudinis; uti tum moris erat: at nec in hoc, nec in illud abiit, & inde illi Cœlo vindice immissa letalis ægritudo.

Sed ne longius: redeo ad principes animas, & Deo benefactori gratas; ea hæ fuit Principissa Parmensis, quæ per singulos dies Deo quinquies gratias agere solita, etiam posito in terram genu. Principissa Parmensis.

Venerabilis & piæ memoriæ *Ioanna D'Antillon* Religiosa in Alpharo, nobili Virginum Asceterio in Regno Castiliæ. Hæc etiam intempesta nocte, surgere de lectulo solita erat, & quoties horologii pulsum audisset, de genu Deo immortali gratias agere, eximio gratia sensu, quem & persolvit, & extulit in ipso [illegible] articulo, quem & absolvit dicto sibi solenni *Deo gratias.* Joanna d'Antillon.

B. Felix Capucinus, cui semper, ut in corde, sic & in ore erat illud, *Deo gratias*, in quas voculas abire jubebat & infantulos, sibi in plateis fortè obvios: ut non ipse solus; sed & infantium lingua sonaret illud Cœlo superisque amabile, *Deo gratias.* B. Felix.

§. 4.

Gratitudo debita, pro beneficiis etiam iis, quæ in solo ordine naturæ.

IN prima hujus universi molitione, cùm cœlos explicasset Author naturæ Deus, cum sole, & luna, ceu geminis oculis, cùm stellis, ceu gemmis ornasset, cùm aquas liquidum illud elementum quaquaversus effudisset, cùm terram, ceu universi centrum, in medio locasset, cùm virentibus herbis, & plantis ditasset, aliaque hominis ergo condidisset omnia; tandemque & ipsum hominem, ceu parvum mundum, cui servire oportebat omnes alias creaturas. Hæc ad illum tribus dumtaxat voculis: *Accipe, redde, cave.* Beneficia naturæ.

Accipe quas condidi creaturas, ego liberale divinæ meæ manus beneficium; ac deinde *redde* amorem amoti, & beneficio gratias, debitaque obsequia.

Ad extremum *cave*, ne iis utaris malè; ne fortè ab iis tibi fit quàm pessimè.

Et hæc tria primò homini dicta censet *Hugo de S. Victore. Accipe, redde, cave.* *Lib. 6. de Arcan. Moral. c. 4.*

Ego in præsens ex iis unum exigam. Nempe *redde*; redde memores & gratos animos prò tot in te collatis à Deo beneficiis, quorum memoria, ut perennis; sic & gratitudo perennis sit, oportet.

Apud Antiquiores celebratior fuit nomine, quàm pretio *Batti annulus*. Battus in Africa Cyrenen urbem condiderat. Cives, ne ingrati viderentur & essent urbis Conditori, Silphium, unaque etiam annulum, in quo ea herba erat, insculpta, obtulerunt. Munus certè non magnum: sed magni & grati animi testimonium.

Silphium, herba erat, quæ à Pharmacopolis *Laserpitium gallicum* dicitur, nobis autem *Angelica*, cujus succus *Laser* appellatur, estque miræ virtutis ad morbos propè omnes depellendos è corpore, & conciliandam sanitatem: & cum vino modico haustum, fœtum in utero materno jam emortuum expellit, incolumi matre. *Plin. l. 22. c. 23.*

Et hanc herbam annulo insculpi placuit, atque offerri: quid enim potius? Videri poterat ea planta, symbolum adeptæ sanitatis, annulus autem æternitatis Hieroglyphicum, quo indicatum volucrant æternam esse oportere beneficii accepti memoriam.

Quod illi in cæca gentilitatis nocte; nos in amœna fidei luce, dicque. Quod Deo offerimus, id omne exiguum est, nisi addatur annulus, hoc est æterna memoria, & gratitudinis symbolum: & hanc, & illam, à te deposco, Amice Lector, imò & suo jure deposcit Deus, & primò quidem pro collatis in te beneficiis, in ordine, graduque naturæ, qui etsi infimus est, tamen & magnus.

I. Creationis. In hoc genere primum est creatio, qua nos Deus eduxit ex abysso nihili, in qua latueramus æternitate totâ; ex hac nos extulit in auras, & esse dedit hominės; hoc est Princeps naturæ opus, propè dixi miraculum: non lapides, non saxa esse, nos voluit, non plantas, & genus vegetabile tantum, non etiam animalia bruta, sensu quidem prædita: at rationis expertia: sed homines, id est rationis compotes, cælestibus Intelligentiis proximos, & capaces Dei ter Opt. ter Max. Quod beneficium quantum sit, intelliget is, qui seipse intelliget, seipse norit. Et pro hoc, sua Deo Authori debita est gratia.

Hanc vel dute naturâ, vel eti... omite ratione reddidit *Plato* Philosophorum ...ioris ævi facilè Princeps.

Is naturæ (verius ejus Authori) gratias agebat, Primò, quòd hominem se fecisset. Secundò, quod marem. Tertiò, quod græcum, id est non barbarum. Quartò, quod Atheniensem. Quintò, quod tempore Socratis, à quo instrui potuisset.

II. Conservationis. Alterum Dei Conditoris beneficium est nostra Conservatio. Hæc perenni quodam fluxo esse hominis, quod primò dedit, servat, ac tuetur contra omnia, seu naturæ intus fatiscentis damna, atque detrimenta, seu deforis etiam illatas, atque illabentes injurias, ut est Cœli inclementia, & malorum vis omnis, quæ ad nos appellit.

Hoc Conservationis beneficium est à Deo nobis nihil cogitantibus, nobis & profundum dormientibus, *Ludovicus* Galliæ Rex, hujus nominis undecimus, cùm fortè missam audiret, monitusque esset canonicum illius ædis diem suum obiisse, vidit in sacello vicino, sacerdotem, hominem aliàs bonum; sed simplicem indormisse, tum & addidit illud. *Do illi prebendam, ut ex vero deinceps dicere possit, beneficia sibi obvenire dormienti.*

Quod regio dictum joco; hoc & seriò dici potest, ac debet Dei ter Opt. ter Max. beneficia nobis obvenire dormientibus. Potissimum autem, de quo agimus *Conservationis*, ad quod accedit & aliud, *annona quotidiana*, quam idem Deus Author naturæ abundè nobis subministrat. *III. Annonæ quotidianæ.*

Quod ipsum elatè ut assolet exponit Tertullianus, Deum nobis *ostendens ut patientiæ exemplum*, addo ego, etiam ut beneficentiæ, *ut qui florem lucis hujus, super justos, & injustos equaliter spargat, qui temporum officia, elementorum servitia, & totius geniturae tributa, dignis simul & indignis patiatur simul occurrere.* *Lib. de Patientia c. 2.*

Hunc *florem lucis hujus* id est solis, videt homo sibi quot diebus surgere, & vidit omnis retrò antiquitas, videbit & posteritas omnis, in futura longè sæcula.

Et hoc Dei beneficium, sine quo omnis rerum natura marcesceret, ac sensim deficeret: si enim lucere, si ardere sol desineret, & plantæ omnes flaccescerent, & animalia paulatim languescerent, & tandem & ipse deficeret homo, animantium princeps quia deficeret sol ipse, orbis oculus, & rerum animatarum vita, ac secundùm Deum fons vitæ. Quod porrò non deficiat, illius est beneficium, à quo & conditus ipse, uti & illud, *temporum officia*. Ea quadruplici ordine distinxit.

In primo est amœna *veris* viriditas, & flosculi amœniores. In secundo *Æstas*, quæ fructus calore suo excoquit, sementemque ad maturitatem educit. In tertio *Autumnus* fructibus gravis, & fœcundus. In Quarto tristis quidem *hyems*, atque ut videtur sterilis, atque inamœna; ejusmodi tamen, quæ damna reparet, quæ in plantis, in arboribus succum foveat, servetque in vernam auram, in æstatem, in Autumnum. Et hæc sunt *temporum officia*; partita in quatuor anni tempestates, ad quas etiam veniunt *elementorum servitia*.

Terra quidem, quæ hominem portet, ac sustentet, ut communis omnium Mater. *Aqua*, quæ calorem temperet in æstu ardentiore. *Aeris* autem, qui respirationi serviat. *Ignis* denique, qui rigescentia à frigore membra foveat, ac recreet: & ista sunt *elementorum servitia* quibus adjunguntur *totius Geniturae tributa*, seu ea peti velis à plantis, seu etiam ab animalibus, gignuntur enim & hæc, & illæ, & homini annuè quoddam veluti genituræ tributum pendunt.

Et hoc est Dei beneficium, cui homo debet, quod alatur, quod vivat, non secus ac matri infantulus, qui dum ab illius uberibus pendet, lac exsugit, & unà etiam vitam. Et ità à Deo suo, & pendet totus, & totus nutritur homo. A quo enim potius?

Habuerunt olim Hebræi decem Dei nomina, augusta quidem illa, summa, divina; inter quæ nonnulla majestatem ostentabant, alia commendabant bonitatem, hoc autem maximè quod hebraica voce, dictus esset Deus *Saddai*; id est *mamma*, & *mammeus*, eò quòd esset homini, quod infanti *mamma*; imò tantus, quantus erat *mammeus*.

Et hoc est beneficium, cujus memoria & gratis cum omni vita duci debet, nec finiri, nisi cum illa. *Exod. c. 30. v. 34.*

Hebræis Dei nutu, ac voluntate, fuit *Thymiama*, sive massa composita opere unguentarii, ex his aromatibus, *stacte*, sive pinguedine recentis myrrhæ, *Onycha*, *Galbano*, & *Thure*, quæ omnia & probè commisceri, & in tenuissimum pulverem contundi, ac deinde poni ex eo coram tabernaculo testimonii, denique & incendi in acceptum Deo benefactori sacrificium, & hoc quidem tam manè, quàm vesperi.

Et hæc est figura, ac veluti umbra illius Sacrificii, quod Cœlo, Deoque litare debet fidelis anima, pro

iis

iis quæ dixi elementorum serviriis: hæc enim symbolo, ceu muta quadam voce, indicant ea, quæ sacrum illud Thymiama componebant.

Lib 3. de vita Mosis. Et quidem *Stacte*, elementum aquæ. *Onychon* terræ, *Galbanum* aëris, *Thus* denique ignis, ut scitè notavit Philo Iudæus, quo interprete jubemur, Deo, seu bonorum largitori, offerre sacrificium laudis, & gratiarum actionis pro iis elementorum, & quæ ex illis conflantur obsequiis.

IV. Vestium copia. Venio ad aliud ejusdem supremi Numinis beneficium; est illud à vestibus, quibus & tegimur contrà omnes aëris injurias, atque etiam ornamur ad luxum & pompam, cui parandæ etiam adlaborat natura, & Author naturæ Deus. Terra quidem linum effert, unde & linea supellex qua involvimur, cætera nobis ferunt, parantque animantia: oves vellera non sibi; sed nobis efferunt. Bombyces sese exenterant, eviscerantque, ut byssum efforment, alia aliud, atque aliud quo induamur subministrant, vel ut obtegatur pudenda nuditas, vel ut arceantur cœli auræque inclementioris injuriæ, vel denique, ut à serico, bysso, murice, purpura, niteamus & splendeamus toti: & hoc naturæ Deique beneficium est, cui sua debetur quoque gratia.

V. Divitiæ. Mitto gemmas, & uniones, aliaque ejusmodi, quæ nobis effundunt maria. Mitto argentum, & aurum, meliora utique terræ parentis viscera, & pretiosos partus, quos nobis liberaliter donat, ut ex iis levetur paupertas nostra, & augeantur, excrescantque propè in immensum opes ac divitiæ.

Mitto Regna, Imperia, Coronas, Diademata, ad quæ subinde mortales è pulvere erigit ille ipse, per quem Reges regnant & jura decernunt, populisque longè lateque dominantur. Mitto, inquam, ea omnia quæ naturæ beneficia sunt: assurgo ad alia, quæ sunt gratiæ, pro quibus sit

§. 5.

Gratitudo, vel maximè debita pro beneficiis, quæ sunt in ordine Gratiæ.

Ex his sunt aliqui veluti fontes, & origines aliorum omnium. Cæteri tanquam rivuli, qui ab illis effluunt, atque in nos emanant.

I. Incarnatio & Redemptio. Fontes appello Incarnationis beneficium, in quo se Deus, se Verbum Dei dedit in hominem, se fecit & hominem. Redemptionis gratia, & amor immensus, in quo se Deus se Verbum Divinum dedit in pretium.

II. Eucharistia. Eucharistiæ mysterium, in quo etiam, & Deus & Verbum incarnatum in cibum obtulit, quo & reficeremur, & viveremus, vita altiore ac propè divina.

III. Gloria. Gloriæ cœlestis immensitas, ac beatitas, in qua se Deus, quantus quantus est, offert in præmium, & hoc tota quanta est æternitate.

Ad hæc divini amoris in genus nostrum beneficia; dum stupet, ardetque *Margarita Lotharingica, Ducissa Alançonia*: hæc secum meditari, secum etiam loqui.

In hoc orbe aspectabili, nihil est, quod totum uni donarit Deus.

Terram quidem dedit, sed eam divisit, distraxitque in Imperia, in Regna, in Provincias, & nemo unus omnium totam terram possidet, hi partem unam, alii aliam.

At in beneficio Dominicæ Incarnationis, Redemptionis, Eucharistiæ, & Gratiæ totum se donavit Deus, Deus-homo, & hoc quidem omne, etiam uni. An non illud beneficentiæ miraculum? An non amoris prodigium? Enimverò & miraculum, & prodigium.

Homines inter, qui Imperia tenent, qui Regna, nemo unus omnium est, qui omnia uni concedat. His una digoitas, unum officium cedit, aliis aliud, omnia nemo possidet, ex æquo in hos & illos dividuntur omnia: non sic Numen æternum, non sic. Se totum donat, & quidem uni, totum inquam, in hominem, ejusdem naturæ consortem, totum illi redimendo in pretium, totum illi alendo in cibum & potum: totum illi beando, in præmium & mercedem.

Ecce quæ Largitoris gratia, quæ vis, quis & amor, gratia infinita, vis immensa, amor interminus. Et ista sunt, quæ aliquando secum serenissima illa Heroina, quæ etiam & nos ipsi, in quos eadem cadunt beneficia, & quidem omnia, etiam in unum; beneficia, dico, valoris pretiique infiniti, quia tanta, quantus & Deus. Ea æstima, ea pondera, sed æqua lance, mi Lector, & quâ potes redde, quod illis debes. Redde, inquam, te unum, & quidem totum, quia uni iis titulis te totum debes, & cùm id dederis, propè nihil dedisti, quia ad Deum nihil est.

Ab illis beneficiorum divinorum fontibus & cælesti quodam oceano descendo ad rivulos qui ex hoc effluunt, & largiter in nos emanant.

Is porrò sunt alii, atque alii, ex his primùm eminet gratia, quæ est veluti quædam participatio divinæ essentiæ, particula divinioris auræ, animæ vita, sed spiritalis, quæ eam Dei filiam facit, Christi sponsam, Cœli ac beatitatis æternæ hæredem, & divinæ consortem naturæ. Gratia.

Ut hanc sub sensus quodammodo poneret scriptura, & divi Patres, eam aliis atque aliis nominibus, veluti totidem symbolis, notatam voluere.

Jeremiæ vati, dicitur *aurum primum. Filii Sion, inquit, incliti, amicti auro primo*, hoc est gratia, quæ appellatur, & est, veluti aurum primum, id est præstantissimum, numerisque suis perfectum. Thren. 4.

Apostolo, signaculum divini Spiritus, quo scilicet imprimitur in anima veluti quædam divinitatis species, atque imago, spiritali charactere, spiritualibus & lineamentis, ut ex iis intelligas animam gratia signatam, rem esse Dei, quia divinitatis species, atque imago est.

Signati estis, inquit, *Spiritu Sancto*: sic enim ad Ephesios, quibus etiam adjicit, eandem gratiam esse *pignus hæreditatis* nostræ, vel ut græcà vox habet, *arrha*: est enim grana animæ, cui insidet, veluti pignus, velut arrha quædam æternæ ac beatæ hæreditatis. Ad Ephes. c. 1. v. 13.

Prophetæ regio: *Gratia Ros* est, & divinus quidem; Cœli, inquam, Ros, à quo & ubertas summa & affluentia bonorum omnium in anima: sic enim aliquando de Messiæ gratia. *Ante Luciferum genui te.* In Hebræo est *Ros generationis tua in summo decore.* Ros, id est gratia generationis tuæ est in summo decore. Suarez. 3. Parte.

Quod messiæ gratis; hoc & aliis suppar messiæ gratias; *Ros* est Cœli, qui animam imbuit, perfundit, fœcundam reddit, & in pulcherrimos, atque uberrimos Virtutum fructus explicat.

D. Petro, Apostolorum Principi, *Gratia* est *Lucifer*; sic enim aliquando in epistola sua ad nos, *donec Lucifer oriatur in cordibus vestris.* 2 Pet. c. 1. v. 19.

Lucifer, id est gratia, & veluti lux aurea; Cœlestis, divina; quæ in cordibus nostris oritur, eaque perfundit, illustratque altiore cæli luce, gratiæ decorem, & pretium, petierunt alii ab auro, gemmis & margaritis, quæ Tertullianus appellat, *mundalia terræ*. At D. Petrus è Cœlo gratiæ symbolum educit, & quod in eo pulcherrimum est, evocat, & *Luciferum* appellat.

D. Augustinus altiùs assurgit, & gratiam & cœlis omnibus & sideribus (quæ illorum veluti gemmæ sunt) antepont, imò & ipsis Angelis, cælestibus, illis Intelligentiis; sic enim aliquando ad Bonifacium. Lib. 2. c. 4.

Gratia Dei non solum omnia sidera, & omnes calos, verùm etiam omnes Angelos supergreditur. Sicque hominem colloeat in beatissimo quodam statu supra omnem hunc mundum aspectabilem.

Et hoc est, quod aliquando, extulit, pronuntiavitque Doctor Angelicus, cùm dixit:

1. 2. Qu. 113. art. 9. ad 2. *Bonum anim gratia majus esse bono natura totius Vniversi.*

Quod si ea est *Gratia*, satis liquet, quæ, quantáve pro eâ, Deo illius Largitori debeatur gratitudo, quam etiam suo quasi jure exiguns & aliæ Virtutes, veluti nobiles gratiæ partus, atque imprimis eæ, quæ dicuntur, & sunt Theologicæ.

Fides. Fides quidem, quæ etiam in cœlos, Deumque ipsum evadit, & velut altiore quodam mentis oculo, & ipsius summi Numinis essentiam, & personarum Triadem, aliaque mysteria ab humanis sensibus, quàm remotissima pervadit, ostenditque subobscurè licet; sed tamen certò.

Hæc D. Ambrosio dicitur veluti *basis, ac fundamentum*, cui virtutes cæteræ innituntur; atque ex ea assurgunt in altum.

B. Laurentio Justiniano, est velut *aurea porta*, per quam ad nos quodammodo ingreditur Augustum Numen, & animi subit intima. *Porta* etiam *ferrea*, quæ malum dæmonem excludit, & arcet à penetralibus humani cordis.

Eidem, *Columna* est; sed solis æmula, quæ Israëli, id est Dei populo, est pro duce in deserto hujus ævi mortalis. Est *Stella matutina*, veluti prænuntia solis, id est Dei, ad quem ducit. Est & *Corona* divini cujusdam splendoris, à quo veluti lucis fonte, emanant septem dona divini Spiritus, ceu totidem à sole radii.

Spes. Huic veluti socia. & germana soror, adjungitur Spes, quâ velut animæ manibus, & brachiis beatam prensamus æternitatem, & summum bonum, id est Deum, amplectimur.

Ad Hebr. c. 6. v. 9. Hæc D. Paulo, Gentium Apostolo, est veluti *firma* quædam animæ *anchora*, qua retinemur inter fluctuantes, adversasque maris hujus, id est vitæ mundique procellas.

S. Isidoro, est *turris fortissima*, ac veluti quoddam *inexpugnabile propugnaculum*, adversus omnes, etiam inferorum assultus.

S. Joanni Climaco, est animæ quies, & velut *animata* quædam *tabella*, quæ bona æterna, & futura, quantumvis remotissima, oculis subjicit. & subjiciendo, mirum quantum fovet, ac recreat, etiam in turbulentis quibusvis hujus vitæ motibus.

Charitas. Ad extremum jungitur *Charitas*, veluti virtutum omnium coronis, atque, ut cum D. Laurentio Justiniano loquar, *initium, medium, & finis cæterarum virtutum*; vel, ut cum Richardo de S. Victore, *virtutum Regina, atque Imperatrix*; vel denique, ut cum D. Thoma, *virtutum omnium forma.*

A forma suum cuique pretium, sua laus, suaque gloria. Ferri, æris, argenti, auri, gemmarumque communis est, eademque materia, ac proinde his ab ea, non majus est pretium, quàm illis.

Unde igitur? Utique à formâ, quæ in argento auro, gemmisque, est pretiosior. Sic & in Virtutibus, suum à gratia pretium est emendo Cœlo: da Fidem, da spem, sine Charitate, nec hæc, nec illa valet, ac servit, comparando cœlo sine Charitate, quia hæc & illius, & istius est forma, adeoque & pretium.

Quod si ea est Charitas, liquidò apparet, quæ Deo illius Authori debeatur gratitudo.

Virtutes morales. Mitto cæteras virtutes, quas vulgò morales dicimus, & Charitatem sequuntur, ut Reginam solent pedissequæ. Eæ sunt *Iustitia*, æqui, rectique tenax. *Temperantia*, quæ passionibus velut equo indomito est pro fræno. *Prudentia*, quæ dictat, quid hic, & nunc agendum ut magister discipulo. Denique *Fortitudo*, quæ ad ardua vim addat, & suum robur.

Mitto alia Virtutum decora, quæ sunt, quod in annulis gemmæ, ornamenta scilicet illustris animæ, pro quibus à Deo donatis, debentur immortales gratiæ. Hæ porrò in tribus seipsæ explicant, ut scitè Doctor Angelicus.

Primùm in *Corde*, amoris ara, amoris & officina, quæ aperitur, atque effunditur per æstus quosdam ardentis in Deum Charitatis, ob accepta ab illo liberali manu beneficia. *2. 2. Qu. 107. art. 2.*

Alterùm est in *Ore*, & lingua, quæ tota sese explicat in Dei sui laudes, atque sacratiora encomia.

Postremum est in *Opere*; nec enim Deo, ceu supremo Benefactori, satis est cordis gratia, oris honos, nisi accedant & opera manuum, quæ pro Deo magna audeant, atque moliantur.

S. Aldegundis, ut genere; sic & animo nobilis, sic tota ibat in Dei sui ceu Benefactoris gratias, ut optasset tota esse *Cor*, tota *Os*, tota & manus. Tota quidem *Cor*, ut Deum suum, amores suos, delitias suas amaret. *Binet ejus vita c. ult.*

Tota *Os*, ac lingua, ut Deum loqueretur tota, tota & laudaret, denique tota & *Manus*, ut eidem domino obsequeretur, ac serviret tota.

Luce quadam amœniore, cùm eadem Virgo, æstu quodam Divini Amoris, & à se discederet, & in Deum abiret tota, usurparetque illud Prophetæ Regii: *Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?* Adfuit illi è Cœlo delapsus Angelus, & hæc ei: *Retribue*, inquit, *amorem, retribue, & grates pro cælesti in te amore.* *Psal. 115.*

Dixit, & videri desiit. Non desiit tamen amare *Aldegundis*, non desiit de Deo loqui, non desiit pro Deo, & agere, & pati fortia. Totam se ei reddidit, à quo & omnia. Quid enim potius?

Margareta Lotharinga, Ducissa Alançonia & sic aliquando cum seipsa meditari, sic & colloqui, non sine lacrymis: *Paire in scientia 11.*

Ecquid enim (inquiebat) ô anime mi, ecquid est in mundo extra Deum, quod se totum tibi donet?

Sol ille aspectabilis, & orbis oculus una tantùm sui parte nos illuminat, eâ scilicet, quæ & infima est, & nos aspicit, despicitque alia quæ superna est, in Superos orbes effundit lumen, atque in Lunam, & sidera, se quodammodò partitur, sicque & hæc, & illa bonam illius jubaris portionem decerpit, mihi certè propè minima relinquitur.

Aër ipse, in quo & spiramus, & respiramus, sui quoque partem vel modicam nobis expandit, atque infundit; illam hautimus, alias aliis relinquimus.

Aqua verò, liquidum illud elementum, pœnè totum aliis effluit, nobis paucæ vix servantur guttulæ, ad illum aquarum cumulum, qui aliò atque aliò volvitur.

Terra ipsa, quam calcamus vivi, & quam ingredimur mortui, quantula sui parte nobis cedit? Certè ad omnem terræ molem, atque ambitum, vix punctum servatur nobis. Et ex ea, quam pedibus vivi terimus, mortui vix sex, septémve pedes nobis concedet, in quibus mœsti condantur cineres. Ecce quàm pauca, quàm avara in nos elementa.

Non sic Divinum Numen, totum se dat, & totum vel uni, sicut & omnibus. Et hæc secum tractabat, secum & agebat Serenissima illa Heroina: tum deinde etiam & ista.

Ecquid, ô Anima mea? Ecquid illud erit? Deus, nec se in alios dividit ipse, nec dividi patitur; sed totum se tibi donat: & tu, ô infelix animula, te dividi in alios patieris? amores tuos, curas tuas, cogitationes tuas, in alios distrahes? at quos alios? in creaturas, quæ vix minima sui parte, se tibi creditas volunt. Non facies profectò, non facies, si rationem,

tionem, si Cœlum, si Deum audias. Totam illi te donabis, totam & illi servabis, qui totum se tibi & donavit, & servavit.

Hæc Serenissima Margareta: hæc & tu, mi Lector, si sapis. Ecquid enim adeo expers eris omnis sensus, expers & rationis, ut sequaris, & teipse donea creaturis, quæ se oonnisi parcè, nonnisi parte modica se tibi donant: & Deo tuo, qui se totum tibi, etiam uni, concedit, non dabis nisi tui partem unam? certè non dabis; sed potius te totum, totus quantus eris; ut te possideat ipse, quem & prius possedisti, amoris miraculo, beneficentiæ miraculo; cui, ut quà posset respondere videretur B. *Magdalena de Pazzis*, unica de JESU illi erat cogitatio, unus & amor, una & cura, ut se totam illi redderet, & se ream pronuntiabat, si fortè vel momento de JESU non cogitaret, deque illius in se beneficiis. Eadem ipse, & animo volve, revolveque, *Amice Lector*, & illud à Philone etiam homine Judæo disca: *Ut Creatori proprium est benefacere: sic & creatura gratias agere.*

§. 6.

Quid sit ingratitudo, & quantum in homine, maximè autem Christiano vitium?

Ingratitudo

DIvi Patres, atque Scripturæ sacræ Interpretes ingratitudinem alia, atque alia appellatione, veluti stigmate ootarunt.

Prima culpa.

Ruperto, ingratitudo est prima in homine culpa, & prima à peccato ruina.

Lib. 11. in Genes. c. 39.

Adamum Deus formarat è limo terræ, tum ei vitæ halitum inspirarat, eo certè consilio, ut primum spirans, Deo ceu Authori suo respiraret, & gratias ageret: at secus omninò accidit: *Pertinaciter à Creatoris laude mutus perstitit, obstinatis labiis, ab omni gratiarum actione, abstinuit, & ingratum Domino Deo silentium dedit. Formante enim Deo, & inspirante spiraculum vitæ, non suspiravit eodem spiraculo vitæ accepta in Plaste sui faciem; ut adoraret, & glorificaret, ut ei gratias ageret.*

Hactenus Rupertus, quo interprete, & Judice, hæc prima hominis culpa, cui moa accessit & secunda. *Positus enim in paradiso voluptatis, nullas ei gratias egit, & taciturna ingratitudine, tantum, tamq; felicem delitiarum locum, quasi rapinam arbitratus, occupavit.* Et hinc sibi gradum fecit ad eam, quæ deinde secuta est inobedientiam, à qua illi, & posteris immanis illata clades, & ruina, sub qua gemit, & gemet universus Orbis, per omnia retrò sæcula.

Hom. 51. in Cant.

A Ruperto transeo, ad D. Bernardum hic ingratitudinis vitium, aliis, atque aliis appellationibus, veluti totidem coloribus depingit. Et quidem, Primò *ingratitudo*, inquit, *inimica est animæ.*

II. Inimica animæ.

Habet corpus, & lutea illa moles, qua tegitur immortalis animus, suos inimicos, habet hostes; ii sunt infesta morborum agmina, & alia quæ nos circumstant mala, calor immodicus, acre frigus, fames, sitis, & alia, quorum ferax est hæc vita. Habet & anima, immortalis licet, suos inimicos, quibus impetitur, quos inter ingratitudo, quæ facit, quod parta victoria solet insolens miles: hic devicto hoste, spolia detrahit, impedimenta diripit, suppellectile oudat; imò & veste, atque ad pudendam nuditatem, maximasque rerum omnium angustias reducit.

Quod miles victoria tumidus, & marte ferox, & domibus, & corporibus; hoc ingratitudo facit animis. His pro suppellectile cælestique thesauro, erant parta prius merita, virtutes omnes, & collata liberali Dei manu beneficia, & his omnibus animum expoliat ingratitudo, quæ ideo dicitur, à D. Bernardo, *exinanitio meritorum.*

III. Exinanitio meritorum.

Da mihi si voles alterum in terris Hilarionem, qui septuaginta, eóque amplius annis Christo servierit, in avia, atque invia solitudine, quanta illi, & quàm dives exurget messis meritorum? Quanti ab his proventus, æternos in annos? Si tamen is in extremo vitæ limine, in aditu, ut ita dicam æternitatis, sibi præsideus, & non Deo, ingratus sit, & immemor Benefactoris sui, omnis illa meritorum seges, tot annis collecta, tot empta sudoribus, tot parta laboribus, penitus exarescet, & in nihilum ibit; nec illa tantum; sed & virtutes omnes, ceu nobiles animi partus, ceu parati Cœlo thesauri; est enim *ingratitudo virtutum dispersio.*

IV. Virtutum dispersio.

Sit unus aliquis *Arsenio* non absimilis, qui aulâ relictâ, pompis mundi valere jussis, abjectaque propè purpura, in sacco & cinere, vitam reliquam exegerit, à paupertate dives, excelsus ab humilitate, à Castimonia Angelicus totus, atque ab aliis, si voles virtutum omnium ornamentis, spectandus in paucis; si & hic divitem illam animi supellectilem sibi ascribit, nòn Deo; illi omninò ingratus atque invisus, illicò omnem illam Virtutum pompam exuit, atque dispergit; neque hanc tantum, sed & omnia Cœlo propitio, sibi collata beneficia pessundat & perdit, & meritò, quia *Ingratitudo est beneficiorum perditio.*

V. Beneficiorum perditio.

Uti è contrario, gratitudo, est veluti fœcunda parens novorum beneficiorum: qui enim pro acceptis jam ante beneficiis est gratus, dignus omninò est, qui alia atque alia deinceps accipiat.

Hinc illud Plinii in Panegyrico Trajani. *Efficacissimum genus est rogandi, gratias agere:* Qui enim beneficii memor, gratias agit, docet donare, & antiqua benefacta novis cumulare: uti contra, qui ingratus est, docet negare nova, & antiqua etiam detrahere.

Inde à D. Bernardo appellatur ingratitudo ventus urens siccans sibi, fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Supra.

VI. Ventus urens.

Quæ Dei miseratio est, aperitur pusillo homini *fons divinæ pietatis*, qui perenni scaturigine fluat; & hunc exarescere facit ingratitudo.

Demittitur è Cœlo *ros misericordiæ*, quo madescat, & fœcundetur anima molli cælestis illius roris illapsu; & hunc quoque rorem detergit ingratitudo.

Laxantur, miserente Deo, *gratiarum fluenta*, quæ animos irrigent, & largo influxu fœcundos reddant, & bonorum operum feracissimos; sed & hæc perdit ingratitudo, nihilque relinquit, præter spinas, & tribulos peccatorum. Ecce ingratitudinis vitia, ecce damna, ecce probrum, magnum sanè in quovis homine, majus in Christiano, longè maximum in religioso, quia in hoc & illo ingratitudo etiam longè maxima: Hanc D. Bernardus vocare solebat *Iudaicum opprobrium*, sic enim aliquando ad suos; sic etiam modò è cælis ad nos.

Serm. 11. in Cant.

Nolo vos judaico notari opprobrio, de quibus Scriptura testatur, quod non fuerint memores benefactorum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.

VII. Judaicum opprobrium

Erant Hæbraico populo in oculis Divinæ beneficentiæ miracula, & multa, & planè insignia: erat in oculis Erythreum mare, quod sicco vestigio trãsierat, erat Columna nubis & ignis, erat deciduum è Cœlo manna, scaturiens rupes, Tabernaculum Debir, Arcæ gloria, Pontificum majestas, Lex ignea victoriæ, & triumphi, terra lacte & melle manans, aliaque innumerabilia Dei in eum benefacta, & tamen horum omnium oblitus inexpiabili crimine, & perfidiosissima malitia ad impuri dæmonis cultum, atque idola contulerat sese, inaudito post homines natos opprobrio: quo ne etiam notentur Christiani, néve Religiosi, monet, urget, instatque S. Præsul.

Sic enim ad unum aliquem è suis; sic etiam ad unomquemque nostrum, qui à sæculi vanitate ad religiosa claustra, fidamque stationem transierit; sic, inquam, ad illum:

Ser contra vitium ingratitudinis. *Diligenter considerare non negligat, non modo unde erutus; sed ubi sit constitutus; non solum quid evaserit; sed & quid acceperit; non tantum unde revocatus sit, sed etiam quò vocatus.*

Ubi porrò consideraverit, *unde erutus*, pensabit in eo *miseriæ pondus*, *ubi* autem sit *constitutus*, *inveniet in eo cumulum divinæ misericordiæ.*

Ubi viderit *quid evaserit*, periculum agnoscet; ubi *quid acceperit*, beneficium prædicabit.

Ubi denique attenderit, *unde revocatus*, nempe ex ipso mortis limine, ex inferni propè faucibus, damnum, quod imminebat, æstimabit; & ubi quò vocatus, videlicet in salutis portum, benefactum suspiciet, atque amabit, sicque Dei sui, Benefactoris sui memor, & pro acceptis beneficiis gratus, & *Judaicum opprobrium* evitabit, & perenni se gratia muniet, atque ornabit; atque ad extremum etiam cælesti gloria, quæ non conceditur nisi gratis.

§. 7.

Quæ, & quam horrenda ingratitudinis pœna?

Athenienses, ut litteris exculti, & probis moribus; sic & in sontes severi ac rigidi fuere.

Hinc factum ut publicis tabulis, ac legibus sua cuique malefactori decreta supplicia; his majora minora aliis, prout cujusque culpa tulisset. Sed (quod sanè mirum accidit) nulla contrà ingratos statuta pœna, supplicium omninò nullum. Quæ causa? An fortè Ingratitudo inter crimina locum non invenit? An pœnam non meruit? Minimè gentium. Cur igitur? Hæc ab Authoribus illius ævi ad posteros emissa ratio, vel, quòd nullos in sua republica futuros ingratos ominarentur, vel certè (quod vero propius est) quod nulla supplicia ingratitudini paria, esse posse censuissent, ideóque, ea Judicis arbitrio ac severitati decernenda reliquissent, cùm paria illi non invenissent, adeò grave apud illos scelus ingratitudo.

Quod si tale est, videamus quæ Cœlo Judice illata ei pœna. Hæc certè erit ut prima; sic & longè maxima, quod ingrati à Deo non cognoscantur; à Deo, inquam, qui ut omnia novit, ingratos certè non novit: sed penitus ignorat, quod summum est ingratitudinis malum.

Hujus porrò ignorantiæ exemplum illustre habes in Christo, & à Christo, Deo homine. Oblati quondam illi sunt decem leprosi, quos primùm emisit ad sacerdotes, dein & in via sanavit.

Ex illis novem erant Judæi, adeóque etiam Christo populares, unus alienigena: hic, ut se sanatum sensit, illicò ad Christum rediit, stitit se Benefactori suo, & impensè gratias egit.

Quid deinde? Ad hunc sic Dominus: *Nonne decem mundati sunt, & novem ubi sunt?* Qui id quærit? Cui proinde ut nota erant omnia; sic & probè notum, ubi essent illi novem. Cur igitur inquirit ubi sunt? Subjicit interlinealis Glossa. *Sic habet ingratos, quasi ignotos*, ideóque *ubi sunt, inquirit Dominus.* *Lucæ c. 17. v. 17.*

Nimirum à Deo non cognoscuntur; qui beneficiis acceptis fuerint ingrati. At quantum illud malum? Quanta & pœna? Accipe ex eo, quod olim Israëlitico populo, populo beneficiis ingrato, contigisse scimus, vel ex ipsis Scripturæ sacræ oraculis.

Meretrici *Gomer*, cùm natus esset filius, sic de illo Deus ad Oseam: *Voca nomen ejus non populus meus.* Sed ecquid istud? Cur infantulo, & innoxiæ animulæ imponitur id nominis? Ecquid ille commeruit, qui vix natus, jam & damnatus, & notatus eo nomine, ceu infami stigmate? *Non populus meus.* Certè ut esse, ac dici Dei populus fælicitatis est immensæ; sic & appellari à Deo, *non populus meus*, supremæ est infælicitatis

Cur igitur illud in infantulo? Referebat ille populum Israeliticum, ideóque illi inditum nomen, quod huic, *non populus meus.* Sed rursum, quorsum & illud:

Erat Israël à natura, erat & à gratis Dei populus, & quidem electus in paucis; sed quia tot ac tantis Dei ter Opt. ter Max. beneficiis ingratus extitit, electus esse desiit, desiit & esse Dei populus, audit que funestum illud, ac fatale. Quia jam *vos ô populus meus, & ego non ero vester.* *Osee c. 1. v. 9.*

Ecce fulmen divinæ vocis, quod vibratur in ingratos. E contrario, populus gentilis, qui etiam multò imparibus Dei sui beneficiis memor, & gratus futurus erat, audiit Dei populus, & blandum illud, atque amabile excepit vel ipso divinæ vocis oraculo.

Vocabo non plebem meam, plebem meam; & non dilectam, dilectam. Vides, Amice Lector, gratos ascribi Dei populo, Dei electis, dilectisque. Et contra ingratos expungi.

Hoc summum est bonum, illud summum malum; ad quod ut nos impellat præcipiti impetu cacodæmon, ceu juratus generi nostro inimicus, tres Antecessores præmittit, ut docent SS. Patres. Ex his primus est *Oblivio* beneficiorum Dei. Secundus est *Negligentia*, quæ generatur ex oblivione, *ut mali corvi malum ovum.* Tertius est *Concupiscentia*, quæ nascitur, & assurgit ex negligentia, & hominem dejicit, ac protrudit in barathrum vitiorum, & ex hoc in chaos inferni, æternaque incendia. *In vitis PP. l. 5 libello n. num. 46.*

Ecce quæ ab oblivione beneficiorum Dei in nos mala, ecce quæ ab ingratitudine ruina.

TRACTATUS
DE RESIGNATIONE IN MALIS
QVÆ NOBIS OBVENIVNT.

Erit fortassis unus aliquis, qui in primo limine hujus Tractatus se sisti volet, obtrudetque antiquum illud: *Actum agis.* Ecquid enim nescis esse longè plurimos, qui in hoc ipsum argumentum calamum duxerint, & fusè, & doctè & piè? Scio equidem: at scio etiam, oppono que illud: *Nunquam satis dicitur, quod nunquam satis discitur:* quod quia verissimum, patieris, Lector benevole, etiam à me pauca notari in hisce pagellis.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Si erit malum in Civitate quod non fecerit Dominus.* Amos 3. v. 6.

§. 1.

Quod illud malum, quod & fecit Dominus.

Malum, quod nobis evenire potest in hac aura mortali, aliud est *culpa*; aliud pœnæ. Nec hoc,

hoc, nec illud in nos incurrit, sine divina voluntate: alis tamen, atque alia.

Malum culpæ obvenit quidem ex Dei voluntate; sed permissiva tantùm, quæ & à Theologis dicitur *voluntas signi*.

Malum autem pœnæ infligitur ex Dei voluntate, quæ dicitur, & est voluntas beneplaciti; vult enim illud Deus; imò & in eo sibi benè placet, & hoc quia ex amabili providentiæ suæ lege, ea eo bonum elicit, atque, expectat.

Et hoc est fundamentum, & veluti basis illius resignationis, quam exhibere debet mens fidelis, quæ in omnibus, quæ illi accidunt, Deum aspicit, & unicam Dei voluntatem, aliud præteres nihil.

Sic aspexit *B. Magdalena de Pazzi*, quæ dicere solita. Omnis mihi pœna dulcis, omnis afflictatio suavis, & amica, vel ob hoc unum, quia suprema illa mens ita intelligit, quia & summs, primaque voluntas ita vult, ita disponit, atque ordinat. Et tra velle, ita disponere, atque ordinare, docuit *Amos*, cùm extolit illud. *Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit?*

Prophetavit enim Israëlem Assyriis, & Deo quasi Leoni rugienti, dandom in prædam. Et hoc est malum, quod eò loci, ac temporis fecit Dominus, & quod etiamnum facit, & faciet ævum in omne. Malum, inquam, pœnæ, qualia sunt rapinæ, incendia, strages, calamitates, afflictiones, tum publicæ, tum privatæ, quas impiis, & peccatoribus infligit Deus, ceu Gubernator Universi, ceu Judex, & Vindex omnium, ceu etiam misericors Pater, qui ex illis quoque bonum elicit, si minus corpori, lutezque illi moli, at saltem animæ: ut enim D. Basilius, *Caro percutitur, ut anima salvetur. Peccatum perimitur, ut justitia vivat.* Et hoc occulto mortalibus oculis, Dei Judicio. *Ut enim amnes quidam se condunt sub terram, nihilominus eò perferuntur, quò tendunt: ita nimirum ira, licet occulta; tamen in extremas calamitates auferunt aliquando nocentes*; imò subinde etiam innocentes, alio tamen, atque alio consilio, appulsuve: nocentibus enim sunt ad pœnam; innocentibus autem ad virtutis exercitium; in hoc, & illa, sua voluntati humanæ cum divina debet esse consensio; quod hic ostendere est animus.

Hom Quod Deus non est author malorum.

Plutar. in moral.

§. 2.

Resignatio in malo culpæ, quod nobis aliquando accidit.

BEata Margareta Reclusa, sibi deinde ac Deo reddita per vitam meliorem, atque ab omni hominum consortio remotam, memor tamen vitæ anactæ, memor & admissorum aliquando criminum, eò usque indulsit dolori, ut per duos annos nihil omninò solatii admitteret, adeo omnes animæ aditus occuparat mœror, & incumbens cordi tristitia, cui dum plus æquo indulget, ei sese videndum obtulit Christus, & hæc illi.

Quid doles, ô dilecta mihi filia; tantum mihi gloriæ fuit intoleranda tua amentia, culpâque licet enormi; quantùm si eam nunquam incurrisses.

Dixit, & videri, audirique desiit. Desiit & Margareta impotentiùs dolere, desiit & lugere, & eò quidem ac si culpâ caruisset, ac si vel ex ipso matris utero sanctificata fuisset; tanta deinceps illi cum divina voluntate, gloriaque consensio, quæ ex eo firmata, auctaque, quod deinde didicit, permissam eò loci, ac temporis, in ea culpam cælesti consilio, tum ut humilitatis, ac demissionis esset retinentior, tum ut aliis compati, ac condolere disceret, tum quod per illam magna moliri cœlum vellet, magna & mundo spectante ostendere, tum denique quòd in Dei regia longè maximam esse vellet. Nimirum est ille ludus divinæ providentiæ. *Mali ideo sunt mali; ut sint beati*, quod scitè notavit D. Augustinus.

B. Margaritæ contractæ dixit aliquando ipse Christus, Salvator optimus. *In cruce tam benè minora peccata delevissem, quam majora: sed ideo omisi, ut per illa humilitas in homine conservaretur*, tum & rationem hanc addidit: *Homo quamdiu est in hoc mortali corpore, ita à me remotus, ita sejunctus est, ut si nihil infirmitatis pateretur, nihil admitteret & culpæ; necessariò superbia vitio subjaceret: Et inde ex ejus bono, etiam majore, permitto in aliqua labi peccata, ut in eo serivetur ea, quam amo, animi demissio.* Hæc illi Christus, qui etiam idipsum observarum voluit in discipulis suis, quos (ut rectè observavit *B. Franciscus Sales*) passus est, etiam post vocationem ad Apostolatum; passus, inquam, est etiam implicari, etiam & subjici indomitis adhuc quibusdam animi passionibus, affectionibusque à recta ratione & virtute apostolica alienis, & hoc ad aliquem indubiè majorem in perfectione progressum.

Imò (quod etiam mireris, ac doleas) in ipso Apostolorum Principe *Petro*, quem & gravissimè labi passus est, deinde penitus concidere, à trina illa negatione, in qua, & sibi, & Apostolico Senatui injurius fuit, & Domino etiam perfidus, ut qui eum nosse se negaverit etiam juratus, quod & mendacii fuit, & ingentis perfidiæ: at quorsum & hæc & illud? Utique ad illius, & aliorum bonum, ut benè cauti sint, atque alterius malo probè docti, ut in se magis, ac magis abjecti: nihil enim animas Deo gratas, atque à virtute sublimes, sic dejicit ac culpa; nihil deinde & magis erigit, ac firmat.

Anima (inquiebat, D. Gregorius Pont. Max) *infirmitatem propriam agnoscens, ipsa melius humilitate vestitur, & robustius, quam steterat, jacet*

L. 2. Moral. c 19.

S. Gertrudis Saxonica, levisculis imperfectionibus obnoxia, rogavit impensiùs piam aliquam, & Cœlo gratiorem (ut rebatur) personam, ut ad Deum pro se supplex accideret. Fecit illa enimverò quàm studiosissimè; quid deinde? Sese ei videndum obtulit Christus, & hæc illi. *Electa mea Gertrudis, qui illi videntur, & sunt defectus, erunt aliquando profectus*: tum & addidit. *Ingens illa cælestium donorum affluentia, quam ejus animæ liberalius infundo, non esset immunis ac libera à vento vanæ gloriolæ, nisi tegeretur cinere, similive earum imperfectionum, quas in illa, & in aliis electis meis, patior, ut majores inde atque uberiores fructus edant; quod ut oculis supponeret magister optimus*, adjecit & hanc similitudinem.

Ut æger impinguatus fimo, uberiorem segetem fundit, redditque: sic & anima ab illo culparum suarum velut fimo, illius benè conscia, surgit animosius, & dum seipsam magis ac magis despicit, me aspicit, & à me sperat, expectatque meliora omnia. Et hinc illi Fides altior, Spes firmior, Charitas quoque amplior.

Et hæc illi Christus, cui acquievit *S. Gertrudis*, & totam se commisit divinæ voluntati, nec immodicè tristis, si (quæ est humana infirmitas) aliquando illi cogniveret, ac caderet; nec effusè lætior, si sibi, Deoque staret. Et sic facias oportet, Amice Lector.

§. 3.

Resignatio in malis, quæ nonnisi aliena culpa, vitioq́, nobis eveniunt.

ERit aliquis, qui leviùs feret sibi obvenire mala, etiam longè gravissima, modò obveniant illa sine Dei offensa; at cùm hac minimè. Si mala in nos incurrent ex aliquo decerrantis naturæ vitio, si ex fortunæ adversæ casu, si ex auræ Cœlique inclementia, si ex malignis astrorum influentiis, aliisve non absimilibus causis, quas Dei providentia exercere volet, non adeo difficilis erit cum divina voluntate consensio;

consensio: at si ex culpa, offensaque supremi Numinis, certè non erit; Quis enim culpam illam volet? Quis & probet? Nemo certè, nemo unus omnium.

Et in hoc tibi assentior; nec enim culpam volo, nec probo: sed quod ex ea sequitur malum, & velle te, & probare pervelim. Et ita voluere magnæ mentes, & virtuti, Cœloque natæ.

Revoco te, mi Lector, ad prisca sæcula, ad ipsa *Davidis* tempora. Fugiebat ille ab Absalone rebelli filio, occurrit Semei, maledicus in paucis, & hæc

2 Reg c. 16. vers. 7. Regi. *Egredere vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul, quoniam invasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalon filii tui, & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.*

Hæc Semei improba fronte, & ore impudenti obtrudit, servus Domino, subditus Regi, & Regi hominum mitissimo.

Quid David? Quid illius asseclæ?

Vers. 9. *Abisai* è ducibus facilè Princeps hæc Regi. *Quare maledicit canis hic mortuus Domino meo Regi? Vadam, & amputabo caput ejus.*

Ita virum se præstabat *Abisai*, & Regis observantem in paucis; sed quid illi David? Num ferrum stringi mandat? Num caput impium amputari? Num malidicam linguam exeri, & abscindi? Num & canibus objici canem mortuum? Enimverò canis videri poterat *Semei*, ot qui Domino, qui Regi allatraret, qui & morderet ferocissimè. Nihil tamen horum admittit, nihil patitor mortalium mansuetissimus. Sed ista ad *Abisai*. *Quid mihi, & vobis filii Sarvia? Dimittite eum ut maledicat.*

Sed cur ita? Non attendit ad probra petulantis linguæ, non ad famam, quæ eis læditur, non ad canem, & cane pejorem, non ad homunciunem de trivio, non ad convitiatorem impudentissimum; sed altius assurgit mens *Davidis*, altius elabitur regius animus; ad Deum scilicet, & ad divinam voluntatem.

Hanc aspicit, hanc suspicit, hanc amat, & illi uni caput regium inclinat; ait enim:

Vers. 10. *Dominus præcepit ei, ut malediceret David, & quis est, qui audeat dicere quare sic fecerit.*

Persuadebat sibi David Deum, ut pote Dominum omnium, isto *Semei*, velut instrumento, uti voluisse, ut illi in faciem objiceret, admissa olim crimina homicidium in Uria, adulterium in Bersabee, hoc enim à Domino, ceu justo Judice præcipi potuit, at malevolus *Semei* animus, depravata intentio, convitia nova, quæ ingerebat de suo, nec præcepta erant, nec verò præcipi poterant à Deo, omnis boni fonte, sed dumtaxat permitti: & hanc quoque permissionem spectabat *David*, præterea nihil. Et hinc illi tanta cum divina, seu voluntate, seu permissione consensio.

Quæ *Davidis*, eadem & aliis notæ sanctitatis viris, eadem & *B. Henrico Susoni*, ordinis prædicatorum imprimis illustri.

Hic à precibus matutinis in excessu mentis, vidit ad se adventantem juvenem, amœna, ac velut angelica specie, à quo & audiit. *Age, mecum perge, te ducam in Gymnasium, & quidem in Academia spiritali Princeps.* Surrexit lætus, & abiit duce bono genio, à quo & deductus in pædagogium, cui species erat cœnobii, in quo & cœnobitæ spirituales in paucis viri.

Ut intravit in Gymnasium, visus est sibi videre illius præsidem (is erat Christus) à quo & audiit illud; esse, & dici *Abnegationis, & Resignationis scholam*, in quam si recipi, vellet necesse esset ut inprimis Abnegationi suiipsius; & Resignationi perfectæ daret operam, quod hactenus non fecerat.

Spopondit pro *Susone* Angelus: tum illi scholæ illius Præses, id est Christus.

Hactenus, teipse exercuisti, carnem macerasti afflixistique, & quidem dirum in modum. Ego in posterum te exercebo, atque ab aliis exerceri patiar, affligi, conterique modis innumeris, ut in schola resignationis magister evadas, & Cœlo probè doctus. dixit, & duplici quasi symbolo edoctum voluit, qui fieret illud.

Cap. 22. Primùm fuit virguncula, quæ in amœna prati viriditate carpebat rosas, & quidem liberali avidaque manu, alias, atque alias; sic ut non esset carpendi finis; nec enim expleri poterat in illa carpendi amor studiumque. Tum sic *Susoni* Christus: Ut illa rosas; sic & tu cruces carpe, nec carpendi sit finis; nec dixeris unquam, satis aut plus satis: sed contra, Amplius Domine, amplius Dixit, & ostendit, quæ illi à Christo cruces.

Prima fuit, ut decem omninò annis abstineret ab omni cùm aliis colloquio, & familiaritate, suæ amans, ac tenax solitudinis: & verò abstinuit, nec cellulæ, & sacelli liminibus excessit.

Secunda fuit, cogitationes assiduæ & permolestæ adversus omnia fidei capita, quæ viro avitæ fidei tenacissimo, fuerint pro gravi cruce. Et sub hac gemuit annis omninò novem.

Accessit deinde tertia, ingens scilicet tristitiæ moles, quæ ejus animo sic incubuit, ut neque noctu, neque interdiu quietem caperet. Et hæc crux eam oppressit annis octo.

Addita, etiam & quarta, eaque longè gravissima; cogitationes videlicet desperationis, quibus ita cœpit agitari, quasi jacta jam salutis alea, quasi actum, & conclamatum de æterna foret salute. Et ea Crux illum mirè exercuit, cruciavitque annis decem, eoque amplius.

Et hæc illi exercitatio fuit in schola resignationis ab ipsomet illius præside, ac magistro Christo, sub cujus disciplina ita profecit, ut deinde sit redimitus corona vernantibus contexta rosis; hinc albicantibus, inde rubentibus; quibus enim potius? cruces collegerat ut rosas, & cœlum pro eæcibus rosas rependit in præmium perfectæ illius cum Divina voluntate conspirationis. Hanc vidimus, & suspeximus: attendamus, quæ illi erit ab aliis afflictionibus, quæ desoris advenient, tum à fratribus, tum ab aliis insigni, & stupenda malevolentia. Et hanc ostendit illi Deus alio Symbolo:

Canis erat, qui per medium Cœnobii cursitans, Cap. 22. partem panni veteris, ac detriti modò tollebat in altum, modò ad ima trahebat, modò lacerabat ungue, modò dente mordebat distringebatque.

Hæc dum oculis usurpat *Suso*, hæretque anxius, quid eo ostento Cœlum portendat, audit ea ipsa verba: *Eodem planè modo tu quoque fratrum tuorum ore tractaberis.*

Prædictioni respondit eventus, qui *Susoni* uberem illustremque resignationis materiam subministravit.

Fuit enim è fratribus conversis unus aliquis, isque itineris socius, qui per summam perfidiam eum accusavit, quod fontes omnes Alsatiæ veneno inficere voluisset ad immanem incolarum stragem.

Ea calumnia apud vulgus fidem invenit, imò & è compitis, agrisque excivit rusticanam turbam, & veluti undas populorum, quorum pars fustibus, pars ligonibus, pars etiam ferro armata, in virum Dei incurrit, & tantum non oppressit.

Certè oppressisset, nisi miserens servi sui Deus malum avertisset etiam miraculo.

Et hæc prima, eaque domestica patientiæ ac resignationis exercitatio fuit, cui accessit alia desoris, quæ famam illius impetebat, uti altera vitam.

Perfrictæ frontis muliercula, quam ab infami corporis prostitutione, & meretricio quæstu avertere satagebat,

satagebat, eum incusavit quasi sibi vim intulisset, cujus fœtus proles erat, quam ad monasterii fores abjecit.

Quid hic *Suso?* injustam sibi videbat; imò & Ordini universo ignominiæ notam, & labem infamiæ vix unquam eluendam, à qua & foris, & domi erat illi quàm pessimè, nam & hic dicteriis impeti, & iftic digito ostendi quasi reus admissi sceleris, & violati per summum nefas pudoris. Tacet nihilominus infantulum suscipit, dat alendum nutrici, cætera Cœlo, Deoque committit, raro sanè resignationis exemplo; quod dum probant superi, illius deinde innocentiam ostenderunt.

Vidisti, *Benevole Lector*, quomodo ex in tantis, & tam enormibus calumniis resignatio honori deinde fuerit: accipe aliam, quæ & saluti.

In Palæstina senex fuit, cui nomen *Anthonius* probatæ virtutis, ac sanctitatis. Is cùm esset in sua Eremo, vastaque solitudine, obvium fortè habuit Saracenum, efferum hominem, & Christiani nominis hostem infensissimum, qui ut Senem vidit Eremicolam in eum stricto gladio irruit. Quid hic senex? In fuga nulla salus, in manibus, & viribus etiam nulla. Quid enim inermis contra armatum? Quid seniculus contra juvenem? Cœlum suspicit, & hæc ad Christum,

Domine IESV Christe, voluntas tua fiat.

Dixit, & stetit immotus, uni Deo præfidens, & se, vitamque credens, quod & illi cessit quàm optimè: mox enim Cœlo Vindice discessit terra, ingentique hiatu Saracenum absorbuit, bonumque senem, eo periculo liberavit.

Tanti refert, se, suaque omnia Deo committere insigni, atque perfecta resignatione.

§. 4.

Resignatio in malis corporis, aliisq; afflictationibus.

EST corpus altera pars hominis, eaque vel maximè sensibus immersa, cui proinde, si à morbo, aut alia aliqua simili affectione malè sit; est & homini malè, adeoque in hac opus quàm maximè conformatione cum divina voluntate. Et haoc ostenderunt illustres animæ, quo in genere scitu dignissimum illud, quod de *S. Gertrude* narrat *Ludovicus Blosius*:

L. 4. divin. institut. c. 23. *Hunc aspectabilem se exhibens Christus, hac manu, aiebat, sanitatem fero; illa morbum.*

Elige filia, utrum placet. Quid hic *Gertrudis?* *Sanitatem* eligat? Amoris erit proprii. *Morbum?* Erit immodicæ molestiæ, & doloris: Quid igitur? Neutrum eligit: sed plicatis in crucem manibus ad præcordia, & in genua procumbens. O mi Domine, inquit, id ego votis omnibus à te contendo, ut non meam, sed tuam attendas voluntatem: ego ad utrumque parata, neutrum eligo. Tuum est mi Domine discernere; utrum hoc, an illud mihi relinquas. Quod reliqueris erit acceptissimum. Dixit, & caput, animumque Christo submisit. Hæc nimirum illi resignatio, cui non absimilis est ea, quam aliquando extulit *B. Franciscus de Sales.*

Ab hoc aliquando quæsivit nonnemo, utrum mallet: An sanus, ac valens vitam omnem exigere? An morbidus, & lecto malè afflixus, reliquum brevis ævi consumere? Cui ille *neutrum*, inquit.

Nec hoc volo, nec illud: *sed unum illud quod vult Deus.* Cui ille, eccur ita? An non in sanitate plus Ecclesiæ, & Deo servire posses, & Episcopalibus vacare muniis, quàm in ægritudine? In hac certè ab omni prorsus in proximos officio, ut cesses, est necesse: in illa minimè. Cui B. Præsul. *Parum interest*, inquit, *ut Deo serviam, plurimum ut ejus faciam voluntatem, in hoc momentum est omne*: in hoc R. P. *Lobbetii Tractatus Ascetici. Tom VI.*

vertitur cardo Christianæ Virtutis, ac perfectionis.

Dixit, & hominem attonitum reliquit à tanta cum divina voluntate conspiratione; quam etiam duce Christo didicit *B. Margareta de Sabaudia.*

Hæc è Marchionissa Ferrariensi in D. Dominici familiam ascripta, Deum aliquando rogavit impensius, ut daretur videre nomen suum scriptum in libro vitæ: dum ea vota fundit in ardentiore orationis æstu, ecce derepentè apparuit ipse Christus, cœlestium geniorum corona septus, manu gestans tres lanceas, quibus singulis nomina singula legebantur inscripta. Seraphin. Razzius.

Uni illud, *Injuria.* Alteri istud, *Morbi.* Postremæ hoc, *Persecutio.* Tum ei Christus:

Elige. Stupet illa, hæretque anceps, quam è tribus eligeret. Hærentem, dubiamque, ut videre beati illi genii, illicò suaserunt ut nullam eligeret: sed arbitrium suum omne, Dei se amantis arbitrio committeret.

Paruit illa, & benè monentes audiit, sicque ad Christum, Servatorem suum: *Ego illam eligo, quam mihi ipse elegeris.*

Sic ex oculis abiit objecta illa species, & *Margareta* non ita multò post sensit se peti tribus illis lanceis. *Injuriis, morbis, persecutionibus.* Et quidem persecutiones in eam incitavit malus dæmon. Mundus *injurias* & calumnias injecit. Denique ipse Deus ingentia *morborum* agmina in illius corpusculum immisit, & singula ferè membra quàm pessimè affecit.

Dum ergo modò sub his, modò sub aliis morbis gemit, & tantùm non fatiscit, in summo doloris æstu, & maximè in lenta, ac molesta podagræ chyragræque alluvie, sic ad cœlos.

O mi Deus aliquid saltem levaminis, aliquid & solatii.

Dum hæc ad Deum vota fundit, ecce se ei visendam obtulit Diva Virgo, & hæc etiam illi.

Ea est filii mei voluntas, ut hos chyragræ, podagræq; dolores, atque æstus patiaris usque ad mortem.

Dixit & videri, & loqui desiit; eumque *Margareta* patiendi ardorem, eam & patientiam reliquit, ut deinceps nec queri, nec gemere sit audita, sed unum dumtaxat illud, *Voluntas Dei in me impleatur.* Cumque etiam in maximis morborum angustiis, rogaretur, ecquî valeret? Semper respondere solita. *Benè, benè:* quia ex Dei nutu, ac voluntate, cui uni acquiescere docta, & à qua illi benè. Quî enim malè esset ei, cui omnia Deus, cui vita, cui salus, cui & beatitas?

In eadem patientiæ ac resignationis schola probè doctus fuit *R. P. Ioannes Plaza.*

Hic in omni vita tot incommodis, tot & morbis exercitatus fuit, ut meritò à multis diceretur societati donatus, ut non Orbi *totus*, ut scilicet posteris daretur exemplum patientiæ.

Hanc vel maximè prodidisse visus tribus extremis vitæ annis, quibus continenter lecto affixus jacuit, iis membrorum omnium, præsertim autem articulorum doloribus oppressus, ut ne leviter quidem tangi posset, sine maximo doloris sensu, in quo sublatis in cœlum oculis (qui ferè soli erant liberi) hæc dicere solitus: *Tu Domino verbera infunge, ego interim percurram Psalmum miserere.*

Sentiebat nimirum morbos, non solum Dei nutu immitti: sed & manu infligi; & hinc illi eximia, & planè singularia in ejus manibus resignatio. Et inde etiam ab eadem tanti in virtute progressus.

Quæsivit aliquando Seneca: *Quid tibi opus est, ut sis bonus?* respondit *velle.* Ego addiderim velle quod vult Deus. Epist. 80.

Anno quingentesimo vigesimo-tertio, in Concilio Uzecensi, fuit Episcopus cui nomen *Quod vult Deus*; fuit & alius Carthaginensis Pontifex vir sanctissimus, ejusdem etiam nominis, ejusdem & vir- Baron. Tom. 7. An. 523.

 tutis.

tutis. Hic unà cum Clero, à *Genserico* Rege Ariano, fractis navibus, absque remigiis & velis, præter omnem spem Neapolim appulit, ibique & vitæ portum invenit, & beatitatis.

Quem enim invenisset, qui in omni vita nil aliud voluit, *nisi quod vult Deus*; adeo tam Sancto Nomini, consona fuit & vita. Ut ea in Christianis omnibus sit, optarim omnibus, id esse nominis, *Quodvult Deus*, id & virtutis: ut tandem aliquando id io Cœlo beatitatis.

§. 5.

Resignatio in ultima vitæ linea, hoc est in morte.

Epist. 90. Dixit aliquando Seneca: *omnia ad quæ gemimus, quæ expavescimus tributa vitæ sunt.* Quod si omnia; certè mors vel maximè, vitæ tributum, naturæ debitum est: pendendum, illud ubi, quando, & quomodo voluerit Deus. Nec obitus optandus, nec diuturna vita expetenda aliter est, quàm dari Deo, vitæ, & mortis, arbitro visum fuerit.

Vita nostra comœdia est, exeundum è scena cùm choragus evocaverit.

Militia est, excedendum ex acie, cùm receptui supremus Agonotheta cecinerit.

Navigatio est, subeundus portus, cum Gubernatori placitum fuerit.

Denique, circulus est, ad perfectionem circuli nihil interest, sitne magnus, aut parvus. Eum ducere, ac describere, est altioris manus, id elt divinæ. Ejus ductum sequamur oportet, & quidem

Primò ut parati simus, tam mori quàm vivere: si vitam ultra donet Deus, benè est; mortem si exigat, etiam benè: ad utrumque prompto animo accedendum.

Et ita accessit Turonensis Præsul, *Martinus*, qui jam animam actutus, sic ad Deum. *Domine si adhuc populo sum necessarius non recuso laborem, fiat voluntas tua.* Ecce ut illi vita, uti & mors in manu Dei, quod suspiciens Ecclesia inclamat illud: *O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum, qui nec mori timuit, nec vivere recusavit.* Sic nimirum decuit, sic & decet: utrimque firmandi sumus, ne nimis amemus vitam, & ne nimis oderimus.

Et ita nec oderunt, nec amarunt sancti: sed ejus momenta omnia Deo commiserunt, parati excedere è vivis si annueret; parati manere, si renueret. Et hæc prima resignatio.

Altera, ut cùm fatalis urserit necessitas, eam admittas etiam volens, & hoc quia vult Deus.

Bollandus 12. Feb. in ejus vita, c. 9. Ita admisit *S. Benedictus, Aniana, & Iuda Abbas.* Hic in extremo propè spiritu, cùm is deficerer, languidula quidem voce; sed animo forti, sic ad Deum. *Fiat voluntas tua, fac cum servo tuo Domine secundùm misericordiam tuam.*

Dixit & grandem animam cœlo transmisit, Dei misericordia fretus, & ejus voluntati subnixus. & hæc secunda resignatio.

2. Febr. in ejus vita, c. 7. Tertia, ut abeas è vitæ statione etiam exultans, & hoc quia vult Deus. Et ita abiit *S. Hadeloga* Virgo. Hæc in vita solita semper flere, in morte audita est suavissimè canere. Contra quam faciunt mortalium plerique. Hi enim in vita ridere, jocari, ludere, canere. Nihil lætius; at in obitu, alia obire omnia, gemere, suspirare, & satis suis illacrymari. Nihil tristius. Non est ea resignatio, quam cœlum exigit isto in articulo, nec ea, quam dedere illustres animæ, quibus mors in votis atque amoribus, vita in fastidio & propè in odiis.

3 Febr. in ejus vita, c. 17. Quarta resignatio est, ut naturæ concedens totus eas in Dei laudes: & sic iit *S. Anscharius*, Archiepiscopus Hamburgensis. Circumstabant illius lectulum mœsti fratres & hymnos de more recitabant; quales solent moribundis, cùm resumpto spiritu monuit pius Præsul, ut læto animo, lætiore etiam voce, accinerent, solemne illud Ambrosianum. *Te Deum laudamus.*

Parent illi pio Præsuli, ac parenti, & ecce inter Dei laudes, & sacratiora encomia, terris vivere desiit, & cœlis cœpit, & hoc victoris in modum, triumphantis in morem.

Certè Ambrosianum illud non auditur, nisi in communi lætitia, in victoriis, ac triumphis & quia sic in morte vincebat, sic & triumphabat *Anscharius*, inde & in ea non auditum illud, *Miserere*, quod pœnitentis est, ac gementis: sed hoc, *Te Deum*, quod lætantis, quod exultantis, quod & triumphantis est.

Et hic fuit exitus sancti illius Præsulis, cui non absimilis & ille *S. Oswaldi*, Episcopi Vigorniensis. Hic diebus omnino singulis, solitus erat duodecim pauperibus lavare pedes, manibus tergere, exosculari; & interea dum illud obiret officii, quindecim psalmos recitare, atque ad extremum addere illud: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* Addidit, & in extremis illis voculis, *& Spiritui Sancto*, Spiritum emisit, iturum utique in Cœli regiam duce illo Spiritu, cui *Gloria*; duce & Sanctissima Triade, cui & *Gloria*; ut & tu sic eas, Amice Lector: attende ne è vitæ hujus statione discedas invitus: sed valens, sed exultans, sed Deo gratias agens, qui te ex hoc corporis ergastulo educit, ceu vinctum è carcere, ut te donet ea libertate, quæ potest esse maxima in beatorum regione, in qua neque labor, neque dolor, neque mors erit unquam: sed perennis, sed æterna vita.

§. 6.

Resignatio etiam in iis quæ mortem sequuntur.

Qui se Deo commisit in vita, extremaque illius periodo, necessum est, ut eidem se quoque committat à morte, ratumque habeat, & gratum quidquid de se statuerit.

Et ita se commisit *B. Franciscus Seles*, rogatus aliquando ab amico sibi in paucis familiari, quid mallet à suo obitu, an statim Cœlo donari, ac beatitate; an sisti in ignibus expiatoriis? Nihil habeo, quod ex me statuam, nec hoc nec illud eligam: sed unum illud, quod volet Deus, id ego & velim, & quidem perlubenter.

Tum adjecit & istud, quod fuit miræ consensionis cum divina voluntate. Cùm è corpore excesserit anima, locum illi designet Deus, quisquis is erit, mihi erit gratissimus, si purgatorium erit illud mihi instar paradisi, aliàs Cœlum erit pro purgatorio, si illud non concedatur ex divina voluntate. Hæc enim pro paradiso, quodvis aliud pro purgatorio.

Sed rursus objecit amicus ille. Si rectò tramite in cœlos ieris, Deum laudaveris, Deum amaris, & quidem quàm citissimè, quàm perfectissimè. Cui *Franciscus*. Nec illud specto: sed hoc unum ut voluntas Dei à me, & in me fiat, præterea nihil. Satis laudavero, satis & amavero, si tam hoc, quàm illud, ex ipsius voluntate. Hoc enim Deo acceptius, imò & acceptissimum. Virgo quæpiam in paucis Deo cara, cùm in æstu orationis quadragesies repetiisset & illud: *Fiat voluntas tua*; sese illi visendum obtulit Christus, & hæc ei. Nihil melius orare, nihil gratius mihi offerre potuisti, quàm hæc pancula verba: *Fiat voluntas tua.* Et quia id notum piis illis mentibus, ideo & nihil usurpatum magis: quo in genere magis mirandum illud, quod de *B. Angela de Fulginio* legimus. Hæc dicere solita nullum se Dei causa tormentum detrectare, ne inferni quidem, si Deo ita videretur; nullum optare

P. Thalon. in ejus vita.

se

se solatium, nullam beatitatem, ne paradisi quidem, nisi Deo sic placitum esset: imò & malle se cum Dei sui voluntate esse in inferno, quàm sine illa in paradiso. Tanta illi erat, & tam arcta cum ea consensio. Et hæc etiam à vita: audi etiam quid in hac.

Sibi aliquando proposuit durum illud, & æternum: Quid si essem aliquando tandem damnanda? Quid si inferis mancipanda? Quid si tradenda dæmonibus, tartareis illis monstris, atque tortoribus? An ideo in Dei amore intepescerem? Absit ab ejus obsequiis. Minimè, inquiebat; imò & amarem jam ardentius, servirem & liberius, atque fidelius, neque me dolor modo occuparet ullus, neque tristitia dejiceret ulla, vel ob unum illud, quia scirem eam esse Dei voluntatem. Et hæc mihi, etiam in inferno, esset pro paradiso, & in ignibus pro refrigerio, & in tormentis pro solatio, & in æternis miseriis pro beatitate.

Bollandus in ejus vita.

Ejusdem ferè genii fuit Adolescens monachus, de quo hæc in vitis Patrum. Serviebat ille seni, & quidem in paucis difficili, ac moroso, serviebat tamen ea ingenuitate, alacritate, charitate, quæ poterat esse maxima. Et hanc, & illam primò mirari senex, dein & amare, & prædicare, & æstimare in paucis: nec mirum, magnæ quippe sunt in virtute amoris illecebræ, & potens omninò telum est amor. Hunc dum non fert malus dæmon, sese visendum offert monacho seni; sed Angeli specie, lucida illa, ac cælesti, & hæc illi.

Mirans, Pater optime, & amas juvenem illum, qui tibi tot annis obsequia detulit, illum habes in oculis, habes & in amoribus; habes & in pretio: sed alia judicia Dei, alia & hominum: quod his altum est, illi abominabile; quod his pretiosum, atque acceptum, illi vile atque abjectum.

Et is est juvenis ille monachus, quem stultè deperis, est enim in reproborum classe, & æternis aliquando addicendus incendiis. Dixit, & evanuit. Quid deinde? Senex ut juvenem vidit, alta suspiria ducere, gemere, illacrymari, dolere, queri. Quid hic juvenis? *Ecquid, ait, est mi Pater?* Ecquid illa suspiria, gemitus, lacrymæ, querelæ? Ecquid hæc volunt? Ecquid & illa omnia? Cui senex: Ne quære fili, est quod scire noles. Tuin juvenis, ecquid illud Pater optime? Eloquere, non imparatum malis pectus gero. Hic, si unquam aliàs effusi gemitus, suspiria, & manantes ex dolore lacrymæ, quibus ubi datum est plus satis, *O fili*, inquit, *ô fili!* cætera dixere lacrymæ, vocem quippe dolor interclusertat. Ubi hic paululum resedit, tum ad juvenem senex: *O miserande*, inquit, *adolescens, qui & de numero es reproborum, & æternis tandem mancipandus incendiis.* Dixit, & altùm suspirans, siluit.

Quid hic juvenis? Desine, inquit, venerande Pater, desine gemere, & queri. Si ea de me Dei voluntas est, fiat enimverò, fiat illa. *Ego interim, dum illam expecto, ama, veneror, amplector, & tibi, ut aliàs serviam, & totus in Dei mei amores, totus ibo & in laudes?* Ecquid enim? Si tota æternitate nec amare detur, nec laudare, saltem eo omni, quod reliquum est brevioris ævi, à me & ametur, & laudetur Deus.

Astupuit senex, agnovitque mali dæmonis malos dolos, ac fraudes, & juvenem arctè complexus. *Agnosco*, inquit, *fili, agnosce te esse de numero Electorum, & beata tandem adscribendum æternitati.* At unde agnovit? Ex illa utique cum Dei voluntate consensione. Quæ si & in te sit, Amice Lector, eris ut ille scriptus in libro vitæ, eris & beata donandus æternitate.

TRACTATUS
DE DUPLICI SOLITUDINE.

DIVO BERNARDO duplex est *solitudo*, *Corporis* una; altera *Mentis*: de hac, & illa, mihi brevius erit disceptatio; eaque ad mores ritè formandos accommodata, pro qua sit

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Singulariter sum ego donec transeam.* Psal. 140.

HÆc aliquando de seipso Regum fortè maximus, cùm esset in via hujus ævi mortalis, *singulariter* erat, hoc est, interprete D. Chrysostomo. *Solitarius vivebat.* At quomodo solitarius in urbe? In Regia? Inter populi, aulicorumque turbas? Inter æstus, ac tumultus negotiorum? Inter arma bellicosque strepitus? Et in his tamen omnibus adhuc solitarius. At qua, inquies, solitudine? Una *Corporà*, cùm se subducebat à turbis. Altera *Mentis*, cùm sibi mens reddebatur, secum loquebatur, secum agebat. De hac & illa solitudine mihi erit quæstio

§. 1.

De Solitudine Corporis.

HAnc amasse, hanc quæsivisse videtur ipsa nascentis Ecclesiæ infantia, in qua plerique omnium *R.P. Lobbetii Tractatus Asceticì. Tom. VI.*

secesserunt à tumultu populorum, in avias atque invias solitudines; dum ibi quæsituri, quem rebantur in hominum frequentia difficilius inveniri.

Hanc amavit *S. Procopius*, inter Eremicolas nominatus, qui & floruit ipso ævo D. Chrysostomi: & quem etiam viventem, atque absentem imploravit *S. Porphyrius* Gazæ in Palestina Episcopus, & hoc quidem in periculosa itati maris tempestate, in qua & ab illo præsens auxilium, & pacata maria, & sedati ventorum turbines. *Surius Tom. 1. p. 1065.*

Hanc *Euthymius*, *Gerasimus*, *Theoctistus*, sub tempora Constantini Magni Imperatoris.

Hanc *S. Marcius*, de quo & illud celebre, quod nunquam à cellula sua longiùs discederet, quàm ferret longitudo catenæ, qua se eidem cellæ suæ obligatum voluerat. Ad quem sic & D. Benedictus: *Si servus Dei es, non te teneat catena ferri, sed catena Christi.* Paruit illicò benè monenti, catenam deposuit, nec tamen unquam deinceps statutum sibi spatium, tametsi libet, excessit. *Fasti Marian.*

Hanc *S. Quiriacus* sub Leone Magno Imperatore, cui radices paucæ, & rami arundinum erant pro obsonio, uti & herbæ amarissimæ, quæ tamen & Crucis signo, & Dei gratia, visæ non semel dulcescere. *Sur. Tom. 5. p. 429.*

Hanc innumeri propè alii, quos in præsens taceo, ne pluribus, quàm par sit, chartam oneremin argumento satis noto, atque obvio.

Hanc & monasteria *Acœmetorum*, sive *non dormientium*, in quibus scilicet noctu diuque à Monachis

 sibi

sibi per vices succedentibus, canebantur Divinæ laudes, & sacratiora officia.

Hanc & sedulò quæsierunt à doctrina, & sanctitate viri perillustres, è quibus

S. Hildulphus, Trevirensis olim Episcopus, qui abjecta Infula, Pedeque, in solitudinem abiit.

B. Petrus Damianus, quem & vita loquitur, & scripta prædicant.

S. Cœlestinus, posita Tiara Pontificia, & spirituali totius Orbis Principatu: tantus eos invaserat occupaeratque solitudinis amor, studiumque, nec mirum: magna quippe in ea gratia, & potentes illecebræ.

Tom. 1. epist. 4. Audi, quid ad Rusticum Gallum Monachum D. Hieronymus. *Videris inquit quid alii sentiant; mihi oppidum carcer, & solitudo Paradisus est.*

Epist. 1. Audi, quid ad Heliodorum: *O desertum*, inquit, *Christi floribus vernans! o solitudo in qua nascuntur illi lapides, de quibus in Apocalypsi civitas Magni Regis extruitur! ô Eremus familiarius Deo gaudens!*

Ubi ista de deserto, solitudine, Eremo protulit, tum æstu quodam seu amoris, seu ardoris excitus, inclamat: *Quid agis frater in seculo, qui major es mundo? Quamdiu te tectorum umbra premunt, quamdiu fumosarum urbium carcer includit?* Hæc ad Heliodorum Hieronymus, ut eum à mundi turbis, & strepitu, ad solitudinis quietem evocaret, transferretque ab urbibus, velut à specioso carcere; ad Eremum, ceu alterum in terris Paradisum.

Quæ D. Hieronymo mens fuit; eadem & D. Bernardo: excipe quæ ille de solitudinis bono; sic enim, exclamat:

Homil. de negotiatore quærente bonas margaritas. *O solitudo beata! ô eremus mors vitiorum, & vita virtutum! te lex & Propheta mirantur, & quicumque ad perfectionem venerant, per te in paradisum intraverunt. O beata vita solitaria. Quid ultra de te loquor? Ipse Dei filius, Salvator, & magister noster, exemplum dedit nobis fugiens in desertum, & mansit in solitudine, ubi sunt ipsa charitatis, quæ semper flammescunt, quæ semper in sancto ardore vivunt.* Hæc Bernardus, seu amore, seu stupore illius boni, quod est à solitudine.

Neque mihi obtrudetis hunc sensum esse duntaxat Sanctorum, eorumque qui in monasteriis innutriti feros ad annos: audeo dicere, & illorum quoque esse qui vel in strepitu negotiorum occupati, vel etiam in pulvere Martio gloriosè sordidi. Ex his & illis duos in medium adducam.

Primus erit *Carolus* hujus nominis *Quintus*, Imperator Augustus. Hic in senio, & propè ultima brevioris ævi meta id statuit, id fecit, quod tota laudabit commendabitque posteritas. Abiit ab aulæ strepitu, secessit ab æstu negotiorum, ab armis, & castris, in quibus à prima ferè ætate consenuerat; secessit, inquam, relictoque Regno, & Regni curis, in solitudine se totum & sibi, & Deo dedit; ut eo illo merito dixerit *Sachinus*, Societatis nostræ Hystoriographus, *Carolus major fuit in sua erema, quàm in Imperiis.*

Alter erit *Philippus III.* & ipse Hispaniarum Rex. Hic in ultimo vitæ limine, ex quo propius spectatur quæ nos manet, æternitas, auditus est se queri, & dicere.

Optarem enimverò nec coronam unquam capite gestasse, nec purpuram induisse: sed potius saccum, & cinerem, nec vitam exegisse in amplissimorum regnorum negotiis, & aulæ regiæ fastu, ac palatiis: sed potius in aliquo eremi angulo, procul à mundo, procul & à mundi curis. In illo certè & securius & beatius è vita excederem, quàm modò in auratis regiæ tectis, ac laquearibus.

Et hæ fuerunt, ut ultimæ, sic & regiæ voces, & hæc quoque vota, quæ ut mirari discet, sic & imitari omnis retro posteritas; quæ in Rege potentissimo, Christianæ sapientiæ sensum & excipiet, & commendabit.

Sed audio, mihi in aurem obstrepis, & objicis istud; ut sit illud Christianæ sapientiæ: quæ sua de Cœlo, deque altiore in Deum fide, sua trahit principia: non tamen est profanæ: quæ sola ratione ducitur. Imò & profanæ.

Attende quid de illa sapiens Romanus: sic olim ad Lucilium, quem instituebat ut discipulum. *Fuge multitudinem, fuge paucitatem, fuge etiam unum. Non invenio cum quo te malim esse, quàm tecum. Recede in te ipsum quantum potes.* Epist. 10.

Quod Senecæ: hoc & Philonis. *Vir bonus*, inquit, *vita quieta amantior, secessum quærit, & solitudinem, latere cupiens, non odio hominum (est enim si quo alius eorum amans) sed quia fugit, & procul ea vitia, quibus vulgus delectatur.*

Verùm ut ea sit vita solitaria, ut tantum illius bonum, non omnibus tamen æquè convenit, idcòque spectandum sedulò, quæ, & cui. D. Hieronymus, utpote veteranus in hac palestra miles, edocet qui, ad illam evocandi; sic enim in epistola, *ad Rusticum monachum. De ludo monasteriorum hujusmodi volumus egredi milites, quos dura rudimenta non terreant. qui specimen sui conversationis sua multo tempore dederint; qui omnium fuerunt minimi; ut primi omnium fierent, quos nec esuries aliquando, nec saturitas, superavit, qui paupertate latantur, quorum habitus, sermo, vultus, incessus, doctrina virtutum est.* Lib. 4. Ep. 11.

Et hoc ad solitudinis avia, & vitæ solitariæ fines ultimos, educi vult D. Hieronymus; alios minimè, & hoc quia esset illos objicere periculis salutis, & immittere in apertas mali dæmonis insidias, qui scilicet in vita spirituali tirones, ut pilas habet. Et hoc est malum, quod altè deplorat D. Bernardus dum illa de nonnullis ævi sui monachis.

Quantos, inquit, *ex monasteriis spiritu ferventes eremi solitudo suscepit, & aut tepefactos evomuit, aut tenuit contra eremi legem, non modo remissos, sed etiam dissolutos.* Serm. 40. in Cant.

Tria hic attingit S. Præsul. Primum est, quosdam spiritus fervore, & æstu quodam eductos ex monasteriis in apricam solitudinem: sed quia is fervor tironis quodammodo fuit, & in spiritu non satis exercitati, elanguit ille. Et quid inde, aut illos tepefactos eremus evomuit, atque in hominum turbas abjecit, aut si retinuit contra solitudinis leges, & pacta, non modo remissos habuit; sed quod pessimum fuit, etiam dissolutos.

Ne illos aliquando habeat solitudo, in eam non facilè quis veniat, nec se abripi sinat impetu quodam animi: sed maturo consilio, multaque deliberatione, nec enim omnibus convenit vita eremitica, sine teste, sine arbitro, sine duce, in quam ideo liberius incurrit tentator, ut scitè ostendit D. Hieronymus, dum sic de illius damnis, ac periculis:

Malum, quod nemo videt, nemo arguit: ubi autem non timetur reprehensio, securius accedit tentator, & licentius perpetrat iniquitas.

Et hæc de solitudine corporis paucis notasse sit satis.

§. 2.

De solitudine Mentis, ejusq; duplici.

Est una solitudo mentis, etiam inter ipsas turbas, atque in medio urbium fremitu, ea scilicet, in qua animus sibi est intentus, sibi vacat, sibi loquitur, secum agit, & licet omnia foris resonent, intus nullæ cogitationum inter se rixæ, nullæ affectuum inter se pugnæ; sed alta quies, & profunda veluti mentis solitudo. 1. Solitudo Mentis.

Et hanc in S. Philippo Nerio esse voluit Christus, cùm ei dixit illud: *Philippe, vivendum tibi Roma, quasi in deserto.* Deserto, inquam, non loci; sed animi. Antisthenes Philosophus videtur invenisse umbram aliquam illius solitudinis. Rogatus enim, quid è sua

Philosophis

Philosophia fecisset lucri? Respondit. *Posse mecum loqui, mecum versari.*

Quod ille è profana sua Philosophia videbatur assecutus: hoc & melius, & uberius è facratiore Philosophia S. Nerius, & S. Ignatius. Hic certè etiam in æstu negotiorum, quæ afferebat societatis universæ cura, & in tumultu, undiquè populorum, quibus circumcingi necesse erat, adibat ipse nihilominus suam illam solitudinem; quot enim horis sibi reddebatur mens sancta, secum loquebatur, secum agebat, secum versabatur, non secus ac si in avia, atque invia fuisset solitudine. In ea ad rationes vocabat dicta, facta, cogitata, sistebatque ante tribunal mentis, uni illi negotio intentus, cæteris vacuus.

Hæc porro solitudo Asceticis dicitur *Conversatio interior.* Interior quidem, quia est in intimo corde. Conversatio autem, quia religiosæ mentis homines nunquam soli sunt, etiam cùm soli sunt. Primò enim sunt cum Deo.

In Ps. 38. *Non est autem solus, cui Deus præsens est*, ut scitè D. Ambrosius: deinde sunt cum seipsis, & comites habent suas cogitationes. Denique qui is est, *habet secum omnes, qui sunt, & qui unquam fuerunt boni, & animum liberum quocumque vult transfert, adeòque nunquam minus solus, quàm cum solus*; ut rectè D. Hieronymus. Lib. 1. in Iovin.

Eadem solitudo Prophetæ Regio *est medium cordis*; sic enim de seipso. *Perambulabam in innocentia cordis mei*, hoc est, considerabam meipsum, & cogitationibus meis quasi ambulabam in medio cordis, ut viderem an ei constaret sua virtus, sua & innocentia. Psal. 100.

Dicitur etiam à D. Ambrosio *Anima principale*; exponens enim illud Genesœs: *Intra tu, & omnis domus tua. Hac*, inquit, *dicit Dominus justo. Intra tu, hoc est, intra teipsum, intra tuam mentem, in tua anima principale. Ibi salus est, ibi gubernaculum; foris diluvium, foris periculum.* Lib. de Noe c. 11. Gen. c. 7.

D. Basilio ea solitudo appellatur *Aula sancta*, in qua mens inambulat. In Psal. 28.

Denique, ne longius vager in nominibus, D. Augustino est, *secretarium conscientiæ*: sic enim aliquando è pulpito ad suum auditorem. *Intra te vide, si habes illic aliquod secretarium dulce conscientiæ tuæ, ubi non perstrepas, ubi non litiges, aut pares lites.* Serm. 83 de verb. Dom.

Et hæc solitudo mentis haberi potest etiam in urbibus, & frequentia populi, & hanc in Demetriade optabat, amabatque D. Hieronymus, dum sic ad illam:

Adhibe etiam tibi in urbe solitudinem, & remota paulisper ab hominibus, propius Deo, jungere, cogitatione scilicet, & pio in Deum affectu, quo jungi quis potest etiam in populi frequentia. Epist. ad Demetri.

Et hæc de prima mentis solitudine.

II. Solitudo Mentis, & Loci. Altera est juncta cum aliquo secessu, etiam corporis, etiam & loci; & hanc amarunt, hanc & studiosè quæsierunt & Prophani, & Sacri: ex his, & illis paucos producamus.

Romanus Orator Tullius, non censebat eum esse liberum, qui non aliquando secederet à turba, & negotiis; & illi otio vacaret.

Mihi, inquiebat, *is liber esse non videtur, qui non aliquando, nihil agit.* Et hinc in Tusculum suum excedere solitus, ut qui Romæ in Curia, & Rostris, Reipublicæ quodammodo fuerat, in Tusculo & secessu suus esset. Sic enim de seipso: *Moror in Tusculo meo familiter*; quasi à Reipublicæ curia, bona para libertatis illi persisset. 2. de Orat.

Ciceroni consensit Seneca; & ipse Romanus sapiens, qui sic etiam de se.

Secessi, non tantùm ab hominibus, sed etiam à rebus, & primùm à meis: Quid autem in illo secessu ageret, paucis expoit, & ait. *Posterorum negotium ago, illis aliqua, quæ possunt prodesse, conscribo.* Epist. 8.

Audiant Christiani, audiant & Religiosi, atque erubescant, qui in amœna, claraque fidei luce non agunt, quod ille in obscura idololatriæ nocte.

Posterorum ille negotium agebat; scribebat, & prodesse studebat posteris (quod fortè vanitatis erat) nos, non agimus æternitatis negotium, in quo tamen uno & salus & beatitas. Hoc porrò negotium agimus in solitudine, secessuque ab hominibus, & negotiis, & hoc agebat etiam Seneca, dum ea scribebat, quæ poterant prodesse posteris; melius nos ea, quæ etiam nobis.

Quod Seneca dixit, & fecit; hoc & Lucilium discipulum suum facere docuit, cùm sic ad illum: *Omnia impedimenta dimitte, & vaca bonæ menti, nemo ad illam pervenit occupatus.* Epist. 13.

Salutare planè monitum, & verum, neminem posse vacare bonæ menti instituendæ atque exornandæ, qui non se ultrò ab hominum societate, atque negotiorum tumultu abduxerit.

A prophanis hominibus, ad sacros venio, & hi solitudinis in paucis amantes fuere: & hos inter ex antiquioribus *Rechabitæ*: Ii singularem vitæ sanctimoniam sectantes, & à vino abstemii, & secessus adeò studiosi, ut iis civitas esset pro carcere.

Hinc Propheta Regius iis inscripsit psalmum septuagesimum, cui & titulum hunc fecit: Psalmus *David filiorum Ionadab, & priorum captivorum*: At quæ illis captivitas? quis & carcer? non alius quàm urbis frequentia.

Filii Ionadab, inquit Hieronymus, *Ierosolimam intrare compulsi, hanc primam captivitatem sustinuisse dicuntur, quòd post solitudinis libertatem, urbe quasi carcere fuit reclusi*: Hic oculum fige, mi Lector, & observa etiam animum illud, quod in solitudine libertas utique animi, & in urbe, populique frequentia, captivitas etiam animi, & hanc fugis, dum illam fugis, in amica solitudine & sacratiore illo recessu, in quo, & à quo vera & spiritalis animi libertas: Hanc dum amat *S. Carolus Borromæus*, primùm quot annis semel *S. Ignatii* exercitia obire solitus, per octo, decémve dies; deinde ultimis vitæ suæ annis, eadem secundò usurpare, eo animi sensu, qui potest esse maximus, ea sanctitate, quam & suspicit, & veneratur orbis universus: Fatendum enim, quod & observarunt vitæ illius scriptores, quod prima vice, qua iis vacavit, & in virum alium mutatus sit, & deinde ad eum sanctitatis gradum evaserit, quem posteritas vidit, & amavit universa. Mitto alios, hic enim mihi erit instar omnium: Unum addo, quod ex D. Ambrosio, aliisque antiquioribus colligo, eum olim à sacerdotibus usurpatum fuisse morem, ut subinde venirent in eam solitudinem, quam & appellabant *fugam sacerdotis*.

Illius meminit D. Ambrosius, dum sic ait: Hæc est fuga sacerdotis, *Abdicatio domesticorum, & quædam alienatio carissimorum, ut suis etiam se abneget, qui servire Deo gestit.* Lib. de fuga sæcul. c. 2.

Hanc porrò fugam sacratiore appellatione, *Pietatis silentium* vocavit *S. Paulinus*, cum ex illo Severo prædicavit: *Confugisti ad pietatis silentium, ut evaderes iniquitatis tumultum; mutescere voluisti mortalibus, ut ore puro divina loquereris.* Epist. 6.

Duo hic monotat S. Præsul, quæ in ea solitudine, sacroque recessu, commendat solita, videlicet & *silere*, & quasi *obmutescere*, ut cum Deo uno loqui dulcius, ad cætera mutus.

§. 3.

Solitudinis illius, & sacratioris secessus necessitas.

HAnc peto maximè ex duplici capite. Primum ex natura hominis, & insita quodammodo illi in malum inclinatione, de qua D. Chrysostomus pronun-

Ad Theodor. lapsum.

pronuntiavit istud, velut ex aureo tripode: *Lubricum genus est natura hominis, & celerrimè decipitur*, & quia lubricum facilè concidit, tum sponte quasi sua, & tum vel maximè si accedat deforis impulsus aliquis, qualis est à populi frequentia, à societate, exemplisque pessimis, quæ videntur in publico, & quæ non vitabis nisi in solitudine: & inde mihi, secundum objicitur hujus necessitatis caput, secessus scilicet *a turba*, de qua, & illud Seneca christiano auditorio dignissimum.

De vita beata.

Argumentum pessimi turba est, quia quod pessimum est objicit, scilicet vitia propè omnia, quæ in turba sunt, dum hic uno vitio laborat, alter altero, alius alio quæ spectantibus, facilè allinit.

Epist. 1.

Hinc D. Hieronymus, cùm religiosæ mentis virum à communi hominum colluvie revocare vellet, hæc illi: *Quid facis in turba?* quasi diceret, tu qui sanioris vitæ es candidatus, qui aspiras ad altiora, ad cœlestia, *Quid facis in turba?* in hac nihil sublime, elatum nihil, nihil sanctum; sed abjecta omnia, profana omnia, à quibus proinde necesse sit, illum, qui in ea est, abjici, atque infici: ut enim bene monet S. Leo, Pont. Max. *Necesse mundano pulvere etiam religiosa corda sordescere.*

Serm. 4. de Quadrag.

Dic enim, amabo te, mi Lector, adulta ætate & spirantibus Euris, nubemque pulveris excitantibus, quis viator in aperto campo, eo pulvere non tegetur? Quis non propè obruetur? Nemo certè, nemo unus omnium, nisi à via declinet: Sic est in hominum strepitu, ac tumultu, dum hic vanitatis pulverem excitat, ille luxuriæ, iste avaritiæ, alius invidiæ, alius aliud in oculos, in animum injicit, ac velis, nolis intrudit; & hoc quidem aspirantibus aliarum, atque aliarum passionum Euris; quorum afflatum dum in aliis timet, horretque D. Gregorius Nyssæ Episcopus, liberè pronuntiat difficillimum esse hominem in vulgaris vitæ societate occupatum, *placito & quieto animo, in divinioris vitæ instructu Philosophari.* Qui enim Philosophari posset? Est Philosophia illa, de quâ agit, non profana; sed sacra: est de Deo, de divinis rebus, altissimaque illarum contemplatione, quî eam assequeretur, qui in turba est, qui in hominum tumultu, in strepitu negotiorum? Certè, *qui à medio communium rerum strepitu non recedit, & otium non agit, Dei cognitionem assequi minimè potest*, ut rectè Isidorus Pelusiota. Quod si cognitionem non assequetur, certè nec amorem, qui tamen homini, ut salvus sit, est necessarius, ut & illa. *Divina, ac silenti requie, oblectantur*, ut eleganter D. Dionysius: *Quod si oblectantur requie, necessum est ut turbulento, & inquieto motu fatigentur.*

Præfat. de Virg.

D. Bernardus cùm omninò metueret, ne & sic fatigaretur Eugenius Pont. Max. (quem olim discipulum, & filium habuerat; tunc suspiciebat, & amabat ut patrem) sic ad illum de mentis solitudine, & amanda, & quærenda etiam in Petri Cathedra.

Lib. 1. Eugen. c. 5.

Cùm omnes te habeant, esto etiam tu ex habentibus unus. Quid solus fraudaris munere tui? Usquequo vadens spiritus, & non rediens? Usquequo non recipis te, & ipse inter alios vice tua, sapientibus, & insipientibus, debitor es, & soli negas te tibi.

Hæc ubi, meliore stylo Bernardus, tum familiari similitudine monet urgetque, ut qui aliis se impendis in illa negotiorum turba, & cura totius Universi; seipsum sibi servet in amica mentis solitudine, seipsum sibi reddat.

Participant, inquit, *de te omnes, omnes de fonte publico bibunt, hoc est de pectore tuo, & tu seorsum sitiens stabis? Derivantur aquæ tuæ in plateas, homines, & jumenta, & pecora bibunt ex iis, & inter cæteros bibe tu de fonte putei tui.* Quidni enim bibas? Si homines (ex humanitatis lege, & rationis præscripto viventes) si & jumenta, & pecora (id est pecudum more vitam in sordibus, ac luto scelerum suorum degentes) bibunt nihilominus de fonte tuo, & puriores sapientiæ hauriunt aquas, easque salientes in vitam æternam; quidni & ipse bibas priusque te ipse iis reficias? Hæc ubi dixit, tum breve, & salutare monitum ingerit: *Memento interdum reddere teipsum tibi. Ecce mentis solitudinem, in qua*, inquit, *utere tu quoque te, inter multos, aut certè post multos.* Quidni enim utaris? Id profectò natura postulat, id requirit ratio, id tua salus vehementer efflagitat, ut qui aliis omnibus te donas in illo negotiorum strepitu, seipsum tibi dones, & reddas in illa mentis quiete, ac solitudine, quæ si ulli necessaria; certè vel maximè iis, quibus incumbit aliorum cura salusque, quam ita servare debent, ac tueri, ut interim non negligant suam. Ne porrò negligant, ad eam (de qua jam dixi) solitudinis illius necessitatem, adjiciam & utilitatem, pro qua erit

§. 4

Solitudinis illius magna variaque utilitas.

NOn est hujus exiguæ pagellæ omnes recensere: è multis paucas delibabo.

Prima hæc erit, quod pudori servando plurimum serviat solitudo, etiam ea quæ est corporis ac loci. *Prima.*

Decet solitudo verecundiam, & gymnasium pudoris secretum est, ut scitè D. Ambrosius, & inde ea, quæ olim D. Hieronymus, ad Eustochium, de custodia Virginitatis. *Semper*, inquit, *te cubiculi tui secreta custodiant. Audies ab sponso. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.* Cave proinde *ne domo exeas, & velis videre filias regionis alienæ. Dina egressa corrumpitur. Nolo te sponsum quærere per plateas. Nolo te circumire angulos civitatis; foris vagentur Virgines stultæ. Tu intrinsecus esto cum sponso.* *In exhorta ad Virg.* *Epist. 22.*

Ibi eum invenies, eum servabis, alibi frustra quæsitura. Et hæc prima solitudinis utilitas cui accedit

Secunda: Unio cum cælesti sponso, in ipso orationis æstu, cui inprimis apta solitudo. Appello D. Bernardi fidem, atque experientiam, sic ille aliquando ad *Henricum*, quem invitabat ad amicam illam solitudinem, ejusque in Christo delitias. *Experto crede*, inquit, *aliquid amplius invenies in sylvis, quàm in libris*; imò quàm & in Academiis. Testis erit vel ipsa Synagoga, quam cùm Deus erudire posset in Academiis frequentibus, & nobilissimis, maluit eam vocare, atque transferre in solitudinem ut scholam orationis, in qua & ad cor loqueretur. Sic enim inquit, *ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor ejus.* Septuaginta ad rem meam aptiùs: *Ponam eam quasi desertum*; sic animam contemplationi addicendam, non tantùm ducere amat in solitudinem; sed eam quasi transformat in desertum, in quo & liberius Deo fruatur, & gaudeat ubetius cœlestibus alloquiis, & Dei sit tota. *Secunda.* *Epist. 106.* *Osee c. 2. v. 14.*

Et hæc secunda solitudinis utilitas, cui affinis est tertia, quam bellè expressit B. Petrus Damianus, dum sic de illius encomiis. *Tertia.*

Solitaria vita cælestis doctrinæ schola est, ac divinarum artium disciplina: illic enim Deus est totum quod discitur, via, quâ tenditur, per quam ad summæ veritatis notitiam pervenitur. *Opusc. 11. c. 19. de laudibus vitæ Eremit.*

Quid amplius dici potuit? Illud certè, quod deinde subjicit, quod ut solitudinis quidem ille sit habitator; *sed ejus inhabitator sit Deus.*

Quid divinius? Illud profectò, quod Deum quodammodo efficiat, non natura, sed quadā imitatione.

Audax, inquies, effatum, quod efferre omninò timuissem, nisi prius illud extulisset D. Gregorius Nazian- *Quarta.*

Orat. 2. Naxianaenus, qui solitudinem illam mentis (de qua in præsene agimus) vocat *Deum ex homine efficientem.*

Vocat deinde *veluti sociam, & administram, divinaq; ascensionis matrem*, aliàs quoque *munitam arcem*, in quam sese recipiat animus, & in qua se tueatur adversus omnes mali dæmonis assultus: & verò quidni tueatur, omni propè virtutum genere, ceu armatura spiritali, instructus. At unde tam hæc quàm illæ? Utique ab honesto illo otio, & secessu ab hominibus, quem D. Chrysostomus consimili elegantia, ac venustate dixit esse *collactaneam, contubernalemq; virtutis. Isaias sabbathum delicatum*, ac tenerum, in quo & amica captetur quies, procul à mundi turbis, & strepitu, & cœlestes veluti deliciæ gustentur, ab affluentia, atque ubertate divinarum voluptatum, quæ suavi ac molli lapsu in animum influunt; eumque mirum quantum reficiunt, atque recreant.

Quinta. In Psal. 50. Cap. 58.

Ad has portò animi delitias, & casti amoris æstus, bonam mentem, ceu turturem invitat D. Bernardus, dum sic ad illam:

Serm. 40. in Cant. *O sancta anima sola esto, ut soli omnium serves teipsam, quem ex omnibus tibi elegisti. Fuge publicum, fuge & ipsos domesticos, secede ab amicis & intimis, etiam & ab illo, qui tibi ministrat. An nescis te verecundam habere sponsum, & qui nequaquam suam velit tibi indulgere præsentiam præsentibus cæteris? Secede ergo: sed mente, non corpore: sed intentione, sed devotione, sed spiritu:* hic enim est secessus, quem amat, quem & requirit cœlestis sponsus; secessus, inquam, saltem in amica cellæ solitudine. In hanc veniebat etiam lubens *Thomas à Kempis*. Hic si subinde, vel urgente charitàte, vel negotii causa cum aliis egisset, imò & cum fratribus, ut se sibi redderet, & cellulæ, sic ad illos: *Charissimi fratres oportet me redere, est enim in cella, qui me expectat.*

Cum illo mihi agendum est negotium grande, negotium æternitatis, cœli negotium; quod enim in illa potius? Nempe ex D. Bernardo didicerat Vir omninò pius, quid esset cella, & quæ in illa cœlestes delitiæ: ut & tu quæ sit illa discas, Amice Lector, pauca ea D. Bernardo accipe, atque alte in animum admitte. Sic olim ille ad *fratres de monte Dei.*

Cœli, & cellæ habitatio cognata: cella, & Cœlum ut cognationem habent nominis, sic & pietatis. Cœlum dicitur à celando, & quod celatur in cœlis: hoc & in cellis: quod quæritur in cœlis, hoc & in cellis; nempe vacare Deo, frui Deo. Angeli Dei cellas habent pro cœlis, & aquè delectantur in cellis, ac in cœlis, à cella in cœlum ascenditur, cella terra sancta est, & locus sanctus, ibi anima Deo jungitur.

Hactenus D. Bernardus, quo cum & finio.

TRACTATUS
DE SOCIETATE,
EJUSQUE VI IN UTRAMVIS PARTEM, SEV BONAM, SEV MALAM.

CONCINNAVI brevem tractatum de exemplo, ejusque vi, in omnem omninò partem: ei affinis est alius, isque de societate humana, ejusque momento, seu in bonum, seu in malum, ideoque de illo, hîc etiam paucis.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Sapientis verba: *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.*
Prov. c. 13. v. 20.

EST illud Sapientis oraculum, quo monemur eum, qui cum sapientibus, & prudentibus ambulat, qui colloquia miscet, qui agit familiarius, ad summa prudentiæ, ac sapientiæ gradum sibi facturum: ut enim vertunt Complutenses, ab iis quasi *circumfertur*: tanta vis posita est in ea societate; uti è contrario *amicus stultorum similis efficietur*: vel ut Syrus *lædetur*, & immanem, ac periculosam animo plagam altios admittet; vel ut legit Rabbi Salomon, *effringetur, & collidetur*: omne quippè animæ robur, aut emollit, aut effringit prava societas; imò etiam & conterit: ut enim explicat Pagninus, *qui amicus est stultis conteretur*: illi quippe eveniet, quod alicui misello, cui incumberet ingens moles à qua & obrueretur, & contereretur totus, adeò magnum est malum, mala societas: quod, ut fusius explicetur sit

§. 1.
Sitne conveniens homini humana societas?

CONVENIENTEM esse docuit jam inde à mundi cunis illud Authoris naturæ. *Non est bonum hominem esse solum; faciamus ei adjutorium simile sibi.* Gen. c. 2.

Adami corpus è limo terræ formarat, finxeratque, eique infuderat grandem animam: tum ne solus esset, *Evam* eduxerat ex ejus costa, ut ei esset in adjutorium, & vitæ socia, comesque individua. Et hæc prima societas, à prima hominis, id est parvi mundi, molitione; cui lapsu sæculorum additæ aliæ, atque aliæ, vel ea eo quod homo ex natura sua esset animal sociale, appetensque consortii, & amicitiæ; sive ut bonum suum cum aliis communicaret ipse; sive ut ab alio participaret illud, cujus ipse esset indigus.

Et hinc ortæ Respublicæ, hinc enata oppida, hinc structæ magno molimine urbes, hinc instituta mercimonia, hinc peregrinationes in exteras regiones, quia nec homo sibi sufficiens, nec regio ulla, etiam sibi satis est; eget & hæc, & ille alieno.

Nemo sibi satis est, eget omnis amicus amico.

Quod non tantum in magno illo mundo aspectabili apparet; sed & in microcosmo, id est homine, parvo utique mundo; cui naturæ molitor Deus ideò dedit plures sensus, ut quod percipere per unum non potuisset, per alterum perciperet: de sonorum dulcedine, de concentu musico, non potest homo per oculos judicare, ideoque datæ aures. Non potest auribus colores discernere, & amœnam, miramque illorum varietatem distinguere, ideoque dati oculi: similiter nec odorum suffimenta, nec ciborum gustum, ac condimenta per aures, aut oculos haurire potest,

poteſt, & ideo attributæ pro illis nares, pro his linguæ, & palatum, ita ſibi invicem opitulantur, ſibi invicem ſerviunt ſenſua: uti & pedes bini, binæque manus, quas dedit naturæ artifex Deus, ut mutuum ſibi ſuppeditarent auxilium: quod certè ſi deſit, deeſſe propè omnia, neceſſum eſt. Ita ſi pes unus deficit, ut alter brevi deficiat oportet, ſimiliter una manus, & minus & debilius res apprehendit quàm duæ, & plurium digitorum connexione, atque concurſu res fortius tenetur: unorix, ac ne vix quidem; adeò neceſſaria mutua opera, mutuumque auxilium. Quod etiam ex alio capite oſtendit Seneca.

Lib. 4. de Benefic. c. 12.

Fac, inquit, *nos ſingulos, quid ſumus? Præda animalium, & victima, ac viliſſimus, & faciliſimus ſanguis.* Cujus rationem reddit petitam ex diſcrimine, quod eſt hominem inter, & alia animalia; ſic enim ait:

Quoniam cæteris animantibus, in tutelam ſui ſatis virium eſt. Quæcumque vaga naſcuntur, & actura vitam ſegregem, armata ſunt. Hominem imbecillitas cingit; non unguium vis, non dentium, cæteris terribilem facit.

Ubi extulit, quæ hominis imbecillitatem, & inerme nudumque pectus oſtendunt, tum ea producit, quæ ab aliorum conſortio ſunt bona.

Nudum, inquit, *& infirmum ſocietas munit. Duas res dedit, quæ illum abnoxium cæteris validiſſimum facerent, Rationem, & Societatem. Itaque qui par eſſe nulli poſſit, ſi diduceretur, rerum potitur. Societas illi, Dominium omnium animalium dedit. Societas terris genitum in aliena natura tranſmiſit imperium, & dominari, etiam in mari juſſit. Hæc morborum impetus arcuit, ſenectuti adminicula proſpexit, ſolatia contra dolores dedit. Hæc fortes nos facit, quod licet contra fortunam advocare.*

Hanc tolle, & unitatem generis humani, quâ vita ſuſtinetur, ſcindes. Hactenus Seneca de bono humanæ ſocietatis, quæ eo uſque neceſſaria eſt, ut qui ea caruerit, aut nequam ſit oportet, aut plus quàm homo.

Teſtem volo, teſtem amo Ariſtotelem purioris Philoſophiæ, id eſt Sapientiæ, ocellum; ſic ille aliquando in Politicis.

Lib. 1.

Qui abſque civitate eſt propter naturam, & non propter fortunam, aut nequam eſt, aut potior quàm homo.

Ita ſimiliter ab Homero nequam increpatur *ſine tribu, ſine jure, ſine domo.*

Hæc ubi dixit, tum ad extremum duo conficit. Primum *hominem eſſe animal ſociale.* Deinde eum, *qui in communi ſocietate nequit eſſe, quique nullius indiget, propter ſufficientiam, nulla is civitatis pars eſt. Quare aut beſtia, aut Deus.* Hæc Philoſophus, ex quo liquet homini convenientem, imò & neceſſariam eſſe ſocietatem: videndum modo erit, ecquænam illa?

§. 2.

Quæ ſit mala ſocietas? Et quæ ab illa homini damna?

Appellationes variæ:

Divi Patres, & ex antiquioribus ſcriptores maximè nominati, pravorum ſocietatem, aliis atque aliis appellationibus, ceu infami ſtigmate, notarunt.

I. Pix.

Eccleſiaſticus *picem* appellandam eſſe cenſuit, ſic enim ad ſuos, ſic ad poſteros omnes. *Qui tangit picem inquinabitur ab ea, & qui communicat ſuperbo induet ſuperbiam.* Pice nihil facilius, tenacius nihil adhæret: ſi vel extremo digito tetigeris, inquinaris: ſic & ſocio malo ſi vel leviter jungeris, eodem cum eo vitio laborabis.

Epiſt. 104.

Hærebit tibi avaritia, quamdiu avaro, ſordidoque convixeris: hærebit tumor, quamdiu cum ſuperbo converſaberis, nunquam ſævitiam in tortoris contubernio pones, incendent libidines tuas adulteriorum ſodalitia: ideoque *ſi velis vitiis exui; longè à vitiorum exemplis recedendum eſt. Avarus, ſævus, corrupter, fraudulentus multum nocituri, ſi propè te fuiſſent; magis autem, ſi intra te ſunt amicitia & familiaritate.* Hactenus ſapiens Romanus multâ doctus experientiâ.

Ita nimirum, ut ſcitè D. Bernardus. *Inter bonos bonum eſſe ſalutem habet, inter malos verò & laudem. Illud tanta felicitatis eſt, quanta & ſecuritatis; hoc tantæ virtutis, quantæ & difficultatis. Quale nempe eſt iſtud. Tangere picem, & non inquinari ex ea: in igne ſine læſione verſari, & in tenebris abſque caligine.*

Epiſt. 25.

Hæc olim ad Hugonem Rhotomagenſem Epiſcopum Bernardus, & hæc modò etiam ad nos, ut ſocium malum ne vel extremo digito tangamus; ſicut nec picem: ſicut nec ignem, huic enim, etiam ſimilis mala ſocietas, quo adureris, ſi tantùm tetigeris; imò ſi aſſederis. Appello tua tempora, tuam fidem, ô Petre. De te ſic aliquando Joannes, Chriſti diſcipulus, & ſcriba. *II. Ignis.*

Cap. 18.

Stabant ſervi & miniſtri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant ſe: erat autem Petrus ſtans, & calefaciens ſe. Quid deinde? Improba turba, nefarii ſatellites, frigidiſſimum anhelitum odii & criminationum in Chriſtum ſpirabant, cumque ſacrilegus ille focus infidelitatis fumum exhalaret, opplevit etiam anhelitus ora fidelis diſcipuli, obſcuravit, & denigravit ejus pulchritudinem, & fidei lucem, fumus ex igne, & favilla de ſacrilegio. Ac ne mihi tantum ſit fides, Ambroſium audi de hoc ipſo igne, ac fumo: ſic ille:

Lib. 10. in Lucam.

Conſideremus in quo ſtatu neget. Frigus, inquit, *erat: ſi tempus conſideremus, frigus eſſe non poterat: ſed frigus erat, ubi IESVS non agnoſcebatur, ubi non erat, qui lucem videret, ubi negabatur ignis conſumens: frigus ergo erat mentis, non corporis. Mala flamma Iudaica erit, non calefacit; malus fumus, qui quandam etiam Sanctorum mentibus fuliginem erroris aſpergit.*

Hactenus Ambroſius ex quo habes malorum conſortia flammam eſſe, fumum eſſe, & inde etiam fuliginem, qua involvantur, obſcurenturque etiam olim à gratia lucidæ mentes: & hinc mihi in manus venit alia appellatio, ex qua, pravi ſocii *Fuligo* ſunt.

III. Fuligo.

De viris ſuo ævo etiam ſanctiſſimis, ac puriſſimis hæc olim, triſti næniâ Jeremias. *Candidiores Nazaræi ejus, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, Sapphyro pulchriores. Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum.* At unde, & ubi denigrata? Utique *in plateis*, in populi frequentia, in malorum conſortio, in nimia cum illis familiaritate: ab hac periit candor innocentiæ, nitor caſtimoniæ, rubor ingenui pudoris; & pretioſa lux virtutum omnium.

Quod Nazaræis, id eſt religioſis illius ævi; hoc & noſtræ ætatis evenire ſolet, cùm hi, ut illi in plateis, hoc eſt in ſæcularium frequentia, ac familiaritate.

Excipe, quæ de his venerabilis Abbas Gilbertus. *Magna certè* (inquit) *collaudatio; ſed miſera commutatio. Candor nivis, lactis nitor, eboris rubor, pulchritudo Sapphyri, & puritas carbonis obducitur nigredine.* Ubi hæc extulit, non ſine dolore, ſtupore, gemitu, tum, *ſilebo*, inquit, *de aliis.*

Ordinis noſtri cernite viros, quàm admirabile erat nomen eorum in univerſa terra: in initiis, quando vix erant in plateis. Nunc autem, nullo religionis diſcrimine, privilegio converſationis, aut nullo, aut perexiguo diſtincti, & ſignati ſunt à cæteris. At unde ea morum, vitæque in malum inclinatio? Unde & fuſcus vinorum color? Eundem audi. *Frequentia platearum decolorat Nazaræos, & peregrinam ſpeciem inducit.* Nec mirum, quia ut disertè Seneca:

Epiſt. 7.

Fieri non poteſt, quin, qui verſetur, & adhæreat fuligine tincta, & ipſe fuliginem ab ea participet. Uti & lumen, qui in aëre eſt infecto. Et hinc occurrit

& alia

& alia ejusdem mali, id est depravatæ societatis notio. Est enim ea veluti *Lues* quædam animi.

IV. Lues.

Quemadmodum corpora sæpe à corrupti aëris lue infecta pereunt: ita etiam anima sæpe damnū accepit ex malorum congressione, inquiebat ore aureo Chrysostomus.

Et hæc etiam ratio fuit, qua usus aliquando Tertullianus, ut fideles avocaret à spectaculis & ludis theatralibus, in quibus necesse erat gentilibus misceri, & haurire cum illis communem aërem eorum vocibus, atque acclamationibus infectum, sic enim ad illos.

Lib. de spectacul. c. 27.

Non ergo fugies sedilia hostium Christi? Illam cathedram pestilentiariam? Ipsumq; aërem, qui insuper incumbat, scelestis vocibus constupratum?

Quod si aërem ipsum, sic infici, sic constuprari, necessum est impiis vocibus; quantò magis animos (qui unà cum illo luem illam hauriunt) necesse erit infici, & quasi constuprari, atque ad extremum etiam à malo dæmone, seu aucupe, capi, & hoc, mala societate, ceu laqueo. Et inde etiam mihi alia illius nomenclatura; quam ut teadat *S. Ephrem* utitur opportuna similitudine, quæ petitur ab aucupe.

V Laqueus.

Hic perdice capta, & cavea probè clausa, alias allicit in casses, & laqueos: quod ille; hoc & improbus dæmon, malus utique auceps; qui per animas, quas in laqueis suis implicuit, & quasi captivas tenet, aliorum animas minus cautas, in eosdem casses evocat, audi, quid de illis, mali aucupis fraudibus *D. Ephrem* stylo quidem simplici, sed candido:

Homil. de recta vivendi ratione.

Quæ primùm capta fuerit anima, ad alias decipiendas, fit quasi laqueus, ut voluntati inimici obsequantur, sicut perdix comprehensa pro esca illis proponitur, quæ nondum laqueo capta sunt: circa illam auceps laqueos figit, ut voce sua perdix reliquas circumvolitantes ad eos pelliceat.

Neque mihi dixeris his laqueis tàtum intercipi perdices, & alias aviculas, quæ minus libero, altoque volant æthere; non autem aquilas, quæ in sublime tolluntur, & propè ad ipsam Sulis, astrorumque regionem.

Ne, inquam, id dixeris: falleris enimvero falleris, & his etiam capiuntur aquilæ, hoc est grandea animæ, quæ in cœlis suum quasi nidum posuere.

An non Aquila *Augustinus*? & his tamen laqueis captus est, & captum se fatetur, ac plorat: dum enim adolescentiæ suæ vitia recenset, simul & indicat abreptum se malo consortio, in ea incurrisse.

Nesciebam, inquit, *& præceps ibam tanta cæcitate, ut inter coætaneos meos puderet me minoris dedecoris, quam audiebam eos jactantes flagitia sua, & tantò gloriantes magis, quantò magis turpes essent, & libebat malum facere, non solum libidine facti: verùm etiam laudis. Quid dignum & vituperatione nisi vitium? Ego ne vituperarer, vitiosior fiebam, & ubi non suberat, quo admisso æquarer perditis, fingebam me fecisse, quod non feceram, ne viderer abjectior, quò eram innocentior, & ne vilior haberer, quò eram castior.*

Lib. 2. Conf. c. 2.

Hæc ubi de se *Augustinus*: tum de sociis ista:

Ecce cum quibus comitibus iter agebam platearum Babylonis, & volutabar in cœno ejus, tanquam in Cynamomis, & unguentis pretiosis, & in umbilico ejus, quo tenacius hærerem, calcabat me inimicus invisibilis, & seducebat me, quia seductilis eram. Hactenus Augustinus, qui ingenuè fatetur, seductum se à malo dæmone, inimico invisibili, quia prius seductus, à malis sociis, hoste utique visibili, quasi ab illo vinci non potuisset, nisi prius ab hoc. Quod ipsum declarat in furto à se olim commisso, & hoc sociorum impulsu, ceu violento quodam turbine. Sic enim de illo suo furto.

VI. Turbo violentus.

Cap. 9. supra.

Solus non facerem furtum illud, in quo me non libebat id, quod furabar; sed quia furabar, quod me solum facere prorsus non liberet, nec facerem. Hæc ubi protulit, tum æstu quodam seu doloris, seu pudoris excitus, inclamat.

O nimis inimica amicitia: seductio mentis investigabilis, ex ludo, & joco nocendi aviditas, & alieni damni appetitus, nulla lucri mei, nulla ulciscendi libidine: sed cùm dicitur. Eamus, faciamus, & pudet non esse impudentem.

Ecce vim adversam, ecce turbinem violentum, ecce insanos impetus sociorum, quibus concutiantur, abripianturque, etiam innocentes animæ, etiam solidæ rupes, & petræ.

An non Petra erat *Petrus*? An non Petræ erant Apostoli, grandea animæ, firmissimæ columnæ Ecclesiæ: & tamen & hi, & illæ concuti potuerunt, atque agitari, etiam vel unius mali socii malo turbine.

Quæsivit aliquando D. Ambrosius, cur ea navicula qua portabantur discipuli, & portabatur ipse Christus, & ventis concuti, & fluctibus operiri cœpta, non sine aperto naufragii discrimine? Quæsivit, inquam, ecquænam illius ratio, & respondit.

Hæc est causa periculi. *Erat ibi Simon Petrus; sed erat pariter & proditor Iudas.* Quid inde? Adjicit: *Quamvis illius fides fundaret naviculam, hujus tamen perfidia eam conturbabat. Tranquillitas est ubi solus Petrus navigat, Tempestas ubi Iudas adjungitur. Licet esset Petrus firmus suis meritis, perturbatur tamen criminibus proditoris.* Hæc ubi dixit. Tum conficit illud. *Unius igitur delicto cunctorum merita quatiuntur.* Ecce malignam pravæ societatis vim, ecce turbinem planè violentum, quem etiam latius aperit, ex comparatione duarum navicularum, qua olim vecti Apostoli. Una fluctuat, & gemit sub immani tempestate; cujus meminit *Matthæus*; altera sereno utitur aëre, & tranquillo mari; imò & piscium multitudinem capit omninò copiosam, & hujus mentionem facit *Lucas*. Quæ causa discriminis?

Serm. 65.

Cap. 2. v. 22.

Lib. 4. in Luc. c. 5.

Hanc affert ille ipse Mediolanensis Antistes, quia in una navi aderat proditor Judas, in altera non. Et hinc inquit, *non turbatur illa, quæ Petrum habet, turbatur illa, quæ Iudam habet. Etsi multa illic discipulorum merita navigabant, tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In utraque Petrus; sed qui suis meritis firmus est; turbatur alienis.*

Hæc ubi dixit, tum subjicit monitum illud, dignum Cedro.

Caveamus perfidum, caveamus proditorem. Ne per unum plurimi fluctuemus. Et certè quidni fluctuemus, cùm hujus, etiam unius, consortium, & pacem Apostolorum turbarit, & ipsius etiam Christi gloriam impedierit: hæc enim non patuit discipulorum oculis, nisi cùm è cœnaculo exiit infamis magistri proditor. Dixit enim JESUS. *Nunc clarificatus filius hominis*

Ioan. c. 13. v. 31.

Sed cur nunc primùm? Cur non & prius? Respondet D. Augustinus. *Exiit Iudas, & clarificatus est IESVS, exiit filius perditionis, & clarificatus est filius hominis.* Sed rursus cur tunc primùm? Rationem hanc adjicit ille ipse Hipponensis Præsul, quia *exeunte immundo, omnes mundi remanserunt.* Diceres, præsente uno illo Tenebrione, nec Christum (qui tamen lux erat mundi, & splendor gloriæ Patris) corporis sui claritatem exhibere potuisse, nec Apostolos ea recreari, & quodammodo beari; adeo nocebat vel unius mali malum consortium.

Tract. 63. in Ioan.

Et certè quidni noceret in terris, cùm & nocuerit olim, vel ipsis in cœlis?

Redeamus ad ipsa mundi nascentis incunabula: senserunt hæc Luciferi rebelles spiritus etiam in cœli regia, & hinc neque in hac pax ulla, neque requies, neque salus, neque beatitas, nisi dejecto è cœlestibus sedibus Lucifero.

Testem appello Christi scribam, & discipulum, quem diligebat JESUS. Quid ille? *Nunc* inquit, hoc est cùm ad inferni ima dejectus est Lucifer, *nunc demum facta est salus, & virtus, & Regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus, quia projectus est accusator fratrum nostrorum.*

Apoc. c. 12. v. 10.

Crederes nec cœlestibus Intelligentiis salutem, nec superis virtutem, nec in illos Dei regnum, nec potestatem Christi ejus esse posse in ipsa cœli regia, nisi cùm ab illa exul Lucifer, causes & illius asseclæ: adeo noxia etiam cœlis, etiam superis mala societas: nec mirum, quia illius vitio, propè necesse est abire à virtute, à Deo, æternaque beatitate. Eo quippe ducit, eò trahit pravorum societas, ut subinde malit quis esse etiam in inferno cum immani illa damnatorum colluvie quàm in paradiso cum cælestibus beatarum mentium choris: quo in genere mirum illud, & sanè deplorandum, quod subjicio.

S. Wulfrandus Senensis Archiepiscopus, & Frisonum Apostolus, cùm fortè officii gratia adiisset Radbodum, Frisonum Ducem, adhuc idololatriæ vitiis implicitum, ab eoque impetrasset facultatem annuntiandi suis in ditionibus Evangelii, eò successu id fecit, ut ipse *Radbodus*, baptismi gratiam expeterit.

Petenti annuit pius Præsul, & jam eò deducta res erat, ut pedem unum *Radbodus* in ipso baptisterio fixisset: sed, ô grande malum inconstantia! hac certè victus, ab Archiepiscopo petiit, quo in loco plures essent è suis majoribus, quò plures ex avita Frisiæ nobilitate, an in Cœlo? an in ipso inferno? Cumque ex illo audisset, longè plures esse in inferno, pedem illicò è baptisterio retrahens, petulanti sanè, impioque joco addidit. *Malo esse in inferno cum meis majoribus, & avita nobilitate, quàm in tuo paradiso cum pauperum Christianorum grege.*

Dixit, abiit, excessit oblitus sui, & salutis jam propè adeptæ prodigus. Verùm postea facti sui pœnitens, ad se evocavit *S. Willebrordum*, Frisonum Archiepiscopum, ut ab eo sacræ regenerationis gratiam acciperet: verùm eam negavit Deus: prius enim excessit è vivis, quàm adesset S. Præsul: adeò periculosæ plenum opus aleæ, cum sacris Deoque ludere; nè porrò sic aliquando ludas, tibique illudas improbè, Amice Lector, adjiciatur: hic

§. 3.

Quæ potissimum fugienda mala societas?

Etsi omnis celeri pede fugienda, tamen aliqua magis: quod ut in aperto sit, quærendum nobis erit, quæ potissimum sit illa?

Quatuor sunt malorum sociorum genera, quæ vitanda vel maximè.

I. Venerei. Primi sunt *Venerei*, cupidinis amasii, quibus pro Numine venus est, & amor pro ara, in qua seipsi immolent infelices victimæ.

Clemens Alexand. in protrept. Ex his olim fuit *Charmus*, qui cùm fœdis amoribus, sese implicuisset totum, iisdem implicare, polluere, perdereque voluit Academicam juventutem: quod ut faceret in ipso Academiæ aditu aram exstruxit *Amori* dicatam, ut in primo quasi limine, & Amorem disceret, & illi sese immolaret.

Hunc imitati deinde Sophi obscœniores, à quibus *Amor*, velut Augustum quoddam Numen, in Academiam, ex Helicone deductus, coronatus, ornatusque invectus est, cum multis amicitiæ, societatisque bigis, afflatu indubiè diabolico, ad perdendam omninò juventutem.

Et hos etiam secutus est *Aristippus*, qui cùm sæpe ad *Laidem* meretricem famosissimam commearet, non sine gravi bonorum omnium offensione, *docere libidines cœpit, & mores suos de lupanari ad scholam transtulit*, immani damno juventutis; ex ejus quippe Lycæo, tot prodiere impuri ganeones, quot discipuli: adeo noxia vel unius *Doctrina*, quæ ut ait

Lib. 3. c. 15. Lactantius, *Execrabilis est, & pudenda, nec in corde Philosophi; sed in sinu meretricis nata.*

Hanc ergo aversare, mi Lector, aversare & impuros illos amasios, si tibi vita, si salus, si beatitas in amoribus est.

Quæsivit aliquando *Clemens Alexandrinus*, cur inter præcepta legalia, æqui justique arbiter Deus, jusserit Israëlitas, à certis quibusdam animalibus abstinere, ut à suilla carne? Et addidit, eo mandato innuere voluisse eos qui Deum invocant, ut veri Israëlitæ, non debere versari cum impuris hominibus, qui porcorum instar volutantur in volutabro luti; hoc est in obscenis voluptatibus, & maligniore veneris colluvie, qua & alios inficiunt.

Certè Legifer Deus, cum in eorum mensas, & ora immitti noluit suillam carnem, alriora spectavit, & ea quæ inquinabant animas. Quid enim intererat suillâ vesci, an ovina, cùm hac, & illa corpus refici, saginarique potuit? at multum intersuit non pasci fœdis voluptatibus, & luto venereo, cujus symbola sunt sues & porci, animalia nata ad saginam & lutum.

Eodem spectavit & alia Lex Testamenti veteris, qua impuri, & polluti habebantur ii, qui vel cadaver hominis attigissent, vel functam domum ingressi fuissent: imò & polluta ea haberi omnia, quæ ipsi attigissent.

Quid enim aliud id denotet, quàm pessimam mali consortii contagionem, qua cadaver hominis tangunt, id est hominem venerea, adeoque letali lue mortuum attingunt; dum vel agunt cum illo, vel in illius domo versantur, vel aliquid etiam attingunt quod illius sit.

Et hæc etiam est Legalis immunditia, atque impuritas, quam ipse *Philo Iudæus*, à corpore transfert ad animam. Certè corpora pollui, Deo, Cœloque parum fuit: at multum animas contaminari, uti contaminantur ab illa labe, tabeque venerea. II. Ebriosi.

Hi ergò primum fugiendi, deinde ebriosi, quibus templum est coquina, & venter Deus; & à ventre etiam libido, & venus, cognata quippe sunt illa vitia Luxuria, & Gula: ut illa nocet; ita & hæc quam maximè. Et verò quidni noceret, cum sit exitialis animæ morbus. D. Basilius acriore stylo eos pungit, qui ut conceptum animæ mœrorem, aut demulceant aut sedent, vino largiùs indulgent. *Hi*, inquit, *malum permutant malo, & improbo quodam contractu, ac permutatione exitiali, pro corporis morbo, morbum in se recipiunt animæ.* *Homil. 1. in Martyr.*

Et dum vinum impotenter hauriunt, hauriunt & venenum: sic enim ebrietatem, quæ ex vino immodicè sumpto appellandam censuit D. Ambrosius; dixit enim esse *venenum insanabile*, & rationem hanc addidit: *Multi enim reliquorum serpentium veneno curantur, nemo ebrietate.* *Lib. de Helia c. 14.*

Quis enim ab hac sanaretur, cùm ea aut pestis sit, aut filia pestilentiæ.

Annam, Magni Samuelis deinde matrem, ebrietatis arguebat *Heli*. Cui illa, *Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial.* Septuaginta vertunt: *ne des ancillam tuam in filiam pestilentem*, vel ut D. Chrysostomus *in filiam pestilentiæ*, quasi ebrietas, aut pestis ipsa sit, aut certè *filia pestis*, *filia pestilentiæ*. *Mali corvi malum ovum*, quo accepto, homo quisquis is est à seipso deficit, ac degenerat, etiam quod mirere, propè in belluam, certè in rationis expertem, quod belluinum est. Quid enim magis bellua quàm animal impos rationis. *1. Reg. c. 1. v. 6.*

Et hæc ratio fuit cur Clemens Alexandrinus ebrium appellarit *Acephalum*, hoc est, monstrum sine capite, *in quo*, ut ait, *ratiocinandi facultas non in capite; sed in intestinis collocatur*, quod sanè monstruosum est; imò & monstrum, quod D. Chrysostomus graviore voce usus, appellare voluit *Dæmonem voluntarium*. Præsul Ravennas, *dæmonem blandum*: quo quid turpius dici, quid excogitari possit non video. *Hom. 1. ad popul.* *Serm. 26.*

Quod si ea est ebrietas, si quoque & ebrii, satis liquet quî fugiendi sint, ut scilicet Animæ morbi, ut pestes, ut monstra, ut dæmon ipse.

Secun-

Secundùm hos planè vitandi detractores, & de alieno nomine famâque maledici. Qui enim potius?

III. Detractatores.

Sunt veluti *Canes*, qui & alios allatrant ore linguâque petulantiore, & simul etiam dente mordent; imò canibus pejores: hi enim ferè tantum ossa rodunt, illi carnibus inhiant, & quidem vivis, atque animatis; imò & humanis.

Cap 19. v. 22. Hinc illæ querelæ Jobi aliàs patientissimi: *Quare persequimini me, & carnibus meis saturamini?* Ita nimirum amici Jobi, caninis quasi dentibus, semper ringentes, & insultantes mordebant, comedebant, & quasi absumebant illius existimationem, & famam.

Quod illi Jobo: hoc & aliis detractores, quia ut scitè D. Gregorius Pont. Max. *Qui aliena vita detractione pascuntur, alienæ procul dubio carnibus saturantur.*

Hos ergo fuge, hos vita, hos detestare, ut canes: imò & *ericios*.

Ericius marinus plenus est aculeis, quibus pedum loco utitur, & hinc piscibus omnibus est timori, atque horrori. Et detractor *Ericius* est, intus, & foris aculeatus improbè, quacumque tetigeris inuncaberis, ideoque cave.

Est & *Scarabæus*, ut qui stercore, & alienis vitiis, ac malis, quasi sordibus alitur.

Est & *Porcus*; ut enim hic, si in alienum agrum fortè irruerit, non incurrit in flores; sed in fimum: sic & detractor; non observat quod boni est exempli; sed quod mali, non attendit nitentes in alio Virtutum flosculos, sed si quis sit vitiorum fimus, nec odoribus illorum pascitur; sed fœtore, & borum graveolentia.

Est & *Leo*, hoc est velut fera immanissima. Appello Theocriti fidem, atque authoritatem. Rogatus hic aliquando, quæ essent crudelissimæ feræ. Respondit: *In sylvis Leones & ursi, in oppidis detractores.*

Cap. 17. Plura non addo. Videri potest Drexelius de detractione ubi multa fusè, & doctè. Descendo ad ultimum genus sociorum, quod vitari velim quàm maximè: ii sunt *Heretici*.

IV. Hæretici.

At quinam illi? Satanæ prodromi, Satanæ contubernales. Sanè sic eos appellandos esse censuit S. Ignatius martyr, Apostolorum hæres, qui & rectè monuit hæreticum, quisquis hic esset, *contubernalem habere draconem apostatam*, id est malum dæmonem. Quod si eum habet contubernalem, quis ei velit esse contubernalis? Profectò, nemo unus omnium, si modò homo sit, id est rationis compos.

Ep. ad Philadelphios.

In Abacuc num. 29. Si in eorum mentes, animosque evadas, invenies in illis *mentem tenebrosam, plenam doli, & verè caligine diabolica refertam*, ut rectè Cyrillus Alexandrinus.

Si spiritum, si afflatum percipias, senties esse *ab impuro spiritu, ab afflatu diabolico*, ut scitè Justinus Martyr in dialogo cum Triphone.

Si denique ad eorum ora, os applices; simul excipies *ora diaboli in illis latrare*, ut disertè D. Paulinus, omni ex parte mirandus Pontifex: Sin autem aurem admoveris, audies esse *dæmonum organa*, ut scitè D. Damascenus.

Orat. de Trisf. Quod si is est hæreticus, ea & illius mens, is spiritus, is afflatus, ea & vox, isque sonus, quis non ab hoc, & illis horreat? Quis non fugiat?

Fugit certè *D. Ioannes*, Christi amor, & delitiæ de quo illud *D. Polycarpus* ipsius discipulus, & Smirnæ Episcopus.

Irenæus l. 3. adversus hæreses c. 3. Fortè in balneum descenderat, in quo cùm *Cerinthum* hominem hæreticum vidisset, derepentè è balneo exiliit non lotus, adjiciens & istod plenum timoris, plenum & horroris. Timere se ne balneum concideret, suaque mole obrueret vel ex eo tantùm, quod intus esset *Cerinthus*, inimicus veritatis.

Hujus porro seu timoris, seu etiam horroris

æmulus *D. Polycarpus*, cùm aliquando Marcioni occurrisset, dicenti sibi. *Cognoscis nos?* Respondit; *cognosco te primogenitum Satanæ.* Dixit, & effugit, ne vel ipsius unius aspectu contaminari videretur: tantus Apostolos, tantus & eorum discipulos horror incessit eorum, qui ab orthodoxa fide defecerant.

Quod illis; hoc & posteris. *Tertullianus*, gravis author, & severus morum censor, in os intuens hæreticorum, ita ab illis fugit quasi emicantem inde videret Satanam, & sordes evomentem. Sic enim exclamat. *Horreo planè sparsum blasphemiæ afflatum de heretico ore fœtentem.* *In Scorpio. c. 7.*

D. Augustinus, qui & in eorum laqueos aliquando inciderat, ab eis miserentis Dei beneficio, ereptus, sic de illis. *In quorum ore laquei diaboli, & viscum confectum commixtione syllabarum nominis tui, & Domini IESV Christi.* *Lib 3. conf. c. 6.*

Laqueos appellat falsa Manichæorum dogmata, quibus capiaris ni fugias, & *viscum* perperam commistum è Sacrosancto Dei, JESUque nomine, cui si adhæreas vel momento, pereas est necesse: ne porrò sic aliquando adhærescerent, & sic perirent orthodoxi: publico contra Novatianos edicto benè cavit Augustus Cæsar, *Constantinus magnus*, dum ait omnes oportere ab eorum verbis, ac doctrinis, aures abducere, oculosq; avertere, ne scilicet iis, tam bi, quàm illæ inficiantur. Quod dum timet, hortetque *Vincentius Lirinensis*, sic olim ad suos, sic etiam modò ad nos de hæreticis. *Eusebius de vita Con. Bantini c. 22.*

Devita illos quasi viperam, quasi scorpionem, quasi basiliscum, ne te non solum tactu, sed etiam visu, afflatuq; percutiat. *Adversus hæreses.*

§. 4.

Occurritur tacitæ objectioni, bonos subinde versari cum malis, etiam innoxiè; imò & horum bono.

Erit unus aliquis, qui sibi inde præsidium petet, quod inter improbos probus esse, & videri possit, si modò ab illis, & eorum moribus sese subducat, non loco, & tempore; sed animo: sed voluntate.

Et ita sese subduxit *David* Regum maximus, qui hæc de seipso. *Singulariter sum ego donec transeam*, hoc est solitarius vivo, dum versor in hac mortalis vitæ via, in qua & transeo.

At quomodo solitarius in tumultu, fluxúque populorum? Quomodò solitarius in aula, æstuque negotiorum? Quomodò solitarius in armorum strepitu, ac turbine? Audies enimverò solitarium esse potuisse, si & audieris, aliam esse solitudinem mentis, aliam corporis. Davidi in medio populi concursu, solitudo fuit mentis; sibi enim hæc reddebatur etiam in ea hominum frequentiâ.

Et hoc est, quod ore aureo prædicat D. Chrysostomus, dum ait; *Solitudo non facit esse solum: sed mens, qua tenetur amore & studio sapientiæ.* Et ita teneri potuit David; ita & alii deinceps, si modò eam ament, ac quærant mentis solitudinem, si etiam inter impios sui esse velint, hoc est pii. Et certè quidni velint? *In illud Psal.*

Et ita voluit Noëmos, de quo illud scripturæ oraculum. *Noë vir justus, atque perfectus in generationibus suis.*

Omnis caro corruperat viam suam; & hinc immissa illa aquarum eluvies, qua & obrutus, & sepultus orbis, quia obrutus, ac sepultus immani vitiorum omnium eluvie, in qua tamen intactus fuit Noëmus: quidni subinde & alii?

Is fuit *Iobus*, ut patientiæ miraculum, sic virtutum aliarum norma, ac speculum. Si terram aspicias quam incolebat, ea fuit *terra Hus*, hoc est regio idololatriæ. Si homines, quibuscum degebat; ii non *Iob c. 1. v. 1.*

non tam homines à ratione, quàm belluæ à vitiis. Et hinc de seipso ostentat illud: *Frater fui draconum, & socius struthionum*, hoc est hominum, qui à felle vitiorum, à feritate atque immanitate morum, erant instar draconum, & struthionum: & tamen in his, & illis, & hominem se præstitit *Iobus*, & in paucis pium. Quidni ergò & alii?

Cap. 9. v. 29.

Ex his fuit parvus *Samuël*, qui inter noxios innocens, inter impios pius, inter filios *Heli*, hoc est violatores, profanatores sacrificiorum, totius denique religionis eversores, pietatis ac religionis retinens fuit. Quid etiam & alii?

Ii certè fuerunt nominati illi Dei famuli, *Abraham, Loth, Moyses*, justi omnes, pii, ac superis Deoque accepti, quorum pietas, eximiaque virtus eo eminere visa est magis, quod in medio depravatæ nationis; inter dura & rebellia Cœlo capita. Hinc & probata magis, & commendata ea virtus ardua.

Propterea, inquiebat, olim D. Chrysostomus, *admiramur Abraham, propterea Loth, propterea Moysen, quod veluti in profunda nocte stellæ apparebant, & tanquam rosa inter spinas, & ovis inter lupos innumerabiles.* Et hinc stupor, amor, admiratio, & tantæ, tamque singularis virtutis commendatio, ad posteros quoque transiit, & transibit in ævum omne: nec abnuo, nec inficior fieri subinde posse, ut inter improbos, injustos, impios, sit unus & probus, & justus, & pius. At illud pronuntio, ut rarissimum sic & longè difficillimum, atque ejusmodi quod sibi polliceri vix quisquam audeat, certè vix possit sine periculo, sine nota temeritatis, sine aliquo præsumptionis nævo, nisi adsit vis altior ac divina.

Ecquid enim (ut utar alia, atque alia similitudine, qua & usi in hoc argumento DD. Patres) sit rivulus, qui levi lapsu influat in mare, eoque cingatur, mergaturque totus, retinebit ille dulces aquas? enimvero minimè.

Sit palea cincta undique flammarum vorticibus, ignem non concipiet illa? non ibit in cineres? ibit profectò, & quidem quàm citissimè. Sit facula levis, & gracilis, quam afflent undique ventorum turbines, in quam influant graviores aquis nubes, & densi pluviarum nimbi: an non extinguetur illa? certè extinguetur vel ad primam aspirantis Aquilonis auram, aut Euri afflatum, etiam leviorem.

Sit propugnaculum è terra, & cespite malè compactum; quod cingant ferratæ acies, in quod detonent ingentia tormentorum bellicorum tonitrua, & densiores globorum nimbi depluant. Quamdiu, *amabo te*, stabit illud? ni fallor, ad primos hostium incursus, cedet, defluet ad primam globorum grandinem, & ibit in materiam temerè congestam: sic & nos.

Rivuli sumus, socii mare, & mirum quàm salsum; iis cingimur, iis & mergimur; retinebimus illam, quam à natura, quam à virtute accepimus morum dulcedinem, ac suavitatem? Minimè gentium; quin potius salsis eorum moribus, id est vitiis, imbuemur toti.

Palea sumus, socii flammæ, & flammarum vortices, ut iis absumamur est necesse.

Facula sumus, socii ventorum turbines, qui nos afflant vehementius, nubes gravidæ, quæ nobis incumbunt, densiores nymbi, qui in nos impluunt; & non suffocabitur, quæ in nobis est, flammula divini amoris? Sanè suffocabitur, & quidem celerrimè.

Propugnacula sumus, sed terres, sed malè materiata; socii velut emissæ ex erebo turmæ, in nos incurrunt, in nos involant, & non expugnabunt? Non evertent? Expugnabunt indubiè, evertentque, & solo æquabunt.

Ecquid enim? Quot ab illis verborum jacula? Quot irarum fulmina? Quot minarum tonitrua; & his non cedere, virtutis est divinæ, non humanæ potestatis: quod ut pateat magis, addo & aliud, tibique sub oculos pono, quis sis, & qualis? Qui & quales tibi socii? Si modo mali.

Is es, qui Chrysostomo judice, fuit *Iobus* inter malos videlicet, *columba in medio accipitrum, ovis in medio luporum, stella in medio nubium, lilium in medio spinarum.*

Quod si is es inter malos, dic age, quid te fiet? Certè quod huic, quod & illis.

Sit candicans *columba in medio accipitrum.*

Quid illa fiet? Lacerabitur unguibus, rostro pungetur, nec evadet nisi cruenta tota, nisi lacera, atque emortua. Quod illi, hoc & tibi inter malos: tu enim es velut innocens *columba*, & mali velut *accipitres*, qui te invadunt, abripiunt, & animam tuam, ceu prædam, lacerant, laniantque, totque infigunt vulnera, quot impellunt in peccata.

Sit & *ovis in medio luporum*, dic, quid illa fiet? Stringetur ungulis, mordebitur dentibus, lacerabitur, laniabitur tota. Quod illi, hoc & tibi inter malos: tu enim *ovis* es, hi lupi: in te incurrent illi: te rapient, raptabuntque & per avia, inviaque vitiorum fœdè abreptum, mactabunt ut victimam; si minus corpore, saltem animo, quæ tui pars potissima.

Sit & *stella in medio nubium.* Quid illi accidet? etsi non ideo occidat; at saltem nube tegetur, involveturque tota; sic, ut & nec lucem spargat, nec ardorem, nec suas in subjecta corpora deducat influentias. Quod illi, hoc & tibi inter malos. *Stella* enim es, dum luces à fide, & cœlestium rerum altiore intelligentia; dum ardes à calore casti in Deum amoris: at mali, *nubes sunt*; obtegent illi te, ne luceas ab exemplo bonorum operum, ne caleas à Dei amore, ne in alios quicquam effundas boni.

Sit & *lilium in medio spinarum.* Quid in illo spectabis? An niveum candorem? An folia stricta, & sese paulatim laxantia effigie calathi? An resupina illius labra? An tenui filo, & semine stantem in medio crocum? Minimè, nec illa videbis omnia; imò nec spirantem aliàs ex illo odorem persenties. Cur ita? Quia cingitur spinis; arctatur, suffocatur, obruitur.

Quod lilio, hoc & tibi inter malos: Tu *Lilium es*, illi *spinæ.* Quidquid in te est candoris ab innocentia vitæ, quidquid & odoris à bona fama exemploque bonorum operum, illud omne suffocabunt, obruentque mali, quos inter agis, ut lilium inter spinas.

Neque mihi dixeris: *Iobum id fuisse, quod tu: Columbam in medio accipitrum, ovem in medio luporum, stellam in medio nubium, denique & lilium in medio spinarum. Et tamen in his, atque illis innoxiè.* Non inficior: sed astruo, unicum fuisse tot inter millia, tot inter hominum myriadas: tune solus audeas tibi polliceri, quod ille? certè non audeas, neque enim es Iobus, neque tibi quod Jobo Cœlum est, & superum favor, ac gratia.

Time proinde, cave, fuge. Ecquid enim? (ut rursum argumenter à simili) Quis unquam benè sanus ac valens, conversans cum ægris sanitatem ab illis hausit, firmioremque valetudinem? quis non potius morbum, atque ægritudinem contraxit? Certè sano ab ægris nil boni ad valetudinem, plurimum autem mali ad ægritudinem, accedat necesse est.

Nazianzenum audi, *Facilius est*, inquit, *vitium contrahere, quàm virtutem impertire: quemadmodum etiam facilius est morbo infici, quàm sanitatem largiri.* Hæc S. Præsul in oratione funebri de D. Basilio; cui pro coronide adjicio & hoc D. Cypriani, Magni Præsulis, atque invicti Martyris. Sic inquit in libello cui titulum fecit de singularitate Clericorum:

Mala conversatio corruptionem seminat, cupiditatem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, porrigit furiam,

furiam, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, perditione gaudet, interitum fovet, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accusationes inflammat, & caterva tim glomerans indagines captionum, per infinita dedecora mortis lucubratio in perniciem perditorum.

Et hæc depravatæ conversationis discrimina, quæ velut in unum cumulum coegit pius Præsul, ut deinceps ab illis benè sibi caveant aliàs malè cauti mortales.

§. 5.

Quid sit bona societas? Et quæ ab illa homini obveniat felicitas?

Supra

DIvus Gregorius Nazianzenus Athenas cùm venisset studiorum causâ, felici omine, & nomine D. Basilium invenit, eòque usus est familiariter, ut sodali, ut amico, de quo deinde mirè sibi gratulatus, quasi in eo, etiam unico, & felicitatem invenisset, & regnum: sic enim de illis.

Athenæ mihi verè aureæ, ac si cuiquam alii, bonorum parentes.

At cur illi *aureæ*? cur & parentes? ne crede à divite, pinguique solo, ne ab aura, Cœloque amœniore, ne à lycæo, & doctioribus exedris, ne ab ingeniis, quorum illæ fœcunda parens, ne à concursu, fluxuque, magnorum virorum, altiorisque sapientiæ, cujus Athenæ vel mater, vel nutrix. Vnde igitur aureæ? unde & bonorum parentes? non aliunde quàm à *D. Basilio* in quo ut sodalem, & amicum invenit: sic & fœlicitatem, & regnum, & bonum propè omne.

Juvat illum audire. *Quia*, inquit, *illa mihi hominem non illum quidem ante ignotum; sed plenius noscendum præbuerunt, ac doctrinam exquirenti, beatitudinem reperi; mihique, dispari modo, idem quod Sauli accidit, qui patris asinas quærens, regnum invenit.*

Componit seipse cum Saüle, quærebat hic parentis, id est senis optimi, asinas, & regnum invenit, unique in Samuele, & à Samuele. Sic & Nazianzenus. Quærebat Athenis doctrinam, & beatitudinem reperit, utique in Basilio.

Quærebat asinas, hoc est profanæ scientiæ magistros, & regnum in Basilio reperit, quia reperit plenius noscendum, cum quotidiana illa cum eo familiaritate. Ecce quod, & quantum à bona societate bonum est, beatitas utique, & regnum.

Serm. 13. Dom. 6. Pentecost.

D. Bernardus Senensis alios adjicit eosque insignes societatis bonæ fructus.

Primus est illuminatio intellectus. Alter affectus inflammatio. Postremus *conatus roboratio*. Primum probat, ut plura vident oculi, quàm oculus; sic & plures intellectus melius discernunt, quod sit bonum, ut sequaris, quódve malum, ut fugias. Quod ipsum docet experientia rerum magistra. In scholis, & lycæo, dum plures inter se contendunt, magis elucescit atque aperitur veritas, quæ aliàs latet; quod enim hic non capit, capit alter. Deinde in tecto, domoque si quid fortè aut perditum, aut absconditum sit, faciliùs invenitur, si plures accenduntur candelæ, quàm si unica. Quod corporis oculo, hoc & mentis: & hic primus à societate fructus, *Intellectus illuminatio*.

Secundus est *affectus inflammatio*, quam probat duplici similitudine. Sit, inquit, unicus carbo, etsi probè incensus, facilè tamen extinguitur; non sic, si juncti plures, mutuò enim & foventur, & incenduntur. Sic & equi, si eundem benè juncti, trahant currum, & faciliùs, & leviùs trahunt, quàm si vel unicus, vel divisi: Quod carbonibus, quod equis, hoc & sociis, si benè juncti societate quàm optimâ; a qua hic secundus est proventus.

Tertius est *conatus roboratio*, quam & in equis eodem in curru copulatis probat, animantur enim mutuo conjugio, mutuo & auxilio, atque conatu.

Et hi D. Bernardino judice bonæ societatis sunt fructus, quibus alium addo ex Seneca, Romano sapiente; is est *imitatio morum illius, quo cum agas.*

Cum placidissimo, inquit, *& facillimo, minimèque anxio, morosoque, vivendum est. Sumuntur à conversatione mores. Et ut quædam in contactos, corporis vitia transiliunt: ita animus mala sua proximo tradit. Ebriosus convictores in amorem vini traxit, impudicorum cœtus, fortem quoque, & silicum virum emolliit. Avaritia in proximos virus suum transtulit.* Lib. 3. de Ira. c. 7.

Ubi hæc de vitiis, quæ in alios facilè transfunduntur, tum ista de Virtutibus. *Eadem*, ait, *ex diverso ratio virtutum est, ut omne quod secum habent, mitigent. Nec tam valetudini proficit utilis regio, & salubrius Cælum, quàm animus parum firmis in turba meliorum versari.* Quod ut evincat, probat à fortiori, & sic inquit,

Quæ res quantum possit, intelliges, si videris feras quoque convictu nostro mansuescere, nullique immani bestia vim suam permanere, si hominis contubernium diu passa est. Retunditur omnis asperitas, paulatimque inter placida dediscitur.

Hæc Seneca de irâ, quæ insolens est animi passio, & quæ ipsa ferinum in morem sævire solet, nisi diuturno cum mansuetis consortio mitescat.

Quod de illa, hoc & de turbulentis aliis animi motibus, qui & defervescunt, & mitigantur, ipso cum bonis usu, atque familiaritate.

Quod ut ostendat in epistola nonagesima quarta ad Lucilium; quem ut discipulum habet, atque instruit:

Nulla res, inquit, *magis animos honesto induit, dubiosque, & in pravum inclinantes, revocat ad rectum, quàm bonorum virorum conversatio. Paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinet, frequenter audiri, aspici frequenter. Occursus, mehercule, ipse sapientium juvat; & est aliquid, quod ex magno viro, vel tacente proficias. Nec tibi facile dixerim, quemadmodum prosit: sicut illud intelligam profuisse.* quod ostendit, & probat à simili, & ait.

Minuta quædam, ut ait Phædon, animalia, cùm mordent, non sentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis est: tumor indicat morsum, & in ipso tumore nullum vulnus apparet. Idem tibi in conversatione virorum sapientium eveniet. Non deprehendes quemadmodum, & quando tibi prosit, profuisse deprehendes. Hactenus Seneca.

§. 6.

Quædam Regula observanda in delectu Sociorum.

EAs petam ex Antiquioribus, & quidem profanis, ut intelligas, quid senserint, vel solo impulsu naturæ, vel ductu rationis.

E Philosophis unus aliquis discipulum olim suum deprehenderat inter adolescentes malæ notæ, malæ & famæ, cumque is quasi scelens admissi conscius erubesceret, ut eum vidit, adjecit illud Sapientis: *Filii cum his age, cùm quibus inventus non erubescis.*

Et hæc prima ex illo erit Regula in habendo sociorum delectu, videlicet ut ii sint eum quibus inveniri non erubescas.

Est rubor à natura datus, ut ingenui pudoris indicium: est & datus, ut argumentum animi sibi malè conscii: ne te hic invadat aliquando, eos socios ascisce, qui tibi nec rubori, nec pudori sint.

Sapiens Romanus, duas alias proponit, veluti Regulas, ubi enim suasit, ut in seipso, & eum seipso quis esse velit, non cum aliis, nisi quantum ratio, & necessitas exegerit; tum istud adjicit, *Recede in teipsum, quantum potes*, & si cum aliis agendum,

Cum his versare, qui te meliorem facturi sunt. Et hæc Senecæ prima est Regula.

Altera est. *Illos admitte, quos tu potes facere meliores:* tum rationem adjicit. *Mutua ista fiunt, & homines dum docent, discunt.*

Quod Senecæ monitum, hoc fuit ante & Pythagoræ, cujus hoc effatum. *Ex aliis eum tibi fac socium, fac & amicum, qui virtute est optimus.* Hæc ille inter aurea sua carmina.

Et hæc in eligenda societate, adhibenda est opera, quam ut persuadeam, duplici utar similitudine.

Prima petetur à mercatoribus, quibus nummis turget bursa, quibus & pretiosæ sunt merces. Hi iter facturi haud temerè omnibus se viatoribus credunt; sed prius explorant, qui sint ii, qui se viæ comites, præbent, sociosque itineris; ne fortè pro amicis latrones offendant, à quibus & pecunia spolientur, & fors etiam vita.

Quod illis; hoc & tibi, Amice Lector, mercator es, merces porrò tuæ Virtutes sunt, quibus cœlo dives sis, & cœlum emas: das te in viam æternitatem versus; vide quibus sociis te credas: si boni sunt, benè habet; tutus eris: sin autem mali, latrones sunt, à quibus, nec departâ jam virtute securus eris, nec de vita.

Et hoc tibi, ostendit prima illa solitudo; altera est illi proxima, à peregrinis desumpta. Sit peregrinus aliquis, qui pergat in terram sanctam, is si de via socios offendat, sedulò inquirit quorsum hi, & illi tendant, nec si lateri sese applicent, quasi in viâ societatem postulantes, statim illos admittit: sed prius explorat, qui sint? Et quò pergant? Et si inveniat, non in terram sanctam, sed in contrarium viam tenere, illicò abit ab illis; sic & nos. Iter in cœlum intendimus, vide si quis nobis asciscendus est comes, si quis socius, is sit oportet, qui etiam cœlos petat, non qui infernum versus abeat: si enim is sit, contrarium iter ingreditur, ideóque ab illo abeundum est, quàm longissimè

Et hæ pro diligendis in via hujus vitæ sociis tibi sint Regulæ. Eas serva quisquis es viator, & benè tibi erit.

TRACTATUS
DE EXEMPLO,
EJUSQUE VI IN UTRAMVIS PARTEM, SEV BONAM, SEV MALAM.

DE Exemplo quæri potest, Primò quid nominis? Deinde quid eti? Tum quæ vis ejus, & quanta, vel ad impellendos animos in ardua virtutum, vel in ima vitiorum? Pro his, & illis publico dandis, sit

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Sapientis verba: *Exemplo didici disciplinam.* Prov. c. 24. v. 32.

DUm huc, atque illuc excurrit Sapiens, fortè per agrum hominis pigri transiit, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleverant urticæ, & operuerant superficiem ejus spinæ.

Quid deinde? quæ mens, quæ cogitatio Sapientis? quæ & consilia? illum audi, pro se loquatur ipse, d catque quidquid didicerit ex agro vineaque pigri illius, & fatui cultoris, seu agri, seu vineæ.

Prov. c. 24. v. 32. *Quod cùm vidissem*, inquit, *posui in corde meo, & exempla didici sapientiam.* Hoc est ut vidi urticas, ut spinas, mala utique germina, & agri, vineæque damna, altè in cor admisi, atque exemplo illius statui sapere, & animum strenuè expurgare, à vitiis (quæ bonæ menti sunt, quod urticæ agro, quod vineis spinæ) & virtutibus apprimè excolere, quod probi cultoris, quod & sapientis est: & hoc illi fuit exemplo didicisse disciplinam, etiam à pigro, etiam à stulto. Ita nimirum rectè Cato:

Stulti multum sapientibus prosunt, quia eorum exempla sapere discunt.

Ut & ipse discas, *Amice Lector*, pauca luci dabo de exemplo, ejusque natura, vi, damnis, aut provetibus.

§. I.

Quid sit exemplum potissimum verò bonum?

Lib. 2. Rhetor. LAtino Oratori, *Exemplum est alicujus facti, vel dicti, cum certi autoris nomine propositio*, quæ ubi admissa fuerit in oculos, vel aures, per eos veluti quosdam internuntios, etiam admittitur in animos, & in iis miros excitat motus, seu in bonum seu in malum, seu in virtutem, seu in vitium; ideoque multum interest, quod & quale sit illud. Cujus probè conscii veteres, Majorum imagines, unà cum titulis suis, in prima ædium parte exponere solebant, eo consilio, ut dum illos posteri oculis sibi objicerent; simul & animis objicerent eorum virtutes, & præclarè gesta, atque ad eorum imitationem inducerentur. Definitio.

Quod illi in ædium suarum fronte: hoc Athenienses in Curia, in qua & prostabant eorum effigies, qui se vel in sagu, vel in toga fortiter gessissent, subjecta hac epigraphe: Valer. Max. l. 5. c. 8.

Si feceritis sicut illi; eritis sicut illi.

Quod hi in Curia foroque; hoc alii etiam in conviviis, merum inter & fercula.

Scripsit Porcius Plato, in originibus, solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus; cujus rationem hanc reddit Cicero in Tusculanis: Lib. 4.

Quorsum, inquit, *hoc, nisi ut audientes eorum exemplis incitarentur ad virtutem:* Unde enim potius?

Philo Iudæus libro, quem inscripsit de Abrahamo, censet viros, qui innoxiè, & rectè vitam exegerunt, *esse generales quasdam atque exemplares benè vivendi leges;* sic enim scribit: Descriptiones.

Generaliores, & quasi exemplares leges; Primùm disquiremus. Hæ sunt, viri, qui rectè ac sine culpa vixerunt, quorum Virtutes publicatæ sunt in sacris litteris; non modo ad ipsorum laudem: sed etiam ad Lectores in æmulationem provocandos. In hos verti potest illud D. Epiphanii. I. Benè vivendi leges.

Per actionem vos ipsos primùm docuistis, ut etiam alios doceretis: obtinetis enim tacentes solis morem, qui etiam silens omnes ubique docet: statim enim ubi exoritur, etiam tacens artes omnes exsuscitat. II. Mundi solem & sidera.

Hactenus Epiphanius, & rectè: siquidem sol oriens, quodammodo tacendo clamat; & vos homines,

mines, exurgite, lucem vobis affero, quâ ad opus utamini operamini dum lucem habetis, & orbis oculum, qui & vos ducat, ac dirigat.

Cum D. Epiphanio conspirat D. Gregorius Pont. Max. cui magnorum virorum exempla sunt velut astra Ecclesiæ cœlo altè infixa: sic enim inquit.

Præfat. in lib. Moral. c. 9. *Divina dispensatio, quot justos exhibuit, quasi tot astra super peccantium tenebras ad Cœlum misit.*

Spectâsti aliquando concubia nocte, nitentia Cœlo sidera; ut lucent, ut ardent illi superioris mundi ocelluli; ut viam monstrant, ut noctem quodammodo fugant, aut si non fugant; at saltem quasi diem faciunt dum lumen viatorum oculis affundunt.

Quod sidera; hoc & exempla. Est quis in nocte peccati, est in voluptatum cœno, est in profundis errorum tenebris: oculos ille erigat, Cœlos aspiciat, & sidera, illis insita contempletur, hoc est virtutum exempla, seu tua, ô castissime *Ioseph*, seu tua avitæ fidei Pater *Abraham*, & ecce mox, & castimoniæ nitor apparebit in oculis, in vultu, & omni corporis compositione, & amœna fidei lux affulgebit animo. Verbo uno omnis illa virtus, quæ fulsit in sole, fulsit in sidere, hoc est in Virtutum exemplis. Erunt hæc non modo nitori & gratiæ; sed & vitæ deinceps ineundæ gubernacula. Sic enim

III. Vitæ gubernacula. ea appellanda censuit Gregorius alter, isque Nyssæ Pontifex.

Quemadmodum, inquit, *qui tempestate, aut vi ventorum, longè à recta sua navigatione via in pelagus*

Lib. de vita Moysis. *exacti sunt: si vel ignem vel cacumen montis prospexerint, facilè se ab errore in tutum reducunt. Sic quicumque hujus vitæ fluctibus oppressi, à Virtute aberrant, exemplo Abrahæ, ac Saræ, quasi quodam gubernaculo ad divinæ voluntatis portum revocantur.*

Duo proponit antiquæ legis sidera, in quæ oculos jaciant, quicumque in hoc vitæ pelago navigant; *Abraha* scilicet & *Sara*, illustriora virtutum exempla, quibus utantur ut gubernaculis. Et verò, tam necessaria sunt illa, quàm hæc. Est navis in oceani medio, jactatur infanis fluctibus, & aquarum montibus, tantùm non tegitur, non obruitur. Qui evadet? Qui tolletur in altum? Qui portum intrabit? Non alio adminiculo quàm gubernaculi. Hoc unô maria iras, æstusque franget, hoc ono domabit, ac vincet etiam indomitos fluctus, & obvios, quosque ventorum turbines & sustinebit, & excutiet.

Quod navi est à gubernaculo, est id vitæ ab exemplis. Illius jactaris æstu, ô! homo, & modò irarum motibus, fluctibusque tolleris in altum, nec teipse sustines; modò pusillanimis, abjectusque mergeris in profundum. qui emerges? Sit tibi pro gubernaculo mansuetissimus mortalium David; sit & exemplar patientiæ *Iobus*, & omnes irarum, vindictæque insolentiores motus, impetusque compofueris, & pusillanimitatis abyssum illicò repleveris, & hujus victor, atque illius, portum intraveris optatæ dudum tranquillitatis.

Et ita Israëlem, duræ cervicis populum, & Cœlo propè indomitum, intrare docuit Isaias qui sic olim ad illos.

Cap 51. v. 2. *Attendite ad Abraham Patrem vestrum, & ad Saram quæ peperit vos.* Attendite, & hoc ad sanctam, ad tranquillam, ad beatam vitam erit satis, quia & hujus, & illius exempla erunt vobis & pro gubernaculo, in eo, quo jactamini vitæ pelago, atque etiam pro scuto, clypeoque in ea mundi militia, cui & nomen dedistis.

IV. Scuta, & clypei. Certè sic appellanda censuit Sapiens, qui militantem Ecclesiam composuit eum turri David, *quæ ædificata est, cum propugnaculis, & è qua pendent clypei mille, & omnis armatura fortium.*

Cant. c. 4. v. 4. At quæ propugnacula? Qui & clypei? Ne multus hic sit interpretum labor, mihi unus erit instar omnium, isque *D. Gregorius*, & nomine, & re etiam ipsa *Magnus*.

Huic propugnacula sunt miracula; clypei verò sanctorum exempla.

At rursum exempla cur clypei? Cur scuta? Inter scuta, & propugnacula, hoc interest, quod propugnacula sua mole stent, nec à nobis versari possint partem in omnem pro libitu: at verò scuta ex arbitrio nostro flectimus, & versamus, huc, atque illuc. Ita miracula, nec in nostra manu sunt, nec à nobis fieri possunt, cùm lubet; at verò Sanctorum exempla, & nobis in oculis sunt, & in manibus; iis, enim utimur cùm volumus, iis hostium nostrorum tela excipimus, retundimus, frangimus. Et hi quidem sunt clypei *D. Gregorio* interprete.

Aliud omninò *D. Ambrosio*, Doctori melleo.

Hic enim pro *mille clypei pendent ex ea*, legendum censet, *mille ostia*. Ita nimirum virorum illustrium exempla *ostia* sunt, quæ subimus ipsi, quæ ingredimur, & per quæ ducimur, primùm ad culmen eximiæ sanctitatis, tum etiam in intima beatitatis adyta. V. Ostia.

Ad hæc portò ostia venit aliquando D. Augustinus; hæsitque dubius, atque anceps, an intraret: hinc enim retinebatur vinculis jam insolitæ consuetudinis inde alliciebatur candidarum mentium, exemplis, ceu potentibus illecebris; illum audiamus, & hærentem, & intrantem per illa exemplorum *ostia*, sic ille aliquando de seipso.

Retinebant me nugæ nugarum, & vanitates vanitatum, antiquæ amicæ meæ, & submurmurabant. Dimittis ne nos, & à momento isto non erimus tecum ultra in æternum? Et à momento isto, non licebit tibi, hoc & illud ultrà in æternum? Putasne sine illo esse poteris?

Ecce ut hæret, & hærere quodammodo cogunt antiquæ illius amicæ. Malum omninò factum: sed optimum illud. *Aperiebatur*, inquit (ecce ostium) *aperiebatur, ab ea parte, quò intenderam faciem, & quò transire trepidabam, casta dignitas, continentiæ serena & hilaris, honestè blandiens, ut venirem, nec dubitarem, & extendens ad me suscipiendum pias manus, plenis gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri & puellæ, ibi juventus multa, & omnis ætas, & graves viduæ, & virgines, & anus, & in omnibus ipsa continentia, nequaquam sterilis; & aiebat tu non poteris, quod isti, & istæ?*

Ecce exempla, ecce & ostia, per quæ intravit Augustinus, & celeri pede conscendit in eum, quem in ipso, & amamus, & miramur sanctitatis gradum.

Iis & ipsi ostiis, ingrediamor, & in via virtutis pergamus alacres, ut *& nos quoque aliquid faciamus animosè, simus inter exempla, quare deficimus? quare desperamus? quidquid fieri potuit, potest, inquiebat Seneca.* Et rectè. Si potuit virguncula annis in tenellis, si anus decrepita, ætatis pondere tantùm non oppressa; quidni & vos adolescentes? quidni & viri? poterimus enimverò, si ii simus quos natura, quos ratio, quos Deus esse voluit; maximè verò tot exemplis provocati. Epist. 86.

Sunt hæc & *specula*, quæ & inspiciamus ipsi, & in quibus nos ipsos inspiciamos oportet. Quod si fecerimus, videbimus illicò, & qui simus, & qui esse debeamus. VI. Specula.

Ita porrò fecit Sueciæ Rex *S. Ericus*, qui Divorum Regum imagines, ante oculos suos veluti speculum ponere solebat, ipse Regum oculis hodie proponendus: fuit enim & patriæ, & pauperum Pater, & castimoniæ clarum exemplar, ut qui libidinis æstus glaciali aqua suffocarit. Et hæ ferè sunt appellationes exempli boni, quibus veluti totidem coloribus illud depinxerunt D. Patres. Fasti Mariani 18. Maii.

§. 2. Quid

§. 2.

Quid sit Exemplum malum?

Descriptiones.

DIvus Augustinus, pro ea, qua est disertæ mentis solertia, mala exempla componit cum *frigoribus nivis*: bona verò cum ignitis *carbonibus*: ut enim nivis frigus calorem expellit, & affuso frigidiore elemento, ignem extinguit; sic & exemplum malum, conceptum ignem divini amoris, facilè præfocat, & calorem omnem, qui à bonis exemplis erat inditus depellit, maximè autem cum dicitur (uti advertit D. Augustinus) *Tu hoc facturus es quod nemo facit? & tu solus eris Christianus? certè non eris, non poteris hoc, & hoc implere; multum est quod aggrederis*, profectò nec implerunt alii, nec verò aggressi sunt.

I. Frigora nivis.

Ecce frigora nivis superinfusa bonæ menti, ecce prava exempla, quæ ut dissipet ille ipse D. Augustinus, expedit sagittas potentis acutas, incendit carbones etiam desolatorios; & quidem in bonum: illum audiamus:

In Psal. 119.

Sagittæ, inquit, *sunt cùm agimus verbis; carbones autem vastatores sunt exempla Sanctorum: utpote incipit tibi Dominus dicere. Tu non potes? ille potuit: nunquid tu delicatior es illo Senatore? fœminæ potuerunt, viri non possunt? Delicati divites potuerunt, pauperes non possunt?*

Cùm ergo fuerint ista numerata, & nominatim dicti fuerint homines, qui potuerunt, illo accepta sagitta in corde, accedentibus etiam carbonibus desolatoriis, desolatur in illo cogitatio terrena, quæ ingerebat frigidum illud *non poteris*.

Et ita desolatam in se sensit aliquando D. Bernardus; ita depulsum, & illud frigus nivis: sic enim ingenuè de seipso.

Frequenter ego ipse (quod non verecundor) maximéque initio conversionis meæ, corde durus, & frigidus, & quærens, quem vellet diligere anima. Cùm ergo eum quærerem in quo recalesceret, nec ulla parte occurreret per quem pruina rigens, quæ sensus striugebat internos dissolveretur, & vernalis illa suavitas ac spiritalis amœnitas, reverteretur; tum magis, ac magis languebat, & tædebat & dormitabat anima mea præ tædio, tristis & pœnè desperans, & mussitans secum illud: *A facie frigoris ejus quis sustinebit?*

Hæc Bernardus de suo illo frigore, tepòre, torpore. At unde ei calor? Unde & fervor, & æstus divini amoris? Eum edicat ipse.

Cum subitò, inquit, *ad affatum vel etiam aspectum cujuspiam spiritualis, perfectíq; viri, interdum & ad solam defuncti, seu absentis memoriam flabant spiritus; & fluebant aquæ, & erant mihi lacrymæ illæ panes die, ac nocte*.

Hæc candidè de seipso Bernardus, cui frigus omne mentis discussum ab exemplis Sanctorum, quibus vel convivere, vel convixisse datum erat. Tantum boni, ab exemplo bono etiam vel unico. Videamus quantum mali ab exemplo malo, etiam vel unius.

II. Turbo spiritus.

De tribu Juda quæ Israëlem malo suo exemplo in ruinam traxit, sic aliquando *Oseas* Dei vice. *Ligavit eum spiritus in alis suis, septuaginta. Turbo spiritus flabit eum in alis suis*, vel ut biblia regia. *Turbo spiritus in eo in alis ejus.*

Vidisti aliquando avem in aëra ferri, aëraque tranare alarum remigio; quòd si fortè dum alas explicat, extenditque ad volatum, repentinus turbo, isque vehementior inter alas sese implicuerit, illicò eam deturbat, agitque præcipitem in terras. Sic & Tribus Juda, Israëliticum populum, aliàs in sublime virtutis evolantem, depravatis suis moribus exemploque pessimo, ad ima detraxit, atque in Idololatriæ barathrum præcipitem adegit. Ecce malum illius turbinis, hoc est exempli mali, de quo ita D. Cyrillus Alexandrinus. *Si hoc lapsus est Israël, tu Juda, fuisti ei velut turbo quidam venti, in alis volucris.*

Epist. 7.

Hujus porrò turbinis & malum, & vim insolentiorem, agnovit ipse, extulitque Seneca, qui sic ad Lucilium. *Unum exemplum, aut luxuriæ, aut avaritiæ multum mali facit. Convictor delicatus paulatim enervat, & emollit, vicinus dives cupiditatem irritat, malignus comes, quamvis candido, & simplici rubiginem suam affricuit. Quid? Tu accidere iis credes? In quos publicè factus est impetus?* Impetum vocat, vitiorum magno comitatu venientium, à quo non abripi, difficillimum & propè adynaton.

III. Laqueus & rete.

Sed transeo ad aliam descriptionem exempli pravi; hoc *Oseæ* vati dicitur, *Laqueus & Rete*, quo capiuntur homines, ut laqueo feræ, & reti volucres. Et ita quondam captus est Israël, cui Regis exemplum, pro laqueo fuit, & sacerdotum vita depravata pro retibus in quos ideo altè declamat Propheta, & sic ad illos:

Cap. 5. v. 1.

Audite hoc sacerdotes & attendite domus Israël, & domus Regis auscultate; quia vobis judicium est. at unde judicium? Unde & damnatio, & horrendum illud væ? Subjicit *Oseas*, *quoniam laqueus facti estis speculationi, & rete expansum super Thabor*, vel ut vertit Arabicus *super Abyssum*. Ita nimirum infelix ille Rex Ieroboami, infelices & sacerdotes, quos Deus, seu in profana, seu in sacra dignitate, velut in specula constituerat, eo sanè consilio, ut depravatos aliorum mores, ac ritus, ex alto despicerent, atque à populo removerent; facti sunt ipsimet & laqueus, & rete *expansum super abyssum mundi hujus*, in quo malis exemplis eorum, capti sunt subditi, ut feræ laqueis, ut retibus pisces. Et quid inde? Utique *Osea* vaticinante, & Deo Vindice. Judicium, atque damnatio.

§. 3.

Quæ, & quanta sit vis boni exempli?

UT eam demonstrem, primò ratione certandum mihi erit, deinde authoritate, denique exemplis. Vis, atque efficacia docentis in tribus peti potest, ac debet. Primùm ab eo, qui docet, quisquis demum ille sit, deinde ab Auditoribus, denique à doctrina.

Qui docet, sit is, qui non tam lingua doceat, quàm vita: hanc nisi exhibueris, nihil effeceris, quia ut scitè D. Diadocus Episcopus.

De perfect. spir. c. 7.

Nihil egenius illa mente, quæ de Deo extra Deum philosophatur. At extra Deum philosophatur, qui extra virtutum praxim; adeòque nihil exhibet, nisi egenum, exile, atque inane.

Epist. 6.

Qui audit, is quoque est, qui exemplis ducitur, non verbis; ut enim disertè Seneca. *Homines amplius oculis, quàm auribus credunt.*

Denique doctrina sit etiam ea, quæ exemplis ostendatur, potius quàm verbis. Quia *doctrina operum umbra.* Ut rectè S. Isidorus. Hanc si tantum dederis, dederis aliquod simulacrum inanetdoctrinæ, aliud nihil: quod si opus addideris, addideris & corpus ipsum, non umbram: hoc est doctrinam, quæ in solido consistit, non in aliquo inani simulacro.

Epist. 6. ad Lucilium.

Ut igitur in docente, in audiente, in doctrina, sua sit vis, atque efficacia, illis omnibus ut accedat exemplum, est necesse: ut enim Seneca. *Longum iter per præcepta, breve & efficax per exempla*, quod ut in aperto ponat, addit: *Zenonem Cleanthes non expressisset, si eum tantummodò audisset.*

Vita ejus interfuit, secreta perspexit, observavit illum, an ex formula sua viveret. Plato, & Aristoteles, & omnis in diversum itura sapientium turba, plus ex moribus,

moribus, quàm ex verbis, Socratis traxit. Metrodorum, & Hermachum, & Polyaenum, magnos viros, non schola Epicuri, sed contubernium fecit. Hactenus Seneca de Philosophis illis, ac Lycæo, à quo transeo ad profanam militiam, ad castra, ad martium pulverem; nam & in hoc sua vis exemplis inest.

Lib. 6. Appello ad *Alexandrum*, & nomine, & rebus gestis omninò *magnum*, de quo ita Curtius: Ventum erat ad iter perpetuis obsitum nivibus, quas frigoris vis gelu astrinxerat, locorumque squallor, & solitudines inviæ, fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos se videre credentem: omnia vasta, atque sine ullo humani cultus vestigio, attoniti intuebantur, & antequam lux quoque, & cœlum ipsis deficerent, reverti volebant. Rex castigare territos supersedit. Cæterum ipse equo desiluit, pedesque per nivem, & concretam glaciem ingredi cœpit. Erubuerunt non sequi, primùm amici, deinde copiarum duces, ad ultimum milites, primusque Rex dolabra glaciem perfringens iter sibi fecit. Exemplum Regis cæteri imitati sunt. Tanti refert exemplo aliis præivisse, uti & præivit *Cato*, de quo ita Seneca.

Insigne militibus suis exemplum fuit Cato, qui tempore belli civilis inter Pompeium, & Cæsarem, per medias Africæ solitudines pedes duxit exercitum, qui in collibus arentibus sine ullis impedimentis, victi exercitus reliquias trahens, inopiam humoris loricatus tulit, & quoties aquæ fuerat occasio, novissimus bibit, ut vel hoc sitim tolerare doceret, aliaque incommoda, quæ ipsa solitudo inferre solet.

Quod si in profana militia valet exemplum: idem & in sacra. Romæ degebat annosus senex in professa societatis domo: fuerat is aliquando probè notus, & familiaris summo Pontifici *Paulo V.* de quo cùm quæsisset, viveretne etiamnum bonus senex? Ubi vivere intellexit, ad se accersitum excepit quàm humanissimè: cumque ex eo quæsisset multa, audisset & multa; hoc ad extremum. Ego, inquiebat, *beatissime Pater, jam annis gravis sum, & mihi & aliis oneri; bene precare, ut citò vivis excedam; Ecquid enim terram occupo?* Cui Pontifex: *Minimè verò, mi Pater, vive, & vale etiam feros in annos, si tibi videris gravis; at non mundo, non religioni, neque huic, neque illi, es oneri, sed præsidio, sed & ornamento*, tum velut è Cathedra, hoc fudit oraculum. *Melior est umbra senis, quàm corpus juvenis.*

Ita enimverò melior est; at unde inquies melior? Certè non aliunde, quàm ab exemplo religiosæ vitæ, patientiæ, demissionis, obedientiæ; & aliarum virtutum, quæ ut Ordini ipsi gloriæ sunt atque decori; sic & junioribus stimulo, atque incitamento: ut & ipsi imitari studeant, ea, quæ in senioribus adverterint.

Est in juvene corpus vividum, ac valens, est vis ardua ad labores, ad sudores, ad hos non est seni sua vis: quid facias? Cedendum est tempori, cedendum ætati: sed non semper, & ubique cedendum: est enim in nonnullis, adhuc cruda Deo, viridisque senectus, qualis fuit *Paulo Concordiensi* Aquileæ monacho, ad quem sic olim D. Hieronymus.

Epist. 8. Ecce jam centenus ætatis tuæ circulus volvitur, & tu semper præcepta Domini custodiens, futuræ beatitudinem vitæ per præterita exempla meditatis.

Oculi puro lumine vigent, pedes imprimunt certa vestigia, auditus penetrabilis, dentes candidi, vox sonora, corpus solidum, & succi plenum, cani cum rubore discrepant, vires cum ætate dissentiunt. Non memoriæ tenacitatem, ut in plerisque cernimus, antiquior senecta dissolvit; non calidi acumen ingenii frigidus sanguis obtundit; non contractam rugis faciem arata frons asperat, non denique tremula manus per curvos ceræ tramites errantem stylum ducit. Futuræ nobis resurrectionis vigorem in te Dominus ostendit, ut peccati sciamus esse, quod cæteri adhuc viventes præmoriuntur in carne: justitiæ, quod tu adolescentiam in aliena ætate mentiris.

Hactenus D. Hieronymus ad bonum senem: sed paucissimis, inquies, ea senectus obvenit, plerisque omnibus contraria, pugnantiaque accidunt omnia: ut enim utar mutuata D. Cypriani eloquentia, totius corporis habitu, senectute confectus homo ad interitum properat, dum oculi caligant, aures graviter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapsi numero minuuntur, cutis arescit, flatus non suaviter olet, pectus suffocatur, tussis cachinnat, genua trepidant, talos & pedes tumor inflat, verbo uno, hæc omnia ruituram jam domum nostri corporis citò prænuntiant. Hæc S. Præsul, cum quo sentio ea plerumque esse in senibus ætate jam lapsæ vitia; verum ut ea sint, audeo nihilominus dicere, indubitatum adhuc esse tanti Pontificis oraculum. *Melior est umbra senis, quàm corpus juvenis*, melior, inquam, si modò junioribus exemplo bono sit, si ea magnarum virtutum documenta ea etiam ipsa præstet, quæ eam ætatem cohonestent: ac ne verbis meis tantummodo sit fides, Senecam audi Christianè, & propè religiosè in simili philosophantem.

Nunquam inutilis est opera civis boni. Auditu enim, visu, vultu, nutu, obstinatione tacita, incessuque ipso prodest. L. de Tranquil. animi, c. 5.

Tum rationem adjicit ex Virtutis natura petitam, quam & à simili illustrat: sic enim ait: *Ut salutaria quædam, citra gustum, tactumque, odore proficiunt: ita virtus utilitatem etiam ex longinquo, & latens fundit, sive spargitur, & utitur suo jure, sive precarios habet excessus, cogiturque vela contrahere, sive otiosa, mutaque est, & anguste circumscripta, sive adaperta, in quocumque habitu prodest. Quid? parum utile putas exemplum benè quiescentis?*

Quiescit senex, non abnuo; nec enim libris incumbit, nec impallescit chartis, nec in Lycæo disputat, nec auditur in pulpitis, nec per pagos, & oppida cursitat, sedulus animarum venator, nec alia obit Ordinis munia: quid facias? Ut non omnis fert omnia tellus: sic nec omnis ætas, corpore infirmior est, & minus valens; sed animo valet; sed exemplis valet, dumque quiescit, agit vel maximè; dumque tacet, loquitur, & vita sanctiore altùm clamat; & sic clamando multum proficit: nequaquam igitur inutile est exemplum, sic benè quiescentis, neque inutilis ejus opera: dum enim sic quiescit; auditu, visu, vultu, nutu, incessuque prodest ipso, & tacita quadam in bonum obstinatione, atque constantia, ipso annorum pondere roborata, atque firmata.

Exemplo erit ex Antiquioribus *Aristides*, qui vel ipso aspectu, aut contactu *Socratis*, miram se utilitatem percepisse solitum profitetur: sic enim ad hunc.

Ego, ô *Socrates* nihil unquam à te didici, ut & ipse nosti.

Proficiebam autem quoties tecum unà eram, etiamsi tantum in una domo essemus, quamquam non in eodem cubiculo. Magis tamen, si quando etiam in eodem cubiculo, & tum quoque magis si te dicentem intuerer, quàm si oculos in aliam ullam partem dirigerem; multò autem maximè, ac plurimùm proficiebam, si quando proximè te sederem, tangeremque & hærerem tibi. Adeo verum est sapientem prodesse, etiam solo visu, tactuve. Nimirum ea est vis exempli boni, tantum præsentis, nec minor etiam præteriti. E Platonis Theag.

Tua appello tempora, tua consilia, tuos & æstus, ô Augustine. Sic enim in meliores auras, sic in cœlum eos aliquando emisisti; dum ita ad Dominum:

Sagittaveras cor nostrum charitate tua, & gestabamus verba tua transfixa visceribus; & exempla servorum

Lib. 9 Confess. c. 2. *verum tuorum; quos de nigris lucidos, & de mortuis vivos feceras, congesta in sinum cogitationis nostræ, urebant, & absumebant gravem torporem, ne in ima vergeremus, & accendebant nos validè.*

Exempla porrò illa potissimum fuêre duo. Unum *Victorini Rhetoris*, cui, ut communi propè omnium magistro, statuam in foro erexerant Romani cives, tanquam de Republica; propter singularem eloquentiam, optimè merito.

Hic (ut ejusdem Augustini verbis utar) multos per annos, & ad decrepitam usque senectam Deos suos, Neptunum, Venerem, Minervam, aliaque id genus monstra, *ore terricrepo defensitaverat.*

Tandem non erubuit esse puer Christi tui, & infans fontis tui, subjecto collo ad humilitatis jugum, & edomita fronte ad Crucis opprobrium

Et hoc primum exemplum; quo vel maximè commotus, ut & ipse manus daret & fidei jugo colla submitteret: & verò dedit; hoc enim excitatus, & quasi alius à seipso, quasi entheus totus, sic ad Deum,

Cap. 4. *Age Domine, & fac, revoca nos, accende, rape, flagra, dulcesce, jam amemus & curramus. Nonne multi ex profundiore tartaro cæcitatis, quàm Victorinus, redeunt ad te & accedunt, & illuminantur, recipientes lumen? Quod si multi, quidni & ego?* Et hæc secum Augustinus, ab illo Victorini Rhetoris exemplo, quod narraverat ei *Simplicianus*. Nec minora ab altero quod fuit *D. Antonii* Abbatis, de quo illi multa *Pontitianus*. Primùm mirari cœpit & obstupescere totus, ad illius vitam, & gesta, atque ad alios

Cap. 6. *monasteriorum greges & mores suaveolentia tua, & ubera deserta eremi, quorum*, inquit, *nos nihil sciebamus.*

Tum etiam rodi intus, & confundi pudore ob vitam prius actam in cœno putidæ voluptatis, deinde post longam & grandem rixam interioria domus suæ, id est animæ, *tam vultu, quàm mente turbatus*, invadere *Alypium*, atque exclamare.

Cap. 8. *Quid patimur? Quid est hoc, quod audisti? Surgunt indocti, & Cælum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris, sine corde, ecce volutamur in carne, & sanguine! An quia præcesserunt, pudet sequi? Et non pudet, nec saltem sequi?* Hæc secum, hæc cum *Alypio* Augustinus, qui denique & exemplis illis cessit, & vocanti Deo, sic enim ad seipsum. *Tu non poteris, quod*

Cap. 9. *isti & istæ? An verò isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo. Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas, & non stas? projice te in eum, noli metuere, non se subtrahet ut cadas. Projice te, securus, excipiet te, & salvabit te.* Projecit enimverò, & salvus factus est, tantum valuere, & *Victorini*, & *Antonii*, & aliorum exempla subjecta fidelibus oculis, & animo.

Et hæc una ratio cur sacræ paginæ, & Sanctorum lapsus, & subsecutam deinde pœnitentiam exponant, ne fortè desperet, qui lapsus est, néve etiam de se plus æquo præsumat, qui necdum cecidit. Et ita tam hoc, quàm illud exposuit in Davide: sed proh dolor! pudorque, inquit Augustinus.

Multi cadere volunt cum Davide, & nolunt surgere cum Davide. Quid inquiris? Non cadendi exemplum propositum est; sed si cecideris, resurgendi. Attende

De modo benè vivendi Serm. 16. *ergò ne cadas, non sit delectatio minorum, lapsus majorum; sed sit casus majorum, tremor minorum.* Ut rectè Augustinus, à quo paululum abeo, ut veniam ad D. Bernardum, qui sorori, cujus in spiritu erat amantior, exempla Sanctorum objicit, ut iis quasi calceamentis induta viam ineat decurratque religiosæ perfectionis; ubi enim injecit illud amantium, illud Canticorum:

Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis. Quærit ecquænam illa calceamenta Ecclesiæ, quæ est filia Principis; & respondet esse *exempla Sanctorum*, quibus in via hujus ævi mortalis induimur, atque munimur.

Et ita se probè indutum, probèque munitum voluit ille monachus, Laïcus licet, qui à vigiliis ad Divi Bernardi Præsulis sui pedes accidens, hæc illi summo animi sensu. *Væ mihi*, inquiebat, *quia monachum in vigiliis unum consideravi, in quo triginta Virtutes numeravi, quarum ne unam in me invenio.* Serm. 1. ad Fratres.

Hæc illi pro abjecta, qua erat, de seipso opinione, cui tamen hæc una animi demissio D. Bernardo judice major fortè fuit, quàm illæ aliæ triginta Virtutes, quas in alio notarat sedulus & pius observator fratrum, & contemptor sui.

Et is sis oportet Amice Lector, audiasque illa D. Bernardi. *Esto magis sollicitus ut scias, quid desit tibi. Et ea magis attende, quæ alius habet, tu non habes, quàm ea quæ tu habes, & alius fortè non habet: Hæc enim stulta est cogitatio, sapiens autem illa:* Ita Bernardus. Ecquid enim ut ejusdem sancti Præsulis verbis utar? *Si forte laborare, aut jejunare plus illo potes; at ille te patientia superat, præcedit humilitate, supereminet charitate.* Et hoc est quod tibi in oculis, in animo esse debet, ut is quoque sis, quod ille, & ille, quod & boni omnes.

Commendatum illud Hircii ad Ciceronem: *An ego cùm omnes caleant, ignavus ero?* Quod & Christianis, & Religiosis commendatum esse debet, quàm maximè. Dicant hi, & illi, sibimetipsis: *An ego cùm omnes caleant, ignavus ero*: cùm humiles, cùm patientes, cùm mites, cùm fervidi sint omnes, ego & elatus, & impatiens, & immitis, & præfrigidus sum? minimè gentium! non erit istud, enimverò non erit. Et certè ne sit, prohibent quæ sub oculis sunt, Sanctorum exempla, quorum vis major est, quàm & documentorum, imò & miraculorum. L. 15. ad Atticum Ep. 1.

De documentis extat illud S. Isidori Pelusiotæ: *Vita sine sermone, magis prodesse nata est, quàm sermo sine vita: nam illa etiam tacens prodest; hic autem clamans turbat.* Cujus rationem subjicit D. Cyprianus: Melissa l. 1. sermone. Sent. 48.

Quia efficacius vita, quàm lingua testimonium est; nimirum habens & opera, suam linguam, habent suam facundiam tacente lingua. Lib. de duplici Martyrio.

Et ita quidem, ut hæc longè minor, sit illa: imò hæc non audiatur sine illa, non moveat sine illa. Nimirum vis tota est in opere, atque exemplo, adeò verum est exempla plus movere quàm documenta; imò & quam miracula.

Elisæo Prophetæ sese stiterat *Naaman* à lepra sanandus, tum etiam pro adepta per miraculum sanitate, pecunias obtulerat, in grati animi symbolum. Sed eas rejecerat Elisæus, ut qui aurum non quæreret, sed Deum, sed proximi bonum.

Duo hic non sine amabili stupore viderat *Naaman*; videlicet hinc miraculum, inde opum despicientiam, atque contemptum, raro utique eò loci, ac temporis exemplo. Quod ex illis eum commovit magis? Excipe vel ipsis Scripturæ oraculis. Ad miraculum intellectum (mentis utique oculum) fidei subjecit: ad exemplum etiam voluntatem Deo subdidit, quod longè majus fuit.

Ad miraculum adjecit illud: *verè scio quod non sit alius Deus in universa terra.* Ecce nobilem fidei actum: sed nihil ultra. 4. Reg. c. 5. v. 15.

Ad exemplum autem addidit & istud. *Non faciet ultra servus tuus holocaustum, aut victimam Diis alienis, nisi Domino.* Ecce fortem, ecce generosum obedientiæ actum, ecce devotam suæ voluntatis cum divinâ consensionem, quam hausit ex illo Elisæi exemplo, quod ingeniosè ut assolet, advertit D. Augustinus.

Mox, inquit, viso exemplo *Naaman divinam sibi disciplinam induit, superstitionem abscidit, continuò se Deum venerari testatur, & detestari idolum profitetur.* Tanta apud eum exempli boni vis fuit; eritque apud omnes in ævum omne. Serm. 107 de Temp.

§. 4. Qua

§. 4.

Quæ, & quanta vis mali exempli?

Vis mali exempli: I. Ab uno.

VIs mali exempli sese exerit atque in alios effundit, modò ab uno, modò à pluribus & turba populi, modò à majoribus, & iis quos quia suspicimus, facilè imitamur.

Epist. 7. ad Lucilium.

Qui ab uno id fiat, docet Seneca, *quia*, inquit, *nemo non aliquod nobis vitium aut commendat, aut imprimit, aut sapientibus allinit*: quod ut ostendat, èlabitur ad unum, alterumque vitium, quod sua luce etiam, ab uno hausta alium inficit, ita (ut suprà dixisse me memini) *unum exemplum, aut luxuria, aut avaritiæ multum mali facit. Convictor delicatus paulatim enervat, atque emollit. Vicinus dives cupiditatem irritat. Malignus comes quamvis candido, & simplici rubiginem suam affricuit*, Cujus ea ratio, quam & alibi effert Seneca; *quia nemo sibi tantum errat, sed alii erroris causa est, & auctor.*

Lib. de beata vita, initio.

II. A pluribus.

Quod si ab uno id mali, longè majus à pluribus à turba, ideoque rectè monet, non plurium exempla sequenda; sed meliorum.

Nulla res, inquit, *nos majoribus malis implicat quàm quod ad rumorem componimur, optima rati ea, quæ magno assensu recepta sunt, quorumq́; exempla multa sunt, nec ad rationem; sed ad similitudinem vivimus. Inde ista tanta coacervatio aliorum, supra alios ruentium. Quod in strage hominum magna evenit, cùm ipse se populus premit, nemo ita cadit ut non alium ad se attrahat. Primi exitio sequentibus sunt: nocet enim applicari antecedentibus, versatq́; nos, & præcipitat, traditur per manus error, alienisq́; perimus exemplis.*

Cujus rationem hanc reddit, quia *pendemus toti ex alienis judiciis, & id optimum nobis videtur, quod petitores, & laudatores multos habet, non id quod laudandum, petendumq́; est. Nec viam bonam, aut malam per se æstimamus, sed turba vestigiorum, in quibus nulla sunt redeuntium.*

Alludit eo loci ad ingeniosam Æsopi fabellam de leone, & vulpe, cùm is vulpem interrogaret cur ad se non veniret, respondit causam esse quòd multa animadverteret euntium ad illum vestigia, sed nulla redeuntium: quod & refert Horatius, dum sic canit:

Quod si me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, sic judiciis fruar iisdem,
Nec sequar, aut fugiam, quæ diligit ipse vel odit.
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit referam: quia me vestigia terrent,
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.

Si quod leoni vulpes; hoc & præeuntibus, exemplo pessimò, responderent qui subsequuntur, non ea foret pereuntium strages; sed proh dolor, pudorque! euntium vestigia spectamus & sequimur, nec attendimus, nulla esse redeuntium, quia pereuntium sunt omnia; pereuntium dico ab exemplo pessimo. Quid enim ab hoc aliud expectes, quàm perire. Certè cùm in te tantus factus sit impetus à plurium malis exemplis, necesse est ut imiteris, adeoque optimè monet Seneca.

Epist. 7. ad Lucilium.

Recede in teipsum, quantum potes; cum his versare qui te meliorem facturi sunt. Illos admitte quos tu potes facere meliores. Mutuo ista fiunt, & homines, dum docent, discunt.

Et hæc pauca de vi, atque periculo, quod homini est à malis plurium exemplis; attendamus quod, & quantum à Majoribus, à Principibus, à Magistratibus, & iis, quorum magna in nos, & apud nos est authoritas.

III. A majoribus.

In his primum occurrit illud quod aliquando, *Theodoricus* Italiæ Rex ad senatum Romanæ Urbis: *Nunquam majori damno periclitantur mores, quàm cùm gravitas Romana culpatur*, id est, quàm cum digna reprehensione admittit, & exemplo nocet, vitiisque authoritatem facit. Et ita fecerunt olim Ethnici, ac Pagani recensitis suorum Deorum flagitiis, de quibus dum sermonem injicit Minutius Felix, ad extremum subjicit:

Cassiodor. l. 1. variar. Ep. 44.

In Octavio.

Quid loquar Martis, & Veneris adulterium deprehensum, & in Ganymedem, Jovis stuprum Cœlo consecratum: quæ omnia in hoc prodita, ut vitiis hominum quædam authoritas pararetur; his enim atque hujusmodi figmentis, & mendaciis dulcioribus corrumpuntur ingenia puerorum, & iisdem fabulis inhærentibus, ad usque summæ ætatis robur adolescunt, & in iisdem opinionibus miseri consenescunt.

Et hoc immane quoddam malum est, quia & immanis ea vis exempli, quæ est etiam à Diis, cui suppar ea est à Regibus, qui Dei vice portant orbem.

1. Reg. c. 31. v. 4.

Infelix *Saul*, acceptæ cladis impatiens, arripuit gladium suum, & irruit super eum, & ferrum toto pectore hausit, unaque cruentam animam effudit, in quo sanè Deo injurius fuit, quia cùm vitæ sit Dominus, illius injussu non licet exire de vita; injurius & sibi, quia vitæ custos esse debuit fidelis, non prodigus; injurius denique & proximo, pessimo sui exemplo.

Ecquid enim inde non mali? Scripturæ oraculum excipe, & mirare vim exempli pessimi.

vers. 5.

Quod cùm vidisset armiger ejus, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit ipse super gladium suum, & mortuus est, cum eo, & ipse Deo, sibique vel maximè injurius.

2. Paralip. c. 12. v. 1.

A Saule pessimus fuit Roboam, *dereliquit enim legem Domini*, tum maximè cùm servare debuisset, ob accepta ingentia Cœlo annuente beneficia; nam & regno robur accesserat, & plusquam regia opulentia, Dei utique gratia, cujus tamen immemor, Dei sui ac Domini legem dereliquit, exemplo sanè pessimo, quod & secutus est *omnis Israel*: ita cum moribus *Principum corrumpitur conversatio subditorum*, ut observat Josephus.

Lib. 8. Antiq. c. 10.

2. Paralip. c. 36. v. 12.

vers. 14.

Quod illi, hoc & *Sedeciæ* Regi: fecit ille *malum in oculis Domini Dei sui.* Quid deinde? Et universi Principes *sacerdotum, & populus prævaricati sunt. Ita ad malitiam Regis sequuta est malitia in omnibus aliis*, ut advertit Lyranus. Nimirum ut scitè D. Bernardus.

Epist. 127.

Principis error multos involvit, & tantis obest, quantis præest. Et tamen, ô malum! ô pudor, *Non præsumus, ut perdamus; sed ut regamus.*

Verum quid facias? Illa est humanæ mentis in malum inclinatio, ut hoc magis imitari velit quàm aliud quodvis; maximè verò cùm à Principibus, ac Regibus emanarit.

Cap. 4. de fabulis antiqu.

Refert Diodorus Siculus Æthiopes olim adeò Regum suorum æmulos fuisse, ut ejus vitia, & adnatos corpori nævos, etiam in seipsos derivare vellent, stultâ sanè, atque malesana æmulatione. Hinc si balbus esset Rex, & ipsi balbutiem affectabant; si claudus, & ipsi claudicare satagebant; si cœcutiret, & ipsi ambiebant cœcutire. Adeo valida vis exempli, ut ipsam quoque naturam impetat, atque evertat.

Nemo enim natura duce, ratione comite est, qui non oderit, qui non fugiat vitia illa corporis; & tamen à Regis exemplo, nec odisse, nec fugere docetur; imò & amare, & quærere propè compellitur.

Ea quippe vis exempli etiam in malum. Quod si ea à Regibus est, qui corporibus dominantur; major à Præsulibus, & Sacerdotibus qui animis præsunt; & in spiritu sunt, quod in corpore est caput. Et inde ut in hoc, si langueat caput, languent & cætera membra: sic in Ecclesia quæ vastum corpus est, si langueant capita, id est Præsules, ac Sacerdotes; & populos qui membra sunt magni corporis, languere necesse est: quod è Petri Cathedra expendens *Innocentius* hujus nominis III. Pont. Max. *Si caput*, inquit, *infirmum, totum corpus languidum erit.*

Serm. 1. in consecrat.

Id est si Præsul si Sacerdos in spiritu languidus, atque infirmus; & populus omnis, qui corpus est, & languidus erit, & infirmus: exemplo quippè suo pessimo, hunc ille in languorem in infirmitatem etiam vel invitum, ac propè reluctantem rapiet, imò & in ruinam, atque interitum.

Adeo verum illud D. Gregorii Pont. Max. *Cùm pastor per abrupta graditur, consequens est, ut ad præcipitium grex feratur.*

§. 5.

Quibus potissimum incumbat exemplo bono alios præire?

GEneratim id statutum esse velim iis omnibus incumbere, quos vel natura, vel dignitas (profana sit an sacra, nihil interest) vel denique ipsa officii impositi ratio aliis præposuerit: & quidem ut à profanis initium ducamus, Regum ac Principum est, suis præesse, non tam sceptro & purpura; quàm exemplo: & hoc vel à natura, vel ratione magistra, didicere etiam profani, etiam Ethnici.

I. A Superioribus.

Suet. in Nerone c. 19. *Nero* Imperator, aggressus in Achaia Isthmum perfodere, primò prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est: & quia exempla potiora verbis, tubâ dato signo, primus omnium rastello, humum effodere, & corbulæ congestam, humeris efferre cœpit.

In Vespasiano c. 8. *Vespasianus*, *& ipse Imperator, cùm inopinato incendio conflagrasset Capitolium, atque in cineres redactum esset, exemplo suo alios ad ejus instaurationem incitandos esse duxit. De eo ita Suetonius.

Ipse restitutionem Capitolii aggressus, ruderibus purgandis manum primus admovit, ac suo collo quædam extulit.

Et hæc in Romana purpura Augusti, à quibus transeo ad *Agesilaum* Regem, de quo ita Xenophon.

Orat. de Agesilao. Quod si, inquit, egregium inventum est amussis, & regula, ad efficienda præclara opera; etiam mihi egregium exemplum *Agesilai* virtus esse videtur iis, qui fortitudinem exercere volunt. Nam quis impius fiat, si hominem erga Deum religiosè pium imitetur? Quis injustus, si justum? Quis petulans, si modestum? Quis intemperans, si imitetur temperantem? Hæc ubi dixit, tum ad *Agesilaum* relabitur, & sic de illo. *Agesilaus* non tam eo quòd aliorum Rex esset, quàm quod imperare sibi posset, gloriabatur, neque tam quod adversus hostes, quàm quod ad omnem virtutem civibus suis dux esset.

Et certè quidni dux esset, vel hoc ipso, quòd sit Rex, & Princeps.

In Panegyr. Plinio, *Rex & Princeps, est veluti anima Reipublicæ, cui proinde dat formam & vitam.*

Est quasi vasti corporis caput, unde totius corporis motus, sensusque pendet: hinc ut in corporibus, sic in imperio gravissimus est morbus, qui à capite diffunditur in cætera membra.

Est *populi Regula*; hæc si recta fuerit, ea quibus admovebitur, recta faciet; sin autem incurva, etiam ea, quibus applicabitur incurva reddet; sic & populus, cui Rex est pro Regula, à virtute illius, exemploque bono rectus erit, si modo rectus, & ille; sin autem ad vitia incurvus, ad eadem incurvus erit & populus.

Igitur, ut quæstioni initio propositæ, fiat satis, exemplo aliis prælucere, primùm incumbit Regibus, Principibus, Magistratibus, aliisque, quos vel natura, vel fortuna, vel populi suffragia, aliis præfecerint.

Deinde & Præsulibus, ac Sacerdotibus qui divina sorte, nutuque aliis præpositi. Audi quid de illis Salvianus.

Lib. 2. ad Ecclesiam. *Sacerdotes tantò antistare cæteris oportet devotione, quantò antistant omnibus dignitate. Nihil enim est turpius quàm excellentem esse quemlibet culmine, & despicabilem utilitate; Quid enim aliud principatus sine meritorum sublimitate, nisi honorum, titulus sine honore? aut quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto?*

II. Præsulibus ac Sacerdotibus.

Hæc ubi protulit, tunc conficit illud. *Et ideò cunctos, qui sancti altaris suggestu eminent, tantùm excellere oportet merito, quantum gradu.*

Quantòm autem excellant gradu, inde liquet; quod ad Deum proximè accedant, divini sint, imò quodammodo Dii.

Certè Deos appellandos esse censuit Regius Vates; dum ita cecinit Entheo afflatus spiritu: *Deus stetit in Synagoga Deorum*, in Synagoga id est in Ecclesia, ut explicat Tertullianus, *Congregatione*, ut vertit D. Hilarius; stetit inquam, quasi medius in Congregatione *Deorum*, hoc est Sacerdotum. Quid augustius? *Ps. 81. v. 1.*

Davidi concinit *Clemens Romanus*, qui eam quam hauserat ab Apostolis Sacerdotum notionem eodem modo expressit, dum appellavit *Terrestres Deos*. Quæ nuncupatio plena dignitatis, ac majestatis manavit etiam ad profanos. *Const. Apostol. l. 2. c. 26.*

Hunni enim *Theotimum* Scythiæ Episcopum miraculis, & sanctitate vitæ nobilem, & muneris amplitudine spectabilem, vocare soliti, *Deum Romanorum*. *Niceph. l. 12. c. 45.*

Spectasti, *Benevole Lector*, Ecclesiastici gradus sublimitatem: specta & exemplum, quo aliis omnibus prælucere debeant.

Ab hoc, vel ipso primæ Veritatis oraculo dicuntur *Lux mundi*. Est ea in hoc Cœlo aspectabili triplex, videlicet *Solis, Lunæ, ac Stellarum*. Et cum his tribus componi potest Pontifex & sacerdos, quisquis is erit, si modo is sit qui Dei munere, qui vocatione esse debet:

Erit ille clarior sole, quia sic virtutum radiis toto Orbe splendebit, ut fuscari se nulla vitiorum nocte patiatur. *Chrysolog. Serm. 120.*

Erit & lucidior Lunâ, quia tenebras has non tenuato lumine temperabit; sed totam sæculi noctem pleno meritorum fulgore depellet, nec sicut luna, quotidiana lucis detrimenta persentiet; sed jugi factorum lampade in superni luminis claritate persistet, nec menstruo interpolabitur obscuro: sed in claritate Dei continua permanebit.

Erit & stellis æmulus; quia quot cœlum stellis, tot ipse virtutibus elucescet, & in obscura hujus sæculi nocte, viam aliis ostendet, qua ad Deum, Solis, Lunæ, ac stellarum conditorem, itur; viam scilicet virtutum, quam & verbo docebat, & exemplo.

Et ita docuit *S. Athanasius*, qui ea, quæ docebat verbo reddebat exemplo: *Sigillo vitæ utens, atque obsignans*, inquit D. Gregorius Nazianzenus: ita nimirum doctrina qua pollebat erat illi pro patentibus litteris: vita autem pro sigillo, quod fidem faceret, quod authoritatem conciliaret. *Orat. 1.*

Ita & docuit *D. Basilius*, qui dum audiretur, dum tonaret è pulpito, miros faciebat animorum motus, non tàm verbo, quàm exemplo, ut proinde de illo magnificè dixerit illud Nazianzenus Præsul: *Tonitruum erat oratio, quia vita fulgur*; prius enim lucebat à vita, & spectantium oculos percellebat, quàm tonaret à lingua, auresque multitudinis feriret. *Ibidem.*

Ita denique (ne omnes consecter) docuit *S. Lucianus* Episcopus, & Martyr invictus. Hic apud omnes ea fuit Virtutis laude; eâ modestia, & externi hominis compositione, quæ omnes raperet in sui amorem, atque imitationem.

Inde factum, ut si fors prodiret in publicum, pars populi ad januas stare, pars è fenestris prospicere, pars in plateas exilire, ut de vicino spectare posset, & oculos pascere, tam raro christianæ modestiæ spectaculo, atque exemplo, de quo fortè monitus *Maximianus* Imperator, & ipse spectator esse voluit, oculisque usurpare, quod auribus acceperat.

Et verò

Et verò usurpasset ipse, nisi aulicus unus aliquis, & ia quidem idolorum cultor, omninò dissuasisset, adjiciens & illud dignum melioribus ceris, eam esse *Luciani* Præsulis modestiam, quæ vel oculis tantùm hausta suaderet illicò fieri Christianum, ideóque eam si videre esset animus, inter se & illum velum obtenderet, ne scilicet nuda quasi atque aperta virtus, atque modestia, veniret in oculos, & inde in animum, cogeretque quodammodo, ad sui etiam in Æthnico, imitationem; adeo potentes in virtutis exemplo sunt illecebræ.

III. Doctoribus & Concionatoribus.

Quod si ea in Præsulibus, ac Sacerdotibus esse debent, certè illis suppares in Doctoribus, & divini verbi præconibus, quos subjectæ concioni in exemplum proponi, necessum est, ut ad illorum instar se formet, & dicta, factáque sua componat.

Fuit illud prudens Epicteti consilium. Cùm aliquis tibi conveniendus est, præsertim si sit ille è Proceribus, propone tibi ipsi quid faceret, quídve diceret eò loci, ac temporis *Socrates* aut *Zeno?* Et non dubitabis, quid tibi facto, dictóve, sit opus, ut convenienter, id, quod inciderit, & agas, & loquaris.

Socratem & *Zenonem*, Antiquioris Lycæi prima lumina, proponis in exemplum. Ego ævi nostri Doctores, & Concionatores, ad id exhiberi velim, ut ii non tam verbo doceant, quàm loquantur exemplo. Exempla enim videntur, documenta audiuntur, segnius autem animos irritant, quæ demittuntur per aures, quàm quæ oculis subjiciuntur. Hinc illud D. Gregorii Nazianzeni.

Orat. in plagam grandinis.

Præstantior existimanda est pulchritudo illa, quæ oculis cernitur, quàm quæ sermonis penicillo depingitur, & sapientia quæ operibus indicatur, quàm quæ verbis splendescit.

Psal. 110. v. 10.

Intellectus enim, inquit, *ille bonus, omnibus facientibus eum, non item prædicantibus.*

Componit S. Præsul pulchritudinem corporis, cum sapientia, quæ est veluti species quædam, & pulchritudo animi; & sicut illa melius exhibetur oculis, quàm auribus; sic & sapientia, quam in Auditorum animos immittit sacer Ecclesiastes magis nitet, si per exempla supponatur oculis, quàm si per verba fundatur in aures.

Apoc. c. 19. v. 17.

D. Joannes in excessu mentis, *Vidi*, inquit, *unum Angelum stantem in Sole, & clamavit voce magna.* Quis ille Angelus? & cur è sole, velut è pulpito clamat?

Mendoza in lib. Regum.

Angelus ille concionator est; at cur è sole dicit? an quia sol perpetuo est in motu nec quiescit unquam. Sic & ille: an quis ut sol omnibus beneficus: sic & etiam ille; nec hoc, & illud improbo, imò & hoc, & illud amo.

Sed postremum istud magis, quia ut sol omnibus lucet, ardet omnibus; sic & Prædicator ac Doctor omnibus lucet exemplo, & vitæ altioris luce: ardet omnibus charitate, atque animatum Zelo: lucet omnibus, quia omnium intellectus doctrinâ suâ illuminat: ardet omnibus, quia omnium voluntates sua charitate accendit; & hoc, quia & sibi primùm ardet, dein aliis lucet, exemplo vitæ sanctioris: utque sic luceat necessum est. Ut enim scitè Ferrandius Diaconus,

In Paræn.

Virtus prima est benè vivere, secunda rectè docere.

Prima, inquam, ex doctrina, quæ proponitur, quia ut disertè D. Chrysologus:

Serm. 167.

Doctrina in dictis scientia est, in factis Virtus.

Prima deinde ea eo qui docet; prima denique ex eo qui audit: si enim in illo vita cum voce non consonet, nunquàm persuadebit; quis ut D. Hieronymus:

Epist. 2. ad Nepoti.

Perdit authoritatem docendi, cujus sermo opere destruitur, & cujus vita non consentit cum lingua; ne ille in vanum clamitat, ac docet, nec est quod præmium expectet, sed vituperium.

Probanda est, ac mitè laudanda, ea Græcorum consuetudo in ludis Olympicis, in quibus victores ita publicis insigniebantur honoribus, ut dextram prius, quàm caput coronarent.

Rebantur nimirum viri sapientissimi præcipuam hominis laudem in actione consistere, eique imprimis coronam deberi. Quod si verum in ludis illis, ut ita dicam theatralibus, qui hominum tantum serviebant oculis, longè verissimum in Pulpito, in Lycæo, in quo Sacer Ecclesiastes, ac doctor sub Dei Omnipotentis oculo, & loquitur, & docet. In eo certè non coronabitur caput, etsi sedes sit & officina magnarum cogitationum; sed dextera, quia bonorum operum effectrix sedula illa illa, in Cœlo coronabitur; cujus probè conscii divini verbi Præcones, in unum illud incubuerunt toti, ut non tam lingua docerent, quàm vita, nec se quærerent, aut aliquam sui existimationem, sed animarum lucra.

Histor. Soc. l. 6. n. 216.

Joannes Ramirius è Societate nostra, vir notæ probitatis, ac sanctitatis, utpotè cui ante pictam Virginis imaginem oranti, eadem Virgo Dei Mater capite modicè inflexo, bis annuisse visa; adeò illi *Ramirius*, ceu cliens optimus, erat in amoribus. Et tamen ut is esset, supremis in morte verbis, veniam à Deo supplex petiit, quod quædam in sacri Præconis officio curiosiùs sibi dixisse videretur, ob quæ mirantibus fortè in tanto viro circumstantibus, adjecit, id se dixisse, quod persuasum haberet multos damnatum iri Concionatorum, quod cùm Deus ab iis pendere voluerit salutem animarum, hujus tantæ rei, magis ad commoda sua, suíque nominis existimationem, quàm ad fructum, salutemque animarum conciones accommodarent. Viderint illi, aliique qui toti sunt in colligendis, spargendisque verborum flosculis, vel in doctrina reconditiore, ac remotiore à vulgo, vel in captanda aura populari, vanoque applausu: viderint inquam, quid sit futurum in decretorio illo judicii die, coram eo judice, qui cùm Deus esset & homo: *Cœpit tamen facere, & docere.* Primum *facere*, deinde *docere.* Illud certè debet esse primum, hoc postremum. Quid enim (inquit Augustinus)

In Ps. 146.

quid prodest, quia hymnum cantat lingua tua, si sacrilegium exhalat vita tua? Quid prodest si Scripturæ oracula fundat lingua tua, si scelera interim effundat vita tua?

D. Epiphan. l. 2. contra hæreses hæresi 64.

Origenes, cùm fortè è pulpito explicaret versiculum illum Regii vatis. *Peccatori autem dixit Deus.*

In Psal. 49. v. 16.

Quare tu enarras justitias meas, & assumis, testamentum meum per os tuum? Derepentè primò subsistere cœpit, tum solvi in gemitus, & uberes lacrymas, tum etiam effundi in lamenta, & propè ejulatus, nec ultra quicquam eloqui posse, non sine astantium stupore, & lacrymis ad illum sacri Oratoris vel stuporem, vel dolorem.

At unde is stupor? Unde & dolor? Ex hoc certè, quòd eo loci, ac temporis in memoriam recurrisset se Alexandriæ paulò ante, non tam spontè sua, quàm tyrannorum minis, atque vi, paucula thura grans, vanis Deorum Simulacris, incendisse. Et hinc illi etiamtum objicere Deus, & quasi in cordis aurem obtrudere Davidis illud. *Quare tu enarras justitias meas*, qui injustitias tuas non ignoras? *Quare tu assumis testamentum meum*, legem utique meam *per os tuum*, qui manus tuæ scelera, & cultus impios apprimè calles? Nimirum iniquè patitur Deus, divinioira illa verba, & Scripturæ oracula effundi per os illius, cujus manus idololatriæ macula infectæ essent, atque contaminatæ.

Lib. 3. Epist. epist. 292.

Apud Lacedæmonios (qui sermones actionum umbras esse non immeritò definiverunt) ei, qui turpiter vixisset, ne probam quidem sententiam pronuntiare licebat, ut scitè notavit Isidorus Pelusiota. Existimabant nimirum viri sapientissimi, indecorum esse, ut qui vitam duxisset, improbam, proba loqueretur, aliudque verbis, aliud doceret exemplis. Quod si illis ea mens, ea quoque decreta: & eadem cœlo Deuque

ſint oportet: ſed ne longius. Venio ad parentes, qui prolibus ſuis, totique familiæ prælucere exemplo debent vitæ ſanctioris.

IV. Parentibus

D. Baſilius tenellos liberorum animos componit cum molli cera, quæ impreſſas imagines facilè recipit, & facilius retinet.

In regulis interrog. 15.

Teneri, inquit, *puerorum animi ſunt inſtar ceræ, in qua faciliùs imagines imprimuntur*, benè habet, ſi ex virtutis fuerint; peſſimè, ſi vitii alicujus. Hoc autem, & illud pendet à domeſticis exemplis, quæ ut oculis hauriunt pueri; ſic admittunt animis, & tenaciùs retinent, etiam ſeros in annos; ideoque opportunè Lætam monebat D. Hieronymus, ut nihil admitteret, quo poſſet in malum trahi tenellus filiolæ animus: ſic enim ad illam. *Nihil in te, & in patre ſuo videat, quod ſi fecerit, peccet.*

Epiſt. 7. ad Lætam.

Ratio eſt in promptu, quia ut ille ipſe S. Doctor *proclivis eſt malorum æmulatio: & quorum virtutes aſſequi nequeas, imitaris vitia.* Ne porrò hæc imitentur filii, aut filiæ, prima parentibus ſit cura, primuſque labor, anteire magnarum virtutum exemplis.

Ita præivit *Eleazarus*, & in ferrum, mortemque fortis ivit, ejuſque exemplo ivere deinde ſeptem filii, quos D. Gregorius Nazianzenus oratione vigeſima ſecunda de Machabæis, ſic cum Anthioco Rege loquentes inducit.

Pater, prior decertavit, decertabunt poſtea & filii: præceſſit ſacerdos, ſequuntur & victimæ. Nobiles victimæ, illuſtres victimæ pro patriis legibus, pro religione, proque Deo cadere doctæ, & hoc exemplo *Eleazari*: de quo ille ipſe S. Præſul, *Occurrit Eleazarus, fauſtum, ac lætum certaminis præludium, loquens pariter, ac tacens cohortatio, ſeptemq; inſuper filios offerens inſtitutionis ſuæ fructum.*

Hîc pauca notari velim. Primò quod Eleazarus fuerit veluti *fauſtum, ac lætum præludium* illius *certaminis*, quod deinde ſpectante, plaudenteque cœlo, obtulerunt Machabæi, digni tanto parente filii.

Deinde, quod Eleazari mors pro patriis legibus obita fuerit, filiis *loquens pariter, ac tacens cohortatio* ad Martyrium. Exemplum enim eſt muta quædam adhortatio.

Fullonius in 2. Mach.

Denique, quod illi ipſi ſeptem filii fuerint veluti *fructus ſuaviſſimus inſtitutionis paternæ*, ſive *Eleazarus* natura fuerit pater; ut videtur opinari *Nazianzenus*, ſive tantum educatione, ut malunt alii: hoc enim excutere non eſt mei inſtituti; ſive enim pater fuerit natura, ſive educatione, parum intereſt, cùm ex hoc & illo conficiatur iſtud, quod hîc probare contendimus majorum exempla pluſimùm conferre ad filiorum ac poſterorum mores ritè formandos, ut & ipſi audeant, & faciant, quod parentes ſuos, & auſos eſſe, & feciſſe viderint, & hoc natura quaſi duce: ut enim ſcitè canit Poëta.

Juvenalis Satyr. 14.

Sic natura jubet, velocius, & citius nos,
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis,
Cùm ſubeunt auctoribus.

Qui porrò ſunt illi auctores, ne quære: ſunt parentes, ſunt domeſtici; quibus ideo ea Dei Lege, ex rationis præſcripto, ea ipſius etiam naturæ dictamine, incumbat filiis, ac domeſticis exemplis virtutum anteire.

Ita anteivit *Anna*, magni Samuelis Mater, de qua illud illud ſacræ paginæ. *Et tunicam parvam faciebat ei mater ſua*; Ecce bonæ matris amabilem providentiam. *Et afferebat ſtatutis diebus, aſcendens cum viro ſuo, ut immolaret hoſtiam ſolemnem.* Ecce ſingularem in Deum pietatem, qua filiolo præivit exemplo, ut & ipſe in Deum ac Superos pius eſſet.

Ita præivit & Mater *D. Cytherii*, Præſulis Sanctiſſimi; quem D. Paulinus componit cum Samuele, & parentes ejus, cum *Anna* & *Elcana*; ſic enim de illo oratione ſuis numeris illigata:

Samuel & iſte crevit in templo Dei.
Nunc Agnus & Paſtor: dehinc
Contexit illi, ſedula matris manus
Ephod ſtatura congruum.

Nimirum pia mater, *Cytherium* filiolum ſuum à teneris annis, templo addixit, Deo conſecravit, quod fuit pietatis, tum etiam tunicam, ſuis ipſa manibus contexuit, quod fuit providentiæ ſingularis. Ecce magnarum virtutum exempla, quibus tenellum filioli animum imbuit, inſtruxitque ad eam, qua erat in ſuperos, pietatem.

Et ita quoque imbuit inſtruxitque mater *S. Edmundi*, Archiepiſcopi Cantuarienſis. Hæc filiolo, dum eſſet in Academia Pariſienſi, cùm laneam, & & lineam ſuppellectilem immitteret, immittebat & rude cilicium, quo teneros artus, & corpuſculum tegeret, affligeret, edomaretque. Et verò ita texit, afflixit, edomuitque, ut illibatum Virginitatis florem, quem à cunis hauſerat, retinuerit ad uſque ſepulchri noctem. Tantum apud illum valuit vel ipſa piæ parentis ſollicitudo, curaque, vel ardua virtus, & pietas, qua Deo uni, & ſe, & ſuos conſecrabat.

Sur. Tom. 6. 16. Nov.

Vidimus quod, & quantum momenti habeat ad virtutem exemplum bonum, quod filiorum oculis opportunè pii parentes objiciunt: attendamus, quod & quantum ponderis ad vitium à malo exemplo, quod eiſdem obtruditur.

Cham à Noëmo, parente optimo, malus filius, ut patrem ebrium, ac nudatum vidit, petulanter irriſit, & ex tunc vocatus *Pater Chanaan.* Quæ cauſa? necdum enim illi natus erat filius, necdum erat *Chanaan*, malus deinde filius, & mali corvi malum ovum. Reſpondent Interpretes, ut ex patris improbitate jam nota, & probata petulanti joco, prædiceretur improbitas futura filii, nec enim ferè alius eſſe poterat ab exemplo Parentis peſſimo. Ita nimirum parentis improbitas, traducetur in filios, & omnem deinde generationem.

Gen. c. 9. v. 22.

Et hoc ipſum eſt, quod etiam de *Chamo*, & Chanaan pronuntiavit D. Ambroſius: *Non poterat*, inquit, *fieri, ut bonum generaret filium, qui & natura, & conditione degener extitiſſet.* Proclive enim eſt ut nati parentum vitia induant, & ii ſint qui & iſti. Et ita Chami improbitatem, ac petulantiam induit Chanaan, atque ex hoc etiam Chananæi, & quod illis, hoc & aliis.

Lib. de Noë & arca c. 30.

Excipe, quæ Juvenalis Poëta Satyricus:

Si damnoſa ſenem juvat alea, ludit & heres
Bullatus, parvoq; eadem movet arma fritillo.

Ubi hæc cecinit, tum opportunè indicat, & monet, ut filios etiam ſuos, timeant ac revereantur parentes optimi, nec quicquam in eorum oculis ſceleris admittant, ne & inde ipſi quoque diſcant eſſe ſcelerati.

Maxima debetur pueris reverentia, ſi quid
Turpe paras, ne tu pueri contempſeris annos.
Sed peccaturo obſiſtat tibi filius infans.

Neque mihi objicias jejunum illud, ac frivolum, pueros eſſe, mente vacuos, expertesque rationis.

Et pueri naſum Rhinocerotis habent.

Habent & oculos, quibus objecta ſibi uſurpent, & tranſmittant in animos, habent & patulas aures, quibus excipiant maledica verba, obſcænas cantiunculas, ſuſurros mendaces, quos deinde memori mente recondant, exprimantque etiam ſeros in annos: ideoque cavendum vel maximè, ne ejuſmodi in eorum oculos, aures, aut ſenſus alios ingerantur. Etſi enim fortè, tum innoxiè ea videant, audiántve; at nec vident, nec audiunt innoxiè ſequentes in annos, in quibus ea memori recurrunt animo, eumque afficiunt quàm peſſimè.

TRACTA-

TRACTATUS DE CONSCIENTIA.

CUM ad internam animæ pacem plurimùm interfit, quî fe habeat conſcientia, de illa paucis tractandum eſſe duxi.

QUÆSTIO PRIMA MORALIS.

Ad illa verba: *Statera doloſa, & pondus æquum.* Prov. c. 11. v. 1.

§. 1.

Quæ ſit illa ſtatera, & quod pondus?

SI litteram ſpectemus, res in aperto eſt, & clara luce, jubet enim eò loci Dominus, ut in emendo, vendendoque ſuum cuique cedat, ſine fraude, doloque: ſic ut juſts ſu in rebus omnibus menſura, cui nec emptor addat, nec venditor demat. Et hoc, & illud exigit juſtitia æqualitatis amans.

At ſi ſpectetur hic ſenſus myſticus, is eſt in occulto, ideoque alius, atque alius, apud Interpretes, & DD. Patres.

Lib. 2. Prov. Venerabili Bedæ, ea ſtatera, eſt Iuſtitiæ ſymbolum, eſt index æquitatis, quæ in judiciaria diſcretione poſita: hæc in una ſtateræ lance pœnam portat, in altera miſericordiam, & ſic tam hanc, quàm illam, ita temperat, ut per æquitatem corrigat, & per miſerationem etiam indulgeat. Hæc non aliter cauſam pauperis, aliter potentis, aliter ſodalis, aliter auditi ignoti: & ſicut non aliter audit, nec aliter excuſat, aut damnat. Quod Præfectum Urbis probè doctum voluit *Trajanus* Imperator: cùm enim ei diſtrictum enſem porrigeret, addidit & illud Cæſare dignum. *Niceph. lib. 3. hiſtor. c. 23.*

Cape ferrum hoc, & ſi quidem rectè Imperium geſſero pro me; ſin aliter, contra me hoc utere.

D. Baſilio ea ſtatera eſt ipſe hominis animus, in quo, bilances ſunt ratio, & ſenſus, quibus uſuvenit, quod in ſtateris, in hac ſi unam lancem depreſſeris, aliam ut eleves eſt neceſſe. Ita ſi ſenſui plus æquo indulſeris, illum elevas, & rationem deprimis; uti è contrario, ſi rationem extuleris, ſenſum depreſſiſti. Et qui hoc facit, æqua utitur ſtatera, qui autem illud iniqua. Clarius eloquor, qui rationem, ſupremam utique hominis partem, audit & ſequitur, profectò æquus ille eſt: & qui ſenſum, infimam utique illius portionem, iniquus.

Hugoni ſtatera eſt judicium rationis, quod ſubinde rectum eſſe contingit, ſubinde etiam obliquum.

Rectum eſt, cùm eo judice vera falſis, honeſta turpibus, ſancta profanis præponderant; obliquum autem ac diſtortum, cùm pluris æſtimat profana quàm ſancta, turpia quàm honeſta, falſa quàm vera.

Eidem Hugoni ſtatera illa eſt Amor, in quo ſi recta ſic, & ſincera bilanx, Amor Dei præponderat amori mundi; ſin autem contorta & prava, amor mundi ſuperat amorem Dei.

L. 2. contra Donatum. D. Auguſtino ſtatera illa eſt Scriptura Sacra, & fuſa per illam à Deo oracula. Hæc ſi audias, ſi intelligas ex Eccleſiæ, & SS. Patrum ſenſu, recta ſunt, & fidem generant, ceu nobilem, altioris intelligentiæ fœtum; ſin autem ex ſtoani tuo cerebello interpretari velis, ad hæreticorum & philoſophorum errores malè detorquebis, itaque ſtatera, quæ veritatis primæ oracula appendere debuit, ut potè recta atque ſincera, figmenta dabit, & ludibria falſitatis.

S. Iſidoro ſtatera eſt conſcientia, quæ recta erit, & vera, ſi Dei legibus, & rationibus æternis ſeſe inclinet; doloſa verò, & mendax, ſi fucata, & falſa putidæ carnis dictamina admittat, iiſque animum ſubmittat. Et huic D. Iſidori ſententiæ in præſens inhærebo, alteramque exinde movebo quæſtionem. *In cap. 12. Deuteron.*

§. 2.

Quid ſit Conſcientia?

CONſcientia apud Papiam, *eſt ſuipſius cordis cognitio:* eam græci συνείδησιν nominant σὺν & εἰδέναι quod idem eſt ac *ſimul ſcire*. Hebræi autem appellant *Leb*, id eſt *Cor*, & *odeth baleb*, hoc eſt, *rationes* cordis. *Definitio Conſcientiæ.*

Eſt in homine cor membrum princeps, ſedes, atque officina nobiliſſimarum operationum, in qua, ut aliæ atque aliæ cuduntur affectiones; ſic & concurrunt rationes, diſceptationes, ac veluti quædam teſtimonia, quæ unumquemque vel nocentem accuſant, vel innocentem excuſant. Et hinc fit, ut cordis ſibi conſcii teſtimonium, vel pro ſeipſo, vel contra ſeipſum prolatum cōſcientia, dicatur, & ſit. *Iuſto Lipſio Conſcientia eſt reliqua in homine rectæ rationis ſcintilla, bonorum, malorumve facinorum, index & judex. Origenes,* eſt ſpiritus, ſive mens hominis, & potior illius pars, quæ in rebus benè geſtis, gaudet, atque exultat; in malis autem dolet, arguit, ac reprehendit. Et hæc pro illa conſcientiæ definitione: deſcendo ad alias, atque alias illius deſcriptiones, ex quibus ejus natura, vis, atque effectus ponetur in aperto. *Deſcriptiones Conſcientiæ.*

D. Dorothæo, Conſcientia eſt *Lex naturalis* nobis inſita, ioſcriptaque ab authore naturæ Deo, itaque eam non formavimus ipſi, ſed hauſimus unà cum ſpiritu, quo vivimus, & ſpiramus, unà cum natura, quàm induimus. *Lex*, inquam eſt, vel quia nos ligat, vel quia in ea muto charactere impreſſa legimus, quæ aliàs in animo occulta, & quia *naturalis* eſt, eſt & neceſſaria, & tam neceſſaria homini, quàm ipſa illius natura. *I. Lex naturalis. Lib. de Conſcientia.*

Eidem D. Dorothæo, *Conſcientia eſt Ratiocinatio illuminans mentem, & diſcernens bonum à malo, indita animæ à Deo, cùm hominem creavit.* *II. Ratiocinatio illuminans.*

Ratiocinatio, inquam, cui nemo diſſentiat, cui omnes conſentiant oportet: evicit enim, & convincit etiam nolentem, & hoc quia, ut ait, eſt, illuminans: aperit enim atque in clara luce, ponit quod occultum, quod obſcurum erat, inſtar *ſcintillæ*, ut ait ille ipſe S. Pater; *ſcintilla* dico, quæ menti illapſa, etiam magnum ſubinde cauſat incendium.

S. Diadocho, conſcientia eſt *ſedes Dei*; in illa enim reſidet Numen, atque ex eo oracula fundit, in ea habitat ut in domo quam ſibi adlegit in terris, in ea delectatur, ut in terreſtri quodam Cœlo, in ea conquieſcit, ut in ſede, locoque amœnæ quietis, & ſibi longè gratiſſimæ. Huic cùm invidet malus dæmon in eam jactare nititur, atque effundere, quidquid uſquam eſt ſordium, non alio conſilio, quàm ut Deum, qui peccatorum ſordes horret inde ejiciat, atque exturbet, ideoque benè monebat ex antiquis Patribus unus aliquis, ejiciendum eſſe foras, quidquid in eam deforis injecerit malus genius, & ita ſedulò purgandam eſſe conſcientiam, ut quæ Dei *III. Sedes Dei. Libello de perfectione c. 10. In Vitis PP. l. 5. libell. 11. n. 48.*

Dei domus sit, & sedes, quam mundam esse necesse est.

IV. Testis. Hugoni de S. Victore, *Conscientia* est *Testis*, qui in summo Tribunali, quod est Dei ter Opt. ter Max. vel pro nobis, vel contra nos testimonium dicat: & hic *Testis* à natura, verius ab authore naturæ, nobis est datus; sic enim ut in libello, cui titulum fecit de de Claustro animæ Cap. 14.

Habet Lex Claustralium judices & testes atque consiliarios suos: In Lege enim Domini duo testes sunt, Vita & conscientia. Duo judices, meditatio & scientia. Duo consiliarii, Amor Dei, & amor proximi. Bonus testis bona vita; coram Deo testis est conscientia, coram hominibus vita. Concordat autem in judicio scientia & meditatio, dum quod fit, aut dicitur, diligenti consideratione prævidetur: tota verò justitia prædicta legis pendet ex duobus præcedentibus consiliariis, atque ex his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ.

Hactenus Hugo de S. Victore, cui ut dixi, conscientia testis est coram Deo: & hic testis nobis esse debet instar omnium.

Epist. 43. Senecam audi licet gentilem, sic ille quondam ad Lucilium, quem instruit ut discipulum.

Tu nunc in provincia licet contemnas ipse te, magnus es, quid agas, quemadmodum cœnes, quemadmodum dormias, quæritur, scitur: eò tibi diligentius, vivendum est. Tunc felicem te esse judica, cùm poteris in publica vivere, cùm te parietes tui tegent, non abscondent, quos plerumque circumdatos nobis judicamus, non ut tutius vivamus; sed ut peccemus occultius.

Hæc ubi dixit ex vulgi sensu; tum ista ex suo: *Rem dicam, ex qua mores æstimes nostros. Vix quemquam invenies, qui possit aperto ostio vivere.*

Ianitores, conscientia nostra, non superbia opposuit: sic vivimus, ut deprehendi sit subitò aspici. Quid autem prodest recondere se, & oculos hominum, aurésque vitare? Bona conscientia turbam advocat.

Mala etiam in solitudine anxia, atque sollicita est: si honesta sunt quæ facis, omnes sciant; si turpia, quid refert, neminem scire, cùm tu scias? Hæc ubi extulit, exclamat:

O te miserum, si contemnis hunc testem. Et ista Sapiens Romanus, qui & hoc ex illis confecit, &

L. de beata vita c. 20. sub finem. rectè, & propè Christianè.

Nihil opinionis causa, omnia conscientiæ faciam, populo spectante fieri credam, quidquid me conscio faciam.

V. Judex. Quæ ille sibi; hoc & tibi dic, *Amice Lector*, & cùm omnia te conscio facias, sic facias, ut conscientiam tibi non solum testem esse scias; sed & judicem, qui te vel absolvat vel damnet.

Sic certè appellandam esse censuit D. Diadochus,

Suprà. qui cujusque conscientiam suam tribunal appellare solitus fuit.

Sic & D. Chrysostomus, orator aureus, cui conscientia est pro curia, pro tribunali, in quo pronuntietur sententia, & declaretur quisque, sitne innocens aut nocens.

Quemadmodum, inquit, *seipsum nemo potest effugere, ita nec illam ejus Curiæ sententiam: hoc enim tribunal, non pecunia corrumpitur, non adulationibus acquiescit, eò quod divinum est, & à Deo nostris impositum mentibus.*

Expende, mi Lector, quod illud, & undè tribunal. Divinum inquit est, non humanum, nec à nobis erectum in Animæ foro, sed à Deo illi *impositum*, ut ad illud seipse evocet homo, seipse illi sistat, ab eoque sententiam expectet, & si reum pronuntiari se audierit, pœnitere discat, dum adhuc licet. Quæ enim Dei miseratio fuit, erectum animæ, dum adhuc mortali corpore tegitur hoc Tribunal, ut in eo etsi accusetur, etsi damnetur ut rea, si tamen se & ream agnoscat, & gemat, absolvi possit; si tamen ab illo conscientiæ Tribunali, ad aliud pœnitentiæ tribunal appellet. *In hoc enim*, anima seipsam judicans, se *suspendit in patibulo pœnitentiæ, ne suspendatur in patibulo gehennæ*, ut rectè, *Ugo Carensis*. sed ne longius: institutum prosequamur.

Epictetus molliore voce usus. Conscientiam dicebat esse bonæ mentis veluti *Pædagogum*, & hunc nobis dedisse Superos, ut blandè moneret primùm; dein & severè plecteret, puniretve, si fortè quid à nobis in vita perperam actum esset. VI. Pædagogus.

Parentes nos pueros pædagogo; Deus autem jam viros conscientiæ custodiendos tradit. Ita ex Epicteti sensu, conscientia est veluti custos, censor, & pædagogus adultæ jam ætatis, ne effervescat illa, néve abripiatur æstu quodam impetuque insurgentium passionum. Et certè qui abripiatur, cùm in oculis semper sit pædagogus, id est conscientia? Audaculus sit adolescens, imò effrons, atque excors, qui sub oculis & ferula sui pædagogi indecora audeat, atque turpia: verebitur ille, atque ad primum illius conspectum erubescet: sic & bona mens, cui conscientia est pro pædagogo, erubescet aut infanda loqui, aut nefanda facere. Audietque illud D. Ambrosii: *Nemo vel solus, vel cum altero turpe facit: & si solus est, seipsum præ cæteris, erubescat.* Sed ad aliam ejusdem conscientiæ notionem descendamus. Erit illa ex D. Bernardo, cui conscientia liber est. Lib. 7. Epist. epist. 44. VII. Liber.

Unicuique, inquit, *liber est conscientia, & ad hunc librum discutiendum, & emendandum omnes alii libri inventi sunt.*

In hoc libro calamum ducimus in omni vita, eique inscribimus bona, vel mala: ex hoc libro in ævo altero, petentur actorum omnium rationes: ex hoc libro fertur judicium, quod ipsam feret æternitatem: beatus, qui hunc librum exegerit, formaritque ad exemplar libri vitæ: infelix, & mortalium omnium miserrimus, qui ad exemplar libri mortis, ac damnationis.

Audiamus quid de illo D. Bernardus: *Anima*, inquit, *cùm de corpore egreditur nullum alium librum, præter librum conscientiæ secum portare poterit.* Non Aristoteles suas de Philosophia lucubrationes exportabit, non suos codices Bartolus & Baldus, non suos Justinianus, non Galenus suos. Libello de Conscientia.

Unicum conscientiæ librum efferent omnes ex hac vita in alteram, præterea nihil. Quid autem in illo, aut ex illo, docet ille ipse S. Præsul.

In illo, inquit, *cognoscet unusquisque quò debeat ire, vel quid debeat recipere, ex his, quæ scripta erunt in libris nostris, judicabimur, & ideo scribi debent secundum exemplar libri vitæ, & si scripti non sunt, saltem corrigantur.* Hæc ubi dixit, tum opportunè monet, & sic ad suos; sic & ad nos:

Conferamus itaque libros nostros cum libro vitæ, ne fortè in illa ultima discussione abjiciantur; si emendati non fuerint.

Et hæc S. Bernardus de illo libro, & ingeniosè & piè, qui & transit ad aliam conscientiæ appellationem, ex illius natura petitam. Ab hac *conscientia* audit *Abyssus*: sic enim ait: VIII. Abyssus.

Conscientia hominis Abyssus multa, cujus effati rationem hanc subjicit: *sicut enim profundum abyssi exhauriri non potest: ita cor hominis, evacuari non potest à cogitationibus suis.*

Quod, inquit, *bene noverat, qui dicebat. Pravum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet illud?* Nemo certè, nemo unus omnium, nisi is, qui omnia novit Deus; Abyssum ille pervadit, ac penetrat, ex eàque aliquando luci dabit, quod per sæcula latuit. Benè erit, si ad laudem nostram; malè, si ad probrum. Et hæc è multis attigisse sit satis.

§. 3.

Quàm varia & multiplex Conscientia?

Divus Bernardus in Libello, quem inscripsit de Conscientia, agit de quatuor Conscientiis, & sic ait

Conscientia

Conscientia alia bona est & tranquilla: alia bona & turbata; alia mala & tranquilla: alia denique mala & turbata; tum singulas ita describit:

I. Conscientia bona, & tranquilla. *Bona conscientia est, qua & præterita peccata punit, & punienda committere refugit. Tranquilla verò est cum jam ipse spiritus testimonium perhibet spiritui ejus, quod filius Dei sit, cum omnibus dulcis est, nulla gravis: utens amica ad gratiam, inimica ad patientiam, omnibus ad benevolentiam, quibus potest ad beneficentiam.*

II. Bona, & turbata. *Bona Conscientia, sed tamen etiam turbata, ea est, quæ nil molle, quæ nil fluxum recipit; sed à mundi aspergine, quantò potest, pressius se detergit: non tamen in dulcedine; sed in amaritudine multâ*; cujus rationem hanc subjicit: *Dura enim ei videtur via rectior, & austerior vita: ubique videt quod carni displicet: & hinc aliqua mentis perturbatio; sed eam cohibet, & retinet se frena timoris Dei, & in omni tempestate cordis sui, ad hanc anchoram figitur, ne ultra fluctuare, ultra agitari contingat.* Ad hanc conscientiam, hæc in aure cordis Deus Davidis ora, calamoque. *Eripiam eum, & glorificabo eum: eripiam ab amaritudine, glorificabo in voluptate, cum illa quæ prius faciebat timore, faciet eam amore.* Et hæc illi indulgens Numen.

III. Mala, & tranquilla *Mala conscientia & tranquilla, est illa, quæ nec Deum timet, nec hominem reveretur, quæ cùm venerit in profundum malorum, contemnit.*

At quomodo tranquilla, si mala? Respondet S. Præsul, è duobus veluti fontibus eam manare tranquillitatem:

Primus est, cùm mundi prosperitas alludit, & illudit, cùm laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur, cùm peccantium favor, & peccare nolentium pavor, nolens, & dolens arridet ei, cùm non est qui arguat, sed nec qui arguere audeat.

Et hæc est veluti origo, prima fucatæ illius tranquillitatis. Alteram aperit ille ipse S. Bernardus, cùm ait.

IV. Mala & turbata. *Hanc tranquillitatem nutrit impunitas, securitatis & negligentiæ mater, noverca virtutum, Religionis virus, tinea Sanctitatis.* Denique est *conscientia mala* atque etiam *turbata; & illa est, quæ in actu peccatorum suorum deprehenditur, & comprehenditur; nam dum pasci se voluptatibus credit, anxietatibus cedit, humanis pudoribus & confusionibus reverberata.*

Quod ipsum exemplo declarat. Appetit quis adulterium ad voluptatem: sed comprehenditur ibi ad anxietatem, & multò major est anxietas, quàm voluptas.

Et hæc è D. Bernardo per compendium duxi proferenda, quæ deinde ex eodem & aliis explicanda fusiùs.

§. 4.

Quid sit Conscientia bona? Quæ ab illa pax & tranquillitas?

Conscientia ILle ipse S. Bernardus (quo authore hîc utor) conscientiæ bonæ & tranquillæ delitias, amores, divitias, ac voluptates in unum, veluti fasciculum cogit, ut vel sic simul sub aspectum cadant, atque mentis oculos pascant ac recreent. Ita enim inquit:

Conscientia bona titulus religionis, templum Salomonis, ager benedictionis, hortus delitiarum, reclinatorium aureum, gaudium Angelorum. Arca fœderis, thesaurus regius, aula Dei, habitaculum Spiritus Sancti, liber signatus, & jam clausus, in die autem judicii aperiendus

I. Titulus Religionis. *Titulus est Religionis.* Gaudent pusilli mortales, & gloriantur speciosis titulis, non sine nævo inanis gloriolæ, à qua vapulant apud posteros.

Jarricus Tom. 1. de rebus indicis l. 2. c. 20. *Rex Bisnagensis* hos sibi titulos fecit, & sic seipsa epistolis suis subscripsit.

Sponsus bonæ fortunæ, magnarum provinciarum Deus, Regum potentissimorum Rex, æquitatuum Dominus, Magister, & Doctor loqui nescientium, trium Imperatorum Imperator, omnium, quæ videt conquisitor, conquisitorum conservator, quem octo mundi partes, metuunt & formidant. Hæc ille insolenti fastu.

Nec inferiora *Sapores* Persarum Rex, in epistola, quam dedit ad Constantinum Imperatorem, quam ita exorsus est:

Rex Regum Sapor, particeps siderum, frater Solis & Lunæ, Constantino fratri meo salutem plurimam dico. Et hæc in eo titulorum vanitas, quæ omnibus benè sanis est ludibrio

Suppar in aliis titulorum inanitas, à qua ut longius abeat Christiana mens, & bona conscientia, hunc ei titulum inscripsit D. Bernardus.

Titulus Religionis, hoc est virtutis inter morales facilè Principis, hoc est fidei inter Theologicas primæ, hoc est Christiani status, quo altior nullus, ac sublimior. Et ab hoc, & in hoc sibi honoris gloriæque titulum fecit bona mens, & conscientia, quam nemo nanciscitur nisi in Christiana, hoc est vera Religione, nisi in sana fide, nisi in solida virtute, à qua & dicitur *Templum Salomonis*, hoc est *Pacis*. Ut perennis tot victoriarum memoria iret in posteros; templum Pacis erexere Romani, impensis urbis & orbis; prius tamen ex oraculis inquisiere, ad quod ævi durare posset tam excellentis fabricæ operosa moles. Responsum est, *donec Virgo pareret*. Illi nullis sæculis ruituram ædem interpretati, æternum templum appellarunt. At ea ipsa nocte, qua Virgo peperit, hæc pacis & æternitatis domus corruit. II. Templum Salomonis.

Nempe Deus homo, verbum infans, & Princeps pacis, aliam allaturus erat pacem, & aliud erecturus *Templum Pacis*, quod non esset ex opere latericio, nec è marmore politiore; sed è pura, tranquillaque conscientia, quæ ex vero *Templum* est *Pacis*.

Gloriosissima *S. Ignatii* fuit illa vox *Ioannis Texeira*, viri è franciscana familia clarissimi, qui æquali, & nullis perturbationibus obnoxia ejus virtute compulsus, illum verissimo elogio, *Templum Pacis appellavit*. Et ita templum est pacis, templum & Salomonis, bona & tranquilla conscientia. Ribad. Hist. Vita l. 1. c. 16.

Dum templi Salomonis erigitur fabrica, assurgitque vasta illa, ac stupenda moles, pro miraculo fuit, quod ne vel semel auditus sit malleus; crederes in quiete, altoque silentio fieri omnia; & verò etiam fiebant.

Et ita se res habet in bona conscientia, nullus ibi sentitur, nullus auditur malleus, qui eam tundat, contundatque, pacata, tranquillaque omnia, ut proinde meritò audiat *Templum Pacis, Templum Salomonis*, ut &

Ager benedictionis, in quem scilicet liberalius influit è Cœlo benedictio. III. Ager benedictionis.

Dicitur, atque etiam est *terra fœnus optimum & honestissimum*. Optimum quidem, quia fructum etiam centesimum reddit ingenti fœnore, honestissimum verò, quia innoxiè, & sine ullo culpæ nævo. Prodiga licet sit terra in fœtus suos, prodiga est etiam nullo prodigalitatis vitio; imò & cum laude; sic & bona conscientia ad instar agri cui benedixit Dominus, in alios, atque alios virtutum magnarum fructus effundit sese, imò ad delitias usque, indeque meritò appellatur & ipsa.

Hortus delitiarum. Vidimus unà cum orbe nato, natos esse hortos, quos Deus ipse primo homini domicilium attribuit, & veluti sedem beatæ vitæ. IV. Hortus delitiarum.

Vidimus & Semiramidis hortos, aëreos illos, ac pensiles, in quibus construendis trecenta hominum millia desudarunt.

Audivimus & celebres Hesperidum, hortos in quibus, *Arborea frondes auro radiante nitentes*
Ex auro ramos, ex auro poma ferebant.

Hos, inquam, aliosque seu Alcinoi, seu Adonidis, seu etiam Tantali hortos, & vireta.

Sed apage, & hos & illos: nihil enim sunt ad eum, qui in oculis est bonæ conscientiæ hortum, hortum utique delitiarum; sed Cœlestium, quas decerpes, quas & colliges etiam sine nævo: in eo nasci videbis, atque albescere Castitatis Lilia, rubescere purpurei rosas amoris, aperiri, atque expandi violas humilitatis, aliosque virtutum pulcherrimarum flosculos. Gustabis in illis & poma aurea; sed à divino amore aurea, gustabis & vitæ fructus decisos ex ipsa vitæ arbuscula: sed vitæ dico altioris, vitæ Cœlestis, ac propè divinæ, quæ tibi erit à bona conscientia, in qua ceu delitiarum cœlestium horto, funduntur ii vitæ, id est gratiæ fructus. Ubi porrò liberalius eos fructus degustaris, ubi teipse iis abundè refeceris, sternetur tibi ab eadem bona conscientia *Reclinatorium aureum*, in quo & recumbas molliùs, & quiescas securiùs.

V. Reclinatorium aureum.

Ferculum olim *sibi fecit Rex Salomon, hoc est* lecticam gestatoriam, qua ferretur & circumferretur ad pompam, succollantibus viris Principibus, *columnas ejus fecit argenteas, & reclinatorium aureum*, cui scilicet incumberet. Et hæc ad literam: ad mysterium illa quæ subjicio.

Cant. c. 3.

Ferculum illud est anima sancta, cui Christus Salomone potior insidet, & in quo fertur, & circumfertur, etiam ad Triumphum. *Columna* argenteæ, est candor animæ ab insigni castimonia. Reclinatorium, est placida quædam tranquillitas, & pax bonæ mentis, atque conscientiæ. Est illud *aureum*, ab ardenti in Deum amore; atque charitate, qua tota effervescit anima, dum in se & conscientia bona suaviter conquiescit: ubi enim potius quàm in illa?

Appello D. Augustini fidem atque experientiam: sic olim ad illos, qui vel de se malè suspicari, malè sentire, malè loqui.

Senti de Augustino quidquid libet: sola me in oculis Dei conscientia non accuset. Hoc mihi plus satis ad pacem, & tranquillitatem.

Lib. 2. contra Ieviniarum c. 1.

Appello etiam *Paphnutii* Eremicolæ authoritatem, & facinus illustre, dignumque melioribus ceris.

Ut longius abiret à sæculi tumultu, & mundi pompis; in Scythiæ Eremum secessit, adhuc adolescens. Sed, ô grande malum invidia, & maledicentia! accusatur ut furti reus, & gravem pœnam subire jubetur. Subit enimverò & tacet, nec verbulum effundit pro sua innocentia. quid deinde? Conscientia sua se ipse involvit eaque se tuetur, ac conservat in alta pace, & verò etiam servasset feros in annos, nisi Cœlo judice, vindexque Deo calumniatorem malus dæmon invasisset.

Cassianus collat. 18. c. 15.

Favit hic innocentiæ etiam invitus: sed longè magis favent boni genii, & supremæ illæ Cœlorum Intelligentiæ, quarum gaudium est *Bona conscientia.* Uti è contrario mala conscientia inferis ac dæmonibus est gaudium atque exultatio: quod advertit, & disertè sic explicuit Tertullianus.

VI. Gaudium Angelorum

In dominum peccat, qui cum æmulo ejus diabolo pœnitentiâ renuntiasset, & hoc nomine illum domino subjecisset: verum eundem regressu suo erigit, & exultationem seipsum facit. Hic duo potissimum stylo notari velim. primum quod dæmonem, quem malefacti pœnitens prostraverat, regressu suo ad peccatum quodammodo erigat. Deinde quod seipsum illius exultationem faciat: exultat enim, & triumphat in mala conscientia malus dæmon.

Lib. de Pœnitent. c. 5.

Uti contra in bona, bonus genius. Exemplo erit illud, quod Perpiniani evenisse legimus.

Sæviebat eò loci acerba fames, & inde etiam pestilens lues, irati cœli flagella, quibus avertendis primò indictæ preces, tum etiam jejunia, aliæque pietatis opera, opportuna placando Numini. Denique à Patribus Societatis per pagos, & oppida instituta, ut vulgò dicimus, missio: tenuit ea dies triginta, quibus omnes de feria pœnitentia probè moniti, & huic Cœlum annuisse visum, ut ostenderit exhibita viro religioso species, ultima missionis illius die veluti pro laborum, & operæ benè impensæ coronide.

Annua Societ. Anni 1650. 30. Novemb.

Cùm in regali parœcia post habitam concionem ab uno è Societate, cantari cœptæ essent Litaniæ, apparuit Dei Mater Aræ Principi insideus, & cælesti quadam luce circumfusa. Hinc & inde SS. Ignatius, & Xaverius, & longè, latéque fusa Angelorum corona, qui liquidò testabantur eximium quoddam, ac singulare gaudium, vel ex eo, quod potissimum octo diebus ultimis, animæ longè plurimæ à turbia, ac tumultu, perturbatæ à suis sceleribus conscientiæ, traductæ essent ad pacem, & tranquillitatem bonæ mentis, & sibi benè consciæ.

Porrò gaudii illius indicium fuit illud. Primò quod beati illi genii auditi sint pulsare instrumenta musica, & in assumpta ad scenam illam humana specie, voces edere, & explicare in cantus longè suavissimos; deinde, quod & Dei Matri grates agere, & SS. Ignatio, & Xaverio applaudere, ea harmonia, vocumque cælestium concentu, quæ non homines tantùm, sed & animantia, & super ipsas & saxa raperet

Sacræ illius cantionis hoc erat argumentum.

Gaude, atque exulta, Cœli Angelorumque Regina, gaude & tu, ô Ignati, plaude & tu, ô Xaveri. Hæc enim tua laus, tua gloria, ô suprema terræ Cœlique Imperatrix.

Et vestra quoque laus, vestra & gloria ô Ignati, ô Xaveri, qui Regiæ nostræ gaudetis amore, gaudetis & favore.

Gaudete porrò, gaudete & triumphate. Hæc ubi ad diuum Matrem, Ignatium, Xaveriumque auditi dicere; tum ad Apostolicos illos Missionarios, & suorum Patrum æmulos, versâ oratione, auditi accinere. Ite, ite læti, ite & alacres ad Animarum lucra avidi, ad earumdem spolia divites, ad laureas ite, ac triumphos, & Cœlo reddite quas Cœlo nasci voluit animas; aderunt illæ vobis in extrema brevioris ævi meta; aderimus, & ipsi earum tutelares, & Cœlo vos reddemus, & beatitati.

Et hæc inter solemnia cantica, inter festiva gaudia, cælestes illi genii: adeò verum illud conscientiam bonam, esse *Gaudium Angelorum.*

A Cœlo, & cælestis aulæ incolis, iterùm in terras elabor, & D. Bernardum etiamnum in scriptis spirantem audio; fuit illi, estque etiam modo recta conscientia, velut *Arca fœderis*, ex aliqua hujus, & illius consensione. VII. Arca fœderis.

Primùm enim *Arca* erat intra velum, eoque tegebatur, & conscientis quasi velo quodam obtegitur, & mortalium oculis subducitur, ac latet uni Deo cognita, atque patens.

Erat *Arca* ex ligno *Setim*, hoc est imputribili, & conscientia bona corruptioni minimè est obnoxia.

Erant in Arca tabulæ legis, & hinc dicta Arca testimonii; id est legis, quæ testis erat divinæ voluntatis, & Arca testamenti, id est fœderis, continebat enim legem, quæ erat conditio initi fœderis Deum inter, & Hebræos. Et in conscientia bona inscripta Dei Lex, cujus & ipsa custos est fidelissima.

Erat Arca inaurata intus, & foris, & bona conscientia, intus dives, & præstans auro puri in Deum amoris, & foris nitens exemplo bono, & actibus ab eadem charitate expressis.

Arcæ imminebat corona aurea, quæ decori esset, atque ornamento: & bonam conscientiam manet cœlestis corona triumphalis, corona beatitatis, quæ eam ab hac vita mortali excipiet atque ornabit æternos in annos.

Arcæ

Arcæ impendebat propitiatorium, & conscientiæ bonæ propitium impendet Numen ejusque favor & gratia nunquam non paratus.

Denique Arcam vallabant Cherubini vel ad præsidium, vel ad decus atque ornamentum: & conscientiam æqui rectique tenacem circumvallant Angeli, vel ad tutelam, vel ad dignitatem atque majestatem. Ecce ut conscientia bona, rectè audit *Arca fœderis, Arca testamenti*, à qua dum abit D. Bernardus ei etiam est *Thesaurum regium*. Habuit omnis retrò antiquitas, auri argentique thesauros, qui fidem propè superarent.

VIII. Thesaurus regius.

Romani, ex annuo tributo censebant universim centum quadraginta milliones auri. Et hinc in annum unicum congestus illis erat thesaurus. Longè major *Darii* Regis: huic erat *Cervical* ut aiebant *Regium*, sive Conclave medio pariete distinctum, & in hoc quinque veluti lectuli, in quibus semper erant, *quinque millia talentorum auri, hoc est trigesies ter millies mille, septingenties, quinquagesies mille coronati*, sive Philippei nostrates: nec hoc *Dario* satis. Accedebat *Scamnum*, ut aiebant *suppedaneum* Regis, sive aliud conclave, è regione prioris trium lectorum, in quo asservabantur *tria millia talentorum argenti, hoc est decies octies centena millia coronatorum, seu Philippeorum*.

Et hic *Dario* Regi servatus prominenter in gazis regiis thesaurus, quem etiam æstimare poteris ex lytro quod Alexandro magno victori suo obtulit, tum pro matre, & duabus filiabus virginibus, tum etiam pro cæteris in bello captis.

Pro matre certè, & duabus filiabus suis Legatos ab Alexandrum misit, atque ad eum in hæc verba.

Matrem & duas virgines filias redde, & pro tribus corporibus, triginta millia auri pretatur accipias. Hoc est ducenties millies mille, vigesies quinquies centena coronatorum, sive Philippeorum millia.

Pro reliquis autem captivis *triginta millia talentorum argenti, hoc est decies octies, millies mille coronatorum, seu Philippeorum.*

Ecce immane lytrum, immane auri argentique pondus, ecce thesauri humana fide propè majores, nisi fidem facerent Authores nominati, quibus sua fides est, sua & authoritas. — *Curtius l. 4. hist. c. 26.*

Et hæc fuit profana Regum istorum opulentia, cui non cessit quæ Davidi Sacra fuit: Sacram appello, quia destinata sacris usibus, id est Dei Templo ædificando, quæ ut fidem rectam invenias, evolvendæ nobis erunt sacræ Paginæ, & Regum chronicon, sive Paralipomenon Liber primus, Caput vigesimum secundum, & vigesimum nonum.

In hoc, & illo, authoritas divina testatur, à Rege Davide templo ædificando, præter ligna Cedrina, ferrum, æs, & gemmas miri valoris ac pretii, relicta centum & octo millia talenta auri, argenti verò decies centena, & septuaginta millia. Quæ omnia auri, argentique, pœnè *ter millies, decies centena millia nummorum nostratium aureorum conficiunt*. Ita Hieronymus Pradus Tomo. 1. in Ezechielem in Præfatione. Et Cornelius à lapide, qui hunc calculum subducens, ait, Salomoni à Davide relicta pro templi fabrica, *bis mille & quadringentos milliones auri*. Unum autem millionem vocat, decies centena aureorum millia.

Ecce thesauri propè immensi, quibus tamen D. Bernardus, æquum esse censet; imò & superiorem, qui à bona conscientia, animæ relinquitur *Thesaurus regius*.

Ecquid enim aurum est? Ecquid argentum? Nisi terræ partus, cui caritas, & hominum opinio, pretium fecit. Ecquid ex hoc, & illo gazæ regiæ, nisi auri, argentique cumulus qui ad aliquos vitæ mortalis usus servire potest, nec ultra ejusdem limites? At qui à bona conscientia est Thesaurus, Cœli fœtus est, & gratiæ partus, & Cœlo etiam valet

emendo, atque in ipsam extenditur æternitatem; tantumque inter eum, & thesauros alios interest; Quantum Cœlum inter, & terram, tempus, & æternitatem.

Transeo ad aliam conscientiæ bonæ notionem ea D. Bernardo dicitur *Aula Dei*, in qua quodammodo inambulet Deus, in qua veluti claudatur, & portetur ipsum Numen immensum. — IX. Aula Dei.

De hoc ita D. Augustinus, *si potens est, qui mundo imperat, quàm beatus est, qui Deum in conscientia portat*. Ecce conscientiæ bonæ laxos ingentesque sinus, quibus capi, & portari potest Numen etiam immensum.

Huic conscientiæ appellationi affinis est ea, quæ dicitur, *Habitaculum Spiritus Sancti*. Hic Spiritus est, in divinis *Amor*, & veluti nexus quidam Patris, & Filii, amatque puram mentem, & defœcatam conscientiam, nulla, ne vel minima quadam aspersam labecula. Hanc si invenerit, in ea sedem figit: sed amoris sedem, sed illibatæ puritatis: quam enim aliam, qui *Spiritus* est, qui *Sanctus* est: certè cùm Spiritus, nullum illi cum carne commercium; cùm *Sanctus*, nulla à vitio, culpáve contagio, ei esse potest, cui jungitur ille, etiam ut habitaculo tantum. — X. Habitaculum Spirit. Sancti.

Venio ad postremam D. Bernardi de bona conscientia nomenclaturam, ab hac illi est *liber*; sed *signatus*, & in hoc ævo breviore etiam *clausus*, nec aperiendus nisi in decretorio illo divini judicii die, cùm scilicet & aperientur, & patebunt omnia, etiam ea, quæ prius clausa, atque abscondita. — XI. Liber signatus.

Iudicium sedit, & libri aperti sunt, inquiebat ore prophetico Daniel. At quinam illi?

Magna librorum varietas est, & tanta quanta & Dei, & hominum.

Dei libri sunt duo, iique grandes, & à nemine unquam evolvendi.

Unus est *prædestinationis*, seu vitæ, qui omnium beatorum nomina complectitur, etiam ab æternitate.

Alter est *reprobationis*, sive mortis, qui damnatorum omnium nomenclaturam habet.

Præter hos alii sunt libri quorum unus, quivis hominum habet; de his arcanorum Scriptor, id est D. Joannes. *Libri aperti sunt*, inquit, *& judicati sunt mortui, ex his qua scripta erant in libris, secundum opera ipsorum*. — Apocal. c. 20. v. 12.

Hi libri in singulis hominibus sunt propriæ singulorum conscientiæ.

In Deo autem est omniscientia, & memoria factorum cujusque. Horum dum meminit S. Ephrem, sic exclamat: — Lib. de vera pænit. c. 4.

Formidabiles libri, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & verba, & quæcumque egimus in hac vita; nec solum actus, sed & cogitationes, & intentiones cordis.

Enimverò *formidabiles* libri, quia ampli, quia secretorum pleni: quia hactenus clausi, atque occulti; quia demum aperti, atque patentes; nam in supremo judicii die, ita pandentur hi libri, ut & unus omnium, & unius conscientiam pervideant omnes: denique quia ex his, & quidem solis ferenda à Deo judice vitæ vel mortis æternæ sententia.

Et hinc mihi ducitur alia Conscientiæ descriptio, quæ tam bonæ, quàm malæ communis est; ab hac dicitur *Theatrum*, in quo suas partes agit virtus omnis. Hinc fortitudo in adversis, inde temperantia in prosperis, spectator orbis tam inferior, quàm superior, & in hoc cœlestes Intelligentiæ; imò & Deus ipse, qui gestit videre, velut actorem animum, in conscientia, ceu aperto liberoque theatro triumphantem. — XII. Theatrum.

Et hæ sunt bonæ conscientiæ partes: aliud menti malè sibi consciæ aperitur theatrum: in hoc sese effundunt tot monstra, quot peccata. Et hoc est, quod deploravit olim, & aculeato ut solet, stylo pupugit D. Hieronymus, dum sic ad marcellam.

Epist. 10. *Cùm ad imaginem & similitudinem Dei conditi simus, ex vitio nostro personas nobis plurimas superinducimus; & quomodo in theatralibus scenis, unus atque idem Histrio, nunc Herculem robustus ostendit, nunc mollis in venerem frangitur, nunc tremulus in Cybelem. Ita & nos tot habemus personarum similitudines, quot peccata.*

Quamquam quid dixero, *personarum*; belluarum dicere debui, & verò ante me dixit Greveus Cancellarius Parisiensis, quo authore peccator, in hoc terræ, Cœlique theatro, tot bestiarum facies assumit, quot peccatorum, & quidem ut ait *leonis per superbiam, lupi per voracitatem, asini per stoliditatem, vituli per lasciviam, tauri per extollentiam, pardi per hypocrisim, Simiæ per gesticulationem, Hienæ per crudelitatem, Eryci per asperitatem, Orycis per pigritiam, Aspidis per inobedientiam, Hirci per infamiæ fœtorem, Apri per iram, Porci per immunditiam, Canis per invidiam, Cameleonis per simulationem. Leporis per timiditatem, Serpentis per calliditatem, Vulpis per hæresim, Cameli per gibbositatem, id est divitiarum, & avaritiæ sarcinam.* Serm. 177.

Ecce quas in conscientiæ theatrum facies producunt peccatores, quas larvas, quæ monstra. Sed ne longius de his, aliisque plura paragrapho proximè sequenti.

§. 5.

Quid sit Conscientia mala? Et quæ ab illa turba? Qui & tumultus?

Conscientiæ malæ descriptio. CONscientiam malam metaphoricis quibusdam appellationibus, veluti totidem coloribus, depinxêre DD. Patres: ex iis præcipuas tibi reddam Amice Lector. Illæ primùm fidelibus subjicientur oculis, tum uti spero, evadent ad animos, eosque commovebunt, vel amore bonæ conscientiæ, vel timore malæ. Initium ducam à D. Bernardo.

Lib. de Conscientia. *Is ubi hæc extulit. nihil in hac vita securius, nihil jucundius possidetur bona conscientia. Premat corpus, trahat mundus, terreat diabolus, illa tamen semper erit secura.*

Ubi, inquam, ista protulit, tum & hæc subjicit: *Nulla pœna major est mala conscientia. Omnium siquidem delictorum ipsa est testis, ipsa judex, ipsa tortor, ipsa carcer. Ipsa accusat, ipsa damnat, ipsa punit.*

I. Testis. Primum enim conscientia *testis* est, & quidem oculatus; imò & ipse mentis oculus, vel si mavis, virga vigilans, atque oculata. Virga ut feriat, oculata ut non aberret. Esse porrò testem oculatum; imò & ipsum oculum, declarat ille ipse D. Bernardus, qui sic ad Eugenium:

Lib. 5. de Consid. *Nullus molestior oculus, suo cujusque, non est aspectus, quem tenebrosa conscientia suffugere magis velit, minus possit.* Qui enim posset? Quis oculum? Quis aspectum sui fugiat, nisi & seipsum fugiat. Est ille tibi tam intimus, quàm tu ipse tibi. Si ergo teipsum fugere non potes, nec oculum tui testem.

Ubi porro testis fuerit, ubi accusarit ut *testis*, erit & *judex*, & damnabit ut *judex*.

II. Judex. Finge tibi reum aliquem, & quidem capitis, evocatur ille in curiam, ducitur ad judicem: quis illi animus, quæ mens, quæ cogitatio? Quis in vultu rubor? Quis pallor in ore? Quis in animo tremor? Pallet, rubet, tremit, horret, & propè exanimatur, vel ad solum judicis conspectum.

Et ita palleat, rubeat, tremat, horreat atque exanimetur est necesse ad conscientiæ suæ etiam solius conspectum: nam & hæc judex est, & severus quidem, atque inexorabilis. Amplius dico, & Tortor est. III. Tortor.

D. Chrysostomus, qui animo, & cogitatione divitis epulonis conscientiam subiisse visus erat, sic de iis, quæ in illa perviderat.

Explica mihi illius conscientiam, & videbis intus gravem peccatorum tumultum, metum, tempestatem, turbationem. Videbis velut in Curia, mentem ante thronum conscientiæ conscendisse regalem, & tanquam judicem sedentem; & cogitationes loco carnificum, adhibentem in equuleo, suspendentem, lateraque conscientiæ radentem ungulis. Ecce ut sibi ipsi carnifex est conscientia malè sibi conscia: Nec carnifex tantum; sed & *Carcer*. Ecce pœnam, ecce carceres, ecce in his manicas, & compedes, quibus tenetur arctius. Conc. 1. de Lazaro. IV. Carcer.

Vidisti subinde reum aliquem in obscuro ergastulo, & quod humanitatis fuit, ingemuisti; & meritò, ecquid enim homini libero gravius est, carcere? Est hic servitutis domus, est supplicii locus: imò & sibi ipsi supplicium est, quandoque etiam ipsa morte gravius; hominem enim privat aura liberiore, privat & usura lucis, quæ communis est omnibus, etiam muscis, etiam araneis; privat & libertate, quæ nobis innata, quæ & pro vita: nec enim vivit, qui captivus est; sed lentè moritur: nec moritur tamen; sed vivit ut sæpiùs moriatur in dies, in horas, in momenta propè omnia.

Carcerem Tertullianus appellavit *domum diaboli*, ex eo quòd plerumque illuc trahantur homines scelerati. Quod si is domus est diaboli; multò magis illius domus erit scelerata conscientia: certè domus erit, ergastulum erit, carcer erit mali dæmonis, quo quid horribilius dici possit, non video.

V. Vermis. Descendo ad alias ejusdem malæ conscientiæ notiones.

Ecclesiastico, hoc est sapienti, vermis est, *vindicta carnis impii, ignis & vermis.* Cap. 7. v. 19.

Vermis, inquit, D. Thomas *est conscientiæ remorsus, qui dicitur vermis in quantum oritur ex putredine peccati, & animam affligit, arrodit, exedit.*

Vermis est, ait Ambrosius, *eo quòd irrationabilia animæ peccata mentem rei, sensumque compungunt, & quædam exedunt viscera conscientiæ, quæ tanquam vermes, ex unoquoque nascuntur, tanquam ex corpore peccatoris.*

Reus peccati homo abjecit se quodammodo ad belluas, & animantia bruta, infecit se infami, pudendaque putredine: quid mirum si ex ea nascatur vermis, id est conscientia, quæ eum rodat, exedatque.

Poetæ in docta commenta faciles effixerant vulturem, qui Titii jecur tenaci dente roderet, nec tamen penitus arroderet, de quo extat illud Virgilii:

Lib. 6. Æneid.
Nec non & Tityon, terræ omnipotentis alumnum,
Cernere erat, per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur, rostroque immanis vultur obunco
Immortale jecur tundens, fecundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.

Hæc est fabellæ series, hæc imago Titii, ex qua ad institutum nostrum ista traducit Macrobius: *Vulturem*, inquit, *immortale jecur rodentem nihil aliud intelligi voluerunt, quàm tormenta malæ conscientiæ obnoxia flagitio viscera interiora rimantis, & ipsa vitalia indefessa admissi sceleris admonitione laniantis, semperque curas, si quiescere fortè tentarint, excitantis, tanquam fibris renascentibus inhærendo, nec ulla sibi miseratione parcentis, lege hac, qua se judice nemo nocens absolvitur, nec de se suam vitare potest sententiam.*

Nimirum severa lex conscientiæ, qua absolvitur nemo, damnantur omnes.

Crudeles morsus, qui vel ipsa animæ depascantur viscera.

Tenaces morsus, qui ferali dente, ita rodunt, ut arrodant nunquam: nempe in sua supplicia, perennesque pœnas, semper renasci videtur conscientiæ vermis, ut verum sit illud Salvatoris optimi, *Vermis eorum non moritur.* Marc. c. 9.

Ab hoc verme, dum sibi malè timet, cavetque S. *Olympius* Abbas, specum elegit circa Iordanem, eamque

que apertam, atque patentem, tum ut solis æstu, atque ardore laceraretur totus, tum vel maximè, ut culicum aculeis conficeretur.

Causam rogatus, & fedia illius incommodæ, & spontanci-tormenti, respondit non tantum æquo animo; sed & libenti id ferre, ut fervaset se indemnem à verme conscientiæ, qui & vivos & mortuos depascitur, adeo hic illi odio, fuit, atque horrori.

VI. Flagrum. D. Chrysostomo, conscientia prava flagellum est, quo diu, noctuque vapulat, atque coutunditur, quisquis est peccati conscius.

Scetcater, inquit, *adulter, aut fur, non modo cum accusatur ipse, verùm etiam cum audit alios eadem ausos accusari, ipse videtur flagris cadi, alius quidem vocatur in jus, hic verò flagellatur.*

Nimirum conscientia est illi veluti domesticus carnifex, sub cujus manu & flagella gemit, & hoc quidem sine requie, & sine ulla intermissione: adeo verum illud Romani Sapientis, *Conscientia ante peccatum frænum; post peccatum est flagrum*: quod pœnæ genus ut continuum, sic & peracerbum: ut enim è Poëtis unus aliquis, quid acerbius quàm

Nocte dieq; suum gestare in pectore testem
Occultum, quatiente animo tortore flagellum.

VII. Equuleus. D. Augustino conscientia admissi sceleris rea, est menti pro equuleo.

Savitia mortalium, inquit Seneca, *commenta est equuleos, cruces, uncum & tunicam alimentis ignium illitam, aliaq; id genus, vel torquendo reu, vel exprimenda per vim veritati.* Neque his opus peccatori; utpote cui ipsa conscientia est pro equuleo, cruce, unco, tunica, & aliia ejusmodi crudelis lanienæ instrumentis; quæ suut illi pro equuleo.

Benè habet, si in eo sese spontè suspendat quisquis est reus: erit illi, non tam pro supplicio, quàm pro peccati remedio: quod & suadet, probatque ille ipse Hipponensis Præsul: illum audiamus, sic enim animum peccati conscium compellat.

Nihil tibi dixit de te conscientia? Si nolis negare, utique dixit; volo audire quid dixerit, tu judica quod audisti. Dixit de te quid feceris, quid acceperis, quid peccaveris. Vellem scire qualem sententiam protulisti, si benè audisti, si rectè audisti, si in audiendo te justus fuisti, si tua mentis tribunal ascendisti, si teipsum ante ipsam in equuleo cordis suspendisti, si graves tortores adhibuisti timoris.

Benè audisti, si sic audisti, & procul dubio pœnitenda peccatum punisti.

Hactenus S. Antistes, quo authore, *conscientia est cordis equuleus.* Si in eo spontè suspenditur reus animus, bonum omninò factum; sin autem invitè, non erit ad veniam; sed ad pœnam. Ne porrò ad hanc esse velis adhibe pto tortore *Timorem*, sed timorem Dei, erit ille non solùm pro tortore: sed & pto medico utque sit, urget, instatque D. Augustinus, à quo discedo, ut transeam etiam ad profanos. His depravata conscientia est pro domesticis furiis. audi Romanum Oratorem. Sic ille

VIII. Domesticæ furiæ. quondam in oratione, quam habuit pro *Roscia Amerino.*

Nolite mirari, quemadmodum in fabulis, sæpenumero videtis eos, qui aliquid impiè sceleratéque commiserint, agitari, & perterreri furiarum tadis ardentibus; sua quemque fraus, & suus terror maximè vexat, suum quemque scelus agitat, amentiaq; afficit, sua mala cogitationes conscientiaq; terrent.

Hæc ubi, ea qua valet facundia, extulit, tum è pulpito, pronuntiat illud quod verissimum & longa sæculorum omnium experientia, probatum est.

Hæ sunt impiis assiduæ domesticæque furiæ. Ne multis chartam onerem, uno, alteróve exemplo, contentus ero.

Unum dabit *Gallus Cæsar*, qui cùm Constantio imperabat. Hic paulò antequam ab eo necaretur noctu agitatus fuit terroribus larvarum ex multorum homicidiorum, quæ patrarat conscientia. ita de illo Ammianus Marcellus.

Inter hæc, inquit, per inducias naturæ conquiescentis, fauciabantur ejus sensua circumstridentium terrore larvarum, interfectorumque catervæ, correptum eum in somnia, unciafurialibus, objectabant. *Lib. 14. Histor.*

Quod illi, hoc & *Neroni*, post homines natos crudelissimo, de quo, ita Suetonius post occisam matrem.

Neque sceleris conscientiam, quanquam & militum, & Senatus, populique gratulationibus confirmaretur aut statim, aut unquam, postea ferre potuit; sæpè confessus exagitari se materna specie, verberibus furiarum, ac tædis ardentibus, quæ si extinguerentur cum vita, reæ conscientiæ benè esset; at neque cum illa extinguuntur, sed accendontur magis, & durant in ævum omue, etiam quod horresas, quod expavescas apud ipsos inferos: nec mirum, cùm *infernus quidam sit rea conscientia*, ut verè D. Bernardus, & quia infernus est, eum secum trahit nocens, etiam ad inferos. Primò quia eodem se trahit. IX. Infernus.

Quæsivit aliquando D. Augustinus, *seipsum quo fugiturus est homo?* Et respondit *quocumque fugerit, se, talem trahit post se, & quocumque talem traxerit se, cruciat se.* *In Psal. 41.*

Secundò, quia scelus unà cum seipso trahit, adeòque & tormentum: *sceleris* enim in *scelere supplicium est*, ut disertè Seneca, *& prima & maxima, peccantium est pœna, peccasse.*

Tertiò, quia ut in inferno nullum est solatium, nullum perfugium, nulla requies, nullæ feriæ: sic nec erit ab inferno conscientiæ. Unde enim huic solatium? A rebus conditis? Nullum. A conditore? Etiam nullum. Ad quem perfugium? Ad Deum? Hostis est. Ad cœlites? Offensi sunt. Ad socios? Augebunt illi cruciatum. A delitiis, & voluptatibus, nullæ ibi sunt nec verò esse possunt.

Unde requies? Unde & feriæ? Conscientia (ut hic dum vivimus infernus sit) habet tamen & requiem, & ferias suas. Subinde enim conscientiæ lanienam, & morsus, nonnihil distinemus, & arte fallimus, aut certè delinimus, nunc legendo, nunc colloquendo, nunc laborando, nunc hilarius commessando, nunc etiam huc illuc commigrando, & saltem dormiendo, eos languores fallimus, & tantisper declinamus. At ubi, cùm seipsa conscientiæ suæ infernum mens damnata ad inferos detruserit, nulla erunt amplius quietis intervalla, interspirationes nullæ, non somnus, non quies, lectio nulla, colloquium nullum, commessationes nullæ, peregrinatio nulla, consolatio nulla, in tota quanta eric æternitate, ea conscientiæ vipera laniatum pectus undique perrodet.

Postremum, in quo infernus, & conscientia mala conveniunt, est istud, quod sicuti in illo damnatis est & mors vivens, & *vita* semper *moriens*; ita vivis etiam in hac. Et inde illæ D. Bernardi voces, & ille timor, quem sic expressit. X. Mors vivēs, & vita moriens.

Horrea vermem mordacem, & mortem vivacem, horreo incidere in manus mortu viventis & vita morientis. Hac est secunda mors, qua nunquam peroccidit, sed semper occidit.

Ita D. Bernardo, à conscientia verme, est mors vivens, & vita moriens.

Hæc portò inora, & hæc vita, adeo gravia est, ut inventi sint plures, qui ultrò mortem etiam per extrema supplicia sibi accersiverint, pertæsi illius & vitæ & mortis, quæ erit è mala conscientia.

Ita Valencenia, urbe Belgica & nobili, vir quidam non infimæ notæ, se ultrò judicibus stitit, ultrò in vincula venit, & mortem à carnificia ferro invenit, ut conscientiæ *mortem* semper *viventem*, & *vitam* semper *morientem*, evitaret. *Amuno Socin.*

Hic cùm alterius conjugem deperiret, illius virum è medio sustulerat, ut ea liberiùs potiretur. Res erat occulta, tectum facinus, nec notum nisi immortalibus. At reo uoi notum, & hoc plus satis ad laniatum, ad mortem viventem, & vitam morientem. Hujus certè impatiens, judices adit, reum se fatetur, & homicidii, & adulterii. Quid deinde? Primum est habitus ut amens, & mentis impos, ut qui infamiam, & mortem infamem sibi ultrò accerseret, quam alii tantoperè aversantur, & fugiunt; deinde cùm non dubia daret perpetratæ cædis argumenta, capitis damnatus est, addiditque ad fidem commissi sceleris, esse in urbe fœminam ejusdem secum, & cædis, & adulterii consciam, atque participem, quam nisi manifestaret, scire se illam in ejusdem sceleris conscientiâ permansuram, atque ita futurum suisse fassa est, cùm asseruit, bis, terve ad sacerdotem se accessisse, hujus noxiæ confitendæ gratia: sed irrito semper eventu; victa enim pudore, quod latebat, scelus reticebat. Societatis nostræ Patres, utriusque supplicio interfuerunt, atque ad mortem piè oppetendam instruxerunt.

Ita nimirum, ut Senecæ verbis utar: *His conscientiam oportet mala facinora conscientiâ flagellari, & plurimum illi tormentorum esse, eò quòd perpetua illam sollicitudo urget, ac verberat. Et hoc ipsum argumentum est, naturâ nos à scelere abhorrere, quod nulli non etiam inter tuta timor est: multos fortuna liberat pœna, metu neminem. Quare? Quia infixa nobis ejus rei aversio est, quam natura damnavit. Ideo nunquam fides latendi fit, etiam latentibus; Quia coarguit illos conscientia, & ipsos sibi ostendit.* Epist. 97.

Et ita coarguebat illum, cujus jam memini, & ipsum sibi ostendebat, & quia sic & coarguebat, & ostendebat, ideò, & cruciabat quàm maximè, & longè plus ipsa morte per extrema supplicia aliquando exprimenda.

QUÆSTIO SECUNDA MORALIS.

De tribus Affectis malæ Conscientiæ: Timore, Dolore, Pudore.

Antiquum illud, & longè verissimum, *Mali corvi malum ovum.* Et malæ conscientiæ partus pessimi. Ex his unus est *Timor*, cui nihil tutum, securum nihil. Alter est dolor, qui mentem à scelere corruptam invadit, atque lancinat. Postremus est pudor, qui faciem rubore tingit, & animum pudenda, & noxia verecundia suffundit. De hoc, & illis pauca.

§. I. DE TIMORE.

Ad illa Sapientis verba: *Cùm sit timida nequitia, dat testimonium condemnationis, semper enim præsumit sæva perturbata conscientia.* Cap. 17. vers. 10.

Quis ille Timor, & quantus?

Hic injici potest primùm ea quæstio, quid sit timor? tum à mala conscientia quantus?

Aristoteli, *Timor est expectatio mali*, & inter cæteros animi motus, ferè magis obtinet rationem passionis; imò est specialis passio.

Ciceroni, *Timor est metus mali impendentis.* Quis porrò sit ille? & quantus; patebit ex iis quæ subjicimus.

Inter bonam, & malam conscientiam hoc interest; quod illa ubique sit sua, sit libera, sit tranquilla, sibi enim illa imperat & passionibus, sibi Rex est & suis: è contrario hæc nullibi sua, nullibi libera, nullibi secura, quod bellè expressit Seneca in Thyeste, ubi sic canit:

Rex est qui posuit metum.
Et diri mala pectoris
Mens, Regnum bona possidet.
Rex est qui metuit nihil,
Hoc regnum sibi quisque dat.

Pulchrè, *Hoc regnum sibi quisque dat*, à bona scilicet conscientia; à qua & bonæ menti regnum est & summa ac beata tranquillitas, ut contra à mala conscientia miserabilis servitus, metus, pavor, tremor: ut enim ille ipse Seneca:

Scelerum sibi conscius cuncta expavescit, seq. non credit sibi, qui enim crederet, cùm ipse sibi hostis, ipse accusator, ipse judex, ipse sit tortor, à quo hoc primum tormentum. *Timor*? quis enim alius sceleratam mentem invadat, quis occupet prius? *Cùm sit timida nequitia, dat testimonium condemnationis.*

Rectè timida, pavida, tremula est omnis nequitia, seu eam furti esse voles & rapinæ, seu homicidii & cædis, seu adulterii, seu aliam quamvis.

Et hunc timorem, pavorem, tremoremque graphicè describit D. Chrysostomus in adulteris, ut ex illis, de aliis omnibus facilè sit judicium; sic enim de illis:

Timor undique, ac tremor, suspicio & anxietas angulos metuit, umbras ipsas formidat, suos ipsius famulos, conscios, inscios, illam ipsam quam corrupit, & virum quem affecit contumelia: cujus rationem hanc reddit: Hom. 1. de Lazaro & Divite concione.

Obambulat amarum accusatorem, circumferens conscientiam, cùm sit suo ipsius judicio damnatus, nec vel ad breve tempus possit respirare. Quî enim possit? cùm *semper præsumat sæva, perturbata conscientia*: hoc est ut alii vertunt, *nequitia constricta, coarctata*, compressa à conscientia, in eum ferè modum, quo reus à laqueo constringitur, dum strangulatur & suffocatur. Simili profectò ratione conscientia, & nequitiam ipsam, & hominem nequam constringit, coarctatum angit, strangulat; quæ res exemplis erit illustrior, quàm verbis.

Ea repetemus ab ipsa nascentis mundi infantia, & ab hac etiam ad ætates alias deducemus.

Orbis hic aspectabilis, adhuc erat in cunis, nec sciebat quid esset timere, didicit magistra conscientia, & quidem suo malo.

Erat Adam in Paradiso Terrestri, voluptatis sede, aperta, permissaque illi omnia, fructus omnes obvii & liciti, si unam arborem excepisses, è qua quid decerpere illi nefas: quid deinde? decerpsit, comedit, atque in scelus ruit: quid tum? adest illicò vindex Deus, Paradiso inambulat, & quærit, *Adam, Adam ubi es?* ecquid ille: *Vocem tuam audivi in Paradiso, & timui.* Gen. c. 3. v. 10.

Unde timet? unde & timere doctus? suavis erat, amica, paternaque vox Dei, Paradisus erat sedes amoris, domus voluptatis ac deliciarum, nec in eo ullus accusator auditus, nec severus objurgator, nec rigidior judex, tantumque ad aures appulerant binæ illæ, molles que voculæ. *Adam Adam ubi es?* non ibi irarum fulmina, non tonitrua verborum, non minæ truces, non intentata supplicia, non ignes, non cruces, non ferrum, non vincula: Horum omnium nihil. Et tamen timet, fugit, & abscondit se, quasi jam jam fulmine percutiendus. Quæ timoris causa? quæ ratio fugæ tam præcipitis? cur & quæsitæ illæ latebræ? illum audiamus.

Hanc certè prætexuit, *quia nudus eram.* Ecquid illud? nunquid & antea nudus? nunquid & nudus à prima sui creatione? Enimverò toto corpore nudus: sed jam animo nudus, nudus ab innocentia, nudus à gratia & scelere, ceu infernali sago malè tectus. Falleris ergò, falleris ô Adam, non quia nudus eras, ideò timuisti, ideò & fugisti, teque abscondisti; sed quia peccator eras, & jam cum te conscientia timida accusabat, arguebat, damnabatque.

Quare

Quare, dic oro, inquiebat D. Chrysostomus, *quare timuit Adam? quoniam videbat sibi trucem stare accusatorem (conscientiam dico) neque enim alium objurgatorem habebat, & testem peccatorum, sed unicum illum, quem intrinsecus circumferebat.* Ab illo timere doctus, docti & posteri omnes, non alia magistra, quàm timida conscientia. Hom. 17.

Exemplo erit Caiu, qui secundus ab Adamo peccavit. Via terra ab Abelis sanguine rubuerat, cùm & ipse infamis fratricida erubuit, expalluit, & contremuit totus, ac fugit.

Sed cur tremit? Et fugit? Quis enim urgebat hostis? Unus erat in orbe Adamus, isque pater, una & erat Æva, eaque nimium quàm blanda mater, quis ab hac, aut illo metus? Omninò nullus: cur igitur fugit? Et à quo fugit?

Fugit enimverò à terra, quæ conscia erat tam infandæ cædis, quæ innocente sanguine jam tum erubescebat. Fugit à voce sanguinis, quæ de terra clamabat in Cœlum. Fugit à seipso, & timet. Quia *proprium est nocentium trepidare*, fugit perturbata conscientia, cujus arma, vimque potentem horret. Seneca Ep 94.

At quo fugit? In plagam Orientalem *Eden*, hoc est (Interprete D. Hieronymo) terram instabilem, & fluctuantem: quæ enim potius impio pede calcari terique debuit? Tremulus erat pes, tremula, & conscientia, ab illa & solum ipsum tremere, & quodammodo nutare illi videbatur: non nutabat tamen; sed id virii sibi fingebat reus innoxii sanguinis animus, quem ut in tuto reponeret, ædificavit deinde civitatem, cujus vallo seipse cingeret, cujua muro se tueretur.

Sed errabat improvidus, & nimium quantum errabat. Hostem, qui extrinsecus est, excludere, atque arcere potuit à suis mœnibus; at qui intrinsecus latebat, qui in animæ penetralibus habitabat, expelli omninò non potuit. Ab illo perennes & truces minæ, & vis semper parata: sicque intestino ac domestico tumultu, belloque turbata, ac perturbata omnia, & quamvis foris esset alta pax, domi tamen erat acre bellum, & hoc quia *semper præsumit sæva perturbata conscientia.* Et ea Caini fuit, de qua sic D. Ambrosius.

Cùm adhuc à Domino pœna cessaret, torquebat eum suorum conscientia peccatorum. Latebat miser, tremens, & timens, & cùm adhuc percussor deesset, ipsa sese injusti vita cruciabat. Acceperat signum, ne tum aliquis occideret, non ut vita suavitate frueretur: sed ne mors aufferret ærumnam; meruerat quidem ut percusser inhiberetur: sed sine ulla intermissione, ipse sibi suus carnifex erat, ipse percussor, & hoc quidem à timore, & tremore perenni, qui illi erat pro carnifice, pro persussore. In Psal 31.

Ea nimirum in scelere, sceleris est pœna, eaque triplex, de qua diserte Seneca, cui hæc.

Prima, & maxima peccantium pœna est peccasse. Altera quod nec ullum scelus, licet illud fortuna exornet muneribus suis, licet tueatur, ac vendicet, impunitum est, quoniam sceleris in scelere supplicium est. Epist 97.

Et hæc Seneca judice, prima est pœna, quam ut ait *secunda pœna, prœmunt ac sequuntur*, videlicet, *timere semper, & expavescere & securitati diffidere.*

Hujus porrò & timoris, & pavoris, & diffidentiæ rationem, modumque subjicit, & sic ait *conscientia. Aliud agere non patitur: ac subinde respicere ad se cogit. Dat pœnas quisquis expectat. Quisquis autem meruit expectat.*

Tutam aliqua res in mala conscientia præstat, nulla securam. Putat enim, etiamsi non deprehendatur, posse deprehendi, & inter somnos movetur, & quoties alicujus scelus loquitur, de suo cogitat, non satis illi obliteratum videtur, non satis tectum. Hæc ubi protulit de causa timoris illius ac diffidentiæ: tum illud effert, velut è tripode oraculum: *Nocens habuit aliquando latendi fortunam, non experientiam.* Epist. 105.

Experientiam appello, propè Sæculorum omnium etiam in altissima fortuna, etiam in purpura & sceptro.

De *Domitiano* Imperatore, deque ejus continuo timore, & violentæ mortis metu, ita Suetonius: Cap. 14.

Tempore, inquit, *suspecti periculi appropinquante, sollicitior in dies, porticuum, in quibus spatiari consueverat, parietes phentige lapide distinxit, è cujus splendore per imagines quidquid à tergo fieret, provideret; at non satu providit, impio enim, nulla satis est humana providentia.*

In solenni fastu Deum se appellari voluerat *Domitianus*, Christianos ferro, & flamma è medio sustulerat. quid deinde? Post tot, ac tanta, tamque inania flagitia.

Primò ingenti timore, pavoreque percussus, deinde & suorum, etiam amicorum odio. Denique & violenta morte, à suis sublatus est.

Ita sceleratis nihil satis cautum, nihil impunitum. Et ut daremus impunitum esse, atque à cæde, ac vulnere immune, at nunquam à timore, metúve.

Exemplo erunt etiam in diademate Reges, ac Tyranni, quos dum cruciat, ulcerata conscientia, atque ex ea malorum impendentium metus, stulta ac ridenda mortalibus providentia sibi malè cautum voluere.

Masanissa Rex parum fidei in pectoribus hominum reponens, salutem suam custodia canum vallavit, nec tamen ab ea custodia securus, & metu vacuus; terrebat ille quidem suos, sed & à suis terrebatur magis: adeo verum illud Poëtæ antiquioris.

Qui terret, plus ipse timet, fors ista Tyrannis convenit

Et ea convenit *Dionysio, Syracusanorum tyranno*, cujus metum insolentem describit Orator Romanus.

Quin etiam ne tonsori collum committeret, tondere filias suas docuit. Ita sordido, ancillarique artificio, Regiæ Virgines, & tonstriculæ tondebant barbam, & capillum Patris.

Et tamen ab iis ipsis, cùm jam essent adultæ, ferrum removit, instituitque, ut candentum juglandium putaminibus barbam sibi, & capillum adurerent. Cumque duas uxores haberet, haberet Aristomachen civem suam: Doridem autem Locrensem, sic noctu ad eas ventitabat, ut omnia speculaertur, & perscrutaretur ante. Et cùm fossam latam cubiculari lectulo circumdedisset, ejusque fossæ transitum ponticulo ligneo conjunxisset: eum ipsum, cùm fores cubiculi clauserat, detorquebat. Idemque cùm in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex alta turri solebat.

Et hæc de Dionysio Tyranno, qui totus erat in metu, quia totus in sceleribus, à quibus etiam timida illi conscientia.

Ne eodem timore labores, Amice Lector, paucis ostendo, quis in Sapientem, quis & in te cadere debeat: erit ille duplex, unus tuiipsius, alter Dei.

De illo sic Thales Milesius, unus è Sapientibus Græciæ, apud Ausonium.

Turpe quid ausurus, te sine teste, time.

Hoc fuit Sapientis effatum, cui consonat & istud dictum Pytagoræ, inter cujus aurea carmina hæc leguntur.

Quod turpe est, neque cum alio, neque privatim facies, omnium verò maximè metue teipsum. Metue deinde, & Deum: probè doctus ex illo Christi oraculo.

Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam: ac si manifestim dicat, inquit D. Bernardus, *hunc timete, ne illos timeatis. Repleat vos spiritus timoris Domini, & timor alienus locum non habebit in vobis.* Matth. c. 10. v. 28. Serm. 16 in Psal. Qui habitat.

Alienum appellat timorem, qui est ab homine; alienum & ego dixero, qui est à perversa conscientia: quia etsi domesticus, alienus tamen à ratione, à Deo,

Deo, à bona conscientia, quam sectari debet quisquis est homo, id est compos rationis. In illa quietem inveniet, in illa & pacem ac tranquillitatem; quidquid demum eatrinsecus appellat mali: ut enim disertè Seneca.

Conscientia etiam obruta delectat, qua concioni, ac famæ reclamat, & in se omnia reponit, & cùm ingentem ex altera parte turbam contra sententiam aspexit, non numerat suffragia, sed unâ sententia vincit. Si verò bonam fidem perfidia suppliciis affici videt, non discedit è fastigio; sed supra pœnam consistit. Et ita consistas oportet, mi Lector: consistes autem si in te *omnia reponas*, si una conscientiæ *sententia vincas.*

§. 2. DE DOLORE.

Ad illa verba: *Ecce parturiit injustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Psalm. 7. vers. 15.

Quis ille dolor, & quantus?

Hic primùm incurrit ea quæstio, quid sit dolor, tum ecquis ille & quantus, qui sceleratæ menti insidet?

Quid dolor? Dolor Philosopho dicitur *sensus aliquis præsentis mali.*

Latino Oratori, est *ægritudo crucians.* Ea porrò ægritudo alia est atque alia, & hinc aliæ atque aliæ doloris species, vel quasi species, quas longo ordine recenset.

Quàm varius? *Angor est ægritudo premens.*

Luctus, est ægritudo ex ejus, qui carus fuerit interitu acerbo.

Mœror, est ægritudo flebilis.

Tuscul. quæst. l. 4. *Ærumna, est ægritudo laboriosa.*

Dolor, est ægritudo crucians.

Lamentatio, ægritudo cum ejulatu.

Sollicitudo, ægritudo cum cogitatione.

Molestia, ægritudo permanens.

Afflictatio, ægritudo cum vexatione corporis.

Desperatio, ægritudo sine ulla rerum expectatione meliorum.

Ita Ciceroni varius est, & multiplex dolor.

1. 2. Qu. 35. art. 1. D. Thomæ Aquinati; *Dolor est passio animæ in appetitu sensitivo, vel intellectivo.*

Dicitur autem lingua Latia, *Dolor* à dolando; est autem dolare, vel edolare, idem atque minuere, quod est fabrorum, cùm scilicet materiæ complanatur asperitas, cùm & ipsa minuitur. Et ita, sumpta inde metaphora; ut lætitia augentur corpora, ita dolore minuuntur, atque edolantur.

Hebraïca lingua, dolor audit *Deabak*, à verbo *Daab*, id est tabuit, atque elanguit: sicque dolor est tabes quædam, & languor animi, sub illius mole quasi fatiscentis.

Quantus autem sit ille in ulcerata à peccato conscientia, aperient eæ quæ sequuntur pagellæ, aperiet & ipse Regius Vates, qui sic aliquando de illo:

Psal. 7. v. 15. *Ecce parturiit injustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.*

Hic videtur præposterus ordo, & quædam Hysterologia; est enim prius natura concipere, tum parturire, sive eniti; denique parere, ut hunc nodum solvat D. Hieronymus, ita vertit: *Ecce parturit injustitiam, postquam concepit dolorem, & peperit iniquitatem.*

Sicque prior fuit conceptio doloris, tum parturitio injustitiæ, denique partus iniquitatis.

Enthymius aliter hunc nodum dissolvit. Illi enim parturitio injustitiæ, est prima cogitatio ejusdem, ad quam illicò sequitur doloris conceptio, tum partus iniquitatis, quæ ut sit, à voluntate sit, oportet, vel ut alii, injustitia, cum animo & cogitatione habetur, veluti parturitur; cùm autem consensu & voluntate admittitur, tum verò concipitur; denique cum opere expletur, tum in lucem editur.

Et hæc paucis, pro ea, quæ est Authorum inter se pugna, in qua id notari velim, quod ad rem meam facit vel maximè, quod pro ea voculâ, *concepit dolorem*, Hebraïcè legitur *Hamal*, id est peccatum: quasi idem omninò sit, *peccatum & dolor*, idem partus peccati, & doloris.

Quo posito, hic inquiro, quis & quantus sit ille dolor? Verbulo absolvo, quantus & parturientis; imò & major.

Appello D. Chrysostomi fidem, atque authoritatem in illa ipsa Davidis verba. *Ecce parturiit injustitiam, & concepit dolorem.*

Quemadmodum, inquit, *mulieres parturientes à doloribus discerpuntur, ita etiam, qui fecit dolum, discerpitur, & non levi aliquo, sed vehementissimo dolore afficitur.*

Hæc S. Præsul, qui deinde ostendit quantum intersit inter dolores parturientis, & peccatoris.

Primùm cùm mulier concipit, nullum percipit dolorem: sed potius aliquem voluptatis sensum.

Deinde, neque cùm uterum gestat incurrit ferè dolor aliquis: sed in ipso tantum partu eæ sentiuntur angustiæ, in quo longè melior est sors parturientis, quàm peccatoris. Hic enim prius concipit dolorem, quàm injustitiam parturiat. *Quia hic dolor*, inquit, *est à principio; simul enim ac quisquam de malo consultavit, tumultus est, & turba in cogitatione:* & hinc acer sensus doloris: suæ illius propositionis testem appellat *Achabum*, qui priusquam vineam raperet, de ea vel tantùm cogitans, ingenti dolore excruciabatur. De ea excipe scripturæ sacræ sensum, & verba:

Venit in domum suam, indignans, & frendens 3. Reg. c. 21. v. 4.

Ecce ægritudo quanta, quantus & angor animi. Et projiciens se in lectulum suum, avertit faciem suam ad parietem, & non comedit panem.

Ecce ægritudo quanta, quantus & mœror animi, quanta & ærumna, quanta & sollicitudo, quanta & molestia, quanta & corpusculi afflictatio: non enim *comedit panem*, non gustavit quicquam. Quod si tantus dolor, vel à meditato tantùm scelere, quantus à concepto, quantus ab edito? Tantus certè, quantus & parturientis; imò & major. Indignatur enim animo, dentibus frendet, & stridet, abjicit se in lectulum quasi fatiscens sub immani pondere doloris. Avertit faciem suam ad parietem, forte ne pallor veniat in aliorum oculos, ne manantes per ora lacrymæ. Et non comedit panem; in se, & corpusculum sævit impatiens doloris. Juvat de illo iterum audire quid Orator aureus.

Considera, inquit, *cùm ille vineam concupivisset*, quantum dolorem senserit. Et causam subdit:

Quoniam conscientia non ferebat sententiam: ingressus tristis, humi procumbens, confusus, vel ipso aspectu præ se ferens conscientiæ condemnationem.

Ecce primum, in quo dolor peccatoris major est dolore parturientis. Alterum est, quod hic brevis sit, superinfuso deinde gaudio ita mitescat, atque eluatur totus, ut ne illius quidem memoria superesse videatur.

Testor primæ veritatis oraculum, ita habet: *Mulier cùm parit tristitiam habet: at cùm pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.*

At res se aliter habet à peccati partu. Vix enim hic in auras evasit; vix primam lucem vidit, cùm ingens oritur dolor, acres stimuli, perennes angustiæ, nec finem inventuræ, nisi cum partu. Diceres doloris esse fœtum, non peccati.

Quod si in hoc concipiendo aliquis fuisse videatur voluptatis æstus, mox ea extincta, *amarus pœnitentiæ*

Conc. 4. de Lazaro.

ventiæ fletus succedit, contra quam evenire solet parturientibus, ut disertè D. Chrysostomus.

Causam illius hanc reddit, D. Ambrosius, *quia dum in quadam summi delinquendi libidine, nebulis quibusdam conscientiæ mens obducitur, ne videat eorum, quæ concupiscit deformitatem: sed cùm omnis nebula transierit gravia tormenta exercentur in quodam malæ conscientiæ secretario.*

Lib. 1. de Abraham c. 4.

Ecce dolorem, ecce gravem ab illo lanienam, & hæc quidem, non foris; sed intus; non in publico; sed in secretario conscientiæ.

Demus aliqua illius exempla ex antiquitate petita ad posterorum bonum. Fuerat olim *Flaccus* Præfea magnæ Alexandriæ, Principis urbium, Ægypto Præfectus, Provinciæ felicissimæ, in qua primum expertus erat fortunam ut matrem; dein ut novercam; sed suo vitio, dum enim in ea præfectura iniqùius, quàm par esset, se gerit, in Andrum Insulam est relegatus; eam dum appelleret, ita dicitur allocutus.

Quomodo vocabo hanc Insulam? Exiliúmne, an novam patriam? An portum? An refugium miseram? Sepulchri nomen maximè convenit: siquidem infelix ego meipse quodammodo in sepulchrum infero.

Ecce qui parturiit injustitiam, ut concipit dolorem: eum ipse aperuit in ea Insula, ac veluti proscenio, ac miseriarum suarum theatro, excipiamus & ipsi illius æstus, atque angores, non meis verbis, sed mutuata Philonis Judæi eloquentia: sic ille, hujus ore, calamoque.

Lib. in Flaccum.

Adeo trepidabat infelix Flaccus, ut non aliter, quàm insanus prosiliret, ac ultrò, citroq; discurreret, manus complodens, femora percutiens, humi se affigens, & clamitans. Interemi quosdam, interiment me alii, me connivente quidam lapidibus sunt obruti, quidam vivi combusti, quidam raptati per forum medium, donec frustatim lacerarentur.

Hæc ubi extimulante conscientia de suis ipse sceleribus, tum & ista. *Horum facinorum pœnæ me manent, sat scio, & diræ jam stant tanquam in carceribus, ut obice rupto properent in meam perniciem: imò jam in horas præmorior, multas mortes sustinens, ante ultimam.*

Ecce mœrorem, ecce ærumnam, ecce dolorem, ecce sollicitudinem, malæ utique conscientiæ, malos partus, de quibus aliisque ita deinde Historicus.

Atque ita sæpe territabatur horrore quatiente membra omnia, animo quoque contremiscente, anheloq; pectore, quandoquidem spes eum destituebat, unica vitæ mortalis addita consolatio.

Ecce desperationem, quæ doloris est summum. *Nullum unquam sollicito felix oblatum est auspicium, rumores adversi afferebantur, molestis vigiliis somni succedebant turbidi.*

Et hæc Philo de impetu doloris, quem injusto Præsidi inferebat mala conscientia, cujus impatiens ipse *Flaccus* exclamat, amenti & desperabundo similis:

Quousque tandem ferreus durabo in tot casibus? scio me molliorem, quàm ut mihi mortem consciscam: nimirum hoc quoque vetat meus genius, ne citò abrumpam vitam miseram, ut malum dilatum cumulet, ineatq; apud injustè per me necatos uberiorem gratiam. Talia revolvens animo, trepidus expectabat finem fatalem; inquit Historicus. Quem enim alium expectet, cui à scelerata conscientia tantus incubat dolor, mœrorque, sed antiqua, inquies, sunt ista, & ipso sæculorum lapsu detrita, demus aliud, quod nostra vidit ætas, & ingemuit.

Crombecius in libro, cui titulum fecit de studio perfectionis, hæc memorat.

Annis ab hinc non multis, vir imprimis locuples, scelus admiserat, quod prodere, & in aures confessarii deponere, morte pejus, & damnatione ducebat.

Agitabat interea hominem versabatque conscientia, & ad peccati virus evomendum acriter extimulabat: quid deinde?

Fortè Antuerpiæ inaudierat, neminem teneri ea peccata confiteri, quæ memoria exciderant.

Hanc ergò doctrinam tegendo sceleri opportunam ratus, nihil non est molitus, ut scelus illud voluntaria oblivione sepeliret.

Ivit per omnia voluptatum genera, miserandæ oblivionis venator, & aliis atque aliis criminibus sese implicuit, peccata peccatis accumulans, vel ut antiquum illud, eorum quasi mole tegeret obrueretque, vel ut novis conscientiæ tumultibus, vetus ille tumulius, & mordicans animi cura, quasi clavus clavo pelleretur. Sed in vanum abiere omnia, quò enim impensius sopire, atque extinguere conatur, eò excitatur inflammaturque vehementius, malumque in conscientia sævit magis.

Quid igitur agat? Quóve se vertat?

Equum parat, conscendit, excedit domo, quasi seipsum unà cum conscientiæ morsu relicturus in Belgio: sed post equitem sedet atra cura.

Venit in exteras regiones, maria tranat, & solum, Cœlumque mutat: sed & verissimum expetitur illud, *Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.* Secum ipse miser trahit comitem conscientiam, & seipsum etiam extra Patriæ fines invenit, nec, ut maximè velit, deponere potest.

Quid igitur? Aliò vertit consilia. Animum fluctuantem, ad studia appellit, iisque potissimum scientiis incumbit, quæ totum hominem rapiunt, sibique astringunt arctius, cujus generis, sunt Mathematica, Astrologica, & his affines disciplinæ, ut dum iis occupatur animus, alia ab illis omnia procul esse faciat; sed & hic conatus incassum cecidit.

Audit tandem peccata contritione deleri, & eleëmosynis redimi; & ad has, atque illam velut ad anchoram confugit, si fortè istis sistat, temperetque tumultuantes animi impetus, crudelemque conscientiæ lanienam. Tum etiam dormit in cinere, & cilicio, vino abstinet, corpus jejuniis macerat, stipem pauperibus erogat liberalius, ut eâ vel scelus admissum redimat, vel expiet.

Bonum omninò factum: sed neque tamen hoc atrox vulnus sanari potuit, neque insitus animæ dolor mitigari. Hæret infixa menti lætalis arundo.

Quid ultra moliatur? Quò consilia flectat? Qua in statione, quóve in portu turbida illa fluentis animi jactatio conquiescat? Non alio credit, quàm in violentæ mortis portu, quàm in occasu infelicis ævi, etiam per laqueum quæsito. Ecce desperatio, Barathrum malorum: in hoc venit, in hoc delabitur, misellus homo: jam enim ad extrema redactus, & certus mori, sibi violentas manus apparat nocte proximè sequenti, malo suo, ac dolori, ut credebat, finem inventurus.

Rhedam igitur conscendit, domum (à qua tum fortasse abierat, & in qua sibi funestæ tragediæ locum designarat) citatis equis repetit. Spectabat abeuntem, imò celeri quadriga ad meditatum scelus, ac fata provolantem; spectabat, inquam, divinæ mentis oculus, qui ut omnibus invigilet, maximè tamen miseris, ac desperabundis, ut succurrat, ut levet.

Quid deinde? Occurrit de via è Patribus Societatis unus aliquis, quem ex rhedâ conspicatus, rogat, ut currum conscenderet, vincitque recusantem importunitate.

Assumptus in Rhedam Pater, ut tempus piè, ac religiosè falleret, de Deo, divinisque rebus sermonem injecit, atque inter cætera ad confessionem delapsus est.

Tetigit ea hominis ulcus, qui stomachabundus. Quid ais, inquit, onde me nosti? Cui pater. Enimverò non novi, nec usquam antehac te vidi: sed nos ex instituto, moreque nostro ejusmodi sermones

miscere solemus, ne aliis minus utilibus diem teramus. Boni igitur consule, nec mirere ejusmodi à me dicta; nisi fortè sit aliquid, in quo te juverim, quod libens facturus sum.

Cui ille, Juveris, inquit; sed quid si confiteri renuam?

Subodoratus pater, quod erat, ratusque cedendum esse tempori, pio dolo hominem capit, spondetque se sine confessione remedium malo allaturum.

Ad hoc respirat ille, conditionem arripit, atque ad acerba quæque se abjicit, dum illam conscientiæ suæ carnificinam exuere possit.

Ergo pater medicinam facere adorsus, simul atque domum appulit, jubet epulum instrui, monetque se totum eo vespere hilaritati dedat, egebat nimirum, ea medicina, à dolore, ac mœrore languens animus, ac propè dejectus, maximè ea nocte, quæ illi futura aliàs erat decretoria; mandat deinde ut quieti, & somno plusculum concedat, dum ipse pro illo vigil. Paret ille, & benè moncitem audit, atque obaudit in omnibus.

Postridie puncta quædam piæ commentationi proponit, eaque maximè, quæ fiduciam in Deum excitent: tum examen conscientiæ præscribit, non quidem ut confiteatur (ab hoc enim penitus abhorrebat) sed eò tantum ut peccata in memoriam revocet, & de singulis doleat; tum in proximum nemus educit, auram, ut aiebat, liberiorem hausurus, tum etiam rogat, num benè conscientiam excusserit, & ne quid fortè excidisset, sciscitatur ex illo quædam, & sensim sine sensu ad facinora atrociora delabitur, tandemque bono Numine, illud ipsum, quod angebat, scelus attingit.

Hic perturbari visus est miser, & quodam horrore concuti, tum à se quasi alienus exclamare. Et illud, inquit, illud est triste, infandum, horrendum, quod eloqui non audeo. Tum pater, benè est, inquit, jam confessus es, neque pluribus opus, nisi ut cætera, quæ leviora sunt prodas. Fecit, prodidit, & onere illo, doloreque levatus est.

Ut eo etiam leveris ipse quisquis in eadem es cymba, & eandem tuæ conscientiæ lanienam pateris, age, conscientiam excute, excute & scelus, quo inficeris, & tabescis.

Celebre quondam illud sapientia fœminæ, quæ censuit, & dixit, *dolorem apud illos libenter manere, à quibus alitur, & fovetur.* A mala conscientia alitur, & fovetur dolor: illam depone & hunc quoque eodem momento deposueris: at neque hunc, neque illam depones nisi salutari pœnitentia.

Potion l. de Ira.

Canunt illud Poëtæ, & celebrant, lutum ex quo Prometheus hominem effinxit, non maceraste aquas sed lacrymis. Ut innuant dolorem homini adnatum esse, jam inde ab origine: & verissimum, quia ab hac eadem adnatum est peccatum, quod certè non eluetur nisi pœnitentiæ lacrymis, his macerari debet homo, & reddi primæ origini, hoc est primæ innocentiæ, & rectæ rationi.

Themistius apud Stobæum.

Quæsivit aliquando Epictetus, quomodo esset expellendus dolor? Et respondit. *Rationem esse pro doloris remedio apud eum, qui Virtutis esset cultor.* Et rectè. Quisquis enim virtutem colit doloris est expers, quia expers & peccati, unde & dolor.

§. 3.

Ad illa verba: *Operiantur confusione, & pudore.* Psalm. 70. vers. 13.

Quis ille pudor, & quantus?

Pudor, Aristoteli, *est timor justæ vituperationis.* Stoicis, *pudor, est metus infamiæ.*

Differt pudor à verecundia; quod *pudor* sit rei turpiter actæ: *verecundia* autem, etiam rectè facti, honesti. Ut & *rubor*, qui Demostheni *virtutis est color*: arguit enim bonam indolem, non item *pallor*.

Et hæc paucis pro notione illius voculæ *pudor*, de quo quæro quantus sit à mala conscientia?

Fuit illud Davidis votum, aut potius justæ maledictionis fulmen in eos, qui sibi maledica lingua detraxissent. Illos optavit, illos voluit *confusione, & pudore*, ceu veste tegi; sed veste pudenda, quæ illis esset pro omni supplicio. Et sanè hic *pudor*, audeo dicere, pro gravissimo est tormento.

Fidem faciet historia, non quidem recens; sed antiqua ab authore neoterico descripta, & à Petro D. Oukremanno relata, quam reddo eadem fide, quâ ab illis accepi. *Histor. Orient.*

Asiæ Rex, cui nomen *Elenaban*, vir mitì planè ingenio, & totus ad misericordiam factus, inter venandum, fortè incurrit in infantulam recens à matre (verius noverca) inclementer abjectam: nudam omninò, sed in paucis formosam, sed à capite ad calcem horribili & putente lepra tegeretur.

Ad primum illius aspectum, seu quoddam naturæ aberrantis monstrum exhorruerunt aulici, & averso ab ea vultu, jam inde celeri equo se proripere parabant, nisi Rex vetuisset, qui illis ne quicquam dissuadentibus, ex equo desiliit, & puellam lacrymabundam suis ipse manibus à terra extulit: tum etiam in regiam deferri voluit, regiè educari, & medicorum curæ atque industriæ committi, atque inprimis commendari; quod & factum sedulò. Habentur consultationes, explicantur & nova & antiqua medicorum monumenta, & alia ex aliis remedia proferuntur: at illorum judicio frustra omnia. Sententia fuit nonnisi infantis alterius sanguine à lepra sanari posse; utpote quæ illi esset adnata, non deforis hausta.

Ad id medicamenti genus, cohorruere omnes, & velut à natura, à ratione alienum duxere; utpote inhumanum, crudele, barbarum. Rex unus probare, & enimverò etiam velle? imò (quod mireris, & horreas, & fortè etiam damnes) è filii sui unigeniti venulis ita prodigè sanguinem elici jussit, ut eo propè vacuus infans Regius post paucos dies expirarit; non sine totius Regni stupore, mœrore, lacbrymis.

Vivit interea, valetque puellula, sibi & valetudini exinde reddita, etiam regio sanguine, regioque balneo. Viventem portò, ac valentem Rex ipse deperit, adoptat in filiam, & Regni sui hæredem scribit; ac deinde uni è consanguineis suis, & Aulicorum facilè Principi despondet.

Quid deinceps illa? suæ originis immemor, immemor & sui, aditæque regiæ dignitatis, & propinquitate regii sanguinis, imò & coronæ ac sceptri, & quod gravissimum erat, ipsius Regis non naturà, sed gratia ac beneficio jam parentis: immemor inquam illius, & sui, posito omni pudore, posito & metu, posito & amore, subulco, bubulco, & vilissimis id genus hominibus se prostituit.

Et hoc primum, infameque facinus, à quo dum Regis iras timet, & justas minas pœnasque, se se proripit ex aula, atque ad vicinum Principem, juratum Patris sui hostem confugit, suisque apud eum studiis, atque machinationibus mirum quantum damni infert & Regno, & Regi.

Verùm, ut sontem sequitur à tergo Deus, sequitur & culpam vindex pœna, tandem à ministris regiis intercepta, catenis vincta, & arctiori custodiæ tradita, à qua mox de illius capite agi cœptum.

Convenere Iudices, & ream mortis pronuntiavere omnes; crimen enim erat in aperto: at supplicii genus non item. Et inde itum in diversas sententias, dum hi patibulo appendi volunt ob infamia latrocinia, illi rotæ ob cruentas civium cædes affigi: alii ignibus tradi atque incendiis ob adulteria; nonnulli equis hinc & inde actis discerpi ob crimen læsæ majesta-

majestatis ac perduellionis. Et hæc judicum de genere supplicii pugna fuit, nec magna, dum hi illud, isti aliud scelus justitiæ trutina expendunt.

Ex his unus fuit, qui ut ætate ac veneranda canitie aliis præstabat, sic & authoritate, tulit banc sententiam ab omnibus aliis abhorrentem; imò specie tenus, etiam à ratione atque æquitate alienam, tantùm non ridiculam, iis saltem, qui illius momentum, ac latens mysterium minimè penetrassent, fuit autem ea ejusmodi, ut Regi ac Patri sisteretur rea, ejusque vultum fixis aliquamdiu oculis intueri juberetur.

Res ad regem delata, qui & ipse huic sententiæ subscripsit. Adest igitur stata die horaque tot criminum rea, in quam pater primùm invehi cœpit ob immania facinora: tum eorum seriem benè longam texere, tum collata à se quondam beneficia commemorare, tum etiam ingratitudinem exprobrare.

Quid hîc puella? primò Pudore suffundi, dein in singultus ire ac suspiria, crebrosque de pectore anhelitus, denique in uberes lacrymas effundi.

Interea tamen & tacet, & oculos quà potest deprimit, & terræ affigit. Loquebantur enim lacrymæ, & altùm clamabant suspiria, quibus ubi plusculum datum est, jubetur caput erigere, oculos attollere, atque in Regis, modò judicis sui, faciem defigere.

Paret illa; sed ecce illicò frontem pudor, genas & ora pallor occupat, metus animum, artus omnes tremor invadit, & mentem horror, & vitam ipsam repentinum deliquium eripit atque extorquet: Concidit enim ipsa ad Regis pedes. Tantum potuit vel unus conspectus Patris: ex eoque natus pudor, dolorque, qui sanè illi pro supplicio fuit; imò gravior omni supplicio: & hoc fuit quod prudenti sanè judicio censuerat, ac decreverat è judicibus senior ille, cujus initio memini: imò quod plerumque decernit, vel ipsum è Cœlo Numen.

Multis, iisque gravissimis sceleribus obnoxii tenebantur *Ninivitæ*, quibus & terras infecerant, & Cœlum ipsum in vindictam provocarant. Quid illis vindex Deus? quave parte sese in pœnas effundet? excipe ore, calamoque Vatis. *Ecce ego ad te*, dicit,
Nahum c. 3. v. 5. *Dominus exercituum, & revelabo pudenda tua, & ostendam gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam & projiciam super te abominationes, & contumeliis te afficiam, & ponam te in exemplum.*

Ecce longam à divina manu flagellorum seriem, quam incipit tamen à *pudore*, utpote primo ac potissimo conscientiæ malæ flagello.

Revelabo, inquit, *pudenda tua*, & hoc quidem in *facie tua*, ut vel inde augeatur pudor.

Et ostendam gentibus nuditatem tuam, quæ & pudorem augeat, pudenda quippe nuditas; & *regnis ignominiam tuam*, quæ & horrorem incutiat.

At quænam illa *pudenda*? Ne corporis crede: etsi enim hæc revelari pudor vetet; at longè magis animi pudenda, id est occultas sordes, & peccati spurcitias, quas Syrmate longo regebant, & aurea veste. Illa, inquit, illa conscientiæ inquinatæ *pudenda revelabo*, & omnium exponam oculis: uti & *nuditatem tuam*: non eam solùm, quæ est carnis (quamquam & hæc pudenda) sed multò magis animi, qui à bono opere, à gratia nudus, adeoque & Angelis, & ipsi Deo, despectui, odio, horrori.

Ecce ut hoc flagello pudoris vapulant *Ninivitæ*. Ut illi; sic deinde & alii. Flagitiosi erant Babylonii; jamque impleram peccatorum suorum mensuram, cùm hæc illis Cœlo Vindice Isaias.

Cap. 47. v. 3. *Revelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum.*

Tenebatur David duorum criminum reus, & quà adulterio, quà homicidio regium animum, thronumque fœderat. Quid illi Deo judice Propheta
2. Reg. c. 12. v. 12. Nathan? *Tu fecisti absconditè. Ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu solis.*

Ecce ut primas regiæ pœnæ partes dat pudori: nec mirum, quia & primas dat ipsa rei conscientia.

Appello ad ipsam nascentis orbis infantiam. Ea vidit *Adamum*, & *Evam*, & quidem in primævæ innocentiæ flosculo; in quo nesciebat, quid esset pudor, & quid pudenda nuditas: sed statim, atque abiit ab illo felici statu sensit nuditatis suæ opprobrium, Deo quippe quærenti *Adam*, *Adam ubi es?* Respondit frigidum illud. *Timui, & abscondi me.*

Ecce *timor*. Ecce *pudor* primi malæ conscientiæ partus. Benè habet, si tam hic, quàm ille sit ad peccati remedium, optimè si etiam ad salutem: sed subinde, neque ad hanc facit, neque ad illud; imò tam huic, quàm illi noxius est. Facit enim ut peccator pudenda tegat, & animi nuditatem luto graviore commaculet; dum enim pudore victus crimen celat, novo se crimine inficit, atque obruit. Et hic pudor pravæ conscientiæ fœtus est longè pessimus.

Apud *Itatinos* Indiarum populos, matronæ nobili accesserat puella, non illic nata, sed olim calamitate belli ex aliqua finitimarum gentium regione illuc tracta, quæ in ancillam assumpta, & sacro deinde baptismi fonte eluta, *Catharinæ* nomen accepit. Hæc pudoris prodiga lascivia clanculum adolescentibus sese primùm indulsit, tum cavit sedulò, ne ullum horum flagitiorum indicium in sua confessione extaret. Quin etiam solita procaciter illudere, atque ad fidas familiarium conservarum aures talia insusurrare. O hominem simplicem (confessarium intelligebat) qui se admittendum in arcanorum meorum intima speravit. Frustrà ille me crebris interrogatiunculis scrutans vellicavit, alias quærat, tam fatuas, quæ se illi penitus committant. Ego tacendorum, & dicendorum discrimen scio. Hæc illa petulanti joco.

Post paucos menses, occupat eam morbus, isque gravis, & periculosus, & opportunus sanè monitor, si audisset.

Evocatur ab hera sacerdos, ad ægram adducitur, monetur de purgando per homologesim animo. Facit illa tunc quoque ut solebat, & capitalia celans, levia perfunctoriè narrat, & hoc iterùm, iterumque durante morbo, qui dum abit in longum, novies infelix isto sacrilegio se polluit, etiam subinde, quas prius retuli, sacerdotis illusi procaces traductiones iterans ad conservas, quarum una religiosior, dominæ rem aperiendam putavit.

Percussit, ut par erat, pium matronæ animum scelus, & istius animulæ periculum. Accurrit, monet, urget, ut quod habet in conscientia, fidenter prodat, etsi pudendum illud. Sed frustra.

Adest una è mulieribus familiæ, cui Catharinæ nequitia omnis propè nota. Narrat illa, quæ noverat, etiam pudenda, nec diffitetur ægra: sed addit etiamnum pertinax illud. *Nunquam se sacerdoti ista narraturam.*

Ingravescit interea morbus, accenditur febris, calet, æstuat, & furiis agitatur tota, cùm horrenda visu contorsione, à qua sensibus & quieti paululum reddita, narrat dominæ sua dedecora, à quibus sacerdoti prodendis se deterreri aiebat, à quodam sibi ad lævam astante torvæ frontis spectro: incitari contra ad ea confessario aperienda à muliere splendida, quæ à dextris adesset planè simili tabulæ in templo expositæ Sanctam *Magdalenam* referente.

Hic enimverò bona matrona in hortationes vehementiùs incumbere, monere, urgere, hortari, imò ut pudorem noxium excuteret, sacerdoti jam ad lectulum astanti enarrare hæc, & hæc, quæ *Catharina* in confessione reticuisset, & quæ nunc ipsi erat fassa.

Ad quæ infelix obstinatione se involvens sua, manifestè renuit, imò sacerdotem de his celatum velle se dixit.

Hic omnia conari, omnes minis blanditias adjungere, intentare cruciatus inferorum, ignis æternitatem ostentare, paradisi delitias, confessionis facilitatem ad vitanda tormenta, ad delitias promerendas. Denique nihil non agere, ut tuentem in ipso præcipitio sisterent: sed tundebant incudem, & incude duriorem animam.

Omnia eludebat præfracta mollercula, non solùm petulanter: sed & impiè, oblata illi Crucifixi effigies ad venerationem, & hanc contemptim rejecit, nescire eum, quis esset, blasphemans.

Interea suas partes agit indulgens Numen, volens servare pereuntem, & arcanis stimulis excitantis gratiæ ita pungit rebellem animum, ut in has etiam erumpat voces.

Me miseram! cur pereo? Cur scelera non confiteor? Ad has voces exciti domestici accurrunt, rogantque nunquid sacerdotem vocari vellet. Redit illa ad nugas solitas, atque ad dicta impia revolvitur; deinde nocte concubia iterum it in horrendos clamores, & cum ingenti ejulatu.

Heu me, inquit, *quantum crucior, quàm horribiliter pœnas luo temerata confessionis.* Et hæc fuere miserentis Cœli beneficia; quæ sequentur irati Numinis. Post has voces diriguit tota, nullum in tactu, nullum in pulsu vitæ indicium. Expirasse crediderunt omnes.

Post horas omninò septem inopinatissimè apertis oculis cepit ululare nescio quid inconditum. Adest Hera & blandè, *Catharina*, inquit, *jam tandem sapere incipe.* Expectat te Deus.

Annuere visa sacerdos sistitur. Frustra ut semper, nullum ægra remissæ contumaciæ indicium dabat. Interim mortis propinquæ dum extant indicia, accenditur cereus, monetur ut sumat, & JESUM invocet. Illa torvùm intuens, *tollite*, inquit, *istum JESUM, nihil mihi cum illo est*, simulque toto corpore avertens se in lectuli angulum, ibique sessim consurgens, confabulari cum quodam audita: Sed alia ancilla in eodem conclavi languens, terribilea se formas circa *Catharinam* videre clamabat. In his posito capite, fontem animam meretricula pervicax expuit.

Fœdissimum autem visu cadaver, odorem repentè tam tetrum exhalavit, ut non expectata luce (nam nox erat) ejiciendum in subdiale atrium fuerit; quod deinde, cùm ad sepulturam componeretur, erexit se in sedentis modum, & terrore consternatas abegit Præficas. Et hic primus ab illa terror: alii deinde, atque alii à mortuæ manibus sequuti, alia, atque alia spectra, quæ & domum totam, & vicina etiam loca diu inquietarunt; & quæ volens omitto, ne æquo longior sim. Ea videri poterunt in historia Societatis edita, à P. Petro Possino, ex quo hæc sumpsi.

Partis 5. Lib. num. 26.

Verùm, ut ista omittam; at tacere non possum novissimam damnatæ apparitionem. Cùm domus infestatione sæva inquieta esset, ad illius custodiam relictæ erant tres mulieres ætate maturæ, & virtute spectabiles: en his uni *Catharina* apparuit horribili specie, & cincta flammis, quæ ex cunctis ejus membris per globos erumpere videbantur. Corpus cæterà nudum, fascia quadam veluti ferri candentis cingebatur, lata, & variis gyris artus amplexa usque ad imos talos: accedere ad se propiùs *Catharina* cùm juberet fœminam, huic dubitanti, & terrore nimio vix sui compoti, juvenis veste candida, placidoque vultu (bonus haud dubiè genius) se videndum obtulit, & *sta*, inquit, animo, ac monstrum hoc conspice, tum quod loquetur, audi, mox aliis narratura. Sensit se fœmina confirmatam, & erigere os in *Catharinam* ausa, atque conspuere, clarè audivit; cùm diceret se æternis incendiis addictam, quòd suam sacerdoti impudicitiam fateri noluisset, jussam se ac perinvitam id modò prodere, ut sua pernicie alii sapiant. Dixit & simul videri, simul & loqui desiit, simul etiam & domum infestare.

Spectasti, benevole Lector, in hoc actu tragico, quàm noxius depravatæ conscientiæ pudor: specta porrò, & ab illo tibi etiam cave.

Quod si animum invadat occupetque pudor, sit ille, qui sit pro peccati remedio, sit & saluti.

Et is aliquando fuit adolescenti, de quo *Cæsarius*. erat is multis onustus sceleribus, quæ cùm sacra exhomologesi eluere tandem statuisset, jamque ad confessarii pedes abjectus esset, derepentè sic exhorruit, ut ne verbum eloqui posset, nimirum & animum tenebat horror, & pudor linguam illigabat, ne informes illos, atque infames malæ conscientiæ partus ederet.

Hærebat in equuleo, tormentoque pudoris, & licèt dolor animum in gemitus, oculos in lacrymas solvisset, linguam tamen quasi vinculis quibusdam astrictam retinebat pudor. Quid igitur consilii? Quid remedii? Quod lingua eloqui non audebat, manus scribere non erubuit. Scripsit ergo, & in charta longam contexuit peccatorum suorum seriem, eamque tremula manu confessario obtulit, quam ille cùm evolvere vellet erasam conspexit. Tanta vis ingenui pudoris, tanta & doloris, animam eluit hic, ubi illi benè junguntur.

§. 4.
DE EXAMINE CONSCIENTIÆ.

Ad illa verba: *Cogitavi vias meas, & converti pedes meos in testimonia tua.* Psal. 118.

HÆc Regius Vates. *Cogitavi*, inquit, hoc est attentè, & seriò; non cursim, & per transennam, recogitavi, relegique vias meas, id est actiones omnes meas, quas inivi veluti totidem vias quæ ducunt ad æternitatem, *& converti pedes meos*, id est affectus & studia mea accuratè discussi, ut intelligerem, an eum testimoniis, hoc est lege tua, convenirent. Hæc olim sibi Regum maximus, & Vatum longè sanctissimus, quæ etiamnum tibi; imò & omnibus, Amice Lector, velim esse inprimis commendata, ut cogitent illi, & recogitent vias suas, id est omnia, seu cogitata, seu dicta, seu etiam facta, vocent ad conscientiæ tribunal, ibi per otium examinanda, atque discutienda: utque velint etiam ipsi,

Primò suadebitur illud exemplo atque authoritate, etiam profanorum.

SI Stobæo habenda fides, qui primus omnium homines edocuit, quotidie seipsos ad conscientiæ tribunal citare, fuit *Phocylides*, cujus exemplum, secutus deinde *Pythagoras*, atque ex hoc Pythagorei in illius schola probè docti; sic enim ipsi ante somnum in seipsos quodammodo descendere, atque ex se quærere soliti. Serm. 6.

Quid sum transgressus? Quid feci? Quid, quod non oportebat, perfeci. His non absimilia ex se quærere *Pyrrhon* Philosophus. Hic cum ab amicis aliquando esset auditus, multa secum loqui, rogatusque ecquid agitaret animo? Ecquid & voce? Respondit. *Ego examino, ego ex me quæro, quâ ratione possim fieri melior.*

Quod ille, hoc est *Publius Sextius*, de quo magnificè Seneca, cujus hoc effatum, dignum cedro.

Animus quotidie ad rationem vocandus est. Faciebat hoc Sextius, ut consummato die, cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum. Quod hodie malum tuum sanasti? Cui vitio obstitisti? Qua parte melior es? Lib. 3. de Ira c. 36.

Hæc

Hæc ubi de illo Seneca, tum & ista de suo. *Desines ira, & eris moderatior, qua sciet sibi quotidie ad judicem esse veniendum. Quid ergo pulchrius hac consuetudine excutiendi totam diem? Qualis ille somnus, post recognitionem sui sequitur, quàm tranquillus, altus, ac liber, cùm aut laudatus est animus, aut admonitus, & speculator sui, censorq́, secretus cognoscit de moribus suis?*

Postquam hæc protulit sapiens Romanus, tum de seipso effert ista.

Utor hac potestate, & quotidie apud me causam dico. Cùm sublatum è conspectu lumen est, & conticuit uxor, moris jam mei conscia, totum diem mecum scrutor, facta aut dicta mea remetior: nihil mihi ipse abscondo, nihil transeo. Quare enim quicquam ex erroribus meis timeam, cùm possim dicere: Vide ne istud amplius facias, nunc tibi ignosco.

In illa disputatione pugnacius locutus es. Noli postea congredi cum imperitis. Nolunt discere qui nunquam didicerunt. Illum liberiùs admonuisti quàm debebas. Itaque non emendasti; sed offendisti. De catere vide, non tantum an verum sit quod dicis: sed an ille cui dicitur veri patiens sit. Admoneri bonus gaudet: pessimus quisque correptionem asperrimè patitur.

Pergit deinde ad alia examinis capita, atque erroces stylo notat, & acriore censura.

Suprà c. 37. *In convivio quorumdam sales, & in dolorem tuum jacta verba tetigerunt: vitare vulgarem conventum memento, solutior est post vinum licentia, quia ne sobriis quidem pudor est.*

Minùs honorato loco positum irasci cœpisti convivatori, ipsi qui tibi præferebatur. Demens quid interest, quam lecti premas partem? honestiorem te aut turpiorem potest facere Pulvinus?

Non æquis quemdam oculis vidisti, quia de ingenio tuo malè locutus est; recipis hanc legem? vis tu æquo animo pati candidatus suffragia? contumeliam tibi fecit aliquis, nunquid majorem quàm Diogeni Philosophe Stoice, cùm de ira disserenti Adolescens protervus inspuit. Tulit hoc ille leniter & sapienter: & tu sic feras est necesse.

Hæc sibi ipsi Seneca, qui Christianis, qui etiam Religiosis ruborem injiciet, nec enim illi paria faciunt in consuetudine tam christiana, tam religiosa.

Erat Seneca in *Neronis* aula, ejus moderator & doctor, & tamen inter aulæ strepitus ac tumultus, suus semper erat, ac liber sibi reddebatur & conscientiæ.

Erat in conjugio cum uxore, amplissimaque familia, cujus curis distrahi poterat atque abripi, & tamen vesperi suam super diei actis conscientiam audiebat: erat in studiis totus, ceris incumbebat, & chartis impalescebat, & tamen examini conscientiæ vacabat impensiùs.

Erat in aulæ negotiis, in curis imperii, in consiliis regiis, quibus magna & negotiorum & curarum incumbit moles; nec tamen eâ sic premebatur, quin in seipsum uteretur utilissima illa animadversione.

Erat in amplissima fortuna, in opibus propè regiis, censebat enim nostro supputandi modo, & moneta nostrate, septuagesies quinquies septena millia Philippicorum: hoc est septem milliones auri cum dimidio. Et tamen in montibus illis aureis, in deliciis ac voluptatibus, quæ inde enasci solent ac pullulare, nec opes in sinu positas & circumfusas sibi, nec oblatas voluptates, ac delitias attendebat: sed iis sepositis, solius conscientiæ negotia tractabat; quæ nec facimus Christiani in abjectiore fortuna, in pace ac quiete avitæ fidei, nec religiosi in pulvere ac solitudine: in hos & illos insurget aliquando, damnabitque in extremo illo, ac decretorio judicii die, ut qui nec paria cogitent, nec faciant in illa, qua vivunt, fidei luce, atque ardore: quod profectò deplorandum est quàm maximè; uti & suo etiam ævo deploravit ille ille ipse Seneca cujus est illud ad Lucilium:

Hoc, inquit, *nos pessimos facit, quòd nemo vitam suam respicit, quod facturi sumus cogitamus, & id rarò, & quid fecerimus non cogitamus. Atqui consilium futuri ex præterito venit.* Epist. 83. ad Lucilium.

Rectè *nos pessimos facit*; si enim vitam suam quis respiceret, aut nunquam esset pessimus: aut si quandoque fuit, esse desineret; atque in posterum cautior esset, quia consilium futuri ex præterito capecet, dum enim exactò jam die, diei acta cum animo cepeteret, simul etiam despiceret, quid in lucem sequentem aut omissu optimum esset, aut factu.

Et hoc est, quod Indi sapientes (quos Gymnosuphistas nominabant) à discipulis suis observatum voluere: dum ea illis neminem ad mensam admittebant, nisi qui prius conscientiæ suæ examen obivisset. Imò (quod nobis & metum & pudorem injiciat) qui nihil præclari ea luce à se gestum commeminisset, pulchro sanè instituto, & saluberrima lege, quæ si etiamnum vigeret, multi sanè, & impransi, & incœnati abirent. Ne porrò abeant, ea, de qua hic agitur conscientiæ discussio

Suadebitur secundò SS. Patrum vel authoritate, vel exemplis.

PRimus è Petri sede prodibit D. *Gregorius*, & nomine, & re etiam ipsa *magnus*. Hic eos, qui vitam omnem suam, sollicitè inspiciunt, atque examinant, componit cum animalibus, quæ in excessu mentis vidit Ezechiel, de quibus & illud. *Unumquodque eorum coram facie sua ambulabat.*

Omnis, inquit, *justus, qui vitam suam sollicitus aspicit, & diligenter considerat, quantum quotidie in bonis crescat, aut quantum decrescat, iste est, qui se ante se ponit, & coram se ambulat. Quisquis verò vita sua custodiam negligit, & discutere qua loquitur, & qua cogitat aut despicit, aut nescit; coram se iste non ambulat, quia qualis sit in suis moribus, vel actibus, ignorat.* Hom. 4. in Ezechielem c. 1.

Ut autem ita coram se ambulet; ita seipse inspiciat, habere debet quadruplices oculos, uti & illa ipsa animalia, videlicet *Aquila, hominis, Leonis, Bovis.*

Viri probi, inquit, *similes oculos Aquila habent, quibus Deum intuentur: Hominis quibus proximum; Leonis, quibus mundum; Bovis, quibus seipsos.*

Hæc ubi extulit S. Pontifex, tum singulorum cationes subjicit; quibus evincit, cur cuique is sit oculus.

Aquilinis oculis, inquit, id est purissimis fidei, illuminatissimisq́, opus est, ut Solem fulgentissimum, id est Deum contemplari possint. Humanus oculus, hoc est humanitate, ac misericordia, plenis proximum aspiciendum est. Leonis, hoc est atrocibus, mundus est despiciendus. Bovinis, ut homo se inspiciat, & bovis instar in terram, hoc est corpus suum crucis aratrum immittat, sulces altissimos in cor & pectus ducat, seipsum aret, & perscrutetur, & frequenter roget. Tu quis es?

Ecce D. Gregorio judice, atque interprete, quibus oculis seipse justus inspicit, quibus imæ cordis, id est conscientiæ pervadit; atque scrutatur; attenditque ea, quæ domi gerantur, non quæ foris.

Lamiis, aiunt, exemptiles esse oculos, quos tunc primùm fronti inserant, cùm foras prodeundum est. *Lamias* imitantur plerique mortalium, & domi ad sua vitia malunt carere oculis, quàm ea cernere: at verò cùm foras eundum est, cùm ædes alienæ subeundæ, cùm aliorum vitia objicienda, tum oculos superinduunt ipsi, ad aliena delicta probè oculati, ad sua cæci.

Non sic justus, non sic animæ suæ, salutisque amantior: oculos hic domi induit, aperitque: foris autem claudit. clarius eloquor: sua videre amat, aliena non item.

Sed institutum prosequamur, atque ad Sanctos Patres revertamur. Qui deinde occurrit, est D. *Bernardus*,

Bernardus, quem juvat audire etiamnum loquentem in scriptis: sic ille.

In meditationibus c. 5. *Integritatis tuæ curiosus explorator, vitam tuam quotidiana discussione examina. Attende diligenter quantum proficias, vel quantum deficias, qualis sis in moribus, & qualis in affectibus, quàm similis sis Deo, vel quàm dissimilis, quam propè, vel quàm longè; non locorum intervallis; sed morum affectibus.*

Hæc ubi dixit, tum adjicit, quæ ad illam suipsius discussionem stimulo esse possint, & sic ait: *Stude cognoscere te, quia multò melior, & laudabilior es, si te cognoscis, quàm si te neglecto cognosceres cursum siderum, vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium, & haberes omnium cælestium & terrestrium scientiam.* Sed proh dolor! pudorque! plerique hanc sequuntur, hanc omni studio, laboreque investigant; sui verò scientiam (quæ tamen potissima est) negligunt, de quibus dici posset illud, quod de *Abailardo* ille ipse D. Bernardus.

Epist 193. *Abailardus nihil nescit omnium, quæ in Cælo, & quæ in terra sunt, præter seipsum.*

Laërtius l. 1. in ejus vita. *Thales Milesius*, cùm è domo exisset contemplandorum siderum ergo, atque ut erat abstractus à seipso, in subjectam fossam incidisset, petulanti, ut videbatur probro, justo tamen, ab anu domestica illi dictum.

Qua ratione, ô Thales, quæ in Cælis sunt, comprehensurum te arbitraris, qui ea, quæ sunt ante oculos, videre non vales.

Quod Thaleti obtrusit anus domestica; hoc & iis objici posset, qui Cœli cursus, & astrorum periodos considerant, spreta interim sui discussione, in alienis cognoscendis mirè curiosi, in suis mirum quantum segnes ac torpidi.

Hom. 9. de opere sex dierum. His, ut notat *D. Basilius*, evenit, quod oculis corporis, qui ut alia videant ac repræsentent omnia: seipsos nec vident unquam, nec repræsentant.

Non solum, inquit *oculus, ea, quæ sunt foris conspiciens, ad seipsum cernendum, videndi facultate non utitur: sed ipsa etiam mens nostra peracutè perspiciens alienos errores, tarda est ad errores proprios cognoscendos.*

Nec mirum, quia tarda est ac deses ad conscientiæ examen, nec in illud descendit nisi quàm rarissimè, & inde se nescit, quia se non videt mentis oculus: quod sanè vitium, non naturæ est; sed perversæ voluntatis, ac culpæ, quam ut à nobis avertat S. Leo Pont. & optimus, & maximus, sic olim è pulpito ad suos, sic modò ad nos è Cœli regia.

Serm. 5. de Quadrag. *Scrutetur quisque conscientiam suam, seq; ante se statuat proprii censura judicii. Videat sim secreto cordis sui illam, quam Christus dat, invenit pacem; si desiderium spiritus nulla concupiscentia carnis impugnat, si humilia non spernit, si alta non appetit, si iniquo non delectatur lucro, si immoderato rerum suarum non gaudet augmento, si denique aliena felicitate non uritur, aut inimici miseria non lætatur. Et cùm harum perturbationum, nihil in se fortè repererit, sincero disquirat examine qualium cogitationum specie frequentetur & utrum nullis vanitatum imaginibus acquiescat, vel quàm cito animum ab iis, quæ maximè blandiuntur, abducat.*

Hæc *S. Leo* in Petri Cathedra, & luce Pontificiæ, id est summæ post Christum, dignitatis, & aulæ strepitu: nec minora *S. Ephrem* in abdito, ac secreto suæ solitudinis, ac silentii; sic enim aliquando ad suos Ascetas.

Negotiator sæcularis damna, & lucra quotidie computat, & si quidem damna perpessus fuerit, ea resarcire sollicitè studet: sic etiam, tu carissime, serio facias ac curas. Diebus singulis vesperi, & mane diligenter considera, quo pacto sese habeat negotiatio tua, ac mercimonii ratio. Et vesperi quidem ingressus cubiculum cordis tui, examina temetipsum ac dicito. Putasne hodie in aliquo Deum exacerbavi.

Et facto jam diluculo, rursus eadem tecum meditare, & dicito. Quomodo ista nox mihi præterijt? Lucratúsne in ea mercimonium meum?

Hæc ille stylo simplici, & mente candida, quæ velim etiam sibi dicat, sibique faciat religiosus, & quisquis est in spiritu negotiator.

Et ita fecit Wilielmus Eremita, cui solemne fuit effatum istud. Dei servum omni hora cogitata, dicta, facta ve debere circumspicere, ne in illis esset, quod Dei ter Opt. ter Max. oculos offenderet. Surius Tom. I.

Ita fecere & illi apud *Climacum*, qui pendentem è cingulo libellum chartaceum ferebant, in quem etiam cogitationes omnes suas quotidie referebant. Grado 4.

Ita fecit S. Ignatius, post Deum Societatis I E S U author, qui interdiu horis singulis animum consuevérat colligere, & positis aliis curis examine conscientiam scrutari atque urgere. Ribad l. 5. c. 10

Ita & S. Franciscus Xaverius, tanti parentis æmulus, etsi enim illi incumberet, & Provinciæ cura, & amplissimæ regionis, adeoque totius propè Indiæ moles, nihilominus ab illis curis ac negotiis seipsum sibi sæpius in die reddebat, & accurata perscrutatione intimos animi recessus inspiciebat, rariore sanè exemplo studioque, quo in seipsum inquirebat, an, & quantum promovisset in animarum lucro, proventuque virtutum? studiosus sanè negotiator, ut qui à se prius exigeret rationes, quàm eas exegisset Deus, cui sciebat se esse debitorem, cujus proinde esset debita examinare, ut exsolveret. Tursellin. l. 6. c. 6.

Verecundi debitoris est, inquiebat D. Chrysologus, *mox promissa dissolvere, nec creditoris animum aut deludere moru est, aut longâ expectatione suspendere.* Quod si id in humanis usuvenit; multò magis in divinis. Serm. 16.

Exemplum dabit Ioannes Climacus, qui hæc de quodam Monacho, cui nomen fecit *Antiochum humilis.*

Hic in Asiæ Monasterio, datus erat in discipulum cuidam seni in paucis miti atque mansueto, à quo cùm videret se, ut rebatur, plus æquo coli atque honorari; imò & otium dari ac quietem præter expectationem, & votum suum, missionem petiit, impetravit, venitque in quoddam Ponti Cœnobium, in quo substitit. Grado 4. de obedientia.

Hic nocte concubia, quæ illi prima fuit, in somni nnius imagine, vidit quosdam velut exactores severos, qui à se rationes exigerent.

Et ecce post multum examen, terribile illud atque horrendum, comperit debere se centum auri libras. Ingens omninò debitum, & cui solvendo par non esset pauperculus.

Ubi à somno sibi redditus ac vigiliæ, excutiens quæ in illa somni unius specie exhibita sibi essent, sic seipse compellare.

Humilis Antioche, verè gravi ære alieno oppressus es, qui eo te levare poteris?

Dixit, & in Cœnobio mansit ad annos tres, imprimis obediens omnibus, subjectus omnibus; imò & despectui, utpote advena ac peregrinus; nec enim domi alius erat præter illum.

Vix in ea obedientiæ ac humilitatis Palæstra abierant anni tres, cùm ecce rursum objectus illi per somnium senex, annis gravis, & facie venerandus, qui ex universo priore debito, ostendit deletas esse decem auri libras.

Ubi discussa illa somnii imago, hæc sibi ille. *Decem duntaxat libras exsolvi, superest ergo reliquum omne debiti: itaque opus & labore multo, & patientia multa.*

Dixit, & seipsum amentem, ac fatuum simulare cœpit, ut omnibus esset despectui, atque ludibrio; nihil tamen omisit eorum, quæ erant ministerii sui, quæ & religiosi ordinis, atque instituti: sedulò servabat omnia, exequebatur omnia.

Quid deinde? Ut stultum crediderunt, ut amentem sibi finxerunt immites illi Patres; non solùm in eum

eum convitia jacere, sed & onera omnia, quantumvis gravia ei imponere, velut miserabili jumento, atque ad sarcinas nato.

Et hæc omnia non solùm æquo animo; sed & libenti, sed & hilari tulit Antiochus, & hoc quidem per annos omninò tredecim, quibus ea sapiens amentia tenuit.

His porrò exactis, ecce rursum in amœna somnii imagine, ludoque sopitæ mentis, objiciuntur illi ipsi omnes, qui & prius, exhibentque oculis gratum omninò spectaculum, integram scilicet debiti illius solutionem.

Quid hîc sibi *Antiochus humilis?* Ista certè si fortè eum quis impetiisset verbulo petulantiore; si alius graviore pressisset onere & tantùm non oppressisset, si derisisset aliquis, & fatuum inclamasset, tum ista sibi in aurem.

Bono esto animo Antioche: sic enim exsolvitur debitum; sic & deletur, sic & vitatur severum illud, atque horrendum examen, quod ipse aliquando subii, vel in ipso monasticæ hujus vitæ limine.

Dixit, atque ad labores omnes sibi animos fecit: ac securitatem in illo tremendo Dei examine; dum enim seipse, & judicavit, & damnavit, à Domino nec judicari potuit, nec damnari. *Quod si nosmetipsos sic & judicaremus, non utique judicaremur*, ut scitè Apostolus. Judicemus ergò, & hoc quidem in conscientiæ tribunali, ubi & examen istud peragitur, & fit judicium.

Et hæc paucis de examine conscientiæ: alis omitto, ne actum agam. Videri poterit Julius Nigronius in Commentariis Asceticis in Regulas Societatis, & Drexelius in suo Trismegisto, libro primo de cultu conscientiæ, ubi multa more suo, doctè, eleganter & piè: mihi pauca delibasse satis erit.

TRACTATUS

DE RECIDIVA IN PECCATUM,

EIVSQVE GRAVITATE, DAMNIS, PERICVLIS, POENIS, ET REMEDIIS.

De hac multi multa sparsere suis in operibus, quæ cum fructu emiserunt ad posteros; nemo tamen (quem saltem legerim) in unum veluti fasciculum sparsa collegit, quod ego hic facere, laborabo: id si assequar, suum operæ, ut opinor, pretium erit. Sit itaque

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Christi verba, ad Paraliticum: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Ioan. c. 5. v. 14.

ERat Ierosolimis probatica Piscina, Salomonis opus, vel ut vult Iosephus, Stagnum Salomonis, hebraicè dictum *Bethsaida*, id est piscina ovium, in qua scilicet eluebantur oves, in victimas deinde immortali Deo offerendæ. Hanc ut fama est, Persarum Reges ornarunt columnis, & porticibus quinque, vel ex eo quòd stato tempore inclaresceret miraculis, à sanitate scilicet reddita ægro, qui primus post aquæ motum in eam descendisset.

Et inde ad eam jacebat languentium multitudo copiosa expectans aquæ motum, vel ut in eam insiliret, vel ut aliena manu importaretur. Hanc inter erat Paraliticus, & ipse ea infirmitate detentus ab annis octo supra triginta, quem ut vidit *IESVS* hæc
Ioan. c. 5. vers. 6. illi: *Vis sanus fieri?* desiderium acuit, votum excitat, ad spem erigit, ad fidem extimulat, ut sanitatem quæ indubiè illi erat in votis, etiam miraculo restituat. Ubi enim ex illo audiit: *Hominem non habeo,*
vers. 7. *ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam*, tum
vers. 8. hæc illi: *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* Et ecce mirum dictu, visuque! surgit, grabatum tollit, ambulat, & venit in Templum: quod in eo *Reverentiæ*, quod *Pietatis* fuit; nec enim descendit in forum, nec in porticus concessit, nec voluptati, nec otio indulsit; sed potius gratiarum actioni in templo, in quo ut illum vidit *IESVS*, ista etiam illi.

Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Insinuat Servator optimus, immissam à peccato diuturnam illam ægritudinem; eæ quippe Cœli leges, & superum decreta, & justa Dei judicia, punientis simul, & miserentis; *ob animus peccatum corpus flagellat, ut deterioris partis supplicio, melior ad quærendum remedium convertatur*, ut scitè D. Chrysostomus. Hinc illud opportunum illud. *Iam noli peccare*, vel, ut vertit Arabicus, *ne redeas ad peccandum, ne fiat tibi malum majus.*

Et hinc mihi in manus dantur, recidivæ in peccatum turpitudo, gravitas, damna, pericula, quæ per sequentes paragraphos erunt fusius explicanda.

§. 1.

Recidiva hominem abjicit; imò dejicit infra belluas.

REcidivæ turpitudo, & gravitas ex eo dignoscitur, quòd hominem, aliàs rationis compotem, Cœlo natum, Deoque proximum abjiciat; imò dejiciat infra belluas.

Et quidem primò dejicit ad belluas: si enim judice D. Chrysologo, *qui peccat, totus transit in belluam;* Serm. 2.
multò magis, qui iteratò peccat: at, in quam, inquies, belluam? Primùm in canem, nec qualem, qualem; sed eum, qui revertitur ad vomitum. Et ne mihi sit dubia fides, excipe Sapientis oraculum, sic olim, non sine dolore & stomacho. *Sicut canis*
qui revertitur ad vomitum; sic imprudens, qui iterat stul- Prov. c. 26. v. 11.
titiam suam. Stultitiam appellat peccatum omne: ex verò enim, qui peccat stultus est, atque amens, & peccatum mera stultitia, atque amentia. *Vide, quàm horribili rei te comparet*, inquit Augustinus, vide, atque exhorre, teque ipse damna, & simul attende, judice eodem Hipponensi Præsule, qui ta-
nus sis reversus ad vomitum: premebat, inquit, *pectus,* In Psal. 35.
conscientia peccatorum, accepta indulgentia, quasi vomuisses, relevatum est pectus tuum, facta est bona conscientia, ex mala conscientia. Quid rursum converteris ad vomitum tuum? Ecce canis hoc faciens, horret oculis tuis. Tu quid eris oculis Dei?

Alludit S. Doctor ad genium canis, qui dum stomachum cibo, vel potius vermibus oneratum sentit, vomitum

vomitum procurat mandendo herbam, quæ à cane, *Canaria* dicitur, de qua Plinius. *Invenerunt canes canariam qua fastidium deducunt.* Redeunt autem ad vomitum non ex fame; sed ex innata ingluvie, ac voracitate, quæ tam immanis est, ut rem fœdissimam, qualis est vomitus, appetant, & procurent: quod canis, hoc & peccator; conscientia hic compungitur, ac lancinatur, sentitque onus, ac pondus immensum peccati, quod conscientiæ, ceu stomacho, incumbit, illudque per salutarem pœnitentiam evomit. Bonum omninò factum: sed illud pessimum, quod evomitum, ejectumque scelus jam repetat, idque ex mera; purâque malitia, atque ex depravata consuetudine, quæ & ingens malum, à quo, ut averrat D. Hieronymus sic olim ad *Furiam*, sic & modò ad recidivos in peccatum.

Lib. 26. c. 8.

Egessisti acescentes & morbidos cibos, relevasti æstuantem stomachum. Quid vis rursum ingerere quod tibi noxium fuit, canis reversus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti?

Epist. ad Furiam.

Et hinc oculis supponitur alia comparatio recidivorum, sus quæ gaudet volutari in luto, non ut sordes pristinas eluat; sed ut novas contrahat; & sese spurca ac fœda corporis agitatione delectet.

Quod illi; hoc & peccatori: à primo scelere, quo se contaminavit, injecta veluti sus luto est, & malè sordida. At ubi eo sese proripuit, ubi in salutari pœnitentiæ lavacro sese proluit, & lavit probè, si ad eadem crimina redeat, quid aliud facit, quàm sus in volutabro luti? *Veluti sus quadam luto; ita stupris delectatur*, inquiebat Romanus Orator de ea, quæ est à stupro, & infami venere, à voluptate, quod & de alio omni læthali crimine dici potest. Originem audi, sacrum Oratorem.

Porcis similes dicuntur ii, qui peccatorum sordibus delectantur, sicut porci, qui fœtorem omnem tanquam odorem suavissimum expetunt. Considera ergò peccatorem, qui peccatis suis delectatur, & lætus est in malis suis, quoniam & ipse in stercore fœtido volutatur, & nullum fœtoris ejus, qui ex peccati stercore oritur; percipit sensum, ac velut in summis voluptatibus, & gratissimis delitiis oblectatur.

In Psal. 37.

Hactenus Origenes, à quo redeo ad D. Hieronymum quo judice, ac censore peccator recidivus pejor est & cane, & sue, & brutis animantibus: hæc enim vel solo sensu pedicas & retia, in quæ fortè inciderint, evitant strenuè: & homo ex rationis dictamine, nec hæc, nec illa declinat.

Bruta animalia, & vaga aves in easdem pedicas, retiaq; non incidunt, inquit D. Hieronymus

Avicula semel capta, laqueo mox elapsa, cervus in retia decidens, & effugiens, iisdem iterum difficilè capiuntur. Nam cuique sit experientia cautela magistra, inquiebat olim D. Chrysostomus.

Hom. 15. ad popul.

Clemens Alexandrinus libro 1. stromatum observat illud sanè mirandum. Quod pisces aliqui, ut scauri, è quorum specie si quis hamo captus, illo se fortè expedierit; eodem die nullus prorsus consimilis piscis invenitur isto in loco.

Crederes unius periculo doctos cæteros effugisse. Et nos aviculis, & cervis, & piscibus deteriores *sæpius iisdem capti, in eadem cadimus*, inquit, D. Chrysostomus supra, *nec experientia nobis fit cautela magistra*, quæ tamen omninò fieri debuisset longè magis quàm illis animantibus; hæc enim sensu tantum ducuntur, nos etiam ratione: & tamen ut hæc ducamur in eadem peccati vincula, in easdem stygii aucupis pedicas, ac retia incidimus.

Frustra jacitur rete, ante oculos pennatorum, pronuntiabat sapiens, *frustra* inquam; ut enim viderunt retia continuò evolant; & homo, qui & peccatorum retia vidit; imò & sensit aliquando, tantum abest ut statim evolet, quin potius in ea ultro sese injicit, pronoque ac præcipiti lapsu in ea quodam-

Proverb. c. 1. v. 17.

modo involat, in hoc certè etiam animantibus brutis insipicior, & pejor. Non sic præcelsæ mentes, non sic: hæ quippe simul atque retia vel levi oculo conspexerint, mox evolant, & hoc, quia sibi malè metuunt. Ut & sic tibi metuas, Amice Lector. Bernardum audi: sic ille quondam, ut justum timorem injiceret à relapsu.

Timeas quidem, inquit, *pro acceptâ gratiâ; amplius pro amissâ, longè plus pro recuperatâ*, ecce triplicem tibi metum incutit. Primus est, *pro accepta gratia*; ne eam perdas, unaque omnem Cœli Thesaurum. Alter est, *pro amissa*, ut eam dum licet recuperes. Postremus, *pro recuperata*, pro qua retinenda major tibi incumbere debet timor: cujus rationem, hanc adjicit

Serm. 54. in Cant.

Ne fortè contingat recidivum pati, adeòque deterius labi. Audis enim vel ab ipso Christi oraculo, recidere, quàm incidere esse deterius. Proinde, invalescente periculo, invalesce & metus. Ut porrò hic invalescat, & invalescendo te servet, Chrysostomum audi: *Noli peccare post veniam; noli vulnerari post curam, noli sordidari post gratiam.* Rationem si voles, hanc accipe ore illius aureo. Sic ille tibi: *Cogita graviorem culpam esse post veniam; renovatum vulnus pejus dolore post curam; molestius hominem sordidari post gratiam.*

Serm. de lapsu primi hominis. Com. 1.

§. 2.

Recidivus in peccatum Deo vel maximè injurius.

Illatam Deo ter Opt. ter Max. à recidiva injuriam, colliges, ex aliis atque aliis capitibus. Primùm enim, qui accepta jam gratia rursus in peccatum recidit, id facit, quod æger insanus medico faceret. Illum si hic læthali morbo curasset, curasset & læthali vulnere: si deinde hic seipse vulneraret, fodicaretque; an non medico ingratum diceres? Diceres enimveto. Dic idem Deo. Deus enim medicus, tu æger, tu saucius accepta sanitate, quæ tibi data fuit à gratia, teipsum in morbum læthalem revocas, teipse saucias à peccato. Es igitur illi injurius quàm maximè.

Es deinde, ut esset is, qui hospitem jam acceptum, & in intima admissum penetralia, extruderet, exiteque etiam vi compelleret. Et hoc facis ipse, qui post acceptam gratiam iteratò peccas. Deus enim tibi, cum illa, & ab illa hospes erat, in scelus reincidis, ex anima velut ex hospitio excedere cogis. An non illi ex eo injurius? Injurius certè. Bernardum audi, & ingemisce. Sic ille quondam ad tui similes, in priora crimina recidivos.

Sic honoratis miseri Christum, quem suscepisti? Venturo paratis hospitium, confitentes peccata cum gemitu, & ecce susceptum proditis inimicis, imò exire compellitis.

Serm. de Natur.

Et hinc alterum, atque enorme injuriæ caput est, quod recidivus Deum, qua potest, *prodit inimicis*, non secus ac Judas, infamis proditor; imò & hoc longè pejor, quia hic efferatis hominibus, id est Judæis prodidit; tu etiam malo dæmoni, utique jurato illius hosti.

Excipe quid de hoc Tertullianus acutiore stylo:

In Dominum, inquit, *peccat, qui cum æmulo ejus diabolo, pœnitentiâ renuntiasset, & hoc nomine illum Domino subjecisset, rursus eundem regressu suo erigit, & exultationem ejus seipsum facit.*

Lib. de Pœnit. c. 5.

Cùm à primo crimine pœnitentiam egisti, renuntiasti diabolo, eumque Deo subjecisti, ceu vile, infameque mancipium, ceu edomitum hostem; sed, ò malum! à secundo scelere, eum erigis, ut Deo tuo quodammodo insultet, & teipsum das illi, in gaudium, exultationem, ac triomphum; ut enim bonis geniis gaudio est omnis pœnitens: ita malis Angelis exultationi est, quisquis à pœnitentia, in

peccatum

peccatum est relapsus; imò & superis, ipsique Deo probro.

Tertullian. supra. Ecquid enim, nunquid Deo probrosum illud, ac pudendum, quod recidivus *diabolum Domino præponit?* Præponit enimvero; ut enim *Tertullianus comparationem videtur egisse, qui utramque cognoverit, & judicato pronuntiasse eum meliorem, cujus se rursus esse maluerit. Ita, qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam pœnitentiæ pœnitentiam satisfaciet.*

Satisfaciet, inquam; sed execranda pœnitentiæ pœnitentia, quam & deplorat, & damnat Tertullianus, deplorant, & damnant Angeli pacis, qui ab eo relapsu, amarè non semel visi flere. Et certè quidni flerent ab immani illa in Deum suum injuria, quam etiam ex eo agnosces quod recidivus, qui prius pacem cum Deo iniit, jam rursus bellum indicit, arque in eum movet; imò & creaturas, quibus perduellis abutitur, trahit in consortium belli, etiam invitas, ac reluctantes, & quod amplius est, Deum quem prius & agnoverat; & amarat, jam & negat, & odit, si minus ore; at factis & re etiam ipsa. *Quoties enim vitiis vincimur, Deum negamus,* ut scitè *In Psal. 80.* D. Hieronymus: nec negamus tantum; sed quod detestabilius est, etiam novos nobis Deos effingimus: ut enim ille ipse S. Doctor. *Quotcumque vitia habemus, quotcumque peccata; tot recentes habemus Deos. Iratus sum, ira mihi Deus est. Vidi, & concupivi mulierem Libido mihi Deus est. Vnusquisque enim quod cupit, & veneratur, hoc illi Deus est.* At qui in crimina, quæ prius odit, atque expulit, iteratò reincidit, & illa inprimis cupit, & veneratur, adeoque hæc illi Deus, contra naturæ placita, contra Cœli leges, contra Dei oracula vatum calamo expressa, atque imprimis illud Prophetæ Regii. *Psal. 80.* *Non erit in te Deus recens.* At quis ille? Jam recensui ex D. Hieronymo. Ira impotens, libido effrænis, gula immodica; aliaque scelerum monstra: imò & ipse malus dæmon, cujus victima est recidivus, qui prius Dei victima fuit.

Fatendum enim quod apud DD. Patres inconfesso est, animam quæ à peccato per Dei gratiam est libera, Dei victimam esse, eamque tot vittis, tot coronis illustrem, quot ipsa virtutibus nitet: at ubi projecta rursum gratia, desertoque Deo, peccato sese inclinarit, fit dæmonis victima, quæ non coronatur nisi ad necem, non impinguatur nisi ad lanienam.

Homil. de SS. Martyr. Evodio & Alexandro. *Observemus* igitur (ut rectè observat & monet B. Petrus Damianus) *ne quis nostrum per vulnus peccati, victima efficiatur inimici.*

§. 3.

Recidivus, in Dei Matrem, & Sanctos injurius.

INter honoris titulos & sacratiora nomina, quibus colitur in terris, & quibus etiamnum gaudet in Cœlis Augusta Divum Regina, & Dei Mater *Maria*, non infimum locum obtinet illud, quod audiat, & certè re etiam ipsa sit, *Peccatorum Refugium.* Quo titulo secundùm illam etiam coluntur & gaudent Sancti, quos in Cæli regia patronos habemus, atque apud Deum intercessores; & ita eos habuisti non semel ô peccator cùm jaceres altè sopitus in vitiorum somno, & quasi obrutus ac sepultus in peccatorum tuorum cœno. In hoc illos apud Deum advocatos elegisti, & etiamtum sensisti ingenti tuo bono, eorum quippe patrocinio, atque intercessionibus excitatus è veterno scelerum emersisti, risisti è luto peccatorum: at maximè Dei ter Opt. ter Max. Augustam Matrem, unicum tibi in animæ malis perfugium expertus es: hac enim auspice; hac & patrona a crimine liber, gratiæ, Deoque redditus es.

Bonum omninò factum; at quàm pessimum illud, quòd Deo reconciliatus, ausus es rursum in eum velut arma movere, bellum indicere ausu temerario, ausu planè nefando, bellum dico per alia atque alia scelera, in quæ recidivus incidisti, Sanctis omnibus, atque inprimis Dei Matri injurius. Ecquid enim ut ab humano, civilique foro ad Dei ter Opt. ter Max. tribunal ascendam; sit unus aliquis è trivio, sit homo teruncii, qui in Regem sit perduellis, sit convictus criminis, sit captivus, sit vinctus, sit capite damnandus: si Regina mater, si Regni Principes ac proceres pro eo supplices ad Regem accidant, veniam impetrent ac gratiam; si ea accepta sibi jam ac libertati restitutus, rursus incidat in crimen læsæ humanæ majestatis: an non in Reginam, in Principes, proceresque tibi videatur injurius: enimverò vel maximè. Idem esto de te judicium, ô quisquis es, ab accepta à supremo Numine gratia, in peccata recidivus: disce istud alieno malo, & dum licet tibi consule.

Heliopoli mimus fuit, *Gajanus* nomine. Hic in theatro Deiparam blasphemis vocibus traducere solitus, ausu planè impotenti, ab eadem intempesta nocte sic admonitus. *In prato spirituali c. 47.*

Quid tibi mali feci, qui coram tanta multitudine mihi detrahis & blasphemas me? Hæc Dei Mater, Mater amoris, Mater indulgentiæ: Quid hic mimus ille? à somno sibi redditus & vigiliæ; non solùm contempsit illud; sed etiam (quod summæ impudentiæ fuit) in alias, atque alias blasphemas voces erupit, protervus in Dei Matrem. Quid deinde? nocte insequenti adfuit iterum Diva Virgo, & hæc illi aliore spiritu: *noli quaso, noli ta lædere animam tuam.* Fuit illud amantis, fuit & miserentis; nec enim inhibet, quod potuit, nec minas intentat, nec fulmina iteratis odiis atque injuriis debita; sed rogat, sed materne admonet, nec sic animam lædat sibi injurius & magnæ Matri; canit tamen surdo, ex eo quippe petulantior factus mimus ille, non definit Dei Matrem, ejusque Augustum Nomen enormibus calumniis ac blasphemiis, iterum iterumque proscindere. Impudenti ac protervo tertiùm se sistit Dei Mater, eademque intempestæ noctis silentio repetit; sed iterum surdo, pervicaci, ac tertiùm recidivo. Quid igitur? cùm orto jam sole theatrum ascendisset, & totus in blasphemas voces abiisset, sub meridiei ardores, dormienti ac sopito apparuit Dei Mater, nec verbulum edidit; sed illius manus ac pedes dumtaxat attigit, signavitque in vulnus: evigilans enim maledicus ille, invenit se manibus pedibusque truncatum: fatigaia quippe Dei Mater, toties repetitis calumniis, id corpori vulnus inflixerat: adeo Superis displicet in scelus recidiva: nec mirum, quia illis quàm maximè injuria: argumento erit quod subjicio.

Diaconus aliquis, cui nomen *Danferius*, cùm divinis vacare deberet officiis, Deoque de more accincere, *B. Constabilis* Abbatis Cavensis sepulchro sæpiùs indormire solitus, insigni sanè damnandaque socordia. Non tulit S. Præsul id sibi & sepulchro suo injuriæ: sed per somnum ita severè monuit. *Quare tu ex sepulchro meo grabatum facis?* hic resipiscere visus Diaconus, & soporem illum excutere, vincereque ad menses aliquot: deinde somno inclinare cedereque visus, cui rursus apparens Abbas, hæc etiam illi; sed spiritu, voceque acriore: *Nonne dixi tibi, ne de sepulchro meo grabatum faceres?* *Surius in ejus vita.*

Terruit ea vox diaconum, & vigiliæ, sibique restituit: at non sine dolore, & gemitu; sensit enim brachium contractum, stupidum, atque immobile; sic injuriam à recidiva sibi, & tumulo illatam ultus est Vindex Præsul. Nec mirum, eam quippe pœnam exigit infidum Deo, superisque caput. Quidni enim infidum dixero, qui obligatam in sacratiore pœnitentia fidem toties fallit sibi noxius, & in superos etiam injuriosus. Secundum jam vidimus, primum etiam inspiciamus.

§. 4.

Recidivus in peccatum sibi vel maximè noxius.

HUjusce assertionis argumenta petam à simili, atque ab iis, quæ vel corpori, vel libertati, vel etiam vitæ huic mortali accidunt.

Corpori quidem accidunt, vulnera, morbi, aliæque pravæ illius affectiones; libertati captivitas, vincula, carceres; vitæ denique pericula, à quibus & mors ipsa, non naturæ necessitate inducta; sed ultrò voluntate accersita, quæ omnia transferam ad animum, cui recidiva vel maximè est noxia.

Et quidem primò, quia ut in corpore, vulnus iteratum magis eidem noxium, ut etiam ossis confractio repetita, & ipsa magis noxia, ut denique relapsus in ægritudinem periculosior, & exitio propior: sic & recidiva in peccatum.

De hac, & illis audiendus D. Eligius Episcopus Noviomensis, sic ille aliquando è pulpito ad suos.

Hom. 16. *Sic alicui cum frangitur aut manus, cum labore solet ad pristinum revocari officium: si verò secundò, aut tertiò eodem loco membra frangantur, post longos & multos labores, vix erit unquam ut ad pristinum statum membra ipsa valeant revocari: similis ratio in animarum fracturis existimanda est.*

Quod corpori, quod membris & ossibus à fractura repetita; hoc & animo à recidiva. A primo letali crimine luxatus animi vigor, & robur ossium, roburque mentis: sed & hoc, & ille curatus a salutari pœnitentia: bonum omninò factum, & pristinus sanæ mentis vigor est redditus, & confirmatæ conscientiæ robur omne: in scelus mortale reincidis, & curatio difficilior est, & animo vel maximè noxia. Ita tibi noces, ita te ipse torques ac perdis, quisquis in peccatum es recidivus: non esses si audires illud Christi ad mulierem in adulterio deprehensam. *Vade, & jam amplius noli peccare.* Joan. c. 8.

Quod de iterata membrorum luxatione, quod de ossium ruptura dictum; hoc & de morbis: videris quamplurimos, quos primus languor, primaque valetudo adversa non extinxit; sæpius iterata, post redditam incolumitatem, sustulit è vita.

Haud secus est animo: huic à peccato letali suus erat morbus, isque etiam letalis, à pœnitentiâ adhibita est illi medicina, & reddita sanitas, benè habet: sed ô malum! in aliud, atque aliud scelus relaberis, hoc est in alium, atque alium animi morbum; actum est, exitio proximus es, & quidem æterno; ita tibi noces improbè, quisquis es recidivus: ut enim D. Cyrillus: *Incassum sumitur medicina, si post instauratam sanitatem, per vitæ incontinentiam, qui convaluit in pristinum incidit morbum.* L. 5. in Jon. c. 17.

Quod corpori, hoc & libertati. Sit reus unus aliquis, qui vel marte, vel arte, se è carcere, quo tenebatur, eripuerit; si rursus in satellitum manus incidat, quid expectet aliud, quàm ut arctiori claudatur ergastulo, gravioribus oneretur vinculis, & majori servetur custodia?

Quod captivo; hoc & recidivo: à primo in peccatum lapsu mali dæmonis custodiæ traditus es, ac veluti stygio carcere clausus: quid deinde? A pœnitentia & indulgentis Cœli gratia, ex ipso carcere liber, & manicas exuit, & compedes, sibi libertatique redditus: sed ô ingens malum, recidiva! ab hoc eidem carceri redditur, iisdem implicatur vinculis, quibus nonnisi ægerrimè, & fortè nunquam se expediet, adeo sibi noxius est omnis recidivus.

Infelix Semei capitis reus, reus & mortis à suo in Davidem scelere, insignique maledicentia, Salomonis indulgentia, veniâ donatus & vita, ea tamen lege, ut Hierosolyma non excederet: nimirum hæc illi pro honorario carcere. Eum tenuit annis omninò tribus, quibus exactis dum audit servos suos ad *Achis* Regem Geth refugisse, illicò & asinum sternit, & fugitivos insequitur, & Jerosolyma excedit contra datas sibi leges, contra præscriptos limites. Quid inde? Et Jerosolymam revocatus, & acriùs à Salomone increpitus, damnatusque, & vita denique exutus.

Quod illi; hoc & tibi ô Recidive. Quæ Cœli clementia fuit, cùm esses peccati reus, venia data, data & Jerosolyma, id est pacis visio, ea tamen lege, ut non abires ab illa. Abis porrò, & unà cùm libertate vitam animæ, quæ in gratia posita est, amittis, adeò tibi noxius es.

Noxius enimverò, quia notatus duplici, imò multiplici stigmate. In humano foro, atque judicio, is cui ob furtum, vel aliud quodvis scelus inustum est stigma, si in eadem crimina reincidat, aut capite luit, aut laqueo vitam perdit. Peccasti infelix animula, notata es infernali stigmate, relaberis, notaris secundò, & tertiò, adeòque Deo judice es mortis rea, & quidem æternæ, adeò tibi ex eo etiam noxia. Noxia certè, quia ultrò periculis te objicis, & quidem crebris, quid mirum si tandem in uno aliquo peress.

Quem sæpè transit casus, aliquando invenit: Henricus II. Galliarum Rex, primo die nuptiarum inter sororem Margaretam, & Emmanuelem Saubandiæ Ducem, hastiludio certavit, & palmam, plausumque tulit. Voluit & secundò, cumque opportunè dissuaderet uxor periculum verita, adjecit, *Adhuc semel, & non amplius.* Venit itaque, descendit in arenam, certavitque, & infelici casu, hastâ in oculo læsus, oculum cum vita extinxit. Seneca.

Quod Rex Christianissimus innoxiè fecit; tu, ô recidive, facis non sine gravi noxa; ludis enim insanè, & Cœlo illudis improbè, dum genio liberaliore indulges, dum veneri, dum voluptati vacas, primò ludentem spectat Cœlum, & dissimulat; at non secundò, & tertiò, fatigatur enim crebriore noxa, & ferrum expedit, ultricesque pœnas: adeò tibi in hoc & noxius es.

Unus aliquis Leonem eò usque cicuraverat, ut & ori, & caput ipsum sæpè insereret, & quidem innoxiè. At quem semel iterumque transierat casus, aliquando tandem invenit: dum enim in magna hominum frequentia id molitur, & facit; Leo genio suo, & nativæ ferociæ redditus, caput dentibus pressit, & præmomordit, docuitque quòd *periculis offerre sese nemo tam crebris potest.* Engelgrave Dom. Rojar. §. 3.

Quod ille ludio; hoc & tu, ô recidive, per scelera toties repetita: stygio Leoni, si non caput, at animam ingeris; parcere visus est semel iterumque; at non semper parcet. Si Cœlum annuerit, mordebit enimverò, & perdet, ostendetque orbi universo, quàm tibi in eo noxius fueris.

Duci Albano, heroi Hispano, cesserant ex Hollandis captivi plures, ad furcam & laqueum damnati, ut parceret multitudini, jussit eos sortes inter se mittere, ut ex omnibus duo tantum laqueo perirent.

Hos inter Anglus felici aleæ jactu se exemerat, Hispanos sortem infelicem veritus, veritus & periculosæ plenum opus aleæ, Anglum exigua pecuniæ summa induxit, ut pro se rursus aleam subiret, & periculum fecit ille iterum, iterumque; sed dum toties periculum facit, modico impendio, laqueum sibi emit, ac suspendium, adeo verum illud:

Periculis
Offerre se, nemo tam crebris potest.

Quod ille; hoc & tu, ô Recidive, dum enim iterum, iterumque, ac sæpiùs peccas, alesm jacis, ac tandem infelici illius jactu, laqueum emis. Ita emit ille, cujus meminit Wadingus in Annalibus Minorum. An. 15.

Religiosus

Religiosus aliquis in Apulia, à suo ordine infami fuga elapsus defecerat, cùm ei fortè de via occurrit D. Franciscus Assisius, monetque seriò, ut ad religiosis, ceu bonæ matris gremium illicò redeat, & ne iterum à dæmone ad insana illa consilia abripi se patiatur. Si fecerit, certò certius appendendum furcæ, quam digito monstrabat.

Paruit ille benè monenti, & regressus Ordini suo se reddidit; sed ô ingens malum inconstantia! ad vomitum redit, ut canes solent, ad lutum ut sus, ac luti volutabrum. Et ecce Vindex Dei manus eum tangit, opprimitque; dum enim apostasiæ suæ, alia atque alia (ut fieri talibus assolet) scelera jungit, nectitque, catenata veluti serie, furti etiam reus, ex illa ipsa furca pependit, infame illius pondus.

Sed hoc, inquies, divinæ justitiæ fuit, & quidem solius; demus aliud, quod & justitiæ sit, & simul etiam miserationis; fatendum enim, quod à recidiva quandoque Deus sese in pœnam explicet, & quidem solam, quandoque etiam in pœnam simul, ac veniam, & miserationem.

Hæreticus unus aliquis, genere quidem nobilis, at ignobilis à moribus, infandoque in Catholicos odio, in morbum, eumque letalem inciderat, cui, ut remedium faceret, ad se evocavit è Cisterciensi familia fratrem *Candidum*, ea vero, ut nomine, sic & reipsa ab innocentia vitæ candidum, à quo monitus ut hæresim ejuraret, paruit ille, periculo vitæ ereptus, atque illicò sanatus est. Dicerea hæresim mali fontem: & certè mali fons erat, & origo prima: cùm enim in eam rursus incurrisset, iterum in eandem ægritudinem incurrit, quæ deinde rursus expulsa ab animo hæresi, à corpore quoque depulsa est & hoc quidem opera, precibusque *Candidi*. Sed, ô grande malum, inveterata consuetudo. O grandiuscula recidiva: ab hac tertiò in eosdem errores relabitur, & inde ab his etiam tertiò in eundem morbum. Ita scelestum caput urget, ac premit ultor à tergo Deus.

Henriquez. Fasc. Cister. l. 2. dist. 35. c. 17.

Hoc urgeri, premique se cùm sentit, *Candidum* ad se jam tertiò revocat, errores deponit, unaque (quod mireris) etiam morbum, à quo in reliquum vitæ tempus liber extitit, quia ab illa hæresi quoque liber.

Nimirum, ut ab hac lues ad animum appellebat, sic etiam ad corpus eadem mali labes; adeò verum illud Ecclesiastici: *Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidet in manus medici*; quia prius in morbum incidit, & ab eo quàm pessimè vapulavit, sibi sanè in eo noxius. Videri possunt plura de eodem argumento in meis quæstionibus, in dominicam tertiam quadragesimæ, quæstione septima.

Cap. 38. v. 15.

§. 5.

Recidiva vel maximè damnosa, ob eam, quam inducit peccandi, consuetudinem, & propè necessitatem.

Aristoteles, puriora Philosophiæ oculus, atque ex eo Philosophi, docent ex actibus sæpe repetitis generari in animo habitum, qui & actuum deinde sit principium, & veluti pondus in eos inclinans, quo fit ut quod initio elicere difficile fuit, postea sentiatur facillimum; imò & volupe.

Quam vim in habitibus natura dedit: eandem in peccandi consuetudine, quæ gignitur ex peccatis sæpius iteratis. Ab hac enim facilis ac pronus in eadem lapsus est: quod & agnovit Iobus in typo peccatoris: sic quippe de hoc pronuntiavit.

Qua prius nolebat tangere anima mea; nunc præ angustia cibi mei sunt, in quæ verba sic aliquando D. Bernardus:

Cap. 6. v. 7.

Primùm tibi importabile videbitur aliquid, processu temporis, si acquirscas judicabis non adeo grave, paulò post & leve senties, paulò post nec senties, paulò post etiam delectabit: ita paulatim in duritiam itur.

Lib. 1. ad Eugen. c. 2.

Sit primò innocens animula, sit virgo pudica, sit & timida, quæ vel umbram timeat accipitris, hoc est mali dæmonis, ut pulli solent. Venerem illa horreat, & vel scintillam vereatur impuri amoris; si tamen ab aliqua cum altero sexu familiaritate, ptiorum in amica, blandula, molliaque verba inciderit; deinde in leviores sive manuum, sive faciei attactus, tum in oscula repetita; ab ita deinde in attactus inverecundos, aliaque libidinis impuræ monstra, si ea admiserit vel semel tantum, expavescet illicò, & seipsam mirabitur, atque damnabit; at si eadem iterum, iterumque ac sæpius admiserit, nec gravia sentiet, sed levia; imò ne sentiet quidem; imò & iis sese oblectabit, ibitque in ea facilis ac prona, tantum valet à recidiva inducta peccandi consuetudo, cujus probè conscius Augustinus. *Peccata*, inquit, *quamvis magna & horrenda, cum in consuetudinem venerint, aut parva, aut nulla esse credantur.* Ea nimirum est via malæ consuetudinis, de qua etiam aliquid amplius Seneca, ratione duce, experientia magistra; sic enim ille de variis criminum monstris, in quæ venit recidivus.

In Enchyr. c. 80.

Lætatur ille adulterio, in quod irritatus est ipsa difficultate, lætatur circumscriptione furtóq;, nec ante illi culpa, quàm culpa fortuna displicuit: cujus rationem hanc adjicit: *Id prava consuetudine evenit*: nec mirum, quia ut habet vetus paræmia, *Consuetudo est altera natura*; imò natura ipsa superior & fortior, excludit enim ab animo quod ipsi natura indiderat.

Epist. 97.

In natura primæva etiam sibi relicta, est ingenuus pudor, est gratus rubor, est verecundia casta, est timor salubris; & hunc, & illa depellit ex animo & eorum loco inducit impudentiam, procacitatem, audaciam. Nimirum (ut disertè Romanus Orator) *tanta est corruptela malæ consuetudinis, ut ea tanquam igniculi extinguantur à natura dati.*

Lib. 1. de Legibus.

Natura utpote bona mater, quosdam animis nostris indidit Virtutum igniculos, qui nisi sopiantur, nisi extinguantur, in magnum abeunt divini amoris incendium: at sopiuntur, imò & extinguuntur à depravata consuetudine, quam Apostolus vocat *Legem peccati*: D. Augustinus *violentiam* consuetudinis: sic enim inquit, *lex peccati violentia consuetudinis, qua trahitur etiam invitus animus*, trahitur inquam illius vi atque imperio: ut enim Publius Mimus. *Gravissimum enim consuetudinis imperium*, cui obsistere ut maximè velis, vix possis: hinc & illud D. Augustini. *Vincere consuetudinem dura est pugna, & rara victoria*; quod ipsum sua didicit experientia, suo & malo: sic enim de illa:

Lib. 8. Conf.

In Psal. 58.

Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa, facta est libido; & dum servitur libidini, facta est consuetudo; & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.

Lib. 8. Conf. c. 5.

Multa hic stylo notat Augustinus. Primum, quod velle ejus teneret inimicus, quæ ingens, & miseranda servitus, & libertati penitus inimica: deinde, quod sibi catenam fecisset, aut quasi funiculos, quibus caperetur, & teneretur obstrictus; verè enim peccata peccatis addita catenam faciunt; & funiculos texunt, quibus captivus habeatur peccator, annulos annulis adjice, & catenam feceris; fila filis intexe, & funem feceris. *Qui funem facit, torquenda semper, & involvenda fila filis adauget*, inquiebat Venerabilis Beda.

Sic & peccator, dum peccata peccatis accumulat, sibi funem facit, & quidem nauticum, quem effringere, ut velit, non possit.

Evenit enim illi, quod funibus. Prima fila nullo negotio fregeris, fregeris & secunda, fregeris & singula;

singuls; sed cuncta, atque simul invnluta ne solveris quidem, ne fregeris, & hinc tibi fatalis quasi necessitas. At unde hæc imposita? Ex eo, inqult Augustinus, quod ex voluutate perversa facta sit libido, & dum huic servitur, consuetudo; & dum huic non resistitur facta sit necessitas: ingens omninò telum necessitas, quod excutere non possis, quia ut scitè D. Gregorius Pont. Max. *Quod vicibus prius consuetudinis adstringitur, quasi tot vinculis ad mentem ligatur.* Quot autem, & quantum malum sit, sic adstringi, & ligari, disce ex ipsis sacræ Scripturæ oraculis, inter quæ & illud longè maximum.

L. 4 Moral.

Prov. c. 18. v. 3.

Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. At quod, illud profundum? Aliqua est, Interpretum pugna.

D. Athanasio, *est cæcitas mentis*, quam incurrit impius ex inveterata peccandi consuetudine: ab hac enim ita caligat, ita cœcutit mens humana, ut nec bonum videat, quo destituitur, nec malum, quo obruitur.

L. 2. Sentent. c. 14.

S. Isidoro profundum est *obduratio*, hoc est impudens quædam peccandi licentis, procax, & pertinax in malo contumacia.

In Ezechiel.

D. Hieronymo profundum illud; est *amissio conscientia*, & Synderesis. Indulgentis Cœli gratia, favorque hominum animis indidit veluti stimulos quosdam, quibus excitentur, si fortè malis indormiscant; & hos communi appellatione *remorsus conscientia* dicimus: quod si hos extingui, aut suffocari contigerit, dicimus lapsum esse in peccatorum profundum, & velut abyssum.

De gradu Humilit. Gradu 11.

D. Bernardo, profundum est ipse *Dei contemptus*, quem sensim, & sine sensu induit peccator, qui & inde delabitur in profundum peccatorum, ac deinde infernæ stygia.

D. Chrysostomo Sacro Oratori, profundum illud, quod hîc in quæstione est, est ipsa *peccandi consuetudo* inveterata, in quam sese demittit peccator, velut in profundum, velut in centrum peccatorum, cui proinde id usu venit, quod à natura corpori graviori.

Primùm enim, ut gravia insita quadam inclinatione, atque vi feruntur ad centrum: sic peccator sceleribus aliis, atque aliis assuetus, quasi impetu naturali, & mole sua labitur in peccatum.

Deinde, ut gravia, v. g. lapis, aut ferrum in centro suo conquiescunt; sic & peccator in peccati sui illecebra conquiescit, quod ingens, & portentosum est malum.

Tum etiam, ut centrum detinet res sibi affixas; sic & peccandi consuetudo hominem retinet, ad usque ultimam brevis ævi lineam; imò in omnem retro æternitatem, quod & deplorandum quàm maximè. Denique ut res in centro nullum persentiunt motum, impulsum omninò nullum; sic & peccator Synderesim nullam, nullum gratiæ excitantis experitur impulsum.

Et hinc summum illi malum, finalis scilicet impœnitentia, & inde etiam æterna damnatio, æternaque illi incendia. Ecce profundum peccatorum, quo nihil in terris, nihil in inferis est profundius: quod ut magis ponatur in aperto, sit

§. 6.

Recidivo aut nulla omninò pœnitentia, aut boni inanis, & vacua, certè ut talis extimescenda.

AUdax, inquies, & liberum prounntiatum, quod certè non efferrem, nisi prius extulissent Divi Patres: ex illis accipe, atque ex illis esto judicium, quod etiam firmabit, confirmabitque ratio ex ipsis sanioris Theologiæ principiis petita.

In Solilo-quiis.

D. Augustini est illud solemne effatum: *Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata, nec valet de malis veniam poscere, & mala denuo iterare.* Hæc S. Præsul, dum secum, & cum Deo loquitur; eadem etiam cùm populo; sic enim aliquando è pulpito sacer Ecclesiastes.

Serm. 68. de Temp.

Lavatur, & non est mundus, qui plangit, quod gessit, & non deserit.

D. Augustino consentit D. Gregorius Pont. Max. Hæc ille in opere, cui titulum fecit de cura pastorali utpotè summus in terris Pastor.

3. Parti. Cura Past. admonit. 31.

Admonendi sunt, inquit, *qui admissa plangunt, nec tamen deserunt, ut considerare sollicitè sciant, quia flendo inaniter mundant, qui malè vivendo se nequiter inquinant: cùm idcircò se lacrymis lavant, ut mundi ad sordes redeant.*

Hæc S. Pontifex, ex quo velim notari illud, *flendo inaniter mundant*, quia propè inanis, & boni vacua est ea animi per pœnitentiam lotio; si paucas post horas, aut dies, rursus iisdem se sordibus inquinet. Et hoc ipsum est quod observavit, extulitque D. Bernardus, cui non satis est, vel ipso Christi oraculo dimissa peccata, si ad ea rursus redieris; sic enim inquit.

Serm. 3. in Cant.

Si dixerit mihi IESVS, dimittuntur tibi peccata tua, nisi ego peccare desiero, quid mihi proderit? Exui tunicam meam, si reinduero eam quantum profeci? Si rursus pedes meos, quos laveram, inquinavero, nunquid lavisse valebit?

Argumentum petit à re materiali, quæ subjicitur oculis, ut facilius ad animos evadat. Sit aliquis, qui æstu fractus, & æstivo sole tunicam exuerit, ut æstum fallat, ut declinet, ut Zephiros admittat, explicato apertoque sinu; si rursus tunicam quam exuit, reinduat, quid promovit? Laborabit enimverò eodem igne, soleque. Sic, & qui æstuavit immodicâ libidinis flammâ, flammâ impudici amoris, & vestem dimisit, ut olim in Dominæ manibus Castus Joseph, si eam rursum admiserit, si ea se teneri, tegique patiatur, quid profecit? Omninò nihil.

Sic & qui pedes lavit, hoc est affectus pravos, & denuò eos sordidari inficique permittit infami peccati luto, quid sibi boni fecit? certè aut nihil, aut perparum illi evenit quod Energumeno, quem Christus miraculo sanavit è triplici morbo, cæcitate, surditate, & linguæ impedimento; & è quo etiam dæmonem ceu malum hospitem ejecit.

Hic vel alius quispiam si negligentior fuerit, otiosa sua remissione faciet, ut dæmon expulsus in loca arida & inaquosa, hoc est ab hominibus non habitata, cùm requiem non inveniat, eòquod istic nemini noceat: sic ad seipsum. *Revertar in domum meam*, id est in animam meam è qua pulsus sum, & quis invenit eam *vacantem*, hoc est otiosam à bonis operibus, quia *mundatam* lavacro pœnitentiæ, & *ornatam* insigni supellectile Virtutum. At minus cautè, minus sollicitè; *assumit septem alios spiritus nequiores se*, quos scilicet opponit septem donis Spiritus Sancti: *nempe spiritum stultitia contra spiritum Sapientia, spiritum vertiginis & insania contra spiritum intellectus & scientia, spiritum temeritatis contra spiritum consilii, spiritum inconstantia & timoris, contra spiritum fortitudinis: spiritum impietatis contra spiritum pietatis, spiritum contemptus & odii Dei contra spiritum timoris domini. Et ita fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.*

Eusebius Emissenus.

Quod illi, hoc & recidivo: quot ex eo depulsa peccata, tot & dæmonia; abierunt hæc ex animo, velut ex malè usurpato hospitio: benè habet, abierunt illa in loca arida & inaquosa, in vastas desertasque solitudines: bonum omninò factum; at malum istud, & malæ ominatæ illæ voces:

Revertar in domum meam, hoc est in eam animam è qua exivi, revertar inquam eadem vis, quâ primum ingressus sum, per eadem crimina iterum, iterumque repetita, & domum quam inveni vacantem id est

otiosam,

odiosam, minusque providam, mundatam à pœnitentia, ornatam à gratia, aliisque Virtutum magnarum ornamentis, eodem peccati luto inficiam, perdamque.

At qui inficiet? qui & perdet? ecquid enim nunquid in eo pœnitens animus? nunquid & conceptus de crimine dolor? nunquid expiata per Exomologesim peccata? expiata enimverò, si vera fuit pœnitentia, si solida fuit, non inanis & fucata, qualis sæpe sæpius est in peccatore adeò facilè in scelera relabenti: esse autem ejusmodi suadent multa.

I Ratio. Defectus gratiæ. Primum quia meritò dubitari potest, an per Sacramenta Confessionis & Communionis receperint eam gratiam, quæ ab illis ceu fontibus emanat. Ab his enim præter *gratiam sanctificantem*, quæ communis est omnium Sacramentorum, conceduntur & fluunt gratiæ, aliæ, quas *Actuales* dicimus, & quæ sunt velut effectus Sacramenti ritè suscepti, dantque robur & vim arduam ad resistendum, facilè in suggestionibus mali dæmonis, vel mollieculæ carnis illecebris, & ad non peccandum deinceps. Qui autem credam inditum ejusmodi robur, ejusmodi & vim in eo, qui nullo propè impellente relabitur; sed facili, ac prona perversæ voluntatis inclinatione decidit ex eo statu, in quo subinde, vix ad paucula horas steterat.

II. Ratio. Defectus propositi. Et hinc mihi in manus datur alia ratio; ea nimirum, quod in ejusmodi homine non fuerit nisi simplex quædam peccandi displicentia; non autem dolor efficax, & vera voluntas in posterum abstinendi: hæc enim si fuisset, stetisset firmus, nec adeò facilis in relapsum; ut videre est in aliis rebus humanis, in quibus enimverò fit, quod volumus, & absolutè volumus, si modo est in potestate nostra, uti est in vitia pristina non relabi: certè, ut à simili petam argumentum, accidit in morbis animi, id est peccatis, quod in morbis corporis: in his si videris unum aliquem, statim atque convaluerit, in eandem ægritudinem reincidere, conficies illud, non perfectè convaluisse. Sic & in morbis animi; ubi adverteris quempiam, in eadem scelera pronum, ac præcipitem, relabi, & hoc post exiguum temporis intervallum, tecum ipse hæc eloquere, vereor ut ille ritè confessus sit, vereor ut perfectam animæ sanitatem (quæ est à gratia) consecutus sit; si enim eam esset assecutus, non tam facilis esset in eadem relapsus, quia & huic obstitissent gratiæ actuales, & firmum quod esse debuerat, non relabendi propositum; at quia & hoc, & illud defuere, defuit & in bono firmitas, atque constantia. Et hinc ingens animæ ruina, quam etiam aperient, quæ sequentur pagellæ.

§. 7.

An, quæ, & quomodo recidiva impleat mensuram peccatorum?

Priusquam in hanc quæstionem calamum immittam, tria inprimis statuo, quæ extra controversiam sunt.

Primum erit effatum D. Augustini, qui sic olim ad recidivos, eosque, à quibus, ubi de pœnitentia agitur, non auditur nisi corvina illa vox, *cras cras*.

Ser. 181. (?) Verum quidem dicis, inquit, *quod Deus pœnitentiæ tuæ indulgentiam promisit; sed huic dilationi tua crastinum non promisit.*

Epist. 91. Alterum erit oraculum magni Pontificis D. Leonis Papæ: *Misericordia Dei, nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire*; illius enim solius est & misericordiæ mensuras ponere, illius & tempora definire in cujus manibus est, misericordia, simul & & justitia: at tam hæc, quàm illa est in Dei unius manu; hanc continet, coercetque quantum vult, illam explicat, quando, quantum, & quomodo vult: hanc timeat reus; sed & illam speret, neque tamen hac, aut illa abutatur unquam.

Tertium, quod extra litem esse volo, est illud quod Deus ter Opt. ter Max. Imperiis, Regnis, Rebuspublicis, Civitatibus, imò & privatis hominibus, certam quandam statuerit, ac decreverit peccatorum mensuram, ante quàm nec plenè, nec perfectè punit; sed mox ubi illa completa fuerit in pœnas delabitur, omniaque perperam acta justo supplicio plenissimè plectit.

Et hoc clamant Scripturæ Sacræ oracula, & Prophetarum vaticinia, atque inprimis illud Christi Servatoris optimi ad Judæos, rebellis Cœlo capita: ad quos sic aliquando. *Et vos implete mensuram Patrum vestrorum: implete*, inquit, quod non est imperantis; sed prædicentis, imò & miserentis: ab illis implendam prædicit, simul monet, caveantque ne impleant, neve sibi tantum accersant mali, in quod non elabitur Deus nisi invitus, ut pote qui omnia facit in pondere ac mensura, ideoque ita de se Isayæ voce, calamoque. Matth. 23. v. 32.

Ponam in pondere judicium, & justitiam in mensura. Cap. 28. v. 17.

Ea nimirum est justitiæ divinæ ratio, ad pœnas non venit nisi justo pondere, & pede quasi plumbeo, id est quàm tardissimè, & justitiam facit in mensura, vel ut vertunt Septuaginta. *Misericordia tua in statera*: ita enim justitiæ dat locum, ut simul misericordiæ suus servetur; sed tamen in *statera*, hoc est, in æquitate.

In statera duæ sunt lances, ubi deprimitur una attollitur altera: sic & in Dei manu, ubi mortalium scelere velut pondere aggravatur, & quodammodo deprimitur misericordia; attollitur justitia. Clariùs eloquor, ubi aliis, atque aliis criminibus sæpè sæpiùs repetitis, fatigatur quodammodo, despicitur, & quasi irridetur Dei misericordia: tunc attollitur, insurgitque ejusdem omnipotentis justitia, & trahitur in justam ultionem, quando nimirum jam impleta est mensura peccatorum; uti factum in Judæis & vidimus & luximus.

Impleruut illi mensuram scelerum suorum, primùm avi, proavi, abavive, Prophetas, quà vinculis onerando, quà lapidibus obruendo, quà etiam ferro cædando complerunt, deinde eandem, posteri, Christum cruci affigendo, & Apostolos morti addicendo, velut objectas illorum iræ furorique victimas.

Hac porrò mensura jam completa, Cœlum ipsum, quod diu flagella sustinuerat, meritasque tot sceleribus pœnas; eas tandem inflixit. *Titum*, & *Vespasianum*, duo belli fulmina emisit in campum, Jerosolymam cinxit, cœpit, evertit, perdidit. Ita nimirum (ut ore fatidico Jeremias) *qui facit misericordiam in millibus, reddit iniquitates patrum in sinum filiorum post eos*: ut enim corpus jam senile atque effœtum luit inventiis peccata, æstusque adolescentiæ; sic & Respublica, sic & Civitas, quæ corpus quoddam annosum est, justè plecti potest, tum ob majorum crimina, tum etiam posterorum. Atque, ut ita dixi, evenit in Judæis. Cap. 32.

Et hæc in aperto sunt, in oreulto illud. Ecquando tandem implenda scelerum mensura? Hoc enim patet ei uni, cui patent omnia, cui futura æquè, ac præterita, & præsentia patent.

Fatendum tamen illud (quod & experientia docuit) imminentia Rebuspublicis exitia Deum præsignificare solitum, aut frequentatis miseriis publicis, aut ostentis quibusdam extraordinariis, aut vaticiniis insolitis: & hic est veluti ludus divinæ miserationis, quæ suppliciis gravioribus ita præludere solet, ut fugiant rei à facie arcus, ut liberentur electi Dei.

Et ita Hierosolymæ excidio ante prælusit etiam annis octo: cùm enim Judæis more ritùque ad festum celebrandum ex omni propè Judææ loco convenisset multitudo populi ferè innumerabilis, adsuit Baron. Anno 63.

cæteros inter, homo rusticanus, qui subitò velut alienatus à sensibus cœpit inclamare funestum illud:

Vox ab Oriente, vox ab Occidente, vox à quatuor ventis, vox contra Ierosolymam, vox adversùs templum, vox adversùs conjuges novos, vox in omnem populum.

Pax tunc erat alta, amœnique dies, nec tamen desiit horrendum carmen illud intonare, etsi sæpè sæpiùs increpitus; imò & dirum in modum cæsus, donec tandem obsessa civitate, conscensis mœnibus, erupit in extremum illud, ac fatale,

Va Ierosolyma, va templo, va mihi. Dixerat, & lapide grandi ballista excusso tactus, atque contritus est.

Quod Solymæ; hoc & Romæ Orbis Capiti, Urbium Principi, & quidem non semel: ut enim refert Spondanus Anno 1472, pridie quàm execranda illa Bononiensis nobilitatis seditio, partem maximam, mutua cæde perderet, ignotus homo, asino insidens, cruce lignea instructus, ac concionabundus, populo denuntiavit ut mores verteret in melius, nisi iram Dei Vindicem experiri vellet.

Quod eò loci, ac temporis auditum, hoc & anno 1527 ante captam à Cæsareis Urbem ab externo mendico, qui nec minis, nec verberibus absterreri potuit, quin vicatim iret io funestum illud. *Va Romæ, va Papæ, va Clero, va populo Romano.* Adeò verum illud, etiam posteris sæculis, quod de antiquioribus cecinit Amos: *Non facit Dominus verbum nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.* Et hoc divinæ clementiæ est, ac miserationis, quæ ad supplicia mortalibus inferenda trahitur invita, præmonetque priusquam io scelesta capita incidant, ut dum adhuc licet, declinent. (Cap. 3.)

Sed hinc delabor ad privatorum mensuram, quæroque ecquænam illa? Hoc in aperto est, atque extra litem esse certum numerum peccatorum, qui maximè completur à recidiva: sed controversum illud, an is numerus sit talis, ut eo expleto, gratias deinceps ex toto Deus neget.

Videtur illa communior Theologorum sententia, maximè verò antiquorum ex illo D. Augustini, pronuntiato. *Impius cùm vult non potest; quia cùm potuit noluit.* Cui & consentit D. Gregorius, Pont. Max. cujus & hoc effatum:

(3 parte Pastor.) *Dum opportunè agere, qua possumus, nolumus; paulò post cùm volumus, non valemus.*

Et his SS. Patrum dictis favent sacræ scripturæ oracula, atque imprimis illud Isaiæ: *Quærite Dominum dum inveniri potest.* Et hoc Jeremiæ: *Curavimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus eam.* Deinque & illud Christi ad Judæos, adversa superis capita. *Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini.* (Cap. 55. Cap. 51. Ioan. 8.)

Hæc opinio nonnullis durior accidit, & licet demissioni serviat, ac timori; facit tamen inducendo etiam horrori, & abjiciendis prosimè ad desperationem animis, ideoque magis probatur mitior altera, quæ ferè est recentiorum. Hæc censet io privatis, non aliam gratiæ, quàm vitæ mensuram esse præfisam, neque gratias ipsis unquam occlusas, dum spirant, & vivunt, nec peccatorum cumulum oppleri nisi impœnitentia finali. (Tolletus ad 1. Mach. c. 10. Excursu 3. sect. 4.)

Huic sententiæ adstipulatur Concilium Tridentinum cujus hoc oraculum, de fidelibus omnibus, etiam generatim sumptus.

(Sess. 6. c. 29.) *Si quis dixerit eum, qui post baptismum lapsus est, non posse per gratiam resurgere, anathema sit.*

Nullum excipit ea resolutio, ne recidivum, ne obduratum quidem; sed omnes ex æquo complectitur, & omnibus gratiam adpromittit, qua resurgere possint si modò velint; ut & illis dici possit, quod olim Israëli, *perditio tua ex te;* etsi enim deesse possit, & desit ea gratia, quæ dicitur efficax: at quæ sufficiens est, nec deest, nec deesse potest, indulgente semper Cœlo, propitioque Numine.

Et huic opinioni videtur tacitè consentire Ecclesia, & Sancti viri, qui pro omnibus peccatoribus etiam induratis orant, Divosque omnes, ac Deum obtestantur.

Et sic auditus orasse D. Bernardus, etiam pro obdurato, pro quo sic ad Deum. *Apertè, non audeo dicere. Veni Domine, suscita mortuum nostrum, corde tamen tremulo, intus clamare non cesso; si fortè, si fortè, si fortè desiderium pauperum exaudiat Dominus.* (De Gradu Humilit. Grad. 12.)

Qui D. Bernardo sensus, is & prius Augustino, qui à simili petit argumentum, ab ægro scilicet desperato, quem medicus non abjicit, non deserit.

Quid facio, inquit, febrienti? Si est in vobis misericordia, orate pro talibus, quia & ipse medicus plerumque in desperatione convertitur ad eos, qui circumstant lacrymantes in domo, qui pendent ex ore ejus audire sententiam de ægroto, & periclitante. Stat anceps medicus, non videt bonum quod promittat, timet malum pronuntiare, ne terreat; modestiam planè iste concipit sententiam. Bonus Deus, omnia potest, orate pro illo.

Quod ægro à medicis depositu fieri solet; hoc & obduratis in malo fieri vult Augustinus, & de nemine unquam dum vivit, spem abjici, quia dum vivit converti potest, non posset autem, si negata foret illi omnis à Cœlo gratia. Verùm ut negata non sit: at verendum quàm maximè, ne non sit efficax, ideoque suus justo timori, suus & horrori relinquitur locus, ei potissimum, qui damnabili inconstantia in eadem sæpè sæpiùs peccata relabitur. Hic enim & superos omnes fatigat, & Deum provocat, etiam quasi reluctantem, in ultrices pœnas, ac supplicia, ut ex iis, quæ subdemus, magis ac magis clucescet.

§. 8.

Primus in peccatum-lapsus vix Cœlo vindice punitur, relapsus plerumque, & quidem gravius.

Nec mirum, quia gravior est culpa post veniam, & turpior ingratitudo post gratiam: prior in scelera lapsus plerumque tribuitur infirmitati, & nativæ cuidam in malum inclinationi: at posterior voluntati ac malitiæ; ideoque hæc magis obnoxia pœnæ, quàm illa. Argumenta petamus, primùm ex humanis judiciis civilique foro; deinde ex Cœlesti tribunali divinoque judicio, in quo ut nemo nocens sine pœna; ita nec recidivus absque graviore. *Childerico* Galliæ Regis filius fuit Merovæus, hic paternæ dominationis impatiens, præpropera quadam regnandi libidine, in Patrem, in Regem, nescio quid molitus est; detectæ fraudes, doliquè, apertaque: quæ io eo erat Regni affectatio. Quid deinde? attonsus est primò, atque in monasterium conjectus, è quo cum profugus evasisset, novasque in Regem, Regnùmque machinas apparasset, Patris judicio, atque sententia exoculatus est: in quo discrimen videas, inter hoc, atq; illud affectati regni scelus. (Paulus Æmilius in vita Childerici.)

Primum enim leviore damnatum supplicio, angustiis scilicet unius Cœnobii, intra cujus limites continerentur oculi; at secundum graviore, id est cæcitate punitum est, ne purpuram ne sceptrum, imò ne solem deinceps videret is, qui vidente sole peccarat in Regem, & Regnum; imò & in patrem, qui eò loci ac temporis Patris personam exuit, ut indueret eam, quæ erat judicis.

Spectasti, benevole Lector, filium omninò degenerem atque in patrem impium ac rebellem; attende & alium immani primùm ingratitudinis nota infamem, tum etiam homicidii furtique reum, denique & furcæ addictum, Cœlo Deoque vindice.

Hispali prædo multis latrociniis infamis, è furca suspenditur: sed non omninò extinguitur; hæret

tamen

tamen suspensus è fatali ligno, cum sortè Hispanus mercator illuc equo fertur, advertitque miserum illum, pedes concutere, brachia, humerosque contrahere; advolat illicò, funem ense præscindit, & semianimem in equum imponit, atque in vicina taberna igne vinoque probè recreatum, equi sui tergo insidere jubet ut citius elabi possit: dum autem eodem equo vehitur, ad malas artes atque suum ingenium redit.

Spes erat opimæ prædæ, suique potiundi si vim mercatori inferret: placuit ingrato consilium, nec consilio animus, aut arma defuere, fortè mercator ex more gentis pugionem suum in tergum rejecerat: hunc tacitè educit infidus sessor, equitemque eo transfigit atque enecat, itaque equo suoque potitus, in regiones exteras abit, ibique mercaturæ vacat, & malè partas opes melioribus studiis auget.

Labuntur interea anni omninò decem, quibus negotiorum causa in varias urbes, variaque empo ria divertit, tandemque etiam Hispalim redit. Hic agnoscet vindicem Dei manum, quæ nocentes à tergo sequitur, & recidivum premit, atque opprimit. Vix enim in urbem admissus erat, cùm ei occurrit ille ipse carnifex, à quo ante decem annos è furca suspensus. Ad hunc occursum hæret uterque, stupetque, tum deinde in hominem defixus carnifex, ad virum Senatorium qui fortè aderat: nonnè, inquit, hunc hominem ante annos decem ad patibulum duxi, ex eoque suspendi? me Hercle ipsus est, quem eodem die depositum, & vivum fama vulgavit.

Ad has voces prædo ille noster, urgente scilicet peccati conscientia, horrere, pallescere, trepidare, fugereque: fugientem cum aliquot aliis insequitur carnifex, & comprehensum judici sistit. Hic crimen agnoscit, & irati Numinis iras, suaque ipsius confessione, tum aliorum scelerum, tum hujus extremæ cædis ac furti reus proclamatur, atque in eadem furca secundò ultimoque pendens, ingratam atque infelicem animam expuit, adeo etiam verissimum hic illud, recidivum gravius puniri, sic disponante mirabili simul & tamen etiam severa Dei providentia, quæ reum evocat ac rapit ad civile humanumque tribunal, in eo utique pro meritis plectendum.

Aliud accipe, & in eo suspica severiores divinæ Justitiæ Leges, quæ cùm minimè reris sese in pœnas explicat, atque effundit.

Anno post Christum natum 1603. Walladoli in æde D. Laurentio sacra, unus aliquis turpioris culpæ reus, ac pœnitens, coram imagine D. Virginis, eò loci miraculis clara, hæc in æstu orationis ad Divam Matrem.

Litt. Annu Provin Castellana An. 1603. *O Domina si in hoc scelus* (certum animo designabat) *iterum relabar, carnifici manu capite minuar.*

Dixit, & abit; abit, inquam, non tam à loco, quàm à seipso; non tam corpore, quàm animo, qui ut erat leviusculus & inconstans, paulò post in idem crimen pudendum incidit. Primum tulerat, & dissimulârat insignis Dei patientia; at non secundum; in illud animadvertit, & quidem via modoque mirabili, de quo ne suspicari quis hominum potuisset, nedum invenire.

Nocte concubia adverso ferro cæsus aliquis, & exanime cadaver abjectum in flumen; ut dum sub aquis latet, lateret & scelus, & sceleris author.

Et certè latuit; verùm (quæ Dei providentia admirabilia) dum inquiritur in authorem patratæ cædis; ille ipse recidivus (cujus in præsentia memini) accusatur, & licet insons atque innocens, nube tamen testium obrutus, capitis damnatur.

Interea dum hæc aguntur in foro, evocatur de more unus è nostris; ut veluti reo ad supplicium eunti sit fidus comes, monitor opportunus, & confessarius, adest ille, hominem monet, urgetque ut à sententia utpote iniqua appellet ad altius tribunal, ut testes in judicium vocet, arguat, convincatque falsitatis, quod credebat non fore difficile, cognita jam ejus innocentia: renuit ille & quidem pertinacissimè, & sic ad patrem. Errat enimverò, & nimium quantum aberrat in terris judex: hac in causa nec ego nocens, nec reus; verùm nec errat, nec aberrat supremus in Cœlo Iudex Deus, qui ob alia crimina damnari me patitur, nec impedit; ut ego impediam adduci me nunquam patiar. Justus est Deus, injustus ego. Volens, lubensque, nostium dabo caput. Datam Dei Matri fidem fefelli, promissis non steti, violatæ fidei, violati & promissi reus, Cœlo judice teneor, & plector: stat sic plecti, sic & emori. Dixit, & cervicem carnificis ferro submisit, & vitam mortalem amisit, donandus, ut spes est, immortali.

Vidisti, Amice Lector, & suspexisti ultricem Dei manum, quæ cùm minimè expectes vindicat, ac ferit: bono tamen illius qui eam sensit atque admisit, accipe & aliud, quem divina ultio relabentem percussit, & quidem suo malo.

Argentorati, decem hæretici comprehensi, & per lustrationem ferri candentis hæreseos convicti, atque ad incendium damnati; dum autem ad destinatum supplicii locum ducerentur, Nobilis quidam sic uni ex illis. *Delrio Disq. mag. l. 4. c. 4. q. 4. sect. 1.*

Miser in terris damnatus es, mox etiam damnandus in inferis: subeat te tui miseratio, & dum licet pœnitentiam age, ne ex hoc igne ad æterna transeas incendia.

Paruit benè monenti, & hæresim mox ejuravit, Catholicæ fidei addictus, & ecce suavem Cœli, indulgentis gratiam, illicò manus ambusta sanatur; hoc miraculo liber dimissus, redit ad uxorem, quæ illi fuit, quod altera Eva; virum enim gravissimè increpuit, movit, permovit, atque ad pristinos errores reduxit. Et ecce tum illi, tum uxori gravior pœna Deo judice; mox enim & illius, & uxoris manus cælestis ignis adeò ambussit, ut cùm præ ingenti doloris sensu, domi non auderent vociferari, in sylvas, ac nemora profugi, adinstar luporum, ululârint quo ululatu primùm prodiri, deinde & capti, denique in ignem, necdum planè extinctum injecti, futuri posteà victimæ nil miserantis orci.

Quod illi: hoc & aliis, etiam subinde & populis, quibus in eadem crimina relapsus: quo in genere ut notum; sic & memorabile illud, quod refert Durandus in Rationali. *Lib. 6. c. 102.*

Romæ sub D. Gregorio Pont. Max. pestis adeò desævit, ut passim homines in plateis, vel sols sternutatione, vel etiam oscitatione, & pestiferum aërem haurirent, & simul etiam mortem, unde videre erat in plateis, in compitis miserabilem ab illa lue mortalium stragem: At unde hæc, & illa? Utique à recidiva, ut scitè notavit Durandus.

Ea quippe pestilentis mali lues cœpit à feriis paschalibus: in his populus Cœlo reconciliatus, à Deo gratiam uberem acceperat: at (quæ in malum est inclinatio) eam abjecerat, atque ad solitas artes, ad vetera flagitia, fornicationes, commessationes, aliaque scelerum monstra redierat. Quid deinde? Angelus divinæ justitiæ, velut administer gladium vindicem usque dum in vagina tenuerat, nec illum exemerat, nisi post populi in antiqua crimina relapsum. Enimverò tunc extulit, nec vaginæ reddidit, nisi post publicas preces, institutamque à D. Gregorio supplicationem. Tunc enim visus in arce S. Angeli, ultricem gladium rursus in vaginam condidisse; fortè quia pœnarum jam satis, certè quia pœnitentiæ, lacrymis, gemitibus, dolorique datum satis.

His enim, nec aliis inflecti solet divina justitia, quæ si in ullos, certè in relapsos, solet acriùs animadvertere. Exempla petamus è sacris paginis, firmior his erit fides.

Pharao,

Pharao, Rex Ægypti, rebelle Cœlo caput, post datam Moysi fidem, post promissa, & fœdera, de dimittendo Dei populo, cùm & hæc, & illam sæpè violasset, primùm minoribus flagellis, plagisque cæsus, tum longè maxima, dum ipse unà cum exercitu universo rubri maris fluctibus obrutus, ac sepultus. Quod illi quondam, hoc & posteris ætatibus, aliis ejusdem farinæ hominibus, qui (ut advertit D. Chrysostomus) *non in rubro mari demergentur; sed in ignis pelago, in quo ignei fluctus montium instar erigentur.*

In Matth. Hom. 44.

A Pharaone descendo ad *Davidem*. Et hic lapsus sensit ultricem cæli manum; sed primò levius, dein gravius cùm relapsus. Uxorem uriæ per grave nefas sibi adsciverat, atque adulterium homicidio miscuerat, adulter simul, & homicida. Videri poterat ingens scelus, & verò erat; at quia primum leviore pœna, id est infantis unius morte luit. At ubi relapsus est in secundum, ubi insolenti fastu populum recenseri, numerarique jussit, hæc culpa, etsi prima fronte levior videri poterat, quia tamen repetita, elui debuit multo hominum sanguine, hoc est cæde septoaginta millium, Angelo scilicet vindice, & divinæ Justitiæ administro. Adeò Cœlo, Superis, ipsique Deo invisa est recidiva. Et tamen tam in hac, quàm in illa noxa, auditum fuerat illud Davidis, *peccavi Domino*, atque ab hoc remissa quidem culpa: sed non similiter & pœna. Ut & hæc, & illa tibi donetur, Amice Lector. Si fortè (quæ naturæ imbecillitas est) in peccatum aliquod letale es lapsus, vide ne post adeptam gratiam relabaris; ne periculo teipse exposueris, ne in easdem pedicas incideris. Plerique (inquiebat aliquando Tertullianus) *naufragio liberati, exinde repudium & navi, & mari dicunt.* Quod illi, hoc, & tu: jactatus es fœdo peccatorum salo, ejus fluctibus tantùm non obrutus, Dei beneficio liberatus, dic & navi, & mari repudium, & æternum quidem, dic repudium peccato, dic & occasionibus peccandi, dic & malis sociis, à quibus in eam malorum cymbam injectus es: dic, inquam, illis omnibus solemne repudium, dic longum, & æternum vale.

2. Reg. c. 12.

Lib. de Pœnit. c. 7.

TRACTATUS
DE OPPORTUNIS RECIDIVÆ REMEDIIS.

CCLESIASTÆ id usu venit, quod medico. Huic non est satis, morbum, ejusque causas omnes, æstus, affectiones, damna, periculáve pernosse, nisi etiam & remedia norit, adhibeatque opportuna:

Sic & illi non sufficit; recidivæ, ceu periculosæ ægritudinis, gravitatem, causas, damna, pericula, pœnasque exposuisse, nisi etiam & remedia explicet, admoveátve, tanto malo depellendo accommodata. Ea porrò dabunt, quæ deinceps inscribentur pagellæ.

§. I.

REMEDIUM PRIMUM.

Recidivæ ceu periculosæ ægritudinis, Spes ardua conjuncta cum justo timore.

ECclesiastæ id agendum quod medico. Hic ægrotum erigit spe bona recuperandæ valetudinis, ne animum abjiciat, ne remedia respuat, seu ea sint à sectione venæ, seu à potionibus amaris, seu ab inusto canterio, seu ab aliis quæ suggeret, ingeretque ars medica: ita tamen ægrum lactat sustentatque ea spe, ut simul etiam timorem injiciat, ne se temerè objiciat periculis perdendæ valetudinis, & simul etiam vitæ, ab aliqua scilicet seu in victu, seu in affectionibus, seu etiam in äere, aliisque quæ deforis accidere possent intemperie. Sic & Ecclesiastes (utpote animi medicus) cum recidivo, ceu ægro, ita se gerat, ut nec desperet ille, nec præsumat: sed spem veniæ gratiæque junget pio superûm Deique timori. Et ita jungendum censuit, docuitque Tertullianus, quo authore hîc utar: ait enim primò cavendum vel maximè, ne de domini clementia plus æquo quis præsumat, ideoque

I. Præsumptio cavenda.

Piget, inquit, *secunda; imò jam ultimæ spei subtexere mentionem, ne retractantes de residuo auxilio, pœnitendi spatium adhuc delinquendi, demonstrare videamur. Absit ut aliquis ita interpretetur, quasi eo sibi nunc pateat ad delinquendum; quia patet ad pœnitendum; & redundantia clementiæ cœlestis libidinem faciat humanæ temeritatis. Nemo idcircò deterior sit (quia Deus melior est) toties delinquendo, quoties ignoscitur.*

De Pœnit. c. 7.

Cæterum finem utique evadendi habebit, cùm offendendi non habebit: evasimus semel, hactenus periculosis nosmetipsos inseramus, etsi iterum evasuri videbimur.

Ubi ista de vana illa præsumptione extulit, tum adjicit quæ faciunt ad illius fugam, argumento petito à simili.

Plerique, inquit, *naufragio liberati, exinde repudium & navi & mari dicunt, & Dei beneficium (salutem suam scilicet) memoria periculi honorant.* Tum addit quæ conducunt ad vim & laudem illius repudii; & sic ait.

Laudo timorem, diligo verecundiam, nolunt iterum divinæ misericordiæ oneri esse, formidant videri inculcare, quod consecuti sunt, bona certè sollicitudine, iterum experiri vitant, quod semel didicerunt timere. Ita modus temeritatis, testatio est timoris. Timor autem hominis, Dei honor est.

II. Timor inducendus.

Postquam hæc de justo Dei timore pronuntiavit Tertullianus; tum subjicit illius causam petitam ex genio mali dæmonis, qui tum immineat magis, quàm aliàs unquam.

Pervicacissimus hostis, inquit, *nunquam malitiæ suæ otium facit: atquin tunc maximè sævit, cum hominem plenè liberatum sentit, tunc plurimùm accenditur, dum extinguitur.* Causam si quæras illius pervicaciæ, illius & sævitiæ, hanc reddit.

Doleat, & ingemiscat necesse est, venia peccatorum permissa, tot in homine mortis opera diruta; tot titulos damnationis retro sua erasos, dolet, quod ipsum & Angelos ejus Christi servus ille peccator judicaturus est.

Itaque observat, oppugnat, obsidet, si quà possit aut oculos concupiscentia carnali ferire, aut animum illecebris secularibus irretire, aut fidem terrenæ potestatis formidine evertere. Non scandalis, non tentationibus deficit, non parcit; sed quà potest, alias atque alias congerit, ut iis quasi machinis quibusdam animam à priore peccato jam liberam impugnet, expugnetque. Ne porrò expugnet prudens cave: *& si tibi indulgentia Domini accommodat, unde restituas, quod amiseras, iterato beneficio gratus esto: majus est enim restituere, quam dare; quoniam miserius est, perdidisse, quàm omninò non accepisse.*

III. Exhibenda gratitudo.

Hæc Tertullianus, ut avertat à relapsu in aliud atque aliud peccatum, in quod tamen (quæ humanæ inconstantiæ est miseria) si fortè reincideris,

IV. Desperatio fugienda. *non statim succidendus, ac subruendus est animus desperatione. Si secundæ pœnitentia quis debitor fuerit, pigeat sanè peccare rursus, sed rursus pœnitere non pigeat; pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari, neminem pudeat. Iterata valetudinis iteranda medicina est.*

Hæc ille, ut animos faciat altiores, etiam ad ima vitiorum relapsis, & hoc quidem ex ipsius divinæ bonitatis in nos inclinatione. *Offendisti*, inquit, *sed reconciliari adhuc potes.*

Habes cui satisfacias, & quidem volentem. Quid enim aliud illa similitudinum Dominicarum argumenta nobis volunt? Quod mulier Drachmam perdidit & requirit, & repetit, & amicas ad gaudium invitat, nonne restituti peccatoris exemplum ait? De pœnit. c. 8.

Errat & una Pastoris ovicula: sed grex unâ carior non erat; una illa conquiritur, una præ omnibus desideratur, & tandem invenitur, & humeris Pastoris ipsius refertur: multum enim errando laboraverat.

Illum etiam mitissimum patrem non tacebo, qui prodigum filium revocat, & post inopiam pœnitentem, libens suscipit, immolat vitulum præopimum, convivio gaudium suum exornat. Quidni? Filium enim invenerat, quem amiserat, cariorem senserat, quem lucrifecerat.

Hæc ubi protulit divinarum similitudinum exempla, tum inquirit. *Quis ille nobis intelligendus est pater*, & respōdet: *Deus scilicet: tam pater nemo, tam pius nemo.*

Is ergo te filium suum, etsi acceptum ab eo prodegeris, etsi nudus redieris, recipiet; quia redisti, magisq; de regressu tuo, quàm de alterius sobrietate lætabitur. Sed si pœniteat ex animo, si famem tuam cum saturitate mercenariorum paternorum compares, si porcos, immundum relinquas pecus, si patrem repetas vel offensum: deliqui dicens pater, nec dignus ego jam vocari tuus. Tantum, scilicet, *relevat Confessio delictorum.*

Hæc Tertullianus stylo altiore, ut lapsum relapsumve levet, atque erigat, ne unquam in profundum desperationis barathrum incidat: Qui enim incideret, si modo Deum se patrem habere noverit? si sciat se vel ex eo recipiendum, quòd redierit? relevandum vel ex eo tantùm quòd delictum fateatur? quòd Sacra Exomologesi animum expurget? Hæc nimirum est, quæ cùm *provolvit hominem, magis relevat, cùm* Tertull. supra, c. 9. *squallidum facit, magis mundatum reddit: cùm accusat excusat, cùm condemnat absolvit.* Sed ne fusius: de hoc suus postea erit dicendi locus.

§. 2.
SECUNDUM REMEDIUM,
Celer, & festina mali curatio.

Malus affectus initio quid sit? IN pravis affectionibus (quæ morbi sunt animæ) evenit quod in morbis corporis: in his celer & festina mali curatio sit oportet; ut enim vetus illa Poëtæ parœmia.

Principiis obsta, serò medicina paratur,
Cùm mala per longas invaluere moras.

Hinc prima medici cura, primusque labor est, morbum priusquam invalescat aggredi, atque depellere, ne si mora roboretur, aut difficillima sit, aut etiam impossibilis illius curatio.

Quod in morbis, hoc & malis affectibus, in his si moram feceris, ex mora nascetur consuetudo, ex consuetudine necessitas, ex necessitate impossibilitas curationis. Hinc statim, vel in ortu suo extingui debet: quod Divi Patres, aliis, atque aliis similitudinibus ostendunt, & quasi sub oculos ponunt.

D. Hieronymo affectus malus, hostis est; sed primò adhuc parvulus, & velut infantulus; elidi debet, Quasi infantulus. & suffocari, etiam in cunis, ne lapsu temporis atque annorum adolescat, & quasi in virum abeat; imò & gigantem, quem ut maximè velis, edomare, vincereque non possis.

Hinc illi opportuna monitio missa olim ad *Eustochium* virginem, de custodia virginitatis. *Dum parvus est hostis, interfice*, ne si adolescat, si annis roboretur, teipsum interficiat. Certè evenit pravis affectionibus, quod ætatibus. In infantia suffocari quis potest, nullo propè negotio, in pueritia paulò difficilius, in adolescentia, in ætate virili, vix tolli potest è medio, certè nonnisi magno nisu: sic & in affectibus depravatis; habent enim & hi suas ætates; primùm enim tenelli sunt, & frangi faciles, ut infantia, dein evadunt quasi in pueritiam, & difficilius flectuntur, tum assurgunt altius, & quasi in adolescentiam ac maturitatem evadunt, & tunc difficillimè superantur, ideoque benè providus, benè cautus: imò & judice Vate Regio: *Beatus qui tenebit, & allidet parvulos tuos* (vel, ut alii, suos) *ad Petram.* Epist. 22. Ps. 136. v. 9.

Exemplum producit hostilis, & militaris sævitiæ, quæ nec sexui parcit, nec ætati. Ea quondam fuit Hunnorum, qui infantulos è sinu matris ereptos illidebant, atque elidebant ad petram, saxumque durissimum

Ea quoque *Brunechildis*, Gothicæ Medeæ crudelitas, quæ trucidans Theodeberti filios, ex his Merovæum natu minorem, in albis positum, ut solent Catechumeni, allisit ad Petram, & sic animam illius è corpusculo expulit.

Ea etiam fuit impii Herodis sævitia in infantes, quos è gremio matrum extractos, ut nonnullis placet, elidi curavit, atque ad Petram confringi, ratus idem futurum & Christo jam nato.

Sed hæc summa est, & damnanda penitus inhumanitas: at laudandum illud, & omninò probandum quod hinc ad mores transferunt Sancti Patres, qui per *parvulos* intelligi volunt motus primos quibus incitamur ad malum, ipsaque vitiorum initia, quæ ad Petram, id est Christum, allidi debent, atque elidi; hoc est in principio statim reprimi, atque comprimi, ne mora longiore invalescant atque roborentur. Illud profectò facilè, hoc autem longè difficillimum: ut enim rectè Seneca. *Facilius est initium affectuum prohibere, quàm impetum regere.*

Nullum, inquit, *vitium est sine patrocinio, nulli non initium verecundum, & exorabile; sed ob hoc latius funditur. Non obtinebis ut desinat, si incipere permiseris.* Epist. 116. Cujus causam hanc reddit ex ipsa natura haustam.

Imbecillis est primò omnis affectus; deinde ipse se concitat, & vires dum procedit, parat: excluditur facilius, quàm expellitur. Quo etiam spectat & illud Latini Oratoris. *Quæ nascentia vitiosa sunt, eadem crescentia sunt perniciosa*, & quidem magis ac magis. 1. Thuscul. Qu. l. 4.

Disce illud uno alterove exemplo ex antiquitate petito. Primum erit è D. Augustini lucubrationibus. Sic ille:

Nescio quis tædium patiebatur à musca, invenit illum Manichæum tædio affectum, & cùm diceret se non posse pati muscas, & odisse vehementer illas. Statim ille. Quis fecit has, inquit. *Et quia tædio affectus erat, & oderat illas, non ausus est dicere, Deus illas fecit. Erat autem Catholicus: ille statim subjecit, Si Deus illas non fecit, quis illas fecit? Planè ait ille. Ego credo, quia diabolus fecit muscas. Et ille statim. Si muscas diabolus fecit, sicut te video confiteri, quia prudenter intelligis, apem quis fecit, quæ paulò amplior est musca? Non ausus est ille dicere Deus fecit apem, & muscam non fecit, quia res erat proxima. Ab ape duxit ad locustam, à locusta ad lacertam, à lacerta ad avem, ab ave duxit ad pecus, inde ad bovem, inde ad elephantem, postremò ad hominem, & persuasit homini, quia non à Deo factus est homo.* Tract. 1. in Joan. 2. 2.

Hæc ubi dixit Augustinus; tum conficit funestum illud, atque deplorandum. *Ita ille miser, cùm tædium*

passus esset à muscis, musca factus est, quem diabolus possideret. Eò scilicet elapsus in barathrum vitiorum, ac malorum, quia statim initio tentanti non restitit, quià vel modicæ molestiæ, quam à musca patiebatur, indulsit, eaque abripi se passus est, inde in hæresim, atque ab una hæresi in aliam atque aliam elapsus. Tanti scilicet intererat in primo statim limine, *parvulos suos*, id est affectiones ad Petrum, & Petri fidem, ceu Petram, allisisse.

Doctrin. 2. Huic exemplo persimile est istud, cujus meminit D *Dorotheus*, qui cùm quempiam laudari audisset, contemnens, primò postposuit Abbati Zoaimo; deinde cæteros omnes Macario. Postea hunc Basilio, & Gregorio: tum hos Petro, & Paulo, tum etiam asseruit, nihil habendum in pretio præter Trinitatem. Denique nihil hanc præ Deo & sic in ipsummet Deum insolentius surrexit, exarsit, intumuit. Ecce ut à parvis initiis, atque ab unius hominis contemptu, ut videtur leviusculo, fit præceps lapsus ad alia atque alia vitiorum monstra.

Tanti refert etiam hîc parvulos suos tenuisse, hoc est cœpisse, apprehendisse, corripuisse, & fortiter constrinxisse: imò & ad Petram, id est Christum, Christique virtutes allisisse, eu ejus scilicet norma affectiones omnes vitamque exigendo.

Et hoc quidem, dum affectus quasi parvulus, quasi infantulus est, necdum adolescens, necdum vir, necdum gygas; si enim in hunc evaserit aliquando, certè succumbes: ne porrò succumbas audi quid uni cuipiam; imò quod fors, & tibi exprobret, *Bachiarius*, author non infimæ notæ. *Et tu expectas donec gygas inimicus tuus efficiatur?* Expectas certè; sed damno tuo, sed clade tua, sed tui victoria; à qua concides, primò in miserabilem peccati servitutem, dein etiam in barathrum damnationis æternæ. Non concidisses, si dum affectus adhuc erat parvulus, elisisses.

Epist. ad Ianuarium.

Ezechiel tristi nænia, tristiore symbolo depinxit olim Solymæ cladem, & filiorum Josiæ: simbolo, inquam leunculi, qui deinde *factus est leo, & didicit capere prædam, hominemq; comedere.*

Cap. 19. v. 3.

II. Quasi leunculus.

Ut abeam à litera, atque ad mores transeam, *Leunculus* ille, est perversus animi affectus, passioque insolens: cui evenit, quod leunculo, hic dum parvulus est, dum ex nomine suo, leunculus, cicurari potest, domari potest: at si evaserit in leonem, ibit illicò in prædam, irruet in homines, in agros, vastabit oppida, desolabit omnia: sic & pravus affectus animi, dum tener est, dum molliculus, & novellus, cicurari potest, domari potest ut leunculus: ut si lapsu annorum, & longo pravæ consuetudinis usu vires accipiat, fiatque leo, tum in prædam ruet, invadet hominem totumque vastabit, ac perdet: ideoque si sapis dum juvenculus est, cavea retine, cohibe, doma, flecte, frange: tum enim potes, postea non poteris: Et hoc tibi sub aspectum ponit, qui illius symbolum est leunculus: sed & aliud, quod & extulit D. Hieronymus, cui affectio animi semen est: sic enim ad Eustochium.

III. Quasi semen.

Supra.

Nequitia, ut zizania crescant, elidatur in semine: modicum est semen, dissipari potest, erui potest, suffocari potest vel digito; at si humore affuso germinare, crescereque patiaris, primò fit planta, dein arbuscula, tum arbor prægrandis, quæ & radices profundius agat, & brachia quaquaversum extendat, & æthri caput inferat: sic & perversa mentis affectio, semen est illi à malo dæmone insitum, in principio supprimi potest atque extingui: at si radices agat, si germinet, si pullulet, si crescat, in immensum excrescit, sic ut nec postea eradicari possit, nec reprimi, nec cohiberi, nec ullis terminis contineri.

Exemplo res erit illustrior. Sit levis oculorum conjectus in formam amabilem, ni statim avertas, ni revoces, ex illo nascetur cupido, ex cupidine libido, ex libidine oscula, ex osculis complexus, ex his stuprum, adulterium, incestus, aliaque prohibitæ veneris monstra. Ecce quæ mala germina à modico semine, suffocari hoc potuit, cùm primùm animæ ceu subacto solo immissum est; ubi excreverit, non poterit. Hinc opportunum & illud D. Cyrilli Hierosolymitani de eodem malo semine. *Priusquàm floreat radicitus erue malum.* Addo ego priusquàm & germinet: malum enim germen cupido, malum & libido, supprimi debet & conteri, dum semen; uti & scintilla extingui, dum scintilla est. Et hinc mihi datur aliud depravatæ affectionis symbolum, quod & attulit D. Chrysostomus.

Catechesi 2. de Pænit.

Excitatur, inquit, *in animo primus motus, isq; malus, scintilla est, aut modicam stuppa accensa: age faciamus quod ab hac solet.*

IV. Quasi scintilla.

Etenim postquam in domo aliqua parum stuppæ accensum viderimus, conturbamur, & tumultum movemus: non enim attendimus initium; sed ex initio finem. Parva quippe scintilla contempta sæpè magnum excitavit incendium: & hinc in domo motus ille, turbatio, tumultus etiam ad scintillam, etiam ad pusillum stuppæ accensæ, quia ut rectè Orator Aureus *non attendimus initium; sed ex initio finem. Initium scintilla* est, stuppa est & flammula levis, quam levior aura dissipet: at *finis incendium*, quod non extinguant flumina, nec propè maria: & quia prudentis est spectare finem non initium, hinc turbatio, commotio, tumultus etiam ad scintillam.

In Psal. 16.

Quod huic, idem & passioni cuilibet: puta iræ vindictæ, aut alterius ejusmodi; scintilla primùm est; sed quæ evadet in magnum incendium; si sapis reprime, suffoca, extingue dum scintilla est, frustra dum erit incendium: exemplo res ea ponetur in aperto Sit in potente impotens ira, adhuc scintilla est, extingui potest, suffocari potest, vel extremo digito: at ni extinxeris, ni suffocaris, in vindictam ibit; ibit in cædes, incendia, rapinas, strages, & bustum miserabile subinde Civitatum, subinde etiam & Regnorum: tanti intererat scintillam extinxisse, vel saltem levi flatu dissipasse.

Addo cum eodem D. Chrysostomo, primus motus, primaque insurgens passio, *gutta* est & modicum stillantis aquæ; sed *gutta cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo.* Et passio eadem sæpe sæpius repetita sæpissimeque in animum incidens, sensim sine sensu robur illius enervat omne.

V Quasi aquæ gutta.

Exemplum erit in Sampsone, virorum fortissimo, semel iterum, ac tertiò Dalilæ amore captus, eidem etiam iterum, iterumque illusit: at tandem & ipse captus, oculis orbatus, irrisus, explosus, ac ruina propria consepultus.

Et illud unde? ab affusa primò amoris guttula, ab eadem deinde sæpe, sæpius, sæpissimè infusa, & libertatis & vitæ naufragium fecit.

Uti & navis, quæ in sentina aquam guttatim recipit, tandemque illius mole mergitur; & hoc etiam unde? quia incautus Nauclerus aquam guttatim admisit, nec citò emisit cùm potuit. Et hæ sunt similitudines quas nobis intulit os illud aureum, ut alieno periculo, alieno & malo faceret benè cautos.

Aliud deinde attulit ille ipse S. Præsul; primùm enim malum infusum humanæ menti à culpa letali componit cum modico veneno; hoc si demittatur in stomachum, si effundatur in jecur, si spargatur in venas, massamque sanguinis, inficiat atque corrumpat: frustra est antidotum omne, inde *medici*, inquit, *venenum primò serpens atque emanans maxima celeritate, ne ulterius progrediatur, sistunt ejus vitium incidentes:* sic & nos vitium animi incidamus oportet, ne longiùs serpat.

VI. Quasi modicum veneni.

Quod & ostendit in vulneribus, tum corpori à ferro, tum animæ à peccato inflictis: *neglecta quippe peccato-*

VII. Quasi vulnera; sed parva. *peccatorum vulnera, sæpè majora evadunt*, sæpè & incurabilia, uti & corporum.

Ne porrò sic evadant, adhibenda illicò medica manus, & ferrum, & ignis, si ratio vulneris exigat: Et hæc, pro eo recidivæ remedio, sint satis, ad alia descendo.

§. 3.
TERTIUM REMEDIUM.
Cita quidem curatio; sed non immodica; sed non violenta.

IN morbis animi, qui à peccato sunt, idem usu venit, quod & in morbis corporis; his obsistendum, hia & medendum statim à principio, ne mora longiore invalescant; ita & illis, sed non immodicè, non violentè, suus enim modus, sua adhibenda moderatio, cùm & corpori, cùm & animæ paratur medicina, nec omnia præproperè, nec simul applicanda remedia; sed paulatim, & sensim sine sensu.

Si medicus potiones omnes medicas, in unum veluti cumulum congerat, nec illas patietur æger, nec feret ipse morbus; si venæ sectionem, si missionem sanguinis, si & ustionem illis jungat sine mora, sine aliqua temporis intercapedine, ægrum potius tollet, quàm sanabit: ut sua morbi habent intervalla; sic & remedia: ut illi suas crises; sic & hæc: iis proinde utendum probè. Et ita quondam usi Divi Patres, ceu periti animarum medici: in horum scholis benè doctus religiosus aliquis, ætate quidem juvenis; at prudentia maturus.

Patiebatur hic permolestos & importunos animi motus à gulæ illecebris, quibus indulserat in sæculo, & à quibus ita laborabat in claustro, ut sua non esset: vix enim primo diluculo è strato surrexerat; cùm qui in visceribus erat hostis importunus urgebat. Is erat immodica fames, & propè canina, cui ita parere insueverat ut vix jejunum unquam sol vidisset. Quid igitur remedii? Ex monasterii legibus, ac statutis, hora prandii erat tertia, eaque post meridiem, adulto jam sole; imò in occasum propè vergente, expectare tamdiu, & interea famem fallere, famem sustinere, quis modus, quæve ratio? Venter jejunus, non habet aures, non audit monentes, non patitur leges? Quid ergò? Hoc adinvenit remedii, & ita sibiipsi. A prima abstinens ero, ad tertiam usque, & ne cogitabo quidem de diei reliquo.

Cùm aderat *tertia*, tum sibi ipsi dicebat in aurem, mihi temperabo ad *sextam* usque. Et interea famem fallam, aliis, atque aliis occupationibus, atque curis.

In vitis PP. Audiebatur *sexta* tum & sibi ipse. A *sexta* ad *nonam*, quid sunt nisi tres horulæ? Ecquid illæ ad virum? Pulsabatur ad *nonam*, tum etiam & sibi. Si à *tertia* ad *sextam*, & à *sexta* ad *nonam*, jejunus exegi tempus illud omne, quidni ad *vesperas* usque? Pro tribus horulis, quæ supersunt jejunium frangere, violare monasterii leges, quæ ratio? quæ prudentia? Interea tamen modicum panis, aquâ macerabo, ut post *vesperas* paratius sit prandiolum. Sic ille cum fame ludere, sic colludere cum ingluvie, cumque gula, & sic illi etiam innoxiè illudere solitus.

Si prono quasi impetu in domesticum hostem, id est famem, irruisset, incurrisset, involasset, si uno quasi saltu à *prima* ad *nonam*, & ab hac in vesperas usque transiliisset, nunquam aut sui, aut famis victor fuisset. Sed quam non vicerat impetu, vicit, frequique morâ, & cunctando se sibi quasi restituit.

Restitutum amavit, probavitque Deus, & eò quidem ut ex inde nullam à fame, guláve molestiam senstrit. Tanti refert seipsum vel semel generosè vicisse. D. Bernardus Veteranus in hac palæstra miles, & verbo, & exemplo quanti intersit illud aliquando docuit.

Pro insigni, quo erat animarum zelo, peccatorem ad omnia propè vitia prostitutum teotarat sæpiùs, & à baccho, & à venere, & ab aliis scelerum monstris abducere; sed semper irrito conatu. Hinc pio Præsuli, gravior incumbens cura, mœrorque angitur enim, ac mœret quisquis ardet zelo animarum, & dolores patitur quasi parturientis.

Quid igitur? Ad divina Præsidia confugit cùm desunt humana, Cœlum orat, obsecratque pro salute illius animulæ, nec frustra: hanc enim ab oratione illi mentem injecit Deus. Peccatorem rursum aggreditur, & hæc illi in aurem.

Amice, nosti probè quoties benè monentem repuleris improbè. Rogavi quà potui, & obtestatus sum per salutem tuam, per quidquid in terris, in Cœlis sanctum, ut vitam mutares in melius, ut cum Deo tuo, à quo aversus es, redires in gratiam: surdo hactenus cecini. Non ignoro, quàm difficile sit, quàm arduum abire ab inveterata consuetudine, & uno quasi nisu omnia peccatorum vincula dissolvere, unoque momento funem, quem ipse tibi texuisti rumpere. Sed age mihi morem gere. geres autem non difficulter; quod enim peto, mora est exigua, & velut induciæ paucorum dierum cum Deo tuo, quo cum tibi est acre & diuturnum bellum.

At inquit ille, quot dierum? nec enim diu abstinere possum à solitis meis voluptatibus, atque illecebris: trium dumtaxat dierum ait Bernardus. Trium inquit ille? & hoc multum est, non ausim polliceri, meipse enim novi. Cui Bernardus, quidni? in Deum credis? & in Deo uno Triadem? age da Sanctissimæ Triadi tres dies, singulis scilicet personis dies singulos: quid enim minus à te exigere possunt, quàm singulæ diem unum bonæ vitæ; post tot annos pessimæ, maximè collatis in caput tuum beneficiis. Quod enim es, debes æterno Patri, qui te condidit: quod redemptus Filio, qui tui causa carnem induit, vitam fudit & sanguinem.

Denique quod aliquando benè fueris, hoc est justus & Sanctus, Spiritui Sancto qui te sua gratia, & justum fecit & Sanctum.

Hæc ut audiit peccator: faxo inquit, quod petis, Ita fiet. Meipse continebo diebus tribus, nec in solita scelera elabi patiar. Interea Bernardus coram icone SS. Triadis in genua procidit, & tres illos dies orando insumit: iisque exactis hominem convenit, & promissi rationem exigit, cui ille. Promissis enimverò steti, fidem servavi, nec antiquæ indulsi voluptati, mihi quippe vim feci, sed nonnisi ingenti nisu. Tum Bernardus, vides inquit, quod etsi arduum sit istud, non tamen adynaton: si modò Cœlo benè monenti, benè propitio parere velis, atque obsequi gratiæ vocanti.

Agedum ergo, adjice & tres alios dies, atque à peccatis abstine: exiguum est spatium: si primò potuisti, quidni & secundò? Da istud Mariæ nomini, da ejus moribus, da & honori. Est illa Dei Patris filia, est Filii Augusta Mater, est Sponsa Divini Spiritus. Da tribus istis titulis tres continenter dies, da singulos, singulis.

Potea si modo velis, & verò quidni velis? Erit illa tibi Mater, & nimium quàm blanda, quàm misericors Mater. Erit & apud Æternum Patrem pro te mediatrix. Erit apud Filium tui aliquando Judicem, Patrona. Erit & advocata apud Spiritum Sanctum. Da igitur illis, da & tibi, trium dierum inducias.

Ad hæc peccator. Do, inquit, & cedo libens quas petis inducias, cedo tres omninò dies, quos dabo innoxiæ vitæ, sed vix amplius. Quis enim sim novi.

Interim Bernardus ad pias redit arma, ad consueta Cœli subsidia, ad Divæ Matris, Divæ Virginis opem: pronus in genua labitur, & Matri suæ id est Mariæ, pro

pro peccatore illo fit supplex, orat exoratque, redit post tres dies ad hominem, & facti rationem exposcit, auditque primò datam fidem exolvisse, nec in crimen ullum incidisse, saltem quod alicujus esset notæ; deinde quod difficultate longè minori. Affluxerat nimirum à virgine gratia, atque ab hac Cœli favor atque indulgentia, cui nihil impossibile, difficile sit nihil.

Tum hic S. Præsul. Viden', inquit, ut benè cesserint eæ induciæ, ut propè cum illis pax alta cum Deo: sed agedum, ut diuturnior sit, concede & tres alios dies, quibus innoxia ducatur vita, atque illibati mores. Concede, inquam, id sanctis omnibus, eorum cultui, eorum & amori. Si annuis, erunt illi in Cœli Regia tibi Patroni, cum & amici: si rennis & inimici erunt, & judices, & vindices. Vide quid ex illis mavelis.

Annuit ille tertiùm, & sanctè adpromittit, servatorum sese. Et Bernardus ad solita revertitur orationis subsidia, Sanctos omnes invocat pro reo, pro peccatore, & hoc quidem per tres continenter dies, à quibus suâ sponte redit ille, atque ad Tutelaris sui, id est Bernardi pedes accidit, nec jam ut ante, tres, sex, novémve dumtaxat dies: sed vitam omnem spondet, sanctè & religiosè transigendam, quod & præstitit. Tanti fuit in Bernardum incidisse, & si recidivo, morbus est animæ, etiam tanti in peritum illius curandæ medicum incurrisse.

Ea pio illo, & religioso stratagemate, tria confici, & probè annotari velim.

Primum, ut si quis aliàs inveteratus in malo peccatori ad meliora resipiscere velit, is non proponat sibi terminum æquo longiorem, ne cadat animo, ne desperet de futura vitæ emendatione.

Secundum, ut si fortè quis rem habeat, cum eo, qui longa & inveterata consuetudine in malum pronus est, atque implicitus, insignem D. Bernardi mansuetudinem, atque patientiam imitandam sibi proponat, ratus plus hac & illa effici, quàm aut terroribus, aut minis. *Non egrè, non duriter*, inquit Augustinus: *sed magis docendo, quàm jubendo, magis movendo, quàm minando.*

Tertium, quod sicuti D. Bernardi apud Deum, & superos preces multum attulerunt momenti ad illius conversionem in melius; sic & qui aut in Spiritu Pater est, aut alicui à confessionibus, pro eo apud Deum, Dei Matrem, & Superos supplex veniat, certus rem animæ magis precibus promoveri, quàm re ulla quapiam

§. 4. QUARTUM REMEDIUM.

Fuga periculi & occasionis peccandi.

Divi Patres, qui omnia propè Scripturæ oracula traducunt ad mores ritè formandos, in Lazaro primum mortuo, dein etiam sepulto, denique & quatriduano jam fœtente agnoscunt typum peccatoris. Qui à letali crimine primò mortuus gratiæ, mortuus & Cœlo Deoque; tum etiam à recidivis in peccatum, veluti tumulum consepultus, tum ab inveterata in malum consuetudine, jam non solum quatriduanus; sed & menstruus, sed & annuus, adeoque tabidus ac fœtens. Et hoc primùm ex mystica illa ac Tropologica hystoriæ Lazari suscitati interpretatione, cui addunt & alterum ex eadem Tropologiæ licentia.

Hoc nimirum, quod in eodem Lazaro primùm à morte, ceu letali somno excitato; tum etiam jusso exire è sepulchri nocte; denique & jusso longiùs abire, ex hoc inquam colligunt, conficiuntque iidem Sancti Patres, quî à peccato letali ceu dira morte excitari; quî etiam à sepulchri nocte tenebrisque, ceu inveterata consuetudine abire debeat peccator: quî denique etiam solvi, & exire longiùs à peccandi occasionibus, ac periculo.

Hæc inquam omnia in ipso Lazaro, ceu typo quodam, ceu umbratili quadam scena exponunt, & quasi sub oculos ponunt.

Juvat illos audire, simulque rationem ac modum quo resuscitatus est Lazarus, unaque etiam quo excitandus peccator, cujus ille typus est: ut venit ad tumulum Servator optimus, primò mandavit revolvi lapidem, dein exclamavit voce magna.

Lazare veni foras. In quæ verba sic olim D. Gregorius, qui totus incumbit moribus rectè fingendis. *Ioan. c. 11. v. 43.*
Lazaro nequaquam dicitur, revivisce; sed veni foras: omnis quippe peccator, dum culpam suam intra conscientiam suam abscondit, introrsum latet in suis penetralibus occultatus: sed mortuus venit foras, cùm peccator nequitias suas spontè confitetur. Lazaro ergo dicitur veni foras, ac si apertè cuilibet mortuo in culpa diceretur, cur reatum tuum intra conscientiam abscondis? Foras jam per confessionem egredere, qui apud te interius per negationem lates. Veniat itaque foras mortuus; id est culpam confiteatur peccator. *Hom. 26. in Evang.*

Hæc S. Pontifex, ex quo conficis, quod interna peccati confessio, non sit satis ad animæ vitam recipiendam, nisi accesserit externa cùm urgeat incumbens confessionis præceptum.

Et hoc primùm à Lazaro mortuo; alterum est istud. *Veni.* Nec enim dicit Salvator, *redi ad vitam*; *Lib. 83. qq. 65.*
sed exi à monumento, ut scitè notat D. Augustinus. Ecquid enim profuisset Lazaro vitæ redditum esse, atque interea intra tumuli noctem latere, & terræ mole adhuc opprimi, mox deinde morituro? Quî enim diu viveret? Quî spiraret? Quî liberum hauriret aërem in monumenti angustiis? Certè nequaquam:

Quod Lazaro; hoc & peccatori suis in sceleribus mortuo, ac sepulto. Ecquid enim huic proderit per confessionem exiisse foras, hoc est, extra conscientiæ tumulum, ac latebras, nisi etiam exierit ab ipso monumento, hoc est, ab incitamentis & occasionibus relabendi in easdem tumuli, id est sceleris angustias? Certè aut perparum proderit, aut nihil. Et hoc secundum à Lazaro sepulto documentum.

Tertium est istud. *Solvite eum, & sinite abire*, profectò enim commodi parum, parum & beneficii accepisset Lazarus, si è monumento quidem eductus, si extractus foras: sed adhuc vinctus, sed monumento proximus, & quasi imminens mansisset; ideoque & solvi jubet, & liberum abire longius; quamdiu enim illi vicinus, atque, ut dixi, imminens, in illud relabi potest.

Quod Lazaro: hoc & recidivo, solvatur ille necessum est à peccati vinculis, quibus astrictus jacuit in monumento inveteratæ consuetudinis, tum solutus, ut abeat, & quidem quàm longissimè procul à peccandi periculo: ni sic abeat securus non est. Excipe quid ad hunc, & quid etiam ad te, si is sis, dicat D. Gregorius Nazianzenus.

Cave, inquit, *ne rursum moriaris, iisq; qui in sepulchris habitant aggregeris, ac peccatorum tuorum funibus constringaris: incertum enim est, an rursus ex sepulchris excitaberis, usque ad postremam resurrectionem, qua quidquid factum est, ad judicium adducet, non ut curetur, sed ut judicetur.*

A tribus cavere te vult S. Præsul, primò ne rursum moriaris, spirituali morte, quæ tibi est à peccato: tum etiam ne jungaris iis, qui habitant, in scelerum suorum sepulchris: tum ne peccatorum funibus implicari te, constringi patiaris, tibi nimium præsidens, ac divinæ miserationi: hæc subinde nonnullos ad animæ vitam revocat, excitatque è sepulchro, velut è letali somno, cui indormierunt: at incertum an & ipse sic excitaberis: plerique ita sepulti, etiamnum jacent, jacebunt ad diem usque extremæ

extremæ resurrectionis, vide ne & tu sic jaceas in ævum omne: non jam eurandus; sed judicandus; sed & damnandus: Ne pottò sic jaceas, semel excitatus, vincula peccatorum dissolve, & abi quàm longissimè à sepulchro, ab omni peccandi periculo: sic deinde & abiit *D. Petrus*, qui in ea qua fuerat occasione peccandi, in eoque periculo, ab illa scilicet perditorum sœce, atque colluvie, abiit: ut

Matth. 26. v. 75. enim Dominum negasse se sensit, *mox egressus foras flevit amarè.*

At cur *foras egressus?* An non potuit in eo atrio pœnitere, pectus tundere, lacrymas effundere? Enimverò non potuit.

Bedam habe testem, sic ille ex D. Hieronymo: *Nec enim in atrio Caiphæ, retentus poterat agere pœnitentiam: egreditur foras, ut ab impiorum concilio secretus, pavida negationis sordes liberis fletibus abluat.*

Et hæc prima illi ratio, ut liberiùs indulgeret lacrymis, ut præteritas peccati sordes elueret: altera, ne etiam contraheret novas, in illa hominum colluvie, à quâ illi periculum: qui enim jam tertiò Christum negarat, etiam juratus, & hoc vel ad unius alteriúsve ancillæ garrulam linguam, vel etiam ad servi paucula voces, certè periculum erat, ne sæpiùs negaret, si tota illa militum cohors, in eum veluti facto cunco incurrisset; ut ab hoc sibi benè caveat, egreditur foras: & meritò, quia intus periculum, & foris securitas. Et hæc quoque tibi erit Amice Lector, si procul ab occasione, procul à periculo peccandi excesseris: imò si & ipsam quoque occasionem praecideris.

In Moysen, & Aaronem ausu temerario insurrexerant aliquando, *Core, Dathan, & Abiron*: imò & ducentos quinquaginta viros, in eandem secum factionem traxerant. Quid deinde? Spectabat Cœlum, nec inultè. *Dathan* quippe & *Abiron* subito terræ hiatu absorpti; una cum uxoribus, liberis,

Num. c. 16. v. 32. omníque populi frequentia, quæ illis adhæserat, quæ & ipsa præda fuit nil miserantis orci.

Core verò cum ducentis quinquaginta viris, qui contra Dei leges, & pacta, Thuribula sumpserant, ut Aris Deoque thus incenderent; ignis præda fuere, & pabulum miserabile. Ut enim habent sacræ paginæ. *Ignis egressus à Domino interfecit ducen-*

Vers. 35. *tos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.* Adeò noxium, in Dei ministros, & in Deum ipsum manus extulisse.

Postquam ea de rebellibus Cœlo vindice sumpta ultio, præcepit Deus *Eleazaro*, ut thuribula ænea omninò ducenta & quinquaginta quæ sparsa jacebant in busto, mœstoque cinere, colligeret primùm, tum etiam diffringeret, tum produceret in tenues laminas, denique altari affigeret. At quæ ratio? si pusillis mortalibus altiora se scrutari fas est, duas

Mendoza in l. Reg. c. 7. n. 6. Annot. 26. ex Interpretum fide, atque authoritate duplicem fuisse.

Unaquidem, ut ex laminæ posteris omnibus essent monumento, imò & documento, ne & ipsi ausu profano, impioque in sacra involarent non vocati, non jussi.

Altera, ut tolleretur omnis occasio simile aliquando sacrilegium committendi: si enim ea thuribula mansissent integra, futurum erat, ut ad usus sacrilegos facilè traherentur: non sic ubi diducta in tenues laminas, ubi sacris aris affixa: nec enim inde facilè revelli; nec in nova thuribula conflari poterant: sicque benè consultum populo ad sacrilegia prono atque præcipiti.

Et hæc paucis de fuga periculi, atque occasionis, veluti recidivæ præsenti remedio, cui adjicio & alterum ex D. Bernardo, quod est ejusmodi,

Serm. n. de Assump. *Ut peccata, non superficie tenus radas; sed intrinsecus eradices*, cujus rationem petit ex ipsa plantarum, arborumque natura. Hæc enim ea est, ut si radas tantum, si ramos duntaxat exscindas, ea pullulabit uberius.

Certum esto, inquit, *quoniam pullulabit uberius. Excisam, non extirpatam arborem in sylvam pullulare videas densiorem. Quod periculum si volumus declinare, securim ponamus necesse est ad radices arborum; non ad ramos.*

Quod arboribus, illud & homini, qui & ipse arbor est; sed inversa: vis impedire ne pullulet, ne abeat in sylvam vitiorum, securim pone ad radicem, non ad ramos; clarius eloquor, vitia estirpa, non exscinde; si enim excideris ramum, repullulabunt ubetius, si extirparis, minimè.

Divina justitia mortalium sceleribus subinde fatigata, ut iis modum finemque ponat; securim ad radices immittit, hoc est & vitiosos, & vitis ipsis extirpat penitus, ne deinceps repullulent. Sic & nos Cœlestis justitiæ piè æmuli faciamus oportet, ubi peccata nostra meliore oculo detexerimus, securim ad eorum radices admoveamus, non ad ramos: hoc est extirpemus radicitus, ne aliquando in nova germina sese effundant, pessimo fœnore, & ingenti malo nostro: & hoc remedium est recidivæ, & quidem longè efficacissimum. Matth. c. 3. v. 10.

§. 5.

QUINTUM REMEDIUM.

Fuga periculi, & occasionis, maximè verò contra relapsum in materia Castitatis

Cum in hortum Getsemani irruisset funesta turbs, comprehenso Magistro, fugere Discipuli, secutus Ioanes amictus sindone super nudo, qui deinde relicta sindone nudus profugit ab eis, uti opinatur D. Chrysologus. quid deinde? Petrus *quia fugere noluit, abnegavit; Ioannes ne abnegaret, aufugit.* Serm. 110.
Quid inde? *Ioannem texit fuga: Petrum sic negatio nudavit.* Nudavit, inquam, gratiæ veste, qua ante probè tectus: adeò verum illud quod mihi proposui, in fuga salutem esse ne cadas; in fuga & remedium ne reincidas: quod etsi in omni peccatu verum; maximè tamen in eo, quod adversum est pudori & castimoniæ: in hujus enim certamine fugisse, est vicisse; stetisse est periisse: fugit innocens *Ioseph*, etiam relicta Chlamyde, & dominæ procacitatem ac libidinem evasit, ac vicit: stetit *David* aliàs invictus pugil, & oculis captus, infamique cupidine victus periit, suaque doctus experientia maloque, fugere deinceps didicit: juvat illum audite.

In sinu gaudet, sibique gratulatur de acceptis à Deo illustris animi argumentis, ac donis, & quidem primò de virtute ac robore, quo velut accinctus ad prælium. *Deus*, inquit, *qui præcinxit me virtute.* Pagninus legit: *Qui accinxit me fortitudine*: crederes fortitudinem illi fuisse pro militari cingulo. Et hoc primum illi à Deo beneficium; alterum ex illo consequens, fuit vita immaculata; sic enim ait. *Et posuit immaculatam viam meam*, viam utique vitæ mortalis, & brevioris ævi; cui deinde subdit quod invicti erat roboris. *Qui docet manus meas ad prælium, & posuisti ut arcum æreum brachia mea.* Nimirum à Cælesti illa institutione, atque exercitatione in altiore illa Palæstra: tantum illi additum erat roboris, ut brachia ejus quasi essent ærea. Psal 17. v. 33.

At unde & hæc ærea? unde & ea virtus, ea fortitudo animi? non aliunde quàm ab occasionum celeri fuga: hinc & subjecit.

Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, & super excelsa statuens me.

Est cervus inter omnia animantia maximè timidum & fugax; & inde illi in pedibus salus ac vita: de illo sic Plinius.

Lib. 8. c. 30. *Fugiunt latratu audito, secunda semper aura, ut vestigia cum eis abeant.*

Vix auras & sures pulsavit canum latratus, cùm ecce fugiunt; ecce celeritas: *Secunda semper aura*, nunquam adversa: ecce circumspectio, quæ in eo posita, *ut vestigia cum eis abeant*: si enim adversa aura fugerent, per illam deferretur odor, quem utique percipiens odora canum vis illicò insequeretur, atque assequeretur.

Quod cervis, hoc & Davidi; hoc & castis omnibus: fugiant illi necessum est, si modò velint esse securi à canum dente, morsuque, hoc est (ut clarius eloquar) à veneris incursu, à dente cupidinis, à voluptatum blando quidem morsu: sed tamen letali.

Et ita fugit David: at quis illè? quantúsve? pugil robustus, miles veteranus, & sacratioris militiæ dux invictus; & tamen ut is esset, fugit, & quidem quàm citissimè, quàm celerrimè. Et tu qui in eadem militia vix es tyro, non fugies? fugies enimverò ni vinci, ni perire velis.

Neque de te, tuóque robore præsumes unquam, probè conscius, quàm periculosa sit illa præsumptio: ut enim scitè Tertullianus:

Lib. de cultu fam. c. 2. *Qui præsumit minus veretur, minus præcavet, plus periclitatur. Vtilius ergò si speremus non posse delinquere; sperando enim timebimus, timendo cavebimus, cavendo salvi erimus.*

Lib. de singularit. clericor. *Contra si præsumamus, neque timendo, neque cavendo salvi erimus*, quin ut disertè D. Cyprianus, *adversaria est confidentia, qua periculis vitam suam pro certo commendat, & lubrica spes est, qua inter fomenta peccati salvare se sperat.* At fomenta peccati sunt ejusdem occasiones, ac pericula, à quibus abeas est necesse, salvari si velis.

At, inquies, Cœlo propitio, donum habeo justi timoris Domini, donum & casti amoris; hoc & illo me tuebor, hoc & illo me explicabo, etiam inter peccati laqueos, & retis? Explicabis enimverò, te judice: at non Cœlo teste, ac judice. Excipe quæ olim S. Isidorus Pelusiota ad Zosimum quendam, qui in peccati laqueos sese ultro conjiciens, donum divini timoris à Deo votis, ut rebatur, omnibus postulabat. Sic eum sugillat, atque irridet.

Lib. 4. Epist. Ep. 2. *Perinde namque facere videris, ac si in meretricis baren amplexibus, & scorti amori dans operam, interea pudicitia compos fieri optes, eorum enim est istud votum, qui meretricis retibus altius volant, non eorum, qui ipsius compedibus ultrò semetipsos induunt.*

Hos Tertullianus componit cum funambulis, & iis quidem imperitis, qui artis illius non satis gnari, tentant tamen per funem distentum incedere, & quidem celeriter, grandioribusque vestigiis, ac si in ambularent in solido. Hos, inquam, cum illis comparat, atque de stulta contentione carpit.

Lib. de pudicitia c. 10. *Age*, inquit, *tu funambule, pudicitiæ, & castitatis, & omnis circa sexum sanctitatis qui tenuissimum filum disciplinâ ejusmodi veri avia pendente vestigio ingrederis, carnem spiritu librans, animam fide moderans, oculum metu temperans. Quid itaque in gradu totus es? Perge, sanè si potueris, si volueris, dumtam securus, & quasi in solido es.*

Hactenus Tertullianus, qui stultam illam, atque injustam præsumptionem graviore stylo pungit, ut qui pendente in fune vestigio, tam securus sibi videatur, quàm si in solido esset. Quod ille; hoc & tu, qui in occasiones peccandi incurris etiam volens, & in iis securum te credis malesana persuasione, à qua tibi idem periculum, quod funambulo parum perito, miserabilis scilicet lapsus, si minus corporis, saltem animi: quod etiam in simili ostendit Seneca: ejus videlicet, qui cum infirmis sit pedibus se fixum tamen opinaretur in lubrico, quem & Epist. 1. 6. sic monitum vult. *Quantum possumus nos à lubrico recedamus, in sicco quoque parum fortiter stamus.*

§. 6.

SEXTUM REMEDIUM.

A frequenti exomologesi.

Non multis te morabor, Amice Lector, in argumento satis superque noto, stylo notasse sat erit. Est ea confessio sauciæ menti, quod medicamentum sauciæ carni, quod inflicto vulneri emplastrum: vulnus accepisti, medicum quæris, medicamentum adhibes, & hoc toties, quoties acceperis, unde undesit illud: idem facito in letali vulnere, quod tibi à peccato infligitur, confessione utere, erit illa pro medicamento.

Sic certè appellandam censuit D. Chrysostomus; sic & usurpandam. *Nolo*, inquit, *excusationes mihi afferas: Nolo ignaviam prætendas. Peccasti? Pœnitere. Millies peccasti? Millies pœnitere, hac assiduè infunde medicamenta.* Homil. 8 in Psal. 50.

Est confessio veluti catena quædam aurea, quæ Deum propius attingit, ligat, stringit, atque ad nos è Cœli Regia veluti trahit, ut quod in terris solvit sacerdos, solvat in Cœlis Deus.

Est confessio, secunda post naufragium tabula: in eam te immitte, si fortè à peccato animæ naufragium fecisti: immitte, inquam, atque ea vectus enata, evadeque è naufragio, & salutis portui reddere, & hoc toties quoties simile naufragium es passus. Certè is amens diceretur, & erit, qui cùm semel ea tabula exportatus erit, negliget secundò, & tertiò exportari, malletque inter aquarum vortices perire, quàm eam denuo arripere cùm possit. Quod naufrago diceris, hoc & peccatori dicito.

At quæ erit illa confessio? Et qualis? Et quanta? Accipe ex Tertulliano, & disce quæ fuerit illius ævi. Sic inquit:

Is actus, qui magis græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, Exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem ut ignaro; sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Lib. de pœnit. c. 9. Hæc ubi de pœnitentia generatim sumpta catulit, tum subjicit quæ virtutes illi comites, & qui actus.

Itaque Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est. Ecce profunda humilitas, *conversationem injungens misericordiæ illicem.* Ecce exemplum bonum ab conversatione verè christiana, cui subjicit quæ mortificationis sunt, atque afflictationis corpusculi.

De ipso, inquit, *quoque habitu, atque victu mandat sacco, & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus dejicere, illa quæ peccavit tristi tractatione mutare, cæterum pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa.* Ecce insignis abstinentia, cui subdit quod in Deum est pietatis, *plerumque verò jejuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, & mugire, dies noctesque ad Dominum Deum tuum.*

Ecce gemitus, ecce lacrymæ, ecce mugitus pœnitentis animæ, à quibus deinde subjicit confessionem auricularem, & sic ait:

Presbyteris advolvi, & caris Dei adgeniculari. Ex qua corporis demissione, manavit apud gentiles ea calumnia, quæ jactabant Christianos adorare sacerdotum suorum genitalia, ex eo scilicet enata, quod ad eorum genua advoluti peccata in eorum aures deponerent: tum addit ea, quæ deinde peracta confessione facere soliti; nempe illud, *omnibus fratribus legationes deprecationis sua injungere.*

Et hæc, inquit, *omnia exomologesis, ut pœnitentiam commendet, ut de periculi timore Dominum honoret, ut in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictatione æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat.*

Vbi

Ubi hæc protulit de pœnitentia, aliisque virtutibus, quæ illius, vel asseclæ vel comites, tum adjicit ejus fructus quàm uberrimos: sic enim de illa.

Cùm igitur provolvit hominem, magis relevat, cùm squallidum facit, magis mundatum reddit; cùm accusat, excusat, cùm condemnat, absolvit. In quantum non pepeceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcet. Ecce propitiato Numine liberalem indulgentiam, quæ ne cuiquam aliquando desit, ostendit quis illi sæpè ponatur obex.

Cap. 10. *Plerosque tamen*, inquit, *hoc opus ut publicationem sui, aut effugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores, quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ita cum erubescentiâ suâ pereunt*, non perituri nisi erubuissent: ne porrò erubescere pergant, audiant illi rursus Tertullianum, sic inquit:

Cap. 12. *Si de Exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi Exomologesis extinguet, & pœnæ prius magnitudinem imaginare, ut de remedii adeptione non dubites.*

Hoc ubi protulit veluti potens adversus pudorem illum remedium, tum conficit istud.

Igitur cum scias adversus gehennam, post prima illa intinctionis Dominicæ monumenta, esse adhuc in Exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? ut autem non cesset, exempla petit ab ipsis animantibus brutis, quibus pronus est ad remedia cursus: & sic ait:

Muta quidem animalia, & irrationales, medicinas in tempore sibi divinitus attributas, in tempore agnoscunt. Cervus sagitta transfixus, ut ferrum, & irrevocabiles moras ejus de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo si excæcaverit pullos, novit eos oculare de sua chelidonia. Peccator restituendo sibi institutam à Domino exomologesim, sciens, prætcribit illam? Enimverò non prætcribit, si sibi consultum velit, & animæ, æternos in annos.

§. 7.
SEPTIMUM REMEDIUM.
A frequenti SS. Eucharistiæ perceptione.

Bollandus 18 Febr. in ejus vita, c. 2. FRequentem communionem suadebat S. Licinius Episcopus Andegavensis, iisque potissimum qui gravioribus peccatis, & recidivæ essent obnoxii & quidem ea hoc Christi oraculo. *Qui manducat me, & ipse vivet propter me.* Vivet, inquam, & quidem triplici vita, *Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ.*

Certè *vita naturæ*, quamvis non omnes, at quamplurimi vixere, vel ea ipsa unius Eucharistiæ sumptione. Ita vixit puella ope S. Walburgiæ ad septimanas sex expers omnis cibi, & potus: nimirum illi pro cibo, proque potu erat Eucharistia, & quidem satis ad sustinendam naturæ vitam, quam & eâdem sustinuit puella in Anglia, & quidem, quod mireris, ad annos omninò viginti: solita hæc erat quot dominicis sacra communione refici; cætera fastidire, nec panis micam, nec cibi quicpiam ad- 1. Feb. in vita S. Brigidæ Virg. c. 8. mittere, & quia neque hunc, neque illam tot annis admiserat, erat illi gutturis arteria ita contracta, ita arctata, ut ne guttulam vini trajiceret; nisi fortè guttulam aquæ benedictæ, quæ illi videbatur esse pro vehiculo Dominici corporis, ut illud transmitteret in stomachum.

Et hujus prodigii adeo insolentis fuere plurimi oculati testes.

Sed hoc inquies, datum est miraculo, & miraculo servata ea, quam diximus naturæ *vita*: non abnuo, nec eam quæri à te velim, Amice Lector, nec ipse volo: etiam malo, aliam tibi, & mihi volo, amoque; quæ est *Gratiæ vita*: & ea erit à pio Sacræ Eucharistiæ usu, à quo & animæ vita; id est gratia: sed quæ inquies, prima, an secunda? Theologis gratia, alia dicitur & est prima; alia secunda: adeoque vita spiritalis, alia quoque est prima, secunda altera: pro hac vel illa pauca ex scholæ placitis, & Theologorum opinionibus: ex his & illis ista confici velim.

Primò Eucharistiæ Sacramentum, communiter non conferre primam gratiam; sed potius eam supponere, cùm sit Sacramentum vivorum: quod proinde vitam animæ supponit, non autem confert: auget tamen, & quidem admirabili incremento gratiæ, quam ideò *secundam* appellamus. Fatendum nihilosubinde etiam *primam* dare *gratiam*; iis scilicet qui ad illud Sacramentum accedunt, bona fide æstimantes se esse in gratia, ad quam etiam sese disponunt, per veram attritionem, iis inquam; vi sua mirabili *gratiam* donat, & quidem *primam*. Ita Suarius noster, alii- Tom. 3. in 3 part. disp. 63. sect. 1. que Theologi magnæ notæ, quibus suffragatur Theologica hæc ratio; cùm enim ea quoque vis, atque efficacia concedatur aliis sacramentis, quidni & huic, in quo est fons vitæ, & principium gratiæ, Christus? Sed ne longius; hîc enim brevitati studemus, & compendia quærimus, & verborum, & rerum.

Transeo ad tertiam vitam, quæ est gloriæ & eam quoque obtineri ab hoc spiritali cibo, docet atque evincit illud Christi oraculum. *Qui manducat meam* Ioan. c. 6. v. 54. *carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*: habet, inquam, in semine, in spe certa, in pignore jam obtento futuræ aliquando gloriæ, ac beatitatis. De hac porrò vita, sic olim ad suos; sic in præsentia ad nos D. Cyrillus Alexandrinus:

Vivificat corpus Christi, & ad incorruptionem sua par- Lib. 4. in Ioan. c. 57. *ticipatione reducit*, cujus rationem hanc adjicit: *non enim alterius cujusdam, sed ipsius vitæ corpus est, virtutem incarnati verbi retinens, & plenum potestate illius, quo universa vivunt, & sunt.*

Hæc S. Præsul, cujus propè tot oracula, quot verba. Lubet hæc & illa expendere:

Vivificat, inquit, *Corpus Christi.* Ecce animæ vita, vita spiritus, & quidem in immensum auctior. *Et ad incorruptionem sua participatione reducit.* Ecce incorruptibilitatem, ecce immortalitatem quandam animæ, à qua sic vivit Deo, sic vivit & gratiæ, ut per peccatum deinceps mori non possit, si modò velit. Cujus ea quoque est ratio, quia Christi corpus est, adeoque corpus ipsius vitæ: quia Corpus Verbi Incarnati eandem cum illo *virtutem retinens, & plenum illius potestate quo vivunt & sunt universa* Ecce vim mirabilem Sacrosanctæ Eucharistiæ contra peccati malum, contra ejusdem damna, contra animæ mortem, quæ importatur à Recidiva. Ecce adversus hanc præsens remedium, à vitæ fonte, à principio vitæ, ab ipsa vita, quæ Christus est, verbo uno ab Eucharistia, in qua & vita. Ut proinde mirum non sit, quod apud primi ævi Christianos, propria quasi nuncupatione dicta sit *vita* (ut mihi testis est Baronius) ex quo etiam & illud apud eosdem, idem esset ire ad vitam, atque ire ad Eu- Tom. 1. charistiam; percipere vitam, atque percipere Eucharistiam.

Et hæc appellatio hausta ex D. Augustino, cujus Lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, c. 24. hoc fuit pronuntiatum. *Optime punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud, quam salutem: & Sacramentum Corporis Christi, nihil aliud, quam vitam vocant.*

Et hæc nuncupatio plurimum facit ad probandum illud, quod mihi est præ manibus, uti & illa, quòd Eucharistia dicatur, & verò etiam sit *panis fortium.*

Antiquum illud Prophetæ Regii: *panem Angelorum manducavit homo*: quod ille de *Manna* intelle- Psal. 77. v. 25. ctum voluit, nos de Eucharistia etiam pronuntiatum fuisse contendimus; atqui ea hebræo legimus, *panem fortium manducavit homo*: & rectè, est enim ex vero

panis

panis fortium, quia fortes reddit, atque invictos, qui eum manducarior.

Fortes, inquam, contra juratos sibi hostes, & quidem primò adversus omnes putidæ carnis illecebras, atque blandimenta, aliosque passionum insurgentium motus.

Cyrill. Alex. l. 4. in Ioan. c. 17. Appello D. Cyrilli fidem, atque authoritatem, sic ille quondam de divino illo Sacramento. *Non mortem solùm, verùm etiam morbos omnes depellit: sedat enim sevientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, ægrotos curat, collisos redintegrat, & ab omni erigit casu.* Casu dico in peccata, qui longè gravissimus est: ubi porrò sic ereaerit, tum ne in ea rursus reincidat, cautos reddit ac securos.

Et hinc D. Bernardus suos probè monitos voluit ut & grati essent, & gratiam illam referrent, atque ascriberent venerabili illi Sacramento: sic enim ad illos: *Si quis vestrum*, non iam sæpè modo, non tam
Ber. in Cœna Domini. acerbos, *sentit iracundiæ motus, invidiæ, luxuriæ, aut cæterorum hujusmodi; gratias agat Corpori & Sanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo.*

Supra. Quid autem operetur, paucis edocet: *Duo*, inquit, *illud Sacramentum operatur in nobis, ut videlicet & sensum minuat in minimis; & in gravioribus peccatis tollat omninò consensum.*

Quod si sensum minuit, etiam in minimis; certè ne etiam in minima relabatur, facit: & si in gravioribus consensum omninò tollit, etiam ne in ea reincidas, vires addit, atque invictum robur: & hoc, ut dixi, contra titillantis carnis ac voluptatis illecebras, contra & mundi pompas ac vanitates: nosse via quomodo etiam contra violentos dæmonum assultus, accipe quæ de illo D. Ambrosius.

Argumentum petit S. Præsul à figura hujus Sacramenti, atque ad illud transfert. Moyses advesperam immolavit Agnum, qui Christi veritatis Agni typus fuit: eo consilio inquit *ut manducantes eum, & Pascha Domini celebrantes, non occuparentur exterminatoris insidiis, neve inermes & vacuos spiritalis alimenti, nocturna spicula tenebrosi hostis opprimerent.*

Ubi hæc de Agno Paschali S. Doctor, tum ista ad nos de SS. Eucharistia, & diviniore illo epulo. *Praeveni & tu insidias tentatoris, instaura prius Cœleste convivium. Tunc utique paratus assiste, & accipias tibi munimentum, ut Corpus edas Domini IESV, in quo est remissio peccatorum, postulatio divinæ reconciliationis, & protectionis æterna, suscipe ante Dominum IESVM tua mentis hospitio.* In Psal. 118. v. 62.

Hæc ubi dixit de Cœlesti illo Convivio, ejusque effectibus, tum subjicit quod ad rem nostram facit. *Cum*, inquit, *hospitium tuum adversarius viderit occupatum Cœlestis fulgore præsentiæ; intelligit locum tentamentis sui interclusum esse per Christum.* Et quid inde? fugiet, inquit, ac recedet.

Evenit enim in ea quæ nobis est cum malo dæmone lucta, quod in adverso marte, quod & in bello cum hoste. Sit Urbs aliqua, sit & arx, validumque propugnaculum, cui immineat armata acie miles; si adverterit in eo esse strenuum belli ducem cum multo milite recedit illicò, & ne tentat quidem, quia frustra rem agi videt: sic & dæmon tentator importunus & fortis, etsi ex erebo eduxerit instructas in nostram perniciem acies, si tamen viderit hospitium mentis nostræ occupatum à Christo in venerabili Eucharistia, mox fugit, & redit in tartara. Et quidni fugiat? quidni præceps in stygem redeat? cùm ab illa noter potens animæ *munimentum & protectionem* etiam *æternam*. Quod si ab ea ejusmodi est munimentum, ejusmodi & protectio, utique & remedium efficax adversus recidivam, nequicquam obsistente malo dæmone. Ab hoc aliquando malè habitus erat *Frater Basilius*, tum in anima per importunas, atque improbas cogitationes, tum etiam in corpore per sæva verbera ac flagella, à quibus semimortuus relictus. Quid inde? ducitur ad *S. Auxentium* Archimandritam, qui ut eum vidit, mox illi: *Frater Basili surge, accipe potestatem adversus tentatorem*, nec amplius time illius insultus, seu animo pareritur illi, seu etiam corpori. At quænam illa *potestas*? non alia quàm SS. Eucharistia, quam surgens accipit, atque ab illa potens amuletum, potens & remedium. Bollandus 14. Febr. in ejus vita c. 6.

FINIS PARTIS TERTIÆ.

R. P. IACO-

R. P.

JACOBI LOBBETII

LEODIENSIS

SOCIETATIS IESV THEOLOGI,

TRACTATVS ASCETICI

SIVE

CONCIONES ASCETICÆ.

DE VITIIS

ET CELERI CONSTANTIQUE EORVM FVGA.

PARS UNICA.

Quæ nunc primùm prodit.

REVERENDO ADMODVM

DOMINO,

D. AMBROSIO DE FRAISNE

ANTIQUISSIMI AC CELEBERRIMI

BELLI-REDITVS MONASTERII

LEODIENSIS

ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS,

ABBATI DIGNISSIMO,

PATRONO SVO AC MECOENATI

SALVTEM AC FELICITATEM.

E Ordine Præmonſtratenſi in Eccleſia longè nominatiſſimo, Summi Pontifices multa, eáque præclara ediderunt oracula:

Innocentius hujus nominis *Quartus*, eum eſſe dixit *Regis Æterni habitaculum*, quod ſcilicet in eo velut adlecta ſibi in terris regia degere videretur ſupremum Numen, & Rex Æternus.

Bonifacius Octavus, eundem Ordinem voluit eſſe *in Eccleſiæ firmamento* veluti nobiliſſimam Conſtellationem variorum ſiderum conjuncto ſplendore radiantem.

Adrianus Quartus (quem etiam ſuis aſcribit Præmonſtratenſis Ordo) ejuſdem alumnos, ac Religioſos cenſuit eſſe *quaſi Luminaria in firmamento cœli*, quæ ſua luce terras illuſtrent, viamque aperiant ad Superos, & faſtigium æternæ gloriæ ac beatitatis.

Ille ipse summus Pontifex, alia usus metaphora, eaque omninò plena spiritualis fructus, atque ubertatis, pronuntiavit esse *Domini vineam, cujus palmites extenduntur à mari usque ad mare:* hoc est ab uno Orbe in alterum, qua sanè appellatione nihil aptius, nihil illustrius ad explicandam atque commendandam fœcunditatis illius spiritualis gratiam, atque copiam.

Quod si ita est (uti esse convincitur ex ipsis Summorum Pontificum oraculis) Tu nobis eris, ADMODUM REVERENDE DOMINE, in eo *Regis Æterni habitaculo*, velut unus ex illius Aulæ Principibus: eò quippe honoris, ac gloriæ evocavit ille, qui Tuo Capiti Mithram imposuit, & manibus Pedum regẽdum dedit.

Quod si placeat magis eam Religionem *in Ecclesiæ firmamento*, esse veluti novam aliquam Constellationem, multorum siderum appulsu concursuque refulgentem: Teipsum intuebimur, veluti stellam aliquam *Primæ magnitudinis*, quæ cæteras omnes, ut magnitudine, sic & luce ardoréque superet: luce, inquam, virtutum, & caritatis ardore.

Quod si etiam Præmonstratenses Tui, sint *quasi Luminaria in firmamento cœli*, Tu illis omnibus eris tanquam *Luminare majus*, quod in hujus vitæ luce, diéque, aliis præsit, & prosit: eò quippe evectus es, & positus in cœli Tui firmamento, ut omnibus ita præsis, ut etiam prosis magis.

Quod

Quod si denique Præmonstratensis familia, est *Vinea Domini*, & Religiosi veluti palmites: Tu illius cultor eris, & quidem strenuus; sepem illi circumdabis, hoc est disciplinæ religiosæ arctiorem observantiam, quæ vulpes arceat demolientes *Vineam Domini*, & si quæ fortè inimicus homo superseminet zizania, si quod infelix lolium ingerat, extirpabis illico, atque suffocabis: tum etiam pones in ea torcular invictæ atque indomitæ patientiæ: Denique vinum exprimes; sed vinum casti in Deum amoris, vinum germinans Virgines: & hoc est bonorum omnium votum, hoc imprimis & Tuum, quod secundent superi, secundet & Deus, & REVERENDAM ADMODUM DOMINATIONEM TUAM, sibi, ac suis diutissimè servet incolumem.

ADMODVM REVERENDÆ DOMINATIONIS TVÆ

Leodio 20. Augusti.
Anno 1667.

Humillimus in Christo servus & cliens

JACOBUS LOBBETIUS
è Societate IESU.

INDEX
TRACTATUUM, QUÆSTIONUM ET PARAGRAPHORUM.

TRACTATUS I. DE AVARITIA.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Apostoli verba : *Avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.* Ad Coloss. c. 3. v. 5.

TRACTATUS II. DE GULA ET EBRIETATE.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum. & viri fortes ad miscendam ebrietatem.* Isayæ c. 5. v. 22.

TRACTATUS III. DE LUXURIA.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Nullum pratum sit quod non pertranseat Luxuria nostra.* Sap. c. 2. v. 8. pag. 18

TRACTATUS IV. DE IRA.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Grave est saxum, & onerosa arena : & ira stulti utroque gravior.* Prov. c. 27. v. 3.

TRACTATUS V. DE INVIDIA.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba Sapientis: *Vita carnium, sanitas cordis, putredo ossium invidia.* Proverb. c. 14. v. 30. *pag.* 30

TRACTATUS VI. DE SUPERBIA.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Sapientis verba: *Generatio cujus excelsi sunt oculi, palpebræ ejus in alta surrecta.* Prov. c. 30. v. 13. 36

TRACTA-

TRACTATUS VII.
DE ACEDIA

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Prophetæ Regii verba : *Dormitavit anima mea præ tædio.* Psal. 118. v. 28.

BENE-

BENEVOLO LECTORI.

1.Pet.c.3. v.11. *F*Vit illud Principis Apostolorum aut Oraculum, aut etiam ad Fideles omnes praeceptum: Declinet à malo, & faciat bonum. *A malo, inquam, culpa, hoc enim ex vero solum est malum (nam malum natura, absolutè malum non est: sed saepe etiam occasio boni) & quia est ejusmodi, ideo mihi in hoc Opusculo consilium fuit, illud stylo acriore pungere, atque ex omnium animis expungere: quod ubi fecero, tum delabar ad inserenda in iis magnarum Virtutum semina, quae germinent, & floreant, atque in sementem excrescant uberrimam, & hoc quidem ex illo D. Petri, ut quisque* Declinet à malo, & faciat bonum, *in quo, ceu compendio, clauditur omnis Iustitiae lex, & omnis Virtutum norma, atque praescriptio: Hanc excipe, hanc serva,* benevole Lector; *& teipse caelo servaveris atque beatitati.*

JACO-

JACOBI LOBBETII
SOCIETATIS JESU THEOLOGI,
TRACTATVS ASCETICI
DE VITIIS
ET CELERI CONSTANTIQVE
EORUM FUGA.

NSTITVI Tractatus Asceticos, sive Conciones Asceticas, de virtutibus, easque jam publico dedi, direxique ad Ascetas, hoc est ad amatores Christianæ, & religiosæ perfectionis, eo consilio ut eos suaviter allicerem ad amorem virtutis, in qua ut blandæ, sic & potentes sunt illecebræ: nunc alios meditor, molior que, videlicet, de Vitiis, & eorum celeri constantique fuga, quam si impetravero, satis erit ampla labori meo merces: impetravero enim illud unum, quod mihi in votis est, primisque curis, imò quod cœlo lucrando sit satis: in hoc enim ut inducit virtus: sic & ab eodem abducit unica vitii labes & macula.

TRACTATUS PRIMUS
DE AVARITIA.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Apostoli verba: *Avaritiam, quæ est simulacrorum servitus.* Ad Coloss. c. 3. v. 5.

VT Colossenses ab avaritia averteret Apostolus, hoc eam stigmate notavit, quod esset quædam simulacrorum id est Idolorum servitus, quod ipsum ostenderat cùm sic ad Ephesios scriberet: *Hoc enim scitote quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei.*

cap. 5. v. 5.

§. I.
Quid sit Avaritia?

ERit qui volet avaritiam definiri pressiùs ex strictioris Philosophiæ legibus, ac præceptis; erit & qui describi latiùs ex quibusdam metaphoricis appellationibus: & huic & illi in præsentia faciam satis. *Avaritia* Philosopho, *est res illibera, & homine maximè indigna, excedit enim in æstimatione, & amore divitiarum, quas vel sibi omninò retinet, vel nimio studio quærit, vel parcius quàm par sit, erogat.* Et inde Græcis dicitur πλεονεξία, à studio plus habendi. Aliis φιλαργυρία, id est amor vehemens divitiarum.

Avaritiæ definitio.

D. Augustino, *Avaritia est quarumlibet rerum insatiabilis & inhonesta cupido.* D. Thomæ Aquinati, *est immoderata cupiditas habendi.*

Lib. 3. de liber. arbit.

2. 2. Qu. 118. art. 2.

Hanc aliis atque aliis appellationibùs, ceu totidem coloribus, depingunt Antiquiores: ex iis paucos in medium adducam, & quidem primò profanos, iis major apud infideles dabitur fides, quia hos sola ratio duxit, & insitum à natura lumen; tum etiam adjiciam sacros Authores, & Divos Patres, quos in eas descriptiones induxit altior quædam è Cœlo delibata intelligentiæ lux; cui fidem negare Christianus audeat nemo, nisi perfidus audire velit, & esse.

Avaritiæ descriptiones:

I. *Philosophiæ inimica.*

Themistius propter singularem sapientis animi elegantiam, gratiosus, & mirandus in paucis, cùm inaudisset Imperatores in suas ædes magnos atque uberes divitiarum fontes immittere velle, eas obturare, atque obstruere conatus est, nec domum suam majori, quàm Philosophia sineret, opum vi inundari unquam passus est, quòd sciret, quò se rivus ille (verbis illius utor) insinuasset, inde emigrare Philosophiam oportere; imò & in Superos pietatem:

II. *Pietatis inimica.*

cujus probè conscii Veteres Plutarcho teste jubebant Templa ingredientes aurum omne relinquere, si quod fortè secum habuissent; uti etiam & ferrum. Et certè omninò sapienter; quia aurum, & ferrum duo potentissima sunt vitiorum instrumenta, quæ sacra Divorum limina subeuntes abjicere oportebat; hoc est (ut ego quidem interpretor) & auri appetitionem, & habendi sitim, quæ auro notatur; & animi acerbitatem morumque duritiem, quæ ferro signatur deponi oportere, atque abjici ab iis omnibus, qui veræ pietatis ac Religionis essent amantiores: nec mirum, quia *Templum locus est Archangelorum, Aula Dei, Cælum ipsum*, ut disertè D. Chrysostomus.

Homil. 36. in 1. ad Cor.

Aristoteli melioris Philosophiæ Principi, *Avaritia morbus est*, & quidem *insanabilis*, quia continuus, & animi vim omnem depascens.

Ethic. l. 4. c. 1.

III. *Morbus animi.*

In febribus vulgò accessiones & remissiones sunt, ac nonnulla subinde requies, neque assiduè vigor premit

mit, aut calor urit; sed sunt quædam veluti benefica intervalla, quibus post gravem jactationem recreatur æger; at in avaritia continui sunt Paroxismi, turbulentique motus, atque æstus inhumani. Et inde D. Basilius, magnus utique animorum medicus, & ipse avaritiam morbum esse dixit, qui *stare nescit ac quiescere*. & hoc quia naturam ignis imitatur, qui materiam quam attigerit, contendit absumere; cui paria dicit D. Gregorius Nazianzenus cùm ait, quod *avida opum appetitio, ægrotatio fit, qua nesciat finem, & cancellos appetendi plura.* (Orat. 10)

Unde illis usuvenit, quod Hydropicis, à quibus, quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ: sic & Avaris quò magis abundarint illis hoc & sitiunt magis, utque in eos cadat illud D. Augustini. *Et habet, & concupiscis; & plenus es, & sitis: morbus est & non opulentia.* cui & convenit illud Salustii: (Serm. 5 de Verb. Dom.)

Avaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupivit.

Ea quasi venenis malis imbuta, corpus animumq; virilem effœminat: semper infinita, & insatiabilis est, neque copia, neque inopia minuitur. Quî enim minueretur, cum & hæc, & illa potius augeatur id generis morbus, qui proinde à D. Chrysostomo dicitur *Bulimia animæ*, hoc est immensa, & intolerands fames. Est autem Bulimia symptoma quoddam malè affecti ventriculi, quo ægri expleri cibis nequeunt; cùm tamen ingenti fame teneantur; qualis à medicis *canina fames* dicitur: sed nulla fames tam canina, quàm Avaritia, quam ideo D. Gregorius Nyssenus componit cum bellua, quæ *oribus innumeris* hiat, ferturque in prædam insaturabiliter: sic & Avaritis in suum, bonaque hujus ævi tota hiat, & si impleri possit, non tamen expleri, quia illi animæ fames est plusquam canina: hæc aliis *lepra* vocatur; appello Cassiani fidem atque authoritatem. Is libro 7. de Spiritu Philargiæ, seu avaritiæ, agens de Giezi servo Prophetæ Elizæi ob avaritiam lepra infecto: sic de illa: *Per quam*, inquit, *nobis evidens reliquit exemplum, omnem animam cupiditatis labe pollutam, spiritali vitiorum lepra respergi, immundamq; apud Dominum perenni maledictione reputari.* (Lib. de conjuratione Catilinæ; Hom. 7. in Timoth.; IV. Fames canina.; Orat. 5. de Beatit.; V. Lepra.; Cap. 26.)

Hæc ille, cui Avaritia lepra est, non corporis; sed animi, eaque inolita seu *elephantiaca*, adeoque, pessima, quia longo usu inolita, & vix ullo nisu sanabilis.

D. Ludovico Regi Christianissimo, fuit aliquando quæstio cum Præfecto Campaniæ, utrùm præstaret lepra infici, an peccato? hic cui prima, ac potissima corporis cura, & insolens amor, subjunxit præstare peccato; tum hominem graviter excepit, & increpuit *Ludovicus*.

Toto, inquit, Cœlo erras: quæ enim à peccato est lepra, est mentem inficit, & durat etiam post fata, & in omnem exit æternitatem, nisi curetur, quod sanè difficillimum, quis ut dixi est *inolita*, quæ animæ importat idem malum, quod illa corpori.

Eam medici explorare solent fricatione, & acu: si enim caro fricata non rubeat, si acu puncta non fundat sanguinem; sed aqueum, lacteumque humiditatem exputet, censetur inolita, ceu Elephantiaca. Quæ corporis; eadem & animi. Avarum vidisti, leprosum vidisti: videt ille pauperem, & pannosum, nec erubescit; audit inclamantem, ac gementem, nec movetur, nec tangitur ullo miserationis sensu, quia sensus omnis est expers, quia elephantiarus: amplius dico, quia peste infectus; est enim avaritia quædam pestis animi.

Vadem habeo hujusce pronuntiati D. Chrysostomum, qui sic aliquando è Pulpito pro celeri fuga infandæ illius luis. (VI. Pestis.)

Venenatissimos avaritiæ morsus remedio congruente fanemus, & procul ab hac peste fugiamus. (Hom. 6. in Matth.)

Inter flagella, à quibus Deo vindice vapulat humanum genus, nullum majus est lue illa contagiosa, à qua ut velis Innoxius esse, vix possis: serpit enim, & longè lateque grassatur, stragemque agit miserabilem, ut proinde Tertullianus altiori voce eam meritò appellarit tonsuram generis humani. *Revera*, inquit, *lues & fames, & bella, & voragines civitatum pro remedio deputanda tanquam tonsura insolescentis generis humani.* (Lib. de Anima, c. 30.)

Nimirum hæc tria sunt flagella, pestis, fames, & bella, quibus seipsam armat divina justitia, ut quod in genere nostro superfluum est, aut etiam noxium, amputet ac demetat: & hæc inter primum ac potissimum est pestis, à qua maloralis genus tondetur, ne in alias vitiorum propagines sese diffundat.

Et hinc oportunè monet Orator aureus, ut procul ab hac peste fugiamus; est enim Avaritia menti, quod pestis corpori: adeoque ut hanc fugiamus oportet, sicut & illam; imò & tantò magis, quantò anima præstat corpori.

Ita fugit Moyses Israelis dux fortissimus: cùm Hebræi alii, imò & promiscuum vulgus ex Ægypto extulisset vasa aurea, argentea, & quidquid ferè erat suppellectilis pretiosæ, Moyses nihil inde exportavit præter ossa Patriarchæ Ioseph; quod apprimè notant Sacræ Paginæ. sic enim de illo:

Tulit Moyses Ossa Ioseph secum, præterea nihil, adeo aberat ab auri cupidine, adeo expers omnis illius notæ, quæ est ab Avaritia. (Exod. 13. v. 19.)

Quod ipsum notavit, commendavitque Philo Judæus, qui hæc de illo: *Hunc solum memoria proditum est, sine auro, argentoq; ac reliquis opibus Regnum administrasse, confisum perspicaci, non cæca opulentia, & ut nihil dissimulem, pro censu suo habentem quidquid Deus possidet.* (L. de præmiis & pœnis.)

Quo gravius, & illustrius dici quid potuit, præter unum illud, quod qui ex humanis nihil possidet, possideat quidquid est Dei, cujus probè conscii Heroes inclyti, & ipsi vel levem Avaritiæ umbram quàm maximè fugerunt.

Ita fugit *Iosue*, militiæ dux invictus, qui cùm Israelem induxisset in terram promissionis, uberem illam atque divitem, eam omnem aliis distribuit, nullamque sibi reliquam fecit: sed ex ea quidquid accepit, ab aliis veluti mendicato accepit; sic enim habet Sacer Textus.

Dederunt filii Israel possessionem Iosue filio Nun in medio sui juxta præceptum Domini: Urbem quam postulavit Thamnaath Saraa in monte Ephraim. (Iosue c. 19. v. 49.)

Et hæc illius Ducis parsimonia fuit, hæc & frugalitas, quæ in duobus elucet.

Primùm in eo, quod sibi servarit nihil ipse, quod tamen jure suo poterat, utpote illius terræ domitor, ac victor: sed ab aliis sibi dari voluerit quidquid ex ea accepisset.

Deinde in hoc, quod postularit *Saraa*, hoc est terram arescentem, sterilem, insœcundam: imò & graveolentem: hoc enim notat vox hebræa *Sarah*, à qua derivatur, & quæ corrumpere, quæ & fœtere significat: sic aliis terram uberem, ac fertilem reliquit, quod in eos liberalitatis fuit, & sibi servatam voluit eam, quæ maligna sterilitate erat damnata, quod in se parsimoniæ fuit, procul ab omni habendi libidine, atque avaritia, à qua & procul abiit Abraham cui cùm Rex Sodomorum amplissimam bello partam prædam obtulisset, recusavit illicò; adjiciens illud, quod altioris animi fuit, atque à divitiis alieni. *Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem Cœli & terræ, quod à filo subtegminis, usque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua sunt.* Quæ verba dum æqua lance expendit D. Ambrosius, sic de illo, & verè, & magnificè: (Gen. c. 14. v. 22.)

Quasi contagium declinat intemperantia, quasi labem refugit corporalium sensuum, delectationes mundi rejicit, quæ etenim supra mundum sunt. (Lib. 2. de Abrah. c. 8.)

Hic

Hic oculum siste, mi Lector, & vide ut spolia ingentis omninò pretii, ut partas armis opes rejicit Abraham, quasi *contagium animi*, quasi *mentis labem*, quasi *sensuum illecebras*, & hoc quia solummodò quærit ea, *quæ supra mundum sunt*: noo quæ mundi: ut & tu ea illo eadem quærere discas. sed transeo ad aliam avaritiæ notionem.

VII Laqueus. Ea D. Paulo dicitur laqueus, & quidem diaboli, qoo nos malus dæmon trahit in exitium & quidem sempiternum. D. Ambrosium audi, suavi, ut solet, & tamen forti eloquentia,

L. de bon. mort. c. 5. *Laqueus*, inquit, *in auro, viscus in argento, nexus in prædio, clavus est in amore. Dum aurum petimus, strangulamur; dum argentum quærimus, in visco ejus hæremus; dum prædium invadimus, alligamur & hinc tenemur fortissimè*; est enim laqueus, est nexus, est viscus, est illigamentum, quo stringimur veluti captivi, trahimurque in miserabilem servitutem; & hinc mihi datur in manus alia avaritiæ, ipsarumque opum

VIII. Servitus. nuncupatio, quas grandi stylo Seneca notat, *auctoramenta servitutum*. In quo magnæ mentis afflato, cum numero multitudinis utitur, & nominat servitutes, sapienter innuit in pecuniis non reperiri genus unum servitutis; sed multiplex.

Certè nullus tyrannorum etiam à vilissimis mancipiis tot earorsit imperia, quot malesana habendi cupido, quot auri, argentique nimius ardor.

Si jubet ille, noctes vigilantur, toleratur sitis, atque fames, labores continui exorbentur, nives calcantur, superantur maria, in equuleum, in crucem, in mortem itur, & quod longè gravissimum, Cœlo illuditur, Numen violatur. Quæ major servitus, quæ tyrannis impotentior, profectò omninò sub sole nulla, ut proinde jure meritissimo S. Prosper

Lib. de vita contempl. c. 15. appellarit *ferreum cupiditatis imperium*. Ex vero *ferreum*, quia durum, quia noxium, quia letale, ac funestum: ut enim ille ipse S. Præsul. *Iubet nobis imperiosa cupiditas, ut divina parvi pendentes, possessionum terrestrium, damnosa compendia cogitemus, atque in ea totam sollicitudinem*, eutamque noltram locemus, infelicia cupiditatis nostræ mancipia, quæ sæpè parum distaot à mortuis: in eam habent jura,

Reg. Iuris. etiam humana, *servitutem mortalitati comparamus.*

Sed inquies, non omnium est ea servitus: esse potest aliqua auri, argentique cupido, aliqua habendi cupiditas; neque tameo ea salutis incuria, ea Cœlestium oblivio, nec proinde ea quam dicis servitus; demus & illud tibi; at oobis hoc concedas est necesse, multis servit, qui multis abundat.

Lib. 8. Extat super ea re apud Xenophontem pulcher omninò Dialogus inter *Sacam* pauperem, & *Pheraulam* Regi Cyro carissimum, atque in paucis divitem.

Dicebat *Sacas* beatum *Pheraulam*, quod eò nunc jucundius viveret, quod erat locupletior, præsertim adeptis iis divitiis, quas cùm pauper esset maximè appetivisset; tum *Pheraulas*. Itane Inquit, me arbitraris tamò vivere suavius, quantò plura possideo? nescis me edere, & bibere, & dormire, ne tantillo quidem modo suavius, quàn cùm pauper essem? nam hoc tantum jam plus habeo, cùm plura possideo, quòd plura mihi custodienda sint, plura in alios distribuenda sint, plurium habenda cura, plusque occupationum, quibus sustinendis penè obruor: nam multi nnoe à me famuli cibum flagitant, multi potum, multi vestitum, aliqui medicos. Quidam quoque laniatas pecudes, quidam boves in præcipitium actos, quidam morbis obsessa jumèta renuntiant, quo fit ut easitimem plus me doloris haurire ex eo quòd multa possideam, quàm prius quod haberem pauca.

At verò inquit *Sacas*, cùm multa salva vides, tùm longè maxima afficeris voluptate. Cui *Pheraulas*, nequaquam, inquit, ô *Saca*, adeo non tam jucundum est pecunias possidere, quàm luctuosum amittere: cujus rationem hanc subjungit,

Nam voluptas neminem vigilare, atque insomnem esse cogit; at qui aliquid amittunt, eorum nemiuem videas, qui præ mœrore dormire possit.

Ecce quibus dominis serviant obteratæ divitiæ, ecce quibus & tyrannis pareat avaritia, curis scilicet edacibus, sollicitudinibus, molestiis, dolori, tristitiæ, insomniis; malis denique dolis, atque ad finem etiam damnis irrecuperabilibus.

Anacreon Poëta Lyricus, à Samniæ tyranno *Polycrate* talentis quinque donatus, tam acri & anxia cura conservandi, atque benè insumendi correptus est, ut noctes duas insomnes duxerit: quam animi molestiam pertæsus sua *Polycrati* talenta reddidit, negans quietem suam talentis quinque venditurum.

Vidimus à divitiis, & avara earum possessione curas molestas, ac superatu difficiles; sensimus & insomnia: attendamus spes vanas, atque inanes, malos dolos, rapinas, damna, cædes, quibus & ipsa nos objicit, ac subdit avara auri potiundi cupido: hæc omnia subjiciet elegans fabella, de qua Pierius Valerius in Hieroglyphicis.

Divulgatum erat oraculum Jovis Ammonis, Alexandrum Macedonem, quem suum filium dicebat ad se venturum. Hinc Reges, ac Principes, quibus in magna religione idolum erat, certatim se parare ad filium tanti, ut rebantur, Dei sibi conciliandum, comparare munera, præparare pecunias, erantque ex ad aliquot talentorum millia, ad quæ Alexandro Xenii oomine devehenda, ultrò operas suas obtulere, mulus, equus, asinus, & camelus. Qui vix bidui à Nemphi progressi, facti sunt obviam Leoni, dataque ultro citroque salute, comes admissus est Leo quasi custos, & præsidium adversus latrocinantes futurus, qui de pecuniis certior factus, habere dixit se quoque certam drachmarum summam, quam pro commeatu ferret; sed oneribus ferendis haud assueto, periucommodam esse. Itaque rogare se, ut dispertitum hoc onus ipsi ferant, leve illis fore, sibi autem commodissimum. Libenter acquiescunt, & pauculas Leonis drachmas in sacculos quisque suos admiscent cæteris pecuniis, iterque continuaut.

Ventum erat in pingues Asiæ campos, cùm Leo armentorum multitudine conspecta, è re sua judicavit, aliquot ibi dies commorari, quod simulata lassitudine persuasit, & pecunias, quas deposuerat reposcit. Illi apertis sacculis jusserunt, quæ sua essent, eum recipere. Tum Leo plerasque alias magno numero eadem nota signatas drachmas in uno quoque sacculo reperiens læto magnoque rugitu edito. *Drachma*, inquit, *mea multas admodum drachmas singula pepererę*. Dixit atque mox omnes, cùm suis abstulit, prius tamen mulum, equum, asinum, & camelum devoravit.

Fabella est, & ingeniosum commentum, è quo tamen disces divitias, & avaram divitum libidinem, malis dolis, rapinis, & cædibus subjici, quæ sanè miseranda servitus, cui appellationi affinis est ea quam ulim extulit *Salvianus*, in cujus mente Dei Lumen & in ore fulmen.

Hic divitias, earumque appetitum insolentiorem esse dixit *catenam diaboli*. Solent vilissima quæque mancipia catenis illigari, ac teneri, ne forte effugiant: & hoc non minimum est tormentum, à quo tollitur omnis propè libertas, quæ liberis potior est ipsa morte. IX. Catena diaboli. Lib. 2.

Quod si verum est in catenis, ac vinculis, quæ ab hominibus imponuntur, seu illi veri Domini sint, seu etiam tyranni, vincto parum interest: at plurimum istud, quod catena, quã nos illigat, atque stringit avaritia, *catena sit diaboli*, qua quid tristius, quid acerbius, quid funestius dici possit, aut cogitari, non video: & tamen, ut ea sit, illa retinentur avari, qnos proinde tristi nænia Hieremias appellat

Thren c. 5. v. 14. *vinctas terra*, ut qui vinculis opum obligati terræ inhæreant toti, nec de Cœlo cogitent.

Deploravit ævo suo D. Cyprianus furiosam Ecclesiæ vexationem, vel ex eo maximè, quòd in ea è Christianis nonnulli, cœco opum amore victi, & à Dei sui legibus, & à salute defecissent.

Illa, inquit, *fuerant remanentibus vincula, illa catena, quibus & virtus retardata est, & fides pressa, & mens victa, & anima praclusa.* Imò & Cœlo, Deoque mortua.

X Mors virtutum. Est enim avaritia veluti mors quædam virtutum omnium: ubi enim dominatur ingens illa habendi libido, ibi necesse est omnem statum animi turbari, ruere mentem, sterni rationem, mori virtutem, & gratiam (quæ bonæ mentis est vita) internecione deleri.

Cap. 8. v. 13. Extulit illud Amos fatidico spiritu; *In illa die deficient virgines pulchra.* At quænam illæ? virtutes inquit, D. Hieronymus, quæ ex vero virgines sunt intactæ illæ, atque illibatæ: sic enim exponens illud Sacri vatis oraculum.

Ab avaritia, inquit, *necesse est perire pudicitiam, castitatem mori, abire virtutes*: quidni enim abeant ab animo depulsæ infami immanique illo avaritiæ dominatu? vel si voles etiam famulatu? servit enim avaritia libidini, servit prostibulis, injustitiæ dominatur, tribunalia corrumpit, proditiones conciliat, seditiones excitat, bella parat, sanguinem fundit, cædes infert, & urbium popolorumque stragea inducit, ut meritò eam nominarit D. Chrysostomus, Hom. 20. in Cenes. c. 11. *Arcem omnium peccatorum.*

XI. Arx peccatorum. Ut enim in arce omnia ad bellandum præsidia, omnesque machinæ asservantur; sic ad peccandum, auxilia omnia petuntur, atque expediuntur ab una Avaritia, quam Bias Philosophus vocabat *malitia Metropolim*, Apostolus *radicem malorum omnium*. D. Hieronymus in Epistula ad Rusticum quarta,

XII Charybdis. *malorum omnium charybdim*: ut enim ab hac magna licet navigia hauriuntur; sic & ab illa absorbentur virtutes omnes, & mentes quantumvis excelsæ, si semel huic vitio indulserint, huic se periculo induerint.

Has Avaritiæ notiones finio in ea, quæ data quondam ab Innocentio hujus nominis III Pont. Max. cui Avarus *infernus* est, ex quadam cum illo consensione. Lib. 2. de contemptu mundi. c. 11.

XIII. Infernus. *Avarus*, inquit, *& infernus, uterque comedit, nec digerit; recipit, & non reddit: Avarus nec patientibus compatitur, nec miseris subvenit, Deum offendit, offendit seipsum, offendit proximum. Nam Deo retinet debita, proximo denegat necessaria, sibi subtrahit opportuna, Deo ingratus, proximo impius, sibi crudelis.*

Quod si is est avarus, si ea quoque est avaritia, fugiamus ergo hanc animorum pestem, hanc serpentem declinemus, hanc diaboli catenam rumpamus, hanc mortem detestemur, vitemus hanc charybdim, oderimus hunc infernum.

Serm. 25 de verb. Dom. Et certè quidni oderimus? Quæ enim (ut D. Augustini verbis utar) *qua esset ista insania, acquirere aurum, & perdere Cœlum.*

§. 2.

Quomodo Avaritia sit Idolorum servitus?

PRiscis illis temporibus, cùm summa esset veri Numinis ignoratio, barbaræ gentes in vanam superstitionem ebullire cœperunt, aut enim rudem lapidem unctum, & coronatum habuerunt, pro Deo (ut Lucianus meminit) aut stipitem impolitum, minimeque elaboratum (ut ait Clemens Alexandrinus) aut hastam (ut est apud Varronem) aut Pyramidem (ut testatur maximus Tyrius) aut Acinacem, ut Schytæ, aut arborem, ut Celtæ, aut lapidem tetragonum, ut Arabes, aut montem, ut Cappadoces, aut columnas ligneas, & lapideas ut alii. Ea quippe erat illorum temporum cœcitas, & is stupor populorum, à quo paululum abierunt nationes aliæ ut videbatur, eacultæ magis, & hæ non alios Deos coluerunt, quàm simulacra quædam membris distincta, aut singulari hominum artificio elaborata, & in humanam speciem effigiata, qualia fuere Mercurius alatis talaribus, Juppiter fulmine timendus, Neptunus tridente sævus, Diana triformis, Venus pronuba: aliaque idolorum monstra, quæ stulta extulit coluitque antiquitas, à qua discedo lubens, transeoque ad aliam idololatriam, quæ etiam est hujus ævi, & quod mirum quantum doleas, etiam militantis Ecclesiæ, non illius vitio culpáve; sed hominum amentia, ac diram furore. Ea est avaritiæ, etiam illius, quæ apud Christianos invaluit, & quam Doctor Gentium appellat simulacrorum, sive idolorum servitutem; sic enim ad Colossenses: *Avaritia, qua est simulacrorum servitus.* Cap. 3. v. 5.

De Idololatria disputans Tertullianus, pronuntiavit illud. *Et hodie extra templum idolum agi potest*, at quodnam illud? est idolum avaritiæ, cui litant in intimis penetralibus etiam Christiani, & cui non vilem aliquam pecudem immolant: sed proh dolor, pudorque, animam suam, salutem suam.

Appello Tertulliani fidem, atque authoritatem, sic ille de avaritiæ victima, cultuque, deque servitute quæ à divitiis est.

L. de Idololatria, c. 6. *Colis, non spiritu vilissimi nitoris alicujus; sed tuo proprio: nec animâ pecudis impensâ, sed animâ tuâ. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam tuam accendis: plus es illis, quàm sacerdos, cùm per te habeant sacerdotem. Diligentia tua numen illorum est: Negas te quod facis colere: sed illi non negant, quibus hanc saginatiorem, & auratiorem, & majorem hostiam cadis, salutem tuam.* Hactenus altiore stylo Tertullianus, de avaritiæ victima, quæ alia non est, quàm hominis anima, salusque.

Damnas, ô Christiane, barbaras illas nationes (quarum jam memini) quæ columnas, pyramides, arbores, aliaque id genus, divinis honoribus prosequebantur: & tu palatia, & prædia veneraris.

Persæ Regum solium colebant ut Deum: & tu Pontificatum & divitem Cathedram.

Indi, & Babylonii draconem: & tu thesauris incubans mammonem honoras.

Hyperborei ventos; tu inanissimum ambitionis flatum hauris ut nominis auram: dicis enim, si minus verbo, at certè facto, quod olim ille apud Oseam: *Dives effectus sum, inveni idolum mihi.* Cap. 12. v. 8.

Verba sunt impia, & impiè gloriantis: alii, inquis, alii idola adorent: ego divitias, ego optimum, & maximum penes me habeo Deum, quem colam, aurum scilicet, & thesaurum. Næ miser es, & miserabilis, qui relicto vero Numine ascititios, & imaginarios tibi legis Deos, aurum, argentum, gemmas, uniones &c.

Audi qui sis apud D. Cyrillum. Impius es: Audi quid tua avaritia: *Impietas*: Audi quid de te, tuæque farinæ hominibus: D. Gregorius Nazianzenus, In Amos num. 48.

Aurum, inquit, *& argentum, non secus atque illi olim Baal, & Astartem, & execrandum illud Chamos adoratis.* Hæc S. Pater ex teipso, tuoque sensu. Orat. 15. Sed reclamabis fortè, & oppones illud. Aurum quidem amo, colo, ac veneror; sed nequaquam ut Deum: neque enim ita amens sum, ita alienus à ratione, Deoque, ut Deum credam. Scio terram esse, & pretiosa terræ viscera, quæ tamen apud homines pretium invenêre, invenêre & amorem; sed neque hæc, neque illud eo loco apud me, quo Deus.

Bona verba; sed verba tantùm, res autem prorsus alia: apud te enim aurum est vice Dei, est Deus ipse; quod aliis, atque aliis rationum momentis ostendere est animus.

Primò

Primò enim avarus spes suas, vitæ robur ac præsidium, victus rationem ac providentiam in suis opibus reponit, adeoque illas habet pro Deo: id enim unicuique est Deus, à quo & vitam, & vitæ necessaria sperat, atque expectat.

Quod aliquando pro ea, qua erat excelsæ mentis perspicacia vidit, expressitque Salomon, cùm ait,

Proverb. c. 18. v. 11.

Substantia divitis urbs roboris ejus, & quasi murus validus circumdans eum.

Argenteum si voles, vel etiam aureum murum circumducit sibi opulentus; quo & se tutum putet, & diviniorum judiciorum tela retundat; nullum credit esse arietem tam horribilis calamitatis, qui validum hoc vallum, aureasque turres concutiat. Ecce spes suas, ecce robur, ecce præsidium, à quo & vita, & vitæ necessaria.

Accedit & alia ratio, eaque ejusmodi, quod omnis avarus & mentem, intelligentiæ sedem, & amorem; imò & cor ipsum, amoris officinam, in thesauris suis defigat, ac locet: quod in aperto, claraque luce posuit illud Christi oraculum. *Vbi thesaurus tuus, ibi & cor tuum.*

Cujus rei exemplum S. Antonius de Padua, hominum oculis aliquando exhibuit. Dicebat è pulpito sacer orator, atque ut eò loci, ac temporis mos erat, funebrem habebat orationem, de viro prædivite, sed imprimis avaro, cùm ecce derepentè diviniore quodam afflatu, & luce numinis, atque ardore instinctus. Quid dicam, inquit, de corde istius hominis, quem imperio Dei obsecuta mors, vitæ & mundo abstulit? Si veritas ipsa, si Dei filius clarissimè asseruit, ubi noster thesaurus sit, ibi & cor nostrum esse oportere. Abite amici, abite celeres, & in thesauro, quem amplissimum reliquit, hujus oraculi veritatem investigate.

Ivere continuò, atque ut monuerat vir sanctus, inter nummos cor ipsum defuncti repererunt: sic probata vaticinio fides, & illud ipsum quod hîc in quæstione est, avari cor, hoc est, amorem in nummis esse, quod eo prodigio, & novo, & à sæculis inaudito declarare voluit Deus, & posteris omnibus inculcare, ne & ipsi mentem, & cor in auro, argentóve infodiant: hoc est cogitationes omnes suas, curas suas, studiaque, & affectus infigant, in eo quasi fine ultimo quieturi, quod idololatriæ species est, & avaritiæ immane prodigium: quod & declarat amplius, atque etiam damnat istud, quod avarus, quisquis is est, pecuniam veneretur ac colat non secus atque idolum, cujus assertionis fides erit penes D. Chrysostomum, illum audi, sic, inquit,

In hūc Pauli locum.

Sicut idololatræ venerantur idola, nec ea præ reverentia tangere audent: ita avarus pecunias, quasi idolum veneratur; nec eas audet contingere: sed inani tantùm earum aspectu delectatur: quod & aliàs è pulpito docuit, alia hujus atque illius similitudine. Sic enim ait,

Hom. 64. in Matth.

Sicut idolum lapideum templis; sic avari claustris, & vectibus sepiunt, pro templo arcam praparantes; deinde adorānt ipsi, quod concluserunt, oculosq; & animam malunt, quàm thesaurum perire.

Hos Philostratus *Aloadas* cognominabat, qui postquam Martem incarcerassent, adorabant: sic & divites ubi nummos arctiùs sub clavi concluserunt, eos quodammodo venerantur: & hinc, si quo casu contingat illos perire: hinc, inquam labor, & dolor, hinc & anxiæ plurimum querelæ: nec mirum, quia illis divitiæ pro corde sunt; imò & cor ipsum.

Ex domo Laban cùm effugisset Iacob, & amplissimas illius opes exportasset; sic ille. *Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas?* in Hebræo est: *quid fecisti? & furatus es cor meum, & abduxisti filias meas*; id est interprete Cajetano, *furatus es divitias meas, quæ mihi erant cordi, seu instar cordis.* Quod Labano divitiæ; hoc & avaro, cui & illæ cordi sunt, & vice cordis. Et hinc gravissimus, atque acutissimus do-

Gen. c. 31. v. 26.

loris sensus, si eas abripi contigerit, aut aliqua fortunæ inclementia, aut etiam hominum malevolentia: de illo sic aliquando Seneca.

Cogitandum est, quanto levior dolor sit non habere, quàm perdere, & intelligemus paupertati eò minorem tormentorum, quò minorem damnorum esse materiam. Erras enim si putas animosius detrimenta divites ferre. Maximis minimisq; corporibus par est dolor vulneris. Bion eleganter ait, non minus molestum esse calvis, quàm comatis pilos velli. Idem scias licet de pauperibus, locupletisq; par esse tormentum. Vtrisq; enim pecunia sua adhæsit, nec sine sensu avelli potest. Tolerabilius autem est, ut dixi, faciliusq; non acquirere, quam amittere. — Lib. de tranquillit. animi. c. 8.

Ideoq; lætiores videbis quos nunquam fortuna respexit, quàm quos deseruit.

Vidit hoc Diogenes, vir ingentis animi, & effecit ne quid sibi eripi posset.

Ubi ea protulit Romanus sapiens, tum oratione ad avarum conversa. *Non te pudet*, inquit, *qui divitias stupes? Nudos videbis Deos, omnia dantes, nihil habentes.* tum & adjicit illud. *Optimus pecuniæ modus est, qui nec in paupertatem cadit, nec procul à paupertate discedit.*

§. 3.

Producuntur in medium exempla quædam Avaritiæ insolentioris, & quidem ab Antiquitate petita.

DE infami *Caligulæ* Imperatoris avaritia, multis agit Suetonius: ego ex illo pauca. — In ejus vita c. 40.

Vectigalia, inquit, nova, atque inaudita primùm per publicanos, deinde quia lucrum exuberabat, per centuriones, tribunosque Prætorianos exercuit, I Caligula.
nullo rerum, aut hominum genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. Pro edulìis, quæ tota urbe venirent, certum statumque exigebatur, pro litibus, atque judiciis, ubicumque conceptis, quadragesima summæ, de qua litigaretur, nec sine pœna, si quis composuisse, vel donasse negotium convinceretur. Addit quoque ex lupanaribus lucrum fecisse; imò & in suo palatio lupanar condidisse, ad quod obvios invitare, ut augeret vectigal.

Edixit deinde strenas ineunte anno se recepturum, stetitque in vestibulo ædium Calendis Januariis ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus, ac sinu, omnis generis turba fundebat.

Hæc ille de variis artibus, quibus grassabatur infandum avaritiæ mancipium, ut sanguinem pauperum unà cum pecunia exhauriret, quibus etiam istud adjicit veluti pro coronide.

Novissimè, inquit, contrectandæ pecuniæ cupidine incensus, sæpè super immensos aureorum acervos patentissimo diffusos loco, & nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquamdiu volutatus est. Crederes illi aurum esse pro rosis, pro violis, pro molli ansere, in quo cubaret molliùs, quo & deliciaretur impotentiùs.

Quod illi: hoc & *Neroni*, ut sævitiæ, sic & avaritiæ monstro, de quo ille ipse Suetonius, qui insatiabilem illius cupiditatem, ex quibusdam ejus placitis, ac principiis, notat, & pungit. — In Nerone.

Primum est, quod nulli delegavit officium, cui II.
non adjiceret istud, *Scis quid mihi opus sit.* Ita illi Nero.
venalia omnia, & quæ Reipublicæ pestis est, venalia officia, adeoque & venalis justitia.

Alterum Neroni pervulgatum fuit illud. *Hoc agamus ne quis quicquam habeat*; quod raptori melius conveniebat, quàm Cæsari.

Tertium, quod impietatis in Nerone fuit, hoc fuit, quod & templis, & aria bona detraxerit, quod Deorum simulacra argento auroque fusa conflarit, ut eorum spoliis gazas repleret suas,

Quartum, quod in subditos immanitatis fuit,

hoc etiam fuit, quod eos gravarit, & propè oppressis exactionibus & tributis nullo ordinum, nullo personarum discrimine.

Suetonius. His addo *Vespasianum* qui suo in Imperio rapacissimum quemque promovere solitus ad officia pinguia, non alio consilio, quàm ut ditatos probè, improbè damnaret, bonisque illorum omnia fisco suo addiceret. Unde & vulgò dictum illud quod officiarios suos baberet pro spongiis, quos scilicet veluti spongias, & siccos madefaceret, ut humores deinde exprimeret, hoc est aurum omne, quo pleni.

Vespasianus.

Romanis Cæsaribus unum addo in Mahometi schola malè eruditum, is fuit *Calipha* inter suos facilè Princeps, de quo refert istud Spondanus, atque ex illo Fullonius noster.

An. 1258.

Is adeo habendi avidus & retinens fuit, ut cùm vim auri propè infinitam coacervasset, illique incubaret draconis instar, vel minimum tamen inde desumere noluerit, eogendo ad se tuendum stipendiario militi.

III. Calipha Mahometanus. Hic deinde ab Haalono Mangonis Tartarorum Chami fratre victus, captusque, & fame mori coactus est, & quidem intra cubiculum auro plenum occlusus, cum hoc dicto, & mordaci scommate.

Non debere talem Principem, & Saracenorum magistrum aliis epulis, quàm aureis vesci. Ita mortem invenit in auro, qui in auro vitam posuerat: ut in illum meritò caderet istud Publii. *In nullum avarus bonus est, in se verò pessimus*, & talis ille fuit, & tales ii quos refert Athenæus ævo suo pecuniarum studio insanivisse, & quemdam cùm in extremis laboraret, multos aureos nummos deglutivisse, ac deinde obiisse. Itemque alium in sago aurum consuisse, eoque se induisse, & deinde familiaribus suis in mandatis dedisse, ut se ita indutum, auroque gravem sepelirent, neque (ut aliàs moris erat) urerent, aut cultum aliquem alium adhiberent.

Lib. 4. c. 18.

Ita moribundo illi, & aurum pro cibo, proque delitiis fuit, & huic mortuo pro veste, proque ornatu omni.

Pluribus supersedeo, ne chartam onerem infanis illis avaritiæ substructionibus: non possum tamen, quin stylo notem, & pungam è Christianis nonnullos, qui & vivi bonorum suorum plus æquo retinentes sunt, atque etiam mortui: quidni enim & illorum retinentes pronuntiem etiam post fata? qui post hæc nihil relinquunt nisi carni & sanguini, hoc est filiis, amicis, ac hæredibus, quibus cedit omnis eorum possessio, animæ autem, saluti, ac Deo, Cœloque ab ultimis testamenti tabulis relinquitur omninò nihil. Næ illi in se parci, sordidi, atque immites sunt. Non sic providæ mentes, non sic; spectant hæ æternitatem, non modicum brevis ævi tempus: serviunt hæ Cœlo, non terris, animæ consulunt, non carni & sanguini.

Ita sibi benè consuluit *S. Laurentius* Dublinii in Hybernia Episcopus, qui de condendo testamento admonitus, respondisse fertur:

Surius in ejus vita Tom. 6.

Novit Dominus mihi ne nummum quidem sub sole relictum esse. Nimirum jam ante, supra solem extulerat, quidquid unquam possederat boni. Uti & fecisse visus *S. Hugo* Episcopus Lincolniensis in Anglia: qui monitus ut pro more testamentum conderet. Tædet me, inquit, istius consuetudinis jam passim in Ecclesiam inteoductæ; nec habui quicquam, nec habeo, quod non sit Ecclesiæ, quam regendam suscepi: attamen ne fiscus rapiat, pauperibus tribuatur totum, quod videor possidere.

Surius in ejus vita. c. 28.

Hæc S. Præsul in ultima vitæ linea, in confiniis vitæ ac mortis, in aditu æternitatis: quæ utinam legerent, atque intelligerent Ecclesiastici omnes, quibus plerumque in testamenti tabulis, sola parentum, amicorumque mentio, Ecclesiæ nulla, pauperum etiam nulla.

Proh dolor! pudorque! quid facias? ea est hujus ævi macula: sibi, suisque prospiciunt pauci, consanguineis quamplurimi, quibus optarim illud quod *S. Theodulus* Lectori, deinde Martyri.

Hic cùm ante mortem Christi, ac Religionis causâ obitam, oblitus esset testamentum condere, post mortem vitæ redditus, multis se spectandum dedit; dein etiam testamento viduas, & orphanos ex asse hæredes instituit, atque in illis etiam Christum, futurus posteris omnibus exemplo, atque documento.

Fasti Mariani 4. April.

Optandum sanè esset longè plurimis, qui vel in ignibus expiatoriis torquentur modò, vel etiam in Cœlo fruuntur ævo beatiore. Optandum inquam esset, ut & ipsi vitæ restituerentur & huic mundo aspectabili, denuoque testamentum scriberent, alios longè hæredes daturi, ab iis qui sunt modò: utique pauperes, viduas, orphanosque, atque in iis omnibus Christum Servatorem optimum, qui illorum esset hæres summo eorum bono.

§. 4.

Avaris sua est pœna Cælo vindice, quod & exemplis ostenditur.

Rectè cecinit Poëta:

Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

raro & avarum, quo nihil ferè scelestius. Atquæ, inquies pœna? eadem quæ culpa; auro enim punitur, qui auro peccat, justo sanè Dei judicio: *ut per quæ quis peccat, per hæc & torquetur.*

Sap. c. 11. v. 17.

Petamus exempla ab ipsa retro antiquitate. *Marcus Crassus* bellum Parthis intulerat, nulla provocatus injuria: sed sola pecuniæ cupiditate victus: hinc agrorum vastitas, & mutuæ cædes, & multus sanguis, cujus tandem impatiens terra, impatiens & Cœlum, belli authorem Parthis captivum tradidit: qui pereat ille? aqua, an igne? ferro, an laqueo? nequaquam: auro pereat est necesse, qui auro peccavit; & verò ita periit, aurum enim liquidum in os ejus infusum à Parthis, quo & famem auri insatiabilem expleret, & simul etiam vitam.

I. In Marco Crasso. Florus l. 3. c. 11.

Quod illi, hoc & *Manio* Romanorum Legato, & belli Mithridatici præcipuo incentori: post multa hinc & inde prælia, post direptiones, & cædes, victus tandem, captusque *Manius*, quem Mithridates Rex Ponti, primùm asino per ludibrium insidentem circumduxit, deinde suapte voce proclamare jussit, se esse *Manium*, ut esset fortunæ ludus, & populi opprobrium: denique Pergami aurum liquatum in os ejus infudit, largitionum corruptelas & illi & Romano nomini exprobrans.

Appianus l. de bello Mithri.

II. In Manio.

Agebatur à Christo annus 1256 cùm Tartari Mesopotamiam sibi subjecerunt, experuntque *Baldacum*, quæ aliis *Babylon* dicitur. Eò loci cùm Saracenorum Sultanus in Tartarorum manus venisset, hoc ei decrevere supplicium.

III. In Sultano.

Luculento igne liquatum aurum ori ejus infuderunt, ut qui vivens per summam avaritiam auro suo sordidè pepercerat, moriens aurum prodigè exsorberet, eoque benè potus inter ferventes liquati metalli latices animam effunderet: adeo noxium auro malè parcere, nec benè uti cùm possis, ac debeas.

Marin.

Spectasti quomodo aurum plenis buccis biberint, qui prius aurum avara mente hauserant: accipe qui auro impotentius inhiando, malè etiam perierint.

Ex multis erit unus isque *Richardus*, Angliæ Rex, & ipse auri cupidus in paueis, de quo Rigordus libro de gestis Philippi Augusti Regis Francorum.

IV. In Richardo Angliæ Rege.

Vertebatur annus à Christo nato 1199. cùm juxta Lemovicam Civitatem, Castrum obsidere cœpit. Ei nomen indigenæ fecerant *Calidum Lucrum*: vel ut Spondanus appellat, *Chaluz*.

Obsidionis

Obsidionis porro hujus non alia causa fuit, quàm cupido potiundi ingentia thesauri, ibidem depositi, loco utpote munitiore ad securitatem.

Erat autem thesaurus ille Imperator unus aliquis, ex auro poro, cùm uxore, filiis, & filiabus, qui omnes mensæ assidebant aureæ: invaserat Regis animum avara sitis, & fames tam inusitati thesauri, in quo tanta erat auri vis, tanta & moles; occuparat etiam lactaratque diu spes illius obtinendi, si minus deditione; at certè armatâ manu, quam dum admovet impotentius, ad ipsas propè Castri fossas, ex illo balistarius artis suæ non imperitus, spiculum emisit in aëra, Regemque validè percussit, & post dies paucos letali vulnere sustulit. Ita auro cadit, aurique cupidine, qui eâ se abripi patitur extimulante avaritia.

Vis alium sordida tenacitate, ceu stigmate notatum, atque ad divinam ultionem designatum, primò

An. 1522.

in bonis, deinde & in vita, feralique exitio, accipe ex Spondano.

In Sueciâ, cùm summa esset annonæ caritas, & inde etiam publica fames, quilpiam dives isque avarus, triticum pauperibus vendere noluit, etiam repræsentato pretio, dum itarem agit suam, sedulaque cura per famulos horrea claudi & custodiri curat, ne qua fortè fraus fiat, neve quis clanculum surripiat. Ecce duo boves ingentes colore nigro, frumenta depascentes visi sunt ab uno è famulis, qui eo spectaculo territus, cum hero nuntiasset, ad illius pedes repentè mortuus concidit, tantus eum horror invaserat. Mittitur interim è servis alius, conspectisque non bobus tantum, sed & suibus, consternatus & ipse, mox ad herum recurrit, & vix enarrato viso corruit exanimis, tanta vis illius stuporis & horroris. Tandem herus ipse, ut oculis suis credat, horreum ingreditur; & en illi spectaculum atrocius: videt enim bobus, & suibus accessisse animalia omnis generis, hoc ipsum quod pauperibus negarat frumentum, vorantia. Humanitatis expertem avarum permovit spectaculi novitas, & horror, phreneticumque, & membra laniantem, deduxit ad conveniens tantæ inhumanitati exitium.

Fullonius ad 2. Machabæorum.

§. 5.

Avaritiæ simulacrum, ex S. Isidoro Pelusiota.

Lib. 2. Epist. 233.

SAnctus Isidorus ut avaritiam, ceu quoddam infame monstrum subjiceret oculis, effinxit illam similem fœminæ, belluina forma præditæ, ignemque spiranti, sexcentasque viperas crinium loco in capite habenti, & eas quidem perpetuò sibilantes, ac mortiferum venenum evomentes: item manus unguibus abundantes.

Fœminæ quidem, quia inconstans & mutabilis ut illa; belluina verò specie, quia nec ratione se duci patitur, nec amicitiæ vinculis retineri, ignem spirat; quia odia excitat, cædes atque incendia, viperas habet in capite loco crinium: quia ut illæ matris uterum diffindunt, & dissecant, ut exeant in lucem non sine parentis excidio; sic & avaritia mente concepta, eidem exitium parit. Sibilat illa, quia continuò inclamat illud, *Affer affer*, nec unquam satis.

Manus habet permultas, quibus etiam aliena carpit, ungues verò, quibus & laceret. Et hæc simulacri illius species, hæc & natura vitiis propè omnibus gravida, ut patebit ex Paragrapho sequenti.

§. 6.

Avaritia nihil impervium, nihil inviolabile.

Diodorus Siculus Lib. 16. Biblioth.

PHilippus Macedo cum meditaretur arcem obsidere, situ & arte munitam, audissetque inexpugnabilem esse etiam peritorum judicio, ex iis quæsivit an non asinus auro onustus eam conscendere posset, innuens nihil esse tam munitum, quod auro non expugnetur, & quod armis capi non potest, auro potest.

Et hoc sua ipse experientia doctus, jactare solebat plura se dando perfecisse, quàm bellando. Et inde etiam de illo vulgatum istud: *Non Philippum, sed Philippi aurum subegisse Græciam.* Adeo verum est auro nihil esse impervium, nihil inexpugnabile, addo nihil etiam inviolabile, violat enim omnia jura, divina,

I. Violat Jus Divinum.

humana, civilia. Ius divinum obtinet & sancit illud, ut Deo largitori reddas quod ab eo accepisti, ex illo etiam Christi Servatoris oraculo: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo.* Secus omninò facit avarus, quod eleganti Apologo ostendêre Veteres.

Viator, inquiunt, itinere longo, & molesto plurimum fatigatus, votum fecit dimidium ejus, quod reperisset se Mercurio consecraturum: cùm autem incidisset in sacculum plenum Palmis & Amygdalis, illo sublato fructus quidem comedit, nucleos autem Palmarum, & Amygdalarum testas in aram imponi voluit, Mercurioque, Deo utique suo sacrari, ratus ea ratione se votum exsolvere, atque inventa cum Mercurio partiri: de quibus extima, & intima illi obtulisset.

Errabat autem quàmplurimum; uti & errant avari: hi nimirum, si quid è numeroso peculio Deo dandum sit & sacris Altaribus; obolum offerunt, & teruntium, & si quid usquam adulterinæ monetæ: sibi autem servant, quod argenti, aurique purissimi, quod probatæ est monetæ, eaque replent arcas suas, cùm interim Ecclesiæ Gazophylacia vacua sint, in Deum profectò, atque in Superos injurii; imò etiam in se, quod lepida sanè fabella demonstrarunt antiquiores Sophi.

II. Jus humanum.

Orta inter duos cervos pugna, jam eò usque processerat, ut sauciis in terram efflueret sanguis. Viderat hoc vulpecula, & cupida lingendi illius surrepit dimicantibus, & aviditate quadam liguriendi incautius subiens: à cervis attrita, conquassatis costis, & semiviva in sanguine relinquitur.

Commentum est: sed ingeniosum, quo docemur avaros nimio quærendi studio urgere se, ac præcipitare in exitium: adeò verum illud Ecclesiastici. *Nihil est iniquius quàm amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet, quoniam in vita sua projecit intima sua.*

Cap. 10.

Mortalibus res omnes aliæ pecunia venales sunt, soli avaro ipsa anima pecuniâ venalis, anima dico aliàs pretiosissima, nullo pretio æstimabilis: anima cujus pretium non aliud est quàm Deus homo; & tamen ut ea sit, avaro pecuniâ venalis est, quid stultius? quid scelestius? quid infelicius, ut qui etiam in vita sua projecit viscera sua: hoc est adhuc, vivens omnem humanitatis sensum atque affectum ejecit, etiam quod mireris, erga sanguine junctos, erga concives, erga patriam, quæ viro bono est in primis curis, atque amoribus.

Dicitur in fabulis; Eriphyla uxor Amphiarai ita aureum quoddam monile, quod Polynices habebat amasse & concupivisse, ut ejus cupidine maritum latentem (ne ad bellum Thebanum, ubi se moriturum sciebat, proficisci cogeretur) prodiderit. Ita nimirum inhumana, & excors fuit, ut monile mariti sanguini & vitæ prætulerit, nullis conjugii vinculis retenta: sic avaritiæ nihil est inviolabile, ne sanguis quidem, ne vita: neve etiam patris, quæ vitâ carior esse debet.

III. Jus Civile.

Tarpeia, Romana Virgo Capitolium Tarpei Patris custodiæ commissum proditura, à Sabinis in mercedem petiit, quidquid sinistris brachiis gestarent, intelligebat autem armillas, auro, gemmisque graves, quas illi lævo brachio ferebant. Annuerunt illi, & capitolio potiti, Virginem armillarum congestu ac pondere obruerunt, necaruntque.

Ita

Ita quæ vivens auri gemmarumque cupidini succubuit, in iis & mortem, & tumulum invenit, æquo sanè Dei vindicis judicio, ut per quæ peccarat, per eadem & puniretur.

Cui non absimile est istud quod de *Brenno*, Sesonum Duce referri solet. Obsidebat ille Ephesum, cùm Virgo quædam *Demonica* nomine, sollicitata spe barbari, cum eo pepigit se proditurum Ephesum, mercede monilium, quæ Galli gestabant: Cujus pacti fidem præstitit *Brennus*; urbe enim prodita, jussit omnia monilia in eam congeri, sic ut eorum incumbente pondere opprimeretur.

Dignum profectò tantæ perfidiæ supplicium; perfidiæ dico, cui nihil inviolabile, non fides, non amor, non pietas, non justitia.

Serm. 9 de Passione. Ita nimirum ut disertè S. Leo Pont. *Amori pecuniæ vilis est omnis affectio; & anima lucri cupida etiam pro exiguo perire non metuit, cujus hæc illi ratio. Quia nullum est in illo corde justitiæ vestigium, in quo sibi avaritia fecit habitaculum.*

Exemplo erit proditor Judas, qui Deum hominem triginta vendidit argenteis, vili sanè pretio, quo nec veniret jumentum. Quid facias? Is avaritiæ est genius, vilis illi omnis affectio, vilis amor vilis in Deum pietas, vilis & justitia, cujus jura violat omnia, civilia, humana, divina: in vivos injustus, in mortuos etiam impius, in hos enim involat, intratque etiam profundam sepulchri noctem duce avaritia, & auri insana cupidine, quæ etiam sævit in mortuos. Exempla demus petita ex antiquitate, etiam in Regibus.

IV. *Ipsos manes.* Semiramis *Carum* Regina, quæ Babylonem condidit, monumento quod sibi vivens erexerat, inscripsit istud:

Quisquis Rex pecuniis eguerit, aperto monumento, quantum voluerit capiat.

Darius ea Civitate potitus, titulo credens, saxum ingens, quo claudebatur monumentum, amolitus: nihil quidem invenit pecuniarum: sed ex altero saxi latere hanc inscriptionem: *Ni vir malus esses, & pecunia inexplebilis, haudquaquam mortuorum loculos moveres.*

Pupugit ea inscriptio *Darium*, qui & seipse damnavit, suamque auri cupidinem.

Maximus Tyrius. Quod *Dario*, hoc aliquando etiam uni è Persarum Regibus, qui & ipse sepulchrum aperuit, ratus eo reconditam ingentem auri vim, atque copiam; sed & ipse hanc inscriptionem reperit.

O omnium hominum inanissime, qui aperis sepulchrum propter amorem auri. Legit, & erubuit.

Epist. 5 ad Magnesianos. Hæc auri mancipia, hæc monstra avaritiæ. *S. Ignatius* Martyr appellare solitus pecuniarum turbines, aut procellas: metaphora sumpta ab eo, quo in natura vix quicquam est vehementius: turbines enim, & procellæ obvia quæque concutiunt, ac evertunt: sic & avari in jura omnia involant, atque arietant, & quà licet, quà non licet pessundant, ex vero generi humano quod aër ventorum turbines, quod oceano procellæ.

Cassiodorus Lib. 12. variarum, Epistola prima, Avaritiam fingit quasi Reginam procacium vitiorum, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur, quæ cùm pectus hominum ingressa fuerit, gregatim quoque maleficas cohortes admittit; ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria, agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, & per dulcedinem superat, quos amara deceptione captivat.

Hæc Cassiodorus, ex quo pauca notari velim, & quidè primò quod avaritia nescit esse solitaria, ut alia vitia admittat necessum est: & quidem non unum, alterumve, sed omnia: nec singula seorsim, sed gregatim, atque adinstar cohortium, quæ facto impetu incurrunt in animum: deinde quod ei, seu Reginæ omnia vitia detestabili devotione famulentur, atque ut pleraque omittam, imprimis sævitia, quæ avaritiam sequitur ut dominam pedissequa.

Testis erit *Pigmalion* Rex Tyri, qui Sichæum sororis suæ Didonis maritum interfecit, ut ejus auro poriretur.

Testis & integer exercitus Romanus, qui *Tito* Imperatore Ierosolymam obsidente, Iudæos (qui fame compulsi ab urbe profugiebant, devorata aurea moneta ut eam ab hoste servarent incolumem) ferro medios dividebant, ut & in ipsis intestinis aurum quod devoraverant invenirent; nec pusillam moram quà ventrem exonerantes, aurum effunderent, ferre poterant: tanta erat auri potiundi cupiditas, tanta & libido sæviendi, quæ eousque progressa est, ut biduo tantum, duo Iudæorum millia sic malè perierint, & periissent longè plura, nisi *Titus* naturâ mitior, gravi proposita pœna eam cædem interdixisset.

Ad illam immanitatem, ac sævitiam avaritiæ comitem, accedit injustitia, & criminum ferè omnium impunitas; ea visa est sub *Commodo* Imperatore longè avarissimo: hic alienæ mortis facultatem petentibus, pecuniâ facilè concedebat, omniumque aliorum criminum impunitatem auro indulgebat, & palam litium, capitaliumque criminum judicia vendebat, haud secus, quàm si in publicis nundinis vendendæ merces essent: nimirum avaritiæ venalia omnia, tum sacra, tum profana; sacra quidem, cùm venale est Sacerdotium, venales & infulæ, aliæque Ecclesiasticæ dignitates, qualis aliquando fuit in Eboracensi Pontifice, de quo loquens D. Bernardus, ait illum cùm non posset ingredi per ostium in Sanctuarium, *contra jus fasque, argenteo, ut aiunt, sarculo fodisse.* Utinam hoc quo vivimus ævo, plerique non eodem sarculo foderent: sed pluribus supersedeo, nec calamum longius duco in tam ferali argumento.

§. 7.
Avaritiam damnat Natura, damnant ipsa Elementa, damnant & feræ quantumvis efferæ.

Romanus Sapiens hæc olim de prudenti naturæ consilio, & suavi providentia. *Nulli nos vitio natura conciliat, nos illa integros, ac liberos genuit: nihil quidem, quod avaritiam nostram irritaret, posuit in aperto: Pedibus aurum, & argentum subjecit, calcandumque, ac premendum dedit, & quidquid est propter quod calcamur, & premimur. Aurum quidem, & argentum, & propter ista nunquam pacem agens ferrum, quasi malè nobis committeretur, abscondit.* *Epist. 94.* I. *Natura avaritiam damnat.*

Hæc ubi dixit, de provido illo naturæ genio, quæ avaritiæ nostræ, ac cupidinis causas posuit in occulto; tum adjicit, quæ to provida mortalium libido profert in apertum, & in suipsius perniciem: sic enim inquit:

Nos in lucem propter quæ pugnaremus extulimus, nos & causas periculorum nostrorum, & instrumenta, disjecto terrarum pondere, eruimus: Nos fortuna mala nostra tradidimus, nec erubescimus summa apud nos haberi, quæ fuerant ima terrarum.

Hæc ubi protulit de incautis hominum studiis insanoque molimine: tum addit de ipsa auri argentique natura: *Vis scire*, inquit, *quàm falsus oculos tuos decipit fulgor.*

Nihil est istis, quamdiu mersa & involuta cæno jacent, fœdius, nihil obscurius.

Quidni? Quando per longissimorum cuniculorum latebras extrahuntur. Nihil est illis dum fiunt, & à fæce sua separantur, informius: Denique ipsos opifices intuere, per quorum manus sterile terra genus, & informe perpurgatur: videbis quanta fuligine oblinantur.

Ubi ista de auri specie, deque forma, atque artifice in medium attulit, tum conficit istud, quod ad institutum meum facit, & in quo auri cupidinem culpat natura.

At

At qui ista, inqolr, *magis inquinant animos*, *quàm corpora*, *& in possessione eorum*, *quàm in artifice plus est sordium* Quod si ex vero plus est sordium, plus etiam, quod damnet natura, plus, quod dsmoent ipsa etism elementa: quod pluribus, etiam mirsculis probavit Athenæua, qui id statuit velut indubitatum ipsius naturæ pronuntistum.

Gimno-Sophistarum l. 9. c. 2.
II
Elementa damnant.

Bonis vulgò nascentibus, *atque in commune bonum à natura fusis*, *nefas est quemquam prohibere*: & quia nonnullorum avaritia, id ausa prohibere, hinc ea desiere etism miraculo.

In Ægypto apud Thesprotiæ fluvlum, qui est in *Epiro* in quadam palude, nascebantur sabæ, vulgò dictæ Ægyptiacæ: eæ per biennium fructus protularunt suos, & quidem feracissimè: at ubi Alcxandce Pyrrhi Rex ad lacum illum custodiam posuit, vetuitque nou solum carpere; sed etiam ad lacum sccedere, palus illa exsiccata elt, oeque deinceps fructum ullum tulit.

Credetes ipsa terræ & aquæ elementa dsmnsre, aique ulcisci velle illatam communi bono injurism, & sordidam Alexandri avaritiam.

Res huic simillima etiam fuit ea, quæ in *Edepso* accidit, non sine stupore, & quodam natutæ miraculo, ibi enim aqua ab aliis longè discreta ebulliit è fonticulo, nón ita procul à mari, quam ægri bibentes plucimum juvabantur, inerat enim illi virtus quædam veluti medica, inde è longinquis etiam regionibus exciti quamplurimi, ut ea epota suis malis remedium invenireur, & verò etiam inveniebant.

Cùm autem Duces Antigoni Regis haoc parcius dispensare cœpissent, & aliam multuo ab ea differentem dari bibentibus jussissent, derepentè fonticulus ille exaruit: diccres eam seusisse, damuasseque parsimoniam.

Simile quid visum in Troade, ubi cùm licerer cuique Tragazeum salem eapere, cùm Lysimachus tributum imposuisset, continuò evanuit. Cumque deinde eum locum á vectigalibus immunem reliquisset, visus est renasci, ac recrescere. Existimares salem illum fossilem, cùm sibi relinquitur, ea naturæ profosione enasci tursus, atque excrescere, cùm verò arctatur, ac tributi onere premitur, lassari quodammodo, ac perire, indeque mortalium tenscitatem atque avaritiam damnare, uti & damuant ipsæ feræ quantumvis efferæ.

III.
Damnant & feræ.

Cap. 20.

Solinus refert in Asiatica Scythia terras esse locupletes, inhabitsbiles tamen; cùm enim auro, & gemmis sffluant, Gryphes tenent universa, alites ferocissimæ, & ultra modum sævienies, quarum immanitate obsistente ad venas auro divites accessùs rarissimus est, quippe in visos statin involanr, ac discerpunt, veluti geoiti ad plectandam avaritiæ temeritstem.

Simile quid narrat de Æthyopia Africana, in qua juxta fluvium *Tigrai* visuntur formicæ grandiorea ad formam canis maximi, quæ arenas aureas pedibua terunt (quos leoninos habent) quas & custodiunt, ne qois eas asportet, captantesque ad nècem usque persequunrur. Sic innata quadam feritate mortales auri cupidos avertunt vel ipso naturæ instinctu secretiore, vel Dei consilio, ac forti providentia, ne inde homini creetur malum.

Quod si natura ipsa, tacito quodsm impulsu, si elementa etiam sensus expertia, si feræ ipsæ, licet efferæ, nec ratione prædita, avaritiæ sint veluti jurati hostes: quid erit homo rationis compos, & humanitatis? Certè & ipse avaritiæ hostis erit, si modò is sir, quem & oatura & ratio esse voluit. Solino teste, *Satarchæ*, usu auri, srgentique damnato in æternum, se á publica avaritia vindicarunt.

cap. 30.

Susa urbs nobilissima, inter Persidem, & Babylonem sita, incolas habuit sdeo alienos ab omni auri cupidiue, ur studiosè, dataque opera aurum coëmerent, non alio consilio, quàm ut genus illud metalli abjicerent in profunda terrarum, ne qui ejus usu polluti avaritiâ corrumperentut: adeo ab hac erant aversi, atque abhorrentes. Et verò quidni il fuit? Certè Diogenea io Republica sua legem tulit ut nummi essent *Astragali*, hoc est sub talis, ac sub pedibus, ut qui scilicet generoso contemptu conculcarentur. Quód si ii fuerunt etism Ethnicia, etiam profanis, qui esse debent Christianis, & hominibus Deo sacris? Profectò ut illis, *Astragali*; hoc est, sub pedibus, non ut plerisque (non sine Christiani nominis probro) in capite; imò & supra caput, hoc est in æstimatione, honore, & desiderio impotentiore.

Sumant hi exemplum etiam á Diogene, cujus jam memini, & de quo Seneca. *Vidit hoc Diogenes*, *vir sagentis animi*, *& effecit ne quid sibi eripi posset.* Hæc ubi de illo dixit, tum ad avaros orationem sic vertit: *Non te pudet*, *qui divitiis astupes. Respice agedam mundum. Nudos videbis Deos omata dantes; nihil habentes*, denique adjicit quæ ratio servanda, & ait: *Optimus pecuniæ modus est*, *qui nec in paupertatem cadit*, *nec procul à paupertate discedit.*

Lib. de Tranquillit. animi, c. 8.

§. 8.

Oportunæ considerationes quæ pro remedio sint contra insanam illam habendi libidinem.

AVreum illud Chrysologi pronuntiatum de avaro: *Pœna dives est ille, non censu.*

Serm. 28.

Ea porrò pœna fluit è triplici fonte.

Labore, timore, dolore, ut enim scitè Ludolphus in vita Christi. *Divitiæ magno labore acquiruntur*, *majore timore conservantur*, *maximo dolore amittuntur.*

Parte 1. c. 64.

Laborem ex eo metieris, quod pro acquirendis divitiis, noctu, diuque laboratur, dies in opere, noctea in vigiliis exiguntur, transitur maria, tolerantur æstua, domatur gelu, & frigidi superantur aquilones, itur ab oriente in occidentem, à septemtrione in meridiem, ab una solis domo in aliam, ab uno orbe in alterum. Et hoc quidem in orbem: redit enim labor actus in orbem, in quo ut initium, sic nec finem invenies, quia *impii*, ut ait vates, *in circuitu ambulant*: ecce labor & quidem immodicus.

I.
Consideratio à labore.

Vide ut etiam *timor*, & quidem labore major: manat ille ex alia, atque alia scaturigine, & quidem pereoni fluxu: timetur enim ne partæ opes diffluant, vel aliqua fortunæ inclioatiooe (neque enim sibi hæc coostat, sed perpetua vertigine volvitur, nec tamen unquam evolvitur) vel inimica hominum malevolentia, ab hac modo fur loculis imminere videtur; modo in foro & rostris lis excitari, vel denique adverso aliquo casu, & naturâ veluti novercâ: ab hac in terris & agris modo nimbus immodicus, modo denlior grando, modo æstus ardentior: ab hoc enim exeduntur & arescunt segetes, ab illis decutiuntur & jacent.

II.
A Timore.

Et hic à terra, terræque partu est timor, major ab aqua, infidoque sc mutabili semper elemento: in hoc enim insurgunt venti, & turbines violentiores, attolluntur fluctus, & vndarum vortices, & patens Scylla, tumentes scopuli, & Charybdis: atque ab his, & illis fœda naufragia. Et ab his omnibus timor, & quidem labore major, atque ab hoc & illo *dolor* longè maximus, si fortè aliquo infortunio amittantur opes. Quæ enim tum avari cura? quis sensus, quæ mens, quæ cogitatio, quis æstus?

III.
A dolore Avarorum.

Certè si quis, ut Chirurgi, & periti anatomiæ solent, dissecaret illius pectus, videret & corruptum è frequentibus curis sanguinem, & aridum jecur, & cor sine spiritu, & totum propè hominem semimortuum: nec mirum, quia opes perdidit, quæ illi erant pro corde, proque anima. Et hæc prima consideratio, petita à labore, timore, dolore; quæ avaritiæ comites sunt, verius carnifices.

Venio ad aliam, quæ ducetur ab inanitate, & celeri fuga eorum omnium, quæ avarus deperit.

IV. Ab opum inanitate, & fuga. De his mote suo, hinc est disserè Sapiens Romanus: Attalum, inquit, memini cum magna admiratione omnium, hæc dicere. Diu mihi imposuere divitiæ: stupebam ubi aliquid ex illis, alio atque alio loco fulserat; existimabam similia esse quæ laterent, his quæ ostenderentur: sed in quodam apparatu vidi totas urbis opes, celatas ex auro & argento, & his quæ pretium auri, argentique vicerunt, exquisitos colores, & vestes, ultra non tantum nostrum; sed ultra finem hostium advectas. Hinc puerorum perspicuos cultu atque forma greges; hinc fœminarum, & alia quæ res suas recognoscens summi Imperii fortuna protulerat. Quid hoc est, inquam, aliud quàm irritare cupiditates hominum per se incitatas? quid sibi vult ista pecuniæ pompa? ad discendam avaritiam convenimus? At me Hercules, minus cupiditatis isthinc effero, quàm attuleram: contempsi divitias, non quia supervacuæ sunt; sed quia pusillæ sunt. (Seneca Ep. 110.)

Vidistine quàm intra paucas horas, ille ordo, quamvis lautus, dispositusque transierit? hoc totam vitam nostram occupabit, quod totum diem occupare non potuit? accessit illud quoque, tam supervacuæ mihi visæ sunt habentibus, quàm fuerant spectantibus. Hoc itaque mihi ipsi dico, quoties tale quid perstrinxerit oculos meos, quoties occurrerit domus splendida, cohors culta servorum, lectica formosis imposita calonibus. Quid miraris? quid stupes? pompa est, ostenduntur istæ res, non possidentur, & dum placent, transeunt: ad veras potius te converte divitias, disce parvo esse contentus. Hactenus Attalus apud Senecam, quo judice omnes illæ fortunæ ditioris apparatus, pompa tantum est, ostenditur, non possidetur, & dum placet, transit.

Ecce divitiarum inanitas, ecce fuga præceps, & tamen his oculos, his & animos damus cæci mortales, & eò quidem, ut non tam illas possideamus ipsi, quàm ipsæ nos possideant.

V. A miserabili servitute. Et hinc mihi ponitur ob oculos alia consideratio, quæ insolenti nostræ cupidini erit etiam pro remedio: ea trahetur ex servitute miserabili, sub quâ gemit omnis avarus, & in quam velis nolis, inducit avaritia, de qua & illud Valerii Maximi.

Lib. 9. c. 4. *Protrahatur etiam avaritia latentium indagatrix lucrorum, manifestæ prædæ avidissima vorago, nec habendi fructu fœlix, & cupiditate quærendi miserrima.*

Ut autem ostendat quomodo sit miserrima, producit exemplum Ptolomæi, Regis Cypri, longè ditissimi, de quo & istud astruit.

Procul dubio, hic non possedit divitias: sed à divitiis possessus est: titulo Rex Insulæ, animo miserabile pecuniæ mancipium.

Quod ille de Cypri Rege; hoc & de quibuslibet divitibus avaris, ex vero dici potest: non possident hi divitias; sed è contrario ab illis possidentur, suntque earum infelicia mancipia: ideoque in scripturis audiunt *viri divitiarum*, quos scilicet divitiæ possident ut servos, ut mancipia domini solent: sic enim de illis Vates Regius.

Psal. 75. v. 6. *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.*

Vita illorum quanta quanta fuit, somnus fuit, lectulus, aurum, & thesauri quibus indormierunt, profundum illis mersi, & quasi consepulti, ac deinde à morte, ceu exactore severo jussi exire è vitæ statione, nihil invenerunt in manibus suis; sed sicuti intrarant in mundum nudi, sic & nudi exire compulsi sunt: en finis illius miserandæ servitutis, cui accedit & aliud formidandum magis, videlicet ex præsenti salutis periculo.

VI. A periculo salutis. *Anaxagoras*, acquirendæ Philosophiæ causâ relictis agris, & prædiis quæ possederat amplissima, longè à domo & patria profectus, tandem ex diuturna peregrinatione, cùm patriam repetiisset, possessionesque desertas reperisset, exclamasse dicitur:

Non essem ego salvus, nisi illæ periissent.

Quod ille; hoc & divites longè plurimi, qui à partis opibus, & sui, & Dei immemores fuerunt, factâ deinde earum jacturâ, & sibi, & Deo redditi, usurpare possunt & istud cùm *Anaxagora*, *Non ego salvus essem, nisi ista periissent.* (Valerius Maximus, l. 8. c. 7.)

Et hoc ipsum est, quod etiam & prævidērunt, & jactarunt illustres animæ, Heroes inclyti, quos inter fuit prænobilis Anglus, cui nomen *Franciscus Tregianus.*

Vocatus hic erat ad Hæreticorum tribunal, quod etsi jure suo detrectare potuisset, noluit tamen. Venit igitur, non sordidatus, non pulla veste indutus, ut reorum mos est; sed amictu byssino illustris, ac magnificè resplendens: credidisses ire ad epulum nuptiale, non ad audiendam contra se feralem sententiam, quæ fuit aut perpetuus carcer, aut bonorum omnium proscriptio: hanc ut sibi delegit inclytus Heros; simul & illam vocem extulit. (Rho Hist. Virtutum.)

Pereant bona, quæ si non perirent, dominum perderent. Ibit in posteros, ibit in æternitatem ea vox, is animus & sibi, & Deo servatus, eâ ipsâ bonorum omnium jacturâ, aliàs certè periturus, quod utinam altè in animum admitterent hujus ævi divites, & avari, uti & istud quod subjicio, mortem scilicet quàm pessimam; pessimam dico, quæ in extremis illius vitæ, mortisque confinius, nihil cogitat, nihil amat, nihil requirit, nisi aurum, & suos in eo amores: demus eorum exempla è multis pauca.

VII. A morte quàm pessima. Narrat Drexelius Aurifabrum fuisse, cui etiam in ipsa brevioris ævi linea libuit esse negligentem salutis, & plus curare argentum, quàm Cœlum. (Prodom. c. 3. § IV.)

Huic argentea Crucifixi statua, veneranda, atque osculanda porrigebatur, monebaturque mortem illius cogitaret, qui humanum genus ab interitu vindicasset, & quidem tam acerbo lethi genere.

At ille interorum, ac Cœli, Dei, ac sui oblitus, & quæso, aiebat; quot pondo argenti censetis esse hanc Crucifixi imaginem? Hic lubet exclamare. O artifex misertime, qui eò loci ac temporis, non aliam tibi fabricas fortunam, qui in eo momento, in quo vertitur cardo hujus vel illius æternitatis, felicis certè, aut infelicis, non aliud ponderas quàm argenti fusi pondus, non vitam, non mortem, non æternitatem. Quid facias? avaro etiam in extremis non alia cogitatio, non alia cura est, quàm argenti, auri.

Dicitur aliquando vulpes, cùm ad patibulum mulri furti rea duceretur, rogasse ut adhuc ultimum per plateam anserum transire liceret, ut prædam quam olim ore hauserat, moriens usurparet oculis.

Fabella est, quæ tamen edocet avaros illi vulpeculæ esse similes, ut qui in morte eadem agant, quæ egerunt in vita; in hac aurum amarunt, amant & in illa.

Sic & amavit, sic & spectavit Prælatus ille, quem P. *Paulus Barri* optimè ocrat. Hic omnem suppellectilem argenteam tremulis manibus avidissimè contrectans, & totus ei immersus expiravit, parem suæ vitæ exitum nactus: uti & ille, cujus meminit *Engelgrave*.

Nomen erat ei *Opimius*, homo non tantum tenax: sed & pertinax. Is gravi Lethargo correptus, cùm nec ullis convulsionibus, nec ustionibus, nec ulla alia arte, atque vi excitari posset, atque ad omnes obtundentium clamores obsurdesceret, de consilio medici factum est, ut codices accepti, & expensi, unà cùm ingenti vi auri, atque argenti in moribundi lectulum imponerentur, cùmque & alta voce domestici supputarent, & summo tinnitu saccos effunderent, nummosque ad se invicem allidèrent. Ecce tibi derepente Letargicus expergiscitur, simulque inclamat (Dom. 3. Adventus.)

mat illud, *ô fures! ô latrones! ô perfidi!* nimirum ab auro, aurique sono excussus somnus, & vox reddita: ab hac aurum sibi surripi furens clamitat, nec, eheu, Cœlum eripi dolet, aut queritur: prior illi scilicet auri cura, quàm Cœli. An non ea mors quàm pessima? Enimverò pessima, quam scilicet excipit mors secunda, æque animæ, quæ æternis addicitur incendiis: & hinc mihi nascitur sexta, eaque postrema consideratio, quæ avaris erit pro fræno, & potenti remedio, ne oculis jam morte pressis, auri cupidine premi se patiantur.

VIII. Ab æterna damnatione.

Humbertus in medium adducit hominem prædivitem; sed imprimis avarum. Hic in extremo agone positus, ad feralem lectulum inferri jussit omnia vasa aurea, & argentea, omnesque thesauros, quibus abundabat, quos oculis, in lacrymis, & morte, natantibus contuens in has erupit voces:

Nieremberg. differentia temporalis & æterni. Lib. c. 1. §. 8.

O anima mea, hæc omnia tibi dabo: his omnibus frui licebit, si à corpore hoc meo non discesseris, aliaque quamplurima lubens munera concedo, modo hoc amicum corpus non destitueris.

Et hæ illi ad animam in extrema vitæ linea fuere voces: sed prorsus irritæ: invalescente enim morbo, cùm jam omnibus convalescis, sibi migrandum esse vidit, in rabiem actus, horrendum vociferari cœpit.

Quandoquidem, ô anima, abeundum sit è vitæ statione, & hæc omnia deserenda, te in æternum malo dæmoni cruciandam dabo. Quo veluti diro signo cacodæmones involutam, in quorum manibus malevolam animam avarus ille expuit.

Et hic illi exitus fuit, hæc funestæ tragœdiæ scena ultima: eadem erit & aliis, quos eadem auri, argentique cupido occuparit.

Quidni enim pœna eadem sit, cùm eadem sit & culpa. Dixit aliquando *Salvianus*, & rectè. *Divitiis & vitiis* commercium esse maximum, maximam & affinitatem, à qua etiam ut pœnæ affinitas sit, est necesse.

TRACTATUS SECUNDUS
DE GULA ET EBRIETATE.

HÆc duo jungi placuit, vel quia Gulæ comes est Ebrietas, vel quia illius veluti partus. De hac & illa paucis.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.* Isayæ c. 5. v. 22.

INtentat illis Propheta mœstum illud ac funestum *væ*, & hoc vindice Dei manu, quæ in eos sævire solet, *qui potentes sunt ad bibendum vinum*, ad exhauriendos calices, ad alia verò omnia invalidi, atque imbecilles: quod non sine stupore, & horrore Cœlum videt, & terra sustinet.

Fortes ad miscendam ebrietatem; & in hac ferè sola *viri*: in aliis molles, atque effœminati. Eundum est in hostem, pes pedi, manus manui conferenda, timidi sunt, tremuli, fugitivi; non viros diceres; sed fœminas: epotandi calices, fundendum è cella merum, atque infundendum liberalius, tum verò fortes sunt ac viri; cætera debiles: & hinc illis Prophetæ oraculo, & Cœli calculo nihil reliquum est, nisi horrendum etiam ipsis illud *væ*. Quæ ratio? eam fusius explicabunt, qui subjicientur Paragraphi, dum illius imaginem sub oculos ponent.

§. I.

Quid sit Gula? Quid Ebrietas?

Definitio Gulæ.

GUla est vitium in appetitione, & usu delectationis, cibi & potus debitum modum, id est præscriptum rationis excedens.

Ejus species duæ; *Comessatio*, & *Ebrietas*.

Illa posita est in excessu cibi: hæc in potus nimietate: & hæc & illa ut vitium sit, abire debet à debito modo, & rationis dictamine.

Ex suo genere est peccatum capitale, numeratque filias quinque, quas ex se gignit, infelici sanè partu. Has recenset D. Gregorius Pont. Max.

Lib. 31. Moral.

Prima est *hebetudo mentis*: ea oritur ex abundantia vaporum, quibus oppletur cerebrum, atque offuscatur: & ita quidem, ut tota imaginatio ferè sit in ollis, in poculis, in vino. Hæc gulæ filia sedem habet in intellectu, potiore hominis parte.

Ejus filiæ quinque.

Secunda est, *inepta lætitia*. Ea nascitur in appetitu: cùm enim mens à cibo, potuque est hebetata, in hujus atque illius voluptate ingens bonum reponit, & hinc ineptè exultat, quasi nacta esset magnam felicitatis suæ partem.

Tertia est *Stultiloquium*, quia ratio, cibi & potus suffusa vaporibus, & voluptati intenta, non attendit quid dicat; sed quidlibet effutit, ut stultus solet.

Quarta est *Scurrilitas*: inepta enim lætitia excitat, ac movet, tum ad dicenda, tum etiam ad agenda turpia, ut scurris mos est. Et hæc & illud residet in ore.

Quinta, quæ est in ipso corpore, est *Immunditia*: ex saturitate enim facilè enascuntur vitia carnis, provocatur vomitus, & aliæ superfluorum fœdæ excretiones emanant.

Ecce ut à Gula, matre quàm pessima, pessimæ quoque sunt filiæ. *Ebrietas est excessus in potando, causa voluptatis, usque ad violentam usus rationis privationem*; ut ea definitio ponatur in aperto, & clara luce, excutiendæ paucis singulæ illius partes. Ex his prima, est, *excessus in potando*; ut enim gula consistit in excessu cibi, & potus; sic ebrietas in excessu potus.

Definitio Ebrietatis.

Secunda est, *Causa voluptatis*; si enim causâ medicinæ, vel ex medici præscripto, non est ebrietas, nec vitio danda, sed remedio. Similiter si in subito pestis terrore, ex haustu magno vini generosi, vel adversus venenum frigidum, vel ad conciliandum somnum, aut contra Canthatides, ex magna vini copia suboriatur ebrietas, non erit ea vitium, quia nec erit causa voluptatis, nec eam spectabit ut finem; sed alium prorsus, qui nec alienus est à ratione, nec à Dei legibus.

Tertia est, *usque ad violentam privationem usus rationis*. Dico *violentam*, quia scilicet duplici viâ homini aufertur usus rationis, unâ *naturali*, alterâ *violenta*.

Naturalis est, quando per somnum spiritibus animalibus in centrum retractis, & nervis sensoriis, qui in sensuum externorum organa terminantur, vapore quodam frigido occupatis, ipse quoque aufertur rationis usus.

Et hic modus à naturâ institutus, ad spirituum, adeoque

adeoque ad virium instaurationem, adeoque naturæ beneficio dandus, non vitio.

Violenta est, quando tanta vaporum copia cerebrum implet, ut etiam in vigilia, ratione uti non possit. Et quia hoc fit ab ebrietate, ideo etiam ea culpæ tribuitur, & quidem letali, si modò *voluntaria* sit.

Erit autem *voluntaria*, primò directè, si quis ebrietatem intendat: deinde indirectè, quando scilicet expresse quidem non cupit inebriari; sed tantum bibit, quantum potest, non curans an sequatur ebrietas, an non. Denique quando advertit se inebriandum, si potare pergat, & nihilominus non desistit.

Et hæc pro hujus atque illius definitione sint satis; transeo ad descriptiones metaphoricas, quibus veluti coloribus quibusdam depingetur, tam gula, quàm ebrietas, & eam hujus, quàm illius fœda species subjicietur oculis, ac deinde per illos transeat ad animum, & in eo sui odium excitet, atque ad fugam impellat, qui scopus mihi propositus in hisce Asceticis meis lucubrationibus.

Descriptiones Gulæ.

Prima appellatio ducetur à malis, quæ ab ingluvie in corpus emanant. Ab hac gula dicitur, & est *fons morborum omnium*, sic eam nominandam censuit D. Chrysostomus, idque ex medicorum placitis. *Mille*, inquit, *morborum torrentes à crapula proveniunt, quasi à pessimo quodam fonte parvi rivi*.

I. Fons morborum. Homil. de Pœnitentia.

Torrentes, ait, *morborum*; quia non levi mollique lapsu allabuntur; sed incurrunt torrentium instar, unde & abripi necesse ipsam corporis molem, & omne illius robur labefactari, atque opprimi.

Et hæc notio gulæ petitur à fonte, è quo emanant uberes ac perennes morbi, ceu rivuli.

Alia ab examinibus, quæ involant, ut apes solent. Sic enim ille ipse Orator aureus.

Orat. de Ingluvie.

Moderatè edentium corpora, robusta sunt, illorum verò, qui gulæ student, flaccida, & quasi cera mollita, & morborum examinibus obsessa

Duplex hic metaphora: una ducitur à cera, quæ ad ignem solvitur, ac fluit; sic & à gula solvuntur, & quodammodo liquescunt corpora: Altera petitur à militia; ait enim corpora sic obsideri à morbis, ut à militum agminibus, ac turmis urbes solent.

II. Virtutum strages, ac ruina. Cap 52. v. 14.

Eadem metaphorica nuncupatione utitur S. Nilus, in Ascetico, ex illo Jeremiæ effato. *Et totum murum Ierusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldæorum*, qui erat cum magistro militiæ. Septuaginta vertunt, cum *principe coquorum*: at quis, inquies, ordo militiæ? Quæ pugnandi ratio? Quæ leges? Ut totum exercitus robur, sit sub signis principis coquorum? Quid coquis cum militiæ? Quid coquinæ cum militia?

Respondet S. Nilus: *Gula vitium appellat coquorum principem: atque ab illo everti, solóq; æquari murum Ierusalem*: hoc est animæ quantumvis sanctæ propugnaculum, quod à Virtutibus est.

Consentit D. Gregorius Pont. Max. *cui princeps coquorum, venter est, cui magna cura obsequium a coco impenditur, ut ipse delectabilibus cibis impleatur.*

3 part. Pastoral. admonitione 20.

Quæ porrò sit ea cura, disce ex Romano sapiente. Sic ille quondam ad gulosos. *Ad vos transeo, quorum profunda est & insatiabilis gula, hinc maria scrutatur, hinc terras*: Quid deinde ex illis? Eundem audi; *Quantulum*, inquit, *ex tot conchiliis tam longè advectis, per istum stomachum inexplebilem labitur? Infelices etiam, quod non intelligitis, vos majorem famem habere, quàm ventrem.*

Epist. 89.

Ubi hæc extulit de inexplebili illa gulæ appetentia, tum addit, quæ ab hac in corpus importentur mala. Quid alios, inquit, *referam innumerabiles morbos supplicia luxuriæ?*

Epist. 95.

Immunes erant ab istis malis, qui nondum se deliciis solverant, qui sibi imperabant, sibi ministrabant. Simplex erat ex simplici causa valetudo; multos morbos multa fercula fecerunt. Innumerabiles morbos esse miraris? cocos numera. Hactenus Seneca, quo judice tot sunt morbi, quot fercula, quot & coci. Quæ porrò ab his, & illis invehantur mala, præter ea quæ dixi morborum agmina, destruuntur virtutes, quæ (ut insinuavi ex D Gregorio) sunt muri Jerusalem; sic enim explicat illum Jeremiæ locum.

Coquorum igitur princeps muros Ierusalem dejicit, quia dum venter ingluvie extenditur, virtutes animæ destruuntur, maximè verò pudicitia. Hinc duæ sint comites est necesse. continentia, & cibi parcitas: si autem hæc, aut illa desit, & ipsa desinat oportet. Hieronymum audi in epistola ad Furiam.

III. Pudicitiæ hostis.

Quid necesse est, inquit, *nos jactare pudicitiam, quæ sine comitibus & appendiciis fidem sui facere non potest? Apostolus macerat corpus suum, & animæ subjicit imperio, ne quod aliis præcipit, ipse non servet. Et adolescentula fervente cibis corpore, de castitate secura est?* Enimverò non est.

Producit S. Doctor Apostolum, qui teste D. Chrysostomo, licet esset *nuda propemodum anima*, de castitate tamen securum se esse non eredidit, nisi & corpus jejunio extenuatum, & propè exhaustum, etiam flagellis tunderet, frangeretque. Et tu cibo gravis, & ab ingluvie flaccidus totos, carnalis totus, te securum existimabis? Certè non existimabis, si attenderis, quæ gulæ & libidini sit affinitas, quæve cognatio.

S. Joannes Climacus Gulam inducit, quæ de stirpium suarum nomine interrogata, sic respondet: *Filius meus* primogenitus fornicationis incentor est; sic adeò verum est, adeò indubitatum, ut Tertulliano judice, *Monstrum haberetur libido sine gula*: sicuti & monstrum esset filia sine matre: & talis esset, libido sine gula.

Lib. de jejuniis, c. 1.

Dixit aliquando Apostolus, nolite inebriari vino, *in quo est Luxuria, ut ostenderet*, inquit S. Cyrillus Alexandrinus, *ex ebrietate, veluti primogenitam filiam generari luxuriam*. Quod Tertullianus, doctè, ut assolet, & disertè ostendit in populo Israelitico de quo illud sacræ paginæ.

Ad Ephes. c. 5. v. 18.

Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere: At quis ille ludus? Explicabit, illustrabitque, ille ipse Tertullianus, sic inquit.

Nunc si rationes castigat à Deo victus, & castigandi propter Deum à nobis, ad primordiorum experimenta revocavimus, conscientiam communem consulamus, ipsa natura enuntiabit quales nos ante pabulum & potum in virgine adhuc saliva exhibere consueverit, tebus dumtaxat sensu agendis, quo divina tractantur. Si multò pollentioris mentis, si multò vivacioris cordis, quàm totum illud domicilium interioris hominis esca stipatum, vino inundatum, in quo nihil planè tam in proximo superfit, quàm ad lasciviam sapere.

Lib. de jejuniis. c. 6.

Hæc ubi protulit ex ipso naturæ sensu, tum probat ex ipsa experientia, veritatis magistra. *Manducavit populus, & bibit, & surrexerunt ludere: Intellige Sancta Scripturæ verecundiam, lusum nisi impudicum non denotasset.*

Fuit ergo eò loci, ac temporis lusus venereus, sive impudicus, ad quem facilis est lapsus à gula, atque ingluvie; imò & propè necessarius: quod luculentè ostendit D. Basilius ex nexu hujus atque illius.

Isti, inquit, *ita connexi sunt, ut catenæ in morem alter ab altero pendeat: atque ex iis alter administrator, alter verò minister efficitur*, Philo Hebræus eum gulæ venerisque nexum declarat alia similitudine, petita à Domina, & pedisequa. Gula est domina, Venus pedisequa; sic enim ait:

Lib. de vera Virginitate.

Hanc ventris ingluviem, pedisequa à natura addita, comitatur libido, coitus furore, at astro pertinaci concita molestissimam rabiem afferens, cujus rationem adjicit.

Cum

Lib. de Agricultura. *Cùm enim è multis condimentis, potuq, meraciore contracta crapula gravantur homines, non sunt amplius sui compotes; sed properanter ad amatorios concubitus, commessabundi, oberrant januis*, à seipsis alieni, alieni etiam ab innata, & multis exercita fortitudine, gulæ quippe socia solet esse ignavia, & quæ eam comitatur imbellis quædam, atque excors timiditas, à qua gulæ servit & vitiis, qui iis dominari debuit. Excipe quæ de hac & illa Orator aureus: sic ille quondam è pulpito.

IV. Ignaviæ socia.

Chrysolog. serm. 41. *Bella gentium legimus superasse quàm plurimos, quos tamen pugnas carnis legimus non vicisse, & audivimus eos dedisse delictis qui dorsa hostibus non dederunt: proh dolor! victores gentium, vitiorum fuisse captivos; nationum dominos turpi servisse criminibus servitute: stetisse inter sævientes gladios, & inter enervatæ lenocinia corruisse; regnis fuisse terrori, ludibrio fuisse peccatis; adversas acies contrivisse jejunos, & crapulatos suarum castra dissolvisse virtutum, jacuisse effusa vina, qui jacere effusa sanguine nescierunt.*

Hæc ubi extulit S. Præsul, non sine stupore, ac dolore, tum illorum causam inquirit, ac reddit.

Unde est hoc? inquit, *unde? quia hoc non est ratio, sed languor; non vita, sed febris; phrenesis, non natura: nam quanta ciborum cruditas vitalia dejicit, infirmat stomachum, corrumpit sanguinem, vitiat humores, succendit choleram, extremum febris gignit incendium, toties æger mentem perdit, amittit sensum, fertur desideriis, contrariis urgetur, salutaria respuit, quærit noxia, fugit curam*, & hoc per summam ignaviam, quæ gulæ solet esse socia.

Descriptiones Ebrietatis. Venio ad ebrietatem, ejusque notiones metaphoricas, erunt illæ supradictis affines, & cognatæ, quia Gulæ affinis est, & quodammodo adnata ebrietas.

D. Basilius acriter eos carpit, qui si quæ inciderit occasio tristitiæ, illius levandæ blando prætextu, & genio indulgent, ac delitiis, & *totos se ad crapulam convertunt, & ebrietatem sectandam*: sed falluntur, inquit, *nec demulcent, aut sedant mœrorem; sed verius malum permutant malo, & improbo quodam contractu, ac permutatione exitiali, pro corporis morbo, morbum in se recipiunt animæ.*

I. Morbus animæ insanabilis.

Hic porrò morbus exitialis est, atque insanabilis, qualis ferè esse solet ab hausto largiter veneno. Est enim ebrietas venenum animæ, & quidem insanabile: ut enim scitè D. Ambrosius.

Lib. de Elia c. 14. *Multi reliquorum serpentium veneno curantur, nemo ebrietate.* Quis enim ab hoc curetur, cùm pestilens sit?

Cùm olim ab Heli Sacerdote temulentiæ insimularetur *Anna*, Samuelis mater, hæc ad illum cùm omni demissione.

1. Reg. c. 1. v. 16. *Ne reputes ancillam tuam, quasi unam de filiabus Belial*: hoc est unam de temulentis; ebrii quippe linguâ Sacra dicebantur *filii Belial*: hoc est, ut ad rem nostram quàm optimè Septuaginta, *filii pestilentes, filii pestilentiæ*, ut vel hoc uno doceremur, ebrietatem esse pestem animæ, quo quid exitialius esse possit, non video. Addo ego, quod & turpius, & homine libero indignius: est autem illud, quod ebrietas sit animæ miseranda servitus. Certè sic eam appellandam esse censuit Apostolus, qui Titum dum instruit ac monet, quæ debeant esse in Ecclesia mulieres annosæ, ita de illis.

II. Servitus animæ.

Cap. 2. v. 3. *Anus similiter non multo vino servientes*, in quæ verba D. Hieronymus, dum calamum ducit, atque explicat, *signanter*; inquit, *expressit non multo vino servientes; servitus enim quædam est, & extrema conditio, vino sensus hominis occupari, & non suum esse; sed vini*: At ebrii sensus omnes occupantur, illiganturque vino, & quidem eò usque, ut jam non suus sit; sed vini, hoc est servus, & quasi infame mancipium.

Gen. 9. v. 25. D. Ambrosius in illud fulmen maledictionis, quod Noemus vertit in Chamum, *Servus servorum* erit olim fratribus suis, doctè advertit, quod ubi primùm cœpit ebrietas, libertas interiit: sic enim ait.

Lib. de Helia c. 5. *Manebat antequam vinum inveniretur, omnibus inconcussa libertas; nemo sciebat à consorte natura sua obsequia servitutis exigere, non esset hodie servitus, si ebrietas non fuisset.* Quod si non esset hodie ea servitus, quæ libertati est inimica, nec ea esset, quæ est animi & à qua à D. Basilio dicitur ebrius, *Crapulæ mancipium.* quid vilius? quid abjectius excogitari potest? quàm vini & crapulæ mancipium, & ei ceu domino, ceu etiam tyranno subjici, illiusque pati insolentem dominatum: at eum patitur, quisquis est ebrius, à quo & in aliud malum itur.

Hom. 14. de ebrietate.

III. Rationis naufragiũ. Est autem illud rationis naufragium; sic enim vocandum censuit *Clemens Alexandrinus*, qui ebrietatem componit cum tempestate, fœdoque naufragio; ut enim à mari, sic & à mero naufragium est.

L. 2. Pædag. c. 2. *Corpus*, inquit, *tanquam navis, demersum turpitudinis profundum subit, decumanis vini fluctibus obrutum, Gubernator autem mens scilicet humana, supervenientis ebrietatis fluctu circumagitur, & propter procellæ tenebras, à portu veritatis aberrat, donec in saxa mari latentia irruens, seipsum in voluptates impactum perdiderit.* Hactenus ille, cui corpus veluti navis est, mens Gubernator, vinum autem fluctus, procellæ, ventus, quo dum agitatur mens humana, nec sibi constat; impellitur in syrtes, in saxa latentia; hoc est in alias atque alias difficultates, atque pericula, in voluptatum sirenes, blandaque lenocinia, à quibus abducta, nec veritatis portum aspicit, nec in illum vela sua, hoc est, conatus suos flectit: nec illum tenet unquam; sed ebrietate, ceu alio jactata mari, tandem rationis naufragium facit. Quidni enim faciat, cùm deficiat illi mens obruta vino?

Ubi porrò sic obruta fuerit, necessum est omnia susque deque verti, & jura omnia, humana, divinaque violari, quidni enim violentur, cùm violata; imò & perdita sit ratio, quæ illa suos intra limites continebat, atque coërcebat.

Ebrium ille ipse Clemens Alexandrinus vocare solitus Acephalum, hoc est, sine capite: & rectè, quia quod corpori est caput; hoc & animæ est ratio; unde eâ sublata, acephalus ut sit est necesse.

Mihi, inquit, *videtur is, qui à Mathematicis dicitur Acephalus, qui ante stellam errantem enumeratur, capite in pectus compresso significare belluanes homines, & voluptarios, & ad ebrietatem propensos: nam in his quoque ratiocinandi facultas non in capite, sed in intestinis collocatur*, quia qualis, qualis demum eis relicta ratiocinatio, ea in ventre est, hoc est in uno gulæ appetitu, à quo regitur ebrius, & flectitur: cùm autem sic regitur, & flectitur; necessum est pessum ire omnia, & omne quod erat à virtutibus præsidium, ex animo, velut ex arce dejici, atque deturbari in vitiorum barathrum. In primis enim deperit illi humanitas, & lenitas, & succedit inhumanitas, inclementia, furor, qui in arma rapit, incendia, cædes.

IV. Virtutum spolium.

Horatium audi, sic ille de ebrietate cecinit.

In prælia trudit inermem. Ecce furor, ecce in seipsum etiam sævities. excipe ut etiam in alios. Ebrietas, inquit, D. Hieronymus: Lenitatis.

Pocula in tela vertit, tela dico, quæ etiam innocentes petant, ac perdant, & nullo ferè discrimine sit nocens, sit innocens, ebrio nihil interest.

De Alexandro Magno, Orbis domino, sed vini servo, memorant Scriptores illius ævi, quod plures amicos in convivio temulentus occiderit, quàm hostes armatus in prælio: quæ ego etsi credam dicta cum aliqua auxesi, probant tamen quod mihi in quæstione est, à vino, atque ebrietate, facilem esse in ferrum & cædes lapsum, ut non immeritò de ea pronuntiarit D. Chrysologus.

Serm. 26. *Ebrietas cædium mater, parens litium, furoris genitrix, petulantiæ deformiter est magistra. Hanc qui habet, se non habet, hanc qui habet, homo non est; hanc qui habet; non peccatum facit, sed est ipse peccatum.* Hæc

ubi dixit pius orator: tum altiore cothurno insurgit, & ait.

Ebrietas est dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, invitatus hostis, illecebra honestatis, & pudoris injuria.

Ubi hæc omnia velut in cumulum redegit, tum versa ad suos auditores oratione, sic ad illos.

Hanc nullus noverit Christianus, ne auditu quidem sacerdos attingat; ne qui est forma virtutum, vitiorum inde fiat, & invenatur exemplum.

Fidei & secreti. Hactenus S. Præsul, qui ebrietatem meritò vocat vitiorum exemplum, ea enim omnia propè continet atque exhibet, & quidem præter ea, quorum jam memini, secreti fidem violat.

Proverb. c. 31. v. 4. Unde & illud sapientis. *Nullum secretum est* ubi regnat ebrietas: ab hac enim perditur fides inservandis iis, quæ secreta esse oportuit. Hinc illud Lyrici ad suam amphoram.

Tu leve tormentum, ingenio admoves
Plerumque duro. Tu sapientium
Curas, & arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo

Et istud Horatii ejusdem.

Quid non ebrietas designat?
Operta recludit.

Hic nimirum ebrietatis genius est, occulta pandere, secreta revelare; cujus probè conscii judices non pauci, ad veritatem occultam in judiciis extorquendam, vino potius, quàm ullo alio tormentorum genere utebantur: ita sua ætate usurpatum testatur D. Ambrosius, sic enim, inquit,

Lib. de Helia c. 17. *Plerique vino utuntur ut equuleo, & quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, eos tentant bibendo, ut patriæ statum, salutem civium, defensionis suæ prodant consilia*: cujus rationem hanc affert. *Virtus enim plerumque vincit dolorem, fidem autem potus excludit.*

Ecce ab ebrietate in cives impietas, in patriam etiam perfidia, dum quæ in tenebris, altoque silentio esse oportebat, ponit in luce, & in hostium oculis.

Vidisti quomodo secreti fidem frangat ebrietas; attende, quî etiam debitam majoribus reverentiam, atque observantiam.

Questus olim Servator optimus, ore calamoque

Psal. 68. Davidico: *In me psallebant, qui bibebant vinum.*

Erat interprete Lyrano, Christo morienti paratum vinum generosum, hebræo more, quo reis propinabatur vinum optimum, vel, ut eo recrea-

Reverentiæ erga majores. rentur, vel ut essent tormento ferendo pares. Et ita paratum erat Servatori; sed impii carnifices, pro eo supposuere fel, & acetum; ipsi verò sibi reservarunt vinum pretiosum, quo malè poti, ac temulenti, in Christum *psallere* cœperunt, hoc est, convitia jecerunt, & contumelias, ea maledicendi licentia, ac modulatione, quâ contilenæ solent: adeo volupe illis erat Christo maledicere. At unde volupe? Utique ab impudenti vinolentia, à quâ etiam

Modestiæ. decedit homini *modestia*, quæ animæ est veluti vestis quædam urbana, à qua suus in vultu decor, & in genis rubor, in oculis continentia, in gestu, motuque totius corporis, amœna quædam, atque amabilis compositio, & totius hominis conformatio rationi virtutique consona; hæc, inquam, cum suo omni apparatu deperit, & succedit inurbana quædam, ac ridicula *Scurrilitas*, quæ legitur in oculis, in vultu, in gestu, motuque totius corporis: ut enim D. Hie-

Epist. 83. ad Oceanum. ronymus, *vinolentia scurrarum est.*

Quod si scurrarum est; profectò ut abjecta, ut vilis, ut indigna homine libero, sit oportet, ut probrosa, ridicula. Certè enata ab illo ebrietas, ea est, quæ hominem, qualis, qualis demum ille sit, exponit omnium ludibrio ac risui, unde, ut verè de

Hom. 14 de Ebrietate. temulento dixit D. Basilius, *miserum oculis spectaculum, qui terribilis hostibus fuerat, ridiculus pueris videtur.*

§. 2.

Adducuntur in medium, ex ipsa Antiquitatis memoria, Gulæ mancipia, Ebrietatis monstra.

NE me damnes, Amice Lector, neve censura notes acriore, vel ex eo quod gulosum mancipium appellem, & ebrium hominis monstrum: certè & ille mancipium, & si quid mancipio vilius: & hic monstrum, & si quid est monstro deterius: & eum ipse fateberis, si ex *Petro* Abbate Cellensi, viro Lib. 3. Ep. 10. sanctissimo audieris, quid ebrius, quid & ebrietas. Audi porrò, & mecum ipse senties, dicesque esse monstrum.

Vitium est ignobile, & inter cætera vitia ignobilius ebrietas, quod ut probet. *Ubi enim*, inquit, *sensus ebrii? ubi reverentia in ebrio? ubi dignitas? immemor est præteriti, futuri ignarus, præsentis nescius. Discretio confunditur, ratio hebetatur, sensus ligantur, mens ipsa sepelitur, pes errat, labitur lingua, trepidat manus, labia tremunt, caligat visus, auditus surdescit.* Hæc ubi protulit, tum ebrium sic compellat.

O bone vir, nonne videntur tibi hæc principia mortis, fomenta ignis æterni, ostia supplicii, illecebra damnationis? ubi hæc damna sub oculos posuit ad horrorem: tum ad extremum adjicit.

Lusus dæmonum est homo ebrius, & prostibulum vitiorum.

Quid horribilius, quid monstruosius? ut qui ab ebrietate quasi homo esse desiit, & quasi in belluam, monstrumque transiit.

Sed authoritati datum est satis, quod reliquum est demus exemplis, & publico reddamus gulæ, atque ebrietatis, seu mancipia, seu etiam monstra.

Ex mancipiis erit *Dionysius Tyrannus*, qui coquinæ Herodotus lib. 4. amantior, quàm aulæ, præmia proposuit novorum ferculorum inventoribus: secus omninò alii Reges, qui artium inventoribus præmia statuere. Sed I. Dionysius Tyrannus. proh pudor! dolorque! gulosi nihil est in oculis, nihil in amoribus, nisi coquina, nisi fercula, quæ Gulæ sunt irritamenta.

Eorum coquinam D. Ambrosius vocat, non co- Lib. 1. de Helia & jejunio, c. 8. quinam, sed *carnificinam*: si eam subingressus fueris, *putes prælium geri, non prandium curari; ita sanguine omnia natant.* Nec mirum, quia ut notat Philo Ju- Lib. de vita Contemplatrum. dæus, *eorum mensæ plenæ sunt omnium, quæ terra, mare, amnes, aërque, ferunt.*

Et cum iis plenæ sint; plenæ & gulosorum fauces, non absimiles iis, quas sibi optaret olim helluo quidam, cui nomen *Philoxenus*: hic voluisset sibi da- II. Philoxenus. tum ab indulgente natura collum longius collo gruis, ut & contactu cibi, & gustu delectari posset amplius.

Quid facias? Gulosus erat, & gulæ miserabile mancipium. Addamus & monstra ebrietatis: hæc enim sese diffundit magis, & genus nostrum inficit.

Ex his fuit quidam *Alcetas* Macedo, qui dictus est *Infundibulum*, eo quod infundibulo in ore posito uteretur, ut vinum infusum biberet sine intervallo, & eò suaviùs, quò lentiùs.

Alexander magnus, qui, ut testis est *Chares* Mity- III. Alexander Magnus. lenæus, constituit meri certamen, in quo primum præmium erat *talentum*; secundum triginta *minæ*; tertium decem. Constat autem mina in re nummaria, drachmis atticis centum.

Eo præmio, seu illecebra, capti quamplurimi, in illud meri certamen descendere, è quibus triginta quinque continuò interierunt, sex alii modico interposito intervallo in tentoriis extincti. Qui plurimum bibit, ac vicit, meri purioris quatuor *Choas* ebibibit.

Est autem *Choa* mensuræ genus, continens sextarios omninò sex, unde consequens est ebibisse sextarios viginti quatuor: non hominem credidisses;

sed

sed integrum vas vinarium, quod tantum vini capere potuit.

IV. Bonosus. Ejusdem cum eo farinæ fuit *Bonosus*, de quo flavius vopiscus scribit. *Bibit tantum, quantum hominum nemo.* De hoc Aurelianus sæpè dicebat, *non ut vivat natus est; sed ut bibat.* Invasit Bonosus imperium: sed à *Probo* Imperatore, superatus, laqueo vitam finivit. Tunc jocus quidem extitit, *Amphoram pendere, non hominem.*

Et hæc pauca de multis, quæ Antiquitas vidit, demonstrátque; descendo ad Christiana sæcula, quæ proh dolor! non absimilia tulere ebrietatis monstra.

Ex his è Calvini schola prodiere longè plurimi, quos inter, bibones inter creatus Doctor *Buchananus.*

V. Buchananus. Jacebat ille gravi oppressus morbo, & jam propè in extremis labris errabat anima, caligabant oculi, & vox ipsa, ferè defecerat, collegit tamen sese, & fracta, ut potuit, voce quod valens amarat, languidus exposcit; sic enim ad amicos. Agite, & vini modium ad lectuli caput deponite, ut si haurire non liceat, liceat saltem ejus odore recreari: obstructæ quidem fauces vinum non capiunt, non transmittunt: atque patentes adhuc narium meatus, illius, saltem odorem ad cerebrum deferent. Ecce quæ in ultimo vitæ limine, in aditu æternitatis vini cura, & amor: de anima, de salute, de Deo ne verbulum quidem, uni etiamtum litatur Baccho in Calvini schola, etiam à morientibus. Audi, ut etiam ábenè valentibus, ex his erit *Castalion*, Calvini & ipse

VI. Castalion. discipulus.

Hic inter mensas, & pocula Bacchum, quem propè ut Deum, habuit; orationibus variis compellare, colere, venerari, eodemque semper metro orationes suas claudere. Audierat nimirum Ecclesiam preces omnes suas iis vocibus claudere, *per omnia sæcula, seculorum*, cujus consuetudinis impiè æmulus, suas ad Bacchum orationes inter ebrias mensas, sic concludere. *Per omnia pocula poculorum.*

Amabat nimirum infamis helluo, per omnia vagari pocula, delibare omnia, vacuare omnia, credo & moriens in poculis, ac vino mergi, ac sepeliri voluisset, ut olim vetula illa, de qua *Aristophanes*, quæ vini, potusque amantior, ultimis tabulis statuit, ut corpus suum humaretur in cella vinaria sub vasis epistomio, ut vino inde defluo ossa ejus rigarentur, cui non incongruè apparim versiculos illos, quibus apud vatem anus ebria garrit, & vinum quod deperit, salutat.

Salve anime mi, Liberi nepos.
Tu mihi flacte, tu cinnamum, tu rosa,
Tu crocum, & casia es, tu bledium; nam ubi
Tu profusus es, ibi me ego pervelim sepultam.

Ecce quis error, & quæ à mero largius epoto dementia: cui non absimilis fuit ea, quæ *Georgium Clarentia Comitem* aliquando invasit.

Hic ob suspicionem affectati Regni, ab *Eduardo* quarto Angliæ Rege jussus mori, optione data pro genere mortis, vino Malvatico, seu Cretensi, suffocari elegit, electione sanè prodigiosa, & indigna viro nobili: certè generosus, & martius animus ferrum induere maluisset, & obviam illi apertumque offerre latus; aut etiam laqueum induere, quàm vino obrui, aut mergi.

Verùm quid facias? Ea temulentorum est insania, ut quibus volupe fuit in Baccho vivere; volupe quoque sit in Baccho mori.

Sed abeamus ab illis naturæ deerrantis prodigiis, ac vitiorum monstris. Epicuri sunt de grege porci, quibus in vino est oculus, & animus pro sale, ne putrescat.

§. 3.

Cœlestis ultio pœnæq; graves in ebrios Deo vindice.

Decreta Cœlo ultore in temulentos supplicia hic attexere est animus, ut si fortè quempiam non alliciat ipsa virtutis species, atque imago; aut non deterreat vitii turpitudo, atque deformitas: deterreat saltem ea, quæ sontibus imminet temulentiæ pœna, quæ ab illis exigetur serius, aut ocyus, & hoc vindice Dei Justitia. Hanc expertus *Ammon* suo malo. I. Ammon.

Exarserat hic in sororis suæ *Thamar* incæstuosos amores, & eò quidem, ut ab illis tabesceret torus. 2 Reg c. 13. v. 4. Quid deinde? Non ideò sese in vindictam explicuit Dei manus.

Morbum simularat, & malos dolos, ut iis insanam libidinem tegeret, alliceretque Thamar in suas ædes, atque ex ejus manibus sorbitiunculam, acciperet, neque hic tamen in eum venit cœlestis ultio.

Remotis arbitris eam oppresserat, & per summum nefas Virginem violarat, nulla pudoris, nulla sanguinis habita ratione: nimirum ea vincula solveerat, ruperatque vis impudici amoris, neque tamen inde secuta Cœlo vindice ultio: tarda ad sui vindictam divina justitia procedit, & pede quasi plumbeo, expectatque dum sit *temulentus*, & vino quasi obrutus, & tum demum in eum irruere patitur Absalonis pueros, atque opprimere: ita vino commixtus sanguis, & inter ebrias mensas, expulsa de corpore mens ebria, adeò superis, Deoque invisa ebrietas, quam nec inultam patitur, etsi cætera patiatur. vers. 14. vers. 28.

Quod illi, hoc & *Balthasari* Regi: inuumera ejus flagitia toleratat patiens Numen: at temulentiam non toleravit: ubi enim primùm præcepit temulentus, ut *afferentur vasa aurea, & argentea de templo ut biberet in eis Rex, & Optimates ejus*, non tulit amplius sacrilegam violentiam. *In eadem quippe hora apparueraat digiti*, qui ei inscriberent feralia nomina. *Mane Techel Phares*: At cur in eadem hora? Cur tam cito? Tam præcipiti manu? Alia scelera, licet immania, tulerat in annos: cur hoc, ne horula quidem sustinet? Respondet Theodoretus, *Quia Balthasar divini ministerii instrumenta. fecerat instrumenta ebrietatis.* Et hinc in vindictam Dei manus aperitur, & in feralem sententiam explicantur digiti, & quidem quàm citissimè: nec mirum, quia temulentia nunquam est sola: sed alia, atque alia secum trahit vitiorum monstra (uti jam ostendi) & una vocula declaravit olim Democritus, qui vinum appellavit *Metropolim vitiorum*, quod in ea, vitia omnia confluant, ut in Metropolim cives. II. Balthassar. Daniel c. 5. v. 2.

Quod si temulentiam, quæ cadit in profana capita, Deus sic punit, multò magis eam, quæ in fideles, in Dei populum, in homines illi sacros. III. Israel.

Dies omninò quadraginta exegerat in monte Moyses, atque ex eo tabulas Cælesti manu exaratas attulerat, sed, ô grande malum ebrietas! ut ebrium à vino populum advertit, tabulas ad saxum allisit, fregit, dissipavit, *indignum judicans, ut ebrio populo lex daretur.*

Itaque tabulas legis, quas accepit abstinentia, conteri fecit ebrietas. Atque ita, ut scitè notavit D. Hieronymus, *tot dierum labor, unius hora saturitate perit.* Ambrof. de Helia & Jejunio. Lib. 2. contra Jovin.

Quod Israeli ab ebrietate; hoc & Sacerdotibus *Nadab* & *Abiud* filiis Aaron: hi acceptis thuribulis iis infuderunt incensum, & ignem alienum, ignem profanum pro sacro, abertante scilicet à temulentiâ manu: nec mora, *egressus ignis à Domino devoravit eos, & mortui sunt.* Erupit enim ex altari flamma, ebriosque consumpsit. Causam si quæras, audies ex D. Chrysologo; sic ille de utroque. Levit. c. 10. v. 1. vers. 2. IV. Filii Aaron.

Dum contaminare exteras igne altaria præsumunt, ipsum altarâ consumuntur incendio, ut fumerent de sacrificio

ficio pœnam, qui fecerant de propitiatione peccatum, quod illis suscitarat ebrietas: nam vini odor, odorem fugarat incensi, & ebrietatis ignis, flammam provocarat altaris. Vnde quia alienati à vino, alienum portaverant ignem, mox divino igne referuntur extincti, cujus rationem hanc adjicit: Serm. 26.

Ebrietas in alia crimen est, in Sacerdote sacrilegium, quia alter animam enecat vino: Sacerdos spiritum sanctitatis extinguit. hactenus S. Præsul Ravennas.

§. 4.

Remedia nonnulla contra vitium Ebrietatis.

EX iis pleraque petam ex antiquitate, etiam profana, ut Christianis ruborem injiciam, & simol etiam frænum, cùm viderint etiam Ethnicos natura duce, & comite ratione, à vini potu fuisse alienos, multoque amplius ab ebrietate: qui primus occurrit est *Plato*, inter antiquiores Sophos facilè Princeps.

I. A Platonis Rep. & Legibus. Is Rempublicam suam omnem divisit in tres choros, ut facerent veluti quasdam harmonias ad virtutis, & gratiæ numeros.

Primus Chorus fuit Puerorum, quibus voluit præesse Musam.

Secundus Iuvenum, quibus præfecit Apollinem.

Tertius Senum, quorum præsidem voluit esse Liberum Patrem.

Primi Chori ea lex erat, ne pueri ad decimum octavum usque annum omninò vinum gustarent, ne ignem igni addentes, in corpus & animum infunderent.

Secundo Choro, lex erat hæc posita, ut vino moderatè uterentur, ad annum usque ætatis trigesimum, ut vel sic ab omni ebrietate, & vini ingurgitatione abstinerent.

Tertio Choro, qui erat Senum, lex convivalis permittebat, ut quoniam Liberum Patrem, veluti ducem, ac præsidem suæ choreæ haberent, etiam paulò liberius indulgerent vino, quod concessum illis, ad levandam senectutis austeritatem: vinum enim est veluti præsens quoddam, & opportunum remedium naturæ obtorpescentis, & caducæ.

II. Ab aliorum Legibus, atque institutis. A Platonis legibus, ad *Zaleucum* transeo: nam & hic inter legislatores locum sibi fecit. Hic apud *Locros*, qui magis vergunt ad Zephyrum, legem tulit, ut si quis merum sine medici imperio, & medicamenti gratia biberit, capitis damnetur.

Apud Romanos, neque domesticus bibebat vinum, neque fœmina libera, neque ex liberis juvenes, qui trigesimum ætatis annum non attigissent.

Apud Massilienses lex alia, fæminas aquam bibere jubebat, ne scilicet à vino inardescerent, ac venerem spirarent; ut enim eleganter, & verè Aristophanes, *vinum lac est veneris*. In hanc facilis, ac prona est via, maximè verò mulieri vinum bibenti. Et hinc illis vino uti nefas, abuti grande piaculum; quod apud nonnullos etiam morte piandum. Certè Egnatius Metellus, uxorem quod vinum bibisset, fustibus interemit, ut testis est Valerius Maximus, quod etsi improbandum sit; at probandum illud, si vino subinde utatur, certè nonnisi modico; & hoc etiam ex profanæ Antiquitatis legibus.

L. 3. c. 4. Ea porrò non vulgò tantum fuere; sed & Magnatum; sed & Principum, ac Regum; ut enim advertit Alexander ab Alexandro, Reges olim abstinere vino soliti, cujus instituti ea fuit ratio quàm optima, ne perderent authoritatem imperandi, qui potandi licentiam assumpsissent. Cui consuetudini favet & illud Salomonis consilium. *Noli Regibus, ô Lamuel, Noli Regibus dare vinum.* Repetit Sapiens τὸ *Regibus*, ad pondus & Emphasim, ut apertè monstret omnibus omninò Regibus cavendum à vinolentia, primò quia probrosum est, eos à vino regi, quorum est alios regere; deinde quia eorum est Prov. c. 31. v. 4.

omnia facere ex ratione, judicio, & consilio, quod non facit temulentus, qui impos est consilii ac rationis, tum etiam, quia subditorum sunt custodes: stultum autem esset, atque insanum custodem indigere custode; uti reipsa eget ebrius, & sibi injurius, & subditis noxius: quæ causa *Solonem*, qui Atheniensibus legem tulit, impolit ad effatum illud. *Princeps si deprehendatur ebrius, morte mulctetur.* Quæ lex, ut severa videatur, & sit, adeò invaluit apud Indos, ut concubina, vel uxor, vel alia qualibet mulier Regem tumulentum occidens, ex lege donetur munere, ut successori nubat, quasi in præmium rei benè gestæ. Denique jubentur Reges abstinere vino, quia vinum accendit iram, & bilem, & iracundos agit in furorem. Hinc illud Platonis in sua Republica. *Ebrius vir, ô amice, nonne Tyrannicum gerit animum? Sane quin etiam furiosum, & extra se positus non solum hominibus, sed & Diis imperare contendit.* Lib. 3. c. 8.

Quod ut in omnibus truculentum atque Impium; sic vel maximè in Regibus, quos proinde à vino sibi temperare est necesse: quod prævidens Bethsabere, Salomonis mater, hoc illi, hoc & Regibus dat in mandatis. *Noli Regibus, ô Lamuel, noli Regibus dare vinum.*

Reges appellat *Lamueles*, id est Dei In terris vicarios, & in quibus Deus imperat: Deus autem ut carnis expers, ut purus, putusque Spiritus, & carnem horret, & à vino tumulentiam detestatur: quod & faciat est necesse, quisquis eam, quæ est ab ebrietate turpitudinem, atque ineptias aspexerit; vix enim quicquam decori servare potest quisquis est ebrius, cujus probè conscii Lacedæmonea, ut filios à vini potu deterrerent, servos omninò temulentos sub oculos proponebant, prudenti sanè consilio, ne & ipsi in moribus, in gestu, in tota corporis compositione tales aliquando essent, quales esse servos conspexissent. Audi quid de eo instituto Clemens Alexandrinus. III. A ratione decori.

Ilotas Lacedæmonii cogentes inebriari, sibi ipsis, soliis sobriis, ea quæ faciebat ebrietas, curationis, correctionisque loco ostendebant: observantes ergò illorum turpitudinem, dorebantur, ne in idem, quod damnabant vitium, inciderent? Ex ebriorum probris hos fructus consequentes, quod ipsi non peccarent. L. 3. Pedag. c. 8.

Addebat Plato; si ebrii se in speculo agnoscerent, futuram planè, ut vel ex ipso tenui judicio quod sibi reliquum fecerant, erubescerent, & suæ se ebrietatis, incusarent, damnarentque.

Ecquid enim in ebrio? Mersa à vino est ratio, extinctum propè judicium, lingua præpedita, labia soluta, oculi gyrovagi, pes nutans, vacillans corpus, gestus omnis, motusque corporis præceps, atque indecorus.

Et hæc vitia notantur in corpore: in animo majora, ira, vindicta, furor, incendia, cædes, venus, libido, incæstuosi amores, abjectus ac prostitutus pudor omnis, subjecta & propè omnia, maximè verò ratio, ex quo consequi amentiam est necesse; exemplo res ea erit illustrior.

Timæus Tauromanitanus, scriptum reliquit, domum quandam in Agrigento Triremem fuisse appellatam, ex causa, quam his subjicio. Athenæus.

Juvenes quidam vino madidi, atque ob ebrietatem amentes, eò insaniæ processerunt, ut se in triremi navigare, & jactari, perturbato à ventis & fluctibus mari, arbitrarentur.

Et hic primus amentiæ gradus fuit; secundus ab illo fuit iste: adeò enim dementes facti sunt, ut omnem domus suppellectilem, unà cum stragulis, & lectis, ex ædibus projecerint per patentes fenestras; visum enim illis erat, quod navis gubernator, navem exonerari jussisset, & hoc ob tempestatem. Cumque multi convenirent, diriperentque ea, quæ erāt projecta, neque tamen juvenū dementia idcircò, vel

Vel die sequenti deserbuisset; accesserunt militum duces in domum, ubi laborantes etiam tum nausea juvenes jacebant, quibus interrogantibus cur, & quorsum ista? Responderunt, se ob gravem tempestatem defatigatos supervacanea oneribus navem exonerare debuisse.

His porrò mirantibus juvenum stuporem, eorum unus, ætate major. Ego, inquit, viri Tritonea, ob timorem in hos thalamos me projeci, ut quàm maximè liceret inferius jacerem, ac tutius.

Veniam igitur dedere duces, tantæ mentis alienationi, jusseruntque deinceps, non plus vini bibere, quàm sobria mens, & ratio pateretur, tum pro ea humanitate, gratias egere omnes, ingenuè fassi istud, si ab illa tempestate portum tenerent unquam, se illos in patria sua habituros ut Deos maximos, utque servatores suos; adeò etiam tum pertinax erat illa mentis alienatio quæ injecta fuerat à vino immoderatè hausto.

Lib. 9. naturali c. 19. Theophrastus in historia plantarum, in *Heraea Arcadia*, vinum enasci scribit, quod potum viros insanire facit, mulieres verò parturire.

Circa Ceryniam esse quoddam vini genus, quod fœminas prægnantes abortivum parere faciat.

Aliud, quod Trœzenium vocant, steriles reddit bibentes. In *Thaso* vinum quoddam soporiferum, & aliud quod bibentes, reddit vigilantes.

Hæc *Athenæus*. penes sit authorem fides; ego in hac re nihil ex me statuo: tantum illud liberè pronuntio, quod extra litem & controversiam est, vinum quodcumque largius, quàm par est, epotum, insaniam parere, cùm parit ebrietatem.

Ex quo manavit istud *Zenophantis* ad Agesilaum, oportere ita ab ebrietate abstinere, atque ab insania: & hoc Agamemnonia, in eadem trutina reponi insaniam & ebrietatem, quod ingenuo adolescenti plus satis erit pro remedio, maximè si ad rationem decori, quod perit, accesserit etiam ipsa ebrietatis turpitudo, fidelibus oculis subjecta. *IV. A turpitudine.*

Eam porrò subjicient gesta Romanorum aliis atque aliis symbolis.

Fingunt illa Noëmum, qui vini fuit inventor, miscuisse viti, & vino (quod ex illa expressit) sanguinem quatuor animalium; videlicet *Simiæ, Leonis, Porci & Agni*. Commentum quidem est, sed ingeniosum, quod tamen apertè exprimit, quæ à vino infundantur homini vitia, quæ & ebrio. Facit enim primò moriones, & quasi simias, quæ omnibus deridiculo sint, facit pugnaces, & crudeles Leonum instar: facit lubricos, & fœdos quasi porcos, & quasi sues in voluttabro luti, & venereæ voluptatis cœno: & hoc longè verissimum est à vino immoderatè sumpto; cæterum si moderatè & sobriè, facit mites, blandos, & pios quasi agnos.

Audisti, Benevole Lector, figmentum, quod ad posteros transmisit Antiquitas; vidisti quod deinde monstrum ediderit, cùm ebrium edidit, edidit enim vino *Simiam, Leonem, Porcum*: Quid turpius? non homo est, non etiam bellua; sed conflatum quoddam è bellua; imò belluarum informe monstrum: amplius dico, & horribilius, veluti colluvies vitiorum, & malorum omnium: hanc collegerunt Divi Patres. *V. A colluvie malorum omnium.*

Basilius, *cui ebritas est dæmon voluntarius, malitia mater, virtutis inimica.*

Ambrosius, cui ebrietas, *fomentum libidinis, incentivum insaniæ, venenum insipientiæ, flagitiorum omnium mater, procella corporis, naufragium castitatis.*

Chrysostomus, cui ebrius est *dæmon voluntarius, martyrum animarum, & communeque generis nostri opprobrium.*

Quid dici, quid cogitari potest deterius? si omninò nihil, certè ea vitiorum colluvies esse potest, ac debet pro remedio: uti & sobrietatis laus, atque commendatio.

Ecquid enim? est *mater sapientiæ, columna fortitudinis, galea contra lasciviam, oculorum auriga, benevolentiæ custos, cogitationum circumcisio, luxuriæ castratio, animæ corporisq; suavis ac blanda quadam harmonia*, à qua & animæ & corpori est benè: illi quidem quies, tranquillitas, & hilaritas: huic autem robur, sanitas, & longævitas: fatendum enim quod & ratio medica, & experientia docuit, à singulari abstinentia hæc omnia comparari, & quidem primò sanitatem. *VI. A laude sobrietatis.*

Testatur Plato Homeri tempore, catharrum ne de nomine quidem fuisse cognitum; sed primùm ætate sua innotuisse, cùm de solita abstinentia plurimum remittere soliti, cùm non semel ut olim, sed bis in die cibum sumere visi sunt, atque commessari, tum enim & catharri fluere, & humor immodicus effundi cæpit, index & nota crapulæ; à qua pessum it sanitas, ac valetudo, uti & longævitas. *Lib. 3. de Repub.* *VII. A singulari abstinentia.*

Primæva Orbis ætas, quæ fuit ante immensam illam aquarum illuviem, cùm homines & carne & vino abstinerent, & herbis ac fructibus victitarent, & purior lympha potum funderet, longævos tulit & amavit; cùm hi octingentos, nongentos alii numerarent annos: at ubi carnibus vesci cœpit genus omne nostrum, ubi vino madere, tum & longævum esse, & videri desiit: adeo verum illud: *Sobrietas parens est annorum.* Cujus apprimè conscii, qui inter Antiquiores & religiosi, & sapientes audiri voluerunt, vino & carnibus sibi in perpetuum interdixerunt.

Sic apud Ægyptios, Sacerdotes & Sophi; apud Hebræos Nazaræi, Rechabitæ, Esseni; apud Persas Magi; apud Indos Gymnosophistæ vino, & carnibus abstinuerunt. Sic etiam apud Paganos *Socrates*, apud Romanos *Cassius*, tota vita aquam bibit, cibo etiam modicissimo contentus, tantum enim dabat, quod erat necessitatis, subtrahebat omne quod erat voluptatis.

Hinc rogatus ille, qua in re ab hominibus differret, ait *Alii vivunt ut edant; ego verò edo ut vivam.* *VIII. Ab exemplis.*

Dignum Socrate, dignum Sapiente oraculum, quod utinam audiret, atque altè in animum admitteret omnis posteritas: edebat ille tantum eò ut viveret, cùm alii vivunt ut edant: vivunt ut potent, vinoque sese ingurgitent: non sic Sapientes, non sic. Hi enim non edunt, non bibunt, nisi & vita imperet, & ipsa quodammodo necessitas, ac fames.

Certè Seneca inter Romanos Sapientes facilè Princeps, istud hoc in genere statuit.

Non ast ante edendum, quàm fames imperat, ex quo principio id confecir. *Epist. 123.*

Expectabo ergo, nec ante edam, quàm aut bonum panem habere cæpero, aut malum fastidire desiero. Hæc ubi de se dixit, & de alio quovis abstemio, tum adjicit illud dignum Cestro.

Magna pars libertatis est, benè moratus venter, & contumeliæ patiens.

Hanc in *S. Marcellina*, sorore sua, aliisque sacris Virginibus, & optavit, & amavit S. Ambrosius, dum hls & illi eam legem scripsit: *Lib. 3. de Virgin.*

Potus est fonte, fletus in prece, somnus in codice: Hanc & in seipso expressit D. Augustinus, dum sic ad Deum. *Hoc me docuisti Domine, ut quemadmodum medicamenta, sic & alimenta sumpturus accedam.* *L. 10. Confess. c. 31.*

Ad medicamenta accedit nemo, nisi admodum ægrè, & quantum ea poscit necessitas ex iis sumit, amplius nihil: sic & ad alimenta accedat est necesse, si esse velit ut ille in Christi schola benè doctus, uti & fuit *S. Radbodus* Ultrajectensis Episcopus.

Is ut sobrietatem tegeret, & aquam bibebat in calice aureo, quam cùm degustare vellet aliquis illi conviva: *Radbodus* in vinum vertit, & quidem optimum, sicque illi, & salva abstinentia, & procul abfuit vana gloriola.

Sed erit unus aliquis, fortè non importunus censor, qui me arguet nimiæ severitatis, atque immodicæ

immodicæ abstinentiæ: ecquid enim, inquiet, ad solitudinem nos evocas, ad Anachoreras, Paulos, Antonios, Hilariones, & alios ejus notæ Eremicolas. Ecquid enim nobis cum illis commune esse potest? Nobis dico, qui vitam agimus in armorum strepitu, in tumultu bellorum, in aulæ fastu, ac delitiis, in æstu negotiorum, in undis populorum; nobis, qui à natura, ab educatione, molliculi, delicatuli facti sumus, qui à morbo etiam infirmi, qui aquam bibemus, qui vinum damnemus? Certè nec damnavit Apostolus, qui & Timotheo indulsit, monuitque ne *aquam biberet; sed modica vina uteretur, & hoc propter frequentes infirmitates.*

Ad Timot. c. 5. v. 23

Ex hoc ipsum tibi concedo; eatamen lege, ut inde sumas sobrietatis exemplum, non ebrietatis licentiam; ut enim doctè notavit Tertullianus, gestium Apostolus, *hoc ipsa abstinentiam vini dignam Deo, suasit, quam ex necessitate dissuasit.*

L. adversus Psychicos c. 9.

Vinum enim suadendo ad necessitatem; hoc ipso dissuasit ad ebrietatem: ita enim concessit necessitati, ut negarit voluptati. Causa porrò hæc fuit; quod, pro eo, quo æstuabat Dei amore, ita sobrietatem servare certus, ut interim corporia vires pessundaret, quod ne fieret, vinum suasit Apostolus: sed tamen modicum, quantum scilicet exigeret sanitatis conservandæ imposita à natura necessitas. Adde quod *Timotheus hic erat*; quod dum dixi, omnia dixi: dixi enim hominem abstemium, sobrium, castum, atque inprimis sanctum. *Da mihi*, inquiebat D. Bernardus, *da alterum Timotheum, & ego cibo eum, si vis, auro, & pota balsamo.*

Timothæus

Serm. 30. in Cant.

Hæc ubi entheo spiritu pronuntiavit Bernardus, tum conversa ad lectorem oratione, sic ait.

Id te saltem vola admonitum esse, ut si tibi ita authoritas Apostoli placet de bibendo vino, *modica*, *quod ille adjunxit, non prætermittas*, uti faciunt mortalium plerique, qui sibi & suæ intemperantiæ, ab Apostoli dicto præsidium petunt, non peterent, si *vino*, adjicerent illud *modica*, quod adjecit Apostolus. Et hæc pro remediis pauca, quibus pro coronide adjicio ea omnia vitiorum monstra quæ parit ebrietas, atque in animum inducit, ut ea tibi terrori sint; & simul etiam stimulo ad intemperantiæ fugam.

Elius Lampridius in vita Heliogabali, de illo hæc scribit. Ebrios amicos plerumque claudebat, & subita nocte Leones, Leopardos, Ursos exarmatos immittebat, itaut expergefacti in cobiculo eodem, Leones, Ursos, Pardos cum luce viderent, vel quod erat gravius ac terribilius, in ipsa nocte invenirent, ex quo plerique exanimati sunt, & animam multo vino madidam exspuerunt. IX

A peccatorum monstris.

Quæ Heliogabalus convivis suis: hæc tibi conscientia cum cubiculo clausus es: cum molli culcitræ incubas inferre posset, Leonea ab ira, quà exarsisti; Leopardos, Ursos à ferocià, qua in proximum sæviisti, canes ab invidià & linguæ morsibus, quibus fratris tui nomen lacerasti; poreos à luxuria, & cœno voluptatum, quibus teipse mersisti, quæ sub primam lucem, si tibi venirent in animum, in oculos, ne terrere deberent, ne exanimare, majora enim sunt ea vitiorum monstra, quàm illa quæ sunt animalium: Hæc enim corpori tantum nocumento esse possunt, illa verò etiam animo: at graviora animi pericula, quàm corporis, quæ si benè expenderis, erunt illa pro præsenti contra gulam remedio.

TRACTATUS TERTIUS
DE LUXURIA.

E Ingluvie jam dixi, de Luxuriâ in præsentia; suntenim hæ duæ animi pestes, ita inter se connexæ, ut vix, ac ne vix quidem ab invicem disjungi possint: ut enim elatè Tertullianus, in libro, quem inscripsit de jejuniis adversus Psychicos.

Lib. 1. de Jejuniis c. 1.

Mirarer, inquit, *Psychicos istas si sola luxuria tenerentur, quâ sæpius nubunt, si non etiam ingluvie ducerentur, quâ jejunia oderunt: Monstrum scilicet haberetur libido sine gula, cum duo hac tam unita, atque concrata sint, ut si disjungi omninò potuissent, ipsi prius ventri pudenda non adhærerent: Specta corpus, & una regia est, denique pro dispositione membrorum, arda viscerum, prior venter, & statim cætera sagina substructa lascivia est.*

Hactenus Tertullianus, qui & inde factum autumat, ut Pompejus in suo omnium turpitudinum theatro, templum *veneri*, & *libero*, pessimis incontinentiæ & intemperantiæ incentoribus, extruxerit; quia, inquit,

Veneri, & libero convenit: duo ista demonia conspirata, & conjurata inter se sunt, ebrietatis, & libidinis. Itaque theatrum veneris, liberi quoque domus est. Hæc ille libro de spectaculis. Quæ Pompeius malè junxit, quia ad vitium; ego benè jungam, quia ad hujus, & illius odium, fugamque.

cap. 10.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Nullum pratum sit quod non pertranseat Luxuria nostra.* Sap. cap. 2. v. 8.

IMpii apud Sapientem, virtutis omnis expertes fœdus ineunt, cum vitiis, ac voluptatibus, vel ex eo quod unà cum morte finiri omnia sibi stultè fingant: sic enim, inquiunt, *ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus.* Et hinc in Christiana Logica malè docti, concluunt istud. *Venite ergò, & fruamur bonis, quæ sunt;* nec enim futura credimus, nec speramus. Ideoque *utamur creatura tanquam in juventute*, hoc est tantum, quantum fert juventus, & quidem *celeriter*, quia ut juventus brevi transit; sic & omnis creatura; sic & omnis ex ea quæsita voluptas. *vers. 2.* *vers. 6.*

Hæc stulti, hæc impii apud se, qui deinde ad omnia voluptatum genera proni ac præcipites descendunt.

Et hinc primò aiunt, *vino pretioso, & unguenta nos impleamus*: vino intrinsecus, unguento extrinsecus delibuti; antiquo more, quo veteres in conviviis, prius aqua calida dilui, tum unguentis inuncti, ac cœnitare, tum delitiarum, tum fragrantiæ causâ.

Tum addunt, *non prætereat nos flos temporum*, hoc est aura verna, quæ est veluti flos omnium anni tempestatum; ita nimirum impii, ut rectè adverrit D. Bonaventura: *nihil curant de fructu animæ talestu: sed*

sed de flore vitæ præsentis: curarent enimverò, si altius in animum admitterent istud D. Augustini quod ii, *qui florent in sæculo arescunt in judicio, & post ariditatem in ignem æternum mittentur*: sed prob dolor! pudorque! non curant, & inde subjiciunt illud: *Coronemus nos rosis, antequam marcescant.*

In tit. Psal. 91. — *Vers. 8.*

Est rosa symbolum voluptatis, & quidem molliculæ: hinc illud Anacreontis.

Cum Vere patre florum
Secanda laus rosarum.
Rosa flos, odorq; Divûm,
Hominum rosa est voluptas,
Decus illa gratiarum
Florente amoris horâ.

Et est symbolum insani luxus, ac profusionis insolitæ; testis erit *Cleopatra*, quæ in luxuriosissimo suo convivio, in rosas expendit talentum, hoc est sex millia coronatorum francicorum, cùm per omnia discumbentium triclinia, fuliorum passim acervi, cubiti mensurâ pavimentis undequaque extarent.

Est denique Rosa symbolum amoris, ac libidinis, qua de causa etiam Veneri dicata, & Venus ipsa rosea corona solebat insigniri, uti notavit Pausanias; ex quadam scilicet rosæ ac libidinis consensione: ut enim Fulgentius: *Rosa rubent, & pungunt, ut etiam libido: rubet enim hac verecundia opprobrio, pungit etiam peccati aculeo*: Sed quia neque dum hanc sentiunt stupidi mortales, hinc erumpunt in illud vagæ libidinis.

Lib. 2. Myth© olog.

Nullum pratum sit, quod non pertransfrat luxuria nostra: hoc est ubique luxuriæ vacemus, atque ubique libidini indulgeamus, meretricium in morem: & hæc impii apud Sapientem, quorum de numero, ne & ipsi aliquando simus, videndum nobis erit, quid sit Luxuria, & quibus appellationibus, ceu infami stigmate, notetur.

§. I.

Quid sit Luxuria?

DE hac quæri potest, primò quid nominis? deinde quid rei?

Quid nominis?

Luxuria, vel luxuries, dicitur à luxu, qui latiùs accipi potest, aut strictiùs: illo modo excessum indicat in omni re, puta in vestitu, in conviviis, in epulis, in unctionibus, & similibus voluptatum illecebris. Hac autem ratione significat excessum in re venerea, à qua & appellatur luxuriosus, hoc est quasi luxatus, & solutus, ac dissolutus in venereas voluptates, quæcumque demum illæ sint: & ita passim usurpatur à Theologis, & hîc etiam à nobis intelligi volumus, ut scilicet Luxuria opponatur Castitati. Luxuria sic sumpta, est ex suo genere peccatum mortale, & unum è vitiis capitalibus.

Quid rei?

Ut autem ea veritas ponatur in aperto, & clara luce contra Nicolaitas, Gnosticos, & Anabaptistas, & ejus farinæ homines, duo supponi velim.

Primum, quod usus rei venereæ à natura sua sit opus omninò necessarium ad naturam propagandam, & perennandam speciem quamlibet; sicut ciborum usus, ad conservandum individuum: ut enim D. Augustinus de bono conjugali, *quod est cibus ad salutem hominum, hoc est concubitus ad salutem generis*. Ex quo conficitur & alterum, quod hujus usus sit res quoque gravis; adeoque & abusus ipse in eadem re etiam gravis, & hinc peccatum letale: & quia talis est abusus, talis est & deordinatio in luxuria, consequens est, ut & illa quoque sit mortifera.

Cap. 6.

His ita constitutis ex natura, ratione, & Theologorum placitis; quæro quid sit *Luxuria pressius sumpta? Et respondeo, quod sit abusus, & inordinatio quædam in usu rei venereæ*, quod quia apud homines bonæ notæ extra litem est, atque controversiam, meo more deflecto ad descriptiones metaphoricas,

Luxuriæ definitio.

ex quibus ejus natura, affectiones, atque effectus omnes, luce meridiana clarius elucescent, & supponentur omnium oculis, ad illius odium, fugamque, quæ mihi in hisce lucubrationibus meis, pro fine, & scopo, ad quem collimo: igitur ut ad rem propiùs accedamus.

Descriptiones:

Luxuria est primogenita *gulæ filia*; sic eam appellandam esse censuit S. Cyrillus Alexandrinus. *Ex ebrietate*, inquit, *velut primogenitam generari Luxuriam*. Quod & tacitè indicavit Apostolus, dum sic ad Ephesios: *Nolite inebriari vino, in quo est Luxuria*, ut scilicet filia in parente, & hoc ipsum est quod Indicavit D. Hieronymus cùm dixit, *majorem refectionem erumpere in cruditatem, quæ parens libidinum est*, nec libidinum tantum; sed ab his etiam immanitatis; hæc enim est Luxuriæ filia. At ne solis verbis sit fides, exempla producamus, etiam in Davide, hominum aliàs mitissimo.

I. Luxuria filia Gulæ primogenita. — *C. 5. v. 18.* — *Epist. 4.*

Certè mansuetudo illius variis argumentis sese prodidit, & quidem primò in Saüle, hoste aliàs sibi infensissimo, & à quo quærebatur ad mortem etiam per summum nefas. Quid deinde? Invenit Saülem in spelunca, sine teste, sine defensore, inermem, imparatum, nihil sibi malè metuentem, nec interfecit, nec læsit, nec vel digito tetigit; sed dumtaxat oram chlamydis illius attigit, atque abscidit; ut vel inde magnitudinem nosset Saul adeo periculi: & in Davide amaret mansuetudinem, damnaretque in se feritatem. Et tamen, ut indulgentis, ut miserentis illud fuerit in Davide, non potuit postea non dolere, non queri, non pœnitere; sic enim de illo sacræ paginæ:

II. Crudelitas Luxuriæ filia.

Post hæc percussit cor suum David, eò quod abscidisset oram chlamydis Saul.

1. Reg. c. 24. vers. 6.

En prodigium, en miraculum mansuetudinis, cor suum percutit, pectus tundit, vel ex eo quòd jurati sui hostis oram chlamydis abscideret, qui manum, qui caput abscindere potuit, etiam sine noxa. Crederes Davidi innatam fuisse mansuetudinem, eamque inter virtutes illius facilè principem: & sanè principem fuisse ostendit illud, quod eam irato aliàs Numini propositam voluit, ut & placaret: sic enim ad Deum.

Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus.

Psal. 131. v. 1.

Et tamen ut ea fuerit in Davide mansuetudo, quæ & objiceretur divinis oculis, & esset illi pro scuto, nihilominus ubi luxuriæ sese inclinavit, & libidini; in feritatem degeneravit, & Davidem alium fecit à seipso, ex mansueto crudelem, & propè barbarum.

Testis erit ea feritas, quam exercuit in populum, & cui parem non viderat ætas illa; de qua sic Annales Regii.

Populum quoque ejus adducens serravit, & circumegit super eos ferrata carpenta, divisitque cultris, & traduxit in typo laterum, & sic fecit universis Civitatibus filiorum Ammon.

2. Reg. c. 12. v. 31.

Ecce, quæ in Davide sævities, & quæ ab illa de populo exacta supplicia. At quando, inquies.

Observat Sanchez, eò venisse crudelitatis, cùm luxuriæ peccato excæcatus est, atque dementatus.

Ita nimirum Davide, homine privato, atque innoxio, nihil mitius; Rege adultero, nihil immanius: adeò verum illud, quod crudelitas luxuriæ filia sit secundò-genita.

Et hujus quoque ferrum expertus *Urias*, cùm malè perire jussus est, ut adultero & adulteræ esset benè. Sic nimirum ut scitè D. Gregorius Pont. Max.

David factus est in morte Uriæ crudeliter rigidus, qui in appetitu fœminæ fuit enerviter fluxus. Et qui malis antea noverat piè parcere, in bonorum quoque nece postea didicit sine obstaculo retractionis anhelare. Prius quippe ferire deprehensum persecutorem noluit; & post, cum damno desudantis exercitus, etiam devotum militem extinxit.

1. Part. Pastor. c. 3.

III. Luxuria generis nostri macula.

Sed abeamus ab illa luxuriæ notione, & ferrum hotresmus, quod ipsi sanguine rinait, & quidem innoxio, & videamus quæ ab illa labes & macula generi nostro inuratur.

Quæsivit Romanus sapiens, quid à vitiis turpius accideret humano generi? Et respondit, nihil fœdius, quàm à luxuria, & venere, & baccho.

L. de brevit. vita c. 8.

In primis, inquit, *illos numero qui nulli rei nisi vino, ac libidini vacant: nulli enim turpim occupati sunt. Cateri etiamsi vana gloriæ imagine teneantur, speciosè tamen errant, licet avaros mihi, licet vel iracundos enumeres, vel odia exercentes injusta, vel bella; omnes isti virilius, peccant; in venerem ac libidinem projectorum inhonesta labes est.*

Verè *inhonesta labes*, quæ à luto venit & venerea lue, & cui nullam honesti speciem assignes. Superbia quis attollitur, & vanæ gloriolæ fumo: at imagine honoris allicitur: auri cupidine, & avaritiâ quis tenetur; at inde lucrum prætendit, & commoda in usus humanos: ira abripitur, aut odio; at læsum se credit, & vindictam exposcit: bella movet; at sibi justitiam exercet, & martem in arma vocat: quod & animi virilis videtur, & viri fortis: projectus in venerem ac libidinem, & in cœnum projectus est, putidamque vitiorum Cloacam, è qua nullâ unquam boni speciè extrahetur: & inde illi *inhonesta labes* semper adhærescit; imò & belluina: ex homine enim belluam facit libido, & prohibita venus.

IV. Belluina labes.

Eccl. c. 9. v. 7.

Rectè monuit aliquando. Sapiens: *Noli circumspicere in vis civitatis, nec oberraveris in plateis illius.*

L. 3 Padag. c. 4.

Clemens Alexandrinus, Septuaginta interpretes secutus, vertit, *Ne erres in solitudinibus, & desertis illius*: sed qui esse possint solitudines & deserta in plateis Civitatis: in quibus & frequens populus, & ferè semper undæ populorum? Respondet.

Est enim verè solitudo, est & desertum, *etiamsi sit turba incontinentium, quia ibi non est homo, ubi nec pudicus*: ibi & bestiæ, quis etsi vultus præferant humanos: at affectus habent belluinos, ex quibus Cœlo judice belluæ dicuntur, & sunt.

Cap. 4 v. 11.

Appello Oseæ fidem, atque authoritatem: Fornicatio, inquit, *& vinum, & ebrietas auferunt cor.* Cor utique hominis, cor rationale, & substituunt cor belluæ: & ita explicuit illud Oseæ D. Hieronymus: sic enim ait: *fornicatio & voluptas pervertit sensum, animumq; debilitat, & de rationabili homine brutum efficit animal.*

Gen. c. 6. v. 7.

Et hinc illæ Dei vindicis minæ: *delebo hominem, quem creavi, à facie terra, ab homine usque ad animantia.*

In illa aquarum eluvie, hominem jungit animantibus brutis, ut quos par incontinentia conjunxit, par quoque supplicii ratio jungat, & par diluvium involvat. Quid enim potius? Infectus est homo belluina labe, & cum belluis eadem punitur morte.

V. Lues venenifera.

Quid dico belluina labe? Etiam *venenifera* dicere debui; est enim luxuria, lues quædam venenifera, quæ animæ vitam adimit, ut corpori venenum præsens.

Lib. 2. de moribus Manichaeorum, c. 8.

D. Augustino teste, puella quædam Atheniensis cœpit paulatim venenis nutriri, & consuetudo sic abiit in naturam, ut iis perinde vesceretur, aleretúrque, uti alii consuetis cibis.

Ejusdem meminit Aristoteles, additque eam ita venenosam evasisse, ut solo sputo appropinquantes perimeret. Quod illa; hoc & voluptas omnis venerea: ea uteris, ea nutriris incaute adolescens, & videris tibi ea refici, ac nutriri: at in fine secus accidet: etsi enim primò cogitationibus impuris non plenè consentias, etsi tactibus levioribus indulgeas, etsi verbis & jocis petulantioribus aditum dies in animum; attamen ab his, & illis cave, venena enim sunt, quæ etsi necdum sint mortifera; at invalescent aliquando, viamque aperient ad delectationes venereas, ad tactus impudicos, ad illicitos concubitus; & inde ad animæ mortem.

Quid enim aliud expectes ab ea voluptate, quæ etsi virgo videatur, atque innoxia, in fine tamen vipera est.

Apud Diodorum Siculum, Scythæ virginem sibi ea terra natam perhibebant, cujus habitudo corporis cingulo tenus fœminam, inferius viperam repræsentabat. Immane utique monstrum, & certè etiam fabulosum; sed tamen ejusmodi, quod voluptatem, quade agimus referre videatur.

Virginem crederes ore, vultu, oculis blandam putares, atque amabilem venustatem: at cave, at time, at exhorresce; defluit enim in viperam, eamque veneno tabificam, quæ animam tuam inficiet, tolletque de justorum, id est vivorum, medio.

Andreas Cysalpinus memorat Herculem interiisse indutum linea veste, quæ fuerat imbuta sanguine misselli hominis, qui vulnus acceperat ex venenata sagitta Hydræ Lerneæ. Lib. 5. c. 3.

Fabella est, & ingeniosum commentum, è quo, hæc veritas erui potest. Turpium cupiditatum affectio, venenum est: eam, ceu vestem, induis adolescens, & illius, ceu Hydræ veneno, tolleris, sis licet, aut esse velis Hercules, hoc est fortis, atque cæteris indomitus ut ille; ab Hydræ tamen, hoc est à pravæ voluptatis, toxico peribis.

Herçules adhuc invenis hydram colubris, & capitibus pullulantem ferro & igne domuit, vicit, extinxit; & tamen is, à veste linea veneno tecena infecta, sublatus est: quod illi, hoc & tibi: à mollicula voluptate superaberis, cæteris licet fueris invictus, ideoque nec robori fide, nec primis annis, quibus generosè fortè restitisti, postera te sternet ætas, sis licet vir, sis & senex, ni ab hydra illa, id est venere, caveas, ni eam fugias. Verum enim illud Amos Prophetæ. *Conteram vectem Damasci, & disperdam habitatorem de campo Idoli, & tenentem sceptrum de domo voluptatis.* Quæ sit vectis Damasci quæris? Est robur animi in se confidentis, quod luxuriâ mollescit, & tandem conteritur. Quis ille Idoli campus? Est campus voluptatis, est voluptatis domus, in qua tibi venerem, ceu idolum, erigis: sed malo tuo; sed pernicie tua:ettereris enim à Cœlo vindice, & disperderis; licet in ea sceptrum tenere te credas, hoc est dominatum: verius autem servitutem. In hac verò cùm sis, quidni conteraris, quidni & disperdaris ab irato Numine? Cùm hydram adoraris *multorum capitum.* Hoc est venerem, quæ hydra est multorum capitum, hoc est vitiorum: tot enim habet capita, quot ex se gignit vitia, à quibus etiam audit Cap. 1. v. 5.

Eusebius l. 7. præp. Evan. c. 2.

Metropolis vitiorum: sic enim eam appellandam esse censuit Clemens Alexandrinus.

VI. Metropolis vitiorum. L. 2. Strom.

In Metropoli non solùm plebecula frequens; sed & prima ditionis, aut Regni capita residere solent, utpote urbe principe, & cæterarum veluti capite.

Quod in illa: hoc & in luxuria, quæ vitiorum est Metropolis, quia in ea continentur, & veluti clauduntur, non tantum minora vitia, & noxæ leves: sed grandia atque enormia quæque.

E multis tibi paucula reddam, Amice Lector, ex quibus de aliis facilis erit conjectura.

Ea porrò erunt Idololatria, in quam à Luxuria facilis, & pronus est lapsus. Homicidia, in quæ præceps est casus; etiam iis, quos extra tanti periculi aleam esse credidisses: uti fuere David, & Salomon, Heroës inclyti, & cœlestibus intelligentiis propè pares, certè inter mortales, inter Reges nulli secundi.

Et quidem ut à Salomone exordiar. Quis illo sapientior? Quis & potentior? Quis Cœlo Deoque carior? Quis & sub initia progressusque ætatis sanctior?

ſanctior? Et tamen ut is eſſet, ubi in hanc vitiorum Metropolim venit, quis illo abjectior? Quis deterior, quis magis infamis à vitiis? Poſtquam abiit ad uxores alienigenas, & vagæ libidini ſe proſtituit, etiam ſe idolorum cultui proſtituit: ſeſe enim inclinavit idolis omninò ſtribus *Aſtartem, Chamos, Moloch.*

Juvat audire quid de illo Annales Regum:

3. Reg. c. 11. v. 4. 5. *Cùm eſſet ſenex, depravatum eſt cor ejus per mulieres, ut ſequeretur Deos alienos, nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo ſuo; ſed colebat Salomon Aſtartem, Deum Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum,*

Neque hîc ſtetit pudenda illa à Deo defectio.

verſ. 7. *Ædificavit* enim *Fanum Chamos idolo Moab, & Moloch, idolo filiorum Ammon: atque in hunc modum fecit universis uxoribus ſuis alienigenis, quæ adolebant thura,*

verſ. 8. *& immolabant Diis ſuis.*

Ecce in quæ vitiorum monſtra incurrit Regum aliàs Sapientiſſimus, cùm in Luxuriam, ceu vitiorum Metropolim, pedem immiſit.

Primò enim Divinæ fidei ſucceſſit perfidia, pietati in Deum impietas, Religioni ſuperſtitio, & cultus idolorum; charitati in Deum ac Superos, & horum & illius quaſi odium, fuga, atque averſio à ſummo bono, & converſio ad ſummum malum, id eſt peccatum; Zelo animarum, & alienæ ſalutis curæ, incuria; imò & hujus & illarum proſtitutio: nec enim Salomoni ſatis fuit ſic periiſſe, niſi & ſimul perirent illæ, quibus fana profana erigebat, & quidem inſano ſumptu.

A Salomone aſcendo ad Davidem, de cujus maleſana libidine ſic Regum hiſtoria.

2. Reg. c. 11. v. 2. *Accidit ut ſurgeret David de ſtrato ſuo poſt meridiem, & deambularet in ſolario domus regiæ, viditq́ mulierem ſe lavantem ex adverſo ſuper ſolarium ſuum: erat autem mulier pulchra valdè:* Quid deinde.?

Vidit David, & periit; vidiſſe enim eſt à cupidi-

verſ. 3. ne periiſſe; *miſit* enim, *& requiſivit quæ eſſet mulier, nunciatumq́ eſt ei, quod ipſa eſſet Bethſabee filia Eliam, uxor Vriæ Hethæi.* Quid tum? *miſſis itaque David nuntiis tulit eam.* Hoc primum ſcelus à luxuria, concupiſſe alienam uxorem; tum etiam tuliſſe; tum dormiviſſe cum ea; tum eam ex adulterio prolem concepiſſe: nuntiavit enim illa Davidi, & ait: *Conce-*

verſ. 6. *pi.* Quid tum? *Miſit David ad Ioab dicens, mitte ad me Vriam Hethæum:* miſit & illicò venit Urias, ex quo quæſivit David, *quàm rectè ageret Ioab, & quomodo adminiſtraretur bellum?* Ecce fraus, ecce doli: non enim ignorabat David quid ageret Ioab, & qui adminiſtraretur bellum: ſed ex Uria quærit honoris ſpecie, tum etiam ſic ad illum:

verſ. 8. *Vade in domum tuam, & lava pedes tuos.*

Ecce adulatio, ecce obſequia regia; *ſecutus enim*

verſ. 9. *eſt eum cibus regius.*

Quid hic Urias? Nec abiit in domum ſuam, nec pedes lavit, nec fortè uſus cibo regio; *ſed dormivit ante portam domus regiæ, cum aliis ſervis Domini ſui,* pro quo & vigilare, & excubare doctus. Nuntia-

verſ. 10. tumque eſt David à dicentibus. *Non ivit Vrias in domum ſuam.*

Quid deinde, ait David ad Uriam: *nunquid non de via veniſti? Quare non deſcendiſti in Domum tuam?*

Ecce ut compati videtur Heroï fortiſſimo, laſſo de via; ecce ut illius curam agere. Nihil tamen minus cogitat, nihil & molitur minus: ſed hoc unum, ſcelus tegere, quod ut faciat probè, & im-

verſ. 12. probè. Sic ad Uriam: *mane etiam hic hodie, & cras dimittam te.* Manſit porrò, & die altera vocavit

verſ. 13. eum David, *ut comederet coram ſe, & biberet, & inebriavit eum.*

Crederes ea omnia ad lautitiam, ad delitias, ad pompam apparari: ex vero tamen Urias parabatur ad victimam, saginabatur ad victimam, ad dolos ſervabatur ac cædem.

Scripſit enim epiſtolam David ad Ioab, miſitq́ per manum Vriæ. Putares mandata dari homini in pauciſ fido, crederes commendari, laudarique apud Archiſtrategum: at nihil minus: proditur enim per ſummum nefas, & ferro hoſtili objicitur per immanem defectionem atque fugam: ſic enim ferebat epiſtola.

Ponite Vriam ex adverſo belli, ubi fortiſſimum eſt prælium, & derelinquite eum, ut percuſſus intereat. verſ. 15.

Ecce quæ, in uno, & ab uno luxuriæ ſcelere, ſcelera. In Uriam mali doli, perfidia, inhumanitas, immanitas, ac cædes Herois inclyti: nec illius tantum, ſed & multus innocentium ſanguis: perierunt enim cum Uria fortiſſimi quique, martis quidem adverſi victimæ: ſed magè victimæ libidinis, victimæ & inſani amoris, cujus reus dum eſt David; etiam omnium aliorum eſt reus: neque tamen ſe reum agnoſcit, neque cædi tot innocentium ingemiſcit, neque facti pudet, aut populi miſeret; ſed omnia tacitus diſſimulat, quaſi id factum eſſet dubia martis alea: ubi enim ea nuntiis audiit funeſtum illud.

Mortui ſunt de ſervis Regis, quin etiam ſervus tuus Vrias Hethæus, mortuus eſt, dicit ad nuntium. Hæc verſ. 24. dices Joab: *Non te frangat iſta res, varius enim eſt eventus belli, & nunc hunc, nunc illum conſumit gladius.*

Ecce ut dolos tegere doctus dubio marte: at non dubio ſcelere, tranſacto enim Uriæ luctu, quem occiſo dedit uxor: *miſit David, & introduxit eam in domum ſuam; & facta eſt ei uxor:* non facta, niſi adeò verſ. 27. prius in Uriæ viſcera ferro, niſi multorum innocentium ſtrage: adeò in ſcelera ferax eſt inſana libido; ex vero *Metropolis vitiorum.*

Pluribus ſuperſedeo, ne chartam onerem tot ac tantis criminum monſtris.

§. 2.

Quæ ſit pœna, quam à Luxurioſis exiget vindex Dei manus?

HAnc Cœli vindiciæ ſcenam aperiet ipſe Salomon, ad quem aliquando illud Dei oraculum.

Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium, qui ſi inique aliquid geſſerit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum. 2. Reg. c. 7. v. 14.

Quamdiu Salomon à debita ſubmiſſione, Deo fuit in filium; & Deus illi fuit in Patrem: at ubi diſceſſit à Deo per immanem luxuriam, per vagam libidinem, per mulieres alienigenas, per inſanum idolorum cultum: tum illi Deus deſiit eſſe Pater; & judicis, imò & vindicis perſonam induit, eumque arguit, *in virga virorum, & in plagis*, quod ſummum fuit pœnæ genus.

Non enim, ait, arguam eum *in virga mea*, ut filios arguere ſubinde ſolet: non *in plagis meis*; ſed in virga virorum: ſed in plagis hominum, quibus arguere ſolet ſervos rebelles, in quos homines etiam ac ſubditos armat.

Et ita armavit in Salomonem: inclinaverat hic ſeſe primùm amori mulierum alienigenarum contra Dei nutum, contraque Cœli decreta; deinde abjecerat ſeſe ad idola omninò tria, *Aſtartem, Chamos, & Moloch*; & tres illi Deus è ſubditis hoſtes excitavit, *Adad, Razan*, & *Ieroboam.* I. In Salomonem. 3. Reg. c. 11.

Adad Idumæum de ſanguine regio: *Razon* qui & princeps latronum, homo in paucis efferus ac truculentus. Denique & *Ieroboam*, ad quem ſic *Ahias* Propheta: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. *Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.* verſ. 31.

Porrò una tribus remanebit ei propter ſervum meum David. Ecce ut Salomoni ſcinditur Regnum, ut ab verſ. 32. illo diſcedunt omninò tribus, quia & ipſe à Deo ſuo diſceſſit per vetitos amores, prohibitaque cum alienigenis connubia.

A Salo-

A Salomone transeo ad Davidem, in quem statim ab adulterio jactæ cœlestes minæ, & irati Numinis fulmina; sic enim ad illum Nathan Propheta.

2 Reg. c. 12. vers. 9. *Quare contempsisti verbum Domini? Uriam Hethæum percussisti gladio, & uxorem illius accepisti uxorem tibi: quamobrem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eò quòd despexeris me, & tuleris uxorem Uriæ* v. 10. *Hethæi, ut esset uxor tua.* Scelus audiit: audi & exacta à scelere supplicia, & hoc quidem Deo judice, ac vindice.

II. In Davide.

vers. 11. *Itaque hæc dicit Dominus: Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis hujus.*

Ecce pœnam talionis, qui alienam uxorem malè deperiit, & tulit, proprias amisit non sine ingenti probro: & qui ferrum in Uriæ Hethæi viscera per Ammonitas altè mersit, & ferrum in se verti, & arma expediri, videt etiam à filio, à rebelli Absalone, quem & fugit; *& audiit etiam ingressum ad concubinas* Cap. 16. v. 22. *Patris sui, etiam coram universo Israel*, ut pateret, quàm verum esset illud irati Cœli fulmen.

Cap. 12. v. 12. *Tu enim fecisti absconditè, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu solis.*

Adulterium ad se admiserat David concubina nocte, densisque in tenebris: nempe pudendum scelus tegi gaudet, & noctem amat, etiam illucem: at pœna illi debita, solem aspicit, & ponitur in luce, etiam meridiana, & mortalium omnium atque immortalium oculis subjicitur.

Et hæc Davidi illata pœna, quæ tamen Dei miseratione, eidem saluti fuit, & veniam dedit: exortus enim illud pœnitentis. *Peccavi Domino*: & audiit vers. 13. istud: *Dominus quoque transtulit peccatum à te, non vers. 14. morieris: verumtamen filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Et verò mortuus est: adeò feras in pœnam fuit admissus adulteræ concubitus qui etiam in filium transiit. Et hæc Davidi sors fuit fortunata, infelicior sanè alteri.

III. In Alsatiæ Comite. Is fuit *Eberhardus*, Alsatiæ Comes. Hic repudiata Adalbinde, legitima uxore, è monasterio *Eresstein* Monialem eduxit, & in thorum admisit per summum nefas. Quod inultum esse Deus non est passus: quippe triennio toto Herodiana lue, id est vermibus ita scatere cœpit, ut iis à capite ad calcem tegeretur, atque arroderetur totus, cum intoler- bili fœtore, quem & ferre nec ipse, nec alius quisquam posset. Non hominem dixisses; sed spirans, sed putidum cadaver, è quo lento morsu animam carotere vermes, atque in inferni chaos demisere.

Bollandus Tom. II 28 Ianuar. in vita S. Deicoli Abbatis.

Similis casus & alios quoque involvit, è multis unum producemus. In Oppido Hoiensi, ditionis IV. In Sacerdote sacrilega. Leodiensis Sacerdos fuit non infimæ notæ, nec infimæ ut credebatur virtutis. Is conspicatus Matronam honestis ortam natalibus, & in Deiparæ cultu spectabilem (solebat enim in dies singulos centies genua in terram ponere, totidemque salutationes Angelicas Divæ Matri reddere, quod ut execqueretur facilius, etiam noctu subire sacras ædes) quod ut advertit Præsbyter, etiam orantis in morem, modomque ad easdem itare: bonum omninò factum; sed ò grande malum Concupiscentia, ea primùm per oculos evasit ad animum, tum etiam per frequentia blandaque cum muliere colloquia, denique per oscula, complexusque liberiores, à quibus ita exarsit, ut etiam in templo, Dei utique domo ac sede, in fornicationem inciderit: adeo concupiscentiæ securum nihil, inviolabile nihil, ne Dei quidem ædes, ne Virginis amor, & cultus.

Spectabat è Cœlo Deus invisa sibi capita, hinc sacerdotem sibi sacrum, sed etiam sacrilegum; inde fœminam matri suæ olim devotam: hanc morbo corripuit, & maligna febri correptam lectulo affixit.

Esse debuerat tam hæc, quàm ille pro fido monitore ut resipisceret, ut pœniteret. Et fortè fuisset, nisi alia illi mens, alia consilia à Præsbytero, criminis consorte fuissent, injecta. Bollandus Tom. I. 13. Ianuar.

Hic veritus, ne, si commissum scelus detegere vellet, etiam facta exomologesi aliquando veniret in lucem, anum vetulam submisit, quæ certa fide illi diceret, asseveretque infirmitatem eam, qualis qualis demum esset, non esse ad mortem. Fecit illa sedulò; sed impiè: & credidit ægra, scelusque tacuit, & impœnitentem animam ad inferos usque deduxit.

Quid hic Cœlum? Quid Superi? Quid Diva Mater? Vidit hanc B. *Ivetta Reclusa*, vidit, inquam, ad filii sui pedes abjectam, & postulantem ab illo vindictam, vel eo nomine, quòd ancillam aliquando suam, & sibi mirè addictam, vitiasset, & eò malorum induxisset.

Hæc cùm spectasset *Ivetta* infelicis illius Præsbyteri miserata, eum illirò ad se accersiri jussit, serioque monuit, ut & Divæ Matri, & Deo ipsi faceret satis.

Paruit ille, vitæ reliquum in cinere, & cilicio exigere certus: imò & Cisterciensi Ordini nomen dare: sed ò grande malum inconstantia! vix à Besiæ Ivetæ congressu, oculisque abierat, cùm & benè concepta deposuit, & ad solitas artes rediit: & libidini vaga totus indulsit, totus in Lupanaribus, & cum meretriculis, à quibus primò scelerum suorum in cœno demersus: ac deinde etiam inferis mancipatus, futurus æternos in annos & ignis pabulum, & victima nil miserantis orci.

Ita nimirum nec terra diu sustinet, nec Cœlum patitur, impunitos illos ganeones; imò neque ipsa patiuntur animalia. V. In adulterâ.

Refert Ælianus Romæ Imperante Tito evenisse, ut uxor Rectoris Elephantis, malo jure cum altero Lib. 1. c. 38. viro conveniret. Vidit Elephas, nec bene Domini sui injuriam tulit, irruit enim in ipso conplexu, & utrumque dentibus transfixit: deinde providè ita copulatos reliquit, & stragulo texit, & cùm rediisset Dominus, stragulo rejecto, & facinus ostendit, & se pariter ultorem.

Quod Elephas hic in uxore adultera: hoc alius in marito similiter adultero. VI. In adultero.

Narrat enim ille ipse Ælianus, fuisse magistrum Elephantis, qui adulterio sese contaminarit, nec Lib. 1. c. 12. contentus furtiva illa libidine, uxorem suam è medio sustulerit, atque ad præsepe Elephantis sepelierit; alteramque illi mox superinductâ. Hoc scelus tacitum non habuit Elephas, sed uxorem novam eò traxit, quà pedibus, quà cornibus cadaver refodit, & tantum non rebus ipsis ostendit, cui, & quomodo nupsisset.

Quæ Elephanto solertia, vel in detegendo adul- Lib. 13. c. 6. tero, vel etiam in puniendo: eadem & *Ciconia* teste eodem Æliano.

Crannone, quæ Thessaliæ Civitas est, mulier formâ erat nulli par; sed non pari virtute; cui nomen *Alcinoë*. Hæc cùm à conjuge peregrè profecto domi relicta esset, stupri consuetudinem cum servo habebat, quod cùm Ciconia (quæ fortè domi alebatur) frequentiùs vidisset, serviles injurias in Dominum non tulit; sed in adulterum involans, oculos illi eruit. Ne scilicet is Cœlum aspiceret, qui Cœlum adulteriis suis fatigasset.

Pluribus supersedeo, atque calamum à ferali argumento subduco.

§. 3.

Opportuna remedia adversus veneream illam luem.

EA in medium producam, quæ vel in suis lucubrationibus impressere Divi Patres: vel expressere re etiam ipsa, suoque exemplo, vel quæ ipsa docuit experientia veritatis interpres ac magistra.

Ex his

I. A fuga celeri.

E a his primum est, fuga occasionum, fuga periculorum: in hoc enim pugnæ genere, non resistendo, sed fugiendo, obtinetur victoria.

Bollandus Tom. I. 13. Ian.

Et ita obtinuit *S. Tarsitia* Virgo Regio Pipini sanguine nata, quæ fugit è paterna domo, & patria, atque in altam speluncam se abdidit, in qua nec videri posset, nec videre quod virginitati officeret.

Ita fugit *S. Marcella*, quæ septimo à nuptiis mense marito viduata, ut illibatum deinceps servaret castitatis florem, nullum unquam virum vidit, ne Clericum quidem, aut Monachum sine teste, sine arbitris.

Ita fugit *S. Austreberta*, quæ virginitatis amore capta, atque amasios fugiens, etiam super aquas sicco vestigio ambulavit, fugam probante Cœlo etiam miraculis.

Tom. III. Feb.

Ita fugit *S. Milburga* Virgo, quæ pudicitiæ suæ prædonem fugiens, ab ejus ungue servata etiam prodigio, amne aliàs vadoso derepentè intumescente, & prædonem illum sistente; adeò ea fuga grata Superis, adeò pudicitiæ retinendæ opportuna.

Sed hæc, inquies, in fœmineo, mollique sexu, qui cùm non sit resistendo, in fuga & sibi, & castimoniæ præsidium ponit, atque invenit: non eadem ratio in virili, masculoque pectore, huic fortè quis fugam volet esse indecoram, volet pedem pedi jungi, & manum manui, & vim pudori injectam etiam vi repelli, non imbelli vitari fuga. Certè non volet, si hoc pugnæ genus attendat, si victoriam in ancipiti, si periculum propè in oculis: Et verò neque voluerunt Divi Patres, atque in hoc prælio exercitati, & veterani Duces. Fugerunt illi etiam à fœmina impetiti vel oculo, vel verbo, vel manu,

Ita fugit S Eleutherius, Episcopus Tornacensis, & Nerviorum Apostolus, ac Patronus: de hoc ita Guibertus, & manuscriptum Tornacense,

Vesana quædam Tribuni Scandinensis filia, opportunitatem nacta solitudinis, verecundiæ tollens signaculum, irruit in secretum locum, interrupitque S. Præsulis cum Deo colloquium. Pro pudor! fatetur affectum, petit concubitum, turbat in Pontifice pectoris sabbatismum. Sed ecce alter Joseph, qui relicto pallio fugit, foras erumpit, relinquens fœminæ vestem, ne relinqueret castitatem, at illo pallio malè tecta, Cœlo vindice mox infelicem expuit animam, quam inferis dedisset, nisi eam in corpus, etiam è sepulchro revocasset pius Præsul, misertus scilicet & illius animulæ; & mœsti parentis, quem deinde etiam Christianæ fidei addidit, uti & ejus filiam jam sibi, & vitæ redditam, cui postea in baptismo *Blanda* nomen obtigit, nempe hoc ei impositum à *Blanda* S. Eleutherii Matre, quæ eam de baptismi fonte susceperat. Et hæc est *Blanda*, quæ Blandinio nomen, & famam fecit, ibique requievit.

Sed ne longius, videamus qui etiam ex hac pugna fugerint alii, & quidem aliàs invicti pugiles.

Ita (ut redeam ad prima sæcula) fugit *Ioseph*: cùm enim à Domina audisset pudendum illud, *Dormi mecum, relicto in manus ejus pallio fugit*: Joseph, inquit Augustinus, *ut impudicam Dominam posset evadere, fugit*

Gen. c. 39. v, 12.

Ex qua illius fuga id conficit in Christiana Logica probè Doctus. *Ergo contra libidinis impetum apprehende fugam, si vis obtinere victoriam, nec tibi verecundum sit fugere, si castitatis palmam desideras obtinere.*

Serm. 250. de Temp.

Ad fugam illam, de qua in præsentia, spectat etiam fuga earum occasionum, quæ irritandæ libidini serviunt.

S. Antoninus 4 parte tit. 13. §. 2.

Cùm è fratribus unus aliquis socium accusasset suum vel ex eo, quod mulieris manum tetigisset, illeque excusaret sese operosiùs, vel inde quod mulier esset probatæ sanctitatis. *B. Iordanus*, qui fortè tum aderat, respondit terra bona est, & aqua etiam bona est, & tamen ea utraque simul conjuncta, fit lutum, quod turpe est.

Mitto cætera, quia remedium illud est in aperto, & omnium propè sæculorum luce. Addo alia ab Heroibus Christianis usurpari solita, non sine laude, & amabili stupore.

II. A consideratione ignis æterni.

Ex iis quædam in pia meditatione posita, alia in duriore quadam corporis exercitatione. *S. Tillo Paulus* in Gallia Monachus, qui & veneris ignes, & carnis insurgentis æstus extinguere solebat consideratione inferni, & in eo æterni incendii. Ex illo Isaiæ: *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Sic enim seipse compellabat, sic secum loquebatur vir Dei, & ignem igne alio vincebat, sui etiam victor. Sed hoc remedium, ut dixi, in cogitatione, & pia commentatione stitit: quod subjicio in ipso igne, & acuta adustione.

Tom. I. 7. Ian.

C. 33. v. 14.

III. Ab ipso igne atque adustione.

In S. Martiniani Eremicolæ cellulam invidus dæmon induxerat meretriculam, specie quidam pietatis, ne à feris devoraretur illa, re autem ipsa malo dolo, invidiaque, & consilio quàm pessimo, ut illa, ceu fera pessima, in virum Dei manus injiceret; imò & venereos cupidinis ignes: & verò injecit, atque consensum extorsit in prohibitos amplexus, in quos dubio procul venisset, nisi benigniore aliqua cœlestis auræ portio in animum venisset. *Ea Martiniano* id suggessit consilii.

Luculentum extrueret ignem, atque in eum projiceret sese, totumque immergeret: sicque ignem domaret igne.

Paruit Cœlo benè monenti, benè suadenti. In flammas insiliit, in iis sterit medius, & fœdè ustulari se passus est, tum verò, quasi dolore, grandique adustione victus è flamma exsiliit: tum & sic cum seipso loqui cœpit.

Quid est Martiniane? rectène te excepit ignis ille? age porrò, & sustine ut urat, adurat, & penitus exurat hic ignis. Sic enim teipse parabis incendiis sempiternis, sic & tui facies experimentum: erunt hæc veluti præludia scenæ longioris, atque æternæ, quam exiges in infernis æternis ignibus, erunt & doloris præludia. Age & sustine, & si sustinere potes, mulierculam illam adi: cum illa conveni, & jungere, per hanc enim tibi extruitur ignis æternus.

Tom. 2. Febr. die 13.

Dixit, & igni se rursum reddidit, flammis utique ustulandus totus: & certè ustulatus; nec enim iis exiit nisi fœdum in modum toto corpore adustus: & ita sui experimentum fecit vir Dei, & simul meretriculæ illi documentum dedit: imò & remedium adversus ea malæ cupidinis incendia.

Remedium excepit illa, indoluit, vitamque mutavit in melius, & alio prorsus, id est Cœlesti exarsit igne, suadenteque *S. Martiniano* Hierosolymam primò, dein in Bethleem venit, ubi à *S. Paula*, quæ eò loci nobile Asceterium extruxerat, in illud admissa, reliquum transegit vitæ in arctiore disciplina, corpusculi maceratione, severaque pœnitentia, à qua miros in virtute progressus fecit, & mortem sanctiorem invenit, miraculis & in vita, & in morte inclaruit: adeo profuit illi id remedii à *D. Martiniano* sub oculos positi; qui eo lætus, & facti sui pœnitens, ut illud elueret nautam convenit, qui se deportaret in rupem sitam in medio mari: deportavit enimverò, & statis anni temporibus rediit, panem, & aquam servo Dei afferens, quo vitam sustentaret. Stetit autem in ea rupe, & quidem sub nudo Jove, ad annos, in quibus se tutum credidit à mali dæmonis insidiis, nec tamen omninò tutus: excitavit hic in oceano gravem tempestatem, à qua allisa ad rupem navi, dum reliqui merguntur aquis, puella unica, arrepta fortè tabula, ad rupem appulit, ea eaque pendula ad virum Dei inclamavit, manum ut porrigeret. Fecit ille, manum porrexit, traxitque ad summa rupis, dein sublatis in Cœlum oculis, quæsivit, quid consilii, quid & remedii, contra oblatas sibi rursum peccandi illecebras, tum ad Virginem conversus

sic

sic ad illam; *Non benè convenit igni, & palea: ego ignis, tu palea, dividamur est necesse.*

IV. *Ab aquis & maris elemento.*

Dixit, & Crucis signo se muniens in mare dejecit, & corpus, & vitam infido committens elemento, & hoc quidem ne animum committeret periculo. Ecce quid remedii adinvenit sagax amor, & studium retinendæ castitatis.

Factum probarunt Superi, probavit & Deus, atque ex imo maris elemento, delphinos duos emisit in summas aquas, qui *Martinianum* tergis exciperent, atque in littus deportarent: quod & factum, & factum benè: sicque *Martinianus* in tuto positus, quod vitæ superfuit peregrinando insumpsit: & tandem Athenis sanctè obiit, & sui victor, & mali genii; pugil Christi, Athleta castitatis.

Habes Amice Lector, tuendæ pudicitiæ remedium ab aquis petitum, & probatum etiam miraculo, quo tamen nec uti te velim, nisi altior aliquis à Cœlo appellat impulsus: aliud accipe, quo usi sunt alii, & quo uti & ipse potes.

Tom. II. 10. Febr. c. 4.

B. Guilielmus de Oliva Presbyter, cùm in se non semel sensisset accendi, ardereque cupidinis ignes, seipse in præterfluentem rivulum collo tenus immergebat, & quidem acerba hyeme, acrique gelu, & eo usque dum deferveret, & penitus extingueretur ille impuri amoris æstus: tum enim sese reddebat orationi, atque ab hujus ardore, etiam madidas vestes exsiccabat: doctus à Cœlo ignem aqua vincere, & calorem frigore domare. Ita nimirum contraria vincuntur contrariis, & elementari frigore depellitur ardor insanæ libidinis. Uti & depulsus in *S. Ulricu* Eremitæ Presbytero.

Tom. III. 20. Feb.

Hic ut primas impuri amoris scintillas persentiebat, etiam nocte perfrigida nudum se abjiciebat in vas aquæ glacialis, ibique psalterium integrum decurrebat, nec exibat, nisi edomito penitus impudicæ veneris igne, & sopito extinctoque omni cupidinis ardore. Sic ignem aqua, sic calorem frigore superare edocti à Superis Sancti.

23. Febr.

Quod si tibi, Benevole Lector, non is est animus, nec ea illius vis pro remedio: aliud suggero, quod mitius, quod & levius: & quod ipsi quoque usurparunt Sancti castitatis amantiores, quos inter *B. Petrus Damianus*, Episcopus, & Cardinalis Ostiensis. Hic calente juventa, cùm stimulis carnalibus acrius urgeretur: primùm cilicio tenella membra affligebat, quod si eo victus non se remitteret ardor, mediis noctibus è strato surgens in fluviales aquas sese immittebat, tamdiuque manebat nudo corpore, donec algentia membra rigerent nodo recedente calore: Hoc secundum imitari si piget: at primum usurpare non pigeat; etiam dolore quali quali, & cilicii puncturis atteritur, & frangitur ardor juventæ, & molliculæ veneris ignes extinguuntur: quod si non extinguantur penitus ad ciliciniam vestem, adde cubationem in nuda humo, & cinere; eam certè adhibendam esse censuit *S. Guilielmus Eremita*, etsi degeret in avia solitudine, ab omni hominum congressu remotus. Deoque vicinus, sic tamen sopiebat excitatos subinde veneris igniculos: quod si ea lectuli durities, non sit satis ad carnem edomandam, adhibe jejunium. Sic adhibebat ille ipse *S. Guilielmus*, qui tribus hebdomadæ diebus, exiguo pulmento & vino reficiebatur, cæteris autem pane & aqua victitabat.

12. Febr.

VI. Jejunio.

Sic & *D. Antonius*, nomine, & re etiam ipsa *Magnus*. In eum, ceu Athletam Christi fortissimum, incurrebat invidus dæmon, & modò Phantasiæ ingerebat putidæ veneris imagines, modò sensus persentabat, & carnem titillabat libidinis ardore, modò sese objiciebat oculis assumpta etiam ad eam scenam formosæ Virginis specie, modò simulacro quodam terribili, ac spiritu fornicationis, denique nihil non moliebatur, quo castum adolescentis animum debellaret. Quid hic interim? Ad vigilias, ad jejunia confugit, & his & illis carnem macerat, extenuat, frangitque, ut dum via vivere, vix respirare licet, non liceat fornicari.

Et certè qui liceret? jejuno & famelico luxuriosum esse non licet: ut enim D. Augustinus. *Fames amica virginitatis est, inimica lasciviæ*: uti è contrario. *Saturitas castitatem prodit, nutrit illecebram.* Quod ipsum etiam suis fabularum involucris adumbravit Antiquitas: Finxit enim *Circe*, homines multis epulis saginatos in sues transformasse; Ulyssem autem ab epulis abstinentem transformare minimè potuisse.

Serm. 77. de tempore.

Fabella est, & ingeniosum commentum, quo tamen docemur ab ingluvie homines mutari in porcos, in sues, non corpore, sed animo; non forma, sed luxuriæ vitio, à quo etiam demergitur in Cloacam, in voraginem: ut enim scitè D. Bernardus. *Gula est libidinis illecebrosa vorago.*

Ser. de conversione ad clericos, c. 12.

Ne hac voraretur *Antonius*, gulam imprimis edomuit, eâque probè domitâ etiam spiritum luxuriæ expulit, nec ab illo verti potuit, uti gulosi, in sues, in porcos; sed potius à jejunio in Angelum, non quidem specie; sed virtute, sed imitatione: quod ipsum & feceris, Amice Lector, si cum illo sapis. Quod si tamen non fers perenne jejunium, uti plerique è Sanctis: age, abstine, jejuna in vigiliis festorum B. Virginis: uti quondam fecit *B. Margareta Hungarica*, jejuna in Sabbatho, & hoc in honorem Divæ Matris; ut illa tibi adsit in ea, quæ erit cum carne lucta: ita jejunavit *B. Walterus de Birbeke*, & quidem pane contentus & aqua: quod & probavit Dei Mater, & Virginum Virgo etiam miraculo, cùm enim ei à famulo præberetur aquæ potus, sensit illicò aquam in vinum versam; sed vinum germinans Virgines.

22. Ianuar. in ejus vita c. 2.

Quod si nec ea esurie edomari possit ille spiritus, agedum alia tibi arma sume, quibus Deo, Cœloque milites, quibus vincas, & triumphes. Ea tibi in manus dabit *B. Henricus Suso*, in pudicitiæ castris veteranus miles, & dux in paucis exercitatus. Quid ille? ut carnem subjiceret animo, sic eam censuit esse coërcendam. Primùm asperiore cilicio, dein catena ferrea, tum subligaculo, in quo ligamina quædam, quibus infixæ erant acus asperæ centum supra quinquaginta, eædemque æreæ, & lima exacutæ, quarum acumina ad carnem conversa; tum collo admovit annulos ex duriore corio, tum manibus chirothecas claviculis asperas inseruit, ut iis noctu, diuque pungeretur, tum in dorso inter scapulas crucem extendit rigentem, atque horridam clavis triginta, ut dum illi incumberet, iis laceraretur, cruentareturque totus, tum eadem cruce acubus insuper armata, sese flagellare.

VII. *A duriore carnis maceratione.*

Tom. II. 25. Ian.

Et hæc illi in corpus erat sævitia, non alio consilio usurpata, quàm ut corpus spiritui subjugaret, & spiritum Deo.

Quid tibi nunc animi? quid consilii, Benevole Lector? video stupes, expallescis, horresque totus ad eam corpusculi lanienam: nec ad parem tibi est animus: nec ego in eam te duci velim, sed mitius, & mollius tecum agi: modò tamen subinde etiam durius; maximè verò cùm recalcitrat caro, cùm stimulos excitat, cùm & ignes impuri amoris, tum etiam admovenda cilicina vestis, quâ maceretur caro, tum expedienda flagella, quibus vapulet corpus, ceu asinus, ceu vile jumentum.

Neque mihi dixeris asperum illud, durum, immite: non inficior: sed non edomatur caro nisi asperis, & duris: nec obtinetur de carne, ceu domestico hoste, victoria, sine pugna: nec pugna sine sanguine, nec denique sine his obtinetur virtus, & castitas.

Notum enim illud, & longè verissimum Tertulliani: *Virtus duritie extruitur, mollitie destruitur.*

Quod

Quod si virtus omnis, certè & illibata castitas, & virgineus ab illa nitor.

Ep. 80. ad Lucil. Dixit aliquando Seneca, & propè Christianè: *Malè mihi esse malo, quàm molliter.*

Plus enim à mollitie in animum importatur mali, quàm à duritie, plus à blanditiis, quàm à severiore exercitatione, enatisque inde molestiis.

Addo pro Coronide, & aliud illis affine remedium, quod est ejusmodi, ut si quæ corporis membra in eo genere deliquerint, eadem & pœnam sentiant: quod & exemplo suo docuit S. Leo Pont. Max. Huic aliquando vidua, manum erat exosculata, vel reverentiæ causâ, vel devotionis. Ex hoc porrò osculo sensit S. Pontifex in se accendi, excitarique libidinis æstus, & carnis titillationes: nec has impunè tulit, nec illos; sed aliore quodam æstu, zeloque castitatis incensus, manum scandalisantem illicò abscidit; quam tamen Dei Mater, cui se commendarat etiam miraculo restituit. Quod factum magni Pontificis mirari possumus, imitari non item, nisi cœlestis aliquis impetus eò impulerit. *S. Antoninus 4. Parte tit. 19 capitulo 3. § 2.*

TRACTATUS QUARTUS
DE IRA.

Ira animi passio, & quidem indifferens.

RA inter omnes animi passiones est facilè princeps, suos habet impetus, eosque vehementiores, seu in bonum, seu etiam in malum, ad hoc enim, & illud est indifferens, ideoque plurimùm interest, quî regatur. Si benè, & ex rationis præscripto, virtus est; sin autem malè, & contra rectæ rationis leges, ac placita, vitium est.

Naturæ est insita atque apprimè utilis ad ardua facta; atque ad sui conservationem: est enim data ad repulsionem malorum, atque nocentium, ne scilicet natura in ea re sit torpida & languida; itaque eum locum obtinet in homine, quem miles in republica, ideoque à *Nemesio* pulchrè dicitur *Satellitium rationis*, quia rationem stipare solet, ac cingere ut Regem Satelles; ut scilicet nocentes arceat, ac propulset, & hoc quidem innata sibi vi, ac robore. Quod ut efferrent Peripatetici; iracundiam appellabant *Cotem fortitudinis*, ex eo, quòd fortitudinis aciem quasi retusam, acueret, ea, qua valebat, vi atque nisu; vel in hostem, vel in improbum civem semper expedita, semper acuta. *L. de natura hominis c. 21*

De illa sic sumpta, hic non agimus: vel enim Virtus est, vel affinis Virtuti, vel certè nuda passio, nec bona, nec mala. Sed de illa quæstionem instituemus, prout vitium est, & à rationis præscripto alienum. Sit igitur

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba: *Grave est saxum, & onerosa arena: & ira stulti utroque gravior.* Proverb. c. 27. v. 3.

GRave est saxum, quod humeris incumbit, & onerosa arena, quæ capiti: at ira stulti utroque gravior, primò, quia tum saxum, tum arena corpus aggravat, ac premit: at ira hominis stulti mentem deprimit, ac degravat; ideoque illa gravior; secundò, quia tam saxum, quàm arena dorso imposita, deponi potest, excuti potest; sed ira hominis stulti, minimè; nisi vis altior accesserit, vis utique divina, vis & gratiæ, & hoc, quia stultus iram pro ratione habet, & credit justè se irasci, ideoque nisi cœleste quoddam lumen ad animum appulerit, decuti ira illius non poterit.

At cur ira componitur cum saxo? Cur & cum arena? Respondet Dionysius: si ira gravior sit, & peccatum mortale, est adinstar saxi, & lapidis molaris, qui animo incumbit; sin autem & levior, & frequens, & multiplicata est quasi arena, quæ tamen, & ipsa onus est. Et hæc pro explicanda mente sapientis, quæ illâ similitudine quasi erat involuta; ad rem propiùs accedamus.

§. 1.
Quid sit Ira?

GAleno medicorum principi. *Ira est fervor caloris, qui circa cor est.*

I Hæc definitio sumpta est, ex eo quod ut plurimum in iracundiæ motu evenit: Anima enim ad functiones suas in corpore duobus potissimum instrumentis utitur, spiritu, & sanguine, & utriusque calore; quorum motiones potissimum notantur in duabus passionibus, *Timore*, & *Ira*, cum hoc, tamen discrimine, quod in *Timore*, spiritus, & sanguis, intra cor quasi suum in fontem reducantur, & contrahantur; quo fit ut partes in superficie positæ, frigidæ maneant, & suo calore destitutæ. In *Ira* verò effundantur, atque incalescant. *Ira est fervor caloris circa cor.*

Est igitur *Ira*, quidam ardor, & motus animosæ facultatis, in quo primùm accenditur sanguis, & spiritus, deinde effunduntur, & totum corpus inflammant, & eò quidem, ut sæpiùs febres gignant, æstusque morborum. Denique excitatur ab his in animo motus quidam, & passio quæ *Ira* dicitur.

Aristoteli. *Ira est accensio sanguinis circa cor*: conspirat ea definitio cum illa, quæ est Galeni. *Lib. 1. de Anima.*

II. Alia est Hugonis de S. Victore, cui *Ira* est *perturbatio mentis.* Ira enim rationem excæcat, & offuscato bonæ mentis oculo, eam susque, deque vertit, insanoque impetu abripit etiam ad infanda quæque. *Perturbatio mentis.*

Tullio, Oratorum Principi. *Ira est libido puniendi ejus, qui videtur læsisse injuriâ.*

III. Libido, inquam, hoc est motus appetitus sensitivi, ejus maximè, qui prætergressus limites rationis, modum excedit. Et hic propriæ passionis nomen retinet. *Libido puniendi.*

IV. D. Thomæ, Angelico Doctori, *Ira est excessus*, à quo quisquis abduci se permiserit, modum nescit, ignorat limites rationis; & justi, æquique retinens esse non potest. *Excessus.*

Et hæc paucis pro iræ definitione, plura dabunt illius metaphoricæ descriptiones, ex quibus & illius effectus ponentur in aperto. *Descriptiones Iræ.*

I. Ira Romano Oratori, morbus est animi; & *Iracundi* antonomasticè, dicuntur *morbosi*: sic enim eos appellandos esse censuit sapiens Antiquitas; excipe istud vel ipsis Tullii verbis. Ita enim inquiebat olim. *Morbus animi.*

Benè igitur nostri, cùm omnia essent in morbo vitia, quod nullum erat, iracundia fœdius, iracundos solos morbosos nominarunt. *4. Tuscul. QQ.*

II. D. Chrysologo, aureo sanè Oratori. *Ira phrenesis* est, & iracundus quisquis est, est & phreneticus, quod ut ponas in clara luce, in eadem ponit, & nativam aliquam irati hominis imaginem. Juvat illam intueri: sic calamo, ceu penicillo, depinxit. *Phrenesis.*

Nonne quoties miserum hominem cholera inflammaverit incendium, & dominante febre vesanum reddiderit ægrotan-

Serm. 38. *agrotantem. turbatur sensus, mens deperit, feritas accedit, recedit humanitas, & ne multu, moriente homine furor vivit.*

Hinc est quod frendet dentibus. parentes laniat, scindit proximos, cadit pugno, morsu agit atque afficit obsequentes. Ubi hæc de Phrenetico illo protulit, tum de medico non pauca: sic enim inquit,

Tunc medicus ad virtutis laudem, ad artis gloriam, ad fama cumulum, armatur patientia, tolerantiam sumit, injurias despicit, morsus sustinet, fert labores, & non leves pœnas patitur, ut à pœna liberet laborantem, fovet oleo, insistit curis, erogat medicinā, certus quòd mercedem laboris, obsequiis repēset agrotus, dum receperit sanitatem.

Postquàm ista de phrenetico, ista & de illius medico: tum ad iræ phrenesim, & iratum phreneticum delabitur, & quid ab hoc, quid ab illa emanet vitii, ac furoris, ostendit.

Rogo, inquit, *quæ major phrenesis? quæ gravior vis furoris? quæ par dementia? sancti hominis percutere maxillam? mansueti fratris faciem verberare? placidi vultus gratiam tristi livore perfundere? nudare hominem suis actibus occupatum? Et alienam pœnam suum solatium facere?*

Hæc ubi dixit de ira, ceu phrenesi, tum seriò monet, & conficit istud.

Ergo, fratres, si talia perpetrantes gravissima phrenesi laborare cognovimus, obediamus Christo, & furentium fratrum morsus, verbera, onera, tota virtutis pietate portemus, ut & fratres nostros liberemus à pœna, & nos æternum patientia premium consequamur.

III. Morbus, & is sævus. Huic Iræ descriptioni affinis est illa, quam dedit Isidorus Pelusiota, *ira sævus est & tyrannicus morbus*; morbus quidem, quia pessima mentis affectio, quia sæva, quia tyrannica: quem enim occuparit iracundia vehemens, aut ardor, aut dolor, is quasi extra se positus, & vix sui dominus, in se sævit, & in alios, & ubique tyrannidem exercet, adeoque ab illa est inusitata animi perturbatio, violenta potentia, tyrannis effera; imò & furor insanus, cui dum

IV. Tyrannicus & violentus affectus. ingemiscit D. Chrysostomus. Iram vocavit *tyrannicum, & violentum affectum.*

Tyrannicum enimverò, quia sine lege, sine modo adinstar tyranni, omnes impetit, omnes quà potest perdit.

Serm. 2. de diversis. *Violentum* autem, quia adinstar torrentis, sese diffundit, & obvia quæque perrumpit, abripit, sternit.

V. Furor. Aristoteles, naturæ indagator accuratus & perspicax, Iram esse dixit *furorem*: concinit & Poëta Lyricus, cui *Ira furor brevis est.*

Lib. 7. Eth. c. 5. Iræ, inquiebat, Philosophus, & rerum venerearum cupiditates, & nonnullæ hujusmodi aliæ perturbationes, perspicuè corpus ipsum immutant, & plerisque hominibus etiam furorem immittunt: atque ab his etiam insaniam.

VI. Insaniæ principium. Certè Ennius inter antiquos nominatissimus, Iram censuit, *insania principium esse*, & Arnalius, *turpem, atque indecoram insaniam*: in quam opinionem etiam ratione duce venerunt Poëtæ veteres, qui pronuntiarunt & istud, tres esse furias, quæ mentes hominum exagitarent, atque in transversum agerent. Videlicet *Iram, Cupiditatem, & libidinem.*

Ira ultionem desiderat, cupiditas opes, libido voluptates: atque & his & illis in furias agit, atque ab his in omnia facinora aufert præcipites: & hinc

Psal. 36. jure meritissimo D. Ambrosius *Iram* nuncupavit, *gravem peccati magistram.*

VII. Peccati magistra. Ita nimirum scholam aperit ira, & in ea veluti magistra præsidet, docetque velut è pulpito vitia omnia; inimicitias graves, inveterata odia, cruentas cædes, direptiones, incendia, strages. Excipe illas Ambrosiana eloquentia; sic enim iram inducit velut in theatrum, quæ concitata oratione, omnem turbulentarum affectionum manum, ceu totidem acies educit, dum sic perorat.

In Psal. 36. *Vindica injuriam tuam, virum te esse cognosce, fœminea infirmitatis est non capere vindictam.*

Ergo contemnere te debuit servus? Frater decipere? amicus illudere? Et tu adhuc tuam non ulsisceris contumeliam? Proscribas necesse est: gladio oportet insurgas, & dolorem tuum, adversarii morte solvas: vir fuit ille, qui suum occidit inimicum: meritò prædicatur qui ita se vindicavit, ut aliis erogare ei non auderet injuriam.

Hæc apud Ambrosium ira ad discipulos suos, ceu pessima *peccati magistra*, à qua imprimis odium, emanat, ceu inauspicata ipsius soboles: certè sic eam appellandam esse censuit Salvianus, dum extulit illud.

VIII. Mater odii. L. 1. de Gub. *Ira mater est odii*. excitat enim, fovet ac nutrit odia, & si quæ adhuc in animo erat Christianæ caritatis scintilla, eam penitus extinguit, atque in animum, ceu malè usupatum hospitium, ipsas quodammodo inferni furias inducit: imò & ipsum dæmonem, nisi malis iram ipsam dæmonem esse, & quidem voluntarium; & talem esse credidit, talem & dixit D. Chrysostomus.

Serm. 40. de diversis. *Ira*, inquit, *voluntarius dæmon est, insania spontanea, mentis defectio: Et qui irascitur, diaboli ludibrium est, dæmonum officina, & nequitia illorum dignus minister.*

IX Dæmon voluntarius. Quid amplius dici possit, quid excogitari, non video. Si necessitate aliqua dæmon esset, aut externa vi, fortè venia danda foret, certè commiseratio impendenda: at voluntate dæmonem videri & esse velle, summum propè malorum est; summum & illud *diaboli ludibrium esse, & dæmonum officinam*, in qua, in homines, in Cœlos, in Angelos in Sanctos, in Deum ipsum cudantur tela: tela quidem in homines per odia, per convitia, per cædes, per rapinas, per incendia: in Angelos, & Sanctos, Deumque ipsum, per blasphemas voces, per execranda superis juramenta: nec contenta verbis ira; manus adhibet ad nocendum. Itaque à quibusdam fit pugnis pugna, & lacertis concertationes, stringuntur gladii, & lucente ferro gestiunt in se incurrere, ac sævire. Non homines iratos diceres; sed furias; sed dæmones ex imo Erebi in mortales auras emissos.

§. 2.

Remedia opportuna adversus impetus iræ insolentioris.

PAuca producam, tum è prophanis, tum è sacris Authoribus petita, ut ab his, & illis sua sit authoritas, suum & tanto malo remedium.

Rex *Cotys* cum natura esset iracundior, & asper

I. Tollenda occasio iræ. castigator eorum, qui in ministeriis fortè deliquissent, vasa figuli, tenuia quidem & fragilia; sed cælaturis quibusdam, & sculpturis politè, & eleganter elaborata, sibi ab hospite allata, cum datis donis esset hospitem remuneratus, simul ea omnia confregit, ne in eos (inquit) qui ea fregissent, excan-

Plutarchus in Apopth. descerct, atque asperius animadverteret. Ita nimirum sibi cavendum esse duxit: cùm enim innatæ quodammodo inclinationis conscius esset, nossetque iram ignem esse, aut igni persimilem, materiam illi subtrahendam esse putavit, ne ut ignis stuppam viciniorem invadit illicò, incenditque; sic & ira animum occuparet, atque accenderet, si materia illi propiùs admoveretur. Quæ illi cura fuit; eadem

Tom. I. & monacho, cujus meminit Surius in vita *S. Euthymii* Abbatis. Hic vitandæ iræ causa è monasterio sese subduxit, abiitque longius in solitudinem, veritus ne in monachorum cœtu esset fortè unus aliquis, qui iracundiæ ansam subministraret: sic enim ipse secum. Agendum in monasterio cum pluribus, convivendum & pluribus, quibus sua est complexionis, & humorum inter se pugna: hic enim melancholicus, & subtristis; ille sanguineus & hilaris;

alter pituitosus totus, & frigidus: alius iracundus, atque igneus: qui toleretur hic, qui & isti: certè longè difficillimum, & sine aliquo irarum æstu propè adynaton: in avia solitudine, solus ero, socius nemo, collega nemo, nemo quem patiar præter me: mihi, ut irascor, qui fiet?

II. Iræ injicienda aliqua mora.

Hæc ille secum loqui, nec omninò malè; at invidit malus dæmon: à quo & inductus, & fracto per iram poculo derisus, & probè doctus etiam inviæ solitudini pervios esse irarum motus, nisi eos etiam alio obice stiteris: erit hic injecta mora, & quædam veluti cunctatio: ut enim disertè Seneca, *Maximum remedium est iræ mora: nec ab illa pete initio ut ignoscat; sed ut judicet: definet, si expectat: nec universam illam tentaveris tollere: graves habet impetus primos: tota vincetur, dum partibus carpitur.* (Lib. 2. de Ira c. 28.) Hactenus Seneca, quo judice, ira cunctatione, aut lentescit, aut frangitur. *Mora* quippe *iræ mitigatio est*, ut rectè Thucydides: cujus veritatis probè conscii sapientissimi quique, iræ moram injecere, ceu equo indomito frænum. Et ita injecit C. Augustus, de quo ita Sextus Aurelius Victor: Cùm eum Philosophus vidisset irâ facilè commoveri, ne asperum aliquid statueret, monuit, ut ubi irasci cœpisset, quatuor ac viginti Alphabeti Græci litteras memoriter recenseret; ut interim illa concitatio (mente aliò traducta) parvi temporis interjectu, conquiesceret, nec abiret in aliquid, quàm par erat, asperius. Quod Philosophus Augusto Cæsari, hoc deinde & Theodosio D. Ambrosius. Ne scilicet aliquid iratior decerneret, ne statueret quicquam, etiam in reos supplicii, nisi prius quatuor & viginti Alphabeti litteras decurrisset, ratus ea cunctatione, quantulacumque, defervescere posse concitatos irarum æstus, nec in aliquid injustius abire: ad hoc enim valet ea, quam dixi cunctatio, quâ & usus olim Archytas Tarentinus, cujus & hoc in nocentem fuit illustre effatum. (Baronius.)

Sumpsissem à te supplicium nisi iratus essem.

Eadem cunctatione usus & Plato, cujus temperatam moderationem ex eo commendat Valerius Maximus, quòd à nescio quo homuncione læsus, Speusippo, amico suo, castigationis arbitrium reliquerit ac mandarit, totus ea cunctatione nihil immoderatius statuendum, quia nihil iracundius, nihil cum ira præcipiti. Eadem & usus Socrates, qui servo perperam aliquid agenti dixit: *Caderem te, nisi irascerer.*

Ita nimirum, ut scitè notavit Seneca, *admonitionem servi in tempus sanius distulit, illo interim tempore se admonuit, nec ausus se ira committere.* (Lib. 1 de Ira c. 15.) nec etiam audebis te committere, si sapis, Amice Lector; sed aliquid dabis temporis, aliquid & moræ; ut interim etiam aliquid tanto malo remedii, à quo si necdum est satis, age, excute causas iræ, veræne, an falsæ, graves an leviusculæ, solidæ an futiles, atque inanes, contra quas, inquit Seneca, *pugnare debemus.*

III. Examinandæ irarum causæ.

Causa autem iracundiæ, opinio injuriæ est; cui non facilè credendum est, nec apertis quidem manifestisq; statim accedendum est: quædam enim falsa veri speciem ferunt: dandum semper est tempus: veritatem enim dies aperit: ne sint aures criminantibus faciles: Hoc humanæ naturæ vitium est suspectum, notumq; nobis sit, quod quæ inviti audimus, libenter credimus; & antequam judicemus, irascimur. (Lib. 2. de Ira c. 22.)

Quid, quod non criminationibus tantum; sed suspicionibus impellimur, & ex vultu, risuq; alieno, pejora interpretati, innocentibus irascimur. (Cap. 23.)

Itaq; agenda est contra se causa absentis, & in suspenso ira retinenda.

Potest enim pœna dilata exigi, non potest exacta revocari.

Hæc ubi dixit Seneca, tum conficit illud: *tollenda ex animo suspicio est, & cõjectura, fallacissima irritamẽta.*

Et verò tollendam esse suspicionem, uti fallacissimum iræ incitamentum, ostendit exemplo Alexandri, *qui cùm legisset epistolam matris, qua monebatur ut à veneno Philippi medici caveret, acceptam potionem non deterritus bibit, plus sibi de amico suo credidit. Dignus fuit, qui innocentem haberet, dignus qui faceret: hoc eò magis in Alexandro laudo, quia nemo tam obnoxius iræ fuit.* (Suprà.)

Ubi ista protulit pro suspicione tollenda, quæ sæpè sæpiùs, vel iræ causa est, vel illius irritamentum, tum adjicit pro tollenda etiam conjectura, quæ altera iræ causa, alterum & irritamentum, cui ne fortè quis conniveat, producit, exemplum C. Cæsaris, *qui victoria civili clementissimè usus est*: cùm enim sarcinam *deprehendisset epistolarum ad Pompeium missarum ab iis, qui videbantur, aut in adversis, aut in neutris fuisse partibus, combussit: quamvis enim moderatè soleret irasci, maluit tamen non posse*: cujus rationem hanc reddit, *quia gratissimum putavit genus veniæ nescire quod quisque peccasset: plurimum mali credulitas facit.*

Et hæc est tertia iræ causa, ad quam ex animo tollendam, simplicitate, inquit, opus est, & benigna rerum æstimatione.

Nihil nisi, quod in oculos incurret, manifestumq; erit, credamus: & quoties suspicio vana apparuerit, objurgemus credulitatem: hæc enim castigatio consuetudinem efficiet non facilè credendi. (Cap. 24.)

IV. Videndum quibus irascimur.

Et hæc Seneca pro examinandis, tollendisque irarum causis, velut oportuno remedio, cui addit, & alterum, excutiendum scilicet, quibus irascimur: de his ita Seneca.

Irascimur aut his, à quibus nec accipere injuriam potuimus: aut his, à quibus accipere potuimus: Ex prioribus quædam sine sensu sunt, ut librum, quem minutioribus litteris scriptum sæpè projecimus, & mendosum laceramus, ut vestimenta, quæ quia displicebant scidimus his irasci quàm stultum est, quæ iram nostram nec meruerunt, nec sentiunt: sed nos offendunt videlicet, qui illa fecerunt: primùm sæpè antequam hoc apud nos distinguamus, irascimur: deinde fortasse, ipsi quoque artifices excusationes justas afferrent: alius non potuit melius facere, quàm fecit, nec ad tuam contumeliam parum didicit. Alius non in hoc, ut te offenderet, fecit. Ad ultimum, quid est dementius quàm bilem in homines collectam in res effundere. (Cap. 26.)

Atque ut his irasci dementis est, quæ anima carent: sic & mutis animalibus, quia nulla est injuria nisi à consilio profecta: nocere itaque nobis possunt, ut ferrum, aut lapis; injuriam quidem facere non possunt.

Hæc ubi dixit de iis, à quibus injuriam accipere non potuimus, vel quia sensu carent, vel quia consilio; tum subjicit de aliis, à quibus injuriam accipere potuimus, & pro his etiam opportuna iræ suggerit remedia.

Et quidem pro ea injuria quæ nobis *à pueris, & non multum à puerorum prudentia distantibus* inferri potest, hoc est remedii; *quod omnia ista peccata apud æquum judicem pro innocentia habeant imprudentiam:* tum delabitur ad alia, & quidem primò ad Deos immortales (Christianè ad Deum Immortalem) qui, nec vult obesse, nec potest: *natura enim illi mitis est, & placida, tam longè remota ab aliena injuria, quàm à sua: dementes itaque, & ignari veritatis illi imputant sævitiam maris, immodicos imbres, pertinaciam hyemis, cùm interim nihil horum, quæ nobis nocent, prosuntve ad nos propriè dirigatur.*

Non enim nos causa mundo sumus, hyemem, æstatemq; referendi; suas ista leges habent, quibus divina exercentur: nimis nos suspicimus si digni nobis videmur propter quos tanta moveantur: nihil ergo in nostram injuriam fit; imò contra, nihil non ad salutem.

Hæc ubi protulit de summo Numine, tum descendit ad magistratus, ad parentes, ad præceptores & judices, quibus subinde perperam irascimur: vel

quia ab iis castigamur, & reprehendimur, & huic iræ impotentiori hoc affert remedium: quod eorum *castigatio sic accipienda sit quomodo scalpellum, & abstinentia, & alia, quæ profutura torquent.*

Affecti sumus pœna, succurrat non tantum quod patiamur, sed quid fecerimus, in consilium de vita nostra mittamur: si verum ipsi dicere nobis voluerimus, pluris litem nostram æstimabimus: si volumus æqui omnium rerum judices esse, hoc primùm nobis suadeamus, neminem nostrum esse sine culpa: hoc cogitantes, æqui erimus delinquentibus: utique nobis ne irascamur, cui enim non, si nobis quoque.

Cap. 28.

V.
An jure irascimur.

Ab his transit ad iræ causas, atque ab his etiam illius petendum esse ducit remedium; quod est ejusmodi, *quod lege mortalitatis patimur, quidquid incommodi accidit.*

At, inquies, *morbi doloresq́ incurrunt*, & hinc etiam iræ earum origines, ac fontes, qui & arescent illicò, si cogites utique aliquò *fugiendum esse domicilium putre sortitis.*

Est mortale hoc corpus, velut putre domicilium, quod sortitur immortalis animus: quî inde effugiet? Certè non aliâ viâ, quàm per morbos, & dolores, ipsamque mortem, quibus proinde irasci stulti est, ac dementis, congaudere verò sapientis.

At dicitur, aliquis de te malè locutus: cogita an prior feceris, cogita de quàm multis loquaris: cogitemus, inquam, *alios non facere injuriam, sed reponere. Alios pro nos facere, alios coactos facere, alios ignorantes. etiam eos, qui volentes, scientesq́ faciunt ex injuria nostra, non ipsam injuriam petere. aut dulcedine urbanitatis prolapsus est, aut fecit aliquid, non ut nobis obesset, sed quia consequi ipse non poterat, nisi nos repulisset: sæpè adulatio dum blanditur, offendit: quisquis ad se retulerit, quoties ipse in suspicionem falsam inciderit, quàm multis officiis suis fortuna speciem injuriæ induerit, quam multos post odium amare cœperit, poterit non statim irasci; utique si sibi tacitus ad singula quibus offenditur dixerit, hæc & ipse commisi*: sed proh dolor pudorque! *aliena vitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt: magna pars hominum est, quæ non peccatis irascitur; sed peccantibus: facient nos moderatiores respectus nostri, si consuluerimus nos, dixerimusq́ apud nos taciti: nunquid & ipsi aliquid tale commisimus? Nunquid sic erravimus?* Certè si erravimus, nec tamen inde nobis irascimur, ut nec aliis irascamur, oportet.

VI.
Quorum instinctu irascimur.

Est & aliud iræ concitatæ remedium, si nimirum apud nos ipsi attendamus, à quibus, & unde hauserimus ea, quæ iræ materiam, aut fomitem subministrant. De his ita sapiens Romanus, quo authore hic ferè utor.

Cap. 29.

Ex his, quæ nos offendunt, alia renuntiantur nobis, alia ipsi audimus, aut videmus: his quæ narrata sunt, non debemus citò credere, multi ementiuntur ut decipiant; multi quia decepti sunt: alius criminatione gratiam captat, & fingit injuriam, ut videatur doluisse factam: est aliquis malignus, & qui amicitias cohærentes diducere velit: est suspicax, & qui spectare ludos cupiat, & ex longinquo tutoq́ speculetur, quos commisit: de parvula summa judicaturo tibi res sine teste non probaretur, testis sine jurejurando non valeret, utrique parti dares advocationem, dares tempus, nec semel audires.

Magis enim veritas elucet, quod sæpiùs ad manum venit: amicum condemnas de præsentibus antequam audias, antequam interroges, ut illi injuria, illi antequam accusatorem suum nosse liceat, aut crimen, irasceris: hic ipse, qui ad te detulit desinet dicere, si probare debuerit: non est, inquit, *quod me protrahas, ego productus negabo: alioqui nihil unquam tibi dicam: eodem tempere & instigat, & ipse se certamini & pugnæ subtrahit: qui dicere tibi nisi clam non vult, penè non dicit: quid est iniquius quàm secretò credere, & palam irasci? At illud facis, qui aliorum auribus, ac verbis, & fidem, & iram concedit.*

Sed, inquies, *quorumdam ipsi testes sumus, & in his pro faciliore iræ remedio naturam excutiemus, voluntatemq́ facientium.*

VII.
Quibus & personis.

Puer est? Ætati donetur, nescit an peccet. pater est? aut tantum profuit, ut illius jam injuria jus sit.

Jussus est? Necessitati quis, nisi iniquus succenset.

Læsus est? Non est injuria, pati, quod prior feceris.

Judex est, plus illius credas sententiæ, quàm tuæ.

Cap. 30.

Rex est? Si nocentem punit, cede justitiæ, si innocentem, cede fortunæ.

Mutum est animal, aut simile muto? Imitaris illud si irasceris.

Morbus est, aut calamitas? Levius transiliet sustinentem.

Deus est? Tam perdis operam cùm illi irasceris, quàm cùm illum alteri precaris iratum.

Bonus vir est, qui injuriam fecit? Noli credere; malus? Noli mirari: dabit pœnas alteri, quas debet tibi; & jam sibi dedit, qui peccavit.

Ex his, aliisque, quæ in medium attulit Seneca conficit istud. Ergo ira abstinendum est, sive par est, qui lacessendus est, sive superior, sive inferior. *Nam cum pare contendere, anceps est: cum superiore furiosum, cum inferiore sordidum: pusilli hominis, & miseri est repetere mordentem, ut mures, & formicæ; ad quas, si manum admoveris, ora convertunt: imbecilla se lædi putant si tangantur.*

Cap. 34.

VIII.
A persona quæ irascitur.

Ejus pusillanimitate.

Non est magnus animus, quem incurvat injuria: aut enim potentior te, aut imbecillior læsit: si imbecillior, parce illi; si potentior, tibi: nullum est argumentum magnitudinis certius, quàm nihil posse, quo instigeris accidere: pars superior mundi, & ordinatior, ac propinqua sideribus, nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, nec versatur in turbinem: omni tumultu caret: inferiora fulminant.

L. 3. de Ira c. 6.

Eo modo sublimis animus, quietus semper, & in statione tranquilla collocatus, intra se premens, quibus ira contrahitur, modestus & venerabilis est, & compositus, quorum nihil invenies in irato; quis enim traditus dolori, & furens non primam rejecit verecundiam? Quis impetu turbidus, & in aliquem ruens, non quidquid in se verecundi habuit, abjecit? Quis ullam partem corporis tenuit: quis linguam temperavit? Quis se regere potuit? Nemo certè, nemo unus omnium? Causam si velis, ea est, quòd ira, quæ sui impotens est, non arbitrio nostro; sed suo fertur: & hinc in animo turbata omnia, & in corpore etiam fœdata omnia: ut enim ille ipse Seneca, de turpitudine, quam vel ipsi corpori imprimit ira.

Ejus deformitate.

Non est ullius affectus facies turbatior: pulcherrima ora fœdavit, torvos vultus ex tranquillissimis reddidit; liquit decor omnes iratos; & sive amictus illius compositus sit ad legem, attrahet vestem, omnemq́ curam sui effundet: si capillorum natura vel arte jacentium, non informis est habitus, cùm animo inhorrescunt, tumescunt venæ, concutitur crebro spiritu pectus, rabida vocis eruptio colla distendit: tunc artus trepidi, inquietaq́ manus, totius corporis fluctuatio.

Ubi hanc corporis imaginem sub oculos posuit; tum quærit, quæ qualisve sit animi, & ait:

Qualem intra putas esse animum, cujus extra imago tam fœda est? Quanto illi intra pectus terribilior vultus, acrior spiritus est, intensior impetus, rupturus se nisi eruperit: quales sunt hostium, vel ferarum cæde madentium, aut ad cædem euntium, aspectus; qualia Poëtæ inferna monstra finxere succincta serpentibus, & igneo flatu, quales ad bella excitanda, discordiamq́ in populos dividendam, pacemq́ lacerandam, teterrima inferum exeunt furiæ, talem nobis iram figuremus, flammâ lumina ardentia, sibilo, mugituq́, & gemitu, & stridore, & si qua his invisior vox est perstrepentem, tela manu utraque quatientem; neque enim illi tegere se curæ est; torvam, cruentamq́, & cicatricosam, & verberibus suis lividam, incessibus vesanis, offusam multa caligine, &

Ejus immanitate & furia.

incursitantem,

incussit autem, vastantem, fugantemque, & aliorum odio laborantem, sui maximè: si aliter nocere non possit, terras, maria, Cœlum ruere cupientem infestam, pariter, invisamque, vel si videtur, qualis apud Vates nostros est.

Sanguineum quatiens dextrâ Bellona flagellum,

Aut scissâ, gaudens vadit discordia, Pallâ.

Aut si qua magis dira facies, excogitari dira affectu potest.

Certè ea iræ species etiam tantùm objecta oculis, magnos in animo motus excitare potest, atque in ejus odium, fugamque impellere. Unde ut ait Sextius apud Senecam. *Quibusdam iratis profuit, aspexisse speculum; perturbavit enim illos tanta mutatio sui, & quantum ex vera deformitate imago illa speculo repercussa reddebat animus, si ostendi, & si in ulla materia perlucere posset, intuentes nos confunderet, ater, maculosusque,* æstuans, & distortus, & tumidus,

Nunc vera tanta deformitas ejus per ossa, carnesque, & tot impedimenta, effluentis: Quid si nudus ostenderetur?

Profectò & rubore nos suffunderet, & dolore, & odio sui. Quid enim aliud ab effigie tam deformi, tam atra, tam horrida? Eam producamus in aliquo ex Antiquioribus.

Erit is *Maximinus* Imperator ab ira impotens sui. Cùm hostem se à Senatu appellatum intellexit (nam hoc Senatusconsultum audiit homo natura ferus) sic exarsit, ut non hominem diceres; sed belluam putares. Jaciebat se in parietes, nonnunquam ad terram sese sternebat, aliàs inclamabat inconditè, arripiebat gladium, quasi Senatum confossurus ipse, mox in se vertebat ensem, & ferrum jugulo apprimebat, tum vestem regiam manu prensans discindebat, tum alios pugnis tundebat, afficiebatque verberibus, & nisi de medio recessisset adolescentulus, ejus filius, etiam & illi oculos eruisset, & animam frustrà reluctantem expressisset. Ita de illo Julius Capitolinus.

Ecce quæ irati, quæ furentis animi species, atque imago: accipe quæ etiam ab illo mala, & in corpus influant, & evadant ad animum: ea more suo, id est disertè explicat Seneca.

L. 2. c. 26. *Videndum*, inquit, *quàm multis ira per se nocuerit: alii nimia fervora rupere venas, & sanguinem supra vires elatus clamor egessit, & luminum suffudit aciem, in oculos vehementius humor egestus, in morbos agri recidêre: nulla celerior ad insaniam via est.*

IX A malis longè gravissimis.

Atacem in mortem egit furor, in furorem ira: mortem liberis, egestatem sibi, ruinam domui imprecantur, & irasci se negant, non minus quàm furiosi: amicissimis hostes, vitandique carissimis: Legum, nisi qua nocent, immemores, ad minima mobiles: non sermone, non officio, aditu faciles.

Omnia per vim gerunt, gladiis & pugnare parati, & incumbere; maximum enim malum illos cepit, & omnia exsuperans vitia: alia paulatim intrant; repentina, & universa vis hujus est: omnes denique alios affectus sibi subjicit: amorem ardentissimum vincit: transfoderunt itaque amata corpora, & in eorum, quos occiderant,

Cap. 36. *jacuere complexibus: avaritiam, durissimum malum, minimeque flexibile, ira calcavit, adacta opes suas spargere, & domui, rebusque in unum collatis, injicere ignem: Quid? Non ambitiosus magna æstimata projecit insignia, honoremque, datum repulit: nullus affectus est, in quem ira non dominetur.*

Ecce quæ ab ira malorum eluvies, ecce quæ monstra, illi nihil impervium, nihil sacrum, jura omnia, sacra, profanaque, violat, effundat, perdit, *affectus consternatiani plenus, ac nunquam sine tormento sui violentus*: ut scitè Valerius Maximus.

Lib. 9. c. 3.

Certà *Alexandrum iracundia sua propemodum Cœlo deripuit: nam quid abstitit, quo minus illuc assurgeret, nisi Lysimachus Leoni objectus, & Clytus hastâ transfixus, & Calisthenes mori jussus, quia tres maximas victorias totidem amicorum injustis cadibus victor perdidit:* at unde & illos & hos perdidit? Utique ab iracundia insolentiore, cui etiam pro remedio erit, ea omnia mala pervidisse, atque apud animum sedulò usurpasse, atque ad trutinam revocasse: sed & aliud est, quod oculis, & animo subjici velim, eorum scilicet exempla, dictáve, qui & sui, & iræ fuerunt, & tam sui, quàm illius victores laureati.

X Ab exemplis eorum, qui iram repressêrunt.

Ex his producam profanos, & Ethnicosque, ut Christianis pudorem injiciam, & ruborem. *Marcum Catonem in balnea quidam percussit imprudens: quis enim illi sciens faceret injuriam? Postea satisfacienti, Cato: non memini, inquit, percussum me: melius putavit non agnoscere, quàm ignoscere: nihil, inquis, mali post tantam petulantiam factum est? Immò multum boni: cœpit Catonem nosse.*

Seneca l. 2. de Ira c. 32.

Hæc ubi de illo Seneca, tum ista ad mores: *magni animi est, injurias despicere, ultionis contumeliosissimum genus est, non esse visum dignum, ex quo peteretur ultio: multi leves injurias altius sibi demisere, dum vindicant: ille magnus & nobilis est, qui more magna fera latratus minutorum canum securus exaudit: sæpè satius fuit dissimulare, quàm ulcisci: Notissima vox est ejus, qui in cultu Regum consenuerat: cùm illum quidam interrogasset, quomodo rem rarissimam in aula consecutus senectutem, injurias, inquit, accipiendo, & gratias agendo.*

Digna vox aulico, digna & grandævo sene, digna, quæ eat in sæcula, ætatesque consequentes, uti & ista *Satrani*, de quo aiunt *colapho percussum, nihil amplius dixisse, quàm molestum esse, quod nescirent homines, quando cum galea prodire deberent.* Sic injuriam in lusum jocumque vertit. Uti & Pisistratus, Atheniensium tyrannus, cui cùm è conviviis unus aliquis, isque ebrius, multa in ejus crudelitatem liberius & audacius dixisset, non succensuit, non in ejus punitionem exarsit; sed illud duntaxat addidit, *non magis illi se succensere, quàm si quis obligatis oculis in se incurrisset.*

Seneca l. 3. de Ira c. 11.

Et hæc etiam in tyranno fuit animi moderatio, cui non absimilis fuit *Dion*, quem cùm monerent amici, ne malis hominibus parceret, néve Heraclidem periculosæ inter Syracusanos factionis caput, diu pateretur in vivis esse, respondit.

Aliorum Ducum esse in arma, in ferrum iocumbere, & vindictam de noxiis spirare; sui verò muneris esse iræ, invidiæ, aliisque animi passionibus mederi, ut qui in Academia idipsum fuisset meditatus.

Plutarch. in Dione.

Si hæc in Academia Philosophus; quid in Christi schola Christianus? A Dione redeo ad Socratem.

Is calce percussus à Sicario, & quidem in publico, monitusque ab uno è suis asseclis, ut hominem repercuteret, pacato animo & suaviore voce adjecit: *An si asinus mihi calcem impegisset, eum recalcitrarem?* Minimè. Sed hæc, inquies, in Lyceo Philosophi, hæc in toga Academici: alia in pulvere martio miles; alia Imperator in purpura. Certè non alia, qui in hac, & illo sapere didicit. Audi quid de Philippo Macedone Erasmus.

L. 4. Apopht.

Unus aliquis linguæ petulantior, maledicta in Philippum Regem conjicere solebat, monitus is ab amicis, & aulicis ut relegaret in exilium, omninò renuit iis: quid ita? *Ne*, inquit, *huc, atque illuc oberrans, inter plures mali de me loquatur.*

At, inquiunt, illi, atque urgent. Agatur maledicus in malam crucem, sic, enim & maledicere desinet etiam inter paucos, & vivere.

Neque hoc addit Philippus: *iram continera, veniam delinquenti parcere, humanum: injurias contemnere, magnanimum.* Regiæ profectò voces, & dignæ cedro.

Ab Heroibus illis antiquioris ævi, transeo ad Christianos: ex his erit Constantinus quidam vir Consularis, de quo Surius:

Hic,

Hic, si fortè iræ motus persensisset, ista sibi dicere. Cessa ab ira, & animum vince. Et verba res ipsa sequebatur, inquit author vitæ.

Severus Sulpitius dial. 1. c. 4. In avia solitudine per annos quadraginta, eoque amplius vixerant senes bini, de quibus vulgabatur solemne illud. Quod unum eorum sol nunquam vidisset edentem, alterum nunquam vidisset iratum. Quid è duobus mirandum magis? Certè postremum, quia primo longè difficilius: ori quippè facilius imponitur frænum, quàm animo, & nunquam irasci felicitatis est; iram excitatam reprimere, virtutis. & ita repressit *S. Epiphanius*, Cypri Episcopus.

Invitaverat hic Abbatem *Hilarionem*, & sub mensam illi obtulerat aviculam probè tostam. Cui Hilarion, non minus modestè, quàm ingenuè.

Ignosce, inquit, ô Præsul, ex quo monasticam vestem indui, nihil occisum gustavi. Victitabat nimirum radicibus, & herbis Cui Epiphanius.

Et ego, ex quo infulam, & pedum gesto, nunquam sum passus solem occidere super iracundiam, vel meam, vel alterius cujusdam, qui mihi videretur subiratus. Ecce ut iram cohibent, extinguuntque viri Sancti, ne vel solem unum videant irati: nec mirum, sciunt enim, quàm invisa superis Deoque sit ira.

Ruffinus l. 3. n. 21. Invisam porrò disce ex solemni illo Agathonis Abbatis pronuntiato. *Iracundus, etsi mortuos suscitet, non placet Deo propter iracundiam suam.*

II. Ab Oratione. Venio ad postremum iræ remedium; erit illud ab oratione, & supplici ad Deum prece, à qua ut præsens omnibus animi passionibus præsidium est; ita vel maximè insurgenti iracundiæ, cujus apprimè conscius *Ammonas*, inter Abbates à vitæ sanctitate nominatus, annis omninò quatuordecim in avia Schyti eremo fuit, Deum assiduè deprecans, noctu, diuque ut sibi gratiam daret iram superandi: ita pius ad Deum orator venit, rediit exorator. Quod illi, hoc & tibi, quisquis illi passioni fueris obnoxius. Deum ora, & iram sedaris. Extinguitur hæc oratione, ut ignis affusâ aquâ. *In vitis PP. L. 3. libello 7. n. 30.*

In Ægypti solitudine senex fuit, cui nomen *David*: hic operam suam locavit Agricolæ, homini in paucis iracundo, & qui bono seni pauculum in æstu diei quiescenti iratior dixit. *Cur non metis?* Cui ille cùm respondisset; tantisper moror, dum defervescat æstus, & solis ardor. Cui agricola: *Surge, labora, & ardeant omnia*: tum illi senex: *& vis, ut ardeant?* Cui ille, *omninò ardeant, id volo.* Nec mora, Cœlo vindice, arsere omnia; tum agricola facti pœnitens, ad alios senes, qui etiam inibi metebant, citatus venit, rogavitque ut Davidem senem optimum rogarent, ut Deum pro se, & sua messe, quæ ardebat, oraret, exoraretque. Cui David: enimverò petiit ipse *ut arderent omnia*: votis ab iracundia fusis Cœlum annuit. Quid ultra velit? Quid expectet à Cœlo? Instat nihilominus illi, ut ad Deum supplex accedat.

Accessit, stansque medius inter manipulos, quorum pars jam arserat, pars erat igni proxima, Deum oravit, & incendium stitit.

Habes in hoc exemplo, Amice Lector, & iracundiæ præcipitis pœnam, & simul etiam vim orationis: hanc usurpa sedulus, & iram extinxeris, ut ille senex incendium. Est enim ira animi æstuantis incendium, cui extinguendo remedium præsens est oratio.

TRACTATUS QUINTUS

DE INVIDIA.

IN hoc vitium, ceu communem generis humani pestem, incurrerunt authores & profani, & Sacri: è quibus ego pauca delibabo, eaque selectiora, quæ luci dabo, eo consilio, ut dum erit in oculis omnium, sit etiam in odiis.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa verba Sapientis: *Vita carnium, sanitas cordis, putredo ossium invidia.* Proverb. c. 14. v. 30.

FUit illud Sapientis oraculum petitum à corpore, cujus imprimis est cura, ut illi sit quàm optimè: est enim velut animæ domicilium à natura illi congenitum, cui ut benè sit, etiam illi benè sit oportet: sic igitur inquit, *Vita carnium, sanitas cordis*: si enim cor sanum sit, idest animus sanus, sanus inquam à passionibus, quæ illius quasi morbi sunt, & ipsa quoque caro sana ac vivida sit est necesse; maximè verò si is ab ira sanus sit, à livore, atque invidia: animus enim in corpus suum veluti transfundit hanc, vel illam affectionem, qua laborare cœperit: quod potissimum verum est in livore, atque invidia, à qua *putredo* erit *ossium*: Invidia enim ita carnem arrodit, atque exedit, ut ossa, quæ illius sunt pars longè durissima, ac solidissima, conficiat, atque tabefaciat. Et hæc explicatio litteræ valdè est consona, aliæ quas subjicio aptæ moribus ritè formandis, inter quas hæc prima. *Sanitas cordis*, idest lenitas, ac mansuetudo corpori confert sanitatem, ac longævitatem, quam imminuit, atque incidit ira atque invidia: quod & natura docuit, & ipsa etiam animantium vita, quæ longæva esse solet illis, quæ bile & felle carent, uti Cervi.

Secundò *Sanitas cordis*, hoc est amor, & charitas etiam carni sensum affert ac sanitatem. Unde & illud Divi Augustini ad invidos: *Cognoscant omnes invidi, qui de aliorum tribulationibus gaudent, quia membra sunt putrefacta, & abscissa, & mortua, & ideo non habent sensum, & cùm discedunt ab aliis membris, non sentiunt, quia sine sensu sunt.* quod ut fusiùs explicet, adjicit illud: *Serm. 19. de diversis.*

Sensus noster, fratres, una fides est, & una charitas, una sanitas est: teneamus fidem tanquam sensum, teneamus charitatem tanquam sanitatem. Hanc tenet quisquis illam habet, hanc perdit quisquis est invidus.

Tertiò, *Sanitas cordis*, est rationis ac judicii sanitas: si enim sibi constet ratio, si judicium sanum sit, & iram sopit, & mollit invidiam: quia rationes objicit, quæ hanc, & illam aut leniant, aut extinguant: quod dum faciunt, & vitam ipsi corpori tribuunt, & sanitatem.

D. Gregorius qui omnia ferè transfert ad mores, per carnes, quæ molliculæ sunt, intelligit virtutes, quæ debiliores sunt; per ossa verò, *fortia facta virtutum*, quæ tamen ipsa livoris atque invidiæ vitio etiam depereunt. *Ossa*, inquit, *per invidiam putrescere, est quædam etiam robusta deperire*: Et hæc pauca sufficient. *3 Parte Pastor. Admon. 11.*

sufficient ad exponendum illud Sapientis effatum, ex quo nonnullas deducam quæstiones, & in alios atque alios paragraphos dividam.

§. 1.

Quid sit Invidia?

Definitiones. Lib. 2. Top. Super Psal. 104. v. 25. 2. 2. Qu. 36. art. 1.

INvidia Philosopho, *est tristitia in apparenti felicitate alicujus.*

D. Augustino, *est odium felicitatis alienæ.* Doctori Angelico, *est tristitia de bono alterius, in quantum æstimatur diminuere gloriam propriam.*

Hoc vitio nihil abjectius, adeoque in altos animos non ascendit; sed in viles animas delabitur, atque in iis locum invenit: nihil etiam stultius, quàm etiam bonis tristari ac cruciari; cùm non debeas angi nisi malis, vel tuis, vel etiam alienis; bonis verò nunquam.

At invido alienum bonum, ipsius quodammodo malum est. quo quid stultius? Quid etiam miserius? vitia reliqua bonum aliquod præsupponunt, quod etsi semper falsum in genere moris, verum tamen est subinde in ordine naturæ: sic avaritia opes spectat; luxuria blandæ carnis voluptates; gula illecebras linguæ, palatique irritamenta; superbia honores intuetur, altaque ambit nomina, & auram haurit popularem: verbo uno suum cuique vitio bonum est, quo delectetur. Invidia sola solis malis pascitur, & torquetur bonis, & quod alii optat, jam sibi habet malum. Quid eo miserius?

Hæc porrò miseria, hæc invidiæ infelicitas quanta quanta est, sese explicabit magis, cùm etiam per descriptiones, appellationesque metaphoricas, faciem explicarit suam, oculisque intuentium objecerit.

Descriptiones: I. Fumus gloriæ.

Plutarcho, *Invidia fumus est gloriæ*: ut enim flammam primò emicantem multus comitatur fumus, qui tamen paulatim evanescit invalescente jam atque sese explicante flamma; sic res arduas, res egregias aggredientem, initio premit invidia, donec aucta gloria, invidiæ fumum discutiat, atque dissipet, ut flamma solet, ignisque luculentior.

II. Umbra felicitatis.

Invidia umbra est, cui evenit quod lumini: ubi enim nullum lumen est, ibi & nulla umbra: sic ubi nulla felicitas, ibi quoque nulla est invidia; at ubi multa prosperitas, ibi multa sit invidia est necesse.

III. Ærugo amicitiæ.

Periandro, *invidia morbus est, atque ærugo amicitiæ*: ut enim ærugo etiam ferrum lento dente arrodit, atque consumit; sic & amicitiam invidia; nec illam tantum, sed & invidi animam atterit: dumque amicitiæ lucem splendoremque adimit, invido & vires aufert, subinde & vitam: adeò sibiipsi noxia est invidia.

IV. Oculorum error.

Actio Syncero, viro ut primæ suos inter nobilitatis; sic & ingenii: *invidia error est oculorum*

In conspectu Frederici Regis, cùm esset inter Physicos injecta fortè ea quæstio, quid præcipuè conduceret oculorum perspicuitati? Cùm hi fœniculi afflatum dicerent, illi vitri usum, alii aliud: *Ego verò*, inquit, *invidiam aio.*

Hic stupere, qui aderant medici, hominem ridere, exsibilare; adeò ut auditoribus etiam derisui haberetur, & esset. Tum ipse: *Annon invidia majora omnia & pleniora videre facit?*

Quid autem oculis magis præsentaneum, quàm ut vis ipsa aspiciendi major reddatur, atque vegetior: at illud facit invidia, facit & invidus, cujus oculo, ut canit Ovidius,

Fertilior seges est aliena semper in agris,
Viciniumque pecus grandius uber habet.

At unde fertilior illa? Unde & hoc grandius? error est, & error oculorum: at rursus unde & error ille? Utique ab invidia, atque ab invido, cui aliena felicitas, sua videtur sterilitas, & bonum alienum, ut suum malum aspicit, qui gravis est error, oculorum, ac mentis insanæ delirium: amplius aliquid dico, & gravius, *Tormentum animi*, quod quantum sit, expressit Poëta cùm cecinit.

V. Tormentum animi.

Invidia Siculi non invenêre tyranni
Tormentum majus. Hi certè adinvenere alia atque alia tormentorum genera, quibus miseros mortales torquerent: Catastaa, equuleos, rotas, Cruces, ferrum, & ignes, & quidquid ab illis immane atque efferum: sed hæc qualiacumque fuerunt, corporis fuere tormenta, non animi: hic utter illa etiam liber, etiam suus. At invidiæ tormentum animi est, hunc impetit, cruciat, perdit.

Alia luteam corporis molem quatiunt; at invidia ad spiritum evadit, ad immortalem animum penetrat, eumque miris modis angit, atque excruciat: ut proinde nullo alio tormento opus sit, quàm illo, quod sibi facit invidia.

Cùm quidam apud Agidem Temistocli dicerent esse nonnullos alienæ familiæ, qui sibi inviderent, scitè respondit.

Geminam habebunt molestiam, quia & sua ipsorum mala eos discruciabunt, atque insuper tum meis, tum amicorum meorum bonis torquebuntur, satisque pœnarum dabunt, etsi ulciscatur nemo: nempè sibi ipsi tormentum est invidia, tormentum & invidus: aliudne quære, illud plus satis; quia domesticum, quia in intimis animæ penetralibus, hæc arrodit, tacito dente, perennibus curis, ut vestimentum Tinea solet.

VI. Tinea cordis.

Isaias Vates cùm in seipso & agnosceret & amaret ingentia Dei beneficia; simul etiam agnovit & astupuit ea ipsa invidorum fuisse supplicia: Ecce inquiebat, *Dominus meus Auxiliator meus, quis est qui condemnet me?* tum subdit. *Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.* Cap. 50. v. 9.

Tinea, inquam, hoc est livor, atque invidia; hæc generatur ex alienis bonis, ut è vestimento tinea. Qui porrò illius morsus, accipe ex D. Cypriano; sic olim in libro, quem inscripsit de zelo, ac livore.

Qualis est animi tinea zelare in altero vel virtutem ejus, vel felicitatem, id est odisse in eo vel merita propria, vel beneficia divina, in malum proprium bona aliena convertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam.

VII. Hostis intestinus.

At hoc omne facit invidia, quæ judice D. Chrysologo hostis est intestinus, adeoque timendus vel maximè: cùm deforis est inimicus, arceri potest, excludi potest; at cum intus est, non potest: animum enim occupat, & ipsam cordis arcem, in eáque susque, deque vertit omnia.

Invidia, inquit, *intestinus hostis, non carnis quatit muros, non eludit septa membrorum; sed in ipsam cordis arietat arcem, & antequam viscera sentiant, ipsam dominam corporis animam prædo rapit, & adducit exclusam.*

Fuit Antiquis inter bellicas machinas, ex quæ vulgò audiit *Aries*, hac muri imperi soliti, validè concuti, atque everti, tum iis eversis ac dirutis, assultus fieri à milite, vastari, perdique omnia; nec enim jam miles, sed prædo, cui omnia præda sunt, etiam ipsa civium capita. Quæ in capta jam urbe, à milite videris, eadem in anima ab Invidia, ceu hoste intestino: ubi in cordis arcem arietarit illa; ubi eam conquassarit, atque everterit, ubi per alios, atque alios passionum assultus vim fecerit, ubi penetrarit intima, tum omnia diripit ceu avidus prædo, omnia dico, hoc est omnem Virtutum supellectilem, omnes congestorum meritorum acervos, bona omnia spiritalia, tot annorum curriculis parta, rapit, abripit, & nudam relinquens animam, ipsam quoque captivam abducit, atque in miserabilem peccati servitutem redigit; imò quod magis exhorrescas eam miris modis excruciat, ut carnifex solet.

VIII. Carnifex.

Spectasti, benevole Lector, sub immiti tortoris manu gementem ac fatiscentem reum, & ingemuisti:

specta

spects modò ab invidia, ceu carnifice, subsctam animsm, & contremisce. atque etiam aliena malis condolere disce. Condolebis certè, si vel sure tantùm excipias, quæ de invidia Orator aureus. Describit hic eam, quæ à vitiis omnibus est carnificina: sed vel maximè, quæ est ab invidia: illum audi. Sic olim è pulpito, sic è Cœlis modò.

Chrysologus serm. 172. *Omnia quidem vitia ad suorum semper intendunt, & prosiliunt læsionem: sed suos semper amplius invidia consumit: Invidia suorum carnifex semper existit, extendit sensus, torquet animos, discruciat mentes, corda corrumpit. & quid plura? Hanc qui receperit, sua sustinet sine fine supplicia, quia in se domesticum semper diligit habere tortorem.*

Quis tibi malorum finis? Ubi alterius bonum pœna est? Ubi cruciatus est aliena felicitas? Malum multiplex: quot sunt prosperitates hominum, tot sunt tormenta invidorum. Hactenus D. Chrysologus, à quo redeo ad D. Cyprianum: nam & huic quoque carnifex est, tortor est; ait enim: *invidum velut quosdam pectori suo admovere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta malevolentiæ ungulis pulsent.*

Ecce miserabilem carnificinam, & quidem perennem, quam ut velis effugere, non poteris, quia te non potes fugere: tu tibi hostis, tu carnifex: eundem audi Cyprianum.

Supra. *Ubicumque fueris adversarius tuus tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intus inclusa est, ineluctabili catinarum nexu ligatus, & vinctus es, zelo dominante captivus es,* nec solatia tibi ulla subveniunt: imò nec subvenire possunt; quia ut rectè, ille ipse S. Præsul.

IX. Calamitas sine remedio. *Calamitas sine remedio est, odisse felicem*: esse autem sine remedio; imò & sine termino demonstrat, comparatione facta cum aliis malis, ac scelenbus.

Mala cætera, inquit, *habent terminum, & quodcumque delinquitur, delicti consummatione finitur.*

Supra. *In adultero cessat facinus perpetrato stupro: in latrone conquiescit scelus homicidio admisso: & prædoni rapacitatem statuit præda possessa: & falsario modum ponit impleta fallacia: zelus, & livor, terminum non habet, permanens jugiter malum, & sine fine peccatum.*

X. Infernus. Addo & pœna sine fine, quia inferni pœna; imò, & velut infernus ipse. David à Saüle ejusque milite gravissis vexatus, erupit in illud, *dolores inferni circumdederunt me.*

Psal. 17. v. 4.

D. Augustinus legit: *dolores invidiæ*, dolores: inquam, non, qui in Davide; sed vel maximè, qui in ipsis invidis, in Saüle & persecutoribus, qui invidiæ stimulis, ceu inferni doloribus, excruciabantur. Nec mirum; quia ut rectè Sapiens: *Dura sicut infernus æmulatio*: non enim minus pungit invidia, quàm infernus. Inferni ergastulo clausus tenebatur dives epulo: nec tamen inde quicquam de sua invidia remittebat; imò hujus stimulis magis angebatur, quàm ipsis inferorum incendiis.

Cant. 8. 8. v. 6.

Quod ipsum tacitè insinuasse videtur ipsius ad Abrahamum oratio: sic enim ad illum.

Luc. 6. 16. v. 24. *Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam; quia crucior in hac flamma.*

Expende, Amice Lector, hæc voculas: *mitte Lazarum*, & mecum inquire cur non potius postulaverit, ut sibi liceret ascendere ad Lazarum; quàm ut Lazarus juberetur ad se descendere, cur non dixerit. Mitte me ad Lazarum; sed mitte Lazarum ad me?

Serm. 122. D. Chrysologo hæc placuit ratio, quia potius optabat Lazarum secum esse miserum, quàm secum Lazaro beatum, & aliena gloria magis illum cruciabat, quàm propria pœna: & hoc quidem ex ipso invidiæ genio, quem S. Præsulis oratione excipe. sic ille:

Quod agit dives, non est novelli doloris, sed livoris antiqui: zelo magis incenditur, quàm gehennâ: est grave illud malum, est illud incendium non ferendum, quo aliquando habuere contemptus, videre felices.

Adhuc divitem malitia non deserit, quem jam possidet pœna, qui non se ad Lazarum duci postulat; sed ad se Lazarum vult deduci. Quod invidis, hoc & dæmonibus, è quibus non pauci in medio aëre, Cœlum inter, & terram habentur quàm pessimè, uti sentiunt è Theologis plerique, qui & quærunt cur à Deo, seu judice, seu etiam vindice, hic locus sit illis ad supplicium destinatus, ac non potius in imis terræ visceribus? Rationes proferuntur quàm plurimæ, è quibus hæc ad rem, de qua mihi quæstio. In 4. sent. d. 45.

Ut diaboli, quasi medii inter beatos, qui jam triumphant in patria; & justos, qui peregrinantur in via, utrisque invideant, & invidendo torqueantur magis. Et hæc ratio D. Bernardo placuit.

Diabolus, inquit, *in pœnam suam locum in aëre medium inter Cœlum, & terram sortitus est, ut videat, & invideat, ipsaq; invidia torquetur.* Ecce tormentum inferni; imò & infernus ipse, quem patientur invidi etiam in tota quanta quanta erit æternitate.

§. 2.

Quæ invidi facies? Quæ invidiæ Symbola?

INvidi faciem suis coloribus eleganter depinxit D. Cyprianus, & quasi ad vivum sic expressit.

De Zelo & livore. *Invido vultus minax, torvus aspectus, pallor in facie, in labiis tremor, stridor in dentibus, verba rabida, effrænata convitia, manus ad cædu violentiam prompta, etiamsi à gladio interim vacua, odio tamen furiata, furia mentis armata.*

Ecce quæ illi corporis species, quæve & animi: in hôc odium, rabies, & furor effrænis, in illo horrida omnis, quæ etiam nobis sub oculos posuerunt Antiquiores Sophi, aliis atque aliis invidiæ Symbolis: cùm enim ea in seipsa vix posset satis exprimi, expressa est in Symbolis, veluti mutis quibusdam imaginibus, è quibus hæc fuit Alciati

Squallida vipereas manducans fœmina carnes,
Cuiq; dolent oculi, quæq; suum cor edit.
Quam macies, & pallor habet, spinosaq; egestas.

Invidiam effingit, atque ut fœminam habet; ex genio utique illius sexus, qui mollis est, atque abjectus, nihilque retinet altioris animi: uti nec invidia, quæ non cadit in viriles animos; mollis quippe, abjectique ingenii est, aliis bonum, quod possident invidere, de eoque mœrere, ac tristari; è contra alienæ fortunæ, bonoque applaudere, ingentis est animi, & omni fortuna altioris.

Pingitur deinde invidia *Squallida*, quia ab ea nonnisi squallor in veste, nonnisi pallor in ore.

Vipereas manducat carnes, unde & tota est viperea; imò & vipera. Fertur vipera non nasci, non prodire in reluctantes auras, nisi effracto matris utero, quod ipsa arrosit, atque effregit.

Ita dum vitam accipit, matri aufert, in eam injuria, atque immitis.

Quod vipera, hoc & facit invidia: pascitur illa carnibus, easque manducat, ac vorat, dum aliorum adversa fortuna nutritur, & contrà prosperitate alterius contabescit: hinc etiam illi *dolent oculi*, si quando in aliorum felicitatem inciderint: nec oculi tantum dolent; sed & *Cor* ipsum, quod tacito dente rodit, editque invidus.

Et hinc illi lurida, tristisque *macies*, hinc pallor in ore, & squallor in corpore, & *spinosa egestas*. Spinosam appellat Alciatus, quia invidia suis aculeis, ut spinis, pungitur ac cruentatur: quot enim invidus in alio bona viderit, tot sibi spinas infigit, & quam in aliis opulentiam senserit, in se putabit egestatem. In hoc uno infelix ac miserabilis; imò

imò & mortalium omnium infelicissimus, vel ex eo certe, quòd alii suis solùm calamitatibus doleant: hi verò præter sua mala, etiam bonis alienis contristari pergant, ut scitè advertit Theophrastus.

Et hæc pro ea quam Alciatus effinxit invidiæ imagine. Aliam nobis objecit Pierius in Hieroglyphicis, cùm invidiam *Hydra* specie significari voluit. Fuit Hydra monstrum multiceps, in quo edomando plurimum laboravit Hercules, nec minus in domanda invidia sudabit Christianus Heros, ex eo quod tot renascantur capita, id est tot vitiorum monstra, quot amputantur.

Vis nosse, quæ monstra? Sævities, ira, contumelia, cædes, incendia. Hi quippe invidiæ sunt partus, hæc & germina, ceu *Hydræ* illius capita, quæ amputare vix in alium cadit quàm in Herculem, id est, Heroëm Christianum.

Hom. 44. in Matth. D. Chrysostomo, aliud est invidiæ Symbolum, videlicet *Scarabæus*. Insecti genus est teneras habens pennas, & ob id crustâ tectas, stercore pooslimum se alens: quo enim potius utatur alimento? Ex fimo natus cùm sit, fimo gaudet, fimo nutritur, & stercore.

Quod Scarabæus, hoc & Invidus: aliorum malis pascitur, adversamque in aliis fortunam pro deliciis habet, quod summæ genus est miseriæ, summæ & dementiæ.

Huic Symbolo affine est illud D. Nazianzeni, cui invidia dicitur & est veluti *musca*: ut enim hæc involat in vulnera, iisque incubat: sic & invidus aliorum fatis adversis insidet, iisque mirè oblectatur, in eo non absimilis *vulturi*, qui D. Basilio est & ipse invidiæ Symbolum.

Est vultur avis rapax, & carnivora, quæ mirum
Lib. 10. c. 6. quantum jam putrefactis delectatur, & eò quidem, ut ex Plinii sensu, atque sententia vultures, biduo, triduóve ante congregari soleant, ubi futura sunt cadavera, crederes ea præsentire; de hoc ita Virgilius.

Lib. 6. Æneid. *Rostroq; immanis vultur obunco*
Immortale jecur tundens. Ab illa porrò immanitate atque voracitate, vultures à Græcis non invenustè dicti sunt *sepulchra animata*, quòd cadaveribus sint, quod sepulchra.

Quod vultur; hoc & invidus: ut enim ille ad maleolentia corpora, præteritis amœnis, atque odoriferis locis, ferri solet: & sicut muscæ prætervolantes sana corpora, ad ulcerosa festinant: sic & invidi splendida & magna præclarè facta intuentur quidem obliquo oculo: putria tamen invadunt, & iis pascuntur improbè. Ita D. Basilius de invidia.

Rationem si quæras, ea petitur à duplici capite. Primum est fortunæ gratia, favor, ac felicitas: *assi-*
Lib. 2. *dua eminentis fortunæ comes invidia est, altissimisq; adhærescit*, inquiebat olim Velleius: *intacta invidia media sunt, ad summa ferè tendit*, ut scitè Livius.

Alterum hujus mali caput est ipse invidiæ genios,
L. 4. c. 7. ipsaque malignitas invidorum, qui ut rectè Valerius: *Divites sunt alienis jacturis, locupletes calamitatibus, immortales funeribus: nullaq; tam modesta felicitas, quæ malignitatis & invidiæ dentes vitare possit.*

§. 3.

Quæ Cœlo, quæ terris mala importaverit Invidia?

Serm. 172. DE his & illis aureo stylo D. Chrysologus: *Invidia*, inquit, *cœlum tentat, ibi enim diabolum fecit ex Angelo: urit terras, quæ utique paradisi nobis amœna flammeo custode seclusit: Reges urget, quia hæc Herodem in coævos Christi sic compulit desævire, ut ante lac, quàm sanguis teneris funderetur ex membris: Charitatem violat, nam hæc Caïn reddidit fratricidam, & innocuam adhuc terram novi sanguinis cruore perfudit, vastat populos; namq; Iudæos, hæc (si dici fas est, si ca-pit sermo) fecit esse Deicidas: Deicidas diximus, non quò pervenit: sed quò facinus hoc tetendit: in Christo enim Iudæi, non hominem tantum, sed Deum, Filium Dei conati sunt opprimere.*

Hactenus D. Chrysologus de invidiæ malis, damnisque immanibus, quæ vel terris, vel ipsis etiam Cœlis importavit invidia. De hac quoque D. Cyprianus, & ipse quoque altiore stylo.

Videamus, inquit, *unde zelus, & quando, & quomodo cœperit: facilius enim à nobis malum tam perniciosum vitabitur, si ejusdem mali origo, & magnitudo noscatur.*

Hinc diabolus inter initia statim mundi, & periit primus, & perdidit: ille dudum Angelica Majestate subnixus, ille Deo acceptus, & carus, postquam hominem ad imaginem Dei factum esse conspexit, in zelum malevolo livore prorupit; non prius alterum dejiciens instinctu zeli, quàm ipse zelo ante dejectus, captivus antequam capiens, perditus antequam perdens, dum stimulante livore homini gratiam datæ immortalitatis eripit, qui ipse quoque, quod prius fuerat, amisit.

Hæc ubi de malignâ illâ Angeli invidiâ pronuntiavit S. Præsul, tum exclamat.

Quale malum est fratres dilectissimi, quo Angelus cecidit, quo circumveniri, & subverti alta illa, & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est ipse, qui decepit.

Postquam extulit ea, quæ in Cœlos ipsos extulit invidia, tum delabitur ad alia, quæ in terras emisit, & sic de illis.

Exinde invidia grassatur in terris dum livore periturus, magistro perditionis obsequitur, dum diabolum qui zelat, imitatur: sicut scriptum est: invidia autem diaboli *Sap. c. 2.*
mors introivit in orbem terrarum.

Imitantur ergo illum, qui sunt ex parte ejus: hinc nova fraternitatis prima odia, hinc parricidia nefanda cœperunt, dum Abel justum Cain zelat injustus, dum bo- *Gen. c. 4.*
num malus invidia & livore persequitur: tantum valuit ad consummationem facinoris æmulationis furor, ut nec charitas fratris, nec sceleris immanitas, nec timor Dei, nec pœna delicti cogitaretur.

Injustè oppressus est, qui justitiam primus ostenderat: odia perpessus est, qui odisse non noverat, occisus est impiè, qui moriens non repugnabat.

Hæc ubi dixit de immani illa in fratrem invidia, odio, cædeque, tum descendit ad germanos alios, quorum unum in alterum quoque livor excitavit.

Et quod, inquit, *Esau fratri suo Iacob inimicus ex-* *Gen. c. 27.*
titit, zelus fuit: nam quia hic benedictionem patris acceperat, ille in odium persecutionis, facibus livoris exarsit.

Ubi ista de Jacobo, & Esau: tum subjicit ea, quæ de Josepho & fratribus, & ait: *Et quod Iosephum fratres vendiderunt, causa vendendi de æmulatione descendit: postquam id, quod sibi in visionibus per spiritum fuerit ostensum, simpliciter ut fratribus frater exposuit, in invidiam malivolus animus erupit.*

Quæ invidia fratres in fratrem innoxium commovit, etiam intra domesticos parietes: eadem in sula Saülem in David, de quo etiam ille ipse Cyprianus, qui livoris exempla in unum veluti fasciculum coëgit: sic enim de illo.

Saul quoque Rex ut David odisset, ut persecutionibus sæpè repetitis innocentem, misericordem, miti lenitate patientem necare cuperet; quid aliud quàm zeli stimulus provocavit? Ejus porrò zeli, ac livoris, hæc causa fuit unica.

Quia Goliatho interfecto, & ope, & dignatione divinâ tanto hoste deleto, populus admirans, in laudes David, prædicationis suffragio prosilit: Saul simultatis, atque infectationis furias de livore concepit. Malus omninò fœtus, pejor & partus, quia livoris atque invidiæ, cujus ratio unica, fuit aliena virtus ac felicitas, ut scitè etiam notavit D. Gregorius

Saül, inquit, *Davidem subditum lanceam intorquendo prosequitur, quia quem magis quotidie augeri virtutum*

succeßibus sensit, ultra se excrescere expavit: & hæc, quia expavit in iras abiit, excessit in odia, in arma proruit, & ferrum in Davidem intorsit, adeò verum illud Aristotelis, *invidiam Antagonistam esse fortunatorum*, contra quos eò magis incurrit, quò fuerint illi magis fortunati, quod scitè notavit D. Cyprianus, cujus illud est effatum longè verissimum.

Lib. de zelo & livor. *Quantò ille, cui invidetur, successu meliore profecerit, tantò invidus in majus incendium, livoris ignibus inardescit.*

Et hoc ipsum est quod jam in sacris paginis ac historiis vidimus, ac legimus: spectemus etiam in profanis; in Caio caligula, cujus invidia ac malignitas eò evasit, ut nihil ferret, quod in aliquo fuisset illustre: adeò illum commovebat livor, atque invidia, de quo ita Suetonius.

Suetonius in caligula c. 34. Dejecit statuas virorum illustrium: cogitavit de abolendis Homeri carminibus; sed & Virgilii, & Titi Livii scripta, & imagines paululum abfuit quin ex omnibus bibliothecis amoverit. *cap. 35.*

Vetera familiarum insignia nobilissimo cuique ademit, torquato torquem, cincinnato crinem, Cneio Pompeio stirpis antiquæ *Magni* cognomen: ita nihil in alio patiebatur gloriosum, nihil excelsum, & hoc, quia aliorum gloriam suum rebatur esse dedecus; & sublimitatem, suam existimabat esse demissionem; imò & aliorum pulchritudinem, suam sibi fingebat esse turpitudinem. Inde uti notavit ille ipse Suetonius: *pulchros, & comatas quoties sibi accurrerent occipitia raso deturpabat.* Et Ptolomeum ipsum accersitum è regno, & exceptum perquàm honorificè, non alia de causa repentè percussit, quàm quod edente se munus; ingressum spectacula, convertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ, animadvertisset: adcò alienæ gloriæ impatiens invidia, quam & inde etiam prodidit essedario: die quodam, Porio ob prosperam pugnam servum suum manu mittenti, cùm fortè studiosius plausum esset, ita se proripuit è spectaculis, ut calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans populum ea re levissima plus honoris gladiatori tribuere, quàm sibi. *Adeò familiare est hominibus omnia sibi ignoscere, nihil aliis remittere, & invidiam rerum, non ad causam; sed ad voluntatem, personasq; dirigere*, ut in simili aiebat Velleius Paterculus.

Lib. 2. Quæ Caligulam occupavit invidia; eadem & *Antiganum*, Macedoniæ Regem: hic cùm per somnium vidisset Mithridatem auream messem demetere, eum interficere decrevit, cumque hic demetrio filio aperuisset, atque jurejurando adegisset, nec ei revelaret Demetrius, qui Mithridatem amabat impensius,

Plutarch in Apophtheg. unà cum illo apud mare deambulans, hastæ cuspide scripsit in littore: *fuge Mithridates.*

Quod cùm is planè percepisset, in pontum fugit, ut ab invidi insidiis & malevolentia fugeret, probè conscius ab invidiâ nihil esse tutum, si Cœlos illa movere non possit, acheronta movebit, & verò etiam aliquando movit.

Viderant olim è Philosophia duo, iique magi, *D. Antonium* Eremicolam, hominem imperitum, ac sine litteris virum, omnes tamen in sui cultum, atque admirationem rapere, fierique ad eum ingentes undique omnium ordinum concursus, longè majores, quàm unquam in Licæo. Viderant, inquam magi illi, atque inviderant. Quid deinde? Suis illum præstigiis, ac circumventione magica, si minus è vivis; saltem è cellula sua deturbare conantur: quod ut faciant, dæmones immittunt, qui Dei famulum infestent, qui fugent, qui perdant: sed irrito conatu, eos enim vel solo Crucis signo, vel oratione in fugam agebat *Antonius.* Redibant interim nequissimi illi spiritus ad eos, à quibus in virum Dei immissi erant, tum immittebantur priotibus potentiores, ac vehementiores, qui impetum facerent; sed in cassum omnia: frustrà es livor, frustrà & artes magicæ, & omnis erebi furor, quod cum iterum, iterumque advertissent Philosophi, primùm mirari, deinde amare, tum laudare, mireque extollere vim Crucis, & Christianæ Religionis potentiam etiam inferis ipsis superiorem, denique & eam votis omnibus ambire, arcteque deinceps complecti. Tantum apud eos valuit vel *Antonii* patientia, vel monasticæ vitæ sanctitas, vel Crucis amor, ac potentia, cui cessit livor omnis, cessit & invidia, palmamque concessit. Ita Cassianus.

§. 4.

Afferuntur nonnulla adversus invidiam Remedia.

Ex his aliqua producam pro illis, qui aliis invident, & invidendo tinguntur: ut & invidere desinant, & invidia sua cruciari.

Aliqua deinde etiam pro iis, quibus invidetur vel benignior aliqua fortunæ gratia, ac felicitas, vel etiam ipsa virtus, quæ tamen extra teli, id est invidiæ jactum esse debuerat, non est tamen hominum vitio, & malevolentia, à qua si quis patiatur, invidiæ jaculis scutum opponat, quod sibi olim Seneca: quod sapienti, imò & quod ipsis, ut ait Diis. Virtute sua se involvat: *Hæc dicet, cui sapientia contigit.* *I. Remedium.*

Odisse & lacessere Virtutem bonæ spei ejuratio est. Nullam mihi injuriam facitis, sicut ne Diis quidem hi qui aras evertunt; sed malum propositum apparet, malumque consilium, etiam ubi nocere non potuit, sic vestras hallucinationes fero, quemadmodum Juppiter opt. max. ineptias Poëtarum, quorum alius illi alas imposuit, alius cornua: alius adulterum illum induxit & abnoctantem: alius sævum in Deos, alius iniquum in homines, alius raptorem ingenuorum, corruptoremque, & cognatorum quidem: alius parricidam, & Regni alieni, paternique expugnatorem: quibus nihil aliud actum est, quàm ut pudor hominibus peccandi demeretur, si tales Deos credidissent. *L. de beata vita c. 26.*

Hæc ubi pronuntiavit Seneca de Sapiente, in quem incursat invidia: tum ista de seipso.

Præbui ego aliquando Aristophani materiam jocorum: tota illa Comicorum Poëtarum manus in me venenatos sales suos effudit. Illustrata est virtus mea, per ea ipsa, per quæ petebatur. Produci enim & tentari expedit, nec ulli magis intelligunt, quanta sit, quàm qui vires ejus lacessendo senserunt. Duritia silicis nolli magis nota, quàm ferientibus nota est. Præbeo me non aliter quàm rupes aliqua in vadoso mari destituta, quam fluctus, non desinunt, undecumque moti sunt, verberare; nec ideò aut loco eam movent, aut per tot ætates crebro incursu suo consumunt. Assilite, facite impetum, ferendo vos vincam. In ea, quæ firma & insuperabilia sunt, quidquid incurrit, malo suo vim suam exercet. Proinde quærite aliquam mollem, cedentemque materiam, in quam tela vestra figantur. *Cap. 27.*

Hæc apud Senecam Sapiens, qui sibi inde animos facit, & hoc quasi clypeo, adversa seu invidiæ, seu malevolentiæ tela excipit ac retundit.

Venio ad remedia, quæ invidis velim esse in oculis, ut absit à corde omnis invidia, quia quæ ferè est de aliquo bono, bono, inquam, hujus ævi, ac temporis, pro illius remedio erit amor æternitatis, & cœlestium bonorum, quæ sine ullo invidiæ nævo, & appetuntur, & possidentur.

Id remedii suggessit D. Gregorius Pont. Max. in ea verba, *parvulum accidit invidia.*

Parvulus est, inquit, *qui invidiâ occiditur, quia nisi ipse infirmus existeret, de bono alterius non doleret:* tum *Lib. 5. in Iob c. 3.*

adjicit

adjicit & doloris illius causam, & simul etiam remedium, & sanè percommodè, si enim malo mederi velis, ut illius causam noveris oportet: sic igitur de illa. *Difficile est, ut hoc alteri non invideat, quod adipisci alter exoptat, quia quidquid temporaliter percipitur, tantò fit minus singulis, quantò dividitur in multis, & ideò desiderantis mentem livor excruciat, quia hoc quod appetit, aut funditus alter accipiens adimit, aut à quantitate restringit.*

Hæc ubi extulit de invidiæ causa, fonteque livoris: tum adjicit quid adversus illam sit remedii, & sic inquit.

II Remedium.

Qui ergo livoris peste plenè carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus una est, & singulis tota, quæ tanto largior esse ostenditur, quantò ad hanc percipientium multitudo dilatatur: imminutio ergo livoris est affectus surgens internæ dulcedinis, & plena mors ejus, est perfectus amor æternitatis, rationem hanc addit: nam cùm mens ab ejus rei appetitu retrahitur, quo accipientium numero partitur, tantò magis proximum diligit, quantò minus ex profectu illius sua damna pertimescit: quæ si perfectè in amore cælestis patriæ rapitur, plenè etiam in proximi dilectione sine omni invidia solidatur, quia cùm nulla terrena desiderat, nihil est quod ejus erga proximum charitati contradicat.

III. Remedium.

Hactenus S. pontifex, qui & aliud quoque insinuat remedium. Est illud *Charitas*, quæ non *æmulatur*: id est non invidet. Qui enim invideret? Invidiæ fomes imò & origo, sunt duæ illæ voculæ, *meum*, *& tuum*: nec hoc, nec illud aspicit Charitas; sed tantùm quæ unius Dei sunt: & hinc nulla ei cupiditas, adeoque, & nulla illi invidia: ut enim scitè D. Gregorius. *Quidquid in hoc mundo concupiscimus, hoc proximo invidemus*: Quod si nihil concupiscimos, certè & nihil invidemus; invidiæ enim origo est concupiscentia, quæ ubi exulat, regnat charitas, regnat & *voluntas bona*, quæ ubi est, facit *sic adversa alterius sicut nostra pertimescere, sic de prosperitate proximi, sicut de nostro profectu gratulari; aliena damna nostra credere, aliena lucra nostra putare.* Ut ille ipse S. Pontifex, qui & illa vocula, *gratulari*, innuit & aliud remedium, nempe gaudium de proximi bono, seo illud fortunæ sit, seu naturæ, seo etiam virtutis.

Hom. 5. in Evang.

IV. Remedium.

Vidit aotiquitas, atque damnavit Ephesiorum facinus, quo Hermodorum, hominem frugi urbe ejecerant, adjicientes putidum illud, atque infame.

Strabo l. 14. Georg.

Nostrum nemo frugi sit, sin minus alibi, & cum aliis. Quod & damnavit Heraclitus Philosophus: qui vel ex eo pronuntiavit illud: *Dignos esse Ephesios omnes qui è furca penderent*, ut qui nec frugi vellent esse ipsi, nec inter se alium frugi esse paterentur.

L. Apopht.

Non sic apud Plutarchum *Pedaretus*: Hic cùm inter trecentos Coosiliarios electus non fuisset, è comitiis domum rediit lætus, & gaudens, dicensque cum risu. *Se mirè lætari trecentos fuisse Spartæ meliores se inventos.*

Libera sanè vox, effatum nobile, & dignum homine etiam Christiano, qui nescit aliis invidere, & si quem se meliorem videat, aut certè parem, omnibus incessit lætitiis, & de illius bono gaudet, ut de suo.

Et ita olim gavisus Moses: elegerat hic Dei nutu, atque imperio de senioribus septuaginta viros, in quos incumbentis populi onus partiretur. Quid deinde? descendit Dominus per oubem, & Moysi locutus, etiam abstulit de spiritu, qui erat in Moyse, deditque septuaginta viris, qui cum in eis requiesceret spiritus, & ipsi prophetarunt, quod cùm è castris inaudisset Josue Moysi minister è pluribus electus, sic ad illum.

Numer. c. 11. v. 25.

Domine mi Moyses, prohibe eos: cui mox ille: *Quid æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum.*

vers. 29.

Hauserat Moyses è Dei congressu entheos illos spiritus, & illos amabat, gaudebatque etiam aliis communes: secus quàm deinde fecere Judæi; qui & amara voce, & invido spiritu, cùm Christum vidissent ingentia ubique locorum facere signa: *quid facimus, inquiunt; iste homo multa signa facit, totus mundus currit post eum; si dimittimus eum, venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem.*

Morbos è corporibus, velut ex injustè usurpatis hospitiis, depellebat Christus, mortuos vitæ reddebat, & evocabat è sepulchri nocte, dæmones ejiciebat è corporibus, surdis auditum, cœcis visum, mutis loquelam restituebat, & hæc omnia ad stuporem; ad gaudium universi: & tamen, ô malum invidia! quod amorem, quod venerationem conciliaru debuerat, odium peperit.

Quid facimus: inquiunt, quid eum toleramus in vivis? Quin in eum involamus? Quin expedimus, & vincula, & flagella, & cruces? Verbo quin eum tollimus? At cur illud, quia multa signa facit, quia totus mundus post eum abit. Hæc unica ratio, quæ sanè longius abfuisset à Judæis, si in iis charitas sedem invenisset: si gaudium de alieno bono, favore, gratia, si nulla æmulatio: quæ utinam non occuparet etiam modò Christianos; imò & subinde viros religiosos, qui si unum aliquem adverterint aliis eminere, vigere, florere, & sibi seu doctrina saniore, seu zelo, ac virtute, famam nomenque facere, exclamant & Judaicum illud,

Quid facimus? Iste homo multa signa facit, & totus mundus post eum abit. Quid deinde? Dejici debet è pulpito, calumniis obrui, criminibus etiam affictis onerari, deprimi, deturbari ad inferos usque.

Ecce quò malorum delabitur invidia, quò & scelerum, ne porrò delabatur, sibi dictum putet illud, quod olim Josue Moyses, *Quid æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet*, omnis signa faciat, omnis mundum post se rapiat, adducatque in peculium Christi, in sinum beatitatis, omnis floreat, vigeat, triumphet. Hoc certè patitur, imò & postulat Christiana & religiosa charitas, & enatum ex ea gaudium de aliena fama, bono nomine, successu, plausu, triumphis, qui non invidiam parere debuerunt: sed potius honestam aliquam, & piam æmulationem quam discent etiam à profanis, & gentilibus.

Agesilaus, & *Agesipolis*, uno eodemque tempore Lacedæmoniorum Reges (erant enim apud eos id temporis plures & nomine & authoritate regia, qui etiam eodem contubernio utebantur) insignisque inter eos æmulatio, non tamen ullatenus invidia, cùm uterque in bellicis rebus, quas multas gessere, superare alter alterum militiæ gloriâ conaretur. Itaque *Agesilaus*, *Agesipolis*, mortem, uberibus lacrymis prosecutus est, & consuetudinem ipsius mirè desideravit, rariore sanè exemplo, maximè verò in eodem majestatis throno, in quo vix quispiam alterum patitur: ut enim antiqua paræmia,

Xenophon. l. 5. histor. Græcar.

Majestas & amor vix una sede morantur: quod majestatis, & amoris vitium non est; sed potius naturæ corruptæ: certè in eadem integra fuisset quidem æmulatio; sed nequaquam invidia: illa videtur in magnis ac præcelsis mentibus, hæc in pusillis atque abjectis, illa in grandioribus animalibus spectatur, non item in minoribus.

Christophorus Acosta, qui de rebus Indicis & fusè & præclarè multa scripsit, & plerumque in iis testis oculatus, refert in Elephantis videri & esse magnam æmulationem.

In littore (inquit) vicino urbi Goänæ tormentum grande æneum loco movendum erat, quod dum molitur grandior Elephas; nec potest magistro instigante, & duos minores Elephantes ostentante qui id

facerent, ni ipse faceret, iterum, iterumque conatus est, & quidem nisu tanto, ut medius crepuerit. Ita dum eam gloriam aliis præreptam ire vult, sibi Ipse vitam eripit, docetque muta quadam voce in arduis æmulationem inveniri, & esse posse sine nævo.

1. Cor. c. 12 v. 31. Et hoc ipsum est, quod insinuavit Apostolus: cùm sic ad Corinthios. *Æmulamini charismata meliora;* id est saniora sectamini. & in vobis ipsis exprimite, quæ in aliis meliora videbitis: non tamen invidete, si à Christo Christiani audiri, & esse vultis, si lux in Domino.

Ad Rom. c. 13. Romanos olim sic monuit Apostolus: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit, abjiciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis, tanquàm in die hon. sic ambulemus: non in commessationibus & ebrietatibus, non in concupiscentiis & impudicitiis, non in contentione & æmulatione:* D. Cyprianus vertit, non in certaminibus, & zelo. Si recesserint de pectore tuo tenebræ, si nox inde discussa est, si caligo detersa est; si illuminavit sensus tuos splendor diei, si homo lucis esse cœpisti, quæ sunt Christi gere, quia lux, & dies Christus est.

Hæc ubi zelo divinitore S. Præsul: tum in zelum, ceu livorem, sic invehitur; sic & in te, si modo invidus es.

Quid in zeli tenebras ruis? Quid te nubilo livoris involvis? Quid invidiæ cæcitate omne pacis & charitatis lumen extinguis? Quid ad Diabolum, cui renuntiaveras, redis? Quid Cain similis existis? Existis certè, sicut ille in Abelem; sic & tu in fratrem zelo livoris insurgis: non insurges si, ut dixi à Christo Christianus es. *L. de zelo, & livore.*

TRACTATUS SEXTUS
DE SUPERBIA.

NTER peccata, quæ vulgò dicimus Capitalia, facilè princeps est Superbia, vel ex eo quòd in empyreo Cœlo concepta sit, & quodammodo enata in cælestibus illis Intelligentiis, & hoc quidem in futuræ aliquando beatitatis sede, à qua delapsi ad ima terræ, & ipsum inferni barathrum. Ne serpat illa, pedemque figat, etiam in infima terræ regione, ad illius odium fugamque nobis instituenda erit aliqua disceptatio.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Sapientis verba; *Generatio cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in alta surrectæ.* Prov. c. 30. v. 13.

DIstinguit hîc Sapiens quatuor hominum genera, quæ à suis vitiis Deo ac Superis potissimùm sunt in odio.

Prov. c. 30. v. 11. Primùm exprimitur his verbis: *Generatio, quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ non benedicit.*

vers. 12. Secundum illis: *Generatio, quæ sibi munda videtur, & tamen non est lota à sordibus suis.*

vers. 13. Tertium istis: *Generatio, cujus excelsi sunt oculi & palpebræ ejus in alta surrectæ.*

vers. 14. Quartum denique: *Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.*

In præsentia de tribus taceo, & uni dumtaxat insistam, quæramque ecqui sint illi, quorum excelsi sunt oculi, & palpebræ in alta surrectæ: sunt enimverò superbi, qui vel ipso oculorum conjectu, habituque insolentem elationem produnt, atque ostentant; altiora petunt, omnesque præ se contemnunt.

Ii sunt apud Indos *Brachmanes*, qui etiam in hodiernum diem ita à genere suo intumescunt, ut cum plebeis nec loqui, nec vesci, nec habitare velint.

Ii quoque ad Calecutum *Naires*, qui veluti nobiles à plebeio se tangi non patiuntur, & si fortè casu tangantur, impudentiæ pœnam mox exigunt, & fuste aut gladio multant, ut testatur Osorius. *L. 1. de gestis Emmanuelis.*

Hic animus sui amans & aliorum contemptor fere *commune nobilitatis malum est*, inquit Salustius. *In Jugurthino.*

De his questus olim Romanus Orator: *hominum nobilium*, inquit, *non ferè quisquam nostræ industriæ favet, nullis nostris officiis benevolentiam illorum allicere possumus: quasi natura, & genere disjuncti sint: ita dissident à nobis animo, & voluntate quemadmodum sanguine.*

Hæc ille: verum, ut ingenuè dicam quod sentio, non est ea veræ nobilitatis natura; sed vitium: vera quippè nobilitas & modestiam comitem habet, & sociam animi demissionem; ideoque iis prætermissis, descendo ad genuinam superbiæ notionem, pro qua sit

§. I.

Quid sit Superbia? Quid nominis? Quid rei?

Definitio Superbiæ. SUperbia dicitur à *super*, & *eo*, quod scilicet supra mensuram suam eat.

Lib. 4. de Civit. c. 3. D. Augustino *Superbia est perversæ celsitudinis appetitus*: *perversæ* dico, hoc est, qui sit contra rectam rationem: appetentia enim excellentiæ si modum teneat, nec rationis rectique limites excedat, non est vitio danda, nec vitium ipsa; sed virtus est.

Prospero *Superbia est amor excellentiæ propriæ;* *amor*, inquam, sed inordinatus, atque immodicus. Unde

D. Thomæ *Superbia dicitur appetitus inordinatus excellentiæ supra id quod est præfixum à ratione, & divinâ regulâ, seu mensurâ.* *2. 2. Q. 84. art. 10.*

Eidem Angelico D. Superbia, alia est *completa*, *incompleta* alia, utor vocibus in schola usurpari solitis.

Completa est ea quæ omnem humilitatem, ac subjectionem excludit, ut cùm unus aliquis sese ita efferr, ut nolit etiam Deo, & divinæ legi subjectus esse: & hæc olim fuit in Lucifero, & subinde est in hominibus quàm pessimis. Et hæc superbia est peccatum mortale, & quidem inter omnia ejusdem generis peccata longè gravissimum.

Alia *incompleta*, quæ non omnem subjectionem excludit, & hæc non est peccatum letale, nisi cùm est causa alicujus peccati mortalis. v. g. violandi alicujus præcepti divini, vel subtrahendi se ab obedientia Ecclesiæ, aut superioris alicujus in re gravi; aliàs non excedit limites peccati venialis

Hujus superbiæ tres sunt veluti gradus.

Primus est præferre se minoribus, cùm gravi supercilio, ac despectu

Secundus, præferre se æqualibus, nec posse iis convivere in alta pace.

Tertius, præferre se etiam majoribus, aut saltem æquare. Et hæc attigisse sit satis; nec enim

hic

Superbiæ descriptiones.

hîc Theologum agimus ut in scholis solet: sed Ecclesiasten ut in pulpitis. Et hinc ad superbiæ descriptiones aliquas descendo: bis bellè depingetur illa, veluti nativis coloribus.

I. Comes nobilitatis.

Dicitur illa *Comes nobilitatis*: imò & illius quasi sobolea, fit enim nescio quo naturæ depravatæ vitio, ut qui se genere nobilem viderit, super alios; imò & super se plus æquo extollat.

L. 1. Ep. 86.

Hinc *Fulgentius* doctus sanè Pontifex nobilitatem carnis & sanguinis appellare solebat, *Superbiæ fomitem.*

Serm. 107. de Temp.

Isidorus Ægyptius *Sanguinis fastum*, ex quo & illud intulit D. Ambrosius: *multos ebrios fecere divitiæ: nobilitas, & potestas superbos*: quod adeò pronum est, & proclive, ut Sidonius Appollinaris miraculi loco habuerit, unum aliquem esse genere nobilem, nec tamen superbum. Quod profectò miraculum

L. 8 Ep. 13.

dum videt & amat in Numecbio Episcopo, sic de illo.

Agere narraris sive superbia nobilem, sive invidia potentem, sive jactantia litteratum: verùm, ut prius insinuavi, non est illud nobilitatis vitium; sed naturæ corruptæ macula quædam, & labes, quæ non omnibus adhærescit; fuere enim quamplurimi & sanguine nobiles, & tamen etiam humilitate sublimes.

L. 3 Ep. 2.

Ea bis fuit *Constantius* Sacerdos, quem Sidonius Apollinaris eximia laude exornans, vocat *nobilitate sublimem, & religione venerabilem.*

In vita Epiphanii.

Bonosus & ipse Presbyter, de quo sic Ennodius: *fuit vir insignissimus tam nobilis sanctitate, quàm sanguine: Gallus quidem prosapia: sed cœlestis indigena*: ita nimirum hi à Cœlo probè docti, sanguinis, natalium que splendorem, cum virtutum luce ac nitore felici nexu copularunt, scitè memores illius, quod

Epist. 14. Orat. 1. De Orat.

D. Hieronymus: *summa nobilitas est, clarum esse virtutibus.* Et hujus quod D. Gregorius Nyssenus: *unica nobilitas cum Deo necessitudo*: sed ne hîc ista fusiùs; transeo ad aliam superbiæ notionem, secundum illam dicitur superbia, *vitium ignobile*, & quidem primò, quia hominem, ut sanguine magnus videatur ac nobilis, apud Deum facit ignobilem, deinde etiam apud homines.

II. Vitium ignobile.

Serm. 1. in fer. 2. in Cœna Domini.

Mala nobilitas, inquiebat, D. Augustinus quæ se per superbiam apud Deum reddit ignobilem.

Ita reddidit generis nostri protoplastem Adamum, dum enim audiit, & ambivit sibi dictum illud serpentis: *eritis sicut Dii, scientes bonum & malum*, audiit & istud Dei se irridentis.

Lib. de Elia & jejun. c. 4.

Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis, invidens utique Deo, non approbans dicit, hoc est putabas te similem fore nostri: sed quia voluisti esse quod non eras, desiisti esse quod eras: intra te eras; sed dum supra te esse affectas, infra te esse cœpisti: denique vestivit eum tunica pellicea & ait; ecce Adam; quasi dicat: ecce amictus tuus, ecce dignum te indumentum: hic te vestitus decet. Et hæc Adamo Deus interprete D. Ambrosio. Affectasse visus erat quod Dei solius erat, & supra se; & ecce delabitur infra se ad belluam usque, quod summæ fuit ignobilitatis.

Vestis conditionem indicat, ita purpura Regem, & paludamentum Cæsarem notat, & hominem superbum tunica pellicea, propè belluam esse designat.

Ioan. Bot. l. 1. dictorum memorabilium.

Petrus Sabaudiæ Comes, ad *Othonem* hujus nominis quartum Imperatorem aliquando venit, habitu penitus inusitato; dexteram enim tegebat vestis acu picta opere phrygio, sinistram autem chalybe, & ferro armatam ostentabat; quod primo aspectu, dum admirabundus intuetur Imperator, sic ad illum Comes non minus lepidè, quàm liberè.

Vestis ea, ô Cæsar apprimè mihi convenit; sum enim & princeps, & bellator: principem addecet vestis elegans, & acu picta; ferrum autem, & chalyba bellatorem. Subrisit Augustus, & approbavit.

Nempe indumentum hominis sortem indicat, & simul etiam mentem. Ita (ut eò redeam unde paululum abii) cùm Deus Adamo adsutum è pellibus animalium vestimentum dedit, simul etiam insinuavit & à se defecisse, & ab innatâ sibi nobilitate, atque in belluam à superbiâ degenerasse, quod summæ fuit ignobilitatis: adeò verum illud quod *Superbia vitium sit ignobile*, quia & ipsa hominem facit ignobilem; facit & gloriâ, ceu fumo pasci. quò enim alio? Certè ipsa superbia fumus est: sic eam appellandam esse censuit Propheta Regius cùm sic ad Deum. III. Fumus.

Psal. 73. v. 23.

Superbia eorum, qui te oderunt ascendit semper: vel ut alii legunt, *fumus eorum, qui te oderunt*: magna enimverò & fumi, & superbiæ est affinitas; ut enim fumus sensim ascendendo dissipatur, atque evanescit; sic & superbus altiora dum petit insano nisu, deperit ac difflatur totus, ac dum augescit, desinit. Unde insanus sit oportet quisquis illi fumo se crediderit; insanum dico, atque in omnia propè vitia præcipitem, maximè verò hæresços; dicendum enim quod sæculorum experientia probatum, superbiam atque ambitionem hæresços esse matrem

IV. Mater hæreseos.

Hegesippus ad sua usque tempora puram ab hæreticorum sectis Ecclesiam fuisse monet, & ea causa nominatam esse *Virginem*, quod nondum impio sectariorum flagitio esset polluta. At Thebulis ex eo *quod Episcopi honorem consequi non potuisset*, ejus virginis integritatem violare, & corrumpere est orsus. Apud Eusebium l. 4. c. 22.

Uti deinde Montanus (à quo & Montanistæ, & Cataphryges) hunc enim cum immensa quædam in primatu ambiendo cupiditas invasisset, extra viam Catholicæ religionis ejecit.

Uti deinde & Tertullianum, qui cùm Episcopatus Carthaginensis spe excidisset, manum suam id est animam, ad immanes variarum hæresum scopulos allisit, magni prius in Ecclesia nominis, & plurimarum velati palmarum gladiator invictus, qui alios studio honoris elatos, & à vera religione profugos, vel eo nomine fuerat persecutus, & ipse tamen ab eadem discessit, comite & duce ea ipsa ambitione, quam in aliis stylo acriore pupugerat atque damnarat; sic enim de *Valentino* scripserat aliquando, Eusb. l. 6. c. 35.

Speraverat Episcopatum Valentinus, quia & ingenio poterat, & eloquio; sed alium ex martyrii prærogativa loci potitum indignatus, de Ecclesia authenticæ regulæ abrupit. In Valentinianos c. 4.

Quid de Ario dicam? Prima scintilla malitiæ illius ex hoc ipso fomite nequissimæ ambitionis extitit; cùm enim doleret prælatum sibi Alexandrum in Pontificia dignitate, in eum & mentem acuit, & stylum, & rationes excogitavit quibus innocenti, & fortissimo Antistiti incommodaret, ac deinde Ecclesiæ universæ; quantum autem ex illa scintilla manarit incendium, novit olim orbis, atque ingemuit, cum se propè Arianum vidit. Theodoret. l. 1. c. 2.

Quid pronuntiarim de Novato (à quo & Novatiani hæretici) quid de *Asterio Sophista* levissimo? Quid de aliis perfidiosis hominibus, quos ille ipse ardor Ecclesiastici honoris in eam impietatem conjecit? Hoc certè quod de illis aliisque ejusdem notæ hominibus extulit D. Cyrillus Alexandrinus vir suo ævo nemini secundus; *insana ambitione, & amore dominandi victos, subactosq; omnes hæresum inventores.* In Abacuc num. 25.

Quod ipsum advertit D. Ambrosius, qui & ambitionem illecebrosam esse dixit, & ista etiam de illa pronuntiavit & verè, & venustè.

Hoc ipso perniciosior ambitio, quòd blanda quædam est conciliatricula dignitatum, & sæpè quos nulla vitia deflectunt, quos nulla potuit movere luxuria, nulla avaritia subruere; facit Ambitio criminosos: habet enim forensem gratiam, domesticum periculum, & ut dominetur; aliis prius servit. Ita nimirum ab ambitione foris gratia, intus periculum, & in medio dominatu L. 4. in Lucam col. 94.

Ad Liviam turpis servitus, quàm & bellè paucis expressit D. Paulinus cùm Phœbi penicillo sic eam coloravit.

Blandum nomen bonas, mala servitus.

Sed ne de hac longius, institutum prosequamur, videamusque quibus coloribus eandem dominandi pruriginem, atque superbiam depingat D. Gregorius Nyssenus: eam vocat

V. *Mater omnium vitiorum.*

Initium ac fundamentum propensionis ad deteriora, & veluti matrem cæterorum vitiorum.

Cathec. c. 29. Ab hac enim ruunt homines in consilia perniciosa, in Dei ter Opt. ter Max. oblivionem, in contemptum divinarum legum, in sceleratas pactiones, in fraudes, in lites, in discordias, in odia, in arma, in cædes atque incendia: ecce in quæ vitiorum monstra delabitur misellus homo ab unica ambitione atque superbia.

Æmilius l. 1 de gestis Francorum. Ejus exemplum producit D. Chrysostomus in *Absalone*. Hic præpropera regnandi libidine victus, primò malis dolis egit, & adulatione fraudulenta populi gratiam captavit, tum in arma ruit, spertùmque matrem, & in patris quàm optimi caput & coronam involavit, Deo rebellis & patri: adeò ambitioni pervia omnia, & nihil clausum, sacrum nihil, ne parentis quidem vita, ne fraternus sanguis.

Hujus exemplum habes in *Gundebaldo* Burgundionum Rege: hic tres fratres affectati regni, ut opinabatur, reos è med o sustulit, & quidem *Chilpericum* securi percuti jussit, *Gundemarum* in extremis spe de turri se defendentem, subjecto igne, exustisque foribus concremavit, denique *Odesillum* natu minimum obsedit, cœpitque. Ecce quo rapit ambitio, quò regnandi malesana cupido, quæ ex vero vitiorum propè omnium mater est.

Et tamen ut ea sit, sedem figit non in aula solùm Regumque palatiis, sed proh dolor, pudorque etiam in templis, in aris ipsis, sinuque Mystarum; ut enim D. Cyprianus, vel quisquis ejus est author.

In Sermone de Jejunio, & tentationibus Christi. *Etiam in sinu sacerdotum ambitio dormit, ibi sub umbrâ recubat, in secreto thalami se fraudulenter occultat.*

§. 2.

Proferuntur exempla quædam prodigiosa illius Superbiæ.

IRent hæc in immensum nisi me arctari pateret ad eos ferè dumtaxat, qui suæ naturæ immemores, etiam divinitatem affectare visi: fatendum enim illud, quod Antiquitas vidit, atque damnavit mortalium quorumdam superbiam ad immortales ascendisse; imò & ad ipsum usque deitatis solium, quod & ausi invadere, & in eo quasi considere, haberique ut Dii, ausu temerario, stultèque prorsus ambitione.

In vita P. Iosepho Barzai l. 2. c. 16. Ex his fuit *Xatama* Rex Persarum, qui pro Deo videri, & adorari voluit, & aquam è pedum suorum lotione servari ad curationes omnium morborum, quod & temeritatis & insaniæ fuit; uti & illud, quod & litteras omnes ad se missas sic inscribi,

Magna Xatama, Cœlum & terram sustinenti.

Eodem amentiæ ante devenerat Domitianus Imperator, qui pari arrogantia, nefandâ illâ, atque impiâ, cum procuratorum suorum dictaret epistolam; sic illam est orsus.

Suetonius in Domitiano c. 13. *Dominus, & Deus noster sic fieri jubet.*

Et hoc primùm in eo arrogantiæ insolentioris, cui mox accessit & alterum, quod instituit, cavitque, ne posthac, aut scripto, aut sermone etiam familiari, aliter appellaretur quàm *Dominus, & Deus noster.* Hinc fluxerunt cujusdam Poëtæ assentatoris versiculi.

Edictum Domini, Deiq; nostri,
Quo subsellia certiora fiunt.

Et hæc Domitiani arrogantia in Cœlos, in Deum ipsum: illa in terras, quòd in Capitolio, non alias sibi statuas erigi voluerit quàm aureas, vel argenteas, sumptu sanè maximo, quo exhauriri & provinciæ potuerunt.

Caius Princeps seipsum inter divos retulit, & Jovis maximi nomine statuas erigi sibi imperavit.

Salmoneus tonitrua mentitus est, ut deitatis opinionem sibi vindicaret; sed & ipse à Jovis fulmine ad inferos demersus est.

Alios ejusdem fastus impotentioris memorat Clemens Alexandrinus in admonitione ad gentes.

Ceax, inquit, filius Heoli
Ptolomeus quartus
Mitridates Ponticus.
Alexander magnus.

Menecrates medicus, qui nullam ab his quibus medebatur mercedem solebat accipere, sed hoc unum dumtaxat postulabat, ut à morbo liberi se ipsius mancipatent servituti, eumque Iovem appellarent.

Alexarchus grammaticus: ecce quo fere demittit superbia, etiam ad Grammaticulos, è quibus fuit etiam *Rhemnius Palemon*, & ipse grammaticus, qui gloriabatur secum natas esse litteras, & demum etiam secum morituras veluti cum sœmetiarum Deo: ecce quo stultitia evadit superbia: homunculos è loto argillaque malè fictos, modò Deos facit, aut Diis pares, modò sideribus aequatos, uti & fecit Sapor Rex Persarum, qui vocavit se *Regem Regum, participem siderum, solis ac lunæ fratrem*, ut testatur Herodotus. *Herodotus l. 2. histor.*

Et hi quidem omnes impii, atque in Deum ac superos injurii: & quia Alexandri magni jam verbulo memini, non possum non hic attexere, quæ de illo narrat Ephippus Olinthius libro de Alexandri, atque Hæphestionis interitu.

Aureus, inquit, illi thronus erat; quasi in parado positus, thorique pedes argenteos habentes, in quibus sedens, unà cum amicis jura dabat, alio tamen atque alio habitu: modò enim sacras etiam in cœnis gestabat vestes, modò purpureas, modò ipsius quasi *Hammonis* circumcisam togam, & cornua, velut Deus; modò verò *Palladis*, quam in curru gestabat, ac sæpius supra humeros persicam stolam subtexens & arcum & hastam, modò *Mercurii* calceos, & petasum in capite, caduceumque in manibus, modò clavam, & pellem leoninam, velut alter *Hercules*, ut seipse cum tot Diis componeret, quod fastus erat insolentioris: quod subjicio mollitiem olebat, atque luxuriam. Conspergebat enim pavimentum unguento pretioso, vinoque odorifero, Myrrhâ, & aliis suffimentis: sibi etiam suffumigari patiebatur, ut Diis erat solitum.

Ecce quo vesaniæ delabitur humanus animus, ubi vel semel superbiæ se commiserit, ubi malè sanos illius amores induerit: uti & induit *Caius Caligula* Imperator, cujus habitum dum describit *Suetonius*, describit & fastum. *Vestitu*, inquit, *calceatuq; & cætero habitu, neque patrio, neque civili, ac ne virili quidem, ac denique non humano semper usus est: sæpè depictas gemmatasq; indutus penulas, manuleatus & armillatus in publicum processit, aliquando sericatus & cycladatus, ac modò in crepidis vel cothurnis, modò in speculatoria caligâ, nonnunquam socco muliebri, plerumque verò aurea barba, fulmen tenens, ac fuscinam, aut caduceum, Deorum insignia: atque etiam veneris cultu conspectus est.* Ecce fastum, ecce superbiam unius homunculi, qui sui penitus oblitus eo evadit, ut externo habitu esse velit inter Deos, & modò Jovem, modò Mercurium, modò etiam Neptunum fuscinâ, ceu Tridente, mentiri; imò quod putidum erat etiam molliculæ veneris amores. *In Caio Caligula c. 52.*

His addo *Empedoclem*, qui ut Deus haberetur, in *Etbna* verticem subiit, & inde in flammarum verticem se præcipitavit: sed ex crepidis ferrata, quam flammæ evomuerunt, agnitus, & sibilo omnium vanissima ejus mors excepta est.

Vidisti,

Vidisti, benevole Lector, non homines; sed hominum monstra invisa superis, invisa & Deo: accipe alios etiam hominibus invisos. Ex his fuit *Maximinus junior*, qui sibi genua nonnunquam, & pedes osculari patiebatur, etiam à Senatoribus, quod nunquam est passus *senior Maximinus*, qui & dicere solitus: *Dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat*: quod si animo, memoriique mente impressisset filius, à parentis modestia degener non fuisset.

Maximino juniori addo *Cyrum*, qui immani superbia elementis irasci, atque ab iis exigere reverentiam non est veritus.

Demetrium Poliorcetem, Antigoni Macedoniæ Regis filium, qui pro ea, qua erat arrogantia, Atheniensium Legatos biennium suspensos tenuit sine colloquio, ac demum nec auditos quidem reverti jussit. Alii nec faciem quidem suam videri passi sunt, quidam ne vestigia quidem teri. Ex his fuit *Bagdati Califa*, qui semel quotannis festo Paschatis die, secundum ripam Tigris obambulare solus, cæteris omnibus navi vectis: Regis porrò vestigia ita religiosè adhibitis custodibus observari solita, ut toto illo anno nemo illa premere sub pœna capitis auderet. ita Rabbi Beniaminus.

Mitto alios, ne chartam onerem tam infandis mortalium vitiis, atque fastu: venio ad illata quondam eis supplicia; *rarò enim antecedentem scelestum deseruit pede pœna claudo*, rarius & Superbum.

§. 3.

Quomodo Deo judice ac vindice punita, atque edomita hominum Superbia?

Psal. 118. DIvus Hilarius Pictavorum Episcopus in illud Psalmistæ, *Increpasti superbos*, plurima, inquit, sunt humanorum vitiorum crimina, & diversæ atque *innumerabiles peccatorum operationes: sed nulla magis provocanda in nos ira Dei, quàm superbia, causa est.*

Ratio est in aperto, quia superbia Deum ipsum impetit, ideoque & illius in se iram provocat, provocat & fulmina, flammarumque globos in tumentia capita, in quæ Cœlum ipsum detonat. Expositam sub dio ollam fictilem (ut lutum prius aresceret, quàm in fornace torreretur) interrogavit imber, Quidnam rei esset? Illa verò se dolium esse respondit. Dolium, inquit, imber, in quo vinum condi solet, quod nos aquæ odimus. Peribis igitur, & ollam dejecit, confregitque.

Fabella est, doctumque commentum, è quo tamen erui potest hæc veritas.

Superbus ad instar ollæ fictilis & luteæ, inflatæ tamen & tumentis, & vento plenæ, plenæ & vino, in quo alti, id est superbi spiritus, quibus extinguendis ac suffocandis immittitur grando, nix, glacies, & spiritus procellarum; hoc est, ut clarius eloquar, in quos explicatur vindex Dei manus: quod hic ostendere mihi est animus, tum è sacris, tum è profanis historiarum monumentis.

I. Sennacherib. Ex illis petetur *Sennacherib*, Assyriorum Rex, eo usus aliquando Deus, seu instrumento, seu etiam flagello, quo Israëlem, aliosque populos cæderet: sic enim de illo Isaiæ voce, calamoque.

Cap. 10. v. 12. *Cum compleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Ierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus:*
dixit enim in fortitudine manus mea feci, & in sapientiâ meâ intellexi, & abstulit terminos populorum, &
v. 13. *Principes eorum depredatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes, & invenit quasi nidum manus*
mea, fortitudinem populorum: & sicut colliguntur ova,
v. 14. *quæ derelicta sunt: sic universam terram ego congregavi, & non fuit qui moveret pennam, & aperiret os, & gannirct,*

Vidisti ex ipsis scripturæ oraculis, *magnificum Cor Assyrii*, spectasti *altitudinem oculorum ejus*, manus avidas in prædam, manus insolentes audisti; dicit enim *in fortitudine manus mea* feci hæc omnia: excipe, quid inde de illo iratum Numen:

Vbam tuam ego prascivi, & furorem tuum contra me: 4. Reg. c. 19.
insanisti in me, & superbia tua ascendit in aures meas, v. 28.
ponam itaque circulum in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam per quam venisti.

Et hæc prima de fonte pœna, hoc primum supplicii genus, quo tumentem Assyrii animum abjicit, ac deprimit, cùm trahit instar vilis alicujus juvenci, & circumducit quocumque lubet.

Alterum fuit quo eadem vindicis Dei manus sese aperuit, exemitque ferrum in exercitum illius, à cujus tamen conspectu silebat terra præ stupore,
atque horrore. *Venit enim Angelus Domini, & per-* v. 35.
cussit in castris Assyriorum in nocte illa centum octoginta quinque millia. Ecce cædes, ecce strages propè immensa, in qua cadit exercitus ipse veluti debita divinæ Iustitiæ victima: in qua tamen hæc non stetit; transiit enim ad noxium Cœlo caput, ad ipsummet Sennacherib, eumque è vivis extulit, non hostili ferro, non adversa manu, non armata acie; sed ipso filiorum gladio, quem etiam strinxerunt in parentem, ruptis etiam solutisque ipsis naturæ vinculis; de illis sic Regum Annales.

Cumq; diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mor- v. 36.
tuorum, & recedens abiit, & reversus est Sennacherib
Rex Assyriorum, & mansit in Ninive. Cumq; adoraret v. 37.
in Templo Nesroch Deum suum, Adramelech, & Sarasar filii ejus percusserunt eum gladio.

Ecce quem nec populi, nec Reges, nec Regna, nec Imperia, nec ferratæ acies, armaque sustulerunt, sustulerunt filii duo, quem tamen ex accepto sanguine, ex naturæ lege, ex insito amore, arctaque necessitudine servare debuissent: ita nimirum etiam in parentem filios armat Deus, armat & Cœlum, ne terram diutius gravet atque oneret superbum invisumque Superis caput.

Sennacherib jungam Nabuchodonosorem, qui Daniel.
anno Regni sui septimo supra trigesimum, Statuam c. 6. v. 1.
auream erexit in Campo Dura Provinciæ Babyloniæ. Non fuit ea statua *Beli*, aut unius è Diis; sed ipsiusmet Nabuchodonosoris, in qua seipsum adorari voluit, impotenti ausu, & fastu nefario: de quo sic D. Hieronymus.

Velox est oblivio veritatis, ut qui dudum servum Dei, quasi Deum adoraverat, nunc statuam sibi fieri jubeat, ut ipse quasi Deus in statua adoretur.

Inconstans ac volubile illius ingenium, fastum-
que impotentiorem inultum esse diu non est passus II. Nabuchodonosor.
qui superbos despicit ex alto Deus, ut eos deprimat. Anno quippè proximè sequenti, hoc est Regni illius trigesimo octavo, ejectus est Regno, & mutatus in bestiam, atque per annos septem in sylvis, ac nemoribus, ut bestia inter bestias vixit. Et hæc illi Cœlo vindice pœna, cui prælusit Deus objecta illi in somniis arboris imagine, de qua sic ille ipse Nabuchodonosor.

Visio capitis mei in cubili meo: videbam, & ecce Daniel.
arbor in medio terræ, & altitudo ejus nimia. c. 4. v. 7.

Magna arbor, & fortis, & proceritas ejus contingens Vers. 8.
Cœlum, & aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ.

Folia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimius, & es-
ca universorum in ea, & subter eam habitabant animalia Vers. 9.
& bestiæ, & in ramis ejus conversabantur volucres Cœli, & ex ea vescebatur omnis caro.

Hæc dum animo spectat in amœna somni unius imagine non sine amabili stupore.

Ecce objicitur illi vigil, & sanctus, qui de Cœlo des- Vers. 10.
cendit, clamatque fortiter, & ait:

Succidite arborem, & præcidite ramos ejus, excutite folia,

folia, & dispergite fructus ejus, fugiant bestia, qua subter eam sunt, & volucres de ramis ejus.

Et hoc fuit tonitru divinæ vocis, quæ illius aures, animumque feriit; sed & illud maximè.

vers. 12. *Alligetur vinculo ferreo & æreo in herbis, qua foris sunt, & rore Cœli tingatur, & cum feris pars ejus in herba terra.*

vers. 13. *Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei, & septem tempora mutentur super eum.*

Et hoc fulmen fuit irati numinis, quod ejus oculos perculit, & animum, maximè verò postquam
vers. 15. interprete Daniele audiit: *Arborem, quam vidisti, tu es Rex: magnificatus es, & invaluisti, & magnitudo tua*
vers. 19. *crevit, & pervenit usque ad Cœlum, & potestas tua in terminos universa terra.*

Et hæc potestas indulgentis Cœli beneficium fuit, quod quia non agnovisti, hæc tibi vigil, & Sanctus, hæc Angelus Domini Cœlo delapsus.

vers. 22. *Ejicient te ab hominibus, & cum bestiis feraq; erit habitatio tua; & fœnum ut bos comedes.*

Et hæc Cœlo judice in eum sententia, an verò secundum illam exuerit quidquid habebat hominis, & induerit quod erat bestiæ, quod feræ? Lis est inter authores, in qua ego pronuntiabo quod videbitur vero propius.

Non expuit rationalem animam, non amisit quod erat hominis, nec induit, quod erat bestiæ, quod & feræ, quod bovis, aut leonis, aut bisontis, neque hujus, aut illorum animas admisit: tum enim nec homo fuisset, neque Rex; adeoque nec homo punitus, neque Rex, quod tamen ex æquitate fieri debuit, & re etiam ipsa factum; sed retenta eadem anima rationali, retento & eodem etiam corpore, humana sensatio ita mutata, ita ablatus illi rationis usus, ut jam non uteretur nisi phantasia, eaque ferinâ.

Hinc & se bestiam credere, & mutato tum cordis, tum corporis temperamento efferari totus, atque intrinsecus habitu esse ferino potius quàm humano: nam & nudus incedere, & omnibus Cœli injuriis patêre, ut solent feræ, facies etiam accedens ad ferinam, ungues promissi, ut avibus, capilli effusi in totum corpus, quod tegebat; incessus etiam ferinus, reptabat enim ut fera, & fœno vescebatur ut bestiæ, & mugiebat ut bos, & jubas explicabat ut leo: addunt aliqui Regis hujus genuum vertebras inversas fuisse, ita ut extrorsum quadrupedum more prominerent, idque ut pari cum bobus celeritate curreret, & inæqualia loca transiliret: nam si genua ejus introrsum humano modo plicata fuissent, fuisset ipse ad talem motum ac saltum planè ineptus.

Sed ne longius: interpretum sit iste labor; noster hic in eo explicabitur, ut doceamus cur in belluam mutatus? Cur & superbiæ Cœlo judice decernitur ista pœna? Quæ inquam ratio? Scio, apud supremum judicem pro omni ratione, esse illius voluntatem: hæc enim instar rationum omnium; imò hæc prima est & summa ratio; si tamen mortali fas est suam adjungere; hanc & adjunxit D. Gregorius.

Lib. 5. Mor. c. 6. *Quia se super homines extulit, ipsum quem communem cum hominibus sensum habuit, amisit.* Amisit, inquam, atque in bestiam transiit, Metamorphosi sanè pudenda.

III. Verdates Rex Armeniæ. Quam & expertus est *Verdates*, Armeniæ Rex: hic diris modis, immaniqúe modo in Christianos sæviit Divinarum Legum, Deiqúe contemptor; sui amantior altoqúe inprimis supercilio. Quid deinde ab illa, seu immanitate, seu etiam superbia? quæve Metamorphosis? Abjecta prorsus atque infamis: conversus enim est in porcum. Sordidum, ac vilissimum genus animalis. in quod enim aliud vertatur superbus? Ea nimirum ferè pœna tumentibus illis, atque elatis infligi solet.

Surius Tom. 5.

Poëtæ in docta commenta faciles, eos omnes qui à suo fastu tumidi, sese supra se extulerunt, affectantes etiam ipsam divinitatem, in bestias mutatos esse volunt.

Aracgne in araneam versa, quòd texendi artificio Palladem provocasset. Ulyssis socii in porcos conversi, & à *Circe* illecebris dementati, Homero authore. Justo sanè Dei judicio, ut qui impotenti fastu supra se esse voluerit, sit infra se. Xenophon.

Ex his fuit *Pharao*, cujus ex quondam voces, superbæ illæ, blasphemæ, atque impiæ, *nescio Dominum:* nescìebat enimverò Dominum, nesciebat, & Deum, cùm à Moyse ejus imperio dimittere populum jubebatur, at suo malo didicit, & in Cœlis esse Dominum, & in terris etiam vindicem: ut enim scitè advertit D. Chrysostomus. IV. Pharao.

Insolentia ad humilitatis barathrum, Pharaonem detrusit; nescire namq; Dominum dicebat, & ranis, ac muscis deterior factus est, cùm ab animalculis illis victus, prostratusq; est. Postrema denique, cum ipsis armis, equisq; submersus est. Hom. 46. in cap. 20. Matth.

Sed antiqua, inquies, sunt ista, & longo sæculorum lapsu detrita, demus unum, quod recentioris est memoriæ, & in quo insatiabilis quædam est gloriæ, honorisque facti cupiditas, extimulante superbia, atque ambitione.

Erit *Walsæus* Anglus, qui ex ima sorte, ex sacerdote plebeio, factus primò Sacellanus Episcopi Vincestriæ, inde Regi ab eleëmosynis, tum Episcopus Lincolniæ, ac deinde Archiepiscopus Eboracensis, exinde Angliæ Cancellarius, denique etiam Legatus à latere, ita per eas dignitates, veluti quosdam gradus, ascendit ex dominandi libido, quæ tamen ibi non stetit; nam & omnes Regni infulas distribuit, omnia deglutivit sacerdotia, & tot inter avaræ ambitiosæque mentis fastigia, etiam regios favores, ac gratiam ita occupavit, ut eum Rex Patris loco coleret, observaretque; imò & ipse Carolus V. Imperator ad eum scribens, se ejus cognatum, & filium nominaret, neque tamen his expleri potuit insana gloriæ majoris aviditas, ad altiora semper aspexit, & quidem ad Papatum, in quo quia *Adrianum* Belgam sibi prælatum vidit, Regnum Angliæ universum, susque deque vertit, schismaque fœdum induxit, & cùm etiam pejora moliretur, tandem Cœlo vindice in carcerem conjectus est, ibique vitam prius exstinxit, quàm gloriæ cupiditatem.

Ecce quos cœcæ ambitioni ac superbiæ terminos posuit cœlestis ira, vindexque Dei manus: benè habet si decreta illi supplicia contineantur intra vitæ hujus mortalis cancellos, nec extendantur in ipsam æternitatem, ne porrò extendantur, proponenda erunt opportuna tanto malo remedia.

§. 4.

Afferuntur aliqua humanæ ambitionis, atque insolescentis Superbiæ remedia.

IN natura primi parentis culpâ jam inde à mundi cunis vitiatâ, est nescio quis gloriolæ appetitus, appetitus & honoris, quo quis & se supra cæteros facilè extollit; imò & supra se, qui primus est gradus Superbiæ. Et hic appetitus reprimi debet justo metu. Quisquis enim eum in se senserit exoriri, metuat ille dolos, & mali dæmonis fraudes, quasi ignem sub cinere doloso. Primum.

Ad B. Simonem Stylitem seniorem advenit dæmon ementita specie boni Angeli, Angeli utique lucis, & quidem cum curru igneo, & equis pariter igneis & hæc illi. *Audi serve Dei, quæ tibi per me de Cœlo Dominus.* Illius sum Angelus, illius & nuntius, ab eo emissus è superum regia, ut te in hoc igneo curru, & his equis igneis in summa cœlorum rapiam, ut olim Eliam rapui. Agedum ergo, excede è In ejus vita c. 0. 7.

columna,

columna, & currum hunc conscende, tempus enim tuum advenit, & decreta à Deo gloriæ tuæ sedes.

Cui Simeon plus æquo credulus: *O Domine, vis me peccatorem in Cœlum rapere?* Dixit & simul dextrum pedem è columna sua extulit, & propè in currum sustulit: sed & simul manu dextrâ signum Crucis in fronte effinxit. Et ecce illicò evanuere & Angelus & currus, & equi, & omnis ille mali dæmonis apparatus, simulque detectæ fraudes & doli, Simeonque probè doctus, nihil in vita tutum, securum nihil, quod altum sit; altum & timere, & horrere etiam ductus: ut & tu timeas & horreas, Amice Lector, unaque tibi caveas, ne aliquando tibi veniat *pes superbiæ*: certè ab illo sibi cautum benè voluit Regius Vates, cùm ita ad Deum supplex.

Psal. 35. v. 12. *Non veniat mihi pes superbiæ*; pes, ait, non pedes: neque enim vel primum illius pedem, primumque veluti gradum admittere voluit Rex magnus. Quis ille quæris? est aliqua in suis virtutibus ac meritis confidentia; aliqua & præsumptio, enataque inde

Dialog. 1. c. 14. gloriola. Ab ea ita sibi cavit Anachoreta ille, de quo Sulpitius, licet sanctissimus & dæmonum fugator acerrimus, ut à Deo supplex petierit ad menses quinque similis illis fieri, quos curarat, ne vel minimam vanitatis auram afflatumque pateretur. Et ita factum est annuente numine, qui dæmones è corporibus, veluti è malè usurpatis hospitiis, expulerat, ipsemet à dæmone possessus, & pessimè habitus est: ita nimirum maluit à malo dæmone possideri, quàm leviter à vana gloria attingi: quod hic stylo notandum duxi, ut inde tibi petatur primum adversus superbiam remedium. Cui adjicio secundum. Erit illud à miserabili eorum lapsu, qui altiora se sectati, ad ima deciderunt, sibi primùm injurii, dein & noxii non sibi tantùm, sed & ipsi Universo.

Secundum. Exempla dabunt ingeniosa quædam Poëtarum commenta, inter quæ & illud facilè princeps, quod de *Phaëthonte* Ovidius. Petierat ille à Phœbo ut solis equos regeret, paternumque currum totis Cœlorum orbibus circumduceret: rexit enimverò, & circumduxit, sed suo & orbis malo: dum enim equos huc illucque extra suos fines ac metas currentes cohibere non potest, penè totus arsit hic sublunaris mundus.

Quod Phaëthonti, hoc & superbis illis honorum dignitatumque candidatis: dum enim hi, in has & illos incautius atque ardentius involant, nec se continent à flagitiis, nec alios suæ curæ creditos prohibent, itaque susque deque vertuntur omnia.

Quod Phaëtonti, quod & his, hoc etiam Icario: monitus hic à Patre Dædalo, ut se volantem sequeretur pari tramite, volatu pari, nec altiùs assurgeret, nec se demitteret inferius; ausu juvenili, ac temeritate, nimis alta sectatus, liquefactis immodico solis ardore pennis in mare præceps decidit, & aquis nomen fecit: ut enim Poëta

Icarus Icarias nomine fecit aquas.

Quod Icaro quondam è veterum fabellis: hoc ex veritate ambitiosis illis, qui suis viribus majora moliuntur, & in ipsos quodammodo Cœlos evolant, solisque domum, temerario sanè & stulto volatu, & fastu insolentiore, à quo remedium huic malo petes, Amice Lector, alieno periculo, malóve probè doctus, uti & docti illi, qui dignitates tum profanas, tum etiam sacras, insigni prorsus ac pertinaci despicientia rejecerunt, quorum exempla his adjiciam, & primò quidem è profanis petita, tum etiam è sacris: non inficior subinde ad dignitatum fastigia unum aliquem ascendere posse sine nævo, maximè si eo provehatur non tam suo studio, quàm alieno.

Scio & statuas, & columnas alicui erigi posse, veluti trophæa quædam virtuti debita; imò & admitti.

Ita *Demetrio Phalereo*, viro à prudentia, eruditione, rebusque præclarè gestis prorsus singulari, Athenienses ob administratam decem annis Rempub. tot æreas statuas erexerunt, quot erant in anno dies, id est trecentas sexaginta, ex quibus plures equestres erant, & in curribus ac bigis stabant: sic enim de illo scripsit Varro. *Tot statuas adeptum fuisse, quot luces habet annus absolutus.*

Has porrò statuas vidit & tulit Demetrius, neque in eo modestiæ ac virtutis detrimentum ullum est passus: sed potius, cùm audisset eas ab Atheniensibus anno hunc numerum dierum non excedente, omninò dirutas, atque eversas, vel invidorum malevolentia, vel etiam inconstantia vulgi, adjecit illud dignum Demetrio. *At virtutem illi non everterunt, cujus tamen gratiâ illas erexerant.*

Maneat ergò fixum istud firmumque; virtuti excitari posse trophæa, posse & admitti, sine vanæ ambitionis ac superbiæ nota: quod ut verum sit; at verum etiam illud, ea demissionis ac modestiæ genio posse recusari.

Et ita recusavit Augustus, de quo ita Suetonius: *In Augusto c. 52.*
Templa quamvis sciret etiam proconsulibus decerni solere, in nullâ tamen provinciâ, nisi communi suo Romæque nomine, recepit: nam in urbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore, atque etiam argenteas statuas, olim sibi positas, conflavit omnes, ex quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit.

Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, dejecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est, & *Domini* appellationem, ut maledictam, & opprobrium, semper exhorruit: in quo sanè & eos perculit, damnavitque, qui pretiosos titulos, altaque affectant nomina; imò & prima in terris subsellia, contra naturæ, rationisque leges, contra Christianæ demissionis ordinem, & pacta quæ suadent, imò præcipiunt, ea omni conatu animique molimine rejici.

Et ita rejecerunt præcelsæ in terris animæ, è multis paucas in medium adducam.

S. Alexander Acœmetus, Abbas, Episcopo vita functo, & Cleri calculo, & populi suffragiis in Episcopum deposcebatur, & eò quidem ut nulla esset evadendi via, nam & portæ Civitatis occlusæ (ne esset effugii locus) & populorum undæ undique & undique effluebant. Quid igitur consilii? Quid effugii? Illud certè, quod olim Paulo, nocte quippè intempesta per murum demissus est in sporta, atque à discipulis exceptus, & vim concurrentis populi elusit, & Cleri vota.

Ejusdem animi fuit *S. Ephrem Syrus*, qui volens *1. Febr.*
abiit à mente, ut longiùs abiret ab Insula Episcopali, ad quam excipiendam cogebatur. Convenerat in forum ingens populus, eo consilio, ut viro Dei manus injiceret, etiam violentas, raperetque vel invitum in paratum sibi thronum.

Quæ effugiendi ratio? Eam invenit, quæ urgebat necessitas: in forum venit ipse, sed veste incomposita, oculo gyrovago, nutante gressu, amentis instar; quem ut vidit effusa multitudo, rata eum abiisse dementis potestate, liberum dimisit: ita dum stultus amat videri vir sanctus, Cœlo teste, ac judice, sapiens audiit: uti & *S. Fortherus*, qui cùm esset
violentâ manu adactus ad Episcopatum, admisit tan- *17. Febr.*
dem; sed post triduum etiam dimisit: adeò Infulam Pedumque aversantur excelsæ mentes: quo in genere vix quicquam illustrius eo, quod de *S. Nilammone* Eremita recluso, memorant illius vitæ *15. Ian.*
scriptores.

Hic cùm ad Episcopatum vocaretur, vel unius diei inducias petiit, dum interim, cum Deo ageret, & à Cœlo consilium peteret. petiit enimverò, & quod in votis erat impetravit: orans enim vitam

hanc mortalem reliquit, ut Episcopatum in terris relinqueret: nimirum mors illi gratior accidit quàm Infula, & ita accidit iis omnibus, qui æquo judicii lance ponderant quod latitat sub illa pondus.

13. Febr. *B. Iordano*, Ordinis Prædicatorum Generali magistro, cùm facta esset mentio cujusdam fratris, inter suos noiæ doctrinæ ac virtutis, quòd brevi esset evocandus ad Infulam Episcopalem, hoc votum adjecit dignum se, dignum & posteris.

Mallem videre eum portari in feretro ad tumulum, quàm in Cathedra exaltari ad Episcopatum.

Nempe hic sensus eorum, quibus magis oculata mens est, & altior divinorum intelligentia, amorque Christianæ demissionis, quæ ea omnis despicit, quæ mundus suspicit.

Et ita despexit *S. Vincentius Ferratiensis*, qui & Episcopatum & Cardinalitiam dignitatem recusavit.

Ita B. Conradus Comitis de Seyve filius, qui Leodii è D. Lamberti Canonico factus est Monachus Villariensis, è Monacho Abbas, ex Abbate Episcopus Portuensis, & Cardinalis, è Cardinali communibus suffragiis ad Papatum vocatus, quem tamen non admisit ex studio demissionis, cujus erat amantior, & quam testatus in ultima vitæ periodo; in qua & has voces effudit animi sui testes.

Utinam usque in hanc horam in Villario sub disciplina vixissem regulari, & cum culina heddomadarius ibidem scutellas abluissem.

Ecce vota ingentis animi, omni dignitatis fastigio altioris: eadem & *B. Henrici Abbatis* Cisterciensis, qui & ipse creatus Cardinalis Pontificiam Majestatem, à se quàm longissimè remotam voluit: uti & *B. Cælestinus* Papa, qui etiam admissam exuit, atque abjecit, raro sanè humilitatis exemplo, quod mirari volet omnis posteritas, imitari verò, aut omninò pauci, aut nulli: sed ne longius, plena ejusmodi exemplis relicta posteris historiarum monumenta, è quibus hæc pauca eruere visum est, ad aliquod certè remedium adversus insurgentes superbiæ motus, æstusque ambitionis impotentiores.

TRACTATUS SEPTIMUS

DE ACEDIA.

Peccata Capitalia sunt omninò septem; quæ, qui dixerit esse hydram septem etiam capitum, is non aberrabit à vero. De aliis pauca jam attigi, de hac in præsentia mihi erit disceptatio, eaque instituta ad illius odium fugamque.

QUÆSTIO UNICA MORALIS.

Ad illa Prophetæ Regii verba: *Dormitavit anima mea præ tædio.* Ps. 118. v. 28.

GRæcè legimus *ἀκηδία*, hoc est *Acedia*, quasi ab hac irrepat somnus, isque subinde etiam letalis, si videlicet saluti, si animæ officiat, si à Deo avertat quàm maximè, si quasi letargo mentem obruat; nec sibi invigilare patiatur, nec Cœlo vocanti vigilare.

D. Hieronymus vertit: *distillavit anima mea præ tædio*, Metaphora petita à stillis, sive guttis, quæ leni quidem, sed tamen perniciosa lapsu sensim decidunt, & tabulata quantumvis solida lenta alluvie terunt, atque evertunt.

De his aliquando graviter questus Cœlestis Animarum sponsus, dum ad sponsam, aut sororem, id est animam, sibi aditum parare satagit etiam in alta illius peccati nocte; in qua sic ad eam.

Cant. c. 5. v. 2. *Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium.*

Sororem vocat quodam veluti naturæ vinculo illigatam, atque adstrictam.

Amicam intimo quodam amoris nexu copulatam. Denique & *Columbam* casto quodam connubii jure connexam; à qua sibi concubia nocte januam aperiri operosè flagitat, & rationem hanc adjicit, quia *caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium.*

At quænam illæ guttæ noctium, quæ sponsæ caput inficiunt, & quodammodo deturpant, arcentque etiam ab aditu in domum sponsæ, idest animæ, dum moras nectit illa quasi dormitabunda, imò altiùs sopita? Guttæ illæ est tepor, est acedia, qua dum opprimitur anima, nec sponsum admittit, nec Deum, etsi ad ostium illius pulset per secretas inspirationes: imò, & si fortè subintrarit, illum ejicit, atque exire compellit. De quo, mihi ut non sit fides, erit certè Sapienti: sic ille quondam in proverbiis.

Stillicidia ejiciunt hominem in die hyemali de domo sua, uti vertunt Septuaginta. Prov. c. 27. v. 15.

Erat anima Dei, ceu sponsi, veluti domus: ex ea ejicitur depelliturque in die hyemali, hoc est frigido, nec à Dei, ceu sponsi amore jam calentis, & stillicidia patientis à tepore, ab acedia: ut hunc, & illum excutiat D. Ambrosius, sic ad animam Christi sponsam.

Vides igitur quod Deus & otiosum provocat, & dormientem excitat. Qui enim venit, & januam pulsat, vult semper intrare: sed in nobis est, quod non semper ingrediatur, non semper maneat: aperi ergò illi, vult introire, vult sponsam invenire vigilantem: noli ergò bono amatori facere moras, citò recedit, & tu somno corporis tui videris exclusisse pulsantem: excludis enim cùm desidiosa es. In Psal. 118. Hactenus Ambrosius, qui desidiæ, acediæque malum ex eo colligit, quòd Deum excludat, quod non fit sine letali noxa, ut magis patebit ex dicendis.

§. I.
Quid sit Acedia?

ACedia pressius definita dicitur & est *tristitia de bono divino, in quantum divinum est.*

Cui definitioni consona est illa D. Thomæ, Doctoris Angelici, ex qua *Acedia est tædium bene operandi, & tristitia de re spirituali: vel recessus mentis à bono spirituali divino, cui oportet mentem inhærere ex necessitate*: quæ definitio ut ponatur in aperto, & clariore luce; singula erunt accuratiùs expendenda. 2. 2. Q. 35. art. 2.

I. Definitio Acediæ. Primùm enim dicitur *tristitia* quædam *de bono spirituali*: & sic convenit cum aliis peccatis, nec est speciale, aut unum de septem capitalibus: habet enim id commune cum omnibus aliis, ut refugiat bonum spirituale virtutis sibi oppositæ, idest charitatis, quæ gaudet de bono spiritali. Ita superbia abhorret à bono spiritali humilitatis, & luxuria pariter à bono spiritali castitatis, & ita de aliis vitiis capitalibus, quæque enim aversi sunt à bono virtutis sibi contrariæ.

Secundò,

Secundò, est *tristitia*, & horror quidam spiritualis boni, in quantum laboriosum est, & corpori permolestum; atque impedimento delectationi illius: & in eo etiam conspirat cum aliis peccatis, quæ bonum virtutis oppositæ aversantur, quia commodo corporis, & illius voluptati adversantur.

Tertiò denique, est tristitia de bono spirituali, in quantum divinum est: & sic est peccatum speciale, opponiturque charitati, quæ lætatur de bono divino.

Ea porrò tristitia est peccatum letale, unumque de Capitalibus, si pertingat usque ad consensum rationis, quæ sese inclinet ad fugam, & horrorem, & detestationem boni divini, carne contra spiritum prævalente. Sin autem non attingat usque consensum rationis, sed in sola sensualitate hæreat, propter repugnantiam corporis ad spiritum, est dumtaxat veniale peccatum.

Et hæc paucis pro notione illius definitionis, quæ etiam dicitur *Recessus mentis à bono spirituali divino*; recessus, inquam, aut fuga, non gressu corporis, sed animi, sed voluntatis, *à bono spirituali divino*, cui necesse est ut adhæreat, & quidem ut fini suo: est enim spirituale bonum, uti & Deus, ejus finis, à quo dum recedit homo, etiam recedit à fine suo, quod perversum est, infame, atque enorme: & in hac perversitate, infamia, enormitate, sita est omnis Acediæ malitia. Ex qua etiam gignuntur veluti duæ filiæ; à matre sua pessima, & ipsæ quàm pessimæ.

Acediæ filiæ duæ:

I. Impugnatio contristantium.

Una est *Impugnatio spiritualium bonorum contristantium*: fit enim nescio quo naturæ impetu, ut ea impugnes, quæ contristant, quæ affligunt; ex quibus & nascitur

II. Accessus ad delectabilia

Altera Acediæ filia, eaque veluti secundò genita, videlicet *Accessus ad delectabilia*: solet enim evenire, ex perversa quadam inclinatione naturæ, ut ubi recesseris à durioribus, accedas ad mollia; ubi abieris à contristantibus, transeas ad lætiora, & delectabiliora, quæ carnem utique titillent, quæ abblandiantur & sensibus, eosque ad pejora proritent.

Acediæ filiæ sex.

D. Gregorio Pont. Max. plures assignantur eidem Acediæ filiæ: est enim fœcunda parens in malum. Ex qua oriuntur hæ:

Desperatio, quâ ad extremum receditur ab ultimo fine.

Pusillanimitas, quâ receditur ab his, quæ sunt ad finem, videlicet ab arduis, quæ subsunt consiliis, subinde etiam & præceptis.

Torpor, quo receditur, quo abitur à spiritualibus, spectantibus ad justitiam communem, quæ cadit sub præceptum.

Rancor, qui est indignatio contra personas, quæ vel suasu, vel etiam exemplo ad bona spiritualia inducere nituntur.

Malitia, quæ est, cùm quis eò nequitiæ delabitur, sic eò & insaniæ, ut tristetur de bonis spiritualibus ac divinis, & ita quidem, ut etiam ea detestetur.

Denique *Evagatio mentis* illicita, quæ est, quando quis propter incumbens onus tristitiæ, quod in se sentit, & quo gravari videtur ob spiritualia ac divina, sese transfert ad delectabilia, etiam exteriora, fastidio spiritualium ac divinorum.

Et hæ, judice D. Gregorio, *Acediæ* sunt filiæ, mali corvi mala ova: aliis etiam aliæ.

Otiositas, cùm omittuntur ea, quæ præcepti sunt. Somnolentia, cum negligenter implentur præcepta. Importunitas mentis, cùm scilicet ejus evagatio circa illicita residet in ipsa mentis arce, atque ad diversa sese effundit.

Curiositas, cùm indebitè, atque immodicè sese effert, atque explicat ad cognoscenda varia minimè sibi proficua.

Verbositas cum indebitè atque immoderatè sese effundit in verba, inanesque voces, & omnis boni vacuas.

Inquietudo corporis, indicium utique inquietæ mentis, quam indicant corporis ac membrorum motus inordinati, & gesticulationes frequentes atque leviores.

Denique *Instabilitas*, quæ suadet, atque impellit, vel in mutationem locorum, vel etiam propositi: quod levitatis est atque inconstantiæ, ex *Acedia* veluti parente progenitæ. Et hæ sunt illius quasi filiæ, quas Divi Patres in suis Asceticis scripserunt, ego in unum velut cumulum collegi.

Acediæ descriptiones.

Transeo ad aliquas Acediæ descriptiones, quibus, veluti nativis coloribus eam depingunt, & oculis fideliter exhibent. Eas dabit *Ioannes Climacus*, vir notæ sanctitatis, & sacræ eruditionis: sic ille quondam.

Acedia est remissio animæ, & resolutio mentis, pusillanimitas exercitationis, odium professionis, mundanorum beatificatrix, detractrix Dei quasi invisceros, & existentis sine benignitate, attonita in psalmodia, infirmans in oratione, in ministerio ferrea, in opere manuum pigra, in obedientia improba. Hæc ille breviùs, quæ ego paulò fusiùs;

I. Remissio Animæ.

Acedia, inquit, est *remissio animæ*: incaluerat illa quondam à calore æstuque casti in Deum amoris: at mox ab Acedia, ceu effuso frigore, non intepuit modò; sed refrixit tota, & hinc illi etiam *resolutio mentis*:

II. Resolutio mentis.

mens omnis, & cogitatio, quæ in Cœlos intenta erat, & à pura in Deum intentione, ceu arcu benè tenso, puri etiam amoris sagittas in Numen Æternum, ceu scopum, emittebat, remitti cœpit, & flaccescere, atque in res creatas inclinari tota, & illis affectus omnes suos affigere: & inde etiam aliud malum; videlicet

III. Pusillanimitas exercitationis.

Pusillanimitas exercitationis, erat illi labor, erat exercitatio dura in amoribus, in votis, probè conscia virtutem non exerceri nisi duris: at in præsentia, à pusillanimitate, de sua statione veluti dejecta, asperiora refugit, & aspirat ad mollia, ad levia, quæ carni blandiuntur ac sensibus: & hinc etiam grande nefas, scilicet

IV. Odium Professionis.

Odium professionis, si religiosus es, pœnitet ejusmodi adiisse institutum, tædet arctioris disciplinæ, pudet religiosæ paupertatis, & obedientiæ jugum, quod olim leve, grave videtur; & castitatis illibatæ nitor, qui prius in oculis erat, primisque curis, jam in postremis est, atque in odiis. Ecce quæ ab una Acedia malorum caterva: quæ tamen in his non sistit; est enim etiam *Mundanorum beatificatrix*.

V. Mundanorum beatificatrix.

Mundana quippe, quæ aliquando in vanitate reposuit, quæ sub pedibus esse voluit, modò supra caput erigit, modò extollit, laudat, prædicat, & beatos æstimat, qui iis potiuntur, qui abundant, qui in iis delitiantur, & iis sese involvunt, & mergunt quasi in sinu ipso beatitatis. Ecce quæ metamorphosis, quæ animi, quæ judicii aberrantis deliria, ea quæ calcasti ut lutum soles, aureum credere atque gemmeum; & hoc quidem ab uno *Acediæ* vitio: tantum interest illi sese commisisse. Sed & aliud ab illo scelus est;

VI. Detractrix Dei.

est quippe *Acedia* etiam *detractrix Dei*: Deum enim qui natura est bonus, qui clemens, qui misericors, sibi fingit quasi *invisceroſum*, ut qui nec viscera misericordiæ habeat, nec amantis ubera, nec indulgentiæ sinum, neque curas Patris ac Conditoris quàm optimi, sed potiùs è contrà & rupibus durior, & caucaso inclementior esse videatur. An non ea infamia est Deo detractio, & naturæ ipsius injuria, & inimica bonitati? Videri poterat *Acedia* eò processisse, quò non daretur ultra: evaserat enim in Cœlos, Deumque veluti de solio suo detraxerat: at ex eo delabitur in terras, & omnia virtutum exercitia disturbat, pessundat, evertit:

VII. Attonita in Psalmodia.

facit enim ut *Attonita sit in psalmodia*: fuit hæc aliquando suavis, atque ad aures, animosque appulit mirè grata: crederes in cœlos ipsos penetrasse, sesèque junxisse vel ipsis Angelorum

choris,

choris, eo consilio ut unà cum eis in Dei laudes iret tota, tota sese effunderet, accineretque lætum illud ac cœleste acroama, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*. At ubi eam occupavit *Acedia*, tota *attonita* est *psalmodia*, in eaque nil nisi stupor, tepor, horror, & nefanda quædam *in oratione infirmitas*.

VIII. Infirmitas in oratione.

Ab oratione, ceu præsenti Animæ medicina, erat illa sana, valens, robusta, nec sciebat quid esset languor, quid tepor immodicus, quid febrile hoc idumque animi frigus: at ubi eum invasit Acedia, stravitque, tum etiam eum invadunt fere omnes morbi propemodum omnes, & inde etiam *pigritia*, & segnities quædam *in opere manuum*.

IX. Pigritia in opere manuum.

Ad religiosè fallendum tempus, quod ab oratione, & psalmodia vacuum erat, solebant olim Monachi distineri aliquo opere manuum: puta in concinnandis sportulis, everrendis ædibus, templo, cellulis, & hic labor & corpori & animo commodus accidebat: at ubi mentem oppressit Acedia, nec laborare vacat, nec operi insudare, lenta omnia, pigra, otiosa: & inde etiam in obedientia quædam *improbitas*: fallit enim atque eludit omne Superioris imperium quisquis est acediosus: quod sanè improbitatis est, atque infandæ nequitiæ; ut etiam aperient ea, quæ subjiciemus.

X. Improbitas in obedientia.

§. 2.

Qui sint Acediæ partus, iiq; quàm infelices, atque damnandi?

IN leges ipsas, & prima jurisprudentiæ placita evasit adagium istud, *Partus sequuntur ventrem*, hoc est matrem: si libera sit hæc, & sui juris; partus etiam est liber, & suus: sin autem serva, & in alterius potestate atque dominio, etiam partus servus erit, & alterius veluti mancipium. Quid facias? ea est ventris infelicitas, talem effundit partum qualis est ipse. Quod ventri, id est matri, hoc etiam Acediæ, quæ multarum veluti prolium est parens; sed misera, sed paupercula. sed infelix parens; quæ proinde fœtus non habet nisi miseros, pauperculos, infelices, quos omnes quia in odio esse volo, de singulis pauca.

Primus Acediæ partus est Pigritia.

Definitio. a. Thuscul. lib. l. 4.

PIgritia Romano Oratori est *metus consequentis laboris*, ex quo sequitur hujus fuga, odiumque: qui enim laborem metuit, eum quà potest fugit ac horret, & inde jacet in turpi *Ignavia*, inerti *Desidia*, *Otioq; damnabili*: qui enim ignavus est, qui deses; in otio torpet, complicatis quasi manibus, ac pedibus.

Fabella de Pigro, & Pigritia.

Et is fuit Bubulcus ille, de quo Æsopus in fabellis. Domum ille agebat ingens plaustrum, fascibus onustum & lignis, quod cùm in via lutosa, ac salebris hæreret, ac retineretur tenaciùs, cœpit ille otiose astans, Deos Deasque omnes in auxilium vocare, maximè verò Herculem, quem præ cæteris ob celebratum vulgò robur colebat. Adfuit enimverò Hercules. & sese conspiciendum, imò & audiendum dedit, & stolidam hujus ignaviam ita corripuit.

Rotis manum, ô bubulce, applica, & stimulum bobus admove, ac deinde Deorum Dearumque opem exposcito: næ si tu cesses, Dii Deæque frustra invocentur.

Fabella est, doctumque commentum, ex quo in vulgus emanavit ea parœmia.

Manum admoventes invocare Numina, frustra aliàs invocaturi: nec enim adsunt ignavis, imò nec ignavos audiunt: quod quia longè verissimum, ideò ut adsint, ut audiant, de ignavia illa, pigritiaque paucis. De ea fabellam ex Antiquioribus hausisti, Amice Lector: accipe è recentioribus emblema.

Hoc pigritiam exhibebit quasi anum deformem, malè vestitam, sedentem, capite innixam in sinistram manum, quæ etiam cubito incumbit genibus, ac dextera tenet funem, sinistra torpedinem & testudinem, subjecta hac epigraphe:

Emblema Pigritiæ.

Torpet iners.

Anus est *pigritia*, quia senes plerumque sunt segnes ac pigri; hoc nempè ætatis vitium est: quod in pigritia etiam sceleris.

Est porrò *malè vestita*, atque pannosa: quî enim alia sit? certè *pigritia* vel mater est, vel *nutrix egestatis*, ut disertè Seneca.

Lib. de Benef.

Sedet, quia in otio, à curis procul, procul à labore; hunc enim declinat quà potest, hunc odit ac detestatur.

Incumbit sinistræ & genibus, quod torpentis est atque inertis, Capite insuper deveno, atque declivi, quia ut rectè S. Isidorus. *Per torporem & vires & ingenium ad ima defluit.*

Lib. 2. Sol.

Una manu *funem tenet*, quia homines ligat, faciteque minus aptos ad opus.

Altera *torpedinem* gestat: pisciculus est, qui *remora* dicitur, quia naves in medio cursu sistit, & remoratur, etsi aspiret ventus, & vela inflet.

Denique *testudinem* ostentat, animal utique incessu tardissimum, quia tardissimus est omnis acediosus, omnis piger. Ecce pigritiæ imaginem symbolis illis bellè expressam: & quidem

Primùm torpedine: de qua sic Plinius. *Si vel hasta virgáve attingatur, quamvis prævalidos lacertos torpescere, quantumlibet ad cursum veloces alligari pedes, quasi odore tantum, & quadam aura sui corporis afficiat membra.* Hæc ille, nec minora de Echeneide, sive remora; de qua ista.

Lib. 32. c. 2.

Ruant licet venti, & sæviant procellæ, imperat furori, viresq; tantas compescit, & cogit stare navigia, quod non vincula ulla, non anchora pondere irrevocabili jacta. Infrænat impetus, & domat mundi rabiem nullo suo labore; non retinendo, sed adhærendo.

Hæc Plinius de Remora, pisciculo, quæ si vera, cuidam naturæ miraculo ascribenda: at illud quod à pigritia torporis accidit, quod tarditatis, quod remoræ vitio ascribitur, & quidem immani. Hæc enim animum immortalem, expertemque corporeæ molis ad virtutum ardua, ad salutis æternæ portum concitato cursu, & piis cœli motibus, veluti quibusdam ventis, in hac vita, ceu mari provectum, illicò sistit, stareque cogit, dum omnes animi vires torpefacit, omnia corporis membra quodam velut stupore illigat, ne ad ingentia mentis molimina; ad virtutum, gloriæque æviternæ culmina devehatur: quod quantum sit & quàm ingens malum, videbit is, qui pigritiam in his quæ sunt corporis, aut mundi hujus, composuerit cum ea, quæ spiritum & animam invasit; illam ita describit Sapiens.

Per agrum pigri hominis transivi, & per vineam viri stulti, & ecce totum repleverant urticæ, & operuerant superficiem ejus spinæ, & maceria lapidum destructa erat.

Prov. c. 24. v. 30. 31.

Agrum hominis pigri, & vineam stulti (in quibus ferè reposita sunt illius bona) sub oculos ponit, docetque & hanc & illam pessum ire à pigritia, & socordia illius hominis: ager quippe, qui probè excultus, fructus uberes efferre debuit; & vinea quæ generosa vina fertili cornu fundere, non reddit nisi urticas, non parit nisi spinas & tribulos: & hoc quia vel excolere noluit, vel si excoluit, purgare desiit à loliis, zizaniis, & hoc quidem, quia iners, quia socors, & piger: hæc enim omnia sunt infelices pigritiæ partus: quid enim aliud ab illa?

Ignaviæ partus.

Quod agro, quod vineæ ab ignavia: hoc & animo à socordia. Erat animus homini à natura datus velut ager, aut vinea, quam labore multo, sudore multo excoleret, & cui injiceret cœlestia quædam virtutum magnarum semina, quæ deinde excrescerent in messem omninò copiosam, quæ etiam

efferretur

efferretur in Domini horreum, in Cœlos ipsos, in sinum beatæ æternitatis: sed à pigritia omninò secua accidit, animus enim incultus, & sibi quodammodo relictus, non solum maligna sterilitate damnatus est; sed etiam in vitiosa quædam germina pullulavit, & nihil edidit, nisi urticas, spinas, tribulos, & vitiorum omnium veluti quædam zizania, post quæ etiam diruta maceria, quæ illi erat pro custodia adversus immanes seu mundi, seu carnis, seu etiam mali dæmonis incursus.

Fatendum enim, quod extra litem, immortali animo, ceu vineæ datum intrinsecus sepem, hoc est sui curam, atque custodiam, & extrinsecus veluti maceriam quandam, hoc est, Dei & Angelorum protectionem, ne pateret aut belliarum, aut dæmonum incursionibus, à quibus & vastaretur tota: sed ô malum ignavia! ab hac & sepes excisæ, & maceria destructa, adeoque destructa & ipsa Domini vinea, hoc est hominis animus, omnibus cœli fructibus orbatus, & spinis, urticis, carduis, hoc est vitiis omnibus oppletus. Quæ porrò sint ista vitia, accipe ex Aristotele: sic ille quondam.

Lib. de Virtutibus. *Comitatur ignaviam mollities, effeminatio, torpor, vitæ cupiditas. Subeit etiam quadam timiditas, & contentionis detrectatio.*

Hæ nimirum Acediæ comites sunt, vel indices, & quidem

Primò *mollities* quædam, parata cedere omnibus, resistere nulli; est enim mirè timida pigritia, & ia qui se illi mancipavit, à Iamblico rectè dicitur *Vir imbellis in habitu & veste muliebri pulvinari incumbens*: & hoc quis nihil viri habet, nihil quod Martem sonet, quod generositatem præ se ferat; qui enim præ se ferret, cùm illi comes sit *effœminatio* quædam. Diceres exuisse virilem sexum quisquis ignavus est, adeò fœminam olet. Olet & torpidum: comite scilicet *torpore*, *timiditate*, & omni *contentionis detrectatione*: quisquis enim piger est, & laborem detrectat omnem, & contentionem animi corporisque, quâ potest, evitat; nulli certus *incumbens*, nisi *pulvinari*,

Et damna. ad quietem, ad somnum, ad torporem: ecce quæ animi maculæ, quæ noxæ à pigritia: vis nosse quæ etiam damna: lege in uno alterove simili.

Serm. de S. Andrea. Primùm dabit D Bernardus, qui pigram mentem componit cum sentina navis, quæ rimam patitur, & per eam latenter, & sensim sine sensu aquam admittit, & quidem ea copia, ut tandem obruatur, & mergatur navis: sic & piger à turpi & desidiosa ignavia & cogitationes pravas, & desideria illicita in cordis sinum, ceu navim, accipit, unde & succumbat & perest; oppressus scilicet immani peccatorum pondere: quo etiam ejus noscitur damnum. Ut &

Lib. de Gradibus Perfectionis. c. 9. illo, quod suggerit B. Laurentius Justinianus, qui desidem atque inertem animam comparat cum aqua torpente, qualis ferè est in stagnis ac foveis, quæ, quia non fluit, putredinem contrahit, & in eloaeam degenerat ac lutum, è quo non enascuntur nisi animalia venenata, atque homini noxia: sic & anima desidiæ tabe conficitur, situm contrahit, nec quicquam alit aut generat præter concupiscentias carnales, ceu animalia veneno gravida, ac nociva. Et hoc secundum est simile, ea quo ignaviæ aperiuntur damna.

Tertium est à Seneca, Romano Sapiente; cujus hoc effatum dignum ceris melioribus.

Epist. 122. *Aves, quæ conviviis comparantur, ut immota facilè pinguescant, in obscuro continentur: ita sine ulla exercitatione jacentibus, tumor pigrum corpus invadit, & super membra iners sagina succrescit: quod arvibus illis: hoc & animæ pigræ*, ubi enim illa otio fuerit saginata, tum rapitur quasi victima, tum orco traditur, æternisque inferorum umbris, atque incendiis; &

Apoc. c. 21. v. 7. hic est ignaviæ finis, finis & pigritiæ, cujus *pars*, sive hæreditas *erit in stagno*: pigri enim, atque ignavi pro cœlesti hæreditate, quam labores fugiendo noluerunt acceptare, venient in partem & hæreditatem tormentorum, & æternorum quidem. Nec immeritò.

Secundus Acediæ partus est Otium.

Acedia, een fœcunda malorum parens, primo partu genuit pigritiam: secundo autem otium, mali cœvi malum ovum, de quo in præsena mihi erit disceptatio, in qua inquiram ecquod illud?

Otium est vacatio à labore, quæ si nimia sit, si immodica, vitio datur, & quidem gravi: *ejus contrarium est negotium*; quod ut virtuti concedatur, serium esse debet, debet aut tibi, aut aliis utile esse, ac honestum; si enim aut inane sit & futile, si leve & inhonestum, si indignum ea quam geras veste, si absonum ab instituta vitæ ratione, statuque; non negotium dixeris, sed otium. *Definitio Otii.*

Et tale fuit aliquando Domitiani Imperatoris de quo ita Suetonius. *Inter initia principatus quotidie secretum sibi horarum sumere solebat, nec quicquam amplius, quàm muscas captare, ac stylo præacuto configere, ut cuidam interroganti, essetne quis intus cum Cæsare, non* [illegible] *fuerit responsum fuisse à Vibio Crispo: ne musca quidem.* Et hoc Domitiani negotium fuit, non absimile aliorum, quos & damnavit Antiquitas, & damnabit quanta quanta erit Posteritas. *In Domitiano cap. 3.*

Tale fuit *Arsacida*, Bractanorum Regis, qui tempus propè omne fallebat texendis retibus in capturam piscium. *Antonius Guevara. l. 1. Epist. c. 2.*

Artaxerxes, qui dies totos nendo occupabat fœmineum in morem.

Artabani, Regis Hircanorum, qui laqueos parabat capiendis muribus.

Viantis, Lydorum Regis, qui hamos aptabat, & setia capiscandis è vicino lacu ranis: quæ omnia, quia indigna Capitibus Coronatis, non negotium appellaro; sed otium, & quidem turpissimum: verè enim otiosus est, qui non labori vacat, sed nugacitati sese impendit, & dies & horas malè insumit: hinc Eugenium Papam opportunè monere D. Bernardus, ne se otio permitteret unquàm, néve etiam nugacitati: imò ut neque hanc, neque illud coram se pateretur etiam in aliis: sic enim ad illum. *Lib. 2. de Considerat.*

Fugienda otiositas, mater nugarum, noverca virtutum. Inter sæculares nugæ, nugæ sunt; in ore sacerdotis, blasphemiæ: interdum tamen si incidant, ferenda fortasse, referenda nunquam: magis interveniendum caute, & prudenter nugacitati: prorumpendum sanè in serium quid, quod non modo utiliter, sed & libenter audiant, & supersedeant otiosis.

Hæc Bernardus Eugenio Pont. Max. quem omni virtute instructum voluit, & semper in serium quid prorumpere, quod certè erat semper esse negotiosum, otiosum nunquam; & quia cum quoque te volo, mi Lector, idcirco de otio paulò fusius. Audivimus illius definitionem: attendamus etiam descriptiones, ex quibus ejus natura, malæque affectiones clariùs elucescent. *Descriptiones Otii.*

Unam jam inuiuit D. Bernardus, & ipsius summi in terris Dei Vicarii oculis objecit.

Est *Otiositas mater nugarum*: otiosus enim animo nugas concipit, quas deinde exprimit ore, & per verba effundit in aliorum aures, animosque, in eo & sibi noxius, & aliis, & hoc quia malè otiosus; quia minimè occupatus studiis melioribus, quia nec seriis intentus: & hinc malum alterum, imò & mala quamplurima: & hoc quia *I. Mater nugarum.*

Otiositas est *schola* quædam vitiorum: sic eam olim depinxit, sic expressit Ecclesiasticus, dum ita ad posteros, *multam malitiam docuit otiositas*; Nosse voles quam malitiam, & quæ vitia? Accipe ea Serapione Abbate, sic ille quondam apud Cassianum: *c. 33. v. 29.* *Collat. 5. c. 16.*

II. Schola vitiorum. *De Acedia otiositas, somnolentia, importunitas, inquietudo, pervagatio, instabilitas mentis & corporis, verbositas, curiositas nascuntur.* Ecce quæ vitiorum agmina, quæ monstra pariat otiositas: vis etiam majora? adjice & alia, quæ mens otiosa concoquit, & in fusm & in aliorum perniciem: cùm enim honesto labore non distinetur, deficit ad vana, ad inhonesta, ad carnalia, ad incestus, ad concubitus illicitos, atque adulteria: testem habeo etiam è profanis Ovidium l. t. de remedio amoris

Quæritur Ægistus quare sit factus adulter
In promptu causa est, desidiosus erat.

Addo ego, & otiosus. Certè otiosum D. Chrysostomus appellare non dubitavit. *Onus terræ*, nec onus tantùm: sed & luea, & perniciea: sic enim de illo:

Hom. 35. in Acta. *Onus hic terræ, frustra advenit in mundum talis, imo non frustra: sed in malum sui capitis, in damnum proprium, in detrimentum aliorum.*

In c. 2. Gen. Meritò *onus terræ*, quia eùm *initio suæ conditionis positus sit in paradiso, ut operaretur, & custodiret illum*, ut scitè notat D. Basilius, cùm operari definit, desinit & terram colere, & custodire, adeòque illud nec est pro cultore, nec pro custode, & inde potius oneri, quàm levamento, & honori: nec oneri tantùm: sed & malo quàm pessimo: imò, quia in damnum *sui capitis* (& ita fuit Esau, *& ipse otiosus: amisit enim primatus benedictionem*) ut rectè advertit

Epist. 25. ad Vercellenses. D. Ambrosius, tum etiam in detrimentum aliorum; exarsit enim in iras, & fratris odium, & dirum in modum persequi cœpit Jacobum, etiam innocentem: adeò verùm est otiosum in aliorum quoque perniciem atque detrimentum prorumpere: cujus probè conscii Athenienses, otium vitio dabant, & sceleri, atque illius adeò erant inimici, ut eos omnes, qui se otio & inertiæ præbuissent, etiam in jus vocarent. Audi quid de illis Valerius Maximus

Lib. 2. c. 6. *Egregior virtutis bellicæ spiritus Lacedæmoniorum prudentissimis pacis moribus subsequatur, apud quos inertia è latebris sui languore marcens, in forum perinde ac delictum aliquod pertrahitur, fitq́, ut facinorosa, ita erubescentia res, culpa.* Hæc ille, à quo redeo ad D. Bernardum.

III. Noverca virtutum. Huic otiositas est *noverca virtutum*. Inter matrem & novercam hoc interest, quòd mater in prolem à se genitam feratur inclinatione quadam naturali, & suavi amoris illecebra: & hoc quia eam aspicit ut aliquid sui, ut delibatam è sua substantia portionem: at contra, noverca prolem spectat ut alieno toro editam, nec ut suam, & hine in eam non propendet, nec inclinat eo, quo mater, amoris pondere. quid facias? Novercæ est, agiturque ipso novercæ genio: sic & otiositas, virtutes, seu Cœli partus, videt quidem; sed oculis æquis oculis aspicit, nec ut suos habet, imò nec tolerat ut suos: sed exesse vult ea anima, veluti domo sua? Quid fiet? Noverca virtutum est, non mater: ab illa foveri, ali, retineri virtutes non possunt, exulent est ne-

Consist. 133. cesse: cujus omninò conscius Justinianus Imperator cùm novellam constitutionem ederet de monachis, quos à virtutibus nimis instructos probè, statuit, ut in duabus rebus operam suam & diligentiam ponerent, atque ut aut sacris scripturis occuparentur, aut iis, quas vocant manuarias artes, ingenuo homine dignas, exercerentur, ut scilicet ab eorum rebus

Lib 3 Pædag. c. 11. abesset otiositas, & ne essent uoquam *male feriati*, uti loquitur Clemens Alexandrinus, à quo transeo ad D. Hieronymum.

IV. Rubigo ingenii. Huic otiositas est *rubigo ingenii*, sic eam appellandam censuit epistola ad Innocentium. Est autem ærugo æris aut ferri vitium, quod contrahit ex longo situ, & quasi otio: dum enim non teritur æs, aut ferrum non est in usu & manibus, nitorem pristinum exuit & virescit totum: transfertur tamen subinde ærugo ad segetem, & est veluti quædam incidentis segetibus humoris putrefactio, quo vitio dum laborant segetes, mareidæ fiunt, & in pulverem fœtidum confriciles.

Quod æri & ferro ab ærugine, quod & segetibus vitium est: idem & hominis ingenio evenit ab otio: ab hoc enim ingenii acies, & lua aurea & retunditur & obscuratur tota, tota, fit marcida, & in pulverem abit etiam putidæ vanitatis, quam & levia aura dissipet.

Ne porrò sic dissipet, age, exemplum sume etiam à Profanis, atque Ethnicis.

Ex his erit *Octavius Augustus*, cujus adeò vigil erat solertia, ut ne in ipso quidem otio otiari se pateretur: consueverat enim tempore Balnei secum Poëmata meditari, quæ, non etiam sine laude luci dedit & posteris, & hoc ex eo quòd existimabat animo vacare, & vagari mente, etiam in otio, indignum esse eo animo, quem imperio gerebat longè dignissimum. Suetonius in ejus vita.

Vidisti in purpura & otio minimè otiosum: accipe etiam in privata fortuna vigilem atque sedulum.

Ja erit *Livius Drusus*, vir sanè acer ac vehemens, & nunquam non seriò occupatus, qui hæc aliquando de seipso & liberè & verè: *uni sibi, nec puero quidem, unquam ferias contigisse*: adeò laboris amans, ac studii, etiam a prima ætate, à teneris unguiculis, & hinc illi ingenium acre, subtile, & quasi igneum, quia semper agitatum, quietum nunquam.

Fax immota torpet, ignem agitata restituit, inquiebat olim Seneca: sic & ingenium, quod veluti fax animi est, immotum torpet, languet, atque extinguitur: agitatum autem, & ignem restituit, & conceptus igneos, idest acres, & subtiles, quos nonnulli marcidos, & flaccidos otium habuerat, imò & effinxerat. Lib. de Clementia.

Ne autem sic in te effingat, mi Lector, tempus omne, quod tibi à natura, Deoque conceditur, sedulò, & seriò impende, & Senecam de illo pulchrè philosophantem audi.

Quædam tempora, nobis eripiuntur, quædam subducuntur, quædam effluunt: turpissima tamen est jactura, quæ per negligentiam fit: sed cur, inquies, turpissima? Quia ut ille ipse Seneca: *omnia aliena sunt*, & cùm eorum jacturam feceris, nihil, quod ex vero tuum erat, amisisti: at cùm tempus perdidisti, quod tuum erat perdidisti: quia, ut scitè Sapiens Romanus: *tempus tantùm nostrum est*: quod si tantum nostrum est; certè servandum quàm optimè, ne nobis pereas, & quidem damno irreparabili: alia quippè omnia cum perdita sunt, recuperari possunt: tempus non item: cùm semel effluxit, refluere non potest, nt patebit per omnia hujus vitæ bona excurrenti. Et quia hic authore Seneca ulsus sum, non possum, quin illud ex eodem etiam adjiciam; quod fuit viri litterati pronuntiatum dignum meliore lycæo. In Epist.

Otium sine litteris mors est, & vivi hominis sepultura.

V. Mors. & sepultura vivi hominis. Ea persuasione motus meminit ejusdam *Vatiæ* Romani, hominis prædivitis, qui cùm villam ad Baias ædificasset pulcherrimam, in eadem ignavissimo otio consenuit. Senecæ verò eam villam nunquam aliter, etiam *Vatia* vivo, præteribat, quàm ut aureum illud diceret.

Vatia hic situs est; adeò illum in otio delitescentem, inter situs, & elatos reponebat. Epist. 55.

Imò & alio loco de hujusmodi hominibus loquens, Latitant, inquiebat, & torpent, *sic tu domo sunt, tanquam in conditivo*, hoc est sepulchro. Epist. 60.

Adeo apud Sapientem Romanum indubitatum erat illud, otium esse vivo homini pro sepulchro.

Sed, inquies, etiam in litteris suum est otium. non abnuo: sed tibi cum Francisco Petrarcha duo otii genera sub oculos pono, ut ad unum accedas, recedas ab altero. Sic ille.

Duas

Duas otii species definiunt. Operosi alteram, atque in ipsa requie laborantis, ac circa honesta studia solliciti, quo nil est dulcius. Alteram inertis, & languidi, & solam requiem complexi, quo nil fœdius, nil similius est sepulchro. De primo igitur sæpè magna quædam opera, & mundo utilia, & suis authoribus gloriosa proveniunt. De secundo autem nihil unquam, nisi ingloriosus torpor, ac marcidus. Primum illud ritè philosophantibus, hoc secundum pigris, ventri, somnoque deditis peropportunum, ubi nullo interpellante edant licenter, & dormiant. Hæc ille de duplici illo otio, de quo & illud Synesii Ptolemaidis Episcopi dictum
Epist. 148 illustre. *Nobis est otium ad philosophandum: nullum otium ad malè agendum.*

VI. Pulvinar diaboli. Venio ad Postremam descriptionem, hanstam ex inerti illâ & noxia quiete: secundùm hanc dicitur, & est otium, *pulvinar diaboli*, in quo scilicet quiescere videtur quàm nobilissimè, ut in pulvinari solet piger, ac dormitabundus. Quidni enim sic quiescat cùm illi quies & gaudium sit in malo nostro; in scelere nostro, in spiritali ruina, quam scilicet invenit in otio.

Serm. de Virgin. Certè S. Athanasius, gravissimus author, docet *malos dæmones valdè oblectari otio corporis, otio & animi.*

Quod ipsum & S. Basilius ex illo Servatoris nostri testimonio, quo monuit impurissimum dæmonem cùm exierit ab homine, majore audacia, & contentione in eundem reverti solere, & reversum invenire domum *vacantem*, hoc est otio præpostero indulgentem, & tum in eam regredi etiam auctam aliis atque aliis dæmonum catervis, & hoc quia per eam vacationem aditum præbuit & viam aperuit in animum, ceu illius domum, & infame diversorium, cujus apprimè conscii antiquiores Monachi, Ægypti incolæ, apud Cassianum jactare soliti,

Lib. de spir. acediæ c. 23. *Operantem Monachum dæmone uno pulsari: otiosum autem innumeris spiritibus devastari.* Ubi enim unum aliquem nugantem, otioque diffluentem viderint maleficæ illæ mentes, subitò advolant ut muscæ ad victimam, ut harpiæ ad mensam, ut vultures ad cadaver, ut nocturnæ stryges ad infandam choream.

Ut proinde opportunum sit & salutare illud D. Hieronymi monitum ad Rusticum piè graviterque
Epist. 4. scribentis. *Facito aliquid operis, ut te semper diabolus inveniat occupatum.* Ut suos ita inveniret S. Ignatius Societatis JESU Fundator, & Author, si quos fortè è fratribus Laicis comperisset otiosos, jubebat ex horto acervum lapidum in supremam domus contignationem comportare, ac deinde ad ima reportare, non alio fructu, quàm ut tempus & horas, eo labore, religiosè fallerent, & occupatos invenirent insidiantes illis maligni inferorum genii. In quo, ut videbatur, inutili opere duo spectabat Ignatius. Primò ne sui otio torperent, languidi toti, ac dissoluti. Tum etiam ut fructum operæ suæ referrent obedientiam. Fatendum enim, quod ex vero dici potest, ac debet, subinde tantum esse mali in opere, quàm in otio versari; quando nimirum illud opus est propriæ voluntatis, atque ab instituto alienum, cujus rei exemplum illustre est apud Cas-
Collat. 9. c. 6. sianum. Quidam enim è probatissimis inter seniores, cùm transiret non procul à cella cujusdam fratris, hac animi, quam diximus, ægritudine laborantis, & occupati in operibus inutilibus, superfluis, atque alienis ab obedientiæ lege, vidit eminus eum gravi malleo saxum durissimum contereotem, eique astantem quemdam Æthiopem, qui unà cum eo junctis consertisque manibus ictus mallei allidebat ad saxum, & insuper ad operis illius instantiam quasi igniris facibus instigabat.

Quod ut conspexit, substitit illico, hæsitque diutissimè eodem in vestigio, vel impressionem mali dæmonis admirans, vel fraudem tantæ illusionis retegere certus. Dum autem sic hæret, advertit primò fratrem illum nimia lassitudine fatigatum, & propè fractum, quiescere velle, & operi finem imponere: ac deinde rursus instigatum à pessimo illo spiritu vires & animos resumere, unaque etiam malleum, cui dum incumbit totus, & in contentione cœpti operis pergit, nec tanti & tam inutilis laboris sentit injuriam; cujus tandem misertus senex ad cellam fratris divertit, præmissaque brevi de more salutatione, sic ad illum:

Quod est, inquit, *mi frater istud opus quod agis?* Cui ille. *Laboravimus* ait, *in illud durissimum saxum, nec potuimus conterere.* Ad quæ senex: *benè dixisti, nec potuimus*: non enim solus eras cùm illud cæderes: sed fuit alius tecum, quem non vidisti, & qui tibi in hoc opere non tam adjutor, quàm violentissimus impulsor astabat. Cui frater, ecquis, inquit, erat ille? Tum senior. Æthiops fuit, & malus dæmon, qui tibi & animos faciebat, & stimulos addebat ad opus, grave quidem, & laboriosum quàm maximè: sed tamen inutile, quia & propria voluntate susceptum, & contra institutæ professionis normam atque ordinem.

Hæc fratri senex, ut & dæmonis insidias, malosque dolos ac fraudes detegeret, & doceret imposterum, non esse laborandum nisi ex obedientiæ ac superiorum præscripto: quod velim etiam probè doctos in societate nostra Coadjutores; imò & Scholasticos, ne & ipsi tempus insumant minus utilibus, & alienis ab instituto vel legendis, vel scribendis: non sine gravi & temporis & spiritus jactura.

Tertius Acediæ partus, est animi remissio, & tepiditas in spiritu.

PRodigio simile est istud vitium mortalium, è quibus omninò pauci, quibus sit animi cura, cura salutis, ac beatæ æternitatis: quod corporis est, quod hujus brevioris ævi, quod & mundi plerique curant omnes.

Sit malè corpori, quæruntur undique medici, pharmaca petuntur vel ex ipsis Indiis, & altera solis domo: sit animæ à peccato etiam quàm pessimè, ea reponitur in postremis, nec de remedio vel levis est cogitatio.

Sit lis aliqua sub judice, leguntur accuratè codices, evolvitur Bartolus, & Baldus, consuluntur utriusque juris peritissimi, ne causa cadat, qui eam movit: agatur animæ causa etiam Deo judice, agatur de salute, de æternitate; sollicitudo propè nulla. Is nempè mortalium stupor est, is tepor, is difficultatis etiam minimæ horror, atque ex illo ea quoque injuria, atque dementia.

Augendæ sunt opes, & res familiaris in immensum amplificanda, toto orbe curritur, superantur alpes, tranantur maria, franguntur & undæ, & venti, atque ad extremos mundi fines penetratur, invium est nihil, arduum nihil, operosum nihil, nihil satis abditum, eruuntur & ipsa terræ viscera, atque ex oceano, imoque maris fundo & conchæ educuntur, & uniones, divites utique aquarum partus.

Cœli gratia, Cœli gazæ aperiendæ, & parandæ pro tota æternitate opes, & divitiæ nunquam interituræ, de illis ne cogitatur quidem. Quid facias? Is hominum error est.

Aucupandus principum favor, & magnatum gratia, eam venari discunt, discunt & captare mortales: De ipsius Dei ter Opt. Max. amore, de superum auxiliis, nullus est labor, studium omninò nullum. Crederes nos terris natos, non Cœlo. Quid dicam? Miraculum est: sed stuporis, sed erroris miraculum; cui tollendo impẽdetur hæc pagella,

cum

cùm hunc Acediæ partum extinguere laborabit, cùm eam animi remissionem ac teporem abjicere, accenso scilicet & animæ & salutis acquirendæ desiderio, æstuque altiore, & hoc quidem ex Apostoli voto; imò & Christi, qui sic aliquando ad Angelum, idest Episcopum, Laodiciæ Ecclesiæ, & hoc quidem calamo illius discipuli, qui ei fuit à secretis. sic ille.

Apoc. c. 3. v. 14. *Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses, aut calidus*: hic sudant interpretes, & in varias scinduntur sententias, è quibus eam sequar, quæ propiùs accedit ad argumentum, quod in manibus est.

Tepidus quis sit? Tepidus hîc dicitur, & est, qui inter virtutes & vitia quodammodo fluctuat, quique ex virtute quidem vivere, & peccata declinare vellet; sed refugit eum laborem, qui sibi cum vitiis est, & difficultatem, quæ cum virtutibus, ad quas scilicet iter arduum est. Ita Anselmus Lyranus, Cassianus, & alii.

Vel si mavelis, dic, tepidus est, qui Deum graviter & letaliter offendere, sciens ac volens, omninò nollet: minora tamen, ac leviora peccata facilius temnit, in eaque prolabitur etiam volens: vel certè, qui altioris virtutis, ac perfectionis studium negligit, seque abripi patitur suis ipse concupiscentiis, ex quibus ad graviora & letalia scelera pronus est lapsus: & is fuit Laodiciæ Angelus, seu Episcopus, quem ideò frigidum potius optasset, aut certè calidum.

Sed qui, inquies, frigidum? Calidum quidem voluisse, erat ex Cœli voto, erat ex illius salute, gratia, gloria, beatitate: hæc enim omnia vel unica vocula claudit ac notat. Est enim *calidus*, qui Dei sui amore ac charitate & calet & ardet totus. At frigidum amasse quis volet, qui bonum velit? Certè *frigidus* est, qui letalis peccati frigore geluque alget, qui rigescit quantus est: & quis eum mallit, quàm tepidum? *Tepidus* est, qui vel levioris noxæ reus, vel si gravioris, ex ignorantia, aut concupiscentia is est: non tamen ex certa scientia, ex malitia, & depravata voluntate, qualis is est, qui frigidus totus. Qui ergo frigidum mallet Apostolus, quàm tepidum? cùm tepor minus sit malum quàm frigus, & minus malum præferendum majori malo. Hic est nodus quæstionis, qui solvendus probè.

Ea particula, *utinam*, votum est Apostoli; immò & Dei, quod nec alienum à natura, nec à Cœli legibus, quæ & illud patiuntur: videtur enim & votum istud, uti & ipsa permissio bona, quâ scilicet optat unus aliquis, aut etiam permittit, ut ignavus, & obfirmatus in sua ignavia, adeoque ruinæ proximus, labatur in peccata graviora, & letalia, ut ex iis seipse nosse discat, & suos lapsus; ut deinde seriò resipiscat, & salvetur: alias in suo tepore damnandus. Et hinc meritò frigidum maluisset Apostolus, quàm tepidum, quia hic majori ruinæ obnoxius est, quàm ille, majori & salutis periculo: frigidus enim cùm seipse norit, seipse exhorrescit, & damnat, abitque à cœno vitiorum suorum, quod non facit tepidus, qui in eo hæret quasi insepultus, & inde & vitæ & salutis periculum adit, quod vel ex eo patet, quòd ipsi Deo nauseam pariat; inde & hoc fulmen Apostoli; imò potius & Dei, *Quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus: incipiam te evomere ex ore meo.* Vers 16.

Quomodo evomitur à Deo. Metaphora sumpta à cibis, qui si frigidi sint, aut calidi, retinentur in stomacho, sin autem tepidi vomitum provocant: cujus ratio petitur è natura. Frigida enim ventriculum mordent, exasperantque contrahendo: calida autem exsiccant, & pungunt, & hinc ad utrorumque contactum ipsæ ventriculi partes contrahuntur, ut utraque stringant, cumplectantur, & percutiunt. Contrà verò tepida, quia tactum habent blandum, suavem, ac mollem, stomachum laxant, solvunt, extendunt, aperiuntque ad vomitum cibi aliàs gravioris ac molesti; contra quem dum insurgit natura, eum expellit, atque evomit, cujus apprimè conscii medici, ex ipso naturæ genio, & artis suæ præscripto, ad vomitum procurandum aquam tepidam afferre solent ægris à stomacho malè affectis, ut eum exonerent.

Quod naturæ: hoc & illius authori Deo, cui tepidus cùm ignaviam suam, velut aquam tepidam, infundit, eum ad vomitum provocat: at quis ille vomitus? Ne crede eum esse, qui est à crudo atque indigesto cibo; sed ab anima tepida: quam, quia non fert Deus, non sustinet illius patientia, aliàs invicta; eam evomit, à se abjicit, atque execratur, ut solent homines cibos quos evomuerunt: in quo & notandum illud, quod facit ad divinæ bonitatis commendationem, & animæ tepidæ horrorem, periculum, damnumque sempiternum, quòd scilicet, ut cibi non evomantur, nisi facta naturæ, ipsique stomacho violentia: sic nec tepidi, nisi Dei bonitati atque indulgentiæ vis inferatur: at ubi sic evomuntur, & Sapris & Deo horrori sunt deinceps, atque excerationi: quod sanè extimescere plurimum, atque exhorrescere debet quisquis à suo vitio tepidus est.

Sed & illud quoque, quod ex eo consequens est, quòd superis omnibus exosus, quòd & ipsi Deo maledictus; cujus testem habeo Jeremiam, qui hæc aliquando tristi næoia.

Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter, vel ut alia lectio habet, *negligenter*. At quod, inquies, *opus Domini*? Eò loci, ac temporis, erat opus divinæ justitiæ, erat vastatio ac cædes Moabitarum, quam Dominus evictus eorum criminibus decreverat, atque imperarat Chaldæis: quod qui fecisset *fraudulenter*, hoc est, qui ob lytrum, vel ob aliam causam eis pepercisset, næ ille *opus Domini* fecisset *fraudulenter*: finxisset enim se Moabitas occidere velle, & interim pepercisset, in Dominum injurius; imò & in seipsum, ut qui in Domini sui maledictionem incurrisset: & meritò: servus enim, qui opus ab hero præscriptum negligit, eum suo jure & lucro defraudat; & miles, qui hosti parcit contra Ducis nutum atque Imperium, in ejus injuriam facit, & sibi malum accersit. C. 48. v. 10.

Quomodo maledictus.

Quod servus Domino, quod miles Duci: hoc tepidus Deo: hujus nutu atque Imperio jubetur hostes suos, pravos scilicet affectus, mortificationis gladio persequi, cædere, jugulare, perdere: at secus omninò facit; eos & vivere patitur, & perennare, imò & sibi Deoque insurgere: & hinc divinæ maledictionis fulmine percutitur, quia opua Domini, & *fraudulenter* facit, & *negligenter*.

Vocarat te Deus in sua castra, in suam militiam, quisquis es Christianus, quisquis & religiosus, non alio consilio, quàm ut Dei tui hostes, imò etiam & tuos, vinceres, sterneres, profligares: at eis per summum nefas indulsisti, in Deum perfidus, in te injurius: quid mirum si in te Cœlum detonet, si maledictionis fulmine feriat?

At rursum ingeminabis tepidum illud, ecquinam illi hostes, quos impugnare, quos & vincere debueras? Augustinum audi: *Ibi vincuntur inimicæ potestates, ubi vincuntur cupiditates.* Sunt ergò cupiditates tuæ hostes tui, sunt inimicæ potestates etiam ex noxæ, quas leves reputas, & tamen Cœlo judice intentatur tibi fulmen maledictionis, nisi eas etiam ferro vindice excideris; & contra beatus, si excideris: ut enim Propheta Regius in hac palæstra exercitatus in paucis. Lib. de Agone christiano. c. 2.

Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad Petram. Latina versio *parvulos suos*. At qui sunt illi parvuli?

parvuli? Qui hunc Psalmi versiculum traducunt ad mores ritè formandos, existimant parvulos illos esse leviorea noxas, & ipsa,quodammodo vitiorum initia, quæ qui tenebit, qui capiet, qui apprehendet, qui corripiet, atque allidet ad petram, id est Christum; næ illæ beatus erit: uti contra infelix, ac miserabilis ille, qui per ignaviam, & inertem socordiam, ea adolescere ac erescere patietur ingenti suo damno, & ruina inevitabili. Fatendum enim, quod & in simili natura docuit, & experientia, à minimis ad maxima casum fieri.

Eccl c 18. *In pigritiu humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus.*

Tepiditatis mala. Vidisti amplissimam ædificii molem, & minas murorum ingentes, si lapsa de Cœlo aqua, vel guttatim tantum impluat, imò si grando, si nix, & molle vellus aquarum sese per rimas & floccos insinuet, necessum est ut paulatim & subsidat contignatio, & collabatur domus, firma sit licet, & solidis nixa fundamentis.

Probasti lapidem, & marmore ipso duriorem, & hic mollescit, atque atteritur levi atque frequenti guttarum illapsu: *gutta* quippè *cavat lapidem, non vi, sed sæpè cadendo.*

Quod domui, quod & lapidi à molliore illa, sed repetita sæpiùs guttarum illuvie: hoc & animo à noxis etiam levioribus frequentissimè iteratis, ideoque etiam ab his cavendum quàm maximè.

cap 14 *Lapides excavant aqua, & illuvione paulatim terra consumitur*, inquiebat, patiens Jobus.

Sis lapis, ô homo, sis durus, ac solidus, nec emolliri facilis, nec pronus in malum inflecti: & emollieris tamen, & inflecteris, imò & frangeris, ni caves à minimis.

Non es durior ferro, non chalybe firmior; & tamen & hic, & illud lima sensim atteritur.

Non es cedro solidior, & tamen is à tinea arroditur, exediturque à vermiculo quantumvis tenero: & arroderis ipse, atque exederis etiam à peccatis, ut dici solet, venialibus: ideoque si sapis hæc aversare, hæc declina, hæc fuge; ratus salutem, ac vitam animi pendere etiam à minimis. Si sanus esse voles, infirmitates opprime priusquam invalescant.

Principiis obsta, serò medicina paratur
Cùm mala per longas invaluere moras.

Ne porrò invalescant, initiis obsta, & serpentem, dum parvus est, ac ferè innoxius, extingue. Extingue, inquam, ea vitia, quæ ab animi remissione, ac tepiditate paulatim accrescunt, extingue, ac suffoca etiam in cunis; & ne tibi ab otio, atque inerti pigritia sit malè, sedulus labora, utique labores vel exemplo formicæ, ad illam: *Vade, ô piger, &* Prov c. 6.
considera vias ejus, & disce sapientiam. v 6.

Æstate laborat illa, itque reditque viam sæpiùs; utque hyeme victitet, congregat, in sua veluti horrea, quod in messe collegit: sic & metas ipse, sic & colligas sub hoc vitæ sole, dieque, quod ferat æternitatem, & à quo in ea vivas, & vivas æternum benè.

FINIS TOMI SEXTI ET ULTIMI.

LEODII,
EX OFFICINA TYPOG. JOANNIS MATHIÆ HOVII,
Ad insigne Paradisi Terrestris. M. DC. LXVIII.